

*image
not
available*

BIBL. OTTECA NAZ.

141

F

24

NAPOLI

BIBL. NAZ.

VILL. MANUEL III

141

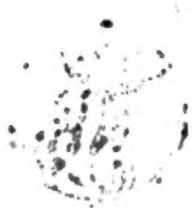
F

24

NAPOLI

2

Swea Rikes Historia,

Isfrån
De äldsta tider
Til
De närwarande.

Andra Delen.

Som
Innefattar Rikets öden från
år 1060 til 1300.

SEDERHOLM,
Tryckt hos CARL STOLPE, på des förlag,
År 1773.

Til
Hans Kongl. Maj:t
Konung
GUSTAF III.

Stormäktigste, Allernädigste Konung!

Eder Kongl. Maj:t upoffras i diupaste underdånighet det,
ta ringa Arbete, som innesattar en tid af något mer än
två hundra år af Swenska Historien. Sedan Eder
Kongl. Maj:t lämnat fritt tilträde för alla sina Undersätare,
wägar sig och en gammal häfdeteknare at nedslägga för Eder
Kongl.

Kongl. Maj:t äfwen sina Anmärkningar. Här förefomma allenast föråldrade sanningar och gammalmodiga dygder; o dygder äfwen oss: Deße senare behöfwes nu inter.

De oöwäntade omwäxlingar, som händt på den korta tid Eder Kongl. Maj:t fört den Swenska Spiran, hafwa den naturliga wärkan, at man kan tro otroligheter, och på den räkning torde sanning och dygd än en gång blifwa på moden, fast de någon tid syntes hafwa warit resesårdiga.

En ny werld och nya tänkesätt öfna sig under Eder Kongl. Maj:t: en klar morgonrädna bebådar en wedergwicande dag, då hwar och en i sin ordning kan med nöje i aft taga sina skyldigheter. I betraktande af förra tider har jag altid anset det för en slags förmån at wara Swensk; nu anser jag det för ära och tror mig lyckelig, då jag uti min stilla tyfhet kan stryta af at wara och förblifwa i diupaste underdånighet,

Stormäktigste Allernädigste Konung!
Eder Kongl. Maj:t

Allerunderdånigste och tropliktigste
tjenare och undersåte
SVEN LAGERBRING.

Til
Hans Excellence
Riks = Rådet
MELCHIOR FALKENBERG.

Högwälborne Herr *Baron*
Kongl. Maj:ts och Rikens Råd
samt Cancellie-Råd Lunds Academie Can-
celler Herre Riddare af Kongl.
Maj:ts Orden.

Sör Eder EXCELLENCE, min Höga Förman, framlägges nu uti all
edmiukhet Andra Delen af Swea Rikes Historia, såsom något be-
wis, at den tjenstfrihet, mig allernådigt warit förund, intet blifwit mis-
brukt til sysslöst tidsfördrif.

Eder EXCELLNCE, såsom en uplyst kännare af Wetenskaper och Witter-
het, låt genast finna, at Arbetet bordt blifwa bättre och fullkomligare: men
Svenska medeltidens Historia behöfwer flera hjelpredor, än man kan
wänta,

låd
Jan-
wänta, och i många mål får man endast så mycket ljus, at man kan se
mörkret. Denna och flera dylika omständigheter torde då ursäktas de brister,
som förekomma på flera ställen, och jag gör mig den värdsamma förhopning,
at Wärlket, sådant som det är, med nåd uptages, och at Eder EXCEL-
LENCE intet nelar författaren sitt värdbade beskydd, ej heller den förmått
at städs se så wara

Eders Excellences

Albradsmjulkaste tjenare,
SVEN LAGERBRING.

Inne

Innehållet

Af

Andra Delen.

	Sidan.
1. Cap. I n Stenkliska Släkten.	1.
2. Cap. Christna Församlingens tillstånd under Stenkliska Släkten.	50.
3. Cap. Rikets allmänna församling under Stenkliska Släkten.	75.
4. Cap. Några namnkunniga Släkter under Stenkliska tiden.	91.
5. Cap. Konung Sverkers Regering.	104.
6. Cap. Christna Kyrkans tillstånd under Konung Sverker.	132.
7. Cap. Konung Erik Jedwardsens Regering.	152.
8. Cap. Konung CARL Sverkersons Regering.	172.
9. Cap. Konung Knut Eriksons Regering.	190.
10. Cap. Sveriges Politiska tillstånd til 1200.	208.
11. Cap. Kyrkans tillstånd til 1200.	235.
12. Cap. Sverkerska och Erikiska Konungarnas Regerings- bete til Folkungiska Konungarna.	285.
13. Cap. Rikets församling ifrån 1200 til 1250.	380.
14. Cap. Kyrkans tillstånd ifrån 1200 til 1250.	414.
15. Cap. Folkungiska Konungarna och Waldemar Birgersson.	464.
16. Cap. Konung Magnas Birgersson Ladulås	566.
17. Cap. Konung Birger Månsson	647.
18. Cap. Rikets församling ifrån 1250 til 1300	683.
19. Cap. Kyrkans tillstånd ifrån år 1250 til 1300	728.
20. Cap. Betskapernas tillstånd til år 1300	807.
Eidskningar.	876.

Före

Företal.

§. 1.

Nndra Delen af Swen Rikes Historia underkastas nu med wederbörlig högaktning det allmännas uplysta ompröfwande. Något Företal wid des utgifwande kunde til äfwen tyrs wara öfwerflödigt, och i det hånseende äfwen onödigt, om ej en skyldig årkänsla krafde et offentligt bevgande. Hans Höghetsalige Kongl. Maj:ts Höga Nåd wördas således i djupaste underdånighet i främsta rummet, som allernådigt behagat, til fullföljande af detta påbegynnade Arbete, lämna mig tjenstfrihet, ifrån de wanliga sössor, som åtsdija mitt Lärare: Ambete. Jag har inter understådt mig at göra ansöknung om denna friskallelse, utan Höglöfliche Konglige Cancellie-Collegium har hos Rikens Ständer, som woro församlade wid 1769 års Riksdag, anmält målet; och såsom de behagat i underdånighet styrka därtill, är mig denna förmån allernådigt blefwen förund, hwilken än mera därigenom är förökt, då Höghemälte Collegium äfwen med understöd af penningar behagat befordra Wårkets besträmjande. Hans Excellence Riks:Rådet Gref Sjårne re. wördar jag wid alla dessa nådetecken, såsom den, hwilken hafst mycken del härutinnan, änskönt jag aldrig understådt mig at an hålla därom. Denne Herrens tänkesätt synes wara sådant, at han tror, det wälgärningen förlorar någon del af sitt värde, när begäran gådt förut: Så at icke allenast jag, utan hela vårt lilla Samfund, påminner sig med wördnadsfull årkänsla den tid, denne Herren behagat såsom Cancellor föra styrselen af vår Academie.

§. 2.

Til Arbetets fullbordande har jag blifwit understödd af både Inländske och Utländske biträde, och förmodar jag, at det in
A ter

Söretal.

tet obenåget eller ogünstigt uptages, om jag nu offentligen nämner de Herrar och Män, som wid detta tillfälle behagat beundra mig med bewägenhet och wänskap, och är det mig en sågnad, at äminstone på detta sätt betyga min ärfänsla, efter jag intet kan annorlunda lämna prof därutaf. Ibland mina Inhemiska wälgörare räknar jag med wördnad och högaktning framl. Landshöfdingen och Commendeuren Baron Tillas, Stats-Secreretaren och Commendeuren Baron Benzelsjerna, Cancellie-Rådet och Riiddaren Berch, Doctor C. J. Benzelius, Kongl. Secreretaren och Bibliothecarien Wilde, samt Professoren och Bibliothecarien Sommerius, hwilka icke allenast lämnat wid tillfälle muntelig undervisning, utan ock lämnat det af så wäl ortryckta som tryckta Handlingar, som annars i mitt eget förråd intet varit til hands. Framledne Allessören uti Antiquitets-Archivum Brocman har ock wid sin död, skänkt mig sina Anmärkningar wid Andra Delen af Hof-Cancelleren von Dalins Swenska Historia, som han skrifwit i brädden af sitt exemplar.

§. 3.

I Dannemark har man ock behagat wisa mig samma bewägenhet som i Sverige genom lämnadt benåget tillträde til Conference-Råderna Hjelmsjernas, Kewenfelts, Suhms och Erats-Rådet Langebets Boks förråd och Samlingar, och har Professor Kall. liksåledes til mitt bruk och behof öpnat Universitets-Bibliotheket. Inga Stats-hemligheter sökte jag och inga begärde jag; men til hwad som rörde gamla Nordiska Historien förundres mig altid fri tilgång, så af tryckta som ortryckta Skrifter, hwilka sednare äro med mycken möda och kostnad af Erats-Rådet Langebet samlade så i Dannemark och Sverige, som i Ryssland och Tyska orterna.

§. 4.

I anseende til sådan anvisning kan det wäl hända, at jag på några ställen förestått våra fordna omwärlingar något annorlunda, än de finnas hos dem, som tillförne skrifwit Swenska Historien. Läsaren får sielf döma, huru wida man haft skäl därtil eller ej: men i detta anseende har jag varit nödsakad, at anse ras bewisen wid hwar §. på det hwar och en må wara i stånd at

Söretal.

at pröfwa, om meningen eller gifningen är mer eller mindre grundad. På detta sätt har Arbetet blifwit något widlyftigare än det annars borde wara. Efter min oförgräpelig mening bode en sådan widlyftighet ursäktas. Med samma öfwertrygelse, som jag wet, at många af mina wärda Landsmän funnat göra denna Historien bättre och fullständigare, är jag försäkrad, at många Läsare intet kunna hafwa tilgång til alla här återopade Böcker och Aftor, och at de, som kunna hafwa tilgång därtill, torde likwäl hafwa brist på tid at göra wederbörlig undersökning och jämförelse; hwilket nu blifwer ganska lätt, när bewisen bifogas sielfwa berättelsen. Jag måste bekänna min swaghet, jag har swårt för at tro en Författare på sina ord, i synnerhet då han skrifer om långa förflutna tider. För samma ordsak, wore det en orimelighet at begära, det jag skulle blifwa trodd i en sådan omständighet. Det har warit et allmänt bruk hos Håsdetecnare, at de själlan eller aldrig behagat upröfwa Källorna, hwarifrån de hämtat sina underrättelser. Ja några hafwa ock anset det för et fel at framsädra bewisen, och yttat sig Widelindi uti Tilskriften af sin tio-åriga Krigs-Historia, til Riks-Cancelleren Magnus Gabriel de la Gardie, at det skulle synas orimeligt at hänga redskapen wid Arbetet, såsom en Smed wille fästa sil och tång wid det stycke, han försärdigat. Om detta insfall bewiser mycket wet jag intet, liknelsen lär ej heller wara aldeles öfwertrygande: in så oförnuftigt det wore, at hänga pennor och bläckdosan wid en Skrift; så förnuftigt är det däremot at bewisa det man anförde. En samtids Skribent kan i många mål umbära andra vittnesbörd, emedan hans egen och andras ännu lefwandes försarenhet kan understundom wara bewis nog: men i wisa omständigheter kan det äfwen behöfwas at han beropar sig på sina Tagesmän.

§. 5.

Wåra gamla fast korta Krönikor och Konunga-Längder, Räkorna som äro utgifna af Arke-Bisshop Erik Benzeliuss, Doctor Olof til medeltidens Celsius, von Strjernman, Ludewig och Langebek, äga mycket dess Hi-
 storis-
 witsord i medeltidens Historia. Diarium Minoritarum Stockholmen-
 sum, som för några år sedan utkom uti Lund, förtjenar samma

afsnings. Liber Daticus och Necrologium Lundense gifwa mycken uplysning i Danska Historien och Skånska Författningarna. Dessa Wårk kunna i många mål anses för samtida Skrifter. Konunga- och Påfwe-Bref, samt andra dylika Documenter, äga utan twifwel uti wiså mål en fullkomlig trovärdighet. Det är skada, jag hade när sagt wanhederligt, at Norden ännu intet kan framwisa något Corpus Diplomaticum. En mindre förfaren Utlåning skulle snart kunna falla på den tankan, at man har inga gamla Aelter i Sverige. Om så wore, borde man med tålmod upptaga en sådan misstänka eller besvynning: men såsom här är et godt förråd därpå i Antiquitets-Archivum och på andra ställen, wore det önskeligt, at en sådan Samling en gång måtte komma i dagsljuset. Sista gången då jag hade den äran at tala med Arke-Bisfop Erik Benzeliuss, wisade han mig en af honom gjord början til en sådan Samling uti Kyrkosaker. Wäst wore det, om så wäl Politiska som Kyrkohandlingar sammanfogades. Erats-Rådet Langebeck har måst färdigt sitt Corpus Diplomaticum för Dannemærk; och ehuruwål där äfwen lära insäta både Swenska och Norriska Handlingar, synes det likwäl anständigast, om man i Sverige droge sielf omsorg om et sådant Wårks utgifwande. Intet hinder synes wara härmed, utan kostnaden allena, men mån tro den är öfwerwinnelig? Imidlertid bör man med tacksamhet årkänna deras möda, som dels gifwit ut sådana Aelter dels gjordt samling därpå. Örnhielm har i det sednare målet warit outtröttelig. Hans Bullarium uti twänne Tomer och hans Diplomatarium i flera Band wiina om des berömliga möda och oförtrutna arbete. Zadorphs och Peringskölds Diplomataria förwaras tillika med de förra uti Kongl. Antiquitets-Archivum, och Cancellie-Rådet och Riddaren Berch, genom de af honom försärdigade och wäl inrättade Diaris, göra dessa Samlingar än mera nyttiga och brukbara. Men den förr gjorda önskan om et fullkomligt Corpus Diplomaticum och des utgifwande på Trycket blifwer icke destomindre lika gällande, emedan gamla många redeliga handlinger kunna betaga oss och efterweriden de fällor, som nu äro at tilgå, då Nordiska Historien blifwer än magrare.

Företal.

§. 6.

Genom de nu uppräknade Källor kan man dels bekräfta dels råddor till rätta och öfka våra äldre och nyare Historie-Skrifware. Den medeltidens större Rimkrönikan och Ericus Olai hafwa utan twifwel mycket Historia-wissord. At denne sednare hafst sig bekant och brukat de ännu bibehållna Krönikor, kan man se utan fwarighet. Men man finner också, at han hafst andra underrättelser at följa, som ännu saknas. Då Ericus Olai berättar p. 70, at någre sagt, det Magnus Ladulås med wäld och orätt tillwållat sig Regeringen, kan jag intet påminna mig, at någon af våra gamla Krönikor talt där om. Något dylikt finnes wäl hos Corner och Krangisius, men deras arbete lär Ericus Olai intet sedt, ty då hade han utan twifwel tillika lämnat underrättelse om K. Waldemars resa til Rom, hwarom man liksom intet finner, at han hafst någon kunskap. På 67 sidan säger han widare, at det berättas af några, at K. Waldemar efter slaget wid Hofwa med sin Gemål och Son dragit sig undan til Norrige. Uti Diarium Wibyenst wid år 1275 säges wäl, at Waldemar flyktat til Norrige, men om des Gemål och Son nämnes där intet, så at det är tydeligt, at han hafst denna underrättelse af andra Skrifter som nu saknas: ty ingen anledning är, at han hafst til hands Norriska Historien, som omständeligen omrörer denna märkwärdighet. Den omständeliga beskrifning, hwilken så wäl Rim-Krönikan som Ericus Olai lämna om Thorkel Knutsens Fälttåg til Karelen, wisar ögonfentligen, at de hafst äldre Handlingar at följa, men hwar de tagit wägen wet man nu intet; så at ingen kan twifla, at här ju warit flera underrättelser om fordnä tiden, än de som nu äro i behåll. Detta bestyrkes än mer af de Handlingar, som Ericus Olai infördt i sin Historia p. 66. och följande; ty jag twiflar, om dessa nu mera finnas på något annat ställe: och är förlusten så mycket större, som allenast utdrag därutaf äro införde, hwarigenom man i många mål förlorat rätta sammanhanget.

Rim-Krönikan.

Ericus Olai.

§. 7.

Olaus och Laurentius Petri hafwa uti medeltidens Historia merendels följt Ericus Olai, så at man hos dem intet får nås

någon särdeles utförligare kunskap. Men uti de underrättelser, hvarmed de fördrift sin föregångares arbete, förtjena de all trovärdighet, emedan man finner, at de haft all högaktning för samlingen. Uti wiða omständigheter kan man fälla samnta omdöme om Johannes Magnus. Uti Politiska saker följer han Ericus Olai, men uti Kyrko-Historien är han stundom utförligare. Det kan wara troligt, at han fört bort med sig åtskilliga Handlingar, som nu til äfventyrs saknas; men så har hans Historia därigenom intet fått någon synnerlig tillökning: ty när det undantages, som han lånt af Ericus Olai, blifwer öfverflottet uti Riks-Historien ganska litet, och understundom sdga trowärdigt. Hans iölgifwenhet för sitt Fäderneslands heder kan berömmas: men smicker och stengt hedrar ingen, och et oinskränkt beröm, som utdöses wid alla tillfällen, hedrar hwarcken den som förtjent'et eller intet förtjent'et. Gärningarna böra berömma en Regerande, och när en Konung med hedrande wärf och bedrifter utmärkt sin Regering, är des loford en skyldighet, och des äreminne en wälförtjent årkänsla. Uti Kyrkosaker hade Johannes Magnus kan ske bordt lämna större och mera uplysning än han giordt; ty i Rom är godt förråd på gamla Handlingar: men hans insigt lär likwäl intet hafwa warit mycket widsträckt, när han twiflat, om någon Urke-Bisshop i Upsala låtit wiða sig i Lund. Men en knapp utkomst och widrig lycka lämna sällan rum til grundelig undersökning uti så widsträckt ämne.

§. 8.

När man sammansogar dessa nu uppräknade Håsbetecknare med Saxo Grammaticus, Sturleson, Norriska Krönikan och i synnerhet Torfæi Historia Norvegica, har man uppräknat de Norriska Historie-Skrifware, som uti medeltidens omwärlingar kunna tjena til grund, och kan man äfwen i många mål förlita sig til Meisenius och Zuitfeld. Corner och Krantzius gifwa oss någon uplysning, och i synnerhet den förre. Så litet man kan trygga sig wid Saxo uti Hedniska Historien, så mycket trowärdighet förtjenar han uti den delen, som rör slutet af det elffoste, hela det tolfte och trettonde århundrade, då han låtit inskryta nå-
got

Söretal.

got om Ewerige uti sin Danska Historia. Sturleson äger en större witsord både uti äldre och nyare tider. Torfæus är war- Torfæus.
 feligen öfwer alt Klander, ty han följer helt troget sina gamla le-
 dare, och är mycket sparsam med gifningar, och kan man meren-
 dels skilja hans gifningar ifrån de gamlas berättelser, så at ingen
 ring förloras i trowärdigheten. Man kan intet säga aldeles det
 samma om Mesenius, ty han inblandar sina meningar med forde Mesenius.
 na tidens underwising, at man med mycken warsamhet bör bå-
 de läsa och beropa sig på honom underfundom. Han har haft
 tilgång til ganfka många Handlingar, hwarigenom han mycket
 riktat de äldre Historiekrifwares berättelser: at han likwäl i många
 mål bedragit sig är ingen twiswel. Scheffer och Örnhielm
 hafwa wid åtskilliga tilfällen upptäckt hans förseelser, och yttat
 Årke-Bisöp Erik Benzeliuss sig uti Annmärkningarna til Vas-
 stovius p. 52 öfwer honom på följande sätt: Messenium - - -
 nihil moror, cum novos suos historicos pridem commissos ingenue
 fateatur depreceturque: och har Mesenius, uti tolfte Tomen af
 sin Scandia, i synnerhet, rättat sina mistag uti medeltidens Hi-
 storia. Jefe destomindre är man Johan Peringsköld mycket
 förbunden, som besordrat Messenii Scandia til Trycket. Ingen
 twiswel är, at ju detta Wårk kommit än fullkomligare uti all-
 mänhetens händer, om Mesenius sielf funnat gifwa det ut.
 När man påminner sig, at Cancelleren Quisfeld varit brukad Quisfeld..
 uti de angelågnaste Rikswårk; kan man förundra sig, at han
 haft tid til at författa et så widlyftigt Wårk. De Danske til-
 stå sielfwe hans förseelser i många mål, men en upriktig nit om san-
 ningen framtyser wid alla tilfällen, och de många publika Hand-
 lingar, som han inryckt, sätta altid et beständigt warde på hans
 arbete. Ernstrius påminner, at Quisfeld med sådan ömhet sökt
 fullgöra sin plikt som Historicus, at han synes hafwa brustit uti
 sin ämbetes-skyldighet. Jfr. Möllers Hypomnemata til Bartho-
 lins Scriptores Danici. Men man torde likwäl kunna twifla om
 denna utlåtelsens riktighet: ty den som tror, at han för sitt äm-
 betes skuld inter kan skrifwa sanning, lär aldrig besatta sig med
 Historien.

Företal.

§. 9.

Deſe nu uppräknade Hiſtorie: Skrifware anſer man med ſkäl, ſom ledſagare uti medeltidens märkvärdigheter. Ju närmare de varit tiden, då händelſerna ſig tilldragit, deſto trovärdigare äro berättelſerna, och där den ene intet är ſtribande emot den andra, tager man afwen en nyare underrättelſe för god, under den billiga förmodan, at ingen förnuſtig Händereſknare med beräddt mod ärnar uppfylla ſin ſkrift med ofanning. Men af dem, ſom i ſednare tiders framkomma med nya updagningar, har man alt ſog at äſta tydeliga bewis. Och i detta mål ärkänner man med fullkomlig högaktning Ornhjelms grundeliga Hiſtoria eccleſiaſtica: emedan i alla de mål, uti hvilka han afwiſit ifrån äldre anviſningar, har han merendels anfördt tillförläteliga ſkäl. Det är ſkada, at et ſå wäl grundadt Arbete ſå snart blifwit afbrutet. Lars Noreman uti ſin Fägneſkrift öfwer Ornhjelms Hiſtoria eccleſiaſtica yttrar ſig ſålunda:

Patria da veniam non inficienda fatenti,

Deerat adhuc rebus ſcriptor hyperboreis.

Dalín. Ehuruwål denna utlåtelse är på wers, kan den likwål i wiſt hänſeende vara gällande. von Dalin har ſölgt ſamma loſliga och berömmvärda ſed i medeltidens Hiſtoria; ty han har anfördt grunderna til ſina berättelſer, ſå at man därigenom är i ſtånd at pröfwa deras trovärdighet. Om han tillika underſtundom behagat anföra ſieſſwa orden af ſina ledare, hade pröfningen varit lättare, och öfwertygellſen ſtörre hos all ſlags Läſare. I allmänhet bör man bruka den warſamhet wid citationer af nyare Skrifter, at man förnämlikaſt anſer ſkäl och grunderna af deras upgifter. Ty det är ej nog, at en annan ny Författare ſagt det tillförne, ſom intet är i ſtånd, at weta mer därutaf än den ſednare, ſå ſamt han intet haft något äldre document at följa. I ſynnerhet bör man taga ſig til wara, at man intet antager en äldres giſning för en otwiſwelaktig ſanning: en lös mening eller oriktig upgiſt kan ej genom tiden förwandlas til en oemotsägelig händelſe. Detta har man bordt nämna, intet ſåſom någon underwiſning för Läſaren, emedan han lär vara därom öfvertygad

Företal.

gad förut, men såsom en ursäkt för mig själv, då man till åsven-
tyres skulle finna, at jag i några omständigheter intet aldeles föres-
tått sakernas sammanhang, sådant som det af nyare Skriben-
ter anføres.

§. 10.

Eedan man talt om våra Nordiska Håfdateknare som lärt
oss känna Medeltidens beskaffenhet; bår man ej heller glömma an-
dra Skribenter, hvilkas värk äro oumbärliga både för Kyrko-
Historien och Kunskapen om Berensskapernas tillstånd i Norden.
Någon underrättelse här om torde vara så mycket nödvändigare,
såsom våre inhemste Historie-Skrifware intet ofta betjent sig af dem,
när man undantager Arke-Bisöp Erik Benzelius och Bisöp
Wallin. Man menar egentligen de som författat beskrifningar
på de äldre Runke-Samqväm, och tillika undervist veriden om
den talrika hög af heliga, som Påfveliga Kyrkan skryter utaf.
Dessa värk lämna understundom mycken kunskap åsven om Ös-
thiska Norden, såsom Angelus Manrique uti Annales Cistercienses
4 Tomer i Fol. *Chrysostomus Henriquez*, Menologium Cisterciense,
Fol. *Mabillon* och *Ruinart*, Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti,
flera Band in Folio. *Bucelinus*, Annales Benedictinorum Fol.
Quetif och *Echard*, Scriptores Ordinis Prædicatorum Fol. *Lucas*
Wading, Annales Minorum flera Band in Fol. &c. Uti dessa
och dylika värk finnas åtskilliga underrättelser åsven om Swer-
ige, som såfångt sökes på andra ställen. Uti Berensskaps-Histo-
rien gör *Caspar Egassius Bulaeus* uti Historia Universitatis Parisien-
sis, 6 Tomer in Folio, samma nytta, emedan där nämnas åtskil-
lige Swenske, som varit namnkunnige för Lärdom, hvarom man
i våra egna Skrifter aldeles intet hafwer någon underrättelse.
Våre Swenske Helgon och deras märkvärdigheter äro inryckta
uti Bolländisternas Acta Sanctorum Antwerpientia samt på andra stäl-
len. De som författat allmänna års-böcker uti Historia Ecclesia-
stica, såsom *Baronius*, *Bzovius* och *Raynaldus* i synnerhet, införa
åtskilligt som rör Sverige, så väl som de hvilka gifwit ut Samlingar
af Medeltidens Historie-Skrifware. At man oss får mycket ljus
af dem, som samlat och utgifwit Påfve-Bref, Kyrko-Mörens
Beslut och andra allmänna Akter, förstås af sig sjelf: så at den

Utländske
Böcker.

Manrique
Henriquez
Mabillon

Echard
Wading

Bulaeus

Baronius
Bzovius
Raynaldus

som wil med allwar underrätta sig om Swenska Historien, finner för sig et nog widloftigt sålt, hwar han kan upskaffa sin Lärigrighet och pröfwa sit tolamod. Andra utländska Skrifter, som man betjent sig utaf, anföras på sina wederbörliga ställen.

§. II.

Genealogi-
ster.

Dåstadt alla dessa upräknade hjälpredor, förekomma icke bestos mindre årtskilliga omöfigheter i Medeltidens Historia, hwartil förnämsta ordsaken är, at wåre egne Historie-Skriftware warit så sparsame med sina underrättelser. Denna omöfigheten sträcker sig och til Genealogiska saker, när frågan är om äldre tider. Man har intet i Sverige såsom på andra orter förbundet sexton eller flera Ånor med wispa förmåner, och således har man intet warit så aldeles mån om at hafwa sina Släktlinier i den helgd, som de blifwit hållna uti på andra ställen. I Tyskland har man warit så om om Adelige Släkternas ålder, at man inrättat rangen där efter, och när man intet kunnat bewisa den ena Familiens företräde härutinnan framför den andra, har man genom Enwige eller Laglig duell afgjort Antiquiteten. En sådan twist war firdom upkommen emellan en Traumansdorf och en Frauenberger. Uti det dårdsweert tillåtna Enwige blef förmånen på Traumansdorfs sida, hwarföre och Kejsar Ludvig genom sit förordnande af 1335 E. Jörans dag stadgade, at Frauenberger och hans efterkommande skulle altid wid alla tillfällen lämna företrädet åt Traumansdorf och hans Attidaggar. Kejsarens Bref finnes hos C. G. Chemnitz de duellis Germanorum. Så nitist har man intet warit i våra orter. Icke bestomindre, som man altid anseth det för heder och lycka, at leda sit ursprung från berömda och förnåma Förfäder, har man och warit mån om, at innom Slakten hafwa sina länsegda Tal eller Genealogiska Tabeller, hwilka förwarat minnet om Åtten. Således finner man, at Anna Sikes Dotter Bylow, som war Abbedissa i Wadstena Kloster 1512, har upfatt på Biskop Joh. Braske begåran en underrättelse om sina närmare och fjärrare Släktingar. Riks-Marsken Lars Siggeson Sparre har likaledes emellan år 1530 och 1540 upfatt en underwining om sina anhöriga. Dessa bägge underrättelser äro genom Joh. Peringsköldes försorg til trycket befordrade 1718. Sådane Släkt-räk-

Anna By-
low.Lars Spar-
re.

Föreläsning

ningar finnas på många andra ställen dels i gamla Böcker upptecknade, dels och på vederbörliga Tabeller, hvilka innom Släkten förvarades. Genom Biskop Rikard Carlsons och Biskop Johan Brastes slit och omsorg blef Genealogiska Witterheten mera utwidgad, emedan den förre har wid år 1450 och den sednare wid år 1512 sökt at göra den mera allmän och fullkomlig. Se Messenius i Dedicationen af sit Theatrum Nobilitatis. Wid slutet af XVI århundrade har Rasmus Ludwigsen och Pehr Månson utmärkt sig genom mycken möda och slit uti denna Delen af Historien. Messenius talar om Rasmus Ludwigsens arbete, på det nämnda stället, och berättar tillika, at en obekant Man gifvit ut några af Rasmus Ludwigsens Tabeller, hvilka varit afwen uti Messenii tid så rara och sällsanta, at de intet kunnat erhållas. Han lägger och denna utgifwaren til last, at han förtegit rätta Författarens namn och gifvit dem ut för sina. Men Utter nämner Messenius intet. Det kan då wara nödigt at man lämnar någon kundskap om hans insigt. Läsaren torde finna bättre sin räkning, om man inrycker twänne utaf honom upsatta Bref, än om jag anförer några af mina egna påminnelser. Det första är til Hårrig Carl af Södermanland och lyder som följer:

Rikard Carl-
son.

Johan
Brast.

Rasmus
Ludwigsen.

Utter

"Högmäktige Högborne Furst Nådige Herre!

"Eders Furstelige Nåde altid min ödmjuka och wälvillige tjenst bewisandes den stund jag lefwer, och betackar Eders Furstelige Nåde härmedh och alle tide ödmjukeligen : : : för all ynnest och Nåde mig ringa person af Eders Furstelige Nåde gunsteligen bewiste äre, derför E. F. N. min ödmjuka tjenst bewise, bekänner jag mig pliktig wara. Högborne Furst, Nådige Herre. Efter E. F. N. mig nådigt besatte senast jag hos E. F. N. war, at någre Släkter utleta, så hafwer jag därefter ransakat, det måste mig möjligt varit hafwer, och efter jag nu hafwer aftat mig til Kongl. Maj: min Allernådigste Herre, hafwer jag, efter nu mig tillfälle gifs, ödmjukeligen welat E. F. N. opå samma ärender swar gifwe. Och til det förste gifwer E. F. N. ödmjukeligen tillkänne, om den Herr Gudmar, som

Uttel

E. F. N. mente uti E. F. N. Höglöfelig Sal. R. Mödernes Släkt komma skulle, så hafwer jag därefter let och ransakat, och hafwer funnit et Bref, som en benämnd Herr Gudmar Månson hafwer utgifwit, hwilken hafwer fört uti sit Wapn et Hiortehuswoud med hals, såsom E. F. N. förnimmandes warder af ihenne innesluchte copia, som jag både af selswa Brefs wet och Insegllet efterskrifwet. Men icke hafwer jag ännu funnat finna, at han hafwer haft några Barn, eller hwem som skal wara skyld eller afkommen. Icke heller wet Rasmus Ludwigson om honom någon berättelse gifwa, utan om en benämnd Gudmar Månson, som skal hafwa fördt et Lejon, hwilken skal hafwa bodt på Rågleholm, och är den samme hwilken skal hafwa med sin dräng Jule:aston ridit uti Sjden der widh Rågleholm, och hafwer icke kommit igen, för än annat är därefter om Jule:aston, och då säjes at han skal hafwa ridandes kommit til Stufwe fensterit, och kallat på dem at de skulle se uth, såsom och hans Fru med det samma gjorde, och i det samma hon fick se honom, ropade hon straxt af glädje: se Herr Gummar, och straxt hon det sagt hade, wände han om, och hans häst slog tillbaka, at tre eller fyra stockar hafwa fallit in i Stugan, och sedan ridit sin wäg, där efter han ock aldrig kom igen. Och denne Herr Gudmar hafwer haft Söner H. Vlf och H. Måns Gudmarson, och Herr Vlf hafwer haft til Husfru S. Brigitta och H. Måns Gudmarson hennes Syster, och den samme H. Gudmar kommer på E. F. N. salige R. Herr Faders Fadermoders Mödernes Släkt, som E. F. N. gunsteligen förnimma kunne, af denna medföljande Släkte: tasta. Kan och wäl hända, såsom Rasmus Ludwigson meher, at denne H. Gudmar hafwer fört ett Wapn först Hiortehuswoudet och sedan Lejonet, som är hans råta Fädernes Wapn, och de både icke mycket åtskillja på årstalet, ty den H. Gudmar, som hafwer fört Hiortehuswoudet, hafwer utgifwet detta Bref Anno 1292, och et Bref, som den andre H. Gudmars Broder benämnd H. Anut Månson hafwer utgifwet A. 1308. Yttermera uaderwijsning här om hafwer jag ännu icke funnat bekomma. Men så snart Gud will jag kan komma tillbaka til Stochholm igen, will jag taga mig före at på nytt

Söretaler.

Utter

nytt öfwerse alle E. F. N. salige Fru Moders Jordebref, om där kunne finnes om samma H. Gudmar någon widere berättelse, och där jag sådane finner, will iagh med det förste ödmjukeligen E. F. N. der om tillskrifwa, bediandes och härmedh ödmjukeligen, at hwar E. F. N. wet någon vidare berättelse om förbemälte H. Gudmar, E. F. N. wille mig den medh det förste skrifteligen bekomme lätte. Sedan will iag ödmjukeligen göra mit til uti den saak, så mycket mig menniskeligt och möjeligit ware kan. Vidare Nådige Furste och Herre låter iag E. F. N. ödmjukeligen förnimme, at iag hafwer ransakat om den Konunge Dotter, som E. F. N. senaste ontalade, som skulle hafwa varit K. Carl Swerkersons Dotter benämnd Helena och ätte Hårtig Wilhelmus til Brunswik och Lynesburg, hwilke skulle hafwa varit begrafne A. 1368, så hafwer Rasmus sig däruti förset, och menar, at det efter äretalet måste wara K. Magnus Emeks Enster, och wet om henne icke någon vidare berättelse göra. Men iag hafwer funnit en Latinsk Erdnike hos Rasmus, som en benämnd Wolfgangus Justo-Francfordianus hafwer låtit utgå A. 1572, som förmåder, at förbemälte K. Carl hafwer haft en Dotter benämnd Sophia, och henne hafwer bekommit en Herre öfwer de Wender benämpt *Hendricus Burevinus* den yngre, Primissai then andres Son, och med honom hafwer hon afat Söner Johannes, Nicolaus, Burevinus och Primisslaus, och två Döttrar säger han sig onsförmåla uthi en annan Erdnike, som han will eller hafwer låtit utgå. Kan iag så något widere beskedh om desse två Konunge Döttrar, besynnerligen om then, som hafwer varit gift til Brunswik, will iag ödmjukeligen göra E. F. N. det kunnigt. Sänder jag och ödmjukeligen här inneslukt et Eläfsregister på Sweriges Konungars och Döttrars Giftermål, at E. F. N. der gunsteligen annamma wille, beder iag ödmjukeligen. Uti hwadh måtto jag eljest kan och förmåder göra E. F. N. det som är til nådigt behag, will och skal iag det ödmjukeligen allertijde gerne göra, och besalk E. F. N. sampt E. F. N:s Elskelige Käre Furstinna, och unga E. F. N:s Hefwinge härmedh och alle tije uthi Guds thens Allmätiges milde och nådige bekynd och beßerm, til et lycksame, roligt och långwarastigt Diegenne.

Företal.

te ödmjukeligen &c. Hastigt skrifvit wid Roggöfund d. 6.
Maji Åhr 1588.

Eders Furstelige Rådes

Ödmjukle tjänare
Peter Månson Wtter.

Det andra är til Carl Bonde af följande innehåll.

Utter "Dhe Edle Wålbornes Carl Bondes til Bordsid Stathol-
der uti Wexmanland, Bergslagen och Dalarne och hans Elskel-
ge K. Husfru Fru Beata Ochsenstiernas bägges löstige Fäders-
nes och Mödernes Släkt til hwaras dheres Serjon Ahner sammans-
dragne och bekräfne af Högborne Furstes Herr Jahans til Öster-
götland tillsförordnet Cammer Rådch Per Månson Utter i Kol-
stad d. 2 Martii Åhr Christi 1615.

Swad denne Thore Thotte anslanger, som skriffues wara
begriffuen på Kycklinge Hæddh i Skåne (ändock man
finner honom wara i gamla Släkt-Böcker och Register be-
skreffuen som en Fader af hwilken den gamle och löstige Släk-
ten, som kallas Bänder skole hafua theras ursprungh och
härkomst) så kan den likwål icke så wara, ty iag gör den
gissning, at han är förder härtil för then namnen Thore skuldh,
efter thet hafuer warit synnerligen giäst i denne Släktene. Dhe
Thotter i Danmark, hwilka äre af en stam medh theras som
här i Sverige borne äre, the wile och sigh tillägne, at före-
nämnde Thore Thotte til Wisd skall ware dheras förste Fa-
der, hwilket och synes likare wara, än med the Bänder: Ty
the Tötter äre af Dansk Bloed födde; men Bänderne hafue
deres härkomst och boning haft uti Wästergötland och i Nor-
rige, hwilket är til at beuise af den Norrke Edniffe, at uti
Konung Harald Hådrades, när han stridde med Konung
Suen Estridson i Danmark, och i Inge den tredje af thet
namnet Sweriges Konungs tidh, som war wid på åhr Chri-
sti 1060. då hafuer bodt i Norrige en benämnd Karl Bon-
de.

Företal.

de. Sedan thestefter finnes i samma Krönike en benämnd Daghsindh Bonde, som hafwer varit Lagman i Gulatings Lagfagu, i then tiden Kongh Hakon Swerresen regerat i Norge, och Konung Swerker Karlson den tredje och Konung Rurik Sancte Eriks Sonn i Sverige emellan dhe åhren wid påß 1206 t. h. 1210. Hwad Thor Skägge widkommer, hwilken efter gammal sågn skal hafua sin Grist och lågerstad på Skäggesnäs wid Calmar sund, hwilken och utan twisuel är dragen här til för namnet skild, som någre skrifwe för Thore Thorteson, och denne här Thor Bondes Fader: så kan det icke heller wara sannolijch, ty de både Thorten och Skäggen hafuer måst varit Hedningar, och än til medh Jättar eller Riesar, som Skägges Orass synnerligen uthwisar, den iag sielf sedt hafuer, och är icke mögeligt, at han kunde wara förne Herr Thor Bondes Fader, ty om så skulle wara, så hade han måst varit til i Konung Erik Låspes eller Konung Waldemars tidh. Men iblandh de många förnemptlige Slächter och wärdige Herrar och Wän, som då hafue lefwat, finner iagh icke förb:de Thore Tottes och Skägges namn icke ens nämnt wara, ty förb:de Herr Thordh Bonde hafuer lefwat så långt der efter och först varit uti Konungh Magnus Eriksens eller Smeks tidh Anno 1327 Riks Rådth, som man med Bress och Segel betyga kan. Detta är nu min ensaldige meningh, och förklaringsh, och så mycket som iagh hafuer kunnat finna råttast ware om thenneloflige Slächt: önsfandes at någon härutinnan kunde hafue eller sinne bättre skäl och rettelser, så will iagh migh gerne råtte och underwise lathe.

Peer Månson.

Wägge desse Bress äro tagne af Joh. Peringskölds stora Attebok första Bandet, och kan man härutaf intaga, det man med allwar då winlagt sig om Genealogiska kunskapen, och hade den kunnat blifwa brakt til en anseelig trowärdighet, om man bisogat gamla Bress och Aelter med de uti Familierna förwarade Släkt:register, utlämnat gammalt skräck och Räringslagor, och tillika med mera warsamhet brukat historiska bewis. Ty ingen tillförlätelig anledning är, at de Bönder, som nämnas i Norr-

ska

Söretal.

sta Handlingarna, äro af samma Art, som wåre Swenske Bönder. Man ser likwäl af allt, at Ucter varit mycket försären uti Genealogiska saker, och intet å sidosatt tillförlätliga bewis, där de kunnat fås. Jag wet likwäl intet om han utarbetat något fullständigt Opus Genealogicum, dock finner jag det wara omnöddt uti v. *Stiernmans* Bibliotheca Sueog. T. 2. p. 365.

§. 12.

På samma tid som Genealogiska kunskapen uplystades af Rasmus Ludwigsen och Pehr Manson Ucter, har och Jo-
Messenius han Messenius arbetat i samma ämne, ty han gaf ut, år 1616, sit Theatrum Nobilitatis Suecanæ i Stockholm i Fol. Man kan finna, at han betjent sig af Biskoparna Ketrils, Brastens, och Rasmus Ludwigsens Samlingar; men Ucters arbeten och upgifter lär han intet brukat, ty då hade han förmodeligen intet hänledd Swenska Böndernas Art ifrån Thottarna. Ingen twifwel är, at ju Mellens Theatrum tål och behöfwer mycken
Sten Biel- förbättring, och hafwer Sten Bielke uplyst det med många An-
te. märkningar, och har C. R. v. *Stiernman* ägt sielfwa Originaler där af. v. *Stiernmans* Bibliothec. T. p. 137. Men i synnerhet skal
Catharina Baronessan Catharina Båt upräckt många misstag hos Messen-
Båt. nius. Jfr. *Nollers* Hypomnemata ad Schefferi Sueciam Lit. p. 381. Messenius har läst det omdöme om Rasmus Ludwigsen, at uti hans arbete inse mera slit än lärdom. Det hade varit at önska, at alle wåre Genealogister haft samma fel, så framt det skal anses för Lärdom, at med dristiga och oberösta gissningar up-
 sälla Släkt-Lederna. Och hade Messenius sielf intet förnebrat sit arbete, om han instrukt en del af sina lärda undersökningar uti sitt Langsegda Tal. Man hade wäl då hwarken blifwit under-
 derwist om wåra Konungars Släktsinier ifrån Adam, ej heller om Gustavianiska Familiens ursprung från Antenor och Troyanska Hus-
 set; men till äfrentyrs hade man kunnat wara denna kunds-
 skap förtutan.

§. 13.

Uti nyare tider har Johan Peringsköld använt mycken
J. Perings- mdda och arbete på Swenska Adelige Familiernas Ättelängder.
köld. Hans stora och widspridda Ättelängder tre starka Band in Folio öfwer-
 197

ingar om hans flit i detta finkuga ämnet. Han har ock lämnat flera wedermåken af sin tillgifvenhet för Genealogiska Bitterheten genom åtskilliga andra arbeten, såsom Bibliska Släktregistret, Swea Konungars Ättartal och Stam-Tafeln öfver K. Carl XII. Och kan man intet göra honom den förwitelse, at han för hastigt afbrutit Swenska Konunga Ätten, ty han stadnar wid Adam, och är Högbemålte Konung intet afskild ifrån Ögg Magogs Son genom flera än 102 Leder. Se Bibliska Släktreg. s. 18. Denna Genealogiska djupsinlighet är likväl nog gammal i Norden, ty gamla Langsedgatal hos Langebek p. 1. leder Oden och des Ättelägar igenom Troyanska Konungarna til Noach. Uti Företalet til Sturlesons Edda förekommer samma Släktlängd: Men utaf en nyare Genealogist skulle man näppeligen wänta en så öfwerdrifwen Ätteräkning; och så framt hans Genealogiska samwete intet wisat ömre grannlagenhet wid Adelige Släkterna än wid de Kungliga, måste Läsaren understundom tro sig berättigad til något twifvelsmål angående des upgifter. Icke destomindre förtiente Peringskölds Ättebok at genom trycket blifwa mera allmän. Mycken flit och mycken samling träffas wid alla tillfällen, och stundom finner man äfwen bewis. Carl Ludvig von Schantz uti sin Ättebok, s. 14. v. Schantz

§. 14.

Hof-Cancelleren von Dalin och Cancellie-Rådet v. Stiernman hafwa gjort stora samlingar uti Adelige Langsedga: Tal. Peringsköld följes mycket af dessa Herrar, dock går von Dalin understundom något längre tillbaka med de gamla Släkterna. Därwid wore ingen ting at påminna, allenast man behogat bisoga bewisen: men när de saknas, kan en mistroende Läsare wädja med skäl både emot den enas och andras utsaga. Utom Peringsköld beropar sig von Dalin både på Margareta Grips Åhmarfningar som finnas på Sahlstads Bibliotheck och Messenii Theatrum Nobilitatis renovatum, och kan härutaf utan all twifwel hämtas mycket ljus, i sannerhet om wärfeligen gamla Släkt-taflor upwisas: men när en Fornforskare upstuswat dem, är Läsaren ofelbart berättigad at äska bewis. Von Stiernmans Matrikel och Höfdinga-Minne hade warit af en besynnerlig nytta för en Häfderfknare, om wärfets art och andra omständigheter tillåtit utförliga bewis.

v. Dalin

Margareta
Grip

v. Stiern-
man

Briften torde likwål i många mål kunna ersättas af Doctor Olof Celsius, som är innehafware af sin H. Swärfaders betydliga samlingar.

§. 15.

Sophia
Brabe

Utom de som nu uppräknade Inhemiska Genealogister lämnar och Fru Sophia Brabe mycken underrättelse afwen om Swenska Familier. Härstammande från de äldsta Släkter i Landet hade hon lättare och bequämare tilgång til de uråldriga Släkt-Taflor, som i Ätterna förwarades, än någon annan, och har hon med mycken gränlaghet rättat de uti des första utkast förekommande felaktigheter. Det exemplar, som finnes på Kungliga Biblioteket i Lund, uppgifwer på första sidan följande erindring: "Denne Elegtebog hassuer först werrit schreffuit Anno 1600. Siden hassuer iegh labett den igien wdschriffue her wdi Helsingör A. 1626. och megit forendrit der wdi, och paa som mesteder Elegterne slet förändret, som tilforn inthe war rett, och flere Elegter sat der til end som tilforn war.. Sophia Brabe, Ottes Dotter med egen handt.. Oden, Priamus, Nagog och Homer samt flere af de gamla Patriarcher lämnas här uti sin helgade och wål förtjenta hwila, utan hon går ej längre tillbaka med Ätterna, än som de fordna Släkteregister kunde gifwa anledning til, och när hon intet wetat äldren af Ätten, anföras de allena, som henne woro bekante. Således yttrar hon sig om Larmännerna s. 68. at hon endast anförer så många hon wiste. Detta wårkar utan twiswel en fördelaktig tanke om hennes öwåldughet, då man ser, at hon intet wetat med gifningar uppfylla briften af Lederna. Ut i Swenska Familierna är hon på ärsfulliga ställen stiftaktig från de Ätträkningar, som uti våra wanliga Släkt-Taflor förekomma, men för min del ser jag mig intet i stånd, at utstaka hwilket understundom är rättare. Man kan til bewis härutaf anføra hennes påminnelser om Birger Pehrson til Finstad. Om honom berättas s. 76, at han war gift med Catharina, dotter af Härtig Bengt K. Erik Låspes yngre Broder, hwilken haft til Gemål en Grefwe-Dotter af Schauenburg. Om denne Härtig eller Bengt Jarl nämnes intet ord i våra Swenska Handlingar. Om detta har sin riktighet, måtte Drottning Niska uti sin sista Barnsång fått twillingar eller och Bengt Jarl warit en naturlig Son af K. Erik Amurson, och Birger Pehrson warit tre gånger gift: men det lär utan twiswel wara felaktigt hos Fru Brabe, at S. Brita warit född af Catharina. Huru wida hon felar uti Beskrifningen om Birger Pehrsons Wapn, wet jag intet. Det är otwiswelaktigt, at han til slutet fört

Söretal.

fört gamla Brahe-Wapnet, två wingar nämligen, men berföre kan det icke destomindre vara både möjligt och troligt, som Fru Brahe berättar, at han brukat et Sköldemärke, som föreställt et half krönt Leyon på blå och gula rutor: Adelige Familie-Wapn kemmo intet till någon stadga förän i trettonde århundrade. Man antog och förändrade sina Sköldemärken efter behag. Meisenius har uti Th. N. p. 50 och 44. äfwen påmint något dylikt, då han gifwer wid handen, at Ehrengisle Plata och hans efterkommande fördt två swarta wingar i Skölden, och två dylika på Hielmen, men Birger Pehrson däremot två hwhita wingar i Skölden och Påfådrar stundom emellan Fanor, stundom emellan Stjerner på Hielmen; chururål bägge hållas före hafwa warit af Brahesläkten. Bertillus Canuti har ock samman-
 skrifwit en afhandling om Danska Adelen, pro Danica Nobilitate ostendenda, hwilken likwäl uti Genealogiska mål intet gifwit särdeles uplysning. Om denne Bertillus är den samme som kallat sig eljest Aquilioni-
 us, har han warit Kyrkoherde i Skåne. At Sophia Brahe warit från Knutstorp i Skåne är bekant. At hennes namn intet före-
 kommer hwarken hos Lysander, Bartholin eller uti det af J. Worm
 1771 utgifna Lexicon öfwer Danska Lärda, kan synas besynnerligt.

Bertillus
Canuti

§. 16.

Utom dessa, som i allmänhet utgifwit Adelige Släkte-Taf-
 wa ock andre försärdigat enskilda Attereregister, såsom J. G. Orne-
 winge om Brahe-släkten, Gallman om Ulfsparrarna, K. Stobæus
 om Leyonhufwudska Släkten MSC. och flera. Men man har ej före-
 satt sig at göra en fullständig Förteckning på dem, som hos oss arbetat
 uti Langsedga Konstapen, utan dem förnämligast, hwilka man wid de-
 ta tillfälle haft till hands, och berjent sig utaf. Man kan i allmänhet
 förebrå våra Langsedgare et hufwudsakeligt fel. Sällan finner man
 brist på namn, men bewis saknas så mycket mer. Hwarit tjenar wäl
 en lång rad af Leder och Anor? Läsaren är osäker, huru wida Förfat-
 taren hells tillfapat de där uppräknade Stam-såder, eller tagit dem af
 äldre och trovärdiga Handlingar, at Peringskild snart sagt wärfar
 ingen öfwertrygelse.

Ornewinge
Gallman
Stobæus

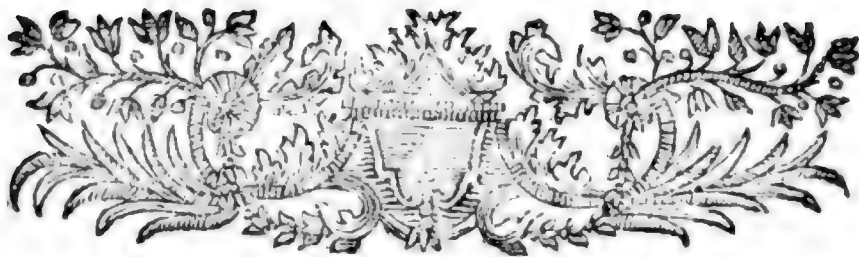
§. 17.

Dessa hjelpredor har man brukat wid utarbeningen af denna Ad-
 dra Delen. Uti Skrif-ordningen eller methoden har man trodt det
 vara tillförläteligast, at skilja ämnen uti särskilda Flockar, utan at hå-
 la sig wid et granlaga uprepande efter tid och år. En oredighet synes
 vara ofstijaktig ifrån det senare sättet. Man har ock föreställt sig, det
 af

Företal.

alla slags Läsare skulle finna sin räkning wid den här brukade utställning. Swenska Historien kan wäl med någorlunda skäl påstå at lämnas af Swenska. Alle kunna likwäl intet uti fullkomlig rätts utsträcka sig til alt. En har mera tycke uti granskning af Stats-wärket, en uti allmänna Riks-Historien, en annan älskar underrättelse uti Kyrko-wäsendet, någre åter kan hända torde hafwa smak at inse Wäsenkapernas tillwärt och förtofran. Den här antagna ordning torde kunna med mera beqvämlichkeit förändja dessa olika affäter, då man samlat tilhopa på särskilda ställen det som rör dessa särskilda föremål. Mer uplyste Män än jag hafwa gillat et sådant Författnings-sätt, och är det nog samt bekant, at H:s Excellence Gref Tessin något när utstakat en dylik Method. At man intet funnat fullkomligen förändja allas önskan, uti dessa särskilda delar, torde wara mindre Författarens fel än omständigheternas; ty at bygga utan nödvändigt Byggnings-ämne, försätter oss uti en belägenhet at bygga som man kan, och intet som man borde. Men ehuru magert detta stycket af Medeltidens Historia kan wara, bör det likwäl intet lämnas orördt. Då man ser fordnatidens brist, blifwer det förmodeligen lättare at rätta närwarande tidens fel, och at förkomma, det efterwerlden intet måtte föra samma klagomål öfwer oss, som wi med skäl kunna göra öfwer wåre Företredare. Man har wäl i wißt hänseende ordsak at frukta för saknad af Skrifster, men nu torde man wara beswårad på annat sätt, såsom då man besinner sig uti et bulrande Samfund, där den ene skrifer öfwer den andra, och således under det man hör förmycket, hör man likwäl i hellska wärket ingen ting.

Såsom jag varit främwarande från stället där Wäret tryckes, har jag ingen ting at påminna wid Skrif-Lagen eller Orthographien, jag gillar den intet, jag lastar den intet. Men om jag varit tillåddes, hade den blifwit annorlunda, och Andra Delen hade då åtminstone lifnat den Förlia uti sina utvärtes omständigheter. Detta torde då benäget ursäktas. De wärliga fel, som jag här funnat begå, underkastas med wördnad Allmänhetens röst och rättelse. Skulle något wara mindre tydeligt, skal, wid gjord påminnelse däröf, en utförlig förklaring afgifwas, men på öwett swaras intet. Några utläsare har jag förmärkt, som jag uti det följande så wida ändrat, at en stridande och förmodeligen rättare mening är sedt: mera föredragen, sedan jag något närmare öfwerwägat alla omständigheterna. Man syftar egentligen på den utlätsen, at alle Biskopar i fordnat dagar varit wärligen Konungens Råd, hwilket dock bör så förstås, at de alltid ansågos för wärdiga Råds-ännen; men at det icke destomindre antom på Konungens wälbehag, om han wille betjena sig utaf dem. De öfriga påminnelser skola så sit ställe uti Tilläningarna.

I. Cap.

Om Stenkilfska Konunga = Släkten.

§. 1.

Si Första Delen af Swenska Historien, har man sedt et Folk, som under hedniskt mörker likväl wist understundom prof af hedrande dygder. Man har sedt Konungar, som älskat sina undersåtare och warit älskade igen. Buller och inländske upresningar woro sällsynte, och under goda Konungar aldeles ohörde. Under mätta Regenter utfattes Riket understundom för utländske öfwerwäld; men så snart en wärdig Prins intagit Thronen, återfick Riket genast sin styrka, och Grammarne wördade Swenska Wapnen; med et ord, så mycket man wet af gamla Handlingar, war Riket mäktigt och undersåtarne wälmående. Konunga = Släkten war stadgad genom en långwarig och oafbruten arfs-rätt, och man wiste, hwem som borde befalla och hwem som borde lyda. Oinskränkta Konunga-enwäldet war obekant både til mening och ord, men det war likaså ohörde, at undersåtare woro i Riket, som intet woro undersåtare. Gudaldran och Gudstjensten war förklädd med de wanstapeligaste tildöningar, men man trodde intet, at olydnad emot Öfwerheten war et ojäfsaktigt prof af helighet: Och sedan Konungen med Rikens menige Allmoges affattat något beslut, begrep man intet, at någon dödelig på jorden war befogad at jämfä eller inskränka detsamma. Allt detta blef omskapadt och förwändt genom Sigardfska Släktens utlöcknande och Christna Religionens stadga i vår Nord. De Christne Lärare förkunnade för Nordens Inbyggare en ny Gudstjenst, uti hwilken Förnustet hwarken hade eller borde hafwa något annat witsord, än en alwarlig eftertanke. Lärnan war Gudomlig, men

Swea Rikes Historia.

Lärarne woro äminstone swage menniskior, hwilka skre at beför-
dra Christendomen med sådana tillfater, som de til en del helfwe
lärt, dels och widare uptränke til at befrämja andeliga wälders
uspridande. När Apostlarnes förkunnade Christi Lära, beropade
de sig på Skriften och Gamla Testamentens Böcker, som woro
på wißt sätt uti allas händer, ty de kunde läsas af alla. Men
Nordens Predikare förkunnade Christum utan at lämna sina äh-
rare något medel at pröfwa, antingen deras lära war öfwerens-
stämmande med Guds ord eller ej. Grunden til hela Nordiska
Christendomen blef fördensful denne: Prästen har så sagt, derför-
re bör det tros. Med en sådan grundregel, sedan den blifwit
almänneligen wedertagen, war det lätt at inblanda andeliga Stån-
det uti alla slags göromål, och war des deltagande så mycket af-
rentnelligare, som de woro intet, eller äminstone intet wille wara,
ansvarige för sina gärningar hos Landsens werldsliga Öfwerhet,
utan ärkände Biskopen i Rom för sin högsta Öfwerdomare. Och
här bör sökas rätta drif- sådren til de flästa hwälsningar, som
wäplat om så hos oss som andra folkslag: Ju högre andeliga
Makten stiger, i samma mon astager werldsliga Makten och helf-
wa Riks-kroppen blifwer waktande. Där Präster äro under-
sätare af werldsliga Öfwerheten, och hafwa således en gemensam
förbindelse med andra Rikens Inbyggare, kunna deras förmå-
ner efter särskilda försattningar wara nu större nu mindre utan
afwenityr för det allmänna; men när Rikets angelägenheter styras
af twåne särskilda och stridande Hufwuden; bör det nästan
anses för underwärf, om det allmänna får någon styrka och Mä-
ket når wäl.

§. 2.

På detta sätt bör det ej förekomma en Läsare sällsamt, our
Swea Rike på en lång tid war mindre betydande sedan Chri-
stendomen inkommit, än det warit tillförne. En annan omstån-
dighet bidrog och ganska mycket til allmänna wanmagten. Fast
Konunga-wäldet tillförne war inskränkt, war likwäl Thron-följ-
den stadig och fast. Men nu förwandlades Åstrike i Walrike.
Nedan i Olof Skötkonungs tid war denna härliga läran in-
fome

Kommen, at den sticfeligaste borde komma i åtanke wid Thronens ledighet, och Emund Lagman öfwer Wästergöthland hade intet hast försyn at framkomma med detta förslag på Upsala Ting, när Konungens öförsiktighet hade upväckt et allmänt missnöje. Med rikedom, hederlig släkt, och därmed förknippadt anseende torde något hwar drömma om sin sticfelighet til Kronan, och ju wanwettigare en dåre är, desto snarare inbillar han sig wara ägare af Konungliga egenskaper. Konungar och Fältherar i synnerhet hafwa det gemensama öde, de dönnas af alla, de dömnas af alla, och ju okunnigare man är, ju färdigare är man at dömma och fördömma. Ut i en sådan ställning begripes lätteligen, uti hwad wanflighet et Rike sig befinner, där Thronen genom wal skal besättas. Dändeliga stämplingar och anläggningar hafwa då sin fulla gång, och det är snart sagt en owäntad lycka, om walet förrättas utan wäld och blodsutgjutelse. Den som ändteligen efter många konster blifwer innehafware af Konungliga högheten, afläder sig sällan den medfödda ömheten för de sina, det är ganska naturligt at han önskar sig sina Barn til Efterträdare. Til at ärnå denna förmån, måste alle betydande Män och Herrar firas, och winnas, deras göromål lämnas opåtalde, och Riket får således för en laglig Konung flera Regenter, hwilkas wäld blifwer så mycket mera tryckande, som det är utan råsst, då lagliga Konungens upförande är allas åtal underkastadt. I sådana omständigheter inskränkes och sylesättes Konungens göromål merendels med inwärtres ärender, det utwärtres wårdas antingen lamt eller aldeles intet, och är det således mycket begripeligt, hwarföre Sveriges Östra Skattländer denna tiden öfwerlämnades helt och hållet dels åt sig-sjelfwa, dels åt de nästgränsande Maktens fria åtgärd. Denna måtning är wäl intet särdeles hedrande för Riket, men har dock den olycka, at den lär wara sann, och Sveriges matta eller wärdslösa deltagande uti Österländska hwärfvingarna tistkyndade Riket en stor skada, som Konung Erik den heligas och Birger Jarls sednare förrättningar wäl någorlunda botade, men kunde likwäl intet fullkomligt gen hela.

§. 3.

Förnämsta grunden til en wäl inrättad Stats-förfatning är utan twifwel en tillförlätelig kunskap om landet och des Inbyggare. Huru skal man bota landets brister, när de kännas intet? Huru skal man så stickeliga Wår til Regeringens förvaltning, när man ej wet hwar de finnas? Den regerande Herren blifwer då nödsakad at wälja dem, som äro omkring hans person, och allmänheten är understundom med sådana ganska litet belåten. Wärdiga ämnen borde snarare wid wisa tillfällen sökas, än wara sökande. At man under detta tidewarf wäl hos oss kânt landet uti en sådan affikt, är icke den ringaste anledning, och är det önskan wårde, at ej i sednare tid wore brist på sådan kunskap. En dylik underwising hade likwål Wilhelm Conquestor om sina underliggande Provinzier; ty man wet om honom, at han haft förrectning på hwart Torp i Engeland, och warit underrättad om des ägare och wårde (*). När man nu lägger tilhopa alla dessa misstag uti Rikshushållningen, som man nu upräknat, är det intet underligt, at stora betydande bedrifter i allmänhet intet hedra det Tidewarf. Det är snarare underligt, at Riket kunnat hafwa bestånd, hwar til twifwels utan råtta ordsaker är, at man intet war stort flotsfare uti de nästgränsande länder, än man war i Sverige. Et Rike uprätthålles understundom nog så mycket genom Grammatikas wanmakt, som af egen styrka. Det kan likwål endast anses som en lycka uti olycka, och det är allid bättre, at man är trygg genom inwårtes styrka än utländskt swaghet. En upmärksam Läsare torde finna af hellsma Historien, at desse påminnelser intet äro ogrundade eller olämpelige.

(*) Någon torde til äfwenlys twifla, om en sådan upmärksamhet kunde falla på en så wick och ofunnig tid, som det Elsfre århundrade. Utisagan bår fördenstull i detta hänseende bevisas. Annales Voivodienfes bland de af Thom. Gale utgifna Rerum Anglicarum Scriptores T. inuehålla följande wittnesbörd p. 134. Ipse (Guilielmus) regnavit supra totam Angliam, et eam cum tanta astutia inquisivit, quod non erat in tota hac terra Hida, de qua nesciret, cujus esset et quid valeret, et hoc in charta sua scriptum haberet.

Med Konung Emund Olofson utlöfnade gamla Sigurdska Elåkten på manliga sidan. Stålningen i Riket war nog wådlig. Rikens Inwånare woro söndrade genom twänne stridande Religioner. Uti öfra delen af Sverige woro ganska många Hedningar, och afguds-offren i full gång. Uti Väster-göthland och nästgränsande orter war Christna Religionen mera rådande, dock ej med sådan styrka, at des härskande otålighet, som annars hänger wid Wästeriska grundsatserna, kunde wisa sig. Hedningarne däremot woro mera fogelige, och hade ännu så mycket qwar af et sundt förnuft, at de begrepo, det ingen borde twingas i Religions-mål. Förakt, wäld och officiell beifrades, men annars tänkte och talade man frit utan twång. Således cystnade allt Religions-agg wid Konunga-walet. Arfrelige Thronpretendender woro inge, så mycket man wer; in Ynglinga-Elåkten, som ännu war härskande i Norrige, hade länge sedan aflagt alt påstående och hopp om Swenska Kronan. Det är möjligt och äfwen troligt, at de twänne Erikar, som sedermest upwäxte inbördes frig om Swenska Thron-fölgen, warit rätta Ättlaggar af Sigurdska Elåkten, men förmodligen war deras skyldskap med afledna Konungen något mera fränstild, och de hellswe unge och ommyndige, så at de intet kunnat skaffa sig anhang. Regeringen war således underkastad wal, hwartil man redan i Olof Skötkonungs tid wisat nog böjelse. Wid sådana omständigheter är det ganska naturligt, at de i synnerhet komna i åtanke, som med Konungas-huset äro antingen uti skyldskap eller Swägerskap. Man är war wid at hysa för sådana Herrar en grundad högaktning. Afslutande beordnande Man hade denna förman: Swen Ulsson Konungen i Dannemark war förfilig Enskonebarn med K. Emund Olofson, in des Moder Estrid war Halfsyster med K. Olof Skötkonung. Holmgårdste eller Ryske Prinsarne Jaroslaws söner woro Dotersöner af Olof Skötkonung, och deras Enster Elisabeth war gift med K. Harald Hårdråde i Norrige. Men ingen anledning är, at desse Herrar gjordt sig någon tanke om Swenska Thronen, hwarifrån de och, efter tidens tankesätt, woro utflutne, som främlingar. Utomdes smickrade sig och Harald Hårdråde

råde med hopp om Danfka Kronan, hwartil han wäl intet hade någon rätt, men desto större begärelse, och K. Swen Ulfson grundade sit påstående til samma Rike, på Inbyggarnas kärlek och tilgifwenhet, som likwäl emot Norrmännernas wapn war understundom swag nog til at bibehålla honom.

§. 5.

Stenkil
Konung.

På detta sätt war man i Sverige aldeles fri för utländskt intrång wid Konunga-walets fördrättande, och så mycket man wet woro intet många inländske Friare til Swenska Kronan. På betydande Herrar kunde wäl intet wara någon brist, ty sådana måste finnas i alla länder. Folkunga-Eläkten började nu at komma i anseende, ty Solke Silbyters Soneson Solke den tjocke blef wid slutet af detta eller ock i början af följande århundrade gift med K. Anut den Heligas Doter från Dannemark. Där talas ock om en Thrugot Göthernas Konung, som lefwat något när wid denna tiden, emedan des Barnebarn, Synner, eller Broderdoter, blef gift med K. Erik Ejegod i Dannemark (1). Huruvida desse Herrar warit förbundne med gamla Konunga-Huset, wet man intet. Däremot är otwifwelaktigt, at Ragwald Jarl i Wästergötland war i nära skildskap med de sist afledna Konungar. Han leder sit ursprung på Fädernet från Skoglar Toste, Erik Segersfalls Swärfader, ty hans Fader war Ulf, Drottning Sigrid Stor-Rådas Broder (2). Ragwald Jarl hade med Prinsessan Ingeborg K. Olof Trygwafsons Synner från Norrige två Söner, Ulf och Elif Jarl (3). Andra gången gifte han sig med Astrid, Malsins Doter från Halogaland, och af henne föddes Stenkil. Man wet af det föregående, at Ragwald Jarl följde med Prinsessan Ingegerd K. Olof Eskilssonings Doter til Holmgården eller Rykland, och blef där Jarl öfwer Aldenuborg. Det är troligt, at Ragwalds äldre Söner blifwit qwar i Rykland; men Stenkil har däremot warit uti Konung Emunds Hof och Jarl i Sverige (4), och det war han, som med så mycken dmhet tog emot Arke-Bisshop Adalberts Sanningebud, som blifwit så skymfelig afwiste från Hofwet i Konung Emunds tid. Utom des war Stenkil Ragwaldsön gift

gift med K. Numund Jacobs Doter (5), så at Stenkil's förbindelse med Konungahuset war på många sätt befastad. Hvilket afwen Adamus från Bremen warit underrättad om, fast han intet wetat antingen Stenkil war K. Emunds Enson eller Ne-
pos. hvarmed denna tiden utmärkes Enster eller Broderson, och kunde detta sista någorlunda hafwa rum, emedan Stenkil war wärkeligen K. Emunds Broders Enson. Stenkil's Möderne släkt war intet mindre hedrande; ty des Moders Moderfader Nial härstammar i rätt nedstigande linia från Harald Hårfager genom des Doter Jugeborg (6), hwars Enster Alaf Arbot war Swägerfka med första Hertigen af Normandie, den namnkunniga Rolf, Stamfader för Hertigarna af Normandie och Engelska Konungahuset. På detta sätt war Stenkil icke allenast i skyldskap med Eigurdska Släkten, utan ock en Utlägg af Ynglinga Atten, och i nära skyldskap med Konungarna i Rykland, och i Swägerfkap med Konung Harald Hårdråde i Norrige, så at des släkt gjorde honom på intet sätt owärdig til Kronan. Denna wärdighet öfres med des personliga egenskaper, ty han war ganska förjaren i skjutande, och därjämte begåfwad med en ogemmen kropps styrka. Wåra inhemska Handlingar lämna oss intet märkwärdigare påminnelser om des personliga förmåner. Dock kan man af hans upförande med all trygghet sluta, at han warit en förståndig, jämn och eftertänksam Herre. Ingen särdeles willrådighet kunde således yppa sig wid wälet, och Stenkil utforades til Konung, så mycket man wet, med Hedningars och Christnas enhälliga samtycke.

(1) Erik Benzelius in Notis ad Västovicum p. 78.

(2) Sturleson T. 1. s. 357.

(3) Sturleson T. 1. s. 517.

(4) Herwarar Sagan C. 20. s. 183.

(5) Herwarar Sagan C. 20 s. 183.

(6) Sturleson T. 1. s. 96.

§. 6.

Stenkil steg således på Swenska Thronen under et fredligt Stenkil be-
och stilla lugn, medan Dannemark och Norrige genom et blodigt fordrar
och frätande Krig utmattade och skröfwagade hwarandra, och Christenda-
men- **Swen**

Svenske Konungen fäste sitt banamärke förnämligast på Christna Lärans stadgande i Norden. Denne omsorg war utan twifwel både hufvudsakelig och berömlig; ty ehuru förklädd Christendomen war genom menniskunga och onödiga tillöfningar, war den likväl alltid bättre än en grof och orimelig Hedendom. Kort för K. Adalward Emunds död war den äldre Adalward redan återkommen til den äldre Sverige, hwars ädeliga arbete så wälsignades, at Wermelandningar och Skridfinnar blefwo til Christna Lärans omwände, så säger åtminstone Adam från Bremen, som lefde på denna tiden (1). Och lär det nog hafwa sin riktighet med Wermeland, men huruvida Skridfinnarne, eller rättare sagt, Lapparne antagit Christendomen, är något wanskeligare at begripa, emedan deras naturligen tränga och inskränka begrep intet gerna loswar någon hastig omwändelse. Ju mera et folk är want at tänka, ju snarare antages Christna Lärans: hwarföre ock Christendomens framsteg bland Greker, Romare, Gallier och dylika flere woro nog hastiga. Men däremot gick det ganska långsamt hos Slawer, Saxar och andra, och om ej utwärtens twång kommit til hjelp, hade deras omwändelse warit än sensfärdigare. Icke destomindre torde Adams utlåtelse wara grundad; ty det är både möjligt och tro-
 R. Stenkil. ligt, at Adalward förmått en del Lappar at låta döpa sig, och då war efter denna tidens tanke: och talesätt Christendomen fullkomligen antagen. Til widare befrämjande af Christendomen affärda-
 Adalward des från Ärke-Biskop Adalbert i Bremen Adalward den yngre den yngre til Sigtuna. Här började han sitt Biskops-Embete med mycket tillopp och bifall, så at han wid sin första Messa fick hutié mark
 Egino. Eilfræ i offer (2). Skänka Biskopen Egino war ock mycket skälesatt med de Swenskas omwändelse: En så önskelig framgång upmuntrade dessa nitiska Lärare til et långt driftigare steg, de sätte sig nämligen före, at aldeles förstöra Upsala Afguda-Tempel. Genom uppenbart wäld kunde detta förslag intet lyckas. Et andäktigt skälsmystecke borde då fullborda wärket, ty så tänkte man denna tiden, och sedan man inbillat sig, at ändamålet war Christeligt, woro alla medel icke allenast anständiga utan ock berömlige. Tyfiheten war då angelägen, men det oaftradt började muntas ibland menigheten om et sådant förslag. Men så snart R. Stenkil därom wardt underättad, afböjde han detta wära
 före

Företagande med tjensliga föreställningar, at icke allenast de sjelfe R. Stenkil. we skulle blifwa genast opoffrade, utan Konungen utdrifwas, och hela Riket återfalla uti hedniska mörkret. Härigenom afstodnade hela anläggningen, och R. Stenkil's försigtighet afbröt med län- pa et wäldsammt nit, som säkert intet hafte minsta nytta til Chri- stendomens befrämjande. Och detta är det enda som man har sig bekant om R. Stenkil's regering uti inwärtas hushållningen.

(1) *Adamus Bremensis*, Hist. Eccl. C. 134.

(2) *Ibidem* C. 236.

§. 7.

J anseende til utländska Magter lär R. Stenkil's upförande hafwa varit ganska fredsamt. Det nederlag, som Swenska Krigs- håren led af Quänerna eller som *Adamus Bremensis* kallar dem, *Tillstånd i Danmark och Norrige.* Amazones, befrades på intet sätt. Om denna efterlåtenhet war wäl eller illa beräknat, wet man intet. Uti oroligheterna, som swäfwade imellan Dannemark och Norrige, medan Ewen Ulf- son och Harald Hårdråde täflade om Danska Kronan, blandas de sig Stenkil på intet sätt. De tyfnade och småningom ge- nom mattighet på bägge sidor. Daktadt alla Haralds Seger- winningar förblef likwäl Ewen Ulfson Konung i Dannemark, och undersåtarnes tilgifwenhet ersatte hwad som felades i lyckan. Medan Harald hwilade från Krigsfärder, utöfwade han sin hårda stränghet emot undersåtare. Den store namnkunnige Einar Tambas- kelwer, och des Son Indride, mördades i Konungens egna Rum. Så helig war borgsriden i Haralds tid, äfwen för Ko- nungens egna Fränder, ty Indride war gift med R. Haralds Cysterdoter. Einars anseende war ganska stort i Norrige, och utomdes war han gift med den mäktiga Håkan Jarls Dotter, och således beswägrad med den mäktiga Elägt, som så länge twistat om Regeringen i Norrige med Harald Harsfagers manli- ga Årswingar. Detta mord upväckte allmänt misnöje, och Hå- kan Jwarson ansåg det för en skyldighet at hämnna sin släktin- ge; ty Håkans Fader Jfwar Swite war och en Dotterson af den mäktige Håkan Jarl. Fiendskapen bilades likwäl imellan R. Sw. R. 3. 2. Del. B Hw

Stenkil. Harald och Håkan på det sätt, at Håkan Isvarson blef Jarl i Norrige, och fick til åfka den nyligen afledne K. Magni Doter, och binnistade han sedan Fälttågen mot Danne-mark med en ogemmen tapperhet. Allmänheten tilågnade ock Håkan Jarl förnämsta delen af den Eger, som Harald wunnit öfwer de Danska wid utlopper af Nisa å wid Halländska Stranden. Detta beröm upväckte Haralds afwundshuka. Men när K. Harald ock blef underrättad, at Håkan Jarl låtit K. Ewen Ulfson undankomma uti det nu nämnda Sjölåg, blef afwundshukan förbytt i et osörsontligt hat, och Konungen skyndar sig med et följe af tvåhundra de Män til at öfwerfalla Jarlen. Håkan wistades då på Ups-landen uti sitt Jarldöme, och war han efter utseende mera ålftad än Konungen self; ty en benämnd Gammal af Konungens egen Suite skickar bud med underrättelse til Jarlen om Konungens ankomst och affigt. Detta skedde så behändigt, at Konungen märkte det intet. Ty sedan Harald med sitt folk ridit hela natten, möta de en hop Bønder, som förde mjöl och malt til at sälja. Gammal gifwer sig i handel med en Bonde som han kände, och under betingningen säger til Bonden, at han genom genstigar skulle skyn-
 da sig til Jarlen och berätta Konungens ankomst. Håkan Jarl låter då inpacka alla sina dyrbaraste lösöron, och förfogar sig i störst hast til K. Stenkil i Sverige.

§. 8.

Detta steg hade så när inweklat K. Stenkil uti et uppenbarr och långvarigt Krig med Norrige. Ingen ting kunde väl hindra K. Stenkil at taga uti sitt beskydd en förnäm Herre, som tagit sin tilflykt til honom. Eadant förnekas icke en gång at uppenbara ögerningsmän. An mindre borde det förnekas at en Herre, som intet war dömd för något brott. Håkan Jarls uppförande, hwaröfwer K. Harald förargade sig, förtjenar at blifwa omständeligen utfördt. Sedan Danska Flottan war öfvervunnen, och K. Harald jagade efter de flyktande, kommer mot morgonstunden en man i en båt til Håkans Fartyg, och begär at få tala med Jarlen. På tillfrågan hwem han war och hwad han wille, swarades, at han het Warråde och begärde seid

frid och lif af Jarlen. Håkan besaller då tvånnne af sina män Stenkil
 stiga i båten och föra Wanråde til Carl Bonde, som bodde i
 den negden af Halland, intet långt från Stranden, där Sjöl-
 slaget stådt, med antydan, at Carl borde gifwa den häst åt
 Wanråde, som Jarlen fört förut hade skänkt honom. Denne
 Wanråde war Konung Ewen Ulfson hells, och är det troligt, at
 Håkan kânt, honom äfwen i mörkret. Om Håkan wid detta
 tilfälle öfwerfribit sin tilståndiga rätt, kan twiflas. I allmänhet
 tilkommer det wäl hwar och en under påstående träffning, at
 taga eller släppa fångar, ingen annan. kan i en sådan oro och
 buller döma däröf. Det torde ock wara swårt at utstaka rätta
 timan, när denna rättighet uphörer. Om Öfwerwinnaren är til-
 lika Bundsförwant, blifwer des rättighet så mycket otwifvelakti-
 gare, och för sådana ansågos gemenligen alle Läntagare. Jefe
 destomindre om Håkan Jarl wid detta tilfälle förgådt sig, borde
 han lagligen dömas, och det tilhörde intet Konungen enskilt at
 fälla et sådant utslag. Det är ock säkert, at Håkans Låns-
 Bön-der woro öfwertrygade, at deras Jarl hade intet ondt gjort:
 hwarföre de ock höllo honom Landsafgälderna tilhanda, och wd-
 grade dem åt Konungen, som annars warit därtil berättigad, i
 fall Håkan förwärfat sitt Lån. Håkan berjente sig ock af sina
 underhafswandes tilgifwenhet, insann sig i Uplanden, upbar Skat-
 ten af sitt Lån, och, wid K. Haralds anmalkande, drog han öfwer
 Gränsen tillbaka til K. Stenkil, hwilken ock lämnade honom
 Wermeland til Höfdingedöme.

§. 9.

Ännu hade intet hwarcken K. Stenkil eller Håkan gjort Krig med
 någon ting hwaröfwer K. Harald med skäl kunde beswära sig. Merrike.
 Öwäldige Domare borde pröfwa Håkans upförande, men K.
 Harald fann intet rådeligt, at underkasta sin hämndlystnad an-
 dras utsaga. En högsint och enrådig Herre anser det altid för
 et stort brott, när man mishagar, och hämnd bör försona mis-
 haget. Men i dessa omständigheter war hämnden intet så snart
 tagen. Kriget med Dannemark war ännu intet ändadt, och at
 åtaga sig Krig med Sverige och Dannemark på en gång, war
 B 2 äf

Stenkil. äfventyrligt. Med stora Segerwinningar emot Konung Ewen Ulfson i Dannemark war ännu intet vunnit. Om alltså händelsen mot Håkan Jarl borde utföras, war Fred med Dannemark oumgängelig. Båge Konungarna möttes då wid Götha Älf, och efter årskilliga onödiga ordwärlingar om stadestånd och mera dyligt, blef Fred sluten på båge Konungarnas lifetid, gamla Gränsen Rikena imellan stadfastad, och all fiendtlighet på båge sidor afslagd. Således stadnade alla segrar, blodsurgjutesse, härjande och röfswande i ingen ting, och hade man så gärna funnat afhålla sig i början ifrån allsamman, då mycken onödig rapperhet, och många omänskliga hjeltebedrifter funnat sparas och umbäras. Freden blef med ed och gyllan stadfastad och allkom i sitt förra stånd: Ewen Ulfson förblef Konung i Dannemark, och Harald Konung i Sverige.

§. 10.

**Krig med
Norrige.**

Eedan Freden lyftat alla twistigheter imellan Dannemark och Norrige, stulle K. Harald nödvändigt skaffa sig nya fiender i Sverige. Håkan Jarls förmenta brott lämnades ofsgjordt, inmedertid kunde han allt utföra sågna sig af K. Stenkiils utmärkta nåd och hägnande besködd; därjämte upbar han årligen de wanliga utskylter af sitt Län, som förr år påmint. I anledning af K. Haralds oroliga Statskonst kunde detta allt intet lämnas obeifradt, och emedan Håkan Jarl nu uppehöll sig i Westergöthland, gjorde Norrste Konungen anstalt at upöka honom äfwen där. I sådan affigt anländer K. Harald mot sene hösten til Kongahäll, hwarifrån han seglar in i Götha Älf, låter draga sina Fartyg förbi Forsarna, och kommer med hela Flottan utan ringaste motstånd in uti Wennern. Derpå seglar K. Harald öster ut til Westergöthland, låter sitta folket i land, men lämnar likwäl tillräckeligt antal qwar til Flottans betäckning. Så snart kunskap inslupit om fiendens antågande, hade Götha Lagman Thorwid och Håkan Jarl dragit samman en anseelig hop folk til at hindra allt härjande. Eedan K. Haralds Krigshår, en del til häst, men större til fot, tågat genom en skog och förbi några kärr, kommo ändteligen Norrmännen fram på en skogs

fogsbacke, hwar hela Göthiska Hären stod gent emot, likaledes Stenkil.
 på en högd, och et moras skilde dem från hwarandra. K. Harald Krig med
 rådd låter då ställa sitt Manckap uti fullkomlig slaktordning, Norrige.
 hwilket äfwen skedde på Göthernas sida. Ingen af Härarne
 wille gå ifrån sin ställning, Konungen i Norrige befalte sitt folk
 at afbida Göthernas anfall, och Håkan Jarl hade gifwit sam-
 ma besallning åt sina underhafwande, at de borde afwakta Norr-
 mänernas anlopp. Under denna stillhet börjar Lagman Thorwid
 et Tal til de Swenskas upmuntran, föreställandes dem, at nu
 wore tid at öfwertryga K. Stenkil om sina undersåtares tapp-
 het. Och som en myckenhet af rasht och hurtigt folk war för-
 samladt, ibland hwilka likwäl woro många unge och oförfarne,
 utmärker han äfwen stället, hwar de borde stadna och åter sä-
 ta sig, i fall någon oordning eller flykt mot förmodan skulle up-
 pas. Denna förmaning torde warit wäl betänkt nog; ty K.
 Harald hade gamla och genom lång öfning förfarna Soldater,
 då däremot Götha Hären bestod af osfwadt och rått manckap.
 Men för öfrigt måtte Thorwid warit en usel Nyttare och än-
 slätare Krigsman, ty hästet, på hwilken han satt, stod fastbun-
 den wid en påle, och när Norrmännen under hans wålsalighet
 gåfwo hästfri, blifwer hästen fogg, rycker up pålen, som slog
 Herr Lagmannen i hufvudet, och Thorwid, efter några utösta
 bannor på fienden, gjorde sig osynlig (1). Norrmännernas häst-
 fri beswarades med et dylikt rop på Göthernas sida, och när
 Håkan Jarl då tillika lät bära fram sin Fana, uptego hans
 underhafwande det, såsom et öfverwelaktigt teken til at angripa
 fienden, och glömdo bort de i början gifna order at wänta på
 Norrmännernas anfall: kan ock wara, efter Götherne intet wo-
 ro särdeles winterklädde, och det war kallt och snöade, at tola-
 motet förgår dem, så at de med obetänksam hastighet skyndade
 til fienden. K. Harald däremot behöll sin ställning på den in-
 tagna högden, hwarifrån ock Norrmännen med allt fördel an-
 grepo de antågande, brakte dem i oordning och flykt, då äfwen
 Håkans Fana förlorades och någre af Götherna tillika blefwo
 nederslående. Som astonen war förhanden, fann K. Harald
 intet röntigt, at förfölja de flyktande, utan tog wägen tillbaka til
 sina Fartyg, och låter föra som i triumph den eröfrade Fanan.

Stenkil. Men han behöll intet särdeles länge detta Segerteckn; ty när han med sina Troppar kommit til en trång och smal väg, löper en fram ur skogen, sätter värrjan igenom den som förde Fanan, och tager den bort med sig. När detta blef K. Harald berättadt, sade han: än lefwer Håkan Jarl, och tog sitt harnest uppå, men fortsatte icke destomindre sin återfärd til Flottan i mörkret. Den lilla förmån, som K. Harald vunnit wid detta tillfälle, förtjenar knapt nämnas. Håkan Jarl hade dock ej ordsak at vara särdeles nögd, dock woro anstalterna så wäl tagna, at så snart någon söndrade sig från Norriska Håren, antingen til at plundra eller til at skaffa sig eljest lifsmedel, blefwo de genast nederhugne. Det berättas ock, at Håkan Jarl uti Tiggarekläder smugt sig fram til Haralds Flotta, och lofwat, at han wille wisa dem, där Håkan gömt sig med ganska litet följe. De som då wågade sig at följa med den förmenta Tiggaren, blefwo til större delen förlorade (2). Norriska Konungen befann sig således uti en ganska wädelig belägenhet, och som kolden satte starkt an, blef man nödsakad, at med yror hugga Skeppen lösa, och utan widare förrättning wända genast tillbaka.

Krig med
Norrige.

(1) Sturleson T. 2. p. 146.

(2) Torfæus, H. N. T. 2. p. 322.

§. II.

Eddan utgång hade K. Haralds härfärd mot Sverige, som antingen war orimelig eller obegripelig. At bryta in uti hjertat på et främmande land mot sene hösten, hwar tillräckeligt motstånd intet kunde sela, och där, efter all förnuftig uträkning, största förmånen för den angripande borde wara, at någorlunda ofskadd komma tillbaka, sådant såltåg synes wara börjadt mera för ro skull än för allwar. Kan hända det ock war så. K. Harald wiste i hellska wärket genom sin skynsamma återfärd, och de öfriga anstalter, at han intet beredt sig på eröfringar i Sverige. Men han insann sig kort därefter samma winter med mera eftertryck hos sina egna undersåtare, på Dänumarike, Hedesmarken, Hadaland och Ringarike. Han lät då hålla råfft med Allmogon, som förnekat Konungen årliga utskyderna, men där-
emot

emot hållit dem Håkan Jarl tilhanda. K. Haralds hämnd-
 lustna sinne afmålade sig här uti all sin högd. Bönderna lät han
 gripa, på en del lät han affstympa lemmarna, en del lät han
 dräpa, för en del sköfades all deras egendom och hela den negden
 föröddes med mord och brand. Man kan således snart falla på
 den tankan, at fiendeligheterna mot Sverige blefwo endast före-
 tagna i affigt at hämnas på Bönderna, som höllo sig til Håkan
 Jarl. Det kan wara troligt, at Harald hafte swårighet at få
 tilhoppa tillräckeligt manskap, så framt man wetat, at han welat
 bewäpna sig emot sina egna undersåtare; men under förebara-
 de af utländskt Krig, war samlingen lättare, och sedan folket war
 sammandragit, war det farligt at sätta sig emot befallning, i syn-
 nerhet där K. Harald war anförare. Det händer wäl under-
 stundom, at man tillågnar stora Herrar sådana anläggningar och
 affigter, om hwilka de aldrig drömt en gång, icke destomindre
 synes denna gifning hafwa nog sannolikhet.

Stenkil.

§. 12.

Ofelbart är, at K. Stenkil blef befriad från et onödigt
 och ödande Krig, genom K. Haralds återsärd, och Håkan Jarls
 försattningar beträcke landet emot all sköfing och härjande. K.
 Stenkil hade således ordsak at wara nögd med Håkan Jarls
 anstalter. Men däremot hade K. Harald mindre ordsak at wa-
 ra nögd, emedan han intet fick fullkomligen måtta sin hämnd; ty
 Håkan Jarl för sin person led ingen ring. Det kan och wara
 troligt, at K. Harald warit sinnad, at än en gång försöka sin
 lycka i Sverige, om ej widlyftigare förslag wändt hans håg til
 annat företagande. K. Edvard i Engeland dödde, år 1066,
 och Harald Godwinson (1) blef hans Efterträdare, men K. Ha-
 ralds Broder Toste Jarl böd til at upröra himmel och jord emot
 honom. I det afseende förfogade Toste sig först til Dannemark,
 i tanka at förmå Konungen til at uplöfwa Dannemarks gamla
 fordringar på Engeland; men K. Ewen Ulfson hade inter lust til så af-
 wentpeliga widlyftigheter. Toste Jarl begaf sig derföre til Nor-
 rige, och K. Harald Hårdråde blef lätt öfvertalad, så snart
 fråga war om Krig. K. Stenkil blef således befriad från alt Krig med
 beghynner af en så orolig Granne, och lät K. Stenkil tilbragt Dannemark.
 sin

Stenkil. sin öfriga tid uti fullkomlig stillhet. Uti Rnyttlinga Sagan berättas wäl, at Stenkil förde krig med K. Swen Ulsson i Dannemark (2); men man wet intet mer därom, än at det varit onyttigt, hwilket ock är ganska troligt, emedan de fläste fiendtligheter emellan Swerige och Dannemark sällan tjent til annat än til inbördes förswagande. Det är ock ganska swårt at säja, när detta örlig skolat påstå. Ty at något krig varit med Dannemark, innan Freden slöts med K. Harald, är ingen anledning til, och K. Stenkil lefde intet särdeles länge sedan K. Harald infallit i Westergöthland. Där berättas wäl i några gamla Handlingar (3), at K. Stenkil anlitat Konungen i Dannemark om hjelp emot K. Harald, wid des inbrott i Westergöthland: men som K. Swen Ulsson därtill intet welat beqwäma sig, i betraktande af den nyligen slutna Freden; torde wäl något missförstånd upkommit emellan Konungarna, som likwäl förmodeligen snart blifwit dämpadt. K. Harald i Norrige fortfor imedlertid med sin tilrustning emot Engeland, och blef tillika med större delen af sin krigsmagt samt Toste Jarl slagen wid York i Engeland, år 1066. 1066 (4), och samma år affomnade K. Stenkil til ganska stor afsaknad för Christina Edrans forplantande, sedan han uti tretton år eller något mer suttit på Swenska Thronen.

(1) K. Harald Godwinson, som blef Konung i Engeland efter K. Eduard, war Systerson af Ulf Jarl, Doterson af Thorkil Sprakeleg från Swerige, och Systonebarn med K. Swen Ulsson i Dannemark.

(2) Rnyttlinga S. f. 40.

(3) Torfæus, H. N. T. 3. p. 322.

(4) Gerwaxar S. C. 20.

§. 13.

K. Stenkil. Detta är den ofullkomliga underrättelse man funnat samla
tills lynne. om K. Stenkil's Regering. Man finner af alt, at han varit en from och fridälskande Herre, och at han haft affty för krig och blodsutgjutelse, annars hade han utan twiswel tagit del, äfwen för egen person, uti fiendtligheterna emot Konungen i Norrige. Uti Bihanger til Westgötha Lagen säges, at K. Stenkil älskat Westgöthar fram för andra sina undersåtare. Om så är, war

war det et stort Statsfel. Förtjenst bdr sökas hwar den finnes, **Stenka.**
 och är det hwarcken troligt eller möjligt, at all dygd och heder
 inskränkes innom et Höfdingedöme. Uti några Norriska Hand-
 lingar göres en lagom fördelaktig måtning af denna Herren, näm-
 ligen at han varit besvärjad af mycken setna, wällustig och syss-
 solds, och gärna updragit åt andra alla farliga förrättningar (*).
 Adam från Bremen kallar Stenkil Christianissimus eller den al-
 lerchristeligaste: efter ordet betyder det ganska mycket; men uti
 Munkeskriften lär det intet betyda annat än Präste- och Munke-
 Wån, hwilket åter är hwarcken ondt eller godt. Alt beror på
 sättet huru en sådan wänskap och tilgifwenhet wises. En kan wa-
 ra Präste-wån och en stor Kung, och en annan kan vara Mun-
 ke-älskare och tillika en usel Regent. K. Stenkils Gemål war **Gemål.**
 K. Anund Jacobs Dotter; namnet wet man intet. Des
 Söner woro Inge och Halstan, om hwilka man får tillfälle at **Barn.**
 tala framdeles. Man har ock uti senare tider tilågnat åt Sten-
 kil ännu en Son Olof Näs-kung nämligen, men denna Afswin-
 gen lär K. Stenkil sielf varit okunnig om; ty hos ingen gam-
 mal Historiefriskware är detta upptecknad, och Peringsbölds wit-
 nesbörd lär ej wara tillräckeligt at bewisa en sådan omständighet.

(*) *Torfaus H. N. T. 3. p. 322. Fuisse autem Steinkelem Voluptati otioque
 deditum, obeso corpore, potatorem strenuum, qui pericula, aliis deman-
 dare conluerit.*

§. 14.

Efter K. Stenkils död fick man i Sverige smaka råttta **Erilarne.**
 frukten af den obetänksamma förändringen från Alf- til Wal-
 fe, nämligen invärtes buller och inbördes Krig. Twänne **Eril-**
 far, förmodeligen af gamla Konunga-Huser, wille tilågna sig
 Swenska Thronen (1). Sådana Krig äro altid grymmare än
 andra fiendiligheter. Uti andra Krig hafwa de saktande sällan
 någon enskilt affigt emot sina motståndare, men uti borgelig ofred
 upåggas mordandan af personligt hat, släktkaps-agg, och andra
 sådana häftiga rörelser. Där berättas fördensfull, at större delen
 af Sveriges gamla Adelt uti denna segden blef utrotad. Sjelf-
 wa Thron-Pretendenterna blefwo nederlagne, och efter et gam-
Sw. R. 3. 2. Del. **E** **malt**

Eriks. malt rykte skola de stupat i enwige wid Kimstad i Östergötlands land (2). På en gammal Altartafel uti Wårdsbergs Kyrka, intet långt från Linköping, har man målat en träffning, som ofelbart innehåller åminnelsen af et inbördes Krig, emedan Fanorne hos bägge stridande Hårarna föra tre Kronor (3). Man tror och gemenligen, at denna målning skal lysa på Freden imellan dessa twänne Eriks, hwilket likwål med tillförlätelig grund hwarken kan nekas eller bejakas. Hade man intet annat borgeligt Krig at upröisa än detta, wore gifningen sannolikare, men nu mera blefwo sådane ganska wanliga. De föddes af walrätten och understöddes af släkt-agg och Påswiska grundsatserna, som upoffrades alt til Romerska Etolens herrawälde, hwarigenom undersåtarnas wål, och det allmänna bästa öfwerlämnades åt tiden och lyckan. Twänne mot hwarandra på Kimstads Kyrkofat ridande Riddare skola och hafwa affeende på Erikarnas förmenta enwigs-kamp (4). Men detta minnesmärke lär ej wara särdeles gammalt, och bewisar således ingen ting uti en så urgammal händelse. Erikarnas fall besordrade intet stillheten til alla delar; ty ehuruwål K. Stenkils Son Halstan blef Konung, wardt han dock nödsakad at snart lägga neder sin höghet, och des Broder, förmodeligen Apunder, Ingemund eller Inge, som är et och samma namn och person, som blef hämtad från Ryssland, måtte undergå samma öde; då ändteligen Zäkan Röde med mera enhällighet uphögdes på Swenska Thronen (5).

(1) *Adamus Bremensis* H. E. L. 4. c. 13. Detta vittnesbörd är anfördt i Första Delen s. 281. men för-sammanhanget skull, bör det äfwen med Påsarens minne här finna sitt rum: In Sreonia per idem tempus Christianissimus Rex Steinkel defunctus est, post quem duobus Hericis de regno certantibus, omnes Svedorum potentes in bello occubuisse feruntur, nam et ambo Reges ibi perierunt.

(2) Til bewis af detta gamla rykte wil jag beröpa på mig Hr. Biskop E. Bengels Anmärkning uti sitt Utläst til Swenska Historien s. 173. Dese äro utan twifwel desamma som möttes wid Wårdsberg intet långt från Linköping, därest en blodig slaktning föreföll, och båda stupade i en enwigs-kamp wid Kimstad. Detta allt grundar sig likwål på gammalt såga, ty ingen annan grund är til berättelsen.

(3) Denna målning finnes aftagen hos Scheffer i des Afhandling: *De Insignibus Regni Suecie*. Om denna målning skal äga witsord, är den alde-

aldeles skribande med ryltet om deras Enwiges Kamp, hwarom man Erikar. kan se L. S. Broocmans uti des Beskrifning öfwer Östergötthland s. 238. För öfrigt äro bonde-rylten i så gamla saker intet stort at bygga på, och en målning försärdigad år 1483 är et ganska twiſwelaktigt och wärlande bewis om saker som flödt fyrahundrade år förut.

(4) De två Ryttere-bilder af järnbleck, som nu finnas på Rimstads Rytstotal, äro upstätt af Riks-Rådet Gref De la Gardie år 1733. Tillförne stodo där twänne Erå-Ryttere, som blesno nederstutne för ro stald 1719. Se Broocmans Beskrifning på Östergötthland s. 489, men ingen wet när de blifwit disfatte, och än mindre om de äro sårdeles gamla.

(5) Alla dessa omwärlingar grunda sig på en gammal Namnåtkning wid *Adamus Bremensis*. Den lyder så: *Duobus Hericis in proelio interfectis Halstein filius Streinkel Regis in regnum leuatus est, quo mox pulso accersitus est Annuder a Ruzzia, et illo nihilominus auctore, Sueones quendam elegerunt Haquinum. Verus Scholiastes Adami. Br. H. R. L. 4. C. 15. n. 67.* Men när man brufar gamla witsnesbörd, bör man brufa dem sådana som de äro, och intet wrida dem efter nyare Skribenters gissningar, när inga jämnagoda och jämnåriga bewis instränka dem. Här bör man likwäl til slut intet förbigå, at uti et Akademiskt Arbete, som utkom i Upsala år 1764 under Professor Carl Fredrich Georgii de *duobus Ericis Adami Bremensis de Regno Svecano dimicantibus*, nekas desse Erikars Historia, efter Isländarne intet talt om dem, och äfwen derföre at Historie-Skrifwarne intet komma öfwerens om deras Släkt och Förfäder. If Isländarna hafwe wi ingen fullkomlig Historia om Sverige. Oddur Munk, Sturleson och andre Isländare uppehålla sig sällan med Swenska saker, så wida de intet varit inblandade med de Norriska. Dessutan woro desse Erikar inga allmänneligen walde Konungar, och deras orolighets-tid war snart ändad. *Adamus Bremensis*, som samtida man, torde då förtjena fullkomligt witsbörd, hwilket des gamla Scholiast än widare bekräftar. At senare Skribenter intet komma öfwerens om deras Släkt, är intet Adams fel. Sådana wilsådigheter äro onöndwirliga, när man wil weta mer i fordna Handlingar, än wåre gamle Ledare gisswit anledning til. För öfrigt synes ganska wäl påmint, at Wärdbergs och Rimstads Monumenter intet bewisa stort i detta målet.

§. 15.

Riket war uti en ganska wädelig belägenhet, när Regeringen af Håkan tillraddes. Menigheten war uprörd igenom de inwärdets oroligheterna, en allmän försdijelse upwäcktes emot de Christna, och Lärarne flyktade ur landet: och om ej Skånska Biskopen Egino wärdat Swenska Församlingen, hade efter utse-

Håkan
Röde. seende alt blifwit utsläckt, äminstone til en tid. Men härom skal omständeliger handlas framdeles. Konung Håkans Historia är ock mycken wanfeligket underkastad. Den bör förmodeligen indelas i två flockar eller hufvudstycken, det wißa och owiße, eller ock på indeligare Swenska, det sanna och osanna. Til det förra bör förmodeligen föras, at han efter Stenkil's död blef Konung i Sverige. Konunga-längden wid Wästgötha Lagen, lilla Rims Frönikan, Ericus Olai, Johannes Magnus och Olaus Petri sätta honom för Stenkil, men så wäl Herwarar Egan, som Sturleson, hwilka både äro äldre och skrifwa med mera sammanhang, införa honom efter Stenkil, och hafvästes widare denna ordning både af de gamla Annmärkingar wid Adamus Bremensis och Langsedgatal. Däreft kan man ock hänföra til den wiße delen af R. Håkans Historia, at han war Wästgöthe, född i Lifwene eller Lifwerne i Wästergötland och Wista Härad, och där dödt, sedan han regerat tretton år. De stora bygder, som Johannes Magnus tillägnar denna Herren, torde ock kunna finna rum här, om man ej wiste förut, at denne högwördige Historieskrifware, då han talar om Swenska Konungar, bedömmar dem alltid, när han har intet annat at säga.

§. 16.

Til den owiße delen af R. Håkans Historia bör utan twiſwel föras, at han är Norriska Jarlen Håkan Isvarſon, om hwilken är talt uti R. Stenkil's Historia. Den omständeliga underrättelse man har om Håkan Jarl, har man förnämligast at tacka Sturleson före. Denne Författare nämner ock R. Håkan. Hans ord äro deſe: at Håkan war den Konung, som nämnes i Sverige näst efter Stenkil; och widare har han intet ſkrifwit om honom. Läsaren må ſjelf döma, om härutaf någon anledning kan tagas, det Håkan Jarl blifwit Konung i Sverige. Alt lågge ſkrwat på en tid och herat Håkan, gör intet til fylleſt. Man bör på ſamma ſätt anſe den undſättning, ſom R. Håkan kinnat at Danſka Prinſen Knut Swenſon, uti ſin härnad emot Hednigar na i Eſtland och Eurland. Saxo berättar wäl, at Knut Swenſon med tre Fartyg kommit til Sverige, ſedan hans Broder Harvald

raft blifwit wald tit Konung i Dannemarck (1): men at Konung Håkan
Håkan länmat ho rom någon förstärkning af Krigsfolk, såges in- Håkan
ter. Det ser ock ut, som sådant funnat ske i nödfall, utan Konun- Röde.
gens tilhjelp, hwilken ock hast til äfventyrs ganska litet at besalla
iswer Swenska Hedningarna, som bodde uti Östra och Norra
delen af landet. Man kan således uti så ord innesatta R. Hå-
kans lefwerne, nämligen at han blifwit Konung efter Stenkil,
warit född i Wästergötland, och där efter tretton års förlopp
wid år 1079 affomnat (2). Alderdomen har i det behagat hedra 1079.
hans minne med flera märkwärdigheter, och hwad han annars
gjort, om han gjort något, blef med honom self i hans födelse-
ort dödt och begrawit.

(1) Saxo Grammaticus p. 213. Vastovius i des Vitis Aquilonia p. 53. lägger til,
at Hertig Knut Swenson blifwit af R. Håkan med mycken wänlighet
emottagen och tillika med friska Troppar försedd; men här är ej fråga,
hwad Vastovius behagat berätta, utan hwad de gamle, som hast när-
mare kunnat om dessa tider, gifwit oss wid handen.

(2) Messenius har dragit i twifwelsmål på hwad grund Ericus Olaf län-
nat tilägna Håkan en så lång regering; men så intygar det icke allenast Bihan-
get wid Wästgötha lagen, utan ock Rimfröniskan; Jämför E. Bengelii
Not. til Mon. Eccl. p. 221. Uti gamla Catalogus Regum Svecie hos
Bengeliius p. 69. kallas R. Håkans födelse- och dödsort Humi.

§. 17.

Efter R. Håkan uphögdes Inge eller Ingemund Stenkils
Son på Swenska Thronen. Om honom säger Sturleson, at Inge
han war en god och mächtig Konung, goder Kongur oc rikur, Stenkils
och därjämte stor och stark. Sådana ärenamn af en granlaga Son.
Håfdatecknare gifwa i hellska början en fördelaktig tanka om den-
na Herrens egenskaper, då däremot om R. Håkan intet annat
hos Sturleson finnes upptecknat än blotta namnet. Hans rege-
ring är ock ganska märkwärdig. Född och upfödd i Christna
Läran hade han en inwärtas affky för de Hedniska wederstygge-
ser, som utöfwades wid afgudiska offren. Det oaktadt war ännu,
i synnerhet i öfra Sverige, en talrik hop af Hedningar, som in-
galunda wille afstå från sina Förfäders wantrö. Ja, man gick
så långt i sin afgudiska iswer, at man ock wille twinga Konun-
gen

Inge gen sjelf at taga del i offren. Denna öbetänkta hetta på folkets
 Stenkils sida förmådde åter Konungen til dristigare steg. Upsala Tempel
 Son. blef på hans besallning och anstalt upbrändt, och en allmän För-
 Upsala ordning utgifwen, at alla skulle låta sig döpa och ta a emot
 Tempel Christna Låran (1). De uppretade och nitiske Hedningar updrö-
 förhörd. des härigenom än häftigare. Swarsföre de ock, på et allmänt Möd-
 te, förestälde Konungen, at han antingen borde hålla sig wid den
 urgamla sedwänja och forðna Gudstjenst, eller ock aldeles lämna
 regeringen. Ingen annan medelwäg lämnades öpen. Det war
 i Hedniska Almogens tycke et oemotståndligt lagbrott, at Konun-
 gen afwikit från den låmpa och foglighet, som i Konung Stenkils
 tid war i akt tagen. Och om man ock wil wara opartisk, - måste
 man medgifwa, at Konung Inge på intet sätt warit berättigad
 därtill, om ock folket fränkt Konungens rätt. Ty likså litet K.
 Inge war befogad at tvinga undersåternas samwets-frihet, likså
 litet word de berättigade at tvinga Konungens, sedan detta wil-
 foret war intet betingadt wid utforessen. Men nu sedan gärnin-
 gen war gjord, war knuten snart löst för en rättsinnig Christen,
 och Konung Inge förklarade rent ut, at han intet war sinnad at
 afwika från det, som han i sitt samwete trodde wara rättast;
 Menigheten blef än mer härigenom förbittrad, trängde Konungen
 och kastade stenar efter honom, då han drog sig undan från
 Torget (2).

(1) Excerpta Karoli Ep. Arosiensis uti Benzeli Mon. Eccl. p. 20. Sjelfwa ord-
 den förtjena at öfwerwågas. 1138 Sverkr I. jecit fundamenta templi
 cathedralis Upsalæ, et cum opere vetusto trium Deorum paganico, ab
 Yggemundo igne purificato et sanctificato conjunxit. Herwara Sagan
 p. 182.

(2) Efter alt utseende måtte detta wara sammanhanget af denna oreða: Ty
 om ej Templets förhöring och Wåbudet om Christna Lårans antagande
 gåt förut, hade intet Hedningarna kunnat förebrå Konungen något af-
 wikande från Stenkils upförande. Alminstone berättas alt i denna ord-
 ning i Herwara Sagan. Den gamla Echoliast wid Adamus Bremensis
 n. 93. p. 61. vittnar ock om Almogens otidighet wid detta tilfållet:
 Nuper autem Christianissimus Rex Sveonum Anundr, cum sacrificium
 genus statutum noller dzimonibus offerre, depulsus a Regno ibat gau-
 dens a conspectu concilii, quoniam dignus habebatur pro nomine Chri-
 sti pati.

§. 18.

Denna öfverklning hade förmodeligen intet varit särdeles betydande, om ej andra omständigheter uppat sig. En hastig upresning af en hufvudsaklig Menighet, utan någon märkelig Förmän, stadnar gemenligen genom de brottsligas affirassande, eller genom ädelmodigt stillarigande hos Öfverheten. Men till all olycka fick folket en ansedd och mäktig Anförare. K. Inge hade gift sig med en inländsk och förnäm Jungfru, som het Må. Hennes Broder Swen war Konungens käraste och förtrognaste vän. Negerande Herrar hafwa ofta den olyckan, at dem de förtro sig åt, förtro sig intet alltid åt Öfverheten igen med samma upriktighet. Därför wänner äro sällsynta kreatur. K. Inge rönste sammangen af denna lära. Hans kära och älskade Ewäger war närwarande wid denna bullersama upresning. Han war strax tillreds at uphjelpa Hedniska offren, så framt man wille taga honom till Konung. I sådana omständigheter war Konunga-walet snart fullbordadt, och Swen beseglade sin uphögelse på Thronen genom et högtideligt offer. En häst blef slaktad, blodet ströks på Afgudabelden, och köttet kokades till mats åt de närwarande Hedniska Gåster. Detta skedd wid Stengnäs, och war där et gammalt offerställe (1). Den helige Eskil uppehöll sig då wid Fors, och Blotswen inställer sig till at afftyrka denna Hedniska Gudstjenst: men blef på Konungens befallning halshuggen. På detta sätt inwigde K. Blotswen, (ty så kallades han sedermera af de Christna) sitt antråde till Regeringen, och K. Inge blef nödsakad at draga sig undan till Wästergöthland; men at Häkan ännu lefwat, är icke den ringaste anledning. Hedniska Gudstjensten kom då åter i full gång i Swea Rike, men efter att utseende lämnades Wästergöthland och den landskundan aldeles oansäktad både för Hedniskt och annat öfwerwäld.

Inge
Eskil
son.

Blotswen.

(1) Vita Aeschilli uti E. Benzlii Mon. Eccl. p. 31. När man jämför Herwara Sagan med den helige Eskils lefwarne på det nämnda stället, är aldeles ingen anledning, at detta uproriska mötet emot K. Inge skedd wid Uppsala, utan wid Stengnäs. Det är wäl intet hufvudsakeligt, men man bör ej öfna Historien med onddiga gissningar, där ingen grund därtill finnes hos de äldre, mycket mindre kan man påstå at Blotswens offer förrättades wid någon Erilsgata.

Inge
och
Blotswen.

Under den tiden då Blotswen regerade i öfre delen af Sverige, och K. Inge uppehöll sig i Västergötland, måste Inge hafwa uptagit sin Broder Hallstan til Medregent. Det intogs af et Bref, som Blotswen Gregorius 6. skrifvit til tvänne Wästgötha: eller Göttha Konungar wid år 1080 eller 1081 (1). Men för öfrigt är man intet underrättad om deras förhållande, medan de lågo liksom bortglömde i Västergötland. Imidlertid lefde Blotswen aldeles bekymmerslös, hwilket ock befördrade hans undergång. Om han inbillat sig, at K. Inge hade uti sina mörka gömslor aldeles slagit ur hägen sin förra makt och höghet, fann han sig mycket bedragen uti sin uträkning. Ty K. Inge kom oförwarandes öfwer honom en morgon helt bittida där han låg i sin hwila, tillika med en betydande Länderman som het Tiosfur, som varit hans trogna följeslagare (2). Så snart K. Inge kommit dit, där Blotswen wistades, låter han tända eld på gården, och Tiosfur blef innebränd tillika med den öfriga Hofstaten. Blotswen kom wäl ut af elden, men blef strax på stället nedslablad. K. Inge hade ganska litet folk med sig i denna förräkning, men skyndsamheten utvåttade, hwad han annars öfwen med större makt swårligen kunnat utföra. Således lyftade Blotswen sin Smiska regering, sedan han i tre års tid sutit wid Riksstyrelsen af Norra delen i Sverige; och et trolöst och nedrigt upförande fick åtminstone denna gången en snar, snöplig och wälförtjent ändamål. Blotswens Förfäder kanner man intet. Peringsköld anför Turil och Torild såsom des Fader och Fadersfader; det är likwäl skada, at han allena ersatt bristen af de gamlas selande witnessbörd (3). Men om des Efterkommande har man någon tillförläteligare esterrättelse. Blotswens ene Son war Kol Swenson, som annars kallades Erik Årsäll, den andre war Ulf Galla (3). Destutan hade ock Blotswen en Dotter som het Cecilia, Moder til K. Erik den helige (4). På detta sätt war Blotswen Stamfader för Swerkska Konunga:Ätten på Fäderne och för Erikiska Konunga:Släkten på Möderna. Någre nyare dro ock af den tankan, at Blotswen tillika varit Attfader för Swenska Braheska Släkten, hwareom framdeles widare torde blifwa nämndt. Men det synes

Inge
och
Blotswen.

synes alldeles orwift och ogrundadt, at Blot-Swen låtit slå det mynt, som uti Wästgöta Lagen kallas Örnwingar. Hela anledningen är tagen af nuwarande Braheska Familjens Wapn, som innefattar två Örnwingar. Intet teckn är, at denna myntsort warit gällande på något annat ställe i Riket än i Wästergötland, och där hade K. Blot-Swen intet at befälla. Utom des är nog orwift, om Swenska adeliga Släkterna hade denna tiden sina egna Familje-wapn. Om det wore en afgjord sak, at Braherne leda sitt ursprung från Swerkeriska Konunga-grenen, och de redan fört två örnwingar i wapnet, wore det sannolikare, at desse penningar blifwit slagne af någon af de sednare Konungar än af Blot-Swen. Men om denna omständighet blifwer tilfälle at tala framdeles.

- (1) Skriften eller Inscriptionen på Håfwen Gregorii den 7:des Bref hos Johannes Magnus i des Metropolis, är denna: Gregorius Papa VII Visigothorum Regibus I et VII. Wolslastwen J är nog begripelig, ty det betydter utan twifwel Inge, men den sednare figur är swårare at förklara, så at Johannes Magnus utan twifwel haft et otydeligt exemplar at följa. Hos Baronius åter wid år 1080 är denna tilskrift: Gregorius Papa VII Gothorum gloriolis Regibus L. et A. ac populis salutem ac apostolicam benedictionem, och på samma sätt förekommer Ingången af detta Bref hos Vastovius. En hwar kan finna, at J genom hafigt skrifwande snart kan få utseende af et 2, och är således tydeligt nog, at Brefs wet är såldt til Inge och Alfian, då det synes ofelbart, at dese Herrar wore gemensamt regerande wid år 1080.
- (2) At Eiofur warit Blot-Swens nära Släktinge är en nyhet, som hos de äldre har ingen annan grund än möjligheten, hwilken uti Historien intet är tilräckeligt bewis. Om Eiofur Jarl, Walgauters Son, är talat i Första Delen s. 260 och 528. Det är nog troligt, at Eiofur Walgauters Son är den Dux Tufi, om hwilken Adamus Bremensis H. E. L. 3. c. 12. p. 35. talar, som wd uti K. Anand Jacobs tid biträdde K. Swen Alfson i Dannemärk emot Konungen i Norrige. Men så framt Eiofur ännu lefwat wid år 1083 och gjort K. Blot-Swen sölje äfwen i döden, har han warit nog äldre stigen, ty wid år 1030 war han med i Gjöslaget wid utloppet af Helge. Han war utom des Christen, så at han på den räkning förmodeligen intet just hållit sig til Blot-Swen, fast denna sösta påminnelse ändteligen intet bewiser rätt mycket. Eiofur lär för öfrigt wara samma namn, som nu gemeueligen utläses Lufwe.
- (3) Hwarifrån man bör leda det synd, som Öringssköld uppgifwer i sitt Hittar: tal s. 90, är swårt at utgrunda, nämligen: at Blot-Swens Fadersfader och Fader war Tor: och Totil, dem han gdt til Konungar i Götha Rike. Toril

S. K. 2. Del.

D

Ral,

Inge
och
Blot-Sven.

skal, efter Peringskölds räkning, varit Konung wid år 930, och Totil wid år 980. Johannes Magnus L. 8. C. 43. p. 303. är den förste och enda Historiekrifvare, som nämnt Toril, och är Toril eller Totil efter hans utsaga en och samma person, och skal han lefwat för år 964. Jag wil ej stylla Johannes Magnus, at han updiktat dessa namn, utan torde han hafwa följt något gammalt bonde-tylste om någon gammal Rylfisk Konung, som haft et sådant namn. Men at sånka Historien efter dylik lds såga, påkar sig intet. Peringsköld är likwäl långt dristigare än Johannes Magnus, och gör han två af en. Det hade varit kloföre om han gjort ser deraf, ty det hade åtminstone bättre påkar sig med tillderäkningen. Eljest bör man intet lämna onämndt, at en Totil finnes ihogkommen på en Runsten på Öland, som twifwels utan varit en betydande man uti sin tid, men intet teckn är, at han varit i något blodsband med Blot-Sven, fast indeliabeten nekas intet. Om denna märkwärdiga Runsten kan man annars läsa H. R. Broeman-uti Bihanget til Njagwars Saga s. 187.

(4) At Kol war Blot-Svens Son bewises af Sangfedga Tal uti Närke-Bist. Erik Benzels Anmärningar wid Vastovius p. 81. Samme berömde Närke-Biskop har äfwen påmint på samma ställe p. 47 och 50, at Ulf Galla och Cicilia varit Blot-Svens barn, och är det grundadt på Chronicon Vadstenense, som Doctor Celsius utgifwit p. 1.

§. 20.

Inge
och
Halstan.

Eedan Blot-Sven, som förbemdte är, slutat sina hedniska dagar, hafwa Romingarne Inge och Halstan med fullkomlig samdräktighet och stillhet tillbragt sin Sam-Negering. Om Halstan wet man allenast i allmänhet, at han varit en god och älskad Regent, så at hans död warit af hela Riket beklagad (1). Et hederligare minnesmärke kan ej uprättas efter någon Konung. Det är skada, at man intet behogat, til Esterwerldens upmuntran, lämna oss någon omständeligare underrättelse om en så älskwärdig Herre. Hans Söner äro Philip och Inge den yngre, bägge Konungar i Sverige, hwarföre ock om dem handlas framåttré. Halstans döds-är wet man intet; det är likwäl utan motsäjelse, at Inge lefwat och regerat långt efter sin Broders död. Det beröm som K. Inge tillägges war ej mindre, emedan om honom berättas, at han förswarat Riket med drängskap och tapperhet, och bröt aldrig emot Eggarna, som i hwarje Landsort woro antagne (2), så at han war älskad och kärhållen af alla. Med sådana egenskaper kunde han likwäl intet befria sig och sitt land från

Halstans
död och
Barn.

utvärdes intrång, och han fick således tillfälle, at jämte sina frids- Inge.
 sama dygder äfwen gifwa prof af mannamod och krigs-
 renskap. Sverige hade ännu intet sträckt sina affigter til delta-
 gande uti widt aflågne Maktens göromål, utan war upmärksam-
 heten endast stald på Grammars rörelser. Ifrån Norrige hade
 ingen fiendlighet yppat sig allt sedan Harald Hårdråde regerade,
 eller ifrån år 1065. Haralds Söner Magnus och Oluf woro
 Fadrens Efterträdare. Magnus regerade ganska kort, men Oluf
 Kyrr eller den fridsamme äfvennade efter tjugusju årigt regemen-
 te, som han under et lyckosamt fridslugn fullbordat, då Riket
 tilltog uti styrka, prydad och anseende. Utaf et sådant lugn och
 stillhet fick han sitt tilnamn. Oluf Kyrrs dödd timade 1093.
 Olofs Son Magnus Barfot war af långt annat sinne-
 lags et ganska onödigt krig med Sverige, som widare framde-
 les skal utföras. Uti Dannemark woro på en kort tid många
 förändringar förelupne. K. Ewen Ulfson war redan dödd 1075.
 Des äldste Son Harald Hein efterföljde honom i regeringen,
 genom Asbjörns stämplingar, som war Haralds Swärfader och
 Jarl på Island. Han dödde 1080 (3), och ligger begravd i Dal-
 by (4). K. Knut Ewensson efterföljde sin Broder Harald i Re-
 geringen. Denne Herren är för sin tilgiftvenhet för Andeliga
 Erändet bleswen förklarad för helig. Hans regering war sträng
 och hård, folket betungades med skatter, hwilka, tillika med den
 pålagda Tionden til de Andeliga, gjorde Menigheten uprorisk,
 hwarföre han ock år 1086 blef uti et uplopp mördad i Odense
 Kyrka. Des Efterträdare Oluf Ewensson dödde 1094, efter en
 olyckelig regering, då Erik Eyegod den fjerde K. Ewens Son wardt
 Konung. Med någon af dessa Konungar i Dannemark skal K.
 Inge warit i krig, men hwarken nämner Saxo därom ej eller
 den gamla Upsala Krönika, som de sednare Håsbetecknare annars
 trogit anskrifvit. Hwarföre man ock lämnar detta K. Ingess se-
 grande Fälttåg såsom en dist af sednare tider, och lär äfwen des
 Nyska krig böra anses på samma sätt, fast det af Johannes
 Magnus såsom segerrikt anföres (5). Det är alltid lättare at
 segra på papperet än i fältet. Snarare finner man denna tiden
 alla teckn til stillhet emellan Sverige och Dannemark. Bägge K.
 Knut den heligas Döttrar bleswo gifwa i Sverige, och när Oluf

Inge. Swenson upsteg på Danska Thronen, tog des Broder Erik sin tilflykt til Sverige, i sölje med sin Gemål, som skal ock hafwa varit af Svensk släkt. Här förblef Prins Erik uti all stillhet, til des K. Olof wardt död, då han ifrån Sverige försogade sig tillbaka til Dannemark och antog regeringen efter sin afledna Broder. När missnöjde Prinser begifwa sig til et nästgränsande Konunga-Rike, och söka där skydd, kan väl missförstånd upkomma emellan Konungarna, men så vida de lefwa i stillhet, sker genom sådant hågn ingen förnär, och Grannarne kunna lefwa i sådana omständigheter, om ej uti fullkomligt förtroende, dock utan uppenbar ofred.

- (1) Ut i Bihaget til Wästgöta Lagen s. 94. kallad Hallstian hoflamber ock godlunder: där säges vidare, at hwart mal för han kom, tha war han bötande at forethy utsladis Sweriki af hans frasallum oc döda. Detta lär wara taget af Catalogus Regum Svecie hos *Benzelius* M. Eccl. p. 70. hwarest dessa orden läsas om honom: Modestus et benevolus et equitatis custos, de cujus obitu tota Svecia non modicum doluit.
- (2) Om Inge säges på samma ställe: Han styrde Sweriki med drängskap, oc bröt aldrig lag thy talb warit oc tåkn i hwarju Landskapi. Den anförde Catalogus Regum: Gratus et acceptus omnibus, qui cuilibet terræ sui regni leges a prioribus institutas ac libertates integraliter referuauit, nec eis in aliquo derogauit.
- (3) Sturleson T. 2. p. 190. Rynslinga Sagan C. 25. s. 44. Häremot utsätter *Ælnorus* Vita S. Canuti C. 3. p. 17. K. Swens döds-år på 1074. Ælnorus är osörneligen äldre än bägge de föregående; emedan han skref sin Historia nästan i början af det tolfte århundrad. Men uti följande tideräkningen sker härigenom ingen skilnad; ty då Ælnorus tillägnar åt Harald sex år, sätter Sturleson allenast fyra, då efter bägge räkningssättet K. Harald dödde 1080.
- (4) Abbeden war Eidanus Jarl, eller Jarl på Öland, och K. Haralds Swärfader. Rynslinga S. C. 26. s. 46. At Harald ligger begrafwen i Dalby, bewisat af *Ælnorus* Vita Canuti S. C. 4. p. 10. Man wisar ännu des Gräften på Ryttegården, hwilken har nägorlunda stannat af et lock på en kistisa, men om det är wärligen hans liksten, kan intet bewisat.
- (5) Johannes Magnus H. S. p. 583.

§. 21.

Krig med Norrige. Och det föregående kan inhämtas, at K. Inge varit en stor vördad Konung, älskadt han aldrig dragit wärjan. Den blods

blotsfärgade Purpuren är hwarfen den wackraste eller den heber-
 ligaste. En rättsskaffens Regent bör likwäl wara beredd både
 på Krig och Fred, och K. Magnus i Norrige gaf Inge
 tillfälle at wisa, det honom fattades hwarfen Krigs-wett eller
 Mandom. Magnus började sina Krigs-bedrifter med inbrott
 och härjande i Halland, där Wifserdal, eller Wisse Härad, som
 det nu heter, blef med flera Häradar aldeles förstördt och ödelagd.
 Efter detta försöt wille Magnus uplifwa des Rikes fordna rät-
 tigheter på Orkdarna, och andra uti wäster och söder belägna
 Lär. Fälttåget lyckades, och blefwo icke allenast Orkdarna, utan
 ock de andra wäster om Skottland til och med Anglesen Norrsta
 Kronan underlagde. Sedan detta alt war efter önskan uträttadt,
 började K. Magnus at upwärma gamla Gränswisser emellan
 Norrige och Sverige. Efter Norriska berättelser hade Norriges for-
 dna ränmärke gått längs at Götha Älf och til wästra Stranden af
 Wännern, och sedan up til Eda Fjog, hwarom är talt tilförne (*).
 På denna grund stekte en stor del af Bermeland tillika med
 Dalsland och Mark höra til Norrige. Det är swårt at ursätta,
 på hwilken tid detta Rikets gränser warit så widsträckt. In-
 nan Norrige kom under et Huswud, war det ganska tvetydigt,
 hwar som egentligen hörde Norrige til eller ej. Om man an-
 wille medgiffwa, at någon af Norriges fordna Små-Konungar
 warit innehafware af dessa Landskap, som man likwäl intet har
 sig bekant, är derföre intet bewist at det war en Norriges tilhörig-
 het. Meri Jarf i Norrige hade fordom et litet Rike i Sverige,
 men derföre hörde det intet til Norrige. Olof Trätelja upröd-
 jade Bermeland och des Efterkommande satte sig neder i Nor-
 rige. Bermeland blef icke destomindre återtagit och förenadt med
 Sverige. Går man så långt tillbaka med sina rättigheters på-
 stående, blifwer aldrig ända på tråtor och Krig, och hade K.
 Inge welat så fördjupa sig i antiquiteter och fornsökningar, hade
 han med lika skäl och kanske större kunnat tillägna sig en stor del
 af Norrige. Gamla Fredstractaten emellan Gore och Nore är
 omörd i Första Delen, så wäl som Ragnar Lodbroks sednare
 eröfringar. Men K. Inge tänkte intet så, urminnes härd
 wördades, och en Herre som hade för regel, at aldrig bryta enos
 Lag, hade äfwen högaftning för allmänna Folk-rätten, utom
 hwit

Inge. hwilken en Regerande blifwer inwårtes Konning men utwårtes röfware, ånför: man brukar et hederligare ord, och kallar dessa Landwinnare eller Segerherrar. K. Magnus hade däremot en annan smak. Det hade lyckats med Skotska Darna, det kunde och lyckas Sverige, flera och mera bindande skäl behöfdes intet i sådana omständigheter.

(*) Uti Första Delen s. 302.

§. 22.

K. Magnus tager fördenfull in i Götta Land med en talrik Hår (*). På Inbyggarnas tillgifwenhet war intet at bygga. Markboarne förklarade rent ut, at de wille förblifwa under Sweriges Krona, som de warit tillförne, och man fann ännu, at Swenska Regeringen war ålskad, ty den som war Swensk wille warat. Inbyggarne blefwo då genom mord och brand tröungne til hyllning. Sedan seglar K. Magnus utan motstånd up i Wäneren, och låt på Orwaldings Ö upföra en Skans och försä den med wallar af torf och timmerstockar, samt gras omkring. En besättning af trehundra man med tillräckelig förplågning lades i Fästningen under två tappra Hufvudmäns Finnsköttesons och Sigurd Ullsträngs befallning. Men efter det led på hösten, försögade sig Magnus med den öfriga Krigshären tillbaka neder i Wiken. Hwarest denna Orwaldings Ö warit belägen wet man intet. Til åfwentys kunde stället där Wänersborg är nu byggt tillförne warit Ö; annars har Källans Ö wäster emot Kinnekulle i anseende til namnet mycken likhet. Efter utseende lårdetta inbrott sedt nog ofördäkt, emedan aldeles ingen anstalt war gjord til motstånd. K. Inge war likwål intet sinnad at lämna sådant ohämnadt, fast han drögde til des wintertidens lagt is öfwer Wäneren, men då kommer K. Inge antågandes med tretusende män i negden af Orwaldings Ö: Icke destomindre til at förekomma all blodsutgjutelse, tilbjudes besättningen fritt afstågande, åfwen med det byte, som de samlat hade, så framt de utan widare tidens utdrägt, wille uppgifwa Fästningen. Et så ådelmodigt tilbud beswoarades af fienden med afflag, och Sigurd Ullsträng. wa

trade sig vidare, at Norrmänner intet äro wane wid at låta sig Jnge.
afwisa på samma sätt, som man drifwer boskap ur hershage.
Efter erhållit svar rycker K. Jnge med sitt folk in på Ven, til- Kria med
bjuder lifwåd å nyo fritt aståg för Norrmännerna, med den för- Norrige.
ändring i wilkoren, at de skulle få fara ut med sina wapn, kläder
och hästar, men bytet skulle qwarlämnas. Besättningen aflog af-
wen denna upfordring, och K. Jnge lät då beskuta dem som wo-
ro i Fästningen; men som därmed intet särdeles utträttades, låter
Konungen upfylla Gräfwen med stenar och stockar, sedan fram-
fördes bielar, hwaruti järnankare woro fästade, och Götterne
kastade således wallen neder, och Norrmännerna öfwerhopades
därpå med lågande eldbrandar. Härutaf braktes Besättningen
til mera saktnodighet och begärde fred. K. Jnge afwek ej eller
nu ifrån sitt jämna upförande, utan tillät, at Besättningen fick
gå fritt ut, dock i underkläderna och utan gewär. Det endaste,
som syntes mindre hederligt, war, at man slog Besättnings-folk-
et med et spö öfwer axlarna, när de gingo ur Stansen. Men
detta lår hafwa warit et bruk, och et slags skymfeligt straff, för
et enwist och omöjligt motstånd. Romarnes jagum war likfä-
wanhederligt (*)

(*) Allt detta är tagit af Sturleson T. 2. s. 216. Men Beskrifningen på
Belägringen är något skild från H. E. von Dalins Historia. Jnga
skalar talas om hos Sturleson, utan där säges alltså, at bielar eller
widåsar lades på Wallen eller Timber-wäggen, hvilken således drog ned-
der. Rime betyder utom des en gren och på samma räkning et spö. Det
brukas och vidare för qwast, och kan således också öfversättas med ris.

§. 23.

På detta sätt hade K. Magnus gjort någon skada, men in-
tet huswudsakeligt war utträttadt, och om någon heder war in-
lagd, war den förnamligast på K. Jnges sida. K. Magnus wil-
le fördenksuld taga sin skada igen mot wären, så snart isen loss-
nade. Norrste Konungen insinner sig då på mytt, inom Swens-
ka gränsen, och far fram längsät Göttha. Alf med sköfving och
härjande, och när han med sina lätta Fartyg kommit igenom til Fjere-
ne i Hundre Hårad, sätter han folket i land. Här möter hos-
nom

Ynge. om K. Ynge med Swenska Krigshären, då det kom til et ganske håstigt sättslag. Norrmännen ledo här et stort nederlag, så at K. Magnus måtte taga flykten, wad hwilket tilfalle Götherne satte efter de flyktande med sådan håstighet, at K. Magnus äfwen för sin egen person war i största fara. En röd kapp, som Konungen hade på sig, gjorde honom utmärkt ibland de andra flyktande, hwarigenom största efterjagandet skedde på den sidan. Ödmund Skofteson, en af Konungens trognaste följeslagare, blef warse denna omständighet, begär därför och får Konungens röda kapp, och sätter i största hast öfwer sätet på en annan wäg. De efterjagande, som intet märkt denna förändring, wända sig med största hast ifrån den tropp, som fölgde K. Magnus, och skynda sig med all iswer efter den röda kappan. På detta sätt undslapp K. Magnus den öfverhängande faran, och Ödmund Skofteson efter många farligheter och frokningar kom äfwen undan den segnande fienden. Andreflign när K. Magnus nederkommit til sina färd, wände han utan widare uppehåll genast tillbaka i sitt eget land i Wiken. Efter et så allwarfamt motstånd förgick K. Magnus all höpp om eröfringar i Sverige. Men som honom syntes, at äfwen den förwårswade Krigsheder genom så fruktslösa rörelser kunde förloras, gick all eftertänka därpå ut, huru et sådant anseende kunde återwinnas. Det blef då en nödwändighet at wäga et nytt inbrott inom Swenska gränsen, ty K. Ynge syntes hafwa utwalt sig den lefnads-regel, at freda sig och sitt, men för öfrigit ofreda ingen: K. Magnus samlar då ännu tilhopa en stor hop folk och rycker in i Wästergötland. Här talas nu intet om något omänniskligt härjande, utan synes K. Magnus hafwa något sig med, at tvinga Norra delen af landet til hyllning, hwilket utan swårighet kunde winnas; och när det war gjordt, tager K. Magnus tillbaka och lågrar sig wid gränsen. Af det förelupna hade K. Ynge ingen särdeles ordsak til råddhåga, utan drager tilhopa folk uti ansenlig myckenhet och slår läger i Fuparne. Norriska Konungens förnämsta Generaler råda til återfärd, så at utscendet måtte hafwa warit ganske äfwenlyligt. Härtil kunde tillwäl K. Magnus på intet sätt beqwäma sig, och at såja sanningen, war genom en återfärd intet wunnit. Spioner och Kunnigkapare hade K. Magnus ute på alla kanter, och af dem får han

ans.

anledning till at öfversälla Ewenska Konungens läger om natten Inge. tid, hwilket han märkskälde med all tysthet och hastighet, så at K. Inge, som til öfventyrs trodde sig wara utom all fara, blef Krig med
Nordsakad med nog manspillan rådda sig med flykten. Så berättas af Norrmännerna, men där talas intet om, hwad de förlorat. Et anlopp, som fter i mörket, hafwer merendels oordning t följa med sig, och är nog troligt, at K. Inge funnit sig föranlåten at draga sig tillbaka. Men det är tillika oemotägeligt, at denna seger, om det varit någon, hade ingen annan förmån til K. Månses nytta, än den, at han funnat såja, at han twungit K. Inge at fly. De flyktande eftersattes på intet sätt, utan K. Magnus återwände til Norrige utan något vidare företagande, och efter utseende, med den öfvertygelse, at de lagrar, som borde kröna Norriska Konungens hjässa, wäpte intet i de länder, som styrdes af K. Inge, och war det således fåsängt at söka dem där.

§. 24.

K. Magnus tänkte ock intet på någon widare fiendtlighet emot Swerige. Sedan man ymsom vunnit och ymsom tappat, war intet annat utträttadt, än at många människor blifwit olyckeliga, som förlorat dels sin hälsa och lif, dels sin egendom. Om något samwete uti sådana tilfällen har rum, hwilket ock utan miswel waknar i sinom tid, hade K. Inge utan morsägelse det bästa, emedan han endast bewäpnat sig til sitt och sitt lands försvar. Han war ock, oaktadt all tilfogad oförrätt, lika benägen til frid, hwaroföre ock Frids-Underhandlingen blef utsatt til följande året i Rungahäll, eller Kongälf, som det nu kallas. Här sammanträdde efter aftal alla tre Ödhistiska Nordens Konungar, K. Inge ifrån Swerige, K. Erik från Dannemark och K. Magnus från Norrige, til bilaggaande af de upkomna misshäkligheter. Man har påmint tillförne, at Halland öfwen blifwit hemiskt med fiendtligheter af Konungen i Norrige, men annars wet man intet, huruvida Dannemark varit inwefladt uti dessa oroligheter, kan ock hänna, at K. Erik instått sig allenast som Mediator eller Fridsmäklare. Man har i Första Delen talat om den däraktiga berättelse, som innehåller en besynnerlig pågsed, hwilken warit i åtte Sw. R. 3. a. Del. E tagen

Inge. tagen wid Konunga-Möte, emellan de Regerande i Norden. Detta allt gås med största tysthet förbi, och Sturleson bör intet Fred med
 Norrige. förtänkas, då han intet berättar något, som förmodeligen aldrig hwarken varit tänkt eller sedt. Inga Förettrådes-råbister yppade sig denna gången, hwilka och äro et onödigt påfund, som brukas endast til tidens utdrägt, och tjénar för öfrigt til ingen ting. Freds-Affhandlingen blef och utan swårighet fullbordad, och gamla ärligheten, som annars är et förunderligt wäsende, wiste sig åtminstone här uti sin rätta prydnad. Alle tre Konungarne gingo afides på fältet, och, efter et kort samtal, slutades Freds-Traktaten utan Ministrars-biträde. Innehållet däraf war, at rågången emellan Rikerna borde förblifwa, som der varit af ålder, och skadeståndets ersättning skulle börjas af Konungarna helfwa, som efter billigheten borde jämka hwar emellan sina undersåtare. K. Inge begärde intet mer, än at kunna under et fredligt lugn wårda sina undersåtares wälfärdnad. K. Magnus lät fara sina såfånga fordringar på en widsträcktare gräns, och des enda förman war, at han gjort många olyckliga utan at wara förpliktad til ersättning. Sedan detta war således affhandladt, och förståndigadt för allmänheten, uphörde all fiendskap och misförstånd, och Konungarne bemötte hwarandra med all wänlighet och förtroende. Wänskapen emellan Sverige och Norrige stadfastades ytterligare genom Swenska Prinsessan Margarethas Förmålning med K. Magnus i Norrige; och som man af Norriska Handlingar wet, at K. Magnus blef gift uti sitt hunde regerings-år, kan man därutaf inhämta, at Kongahålls Congress skedde år 1100 (1). Alla närwarande wid Freds-Handlingen kunde intet nog samt förundra sig öfwer de personliga egenheter, som lyfte uti dessa församlade Konungar, en kropp och sinnes förmaner utmärkte dem framför andra, alle kommo öfwerens, at de aldrig sedt Herraktigare och Majestäteligare Personer. Alle tre hade et mycket wackert och fördelaktigt utseende: Inge syntes wara den störste, hurtigaste och manligaste, Magnus den qwickaste och muntraste, och Erik den fönaste. Wänlighet, höflighet och wälsalighet war alla tre gemensam, och man måste bekänna, at purpuren får en ny glans, då den bäres af så utmärkta Herrar. Och hwad K. Inge berättar, så hade han så stadgat sin högskning hos helfwa Norrman

männerna, at Finn Eskopteson hade intet försyn i K. Månses Inger. egit påhårande, at föredraga K. Inges höfdingsskap eller adelsmod (2). K. Inges dotter Margareta, som under dessa Freds-Underhandlingar trolöstvades med Konungen i Norrige, blef af gamla werlden kallad Fridkulla, eller Freds-Prinsessa, och skulle man icke en gång uti vår artiga tid kunna bligas för et sådant tilnamn. Dock ändt hon intet länge den sågnad, at vara förenad med en så distvård Måka. Hans frigslystna sinne invecklade honom strax uti ny oro, och blef han slagen på Island 1103. K. Magnus hade för ordstafve: Namnkunnighet bde vara Kunga-åtrå, men ej lång lifstid, och besannade han sitt walspråk i lifwet och i döden.

(1) Torfaus. H. Norv. T. 3. p. 440. Jfr. P. F. Suhm om K. Eric Engesög uti des Förfög til Förbedringer uti den gamle Danske och Norrste Historie s. 148.

(2) Sturleson T. 2. p. 222.

§. 25.

Konung Inge hade ock wist, at han intet war kinkug om lifwet; men han bortslösade det intet. Ingen fara skämde honom, men ingen eftersökte han, då det intet behöfdes. Man måste således bekänna, at K. Inge lefwat uti en ganska dum tid, qnedan en sådan Konung intet kunnat utprässa mer än fyra råder af sina undersåtare til sin ihogkomst, då lifwål K. Knut. Ewensson, den helige annars kallad, under en sexårig med hårdhet och Munke-tilgiftwenhet uphöld regering, lockat fram en hel Bos. Orsaken lär wara den, at K. Inge älskade rätta Christendomen och gynnade de andeliga; men tilbåd dem intet: han wille tro, men han wille tänka tillika, och detta anstod intet denna tidens Prästerskap. Dock war detta nästan et gemensamt fel så hos de Ewenska som Norrmännerna, hwilket Alnorhus med en andåftig nit högeligen beklagar (1). Så länge Själegåfwoor, Testamenten och andra skänker til Kyrkor ännu intet woro komne rått i moden, fann man intet mödan wärdt, at upteckna något omständeligit, som kunde tjena til Konungarnas äreminne, emedan de andelige äro de endaste medeltidens Historie-Skrifware. Och

Inge, om Sturleson intet hafte en annan smak, hade wi warit wi-gan-ska stor ofkunnighet om K. Inges hedrande bedrifter. Hwarföre ock hela den öfriga K. Inges lefnad och regering ligger fördömd uti et outredeligt mörker. Ja man wet icke en gång när denne store Koning stöt sina dagar, och då man säger at K. Inge död-de 1112, anför man allenast något som stödder sig på oberwista gissningar. Icke bestomindre böra ännu några omständigheter ihogkommas, som tilldragit sig i K. Inges regerings-tid, fast de egentligen intet röra Konungens egen person. Och häribland kan först nämnas K. Erik Epegods Landstig-ing på Öland, och de där-
 Asbiörn med förknippade omständigheter. At Asbiörn war Jarl på Öland, är nämndt tillförne. Han war K. Harald Heins Swärfader, och genom hans och hans wänners wingleri, blef Harald tagen til Konung i Danmark framför Knut, som K. Ewen Ulfson annars ämnat regeringen efter sig. Denna Ölands Jarl war sedan Ansögare och Hufwudman för Yuländarne, då de upreste sig emot K. Knut den helige år 1086. Han war ock så djärf och oförskämd, at han, i affigt at utforska Konungens styrka, res-te til honom i Odense, och biygdes intet wid at förklara sin ofskuld, och sade sig för ingen annan orsak hafwa gäddt til de uproriska, utan endast til at tjena Konungen (2). När Konungen widare frågade honom, hwad råd han gaf i dessa förwirrade omständig-heter, ytttrade sig Asbiörn, det honom syntes försiktigast, om Ko-nungen drog sig undan. Ehuru godt detta rådet war, blef det likwäl afflagit, hwilket Asbiörn förmodeligen förestälde sig, och påtog han sig widare, at förmä Allmogen til förlikning, då han sedan wille oföröfswadt komma tillbaka med swar. När Asbiörn därpå wände tillbaka, och träffade sitt folk, som redan war kom-mit öfwer Middelfar Sund, retar han Allmogen än mer, och öp-nar för dem sin tanka, at där war ej annat råd at taga, än at göra slut på denigheten, genom Konungens död. Han försäkra-de därjämte, at han med sitt folk wille göra första anfallet. Imed-lertid wäntade K. Knut på Asbiörns återkomst, men wäntade så-fängt. I det stället kom han antågandes med hela Bonde-hä-
 ren, och angrep Konungen och hans folk, som satte sig til mot-wärn i Odense Kyrka. Slutet på färdens war det, at Konungen blef mördad i Kyrkan, och Asbiörn war förnämste uppossmannen
 til

till detta nidingssvär. Han skal och för samma orsak fullt hafva blifvit upåten af rättor, då han for från Fyen till Öresund. Den som vil tro detta järteckn, må göradt. För min del finner jag mig intet därvid. Det synes sannolikare at Asbjörn varit tillbaka till Öland, och at K. Erik insunnit sig där, till att taga en rättmätig hämd af en såda bedragare. Rättorna kunna sedan hafva fullbordat sitt värk, om så behagats. Arminstone är det annars nog obegripligt, hvarad K. Erik, såsom en god och rättvis Herre, hade at göra på Öland och hemföra det med fiendtlighet. Om någon erdring eller särdeles blodsutgjutelse talas likväl intet, utan wände K. Erik snart tillbaka till Dannemark igen (3). Kan hända at Asbjörn Jarl war då redan död, när K. Erik anlände till Öland, hwilket tillförne till äfventyrs intet war bekant, och Konungen i Dannemark på den grund afhållit sig från all vidare landstigning och fiendelighet. Den ofta nämnde Asbjörn war annars född på Jutland (4), och torde han wara Son af någon af de Hufdingar, som varit Swen Ulfsson fölgaktige från Sverige, eller och på samma Konungs förmålan blifwit Jarl öfwer Öland; men denna omständighet är en blott gissning, torde dock hafwa någon sannolikhet, emedan man aldrig finner, at Dannemark någonsin tillägnat sig herravälde öfwer denna Ö. Eljest har man och hast den tanke, at man på en Runsten på Öland finner ännu äminnelse till denna K. Erik Sjögods resa, och kan det wara troligt, fast det förvårigen lår kunna bewisas (5).

(1) *Eluorbus Vita S. Canuti C. I. p. 10.* Idecirco nationes istæ, (Normanni et Ianii) quas commemorauimus antiquæ infidelitatis obstrictæ frigoribus, vix unquam ita fervore succensæ fidei stabilitate solidantur, ut infidelitatis nexibus penitus absoluantur, dum et fidei Sacramenta, quod mortalibus inconcessum est, humanis conantur rationibus perstringere, legesque suas Dei iustitiæ præponere.

(2) *Snyttlinga* Sagan, C. 49. s. 102.

(3) ' ' ' ' C. 76. f. 156.

(4) C. 46. f. 90.

(1) Deusa Kunsten finnes på Island i

Kunntitningen förefinner hos Peringskiöld Årtal f. 12. och läses där sålunda: „Krunter ur Krontari Vanti i Danmark, mid a tills Jarmun traith midur tida, rullfark thrutar-traugur i tamfi hugi, Ufi iht maiflar taithir tulka i Gulkini; lifr hins-fulgthu flaisfr. Stain wari fott aiftr Sibbi Udsjun; fultar i inhois licht, fotti a tula ifsi- ni: Hærsfättningen är sådan: Steenen war fatter efter Sibbi Udsfon, E 3

Inge.

medfölget af inlandska Krigshären satte honom på Luta Vissen (eller på sin Roddare, D) Oland, (han var) frönter ut det frönta landet i Danmark. Utills offöding. Efter Odins vilja färdades han den allmänna vägen fram (bådde) en ryggstarkert Hjelte rik på Krigsfolk. Hans trötta wäle wandrar i denna hög. Det war största sorg och klagan efter en sådan ibland folket, hans lit fölade och beledsagade de fläste., Alt alla des-sa wackra saker stå på denna Sten, kan den tro som behagar. Jämeför Jöransons Bantil s. 293. Hos Assessor Broocman uti Bihauget til Yngwars Saga s. 187. läses åter denna Runsten på detta sätt: "Runtar ut Krontari lanti i Tanugetu Totils iarmun munat Raid widur rada rufstarkert thruthar, thrange i thaimsi hagi, wisthach, maistlar taitbir tulga i fullin. Litr hns fullkhu flaiter. Stain thisi war satr alfter Sibi wthasun, sultar i inhois: Liti sati at u tauftai., Denna läsning lär förmodeligen wara långt rättare än den förra. Broocmans gränslagenhet är allmänt bekant, desutan war äjmen Stats Rådet Langebek närwarande, hwars insikt och kunskap i Nordiska Händer wördas af alla lännare, och blifwer uttydningen något begripeligare, då den så utföres: "Frönter utur frönta landet i Dannemark Totils telning mände wredgas på en ryggstark rånsmann, som tråkar tröger i denna hög, anförandes många döda fiender (eller wisandes dem vägen) de fläste i Krigsflokarne fölgde hans lit, Denne stenen war satter efter Sibbe Uddson, jordad i högen, Krigsfolket satte honom på denna D., Det wakar sig intet, at wid detta tillfälle granska denna förklaring; men om den bör wara sådan, är det nog troligt, at han förwärrar mianet af R. Eriks färd. Något twifwelsmål torde dock kunna hafwa rum wid sielfwa läsningen. Om man läs Grunder ut Grundary i Danmark i stället för Runtr, blir meningen helt annorlunda. Grund är et gammalt mansnamn och förekommer i Karls och Grims Saga s. 12, samt eljest, Grund är ock et gammalt namn på en by, som man ser i början af Herwarar Sagan, och Grundary kan hafwa varit en ort i Dannemark i forna tider, änstönt nu intet skulle finnas spår därtill. Eljest nämades fort förut, at ingen anledning är, at någon särdeles blodstygintelse beseglat Olands tåget. Det Skaldebrödde som Marcus Skaggason därom upfatt, nämner ej något dylikt. Assessor Broocmans Uttolkning uti des Afhandling om Rorrfödings Ålder s. 87. ser wäl något blodigare ut, men utmärker lifwål intet något särdeles nederlag.

§. 26.

Den nära förening, som war emellan Sverige och Danmark, under R. Ingas regering, intygas ock därigenom, at bågge R. Rnut den heligas Döttrar blefwo gista i Sverige. Den äldsta nämligen Ingri med Folke den tjocke, Folkoungarnas sednare Etamsfader, som redan då war hällen för en af de förnämsta bland Swenska Adelen, med hwilken hon hade två

Ed

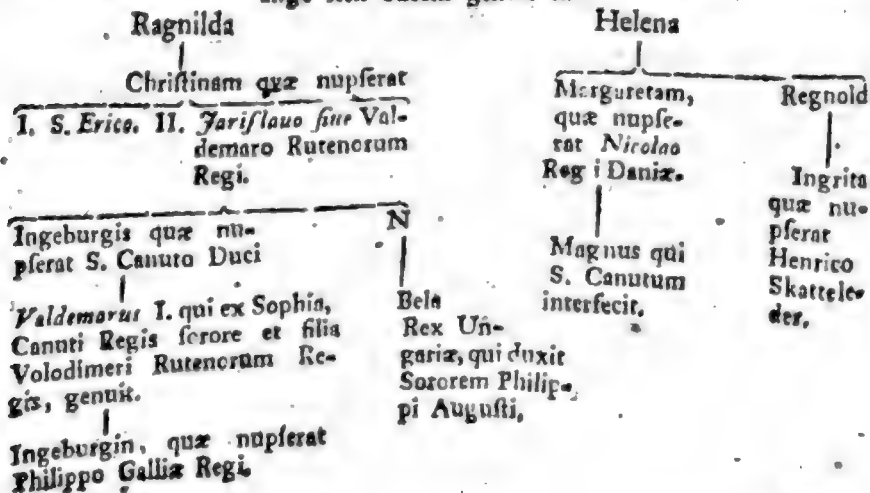
Edner Bengt och Knut. Den andra Cecilia blef förmåld med Inge.
 Götta Högdingen eller Karlén Erik, Præfectus Gothorum säger
 Saxo, hwars Edner woro Knut och Carl, hwärutas många förnämna
 Elåfter hafwa sin uprinnelse, fast man ej så noga wet, hwilka
 Familier utaf dem härstamma (1). Hwad K. Inge self angår,
 så war han först gift med Blot-Ewens Enster, sedermera med
 Helena (2). Om några Årswingar warit af förra giftet, wet
 man intet. Utaf Helena hade K. Inge åttifilliga Bårn. Prinses-
 san Margreta är omnäld tillfördne, som war förmåld med Magnus Bar-
 sot i Norrige, och sedermera med Konung Nils Ewenson i Dan-
 nemark. K. Ingess andra Doter Christina war gift med en
 Ryssk Prins eller Konung wid namn Harald, K. Garislafs och
 Ingegerd Olof Skötkonungs Doters Sonson af Wolodimer.
 Denne Harald nämnes intet i Rysska Historien, men Sturleson
 och Knyttlinga Sagan tala om honom (3). Desutan hade och
 K. Inge en Son wid namn Ragwald, hwars Doter Ingerta
 war gift med Danska Prinsen Henrik Ewenson, annars Skaf-
 delår eller Henrik den halte kallad. Den tredje K. Ingess Doter
 war Cathrina; som hade til Gemål Vidern Haraldson Järnsida,
 K. Erik Ejegods Sonson, och hennes Doter Christina blef se-
 dermera gift med Erik den helige i Sverige. K. Ingess Doter-
 doter af Christina Malsfrid fick Sigurd Jorsalasarare, Konungen
 i Norrige, och den andra Ingeborg Hertig Knut den helige,
 Knut Laward eljest kallad. K. Ingess Son Ragwald är för öf-
 rigt intet känd, och torde han til äfventyrs wara död för Fa-
 dern. Saxo berättar eljest, at Prinsessan Margreta ärfde sin Fa-
 der K. Inge, och at hon förbehöll sig allenast en tredjedel af År-
 wet, men lämnade de öfriga två tredjedelar til sin Broderdoter
 Ingerta, och sin Ensterdoter Ingeborg, hwarutas et oförson-
 ligt hat upkommit emellan de Ewenska och Danska, så at det
 gamla och dårafriiga Landskaps-ägget redan warit bekant i Saxos
 tid. Saxo hade likwäl gjort Esterwerlden en ännu större tjenst,
 om han behagat något närmare yttra sig uti et mål, som eljest
 är aldeles förborgadt; ty det blifwer nog obegripligt, hwarsföre
 Margreta gifwit större anledning til hat emellan bägge folkslagen,
 i det hon delt med sin Broderdoter och Ensterdoter sitt Fäders-
 Årf, än om hon behållit allt för sig self, och således lämnat allt til
 sina

Inge. sina egna Varn. Så framt ej Saxo här, som på flera ställen, för at skriva en i sitt tycke prydelig fast mörk latin, blandat rådda sakernas sammanhang tilhopa, bör man tro, at Margareta varit en ganska flöt och gällande Prinsessa, ty henne tillskrives alla dessa Åktenstaps-förbindelser emellan Swenska och Dansta Konungahusen. Af försäkerheten ser man ock, at hennes bemdande någorlunda bibehållit enigheten uti Kungeliga Familien, hwilken genom Drottning Margretas fränsälle ombyttes i et fördärfweligt och bittert hat, som fördjupade Dannemark uti största olyckor. Annars har ock Dr. Margreta med gäswor til kyrkor så i fastigheter som granlåt ganska mycket bidragit til Gudstjens stens prydning, så at Hennes äreminne lyser på många sätt uti denna tidens esterrättelser.

(1) Saxo Grammaticus p. 221.

(2) Om R. Inges giftermål, samt dess Gemåler, är mycket oröda, som til en del är uptagit af Wilde uti des Annmärkningar til Pufendorfs Swenska Historia s. 512. Af Gerwarar Sagan har man namn på des första Gemål Wd, R. Blot. Swens Eyster, om den andra, Helena nämligen, inthgar Saxo p. 230, där han talar om R. Nils i Danmark. Duxit autem (Nicolans) Margaretam patre Ingone Svecorum Rege matre vero Helena natam: Här hafwe wi således namn på två R. Inges Gemåler. Den tredje omröres uti et gammalt Attartal, som Henr. Ernstius inryckt uti sina Annmärningar til Verus Chronicon Ecclesie Laudunensis, Cap. 6. och förtjenar här at anföras, hwilket Stephanus Johannis Stephanus bonom meddelet. Den lyder så: Genealogia Ingeburgis ex Codice MS.

Ingo Rex Suecie genuit ex

Detta

Detta Släktregister hålles före wara ganska gammalt, och bekräftas Inge härigenom det som säges uti S. Ragnilds Grafskrift hos E. Bengelius uti des Almärken ag til Pastorius, där Ragnild säges hafwa varit den Inges Gemål, som blifwit drifwen från Rifet. Det som här säges om Christina, at hon varit född af Ragnild, torde och wara rättare än det, som står i sielfwa S. hwar jag egentligen följt v. Dalin. Men at denna Christina först varit gift med S. Eric, är orimligt, så framt ej härmed förstås en annan S. Eric än Eric Jedmarson.

(3) Sturleson T. 2. p. 179. Ruppelings Sagan C. 89. p. 172.

(4) Saxo p. 230.

§. 27.

Således hafwa K. Inge Stenkilsons Barn och Efterkommande intagit et utmärkt ställe uti Nordiska Historien. Til slut bår man intet förbigå, at denna Herrens namn friskwes på ätstilligt sätt hos de gamla. Ut i Herwarars Sagan kallas han både Inge och Ingemund, och kan således intet särdeles twifvelsmål wara, at ju den Yggemund, som upbrändt Hedniska Templet i Upsala, hwarom tillförene är talt, är denne K. Inge. Ut i de gamla Almärkningar wid Adamus Bremensis n. 67 och 93, kallas han Almund, och af det förra stället har H. Hof-Cancelleren von Dalin med mycket sannolikhet påmint, at K. Inge förmodeligen varit upfödd i Rykland. När alt detta lägges tilhopa, torde man här så igen den rätta Almund Kolbränna. Ingen lär finna neka, at ju detta wedernamn måste inbegripa något förakteligt. Hedningarnas förbittring öfwer Upsala Tempels förbrännande är nog bekant, och är då intet naturligare, än de derför: kallat honom Almund Kolbrännare. At detta namnet tillägnas annars åt Almund Jacob uti Bihanget til Wästgötha Lagen och flera sådana skrifter, bewiser intet stort. Författarne af dessa påminnelser befulla K. Emund Olofson för gränts-utställningen emellan Sverige och Danmark, hwilket dock är en pur omöjlighet. De finno en Emund Stenune, som skal hafwa förvärtat denna rågång tillika med Ewen Otto i Danmark. De kände ingen annan Emund än Emund Olofson, altså skulle nödvändigt denne Herren wara Skiljoman i Gräntsstriften. På samma sätt torde det wara händer med namnet Kolbränna. En Almund Kolbränna hade de så bekant, antingen af gammal sägn eller

Inge eller på annat sätt; Ingen annan Konung med detta namn hade de sig bekant, utan Anund Jacob; alltså skulle han vara ofelbart Anund Kolbränna, och som de tillika intet wetat, hward namnet skulle betyda, hafwa de bisogat en förklaring derpå, som är nog orimkelig. Cancellie-Rådet Ihre har gifwit denna titel, åt minstone en omständigare betydelse, och H. Wilde således (1); men som så det ena som det andra beror på gissningar; har man äfwen wetat anföra denna mening, som synes vara minst sårighet underkastad. Eljest har äfwen Peringskiöld varit af den tanka, at namnet af Kolbränna snarare hörer till K. Inge än Anund Jacob (2). Hos Krantzius har åter denne Konung et annat namn, hwilket härstyter förmodeligen af en olika läsning utaf den fört förut återopade Nittionde tredje Anmärkningen wid Adamus Bremensis. Uti det föregående är anmärkt, at man intet kan sätta tro til Erik Oloffsons Anmärkning, eller den af honom anförda gamla sägn, at K. Inge fört krig med de Danska och intagit Eskåne, samt at han til slutet af Eskåningarna blifwit mördad. Minstone har Saxo intet nämnt et enda ord derom, fast han eljest i wijsa mål talar omständeligen nog om K. Inge och mycket omständeligen om Danska sakerna. Herwarar Sagan säger och uttryckeligen, at K. Inge blef mördad (3). Den Gräfften, som efter denna Herren är lagd i Wærnheims Kloster, är ny, och hward döds-året beträffar, 1064 nämligen, aldeles felaktig, och man förblifwer ännu uti ovisshet, när denne store Konung tagit afsked från werlden. Hward under hans tid sig tilldragit med Christina Religionens widare fortgång, skal utredas uti et särskilt Capitel.

(1) Se C. R. Ihre Catalogus vernitus Regum Sv. G. notis illustratus. p. 41. Wilde, Pufendorfs Inledn. til Svenska Statens Historie med tillföningar och anmärkningar s. 467.

(2) Peringskiöld, Attartal s. 37.

(3) Herwarar Sagan, C. 20. s. 183. Ingi . . . riedi tilina til danda. dagd oc ward förtidaur.

§. 28.

Philip och Inge II. När K. Inge aflidit, tillträdde Regeringen utaf Philip och Halstans söner. Om Philip berättas, at han war mycket älskad för sin Söner. Inge II. K. Halstans söner, och K. Inge den äldre Broders söner. Far

ders och Faderbroders skull. För des egen räkning anföres, at han bröt aldrig emot Lag. Men han war Konung en ganfka liden tid, eller som det heter i Herwarar Sagan, han war stamma stund Kongur. Han dödde samma år som Påsken påskalis II. eller 1118 (1), och på den grund torde K. Inge den äldre lefwat längre än til år 1112. Ty om Philippus regerat i sex år, kan man intet säga, at han war Konung en så ganfka kort tid; men hwad han gjort, dessa sex åren, är man aldeles okunnig om, det undantagandes, at han varit gift med Harald Sigurðs sons eller Harald Hårdrådes Dotter från Norrige. Genom K. Philips död blef des Broder K. Inge II. ensam regerande. Om des bedrifter är okunnigheten aldeles den samma, och Johannes Magnus med flere af våra äldre Historie-skrifwars, på det belifwål må säga något, söka sig tillfälle at tala om Dannemarf, tagandes til låns af Saxo de omständigheter som han därom upreknat. Det har man dock at påminna i allmänhet, at Riket såges under alla Stenkilfska Prinsarna hafwa mådt wål, hwilket man bör tro, efter man wet intet annat. Icke destomindre kan man snart falla på den tankan, at Författaren af Bihanget til Wästgötha Lagen varit en Wästgöthe, som inbillat sig, at alt war wål bestådt, när man endast i Wästergöthland hade lugn och stillhet. Ty at Riket war uti särdeles wälfstånd under Inge II. kan man twifla i wist hänseende. Arminstone woro några Landskap af utwärtas öfwerwåld beswårade, utan at man kan finna, det några mått blifwit tagne til des afwärande. K. Inge gaf wål ingen anledning därtill, men en orolig Granne finner altid på skäl, när en mact Regering lofwat en fullkomlig frihet at göra hwad man lyfter. På annat sätt minskades Swenska Länderna genom Jämtlands förlorande, och är i sådana omständigheter det nog swårt at skja, det Riket mådde wål. Till at så mycket mera se sammanhanget af denna hwalstning, bör man något litet uprepa tilståndet i Norrige och Dannemarf. K. Inge Stenkilfs sons Swärfson Magnus Barfot lämnade wål inga barn efter sig af Margareta K. Ingens Dotter, men hade icke destomindre tre odöda söner, hwilka delte Riket sig emellan efter deras Faders död. Dessa tre woro Risten, Sigurd Jorsalasarare, och Olof. K. Olof lefde intet särdeles länge, så at Riket kom i en ny delning emellan

Philip
och
Inge II.

Jage II. Ian Eisten och Sigurd. K. Eisten hade et ganska intagande upförande, en med nåd blandad höflighet och stänker öpnade honom allas hjertan, och på detta sätt wan han Jämtlänningarna, at de frivilligt underkastade sig Norrige, och således öfvergåfwo den gamla undergifwenhet, hwarigenom de i längliga tider warit med Ewerige förknippade (2). Det ser ut, som K. Inge befmrade sig aldeles intet därom, hwilket har smak af en nog matt och slumrig regering. Sigurd, som af sin resa til Jerusalem kallades Jorsalasarare, besödrade Ewerige på et annat sätt och en annan kant. Genom des Broders Konung Eistens död war Sigurd Jorsalasarare blifwen enrådig Konung i Norrige. K. Nils Ewenson i Dannemark, som efter sin Broders Erik Ejs gods död anträdte Regeringen, sände sina Bodskapare til Sigurd Jorsalasarare, med begäran, at han wille wara honom behjelpelig uti et så kalladt ganska Christeligt wärk, til at utrota Hedendomen i Småland, och blef härigenom äfwen den södra Gränsen af Ewerige satt uti äfventyr.

(1) Ure Frode p. 68 af *Bussai* upslaga.

(2) Om Jämtlands undergifwenhet under Norrige Ian man se Sturleson T. 2. s. 248, 249.

§. 29.

Detta Christeliga wärk, som syftade på Småländningarnas omvändelse från Hedendomen, skulle intet förrättas genom Predikningar och förkunnande af Evangelium, utan genom Krigssolk. Sådana predikanter ansåg man för tjenligast wid detta tillfället. Sigurd hade redan, då han war i Jerusalem hos Konung Balduin, emot det han fick en spån af Christi Kors, med ed förpliktat sig at med all magt befrämja Christendomen (1). Han gjorde sig fördenskuld med nöje färdig til et så heligt och gudeligt wärks utförande, och skulle bägge konungarne mötas i Öresund och febermera med förenad magt angripa Småland. Af det föregående har man sedt, at den helige Sigfrid onnvänt en stor del af Småland til Christendomen, men hedniska mörkret war derför intet skingradt, och sedan Blot-Ewen åter uprättat hedniska offren, hade de gamle wilsfareller rotat sig på nytt, i synnerhet emedan

Kol

Kol Blot: Swens Son fortfor uti hedniska widskäppelserna, hwilke Jage II. fa ock därigenom blifwit än mera stadgade, emedan en lycklig och ymnog årswärt wälsignat Landet. Detta ansågs som et emotsäjeligt bewis af Gudarnas wälbehag öfwer hedniska Guds-tjensten, och de ensalbiga Hedningar betygade sin wördnad emot Kol äfwen därigenom, at de ombytte hans namn och kallade honom Erik Årsäll (2). Således war hustrud-anledningen til denna härfärd i sig self riktig, men nu för tiden är wäl ingen så barnslig eller dum, at han kan inbilla sig, at här war en rättmätig orsak til Krig. K. Sigurd war likwäl i den fulla öfwerthgelsen, at detta war icke allenast et lösligt utan ock et ganska Christeligt göromål. Han rustar därföre ut en Flotta af trehundra Segel. K. Sigurds upfåt war således både alswarligt och uti hans mycke Christeligt. Men det är wankeligare at utles- ta grunden til K. Nilses upförande. Hans föreställningar hade gifwit anledning til detta upfåg. Han inställer sig ock på mbresplanjen i god tid med sin Flotta, kan ock hända, för än aftalt war, och när Komningen i Dannemark wäntat något på Norrmännerna, seglar han bort och gifwer folket hemlos, så at när Sigurd anlände med sin Flotta, war ingen af det betingade Danska ledings-folket til sinmandes. Man wet nog, at K. Nils i Dannemark hade stora förslag, och hans Son Magnus gjorde sig hopp om Swenska Thronen, och torde wäl wara, at han i det afseende afstodt ifrån sitt gifna förslag, på det et sådant steg intet måtte ligga hans Son i vägen i framtiden. Kan ock hända, at det aldrig warit hans rätta alswar, så framt han någonsin haft er rätt alswar i alla sina göromål: Ty man finner, at K. Nils al- tid warit af andra regerad, och at han warit ond eller god, al- som man talte för honom. Om en sådan Komung blifwer lycke- lig, bdr det wärkeligen anses för uunderwärf. K. Nilses wankel- modighet hade ock denna gången en sådan wärkan, at Sigurd, förtretad öfwer et dylikt wingleri, lät plundra på Ekanska Stran- den, wid hwilket tilfälle ock Tummatorp eller Tummarp blef stekadt (3). Men hustrudåndamålet blef därföre intet å sido satt, utan K. Sigurd lågger i land wid Raskar, härjade och brände så wäl där som annorstädes i Småland, och pålade utom des en brand- skatt eller wistagiald af femtonhundra kopekar, jämte alswarlig

Inge II. besättning om Christendomens antagande. På såbant sätt omväntades Smålandsningarna under dessa Norriska Apostlars Prästämbeten, och K. Sigurd efter en således förrättad andakt wändte tillbaka til Norrige med rikt och anseeligt byte. Denna härsefärd kallas i Norriska Handlingar Ralmare Peding, och steddde Gommaren för den stora förmörkelse, som insöll uti Augusti månad år 1124 (4).

(1) Sturleson T. 2. s. 242.

(2) " " T. 2. p. 263. jämsför Langsedgatal hos Ark. B. Eric Benzelius i Nam. til Västovius s. 81.

(3) " " T. 2. s. 264. Här säges at Thumatorp ligger skamt fra Lund, eller et litet stycke från Lund, och torde til äfwenipps här snarare böra förstås Lunima By, än gamla Staden Thumathorp, som är mycket mera aflägen.

(4) Jfr. Torfæus H. N. T. 3. p. 479. och Calvisius wid år 1124.

§. 30.

Inge II. Smålandska kullet kunde intet upväcka K. Inge utur slumren, och ehurumål, kan hända, han hade litet nog at säga i Småland, hade det likväl ålegat honom, som Swenskt Konung och Christen, at bättre skydda Sveriges Gränser, och om han intet haft sjelf nog styrka til at twinga de hedniska Små-Konungar eller Jarlar, som härskade i Småland och nästgränsande orter, hade han kunnat i förbund med Sigurd Jorsalasarare mycket uträdda, hwilken visade wid detta tillfälle en besynnerlig nit om Christendomens befördrande. Swägerskapet med Norriska Konunga-Huset hade ock kunnat hjälpa til förbindelsen emellan K. Inge och Sigurd Jorsalasarare, emedan denne sednare hade til Gemål Malfrið K. Inge Stenkilsons Doterdoter. Men efter alt utseende brödde K. Inge sig om ingen ting, antingen då denna fallsinlighet kommit af naturlig orföds, eller däraf at han hade inga Årswingar. Denna sistta omständighet gaf anledning til åtskilliga stämplingar om Thronföljden. En fastän Sverige war intet Årrike, tycktes ändå K. Inge den äldre Efterkommande wara mera berättigade til regeringen, än en annan, som med Kungliga Huset intet hade någon blodsförbindelse. Denna skyldskap gaf ock tillfälle til K. Nilses Son Prins Magnus i Dan-

nemast at smickra sig med hopp om Thronföljden i Sverige, Inge II. emedan han war född af Margareta Fridkulla K. Inge den äldres Doter. K. Inge Hallstanson lär hafwa frågat dåresten lif så litet, som efter allt annat. Hans lifstid kunde dock wara et hinder för dem som arbetade för Prins Magnus, och fattade man, som där berättas, det nedriga och förtristade råd, at genom förgift taga honom af daga, et brott, som varit hit intill aldeles ohördt i Svenska Historien (1). Canuliskt är det, ty Christendomen war sådan denna tiden, och de grofwaste misgärningar kunde alltid wänta försoning af en hungrig och illstig klerk, när man med någon friskostighet befrämjade de andeligas förmåner. Ingen gammal Historiefriskwarer beskyller Prins Magnus för detta nidingssvärk, änsånt de annars intet förtiga hans öfriga ugärningar; hwarföre man ock intet bör tillfriskwat at honom utan tydeliga bewis, hvilka här fattas. På sådant sätt skal K. Inge hafwa gådt ut werlden wid år 1129 eller 1130. At han wid denna tid dödt, kan slutas däraf, at Hertig Knut Laward, annars Obotriternas Konung kallad, talar om Prins Månses wal til Götha Konung, hvilket skedde sedan Inge war dödt (2), och som Hertig Knut blef på et förreddigt sätt mördad år 1130 eller 1131 af Prins Magnus sitt Enskonebarn (3), är det nog tydeligt, at K. Inge intet kunnat lefwa til år 1133.

(1) *Eriens Olai* p. 43. Hic junior Ingo in Ostrogothia in Vrem potioratus veneno interiit.

(2) *Saxo* p. 235. Intera Svecicarum partium Rege absumto Gothi summam, cujus omne penes Sveones arbitrium erat, Magno deferre ausi, alieni privilegii detrimento dignitatis sibi increments querebant. Häraf är tydeligt at Magnus intet blifwit wald förrän Inge war dödt, och at detta wal skedde innan Knut Laward war dödt, kan insagas af det tal som Knut höll til K. Rik, då han förswarade sig emot Konungens ogrundade misstankar. Orden äro desse och förekomma hos *Saxo* p. 237. Esto vocari me Regem, en filium tuum Magnum nuper apud Gothiam Regii cultus et nominis insignibus potitur comperimus.

(3) Gamla Krönikan hos *E. Benzelius* Mon. Eccl. p. 14. 1130 Sanctus Canutus martyrizatus, och 81. 1130. Idem Sanctus Canutus martyrizatus est Ringstadix VII Idus Januarii. Men uti Martyrologium Lundense Mom. Scanens. p. 209 utsättes Hertig Knuts dödt på detta sätt: Anno Domini 1131 indictione VIII Gloriosus Sclavorum Rex Canutus Erici Regis filius occisus, och lär detta årtal wara det rättaste.

Page II.

Om man intet mycket bedrager sig, lär detta förutgående vara det husfrundsakeligaste, som til K. Inge Haktansons äminnessle kan upptecknas. Man måste förundra sig öfwer den sarrigdom, som härskar uti Steniska Släktens Historia. De äldste Monumenter gifwa allenast en kort och allmän underrättelse om Konunga-längden. Ericus Olai anförer wäl något mer, men det synes vara til större delen ogrundadt, såsom när han berättar, at Inge Haktansons Doter Christina war K. Erik den heligas Gemål, och något mera dylikt, som wärkeligen har ingen grund i äldre skrifter. Det öfriga hör egentligen til Dinska Historien. De nyare göra wäl några tilläkninjar, som gemenligen stöddja sig på lika swag och lös botten. Til bewis härpå kan anföras, at K. Inge Haktanson anlagt Wreta Kloster, 1128. Saken är intet af särdeles värde, men det är en gång tid at gaspa ut af Swenska Historien det som är ogrundadt. I wår ålder lär ingen sätta tro til en nyare Historieskrifwares berättelse, när han utan bewis anför något. Mellenius anser likwäl Wreta Klosters anläggande af K. Inge för en aldeles afgjord sak; men som han intet behagat anförä något skäl til denna berättelse, är man däraf inzulunda försäkrad. Alminstone hafwer icke en gång Johannes Magnus haft denna underrättelse, utan säger allenast: K. Inge bodde i Wreta, där sedermera et Kloster är upbyggt (1). K. Ingas Gests Gistermål med den heliga Ragnild lär vara af samma beskaffenhet. Af Anmärkningen wid 26 §. kan inhämtas, at om Ragnild warit gift med K. Inge, har det warit K. Inge den äldre och intet Inge Haktanson; ty där är ingen anledning, at Inge den yngre någonsin warit utdrifwen från regeringen. Framdeles skal något mer anföras om Ragnild, när man kommer at tala om denna tidens heliga och peregrims-färderna. Men dertför behöfwer man intet föreställa sig, at Inge den yngre warit ogift; ty Sturleson berättar, at K. Harald Hylles Doter i Norrige Brigida war hans gemål (2). Hon torde wäl warit något ung, men Konungar så sällan forgen; och om det warit flokt, bör ingen förtänka honom, och om det warit mindre försiffigt, bör man erindra sig, at ålderdomen är intet mera frifallad för

för förseelser än ungdomen, och at den som intet är någorlunda Page 11.
förständig i yngre åren, blifwer det nästan aldrig. Ut detta af-
tenkap har likväl K. Inge intet haft några Arfwingar. Ibland
flera omständigheter, som annars om K. Inge berättas och låra
wara ogrundade, är ock den, nämligen at han, efter Sigurd For-
salararens inbrott uti Snåland, samlat en stor Krigshär tilho-
pa och med den ryckt fram til Wreta i Östergötland, där han
blef förgifwen. Detta berättas wäl af Örnhielm, men han är
ock den ende, som lämnat oss denna underrättelse (3). Man må
förgylla denna tidens Historia så mycket man wil, fattig och ma-
ger blir hon, och en eftertänksam läsare kan aldrig sätta tro til
annat, än det som med skäl och bewis af äldre witnessbörd är
sannhänadt. Gamla witnessbörd äro ock intet alltid tillförlä-
teliga, och har jag all böjelse at misstro det förgift som skal lyktat
K. Ingas dagar, och lär man intet bedraga sig, om man tror,
at man i denna tiden skulle swäriligen kunna ställa et dödsfall,
som timat af slag, från et som varit förordsakadt af förgift. Men
en widlyftigare granskning om de onddiga tillfater, hwarmed den-
na tidens händelser äro snarare fördunklade än uplyste, torde sal-
la läsaren för redtsam, och innehåller man med flera sådana på-
minnelser. Här bör man ock sluta Capitlet om Stenkiliska Ro-
nungahuset; ty at Ragwald Knaphöfde anses som ätteligg af K.
Stenkil, är en ny uppgift, som hos de gamla intet kan igenfinnas,
och Olof Råsfong, som war Ragwalds Fader, är allenast af
wåra nyare Håfdateknare inympad i Stenkiliska Släkten, hwar-
om förmodeligen K. Inge sjelf, som skal wara Fader, varit al-
deles ofunnig.

- (1) *Johannes Magnus* Sv. G. H. L. 18. C. 14. p. 589. Enimvero cum
regnum propter publicam omnium salutem et pacem conservandam cir-
cumiret, venissetque in eum locum, ubi nunc erectum est monasterium
Virginum in villa Vretenli, ecce a quibusdam perditissimis hominibus ve-
neno imperitus occubuit. Här låter *Johannes M.* på egen räkning K.
Inge göra en resa kring Riket för undersåtarnes fredande. *Messenius*
äter igen, S. I. T. 1. wid år 1129 säger, at K. Inge war sysselsatt med
Klosterbyggnaden då han wärdt förgifwen. Bägge lämna oss sina egna
gissningar i sådant för Historia, och är *Messenius* långt driftigare än *Jo-*
bannes, då han säger, at K. Ingas Gemål Helena gaf sig i Klostret efter
sin Herres död; han talar ock om skänker och gåfvor, som blifwit beana
S. R. 2. Del.

tiden gifna åt Bretta, hwartil likväl icke den ringaste anledning af gamla Aelter kan igräfnas.

- (2) Saurleson T. 2. p. 346. Torfæus H. N. T. 3. p. 511. nekta til detta giftermål; och som inga Arfwingar af detta giftermål äro upkomne, kan det wara onödigt, at nagelsara med denna omständighet. Messenius däremot, som man sedt af föregående anmärkning, har hållit för at Helena varit gift med R. Inge den yngre. Af Saxo wet man, at en af Inge den äldres Gemåler hetat Helena, men at R. Inge den yngre och haft en Gemål af samma namn, kan jag intet påminna mig wara berättadt utaf de äldre, widere än at de varit af den tankan, at E. Erils Gemål varit R. Inge den II:s Dotter, hwilket nu för tiden intet lär af någon påstås.
- (3) Denna omständighet anföres af Örnhelm H. E. p. 409. men som ingen äldre nämnt därom, lämnas det i sitt wärde.

2. Cap.

Om Christna Församlingens tilstånd under Stenkilka Släkten.

§. 1.

Förslans tilstånd under Stenkilka Släkten. Den Politiska Historien upwisar, som man sedt, intet många märkwärdigheter, Kyrko-Historien är och intet särdeles upbyggelig, utan mörk och osammanhängande. Den myndige Prelaten i Bremen Adalbert ledde under hela tiden, då R. Stenkil regerade, och honom tilhörde öfwerupsigten öfwer Nordiska Församlingarna. En besynnerlig händelse skal hafwa tildragit sig denna tiden med en Åsguda-Präst wid Upsala, som blifwit blind. I en dröm eller syn tyktes han se Jungfru Maria, som lofwade honom at blifwa fri från sin blindhet, i fall han wille tro på hennes Een. Prästen försäkrade, at han wille göra all som åstundades för en sådan förmån, och fick sin syn igen (1). Så snart detta ryktet kom til Bremen, sticade Adalbert genast Adalward den yngre til Eigtuna, och förordnade honom där til Biskop. Adalward blef af Eigtuna Boarna mycket wäl emottagen, hwilket däraf kan inbåmtas, at han wid en Måssa fick huttio marker Eilswe i offer. Prästerna hade ännu intet bekommit wisja och beständiga inkomster; ty Tiende och mera sådant

dant war ännu intet kommit i bruk. Så wäl Sigtuna som hela
 negden däromkring tog utan swårighet emot Christna Lärän.
 Men uti Upsala woro icke destomindre afguda:offren i full gång.
 Adalward föll då på den tanken, at bästa medlet til hedniska
 Gudstjenstens utrotande wore, om man kunde i en hast förstöra
 Upsala Tempel. Han gjorde då med Egino Biskopen i Skåne
 en anläggning häröf, men det afböjde K. Stenkil, hwarom man
 har talt tillförne. Christendomen förkofrades dock ansefiligen un-
 der K. Stenkil genom länpa och fogelighet, uti hwilken dygd
 Konungen sielf lär hafwa haft långt större del, än alla Bremiska
 Biskopens Apostoliske Lärare, som man kan sluta af den nu om-
 talda dristiga anläggning. Icke destomindre bör man intet betaga
 dessa Män sin förtienst, fast den war kan hända under stundom nog
 wälsam. Om deras upsåt warit rent och oförfalskad, får GUD
 döma, som är alla hjertans Ransakare, deras namn bör dock
 intet af Esterwerlden förglömmas. Årkebiskop Adalbert skickade
 sex Biskopar til Sverige, Adalward den äldre, Acilinus, Adal-
 ward den yngre, Tadicus, Simon och Munkén Johannes.
 Utom desse woro ännu S. Sigfrids medarbetare i lifwet, Estil
 nämligen, och David kan hända. Skånske Biskopen Egino har
 ock haft mycket wård om Swenska Sörsamlingen. K. Ewen
 Ulfsson i Dannemarf hade delt Skåne i twänne Biskopsöddmen.
 Den ene Biskopen hade sitt säte i Lund; den andre i Dalby.
 Ett förra stället förordnades Henrik, som tillförne hade warit Biskop
 i Orkdarna, til det sednare Egino. Henricks förtienster äro intet rätt
 stora. Han hade warit Hof-Predikant hos K. Knut, och när
 han kom til Skåne, har han haft med sig en ansefelig skatt och
 rikedom, den han antingen stulit eller fått af K. Knut. Af hans
 Biskops-förrättningar wet man ingen, men det är bekant, at
 han sop gärna, och affomnade under et godt rus, medan K.
 Ewen Ulfsson ännu lefde (3), då hela Biskops-wården öfwer
 Skåne blef updragen åt Egino, hwilken utwalde sitt säte i Lund,
 där ock Biskops-Staten beständigt förblifwit intil vår tid, och
 alltså i siuhundrade år, hwilket intet lär kunna säjas om något
 annat Swenskt Biskopsödde, undantagande Skara. Hwad som
 selades hos Henrik, upfylldes af Egino; ty han war outtröttelig.
 Genom hans Predikningar och omsorg omwändes Blekinge-Bo-

kyrkans
 tillstånd an-
 der Sten-
 kilskas Släk-
 ten.

Byrkans
tillstånd un-
der Sten-
tiska Stå-
ren.

arne och Bornholmarna från Hedensamen. De omvände Hedsningar blefwo så rörde af hans Predikningar; at de hellswe för-
störde sina afguda-belden, och til tacksamhets-teck: för Eginos
mödda och nitälskan, skänkte de honom alt hvad de ägde uti Silf-
wer och andra dyrbarheter. Som Påswist Biskop hade Egi-
no bordt taga emot et så wälsförtjent offer, men det gjorde han intet,
utan bad gifwarne använda sitt öfwerflöd til Kyrkans upbyg-
gande, fattigas understöd och fångars utlöfning, hwilka woro den
tiden uti stort antal, såsom öfwerleswor utan twiswel af fordna
Wikings-fårderne. På detta sätt wårnade Egi-
no sitt Biskops-
Stift. Men han sträckte ock sin omsorg til Swenska Församlin-
gen, då alle andre Bremiske Lärare sunnit rådeligt at genom sin-
ten söka sin säkerhet. En uti den oro, som upkom strax efter K.
Stenils död, sedan år 1066, war han den ende Biskop, som
bekymrade sig om de Christna i Sverige. Han har ock wid
det tillfälle, då han besökte Eskara Stift, slagit sönder et mycket
wårdat afgudabeläte, som warit helgadt åt Frei eller Frieco, som
Adamus Bremensis kallat det, hwarjämte Egi-
no styrkte och trösta-
de dem, som af försölsjelsen och andra svåra omständigheter wo-
ro bedröfwade och nederslaane. Lundiska Biskopen använde såle-
des sin tid ganska wäl. Men den uti Rom och Bremen då
redan antagne andeliga Högheten krafde ock sina upwakningar,
derföre måste han äfwen insinna sig där, änstönt han förmodeligen fun-
nat upoffra sina dagar långt nyttigare uti sina wanliga Biskops-
förordningar. En resa til Rom gjorde Egi-
no fort för sin död.
I Bremen war han utan twiswel ostare, och har tillika med fle-
ra Biskopar underskrifwit den heliga Nimberti Leswerne, som där
i Bremen är författadt. Dessa underskrifter kunna ansöras, så
wilda de hafwa någon förbindelse med Nordiska Kyrko-
Historien.
I främsta rummet träffar man första Biskopen från Island
Ileifr; han skrifwes här Ileptus Episcopus Sealernoldensis eller
Eskalholt. Sedan förefinnas Adalwardus Episcopus Scaren-
sis, Ecelinus Episcopus Scarensis, Egi-
no Episcopus Dalhoiensis, Adelbar-
us Episcopus Sigtunensis, Johannes Episcopus Bircacensis, Theodol-
fus al. Tadius Episcopus Sieronensis (4). Andteligen efter en heder-
lig och Christelig wandel affonnade Egi-
no år 1072 (5).

Adrianus
tillstånd un-
der Sten-
klä-
ten.

- (1) *Adamus Bremenſis de Situ Danie* p. 62. C. 235.
 (2) *Adamus Br. H. E. L. 4. C. 44. p. 55.*
 (3) At man intet må misstänkas, at utan ordsat hafwa lämnat en så för-
 attelig målning på Biskop Henrik, kan det vara nödigt at anföra *Adams*
 egna ord de Situ D. p. 57. C. 215. *Henricus autem apud Orchadas*
suit ante Episcopus isque in Anglia. Sacellarium Regis Knut fuisse narra-
tur. Cuius Thesapros in Daniam perferens luxuriose, vitam exegit, de
quo narratur etiam, quod pestifera consuetudine delectatus inebriandi
veniris, tandem suffocatus crepuit.
 (4) Kimberti Lefworne tillika med underskrifterna sås igen hos *N. Sraphorst*
Hamburgische Kirchengeschichte, T. 1. s. 250.
 (5) Detta årtal bör intet vara något tvifvelsmål underskadt, ty *Adamus*
Br. de S. D. p. 57. C. 216 sdaer helt tydeligt, at Eginus døde sam-
 ma år som *Arke-Biskop Adalbertus*, hwilken døde ofelbart det nämnda
 året, som bewiset så väl af *Adam. Br.* uti des *Historia Ecclesiastica* som
 af *Historia Archiepiscoporum. Bremensium* p. 87. af *Fabricii* uplaga, och
 flera, om så skulle behöfwas. Det är ed redan påmint uti Första De-
 len af *Sw. Rikes Historia*, s. 534. Deremot har Herr Biskop *Pontoppidan*
 uti des *Annales Ecclesie Danice* T. 1. s. 129, afsatt Eginus död
 til år 1085, och det i stöd af *Magnus Munsia*. Men hwar och en
 kan begripa utan möda, at denna senares vittnesbörd intet kan gälla emot
 en samtida Skribents utlåtelse. På samma ställe säges ock, at Eginus
 døde, då han varit Biskop uti 20 år, då deremot *Adamus Br.* anförer
 allena, at han varit Biskop i 12 år, efter hwilken räkning han blifwit Biskop
 wid år 1060. Detta anföres intet dårføre, at man wil på något såd-
 fertlena den lärda och hederwärda *Pontoppidans* förtjensier, men endast
 i det afseende, at den som til åsventyr skulle behaga låsa detta wärk,
 och ser tillika, at *B. Pontoppidan* intet instämmer med denna lidenräkning,
 intet måtte tro, at man usfatt detta årtal utan all grund.

§. 2.

Om Adalward den äldre har man et ganska hederligt in-
 tngande, nämligen at han lefde som han lärde och skaffade Christ-
 na Församlingen en stor tillväxt. Af den underskrift, som uti förs-
 ra paragraphen är anförd, ser man at *Ucelinus* tillika varit Bis-
 kop i Ekara, och torde Adalward hafwa begärt honom antin-
 gen til medhjelpare eller efterträdare. Adalwards förwårswade
 anskende gjorde ock, at *K. Harald Hårdråde* kallade honom til
 Norge, dår han blef med nioften heber emottagen och wid åter-
 resan med stora skänker begåfwad, dem han genast använde til
 trehundrade fattiga fångars utlösning (1). Denne hederlige Bi-
 skop

Adalward
den äldre.

Kyrkans skop dödde här i landet, förmodeligen i början af R. Stenklis regering, wid samma tid som Adalward den yngre kom til Swea-
 der Sten- rige; ty denne senare träffade wid sin ankomst den äldre Adal-
 kliska släk- ward på föresången, och befordrade honom efter des aflidande til sitt
 ten. hwiilorum. Säsom Adalward gjort sig mycket förtjent af Gødhi-
 ska Församlingen genom et ouphörligt och troget arbete, så
 gjorde Acilinus sig namnkunnig med at göra intet, så at han icke
 en gång wille följa med de Gødhiska utstickade, som anhöllo om
 hans ankomst, utan i det stället reste han til Edin, och roade sig
 där til des han dödde. Hans döds-år förtjenar intet at efterse-
 kas, och honom ster ändå för mycken heder, då han nämnes
 bland Skara Biskopar, däraf han endast hade en naken och oför-

Adalward tjent titel (2). Imedlertid bidrog Adalward den yngre mycket til
 den yngre. Christendomens stadfästande i Sigtuna och negden däromkring,
 men efter något motstånd som honom mötte, försogade han sig
 til Skara, efter Adalward den äldre dödd, hwilken ort och kün-
 de behöfwa en andelig Uppsyningsman, efter des Naimn-Biskop in-
 tet behagade infinna sig. Som han gjorde detta utan Adalberts
 sin myndiga Förmans samtycke, upstogs detta steg af Adalbert
 ganska onådigt, och beifrar han det högeligen uti et Bref til Bi-
 skopen i Roskild (3). Om Adalward kunde göra någon nytta uti
 Skara, synes brottet wara förläteligt: ty uti et land, där Chris-
 tendomen ännu intet war stadgad, war det mera angelägit, at
 Himlälåran kunde rotas, än at noga efterleswa några i sådana tilfällen
 onödiga Kyrko-stadgar, och har Adalward sedan försögt sin til
 Bremen, där han ock underskriswit et Bref, som Arke-Biskop
 Adalbert utgiswit år 1068. Bland underskrifterna står Adal-
 wards namn i främsta rummet, säsom Biskop i Sigtuna, sedan
 Biskopen i Brandenburg, med flera. Man bör ock intet förbigå,
 at Adamus Bremensis, hwars witnessbörd man sig så ofta äbero-
 pat, äfwen satt sitt namn under samma Bref på detta sättet:
 Ego Adam Magister Scholarum scripsi et subscripsi (4). Adal-
 ward, som på detta sätt antingen warit nödsakad at tilfreds-
 ställa sin myndiga Förmän eller ock för andra ordsaker öfwer-
 wit Ewerige, kom sedermera intet tillbaka, utan dödde i Bre-
 men (5). Biskop Brynolfs Krönika har intet särdeles witsbörd i
 de äldre tider, så at det lär förmodeligen wara ogrundadt, då
 han

han säger, at Adalward unge affomnade i Skara. Dock torde ^{Skarans} det kan hända vara sant, at han lagt grundstenen til Jungfru ^{tilstånd un-} Marias Kyrka i Skara (6). - Hvar ^{der Sten-} A. B. Spegel tagit sin ^{lilla Står-} Anmärkning, begriper jag intet, då han påstår at denne Adalward varit bögd til allt ondt; han anförer ock af en gammal Förteckning på Biskops-Hemmanen, at denna Biskop lagt under Biskops-Etätet slutto Hemman. Man bör förlåta den sitt misstroende, som intet anser detta för sannolikt, det passar sig intet med tiderna. Där göres vidare den påminnelse, at han ligger begravnen på Mildeshed, och i stöd af Prof. Riddermarks Almanack för år 1706, at Adalward blef ihjälslagen och begravnen i Björkö. Detta förtjenar icke en gång at wederslägas!

- (1) Vetus Scholiast. Adami n. 89. p. 61.
- (2) Adamus Br. de S. D. 61. C. 89. Post quem (Adalwardum) Archiepiscopus ordinavit in illas partes quendam *Acilium*, nihil episcopali nomine dignum ferentem præter ingentem corporis staturam. Et ille quidem carnis requiem diligens, frustra legationem Gothis mittentibus usque ad obitum suum in deliciis Coloniz permansit.
- (3) Adalberts Bref til Biskop Wilhelm i Roskild angående Adalwards bortgång til Skara finnes hos Adamus Br. p. 54. C. 205.
- (4) Privilegia Archi-Ecclesiz Hammaburgensis n. 29. p. 143. af Fabricii edition.
- (5) Vetus Scholiastes Adami n. 89. p. 61. & n. 95. p. 62. Adalwardo postea apud nos defuncto &c.
- (6) Brynolfi Bisk. Ardniska uti A. B. E. Benzeli Mon. Eccles. p. 73.

§. 3.

At de andra Biskopar, som Adalbert skickat til Sverige, har väl Stephanus eller Stenphi gjort sig måst namnkunnig, in om honom sägs, at han omvandte Helsingarna. Egentligen war han förordnad til Skridfinnarna eller Lapparna (1); man finner likväl intet, at detta blifwit onådigt af Bremiska Prelaten uptagit. Ulas Vastovius och andra nyare berättas, at han icke allenast i Sigtuna och där omkring predikat, utan ock wägar sig til Upsala, där han blifwit illa handterad och bortdrifwen, och til slut fått Martyrkronan i Helsingland, på Morala Kyrkogård, där han blifwit begravnen. Detta kan vara sannolikt, men de underwärt som stede wid hans graf hafwa längesedan, ^{Stepha-} ^{aus.} ^{hvil}

Tadicus. hwilket man lätteligen kan föreställa sig. Om Tadicus wet man intet mycket. Af den underskrift, som är anförd uti första paragraphen, ser man at han varit förordnad til Biskop i Sigtuna. Han är utan twifwel den samme Tadico, som Arke-Biskop Adalbert förordnade til efterträdare efter Adalward den yngre, och varit Runt i Namsösa. I denna händelse war han en sådät Apostel; ty han blef hemmta utan at fråga efter någon skilwård i Sverige. Wällust och weklighet anføres som hufwudorsaken til hans utedlifwande (2).

Johannes. Johannes, som kallas Bircacensis Episcopus uti den ofta återopade underskrift af Rimberts Legenda eller Lefworne, säges eljest wara förordnad til Biskop i Swenska Darna, kan hända öfwer Skåren och Åland. Han är för öfrigt intet känd af några andeliga förtjenster. Förmodeligen nögd med sin Caraktär af Biskop, har han gjort som de andre metaphoriske Apostlar, blifwit i sin goda ro, och åstundan til Martyrkronan lär ej varit föremål hwarken för hans ärelystnad eller Christendom (3).

(1) *Adamus Br. de S. D. p. 61. n. 90.* In confinio Sveonum vel Normannorum contra boream habitant Scritsingi, quos aiunt cursu feras præterire. Civitas eorum maxima Helsingaland et Helsingaland regio est. Ad quam primus est ab Archi-Episcopo designatus. *Scrupbi* Episcopus, quem ipse mutato nomine *Simonem* vocavit, qui etiam multos earundem gentium sua predicatione lucratus est.

(2) *Vet. Scholiastes Adam. B. n. 95. p. 62.* Adalvardo postea apud nos defuncto subrogavit. Archi-Episcopus quendam a Ramlola Tadiconem, qui propter ventris amorem domi familiæ (sæpe exili) esse maluit quam foris apostolus.

(3) Om Johannes wet man intet mer än hwad *Vet. Scholiastes Adami n. 71. p. 55.* wid handen gifwer. Adalvardus Senior utique præfatus est Gothiæ, junior ad Sictanam et Ubtolam directus est, Simon ad Scritsinges, Johannes ad insulas.

§. 4.

Man måste också bekänna, at inga werldliga retelser kunde locka många Lärare til Sverige, sedan K. Stenkil war död år 1065. Uti detta buller, som upkom då bägge Erikarne råfsade Riksförläse om regeringen, blefwo de Christne utfatte för en frödt försörläse, så at inga Lärare wågade sig hit, och om intet en förnäm Man, som

som Adamus kallat Gniph, tagit de Christna någorlunda i för-
 svar, och Biskop Egino från Lund varit dem til undsättning
 uti sin andeliga nöd, hade Christna Religionen råkat än mera uti
 lågerwall, och har Egino varit den enda Lärare, som åtagit sig
 de Christnas angelägenhet. Detta bdr förmodeligen likväl endast
 lämpas på Skara Församling; ty den helige Eskil har wäl in-
 tet underlåtit, at gå Södermanlandningarna tilhanda, så mycket
 han förmådde. Hedningarne blefwo än mera förbittrade, sedan
 Upsala Tempel wardt upbrändt, då R. Blot: Swen åter uplif-
 wade hedniska offren och Gudstjensten. Något förut måste den helige
 Eskil varit förordnad til Biskop i Norðanþeg eller öfra delen af
 Sverige, så wida det skedd efter Konung Ingess anstalter, hvil-
 ket S. Eskils Legenda gifwer tillkänna (1). Han hade wält sit Bi-
 skops: Säte wid Fors i Södermanland, då han fick weta R. Blot:
 Swens hedniska offer. Han skyndar dertfore oförskräckt til Hed-
 ningarnas offerande och föreställer dem dårskapen af sitt afguderi.
 Men när det intet wille hjelpa, har han med sina böner förors-
 sakat et hisseligt åskedunder, hwilket, sammansfogadt med snö, ha-
 gel och rågn, kastat så wäl altaren, som de pålagda offren öfwer-
 ändä, då likwäl inmedlertid ingen droppa fallit på Eskil. Jag
 anför detta mer för at öfwerlygga Läsaren om tidens smak, som
 wid alla tilfällen öfwerlyguter berättelserna med mirakel, än at
 jag warkeiligen tror, at det så tilldragit sig. Slutet på under-
 wärket och predikningen war, at Eskil blef mördad på samma
 ställe, som sedermera et kloster för Predikebröderna blef upbyggt
 i Strengnäs. Hans döda kropp blef uptagen af des Christna
 anhängare, hwilka årnade begrafwa honom i Fors Kyrka, men
 när de kommo til det ställe, där Eskilstuna någon tid derefter
 blef anlagd, kunde de intet komma längre med liket, hwarfore de
 blefwo nödsakade at där begrafwa S. Eskils sonderlarfwade
 kropp. Jag ber om förlåtelse at jag anför sådant ohöfsadt prat;
 men om man förbigår allt dylikt, lär man wäl något om dessa
 mörka tider; men wil man rätt känna våra Förfäder och tiden,
 bdr man föreställa dem sådana, som de varit. S. Eskils Fest-
 firades under Romersk: Catholska Tidshwarfvet den tolfte Junii.
 Om den helige David ännu varit i lifwet, har han utan twifwel
 varit de förtrodda Christna til något understöd uti deras andeliga
 Sm. R. 2. Del.

Konstans
 tillstånd un-
 der Sten-
 tillsta Blad-
 168

S. Eskils
 dö.

S. David.

och

Rykens och werldsliga elände, men man har aldeles ingen underretteelse tilstånd om tiden, när han affomnade. Han war ifrån Engeland så wäl som Sigfrid och Eskil, och har han egenteligen predikat Ewangeli-um för Wästmanlänningarna. Han skal hafst sitt säte i Mun-
der Sten- lilla Skäl- ten. katorp strax wid Westerås uti Enewinge Härad. På hans högtid, som firades den femtonde Julii, har man ock ihogkommit det ömkeliga underwärf, som händt med hans hantlar, som besunnos hänga på en solstråle, hwarom är talt i Första Delen (2).

(1) Man kan läsa til bewis *E. Eskils* Leuwerne i *E. Benzlii* Mon. Eccl. p. 32. De praktiska titlar som tilläggas honom uti *Officia propria Patronorum Regni Sueciae*, då hans Fäst högtideligen firades, lyda så: *Aethile flos Presulum, Praeles pietatis, Clericorum Speculum, Doctor Veritatis, Lux replet seculum fama Sanctitatis, iunge tuum populum ciui-bus beatis.*

(2) Om *E. David* kan man se *Officia propria Patronorum R. S. Vassio-vius* V. A. p. 48. och *E. Benzlii* Anmärkningar till *Vassio-vius* p. 41.

§. 5.

Sedan *K. Blot-Ewen* efter några års förlopp blifwit slagen, tog wäl Christendomen allt mer och mer til, men hedniska Gudstjensten öfades dock likwäl på ättilliga ställen, som man wet af det som förre är berättadt om *Erik Årsäll*. Hedendomen låg likwäl, om man så får säga, i sista andedräften, i anseende til allmänna utöfningen och högtideliga offren. Och ser det ut som hellska Konungarne bidragit riera därtill än någre af denna tidens högmördige Lärare; ty nu på en tid saknas namnkunnige Predikanter, äminstone i Historien, fastän ärlige och upbyggelige Män likwäl förmodeligen warit til finnandes, hvilka uti tysthet gjort sin skyldighet och fullbordat sin wandel. De Lärare, som annars äro bekante under *K. Inge Halstanson* och des Företrädare, hafwa ej särdeles godt namn om sig. Om *Rodolwarder*, som efter *Abalward* den yngre anføres bland Biskoparna i Skara, säges, at han war alra thegna wärster, hwilket på nu warande Ewenska borde heta: at han war den sämste af allt herderligt folk. Hans efterträdare *Rikolf* har ej annat om sig anmärkt, än at han war en Engelsman. Efter honom följde *Serwarder* också en Engländer, hwilken rynde från Hustru och Barn

Biskopar
i
Skara.

Barn i Engeland, och sedan han riftat sig af Biskopsämbetet, ^{Kyrkans} stal han sig åter bort igen til Engeland (1). Dessa måste haf- ^{tilstånd un-}
 wa warit ömkeliga lius i Guds Församling. Om den förste Bi- ^{der Sten-}
 skopen i Linköping Herbert och hans förtjenster har man ingen ^{kista Släk-}
 ting at påminna; ty hwarken wet man när han lefwat eller hwad ^{ten.}
 han gjort. Om den andra Biskopen i Linköping Richard näm-
 ligen är underrättelsen lika waklande och öwis; ty det lär wara
 lika säkert, at han lefwat år 850, som Herbert 813. Den
 förste Biskop i Linköping, som man med någon wisshet kan näm- ^{Biskopar}
 na, är Gisle (2). Mellenius säger om honom, at han blef Bi- ⁱ
 skop år 1115, hwarpå Spegel och andre grunda sina berättelser, ^{Linköping.}
 men ännu har man intet oemotsägeligt bewis, at han hör til
 Stenliska tiden. Styrbiörn i Ekara torde dock höra til den
 tid då Stenliska Släkten regerade, och säges om honom, at
 han warit den förste insiddde Swenske Biskop. Där säges wäl at
 Halward den yngre warit likaledes Swensk til sin härkomst, men
 därtill är ingen anledning. Den enda förtienst, hvarsöre Biskop
 Styrbiörn berömmes, är, at han öfwe Biskopsinkomsterna ansen-
 ligt, och half mycket til fullbordandet af S. Marie Kyrka i
 Ekara. Ut i detta war wäl intet ondt, men Christna Försam-
 lingen war ändå därmed ej så särdeles belåten, så länge ännu
 många woro oomwände från sina hedniska wilsfarelser, och
 större delen af de Christna med gansta swag kunskap om Salig-
 hets-Läran förseddde.

(1) Om dessa Biskopar kan man se Bihaget wid Wäsigöths Lagen och
 Brynoks Ridda.

(2) Om Herbert och hans närmaste Efterträdare i Biskops-ämbetet i Lin-
 köping kan läsas i spanerhet H. B. E. Benzels Prolegomena til Mon.
 Ecclesiastica p. 34.

§. 6.

Nedan man arbetade, stundom med mera stundom med min-
 dre drift, i Gihiska Norden på Christna Lärans utwälgande,
 upsteg på Påsweliga Stolen den ryktbara Arke-Djäfven Hilde-
 brand under namn af Gregorius den VII, hwilket förorsakade en
 allmän gäsnung i hela Wästra Församlingen i Europa, änskönt
 H 2 war.

Urbanus
tillstånd un-
der Sten-
kistens
sen.

wärkan därutaf ännu intet war särdeles kånbar i Sverige. Han blef
wald til Påfwe år 1073, och har han efter utseende warit en af
de största Påfwar, som någon tid sutit på Petri Stol, och där-
jämte en af de största skälmar som någonsin innehaft detta wigt-
ga ämbete. Romerske Prelatern: hafwa warfveligen warit nästan
ifrån Christendomens början uti stort anseende, men Gregorius den VII
uplyste dem til högsta spitsen, då han påstod, at det war en af
des hoga rättigheter, at sätta Konungar af och sätta Konungar
til, at kaisare och Konungar woro at anse emot Påfwen som bly
mot guld, och at Påfwen allenast tilkom at göra Lagar och andra
dem efter behag (1). Af denna stormåktiga Biskopen har man twänne
Bref til Konungarna i Sverige af år 1080 och 1081, håge
med nådig höfslighet upfyllda. Uti det förra beordr Gregorius ut-
tet annat, än at Konungen wille sticka någon förståndig Man til
Rom, på det man i Rom måtte lära at rätt känna Swenska folket,
och de Swenske tillika måtte så så mycket bättre underrättelse
om Påfwiska Stolens stadgar och befallningar. Uti det senare
förmånar han tillika til wördnad mot Prästerna, och at de i syn-
nerhet skulle wisa högaktning och lydnad, reverentiam et obedi-
entiam, emot Biskoparna: Konungen upmuntras ock til at pålägga
Tiende öfwer hela Riket til Prästerskapet och de fattigas under-
stöd (2). Man kan wäl föreställa sig hwarad wördnadsfull wår-
kan et så nådigt bref af en så aldrådande Man borde upwäcka;
men K. Inge fann likwäl intet rådeligt, at af egen myndighet
påbjuda Tiendes afgiften, utan det dröjde ännu emot hundra
år innan den kunde blifwa införd. Imedertid kan det intet fela,
at ju de hemkommande från Rom hafwa uplyst landet med he-
lig förfräckelse, när de blefwo underrättade fullkomligen om den
höghet, som Romerska Stolen tilkom, och om de olyckor, som
olydna i den puncten förde med sig, hwarpå de sågo bedröfwelli-
ga exempel så wäl af Kaisar Henrik IV som andra, hwilka intet
blindwis wille underkasta sig det Romerska Herrawäldet. En
annan omständighet förde ock med sig en beträdelig ändring i
Christenheten. Man hade wäl länge förut börjat at göra an-
dåktiga resor til Christi Graf, men sedan Påfwen Urbanus den II.
på allmänna Wädet i Clermont 1092 beslutat, at man med
wäpnad hand skulle intaga Canaans land med sina helgade or-
ser

Gregorius
VII.
förmånar
til Tiendes
betalande.

ter ifrån Saracenerna, blefwo de icke allenast allmänne, utan hela Christenheten uprördes och millioner människor upoffrades aldeles i fångan. Alle flyndade sig dit, emedan sündernas förlätske och andra förmåner woro med denna dårskap förknipade. Om Påfwarne varit ensalbdige människor, skulle man kanske kunna tro, at et menlöft fast felaktigt upsat föranlätit dem til et sådant up-tåg; men som ingen kan beskyllda dem derföre, har man swårt för at frifalla dem från det swartaste bedrägeri och ogudaktiga ste anläggning, som kunnat upstå.

- (1) At låra rätt känna Hildebrandtska Erbsättarlarna, kan wara nödiat at införa några af dem utur Gregorii VII Bref til Loudenses; de lyda til en del, som följer: Quod solus Pontifex Romanus jure dicatur universalis; Quod ille solus possit deponere Episcopos, et reconciliare: Quod cum excommunicatis ab illo inter cetera nec in eadem domo debemus permanere: Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere. Quod solius Papæ pedes omnes Principes deosculentur. Quod illi licet Imperatores deponere. Quod nullum capitulum, nullusque liber canonicus habeatur absque illius auctoritate. Quod a nemine ipse judicari debeat. Quod Romana Ecclesia nunquam erravit nec in perpetuum errabit, m. m. Et Gregorii P. P. Ep. L. 2. Ep. 51. hos Hardouin T. 6. P. I. p. 1203. Den wackra jämförelsen, som uti paragraphen uttalas emellan Påfwen och Konungar, finnes omrörd uti Gregorii VII den VII Bref til Biskop Herman i Metz af år 1076. Gregorii VII Ep. L. 4. Ep. 2. Så oförstånda satser skulle man näppeligen föreslåda sig kunna komma ifrån någon människja. Rör dem som äro mindre underrättade wil man endast lägga til, det ingen må tro, at man diktat dessa befohlningar på Gregorius; des egna anhängare hafwa gjort dessa besträffelser bekanta, så at hwarken Reformert eller Lutheran har någon del däruti.
- (2) Det förra Brestret finnes hos Örnebielm H. Eccl. p. 322, och det andra p. 331. bägge tagne af Vossius och Johannes Magnus.

§. 7.

Wland andra stäl, som Påfwen Urbanus den II. betjente sig Heliga Krigs-
utaf tit at förstå de Christna til dessa Krigsfärder, war afwen
det, at GUD utmärkte Christi Gräs med ärliga underwårk; ty
sedan man utsläckt Påfaston alla lamporna, som hänga kring
Graswen, kommer en Angel ned från Himmelen och upstånd
dem. Detta förtjusste således hela den församlade Menigheten, at
de ropade alla med en munn: GUD wil så, Deus le volt, De-

Rykande us le volt (1). Hvarföre och en stor myckenhet af människor både tillstånd under förändring och ringare låto fasta förs på sina kläder, til tecken at der Sten- de wille wara delaktige uti detta heliga Kriget. Huru många tillsta Slåt. denna tiden antogo förstrecknet från Sverige, wet man intet. Det är troligt at deras antal intet varit särdeles stort; ty utaf de äldre Historiekrifwars nämnas de Swenske intet uttryckeligen, utan där säges endast i allmänhet, at alla folkslag uti Västra Europa togo del deruti (2). Ja, Öwinnor och Wern flockade sig tilhopa i samma andåktiga upsat, och är wäl troligt, at den heliga Ragnild ibland några flera tagit wägen til det heliga Landet under betäckning af Korskerrarna. Tilfället war så mycket bequämligare, som äfwen många ifrån Dannemarf under en Konung eller Prins wid namn Swen insurno sig ibland de försade därav eller hjeltar, efter Edsarens behag (3). Syndernas förlåtelse (4), som efter Guds allwisa råd genom wår Frälsares förtienst lofwat at bortfärdigare syndare, nöstes nu på det lideligaste pack, som med förket på ryggen och alla odugder i hjertat wille med wäld tränga sig i in Himmelen. Utom syndernas förlåtelse ämnadt en sådan försdragare äfwen andra förmåner. Han war fri ifrån at betala sin skuld under påstådende resa, och desutan uphörde alla räntor under samma tid, och kunde man i dessa omständigheter pantsätta den egendom, man hade i besittning, äfwen utan rätta ägarens wettskap och samtycke, ni. m. som man för förtheten skuld förbigår (5). Under sådana uptdag och mera dylligt måtte nödvändigt rätta Christendomen förswinna och allmänna sickerheten på många sätt lida: Man måste och bekänna, at fast den offentliga afgudadyrkan förminskades, war det likwäl med rätta och sanna Christendomen ganska slätt bestådt.

(1) Dessa ord Deus le volt. blefwo sedermera et allmänt ordslåk för Korskerrarna. Uti Gestis Dei per Francos p. 3. finnes vittnesbörd härom: Deferunt arma ad bellum congruis, in dextra vel inter utrasque scapulas crucem Christi bajulant, signum vero Deus le volt. Deus le volt, Deus le volt ans voce conelamant. Om underwårket, som skolat ske, med ljusent upståndande wid Christi Graf, kan man läsa Mosheims Dissertation de igne sancti Sepulchri.

(2) Albericus trium fontium monachus wid år 1095 p. 147. Nulla Christianorum natio fuit tam abdita, quæ partem sui non mitteret ad hoc servitium Dei. Flere tala uti likå allmänna utlåtelse. Uti Herm. Corners Chronica nämnas likwäl äfwen de Swenska, hwilka uti första rådet lido

låtto förfa. sig. Han räknar up desse hemäpnade Peregrimésfarare på det Rorkand
ta sätt: Clerici et monachi, senes et juvenes, omnes uno animo und- tillstånd un-
que concurrunt, ab Hispania, a Provincia, ab Aquitania, a Britannia, der Sten-
et Schotia, ab Anglia, Normannia et Francia, a Lotharingia, Burgur- filsta Eld-
dja, Germania et Teutonia, ab Italia, Lombardia et Apulia, a Saxonja, ten.
Slavia, Dania et Suecia, a Polonia, Ungaria et Bohemia &c. Et J. G.
Eccard Corpus Historicum medii xvi T. 2. p. 630. wid år 1096.

- (3) Uti Gesta Dei per Francos hos Alberus Aquensis och flera nämnes
denne Danste Prins, och har Herr Conference-Rådet Subm uti des För-
bedringer i den gamle Danste og Norste Historie s. 136, gjort sanno-
ligt, at denne Prins varit R. Ewen Ulfssons ätta Son. Ibländ Dan-
sta Tropparna och uti Ewens följe hafwa och varit Gruentimmer, som
man kan se på samma ställe.
- (4) Om syndernas förlåtelse wid detta tillfälle intygar Fulcherius Carnoten-
sis uti Gesta Dei per Francos p. 383. Hans witnessbörd förtjenar at lä-
sas: Deinceps vero multi cujuslibet artis fungentes officio, comparata
remissione peccatorum, se profecturos defecatae mentis intentione devove-
runt, quorsum ire jussum fuerat. O quam dignum erat et amoenum
nobis omnibus cruces illas cernentibus vel sericas vel auro textas, aut
quoslibet genere pallii decoras, quas in chlamidibus suis aut birris sive
tunicis Peregrini jussu Papae praedicti post votum eundi super humeros
suos consuebant.
- (5) Om dessa Rors-Privilegier kan man läsa Du Cange i des Glossarium
T. 2. p. 1124. af Venerianska-uplagan, under ordet Crucis Privilegium,
hwarest dessa Privilegier med behöriga och ojäfwiga witnessbörd bekräftas.

§. 8.

En annan märkelig förändring tilldrog sig uti Nordiska För-
samlingen under denna tiden, genom Arke-Biskopsödmets inrå-
tande i Lund. Af det förre är bekant, at Arke-Biskopen i Bre-
men hade öfweruppsigten så wäl öfwer de Swenska, som andra
Kyrkor i Östrikiska Norden. R. Ewen Ulfson i Dannemark var Arke-Bi-
redan ledsen wid detta Bremiska förmynderskap, och hade han Skopsödmets
anhållit hos Påfwen Alexander II. om Arke-Biskops förordnan-
de inom sina egna Landsändar, hwilket är tydeligt af Påfwen Gregorii
den VII:s Bref til Konungen i Dannemark (1). Efter Adal-
berts död 1072 blef Liemar Arke-Biskop i Bremen. Som
denne war Son af en af Kåiser Henrik IV:s Hof-Berjenter, höll han
och beständigst Kåisarens parti emot Påfwen Gregorius VII. Ja,
han gick så långt uti sitt morsstånd, at då Gregorius skickade
sina

Rytans sina Legater til Tyskland för at samla tishopa Arke-Biskoparna
 tilstånd un- och Biskoparna, satte sig Liemar däremot och förbödd et sådant
 der Sten- Måte. Detta war et ganska dristigt steg, som intet kunde beha-
 gga Påsken i Rom, hwarföre ock Gregorius suspenderade Liemar
 ifrån sitt Biskopsämbe 1074, til des han personligen insann
 sig i Rom (2). Liemar kom wäl til Rom år 1081, men i
 följ med K. Henrik IV. hos hwilken han war rådande. Det
 ta kunde intet göra honom behagelig hos Romerska Biskoparna.
 Men efter utseende, hade alt det föregående intet förorsakat en så stor
 minskning af Bremiska Arke-Biskopens wärde, om Liemar ej rå-
 kat i oenighet med K. Erik Ejegod i Dannemark. Hwad som
 egenteligen giswit anledning til denna tröstan, wet man intet, det
 är allenast bekant, at Liemar hotade Konungen med bantysning,
 och K. Erik wadjade til Påsken, reste ock self til Rom, där
 han fick löfte om et Arke-Biskopsdömes irrättande inom Danne-
 marks gränssor, och Urbanus II fick tillfälle at straffa Liemar
 för sin olydighet emot Romerska Stolen, hwilket brott han äfwen
 därigenom öfr, at han war emot Påsken Urbanus och höll
 med des medråttare Clemens, som K. Henrik IV hade tussatt. Så-
 ledes wan K. Erik sitt systemål, som uti andra omständigheter
 hade nästan warit omöjligt. En Påsvels Legat blef ock stickad
 til Dannemark, hwilken, sedan han tagit i ögnasikte alla därwa-
 rande Biskopsäten, förklarade sig för Lund, som den tiden besök-
 tes af alla nästgränsande orter både til sjö och til lands, och
 hade tillika uti sin Biskop en ganska wärdig Prælat (3). Denna för-
 ändring med Lunda Biskopsdöme skedde år 1103 (4), och hade
 Afser då warit Biskop alt sedan år 1089. Genom denna ir-
 rättning förlorade Arke-Biskopen i Bremen på en gång, snart
 sagt, alla sina Lys-Biskopar, emedan Biskoparne i Dannemark,
 Arke-Bi- Sverige och Norrige nu fingo sin närmaste Förman i Lund.
 skopsdömet Ornhelm wil draga detta alt i twiswelsmål igenom många sam-
 i mansöta skäl, förmodeligen i den tanke, at det war skymfeligt
 Lund. för Sverige, at des Biskopar skulle stå under Arke-Biskopen i
 Lund. Men man tro det war hederligare för Sverige, när Swen-
 ske Prelaterne stodo under Arke-Biskoparna i Bremen? Här
 är egenteligen frågan om hwad som händt och skedd, och bör
 man så wida sätta åsido, antingen det är hederligt eller wanhet
 det

derligt. Saken är för öfrigt sådan, at nästan intet tvifvelsmål **Korkens**
 kan hafwa rum. Ty om Årke-Biskop Hartwig i Bremen, **tillstånd un-**
 som följde efter Adalbero, wet man, at han; år 1148, arbete- **der Sten-**
 de på at återvinna under sin Biskops-lydna Biskoparna i Swe- **hillska Slät-**
 rige, Dannemarf och Norrige, hwilket hade varit onödigt, om de **ten.**
 intet undandragit sig des uppgift (5). Utom des har man sig ock
 bekant, at Årke-Biskop Åker wigde Årke-Biskopar til Island,
 hwarigenom Saxos och Rymplinga Sagans berättelser bekräftas (6).
 Och om Årke-Biskopen i Lund hade Norrige och Island under sin
 andeliga wård, hwad anledning är då at tro, det Sverige allena
 blifwit undantagit? Men därför är intet Åker Primas Regni
 Sueciae, utan endast Metropolitanus och Årke-Biskop, på samma
 sätt som Årke-Biskoparne i Bremen varit tilförne. Hela omwif-
 heten måste stadna wid selswa årtaler: men därutinnan kan ej
 eller wara mycket skadt, emedan man har bres af Årke-Biskop An-
 seimus i Cantelbury til Årke-Biskop Åker, hwarutinnan han be-
 tygar sin sågnad öfwer des uphöjelse til Årke Biskops-wår-
 digheten (7).

(1) Gregorii VII. Epp. L. 2. Ep. 51. p. 1299. hos Hardouin.

(2) L. 2. Ep. 38.

(3) Sixo p. 227. Des witnessbörd kan förtjena at införas: Profectus
 enim a curia Legatus, qui sacri insignis prerogativam nostrae gentis
 Sacerdotum adornaret, cum celeberrimis Danorum urbibus inspectis,
 cuncta curiosissime collustrando, non minorem personarum quam ciuita-
 tum respectum egisset, Lundae ob egregios Aseri mores, tum quod ad
 eam e finitimis regionibus terra marique transitus abunde pateat, hunc
 potissimum honorem deferendum existimauit. Nec solum eam Saxoni-
 ca ditione eruit, sed etiam Suetiae Norwagiaeque religionis titulo, magi-
 stram effecit.

(4) Monumenta Scandinavica P. 2. p. 255.

(5) Om H. B. Hartwig har man sålunda witnessbörd uti Historia Archi-
 Episcoporum Bremensium p. 91. af Fabricii utplaga: Qui (Hartwigus)
 propter generis nobilitatem duplici principatu clarus, magno studio eni-
 sus est pro recuperandis Suffraganeis Episcopis universae Daciae, Norw-
 giae, Svediae, quos Hammaburgensi ecclesiae quondam pertinuisse com-
 memorat antiquitas.

(6) Jämför Torstens H. N. T. 3. p. 503.

(7) Se Stephani Baluzii Capitul. T. 2. Pontoppidan. Ann. Eccl. T. 1. f.
 344. Man kan ock härvid jämföra C. R. Subm om Eril Egeod Pr.
 C. Sommelius de iuribus Archi-Episcopatus Lundensis m. m.

Ryrfans
tillstånd na-
der Sten-
tiska Stä-
ten.

Egino hade redan wist, hwad nytta en rättsskaffens Biskop i Lund kunde göra i Sverige, i synnerhet denna tiden då ännu en stor del af landet låg uti hedniska mörkret: och kan wäl ingen twifla, at ju Swenska Församlingen fick igenom Arke-Biskops-inrättningen på denna ort en länge större beqvämlichkeit, än den haft tillförne. At ju Dannemark fick tillika något mera anseende, kan wäl intet nekas. Men hwarför en dylik heder intet wedersfors Sverige, lär förmodeligen komma därpå, at K. Inge lär intet varit angelägen därom. Hedniska Gudstjensten war ännu intet utrotad, och det war hufvudsakeligare at stadfästa Christendomen, än med onödiga hederstegen uphöja des Lärare. Danke Konungarne fingo och framdeles dyrt nog omgäilla den kostnad och möda, som de hade använt til detta Arke-Biskopsstolens inrättande och rikande. Redan år 1085 hade K. Knut Swenson eller den helige begäfwat Lunda Biskops-stole med anseentliga fastigheter och ränter, så i Skåne som Götaland, Almgård och Fyen. Domproff och åtskillige Domherrar eller Canonici blefwo och försedde med anständiga inkomster, så at här war då redan et formeligit Dom-Capitel (1). Biskopen blef och tillika förstånd med hvar parten af myntet i Lund, som Saxo intygar, och finner man wärfeligen mynt som äro slagne af Arke-Biskop Ner, så at detta har förmodeligen sin fullkomliga riktighet. Men därutinnan ser Saxo will, då han säger at Biskop Egino varit i samråd med K. Knut om Domkyrkans hemgift eller dotation (2); ty Egino war redan död, och Niemoal des efterträdare nämnes uttryckeligen ibland dem, som med sina råd befrämjat Konungens affigter. Vid samma tid blef och en allmän Skola i Lund uprättad, som är tydeligt af K. Knut Waldemarsons Stadfästelse-Bref af år 1181, så at Lunds Skola lär utan twifwel vara den äldsta af alla offentliga Skolor i Norden. Erik Egeod skänkte och hwerdelen af Lunda Stad til Dom-Capitlet, hwaraf man nogsamf finner, at Arke-Biskoparne woro redan denna tiden ganska betydande och mäktige Herrar. I Sverige däremot war ännu intet hwarken Dom-Capitel eller offentliga Skolor, utan Underwisningswärfet war anförtrödt at Biskoparna sjelfwa och de is

Dom-Ca-
pitlet
i
Lund.

Skolar
i
Lund.

Capellaner, eller ock åt Klostren, så framt några denna tiden wa-
 rit i Sverige. Jag gör mig den säkra förhopning, at ingen
 mynder det illa hwad som är påmint om Skolors och Klostres
 nyhet, hwad Sverige beträffar. Jag har aldrig kunnat begri-
 pa, at någon heder förwårswas genom osanning, fryt och ogrun-
 dade gissningar, och måste jag upriktigt tilstå, at jag ännu finner
 mera heder hos våra okunniga Hedningar än uti denna tidens
 lipstare Christna i allmänhet. Hvilket ock intet är underligt, i
 anseende til de orimliga tilfärf, hwarmed rätta Christna Lä-
 ran förkladdes under det grofwa och oförskämda Påsweddomet,
 som allt mer och mer tog öfwerhanden. Emellan en döpt och
 odöpt Hedning är skillnaden ganska liten. I min tanka är ock
 ganska ringa åra med at anlägga Kloster, och hade Underwis-
 ningar. Wärfes warit uti mycket bättre händer, om det warit
 anförtrödt åt andra än Munkar.

(1) Monumenta Scandinavica P. 2. p. 201.

(2) Saxo p. 215. Jämför Mon. Scan. på den anförde sidan.

§. 10.

Messenius uppräknar åtskilliga Kloster som warit uprättade i Kloster.
 Sverige långt för denna tiden, såsom Klostret i Björkö år 836,
 Munkaboda 855, Husby 1055, Gudhem 1056, Sigtuna
 1064; desse woro af Benedictin-Orden. Af Cluniacenser-Orden
 föres Gelbo til 1020, Munkatorp til 1030 och Eskilstuna til
 1060 (1). Att det kunde vara troligt, at gamla Kloster warit i
 Sverige, i anseende därtill, at man satte en särdeles helighet och
 Gudsfruktan i sådana inrättningar, wil jag gärna medgifwa.
 Men Klosterlefnad fordrar merendels en stadgad Christendom, och
 den hade icke en gång kommit til mognad under Steniska Släk-
 ten. Icke destomindre fattas det förnämsta uti denna Klosters
 Förteckning, ty af ingen gammal Historiekrifware är det sagdt eller
 berättadt. Och om alla de andra Klostres ålder är så grundad som
 Klostret i Eskilstuna, kan man utan försöfse påstå, at deras Ål-
 der är icke allenast owis, i anseende til denna tiden, utan ock
 fullt. Eskilstuna Kloster är utan twiswel nämnt och inrättadt
 efter den heliga Eskils död til hans äminnelse: och af det föregående
 kan

Kyrkans kan intagas, at den hellige Esfil lefde ännu år 1080 (2). På
 tillstånd un- et annat stället säger Messenius (3), at Wreta Kloster är det ältas-
 der Sten äldsta af Swenska Klostren, och förer han des begynnelse til år
 tillsta Elä- 1128, efter hwilken räkning alla de äldre Klostren förswinna af-
 ten. deles. Men om man frågar, hwärifrån Messenius har denna öf-
 wertygelse, fattas åter bewis, hwilket tillförene är påmint. Man
 bör fördenksfull twifla, om alla de nu upräknade Klostres utfatta
 ålder, til des någon annan under rättelse kan erhållas, än en ny

Eremiter. Historiefkrifwares utfaga. Den äldra äldste af alla andäktiga
 orfösa i Norden, som man kunnat upleta, är en Eremit wid
 namn Anselmus, hwilken bodde i skogen tolf mil ifrån Lund; här
 fick han se år 1020, huru Anglarne förde Biskop Bernwards
 själ til Himmeln. Denna Saga förekommer hos Mabillon (4).
 Det war så brukeligt denna tiden, alting såg man, och alting
 hörde man: och år det för öfrigt nog besynnerligt, at en ande-
 lig Man urwalt sig en så aflägsen ort under et hårdt Climat til
 sin berraktelse och pröfningsrum, men där har likwäl intet warit
 något Kloster. När Egino flyttade från Dalby til Lund, inrättas
 de han på förra stället et Munke-Kloster (5). I Lund har ock
 warit et mycket gammalt Kloster; ty när Altaret på högra sidan
 i Kraftskyrkan blef inwigt 1731, lades dit en hel hop Helgedo-
 mar, som woro tagne utur Altaret i gamla Klostret (6). Til
 denna tiden torde man ock böra hänföra Wosid Klostres anlåg-
 ning af Thor Torr, ty Påfwen Lucius III har uti et Bref af
 år 1181 bekräftat Klostrets Privilegier, som af des Företträdare
 woro förunte (7). Uti samma Bref talas ock om des Stiftare
 Thord. Wid år 1087 talas om en Ordo Beati Nicolai de Araasi, men
 jag twiflar om med detta Araasi bör förstås Arosia eller Wæster-
 ås (8). Ist wid alla Biskopsstaden någon samling af Präster
 och Andeliga warit til finnandes, är wäl ingen twifwel, men der-
 före är man intet öfwertrygad, at där sträpt warit Kloster, fastän
 et sådant samhälle i senare tider kunnat gifwa anledning til et så
 kalladt renliwres samfunds inrättande.

(1) Messenius Scand. T. 9. p. 78. Han lägger likwäl til om dessa gamla
 Benediktin-Kloster; cum incertis pleraque annis, och samma ord bru-
 kar han om Cluniacenserna, så at Messenius sjelf intet warit förskrädd
 om deras ålder.

- (2) Den som behagar läsa den heliga Esfils Legenda uti E. Benzellii Mon. Lur. Land Eccl. p. 33, finner nogsam, at hwarfen Esfilstuna Stad eller Kloster tilstånd uti war til, medan S. Esfil annu lefde. Orden äro dessa: Eadem nocte rev. der. Etens latum est ei, qui primus in eum lapidem misit, quod in illo loco ob hilla Stads reverentiam martyris foret Basilica construenda, &c.
- (3) Om Almostra skæer *Messenius*; Illud coenobium antiquitate proximam Vrenti, quod omnibus Sueciæ Gothique monasteriis prærogativam eripit vetustatis. Scandia III. T. 12. p. 102, jämför med T. 4. p. 95.
- (4) *Mobillon* Adla SS. Ord. S. Benedicti Sec. 6. P. 1. p. 206. Här talas om den heliga Berwardus Biskopen i Hildesheim, hvilken døde 1022. Orden lyda så: Fuit nihilominus in remotis partibus a civitate *Lurda* ad duodecim milliaria, viginri sex annis quidam inclusus in quadam sylus denotus eremitus Anselmus nomine, qui solitas Deo preces fundens statim fuit in spiritu, et vidit ipsa die, qua anima viri Dei celestia castra petiit, coelos apertos cum ingenti lumine, et audivit inter dulcem melodiam beatorum spirituum hoc carmen ab angelis iterari: O felix anima Bernwardi, ejus merita hominibus adhuc sunt incognita, Deo autem et vobis valde nota. Hæc tribus vicibus die depositionis vidit et audivit. Prædictam revelationem cum vir Dei dum sæpe cum devotione revolveret, vel tamen ejus nominis vir tam beatus habitasset ignoraret, ecce additi ei venerabilis persona proceræ staturæ, venusta facie, respersa canis et operimentis Pontificalibus vestita, dicens ei, Ego sum Bernwardus Episcopus Hildensemensis, quem trina visione in choro angelorum collaudari audisti. Ego templum in Hildensem angelis construxi, et Virginis filium patrimonii mei successorem feci, cunctisque seculi voluptatibus renuntiavi, habitum angelicum suscepi, nunc quoque templum omnia recepi, ac in tali jubilo sicut vidisti vitam æternam possideo. His sibi cum aliis quibusdam recueletis, cum ingenti lumine dispersit, et pro gloria Sancti Viri solitarius, quæ audierat et viderat, fidelibus revelavit: Detta alt har man velat anföra med gamla Hørfattarens egna ord, på det påfaren må finna, at man kan träffa underliga historier på andra ställen än i Isländska Sagorna. Här det förunderliga berättages, tillfror något nägon sanning kvar. Manars har *Mobillon* infört denna Annärlatna mid ordet Lund. Lundis urbs, Scaniæ provinciæ olim caput, Archi-Episcopatus titulo ornata, subest Regi Sueciæ, licet omnes ejus suffraganei sint in Danis.
- (5) *Adamus Bremenfis* de situ D. &c. p. 57. C. 216.
- (6) *Monum. Scanens.* v. 2. p. 207.
- (7) *J. - - -* v. 12. p. 74.
- (8) *Albericus* trium font. in. mid år 1087, p. 135. Eodem anno insipit ordo B. Nicolai de cransi, quod nos dicimus de trunco Berengerii. Sub præpositis erant ad tempora b. Bernardi Clairavallensis et nunc abates constituti sunt. *Abid* år 1115 talas *Albericus* om samma Orden.

Ryrfaus
illstånd un-
der Sten-
ålfes Eld-
ten.

Om med detta Arosli förstås Araulium eller Araulia, har det med Swe-
rige ingen gemenskap. Annars är intet något twifwelsmål, at Westersås
redan i XII århundrade kallades Arosia uti Latinska Skriffter.

§. 17.

Heliga.

Dock likwål, änskent man intet kan med tillförlätelig säkerhet
upwisa några Kloster, som i denna ålder äro instiftade i öfwa de-
len af Sverige, förekomma likwål ätskillige Helige, som kunnat
wärd sig Esterwerldens upmärksamhet. Utom Sigfrid, Estil och
David har den helige Botwid äfwen warit namnkunnig. Han
war från Gödemanland, född af hedniska Föräldrar, men blef
omvänd i Engeland, dit han rest för köpenkap. Efter sin hem-
komst har han genom en upbyggelig wandel förmått många til
Christendom. Et rikt fiskefång, som han en gång gjorde, gånogs
för et underwark. Han blef mördad af sin Dräng, då han war
på wägen at föra honom tillbaka til hans Fädernesland, som
war Wenden. En Fest blef inrättad til hans äminnelse, som
firades årligen den 28 Julli, och skal Wotkyrka i Ödertörn,
twå mil från Stockholm, likaledes bibehålla minnet af detta Hel-
gon. Om Fäherden Thorsten, som af sin hedniska Husbonde
på et nedrigt sätt blef ihjälslagen, kan man läsa Valtorius.
Större upmärksamhet förtjenar den heliga Ragnild, K. Ingas
Gemål, som ligger begrafwen i Telge. Om henne är nämndt
tilförne. Hon är ibland de första i Sverige, som berömmes för
helig Peregrims-färd til Christi Graf. Under samma resa har
hon ock besökt Rom. Efter hennes Grafskrift hafwa någre fallit
på den tanken, at hon warit K. Halstans Doter. Men som den-
ne Halstan kallas uti hellska wersarna Olde Halstan eller den
gamle Halstan, kan det wara troligare, at hon warit Folke Fil-
inters Conedoter af Halstan Folkeson (1). Det som giswite hen-
ne namn af helig, war först, at hon på sin resa til Jerusalem såde
kläder af en Ängel, då hon af en röfware blifwit lämnad nästan
naken, och sedan, at ätskillige, som åkallat henne under sina sjuk-
domar, blifwit botade. Man har likwål intet uprättat någon
högtid til hennes äreminne, ej eller finner man, at hon af någon
Påfwe blifwit förklarad för helig; så at hon ingalunda warit nå-
get

got Helgon af första rangen. Att hon varit Abbedissa i Breta
Kloster, har aldeles ingen grund hos de äldre. Ibland andra
Svenska heliga har ock Vastovius lämnat rum åt Botild, K.
Erik Eieghods Gemål, i den tanka, att hon var af Svensk Släkt.
Detta är dock intet utan ett tvifvelsmål. Efter Saxo var hen-
nes Fader Drugot, och Farsfader Ulf Gallisianus (2). Om den-
ne Ulf varit den samme, som Ulf Galla K. Blot-Svenss Con-
är Svensk Släktskapet riktigt nog; ty de bedrifver, som tillkris-
was Ulf uti Knytlunga Sagan, nämligen, att han gjort stora be-
drifter i Gallicien, kunnat vara honom skänkt för namnets skull.
Saxo, som sållan glömt något dylikt, talar åtminstone intet där-
om, och som han welat gifwa namnet en Latinsk skapnad, har
han kunnat lätteligen göra Gallisianus af Galla. Men detta kan
ej blifwa annat än gissning. Det är likväl utan all tvifvel,
att Drugot, som kallas Rex Gothorum, nämnes uti ett gammalt
Släkteregister antingen ibland Botilds Släktingar eller Förfäder;
ty hon kallas där neptis Regis Gothorum (3), hwilket är, efter
denna tidens talesätt, antingen Broder- eller Ensterdoter, eller ock
Sone- eller Doterdoter. Den som intet finner sig i denna An-
ledning, kan läsa H. Conference-Rådet Suhms Påminnelser öfwer
K. Erik Eieghod, hvar ett annat släktskap föreställes, men tillika
ett groft misstag af Författaren till Knytlunga Sagan upptäcks.
Men om man intet kan begripa, med hwad skal Botild kan an-
ses för Svensk, blifwer det nog så obegripeligt, hvarföre hon
blifwit räknad ibland de heliga, om ej det kan göra tillfyllest, att
hon följde sin Herre på resan till heliga Landet. Det förnämsta,
som om henne berättas, är, att hon som Kammarjungfru besjente
sin Herres Riksstor eller Frillor. Skal det vara helighet, är
det en helighet af ett nytt slag, hwilken ock intet därmed får nå-
gon synnerlig tillökning, att hon blef begrafwen i Josaphats Dal,
emedan det är ej sant; och hafwer C. N. Suhm mycket väl be-
märkt anledningen till denna Saga (4).

(1) *Messenius* Theatrum Nobilitatis Sveconæ, p. 21.

(2) *Saxe*, p. 222.

(3) *Benzelius* i. Händelsningarna til Västovius p. 78-

(4) *Subm. Esterr.*: om Erik Ejegod, f. 173.

Kyrkans Allt hwad som nu är anfördt, kan högaftningen för denna ti-
 tusänd un- dens heliga blifwa liten nog. Minnstone af de nu upräknade
 der Sten- Helgen bishver wäl Bortid den förnämsta, efter hafn med et an-
 lilla Eldf- ständigt och upbyggeligt lefwerne gjort Christna Religionen allfad,
 ten. hwilket man i synnerhet wäntar af en helig Man. Men tiden
 kunde wäl intet framallstra många stora hus uti en mörk, och i
 ogudaktighet fördjupad werld; ty det lär wara otwifvelaktigt, at
Prästernas Ledarne hellswe woro nog swaghynte och anfsan blinde. Huru
Gistermål. Präster nas lefwerne och upförande i allmänhet warit, kan någor-
 lunda slutas af det Kyrkomöte, som blef hållit i Esham i Eng-
 land år 1009; ty uti Beslutet, som då författades, gifwes tilkän-
 na, at det warit et wedertagit och allmänt bruk, at somlige
 Präster hade två och somlige tre Hustrur, och de som kunde wa-
 ra nögde med en, skilde sig wid den samma och togo en annan,
 när dem så behagade (1). Att ju detta war et wederstnggeligt
 bruk, kan wäl intet nekas, och torde denna offiet hafwa gifwit
 anledning afwen at wälsinnade män, til at så mycket mer uphöja
 ogifra sländet för de andeliga. Men de regeringssufka Prelater
 hade djupare affigter, och som de wille uprätta en andelig Re-
 publik, som skulle aldeles wara affskild från den werldliga, war
 det nödigt, at Prästerkapets Gistermål skulle affkassas. Denna
 angeldgua och ogudaktiga wärf drefs hela det Ellofte århundrade med
 fullkomligt allwar, til des ändteligen et allmänt Påbud om de
 andeligas kyskhet utfärdades i begynnelsen af Tolfte århundrade.
 Til at sätta denna Stadgan i wärkställighet, affärdades Påfwer-
 lige Legater öfwer alt. Uti Dannemark blef Församlingen anta-
 gen år 1120, fast det år då intet öfwer alt kunde blifwa full-
 komligen satt i wärket. Til Engeland sändes Cardinalen Johan-
 nes Eremensis år 1125, som föreskälde uti et andäktigt Tal, hu-
 ru stor och oförlätelig synd det war, at tråda up för HEDrans
 Altare ifrån sidan af et Dwinfolk. Man gaf hans wältalighet
 et wälsförtjent loford; men då Cardinalen samma dag, som detta
 upbyggeliga tal blef hållit, wardt beträdd med en Sköfa, stad-
 nade alt i löie och förakt (2). Sådane Lärare kunde intet an-
 nat än wanhedra Christna Lärar, och förstöra all upriktig Guds-
 aktig-

aktighet. Med så beteckande skäl förkunnades och påböds de an-
deligas lyfhet på andra orter; dock finner man ännu intet något
dylikt tilbud i Sverige. Det war ej tid at komma fram med
så oförskända dikter, så länge något sundt förnuft war kvar,
som intet af Munksladder war förqwasdt. Den andra hufvudlä-
ran, som påyrkades, war, at det war en fäselig och oförlätelig
synd, när något gafs eller togs för en andelig lågenhet. Den-
na olaglighet eller otillbörlighet kallade man Simonia, och med den-
na oroade och plågade Gregorius den VII. alla Regenter, de
Nordiska undantagne. Den tredje nymodiske Trosartikel war
den, at ingen andelig lågenhet borde tagas emot af någon werld-
lig man, och ingen andelig person borde stå til ansvar för sina
gärningar inför någon Lefman eller werldslig Domare. När
detta allt kunde blifwa Trosartiklar, hade man fått andeliga rifet
i det stånd, som på intet sätt war werldsliga Magten underkastadt.
Således predikade man, och så lärde man, och de motsträfwige
hotades och straffades med bantysning. Kan då någon förundra
sig, at ogudaktighet och de grofwaste brott bröto fram på alla
kanter, när illistiga människo-dikter predikades såsom Guds ord
och Himmelska sanningar?

(1) Andra Artiklen af Concilium Anhemense lyder så: Omnes ministros
Dei præsertim sacerdotes obsecramus et docemus, ut Deo obedientes ca-
ritatem colant, et contra iram Domini se hoc modo muniant et tuean-
tur. Certius enim norint, quod non habeant ob aliquo coitus caus-
sam uxoris consortium. In more tamen est, ut quidam duas, quidam
plures habeant, et nonnullus, quavis eam dimiserit, quam nuper ha-
buit, aliam tamen ipsa vivente accipit, quod nulla Christianorum Lege
est permittum. *Hardouin Coll. Concil. T. VI. P. 1. p. 775.* Man
kan dock härmed göra den påminnelse, at et besynnerligt Påwisst konfi-
grip låg äfwen däruti förborgadt, at de andelige egentligen kallades
Guds Tjenare, liksom en annan Christen, som gör sin Skyldighet, intet
är så wäl Guds Tjenare som en Katholik Präst. Men härmed kan til
äfwentys något mera blifwa anfördt framdeles.

(2) *Chronica Waltheri de Hemmingford hos Ib. Gale Hist. Anglicanæ*
Scriptores p. 476. C. 48. Anno Domini MCXXV Johannes Cremen-
tis Cardinalis missus a latere Domini Papæ celebravit concilium Londonis in
festo natiuitatis Dei genetricis beate Mariæ, coram clero et omni popu-
lo, glorificatusque est in Sermone Domini valde, sed in facto contrari-
reperus in vespertis derisus est. Cum enim in concilio de uxoribus sacer-
dotum tractasset, severissime dicens, summum scelus esse a latere mere-

Rylands
tillstånd un-
der Sten-
killa Släk-
ten

triciis ad corpus Christi conficiendum surgere, et ipse eadem die corpus Christi consecisset, cum meretrice post vesperam inventus et captus est, et sic immeritus honor prius ubique habitus in summum dedecus est ver-
sus, remeaturque confusus et ingloriosus. Det öfriga, som i denna para-
graph är omnämnt, behöfver intet bewisas.

§. 13.

Feder och
upförande.

När de andelige eller Klerkerne på detta sätt i aft togo sina följ-
digheter, kan man nog föreställa sig, huru Lekmän eller de werlds-
lige i allmänhet borde wara sinnade. Om man än wil afsidosät-
ta de bud, som i Guds ord förekomma, kan likwål hieswa för-
nustet öfwertygga, at et offickeligt omgånge med andra könet för-
swagar kreppen, förkortar lifwet och medför eldmpelighet til alla
följdheters urswande. Men denna onisidndighet war nu, åt-
minstone uti nästgränsande länder, utan all inskränknig. Så
stor Kung, som Ewen Ulfson i Danmark annars war, war
likwål öfhyftheren et af des största fel. Tretton wälta Edner,
utom Döttrar, böra witne om hans återhållighet (1). Åtta och
wälta Barn woro lika berättigade til arf, och Konungens wiblyf-
tiga kärlek förorsakade mirra ondt i Danmark efter hans död,
én han under hela sin lifstid hade kunnat göra godt. K. Rnyt den
helige och Erik Siegod äro hos Esterweriden namnkunnige för
samma fel, och en af de hederligaste gärningar, som den förre i
all sin lifstid gjort, war, då han lät en Prästhustru gå oustfänd
ifrån sig, den han mot hennes wilja lät uphåmte (2). Uti
Norrige utgådra wälta Edner merend 13 hela Konungsliga Ätten, och
Sigurd Jorsalafarare hade åtminstone lärt det af sin Jerusalem
och Constantinopels resa, at Lag och Christendom war endast
gjord för ringa och nedrigt folk, emedan han tog ännu en Hu-
stru, medan des rätta Gemål Malfrid K. Ingess Doterdoter lef-
de, och Biskopen i Stewanger lät det winna sin fullbordan, se-
dan Konungen gjort några fördringar til Kyrkan (3). Här är
ingen tydelig anledning, at det gäde anständigare til i Sverige,
man har ock swårt för at säja, hwilka barn warit åtta eller wäl-
ta, emedan wiglsen allena efter Wäsweliga Stadgarna skulle nu
göra skilnad i detta målet, och ingen wigsel war ännu wedertä-
gen (4). Wäre Fornsökare torde då kunna friställa sig från den
mör-

medan, at utreda huru det kommit til, at flera barn af ättskilliga ^{härkans} mödrar Konungarna tillagnas, då man intet har sig bekant, om ^{tillstånd un-} första Gemålen varit död. En man lär klanderlöst hafva be- ^{der Sten-} tient sig af en wedertagen frihet, och om någon andelig Man ta- ^{liska Släk-} lat därpå, har man antingen intet frågat därefter, eller ock försonat ^{ten.} felaktigheten med andäktiga gäfvor, hvilka öfverskydde alt.

(1) Man kan wid detta tillfälle jämföra Suhm uti des Förbedr. s. 122.

(2) Ryttingsa Sagan C. 31. p. 60.

(3) Scutlejon T. 2. p. 282.

(4) At miglén war Janu ofunnig hos de Svenska, är tydeligt af Påwens Alexandri den III:s Bref til Rike-Biskop Stephanus i Upsala wid år 1160, som läses hos Ormsielm H. E. p. 509. Orden äro tydeliga: *Prætere non sine cordis amaritudine, audiuius fideles laicos non Christiano more absque sacerdotali benedictione et missa matrimonia contrahere, unde illicite læpe contingit fieri conjugia et inter legitimas personas diuortium intervenire.*

3. Cap.

Om

Rikets allmänna Författning under Sten-
tiska Släkten.

§. 1.

At hellska Rikets styrka mycket försvagades genom Sigurdiska Släktens utlöckande, kan man nog finna af alla omständigheter. Tillförne woro Konungarne i stånd at orda utländska Makter genom sina härfärder. Nu åter war man blott spylesatt med at förswära sig sjelf, stundom mot utländskt öfwerwäld, stundom mot inländska upresningar. Konungens enskilda makt lär ock blifwit på et wißt sätt förminskad och inskränkt. Sådant sker gemenligen altid, när inländska Herrar uphöjas på Kungliga Thronen, hvilka intet äro berättigade för sina personer til denna höggheten. Man kan då wara aldeles öfvertygad, at Konungamakten intet blifwit utwidgad genom denna förändring. Adamus Bremensis, som war isänksa wäl underrättad om Sveriges tilstånd, intgar ock, at Konungens makt war så inskränkt genom

§. 2.

fol

Rikets all-
männa för-
fattning
und. Steen-
hiska Säk-
ten.

solkets rättigheter, at solkets Beslut under fredliga tider nödwän-
digt borde följas, men under påstående Krig ålades Kongen
utan jäf och klander (1). Detta är hufvudinhålllet af denna
tidens Regerings-Form, hwilken ock instämmer til alla delar med
den Författning, som war under Sigurdiska Släkten. Således
woro Konga-rättigheterna aldeles de samma, men anseende,
makt och myndighet torde hafwa varit någon minskning underka-
stade, hwilket hellsa omständigheterna synas gifwa wid handen.

(1) *Adamus Bremensis*, de S. D. C. 236. Detta witnesbörd är annars
redan infördt i Förfä Delu s. 361.

§. 2.

Konunga-
wal.

När Thronen war ledig, utforades Esterträdaren genom wal.
Wid detta tillfälle hade Up-Swearne högsta rösten, hwilket afwen af
Saxo intagas kan (1). Konunga-Balken i Wästgötha Lagen in-
nehåller det samma. Orden äro dessa: „Swear eghe Konung ta-
ka of swa wräka. Ingen må inbilla sig at wräka betyder här
förkasta, då meningen skulle wära, at den, som hade högsta rö-
sten wid Konunga-walet, skulle afwen hafwa första ordet wid
des affsättande, hwilket varit en ganska grof och oanständig ut-
lättelse i Lagstyl. Meningen är allena den, at det tilkom Up-
Swearne, sedan walet war af dem fullbordadt, at föredraga
ärendet för de andra Landskapens Fullmäktiga til fullkomligt stad-
fästande (2). Uplands-Lagen bekräftar Konunga-walet något
omständeligare, nämligen at de tre Folkländerna, Tiundaland, At-
tundaland och Järndundaland ägde första rösten, och när de
kommit öfwerens på Tinget wid Upsala, utropades den utforade för-
laglig Konung af Lagmannen i Upland, hwartil sedermera de andre
Lagmän af Öddermanland, Östergötland, Tiöhrad, Wäster-
götland, Nerike och Wästmanland gifwo likaledes sitt bifall. Och
som detta kommer aldeles öfwerens i hufvudsaken med Saxos ut-
lättelse, som lesde hundra år för än Uplands-Lagen blef utgif-
wen, kan man nog finna, at intet något nytt uti Uplands-Lagen
är infördt, utan allenast gammal Lag och sedwänja uprepad. Den-
na urgamla Folkländernas rättighet nämnes ock i Olof Erikso-
nunge

nungs tid, då om denna Herrens affättande tvistades på Ulle-
 åfers Ting, eller Riksdag, hvarom är tale tillförne. Sedan
 Folkständerna således gjort walet, länmade de andre Lagmän blott
 sina bejaknings-röster, och hward påminnelser de wille eller kunde
 göra, horde fördenfull föredragas, innan walet blef af Up-
 arna fullkomnad. Annat begrep kan man intet göra sig om den-
 na tidens Konunga-wal. At Konungahuset, och de som woro
 med Konungliga Ätten förbundne, kommo wid sådana tillfällen uti
 besynnerlig åtanke, förstås af sig self. Men ingen utslutande rätt
 war dem förbehållen. Uti K. Christophers Lagbok står wäl, at
 Konung skulle wäljas helst af Konunga-Edner; men det bör an-
 ses för en ny tillökning, som då i Regerings-Lagarna inslöt; ty
 hwarfen står detta wilkor i Wästgötha Lagen, ej eller i Uplands-
 Lagen, som år 1296 är stadfästad.

Rikets af-
 måna Gör-
 sättnings
 und. Sten-
 tillsta Släk-
 ten.

(1) Saxos ord förtjena all upmärksamhet, emedan därutaf bewiset hwad som
 i hwar paragrafen är påmint. Orden äro dessa: Interea Sueticorum
 partium Rege absumto, Gothi summam, cujus omne penes Swiones ar-
 bitrium erat, Magno deferre ausi, alieni Privilegii detrimento dignitatis
 sibi incrementa querebant. Quorum Sveones auctoritate contempta, ve-
 terem gentis suae prerogativam, in aliquanto obscurioris populi invidia de-
 ponere passi non sunt. Igitur antiquae dignitatis speciem intuentes, ti-
 tulum injusta collatione praeceptum noui Regis electu cassarunt. Se-
 xo p. 235.

(2) Af 1. St. Gipt. B. Wg. ser man, at wråka har den här anförda be-
 märkelse. Årendet sitt wråka, betyder framskilla sitt årende.

§. 3.

Efter fördrättadt wal återstod Eriksgatan, innan Konungen Eriksgata.
 fullkomligen kunde tilltråda Regeringen. Tillförene är påmint, at
 man intet finner någon anledning, at denna sedwänja warit brut-
 felig, så länge Sigurdska Släkten war på Thronen. De så un-
 derrättelser, som om Stenfilka tiden dro at tilgå, lämna likwäl nå-
 got tecken af denna högtidelighet. När Konungen wid antrådet
 af Regeringen reste ifrån det ena Landskapet til det andra, mötte
 honom altid på Gränsen Provinciens Inbyggare med gislan,
 hwilka skulle beledsaga honom genom landet. Detta försumrades
 af Ragwald, K. Inge den II:s Efterträdare, när han anlände til

Rikets all-
männa för-
sättnings-
und. Sten-
tillsa. Eldf-
ten.

Eriks-gata.

Wästergöthland. Wästgötharne ansågo det såsom et inbrott af deras rättigheter, och blefvo på denna grund uproriske. På wijs sätt hade de aflågne Landskapens Inbyggare en julkemlig rätt til et sådant påstående. Wid hellska walet war deras myndig-
het ganska liten. Den enda försäkran, som de hade om deras friheter och rättigheters bibehållande, berodde på Erik Raatan. Wid gislans aflämnande til den reagerande Herren wro Länens rå-
märke, förpliktades Konungen til Landets, Privilegiets och Lagars stadfästade, och, när det äfido sattes, woro de säkre om sina Lagars och fordna sedwänjers i akt tagande. Ty Eriksgatan gjorde på denna tiden det samma, som skriftliga försäkringar se-
dermera utdrättade (1). Således war detta högtideliga tåg alldes nödvändigt, efter då warande försattningar. Enot d. r. at Uplänningarna gjorde Konungen sin Trohets-ed, och Konungen tilbaka igen med ed utlofwade at bibehålla dem wid lag och rätt, wro Uplänningarne Konungen följaktige til Strängnäs (1). Där mötte Edermanlänningarne Konungen med gislän, grund och säkerhet, och beledsagade honom til Swintuna. Ostgötharne infunno sig där på samma sätt, och wro följaktige til Holsveden, hwar Smålänningarne togo emot Konungliga Switen och foro neder til Junabäck. Här togo Wästgötharne emot hela Hof-
Staten och förfordrade den til Komundaboda. Merikes Boarne wro där upbådade, och aflöstes af Wästmanlänningarne wid Uplhögs Bro, och ändteligen när Wästmanlänningarne gjort färd til Östensbro, återfördes Konungen af Uplänningarna til Upsala. Uti hwart och et Landskap war en wijs ort utsatt til Menigherens sammanträde, och sedan Konungen genom edelig för-
pliktelse lofwat sitt Konungliga hägn och Lagarnas förswar, utropades han för en laglig Regent af hwarje orts Lagman; hwars utinnan de andre Landets Inbyggare, som wro tillstådes, tillika instämde, och sedan detta på wederbörligt sätt war fördrättadt, ut-
lofwade den Regerande såsom fullmyndig Konung alla de rättig-
heter, som med Konungliga högheten wro förknippade (2).

(1) Man kan se här om 2 Bl. Kg. B. Upl. 2. 2 Bl. Kg. B. Ederm. 2. och Kg. B. Wal.

(2) Sedan man förklarar hvad Eriksgata är, och huru den wärtpåttas, kan det nästan wara lika mycket, hvad ordet i anseende til des sammanträtning och egentliga förstånd betyder. Dock kan man forteligen på

påminna, at det här förmodeligen wara sammanfatt, af areke och gata, och Rikets all-
betecknar areke fara eller resa. En omständeligare förklaring kan påminnas måna för-
af H. Cancellie - R. Ihes Glossarium eller Lexicon.

fat tning
und. Sten-
tillska Slä-
ten.

§. 4.

De rättigheter, som åtföljde Konungliga högheten, hafwa
förmodeligen varit de samma, som under Sigurdsska Släkten wo-
ro gällande. Ut benåda brottsliga utöfwades af Konungen un-
der sjelfwa Eriksgatans påstående. Dock war detta jus aggravi-
andi intet utom alla skrankor, emedan nedriga brott eller nidingss-
märk intet woro förlätelige, ej eller sträckte antalet af de benåda
de sig längre än til tre uti hwar landeort. Eå finnes åtminsto-
ne stadgade i Wästgötha Lagen, och kan wäl wara, at detta be-
nådnings-sätt under Stenkistka Släkten intet sträckt sig längre än
til Wästergöthland. En sådan benådning skulle wäl wara prof af
Ehrstendom, och war ännu Ehrstina Låran uti större högaftning
i Wästergöthland, än uti de fläste andra Landskapen i Dölet. Of-
werhetens rättighet at tillsätta Ambetsmän war ock den samma som
förr, emedan ordsheten och befskaffenheten war enahanda. Alla
Ambetsmän löntes af Konungens egna inbodel, eller af de Dän-
tor, som Konungen af Upsala öde och Landstyskberna tilkom, där
före war ock Konungens rättighet wid tjensters besättande så wi-
da oinskränkt. Merendels alla Tjenstemän hade Län, och at gif-
wa Län tilhörde Konungen, så snart han hade gjort sin Eriksg-
gata. Ut i Uplands-Lagen fordras afwen Kröning til fullkomlig
utöfning af alla Konungliga rättigheterna (1). Men som Krö-
ning ännu intet war wedertagen i Ewerige, kunde des uteblif-
wande intet göra något hinder. De Ambetsmän, som på Konun-
gens omkostnad intet underhölls, såsom Lagmän och Håradss-
höfdingar, hollas efter gammal stadga och sedwänja hade sina
inkomster af Allmogen, infördes wäl uti sitt ambete genom Ko-
nungens myndighet; men wälet skedde af Allmogen (2). Bisko-
pars tillsättande war ej heller Ofwerhetens wilja underkastadt.
Det war ännu snarare en tunga än förmån at wara Biskop,
och af det föregående finner man, at Arke-Bisken i Bremen-Bisken
förordnade Biskopar, Konungen aldeles påtford. Det förstås tillsättande
llf.

Benådning

Besättande
af tjenster.

Rikets all-
männa Rör-
fattning
und. Sten-
fistfa Slätt.
ten.

likväl af sig sjelf, at Konungen måtte wara nögd med Arke-
Bisfopens gjorda wal, så framt denne senare skulle göra någon
särdeles nytta. När Allmogén ännu intet gaf någon Tionde,
och Konungen ej eller begärswat Bisfopstolarne med särdeles lön,
war Konungens och Allmogens deltagande uti deras tillsättande mindre
nödmändigt, hwarföre man ock har all anledning at tro, det andra
Flocten af Konunga-Balken i Wästgötha Lagen, som talar om
Bisfoparnas insättning eller investitur genom Ring och Staf, in-
set hör til Stenfristida tiden, eller åtminstone intet warit i bruk,
förän wid slutet af denna Familjens regering. Om de andra
Majestätss-rättigheter kan man läsa, det som i Första Delen är
andraget, emedan hit intil ingen särdeles olifhet genont Christina
Lärans insdrande funnat komma i gång, utan hwar genom gam-
mal wana och häfd war stadgad, blef ännu uti sin fulla
kraft och styrka. Inga nya skatter och pålagor kunde utom folkets
wilja och samtycke påbjudas; ty om det ankommit på Öfwerke-
rens godtycke, hade Tionde-afgiften långt för detta warit anbe-
fält, emedan Konungarnas tilgiftswenhet för andeliga ståndet är af
deles utan allt twifwelsmål.

(1) 3. Bl. Kg. B. Upl. 2.

(2) 1. Bl. Ring. B. Upl. 2.

§. 5.

Swad hit intil är påmint, om Konungens makt i anseende
til undersåtarne, synes wara med tilräckeliga skal bestrykt; men
det är swårare at utstaka, hurudan förbindelsen war emellan Ko-
nungen och de större Läntagarne. Tilförne war Upsala Konung,
eller som det nu het, Swearnas Konung, Swiakung, onekeli-
gen Öfwer-Konung-Öfwer alla de andra Emåfningar och Jar-
lar, som funnos i Riket: Men nu fattas omständelig kunskap så
i detta som i andra mål. En Olof Näs-Konung nämnes den
na tiden. Rol eller Erik Arfäl är ock bekant. Om Abiden
Stands Jarl är talat tilförne. Den Totila, som omnämnes på
Stands Runsten, torde ock hafwa lefwat på denna tid. Carl
Götharwas Högding och Solke, bägge Mågar af R. Knut den
hel

helige i Dannemark, hafwa warit stora och betydande män. Men huru eller om desse Herrar hafwa warit Konungarna af Sten-
fiska Släkten undergifne, wet man aldeles-intet. När Kol eller Erik Arskull kunde införa hedniska Gudstjensten, är nog tydeligt, at han intet erkände K. Ingess öfwerwälde; men det blifwer ändå troligt, om han intet bordt göra't. Detta alt kan intet utredas, om ej några hit intil förborgade papper någon gång skulle komma i dagsljuset. Driftiga gifningar göra här intet tillförläp, och den som har smak härutinnan, behagar göra dem sielf, eller ock låsa Affessor Broemans Påminnelser om Norrköpings Ålder och öden. Jag kan hwarcken bestyrka eller vederlägga dem med grundade skäl. Likaledes kan jag hwarcken bejaka eller neka, at Olof Näskekonung, som uti denna tidens Historia förekommer, warit en sådan Näskekonung, som fordnä Historien utwisar, eller om han blott war en Wikinga Håfving. Någon man sagt hwad i gamla Handlingar finnes upptecknad, bör man wara saklös, anskönt man med gifningar intet uppfyller bristen.

Wifens alla
måna Guds-
fattning
und. Sten-
fiska Släk-
ten.

§. 6.

Emedan Konungarne waldes af inländska Släkter, hade de äfwen enstykig egendom, utom hwad dem tilhörde såsom Konungar. Efter deras dödd gick deras ärfda och förwärfda förmodgenhet til närmaste Släktingar. Sonen utslöt sina Systrar från Arf-
wet, men war Son dödd, ärfde Dotter (1). Man finner härpå et tydligt bewis uti Margareta Fridkulla K. Inge Stentilsens Dotter, hwilken ärfde sin Fader; men dette likwäl sitt tilståndiga arf med sin Broder: Dotter, Ingrid, och Syster: Dotter Ingeborg, hwilka woro gista i Dannemark. Man kan ej tala annan mening af Saxo, som detta har upptecknat. Man kan ock af denna omständighet göra en annan slutats, nämligen at K. Ingess Son Ragwald Margaretas Broder warit dödd för Fadren; ty annars hade han utstängt sin Syster från arfwet efter sig. En annan påföljd ledes ock helt naturligen af Första Capitulet Arfda: Bassen Wästgötha Lagen, nämligen at närmaste Arfwingar utslöto alltid de siärmare, så at Sone: Dottern utstänges från arfwet af sin Fader, uti Fadersfärens äwarlätenskap.

Konungens
enstykta E-
gendom.

Rikets all-
männa Råd-
samtning
und. Sten-
tunga Sida-
ten.

skap, och har man således ännu intet prof af Jus Representationis i Swenska Lagen. Det arf, som titell Drottning Margareta efter sin Herr Fader Konung Inge Stenkilön, måtte hafwa warit ganska anseeligt, och utan twiwel har denna egendom gifwit anledning til Ingridis Eäner, som hon hade med Prins Henrik Swensen i Dannemark, Magnus och Dagwald, at sätta sig ned i Sverige, hwarom framåttre något mera nämnas skal (1).

(1) Sturleson T. 2. p. 393.

§. 7.

Riksdag-
gar.

Om Ting alra Swia eller Sveriges allmänna Riksdagar är tal i Första Delen s. 379. Det hölls årligen i Voi, och warade gemenligen denna samling i åtta dagar, under hwilken tid där ock hölls Marknad. Sedan Christendomen kom til mera stadga, skedde denna allmänna sammankomst om Rindelsmåhan, men heshwa Tinget eller Riksdagen warade likwål intet mer än tre dagar, och sökte folket dit från alla Landsorter (1). Och fast än Konungarna intet hade nu sitt wantliga Konungasäte uti Upsala, war likwål deras eller deras Ombuds närvaro omwägelig wid ärendernas öfwerwägande och afgörande. Eddan war ännu Riksdags-inrättningen uti Sturlesons tid eller wid år 1200. Dese anstalter woro öfwermåttan goda til Frihetens bibehållande. Men emedan en sådan allmän råsst intet kunde wara i deras smak, som åstade mera laglöshet än laglydnad, har detta bruk småningom astagit, så at i senare tider intet mer än blotta marknaden är bibehållen af utgamla inrättningen. Wid dese allmänna sammankomster hafwa ock de Christne Biskopar warit närwarande (2), och det på en tid, då ännu större delen af Landens Inwånare woro Hedningar, hwilket Adam från Bremen, som författat sin Historia något när wid den tid, som Håkan Röde regerade, med mycken högaktning ihogkommer. Allmogem så wål som andre insåhno sig wid dese allmänna sammankomster med påhryar och andra gewår, och woro dese midten således förfärliga nog; ty man kan intet twifla, at ju mycken oro understundom upkommit. Ja äfwen de samlingar, som för allmänna Guds-
tjen-

hjenstens hållande skedde, woro ock wid tillfälle äfwenlyrlige, Rikets all-
 hwarföre man ock, på det man äminstone måtte hafwa fred i måna För-
 kyrkan, länade sina wapn och wärjor ifrån sig i Kyrko-För-
 sagan, som gaf anledning, at sådana rum eller inbyggen blefwo
 kallade Wapnhus, hwilket namn måste wära ganska gammalt, fästning
 und. Sten-
 tillsta Slä-
 ten.
 emedan ej så mycket länge efter denna tiden affkassades
 allmänna bruket af gewär och wärjor. Om de enklaste och min-
 dre Riksdagar, som i Landsorterna uphöldes, kan man läsa
 Första Delen.

- (1) Sveriges T. 1. s. 477. Förmodligen har denna allmänna samman-
 komsten varit förbunden med Distinctet, fast wid Christendomens stadfä-
 stande Ryndelsmågan blifwit råda samlingstiden.
 (2) Adamus Bremensis de S. D. C. 86. p. 60.

§. 8.

Äf det föregående kan man inhämta, at Sverige blifwit Jämförelse
 Walrike, i stället för Ryske, som det varit af Ålder. Det kan imellan
 ej fela, at ju denna nyhet gifwit mycken anledning til oreda i Wal-Riket
 wanmakt i Riksstyrelsen, hwilket man nämnt tillförne. Jäke desto
 mindre war Rysket i Norrige långt mera oordfänt underkastadt Rys-
 dn Walriket hos oss; ty där gick oredan ogement långt. Alla i Norrige.
 Konunga-Söner, de måtte wära födda af lagligt äktenskap eller
 ej, tillägnade sig någon del af Riket, hwarutaf beständig oro, och
 nästan sammanhängande inbördes Krig upkommo. Så snart nå-
 gon hade nog mod och dristighet at säga sig wära Konunga-
 Son, blef han strax ansedd som berättigad til del i Riket. Då
 Sigurd Forsalafarare war Konung, har man därpå et tydligt
 prof uti Harald Gylle (1). En Landshöfdinge eller Länherman
 på Wärd i Norrige wid namn Halkel Huf, under sin resa til
 Öderdarne wid Engeland, träffar en ung person från Island,
 som kallades Gylle Christ, och har eljest äfwen Harald. Hans
 moder, som fölgde med honom, försäkrade at han war Magnus
 Barsors Son. På denna försäkran annålar Halkel wid sin
 hemkomst denna Harald hos R. Sigurd Forsalafarare. R. Si-
 gurd hade intet ordsak at förkasta denna sin oförmodeligen up-
 fundna Broder, efter han war af wäcka släkt; ty hans egen brödr
 2
 war

Rikets allmänna för-
fattning-
und. Sten-
lilla Glä-
ten.

var intet annorlunda be-
fäfrare. hewis och öfwerlyg-
dande plogbilar. Harald, som
wertrygad om sanningen af
sitt påstende, utvalde och
utan svårighet detta sanning-
prof, hwilket wärkstältes
på följande sätt. Tvänne
Biskopar ledde Harald öfver
elkröda plogbilar, hwar
på fötterna omklindades, och
sedan tre dagar woro för-
bigångne, hulle pröfwat om
något tecken til brännfär
synes på dem. Och som
Harald då besanns aldeles
offad, war det en ogudaktig-
het, at twifla om des Fä-
derne skidskap, på hwilken
grund han och icke
allenast blef allmänt erkänd
för Konungs Son, utan
och, efter Sigurd Jorsalasarares
död, blef först Samkonung
med Magnus Sigurdson och
sedan ensam regerande
Herre i Norrige. Detta
skeddde tillwöl intet utan
mycken blodutgjutelse och
mångas dödsläggande, så
at man kan på sådant wies
med alt skäl föredraga
et Walrike, som det war i
Swerige, framför et
Atrike, som denna tiden
wår stadgad i Norrige. Den
som genom wal blef
Konung i Swerige hade
intet at frukta för oförmodade
Kronwändener, och när
tvänne Bröder woro
Samkonungar, blef
derföre Riket intet
styckadt, utan rikswårdande
drender afgjordes
des gemensamt, på samma
sätt, som tilförene warit
brukeligt, då Riket föll i
Brödrastifte. Det synes
förden skull, at man kan,
utan at blifwa ansedd för
partiff, falla på den
taufan, at ännu i
Swerige war mera
sundt förnuft eller bon
sens, än man
sant på andra ställen
uti de nästgränsande
länder, ehuruwöl
man i synnerhet
hwarcken kan rått
lasta eller berömma
det som denna tiden
händt, i brist af
tillförlätelig
underrättelse.

(1) Sturleson T. 2. s. 268. f.

§. 9.

Lagstip-
ning.

Landregeringen och
Lagstipningen fördes
på samma sätt, som
under Sigurdska
Släkten warit
brukeligt. Den
war i synnerhet
ansedtrodd
at Jarlar och
Lagmän. Men
Herskar
ndimnas
nu intet
mera, antingen
det då sker
däraf, at denna
wärdighet
war utlofnad
i Swerige,
eller och i
brist af
Handlingar
om dessa

tiber, hvilket synes troligast. Det är en nog allmän tanke, at Rättst all-
 Hărădshöfdingar kommit i Herfarnas ställe. Men det lär wara måna för-
 såkraft at uppfjuta undersökningen i detta ämne til annat tillfälle, sättnings
 då den kan utföras uti sin fullkomliga wiid. Inmedlertid bör und. Sten-
 man intet förbigå, at Enwige war en af de lagliga bewis, som tillika slä-
 wid Domstolarne ännu brukades. Harald Swenson affskaffade Enwige.
 denna ofed i Dannemark wid år 1080 (1). Men uti Påfwen
 Alexander den III:s Bref wid år 1160, talas om enwige såsom
 om en allmän sedwana i Sverige (2). De andre Ordalier, Gildande
 som til mörka måls afgörande woro införde, hafwa ock warit i järn
 full gång, såsom at bära eller gå på glöddande järn, utransaka och
 ens offhyldighet med hudande watten och flera sådana orimmelighe-
 ter, som på samma ställe af Påfwen Alexander förkastas och andra Ora-
 förbjudas. På ingen annan grund kunde dessa dårskaper tagas dalier.
 til bewis, än i den mening, at Gud genom underwark skulle
 bågna offhyldigheten, hwarom likwål intet löfte finnes wara gifwit
 någonstads. I afseende på Guds undergörande wärkan i såda-
 na omständigheter, förrättades Ordalierna med många Andeliga
 Ceremonier, Böner och den Heliga Natwardens utdelande (3),
 så at ingen twifwel är, at ju detta alt war et andeligt ghesleri
 til befrämjande af Klerkeriets högaktning. Så framit intet härus-
 tinnan warit et ganska groft bedrägeri, som likwål af de enfat-
 digare intet begreps, kan man nog wara försäkrad, at sådana
 uptråg intet af Påfwarne blifwit förkastade; ty de woro annars
 intet så samwetsgranne, då andeliga Ständers anseende kunde
 befästas. Detta gifwer en ställig mistänka, at Påfwarne warit
 öfwertrygade om salskheten af de mirakel, som wid dessa undersök-
 ningar utropades. Och om Påfwarne sjelfwe jäfwade dessa rön,
 kan man med all säkerhet förkasta dem såsom bedrägerier och
 skälmsstycken, om än aldrig så många bewis af annars trowårdi-
 ga Historieffrisware återopas. Dock är ej meningen, at man
 bör neka sjelfwa saken, utan allenast det därwid hängande un-
 derwark. Någon förborgad konst, som nu intet är bekant, eller
 något behändigt taffspeleri, kunde warit utöfwadt af några försök-
 ta klerker, hwarmed alla dessa järteckn förrättades. De nu up-
 räknade Ordalier woro likwål intet de enda, som man i denna
 widseppeliga tiden brukade, til hemliga måls utförande. Man

Wäls all fastade och den mistänkte i watten (4), och så framt han för måna för och kunde inter sjunka, war det et omörligeligt bewis på hans færdning brottslighet. Böner, beswårningar och mera dylikt brukades och und. Sten. wid denna ransakning; men man kan wara öfweriugad, at sanningen likså lier updagades på detta sätt, som på de öfuga. Genom wattenprofwet war wäl mindre tilfalle til bedrägeri än wid de andra, det war och sällsynare. Jefe bestomindre som underwärf icke böra wäntas i sådana omständigheter, och det likwäl händer utan trolleri och underwärf, at en människa understundom kan flyta på watten, förblef sanningen i samma mörker som tillförne. Påfågden af dessa upåg måste nödwändige blifwa, at sedan en brottslig warit nog fräck och oförskämd at undergå alla dessa läsningar, böner och andra onständigheter, kunde sedermera Christendom eller Religion aldrig afsträcka honom från de grofaste ogärningar.

(1) *Saxo* witnessbörd kan ansöras af s. 214. uti *Härald Heins* Beswerne. *Reo* siquidem actoris jus in refellenda accusatione concessit, quam antea testium fide subnixam defensionis præsidio refellere non licebat. Quod jus usurpatione firmatum, ut familiare libertati, ita religioni pestiferum evasit. Ipsa namque defendendi potestas non armorum, non testium ulu, sed sola sacramenti fide subnixa, multorum conatus votorum cupiditate perjurio polluit, sed et funditus singularium congressionum usum evertit. Af detta efter wanligheten nog mörka witnessbörd, kan man finna, at de så kallade Edgårdsmän nu blifwit insörde, hwilket bruk warit länge både i Dannemarck och Smerige bibehållit.

(2) *Alexander* den III:s utlåtelse är denna: Ferventis vero aquæ vel candentis ferri judicium siue Duellum, quæ monomachia dicitur, catholica ecclesia, contra quemlibet etiam, nedum contra Episcopum non admittit. Bullan kan läsas hos *Örnhielm*, *Binius* och flera.

(3) Uti en gammal Pergamentis-Bok, som är meddelat af *Doctor Heslen*, förekommer en widlyftig Beskrifning om de Ceremonier, som i aft togos, när man med glöddande järn skulle undersöka sanninaen, och intaga dessa fyra blad in 4:to. Själfwa titelen är denna: *Missæ ad discernendum judicium. siue cum probandus est reus per ferrum vel quamlibet aliam examinationem.* Måhan börjas på detta sätt: *Iustus es Domine. beati immaculati in via.* Därpå följer en kort bön och sedan äfstilliga läsningar af Gamla och Nya Testamentet, därnäst sångs de profundis clamavi, därefter annamades *HERrans Mattward* och dessa ord uprepades: *Corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi sit vobis ad probationem,* med denna bön tillfä: *Perceptis, Domine Deus noster, sacris muneribus hodie suppliciter deprecamur, ut hujus participatio Sacramenti et s pro-*
pria

prijs nostris reatibus indefinenter expediat, et in famalis tuis veritatis sententiam declararet. Nummet, där föröningen skulle ske, helgades med denna bönen. Benedic Domine Deus omnipotens locum istum, ut sit nobis in eo sanitas, sanctitas, castitas, virtus et victoria et sanctorum, humilitas, bonitas, lenitas et plenitudo Legis et obedientia Deo Patri, et Filio et Spiritui sancto. Hæc benedictio sit semper super hunc locum et super omnes habitantes in illo. När då den var helgad genom en särskild bön, lades järnet i elden, då de sju Borsalmerna och Titanien aflögs. Härefter uplästes böner öfver stålet där järnet skulle bärgas, därnäst öfver hvar sitt järnet. En af dessa var sådan: Deus iudex justus, qui auctor es pacis et iudicas equitatem, tillämpligast rogamus, ut hoc ferrum, ordinatum ad iustam examinationem fieri, in cuiuslibet dubietatis, benedicere et sanctificare digneris, ira ut, si innocens de prænotata causa, unde purgatio querenda est, hoc ignitum in manus acceperit, illeus appareat, et si culpabilis, iue reus sit, iustissima virtus tua ex hoc ad hoc in eo cum veritate declaranda, fulgeat, quatenus iustitie non dominetur iniquitas, sed subdatiur falsitas veritati. Sedan denna och flera dylika böner voro läste, frågades den anlagade, om han var skyldig, och vid des nersande gafs honom HERANS Rättward med dessa ord: Corpus Domini et sanguis Domini nostri Jesu Christi sit Tibi ad approbationem hodie. Järnet togs då af elden och lades på et trästycke, hvarvid denna bön lästes: Deus, ejus notitiam nulla unquam secreta effugiant, fidei nostre tua bonitate responde, et præpara, ut quisquis purgandi se gratia hoc ignitum tulerit ferrum, vel absolutatur innocens vel obnoxius detegatur per Christum. Sedan lästes Evangelium: I begynnelsen war ordet, rörelse lades på järnet, som och beskänktes med migwatten, under följande ord: Benedictio Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti descendat super ferrum hoc ad discernendum reum Judicium Tuum, och förstrecknet gjordes öfver järnet med nämmandet af hvar Person i Gudomen. Andtelig sängs helig, helig, helig ic. och den anlagade tog järnet. Om de Andelige, som förrättade denna Gudstjenst, brukade härvid bedrägeliga konstier, hwartil är all liknelse, måste man betänna, at oförståndare människa för aldrig kunnat gifwas; ty hwart ord blifwer då en djärf och förskellig försmädelse, och med sådant sinelag kan man aldrig hafwa förståelse för de grofvaste bostvetsstycken, när den ringaste förmån retar därtill, och anledning är at det kan ske ostraffadt.

(4) Uti den i förra Anmärkningen återropade Pergaments Boken förefomma oss de Ceremonier, som wid wattenupproffwens anställande borde i akt tagas, utom åtskilliga andra dylika widseppelser.

§. 10.

Uti allmänna lefwernet föreföllo och denna tiden åtskilliga förändringar, som man kan anse som en påföljd af de icke heliga resor, Refnads. Alt.

Riket all-
 måna för-
 färdning
 und. Sten-
 hilla Sten-
 ten.

for, som nu förtogos dels till Rom, dels till Constantinopel och
 andra främmande Länder. Man hade väl tillförlit och varit be-
 gärlig på resor, men detta skedde merendels i härfärd, då man
 endast frågade efter byte och fångar. När man hemkom med så-
 danna frukter af resan, förde man och hem med sig et slags förfä-
 för det rödsvade folket. Men nu for man fram i dessa tiders väd-
 mera fredligt, och hade tillfälle att lära känna världen något när-
 mare. Vid Daniska Hofvet brukte man ännu färskinspessar af-
 wen vid stora högtideligheter, och Hertig Knut, Erik Sjögods
 Son blef med sudda ögon ansedd, då han på Wäns Nilsons
 Bröllop i Ribe infunnit sig i en röd Garist eller Tyll Klä-
 ning (1). Däremot war vid Norriska Hofvet en anseelig prast
 och öfwerhöfd, som uti Olof Skyres, Harald Hårdrådes Sons
 tid, war inkommen. Så orolig som Harald Hårdråde war, så
 fredsam war hans Son, men däriånte så mån om det allmän-
 na, att undersåtarna tistogs i förmögenhet, och Riket i styrka och
 anseende. Prast insann sig tillika uti Kläder och annat, efter det
 bruk, som i främmande Länder war antagit. Sjelfwa rummen
 blefwo och annorlunda än de varit tillförlite. Spisen hade varit
 förut midt i Salen, och bänkar kring väggarna med långa bord
 frammanföre, och som skänkbordet war nederst i Salen, bars
 där kring spisen till Gästerna. Detta ändrades sålunda af K.
 Olof, att lignar bygdes på någon af sidorna, och främst i Sa-
 len war en uphögd bänk eller Thron för Konungen, och lägre
 bänkar ställdes på sidorna, hwar de andre Gästerna suto; men
 framför Skänken eller Trapizona, som det då kallades, war en bänk
 för Stallarna eller Marskalkarne. Skutel: Sömmarne eller Pagerne
 stodo framför bordet och betjente Gästerna. Utom dessa woro an-
 dre Pager eller Kerti: Sömmar, som höllo husen, en nämligen
 för hwar och en som buden war till måltiden, och hade Gästerna
 sina ställen inellan väggen och borden, så att yttre sidan af bor-
 den war ledig. I stället för de förr brukliga horn inskänktes
 nu ölet i bågare och andra dryckeskärl. Sjelfwa Hofdräkten
 blef och efter utländska wiset förändrad, så att man brukade trö-
 jor, som woro knutna eller snörde på sidan, med fem alnars
 långa ärmar, hvilka woro ganska trånja och rynkte allt up
 till armen. Desutan brukades vida och långa byxor, som woro
 snörde

finorde om benen, och til mera prydnad bar man gullringar spårda under knäna. Skona woro ock ansenligen höge, öfversöm-
made med silke och belagde med gullplåtar; detta allt måtte wa-
rit ganska präktigt efter tidsens smak (2).

Rikets af-
måna för-
fattning
und. Sten-
kista Skat-
ten.

(1) Saxo p. 235.

(2) Sturleson T. 2. s. 188. säger at R. Olof Kyrre war den förste, som
låt bygga slufwor med ugnar uti, ofenstugur. Detta öfversätter Pe-
ringsköld med skorstenar, men det är ovisst, om de ännu woro komne i
bruk. Det öfriga, som är anfördt, är likaledes tagit af Sturleson. De
omtalte wida byxor kallas här Drambhosor, hwilket af Peringsköld öf-
fattes bögsfärdiga hoser. Men Dramb lär betyda wid; hwarföre och
stora såddar ännu hos Almogen på somliga ställen kallas Drom.

§. 11.

En annan inrättning omtalas ock under denna R. Olof Kyr-
re från Norrige, nämligen at allmänneliga Wärdshus då inrät-
tades i Städerna, hwar folket kunde komma tilhopa, roa sig, och su-
pa, hwaruti denna tidens förnämsta tidsfördrif bestod (1). Til-
förne hade man haft sina supgillen hemma i husen, men nu blef-
wo alla sådana sammankomster förbudne, och på det allt måtte gå
så mycket ordenteligare til, ringdes med stora gildes-klockan, när
folket skulle samlas. Denna inrättning har man sedan ganska
troget efterfölgt i Norden, så at på Krogar och Källare sederme-
ra ingen brist warit. Här sammankommo all slags folk, högre
och lägre, Klerker och Lefmån. Dock blef sedermera på wisa
ställen förbudet, at Prästerna intet måtte infinna sig på sådana
offentliga supställen (2), fast man härutinnan, förmodeligen, som
uti andra angelågnare mål, betjenet sig esomostast af den natur-
liga och stundom af den andeliga friheten.

(1) Sturleson T. 2. s. 188.

(2) Bland andra beslut som författades på Wädet i Clermont år 1095;
lyder den femte Canon sålunda: Ut nullus Clericus causa potandi ad ta-
bernas accedat. Uti Wädet i London år 1102 är et dylikt förbud inryckt
Can. 9. ut presbyteri non eant ad potationes nec ad pinnas bibant.
Du Cange lär ej hafwa rätt förstått detta senare tillägg. Förmodeligen
förbjudes här den i gamla dagar brukliga Påldrickningen. Uti Första
Delen s. 439 är påmint, at den helige Dunstan inrättade Påldrickningen,
Sw. K. 3. 2. Del. W. och

Rikets all-
männa för-
sättning
änd. Sten-
kistiska Släk-
ten.

och war med wäglari kannorna utmärkt, hvaru mycket hwar och en dricka stul-
le. Förmodeligen torde dessa Gåders beslut hafwa afseende på denna
plågsleden, då pinna blifwer Swenska ordet pinne, hwarmed det Engel-
ska *a pin*, knapnål, nog kommer öfwerens. *Du Cange* förmenar, at uti
Londiska Mötets beslut bör så pila för pinno; men meningen lår ändå
blifwa en och den samma, ty pila betydde et wigt mått, och detta kom-
mer närmare ihop med vårt gamla ord pål. För öfrigt kan det wara li-
ka mycket, huru man behagar taga denna utlättelsen.

§. 12.

Men en widlyftigare underökning, om Rikets tillstånd och fol-
kets seder under Stenkistiska Släktens regerings-tid, kan måstan
synas onödig, emedan denna Art utstökade nog hastigt, så at
många betydnerliga förändringar intet kunna wäntas. Innom
fjuttio år war alt förbi. Hwad styrka som förrne war samlad,
börmodtes och förtärdes så småningom genom inwärtres oro och
andeliga wäldets frätande konster, hwilket utwidgade sig alt mer
och mer under ofunnighet och sedernas förwärrande. Det wit-
nesbörd *Adamus Bremensis* gifwit om Rikets anseende och styrka,
hör tit första delen af Stenkistiska tiden. För mindre eftertänke-
samma ögon kunde man ännu göra sig förkjusande inbillningar
om makt och märkelige anseende. Man roar sig då af minnet af
det man hade warit, utan at fästa sin upmärksamhet på det
man war i hellska wärket. En slags frihet, som warit Menig-
hetens afgud i alla tider, förbyttes så småningom i hellsowäld,
hwilket ändteligen på et oförmärkt sätt stadnade inom wijsa mäk-
tigare släkter, och Menigheten, genom hwilkens tilhjelp sådana an-
slag borde utföras, märkte intet, at den smidde sina egna bojor,
under det man arbetade på sina Ledares uphöjelse. I samma
mon som lagliga Konunga-makten förswagades, förminskades och
Rikets märkelige styrka, och den såguad, som smakas under et
tillstånd, då man ser sig kunna göra alt, förbyter sig snart i den
obehageliga öfwertryggheten, at man på slutet kan göra intet. Ju
starkare kroppen synes wara under en håstig sjukdoms yra, ju
närmare är man den wälg, som på slutet kastar hela byggningen
öfwer ända. Ganningen af dessa tankar låter blifwa bekräftad
mer än man önsade under följande Tidskrift.

4. Cap.

Om

Några nämnkunniga Släkter under Sten-
tiska tiden.

§. 1.

Sär et Rike, genom gamla Konunga-Attens uteslocknande, råkar i den belägenhet, at det af inländska Män utkorar sig Öfverhet, är det en ganska naturlig påföljd, at wisja släkter stiga uti makt och anseende fram för andra. Den skilnad, som är emellan Kung och undersåte, upväcker ock en slags afwundsjuka hos dem, som tillförne varit jämlike, men nu måste se sig afskilda genom en ganska stor mellanrymd. De afwundsjuka och misundsamme måste då blidkas genom föruntte friheter eller kufwas med wäld. Bägge dessa yterligheter äro wanskelige, och de som den regerande Herren måste betiena sig utaf, äro sål-
lan Kungälsfjäre för intet. Alla dessa medel sammanstöta däruti-
nan, at själwa Konungens makt och styrka bortwinar. Uti et så enkelt tillstånd fordras en ogenom försiktighet och mycken lye-
fa, eller råttare sagde, mycken nåd af GUD. Gustafwers för-
stånd och drift är oumgångelig, om alla dessa stridigheter kunna
böjas til det allmännas wäl. Sådane Herrar södas sällan, och
när de wisas, böra de altid anses, som en nådesdånt af högden.
Det är då intet underligt, om under en swag och wanmäktig be-
geffing, mäktiga släkter kunna upstiga til en högd, som blifwer
på slutet försärlig både för Konung och Land.

§. 2.

En af de mäktigaste Släkter, som denna tiden blommade, Folkunga-
war wäl den Folkungiska. Efter den Anmärkning som Messenius Släkten.
lätt trefka och varit funnen i Riks-Archivo (1) är Sulko Phil-
byter den äldste af denna släkt, som kan upwisas. Om honom
siggs, at han war Hedning (paganus) och hafwer han warie Far-
M 2

sa

Namn-
 niga Sigt-
 ter under
 Stenålf-
 tiden.

fader til Ingemund, Halstan och Ingewald. Af Ingewald föddes Folke den tjocke, hwiiken war Måg af R. Knut den helige i Dannemark. På detta sätt kan man något när sluta, när Folke Philbyter lefwat. Så mycket man kan sluta af Saxo, gifte R. Knut sig intet för än han blef Konung. Detta skedde 1080, och således kan man intet föreställa sig, at des Döttrar blifwit förmålda för än wid år 1100. På denna grund måste Folke warit redan en mogen och stadgad Man wid det nyssnämnda år, och hans Fadersfader således bordt lefwa wid år 1040. Uti allt detta är ingen ting otroligt. Men wåre Fornforskare hafwa intet warit nöjde med en så mager berättelse och möjlighet. De hafwa funnit en Sulco från Anjou i Frankrike, hvars Gemål Bertrada gifte sig med Philip August darsammastades, och skal denna Sulco fått namn af Silbyter, efter han bytte Hustrur med Philip, och på denna räkning härstamma Folkungarne från Frankrike. Ehuru wäl detta föregifwande synes ganska orimligt, hafwa icke desto mindre åtskillige fallit på den tanken, och skal Peringsköld hafwa forplantat denna mening hos Arke-Bisshop Spegel och andra (2), fastän Foulques Rechin af Anjou, om hwiiken frågan är, aldrig gjort något Hustru-byte med Philip och dött år 1109, hwiiket med Sulco Philbeters Historia intet wäl kan sammanjämfras. Man låter således Folke den tjocke behålla sin Hedniska Fadersfader i fred. Men om hans Faders namn kan upwäckas något tvifvelsmål, i anledning af en gammal Handskrift, som Arke-Bisshop Erik Benzeliuss ägt, därest denna Folke kallas Folke Grelsson, fastän han hos Messenius säges wara Son af Ingewald (3). Icke desto mindre torde en och samma person wara med dessa olika namnen betecknad; ty det war intet owanligt denna tiden at hafwa flera förnamn (4). Således her Konungen i Norrige, om hwiiken man nämner tilsörne, både Gille och Harald. R. Groen Ulfson i Dannemark kallades tillika Magnus eller Måns (5), och Olof Eskilsons yngre Son Ulfund Jacob. Det skulle intet wara swårt at få ännu flera exempel härpå, om det behöfdes. En sådan tillsökning af namn torde hafwa skedd antingen wid Dopelsen, då en wid mognare år blef Christnad, eller wid annat tillfälle, då somliga kallat den omnämnda med det äldre namnet, och somliga med det yngre. Demotståndigt är, at den

Folkunga
 Familien.

den senare Folke war en af de förnämste i Riket, ty så kallas Namnlun-
han af Saxo, och synes desutan klart af sig sjelft, efter han fun- niga Släk-
nat så till Wiaka en mäktig Konungs Doter, som både på Fä- ter under
derne och Möderne war af det förnämsta folket i Europa. Hans Stamtä-
ansende blifwer fördenfull utom allt twifwelsmål, men des be- tiden.
drifter förblifwa icke destomindre i et fullkomligt mörker begrafna.
Efter det hos Messenius förekommande Document, har Folke Fylb-
yer haft tre Söner som alle warit Christna, Ingemund, Hal-
stan och Ingewald. Ingewalds Son war Folke den tjocke, som
hade til Gemål Ingrid K. Knuts Doter. Dessas Son war
Bengt Snyrwels, hwilken war Fader til Birger Jarl Brofa,
Carl Jarl och Magnus Minneföld eller Måneföld. Mag- Folkunga
nus Minnefölds Son war Birger Jarl den andra. De til- Släkten.
namn, som här finnas tillagde, torde wara öfnamn, hwarmed de
betecknades til skilnad från andra i släkten, som hade samma
namn. Om man då wil föreställa sig, at den äldste Folke warit
en stor suphjerte, hwilket räknades då för tiden bland adeliga
öfningar, kan Fylbyter mycket wäl förklaras genom Fyllbytta el-
ler Fyllbulten. Snyrwels lär wara det samma som snyffel eller
snöflare, en som talar genom näsan. Minneföld, eller rättare
sagt, Måneföld lär förmodeligen intet betyda annat, än at Mag-
nus haft en måne målad på skölden. Det war redan wedertagit,
at man förde wiße målade figurer i skölden. Man har påmint
dessa förut i Första Delen, hwar man sedt at K. Olof Haralds-
son hade en hwit sköld med guldkors uti. Bengt Swenson, K.
Knut den heligas Broder, förde en röd sköld, hwaruti syntes en
färl til höft inlagd med guld (6). Dock woro dessa figurer in-
ter egenteliga wapen, som de nu kallas, utan wiße signebilder,
som hwar och en tog sig efter behag. Man gör annars det in-
kast emot Folkungarnas Släktregister, sådant som det finnes hos
Messenius, at någon led lär wara utgåld, emedan tre måns ål-
der, Bengt Snyrwels nämligen, Måns Minnefölds och Birger
Jarls skulle utgård en tid af 180 år (7). Men allt detta grun-
dar sig på blotta gissningar, ndr man undantager Birger Jarls
döds-år 1266. Ty först håller man före, at Folke tjocke gifte
sig med Prinsessan Ingrid 1086, hwilket på intet sätt kan rim-
na sig med Saxos berättelse. Ty efter denna Historiefriskware
gif-

Mamman-
niga Elä-
ter under
Stenlilla
tiden.

giste sig R. Knut Swenson intet för än han blef Konung (8); Detta skedde wid år 1040. På den räkning kunde intet Prin-
seskan Ingrid R. Knuts Dotter wara mer än fem år gammal, wid
sin Herr Faders död, så framt hon war äldsta barnet. Hon
borde således wäl dröja något liden hon kunde tråda i äkten-
skap; och torde man ännu kunna tänka henne femton år till, in-
nan hon blef gift med Folke. Det är ock ingen omöjlichkeit, at
hennes Giftermaal kunnat uppföras til hennes trettionde år, på
hvilken grund hennes Bodelop kan hafwa stått år 1111. Hennes
Son Bengt kunde då wara född år 1112 eller 1113, kan
hända ock senare. Således blifwa tre mans lifstid 154 år,
hvilket på intet sätt är stridande emot naturens ordning; ty ifrån
R. Henrik den IV:s födelse i Frankrike til des Conesons Luf-
wig den XIV:s död äro 162 år. R. Gustaf den Förste föddes
1490, och om des Coneson Gustaf Adolf blifwit huttio år
gammal, hade han dött 1664, och tre människors ålder, på det-
ta sättet räknad, hade gjort 74 år. Hwarjäre ock ingen nöd-
vändighet fordrar, at bekräfta den af Mellenius upgifna Åttrå-
ning för felaktig. Bland andra Edner som tillägnas Folke den
tjocke af Mellenius, är ock Arnold, hvilken wille tillägna sig Gref-
skapet Flandern såsom arf efter des Moderbroder Gref Carls
död (9). Ut denna sak kan man med säkerhet påminna och an-
föra det som följer: Folke den tjockes Swäger R. Knut den he-
ligas Son Carl blef Grefwe i Flandern efter sin Modersfader
Robert Friso. Gref Carl blef mördad i et upror år 1124. Ef-
ter hans död instälde sig hwen en Syster son af Gref Carl be-
nämnd Arnold eller Arnolf som des Arftagare. Men som denne
blef öfwerwunnen af Wilhelm Conquestor i Engeland, förbehöll
Arnold sig allenast en fri och säker återresa til sitt Fädernes-
land (10). Man har sig intet bekant flera Döttrar af R. Knut
än Ingrid och Cicilia, bägge blefwo gista i Sverige, och måste
således denne Arnold wara Swenskt. Men antingen han warit
Son af Folke eller Carl kan med ingen wisshet bejakas. Det
är troligt, at Arnold intet lämnat Arfwingar efter sig, och därföre
blifwit af Saxo och andra gamla Håfvedecknare uti Nordiska Hi-
storien förbigången. Til slut om Folkunga Eläktens ursprung,
bör intet blömmas, at Hennes Kongl. Majestät Lowisa Ulrica
wid

Folkunga
Eläkten.

wid Witterhets-Academiens inrättning 1753 upgaf frågan, om Folke Silbter Fölkungarnas Stamfader varit Ewensf eller utlänning. Beslutsningen blef gifwen år Hof-Auditeuren Tunelds wackra Afhandling, hwilken bewist, at Folke Silbter varit Ewensf. Det måst bindande skälet war, at han varit Paganus eller Hedning, hwilket ock torde wara tillräckeligt, de öfriga äro mindre bindande.

Ramul
niga S
ter, un
Stenfil
tiden.
Fölkun
Släkte

- (1) *Messenius Theatrum Nobilitatis Svecanæ* p. 121.
- (2) Uti denna omständighet, så wäl som flera, kan man med all trygghet beropa sig på Hrke-Biskop Erici Benzelijs witnessbörd, hwilken uti et Bref, som han skrifwit til sin Broder Kongl. Secreteraren Gustaf Benzelierna år 1734, berättar, at Peringsköld braat H. B. Spigel på den tanka, at Folke war Andegavensis. Detta Bref tillika med mycket annat är mig med all benågenhet meddelat af min wärda Arbets-Broder Doktor C. F. Benzelius. Framdeles skal mera om Fölkungarna påminnas.
- (3) Uti en gammal handskrifwen Bof, som Hrke-Biskop Erik Benzelius ägt, war följande mening inryckt: „Tho war (nämligen under K. Philips regering i Sverige) Canutus Konung i Dannemark wids bords år 1080. Han gifte sin Dotter til Sverige, hon hette Ingrid. Hennes fader en Herrman, then ypperste här war i Riket, som hette H. Folke Grelsson. Ther blef thet Folkeinge, ther mycket skrifwes i Croniken. Detta anföres af H. B. E. Benzelijs Bref til K. S. Gustaf Benzelierna, af år 1735. Och berättar G. Benzelierna uti et annat Bref, at Secreter. Helins tanka war, at namnet Grel war sammandragit af Gregorius, hwilket är ganska troligt. Annars är det ofelbart, at ännu hos Almqvist brukas namnet Grel, som intet skiljer från Grels uti annat än uttalet.
- (4) Utom de anförda mångnamnige Herrar, wil jag nu allenast nämna til mera uplysning, at på et Crucifix, som finnes på Konstkammararen i Rönnehamna, står denna öfverskrift: Qui me cernit pro Helena, Magni Srenonis Regis filia, Christum oret; quæ me ad memoriam Dominicæ passionis parari fecerat. Qui Christum crucifixum credunt; Liutgeri memoriam orando faciant, qui me sculptor rogatu Helena, quæ et Gunild. Jfr. *Pontoppidans Annal. Ecc. T. 1. p. 119.* Uti *Vita Sancti Caroli Comitis Flandrie C. 5. p. 83.* finnes följande witnessbörd: Tunc *Fromeldus*, qui superbo argumento *Borchardus* vocitabatur. Om Jon Sigurd, och Stephanus, som ock kallades Simon, är talat tillförne, på behöriga ställen.
- (5) At ordet Magnus, som tillägges underfundom K. Ewen Ulfson i Dannemark, intet betydde stor, utan varit et blott namn, är förmodligen tydligt bewist uti *Monumenta Scandinavica P. 2. p. 80.* Förmodligen

der

Namnfun- har han tagit detta namnet, til at wiisa sin ärlänsta emot Konung Mag-
uiga Släk- nus i Rorrigs, som gjort honom til Jarl öfwer Dannemark.
ter under (6) Rnytinga Sagan, C. 56. f. 124. Af Svarleson T. 1. f. 424, ha-
Stenfilsta ner man ock, at K. Olof Haraldson fört en orin i sin Fana.

tiden. (7) Se Tunelds Tankar om Folkungarnas härkomst, uti Witterhets: Aca-
demiens Handlingar T. 1. p. 62.

(8) Saxo p. 214.

(9) Vita Sancti Canuti C. 11. p. 91, af Meursii uplag.

(10) Polydorus Vergilius H. A. L. 11. p. 193. Arnoldus Caroli paulo an-
te interfecti Comitiss Sororis filius a Vilhelmo Norrmanno pulsus, pacta
incolamitate domum abiit. Man kan annars om Folkungiska Släkten
jämeföra Tunelds Undersökning om Folkungarna, Fryksels Disputation un-
der C. R. Ihre de origine et fatis Gentis Folkungicæ Upsala 1740. m. m.

§. 3.

Samma swärighet yppar sig wid Swerkeriska Släktens up-
rinnelse, som man sedt wid Folkungarnas. At Swerker blef
Konung inter långt efter Stenfilsta Släktens afgång, är inter
twiifwelsmål underkastadt. Men om des Förfäder är wiisrådigh-
heten så mycket större. Uti Bihanger wid Wästgötha-Lagen fal-
las K. Swerkers Fader Kornube. Uti Langsegda Tal såges
Swerker wara född af Kol Blot: Swens Son (1), som annars
kallades Erik Arfäll. Af Olaus Petri får man åter andra namn
och en annan släkt-linia, nämligen at Rättil en Herre eller Jarl
i Kind war Hedning, och war så nitisk i sin wiisfarelse, at han
gick lefwande i sin grassög. Rättils Son war Kool, som på
sin Alderdom blef döpt af sin Son Kornike, hwilken lagt grund
Swerker. til Kaga Kyrka wid Linköping, hwar Kool ock på Kyrtegården
sta Släk. blef begrafwen, sedan han dödt i sina hwita Christendoms: klä-
ten. der, eller hwita wadum, som det då kallades. Denne Kornike
war Konung Swerkers Fader (2). Uti Sophia Brahes skrefna
Släkte-Bok, förekommer åter en annan släkt-längd, nämligen:
at en Herre af Grefwelig släkt, benämnd Sack, kom från Rys-
land och gifte sig i Sverige och blef såndes Fader åt Konung
Swerker den gamla. De gamla Adelige Släktstaps: Tassor bö-
ra i mitt tycke äga mycket witsord, innan de af någon dristig
Fornsökare blifwit mönstrade; ty då förgår en stor del af deras
trorsärdighet. Om Messenius och de yngre Historiekrifware blif-
wer

mer tillfälle at tala feberniera. Man bör först pröfwa huruvida dessa nu anförde stridande meningar antingen kunna vara gällande eller ock kunna förenas. At nämligen någon Swensk man betat Kornubbe eller Kornika, har man fullkomlig anledning at twifla; men det kunde icke desto mindre vara et wedernamn, på samma sätt, som Jullbyter och Smuffel, hvilka i Förlunga Slätten förekomma. Gamla Langsegda Dal bör då äga största witsordet, som säger uttryckligen, at K. Swerfers Fader het Kol, hwilken annars kallades Erik Årsfäll. At Kol varit Konung i Sverige, och blifwit af Hedningarna kallad Erik Årsfäll, är nämnt tillförne och bewijes af Sturleson (3). Erik Årsfäll och Korn-Erik är wärkeligen af en och samma betydelse, och kan man mycket wäl begripa, huru man uti illa handskrifna Böcker kunnat läsa Kornik för Kornrik. Och som de Christna af förakt, i stället för Årsfäll eller Korn-Erik, til äfwenlys kallat honom Korn-Ulwen, får man ock någon reda på Kornubbe. På detta sätt blifwer Kol, Kornubbe och Kornika en och samma person, och blifwer efter denna gifning ingen stiljakthet emellan Langsegda Dal och de andra gamla Berättelser om K. Swerfers Fader. Men Olaus Petri, som wärkeligen intet diktar, torde hafwa blifwit bedragen därpå, at han i gamla skrifter funnit, at stundom en Kol, stundom en Kornik, nämnes såsom Fader til Swerker, då han kunnat lätteligen falla på den tanken, at den ene varit Konung Swerfers Fader och den andre des Farsfader. Men hwarutaf han fått sin Kiättil eller Kiäl, synes swårare at utreda, om det ej händt på samma sätt, som nu nyligen nämndes, nämligen at han understundom funnit ibland K. Swerfers Förfäder äfwen en Kiäl vara upptecknad, då han varit nödsakad at sätta honom så långt bort, fastän skilnaden emellan Kiäl och Kol är så liten, at man snart kunnat läsa det ena för det andra. Dock är i omständigheterna den olifhet, at om Kiäl berättas, at han gått lefwandes i grashögen, på det han måtte undgå all frestelse at blifwa Christen. Hwar och en behagar anse dessa gifningar efter smak och tycke; men på detta sätt kunna dessa olika berättelser jämkas ihop med Langsegda Dal, och annars intet. Det torde vara swårare at förlika Langsegda Dal med Sophia Brahes Eläfs-Register. Til hwars uplyfning Sw. K. 3. 2. Del.

Manne-
naga Elä-
ter under
Stenkil-
tiden.

man bör påminna sig, at Hach wärkeligen varit et tilnamn i
Ewerkerfka Eläfter, och nämnes Ewerker Carlsson med den
nämndning uti Handlingar, som sedermera kommit i dagsljus
set (4) och om hwilka bemålte Fru aldrig haft någon kunskap;
ty intet sås det igen hos Saxo, ej eller hos Ericus Olai, Mele-
nius eller någon annan af våra äldre Historiekrifwars. Denna
omständighet synes gifwa en stor grad af sannolikhet och trovärdig-
het åt de Handlingar, hwarefter Fru Brahe upfatt sin Atträk-
ning, och torde således hennes berättelse kunna äga wärd, och
hennes usaga förenas med Langsegha Tal. Den Hach, som Fru Brahe
sätter såsom Fader åt Ewerker, måtte wara Kol, Konung Blot-
Ewens Son. At K. Blot-Ewen blifwit ihjälslagen af K. In-
ge, är tillförne påmint. Det kan då wara troligt, at K. Blot-
Ewens medhållare fört hans Son bort, de t sättz honom utom-
lands i en säkerhet, som man wistade, at han kunde njuta här
hemma. I hwilket härseende Ryksland kunde blifwa ansett för
den tryggaste tilflykt, hwar förut många Swenska uppehölo sig,
och kan hända äfwen en del af des egna släktingar. Om han
nu efter någon tids förlopp förfogat sig tillbaka til Ewerige, an-
tingen, då K. Inge Stenkilsons Dotter blef gift i Ryksland, eller
wid något annat tilfälle, blifwer Fru Sophia Brahes berättelse aldeles
intet stridande med våra andra Handlingar, utan snarare fördrö och
uplyser dem. Således blifwer ganska troligt, at K. Ewerkers
Eläkt härstammar från Blot-Ewen. Men längre lär man in-
tet kunna komma med uprepandet af hans Förfäder. Mehenius
har uti Ewerkerfka Eläkens Stamtafla aldeles följt Olaus Pe-
tri, och denna Atträkning har man redan genomgått. Om Olaus
Petri kan detta likwäl tilläggas, at han wärkeligen haft ättilliga
Handlingar, som of nu sättas: Ty annars hade han intet kun-
nat lämna of en sådan underrättelse, som han wärkeligen gjort,
och har han utom des äfwen haft Saxo til ledare, den han altid
nämner under namn af Danska Krönikan, fast han tillika haft
en felaktig affkrift därunder; ty annars hade hen intet kunnat säga,
at det warit skrifwit i Danska Krönikan, at K. Inge Stenkilsson
blifwit ihjälslagen af en häst. At en Inge haft denna olycka
har sin riktighet; men af Saxo wet man, at det war Inge K.
Nilles och Dr. Margaretas Son, och ingalunda Dr. Margare-
tas

nas Fäder, som på et så bekräfteligt sätt omkommit. Vidare kan bekräftas den berättelse, som Olaus Petri gifvit, äfven af et gammalt rykte, som Arke-Bisöp Eric Benzelius omtalar, efter hvilket K. Sverkers Fäder skal varit Ljare af Kerna och Kaga. Socknar tillika med de två andra Biskoparnas präbunder vid Linköping (5). De gamla Documenter, som ännu äro af tillhöll, intyga dock, at K. Sverker var ifrån Östergötland, så at många omständigheter stadfästa en del af Olof Pehrlons föregifvande. Man har tillförne påmunt, at några af våra nyaste Historieförfattare äro af den tankan, at K. Blot-Sven haft i sitt wapn tvånnne Örnwingar (6). Om det af någon äldre Håfdatecknare eller något gammalt Monument kunde bestrykas, wäre det et arigt rön uti vår fordna Historia. At man äfven för de heliga Krigen haft wiåa märken och Figurer på Sköldar och Fjurer, är annmärkt i det föregående, men at de warit släkt-teckn eller wapn kan ytter bewisas. An mindre anledning är, at man under K. Blot-Sven läte lätta Konungarnas egna Familje-wapn på mynt. Något dylikt finner man intet på Olof Skötkonungs och de följande Regenters penningar. Ej eller lide det finna fulltgas, at Sverkeriska Släkten fört Örnwingar i wapnet. På K. Gustaf den 1:8 Stigmtasta i Upsala war en uprättstående och krökt ornn med en. Stjerna för munnen afritad, som K. Sverkers wapn. Men hwad grund det kan hafwa, är intet bekant, det bewisar dock så mycket, at man den tiden intet wetat af några Örnwingar, såsom Sverkeriska Familjens Stam-wapn. Grafwården öfwer högbemäste Konung är på K. Johans befällning uprest. De Grafstenar, som finnas uti Alvastra, Wreta och andra ställen öfwer våra fordna Konungar, äro således uti nyare tider förskäddigade, och bewisa således inget ting i gamla Historien. Förmodeligen lära de på Grafwården upritade wapn ej eller göra tillförfest för en nogräknad Håfdesökare. I anledning härutaf, böra de updagningar, som nu efter tvåhundra års förelöpp kunna komma i ljuset, än mera bestrykas med tillförläteliga vittnesbörd, eller åtnimstone sannolika anledningar. Men därför nekar man intet, at hi penningar warit gångbare i Sverige, som man kallat Örnwingar. Man kan intet annat sätta af 15 Stücken Tingmåla. Balken Wästgötha Lagen, hvil-

Mainnkun-
 niga Slå-
 ter under
 Stenlilla
 tiden.

Fet länge sedan af Siernhielm är anmärkt. Men däraf följer in-
 tet at de varit slagne i Sverige. Noblar nämnes ock ganska
 ofta uti våra gamla Handlingar, men därföre kan man intet på-
 stå, at Noblar äro präglade inom Swenska Bränforna. Det
 är för öfrigt onkeligt, at gamla mynt finnas med Örnvingar
 på. Uti den präktiga Uplagan af Meursii Danfka Historia, som
 utkom i Florents 1746, träffar man på Första Taslan N. 24
 et gammalt mynt, som på ena sidan föreställer et ankare, och på
 andra sidan tvåanne wingar. Hos Seländer äro åttskilliga mynt
 af medeltiden upritade, som på ena sidan hafwa en man med ep-
 pil i hwar hand, men på andra sidan stundom en hjälm med en wing,
 stundom et nedvändt swärd mellan två wingar (7). Förmodeligen
 kunna flera sådana upgifwas af dem, som hafwa tillgång til större Mynt-
 förråd och ynnogare Boksamling än nu är tilhanda. De hos Seländer
 förekommande mynt äro af Ludovicus Bavarus, såsom Margare-
 we af Brandenburg, slagne wid år 1340. Det förra är af sånge
 enfaldigare stämpel, är ock til äfventyrs mycket äldre. Näm-
 niga Slå-
 ter.

Swerker
 Gram, och uti den af denna lärda Man författade Förteckning,
 säges wäl intet för wißt, at myntet är Danst, dock hålles före,
 at det torde vara slagit i Ålborg på Jutland. Kan ock vara
 at det är från Lybeck eller någon annan handlande Stads-
 hwartil ankaret synes gifwa anledning. Hwilketdera medgifwes,
 torde däraf någon anvisning tagas, hwarsföre om dessa mynt en-
 dast finnes omrörde i Wästgötha Lagen. Det är bekant, at K.
 Swerker Carlsson hade nästan en hel Krigshär af Danst Folk,
 då han blef slagen i Wästergöthland, och kunde således en anse-
 lig myckenhet af sådana penningar blifwa qwar i Landet. Om
 någon wille påstå, at den på myntet befinliga figur är snarare
 tvåanne Hjorthorn än wingar, kan det swaras, at hwar och en
 som kastar ögonen därpå, lär snarare anse den för wingar, om ock
 Präglaren welat förstålla Hjorthorn, hwilket här intet widare
 kan undersökas. Hwad som annars om Swerkerfka Famil-
 wäpen bör ihogkommas, skal på wederbörliq det i sin ordning
 blifwa antecknad.

- (1) E. Benzelius uti Ant. til Västovius p. 81.
- (2) Messenius Theatrum N. S. p. 119.
- (3) Sturleson T. 2. p. 263.
- (4) Anonymi Chronologia uti H. B. E. Benzeli Mon. Eccl. p. 85.
- (5) Om detta rykte talar H. B. Eric Benzelius uti sina Bref til Kongl. S. Gustaf Benzeltierna.
- (6) Dalius Swes Rikes Historia 2. Del. s. 85.
- (7) Seländer von Teuschen Mänsken mittlere Zeiten p. 38.

Nam
niga
te

§. 4.

Under den tid då dessa Eläfter woro i anseende, war af R. E. wän R. Erik den heligas Ått uti beghimerlig högafning i Swes den hel rige, hwilket däråf kan inhämtas, at han och hans Förfäder woro med de förnåma Herrar i landet genom Gisternål förbundne; in R. Eriks Farsfäder Thor Bonde war R. Knut den heligas Ewårsons Måg. Tilförne har man berättat, at R. Knut Ewensens Doter Cicilia blef gift med Erik Gdöha Höfding, och hennes Doter Adla blef förnådd med Thor Bonde (1). Af detta Gisternål föddes Jedward Bonde, som hade til Gemål R. Blot Ewens Doter Cicilia, hwargin för är nämndt, så at Erik Jedwårson och Swerker Rolson woro fötflige Cyffonebarn. I anledning af det som nu är anfördt, är det ganska endigt, at man med ogrundade titlar uphöger denna Stammens anseende. Man lyftar egenteligen på Titelen af Princeps Gothorum, eller Gdöernas Förste, som Peringskiöld tillågnar honom. Så länge det Document intet kommer i dagsljuset, hwar denna utlåtelse finnes, är man mer berättigad at twisla därå, än Peringskiöld warit at upgifwa det. Denna wårda Mannens förtjester nekas intet, men hans Eläkt-register äro understundom alt för koftiga, så wiða det skal kallas konst, at genom egen upfinning öka Eläkt-lederna (2). Och när man i Swes Romungars Åttartal brakt Prinsar och Herrar i dagsljuset, som aldrig förmodeligen warit til, har man orsak at frukta, det Historiska samwetet intet warit dunnare uti adeliga Familiernas Åttärkning. Hwarföre och, så wiða inga andra witnessbörd kunna åberopas än de nyares, är det mycket osäkert, huruwiða de ännu gränskande Familier äro med R. Erik af en och samma stam på

Namn- och Släkter. Gåderner. Men det kan wara nog på detta stället, at man med-
wä. feligen gamla vittnesbörd wist K. Erik den heligas ursprung.
Det blifwer således emotsägeligt, at K. Erik den helige war af
gammal och förnam släkt, äfständt Olaus Petri blifwit af namnet
Bonde til annan tanka. förledd. Ericus Olai gifwer tillkänna, at
det stod uti den läsning, som på des Fäst uti Korforne upprepa-
des, at han war af Kungligt Wod, men det finnes intet uti Of-
ficia propria Patronorum Regni Suecie, som af Cardinalen Beilr-
minus äro öfwersejdede; ty här står allenast, at des Gader Jed-
ward war af ganska förnam ätt, nobilissimus. Ericus Olai drä-
ger så mycket mindre K. Eriks Kungliga ursprung i wifwälsnål,
såsom Kyrkans vittnesbörd war uti hans tycke et ojäfaktigt be-
wis äfwen i Historiska saker, hwilket likwäl ingen i war tid
och våra omständigheter lär medgifwa.

(1) *Sophia Brahes Släkte-Bok*, s. 139.

(2) Ingen må tro, at jag gör Författaren til Aitartalet för när. Andra
som höft iupare insigt än jag, hafwa dömt om honom på samma sätt.
Jag beropar mig allenast på war ofständnada och berömda Rike. Biskop
Eric Benzelius. Ut i Bref til G. Benzelskierna af d. 27 Febr. 1734.
yttrar han sig om Peringskiölds Aitartal på detta sätt: Han borde
ställa caution för största delen af sina Stammer och Genar, sam-
nerligen han hafwer diktat största delen.

§. 5.

**Olof Näs- Utmom dessa som nu äro upräknade, war ock Olof Näs-
sonung. nung en betydande Herre. Efter Langsegda Dal war Ko-
nung Ragwald Knaphöfde hans Son, och på en gammal Ko-
nunga-längd anføres han ibland de andra Sveriges Komungar
framför både Håkan och Inge, hwilket ock torde hafwa sin riktig-
het i anseende til någon del af Riket (1). Men om detta öde
wedgifwas, har man swårt at föreställa sig, på hwad sätt han
kunnat wara Son af K. Inge Stenkilson, som någre nyare
Historiefrifwäre behagat anføra. Denna mening eller, rättare
sagt, gifning har ingen annan grund, än at någre nyare så för-
regifwit, hwilket sål förmodeligen aldrig kan anses för bindande.
I allmänhet bör til slut af detta Capitlet påminnas, at denna ti-
den**

dens förnåme Herrar började så småningom at afflåda sig egen skapen af undersätare, och däremot anse sig för Med-Regerer. ^{nam} ^{niga} ^e ¹¹¹
 I de Ellofte århundradet lades grunden til denna oordning, hward Norden betriffar. När någon betydande Afhandling skulle ske, woro merendels någre förnåmare tillstådes, som tillika med Konungen utlofwade, at det, som förbehållet war, skulle obrorsligen hållas. De blefwo då ansedde som Löfmesmän, hwilka skulle förstå den Regerande at efterkomma sin gifna lofwen. På detta sätt blefwo de åtminstone medlare emellan Konungen och andra parten, och merendels Domare, hwarutas hände, at deras lydhet blef nog frivillig; ty så snart efter deras tycke Konungen intet fullgjorde någon Afhandling til alla sina delar, trodde desse Löfmesmän sig förpliktade, och berättigade, at förstå honom därtill, på hwad sätt, som omständigheterna kunde medgifwa. Det första exempel man har i Norden på denna farliga ofsed af undersätares borgen emot de regerande, är den Förening som stöts emellan K. Hårda Knut i Dannemark, och K. Magnus Olofson i Norrige, angående Thronföljden dem emellan, då där blef öfwerenskommit, at den som af dessa Herrar längst lefde, skulle wara regerande öfwer bägge Riken Dannemark och Norrige. Tolf af de förnåmsta i landet förpliktade sig med ed, at förlikningen skulle obrorsligen blifwa handhafwd, imedertid skulle en stadigwarande Fred wara emellan bägge Rikena (2). Så länge Konungarne woro mäktige, stadnade den gifna borgen juti blotta påminnelser, men i samma mån som Konungarnas wärkliga styrka genom andelliga frikostigheten afsmade, blef denna medlare-rättigheten mera gällande, och jänwigten, som tillförne varit hos Rikens Ständer, eller som det då het, hos Sveriges Rikes Allmoges, stadnade nu uti enskylda personers händer, hwarutas ordfeliga olägenheter uppades, som följande Historia utwisar.

(1) Eric Benzilius, Morn. Eccl. p. 17.

(2) Sturleson, T. 2. p. 9.

5. Cap.

Om

Konung Swerfers Regering.

§. 1.

Ster K. Inge Salstansons död wiste sig Wal: Rikes olägenhet uti sin fulla dag. Det ena upror följde på det andra, och Konungarna inwigdes merendels genom blod til sin höghet. På wärdiga, eller råttare sagdt, förnämna Friare til Thronen, war ingen brist. Så wäl Swerfer Kolson som Erik Jedwarson ledde sin härkomst från K. Blot: Swen. Ragwald Olof Näs-konungs Son syntes ock wara en besogad Thronsfkare så i anseende til sina Förfäder, som sina egna tankar. Fölke Fyllbyters Esterkommande woro ock måktige. Ju flere jämnstore Herrar insinna sig såsom fdkare, ju öfwenlytigare är walet. Det endaste, som sattes beka Herrar, war at ingendera war i någon nära skyldskap med Stenkilfska Konunga:huset, åtminstone så mycket man nu har sig bekant. Däremot woro uti Dannemarf Thronsfkare, som uti rätt nedstigande linia räknade sina anor från Inge Stenkilson. Magnus Nilson, annars den starke kallad, war K. Inge Stenkilsons Doterson af Margareta Fridkulla. Detta kan af det föregående intagas. Henrik Salte eller Skateler, som han kallas, hade en En af samma namn, nämligen Magnus, hwilken war Inge Stenkilsons Sone-doters Son. Erik Ejegods Soneson Biörn Järnsida war gift med K. Inges Doter Cathrina (1). Utas alla Kronpretendenterna woro de Danke Herrarne de närmaste skyldmän af det utlöknade Konunga:huset. Men utländskt Öfwerbet war man ännu intet wan wid, och Up:Swearne syntes intet hafwa någon smak därföre. Däremot woro Wästgötharne intagne af en ogemen wördnad för Stenkilfska huset. Den som skrifwit Bihanger til Wästgötha Lagen, har därföre intet förgätt at nämna, at Stenkil älskade Wästgötharna framför alla sina

undersåtare, och at det stod mycket wäl til i Landet, när den Elåften regerade. Deras wäl stadnade på Prins Magnus Nilson från Dannemark. Magnus Nilson hade åtskilliga förmåner, och war en hurtig och artig Herre, men hjertat dugde intet, emedan han ansåg alt för lösligt, åfwen de nedrigaste gärdnigar, allenast des affigt och Diegeringshuka kunde beskrämjas. Åt rätt fånna stora Herrars invärtes lynne är så mycket swårare, som de merendels med lit dölja sitt sinnelag, när det är af den beskaffenhet, at det behöfwer döljias. Det war då intet underligt, om Wästgötharne bedrogo sig, och utforade i stället för en god Konung en illat och blodtörstig Herre. Men hwarutinnan de måst försågo sig, war, at de tillwållade sig en rättighet, som dem intet tilkom; ty Up-Swearne ågde första rösten i Konungawalet. För denna ordsaken hade ock Ewearne intet affeende på det af Wästgötharna gjorda wäl, utan utforade i det stället Ragwald, Olof Nästkonungs Son. Om honom sågs wid Wästgötha Lagen, at han war balder och hugstor, hurtig och högsint. Men hans hurtighet eller hastighet påskyndade allenast hans undergång; emedan då han kom til Wästergöthland, förmodeligen i tanka, at hånna det anhang, som Magnus Nilson där hade, blef han af et uprättigt parti ihjälslagen, under förbarrande at han brutit Landsens Lag därigenom, at han utan gifkan tagat inom Landets gränts. Mera wet man intet om des regering med säkerhet. Dock dro omständigheterua något annorsunda upptecknade uti den gamla Konunga-längden, som A. B. Benzelius låtit trycka (2). Ty där säges, at Wästgötharne woro samlade och höllo Ting wid Karlaby, och emedan han instälde sig där, utan at wara annodad, blef han af dagq tagen. Det som nu är anfördt, har äminstone grund i gamla Handlingar. Men det öfriga, hwarmed man riktar K. Ragwalds Historia, är upblandadt dels med gisningar dels med bonderykten. Således säger man, at Allmogen samlat sig i Orgeyte Socken wid Kallebäcken, och at Ragwald blifwit där slagen och begravten i en hög, som Allmogen kallar Jätte-Kungens graf (3). Detta sidsta kan hafwa någon likhet med Eric Olsons Beskrifning på Ragwald; ty han säger at han war stor som en Jätte (4). Den som behagar tro detta och mera dylikt, länmas i sin fullkomliga Sw. R. G. 2. Del.

Smerler
Nilson.

frihet, men såfrast är, at hålla sig wid de gamlas fromwärdiga betättelser och lämna bonderykten åt Antiquarier; man bör ej berunga Historien med sådant. At Ragwald varit Håfwitsman för Kongliga Lîfwakten, är åter en nyhet, som honom blifwit tillagd af des tilnamn Knaphöfde, i den mening, at det skulle heta Knaphöfding, och at med Knapar skulle förstås Lîfwakt. Att det är oberwislîgt, men Knaphöfde lär beteckna det man i senare tider kallat kott för hufvudet. Efter Ragwalds död blef i Wästergöthland en slags Konungs-löshet eller interregnum, år minstone sågs det wid Wästgötha Lagen, at Lagmännen och Landshöfdingarna någon tid sedermera med all trohet styrre landet. En ehuruwål Magnus Nilson efter Ragwalds död blef mer allmänneligen erkänd för Konung, hade han dock så mycket at sylla i Dannemark, at han ganska sällan lär hafwa varit tilstades i Sverige.

(1) Rnytkinga Sagan, C. 89. f. 182.

(2) E. Benzelius, Mon. Eccl. p. 70. där alla Ragwalds omständigheter inbegripas i följande ord: Decimo loco regnavit Ragwaldur Knaphöfda magnanimus et corde tumens, hic quia contra Leges Vestgotorum ad Carleby ubi placitum tunc habuerunt, ipsis irrequisitis accessit, ibidem ab ipsis injuriam suam vindicantibus est occisus.

(3) Om dessa på gamla rykten sig grundade omständigheter kan man se Wilde ac Pufendorf. p. 53f. Dalins Sm. R. H. 2. D. p. 69. E. Benzeli Utf. til Sm. H. m. m.

(4) Ericus Olai, p. 43. Erat hic [Ragwaldus] giganteo corpore &c.

§. 2.

Magnus Nilson. Man kan fördenksfull intet neka Magnus Nilson rum ibland de Swenska Konungar, fastän man i våra gamla Konunga-längder ser honom wara förbigången; en Saxo, som är wäl så gammal, om ej äldre än de, beskriwer hans utkorelse på sådant sätt som omtalt är (1). Hwarföre och A. B. Benzelius afwen uppfört honom ibland Swenska Konungar. Om den allena bör kallas Konung, som genom sin wärde och omsorg bidrager något til Rikets förmån, och det allmännas gagn, bör icke allenast R. Magnus Nilson utan och åtskilliga andra ur Konunga-talet utstrykas. Man kan dock twifla, om det mödker, som möder oss om hans regering,

ring, skadar något denna Herrens minne. Det är stundom en förmån at vara okäud. Det som lägges K. Magnus til last af några nyare Historiekrifware, såsom at han hast del uti K. Inge Halstansons förgifning och K. Ragwalds dräp, har ingen annan grund, än at man har all anledning at tro, det Magnus Nilson skulle förmodeligen gärna påtagit sig en sådan förrättning, om tillfälle därtill giswits. Det af honom fördröade Nidingsdräp på sitt Enskonebarn Hertig Knut Laward af Sleswik öfwertrygar em hans beredwillighet i sådana mål. Men det gör intet tillfyllest til at göra honom dessa bestraffningar. Ja man wet icke en gång en enda förrättning som han gjort i Sverige, utom det at han, wid sin återkomst i Dannemark från en härfärd, upröist såsom Segerrekn några slipade stenar, Thorwiggar kallade, hwilka han tagit utur et Swenskt Afguds-Tempel, hwarsföre och de Swenske ansådt honom såsom en Helgedoms röfware eller Warger i weum. Wid samma tillfälle upröiste och Hertig Knut något rikt och rart byte, som han likaledes gjort under en Wikingsfärd mot öster, förmodeligen i Estland, hwaröfwer K. Nils förklarade sitt misnöje, förbårande, at denna fiendtlighet warit utöfwd på Swenskt bott. Men alla K. Månses förtjenster förbunkas helt och hållet genom det nedrige mord han begick på Hertig Knut år 1131. Alle rättsinnige förargades öfwer denna ogudaktiga gärning, uti hwilken äfwen des Fader K. Nils mistänktes för deltagande. Fördenksfull blef och K. Magnus, på det Menigheten skulle blifwa så mycket mer öfwertrygad om K. Nilses oskuld, landsförwist af sin Herr Fader, då Magnus förfogat sig til Gdtha Rike och uppehållit sig där någon tid. Men hwad K. Magnus inmedlertid förrättat och huru länge han wistades i Sverige, wet man intet. Nätt länge war det säkerligen icke. Men så snart K. Nils kallade sin föra fast ogudaktiga Son tillbaka til Dannemark, bröt Kriget ut i full låga, och den mördade Hertig Knuts yngre Broder Erik blef af Skåningarna och Seland's Boarna utropad för Konung, hwarefter Kriget fortsattes med omväxlande lycka til Lands och Sjös, til des ändteligen K. Månses sluteliga öde blef afgjort genom en Hustroudräffning i Skåne år 1134, eller 35 (4). Hit hade K. Nils och Magnus anländt med en talrik här, och upslagit sitt läger intet långt från Malmö wid Byen

Sverker
Kollson.

Hannar. K. Erik Erikson hade på sin sida Ekänningarna alla, hvilka och med et mycket hederligt loford wid detta tillfälle ihogkommas. På bägge sidor woro många andelige Män närwarande, så Biskopar som andre Präster. Med K. Nils och Magnus woro fyra Biskopar ifrån Jutland, en från Roskilb, och en från Sverige. På Eriks sida war Arke-Biskop Ascer från Lund, utom många Präster, som Arke-Biskopen besalte gifwa aflysning åt folket, sedan de bekant sina synd. r. Arke-Biskopen föreställde Krigsfolket, at nödwändigheten af Syndabekännelsen war nu så mycket större, som det war owisst, om sedermera tillfälle kunde gifwas at frista sig. Sådant lammade Arke-Biskopen åt folket sin wälsignelse på det sätt, at han besalte dem i Guds namn at gå hurtigt och karlmanligt fram och slå tappert, påminnandes sig, at GUD har intet större behag uti modstulne mesar än raska Drängar, och för öfrigt måste hwar och en dö i sinom tid. Denna Prädikan war riktig och sann nog, men intet särdeles andåktig. Däremot uprepade K. Erik allenast det swarta äreförgåtta upförande, som blifwit föröfwadt på Hertig Knut, des Broder, hwarester Fältslaget begyntes och lyckades på selswa Pingstdagen. K. Nils blef särad i selswa början af slaktingen, hwarpå han tillika med Harald Kesia K. Eriks Broder drog sig tillbaka til Fartygen. Men Magnus och Henrik Halte budo til at hjelpa oordningen, som genom K. Nilses undanflykt wrd förorsakad, och kunde Magnus för ingen del förmas at taga flykten. Andteligen när K. Månses Fandragare Sigurd starke såg, at nederlaget blef alt swårare och swårare på K. Månses sida, kastar han Fanan, fattar K. Magnus om lifwet och wil med wäld bära honom til Flottan. Men det war nu mera för sent, ty Eriks Folk affkar dem wägen til stranden, och slaktandet börjades å nyo, då K. Magnus tillika med Henrik Halte och des raska Wapendragare utom många andra så förnämre som ringare blewo liggande döde på platsen. Fyra Biskopar och Sextio Präster blewo och wid detta tillfälle nedfablade. Fältet öfverhölgdes med döda och särade, och de flyktande följdes ända til Fartygen. De slagne Biskopar woro Petrus från Roskilb, Thore från Ribe, Riättil från Wendshyl och Henrik från Sigtuna. På detta sätt lyckade denne woldske Mag

Magnus
Nilson.

Magnus sina dagar, och dödde som en hjälte, fast han lefwat som en ogärningsman. Och har man därföre welat något omständigare beskrifva denna hans sista förrettning, emedan han varit wald Konung i Sverige och förmodeligen fört titelen där af till sin död. K. Nils blef inter långt därefter mördad i Schleswig, men omständigheterna därutaf hafwa sin egentligaste plats i Danska Historien.

Sverker
Kolson.

- (1) Saxo p. 235. Interca Sueticorum partium Rege absumto Gothi summa, cujus omne penes Suiones arbitrium erat, Magno deferre auli alieni privilegii detrimento, dignitatis sibi incrementa querebant. Quorum Sueones auctoritate contempta, veterem gentis suæ prærogativam in aliquanto obscurioris populi invidia deponere patli non sunt. Itaque atque dignitatis speciem intuentes, titulum iniusta collatione præceptum noui Regis electu cassarunt. Qui mox a Gothis trucidatus, morte Magno imperium cessit.
- (2) Saxo p. 236. Sedan Saxo talt om dessa Thormiggår, har han denna utlåtelse: Magnus vero Christianæ religionis studio, paganam perosus, et sanum cultu, et Jovem insignibus spoliare, sanctitatis loco habuit.
- (3) Sveno Aggonis p. 112. Cui plebs Scanienfium semper probitate polens . . . occurrere non detestauit.
- (4) Detta är det namnkunniga Företags Slag, som skötte i denna tidens Handlingar omfålas. At det blef hållit wid Hammar bemisar Negrologium Lundense i Monumenta Scandinavica P. 2. p. 230. Uti Liber anticus Landensis i Mon. Scan. P. 2. p. 106. talas äfwen om denna träffning, och där kallas Magnus, virtute et potentia inclitus. De öfriga omständigheter äro tagna af Rnytinga Sagan, som är något utförligare än de andra. At det skedd på Pingstidagen, vittnar Helmsoldus Chr. S. L. I. C. 52. p. 43. Corner uti sin Chronica har anmärkt samma omständighet. Men uti Annales Hussuensis lägges til, at K. Erik Sverkersson David har ryckt ut från Lund med 300 Håstar, och sunnit Konung Magnus liggande på walplatsen, då han äfwen med hårda tilwitelser förebrådt honom sin ogärning. Men dessa omständigheters vidare utförande tillkommer dem, som med Danska Historiens författare äro sysselsatte. Imidlertid kan den, som intet har tillgång til de här återopade Böckerna finna sig fullkomligen förnöjd uti J. Græns Anmärkningar til Meursius p. 258.

S. 3.

Elskningen wid Företag skedd antingen år 1134 eller Sverker 1135 (1). Men innan des war Konung Sverker Kolson wald Kolsons
D 3 til wal

Swerker
Kollson.

til Konung i Sverige. Om hans Fader Kol varit på annat sätt Konung än uti K. Inge Salsstans tid är berättadt, kan man intet weta, och har han på detta sätt intet haft widare at besalla i Sverige, än öfwer en del af Småland och Östergöthland. Det Konungslösa tilståndet, som omtalas wid Wästgöthlagen, lär hafwa uppat sig efter K. Månses bortgång från Östgöthland, hwar efter K. Swerker blef uphögd på Thronen. Det synes, at de som gått igenom med detta wal, hafwa wärkeligen varit wämenande för Riket; ty det är ganska twiifelaktigt, om de förre Konungar af Stenkistiska huset haft något särdeles at besalla öfwer en del af Östergöthland. Detta blef ändteligen stadgad genom Swerkers utkorelse, och hela Riket kom åtminstone någon tid under et hufvud. Men om året, när Swerker blef wald til Konung, är man intet förwijsad. Af Saxo är det tydeligt, at detta skedde för Foreriks slag, och således ofelbart för 1135. Och så wida någon ordning är följd af Saxo, måste det händt några år förut. Denne Historiefrifware kan intet wederslägas med lösa gifningar, då han berättar något, som händt och skedd. Om uti Påfswens Innocentii den II:s Bref af år 1133 Konungens namn varit utsatt, hade twisten snart varit sluten. Imidlertid har man orsak at tro, det Påfwen haft sig bekant, at K. Nilses Son Magnus war wald til Konung i Sverige; och så framt han ännu varit erkänd därefter, hade han förmodeligen gifwit något tecken därtill uti Brefsuett til K. Nils, emedan saken rörde Swenska och Danska Konungen gemensamt. Men til öfwentyr har saken hängt så tilhopa, at Årke-Biskopen i Hamburg Adalbero påfat tilfälle, när allt i Dannemark war uti en gäfsande oro, och K. Nils tillika war misnögd med Årke-Biskop Nsker; det wad då tid, at med kraft påyrka de gamla rättigheter, som Hamburgiska Årke-Biskops-Öfret hade haft öfwer Böhmska Biskoparna. Tilfället war ock så mycket önskeligare, som uti Sverige då öfwen regerade en nyligen utwäld Konung, som ock hade all orsak at wara misnögd med Dannemark, och således skulle gärna se, at Biskoparne i Sverige måtte bliwa frifallade från Danska Öfwer-uppgiften. Adalbero utwärfar då icke allenast Påfswens Innocentii Bref til Swenska Biskoparna om deras undergifwenhet under Årke-Biskopen i Hamburg,

utan

utan ock til Konungen i Sverige och Konungen i Dannemark af en och samma dag näml. den VI Kal. Junii 1113 (2). Det är ock kan hända wärdt at nämna, det Brefsver til Konungen i Sverige synes nästan något höfligare, än det som är skrifwit til Konungen i Dannemark; ty då uti detta senare står, at Påfwen ber och besaller Hans Försikthet, står uti Brefsver til Konungen i Sverige, at Konungen ber och besaller Hans Adelsbet, Nobilitati. Tux rogando mandamus, då man nog kan vara försäkrad, at om Brefsven varit skrifna til Fader och Son, hade äminstone Hofstilen varit lika i bågge. Man må anse likwäl denna uträkning som man behagar, är det ändå aldeles afgjort, at K. Swerker war wald för år 1135, så länge man intet kan med häure skäl bewisa, at Saxo sagt osanning. Ingen orsak är ej eller, hwarföre man skal skylla Saxo för dikt, då han säger, at K. Nilses andra Gemål Ulfhild gått ifrån honom til Swerker, medan K. Nils ännu lefde. Sådant har skedd och kan ske i alla tider, och än mera då, när alla grufweligheter och obygder woro i högsta moden och alla brott kunde försonas hos de andeliga med Klosters uprättande och andäktiga stänker til Clerecier. Den som tror, at et sådant upåtag ansågs för något besynnerligt, den känner wärfeligen intet denna tiden och denna tidens männisfjor. Lofligt och olofligt war et och detsamma, och den som tror, at något intet kunde ske, efter det war synd och oansständigt, tänker intet med sammanhang om detta Tidehwarf (3). Man låter fördenksfull K. Swerker börja sin regering med en Kärleks-handel, som til äfwenlys intet är til hans heder, men torde ändå vara sann, fast egenteliga sammanhanget torde hafwa varit i många omständigheter obekant för Saxo sjelf, och måste således blifwa ännu mörkare för Esterwerlden. Om alle hänger så ihop, som denne Historieskrifware berättar, har Swenska Konungen med intagande Bref wunnit Danska Drottningens hjerta, som förmodeligen hast mer smak för at tilbringa sin tid uti en ung Herres Hof, än hos en gammal sextio års Gubbe, som war utombedes öfwerhopad med et swårt Krig, hwilket ock slöt med hans undergång. Efter denna förrättning bygde Konung Swerker Kyrkor, invättade Kloster och riktade Munkar, och hade säkert funnat med sådana förtjenster gista sig med ännu et par hustrur, om han funnit det angelägit.

Swerker
Kollon.

Sverker
Rolfson.

(1) Uti *Chronicon Sialandix*, af *Arnas Magnus* utgifvit, skrives, at Gotviks slag blef hållit år 1135. I *Chronologia* från år 1126 til 1415 hos *Benzelius Mon. Eccl.* p. 81. står ock samma årtal, m. m. Men *Byetinga Sagan* har 1134. s. 199. *Necrologium Lundense* i *Mon. Scanenſia* har samma årtal, och til så mycket mera uplysning sätter ut *Indictio Romana XII*, och kunde väl intet Domberrätt i Lund vara okunnige i detta målet. Hvarföre det här vara tryggast at seå denna namnkunniga träffning på år 1134.

(2) Preswen finnas hos *Hardouin Conciliar.* T. 6. P. 2. p. 1160.

(3) *Theodericus Monachus*, som är den äldste af infödde Norrmän som på Latin skrifvit Norrsta Historien, har gifvit oss i allmänhet afmåling på dessa tider i anseende til Norrige, hvar man liksom i alla tider funnit et slags wett och ansåndighet. Hans wittnesbörd kan förtjena at anföras, och yttrar *Theodericus* sig på följande sätt, sedan han berättat Harald Gylles järnbörd: *Paucis exinde annis Rex Sivordus hominem exuit. Nos quoque hujus scedulae heic finem facimus, indignum walde judicantes memorie posterorum tradere scelera, homicidia, perjuria, patricidia, sanctorum locorum contaminationes, Dei contemptum, nequam religionum depredationes, quam totius plebis, mulierum captivationes, et ceteras abominationes, quas longum est enumerare, &c.* Man behöfwer intet inbilda sig, at *Theodericus* welat här allena wisa sin måltalighet; här öfvergår naturen all måltalig.

§. 4.

Med all sannolikhet kan man då hänföra K. Sverkers regeringens början äminstone til år 1133. Hurudant tillståndet war i de nästgränsande Länder, kan man någorlunda sluta af det föregående. När K. Erik Erikson Emund genom Konungarnas Magni och Nilles fall kommit til Riksstyrelsen i Dannemark, förbättrade han intet hwarken sig sjelf eller regeringen, utan utöfwade en dnaturlig grymhet, som wanhedrar människjan, men affskildrar tiden. Sin äldre Broder Harald Kessa lät han bli neder genom sin lifwakt. Sin Broder Vidar Järnsida, som med så mycken tapperhet bistått honom, under sin förförlig, lät han binda wid en qwarsten och kasta i sjön, hans Ellofwa Bröder, af hwilka somliga woro omtyndige, lät han halshugga, och efter sådana bedrifter blef han sjelf mördad på en allmän Riksdag 1139 (1). I Norrige regerade denna tiden Harald Gylle, som efter Sigurd Jorsalafarares död blef ändteligen en rådig Herre öfwer Norrige år 1105 (2), sedan han öfwerwunnit

nit sin Broderson Magnus Sigurdson. Denne Harald hade Sverker förmödeligen varit en god och hederlig Konung, om han lefwat på en annan tid. Men nu utöfwades ohörda grymheter. När han fick sin medråttare K. Magnus Sigurdson fången, lät han först stinga ut ögonen på honom, sedan afhugga ena foten, och ändreligen sarga på et annat sätt, som blygsamheten tillåter intet nämna. Så wörddes Christendomen och männisligheten af dessa tiders hjeltar. Wil man göra den onödiga frågan, med hwad rätt allt detta skedde, är all orättwisa på Harald Gylles sida, emedan han med en dyrded lofwat Sigurd Jorsalasarare, at han, så länge Sigurds Son Magnus lefde, intet skulle begära någon del af Riket. Omfider blef Harald Gylle mördad i sin söta sömn, i fången hos sin älskarinna år 1136. Jämför man dessa regeringar med K. Sverkers Regements-tid, skulle man tro, at man i Sverige lefde i et paradys under stilla och fredliga göromål med Klosters anläggande, och präktiga Kyrkors upbygggnad. Det sistä war angelägit och anständigt för Riket, och det förra i anseende til tiderna intet at förkastä, emedan Munkarnas sysslor woro ännu mycket användä på Menighetens undervisning, hwilken war så mycket mera nödvändig, som man wärfeligen intet wiste, om Allmänheten war hednist eller Christen.

(1) *Sveno Aggonis* p. 113.

(2) *Torfaus* H. N. T. 3. p. 502.

§. 7.

En af de angelägnaste ärender för Riket war wäl Christendomens stadfästande och utwidgande. K. Sverker wiste ock i detta målet en ogemen nitälskan, - hwilket detsförä uti et särskilt Capitel skal utföras. Påswarne i Rom hade ock altid haft en slags wärd om Swenska Församlingen; men som denna tidens Öfwerherdar i Rom brukade Christendomen som et medel at bestränja sitt andeliga enwäld, och skrapa ihop penningar, kunde de intet wara nögde med Christendomen i Sverige. Ty ännu kan man intet säja, hwad nytta Rom hade haft af Swenska andakten. På de flästa ställen i Europa war Prästerskapets ren-

S. 2. Del. 113

Sverker
Kollon.

lesnad eller ogifsta kyskhet införd, såsom et af de krafigaste medel till befastande af Romerska Stolens anseende, man gifte sig däremot i Sverige. Andra Konunga-Riken lämnade wackra penninge-afgifter till Apostoliska Stolen, men i wår Nord behöll man sina penningar för sig self, och hwad Biskopar och Präster kunde samla, war så litet, at andeliga Tjenden eller afgiften där af intet kunde hinna till Apostoliska Skattkammaren i Rom. Sådana oordningar borde röjas ur wägen, i det afseende affärdades Cardinalen Nicolaus Albanensis till Norden af Påswen Eugenius den III, på det där ock måtte blifwa en ordentelig Påswe-regering. Denne Cardinal war en Engländer, het Breakspear, och anlände från England till Norrige år 1152. Harald Gryles Söner regerade där wid Cardinalens ankomst, Sigurd, nämligen, Osten och Inge. Han war nog afswarsam emot K. Sigurd och Osten, men K. Inge omfattade han med faderlig ömhet och kallade honom sin Son. Till andeliga maktens befastande woro två ting ganska oumbärliga, nämligen, at folket måtte wänjas till mera lydnad, och någon rätt myndig andelig person måtte förordnas; som med kraft och anseende kunde wårda Kyrko-sakerna. Det förra kunde intet wäl blifwa wärkstället, så länge den urgamla sed at bära wapen warade hos Allmänheten. Det sednare fordrade, at Årke-Biskop måtte förordnas i hwart Rike. Af en gammal försarenhet hade man lärt, at de på aflågna orter residerande Årke-Biskopar intet kunde fullkomligen uppfylla Påswens åstundan. Det war då fördelaktigare för andeliga emwäldet, at en inländsk Årke-Biskop tillsattes. Som detta i första påseende syntes tjena till Rikets heder, blefwo Konungarne i Norrige snart öfwerfalte, och Årke-Biskops-sätet förordnades i Nidaros eller Trondhem. Att detta war en af Cardinalens hushwud-afgifter, kan åswen där af inhämtas, at Nicolaus hade Årke-Biskops-rectnet eller Pallium med sig, hwilket annars med mycken kostnad och ödmjukhet skulle sökas från Rom. Den andra omständighet wann ock sin fullbordan, så at det blef förbudt för alla i allmänhet at bära gewär i Staderna, de Folf undantagande, som fölgde Konungen. Denna lurrättning kunde ock hafwa sin nytta för det Allmänna, och Cardinalens wäntliga och intagande wäsende förbarg sig hela Norrige, så

så at han war af högre och lägre mycket afhållen (1). Härefter försogade Cardinalen Nicolaus sig til Sverige i samma affigt. Men här utdrättade han intet, i anseende til Arke-Biskops-wärdighetens införande. Et allmänt Möte blef wäl sammankalladt til Linköping, men en willo-anda och afwundsjuka war redan upkommen emellan Swear och Götter, så at de hwarken kunde komma öfwerens om Personen, som til denna wärdigheten skulle uphöjas, eller om stället hwar denna wärdiga Thronen borde sätas (2). Dock war intet Cardinalens möda aldeles föfång; ty han förmådde de Swenska icke allenast at betala en wäl afgift til Rom årligen, under namn af S. Peters-penning, utan gewärsbärande blef likaledes allmänneligen förbudt (3). Den heliga Rortans fri- och rättigheter blefwo ock på et wist sätt stadgade, fast man likwät intet kan seja, med hwad wilkor försattningen blef gjord. Man skulle tycka, at man hade bordt så underåttelse af Johannes Magnus om dessa förändringar, men man finner där intet stort mer, än hwad han lånt af Saxo, så at man kan hafwa skäl at twifla om det, som af Johannes Magnus anföres, när det intet hos vår Lundska Historiekrifware finnes upptecknad. Örnhjelm är den förste, som af Påfwens Anastasi den IV:s Bref gifwit underrättelse, på hwad sätt Nicolaus Albanensis förwaltat sin andeliga beffickning i Sverige. Ammars berättar Manrique, at Cardinalen Nicolaus utrotat hedendomen i Sverige och Norrige (4), hwilket wäl intet kan betyda annat, än at han gjort några försattningar, som til Christendomens widare stadfästade tjena kunde, hwilket torde wara i wist hänseende sannt, så framt han författat Catecheser för Sverige och Norrige, som Pontoppidan utaf Alexander Natalis anmärkt. Sedan Cardinalen intet såg sig kunna mera utdrätta i Sverige, tog han wägen tillbaka genom Dannemarf, och lämnade hos Arke-Biskop Eskil det at Swenska Arke-Biskopen årnade pallium, hwilket gaf sedemera anledning til det andeliga Förstendöme eller Primat, som Arke-Biskopen i Lund utöfwade öfwer Swenska Biskoparna. För öfrigt skulle man nästan kunna falla på den tankan, at denne Cardinal warit en ärlig man, hwilket man i allmänhet om denna tidens Påfweliga Legater intet kan säja, så framt man intet wil göra dem uppenbar orätt. Det är wäl utan all twifwel,

Swerter
Kollon.

Cardinalen
Nicolaus
Albanensis
i Sverige.

Peters pen-
ning - in-
förb.
Gewärs
bärande
förbudt.

Swerker
Kolson.

at han lade någon grund til den Påfveliga regeringens vidare befrämjandes, men om et sådant wälde hade råkat i goda händer, hade det wärkeligen kunnat skaffa mycken nytta. Sitt goda hjerta wiste han ock genom de råd, som han gaf Konung Ewen Erikson i Dannemark, hwarom vidare skal nännas framdeles.

(1) *Sturleson T. 2. p. 347.*

(2) *Saxo p. 263.*

(3) *Anastasi den IV:s Bref til K. Swerker och til de förnåma Herrarna i Sverige* är daterat Laterani 4 Kal. Dec. utaf hwilket dessa ord egentligen höra hit, och förmanar han dem först, ut præcepta diuina et fratris nostri [Nicolai] statuta de libertate ecclesiarum uestrarum, armis non portandis et aliis ad salutem populi spectantibus, firmiter obseruetis . . . Censum autem, quem in argumentum deuotionis uestræ beato Petro de terris uestris perfoluendum annis singulis statuistis, fratribus nostris Episcopis tribui faciatis, ut per eos sedi apostolicæ transmittatis. Brevet finnes uti *Örnbielms Bullarium p. 65.* och uti *hans Hist. Eccl. p. 453.*

(4) *Angelus Maurique Annal. Cisterciens T. 2. p. 46.*

(5) *Pontoppidan Ann. Eccl. T. 1. p. 261.*

§. 8.

Detta är en af de märkwärdigaste förändringar, som uti K. Swerfers tid, tilldrog sig i Sverige. Peters-penningen war wäl ej någon särdeles tunga för landet, men den war et medel likwäl, til at så småningom wänja Allmogen til nya skatter, hwarföre de hit intil haft en odöfwerwinnelig afky. Genom wapnens afläggande aflädde sig ock menigheten så oförmärkt sitt gamla frigifta anseende, och Swenska Bondens förra högaktning för föll så småningom, och hade ofelbart på slutet stadnat i tråldom, så framt ej Sten Scure den äldre omsider, genom omständigheternas wanskelige sammanhang, sedt sig nödsakad, at någorlunda uplifwa gentene mans urgamla deltagande uti wiße Riks wårdande ärender. Sjelfwa Konungarne borde ock finna sin råkning genom inkränkningen af wapnens allmänna bruk, om de ej därjämte genom en otidig och oförsiktig friskostighet til de andeliga bundit händerna på sig. Ingen ting är så godt, at det ju kan misbrukas, och sällan är något så ondt, at det ej genom eftertanke och försigtighet kan tjena til förmån. Jag tror likwäl, at K. Swerker war ej särdeles i stånd til at draga någon besynnerlig

lig nytta af någon ting. Dock ser det ut, som hant begripit Sverker
deligheten af Konungarnas inländska giftermål. Hvarföre han Sverker
ock, sedan han mist sin första Gemål, utsåg sig på nytt en ut- Kolson.
ländsk Brud, nämligen Konung Måns Nilssons efterlämnade
Anka från Danneemark (1). Om K. Sverker lockat til sig K.
Nilsses wärdeliga Gemål, hade detta Äktenskap kunnat upväcka
någon tvist hos de andeliga, emedan han ingick hjonelag med
sin förra Hustrus Styffsons Anka. Men det war ej tid at grä-
la i förbudna lederna, då hufvudsakeligare göromål påskyfades,
Biskops-säten borde riktas, Klosterna åsrensas: Denna andakt
kunde kalna, genom swärighet i kärleks-saker. Detta Äktenskap
lämnades då opåttalt, och Kyrkan hade ingen skada därav.

- (1) Detta betwises tydeligen af Saxo p. 258. Orden äro dessa: At Kanu-
tus ab Alaburgo Liorhusium petens apud Vitricum Sverconem exul ali-
quamdiu demoratus est, huic liquidem occiso Magno Canuti mater con-
jugio obvenit. Detta anföres fördenstull, emedan uti Namärkningarna
til Meursius man har sett detta giftermål.

§. 9.

Nedan Sverker med fredliga syftor förnötte sin Regerings- Tillstånd i
tid, war Danneemark återigen utsatt för en häftig Krigslaga, Danneemark
hwarit K. Swen Ulssons talrika Efterkommande och gemensams efter år
ma arfsrätten emellan äkta och oäkta Söner gaf anledning. 1139.
Erik Emund hade gjort sig all möda, at minska myckenheten af
Kron-Pretendenterna. När han dödde woro likwäl ättilliga så-
dana Prinsar til öfvers. Erik Ejegods Soneson af Harald Ke-
sia, Olof Haraldson, Erik Emunds egen Son Swen, Hertig
Knut den heligas Son Waldemar, Måns Nilssons Son Knut
och Henrik Haltet. Söner Magnus, Ragwald och Burislef.
Efter utseende hade Henrik Haltet Söner flyttat redan til Swe-
rige och tagit där i besittning sitt Möderne-gods, ty deras Mo-
der war en Swenssk Prinsessa, hwarom förr är nämnt. Annars
hade de til åsventyrs insett mera blifwit förskonte af Erik Emund
än des egna Bröderbarn, och det så mycket mindre, som Hen-
rik Halte deras Fader hade alltid varit emot K. Erik Emund,
och

Ewiger
Kolfon.

och stupat på slutet med wärjan i handen emot honom i Fot-
wigs slag. Men om Henrik Halkes Söner och deras förmoda-
liga wistande i Sverige får man tillfälle at tala framdeles. Wid
Erik Emunds död war Olof Haraldson i Norge. De tre an-
dre Prinsar, som man nämmt, woro unge och omynlige, man
utwalde fördenfull en af K. Eriks Eystersöner Erik med tilnam-
net Lam. Sedan detta wal war gjort, insinner sig Olof Ha-
raldson och återfördrar sitt Fädernes arf, men när det blef af-
slagit, under förebärande at han fört afwog sköld emot sitt Fä-
dernesland, ombyter han sitt påstående och får begärelse til huf-
wa Kronan, och skal han hafwa tolf gångor träffat med K. Erik
på et års tid (1). Första försöket gjorde han wid Arendala inter långt
från Lund. K. Erik uppehöll sig då där, och wille Olof öfwer-
rumpla honom om natten. Men som Ryttere walter woro ut-
satte kring gården, råfade han först på dem, och sedan de up-
wäckt det öfriga Krigsfolket, måtte Olof taga flykten til Sverige.
K. Erik gör då i fullkommen säkerhet en resa til Seland, hwar-
på Olof inställer sig å nyo i största hast, stämmer Menigheten
tilhopa på fältet wid Arendala, och blifwer där utropad för Ko-
nung. Arke-Biskop Eskil war wid detta tillfället närwarande i Lund,
och som detta nya Konunga-walet behagade honom intet, ryf-
ter han ut med sitt folk til at skingra Olofs församlade medhållare,
men det lyckades intet bättre, än at han blef tillbaka drefwen i
Staden och där ganska hårdt inspärrad, så at han såg sig tvun-
gen at med ed tillsäja Olof sin trohet. Den gångna eden hin-
drade likwäl intet Arke-Biskopen, at i största hast begifwa sig
til K. Erik, som ännu uppehöll sig på Seland, så snart Olof
uti andra ärender hade bortrest. K. Erik och Arke-Biskop Eskil
sammandrogo inmedertid folk och skynde med Flottan och folket öf-
wer til Skåne. Til all olycka lade Flottan an wid Landora, nu
Landskrona. Et gammalt skräck afhöll K. Erik at stiga där i
land, emedan man inbillade sig, at en Konung som landsteg på
det stället intet kunde lefwa öfwer året. Konungen blef förden-
full huf på Farenngen qwar, och gaf Arke-Biskopen besallning öf-
wer folket som gick i land. Olof war intet långt borta med sin
Manskap, och jagar andeliga Fältherren å nyo med underhaf-
wande Krigsfolket på flykten, så at Konungen så wäl som Arke-

Bisfopen woro nödsakade at öfwergefwä Skåne till widare, och Olof såg sig på en kort tid encladande i Landet. Han lærer lå tillfatta en annan Arke-Bisfop i Lund, hwilken ock het Eskil, gdr Lund til sin Wapenplats, hwar han innelöt alla sina Krigsförordenheter, och upförde sig, som han hade warit en fredlig inneshafware af hela Skåne, utan fruktan för några widare tilbud från K. Erik och den mäktiga Arke-Bisfopen. Det war intet swårt at begripa, det en sådan säkerhet skulle flutas til Olof Haraldsons fördärf, och kommit K. Erik om natten helt öfvermandes til Lund, bemäktigar sig i största hast alt Krigsförordet och låter uphänga den nya Arke-Bisfopen. Olof Haraldson fattades intet mod, fast honom selade förstånd och Krigshycka, han samlar darsföre folk och möter K. Erik wid Ghumstorp, men Olof Haraldson blef här åter slagen på flykten, och tog i största hast sin tilflykt åter igen til Sverige. Här samlar han sig nytt folk, och igenom Blekingen öfverraskar en hop af K. Eriks Troppar och för sedermera öfwer til Seland. Hans bedrifter där i Landet slöts med Bisfop Niccos förrådska död, efter hwilken förättning Olof tog vägen tillbaka til Halland, och blef ändteligen aldeles nederlagd wid Tjute å, intet långt från Belteberga Sätessgård (2). Här är ingen anledning, at K. Sverker hafte någon del i alt detta, utan låra några Swenske Herrar på egen räkning gjort detta biträde åt Olof Haraldson. Alla dessa rörelser hafwa förmodeligen skedd åren 1142 och 43, och K. Erik efter et så långt Krig mot Wenderna, beswårad af en sjukelig kropp, lednade ändteligen wid Diegerings-bördan, lägger Kronan neder, blifwer Munk och död 1147. Imidlertid hade Prinsarna Ewen Erikson, Knut Månson och Baldemar Knutson upväxt, och kommit til mogenhet, at de ock kunde göra sina underfåtare olyckeliga. Ewen blef wald til Konung i Seland och Skåne och Knut i Gutland. Arke-Bisfop Eskil hade hyllat K. Ewen, men som han afföll til K. Knut, blef han med wårjan i handen fången, då K. Ewen låt hänga honom up i en forg under hwalfwet i Lunda Domkyrka (3). Men Arke-Bisfopens andeliga Helgedom war så wördad, at Konungen låt strax hisa honora neder och stänkte honom i förlifning en stor del af Borneholm tillika med annat Landgods, då han lifwål til öfwermyrs kunde haf-

Sverker
Kelson.

Eriker Rolfson. hafwa förtjent samma uphöjelse, som des namne hade ernådt under K. Erik Lam. Kriget fortsattes sedermera med omväxlande lycka, emellan dessa Samkonungar. Dock war måsta förmånen på K. Swens sida, sedan Prins Waldemar hade förenat sin styrka med honom. Hwarföre ock K. Knut Månson tog sin tillflykt til sin Styffader K. Eriker, som då uppehöll sig i Löödse. Som Saxo berättar, blef K. Knut mycket wäl emottagen i början, men antingen war han sielf benågen til något slags öfwerfödd och slöseri, eller ock war K. Eriker för stark hushållare, så at Knut Månson blef nödsakad, at sälja sina fastigheter, dem förmodeligen, som han fått i arf efter sin Fadern moder Drottning Margareta Fridfulla. Det obehageligaste war likwäl för den flyktande Herren, at des Styf- eller Hallsbroder Prins Johan K. Erikers Son gjorde begabberi af hans olycka, och med stickande wisor förolämpade honom; et upförande, som wanhebrade Prins Johan sielf, emedan en widrig lycka endast kan af nedriga sinnen förebrås. Således berättar Saxo omständigheterna af K. Knuts wistande i Sverige, och kan wäl wara, at han intet warit fullkomligen om alla omständigheterna underrättad, hwilket ock synes kunna intagas, af det som sedermera sig tilldragit. Men om K. Knut begifwit sig til Sverige, i tanka, at där så något understöd til at fullfölja sin rättighet til någon del af Danska Riket, blef han ofelbart bedragen i sina uträkningar. K. Eriker war af långt fredligare sinne, än at han skulle wara hågad för så widt utseende förslag, ehuru kan hända både försiktigheten och billigheten hade kunnat krässa et annat upförande. Som likwäl all K. Knuts omsorg systade dit, war et längre drögs mål i Sverige onödigt, hwarföre han ock begaf sig til sin Moderbroder Konungen i Välen, och sedan efter många fåfånga försök, at å ny förså sig i Dannemark, förfogade han sig til Kåjser Fredrich Barbarossa, som måtlade Fred emellan honom och K. Swen, på de wilkor, at Knut såsom Låntagare fick et anständigt stycke land i Dannemark til sitt underhåll. Detta har man warit nödsakad at anföra af Danska Historien, på det man måtte så så mycket mera begrep om det, som följer.

- (1) Chronicon Sialandicæ wid år 1142. p. 27. Swerker
 (2) Saxo p. 253. Swerker säger, at detta Olof Haraldsons Nederlag Kollon.
 skedd wid Kullösta.
 (3) Ut H. B. Skil blef uphängd i en sorg under hwallwet i Lunds Dom-
 kyrka, intgår H. B. Nicolai Chronicon wid år 1149. Det öfriga
 är taget af Saxo.
 (4) Om R. Runo wistande hos R. Swerker kan man läsa Saxo p. 258,
 och Rynelunga Sagan, som anför omständigheterna något annorlunda.

§. 10.

R. Swen Erikson i Danmark hade merendels haft lycklig Krig med
 kan på sin sida. Härigenom uppmuntrades han til större företa- Da n n e
 gande, och fick i sinnet at afwen öfwerhupa R. Swerker med mark.
 Krig. Anledningen härtil gaf R. Swerkers son, den förnämde
 Prins Jahan. Hans upförande war så ogudaktigt, at nästan
 intet oanståndigare kunde utdänkas. En Landshöfding i Halland
 benämnd Carl hade en mycket wacker Feli och Swägerska som
 war Enka. Prins Jahan fattar til dessa Fruar en otidig kär-
 lek och pågar tillfälle, när Landshöfdingen war bortrest. Han
 redöwar då bort bägge Fruarna, för dem med sig til Sverige
 och förnedrar dem på et sätt, som utmärker den grofwaste lider-
 lighet. Som denna oanståndighet icke allenast misshagade Konun-
 gen utan öf hela landet, stiekade Prins Jahan dessa Fruar änd-
 religen tillbaka, men hans högakning förlorades härigenom så
 mycket hos allmänheten, at han kort derefter, då han höll Ting
 med Allmogen, blef af dem ihjälslagen (1). Man wet intet rät-
 ta sammanhanger af denna upresning, men man finner däraf, at
 en ottyglad ogudaktighet kan wara farlig också för de förnämsta
 i Landet. En ehuru fördjupad werlden är i ondskan, har ändå
 en fräck gudlöshet med sig et wäl grundadt förakt, äfwen hos
 dem, som intet annars äro så samwetsgranna. Prins Jahans
 upförande kunde anses för en skymf, som war tillfogad hela Dan-
 ska menigheten, men intet kunde det tillräknas hwarken Konungen
 eller Folket, som wisat därföre en billig affky, och desutan war
 redan den brottslige dödd, så at intet widare wite eller straff af honom
 ästas kunde. R. Swen satte sig icke bestomindre före at utkräf-
 wa sin hämderätt af hela Riket, och smickrade han sig intet
 med mindre, än med et i hans tycke wäl grundadt hopp om hela
 Sw. R. 3. 2. Del. D. Ri.

Ewerker
Solon.

Rikets underkufswande. Man behöfwer inter flera upgifter för at fåmma denna Herrens insigt. Uti sitt Rika emot K. Knut Månson hade K. Ewen haft öfwerwägen, dock mer genom K. Waldemars förtjenst än genom sin egen, och nu wille han ensam göra sig mästare af hela Sveriges Rike; ty så wäl Waldemar som Knut Månson ursäktade sig från Swenfka Fälttåget. Hela denna inbillningen grundade sig på K. Ewerkers swaghet, som war gammal och uteshwad, liksom alle Swenfke Herrar och Inbyggare moro-likaledes Alderbrunne och uteshwade. Saxo som lefde denna tiden beskriwer artigt den yrsel, som intagit K. Ewen och hans Hof-smickrare. Man urdelte Jarle-och Hösdingedöme såsom uti et öfwerwunnit och intagit Land, ja trånne Herrar trånstade redan om et wackert Swenfkt Fruentimmer, hwilken trånste K. Ewen på det sätt afgjorde, at den som wiste stösta prof af tapperhet, skulle äga den swenska skönheten, såsom en wälsförtjent segerlön. Under sådana tilrustningar och denna segerlyra ankom Cardinalen Nicolaus från Sverige til Dannemark, och förestälde med goda skäl, at genom et sådant krig war ingen ting at winna, och at K. Ewen genom et sådant fälttåg endast förswagade sig sjelf, hwilka fleka råd man hade bordt följa, snart sagt, i alla tider. Men ingen ting kunde afhålla K. Ewen Erikson, som war redan drucken af Swenfka segrarna. Jefe destomindre, som Landet, hwarigenom inbrotter skulle ske, war affuris genom trånnga skogar, fårr och strömmar, som nödwändigt måtte göra tågandet ganska öfwenlyligt, fattar K. Ewen det förslag, at göra anfallet om vintern, då strömmar och fårr ånnu icke skulle wara hinderliga. Emot dessa tilrustningar tog K. Ewerker afdeles ingen församling, utan sökte endast med trånnga besittningar at afbjda kriget, hwarigenom K. Ewen blef än mera bekräftad i sin föresats. Därpå bryter K. Ewen in i Flinwedon, då Ostbo, Wäsbo och Eönderbo blefwo intagna, (2) hwilket war så mycket lättare, som K. Ewerker inter gjort minsta anstalt til motstånd. När Danfka tropparne kommo til Wärends härads, hade alt folket dragit sig undan i skogarne, och K. Ewen gjorde sig redo at bryta längre in i Landet, men på årh. Men tidning, at Bänderne i Wärends härads gjordt förhugningar, där han skulle tåga fram, vrefte hant ut til förhugningen, där en hel hop

Swerter
Kollon

af de Danska blefwo slagne; men som Bänderna intet hade någon anförare, hade de redan dragit sig undan, när följande dagen et nytt anfall skulle ske på den upkastade bråten, och Danska tropparna gingo utan någon fara förbi förhugningen, hvarpå Wärendsboarna hyllade Konungen i Dannemærk. Sådant är Saxos berättelse, och är det väl möjligt, at åtskilliga omständigheter äro förbigångne. Det är utan alltvifvelsmål, at Danska härn måtte draga sig tillbaka, en del til Skåne och en del ät Halländska sidan (3). De som wände sig til Halland blefwo först mycket väl i återfärden utaf Smålandningarna sågnade, men sedan blefwo de dels innebrände i husen, dels nederhugne, dels gripne och lefwande stoppade under isen på Nissa å. Sjelfwa anföraren Carl omkom och wid samma tillfälle. På detta sätt lyftades detta ryktbara fälttåg med alla des widlystiga och stora förlag. Utaf alla omständigheter finner man, at alt nederlag, som blef gjort på fienden, skedde af Bänderna sjelfwa, så at Konungarne för sina personer inlade aldeles ingen heder. Och om något wårde bör sättas på gamla bondensikten, skulle jag snart kunna tro, at det öfweralt utropade Wärends härads urgamla hedersminne med trummors brukande wid deras brudfärder bör ledas ifrån detta K. Ewen Eriksons fälttåg. Några omständigheter komma ännu äro öfwerens, såsom at fienden wid sitt inbrott i Wärends härads fann allenast tomma husen, och at han efter mycket wäplågaude blef i dryckenheten nedergjord. Om man hade någon annan tillförlätelig underrättelse om hela förrettningen af Saxo och andra Danska handlingar, torde än mera öfwerensstämmande finnas med den af Konglig Rådet Gref Dalberg til H. K. M. Konung CARL XI. ingifna berättelse om Wärends härads gamla friheter. Det man här af i synnerhet kan lära, är omständigheten om trummors bruk wid bröllop och systrarnas lika arfsetott med bröder, hwilket synes intyga, at äfwen wimmo föner haft del i Smålandningarnas försvars anstalter, alt det öfriga synes wåra af det slag, som man wid lediga stunder plågar roa barn med och andra barnligt tänkande människor. Husfoudannærkningen wid hela fälttåget blifwer den, at Cardiazlen Nicolaus Albanensis hade, utan at wåra Prophet, spådt sant, och at blodiga tråtor emellan Sverige och Dannemærk hafwa

Swerker merendels den wårkan, at man fördrif och updrer sig sjelf, och
 Tolson. hela myttan stadnar hos upmärksammas utskänningar. (4)

(1) Saxo p. 263 och 264.

(2) Detta är taget af Rynplinga Sagan, det öfriga är af Saxo.

(3) Uti *Dalín S. R. H.* 2 Del. s. 96 säges, at R. Swen i återfården
 rest genom Golveden, och återopas där Baron *Holberg* ut säga til bewis.
 I allmänhet wet jag intet, hwad Bar. *Holberg* berättelse kan bewisa
 om deka tidens Historia. I Tyfka uplagen af *Des Hist.* s. 222
 nämnes allena en hæl wå. Men omöjliga kan det wara den nu för
 tiden och annars kallade Golveden, som gränsar til Östergötland,
 ty dit går intet wågen, när man drar sig från *Bereadst* drab och *Kin*
weden til Skåne och Halland. Saxo nämner äminsiene intet Golveden,
 ej eller Rynplinga Sagan, som äro i detta målet våra enda ledare.

(4) När *Johannes Magnus* uti 18 B. 17 C. p. 522 talar om Cardinales
 råd til R. Swen Erikson, blandar han in åstifliga påminnelser, som
 intet finnas hos Saxo, p. 264 och säger ibland annat, at Cardinales
 föreslåle Konungen, at Sverige war et rikt land, och hade förråd på
 dyrbara metaller. Om man kunde tro, at *Johannes M.* hade haft nå-
 gon annan underrättelse än den han hämtat af Saxo, wore här et til-
 förläteligt bewis om våra Bergwårks upbrukande under R. Swerfers
 regering. Men *Johannes Magnus* bepröder alt för ofta sin Historia med
 egna påminnelser, som intet hafwa någon grund hos äldre Sribenter.
 Äminsiene kommer han i denna saken intet öfwerens med Saxo, som
 införre Cardinales talande på et helt annat sätt: *locorum difficultum*,
 säger han, *inopis Regni infructuosæ victoriæ habitum prætendebat*. Si-
 quidem ejus militiæ negotium ingens, fructus exiguos fore, priusque
 cum vastis & immanibus scopulis quam cum hoste certandum. Quo victo
 nihil præter ignobilem prædæ & sordida spolia victoribus occupandum.
 Detta låter helt annorlunda, än hwad som *Johannes Magnus* behagat
 wid handen gifwa. Man finner en dylik förbättring hos samma förfat-
 tare p. 595, då han säger, at Prins Johan war af sin Herr Gader
 förordnad til anförare för tropparna emot R. Swen Erikson, och at
 han blifwit, då han talade för menigheten om statter och pålagor, brä-
 pen. Saxo säger allena med så ord, *Johannem agrestes concionantem*
occiderant. När man på sådant sätt, utan tydeliga bewis af de äldre,
 skrifwer Historier, får man wäl weta hwad som kunnat hända, men in-
 tet hwad som händer. Det förra följer man just intet i Historien, utan
 påfaren kan sjelf lägga til sådana omständigheter, em nedvändigheten
 det träffat stulle.

§. II.

Som detta fälttåg intet hade någon annan wårkan än at
 åfsefse blefwo olyckelige på bägge sidor, och en stor del af Dan-
 ues

nemärk war intet deltagande däruti, upväcktes härigenom i allmänhet ingen bitterhet emellan bägge folkslagen, och utan någon formelig fred afstodnade icke bestomindre all fiendtlighet emellan Sverige och Dannemärk. Sverige syntes ock kunna hugna sig af mera stillhet än detta sednare Riket kunde hoppas, i anseende til det beständiga mistroende som war emellan de Riggerande. Knut Månson, som intet kunde hafwa något förtroende til K. Swen Erikson, sökte fördensfull alla medel til at förbinda sig alt närmare och närmare med Waldemar. I denna affigt tilbjuder han honom sin Halssyster Sophia til Gemål med en hederlig hemgift, hwilket blef af Waldemar samtyckt och emottagit. Eig hells hade K. Knut ursedt til Gemål en af K. Sverkers Döttrar. Efter utseende upföddes bägge dessa Prinsessor i Sverige, hwilket torde blifwa än mera sannolikt; då alla omständigheter något närmare öfwerwägas, hwilket skal framdeles ske. Bägge dessa Prinsar komma då öfwerens at göra en resa til Sverige, hwarföre de anhålla hos K. Swen om resepass, under förbehållande at de wille bese den egendom, som de hade här i landet. Man har tillförne förklarar, på hwad sätt de kommit til fastigheter i Sverige, och ehuruwäl Knut hade sålt sitt Swenska gods under sin första resa til K. Sverker, har dock kan hända antingen en del ännu warit osåld eller K. Swen intet wetat utaf denna handel, så at preterten kunde således inför honom wara den sanma. K. Swen länmade sitt bifall til resan, ehuru mistänkt den kunde wara, antingen därföre til öfwentros, at han intet med heber kunde säga nej, eller ock därföre, kan hända, at han under deras framwars trodde sig hafwa så mycket tilligare tid at låta mogna sina anläggningar til deras gemensamma undergång. De fortsatte då sin resa utan hinder til K. Sverker, och blefwo med all upståndelighet emottagne, och ser det ut, som hwad Saxo tillförne berättat om K. Knuts misnöje under sitt första wistande här i landet torde wara mindre påliteligt: ty om så warit, hade han förmodeligen intet warit så snart färdig til et nytt besök. I anseende til den öma och wäntliga bemötning som dem skedde, kan man nog wara öfwerengad, at deras wärf blefwo efter önskan afgjorde, fast än man intet finner något vidare wara taladt om K. Knuts giftermål, hwartil hans öfvermoda-

Sverker
Rolfson.Danste.
Konungar.
ne Knuts
och Wal-
demars
resa til
Sverige.

Swerkers
Döds.

de dödd efter utseende gifvitt anledning. At desse Prinsar Knut och Waldemar woro artige och älskwärde Herrar, kan wäl intet nekas, det lärer således både til Swerfers och des Hofs heder, at de med så utmärkt ärbetysgelse undsågnades. Det som widare af Saxo berättas, at de wunnit så K. Swerfers tycke, at han haft lust at göra dem til sina arfwingar, bör anses för et prat som af Danska Prinsarnas betjenter kan wara utspridt wid deras återkomst. Den som litet sedt sig om i werlden, wet nog, at sådant tycke kan lätteligen upkomma af en intagande utlåtsse, som dock i sig sjelf intet annat varit, än en blott höfslighet och et löst frus eller compliment, som det nu kallas. Den Prinsessan, som K. Knut friade til, måtte hafwa varit K. Swerfers Dotter af Ulf hild, ty annars skulle hon hafwa varit des egen Halfsyster. Om Prinsessan Sophia, som blifvit K. Waldemars Gemål, skal widare nännas, när man wid slutet af K. Swerfers historia skal tala om des giftermål och barn (1).

(1) Om hela denna handel kan läsas Saxo p. 267.

§. 12.

När Knut och Waldemar wid sin återkomst från Sverige anlände tillbaka til sitt Fädernesland, blefwo de ock där med mycken wänlighet bemötte, men den war af annan art, emedan alt syftade på deras ändteliga utrotande. Omständigheterna där af höra til Danska historien. Uplösningen af Tragedien skedde uti Roskild år 1156, då K. Swen lät inbjuda bägge Herrarna til gästebud, och denne ertolse skonungen genom bewäpnade fälmar wille mörda dem. Knut fick ock sitt banisår, men Waldemar högg sig ut genom mördarehopen och undkom til Jutland, hwar efter K. Swen följande året uti Fälslaget på Græshed mot Waldemar lyftade sin Regering och lefnadstid, til Dannemarks och alla redeliga undersåtares största bårnad. K. Swerker icke werksde intet detta forgespel; emedan han år 1155, då han om Gulnatten skulle fara til Öresången, blef af sin betjent mördad emellan Albeck och Tøllstæd, och begrafwen i Alvastra Kloster. (1). Wäre inhemiska äldre Skribenter nämna intet flera omständigheter beträffande K. Swerfers döds, än nu anförde är. Saxo besyller Magnus Hencikson från Dannemark för anläggningen af

Swerkers
döds 1155.

af detta Målingswärf. Troligt kan det wara, men därföre är man intet berättigad at på blotta sannolikheter tilwita folk ogärningar. Åfwen en samuida Skribent kan i sådana hemliga stämplingar blifwa bedragen: ej eller skulle man tro, det händert blifwit upskuten til år 1161, så framt Magnus warit i Sverige, hwilket är ganska troligt, efter han ingen gång nämnes i Danne-mark under alla de hwalffningar, som nu warit där i Landet. Det synes ock, som det lönt mera, om Magnus Henrikson, som hade en inväntes kallelse til Swenska Thronen, hade stält sin mordande emot någon annan; ty med litet tålmod hade en uteswad Gubbe utan mord gjort den önskade ledighet, och genom Swerfers död. wanni för öfrygt Magnus Henrikson ingen yng. Wißast är, at denna tidens öden föreställa en sammanhängande Kädja af nedrigheter och ogärningar.

Swerfer
i Kollon.

- (1) *Se Ericus Olai* p. 45. *Catalogus Regum Sueciae* uti *Benzelii Mon. Eccl.* p. 70. Bihaget til Wästgöthalagen. Hof-Cancelleren von Dalin S. R. H. 2 D. s. 99. sätter år 1151, på hwilket Swerfer blef ihjälslagen, men det är tryckfel, och kommer intet öfverens med den andra tideräkning, som H. Hof-Cancelleren följer. Noa förekommer samma årtal hos Ericus Olai, men det passas sig tugalunda med tiden. Ty förr än år 1152 som intet Nicolaus Albanensis til Norrige, som af det föregående intagas kan. Baronius säger wäl i sina *Annales Ecclesiastici*, at Rindöpinge mötte stod 1148, men som han i detta målet intet följer någon annan än Johannes Magnus, är aldeles intet at bygga på det årtalet. Man kan se Baronii Ann. mid år 1148 n. 40. Gram i Ann. til Mevsius s. 281. anger år 1153 hos Baronius, men det lär ock vara tryckfel, ty under det året talas intet om Nicolaus Albanensis och hans affärdande til Norrige, men wäl 1148 och 1154. Och hwad senare året beträffar, berättas allenaß där hwad som Påfwen Adrianus IV eller Cardinalen Nicolaus fördratt innan han blifwit uphöad på Påfwißta Stolen. Medr följande årtal sätts til grund, torde man kunna utreda R. Swerfers döds-år. År 1154 skedde förlofwingen emellan R. Waldemar och Prinsessan Sophia, Chr. Sialandix Arn. Magni p. 28, och skedde förlofwingen antingen fört föryt eller ock under Danska Prinsarnas wißande hos R. Swerfer. År 1156 blef R. Knut mördad i Roskild. Chron. Sialandix p. 28. Men innan det war R. Swerfer död; ty R. Knut hade besökt sin Moder uti sitt Nafesland. Saxo p. 271. På detta sätt lär förmodeligen R. Swerfers rätta döds-år wara 1155, eller slutet af 1154, och antages år 1155 annars både af Wilde och von Dalin. Antingen R. Swerfers mördare warit Staldråna, Stalmdåfware eller Cammarherre, kan man intet säga med wißhet. Wilde uti Ann. til Pufendorf s. 562 kallar honom Cammarherre, hwilket synes nog, somma åfmerens med Saxo, som p. 271 nämner

Swerker
Kollon.

honom Scrvum, qui cubiculo ejus præerat. Vid Westgötalagen kallas han Kåste. Swen. Uti Caral. R. Sv. Uti Benzeli Mon. Eccl. kallas han Garreiser. Det lönar intet mödan at grubla i denna saken, det är oemotståndligt, at hans rätta titel är skålm och förrådgare.

§. 13.

På förontasta wis lyftade K. Swerker sina dagar, sedan han åtminstone regerat i Sverige en tid af tjugu år, hvilken han tillbrakt med et fredligt förhållande, utan at han någonsin oroat sina grannar på minsta sätt, fast det likväl intet kunnat frifälla honom från krigsbuller, som af det föregående intagas kan. Hans fredliga sinne lär ock på samma sätt sträckt sig til inländska Riksstyrelsen, så at de förnämre gjort hwad dem behagade. Man kan med trygghet göta denna gissning af det som kort förut påmlut är. Olof Haraldsons beständiga tillflykt til Sverige under sitt krig med K. Erik Lam i Dannemark, har förmodeligen skedd utan det ringaste understöd af K. Swerker. Det hade annars nog blifwit honom förebrådt af Saxo, som eljest aldrig skonar honom, när tillfälle dertil gifwits utan uppenbar osanning. Carl Jarl Sunason i Wästergjötland och des härskard mot Norrige ligger än widare K. Swerkers efterlåtenhet i dagen, och wisar tillika de stora Herrarnas upstigande makt. Anledningen til denna förretning gaf en Präst: Son från Norrige Sigurd wid namn, som gaf sig ut för at wara K. Magnus Barfots Son. Hans Moder blef wäl på denna räkningen en lagom hederlig qwinna, men den orimneliga arfs-rätt til Thronen, som war wedertagen i Norrige, ombytte blygselen, som med sådana gärningar bör följa, uti en slags heder och anseende. Men uprepandet af Sigurds öden hör egentligen til Norska Historien. Til at innufatta hela saken uti en förhet, som i detta tillfället kan passa sig, påminnes allenast, at denne Sigurd är den ryktbare Sigurd Etembebjäfne, som wille med wåld påtvinga K. Harald Gylte en broder och medregent. Detta släktskap anstod intet Konungen, men Sigurd tog en nedrigsinnad hämnd af et sådant afslag, och mördade K. Harald, hwarom är nämnt tillförene. Det omdämliga försarande, som med K. Haralds tillåtelse blifwit utöfwadt på Magnus Sigurdson, blef således wedergullit, men Sigurds egdr-

ning

ning banade honom intet dersföre wägen til Thronen, och säst han Smerker
 uttog R. Magnus Blinde ur Klostret, och under hans skydd wils- Rolson.
 le utföra sina anslag, war ändå allt bemöblande säfångt. I för- Carl Karls
 sta motgången följade Magnus Blinde och Sigurd Stembodjäl- inbrott i
 ne til Wästergjöhland. De berättade huru alle i Norrige war Norrige.
 uti en fullkomlig oreda, och Riket hufwudlöst, så at det wore
 lätt för en mä'tig Herre at göra sig där mästare af Thronen.
 Om ej Jarlen Carl Sunafon tillförne begripit, at han war stic-
 kelig at bära en Krona, blef han nu af tillfället öfwertrygad om
 sin wärdighet. Hans mödernes stam war ifrån Norrige, nedsti-
 gande från Finn Jarl Arnafon, som uti R. Olof den heligas Hi-
 storia gjort sig nog namnkmnig (1). Sjelf hade han eller fick
 sedermära til Gamal R. Harald Gylles Dotter Brigitta, som
 berättas hafwa tillförne varit gift med R. Inge Salstanson, (2)
 så at han i önskande til sin släkt kunde hafwa nog anledning at
 hysa höga tankar om sin person, i synnerhet som han tillika war
 ganska rik och mäktig. Carl Sunafon samlat fördenfull ihop
 folk och rydder in i Wiken. Här blef hans krigshär widare för-
 stärkt af dem, som följde R. Magnus Blinde och Sigurds par-
 ti. Men krigshjertan understödde intet ärensynaden, utan Carl
 Sunafon Jarl, efter et lidet nederlag på Kroka skogen, för tilba-
 ka til Wästergjöhland utan seger och regerings-teckn år 1138.
 Ut R. Smerker biträdde Jarlen på något sätt, är aldeles ingen
 anledning, och en Herre, som intet hade lust at göra några
 frigs-anstelter, när nödwändigheten krasde at skydda sin egit
 land, lär intet varit hägad, at taga del uti sina undersätares de-
 regiriga tilröstningar, hwilka ock lätteligen kunnat inblandas ho-
 nom i et krig, som-efter alla regler warit mera skadeligt än gags-
 nande. När man läser denna tidens historia, bör man ingalund
 föreställa sig sådana författningar, som nu uti wälbestälda Ri-
 ken dro wedertagna. Såsom undersätarne under hedniska äldren
 intet frågade öfwerheten, när de wille fara i wiking, så hafwa
 de mäktige i Landet bibehållit förmodeligen samma rättigheter,
 när deras omständigheter det kunde tillåta genom deras rikdom.
 Genom deras förbindelser med Konungarna sjelfwa och andra
 frönta hufwuden, woro de i stånd at intet stort fråga efter den
 regerande, utan woro nästan aldeles en och sjäfrådiga. Riket
 Sw. R. 2. D. R. mada

**Swerker
Nolsson.**

mådde därfdre intet desto bättre. En allmän fattigdom utmärket ei swagt och utmattadt Rike, men att för måktige enskilda Herrar uti et borgeligt samhälle kan man anse som omätteligen stora fingrar på en borttunnad kropp, det hwarfen pryder eller stärker.

(1) *Sturleson* T. 2. s. 317. 318.

(2) Författaren til Anmärkningarna wid *Dalins* Sw. R. H. har på et grundeligt sätt wist, at *Brigitta* *Harald* *Gylles* och *Swensta* *Prinsessan* *Ingrids* *Doter* intet kunde på denna tiden hafwa varit gift med *Carl* *Jonason*, se sidan 32. Efter utseende lærer *Sturleson* i detta släktregister varit, wil; to *Brigitta* lär intet hafwa varit *Prinsessan* *Ingrids* *Doter*, emedan hon efter *Carl* *Jarls* död blef gift med *Magnus* *Henriksson*, som på den räkning uddwändigt måste wara *heanes* *Halfbroder*, hwilket äktenkap swärighen kunnat tillåtas, så framt man intet wil på så, at man i denna orimliga tiden intet frågade efter hvad som löstigt eller förbudt war. Jag är nog beredgen at tro, det oansändigheten war utan alla stranker: men om så är, har *Prinsessan* *Ingrid* kunnat öfwergefwä sin *Mam* *Henrik* *Stateler* långt för hans död, då åter förudmista skälet förfaller emot dem, som påstå, at *Carl* *Jarl* redan denna tiden varit gift med *Harald* *Gylles* och *Ingrids* *Doter*. At denna *Prinsessa* war för öfrigt på intet sätt besmrad af ansändigheten, wisar *heanes* *historia* ögonstenligen.

§. 14.

**R. Swer-
kers
Sistermål
och Barn.**

Man har tillförene talt något om *R. Swerfers* giftermål. Om det första med *Ulfhild* är ingen twifwel. Det snare, med *Richisa* *Måns* *Nilsons* efterlämnade Enka, nekas aldeles af *Estas*. Rådet *Gram* uti *Anmärkningarna* til *Meursias*, och det i stöb af *Genealogia* *Laudunensis* *Regum* *Daniae*, som skal wara författadt uti *Knut* *Waldemarsons* tid. *Saxo* däremot, som kände på samma tid, om ei något för, säger man omswep, at *Swerker* andra Gemål war *Richisa* *Måns* *Nilsons* efterlämnade Enka (1). *Richisa* war *Doter* af *Hertig* *Boleslaus* i *Polen*, och hade hon varit tillförene gift med en *Rykt* *Prins*, som stundom kallas *Walader*, stundom åter betecknas med et annat namn (2). Utas dessa *Gemåler* hade *R. Swerker* ärskilliga *Barn*. *Carl*, som sedermera blef *Konung* i *Sverige*, war af förra giftet (3). De andra *R. Swerfers* *Edner*, *Jahan*, *Rol*, *Burislef* och *Sunn*
Sif

Swerker
Rolfson.

Sit hållas före at hafwa varit af senare gifter, men något tydeligt bewis har man intet därpå hos de äldre (3). Drottning Richisa hade ock en Doter benämnd Sophia, som blef förmynd med R. Waldemar den 1. i Danmark, om hwilken man ock talt i det föregående. Äfwen gamla Handlingar komma intet öfverens om hennes Fader, ty af några anses hon för R. Swerker's Doter, och af andra åter säges hon vara Ryska Prinsen Waladers Doter (4). Så samt man kan förlita sig til Saxo ord, at hon intet war giftworen, då hon blef förlofwad med Hertig Waldemar (5), kan hon ingalunda wara född af Ryska Prinsen Walader, ty han war död för än Prinsekan Sophias Fru Moder trädde i Äktenskap med Magnus Nilson, som blef slagen wid Jotewik år 1134. Och måste hon då nödvändigt wara Doter af R. Swerker, hwilket ock af andra gamla Skribenter bekräftas. Det enda som synes strida häremot är, at Waldemar säger hells, at hennes Fader war en Dnss, hwilket på intet sätt kan passa wop med Swerker, utan så wida han uppehållit sig någon tid i Ryssland, hwilket man tillförne i anledning af Sophia Brades Skifte. Wok wid handen gifwit.

(1) Saxo p. 252. Sjelfwa orden äro anförde wid 8 S. i detta Capitlet. Saxo beskriver det widare då han p. 271 talar om Knut Månsons resa til Sverige efter R. Swerker's död: Ea res Canutum Solandæ matris gratia Sveciæ superiora petere coëgit. Ingen ting kan wara tydeligare, än at här förstås R. Knut's Moder och ingalunda des Stofsmoder, så framt man intet wil föreskälla sig, at Saxo intet wetat åtskillnaden emellan noverca och mater. Här kan ock ingalunda menas Ulfhild, ty henne fick R. Swerker för än Magnus Nilson blef slagen, men om denna senare heter det, at hon förmyndes med Swerker sedan Måns Nilsons fall.

(2) Hos Sturleson T. 2. f. 179, kallas han Walader. Uti Genealogia Laudunensis uti Ludevigs Rel. MS. T. 9. p. 640 kallas han Valerda, och hos Albericus uti des Chr. wid 1141 p. 290, nämnes han Musuch. Detta witnessbörd kan anföras. Dux Wengeseclaus de Polonia genuit Bolesslum Patrem Ducis Wratislawie Henrici, et filiam unam nomine Richissam. Primo fuit Regina Sueciæ et post Regis Russiæ nomine Musuch, duas peperit filias Sophiam Reginam Daciæ &c.

(3) Sturleson T. 2. f. 179. Om Boleslaus Swerker's Son talas uti Mon. S. P. 1. 57. det öfriga kan ses hos Dalin T. 2. p. 84, 85.

(4) Uti alla de witnessbörd, som äro anförda n. 2, kallas Sophia Ryska Konungens Doter. Uti Rostgaard'ska Chronicon bland Westphals Mon. Cimbr.

Swerker
Rolfon.

T. 3. p. 543. finnes åter et sådant intygande: Et ad ejus [Valdemari] sinistram jacet nobilis Regina Sophia uxor sua, filia Sueconis Regis Svecie, quæ obiit 1198 &c.

(5) Saxo p. 266. Igitur a Canuto totius patrimonii sui parte tertia sponsalium loco promissa puellam desponder, eamque matronæ cuidam Borildæ adusque maturam toro ætatem educandam committit. Det wore nog besynnerligt, om Saxo skulle intet hafwa sig bekant, huru gammal Prinsessan Sophia war, när hon blef förlofwad med Waldemar, under Jmils kens regering han icke allenast lefwat, utan ock strifwit sin Historia.

6. Cap.

Om

Christina Ryekans tilstånd under Konung Swerker.

§. 1.

At Christendomen i Sverige kommit til någon mera stadga under denna tiden är osörnekligt, men om den blifwit mycket bättre i anseende til rätta utdöningen, har jag mig intet bekant. Så mycket är utom all tvifvelsmål, at ingen hednisk Gudstjenst blifwit uppenbarligen idkad, sedan K. Swerker kommit til Regeringen. Hwad wi enskylta samhällen kunnat föreläpa, wet man intet. De wisfareller, som med modersmjölken insugas, utrotas intet så hastigt. Biskopsödmön blefwo nu eller wore wid K. Swerfers antråde flere til amaler, och uti sina wisfa Stift utmärkte. Den Henrik, som blef slagen i Foteviks träffning, är wäl den sidsste Biskop, som fört namn af Sigruna. Däremot finner man nu ej beständigare följd af Biskopar i par i Upsala. Til större delen träffar man allenast några namn antecknade, och borde man kan-hända förbigå dem aldeles, efter den, som intet gjort något som förtjenar at minnas, bör ej eller ihogkommas, om ej på en Släkt-Tafel. Jte bestomindre för älderdöden skall kan det til äfwentryes förlätas, om man äfwen här uplisfwar deras minne. År 1137 war Niclas III Biskop i Upsala (1). Om honom berättar A. B. Spegel, at han fört sig

Biskopar i
Upsala.

sig ihjäl öfwer R. Inge Halstansons döds. Denna märkvärdiga **fortsät**
 het är tagen af Messenius, men hwarifrån han den bekommit, **tillstånd**
 wet man intet. Vid år 1142 nämnes Swen Rolle (2), och **under R**
 sedan förekommer Henrik, om hwilken framdeles nämnas skal **Swerker.**
 Men emellan Nicolaus Ulf och Swen Rolle införes af Messenius
 i des Scondia Biskop Siward, vid år 1141. Om denna Si-
 ward har A. B. Benzelius lämnat den under rättelse, at han blif-
 wit bortdrifwen från sitt Biskops-säte i Upsala af Irlandarna,
 hwarestefter han blifwit Abbot i Raster, där han sedermera affömn-
 nat och blifwit begrafwen. Denne Siward har som Biskop i
 Upsala underskrifwit några af A. B. Adalberos Bref i Bre-
 men år 1141 och 1142. Utom des har han som Upsala Bi-
 skop inwigt en Nytt Kyrka Zwischenam år 1134. Man kan så-
 ledes på intet sätt twifla, at ju Siward fört titel af Biskop i Up-
 sala. Wore man försäkrad om Irlandarnas inbrott i Sverige,
 wiste man ock hwarföre han öfwer gifwit sitt Biskops-säte. Men
 här om har man aldeles ingen kunskap, utom hwad Chronicon Ra-
 stedense wid handen gifwer. Besynnerligt är, om Irlandarne
 skolat nådswat en sådan fiendelighet långt up i Sverige, och läm-
 nat Dannemark och Norrige oansäktade; men om någon Ir-
 ländsk landstigning i dessa Riken är ingen påminnelse uptecknad,
 dockadt man om dessa tider har en någorlunda omständelig under-
 rättelse hos Sturleson och Saxo. Det synes således troligast, at
 Siward varit endast utaf Arke-Biskopen i Bremen förordnad
 til Biskop i Upsala, i afseende, at därigenom uplyfwa sitt Arke-
 Biskops-sätes forna, men genom Lundiska Arke-Biskopen utöf-
 nade rättigheter. På hwilken grund Siward förtodeligen aldrig
 varit i Upsala, ej eller blifwit någonsin erkänd för andelig För-
 man i Sverige, hwarföre han ock haft alt fog at wara nögd
 med et Abbotedom i Tyskland; och lär detta wara sista ande-
 dråkten af Bremiska Biskoparnas andeliga uppsigt öfwer Sverige.

(1) Se A. B. Benzeli Mon. Eccl. p. 20, hwar Biskop, Carls från Westersås
 Excerpta äro inrättade. Denne Biskop Ulf såges af B. Rhyzelius i sin Epi-
 scoposcopia s. 25. at han varit R. Stenills Gyskebarn af Ragwald
 Ulfson. Til detta fattas intet annat än bewis. De andra omständig-
 heter som där förekomma, nämligen at Raund Jacob war af Ynglingar-
 stien, och at Inge Swerker son afbränt Upsala Offerhus, synes gifwa
 tillstånd, at man behöfwer intet fråga efter bewis.

Kyrkans (2) **Swen Kalle** kallas af B. Rhyzelius p. 26 **Swen Kollon**, och blifwer
 tillstånd han genom denna lilla förändring K. Swerfers Bror eller Faderbröder.
 under Det är stada, at det hwarken bewises eller kan bewisas. Messenius uti
 K. Swer- sin Biskops Krönika har äminstone intet warit därom underrättad.
 ler.

(3) Alla dessa öfveropade dats äro anförde af H. B. Eric Benzelius uti An-
 märkningarna til Monumenta Ecclesiastica p. 188. Til at undwila wid-
 lysfthet kan man läsa dem där.

§. 2.

Biskopar i
Lindöping.

Om Biskoparna i Lindöping börjar man ock nu få en redigare
 och mera tillförlätelig underwifning. Det är utan motsägelse, at
 Giflo war Biskop i Lindöping uti K. Swerfers tid. Uti Lin-
 döping's Biskops Krönika säges wäl i början, at han lefwat i
 G. Sigfrids tid, men det kan man gå förbi. Det följannde är
 mera grundadt, nämligen, at han anlagt Nydala Kloster, och
 hade fördensskull Jus Patronatus til Klostret. Där berättas ock, at
 han lärt Allmogen at rätt frukta Gud, och förmått dem at
 gifwa Tionde och offer (1), och äro bägge delarne sannolika, äro
 skönt Tionden ännu intet war allmänneligen wedertagen. Messe-
 nius tillägger, at han blifwit Biskop 1115, med hwad grund
 kan man intet weta. Hwilsed försäkrar, at han warit närwa-
 rande på det Kyrko-Wäde, som blef hållit i Lund år 1140.
 Men det är örwiswelaktigt, at han war i Lund närwarande wid
 Domkyrkans inwigning som firades af Arke-Biskop Estil år
 1145, då Giflo ock inwigt det stora Altaret, som warit på hö-
 gra handen i Kyrkan, där han ock inlagt en hel skara af Helge-
 domar (2). Och som A. B. Estil begäfwade tillika Domkyr-
 kan och Capitlet, och lät bårdfwer författa et ordentligt intyg-
 de af samma år 1145, underkress det af Azer Biskop i Eu-
 land, Giflo i Lindöping, Odgrim i Skara och Herrman i Sles-
 wig (3). Af derta sistnämnda Monumenter eller minnesmärke ser
 man ock, på hwilken tid Odgrim Biskopen i Skara lefwat, som
 egenteligen är bårdföre namnkunnig, at han inwigt Skara Dom-
 kyrka. Om Biskoparna i Strengnäs och Wästerås har man
 ingen tydelig kunskap, fast man likwål wet, at desse Stift warit
 warfveligen inrättade, emedan man finner dem nämnda uti Pås-
 wens Bulla rörande Arke-Biskops wårldigheten i Upsala, hwat
 om

om mera framdeles. Hvad Bærid Biskopsdöme angår, så var ^{Kyrkans} ^{tillstånd} ^{under} ^{R. Swer-}
 vid denna tiden ingen Biskop där förordnad, och lönde Småland
 dels under Biskopen i Skara och dels under Linköping. Uti A. R. Benzeli
 B. E. Benzeli Anmärkingar til Vastovius p. 77 finner man en
 Förteckning på dem, som varit ansedde för Biskopar i Bærid,
 och bekräftas det afwen där, hvad nu är andragit.

(1) Linköpings Biskops-Ärdnisa hos E. Benzeli in Mon. Eccl. p. 117,

118.

(2) Monumenta Scanensia P. 2. p. 243. 245.

(3) Detta Document finnes uti *Notis Johannis* Diplomatarium MSC. mem-
 branaceum N. 192.

§. 3.

Men Kyrko-Regementet i Sverige undergick en ny föränd-
 ring genom Primatets inrättning i Lund, hvilket kom till stad: Primatet i
 ga denna tiden eller kort därefter. Tillförne är berättadt, at Årke- ^{Lund.}
 Biskopen i Lund hade sådt under sin andeliga wård alla de
 Nordiska Biskoparna, som hit intil stådt under Årke-Biskopen i
 Bremen eller Hamburg. Intet särdeles twifvelsmål kan wara
 här om, så framt man intet wil neka alt, hvad i detta mål af til-
 förläteliga minnesmärken kan anföras. Wil man intet tro Saxo,
 som säger tydeligen, at Årker i Lund fick under sin uppsikt hela
 Götiska Norden, måste man åtminstone tro Påswarnas egna
 Bref och Bullor. Påswen Innocentius den II förebrår med ty-
 deliga ord, uti sitt Bref af år 1133, Swenska Biskoparna, at
 de undandragit sig Bremiska Årke-Biskopens Lagsaga. At det
 någonsin fallit Swenska Biskoparna in, at wara Friherbar eller
 Friherrar är aldeles ingen anledning, utan efter et förordnande
 utkommit til Årke-Biskops-sätets förmån i Lund, hafwa de med
 nöje erkänt en ny Öfwer-uppsigt, som war med mindre svårighet-
 ter förknippad än den Bremiska. Uti den nu återopade Bullan
 befallas dem likwäl, at hädanefter erkänna Årke-Biskopen i Bre-
 men såsom sin andeliga förmån. I stöd där af hafwa någre fallit på den
 tankan (1), at Bremiska fördragsrättigheterna blefwo härigenom åtmin-
 stone i anseende til Sverige förnyade: Men de som påstå detta, antin-
 gen påminna de sig intet, eller hafwa de sig intet bekant, at bolika
 Bref

Kyrkans Bref af samma innehåll afgingo icke allenast til Biskoparna i
 tilhård Sverige, utan ock til Arke-Biskopen i Lund och Konungen i
 under Danmark, med besallning, at alle Biskopar i Danmark,
 R. Sver- Sverige, Norrige, Fjro, Grönland, m. m. borde nu som förr
 fer. lyda under Arke-Biskopen i Bremen, och at Ålser i Lund borde
 upröisa orsaken til sin olydna, så framt han kunde värdfwer ansföra
 något gällande bewis (2). Denna myndiga besallning hade li-
 wad aldeles ingen wärkan, utan Arke-Biskopen i Lund utdröade
 alla de rättigheter obhindrat, som äro förenade med Metropolita-
 n-wärldigheten, så i anseende til Sverige som de andra Göt-
 thiska länderna. Til bewis behöfwer man allenast påminna sig
 det Kyrko-möte, som firades i Lund 1140 under Eskil, dit Ål-
 wen Biskopar från Sverige begifwit sig, som rätt nu widare
 skal omnälas. Om Arke-Biskopen i Bremen genom Påfwens In-
 nocentii förordnande wärligen kommit i besittning af sitt förra
 anseende, hade han ofelbart hindrat en sådan samling, äminstom-
 ne i afseende til Sverige, så framt den fordras undergiffwenhe-
 ten nu å nyo blifwit af Swenska Biskoparna erkänd. Påfölj-
 den af alt detta blifwer då den, at liksom litet, som de Danske
 Biskoparne fogat sig efter Bremiska beifrandet af sina gamla pri-
 viligier, liksom litet hafwa de Swenska beqrådat sig därtill. Här
 är ingen fråga, antingen det war mer eller mindre hederligt
 för Sverige, at des Biskopar stodo under Lund eller Bremen,
 här är endast frågan, om hwad som händt och skedd. På detta
 sätt skedd aldeles ingen ändring genom Innocentii den II:s Bref
 uti Nordens andeliga författning, och Ålser dödde år 1138, in-
 tet som Primas öfwer Sverige, utan som Metropolitanus och
 Arke-Biskop öfwer Götthiska Norden (3). Han hade emedlertid
 inwigt Krafstkyrkan i Lund år 1123 och gjort åtskilliga fördrät-
 ningar och instiftelser, som här intet kunna upräknas (4). Til
 sin ått war han af de förnamsta släkter i Danmark. Hans
 Fader kallat Trofik, som liksom måtte wara et tilnamn, ty an-
 nars het han Swen Trugunuson eller Swen Trundson (5), om
 hwars bedrifter och anseende mycket talas så hos Saxo, som i
 Knýtlinga Sagan. Ålseres Efterträdare war A. B. Eskil, A. B.
 Ålseres Brodersson af Christiern, som ock intager et hederligt stäl-
 le i Danska Historien. En af Eskils första fördrättningar war
 Kyrka

Kyrko-mötet i Lund, som blef hållit år 1140. N. C. Hvitfeldt ^{Erkans} talar här om och berättar, at Cardinalen Theodignus war ndr- ^{tillstånd} warande wid denna samling tillika med Biskopar från Danne- ^{under} mark, Sverige och Norrige (6). Hvitfeldt har tagit sin berättelse af Magnus Mathiae Biskopen i Lund. Messenius talar ock om samma möte, men säger tillika at ingen mer än Gisle war ifrån Sverige. Efter utseende har Messenius intet wetat annat eller mer om detta möte än hwad han sädt af Hvitfeldt, han har endast rättat Gisle's namn, som Hvitfeldt skrivit Gesico. Men man wet intet hwad på detta möte blifwit afhandladt, utom det at Knuts-Bröderna i Odense fingo lof och rättighet at wälja Biskop darsammastädes. Messenius berättar wäl, at på detta möte blef handladt om Prästernas giftermål (7), men det hade warit önskeligt, om han berättat hwarifrån han har denna underrättelse, och så länge man intet därom får någon närmare kunskap, kan det intet anses annorlunda, än som en blott gissning, som hwat och en kan göra, men bewiser intet. At Cardinalen Theodignus warit i Tyskland år 1139 och där frönt Kåiser Conrad, är bekant af Otto Biskopen af Freisingen, Cardinalen Baronius nämner det ock (8), men at han warit i Dannemark omröres intet. Dock kan man nog se, at Hvitfeldts eller Magni Mathiae berättelse lär wara grundad, ty denna tiden började Romerska Prelaterne esowoftast at hedra Norden med sina besök, och år 1134 kom Cardinalen Martinus från Dannemark, dock så utfattig, at han ägde ingen ting, hwaröfwer den helige Bernhard förundrar sig, då han säger, at det syntes höra til en annan tid, at en som kom ifrån et gyllende Land hade intet Guld med sig. Af alt hwad man hit intil anmärkt kan man intet finna, at Swenske Biskoparne, på denna tiden, haft någon undergiftvenhetsförbindelse med Bremen. Messenius påminner likwäl, at Biskop Edward från Upsala war uti sitt Stifts ärender i Bremen år 1141 och 42 (10), hwaraf han wil bewisa, at Swenske Biskoparne ännu ansågo Arke-Biskopen i Bremen som sin Öfwerherde, men det är åter en tillökning af honom sjelf. Det borde först fullgås, at Edward war annat än en Namn-Biskop af Upsala, och at han haft några ärender, som, för Stiften, uti Bremen borde afgöras; ty at han såsom witne öfveropas uti Sw. R. 3. 2. Del.

- (11) At man må så si mycket tydeligare begrep om Primatet som Arke-Biskop i Lund blef tillagt, är nödigt att införa följande af Innocentii III:de den III. Epistola, som Stephanus Baluzius utgifvit, Epist. L. 1. p. 246. under Hac itaque nos suscepti officii consideratione induci et felicitis memorie R. Ewangelistae Adriani Papae antecessoris nostri vestigiis inherentes, quod ipse de confirmatione Regni Suetiae cum fratribus suorum consilio et voluntate constituit, nos etiam firmiter et illibatum perpetuis temporibus decernimus permanere. Constituit enim, quod Lundensis Archi-Episcopus, qui pro tempore fuerit super Regnum illud, Primatum semper obtineat, et ordine, quo subsequitur, debeat ei praesse, qui tanto frequentius et utilius illi terrae, quae ad salutem fidelium pertinent, ministrabit, quanto necessitatem eorum atque defectum e vicino plenius poterit intueri. Pallium enim antecessori Tuo tribuit, ut Archi-Episcopum in Regno Suetiae, quam citius oportunitas occurreret, ordinaret, et pallium nostrum ei vice conferret eo quidem ordine. . . . metropolitano vero ibi ad honorem Dei et decorem domus suae, salutemque fidelium constitutus Lundensis Archi-Episcopus et dignitate primatus in perpetuum praesidebit, et ipse ei reverentiam et obedientiam tanquam suo Primati humiliter exhibere curabit &c. Brevet är till Arke-Biskop Absalon; finnes ock hos Hvitsfeld.
- (12) Deuna Pergaments-Bok öberopas här under namn af Boerii Johannis Diplomatarium, och detta Document finnes där under Numer 41.

§. 4.

Uti det sist öberopade Privilegium, som H. B. Eskil gifvit åt Cannikerna i Lund, kallar han sig Lundensis Ecclesiae Archi-Episcopus, Apostolicae sedis Legatus, Daciae et Sueciae Primas, och skulle man snart kunna falla på den tanken, att Eskil dånu intet sådt del af Västven Adrian den IV:s förordnande, emedan han gifver sig där en oriktig titel, ty han var intet Primas i Danmark, utan allenast i Sverige. Som Arke-Biskop hade han Danska Biskoparna under sin andeliga Lagfaga; men intet som Primas. Primats-wärdigheten innesattade egenteligen uppgiften öfver Arke-Biskoparna, och som ingen Arke-Biskop var i Danmark utom Lundiska Prelaten, kunde han intet i anseende till dem kallas Primas (1). Man kan ock sluta af det, som uti Anmärkningen n. 10 nild förta §. är andragit, att det intet var en tom och såfång titel, som Arke-Biskopen i Lund ägde, utan en verkelig höghet, i kraft hwarutaf Arke-Biskopen i Upsala var alltid skyldig att erkänna Arke-Biskopen i Lund för sin Hörmän, och hade således Lundiske Prelaten en större högd, än Arke-Biskoparne i Bremen

Kyrkans tillstånd under R. Swerker Relfson. Någon sin hade ägt. En allmän wård om hela Swenska Församlingen war och förenad med Primats-rättigheten, hwarpå många wedermålen uti följande Historien förekomma. Fördensfull hafwer Messenius och andre nyare owerfägeligen mistagit sig, då de påståde, at detta ärenamn war endast en dunst och en tom rök, utan andra rättigheter än blotta titelen. Försarenheten wisar det helt annorlunda. Ja denna Förfästeliga titel, som de tillägnade sig som Primater, fette sådan höghet i deras hufvuden, at de och intet hade betänskande wid at tillrätta sig Kungeliga rättigheter. De hafwa gäddt så länge med sina inbillningar, at de och utgihwit Aldels-Bref, som af tillförläteliga Handlingar kan bewisas (2). Ut annars Johannes Magnus nekaf, det någon Upsala Arke-Biskop tagit Pallium af Lundiska Prelaten, är så felaktigt, at ingen nu mera kan wara twifvelaktig i detta målet.

(1) Det är ej stället här at förklara alla de rättigheter, som en Primas tillhörde framför en Arke-Biskop, man wil allenast i allmänhet nämna, at efter Canoniska Lagen är Primas och Patriarch med lika förmåner försedde.

(2) Man har Arke-Biskop Petri Bref af år 1412, hwarigenom han förklarar Petrus Boetii från Borgneholm för Fri- och Frälsleman, tillika med hans äfsta Arfwingar, så i anseende til sina egna personer som til deras gods och egendom, och kallas sedermera samma Boetius uti et Bref af år 1416 Armiger eller man af wårn. Widare beskrifres Arke-Biskoparnas rättighet at göra Adels af en Hwertsättning af et Adels- eller Skölds-Bref, som H. B. Birger år 1514 gifwit åt Jens Kosfoed. Dessa Bref kunna läsas ibland de bifogade Akter, de hafwa aldrig tillförne varit tryckte.

§. 5.

Man har fördensfullt här infört undersökningen om Primater i Lund, efter Cardinalem Nicolaus Albanensis lade grunden därtill under Swerfers regering. En intet mindre betydande förändring i Swenska Kyrkosakerna wisade sig genom Klostersnas anläggande. Jag will wäl icke med särdeles ihwer försäkra, at inga Kloster äro äldre i Sverige än R. Swerker. Jäcke desto mindre måste jag tillstå, at öfwerlygande bewis om äldre Kloster fattas; ty jag kan icke finna, at Johannes Magnus och J. Mes-

senius med sina blotta utslagor göra tillfölest, när inga gamla ^{kyrland} witnessbörd upprisas. Ammestone synes Författaren til Exordium ^{tilstånd} ordinis Cisterciensis gifwa tillkänna, at man för K. Sverkers tid ^{under} R. Sver. intet hade några kloster i Sverige. Ty han säger, at man i ^{for Rellon,} Sverige för denna tiden wäl hört talas om Munkar, men aldrig sedt dem (1). Den helige Bernhardus, som uti det tolfte århundrade hade et utmärkt anseende, och utwidgat sitt berömdheten til Götiska Gränssörna, gaf anledning til dessa andäktiga samkwäms införande i Swenska Norden. Denne Mannen bör kännas, en kort underrättelse om hans märkwärdigheter afslutar tiden. Född år 1091 utaf adelfiga Försidrar uti Byen Fontaines i Bourgogne tog han Munkedragten uti sina yngre år, och blef Abbot i Clarawall [Clairvaux] år 1115, hwilket kloster han själf instiftade. Et oförfräckt nit, godt wett, och i anseende til tiden en ogemen lärdom, satte honom i den högaktning, at han regerade i sin tid, snart sagt, hela Europa. Den som sagt, at han war den störste i de storas ögon, men liten i sina egna:

Qui summus summus, sed sibi parvus erat.

och den som gjort öfwer honom, som slutas med denna:

Vana, Deum, requiem, spreuit, amavit, habet, torde hafwa sålt et rätt omdöme om honom, ty han war wärfeligen en stor man; men det som berättas om hans mirakel, är så förunderligt, at man kan til öfwenlys med all billighet twifla däröfver. Men tiden war sådan, underwärt och järteckn öfwerströmmade som slagregn, snart sagt, hela jorden. Ja det synes, som han gjorde underwärt för tidsfördrif. Jag icke i synnerhet nämna dem, som på något sätt röra Norden. När A. B. Eskil från Lund besökte S. Bernhard år 1152 uti Clarawall, på hwilken resa, återresan oberäknad, Arke-Biskopen användt 600 mark Silfwer (2), wille Eskil hafwa denna heliga Mannens wälsignelse öfwer sin reskost til återfärden. S. Bernhard läste då wälsignelsen öfwer wanligt bröd, hwilket i kraft däraf förwarades utan förruelse eller något uti elloswa år (3). Ja Eskil war så intagen af denna mannens öfwer naturliga egenskaper, at han gjorde samling af Bernhards utfallna tänder, afstakade hår och skägg, och gånge dem som dyra helgedomar, hwilka han lämnade til Etröm kloster, och där gjorde de et ganska underligt under-

Ryrlaus wärk på en besatt människa. En beshwulen, som tillförene till
 tillstånd et språk som ingen förstod, så snart man lade dessa Bernhardiska
 under afsehood på den sjuke, utbrast genast uti beklagelser på Dyfka och
 R. Smer, gick sin kos (4). Detta kunde wara nog, dock til slut och til
 ter Kolfon. än mera bewis om de Romersk-Catholiskas orimneliga godtro-
 genhet kan påminnas, at man helt afswersamt berättar, det G.
 Bernhord war så bekant med Jungfru Maria, at då han hån-
 sade på hennes beläte, och sade: god dag Drottning (Salve Regi-
 na) swarade beläter: god dag Bernhard (Salve Bernharde) och at
 Maria til än mera wälwiljas bebyggande öfwerstänkte honom n: d
 sin di (5). Detta kunde förlåtas om det sades af några wets-
 och tänklösa Råringar, men när det anföres af en som kallas
 alla wetenskapers Förste, Scientiarum omnium princeps (6), måste
 man håpnä därwid, och kan man trotsa hwen det wore, at af
 våra Jländiska Sagor, som af så många utdnningar fördräts,
 kunna sammandraga orimeligare hacket.

- (1) *Se Exordium Cisterciensis ordinis*, i Bibliotheca Patrum T. 1, Dist. 4 C. 28. Quia vero propter paucitatem clericorum vix aliquis de terra illa [Sve-
 thia] convertebatur, Dominus fidei suo de partibus Germaniae et Angliae li-
 teras et discretas personas mittebat, per quas disciplina monastica religio-
 nis in regno illo fundata crescebat et fructificabat competenter in popu-
 lis, qui monachi quidem nomen audierant, sed monachum antea non vidi-
 rant. Detta stället är annars infördt uti Urle-Bisshop E. Benzeli Monum.
 Ecclesiast. p. 192.
- (2) *Manrique Annal. Cistercienses* T. 2. p. 207. Nam de expensis dicere
 non est magnum, quamvis eundem audierimtis protestantem, quod ex-
 penderit in itinere ipso argenti marcas amplius quam sexcentas. Detta är
 anfördt af Exordium magnum ordinis Cisterciensis.
- (3) Undermärket om brödetts wälsignelse berättas ock af *Manrique A. C.*
 T. 2. p. 207.
- (4) *Manrique An. C. T. 2. p. 208.*
- (5) Til beskrifande af detta underwärl kan man anföra *Manrique's egra ordi*
Ann. Cist. T. 2. p. 44. wid år 1146. Narratur imago virginis marie
 respondisse salve Bernarde, nam ille dixerat salve Regina, refertur etiam
 ibidem Mariam suo laste inörasle Bernardum.
- (6) På sielfwa Titelbladet af *Annales Cistercienses* kallas *Manrique* in Sal-
 mantuensi Academia Scientiarum omnium Princeps, sacre Theologiae pri-
 marius antecessor.

§. 6.

Et så utropadt anseende förmådde K. Sverker at ålita den Klosters i
hellige Bernhard om des Fostersöner, til at træde in til de af ho- råttning.
nom dels bygda dels tilaunade Kloster. Dett berömmes K.
Sverkers Drottning i sonnerhet, såsom Befordrerka af denna
andakt. Wid år 1138 nämnes Salem en Dotter af Clara Salem.
wall, dock wet jag intet, om det angår Sverige, fast det är be-
kant, at Salen är belägit i Södermanland, och torde denna ort
i början hafwa varit ursedd til et sådant samhälle, fast det sedan
afstodnat (1). Det är vidare med Alvastra. Begynnelsen af Alvastra.
detta Kloster ursattes til Cisterciensiska Kloster: Handlingarna til
år 1143 och Junii månad, men annars til år 1144. Och har
E. Bernhard förmådt sina Kloster: Bröder at fara til Sverige
genom et underwark, då han med sina finger nederböggde et Kop-
parhandsfat, så at storleken af fingern syntes i fatet (2). Til
samma år och månad hänföres ock Nydala Kloster i Briskstad Nydala.
Eock i Småland. Om det af K. Sverker är anlagdt, som
B. Rhyzelius och andre säja, kan twiflas, emedan i Linköpings
Biskops: Krönika försäkras, at det blifwit stiftadt af B. Gisle
på Biskops: Rådnerna (3). Hit blef en ung man från Claramall
stiftad benämnd Gerard, som intet kunde öfwertalas, at skiljas
från E. Bernhard, innan han försäkrade honom, at han icke
bestomindre skulle dö och blifwa begrafwen i Claramall. Ger-
ard war först Källarmästare, sedan Prior, och sist Abbot i Ny-
dala, hwilket ämbete han förwaltade i syrtio års tid til 1170,
då han begaf sig til Claramall, och blef där död och begrafwen.
K. Anut i Sverige skat då hafwa sagt om hans bortresa, at
landet intet war wårdt, at en så hellig mans ben där skulle be-
grafwas. Det är möjligt, at han varit en ärlig och beskedlig
Man, och gjort nytta i sin tyshet (4). Wernhemis Kloster wid Wernhem.
Billingen i Wästergötland hör ock til K. Sverkers tid. Ut
Claramalls Handlingar söres des början til den 1 Maji 1150.
Det är instiftadt af K. Sverker, dock äro Munkarne intet hån-
råde från Claramall; utan ifrån Alvastra, som Manrique annärkt,
hwarföre ock detta Kloster intet fallas Dotter utan Doterdotter af
Claramall, hwilket ändteligen kan wara lika mycket. Mellenius
be-

Rytlaus berättar, at denna utflyttning satt sig först neder uti Interd, ^{se}
 tilstånd ^{dan} begifvot sig til Longanäs, och ändteligen til Barnhem, som
 under ^{under} tilförne efter B. Rhyzelii berättelse varit en stor Bondeby och
 R. Sver. betat Skarke (5). År 1151 nämnes uti Clarawalls Meterna et
 ler Rolfon. Abbotedöme af Gutland eller Götland, och torde därmed förstås
 et Götlands Kloster. Det kan väl wara, at första början til
 Roma Kloster då blifwit gjord, fast det sedermera kommit i bät-
 tre stånd under R. Sverkers Son Carl. Alla de nu upräknas
 de andeliga samhällen wero af Cistercienser- eller Bernardiner-Or-
 den. Gudhems Kloster synes täfva med dem uti ålder, emedan
 man har P. Alexander den III:s stadfästelse på alt, hwad R.
 Knut och hans Broder, samt flere Konungar skänkt til Mun-
 na i Gudhems Kloster (6). Medan man med så mycken sorg-
 fällighet anlade heliga Samwäm i öfra delen af Sverige, blef
 och Skåne försedt med mymodiga och understundom gansta orfö-
 Herrids- sa Helgon. Herridswad Kloster anlades år 1144, och Mun-
 wad. karne hämtades från Clarawall. Et annat Skänkt Kloster eller
 åtminstone belägit i Lunda Ertist omröres och denna tiden, som
 Granadi- kallas Granadium, men hwar det på Nordiska Chartan kan
 um. igenfinnas, kan jag intet wisa. Den förste Abboten i detta Klo-
 ster het Goswin och blef hämtad från Goda Wall, Bonavallis
 i Viennois i Frankrike (7). A. B. Estil har stiftat bägge
 dessa Kloster tillika med Estrom och flera andra, som måste efter-
 sökas uti Dancka Historien. Men i Skåne och Dancka orterna
 äro Klosterne långt äldre än Arke-Biskop Estil. Ty när A. B.
 Ålser år 1131 inwigde höggra Altaret i kraftkyrkan i Lund, om-
 talas Helgons reliquier som woro tagne från gamla Klostreet (8).
 Dalby. Dalby Kloster är inrättadt af B. Egin, hwarom år talat til-
 förne, och en Munk från Helsingborg nämnes wid år 1101 (9).
 Men det är oröddigt at beswåra Läsaren med en widlyftigare Klo-
 ster-undersökning på detta stället. Dese renlesnads- personers
 förtjenster torde hafwa varit märkliga nog, i allmänhet äro de
 intet särdeles bekante, och när en Swensk Abbot af Cistercienser-
 Orden försäkrat, at han sedt de ogudaktigas själar störas neder
 i Hekla på Island, är man utan twifvel besfogad, at tro däraf
 så mycket man wil (10).

- (1) Hos *Maurique A. C. T.* 1. p. 360 mid år 1138 nämnes *Abbatia Portans de Salem*. *T.* 1 p. 452 mid år 1143. Eodem anno mense Junio *abbatia de Aluafra*. Eodem anno & mense *abbatia de noua Valle*.
- (2) Uti *Exordium Ord. Cisterciensis D. 4 C. 28* talas om detta undermålet, och därutaf är det ihogkommit så väl af *Maurique T.* 1 p. 453, som af författaren til *Chronicon Sialandiz* p. 22.
- (3) Om *Nydala* Klostet kan läsas *Maurique T.* 1 s. 452, och berättas där också, at det annars i anseende til dess början hänföres til år 1147. Om *Gula* des iostföres kan man se *Linsöpings Biskops Krönika* hos *Benzelius Mon. Eccl.* p. 117.
- (4) Om *Gerard* och hans öden kan man läsa *Maurique* på de återopade staden. *Exordium Ord. C.* och *Chronicon Sialandiz* p. 23. *R. Knuts* uttalselse om honom är tagen af *Exordium O. C.* och finnes hos *Maurique An. C. T.* 3 p. 217 mid år 1190. Orden äro dessa: *Cujus discessum cum Rex Suecie comperisset, cum gemitu protestatus est, Regnum & terram suam dignam non fuisse, ut in ea tanti Viri sacra ossa requiescere debuissent.*
- (5) *Maurique A. C. T.* 2 p. 173. Anno *M. C. L. Kal. Maji* *abbatia de Berneken vel Veruben*, och på samma ställe påminnes, at *Munkarne* intet kommit omedelbart från *Elarawall*, han rättar oss *Brovius* samt *Herrique*, som föregifvit, at *R. Knut* inrättat Klostret i *Barnhem*. Uti Klostet-förtälningen hos *Vastovius* tillägnas des insiktelse at *R. Carl*. Om des spottande kan man se *Messenius Scand. T.* 2 och för öfrigt *B. Rhyselius* i des *Monasteriologia*.
- (6) *Påfwen Alexander D. III:s* bref för *Gudhems Klostet* är af år 1171 och finnes uti *Örnbielms Bullarium T.* 1 p. 115.
- (7) Efter *Granadium*. intet är nämnt af någon Nordiska Skribenter, kan det vara tjenligt at anföra sjelfwa orden af *Maurique An. C. T.* 2 p. 201 mid år 1151. Alterum ab *Aeskylo* coenobium conditum *Hernadium* live *Grandium*, quod tamen utrum diversum ab *Hernado* seu *Eriado* sit, quod Tomo precedenti anno 1144 genitum ex *Cistercio* memorauimus, non de facili ausim distingere. Quippe in *Genesisibus* tanquam diversum ponitur. *Eriadum*, inquit in *Dania Lundenfis diocesis*, & rursus *Granadium* in eadem diocesi & provincia. . . . Quodcumque fuerit in *Lundenfi* surrexit *Diocesi*, quo duplex sedes *Aeskylli* prima & ultima, duplici *Cisterciensi* coenobio, atque inde pluribus aliis tota *Danorum* provincia fecundaretur. Nam præter quatuor ab *Elron* product, ab *Hernadio* aut *Granadio* septem constructa lego, *Teitum Insulam*, *Insulam Dei*, *Locum Dei*, *Partum* vel de *ponte Werdimond*, *Multen* & *Ziberulam*. Sic in *genesis* *Ecclesiæ* rum *Cistercii*, cui magna ex parte concordant ceteræ tabulæ, corruptis tamen nominibus locorum.
- (8) Om detta gamla *Lunda Klostet* talas uti *Neerologium Lundenf* p. 209 uti *Mon. Scanensia. P.* 2.

Chronographus Saxo som Leibnitz utgifwit p. 278 wid år
tillstånd 1101.

under (10) Om detta märkvärdiga rön talar *Albericus trium fontium monachus*
R. Swer. wid år 1130 p. 266.
ter Kalljon.

§. 7.

Sedan S. Bernhard på detta sätt riktat och upfylt Nor-
S. Bern. den med sina Ordens-Bröder, afsonnade han i Clarawall år
hard bör. 1153, och blef af Påfwen Alexander III år 1174 förklarad
för helig. Så widsträckt anseende hafwa ganska få människor för-
skaffat sig, som detta förunderliga helgon. Man wet, at äfwen
Luther yrkat sig om honom på et mycket fördelaktigt sätt (1).
Hans högaktning gick så långt, at han uti det stora kyrkomöte i
Chartres (Carnotum) i Frankrike år 1146 blef utförad til anse-
rare för det stora klostret til Canaans-land emot Saracenerna,
som då blef beslutadt och företagit förnämligast på S. Bernhards
tillstyrkande (2) och försäkran om lyckelig utgång. Han war för-
fiof at påtaga sig denna wanfeligas förrättning, men hade warit
långt förfiof, om han med mindre isfwer yrkat et så förtwifladt
upptåg. S. Bernhards anseende fördunklades mycket genom detta
klostrets olyckliga utgång, hwilket utdrande intet hår hit.
Snararare bör man nämna, at churu denna Clarawalliska före-
ståndaren war ogement nitist för Romerska Påfwestolen, har
han likwål gjordt des utsticade Legater all wärdwisa, då han be-
skrifwer dem som et ganska snålt och ogudaktigt följe, och beklä-
gar tillika, at waktat alla gjorda beslut hade han ännu intet sedt
någon Klerk eller Biskop wara assatt (3). Om S. Bernhards
wärf och deras uplag kan man läsa J. A. Fabricius Bibl. Latina
m. x. T. 1.

(1) Doctor Luthers witnessbörd om S. Bernhard kan förtjena at anföras.
Det förekommer uti T. 2 Alt. p. 210. S. Bernhardus magno vir spiri-
tu, ut omnibus prope Doctoribus antiquis & nouis eum anteponeam.
Om någon skulle til äfwenyras i denna punkt wara af annan tanka, torde
han ändå blifwa hållen för god Lutheran m. m.

(2) Se Baronius Ann. Eccl. T. 12 p. 337.

(3) ibid. p. 387.

§. 8.

På omkrefna sätt blef Norden uplyst med ganska många Kyrkans
 Frankiska Helgon. Villigheten fördrar, at man ock lämnar nå-
 gon kunskap om våra Swenska heliga wid dessa tider, som min-
 nit Esterwerldens minne. Ibland dessa lyser en Fårherde i främ-
 sta rummet wid namn Thorsten. Han tjenste en hednisk Herre
 i Wästergjörhland, och skal han af honom för utwitad försüm-
 melse blifwit mördad wid en sten i marken, där han war wan
 at göra sin böd, och har sedermera en slaktad ore, som huden
 war afdragen, och wid Thorstens namns begabbande sådt lif, in-
 tngat des helighet. Et Capell har varit uprest til hans äminnelse,
 hwars öfwersteckor varit ännu synliga år 1709, intet långt från
 Wierum i Wättalsås sockn, och finnes där äfwen en källa,
 som kallas Thorstens källa (1). Vastovius berättar jarteknet,
 men om ingen tror det, är det intet min skuld. Samma för-
 fattare upräknar widare ibland de Swenska Helgon åtskilliga,
 om hwilka man talt tillföre, som Drottning Margareta, Bo-
 thild, Ragnild. Deras heligdom är intet med Påfvelig myndig-
 het befealad. Detta wedersörs likwäl S. Helena af Skedewi
 eller Sköfde, som det nu heter; hwilken år 1164 på Påfwen
 Alexander den III:s befallning blef af Arke-Biskop Stephanus in-
 förd bland Helgonens antal. Hon war född af Adelige Förelbrar i
 Wästergjörhland. Sedan hon blifwit Enka besökte hon Christi
 Graf, och efter återkomsten lät hon upbygga en stor del af Sköf-
 de Kyrka. När hennes Måg blef mördad för sin hårdhet skul-
 emot sin Fru af Genens betjenter, blef Helena misstänkt för del-
 tagande i brottet, och af den döda Herrens betjenter sedermera
 mördad, då hon skulle fara til Gidhene Kyrka, halfannan mil
 från Skara (2). Dessa omständigheter utwisa nog tidens ohyg-
 gelighet. Messenius berättar, at detta skedd wid år 1140. På
 hennes fest, som firades den 30 Juli, åkallades hon med mycken
 wördnad, som följande versar intaga:

Salve Decus Patriæ

Martyr DEO grata,

Ad laudem Westgothiæ coelitus donata

Rorlans
tillstånd
nuder

Coram Rege gloriae digno jam locata

Elto Regni Sveciae clemens advocata.

R. Smer.
ter Rolfon.

Detta som hit intil år anförde kunde vara nog til hennes äreminne. Vastovius går ännu längre, då han gör henne til Hertig Guthorms Dotter och berättar tillika, at hennes afhugna finger lyfte som et ljus bland tårnbuskarna, och gaf en blind sin syn igen. Hennes källa wid Göthene har icke allenast varit rökbar för underwård, utan ock namnkunnig för aflat och syndarnas förlåtelse, och har Biskop Lars i Wexjö år 1462 givit 40 dagars förlåtelse til dem som besökte S: Helenas källa och des dödsplats (4). Hennes döda kropp blef begraven i Esköfde Kyrka. De som fallit på den tanken, at denna Helena har varit K. Inge Stenklions Gemål, hafwa intet annat än blotta namnet at stödjia sig på. Allt detta, som hit intil år anförde, utmärker intet något särdeles bewis på helighet, och hennes efter döden gjorda underwård äro ej särdeles uppbyggeliga; men som hon tillika berömmes för mycken omsorg och barmhertighet emot fattiga och främlingar, förtjenar des människjo-älskande hjerta, så wida det har sin riktighet, suarare rum ibland de heliga, än andra människjo-frälsande helgon, som utöft sin blodtörstiga galla emot fattiga syndare, som intet kunnat tro alla de dikter, som i dens dårskaper framalstrade: och ibland dessa senare torde ock den helige Bernhard förtjena sitt ställe.

(1) E. Benzeliu Num. til Vastovius p. 46.

(2) Johannes Magnus och Baronius af honom An. Eccl. T. 12 p. 525.

(3) Utom Vastovius kan man läsa et kort innehåll af hennes lefwert i Officia propria Patr. Regni Sveciae p. 26 ifr. Benzellii notæ ad Vastovium p. 57.

(4) E. Benzeliu Num. til Vastovius p. 57.

§. 9.

Som man med mycken sorgfällighet upbygde Kloster, så war man ock mån om waraktiga Kyrkans upförande. Ekara Domkyrka lades grunden til af Adalward den yngre, hwilket mås-

måtte hafwa stödt i K. Stenkils tid, som före är påmint. Gamla Upsala Domkyrka är börjad år 1133 af K. Sverker och ihopbunden med gamla Asguda Templet (1). Des ritning kan man se hos Peringskjöld (2). Hon invigdes af Biskop Henrik år 1150, sedan bygningen af Erik Jedwarfön war fullkomnad (3). Hon är uppförd utan sinak af gråsten, så at man utan fördom för ålderdomen måste bekänna, at mera ordning och stiel lyser uti gamla Asguda Templet. Linköpings Domkyrka, som är med mera sinak och större kostnad uppförd, lär ock böra föras til senare tider. At Kyrkor warit wid alla Biskops-säten är ingen twifvel, men de hafwa förmodeligen i början warit af trä. Lunds Domkyrka wet man mer reda på. Des grundläggning stöddes uti K. Ewen Ottos tid och således för år 1014. När Knut den helige doterade Domkyrkan i Lund och invättade där et ordenteligt Domkapitel år 1085, war hon ännu intet färdig, som hellska gäsbrefswet intygar, utan lär Kyrkan då först blifwit fullkomnad, då hon af Hr. B. Erik år 1145 invigdes. Des Byggmästares namn är ännu behållit; ty han het Donatus, och är des dödsdag utsatt på den VI Kal. Nov. wid slutet af October (4). På landsbygden lär hafwa warit nog brist på Kyrkor i öfra delen af Sverige, emedan där ännu talas om Hundaris eller Håradskyrkor i Uplandslagen; Tolsta Kyrkor nämnas där ock, hwilka warit mindre, emedan fyra öres land, eller en half mark jord war anslagen til deras nödröst, då ätta öres land låg til Hundaris Kyrkan (5). Uti Wästergjötland; där Christendomen aldrast först kom til stadga, war större tilgång på Kyrkor; ty Sturleson berättar, at uti hans tid woro under Wästergjötlands Biskopsdöme elloswa hundrade Kyrkor (6). Jag wet nog, at våra nyare draga detta antal i twifvelsmål: men det är möjligt at de bedraga sig; ty då lydde under Ekara icke allenast Wästergjötland, utan ock Wermland, Wästgötha Dal, Mark och äminstone halwa och kauske hela Småland. Ed är äminstone anmärkt uti gamla förtäckningar på Weggid Biskopar (7). Det är allmänt bekant, at Kyrkor och Capell finnas i långt större antal uti Catholiska Länderna än i de Evangeliska. I Ekane war alt fullt med Kyrkor, då Adamus Bremensis lefde.

- Kyrklands (1) *Excerpta Caroli Arosiensis E. Benzellii M. Eccl. p. 20.*
 tillstånd (2) *Peringsföld Mon. per Thunardiam p. 162.*
 under (3) *Excerpta Caroli M. E. Benzellii p. 20.*
 R. Ewer, (4) Om Lunda Domkyrka kan man läsa Prof. G. Sornelius de Templo
 Cathedrali Lundensi; de här gjorda omrättningar beskrifas af Mon.
 Scandinavica P. 2 p. 171 252.
 (5) 2 Bl. R. A. B. Upl. 2. Detta svarar någorlunda emet Gyllis och
 Håradsskyrker, som nämnas i Wilwerja Lagen i E. 8 f. 31.
 (6) *Sturleson T. 1 f. 477.*
 (7) *Se R. B. E. Benzellius Ann. til Vestovius p. 77.* Det som annars
 är påminnet om Träkyrkor wid Dom:Capitlen eller rättare sagt wid Bi-
 skops säten, blifwer så mycket troligare, som Kyrkan i Kengabåll, om
 hwars prydnad Sigurd Jorjalafarare war så mycket angelägen, war
 litwilt endast bygd af trä. *Sturleson T. 2 p. 283.*

§. 10.

At Kyrko-Balkerna äro denna tiden bifogade wid våra
 gamla Lagar är en aldeles oberwift sak, churu det af några våra
 Hufvudteknare anses. Munningstone kan man trygt påstå, at de
 ingalunda warit sådane som de nu finnas. Ut i alla talas om
 wigfel i äktenskap, tionde och niwa dylikt, hwilket så mycket min-
 dre kan föras til dessa tider, som det är onckeligt, at hwarfen
 wigfel eller tionde afgiften war ännu i Sverige allmänneligen
 wedertagen. Af de gamla Kyrko-Balkar är twiswels utan Wils-
 wärjarnas, eller som de nu kallas, Bohuslänningarnas,
 Christen retter den äldste. Man wil anföra därutaf några om-
 ständigheter, som kunna öfwerwiga både om tidernas tänke-
 sätt, och om några besynnerliga då brukade Kyrko-seder och Cere-
 monier. Om döpselsen stadgas, at alla barn skulle upfödas och dö-
 pas som intet woro missfödsel. I detta fall borde de antingen
 bäras ut på afägnade orter och där fastbindas, eller ock läggas wid
 Kyrkoddren, sedan barnet först war primsignadt eller försadt,
 då wakt skulle hållas öfwer barnet tills det dödde (1). Wid
 niddop, då barnet skulle föras til Kyrkan, skulle mannen, som
 barnet fölgde, doppa det tre gånger i watten, med wanliga insti-
 telse-orden, och om ej så mycket watten war at tilgå, tillåts at
 stån

stänka watten på barnet. I brist af watten fick man bruka dagg ^{Kyrkans} och snö, och i stället för oljan, hwarmed barnen teknades wid ^{tillstånd} Kristningen, war det lofgifwit at bruka spott (2). Däpelsen för ^{under} rättades allmänneligen fyra gånger om året, Påske aften, weckan ^{g. En} för Midsommarsdagen, Michelsmåsan och Julnatten. Den som försommade at låta sitt barn komma til Döpet alla dessa Christningstider, blef fridlös och utdrifwen til Hedningarna (3). Om giftermål war stadgad, at ingen fick giftas den dag man inter det fört, och således war all wigsel förbuden i Fasteriden. Endags aften, Måndag, Onsdag och Fredags aften woro lagliga bröllopsdagar (4). Eäsom folket egenteligen borde wända sig til öster när Gudsstienst hölls, war den ordning wid begrafsningar, at Kyrkogården war belad i wiså lotter. På östra sidan lågo Ländermän och andra förmåna personer, sedan Hauldarj eller Bönder hwar i sin ordning, och at ligga under takdroppet war hedersstället (5). En och tjugu dagar om året woro i samma helgd, som Söndagen, och då pliektades för Sabbatsbrott. Dessa dagar woro alla fyra Juledagarna, Nyårsdagen, Trettondedagen, Kyndelsmåsa, sista Påskedagen, Korsmåsa, Halwardsmåsa, med mera. Allt arbete på dessa dagar war förbudet, och det med en sådan granlagenhet, at om en qwinna omwände et uthängdt linnyg, war det förfallet til Biskopens fogde, hwars uppsigt dessa brott egenteligen woro updragne. Bröd war ej tillåtit at baka på dessa helgedagar, mer än man om dagen upåta kunde, men gröt kokades saklöst, och kallad darsöre helig (6). Af dessa påminnelser kan man någorunda sluta, hwaruti tidens Christendom bestod, och at hemliga affiaten gief därpå ut, at på alt sätt wänja gemene man til undergiftwenhet emot de andeliga, hwilket hade kunnat wara hälsofsamt, så framt de warie mera samwetsgranne i allmänhet än andra, hwilket man likwål af denna tiden intet kan förmoda.

(1) Jus Ecclesiasticum Vicensium af Finnaus C. 1 p. 13.

(2) - - - Cap. 2 p. 15.

(3) - - - C. 4.

(4) - - - C. 7.

(5) - - - C. 9.

(6) - - - C. 14.

Erik Jed-
wardson.

7. Cap.

Om

Konung Erik Jedwardsons eller Den He-
ligas Regering.

§. 1.

At Erik Jedwardson blef R. Swerfers Efterträdare är intet tvifvelsmål: men des Regerings början är därföre intet afgjord. Ericus Olai berättar, at någret påstådt, at Carl Swerkerfson blef urvald af Gjöðherne til Konung år 1152. Detta bestyrkes år vidare af den gamla Krönikan, som Messenius utgifvit, uti hwilken står med tydeliga ord, at Carl Swerkerfson blef af Gjöðherne wald til Konung innan Konung Erik blef waldet. Som nu tio år tilläggas R. Erik, så skulle han vara wald år 1150, så wida han hålles före vara död 1160. Men denna tideräkning kan på intet sätt antagas, hwilket ock af det föregående inhämtas kan. Ut i en gammal handskrefwen Pergaments-bok, som Doctor och Professor Bildten ägt, och om hwilken underrättelse är lämnad uti H. Afessor Gjörwels Allmänna Tidningar för år 1770, när man noga betraktar hellska Skriften, kan det lätt wäl läsas attonde äre hans Konungs rike, som a tionde äre, och då skulle man tro, at R. Erik blef af Swearne wald samma år som R. Carl utforades (1). Antagas detta, kan man lätteligen förena det som hos de gamla finnes uppteckadt, emedan med detta wäl intet annat bör eller kan förstås än en utforesle til Efterträdare efter R. Swerker. Då sammanhanget blifwer detta, at Gjöðherne walt R. Swerfers Son Carl til Efterträdare år 1152, och som detta war stridande emot Swearnas urgammal rättighet, hafwa de däremot walt R. Erik liksåledes til Efterträdare, men intet til wärkelig Konung. Ty af Saxo och af det föregående är oemotfägeligt, at R. Swerker dödde som regerande Konung, hwarefter Prins Carl lät hwita sin utforesle och Erik Jedwardson upsteg på Swenska Thronen antingen 1155 eller 1156

1156 i bdejan på året. Denna nu anförda förklaring torde med Erik Jed-
 alt skäl kunna antagas. Skulle man åter behaga, efter flera gam-
 la Skribenters vittnesbörd, gifwa tio år til K. Eriks Regerings-tid, warjon.
 bdr det likaledes på samma sätt förklaras, at tio år räknas ifrån
 des utforesse til des död, men intet ifrån des wärkelige tillträde
 til Regeringen, hwilken ingalunda kunnat ske, förr än K. Swer-
 ker genom sin död gjorde Thronen ledig. Men då intog Erik
 Jedwarjon Swenska Konunga-Sätet, försedd med sådana egen-
 skaper, som i alla tider göra en regerande Herre älsfwärdig. Öd-
 mjukt, andåktig, hederlig, försiktig, skicklig, tålig, gudfruktig och
 beskedelig, äro de hederstitlar, hwarmed hans minne firades på des
 ärliga och högtidliga fest (2). Lägges man tapper til, finner
 man hos honom samlade alla de förnämliga dygder, som pryda
 Kungeliga högheten. Konung Swerker war så fridsälskande, at
 fridsamheten war et fel hos honom, men K. Erik war däremot
 färdig til frid och krig, alt som Rikets angelägenhet och heder
 det fordrade.

(1) Denna handskrefna bok wil man näinna *Codex Bildsenianus* til ämin-
 nelse af des förra ägare, och förtienat den så mycket mer at sölias, som
 han, efter alt utseende, är äldre än *Israel Erlandi*, som af *Scheffer* är utgifwen.
 Det synes ock wara utan motsägelse, at antingen har *Israel Erlandi* öf-
 versatt denna berättelse på Latin, eller ock är denna berättelse förswen-
 skad af *Israel Erlandi*, hwilket senare dock så mycket mindre kan antagas,
 som Swenska berättelsen är enfsldigare och idnnare än den Latinska,
 och *Israel Erlandi* på ästfälliga ställen, genom en slags prydnad, som
 han såle i Latinska språket, afwikit från egenteliga meningen.

(2) Detta är tagit af *Officia propria Patronorum Regni Sveciæ* p. 13. där
 orden så lyda: *Rex erat Ericus humilis, devotus, honestus, prudens,*
munificus, patiens, pius, atque modestus. Alleluja.

§ 2.

K. Eriks första göromål war, at han förordnade Tjenstes Jmwärtes
 män uti gamla Upsala Domkyrka, som intet långt förut war hushållning
 fullkomnad och invigd, hwarom är nämnt i föregående Capitel.
 Däreft resten han sin Eriksgata, wid hwilket tillfälle han lät alla we-
 derfäras nåd och rådwisa (1). Erätande och twistande bröfve
 han til sänja och enighet, och, när målet genom dom och utslag
 Sw. R. 3. 2 Del. U äpd.

Erik Jedwarsen. andteligen afgjöras stulle, affades den altid efter lag och billighet, utan afseende på wänskap, hat eller andra sådana mer eller mindre retande omständigheter, som böja rättvisan efter personernas och intet efter sakens bestaffenhet. De fattige och de wunnåftrige fredades, och de måftrigare inmachdlos innom wisa strankor, hwar igenom utan all twiswel mångas misdnöje ådrogs, men allmänheten upwäcktes til så mycket större wördnad och ärfänsla, så at de afwen wille tilbuda Konungen den del af sakförs-medlen, som annars hörde menigheten til, men det afflog K. Erik, försäkrandes, at han hade mer än nog af sitt egit, eller som det står i hans Legenda: mihi mea sufficiunt, vobis vestra servare. Et stifta frid och enighet ibland undersåtarne, skyddo och handhafwa rättvisan, så hushålla med de til Regeringens behof anslagna råntor och inkomster, at menigheten intet med owanliga och tårande utgifter betungas, äro sådana egenskaper som lägga grundwalen til et samhälles lycksalighet. Detta allt ågde K. Erik, så at efterweriden i alla tider bibehållit minnet af hans förtjenster i denna delen, och intager Erik Jedwarsen blott härigenom et wärdigt rum bland stora och goda Konungar.

(1) Codex Bildstenianus. Orden äro dessa: Sidhan for han om alt sit Rike, of sökte sit folk of for fram aat rättom Konungstikan wägh. Detta är det äldsta tydeliga ställe, som omtalar Konungarnas Eriksegata. Det öfriga som här förekommer är tagit utur samma Codex Bildstenianus.

§. 3.

Sedan Rikets inra angelägenheter woro genom Konungens osörtrurna omsorg brakte uti tilbörligt stick, fäste K. Erik sina tankar på utrikes ärenden. Finland hade esomoftast under hedniska tiden erkänt Sveriges öfwerwälde, men genom tidernas ombytelse, inbördes oro och andra misshäfligheter hade Sveriges östra Skattländer aldeles afslädat sig sin gamla undergifvenhet. Finnarne lefde och uti sitt fordna hedniska mörker. Det kan wara troligt, at K. Erik welat uplyfwa Swea Rikes fordna rättighet til dessa länder. Det kan och wara, at Finnarne understundom med röfswande beswadrat Swenska kusterne, som äfstilliga

nyare Historiekrifvare vid handen gifvit (1), fast det är trosligare, at de, som et folk hvilket lefde uti sitt naturliga frihets tillstånd, utan något dregirigt och tiltagset hufvud, intet särdeles oroat sina Grannar. Man kan likväl anse de nyares föregifvande, som en ganska sannolik gissning, ehuru väl de äldste Handlingar intet nämna därom. De säga allenast, at K. Erik hade ofmöstast tilbudit Finnarna Guds Trod och Frid (2), men utan all värkan. Mer än vanlig insigt och förstånd fordras til at såtra sig öfver alla sin tids fördomar, i synnerhet då man är upfödd i de grundsatser, at Guds förmenta ära bde befrämjas äfven med afidsättande af rättvisa och billighet. Man ansåg därför som et ganska Christeligt verk, at med våld omvända Hedningarna. Således predikade Mahomet och Saracenerna sin lära. Däremot förkunnades Evangelium af Christus och Apostlarna på långt annat sätt. Men tidens smak var sådan. Sedan Påfven och Entholsta Prästerne påtagit sig at tänka för allmänheten, behöfde den oprästade hopen endast följa de andeligas samvete. Och ehuru för Konung K. Erik annars var, kunde han intet fuma orättfärdigheten af et Krig, som endast för Religionens skull påföres. När upsatet var godt, woro alla medel löfliga. I sådant upsat anlände K. Erik til Finland, och omvände des Inbyggare på samma sätt, som Sigurd Jorsalafarare omvända Smålänningarna. Samma sakmodighet, och samma öfvertygande skäl brukades nu som då. Man drap och sloq ihjäl alla dem, som intet wille taga emot rättvisa och rätta tro, som det heter i gamla Pergamentis-Boken (3). Medlet var ochristeligt, men hjertat var godt hos K. Erik, hvarför han och med bedröfwelse och tårar tackade GUD för segren; och fögde han i synnerhet dåröfver, at så många själar på en dag förlorades, som hade annars kunnat komma til Himmelen, om de welat taga emot Christendom. Af denna Konungens utlåtelse kan man sluta, at et ordentligt fältslag förelupit, och at härfärden intet är utförd genom et blott härjande och stöfning. Genom detta bewis öfvertygades de öfverblefne, at Christendomen borde antagas. K. Erik gjorde sedermera ingen ofred i Landet, utan lät upbygga äfkilliga kyrkor, och länade Biskop Henrik, som var honom släktig på fältuget, qwar, på det han widare skulle dra.

Erik Jed. draga försorg om Christna Lärans stadgande i Finland. Detta
 varson. är alt, hwad man om Finska Rättstugor har sig bekant, och har
 Finland sedermåra beständigt varit under Swenska Kronan. Alt
 det öfriga, som angående detta Krig uti nyare Historier förberä-
 res, ankommer helt och hållit på gissningar. Det kan wara sant,
 det kan wara osant, och under denna titel skal något påminnas
 wid slutet af R. Eriks Historia.

- (1) Örnbjelm H. Ecel. p. 461. v. Dalin S. R. 5. 2. D. s. 104. f.
 (2) Codex Bildstenianus, som jag här följer, såsom det äldsta Document,
 talar intet om någon gjord ofred af Finnarne. Hans ord kunna öfversät-
 tas: Sidhan som wi först sagdhom at Rirkian war byggh, oc Ri-
 kit wäl skipt amot wantronne oc sino folks opwinum, tha sammadhe
 han saman går. Detta är af Israel Erlandi sålunda öfversatt §. 6.
 p. 7. Postremo vero, ut supra diximus, edificata ecclesia ordinato regno
 ad inimicos fidei et hostes populi sui manum convertens coadunato exer-
 citu &c. Denna mening är aldeles stridande med gamla Författarens
 ord, ty folkets omwänner, som här omnälas, äro inga andra än inhämska
 wäldswärklare, och war redan Riket fredadt för dem, då Finska Rättstugor
 utrustades. Antingen öfversättaren af wanligt slurf wid öfversättning, eller
 också i afsigt at göra Latinen mera wältlingande, afwitit från ordens
 egenteliga mening, angår oss intet. Detta är widare utlöfseradt uti *Officia
 propria Patronorum Reg.* §. p. 14. hwar orden så lyda: Erant tunc Fin-
 nones non solum Regni sed etiam fidei Christianæ pertinacissimi hostes,
 quia continuis damna et bella Swionibus inferebant. Detta anføres til
 en del, på det de som i detta mål behaga tro war nyare Historia, i
 ålminstone hafwa något bewis, som där wärligen fattas.
 (3) Gamla Författarens egna ord kunna anföras: „Tha sammadhe han (S.
 Erik) saman går oc tok met sik aff Upsala Rirkio såum Henricum,
 „oc for til Finlandz oc stridde oc drap alla thöm som ey wilde tala wiß
 „rättsis oc rätte troo. Forth at han hafidhe erta thöm Gudz Troo oc
 „Grid budhit oc the waro swa for hardhe at the wilde enga lund wad
 „ganga utam wi hardhe hand.“

§. 4.

Huru länge den helige Henrik war sysselsatt med Finnarnas
 omwändelse sedan R. Erik bortrest, wet man intet. Af Vasko-
 us är anmärkt, at S. Henrik blifwit mördad år 1150, hwil-
 ket förmodeligen kommer därutaf, at R. Erik såges wara död år
 1151. Dessa årtal äro mycket felaktiga, men torde dock, kan
 hända, gifwa tillkänna et gammalt rykte, at S. Henrik blifwit
 under

mördad et år för än Konungen blifwit ihjälslagen. Men **E. Erik Jed-**
Henriks märkvärdigheter stola framdeles blifwa ihogkomne. Om **marson-**
R. Erlifs död äro följande omständigheter upptecknade, at han år
 1160 på Helige Torsdag eller Christi Himmelsfärdsdag blifwit
 slagen af Prins Magnus Henrikson, som hade uti hemlighet
 dragit folk tilhopa och samlat dem i negden af Östra Åros eller
 nya Upsala, medan Konungen bewistade Gudsstenen. At fiende-
 lighet war å färd, ankom underrättelse, medan **R. Erik** ännu
 war i Kyrkan, men han wille icke destomindre afhöra Mesan til **Erik Jed-**
 slut, och hade en utlåtelse som nästan gaf tillkänna, at det anade **marsons**
 honom om sin död, emedan han sade sig hoppas, at hwad som **död 1160.**
 återstod af Gudsstenen, skulle han snart så höra på et annat
 ställe. Det är ofelbart, at **R. Erik** afhörde Mesan, skyndade
 ut emot den annalkande fienden med en hand full folk, blef illa
 fargad och slagen til marken, samt des hustru afhuggit, förmo-
 deligen såsom et segertecken, innan han näppeligen war död. Säs-
 kunda berättas omständigheterna af **R. Erlifs** fall uti gamla Per-
 gaments-Boken, med ganska liten skilnad ifrån det, som af Israël
 Erlandi är uppteckadt, undantagande årezalet, som utfattes år
 1165; och påstår Scheffer, som utgifwit Israël Erlandi, at det
 war tydeligen i Handskriften utslätt, då Örnhielm försäkrar där-
 emot, at där läses helt rent år 1160 XV Kal. Junii. När man
 jämför denna forra berättelse med våra nyare Historiekriftnar,
 finner man den mycket omständeligare, nämligen, at Magnus
 Henrikson samlat sig folk i Dannemarf, förstärkt sin Flotta på
 kusterna af Småland och Östergötland, hast i följe med sig
 Prins Kol Ewerkeson, och landstigit på Fyriswall, och at **R.**
Erik då war i gamla Upsala Domkyrka. Om detta allt anfördes
 som gissningar, wore intet stort at säga därpå, men när det fö-
 redrages som en verklig händelse, är man utan twifvel besogad
 at fråga, hwarifrån alla dessa omständigheter äro hämtade; men
 som ingen gammal Skribent nämnt et enda ord därom, försäls-
 ler hela denna berättelse til intet: An om Magnus redan en lång
 tid bodt i Sverige på sina Möderne-Gods, då blifwa alla dessa
 anstalter onödiga. Anledningen til denna gissning är grundad så
 väl därpå, at dess Möder verkligen ärfde sin Faderfader **R.**
Yngre Erenkilson, såsom ock at Magnus Henrikson ingen gång.

Erik Jed-
marjon.

nämnas under alla de rörelser och händeligheter, som förekomma i Danska Historien, om hvilka man likväl hafver denna tiden en nog omständelig underrättelse. Hos Israel Erlandi står wäl för öfrigt, at en förnam Herre, från Sverige, war i sölje med Magnus Henrikson, Princeps quidam Regni, men då af kan man intet sluta, at det war en Kungelig Prinz, så mycket mindre, som han uti gamla Pergaments-Boken nämnes allenast Högvinge. At K. Erik bewistade Gudstjensten i Östra Aros, säges uttryckligen i den ofständinada Pergaments-Boken. Wäre nyare säja wäl, at uti Östra Aros war då ingen Kyrka, men hwaraf wet man det? Domkyrka war där intet, men därse kunde likväl Bondkyrkan wara byggd, hwilket ock, om man wil tro Peringsköld, som eljest nästan altid säjes, är oförnekligt. Det som Messenius påminner här emot, angår endast Domkyrkan i nya Upsala, och om henne är nu ingen fråga (1). Jag ber om ursäkt, at jag med sådant gråt beswärat Läsaren, men det lär wara oundwifligt, så framt man någon gång skal få en Historia, som må blifwa fri från onödiga utdöningar (2). Om K. Eriks döds-år äro ock annars hos de nyare olika meningar, sedan Örnhielm påmint, at den 18 Maji, hwilken hos de gamla utsättes som K. Eriks dödsdag, intet kan falla in på Christi Himmelsfärdsdag 1160, men wäl 1161, hwarom uti bisögade Anmärkning något mer nämnas skal (3).

(1) Messenius T. 15. n. 504.

(2) Till mitt förswär för det jag blandat mig uti en sådan gråtmist, wil jag anföra den utlåtelse, som Örnhielm wid et dylikt tillfälle brukat uti sin Historia Ecclesiastica p. 467. Nam si qua incertitudine antehac multi multa in rebus nostris tradiderant, et nos tradere vellemus posteris, quo pignore nobis obstringeremus Patriam, qua dote meremur assensum legentium?

(3) Alla våra gamla Handlingar utsätta enhälligen S. Eriks död på år 1160. Chronologia vetus hos E. Benzelius Mon. Eccl. p. 14. 1160 passus beatus Ericus XV. Kalendarum Junii, Adriani Papæ III [IV] Anno V. Chronologia Anonymi uti Benzeli Mon. p. 32. 1160. conventus venit in Seba. Eodem anno S. Ericus Rex Sveciæ Upsaliæ martyrium passus est regni sui decimo. Chronicon O. Celsi: Anno Domini 1160 passus fuit Upsalum Rex et martyr beatus Ericus XV Kal. Junii Pontificatus Adriani III. [IV] PP. anno quinto. Hic fuit Rex Sweccorum X annis. Mater ejus fuit Cæcilia filia Svenonis Regis, quæ fuit soror Ulps Ducis Galla et Chols, m. m. Hans döds-år 1160.

torde då böra vara utan tvifvelsmål. Örnhielms påmianelse torde lik Erik Jed-
 mål hafwa sin goda grund, men bewisar intet annat, än at de andeliga warfon.
 Retsförstörare berjent sig af samma frihet wid Aprils Kalendern som de
 gjorde med Skriften, med hwilken de lekte efter behag. Något fel hade fun-
 nat hända wid Retsernas reglerande af någon og nu obekant orsak, som
 dock intet kan öfwer ända lasta så många enbålliga wittnebödd. Man
 wet det som hände i war tid, då et år fick 367 Dagar. Om då någon
 märkwärdighet händt på denna föröknings-dagen, hade Historiekrifwa-
 ren, som den uptecknat, ofelbart Retswitt rätt, änsånt en hundrade år
 yngre Fornsktare skulle wilja påstå, at det war omöjligt, efter et wan-
 ligt år intet har så många dagar. Men mycket warde ligger ej på den-
 na sribidighet, och Edsaren behagar tildela hwad döds, är honom tackes,
 åt K. Erik, emedan det måste förmodeligen antingen blifwa 1160 eller
 61. Man kan annars jämföra Märkningarua wid v. Dalins Sw. R.
 S. f. 37.

S. 5.

Uti våra gamla Lagar finner man, at K. Erik gjort nå-
 gon förändring i Lagwäsendet, hwilken Stadga blifwit kallad
 S. Eriks Lag. Man kan sluta af de ställen, där denna Lag S. Eriks
 gen nämnes, at den angår en laggift Hustrus rättighet i boet (1);
 hwarutaf man kan litetligen falla på den tanken, at K. Erik
 welat införa wigfel, fast än det intet förmodeligen blifwit allmän-
 neligen wedertagit, i anseende til Konungens hastiga död, så at
 Påfwen Alexander den III icke destomindre med skäl kunnat kla-
 ga, at det ännu intet i Sverige war brukeligt at wid Äktenskap
 berjena sig af Prästernas wälsignelse. Man ser därutaf, at man
 ännu i Sverige ansåg Giftermål, som en annan laglig dock
 werldslig öfwerenskommelse, hwarwid Prästernas biträde war icke
 allenast umbårtigt, utan aldeles onödigt. Detta wedertagna bruk
 påhade sig intet med andeliga Ständers affigter, ej eller, kan hån-
 da, med Christendomens anständighet, och kan man tro, at en så
 nitist Konung intet å sido satt en sådan förordning. Förmodeli-
 gen kan man intet gå längre med denna gifning. K. Eriks för-
 bättring af Uplands-Lagen kan ej eller så annan titel, ty intet ord
 nämnes däröf, uti våra gamla Handlingar. De andra gif-
 ningar, som sammanhopas öfwer K. Eriks regering, äro så för-
 re delen utan all grund, några sannolika allenast. Lag syster
 egen

Erik Jed, egentligen på anläggningen af Lurö och Wänamo Klostet i
 war, on. Bernieland, Christendomens allmänneliga wedertagning i Da-
 larna, Jämtlands förnåde förening med Sverige, och mera
 dwiskt (2). Lurö och Wänamo hafwa utan tvifwel varit
 Munke-Kloster, det har redan Vastovius anmärkt (3). Lurö Klos-
 ster har varit belägit på en ö i Wännern, som nu lyder under
 Milleswicks Pastorat: Wänamo uti Wänamus Ecken wid
 Christinchamn, hwilket B. Rhyzelius anför (4). Men at K.
 Erik den helige dem anlagdt, har aldrig någon sagt för än nu i
 senare tider. Innet berde man därföre förkasta berättelsen, om
 den wore bewist, men det fattas aldeles. Det kan til afwenings
 wara sannolikt, at Evangelium blifwit för Dalkarlar och Lapp-
 par förkunnadt i K. Eriks tid. Man beropar sig på Biskop Wal-
 lins berättelse om Christna Lärans forplantande i Lappland, men
 där står endast, at det är troligt at Lapparna fått någon kun-
 skap om Christendomen, sedan Finland blef Christnad genom K.
 Eriks omsorg. Men hvem ser intet, at detta är en lös gissning,
 som kan hända grundar sig på ännu swagare böttin, at hela Fin-
 land blef då omvändt, hwilket aldrig kan fulltygas. Talar man
 om den första morgonvädne af Christendomen hos Lapparna, at
 den äldre, ty Adamus Bremensis talar därom. Angående Da-
 larnas Christendom, så återopas Magister Holéns Disputation de
 Dalecarlia, men hwad kan Herr Holén weta mera därom än nå-
 gon annan? gilla kan något hwar, men det är ej tillräckligt.
 Man wet warom, at när K. Ewerre från Norrige, wid slutet
 af detta århundrade, reste genom Järnåvaland, war hedende-
 men där härskande öfwer alt. När man wil fulltyga, at Jäm-
 teland i K. Eriks tid kommit tillbaka under Sveriges lydna,
 anføres til bewis Sparmans Academiska Föreläs de Paris jemte.
 Ut 11 §. säges det warfeliggen, men huru bewises det? Man be-
 ropar sig på Örnhelm, som säger i sin Historia Ecclesiastica, at
 Gale Dure, som skat hafwa hämnat K. Eriks död, haft Helsing-
 gar och Norrlänningar i följe med sig. Däraf följer ingen ting.
 An om han hade haft Norrmän i sin här, hade då Norrige
 hört til Sverige? Desutan kan intet Örnhelms rotnesbörd wa-
 ra sådeles gällande om dessa tider, då det intet stöder sig på
 föröna Historiefriskvares utfagor. För öfrigt hos Ericus Oli.

som

som är äldre än Örnhelm, minnas inga andra Norrlänningar Erik Jed, än Helsingarna wid detta tillfälle. Det är således ögonstänligt, warson, at sådana tillökningar göra K. Erik aldeles ingen heder, ty de äro åtminstone intet bewiste, om ej aldeles ogrundade. Om man skulle så nagelsfara med vår Historia uti de följande Konungars tid, blefwe hon icke allenast widlystig utan och tröttsam, hwarföre man och framdeles med Edsarens goda minne endast anför det som är bewisligt, och lämnar det öfriga. Här äro ännu åtskilliga obewisliga uppgifter uti K. Eriks lefwerne, som förbigås til at undwika en mattande widlystighet. Den som och behagar föra sig til minnes, at K. Erik intet regerat mer än på femte högst siette året, kan wäl intet föreställa sig många flera högmåls-wärk, utaf denna Herren, än dem, som de gamle upptecknat, hwarföre man och går förbi den Handels-förkofran, som såges wara skedd genom K. Eriks waksamhet. Den som känner Handelens art och natur, i synnerhet den utländska, lär utan swårighet medgifwa, at här fordras flera år til des i stånd sättande, så framt den med Rikets särdeles förmån skal kunna idkas. Man sparar förden skull Swenska Hushållningens betraktande til århundrads slut, då och Handelens tilwänt och omwärling på en gång kan framwiskas.

(1) 5 Cap. Gist. B. 2. 2. 10 C. Alf. B. 2. 2. 2. Alf. B. Ups. 2.

(2) Dalin Sw. R. 2. D. 1. 103.

(3) Passovius uti Förtäckningen på Klosterna wid Viis aquilonia.

(4) S. Rhyzelius uti sin Monasteriologia.

§. 6.

Hic intil har man omredt K. Eriks upförande i anseende til Des per det allmänna. En sådan Konungs enskilda lefnad bör och tagas sonliga i öfwerwägande. Men här lyser han wärfeligen mindre, i synnerhet i våra ögon, som intet kunna slitta särdeles warbe på en andåktig widspettelse. Denna gick ofelbart för långt, war och, efter utseende, ordsak til hans död; ty om Konungen, wid första tidningen om fiendskighet, hade gått ur Ryskan, hade han förmodeligen kunnat undankomma. At han förswarat sig afwen, då Sw. R. 2. Del. 3.

Erik Jed-
warson.

ingen möjelig räddning kunnat hoppas, bär han intet förtänkas före. Ut förswara sig, war han berättigad til som människa, och skyldig som Konung, och då döden synes oundwifelig, är det alltid hederligare at stupas, som en behjertad man, än dö som en darrande usling. Man förswarar sig hårdre, då man är omringad af glupande ulfwar, än man låter sig handlöst upåttas och sönderflitas af en sådan ohyra. Det war såsångt, at wänta anständighet och Christendom af förrädare, och denna tidens edjur. Christendomen besfaller underfundom lida orätt, alltid förlåta sina owänner, men aldrig har Christna lärare b. salt et wara poltron. Almars bar K. Erik en härskäck näst kroppen til at spåka sitt fört, och hade han den på åsken den dag han blef slagen; hwilken ock som en helgedom förwarades sedermera i Upsala kyrka. Om Fastan eller andra Helgedagar gick han intet i Drottningens säng. Detta säges utan undantag uti den gamla Perme-Boken, men Israël Erlandi, som en wid Munkelåttjans och därmed förbundna kyschheten wand person, lär hafwa funnit et sådant twålg alt för hårdt, därföre säger han allenast, at det stedd oft. Utom des brukade ock Konungen salt bad til kylande af sina begärelser; hwarföre han ock alltid både winter och sommar hade et kar til reds med kalt watten. Dese småsaker hade kunnat wara borta, och hade Erik Jedwarson ändå warit en stor Konung, ty de ta hindrade honom på intet sätt uti sina Konungliga plifters fullgörande. Och när alla omständigheter läggas tilhopa, kan man nog begripa, at K. Erik förtjent at wara i wördad ämin-nelse hos sina undersåtare och deras Esterkommunde. Men intet war det nödigt, at afalla honom efter döden som Gud (1), hwilket lifwät stedd på hans Fäst den 18 Maji, som ärligen högtideligen firades, och som K. Erik's ben blefwo sedermera förda ifrån gamla til nya Upsala, blef ock den dagen firad, som en stor och märkelig Fäst. Denna K. Erik's Helgedoms-Årning stedd år 1273 (2). Om K. Erik någonsin af Påswarna i Rom blifwit förklarad för helig, har man intet med wisshet bekant. Ut Erik's Po Påswens Alexander den IV:s Brev af år 1255 kallas wäl K. Erik och hel Erik den salige Henrik [beatus Henricus] (3). Men det är stor åtskillnad på Beatificatio och Sanctificatio eller Canonizatio, och hells wa Beatificatio har sina grader. Den nedersta ordningen där af är,

är, när wid en helig Mans grafvård på des dödsdag ljus up: Erik Jö: rändas wid grafven och tapeter uphängas. När Beatificationen sker med ståt efter Påfwens beslut, wisar sig dock åtskillnaden i hellska omkostningarna; ty när uti denna användes, allena til Kyrkans prydnad, där Kundgöressen sker, 500 Ducater, fordras wäl tusende til Canonizationen, men de öfriga omkostningar stiga mycket högre, så at Paris de Grassis intygar, at Bonaventuras Canonization kostat 27000 Ducater (4). Det är möjligt, och, kanske, sannolikt, at den heliga Eriks Catholska helgelse varit endast af den förnämnda graden af Beatification, då Påfwens biträde intet är oumbärligt; ty Biskoparne kunna hellska i sina Stift. utöfwa denna därefteriga andakt. Och så framt K. Erik på detta sätt blifwit inympad i de heligas Församling, är det onödigt at bekymra sig om, hwilken Påfwe det bör tillskrivas. När K. Eriks Fest blef införd, wet man ej eller med fullkomlig wisshet. Årke-Biskop E. Benzelius berättar at det skedd är 1264 (5). Och ehuruwäl denne årde och wårde Biskop intet nämner, hwars ifrån han det tagit, kan man tro honom på sina ord. Mycket yngre kan Festen intet wara; ty Påfwen Clemens den IV uti sin Åfstats-Bulla af år 1266 nämner, at den saliga Eriks Högtid uti Upsala firades med et ogement tillöp af människor (6). K. Erik räknades eljest bland Sveriges Himmelska Patroner, man swor wid hans namn, och hans baner fördes i sält, såsom en Gudomelig sträck för Rikens fiender. Således har Efterwerlden nogsamnt wisat en skyldig högaktning för des ålskade minne, såsom den widskeddliga tiden wanhedrat des dyrkan med därefterigheter. Om de många underwårt, som skedd strax efter Rönungens död wid hans lik, och hwad som sedermera tilldragit sig af samma slag, kan man läsa hos Israel Erlandi och Valtovius, som behagat uppteckna allt sådant med försällighet.

(1) En bewis af denna utlåtelse kan man läsa den Antiphona, som uprepades så wäl den 18 Maji som den 21 Januarii, uti Officia propria Pa: Honorum Regni Svecie.

Ave martyr pretiose
Miles Christi gloriose
Ave Regum gloria
O Eric Rex Svecorum
Pote nobis peccatorum
Veniam et gaudia. Alleluja.

Erik Jed. (2) *Ericus Olai* p. 64.

Warsen. (3) Påstven Alexander den IV:s Bref finnes hos *Peringhöld Mon.* per Thiundiam p. 191. och 171.

(4) Man kan läsa om Canonizationen hos *Papebrochius*, de solennium Canonizationum initiis et progressibus, uti Propylaeum ad Acta SS. Maji, och Acta Sanctorum Junii, jämte *Prosper Lambertini* eller Påstvens Benedikti den XIV:s Bårk de Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione, utom många flera. Och kan man här insöra *J. A. Fabricii* definition af des Bibliographia antiquaria C. 8. p. 274. Minor vocatur beatificatio, cum ad sepulcrum honos anniversarius alicui habetur, ut beato, vel accensis ille luminaribus aut appensis anathematis vel alia ejusmodi ratione colitur. Hvar nämner ock på samma ställe p. 273, en annan canonization, som kostat 64000 Scudi. Hvad S. Britas canonization kostat, står i sinom tid blifwa omrördt. Inedlertid bör man tacka GUD, at salige heren kan genom Guds nåd winnas med mindre utgifter, och tillika förundra sig, at en som wil hållas för Christi Ståthållare, kunna falla på en så hednist och apostoliskt präst.

(5) *E. Benzelius* Num. til Vastovius p. 54.

(6) *Peringhöld Mon.* p. Thiundiam p. 54.

§. 7.

På et sådant utmärkt sätt har Esterwerlden bibehållit åtan kan af K. Erik Jedwarson eller Erik den helige. Och ehuru wäl titel af helig blifwit rått ofta bortslösad på helt owardiga personer, så at man kan med skäl twifla om dets wärfeliga förtjenster, som njutit sådan heder, torde dock K. Erik från Swerige och Hertig Knut från Dannemark ibland våra äldsta Nordiska Helgon förtjena at med all wärdrad ihogkommas; icke som Helgon, men wäl som stora och hederliga Herrar. Den omishet, som förekommer nästan wid alla tillfällen i denna tiders Historia, har ock sträckt sig til K. Eriks ättenskap. *Ericus Olai* säger, at

K. Erik's
Gemål och
Barn.

K. Erik hade til Gemål K. Inges och Ragnilds Doter Christi. Olaus Petri, Johannes Magnus och en stor del af de nyare äro af samma tanka, men de af de nyare, som hafte mera förtroende til Isländska Handlingar, hafwa gifwit wid handen, at denne Herren varit gift med K. Inge Stenkilsons Doterdoter, på det sätt, at Vidern Järnsida, K. Erik Giegods Emneson af Harald Råse, har varit förmåld med förbena K. Inges Doter Cathrina; af hwilket ättenskap föddes Christina, K. Erik den

heligas Gemål, hwilket förmodeligen är det riktigaste (1). I det Eril Jed-
 ta sitt äktenkap hade K. Erik fyra Barn, Åmur, som sedan blef warson.
 Konung, Philip, om hwilken våre äldre Historiekrifvare intet
 haft någon kundskap, Margareta och Cathrina. Örnhjelm är
 den förste, som af gamla Handlingar dragit Prins Philip i lju-
 set, men mer wet man intet om honom, än at han gjort gäfwor til
 Kloster (2). Prinsekan Margareta wardt gift med K. Swerre i
 Norrige, och Cathrina blef äfwon gift med en förnäm Herre från
 Norrige wid namn Tils Blaka, och skola ättfälliga förnämna
 Släkten af detta sista giftermål hafwa sitt ursprung (3). Afrit-
 ningen af de Mynt som tillägnas K. Erik, finnas hos Brenner.
 På några af dessa träffar man en figur, som liknar en båt (4).
 Så framt detta tecknet varit K. Eriks Familje-wapn, är han
 oselbart den förste af alla Swenska Konungar, som satt sitt wa-
 pen på mynten; men denna sak är underkastad mycket twifvels-
 mål, emedan det är ännu oberwist, at adeliga Släkterna i Swe-
 rige under denna tiden urwalt sig wiåa Familje-märken. At K. Erik haft
 en Broder wid namn Jnwar Jedwarson, hwilken fortplantat Adelige
 Bonde-familien, försäkras både af Peringsköld och v. Dalin (5).
 Til slut bör man märka om K. Erik, at han uti medeltidens
 Handlingar anses som den förste Sweriges Konung af det wäns-
 ner. Så wäl af K. Waldemars Bref af år 1252, som andra
 Handlingar kan bewisas, at Erik Låse kallas Erik den tredje (6).
 Han blef intet den nionde för än Johannes Magnus kom fram
 med sin Konunga-Längd. Dock kunde man til äfwenlys så
 ihop et stället antal Erikar af Swenska Regenter, om det wos-
 re indan wardt at anställa en sådan räkning.

(1) Bnyttunga Sagan f. 170. Jfr. Dalin Sw. R. H. 2. D. f. 60.

(2) Örnhjelm H. E. p. 480.

(3) v. Dalin Sw. R. H. 2. D. f. 116.

(4) Brenner uti sin Thesaurus Numismatum p. 9. n. 12. gttar sig på
 följande sätt om denna båt-figuren: Cum prioribus ejusdem plane ma-
 gnitudinis est, literis tamen paulo majoribus. Epigraphen habet hanc ERIC.
 R. S. sed figura in medio ejus sorte scapha ceu cymba, non satis conspicua.

(5) v. Dalin Sw. R. H. p. 121.

(6) Peringsköld Mon. p. Thiundiam p. 169.

Magnus Sedan K. Erik Jedwarson på förestrefna sätt omkommit, Henrikson. blef Magnus Henrikson ofelbart utropad för Svensk Konung, emedan man uti denna tidens Handlingar intet finner honom wara utsluten af Konungarnas antal. Wid Wästgötha Lagen kallades han den fjortonde Konungen i Sverige efter Christendomens början eller från Erik Segerfäll. Ut i andra Förteckningar kallas han stundom den trettonde stundom den tionde, alt som man behagat öka eller minska des Företädares antal (1). Men de andra omständigheterna af des uphöfelse på Svenska Thronen synas wara uti et ewigt warande mörker begrafne. De samme personer, som wist sin beredwillighet til en så nedrig gärnings företagande, hafwa utan all twiswel afwen gjort största tjensten wid des erkännande, och menigheten lär intet hafwa gifwit något annat samtycke, än det som sker genom tyfnad och håpenhet. I anseende til härkomsten ansåg Magnus sig mera berättigad til Svenska Regeringen, än både K. Ewcker och K. Erik, och war han i hänseende til sin börd utan motsägelse af de största Eläfter i Norden både på Fäderne och Moderne. Hans Fader war Henrik Swenson, annars Hätte eller Ekaterer kallad, Sonson af Ewen Ulfson Konungen i Dannemark, och således i nära förbindelse med alt som förnämt war både i Sverige och Dannemark. Des Moder war Ingrid eller Inga, Dotter af Prins Ragnwald K. Inge Stenkilsons Son. Intet twiswelsmål kan då yppa sig om Magni släktkap med Stenkilfska Konungar Eläfter, emedan K. Inge Stenkilson war, hans Moders Fader, och Margareta Fridfulla hans Moders föttiliga Fäster (2). Men som Sverige war då Walrike, kunde denna skyldskap intet gifwa K. Magnus någon rätt til Riket emot den, som war lagligen utforad til Konung. Man har några gånger tillförne nämnt, at Drottning Margareta K. Inge Stenkilsons Dotter delte det betydliga arf, som henne tilkom efter sin Herr Fader Inge Stenkilson, med sin Broderdotter och Systerdotter, Henrik Swensons Gemål nämligen, och Hertig Knut Lawards Förstina. Man har ock tillförne berättat, at så wäl K. Waldemar, Knut Lawards Son, som Dr. Margaretas egen Sonson K. Knut

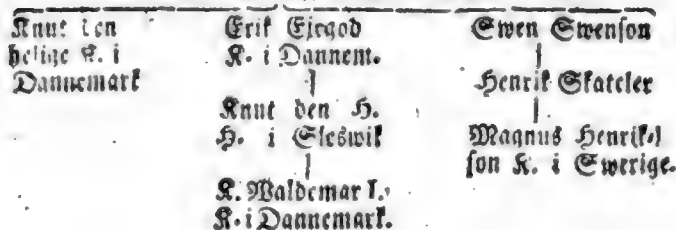
Nilsson hafte äfkilliga Guds i Sverige, som dem efter K. Inge Magnus
 Erenkisson blifwit lämnade. Man kan då på samma räkning ^{Henrikson.}
 vara försäkrad, at äfwen Magnus Henrikson hafte arfwegeds i
 Sverige, då det är ganska twifligt, som förr är sagt, at Mag-
 nus Henrikson uppehållit sig på sina Guds här i Landet, hvil-
 ket K. Ewcker och Koning Erik förmodeligen hwarfen kunnat
 eller welat hindra. Det hade ock så mycket mindre pasat sig för
 K. Erik, at på något sätt falla Prins Magnus beswärtlig wid ät-
 njutandet och besittningen af sitt arf, som K. Eriks Gemål Christis-
 na war både på Fäderne och Möderne i nära skyldskap med Mag-
 nus Henrikson (3). Och efter den här gifna anledning, har det
 blifwit ganska lätt för Prins Magnus, at öfverrumpla en Her-
 re, som under et allmänt Fredslugn trodde sig helt säker både
 för inländska och utländska fiender, och som kunde trygt hwila
 uti skötet på sina älskade undersätare. För dem hade således K.
 Erik intet at frukta. Men en gäfsande ärelystnad har inga grän-
 sor och gör allt osäkert, i synnerhet då et allt för stort förtroen-
 de afsidofätter alla försvars-anstalter. Sjelfwa tilfället retar då
 begärelsen än mer, och Prins Magni hemliga stämplingar lycka-
 des, så framt det kan kallas lycka at fullborda nedriga gärningar och
 begå förräderi. Hwem som för, öfrigt warit delaktig i detta
 mord kan man intet namngifwa. Det är allenast lösa mistän-
 kar, som skylla Prins Carl Ewckerfson därföre (4), och så
 framt han warit i samråd med K. Magnus, har hans upförande
 ndstan warit swartare än sjelfwa uppenbara mördarens. Ericus
 Olai säger wäl, at Henrik Ewenson, Måns Henriksons Fader,
 war med i denna förrådiska förrättning; men Henrik war redan
 död långt förut uti Jernwigs slag år 1134, så at det är oskilbart
 et förseende. I sig sjelf är det alltid illa betänkt, at besläcka
 sig med nedriga gärningar. Men detta war så mycket oförsigtig-
 gare, som så många berömda Herrar woro i Landet, hvilka
 trodde sig wog så sticketliga, som K. Magnus til Regeringen.
 Utom des kunde wäl intet Carl Ewckerfson, med orördt sinne,
 se en främling wara innehafware af en Thron, til hwilken han
 redan år 1152 war af Götherna utwalo. Det finner man, at Magnus
 begynnelsen til upresningen emot K. Magnus intet kom ifrån Carl Henrikson
 Ewckerfson, utan börjades af Helsingarna (5). Hwem som ^{slagen}
 wa ¹¹⁶¹

Magnus varit rått uphofsmanne till denna riddelse, nämnes intet hos Henrikson. våra äldsta Historiekrifware, icke en gång af Messenius, men Loccenius tillägnar det åt Gale Bure från Byrestad, och hade det varit ganska väl beränt, om han behagat utsätta, hvarifrån han tagit sin berättelse (6). Grundar sig hela Historien på Falebro wid Dannemarks Kyrka i Upland, där Gale Bure skal hafwa stupat i träffningen emot K. Magnus, och Broen sedan af honom fått sitt namn, fruktar jag, at hela denna heder och ådaga lagde tapperhet försvinner i rök och bonde-rykten. Broen har kunnat få namn af många andra tillfällen, fast de nu skola efterletas med gissningar, som ock kunna anses för ganska onödiga. Det wisaste är, at Helsingarna tillika med flere Uplands-are, med hwilka, kan hända, Prins Carl Swerkerson sig lifades förenat, nederlagt så väl Magnus Henrikson som hela hans Krigshår intet långt från Upsala, där Dannemarks Kyrka sedermera skal wara upbyggd. Sådant är berättelsen hos Ericus Olai, afskild från alla nya tilläuter, hvarmed man merendels efteråt riktat de gamla forta påminnelser, och får Historien på sådant sätt en skapnad, som på intet sätt liknar första grunden, hvarifrån den är hämtad. Wil man wara nögd med Eric Olofsons vittnesbörd, måste det Drebros, som wid Wästgötha Lagen annars ihogkommit, såsom K. Magni nederlags-plats, intet sökas i Nerike utan i negden af Upsala, hwilket åtskilliga nyare bewist, då alla de berättelser, som man gjort öfwer K. Magnus Henriksons undanflykt emot Norrsta gränsen, aldeles förfalla. At K. Magnus Henrikson eljest wid Drebros blifwit slagen hells fjortonde, är åter en nyhet, som flyter endast därutaf, at man misstagit sig om rätta meningen af orden wid Wästgötha Lagen, där K. Carl Swerkersons forta lefwarne finnes antecknad. Så wrides och omkastas Historien af wiså snillens löfsande frihet, at den på slutet hwarken liknar sig hells eller sanningen. Man kan således säga om Magnus Henrikson, at des regering i sin egentliga bemärkelse varit liten och ond, ty han blef slagen år 1161.

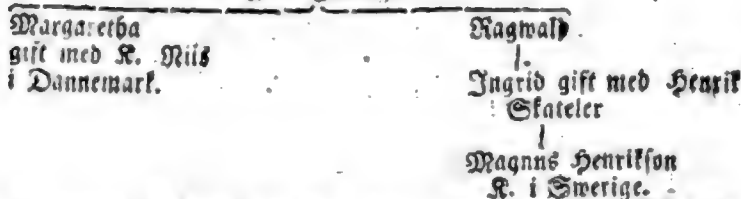
(1) Uti Rindunga-längden hos E. Benzelius Mon. Eccl. p. 18, kallas han den trettionde, och uti den följande på samma sida kallas han den tionde.

- (2) Til så meget bättre begrep om R. Magni Henriksons Släkt, vil Magnus Henrikson.

På Säderne:
Ewen Ulfson R. i Dannemark

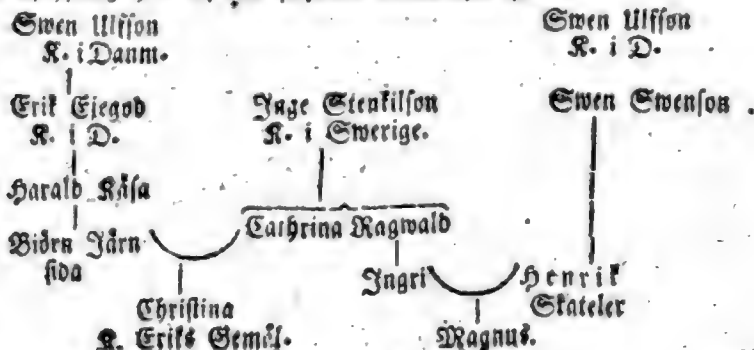

På Möderne:
Inge Stenkliffson
R. i Sverige.

Namnet Skateler förklaras uti vår nya Historia genom Skadelår, efter han war hals, kan hända det betyder svartaktig, som hwitaleder betyder hwiiledter eller hwit. Shadou på Engelska och Schatten på Tyska betyder skugga, och torde ordet wara nu uti Swenskan förloradt, som förre varit i bruk. Denne påminnelsen adres endast för ro skull.

- (3) Til uplysning h. kan följande Stamtafla tjena.

Magnus Henriksson. (4) *Ericus Olai* p. 45, nämner dessa förklenande misstankar. Quidam putant Carolum filium Sverkeri electum fuisse a suis - Ostrogothis ante S. Ericum, ideoque cum Magno et Henrico ceterisque hujus sceleris complicitibus manum dedisse, ut S. Ericus occideretur.

(5) *Dito* p. 51. Egresso igitur de Helsingia primum exercitu, quo forte Regales Ministri, S. Erici familiares, qui evadere potuerunt, confugerunt reliquæque pariter nationes in eandem sententiam concurrunt, ut gloriosæ Regis sui innocenter effusum sanguinem ulciscantur sicque . . . Rex prætentus et vilis . . . non longe ab Upsalia cum suis superatis occubuit, quo loco Ecclesia Dannemarka dicitur esse constructa, &c.

(6) *Sedan Loccenius* berättat om Sales anförande, säger han: In illo prælio, quod cladem eam præcessit, *Falo*, cujus paulo ante mentio facta est, fortiter dimicans occubuit et ponti vicino de se nomen *Falebro* indidisse fertur. *Ornhielm H. Eccl.* p. 478. Öfver denna berättelsen och tager bort gifningen, som *litwål Loccenius* lämnat rum til. Pons vicini fluminis, cujus objectu castra regicidæ muniverant, in memoriam *Falonis* nostratibus etiamnum *Falebro* dicitur, quod vel per eum a se structum tradidit exercitum vel prope ipsum fortiter dimicans occubuit. Men hela detta hedrande minnesmärke förfaller genom *Peringskölds* påminnelse uti *Mon. p. Thiund.* p. 268, där han af gamla bref berättar att broen kallades *Barda* eller *Kerdabro*. Detta har och *v. Dalin* anmärkt *C. R. H. 2. D. f. 120*. fast han behåller berättelsen om *Gale Bure*, hvilken *litwål Peringsköld* på 269 s. aldeles utlämnat, när han talar om utresningen emot *Magnus Henriksson*. Görmodeligen har *Loccenius* tagit sitt af *Burista* Monumenter i Upsala, men därom skal talas något bättre fram.

(7) *Chronicon*, som *Olaus Celsus* utgifvit, p. 1. 1161 interfectus est Magnus Rex in bello apud Örebro. Jfr. *C. R. Ihre* Catalogus RR. Svec. G. notis illustratus p. 90. Anmärk. wid v. *Dalins* Hist. p. 35, och har *C. R. Ihre* gjort likaledes grundeliga påminnelser, om det misstaga man gjort i meningen af gamla *Wästgötha* Lagen, hvilket och är ögonförent, när man med misstaka eftertänka igenom läser *Konunga* - längden, som där finnes.

§. 9.

Magnus Henriksson
des Gifter-
mål.

Magnus Henriksson var gift med **Brigitta K. Harald** Gutes Doter från Norrige, hvilken efter *Sturlesons* berättelse har först varit förmodad med **K. Inge Halstanson**, sedan med **Carl Jarl Sonafson**, därefter med **K. Magnus** och ändteligen med **Birger Jarl Brosa** (1). Så framt denna **Brigitta** varit **K. Haralds** Doter af *Svenska* *Prinsessan Ingrid* *Magnus* Doter, *Henrik Svensons* Gemål eller Enkescu, har *Magnus* haft til Gemål sin Halfs syster.

syster. Om så är, har det varit et äktenkap, som intet kom Magnus
 öfwerens med Guds ord, men Eskind hade intet tillstånd at låsa Eskif- Magnus
 ten, och sielf togo de sig den frihet at intet lesiwa därefter. Henrikson.
 Om Brita Haralds Doter varit af annan Moder, hade Magnus sin
 Eysf-Eysier til äkta. K. Inge Haraldson i Norrige war ock på
 möderne Halsbroder med K. Magnus Henrikson. Efter K. In-
 ges fall fndde K. Inges Broder på mödernet til K. Magnus i
 Sverige, med hwilken han ock war Halsbroder, men där lär
 han intet dröet särdeles länge. K. Månses Cambroder Ragwald
 war Jarl i Sverige, men hans widare öden känner man in-
 tet (2). Af rosiwet, som wid K. Magnus Henriksons fall blef
 tagit från de Danska, skal en Kyrka blifwit bygd wid eller på
 walplatsen, som man til äminnelse af segren kallat Dannemark.
 Denna omständighet synes ock wara en tiidskning af de nyare,
 som wärkeligen intet har särdeles grund hos de äldre. Ericus
 Olai utläser sig allenast, at det säges, det Dannemarks Kyrka
 varit bygd där K. Magnus stupat (3). Olaus Petri anför ej
 eller annat än gissning, då han yttar sig, at det synes såsom
 Dannemarks Kyrka fått sitt namn til äminnelse af slaget. Wid
 detta tillfället synes man wara befogad, at fråga, hwarutaf man
 wet, at så många Danske blifwit här nederlagde, så at man
 därföre welat göra minnet af segren ewigtwarande. Israel Erlan-
 di nämner ingen Dansk mer än Magnus Henrikson, ej eller den
 gamla Pergaments-Boken. Johannes Magnus är den förste, som
 omkapat enstaka gissningar til wärkelige händelser, och sagt, at
 Kyrkan af Danska rosiwet blifwit upbyggd, och sedermera har
 man behagat, utan widare granskning, följa honom. Saken är i
 sig sielf af ganska litet värde, men det torde likwäl wara tid at
 umönstra sådant, som berättas för sanning, och är likwäl i sig
 sielf inter annat än en lös gissning. Man har understundom af
 mindre arbedning byggt stort i luften. Skal man ändteligen gis-
 sa något om Dannemarks Kyrkas namn, torde det wara likaså san-
 noskt, at Dr. Christina K. Eriks Gemål lärte bygga Kyrkan, och
 til äminnelse af sitt Fädernesland gifwit henne et sådant namn.
 Det är söga troligt, at man redan i denna tiden welat upbygga
 Kyrkor eller andra Monumenter til at skymfa et helt folkslag, som
 war med Konunga-Huset och de förnämre Släkterna i bestän-
 dig förbindelse.

(1) Sannleson T. 2. s. 346.

(2) - - - T. 2. s. 393.

(3) Ericus Olai p. 51, i samma orden äro anförde wid förra s. n. s.

8. Cap.

Om

Carl Swerkersons Regering.

§. 1.

Genom K. Eriks och Magnus Henriksons död kom K. Carl Swerker-son til en rolig besittning af Regeringen. Alminstone heter det så i våra allmänna Historier. Det lår likväl intet hänga aldeles så tilhopa, emedan Påfwen Coelestinus den III berättar uti sitt bref af år 1192, huruledes K. Knut i Sverige genom sin frifwelle gifwit till imma, at han efter sin Herr Faders död råkat uti et swårt frig, uti hwilket han icke allenast lidit nedertag på sitt folk, utan ock warit tvungen at sielf taga flykten (1). Det synes ock, som Ericus Olai haft någon kunskap här om, emedan han berättar, at Knut Erikson blef utdrifwen af Riket, så at det war intet blott mistroende til K. Carl Swerker-son, som förantlåtit honom at taga sin tilflykt til Norrige (2). Våre Historiefrifware gifwa ock wit handen, at Carl Swerker-son två år, förän K. Erik Jedwarson døde, warit märkelig Koning (3). Det är ganska möjligt och öfver troligt, at Carl blifwit på laglig sätt förordnad til Riks- för- ståndare, medan K. Erik wistades i Finland, och warit äfwen på wist sätt bibehållen wid Regeringen, sedan K. Erik kommit tillbaka. Om det annars stödt emot K. Eriks wijsa, hade K. Erik förmodeligen intet kunnat i sådan efterlätenhet om sin egen säkerhet tilbringa sin tid, ej eller låtit et sådant steg wara aldeles ohämnadt. Men antingen K. Carl gifwit anledning til osäm- jan med K. Eriks barn genom stämplingar emot deras wälfärd, eller Prins Knut genom grundade eller ogrundade misstankar om K. Carls

deltagande uti sin Faders död, upväckt detta inbördes krig, wet man Carl Sver-
 afdeles intet: utgången är allenast bekant, nämligen, at Prin-
 Knut Erikson varit nidsakad genom undanskytt ur riket för sin
 säkerhet. K. Carl började således sin regering uti en ganska vå-
 delig belägenhet. För. oväntas wäld hade han likwäl intet at
 frukta. Den frätande oenighet, som plågade Dannemark under
 K. Ewen Erikson Gæte, blef ändteligen slutad genom denna Her-
 rens nederlag och död år 1157, och K. Waldemar Hertig Knut
 Lawards Son hade wilsnit ensam innehafware af hela Danska
 magten, så at han kunnat blifwa en beswärlig granne för Swe-
 rige. Men denne store Konung hade långt andra grundsatser,
 och wände han hela sin styrka emot Wenderna i Rügen, Pom-
 mern och Mecklenburg, hwilka landskap genom et idkelt stofs-
 wande hade gjort Dannemark en snart sagt obotelig skada, uti
 de näst förflutna åren: och Sverige, som nu snart uti hundra-
 års tid intet beswärat Danska gränserna, blef ej eller före-
 mål för K. Waldemars krigs- rustningar. Norrmännernas
 besimmerliga Regerings-Lag, angående Thronföljden, uppfylde lan-
 det med oenighet, hat och blod: och såsom Konungarne på intet
 sätt gjort kystens löste, war där altid tilgång på oäkta Thron-
 pretenderer, så mycket mer som ingen skänad gjordes antingen
 Modren war af hederligare eller ringare härkomst. Et tydligt
 exempel härpå röntes denna tiden, när Harald Gylles Söner,
 Inge, Sigurd och Osten regerade. K. Sigurd reste en gång
 genom en by och fick höra en Piga, som söng wid en hand-
 qwar. Sången behagade K. Sigurd så mycket, at han gick
 in i qwarnhuset, och pigan Thora blef på detta sätt Moder til
 den namnkunniga Håkan Skulderbred. Denne Hite-Prins gjorde
 sedan mycket oro i Norrige. Inmedlertid hade den ene Norr-
 ske Konungen ödelagt den andra och K. Inge wardt til slut år
 1160 af Håkan Skulderbred ihjälslagen. Denne Herren såg sig
 således på en kort tid innehafware af Norrige, men råfode ge-
 nast uti krig med Magnus Erlingson, Sigurd Forsalafarares Do-
 terson af Christina. Magnus blef wald af alla Konung Inges
 medhållare, ånkwant han war ej mer än fem år gammal. På
 detta sätt kunde intet Norrige i något mål oroa Sverige, och K.
 Carl Sverker son kunde uti all stillhet wårda Rikets inwäntes

Carl Erik: angelägenhet, sedan R. Erik den Heligas Son wardt nödsakad, att vilka utur Riket. Rykslands upmärksamhet war ännu stäld på en helt annan kant; och Riket hade funnat njuta et fullkomligt lugn och stadgad wälfärd, om ej oförsigtiga anstalter hade förfänt alla de förmåner, som lydan och Försynen synes vilja unna.

(1) Påfwens Celestini den III:s här återopade bref finnes uti Antiquæ Collectiones Decretalium cum Antonii Augustini Ep. scpi. Herdensis & Jacobi Cupatii IC. Celeberrimi notis & emendationibus Parisiis 1609 folio. Som boken är ingalunda allmän i våra orter, har jag welat anföra hellska titelen. Brefs wet finnes där p. 194. Och som denna omständighet, hvilken här omtalas, förmodeligen utet varit bekant för våra Historiekrifware, wil man införa hellska orden af Påfwens bref: Karissimus in Christo Filius noster R. Rex illustris Svevorum apostolatus nostro litteris & nuntio humiliter nuntiavit, quod cum esset adolescens & dilecta uxor ejus juvenula, mutua fide, voto contrahendi legitimi matrimonii se adstringentes, invicem consensum suum, accedente voluntate paterum, rarum donatione roborauerant, postmodum vero claræ memoriæ N. Patris suo ab inimicis occiso, cum per bellorum adversitatem undique premeretur, & habito cum hostibus suis congressu victus fugatusque fuisset &c. Celestinus war Påfwe ifrån 1191 til 1198, så att man därutaf kan någorlunda sluta när brefs wet är skrifer. Ut uti brefs wet, där Konungens namn efter tidens bruk genom en bokstaf allenast betecknas, bör så R. i stället för R. är utan all twifwel, och är skilnaden emellan Munkarna R. och R. så liten, att Läsaren kan snart mistaga sig.

(2) Ericus Olai p. 53. Canutus . . . postquam triennio exulaverat, expulsus in regno, in Norvegia interim commoratus.

(3) Ericus Olai p. 52. Regnavit igitur Carolus annis decem vel circiter, nam ante mortem S. Eriki regnavit biennis & postea annis quasi octo.

§. 2.

Förnämsta angelägenheten för Riket war wäl, att genom stadgad lag om Thronföljden afstärka och förekomma alla de grusligheter, som icke allenast wisat sig i Dannemark och Norrige, utan äfwen i Sverige hade wanhedrat Riket och människligheten. Men det war lättare att önska än wärkställa. Nästan alla de förnämre i landet woro genom släktkap och swägerskap förbundne med Konungahusen. Ju flere jämnögda släkter trodde sig wara lika berättigade til Regeringen, desto swårare war det

det at så någon ordning i den angelägna besen, och det så ninge Carl Sverker-
 ter mer, som större delen torde hafva sunnit bäst sin räkning wid
 förordningen. Det heter wäl så i vår nya Historia, at det war
 et af de första göromål, som K. Carl Sverker son sig företagit,
 och at man gjordt den stadga, at Sverkeriska och Erikiska släkten
 skulle wäxelwís tråda til Regeringen. Det hände ock ofelbart
 någon tid, at denna omwärlingen wisade sig wid Thronens ledig-
 het; men detta skedde genom mord och wåld, och intet efter lag
 och Riksdags-beslut, til des man ändteligen efter Erik Knut-
 sons död med mera fogelighet skaffade efterträdare i Regeringen.
 Ericus Olai och Olaus Petri, wære äldste Historiekrifware, när de
 tala om denna regerings ymsning, komma wäl fram med en gif-
 ning, som något när går därpå ut, at denna wexel-regering
 war genom lag faststald: men det som Historiekrifware för tre-
 hundrade år sedan endast anförde som gifning, bör intet af trehun-
 drade år yngre anföras som wärkelig sanning, så wida några gam-
 la handlingar ej kunna upwisas, sen de äldre Skribenter intet
 haft sig bekant. At beropa sig wid detta tilfälle på en Örnghelm,
 en Wilde och andra hederswärda och nya häfdekrifware, gör ej til-
 fyllest, och nyare tiders gifningar bewisa intet, at något dārföre
 sig så wärkeligen tilldragit i fordna tider (1).

- (1) Den som allenast wil öfwerwäga hwad Ericus Olai påmint wid detta
 häfdebytte, lär utan smärighet finna, at han intet varit underrättad om
 någon lag, som på detta sätt stadgat Thronföljden, utan endast anförde
 gifningar; orden äro dessa p. 53. Nota, quod a tempore S. Erici &
 Caroli, Regum hæc duæ progenies sint continuata in Regia potestate vi-
 cibus alternatis. Vel utroque Regno scilicet Suetiz & Gothorum con-
 corditer id agente, eo quod Uplandenses S. Ericum, Ostrogothi vero Ca-
 rolum elegissent. Vel ex aliqua dispensatione, divina providentia facien-
 te, vel quia una progenie, alteram ut assoler prosequente, reliqua iuterim
 sibi de assistentia necessaria provideret. Olaus Petri går ut med sitt wils-
 nek på det samma. Ja sielfwa Johannes Magnus, som likwål esom-
 stast med egna siltärkningar regalerar läsaren, har likwål intet nämnt
 om denna wexellagen.

§. 3.

Man går då förbi detta förmenta Riksdags-beslut, och up-
 behåller sig häldre wid det, som K. Carl wärkeligen gjorde, och
 då

Carl Swer- då förekommer hans giftermål ibland de första ärenden som sölle-
 terjon- saite hans Hegering, sedan han kommit til någorlunda rolig be-
 Des gifter- sättnina af Riket. Hertzigen eller Jarlen Gutorm affärdades
 mål. fördensfull til Dannemark, at afhämta des trolofwade Brud, K.
 Waldemars Ensterdoter. Man påminner sig af det föregående
 K. Erik Sjögods Son Knut Laward, som på förrådskiftet här
 blef mördad af Prins Magnus Nilson. Hertz. Knut Laward
 lämnade likwäl barn efter sig, K. Waldemar nämligen i des
 Enstkon. K. Waldemars Enster Margareta blef gift med
 År 1163. Stig Hwitaleder i Skåne, och af henne föddes Christina,
 som nu skulle blifwa Drottning i Sverige (1). Hertz. Jarl
 hade ingen svårighet wid at fullborda sitt andertrotts ärende til
 K. Carls nåje, och njöt han för öfrigt all anständig mottagning
 i Dannemark, hwilket ock där af kan inhämtas, at han blef om-
 buden at stå Gadder til K. Waldemars Son Prins Knut, som
 då wardt Christnad (2). Innet spår til mistroende finnes såle-
 des emellan de nästgränsande Riken, hwilket likwäl varit nä-
 stan oundwifeligt, så framt Magnus Henrikson genom K.
 Waldemars hjälp utfört sina mordiska anstalter på K. Erik
 Jæderarson, och Carl sedermera nederlagt en Prins, som med
 K. Waldemars bistånd gjort sig mästare af Svenska Thron-
 nen. Man har i senare tider behagat göra K. Carls Swär-
 fader Stig Hwitaleder til Hertz. i Skåne. Men man hade
 då inga andra Hertz. i Dannemark än Korunga-Söner,
 och under en sådan Titel nämnes han aldrig hos de gamla (3).
 At han varit en förnäm och betydande man, kan slutas af alla
 omständigheter.

(1) Rnyttlinga Sagan, s. 190.

(2) Saxo, p. 305.

(3) Jfr. von Dalin Sw. R. H. 2 D. s. 128. Denna Stig Hwitaleder
 göres ock til Släktinge med Arche-Bisshop Absalon i Lund, såsom en
 ättlägg af Skjalm Hvide. Men i detta mål bewisa tilnamnen inga-
 ring, och Martin Pederson, som upfatt en hel afhandling om N. B. Ab-
 salons och Esbern Snares Släkt, nämner wäl Stig Hvide Skjalm Hwi-
 des Sonson, men säger iakt, at han varit Gader til Svenska Drott-
 ningen Christina, se sidan 122 af Nerrelblads uplaga uti des Schwedi-
 sche Bibliothek P. 3. Det synes ock som Saxo, hwilken sålän utsluter
 något, som kan tjena til N. B. Absalons heder, skulle intet hafwa för-
 bi

bigådt denna Skuldfkap, så framt den hade sin riftighet. Tilnamnet är Carl Swer-
för öfrigt sammansatt af Swit och Leda, såga, et ord, som är bruk-
ligt i samma mening hos Almogon i Stanc. Person.

§. 4.

Det andra högråd, som K. Carl i synnerhet varit bekant Upsala Str.
rad om, war Arke-Biskops wärdigheters inrättande i Sverige. Arke-Biskops-
säte.
Man ansåg detta, som et Riketswärdande ärende, ehuru väl efter
ridernas beklagenhet ingen skadeligare inrättning kunde upptäckas.
Ty andeliga Ståndet kom därigenom uti mycket större anseende,
och dog tillwänt förwagade i samma mon Konungens och Rikets
wärfeliga styrka. I K. bestomindres ansåg man detta wärf, som
en oundgänglig nödwändighet til Rikets wälfärd och anseende.
Hwarföre ock K. Carl tillika med Ulf Jarl förnyade sina ansök-
ningar hos Påwen Alexander den III til detta angelägna wär-
fers befrämjande (1). Om Påwens benägenhet i detta mål
kunde man wara aldeles öfvertygad, ty det hade intet varit Pås-
warnas fel, at Arke-Biskops wärdigheten intet hade blifwit til-
förene uprättad. Inbördes oenigheten hade hit intil förhindrat
wärfställigheten därpå, och som det nu kommit til slut, kan man
nog finna, at twisten nu ändteligen blifwit bilagd. Upsala blef
då utsedd til Arke-Biskops-säte och Munken Stephanus från Al-
wastra Klostet utnämndes til första Arke-Biskop, hwilken ock med
Påwens stadfästelse och samtycke blef benådad. De andra om-
ståndigheter af föreningen uppfyller man med afsinningar. I syn-
nerhet måste det wara aldeles öfrigt, at alla Landsgods, som til-
förne hört til hedniska Offertjenare, borde nu anslås til Arke-Bi-
skoparnas underhåll (2). Ty då hade ofelbart en stor del af Up-
sala öde kommit i de andeligas händer, hwilket likväl ingalunda
skedd. Sedan man således kommit öfwerens om person och ställe,
reste Arke-Biskop Eskil från Lund och Stephanus til Påwen
Alexander den III, som då war i Frankrike, och hade Ewenfke
Arke-Biskopen den äran, at uti Påwens egen heliga närvaro
uti Eens i Champagne blifwa inwigd af Arke-Biskopen i Lund
til sin höga Biskops-stol, då han ock af Ark. B. Eskil fick emot:
Sw. R. 3. 2. Del. 3 ta

CarlSver. taga det wäsendteliga Arke-Biskops-tefnet Pallium, (3) hwelt
 person. Det skeddde antingen år 1163 eller 1164 (4).

- (1) Om Ulf Jarl personligen gjordt ansöknina härom, kan man intet me-
 ta, fast *Olaus Petri* uti sin handskrefna *Prønika* således uttrar sig. Uti
 Päfven Alexander den III:s bref til R. Carl hos *Örnbyholm* H. E. p.
 483, 484 finner man intet annat, än at Ulf tillika med Konungen
 anhållit därom.
- (2) von *Dalin* s. 124. Om så hade varit, kan wou nog wara försäkrad,
 at Alexander den III uti sitt bekräftelse-bref för Arke. B. Stephanus
 intet fördrättit en så betydande omständighet: men han uttrar sig allena
 i allmänhet öfwer det, som til Arke-Biskopens underhåll war förordnadt.
Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat Upsaliensem Ecclesi-
am temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, aut ablatas retinere,
seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra & illibata ser-
ventur, eorum, pro quorum gubernatione & sustentatione concessa sunt,
usibus omnimodis profutura. Brefwet finnes hos *Örnbyholm* uti des H. E.
- (3) P. *Innocentius* den III uti sitt bref til Arke. B. Absalon af år 1198
 intygar, at Arke. B. Staffans wigsel blifwit subbordad på sätt, som i
 sielfwa paragraphen är anfördt. Brefwet finnes uti *Innocentii* den III.
Epistolæ, som *Stephanus Baluzius* utgifwit i E. p. 246. N. B. E.
Benzelius har uti sina *Mon. Eccles. p. 191* insætt orden af detta bref,
 som intyga denna omständighet.
- (4) Det kan nästan wara lika mycket, antingen Stephanus blifwit Arke-
 Biskop år 1163 eller 1164. Gör den lifwält, som ästundar någon när-
 mare underrättelse, kan följande anföras. Uti *Chron. V. i Benzeli M.*
Ecel. p. 14 finnas dessa ord: 1164 consecratus est Stephanus Archiepisco-
 pus anno Karoli Regis V. & Alexandri III. anno V. Uti *Diarium Vis-*
byense hos *Ludwig Rel. MSC. a. x. T. 9. p. 176.* Anno Dei 1164.
Stephanus factus est primus Archiepiscopus Upsalensis; här står wäl XLIV.
men det är ej svårt at se, at det är tryckfel i sållet för LXIV. Uti
Chr. V. hos Benzeli p. 82. står år 1163. Ericus Olai har samma
 årtal. *Chronicon Celsii p. 1. 1164 venit primum pallium in Sveciam;*
cum quo palliatus fuit Stephanus primus Archiepiscopus Upsalensis regni
ejusdem anno V. Uf dessa årtal behagade Läsaren följa det honom sy-
 nes lämpeligast. Kan hända någre tala om utlorelse-året, och någre om
 Arke-Biskops wigsel, då de kunna hafwa rätt alla bägge.

§. 5.

Således wann ändteligen Romerska Stolen sin ästundan,
 och wåre wälsmenande försädrer inbillade sig, at dem war skedd
 en

en stor nåd genom den ansefliga wärdighet, som Swenska Kyr- Carl Swer-
ker son.
kan förläntes; då de likwäl intet gjort annat än besträmat Pås-
wainas regeringsstufka affgifter. Det måst bindande skälet war
wäl, at Sverige borde ock wara likt andra Riken. Et sådant
bevis har altid varit mycket gällande i Swenska öron, utan at
öfwermåla, om .alt, som går an utomlands, kan ock passa sig
här. Under dagjännings- linien går det an, at gå naken och
bruka hwarcken spisar eller kakelugnar; jag tror likwäl, at man
ware illa belåten, om man cröge detta bruk hos oss. I ställe
för man altid med en undrande högaktning säger: så brukas ut-
tomlands! torde det som oftast wara lika så godt, om man sade
helt enskildigt: så brukar man i Sverige. Om Arke-Biskops-
wärdigheten hade varit i fordnä dagar, som den nu är, hade
det varit af ingen betydlig påföljd: men i dessa tiders omstän-
digheter war det helt amorslunda. Arminstone undergick Niege-
rings-Lagen eller Jus Publicum härigenom en stor förändring.
Det blef nu en tros-artikel, at Arke-Biskopen war ingen män-
niska undergifwen, utan Påsken allena (1), hwilken war GUD
endast ansvarig för sina göromål. Rikskroppen fick skledes två
hufwuden, och Romungen blef, så til sägandes, afslätt, i anseende
til alla de mål, som rörde kyrkan: och som alle undersåtarne woro
tillika ledamöter af kyrkan, stadnade werldsliga Öfwerheten i owis-
het, hwad och huru mycket han kunde besalla sina underhållan-
de. Men i synnerhet woro alle andelige män inbegrepne under
Arke-Biskopens kättsaga, hwarföre ock Påsken Alexander påböd
afswarligen, at ingen Klerk borde hädanester stå til ansvar för
någon werldslig domare (2). På samma sätt blefwo alla ande-
liga syftor undandragna Lekmäns eller werldsliga personers för-
ordnande. Alexander den III föreställer därjämte på et gansta
beröfkligt sätt de stora misbruk som hit intill förelupit i Swenska
församlingen, nämligen at församlingens ledamöter, utan at fråga
Biskoparna, understodo sig at antaga Prester stundom för pen-
dingar, stundom för wänskap, hwarigenom esomestast lättfärdiga
och liderliga personer kommo til Läro-ämberet (3). Widare
beflagar han, at andelige män ständes för werldsliga domstolar,
och at man blingdes intet, wid tilsälle, fordra sjelfwa Bi-
skoparna at wisa sin ofskuld genom glöddande järn och annat dy-
likt.

Carl Swer-
terson.

likt. Man måste medgifwa, at Påfwens bref äro författade med nog konst och försigtighet, så at mycket tadlas, som borde tadlas, och kan man intet neka, at det nyligen nämnda tillfärjande af Presten war orimmetligt och offickeligt. Men om ock Arke-Bisken hade kunnat omskapa hela nationen til helgon, hade Påfwen och andeliga Staten varit ganska litet därmed belåten, därför borde ock nödwändigaste inkomster förskaffas, och b-falles fördenksfull strängeligen, at Tionde skulle gifwas, ty GUD hade så befalt både i gamla och nya Testamentet, och borde man därom wara öfwertryckt, at när landet straffas med miswärd, kom det förnämligast därutaf, Guds ords tjenare för fördelad: s uti sina rättigheter. Det war fördenksfull så mycket nödwändigare, at så framt de Swenske wille förtjena sig någon belöning af GUD, borde de utan gensträfwighet lämna tionde delen af sina inkomster såsom en allmosa til vår Herre (4). Ist likwäl detta allt intet måtte uttydas för snålhet, tillägges strax en i första påseende mycket oegennyttig stadga. Påfwen beklagar nämligen, at han sådt höra, det någre i Sverige gjorde sina barn arfösa; och länmade all sin egendom til Kyrkorna. Detta borde ingalunda ske, utan den som hade en Son, honom war lösgjort at göra Christus til den andra, och länmade kyrkan halwa delen af sin egendom, och den som hade två Söner, kunde förklara Christus för sin tredje Son och Medarfwinge, och så widare (5).

(1) Ist ingen må tro, at dessa stadgar äro wridna eller annorlunda utfatte än de i sielfwa breswen förekomma, är det nödigt, at man anför Påfwens egna ord: Jam diſi ſiquidem Archiepiſcopi perſona nullius examini paterquam Romani Pontificis noſcitur ſubjacere. Bulla Alexandri III. af originalet hos Örnſjlm p. 533.

(2) Island Gåthiska Förfamlingens miſbruk upräknas ock detta af Alexander den III uti des bref til Arke-Biſkop Stephanus: Accedit adhuc, quod clerici ſibi ipsis adverſus laicos, ſive laici adverſus eos litigantes expetiri voluerint, laicorum judicia ſubire & ſecundum ipſorum inſtituta ſue leges agere vel defendere ſe coguntur. Nec ſolum inferioris ordinis clerici talibus injuriis fatigantur, verum etiam vos ipſi, ſi juſtitiæ rigorem zelo Dei ſuccenſi aliquando exercetis, aliquam contra Vos cauſam inobediæntis gregis invidiæ machinante, vel ad igniti ferri examen vel ad aliud æque prohibitum ac execrabile judicium provocamini. Breſwet ſianes hos Vaſlovius uti äldre uplagan p. 157. Örnſjelm p. 501. Hardouin T. 6. P. 2. p. 1439. M. M.

- (3) Detta förekommer i den nu öfveropade Bullan hos Örnshjelm p. 501. Carl Sverkers son.
- (4) Alexander den III uti bref til R. Carl, Biskoparna och Hertigen eller Jarlen samt hela menigheten i Gjötha Rike: Decimas autem lex tam veteris quam novi testamenti sacerdotibus aliisque ecclesiarum ministris docet esse reddendas, dicentē Domino, offerre omnem decimationem in horreum meum, ut sit cibus in domo mea. Deus enim qui dignatus est totum dare, decimam dignatus est a nobis accipere non sibi, sed nobis sine dubio profuturam, quoniam qui de bonis suis decimas fideliter dederint, & terrena poterint & cælestia promereri & bonis omnibus habundabunt. Siquando enim fames vel penuria vel rerum egestas opprimunt mundum, sciatis ex ira Dei sine dubio provenire, qui se in ministris suis, si decimas non accipiant, conqueritur defraudari. &c. Brevet sumus hos Örnshjelm H. Eccl. p. 498. m. m.
- (5) Alexander den III uti nyssändt Bulla hos Örnshjelm: Adhuc nuntiatum nobis est, quod sunt aliqui inter vos, qui exheredatis legitimis filiis, bona sua omnia ecclesiis derelinquunt, quod quidem nullo jure permittitur, sed qui habet unum filium, si vult altetum faciat Christum, dimittam Ecclesie relinquendo, qui habet duos faciat tertium Christum, & sic in cæteris.

§. 6.

På förefresna sätt blef icke allenast Konungen beröfswad mer än halftva delen af sin makt, utan ock enskilda personer hade mist en stor del af sin egendom, så framit alla Påfvens orakel blifwit genast utan all inskränkning emottagne. Den första punkten, som i förre paragraphen omnämnes, at Arke-Biskopen intet stod under werldsliga Öfwerherens lydna och Lagaga, är och blifwer i alla tider orimmetlig, ty Öfwerhet bör wara Öfwerhet, om någon ordning skal kunna bibehållas i et samhälle. Uti Dionde-afgiften war ingen annan oföfslighet än hellska grunden, på hwilken Påfwen fäste alla sina slutmeningar. Sedan genom Lag och Riksdags-Beslut blifwit fastställt, at Dionde bdr gifwas, är en Prest berättigad til Dionde afwenså wäl, som en Embetsman til sin lön, och en Jordägare til sina Råntor. Men Alexander den III tog sig med all grantagenhet til wara at bruka sådana skäl, han ansåg det som en rättighet, som tilhörde GUD och sedan hans Tjenare. Under titel af Guds Tjenare, titwällade han sig och de andeliga en oföfslig makt och i alla delar laglös myndighet. Sedan denna grundfats är antagen, följer alt det andra af sig sjelf. En tjena- re är egenteligen sin egen Herre ansvarig för sina göromål och

Carl ingen annan, och om honom sker någon oförrätt, förödmäp-
 son. menligen Herren self; den egendom, som en tjänare har under
 sin wård, hör förnämligast Herren til, och kan således ingalun-
 da af någon annan tilgripas. På detta sätt omwändes et i sig
 self helt ofkyldigt ord och talesätt, til tåckmantel för de grofwa-
 ste ogudaktigheter. At såja samlingen, är det nog obegripeligt,
 hwarföre en Catholik Prest är mera en Guds tjänare än en annan
 människja, som är mån om sina skyldigheters i aft tagande. Lik-
 så oförnuftigt war den andra stadgan, at den som länade sin
 egendom åt Kyrkan, länade den åt Christus. Efter orden kan
 nästan intet wara försumadeligare och orimligare, än at skänka
 något åt GUD och Christus. Likaledes är det mycket ofannans-
 hängande at göra Christus och människjor til samarfwä. Dessa
 utlåtelse kunna tillåta en förnuftig förklaring, men Påswarnas
 tillämpning war ganska konstig och bedräglig. Ekriten borde
 wrängas och förnuftet gräfwas til Påswen wärdets bibehållan-
 de, ty med ingendera kan det hafwa bestånd. Men Påsweliga
 emwärdet borde sträcka sig äfwen på flera sätt til alla i gemen,
 och för denna ordsaken blef Presternas närvaro wid giftermål
 förklarad för aldeles nödvändig. Påswen Alexander den XI be-
 klagar fördenksfull, at han med särdeles ängslan förnummit, at
 äktenskap slutades utan Presternas wälsignelse och utan mes-
 s. Ordning är utan twifwel nödvändig, och det är angelägit för al-
 mänheten, at man wet, hwem som är gift eller ogift. Guds he-
 liga namns åkallande är ock angelägit wid et så wigtigt wärf, men
 detta alt kan ske utan mes- och Prestens biträde. Ingen må
 inbilla sig, at denna inrättning syftade endast på andaktens bibe-
 hållande, föröfbarare stämplingar lågo därunder förborgade, och
 yttrar sig Påswen tydeligt, när han säger, at genom wigfels
 försummande kunde lätteligen hända, at hjonelag stiftades uti
 förbudna leder (1). Detta kunde hafwa sina skäl, men man
 war icke allenast mån om de leders i aft tagande, som Guds
 Lag utsätter såsom hinder i äktenskap; Påsweliga Stadgarne bore
 de ock wördas, som förbjuda äktenskap inom hunde Eldäktens-
 graden, och som sådana hjonelag kunde li'wäl af Påswelig nåd
 tillåtas, wanns icke allenast werldliga personers undergifwenhet
 genom et sådant förordnande, utan Apostoliska Callan fick ock en
 was

marker infomst efter denna inrättning. Man war gemensligen Carl
 gansta fogelig wid Romerska Hofwet, med penningar och under- Sverkers
 gifwenhet kunde alting winnas hos helige Fadren. Genom detta
 efter utseende andäktiga steg blefwo alla äktenskaps-twister wid
 andeliga Domstolarna anhängige, och werldsliga makten förlora-
 de åter igen en stor del och en ny gren af sitt wåde. Alla brott
 blefwo ock, utom det i werldsliga Lagen utsatta straff, med ande-
 lig aga betungade, så at Påsweliga stadgarna utwidgade sig til
 alt, med werldsliga maktens besynnerliga inskränkning. At de we-
 dertagne ordalier och allmänt brukeliga bewis, [probationes vulga-
 res] genom järnbörd, sudande watten och enwige afstyfles, war
 intet at säja på (2).

(1) Alexander den III:s Bref til N. B. Stephanus och hans Eyd-Bischo-
 par innehåller denna Stadga. *Præterea non sine cordis amaritudine . . .*
audivimus et fideles laicos non Christiano more absque sacerdotali bene-
dictione et missa contrahere matrimonia, unde illicita sæpe contingit fieri
conjugia et inter legitimas personas diuortium intervenire . . . cæterum
clandestina et absque sacerdotali non debere contrahi conjugia, aut nisi
inter legitimas personas, quæ infra septimum gradum nulla consanguini-
tatis linea jungantur, nec contracta nisi canonice et consensu Episco-
pi dissolvi . . . pontificali auctoritate et districtione prohibeatis. Bullar
 ldes hos Vastovius p. 156 och Örnhielm p. 509.

(2) Alexander den III:s Bref til N. B. Stephanus hos Örnhielm p. 505.
Ferventis vero æquæ, vel candentis ferri judicium sive duellum, quæ mo-
nomachia dicitur, Catholica ecclesia contra quemlibet etiam nedum contra
Episcopum non admittit.

§. 7.

Deßa Påsweliga stadgar blefwo wäl intet genast med all
 tilbörllig underdånighet emottagne, och ehuruwål Påswen alswar-
 tigen påbudt, at man borde uti alt lyda Clericier, såsom den
 högsta Gudens sänningebud, med den uttryckeliga förmaning och
 påminnelse, at de som hörde Biskopar, Prestter och Munkar, bor-
 de föreställa sig, at de hörde GUD Sjelf, och den som rörde
 dem, rörde Guds ögnasten (1), kunde likwål allmänheten iqtet full-
 komligen finna sig därwid, hwarsföre ock järnbörden ännu en
 lång tid blef bibehållen. Men på enwige och wattungswet har
 man

Carl
Ewerkers
son.

man efter denna tiden intet exempel. Gemene man kunde och i allmänhet intet begripa, at alt hwad Catholiske Presterna togo sig före, borde anses som Gudomeligt, hwarföre och en grof och ohöfstad Bonde, som intet kunde få i sitt hushoud, at det skedde honom en särdeles heder därmed, at en Prest gjorde sig förmåget bekant med hans Hustru, skar näsan af Presten (2). Detta oaktat kom likväl alt så småningom uti fullkomlig gång, och inom en tid af årtatio år eller mindre, kom Påfwerdomet och andeliga wärdet äfwen i Ewerige til sin tilbörliga högd, hwilket likväl utan Årke-Biskops-wärdighetens inskränkt förmodeligen aldrig kommit til mognad. Påminnelsen om andeliga Personers dyra wärdighet hade dock den wärkan äfwen i K. Carl Ewerkersens tid, at Biskoparne intogo främsta hedersstället näst Konungen framför hellska Jarlen och andra höga Embetsmän (3). Det är och tröligt, at Biskoparne redan blifwit räknade ibland Konungens Råd, hwilken wärdighet de långt förut åtnjutit i Danemärk (4).

(1) Alexander den III:s Bref til K. Carl m. m. *Præterea Episcopos, Sacerdotes, monachos aliosque viros religiosos attentius honorare oportet, quos Dominus verbo suo docuit honorandos, dicens: Qui vos audit me audit, qui vos spernit me spernit, et qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* *Örnbjelm* p. 498.

(2) At ingen må tro, at denna beskylning beror blott på en wanlig Samquäms-Historia, wil man anföra Påfwens Innocentii den III:s egna ord uti des Bref til Årke-Biskopen i Lund af den 13 October 1204. Ex parte tua nostris est auribus intimatum, quod quidam sacerdos, dum confuisceret cum uxore ejusdam tui villici nefariam rem habere, captus fuit a villico qui ei nasum abscidit et laxit ipsum in lingue. *Stroph. Baluzius Innocentii III Epistolæ, anno 7. p. 156.*

(3) Det första stället jag funnit om detta Biskoparnas företråde, är uti Alexander den III:s Bulla hos *Örnbjelm* p. 496 Begynnelsen därpå lyder så: Alexander Episcopus Servus Servorum Dei Karissimo in Christo filio K. illustri Sveonum et Gothorum Regi, et venerabilibus fratribus Episcopis et dilectis filiis, nobili viro Duci, &c. Och har man all anledning at tro, at denna rangordning war redan antagen, efter Påfwen följt den samma, så mycket mer, som man finner tydeliga prof därpå uti K. Knuts Bref angående et fiske, som war skänkt til Rydala Klesier. Til witne åberopas där först Biskop Kol från Linköping, sedan Birger Emeares och Göthers Jarl, och sedan åstiftlige andre förnåma Män och Herrar. *Örnbjelm* H. E. p. 562. At detta företråde intet sträckt sig til Klesier i allmänhet kan man intaga af Årke-Biskop Staffans Bekräftelse. *Bref*

Bref för Biskop Klostet, ty ibland mitnen nämnes först Konung Carl, sedan Ulf Jarl, och därefter Probstarne af Sigtuna, Enköpings och Westerviks. Se Samling af Handlingar i Svenska Historien I. Del. s. 178.

- (4) Uti Dannemark hade redan K. Knut den helige tillagt Biskoparna främsta rummet ibland Rådsherrarna. Saxo p. 214. Cumque ob inerti et rudi populo parum justam Pontificibus venerationem haberi conspiceret, ne tauti nominis potiores inter priuatos relinqueret, decreti circumspicientis industria, principum eis consortionem indulsit, ipsisque primum inter procures locum perinde ac Ducibus assignauit.

§. 8.

Utan särdeles eftertänka lär K. Carl hafwa ingådt uti alla Romerska Hofwets affigter, men Alexander den III tänkte så mycket mer, ty han satte all möjlig färg på sin andeliga regeringshufu, hwartil han alltid misbrukade Bibelen, sammanblandande några förnuftiga inrättningar med invecklade och listiga regeringskonster. K. Carl fortfor därjämte att utföra uti sin nit, och använde större delen af sin öfriga tid til Klosters anrättningar, och andra sådana andeliga anstalter. Men detta, så wäl som de öfriga påföljder af Arkebiskopsinrättningen, sparas til det Capitel, som skal innesatta och förklara Christna Församlingens tilstånd under dessa tider. Hwad Rikets Politiska Författning beträffar, så finner man, at K. Carl varit den förste Regent, som antagit titelen af Götters Konung, hwilket förmodligen skedde til erkänsla för den tilgifwenhet, Götterne wisat emot honom wid Konunga-walet (1). Man tillskrifwer ock hans regering en frigs-förrättning, som man företagit emot Finland och Estland. Til denna mening gifwer Påfwen Alexander anledning genom sitt Bref, uti hwilket han föreställer Arkebiskop Stephanus och Guttorm Jarl, at de med allwar borde förman Finarna til waraktig tilgifwenhet för Christna Låran (2). Man kan tro, om man så behagar, at denna förmaning intet varit aldeles utan all frukt. Men at Guttorm self anförde detta förslag, är en blott gissning, såsom ock selfwa frigs-förrättningen ej eller kan förjerna et annat namn. At någon del af Estland antingen blifwit underkustwad eller äminstone illa medfaren, synes wara något mindre än gissning, efter man intet har annan anledning

Carl
Sverkers
son.

därtill än Örnhjelms mistänka, hwilken wäl intet kan tjena til bewis om så gamla händelser. Påfwen förmanade wäl Konungarna i Sverige, Dannemark och Norrige til frig emot Estlänningarna och andra hedningar med löfte om et helt års syndasförlåtelse för dem, som med mildom upsjorde sig uti et så heligt ärende (3), men at något widare blifwit tilgjorde, wet man intet, och at upfylla Historien med det man intet wet, är ganska onödigt. Desutan synes sannolikt, at K. Carl på en tid af sin är intet kunnat stort mer uträtta, än det som redan uprepadt är. När man börjar en regering med inbördes frig, och sedan skaffar ordning uti et land, sådan som man önskar, fast man til afwärrs kunde warit mera belåten med gamla oordningen (1), afsärdar långwäga bestickningar, och för öfrigit drager försorg om landets upodling och prydnad genom Klosters och andra byggnings anläggning, och ändteligen slutar sin regering uti oro och buller, har man swårt för at se, hwad flera stormärf kunnat wäntas af en Herre, som utom des måste nödvändigt wara sysselsatt med andra regerings-ärender. Imidlertid kan intet nekas, at Påfwen hade redan en Biskop öfwer Estland til reds; men hwru mycket han där uträttat, kan man intet utföra, ty det finnes ingenstads antecknad. Någre frivillige wäghälsar torde wäl blifwit upmuntrade af Påfwens utlofwade belöning af et helt års syndasförlåtelse, och i detta hänseende blifwit andäktige hördsware, och under samma Catholska helighet gjort landstigning på Estland; til något mer har man aldeles ingen liknelse. En a man Polisk maktwärdighet är öf lännad af Albertus radensis, nämligen, at Kåisar Fredrich Barbarossa år 1163 förlänt K. Waldemar i Dannemark med både Dannemark och Sverige. Grams anmärkning wid detta tilfälle synes likwäl nog grundad, at man bör läsa Slawia i stället för Swea (5). Jefe destomindre är det både möjligt och troligt, at Kåisar Fredrich wist en sådan friskostighet. Ingen ting är lättare än at skänka det man intet äger, och hade Kåisaren med samma skäl kunnat göra en föröfning af Mogol och Perst. Man wet nog, at Tyfska Kåisarne roade sig i gamla dagar med den tanka, at de woro Öfwer Herrar af hela werlden. Om det så skedd som Albertus berättar, har likwäl K. Carl ingen ting mistat, och K. Waldemar ingen ting fått.

- (1) Uti Alexander den III:s Bref til R. Carl och Biskoparna hos Örnhielm kallat den Rex Sveonum et Gothorum. Stället finnes inryckt wid föregående §. tredje Nummärkingen. Uti et Bref, som R. Knut utgifvit och läses hos Örnhielm p. 564, finnes samma titel wara brukad af denna Herren. Men kan hända at uti handskrifna Originalen endast stått R. då det likfå snart kan höra til R. Carl Sverkerfon, som Knut Eriksson, ty uti de andra R. Knuts Bref, som jag kan påminna mig, är Götha titelen aldeles utlämnad. Til äfventyrs torde samma erindran böra göras wid R. Knuts Bref, som läses uti min egen Samling af Handlingar 1. Delen s. 180, ty det är affskrifvit innet efter sielfwa Originalen, utan efter Örnhielms affskrift i Antiquitets-Archivum.

Carl
Sverker-
fon.

- (2) Brevet finnes hos Örnhielm H. E. p. 491.
- (3) Alexander den III:s Bref til Konungarna i Norden angående Estlands Saraceniska omvändelse läses hos Örnhielm p. 493, liksåledes hos Vastrius. Björjan låter så: Alexander Episcopus Servus Servorum Dei carissimis in Christo filiis Regibus, Principibus et aliis Christi fidelibus per Regna Sveonum, Gothorum, Danorum, et Norvegiensium. Hos Haralduin T. VI. P. 2. p. 1444 läses samma Bref, men sielfwa hålsningen lyder så: Alexander Papa III. Regibus et Principibus, et aliis Christi fidelibus per Regna Danorum, Norvegiensium, Guetomorum, et Gothorum constitutis. Man kan härutaf inhämta, at man brukat sätta den Herrens namn först, til hvilken et sådant omgångs-bref varit adresserat. Det orimliga ordet Guetomorum vittnar endast om Apostoliska Cancelliets wårdsbåhet, eller Råfvens slurf.
- (4) Wid denna påminnelse wil jag endast för ro skull anföra Lezinskis, R. Scanisai den 1:s Herr Raders infall wid en uti Polsta Rådet förelommande öfwerläggning: Malo turbulentam libertatem quam tranquillum servitium. Detta låter både stort och Polst. Det kan likwål underfundom hända, at det allmänna finner bättre sin rätning wid en slags ordning, än wid en efter nogasie reglor afsirklad ordning.
- (5) Albertus Stadenfis wid år 1163 Ibi Valdemarus duo Regna Danie et Suecie ab Imperatore suscepit. Grams Nummärking häröfwer träffar man uti des Noter til Maurus p. 306. Det är eljest bespinnerligt, at Ericus Olai har vel haft kunskap om denna omständighet, men med någon tillökning af Morrige. Hans ord äro dessa: p. 54. Eo quoque tempore Valdemarus Rex accepit ab Imperatore Friderico dominum super omnia Regna trans Albim, scilicet Daciam, Sveciam et Norvegiam, sub Bulla Innocentii III et Bulla aurea Imperatoris, sed litteras has obtinuit Regina uxor Abelis Regis et confregit ac annihilavit ob odium quod habebat in Dacos. Denna berättelse är nog omständelig, men om detta allt har sin riktighet, torde man böra läsa Alexander den III i stället för Innocentius den III. Ty Konung Waldemar lejde intet til des Innocentius blef uphögd på Petri Stof.

Carl
Smarter-
son.

K. Carl Swerkerfson började sin regering under Krig och inwäntes oro, den lyckades ock på samma sätt. Prins Knut Erikfson blef nödsakad at öfvergifwa sitt Fädernesland, efter några försök, antingen til at hämnna sin Faders död, uti hwilken efter hans tanka K. Carl warit deltagande, eller ock i affige til at tilägna sig regeringen, hwartil han trodde sig wara så mycket berättigad som K. Carl. Prins Knuts afrikande af Riket länade K. Carl i rolig besittning af Thronen, åtminstone til en tid.

Des död 1167. Men år 1167 eller 1168 fick K. Carls regering en oförmodad ändring. Hans medrådgjäre Knut Erikfson hade uti tre års tid uppehållit sig i Norrige och det så så hemligen, at man uti Norriska Historien, som likwäl är omständelig nog, intet ser honom wara nämnd en gång. Men nu insinner sig Knut Erikfson alldeles oförbätat, öfverrumplar K. Carl på Wisingsö och tager honom af daga (1). När man intet wil skrifa mer än det man har grund til, låter man det bero wid denna magra och torra berättelse, ty mera finner man intet uti detta mål af de äldre wara upptecknad. Wil man åter göra berättelsen omständeligare, kan man lägga til hwad man behagar. Detta har ock blifwit wärkstådt af de nyare. Man säger då, at K. Carl i wisja omständigheter blifwit öfse med de andeliga, och welat utöfwa sin Konungsliga myndighet, och at de andelige inråttot wal-ordningen til Thronen, på det sätt, at de med den ena Prinsen kunde kunna rucka den andra. Efter denna grund, sedan K. Carl intet mer behagade Prästerna, hafwa Munkarne hast bud efter Knut Erikfson, som på förr anförda sätt upoffrade den ofskydliga Konungen. Med all den wördnad jag wärkeligen hyser för mina Medarbetare i Historien, måste jag dock bekänna, at på detta wis plågar man författa Romaner. Man lägger gärna någon historisk sanning til grund, och sedan upkläder man den efter eget godtycke. Där är icke den ringaste anledning, at K. Carl warit misundig med de andeliga eller de med honom. Den förebrusade Lag om Thronföljden har förmodeligen aldrig warit til, och om den warit gjord, är den wist intet upfatt af Prästerna allena; utan de förnämsta släkterna, som hade ock sina retelser til Konungar.

nungliga purpuren, woro nog hewis i stånd til at skydda en sådan oordning. Man har wäl intet särdeles ordsat at undra på, om någon Munks tillkyndan förmått Prins Knut Erikson at öfverfalla K. Carl; men det måste man förundra sig öfwer, at en Historiekrifware welat uppgifwa sådant, som har aldeles ingen grund hos äldre Författare. Det har varit en tid moden at skylla Präster för alt det onda, som hänt i Riket. Ingen ting kan wara mera ohemult och orimeligare. Uti alla stånd har man funnit illakt folk, och man måste tilstå, at Catholiska Prästerne varit i allmänhet et utskummadt sölje. Men de andre stånden hade intet stort at förebrå Prästerna. Ärligt folk fanns underfundom så i det ena som andra ståndet, och på stälmar hafwer aldrig varit miswärdt. Slutet af hela denna betraktelsen blifwer då den, at Knut Erikson mördade eller slog ihjäl K. Carl Swerker-son, men hwilka som varit i samråd med honom, och hwilka hulpo til at wärkställa detta nidings-wärk, wet man intet. Wid Wästgötha Lagen sägs, at K. Carl styrde riket med sagmodighet och wälmening, och om man intet bedrager sig, har Författaren träffat fullkomligen hans Caracter. K. Carl så wäl som des samtida Regenter lefde uti en bedröfwelig tid, med måt- teliga egenskaper gjorde en Konung ganska litet til det allmännas förmån, och med stora än mindre. Detta swåra och oförmodas- de öde måtte nödwändigt hafwa störtat hela den närwarande Kungliga Familjen uti en bedröfwelig häpenhet. Unge Prinsen Swerker Carlsson blef i hast bortburen och undkom således en retad fiendes händer, och öfwerfördes sedermera til Danne-mark, Det Barn. Drottning Christina hafwer efter utseende tilfäledes tagit sin til- flykt hit, hwar hon hos sina anhöriga kunde njuta skydd mot all vidare förföjse. K. Carls Doter Sophia blef gift med Her- tig Henrik af Wexlenburg (3). Om de öfriga af Kungliga Swerkerfka ättur får man nämna något framdeles, så wida wä- re fattige Häfdatefnare lämna anledning därtill.

(3) Gamla Chronicon hos H. B. Eric Benzelius M. Eccl. p. 82. 1167 Carolus Rex Sveciæ interfectus est in Vixinxö a Kanuto Rege Sveciæ, filio S. Erici Regis et martiris. Chronicon Celsi p. 2. 1167 interfectus est Rex Carolus Wixinxö pridie idus aprilis. Ericus Olai har år 1168.

Carl Swer-
terson.

Man måste medgifwa, at Påfwens bref äro författade med nog konst och försigtighet, så at mycket tadlas, som borde tadlas, och kan man intet neka, at det nyligen nämnda tillfärgande af Präster war orimligt och offickeligt. Men om ock Arke-Bisken hade kunnat omskapa hela nationen til helgon, hade Påfwen och andeliga Staten warit ganska litet därmed belåten, där före borde ock nödwändiga inkomster förskaffas, och b. falles förden skull strängeligen, at Tionde skulle gifwas, ty GUD had: så befalt både i gamla och nya Testamentet, och borde man där om wara öfvertygad, at när landet straffas med misfärd, kom det förnämligast därutaf, Guds ords tjenare för fördelad: uti sina rättigheter. Det war förden skull så mycket nödwändigare, at så framt de Swenske wille förriena sig någon besättning af GUD, borde de utan gensträfwighet lämna tionde delen af sina inkomster såsom en allmosa til vår Herre (4). Ut likwäl detta allt intet måtte uttydas för snålhet, tillägges strax en i första påseende mycket oegennyttig stadga. Påfwen beklagar nämligen, at han sådt höra, det några i Swerige gjorde sina barn arfslösa, och lämnade all sin egendom til Kyrkorna. Detta borde ingalunda ske, utan den som hade en Son, honom war lofsgifwit at gära Christus til den andra, och lämnade kyrkan halfwa delen af sin egendom, och den som hade två Söner, kunde förklara Christus för sin tredje Son och Medarfwinge, och så widare (5).

(1) Ut ingen må tro, at dessa stadgar äro wridna eller annorlunda utfatte än de i sjelfwa brefwen förekomma, är det nödigt, at man anför Påfwens egna ord: Jam dicti liquidem Archiepiscopi perlous nullius examini præterquam Romani Pontificis noscitur subiacere. Bulla Alexandri III. af originalet hos Orulj m. p. 533.

(2) Ibland Götiska Församlingens missbruk upräknas ock detta af Alexander den III uti des bref til Arke-Bisken Stephanus: Accedit adhuc, quod clerici sibi ipsis adversus laicos, sive laici adversus eos litigantes experiri voluerint, laicorum judicia subire & secundum ipsorum instituta lue leges agere vel defendere se coguntur. Nec solum inferioris ordinis clerici talibus injuriis fatigantur, verum etiam vos ipsi, si justitiæ rigorem zelo Dei succensi aliquando exercetis, aliquam contra Vos causam inobedientis gregis invidiæ machinante, vel ad igniti ferri examen vel ad aliud æque prohibitum ac execrabile judicium provocamini. Brefsuett finnes hos Västovius uti äldre upslagan p. 157. Orubjelm p. 501. Hardouin T. 6. P. 2. p. 1439. m. m.

- (3) Detta förekommer i den nu öfveropade Bullan hos *Ornhjelm* p. 501. Carl
- (4) *Alexander* den III uti bref til R. Carl, Biskoparna och Hertigen eller Sverker
 Jarlen samt hela menigheten i Gjötha Rike: Decimas autem lex tam ve-
 teris quam novi testamenti sacerdotibus aliisque ecclesiarum ministris docet
 esse reddendas, dicentē Domino, offerre omnem decimationem in horre-
 um meum, ut sit cibus in domo mea. Deus enim qui dignatus est ro-
 tum dare, decimam dignatus est a nobis accipere non sibi,
 sed nobis sine dubio profuerunt, quoniam qui de bonis suis de-
 cimas fideliter dederint, & terrena poterint & caelestia promereri & bonis
 omnibus habundabunt. Siquando enim fames vel penuria vel rerum egestas
 opprimunt mundum, sciatis ex ira Dei sine dubio provenire, qui se in
 ministris suis, si decimas non accipiant, conqueritur defraudari. &c.
 Brevet fumes hos *Ornhjelm* H. Eccl. p. 499. m. m.
- (5) *Alexander* den III uti nyssändte Bulla hos *Ornhjelm*: Adhuc nuntia-
 rum nobis est, quod sunt aliqui inter vos, qui exheredatis legitimis filiis,
 bona sua omnia ecclesie derelinquunt, quod quidem nullo jure permittitur,
 sed qui habet unum filium, si vult alterum faciat Christum, dimittam Ec-
 clesie relinquendo, qui habet duos faciat tertium Christum, & sic in ceteris.

§. 6.

På förestrefna sätt blef icke allenast Konungen beröfvas mer
 än halfva delen af sin makt, utan ock enstaka personer hade mist
 en stor del af sin egendom, så framt alla Påswens orakel blifvit
 genast utan all inkränkning emottagne. Den första punkten, som
 i förra paragrafen omnämnes, at Rike-Biskopen intet stod under
 werldliga Öfwerhetens lydna och Lagaga, är och blifwer i alla
 tider orimmetlig, ty Öfwerhet bör wara Öfwerhet, om någon ordning
 skal kunna bibehållas i et samhälle. Uti Tionde-afgiften war ingen an-
 nan oloflighet än hellska grunden; på hwilken Påswen fäste alla sina
 sluteningar. Sedan genom Lag och Riksdags-Beslut blifvit
 fastställt, at Tionde bör gifwas, är en Prest berättigad til Tion-
 de afwenså wäl, samt en Embetsman til sin lön, och en Jord-
 ägare til sina Råntor. Men *Alexander* den III tog sig med all
 grantagenhet til wara at bruka sådana skal, han ansåg det som
 en rättighet, som tilhörde GUD och sedan hans Tjenare. Under
 titel af Guds Tjenare, tillwållade han sig och de andeliga en oin-
 kränkt makt och i alla delar laglös myndighet. Sedan denna
 grundfäst är antagen, följer alt det andra af sig self. En tjena-
 re är egentligen sin egen Herre ansvarig för sina göromål och

Carl ingen annan, och om honom sker någon osörrätt, förödmärdas ge-
 merket, mentligen Herren sjelf; den egendom, som en tjenare har under
 son. sin wård, hör förnämligast Herren til, och kan således ingalun-
 da af någon annan tillgripas. På detta sätt omvändes et i sig
 sjelf helt oskyldigt ord och talesätt, til täckmantel för de grovva-
 ste ogudaktigheter. At såja samlingen, är det nog obegripeligt,
 hvarför en Catholik Prest är mera en Guds tjenare än en annan
 människa, som är mån om sina skyldigheters i aft tagande. Lik-
 så osörrättigt war den andra stadgan, at den som lammade sin
 egendom åt Kyrkan, lammade den åt Kristus. Efter orden kan
 nästan intet wara försmädeligare och orimligare, än at stänka
 något åt GUD och Kristus. Likaledes är det mycket osamman-
 hängande at göra Kristus och människor til samarwä. Dessa
 utlåtelse kunna tillära en förnuftig förklaring, men Påswarnas
 tillämpning war ganska fenstig och bedräglig. Skriften borde
 wrängas och förnuftet qwädras til Påswe-wäldets bibehållan-
 de, ty med ingendera kan det hafwa bestånd. Men Påsweliga
 emwäldet borde sträcka sig äfwen på flera sätt til alla i gemen,
 och för denna ordsaken blef Presternas närwaro wid giftermål
 förklarad för aldeles nödrvändig. Påswen Alexander den III be-
 klagar fördenksfull, at han med särdeles ängslan förnummit, at
 äktenskap slutades utan Presternas wälsignelse och utan meka.
 Ordning är utan twiswel nödrvändig, och det är angelägit för al-
 mänheten, at man wet, hwem som är gift eller ogift. Guds he-
 liga namns äkallande är ock angelägit wid et så wigtigt wärf, men
 detta alt kan ske utan meka och Prestens biträde. Ingen må
 inbilla sig, at denna inrättning syftade endast på andaktens bibe-
 hållande, förbodsare stämplingar lågo därunder förborgade, och
 ytttrar sig Påswen tydeligt, när han säger, at genom wigfels
 försummande kunde lätteligen hända, at hjonelag stiftades uti
 förbudna leder (1). Detta kunde hafwa sina skäl, men man
 war icke allenast mån om de leders i aft tagande, som Guds
 Lag utsätter såsom hinder i äktenskap; Påsweliga Stadgarne bor-
 de ock wördas, som förbjuda äktenskap inom hunde Släktstaps-
 graden, och som sådana hjonelag kunde li-wäl af Påswelig nåd
 tillåtas, wanns icke allenast werldsliga personers undergiftwenhet
 genom et sådant förordnande, utan Apostoliska Lössen fick ock en
 was

wacker inkomst efter denna inrättning. Man war gemensligen ganfka fogelig wid Romerska Hofwet, med penningar och undergifwenhet kunde alting winnas hos helige Fabren. Genom detta efter utseende andäktiga steg blefwo alla äktenfaps-twister wid andeliga Domstolarna anhängige, och werldsliga makten förlorade åter igen en stor del och en ny gren af sitt wäld. Alla brott blefwo ock, utom det i werldsliga Lagen utsatta straff, med andelig aga betungade, så at Påsweliga stadgarna utwidgade sig till alt, med werldsliga maktens besmynerliga inskränkning. At de wadertagne ordalier och allmänt brukeliga bewis, [probationes vulgares] genom järnbörd, hudande watten och enwige aflystes, war intet at säja på (2).

Carl
Swerkers
son.

(1) Alexander den III:s Bref til H. B. Stephanus och hans Ppd. Biskopar innehåller denna Stadga. *Præterea non sine cordis amaritudine audivimus et fideles laicos non Christiano more absque sacerdotali benedictione et missa contrahere matrimonia, unde illicita sæpe contingit fieri conjugia et inter legitimas personas diuortium intervenire ceterum clandestina et absque sacerdotali non debere contrahi conjugia, aut nisi inter legitimas personas, quæ infra septimum gradum nulla consanguinitatis linea conjungantur, nec contracta nisi canonice et consensu Episcopi dissolvi pontificali auctoritate et districtione prohibeatis.* Bullar läses hos Vastovius p. 156 och Örnhjelm p. 509.

(2) Alexander den III:s Bref til H. B. Stephanus hos Örnhjelm p. 505. *Ferventis vero aquæ, vel candentis ferri judicium sive duellum, quæ monomachia dicitur, Catholica ecclesia contra quemlibet etiam nedum contra Episcopum non admittit.*

§. 7.

Deßa Påsweliga stadgar blefwo wäl intet genast med all tillbörlig underdånighet emottagne, och ehuruwäl Påswen allwarligen påbudit, at man borde uti alt lyda Clericier, såsom den högsta Gudens sanningebud, med den uttrefseliga förmaning och påminnelse, at de som hörde Biskopar, Presters och Munkar, borde föreställa sig, at de hörde GUD Sjelf, och den som rörde dem, rörde Guds ögnasten (1), kunde likwäl allmänheten igtet fullkomligen finna sig därwid, hwarföre ock järnbörden ännu en lång tid blef bibehållen. Men på enwige och wattungswet har

mas

Carl
Ewcker-
son.

man efter denna tiden intet exempel. Menne man kunde och i allmänhet intet begripa, at alt hvad Catholske Presterna togo sig före, borde anses som Gudomeligt, hvarsföre och en grof och oböfjad Bonde, som intet kunde så i sitt hushoud, at det skedde honom en särdeles beder därmed, at en Prest gjorde sig förmånet bekant med hans Hustru, skar näsan af Presten (2). Detta oakfat kom likväl alt så småningom uti fullkomlig gång, och inom en tid af årtio år eller mindre, kom Påfve:domet och andeliga wäldet äfwen i Swerige til sin tilbörlika högd, hwilket likväl utan Rike: Biskops: wärdigherens införande förmodeligen aldrig kommit til mognad. Påminnelsen om andeliga Personers dyra wärdighet hade dock den wärkan äfwen i K. Carl Ewckerfons tid, at Biskoparne intogo främsta hedersstället näst Konungen framför hellska Jarlen och andra höga Embetsmän (3). Det är och troligt, at Biskoparne redan blifwit räknade ibland Konungens Råd, hwilken wärdighet de långt förut åtnjutit i Danmark (4).

(1) Alexander den III:s Bref til K. Carl m. m. *Prætere Episcopos, Sacerdotes, monachos aliosque viros religiosos attentius honorare oportet, quos Dominus verbo suo docuit honorandos, dicens: Qui vos audit me audit, qui vos spernit me spernit, et qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* *Ornbielm* p. 498.

(2) At ingen juå tro, at denna beskillning beror blott på en wanlig Samquäms: historia, wil man anförä Påfwens Innocentii den III:s egna ord uti des Bref til Rike: Biskopen i Lund af den 13 October 1204. *Ex parte tua nostris est auribus intimatum, quod quidam sacerdos, dum concubeceret cum uxore ejusdam tui villici nefariam rem habere, coepit fuit a villico qui ei nasum abscidit et læsit ipsum in lingua.* *Steph. Baluzius Innocentii III Epistolæ, anno 7. p. 156.*

(3) Det försia stället jag funnit om detta Biskoparnas företråde, är uti Alexander den III:s Bulla hos *Ornbielm* p. 496 Begynnelsen däraf lyder så: *Alexander Episcopus Servus Servorum Dei Karissimo in Christo filio K. illustri Sveonum et Gothorum Regi, et venerabilibus fratribus Episcopis et dilectis filiis, nobili viro Duci, &c.* Och har man all anledning at tro, at denna rangordning war redan antagen, efter Påfwen följt den samma, så mycket mer, som man finner tydeliga prof därpå uti K. Knuts Bref angående et fiske, som war skänkt til Rydala Klostet. Til witne återopas där först Biskop Kol från Lindsjöna, sedan Birger Ewears och Götters Jarl, och sedan åtskillige andre förnämna Män och Herrar. *Ornbielm* H. E. p. 562. At detta företråde intet sträckte sig til Klostet i allmänhet kan man intaga af Rike: Biskop Staffahs Belräfselse: Bref

Bref för Wisby Kloster, ty ibland mitnen nämnes först Konung Carl, Carl sedan Ulf Jarl, och därefter Probstarne af Sigtuna, Enköping och We-
sterås. Se Samling af Handlingar i Svenska Historien I. Del. s. 178. Carl
Swerker-
son.

- (4) Uti Dannemark hade redan K. Knut den helige tillagt Biskoparna främ-
sta rummet ibland Rådsherrarna. Saxo p. 214. Cumque ab inertis et
rudi populo parum justam Pontificibus venerationem haberi conspiceret,
ne tanti nominis positores inter priuatos relinqueret, decreti circumspicio-
ris industria, principum eis consortionem indulsit, ipsisque primum in-
ter procures locum perinde ac Ducibus assignauit.

§. 8.

Utan särdeles eftertänka lär K. Carl hafwa inäddt uti alla
Romeriska Hofuets affigter, men Alexander den III tänkte så
mycket mer, ty han satte all möjlig särg på sin andeliga rege-
ringshufu, hwartil han alltid misbrukade Bibelen, sammanblandan-
de några förnuftiga inrättningar med invecklade och listiga rege-
ringskonster. K. Carl förför därjämte allt utföra uti sin nit,
och använde större delen af sin öfriga tid til Klosters anrättnin-
gar, och andra sådana andeliga anstalter. Men detta, så wäl
som de öfriga påföljder af Arke-Biskops inrättningen, sparas til
det Capitel, som skal innesatta och förklara Christna Församlin-
gens tilstånd under dessa tider. Hwad Dikets Politiska Försatt-
ning beträffar, så finner man, at K. Carl varit den förste Re-
gent, som antagit titelen af Göthers Konung, hwilket förmodeli-
gen skedde til erkänsla för den tilgiftwenhet, Götherne wisat emot
honom wid Konunga-walet (1). Göther up-
tagne i Ko-
nunga-
talen. Man tilskrifwer ock hans rege-
ring en frigs-förrättning, som man företagit emot Finland och
Estland. Til denna mening gifwer Påfwen Alexander anledning
genom sitt Bref, uti hwilket han föreställer Arke-Biskop Stepha-
nus och Guttorm Jarl, at de med allwar borde förmå Fin-
narne til waraktig tilgiftwenhet för Christna Läran (2). Man
kan tro, om man så behagar, at denna förmaning intet varit aldeles
utan all frukt. Men at Guttorm hells anført detta såltdag, är
en blott gifning, såsom ock hells wa frigs-förrättningen ej eller
kan förtjena et annat namn. At någon del af Estland antingen
blifwit underkufwad eller äminstone illa medfaren, synes wara
något mindre än gifning, efter man intet har annan anledning
Sv. A. 3. 2. Del. A a där-

Carl
Sveriges
kon.

därtill än Örnhielms mistänka, hwilken wäl intet kan tjena til bewis om så gamla händelser. Påswen förmanade wäl Konungarna i Sverige, Dannemark och Nörrige til krig emot Estlandningarna och andra hedningar med löfte om et helt års syndas förlåtelse för dem, som med mandom uppförde sig wi et så heligt ärendet (3), men at något widare blifwit tilgjordt, wet man intet, och at upfylla Historien med det man intet wet, är ganska ondligt. Desutan synes sannolikt, at K. Carl på en tid af sju år intet kunnat stort mer uträtta, än det som redan uprepadt är. När man börjar en regering med inbördes krig, och sedan skaffar ordning uti et land, sådan som man önskar, fast man til afwäntens kunde varit mera belåten med gamla oordningen (4), af sårdar långwåga bestickningar, och för öfrigit drager försorg om landets upodling och prydning genom Klosters och andra byggnings anläggning, och ändteligen slutar sin regering uti oro och buller, har man swårt för at se, hwad flera stormärk kunnat wäntas af en Herre, som utom des måste nödvändigt wara sysselsatt med andra regerings-ärender. Inmedlertid kan intet nekas, at Påswen hade redan en Biskop öfwer Estland til reds; men huru mycket han där uträttat, kan man intet utföra, ty det finnes ingenstads antecknad. Någre frivillige waghalsar torde wäl blifwit upmuntrade af Påswens utlofwade belöning af et helt års syndaförlåtelse, och i detta hänseende blifwit andäktige hördsware, och under samma Catholska helighet gjort landstigning på Estland; ut något mer har man aldeles ingen liknelse. En annan Politisk märkwardighet är öf lämnad af Albertus Radensis, nämligen, at Kåisar Fredrich Barbarossa år 1163 förlänt K. Waldemar i Dannemark med både Dannemark och Sverige. Grams anmärkning wid detta tillfälle synes likwäl nog grundad, at man bör läsa Slawia i stället för Svecia (5). Jefe destomindre är det både möjligt och troligt, at Kåisar Fredrich wist en sådan frekostighet. Ingen ting är lättare än at skänka det man intet äger, och hade Kåisaren med samma skäl kunnat göra en föräring af Mogol och Perse. Man wet nog, at Dyfka Kåisarne roade sig i gamla dagar med den tanka, at de woro Öfwer Herrar af hela werlden. Om det så skedd som Albertus berättar, har likwäl K. Carl ingen ting mistat, och K. Waldemar ingen ting fått.

- (1) Hvi Alexander den III:s Bref til R. Carl och Biskoparna hos Örnhielm
 kallat hui Rex Sveonum et Gothorum. Stället finnes inryckt wid före-
 gående §. tredje Anmärkningen. Hvi et Bref, som R. Knut utgifvit och
 läses hos Örnhielm p. 564, finnes samma titel wara benkt af denna
 Herren. Men kan hända at uti handskrifva Originaler endast stått R.
 då det likfå snart kan höra til R. Carl Swerkerfon, som Knut Erifson,
 ty uti de andra R. Knuts Bref, som jag kan påminna mig, är Götha
 tielen aldeles utlämnad. Til äfventyrs torde samma erindran böra göras
 wid R. Knuts Bref, som läses uti min egen Samling af Handlingar
 1. Delen s. 180, ty det är affskrifvit inett efter sielfwa Originaler, utan
 efter Örnhielms affkrift i Antiquitets-Archivum.
- (2) Brefsuett finnes hos Örnhielm H. E. p. 491.
- (3) Alexander den III:s Bref til Konungarna i Norden angående Estlands
 Saracenska omvändelse läses hos Örnhielm p. 493, likaledes hos Va-
 rovius. Början låter så: Alexander Episcopus Servus Servorum Dei
 carissimis in Christo filiis Regibus, Principibus et aliis Christi fidelibus per
 Regna Sveonum, Gothorum, Danorum, et Norvegiensium. Hos Har-
 donin T. VI. F. 2. p. 1444 läses samma Bref, men sielfwa påfatsningen
 lyder så: Alexander Papa III. Regibus et Principibus, et aliis Christi
 fidelibus per Regna Danorum, Norvegiensium, Guetomorum, et Gotho-
 rum constitutis. Man kan härutaf inhämta, at man brukat sätta den
 Herrens namn först, til hvilken et sådant omgångs-bref varit adresserat.
 Det orimliga ordet Guetomorum vittnar endast om Apostoliska Cancel-
 liets vårdslöshet, eller Räsarens slurf.
- (4) Wid denna påminnelse vil jag endast för ro skull anföra Lezinskis, R.
 Stanislaw den I:s Herr Raders infall wid en uti Polska Rådet förekomman-
 de öfverläggning: Malo turbulentam libertatem quam tranquillum servi-
 tium. Detta låter både stort och Polskt. Det kan likväl underfundom
 hända, at det allmänna finner bättre sin räkning wid en slags ordning,
 än wid en efter wogastie regler afsirktad ordning.
- (5) Albertus Stadenfis wid år 1163 Ibi Valdemarus duo Regna Danie et
 Svecie ab Imperatore suscepit. Grams Anmärkning häröfver träffar man
 uti des Noter til Meurlius p. 306. Det är eljest bespännerligt, at Eri-
 cus Olai har och haft kunskap om denna omständighet, men med någon
 tillökning af Morrige. Hans ord äro dessa: p. 54. Eo quoque tempore Val-
 demarus Rex accepit ab Imperatore Friderico dominum super omnia Regna
 trans-Albim, scilicet Daciam, Sveciam et Norvegiam, sub Bulla Inno-
 centii III et Bulla aurea Imperatoris, sed litteras has obtinuit Regina
 uxor Abelis Regis et confregit ac annihilavit ob odium quod habebat in
 Dacos. Denna berättelse är nog omständelig, men om detta allt har sin
 rättighet, torde man böra läsa Alexander den III i pållet för Innocen-
 tius den III. Ty Konung Waldemar lejde inett til des Innocentius
 blef uphögd på Petri Stof.

Carl
Sverker.
102.

Des död
1167.

K. Carl Sverkersson började sin regering under Krig och inwärtas oro, den lyckades ock på samma sätt. Prins Knut Eriksson blef nödsakad at öfvergifwa sitt Fädernesland, efter några försök, antingen til at hämnna sin Faders död, uti hwilken efter hans tanka K. Carl warit deltagande, eller ock i affigt til at tillägna sig regeringen, hwartil han trodde sig wara så mycket berättigad som K. Carl. Prins Knuts afrikande af Riket länade K. Carl i rolig besittning af Thronen, ännu stund til en tid. Men år 1167 eller 1168 fick K. Carls regering en osförmodad ändring. Hans medtänare Knut Eriksson hade uti tre års tid uppehållit sig i Norrige och det så så hemligen, at man uti Norriska Historien, som likwäl är omständelig nog, intet ser honom wara nämnd en gång. Men nu insinner sig Knut Eriksson aldeles osförtänt, öfverrumplar K. Carl på Wisingsö och tager honom af daga (1). När man intet wil skifwa mer än det man har grund til, låter man det bero wid denna magra och korta berättelse, ty mera finner man intet uti detta mål af de äldre wara upptecknad. Wil man åter göra berättelsen omständeligare, kan man lägga til hwad man behagar. Detta har ock blifwit wärdstuldt af de nyare. Man säger då, at K. Carl i wisia omständigheter blifwit oense med de andeliga, och welat utöfwa sin Konungssliga myndighet, och at de andelige inråttat wal-ordningen til Thronen, på det sätt, at de med den ena Prinsen kunde kunda tukta den andra. Efter denna grund, sedan K. Carl intet mer behagade Prästerna, hafwa Munkarne haft bud efter Knut Eriksson, som på förr anförda sätt upoffrade den oskyldiga Konungen. Med all den wördnad jag wärdeligen hyser för minn Medarbetare i Historien, måste jag dock bekänna, at på detta wis plågar man författa Romaner. Man lägger gärna någon historisk fanning til grund, och sedan upkläder man den efter eget godtycke. Där är icke den ringaste anledning, at K. Carl warit misnögd med de andeliga eller de med honom. Den förebrusade Lag om Thronföljden har förmodeligen aldrig warit til, och om den warit gjord, är den wist intet uppsatt af Prästerna allena; utan de förnämna släkterna, som hade ock sina retelser til Konungar.

nungsliga purpuren, woro nog siesse i stånd til at skydda en sådan ordning. Man har wäl intet särdeles ordsak at undra på, om någon Munks tilskyndan förmått Prins Knut Erikson at öfwerfalla K. Carl; men det måste man förundra sig öfwer, at en Historiekrifware welat uppgifwa sådant, som har aldeles ingen grund hos äldre Författare. Det har warit en tid inoden at skylla Präster för alt det onda, som händt i Riket. Ingen ting kan wara mera ohemult och orimeligare. Uti alla stånd har man funnit illast folk, och man måste tilstå, at Catholska Prästerne warit i allmänhet et uskammadt folje. Men de andre stånden hade intet stort at förebrå Prästerna. Ärligt folk fanns underfundom så i det ena som andra ståndet, och på stålmar hafwer aldrig warit miswärdt. Slutet af hela denna betraktelsen blifwer då den, at Knut Erikson mördade eller slog ihjäl K. Carl Swerkerfson, men hwilka som warit i samråd med honom, och hwilka hulpo til at wärkställa detta nidings-wärk, wet man intet. Wid Wästgötha Lagen sägs, at K. Carl styrde riket med sagnmodighet och wälmening, och om man intet bedrager sig, har Författaren träffat fullkomligen hans Character. K. Carl så wäl som des samtida Regenter lefde uti en bedröfwelig tid, med måtteliga egenskaper gjorde en Konung ganska litet til det allmännas förmån, och med stora än mindre. Detta hwåra och oförmodade öde måtte nödwändigt hafwa störtat hela den närwarande Kungliga Familjen uti en bedröfwelig häpenhet. Unge Prinsen Swerker Carlsson blef i hast bortburen och undkom således en retad fiendes händer, och öfwerfördes sedermera til Dannemarf, Det Drottning Christina hafwer efter utseende lifaledes tagit sin tilflykt dit, hwar hon hos sina anhöriga kunde njutta skydd inot all widare förföljelse. K. Carls Dotter Sophia blef gift med Hertig Henrik af Wexlenburg (3). Om de öfriga af Kungliga Swerkerfsta ätt och får man nämna något framdeles, så wida wärdre sanninge Häfdateknare lämna anledning därtill.

(1) Gamla Chronicon hos H. B. Eric Beuzelius M. Eccl. p. 82. 1167 Carolus Rex Sveciz interfectus est in Vixinxö a Kanuto Rege Sveciz, filio S. Erici Regis et martiris. Chronicon Celsi p. 2. 1167 interfectus est Rex Carolus Wisinxö pridie idus aprilis. Ericus Olai har år 1168.

Carl
Swerkers-
son.

- (2) Denna omständighet bekräftas af Bibanget wid Wästgötha Lagen, och har C. R. Ithre uti sina Num. til gamla Konunga-längden tydeligen bekräftat, at detta stället intet kan annorlunda förstås. Wid Wästgötha Lagen s. 94. sedan där är talat om Carl Swerkersons död, förekomma dessa ord: en sun Swerkis war boren i Dannemark i Filtu, oc war ömleg hans ferd. At R. Swerker Kolson då haft en Son, som wid R. Carls död varit så ung at han blifwit bureu i kost, är omöjligt, så framt han intet varit wansför eller krumpling, men allt blifwer tydeligt, när man läser efter C. R. Ithres anvisning, en Sun hans Swerkis m. m.
- (3) Hos Crantzius uti des Vandalia L. 7. C. 16. p. 156 och C. 42. p. 170 nämnes Swenska Konungens Doter Sophia, som varit gift med Henrik i Meklenburg och haft med honom fyra Söner, Johannes, Nicolaus, Burewin och Prebislans. Peringsköld i sitt Östertal s. 92 kallar Hertigen eller Herren i Meklenburg Henrik Burewin, så nämnes han intet af Crantzius. Denne säger och intet, hwem som varit Prinsessan Sophias Fader, men efter tibens omständigheter synes det, at hon varit R. Carl Swerkersons Doter.

9. Cap.

Om

Rnut Eriksons Regering.

§. 1.

Inbördes
Krig.

Det war långt ifrån, at Rnut Erikson genom R. Carls död kom i rolig besittning af Riket. Utas Swerkerfska släkten woro uti lifwer åtminstone tre Prinsar, som satte sig emot R. Rnuds bestående på Swenska Thronen. Uti gamla Konunga-Öfverteckningen wid Wästgötha Lagen nämnas Konungarne Carl, Alf och Burislef, som gjorde honom regeringen tviflig. På et annat ställe säges, at R. Rnut segrat öfwer Carl, Kol och Burislef (1), och synes där af följa, at namnet Alf torde wara förskrifwit. Efter allt utseende förstås R. Carl Swerkers son med den Carl, som säges först wara dräpen. Olaus Petri, som med nog granlagnehet författat sin Historia, förklarar, at Prinsarne Kol och Burislef woro R. Swerkers Sonesöner af Prins Johan, som blifwit dräpen af Bönderna kort för kriget med Dannemark (2). Det enda som häremot kan invändas, är

är, at en Burisles säges uti gamla Handlingar wara Drottning Sophias K. Waldemars Gemäls Broder (3). Men det kan wara troligt, at denna Burisles varit Faderbroder til den Burisles, som här omtalas. Omständigheterna af denna dödade öenighet äro intet ursäktligare upptecknade uti våra gamla minnesmärken. Det wet man allenast, at det kostade möda, besvär och blod, innan han kunde ur wägen rädja sina medtäflare. Hwad Riket lidit wid sådana skakningar, kan man med liten osertanka noggsamt begripa. Tidens hårdhet öfke oselbart eländet. Men sådant måste idlas som pest och hunger, det går ock öfwer och kan botas genom förnuftigt upförande och estertänksam häushållning. Om Burisles blef slagen wid Bielbo eller ej, kan nästan wara lika nyckel. Messenius berättar det äminstone. Han säger ock, at K. Knuts fiender blifwit med hjälpetroppar understödde från K. Waldemar i Dannemark. Sammolikt kan det wara, men som det berättas af ingen annan af våra äldre Skribenter, är man så länge berättigad at twifla därom, til des man får weta, med hwad grund denna omständighet blifwit kunnad at Esterwerlden.

Carl
Swerker.
son.

(1) *Carologus* RR. Sr. uti E. Benzeli Mon. Eccl. p. 70. Quinto decimo loco regnavit Kanutus filius beati Erici, qui per gladium Regnum acquisivit, et interfecit Karolum Regem, et Burisles Regem et Alrium Regem, et passus est multas guerras et tribulationes, antequam Regnum pacifice est adeptus. *Ericus Olai* p. 53. Occidit etiam [Canutus] Kol et Burisles Reges, et multis contra se pugnantibus victor evasit.

(2) Olaus Petri uti sin handskrefna Krönika. Man gör det inläst härnäst, at Prins Johan varit för: ung, än at han kunnat lämna barn efter sig. Dalin G. N. S. 2 D. s. 136. Men des oansåndiga kärlek med Lands- hofdingen Carls Fru från Halland wederslägger detta inläst utan gensägsel. Uti vår nya Historia förcaifwes ock, at Burisles varit Magnus Henrik- sons Son, den Magnus nämligen som tagit af daga K. Erik den heliga. Dalin s. 137. Til Swis äberopas Sturleson 2. T. s. 402. Men denna Buris war Magnus Henriksons Bror, som af det äberopade släktet kan utagas, och blef han iagallunda slagen af K. Knut, utan antingen något förut, eller några år därefter satt i fångelse af K. Waldemar, Saxo p. 314. ellet ock straffad med förlust af dgon, sötter och mer, så at han uti det här omtalda Swenska öwäsendet intet kunnat wara deltagande. Men om denna Buris förtjenar Gram i synnerhet läsas uti sina Annals- ningar til Meursius p. 315. v. Dalin säger annars s. 136. at Anders til Mohammed Brabernaas Stamfader menas hafwa varit denna Prins eller

Carl
Sverker:
son.

eller R. Rolf Son. Men som det är en mening allenast utan betviv-
lan det lammns ute af Brabernas Förfäders Utlångd. Denna pått
är hederlig nog ändå, så at man behöfwer intet pryda den med ogrun-
dade gifningar.

- (3) Monam. Sequensia P. 1. p. 36. Hæ sunt possessiones Regis Waldema-
ri in Suehia - - præter illas possessiones, quas Bulizlams hereditavit
mortuo Patre Sverikone antiquo et mortuo 1160. Bolizlawo eadem
possessiones hereditavit soror ejus Sophia Regina Dacie mater Regis Wal-
demari II.

§. 2.

Landets up-
odling.

Sedan R. Knut segrat på sina motståndare, har han regerat
både länge och wäl uti en önskelig stillhet. Och finner man, at
en allmän åhåga om Landets upodling och förbättring varit här-
skande i hans tid. Ut i et land, som är afskuret genom strömmar,
där, bäckar och fårr, är wäl ingen ting nödigare än broar, och
Munkarne så wäl som Prästerne inbillade folket, at de kunde
förtjena Himmelriket med sådan idoghet. Afvigten war åtminstone
ne oskyldig, och om denna tidens heliga bedrägeri blifwit altid an-
vändt til sådana ändamål, hade åtminstone upsåtet varit godt.
At detta intet är en lös gifning, äro många och oemotsägeliga be-
wis. Ut i Östgötha Lagen talas om Broar, som man gjort för
sin själ (1). På ärfylliga Runstenar finner man samman-
märkning, nämligen, at man låtit upbygga broar och upröfva
vägar både för sin och sina anhörigas själar (2). Om Biskop
Bengt uti Ekara är upptecknad, at han låtit försärdiga fem bro-
ar, och därjämte låtit röfja och upresa broar öfwer två fårr på
Tiveden, och två raster eller fårr på andra ställen (3). Detta
utwisar ögonseentligen, at man har haft mycken wård om landets
upbrukande för de resandes begwämlighet; så at man åtminstone
i denna delen har at tacka Präster och Munkar för någon nytta,
äfwen för det allmänna. Och som fastigheter blefwo nu allt mer
och mer at andeliga samhällen förlänta, kan man nog wara öf-
werygad, at de äfwen om deras förbättring warit bekymrade.
Om Örnarnas upbyggning och Trädgårdar talas liksåledes ut
Hrke-Biskop Anders Sunonis Bekräftelse-Bref på Nydala Klo-
sters Gods (4): och torde det wara et af de älfte bewis om
Wärn

Wattugwarnar och Trägårdar, som utaf denna tidens Handlin- Knut Erik:
sca.
gar angående Sverige kan framföras. Landet måtte således haf-
wa fått et helt annat utseende under K. Knuts regering, än det haft
tillförne, hwartil en långvarig frid och stillhet twiswels utan gan-
sa misstet bidragit. Men om denna Konungs öfriga regerings-
och hushålls-omständigheter, när Kloster-byggnaden undantages,
wet man ganska litet eller rättare sagt intet. Man är ock alde-
les okunnig om K. Knuts regering blifwit någon gång med för-
meligt wal bekräftad, fast det kan synas troligt. Uti våra så
Handlingar heter det allenast, at han med wårjan i handen öf-
nat sig wägen til Thronen (5), och uti en sådan författning war
det färdig hända mindre förskiktigt, at låta sina rättigheter updragas
menighetens stärfstådande, fast än den ock kunnat genom des rätta
och stredara Hofmän hållas i tygelen. Man finner således at
den ordentelighet, som synes besäcka inträdet af K. Knuts rege-
ring, sträcker sig intet til den öfriga förvaltning af Riksstyrelsen,
utan mildhet, mod och tapperhet hafwa innehållit alla oroliga
hushouden innom sina rätta Frankor, hwilket under denna tiden
war en ganska sällsynt märkwärdighet.

- (1) 4. Bl. 2 f. Bygda-Balk. Öfsg. 8. „Nu än man går bro fri säll
„sine, tha a han agh warda länzer än han sällfuer wil. Uthan ther
„agha warda, som jordina aghu undi henne än hon war för bygd.“
- (2) På en Runsten emellan Sockarna Låby och Wallentuna står denna
Runritning: Jarlebagi lit raiða stain diða at sif Eufkan fur ont
sina m. m. Uti Berga i Dannemarks Socka: „Durstin aul Wigi let
„gaura buru dið fyrin Öfwar ant mag sið. Uti Rosla i Lagga Socka:
„Thulu lit guera bro fr ant Kilawa tutur sin: Deða och flera sådana
Runstenar af samma slag kunna ses uti Adla Literaria Sveciæ år 1727
p. 272, där de äro införde af D. Olof Celsius den äldre, hwilket betvi-
ser, hwad här är anförde.“
- (3) Uti Birtedningen på Biskoparna i Skara som finnes mid Wästgötha
Lagen s. 96, läser man detta witnessbörd om Biskop Bändifter: „Han
„låt oc bror girda, han låt girda brona i Ösee, adra i Öffrud oc thri-
„diu i Framdhi, siðdu Bjornabro, oc samtli Ullarvisbro. Han låt
„broa twar rastir af Tiwidi m. m.“
- (4) Brevwet, som Arke-Biskop Anders Suneson i Lund utgifwit til stad-
fästelse af Rydala Kloster-egendomm, är afskrifwit af Rydala Klosters
Pergamens-Bok i Antiquitets-Archivum. Arke-Biskopen stadfästet här
Klosters Geds Com piscariis et molendinis &c. Litet nedanföre fristab-
lor han de Tiwde aka de årar, quos propriis manibus aut summo
Sw. K. S. 2. Del. B 6 ca.

**Knut Erik-
son.**

colunt predicti fratres tam de terris cultis quam incultis sive de arvis et virgultis &c. Til denna tiden kan man således seå den stadga, som finnes i Wästgötha Lagen 21. §l. Tiusma. B. „Etial madher apli or „Erågarði annars, årtir, böner, rowor, saal eller löld, bote trenni siþr „tån ortogher.

- (1) Gamla Konunga-längden hos H. B. E. Benzeliu*s* i Mon. Eccl. p. 70. Regnauit Canutus filius beati Eri*c*i, qui per gladium Regnum acqui*s*ituit. Samma utlårelse finnes i Wästgötha Lagen.

§. 3.

**Sweriges
tillstånd
ed Gran-
narva.**

Våra gamla Krönikor utsätta K. Knuts döds-år på år 1195, andre på 1192. Ingentdera låra hafwa utmärkt det rätta året af hans bortgång ur werlden, emedan Örnhjelm har bragt i dagshuset et af K. Knuts Bref af år 1199 (1). Långre lår ej denna Konungs lifstid kunna sträcka sig. Under denna tid den regerade K. Waldemar den I i Danmark. til år 1183, och efter hans döds des Son K. Knut den VI. Waldemar fortfor uti sina Krigs-förrättningar emot Wenderna som bodde i Pomern, Rygen och Mecklenburg, och Danmark war sig nu mera intet likt. Under en försiktig och tapper Konung cystnade den gamla uprors-andan aldeles, ty K. Waldemar förtjente upriktiga wänner och hade dem. Där i landet regerade således til en tid den rätta Regerings-Lagen, at älska och wörda Öfwerheten och göra sin skyldighet. I Sverige lyhntes samma Stats-Reglor wara härskande, sedan K. Knuts segrande wapn förqwasit uprors-lystnaden, och Konungens jämna förhållande dämpat allt gäfsande och oroligt misföndje. Konungens giftermål med et inländskt Fruentimmer torde och hafwa hulptit därtill, fast det, kan hända, för framtiden warit mindre gagneligt. Om detta äktenskap skal talas framdeles. I Norrige däremot war alting uti en sammanshängande oreða, hwilken förordsakades förnämligast af des förwillade arf-ordning. Mot all gammal wana regerade där nu K. Harald Gylles Doterson Magnus Erlingson. Denne Magnus är den förste krönte Konung, som Norrige någonsin sedt, och des Fader Erling trodde, at hans Sons Thron skulle blifwa därigenom så mycket mera helig och beständig, men han bedrog sig. Det hör intet hit, at utföra all den blodsutgiutelse som plågade Norrige under Magnus Erlingson. Den del Sverige härutinnan

nan tagit, hör allena til wårt gđromål. Alle misfındgde Thron-^{102.} ^{Knut Erik}
 Pretendenter i Norrige hade gemenligen sin tillsykt til Gđtha
 Jarlen Birger Brosa. Han hade til äkta K. Harald Gylles
 Doter Brigitta, som, sedan hon varit gift med K. Inge Halstan-
 son i Sverige, (2) Earl Jarl Conason i Wästergöthland,
 Magnus Henrikson K. Erik den heligas baneman, hade nu uti
 fjerde giftet Jarlen Birger Brosa. Om det första giftermål har
 sin grund, som dock Sturleson berättar, måste hon då varit un-
 ga barnet. Efter denna Släktfaps-linien war hon K. Måns Erlinge-
 sons Moders förfäliga Enstobarn, ty Erling Skake hade Chris-
 tina Sigurd Jorsalafarares Doter til Gemål. Denna förwante-
 kap hindrade likwål intet Birger Jarl, at efter omständigheterna
 understöda alla dem, som satte sig up emot Magnus Erlingson,
 så wida de antingen woro eller ock föregåfwo sig wara af Ha-
 rald Gylles sin Swärfaders efterkommande, och hade förtroende
 til honom. K. Sigurd Harald Gylles Sons bekantskap med
 Dwarnhuspigan är omtalt tilförne. Hans Sons Håkan Skul-
 derbreds första tillsykt war til Wästergöthland, hwarifrån han
 med folk förstärkt upreste sig emot sin Faderbroder K. In-
 ge. Här nämnes likwål intet, om han haft något bistånd af Bir-
 ger Jarl. Det kan wara troligt, men han har förmodeligen haft
 sina orsaker, hwarföre han intet welat ännu blanda sig uppen-
 bartigen uti Norrska sakerna. Sedan Håkan Skulderbred blifs-
 wit slagen, ankom til Gđthland Birger Jarl och Eisten Eisten-
 son K. Eisten Haraldsons Son, och således wärkelig Broderson
 af Jarlens gemål, år 1174 (3). Eisten blef ganska wål emot-
 tagen af sin Fäster och Jarlen, och sedan han njutit all wälsäg-
 nad, affärdades han både med penningar och folk til Norrige,
 där han fick mycket tillopp. Men som K. Magnus och des Fa-
 der Erling hade än flera medhållare, blef han med sitt folk nöds-
 sakad at söka skogshuten, och lefwa af rof. Hans manskap, i
 brist af något bättre, blefwo här i ödemarkerna truongne at gö-
 ra sig stölar af bast och bark, hwarföre man til skymf kallade
 dem Wädrkebenar, men namnet betog dem ingen ting af sin man-
 dom och hurtighet. I det samma upstiger en ny Pretendent til
 Norrska Kronan af Färdarna. Norrske Prinsar upwänte då nä-
 stan som swampar på alla ställen. Denne war Swerre Si-
 gurd

Kant Eriks-^{son} gurdson, Broderson af Birger Jarls Gemål. Ewerres Moder war gift med Ume Smed, och war han född 1251. fyra år innan K. Sigurd dödde, och ingen drömde om det Kungeliga blod som rann i Ewerres ådror. Ume med sin Hustru och Sonen Ewerre reste till Järðarne, hwarest hans Broder war Biskop, och här blef Ewerre prestwigt (4), men när hans Moder upträdde för honom des Kungliga härkomst, begaf han sig til Norrige. Här lefde han en tid helt tyst och okänd, och reste äfwen til K. Magnus Erlingssons Hof, där han underrättade sig om Hofwets tillstånd, for så därifrån til Löödse, sedan til Birger Jarl, och upträdde sig för honom. Birger Brosa höll betänkeligt, at med et nytt parti förswaga Eistens affigter, som han nyligen med folk och penningar understödd. Där woro ock de som rådde honom, at råddja ur wägen denna windspelare. Men därtill wille Jarlen på intet sätt beqwäma sig, twärt om han sökte genom wälplågnung locka ur honom hans hemligheter, i hwilken affigt han ock gjort anstalt, at under Julroen göra Ewerre drucken och således utforska rena sammanhanget. Men om Ewerre intet warit Prins, förjente han likwäl at warat, ty aldrig har någon warit mera mästare af sina begärelser och sin sinne än han. Detta allt oaktadt fick Ewerre likwäl ingen undsättning af Birger Jarl, utan reste därifrån til sin Syster Cecilia, som war gift med Thorwid Lagman i Bermeland. Här blef Ewerre ganska wäl emottagen och på bästa sätt undsagd. Medan han war i Bermeland antom underrättelse om Eistens fall (5), som af Birger Brosa warit med penningar och folk understödd, och som man äfwen i Norrige fått weta, det en K. Sigurds Son uppehöll sig i Bermeland, församlade sig en stor hof af de flingrade Wikebenarne til Ewerre och tilbodo honom sin tjenst. Wikebenarne woro så til antalet, fargade och slarfwige, så at ingen särdeles retelse kunde upmuntra honom at påtaga sig, at wara deras Förmän; utom des insäg Ewerre hela swårigheten af et så drifligt företagande, utan folk och utan penningar, emot en så raff och waksam Hösdinge som Erling. Han bad dem då anmåla sig hos Birger, och begära en af hans Söner til Anförare, om hwilkens Konungliga härkomst intet twifvelsmål yppas kunde. Med detta bested försogade sig Bir-

Ekebarnne til Birger Brosa. Denne Herren befiagade deras Knut Erik-
 olufsa, tilbød dem altid en fri tilflykt til sitt land, men nekade
 aldeles at lämna dem någon af sina Söner til Hufvudsman.
 Swärtem han upmuntrade dem at hålla sig til Swerre Egid-
 son, och försäkrade, at de antingen under honom eller ock ingen
 annan skulle kunna wänta sig et blidare öde. Så skarpsynt war
 Birger Jart, at han redan war öfwerlygad om Swerres oeg-
 mena egenskaper. Han bedrog sig ock intet, till en sådan person
 finnes skiljan. Han kunde både tänka, tala, sätta och fly, och
 war så lika försärlig, då han flyktade som då han segrade. Hun-
 ger, nakenhet, köld, ingen tung försträckt honom. Birger såg
 förut, at Swerre skulle med gods intet påtaga sig detta wanste-
 liga ärendet, räddde fördensfult, at de genom hörande afwen om
 döden skulle förmå honom därtill. Han gaf dem ock bref med
 sig til Swerre, så wäl ifråga sig sjelf som K. Knut, med tillägelse
 om krafftigt bistånd för framtiden. Birkebarnne skyndade då til-
 baka til Wermeland, och aflämnade brefswen tillika med försä-
 fran om all undergiftwenhet. Prins Swerre, ty så bdr han heta
 hådanester, såg wäl de öfwerlämnade brefswen, men hwarcken pen-
 ningar eller folk; han blef därföre wid sitt fattade beslut och wille
 ingalunda påtaga sig detta wädeliga förmanskap. När då intet
 wille hjelpa, fölgde de til slut Birger Jarts yttersta råd, och med
 hotelser och förbräddelser af segghet tvingade honom at wara Ko-
 ning. Detta skedde år 1177. Han försogade sig fördensfull til
 Norrige i följe med sina slarfwiga och muntra Birkabemar, och
 efter några års förlopp segrade aldeles på sina tappra och waks-
 ma motståndare, så at han blef ändteligen ensam regerande. Her-
 re öfwer Norrige, men war icke destomindre med stadigwarande
 och sammanhängande upresningar besvärat. Härtill kom ock en
 entwis tråta med Årke-Biskopen och de öfriga andeliga. Men
 hans wanliga aftsamhet och Birkabemarnas oförtrutna mandom
 segrade öfwer alt motstånd. De uproriske blefwo dels slagne dels
 straffade, Årke-Biskopar, Biskopar och Påsweliga Legater wänte
 rymma landet, och han bibehöll sig på Thronen til sin död,
 som timade år 1202. Man wet ej, hwad undskattning han njut-
 tit af K. Knut, men wanligheten med Swenska Hofwet war be-
 ständig, så at han ock fick till Gemål K. Knuts Systers Margareta

Rnut-Erik år 1185 (6). Och när Påfwen Innocentius den III år 1198
 son. lät utgå sina Faderliga Förmaningar til krig emot K. Swerre,
 så til Konungen i Sverige som til Birger Brosa (7) och Ko-
 nungen i Dannemark, utdrättades åtminstone i Sverige ingeg-
 ting därmed, och ehuruwäl Påfwen utropade K. Swerre för et
 missfödsel och satans lem; trodde man likwäl därutaf ingen ting,
 i Swerrige, så at man wiste understundom äfwen i Norden, at
 man både kunde tänka och tro, alt som det behöfdes.

- (1) Chronologia V. uti E. Benzellii Mon. Eccl. p. 15. 1195 obiit Kanutus Rex et Colo Episcopus Lincopensis. Summa ord förekomma uti Chrenicon Celsii p. 2. Ericus Olai p. 53. utsätter år 1192. Örnhjelm har anfördt K. Knuts Bref af år 1199 uti sin Historia Ecclesiastica.
- (2) Torfæus H. N. T. 3. p. 480 och 511 nedar och bewiser, at Brita in-
 tet kunde wara K. Inges Gemål. Förmåsta skälet skulle wara, at hon
 varit Dotter af Ingrid Henrik Skatellers Enka. Men det är möjligt
 at man äfwen i gamla dagar tagit misse om hennes Moder, ty så wida
 hon varit Ingrids Dotter med Harald Gylle, har hon varit gift
 med sin Halfbroder Magnus Henrikson, hwilket intet synes särde-
 les troligt. Skulle åter Brigitta wara dotter af Ingrid, är det wäl
 möjligt at hon blifwit gift eller haft sammanlefnad med Harald Gylle,
 innan hennes Mans Henricks död. Ty uti kyrkets-reglorna war hon in-
 lunda nogrånad. Hårom är nämnde några gånger förut.
- (3) Sturleson T. 2. p. 444. Torfæus H. N. T. 3. p. 579.
- (4) Örnhjelm uti sin Historia Ecclesiastica påstår, at Swerre albrig war
 prästwigd, han grundar sig förmånlighast på Peder Clausons Norrsta Krö-
 nika, hwarest på 600 sidan berättas, at hans Moder började aräta, när
 hon såg tillagningen til hans prästwigsel, och upläckte således för Swerre
 sin härkomst. Men Torfæus H. N. T. 3. p. 583 försäkrar, at alla
 gamla Monumenter instämma enhälligt om hans inwigning til Preste-
 ämbetet; hans ord kunna öfwerwägas: ita tradunt omnes libri membra-
 ndi, quos vidi, nec scio quod autoritate versionis Danicz Petri Clandii Undeli-
 ni aut Johannis Martini hæc variant. På denna grund har man i sielf-
 wa S. anfördt, at Swerre varit prästwigd. Icke desto mindre synes det,
 at något twifvelsmål måtte hafwa varit hårom uti sielfwa K. Swerres
 tid, emedan Påfwen Innocentius den III uti sina Bref til Konung
 Knut i Sverige och Birger Jarl af år 1198 förebrår honom, dock
 med omöjhet, sitt presterskap; hans ord äro dessa: Tyrannica Sweri cru-
 delitas et violentia detestanda prævaluit, ut et Regnum nec electione
 Principum, prout accepimus, nec ratione sanguinis occupavit, et in vi-
 ros ecclesiasticos, ipse quondam ecclesiastico, sicut dicitur, sanctus officio,
 debacchetur. För öfrigt är det swårt at se, hvad hinder som Preste-ämbe-
 tet torde göra emot K. Swerre. Biskoparna woro efter tidens smäl-
 som sådde at regera, och Krigshärar anfördes af dem otkandrade. Af
 en

en Konung begäres intet mera. Hans giftermål kunde vara det förnäm: Knut Erik-
 sa Canoniska hindret; men ännu var intet denna metaphoriska kyskheten son.
 af Presterskapet i Norden allmänneligen medertagen.

- (5) Saxo's Historia uphör mid Eriks Eriksens fall. Det öfriga, som
 här följer om R. Ewette, är tagit af Torfaus H. N. T. 3. p. 585 m. m.
 (6) Peder Clauſon M. Kr. 1. 519. Jfr. Torfaus T. 4. p. 12.
 (7) Stephanus Baluzius Epistolæ Innocentii III T. 1. p. 226.. Samma
 Bref finnes ock både hos Ornbjelm och Torſæus samt på flera ställen.

§. 4.

På detta sätt upförde sig R. Knut emot Norrige. Mot Dan-
 nemark wiste man ej eller någon fiendtlighet utan den, at de Dan-
 ske Stats-Åfktningar hade uti Sverige et beständigt bestånd.
 Årke-Biskop Eskil från Lund war den förste af dessa, som tog
 sin tillflykt til Wärend's härad i Småland, då han råkat i nå-
 gen onåd, hos R. Waldemar (1). Men detta kunde intet up-
 wäcka någon owänſkap emellan bägge Konungarna, emedan den-
 na Eskils onåd gick hastigt öfwer. Sedan R. Waldemar med
 döden aflidit, och des Son R. Knut VI. intagit sina faders
 Thron år 1182, syntes förtroligheten emellan bägge hofwen wa-
 ra nog förminskad, och R. Knut Waldemarsen råkade wärkfel-
 gen i en wädelig belägenhet genom Swenska anstalterna. Så
 snart R. Waldemars död blifwit bekant, upreste sig Skåningar-
 ne eller rättare sagt Skånska allmogen emot R. Knut och Årke-
 Biskop Absalon. Det nederlag de lidit kort förut af Waldemar
 upretade dem til hämd. En Åke Tubbeson war böndernas ord-
 förare, och Absalon, som wille med lampa och fogelighet afstyra o-
 wäsendet, men kunde ingen ting utdräta, drog sig undan til Se-
 land. Då började allmogens raseri för allwar, Ådelens Gåtes-
 gårdar plundrades och upbrändes, och ibland dem Åsken en Tho-
 res och Esbern Snares gårdar. Flykten blef då allmän ibland
 de förnämre, och gemene man genom sitt rika byte upmuntrades
 än mer uti sitt företagande. Men ännu hade bönderna ingen
 anförare. Man sticade fördenksfull bud til Sverige och fick där-
 ifrån en Harald som war af Danska Konunga-huset (2). Mes-
 senius är den enda af de äldre Historiekrifware som säger, at
 han war R. Knut Nilsons Son, och om så är, har han warit
 R.

De upprät-
 ste i Skåne
 underså-
 djas från
 Sverige.

Knut Erik. K. Sverker Kellöns Dotersten och Kan hända både född och
 son. upfödd i Sverige. Denne Harald Ekräng ankommer til Skå-
 ne med anseeligt understöd från K. Knut Erikson och Birger
 Jarl. Et sådant upförande svarade intet emot den vänskap,
 som syntes hafwa varit någon tid emellan bögge folkslagen. Om
 Harald Ekräng war wärkeligen K. Knut Nilsons Son, kunde
 han hafwa någon rättighet, om ej til Riket, dock til någon del
 eller ämningstone til et anständigt underhåll. Men det borde sökas
 på annat sätt, än uti förbund med en rasande allmog. Ha-
 rald blef wid sin ankomst til Skåne strax förstärkt med en otalig
 skäck af bönder, hvilka wäl hade sådant anförare, men hufvud
 fattades likwäl. Deras första göromål och företagande war stådt
 på Lund. Staden beträgrades ock, men utan widare wärkan.
 Imedelertid samlade sig en del af Adelen och slog sitt läger wid
 Lomma å, hwarifrån de sedermera anföllo Harald med sina
 bondebrångar utan för Lund och gjorde et stort nedertag på dem,
 Lundaboarna föllo afwen ut ifrån Staden, så at hela denna
 swärmen genast förstingrades. Iwarefter Harald med sin Åke
 wände tillbaka til Sverige och beorof där sina öfriga frigsför-
 rättningar. Saxo har wid detta tillfälle en besynnerlig utlåtelse,
 då han uttrar sig, at det war owisst, antingen det war nersligare
 för Skåningarna, som utkorat en sådan Hösding, eller för Swe-
 rige, som skickat honom. I sig self kunde man wäl intet affär-
 da Harald annorlunda än han war, men det torde man kunna
 säga med skäl, at man antingen kordt aldeles innehålla med den-
 na förrättning, eller ämningstone något bättre utfört den samma.
 Eålunda war måst alting stilla, när Konungen, Absalon och de
 andre Fjälhöfwerstarne kommo öfwer til Skåne, hwarföre ock
 hela göromålet inskränktes inom de anstalter, som woro nödwän-
 diga til at taga et rättmätigt straff af de upreriska. Afwen häruti-
 man upförde sig Absalon med sin wanliga sagmodighet och adel-
 mod, och blidkade Konungen, så mycket möjligt war, så at det
 stadnade måst uti penninge-böter. Fresta härad hade i symet-
 het K. Knut satt sig före at i grund förstöra, men det blef ock
 genom Absalons föreställning hindradt. Man kan således med skäl
 säga, at grannsamman intet blifwit tilbärligen i åkt tagen på Swens-
 ka sidan. Så framt man kan tro en gammal uberrättelse,
 skel.

stodde några år därefter et dylikt upptåg, då Biskop Waldemar Knut Erikson från Slesvig år 1192 flydde til Sverige och kom med förstärkning af folk tillbaka til Danmark (4). Så vida alt detta har grund, hade det intet varit underligt, om R. Knut Waldemarson på något sätt besträfat et sådant uppförande, men man har däruppå intet något otvifvelaktigt bewis. Nog finner man på några ställen antecknadt, at R. Knut Waldemarson skal hafwa gjort et inbrott i Finland wid år 1191; men efter utseende torde det wara et skrif-fel, så at man satt Finland i stället för Vnland eller Wenden, hwilket så wäl E. Benzelius som Gram medgifwit, så at man kan med säkerhet stryka ut af våra tid-böcker detta Finsta eller Småländska fältrådet (3). Det är ock möjligt, at R. Knut Erikson har uti alt detta haft ganska liten eller ingen del, fast man varit nödsakad, i anledning af de gamla hafs-teknares utlåtelse, tåmna därpå en sådan bestrifning, som man hos dem sunnit. Kan ock hända, at Arke-Biskop Absalon och flere R. Knut Waldemarsons förståndige rådgifware begripit onödigheten och skadeligheten af alla Swenska krig. Och som Skånska oron på intet sätt varit från Sverige uphissad, och Harald Skräng tillika intet sådt någon betydande undsättning, har man til äfventyrs anset alt sådant som småsaker, hwilka intet borde hafwa en sådan påföljd, som af et uppenbare krig wäntas kan.

(1) Saxo p. 298.

(2) Saxo p. 374. beskriver hela denna upresning och Harald Skrängs fälttåg, och ser man däraf, at det är aldeles ogrundadt, at Harald på något sätt träffat med Absalon. Ännu besynnerligare är, at man berättat, at Harald Skräng blifwit begrafven i Dalby. Detta säges wäl af Messenius T. 2. p. 106. Men den som wil jämföra Messenius med Saxo, hwilken är den enda som gifwer någon underättelse om Skånska oron, skal finna, at aldrig en enda rad är riktigt anförd af den förra. Alt Harald drog sig undan til Sverige efter nederlaget wid Lund, är tydeligt af Saxo, så wäl som det at han blifwit fridlös förklarad på allmänna tinget wid Lund. Annars har det wäl sin rättighet, at en Harald ligger begrafven i Dalby, men det är Harald Hein och inga lunda Harald Skräng.

(3) Chronicon Sialandiz A. Magnai p. 48 1191. Expeditio ad Finland, quæ devicta est a Danis. Samma ord förklomma uti Chronicon N:o 1 Sw. K. 4. 2 Del. E 6 198

Knut Erik-
son.

hos Ludevig Rel. MS. o. z. T. 9. p. 27 och N. 6 p. 152. Men N. B. E. Benzeliuss har längesedan i sina anmärkningar till Vastovius p. 17 gjort den påminnelse, at Wendens här här försås. Detta befaller oss af Er. Rådet Gram til Meursius p. 360, och är det oemotsägeligt, at K. Knut Waldemarsen underkastade år 1192 en stor del af Wendens, och har Saxo med detta Wendiska fälttåg slutat sin historia. Således förfaller Erici Olai och fleras twifvelaktiga berättelse om Danska inbrottet i Finland.

- (4) Chronicon N. 1 hos Ludevig A. D. 1192 Episcopus Valdemarus si b doli conscius nemine persequente ad Regem Svecie fugam tenuit, & belum in pace exercens armata manu rediit sequenti anno regisque nomen sibi usurpavit. Det är möjligt, at där bodt så Swerre i stället för Svecie, dock kan det vara troligt, at Waldemar från Sleswig äfwen besökt K. Knut i Sverige, och när han saun där ingen hjälp, har han försökt sig til Norge, hvar K. Swerre, som utom det war misundgd med de Danska, wiste sig beredwilligare.

§. 5.

Således hade K. Knut och Sveriges Rike ganska liten eller ingen oälggenhet af sina wästra grannar: men en från Österlandens upvärt storm gjorde däremot en ganska stor skada. Innan man wiste et ord utaf, upfylles Swenska Skärgården med en stor swärm af Ryssar, Estlänningar och andra, som for fram öfweralt med mord och brand. Denna ödelägnings skedde år 1188. Man har trodt at Gutorm Jarl, i anledning af Påfwen Alexander den III:s bref, gjort något fiendtligt besök på Estländska stränderna. Men intet spår finnes härtil hwarsken uti våra gamla inhemska eller utländska Krönikor, de nyares gissningar göra intet tillfyllest. Det är ock onödigt, at bekymra sig om anledningen til Estlänarnas inbrott. Rådsware behöfwa ingen frigs orsak. Jäke destomindre, om så skulle behöfwas, torde man kunna finna någon anledning til denna wäldsamhet, fastän Sverige nog oskyldigt blef utsatt för dessa folkens omänskliga hämnd. Konung Swerres Broder Erik Sigurdson for från Norge til Österland år 1185, med en Flotta, som i början bestod allenast af fem fartyg, men blef under wägen mycket fördrökt af andra, som hade lust at skaffa sig rof af hedningarna. Dessa äfwenlyrare besökte Estland och fingo där et ganska rikt byte. På återresan seglade Erik Sigurdson til Sverige, och blef

blef af K. Knut mycket väl emottagen, samt wid bortresan be-
 gåfwad med et stort och wacker Fartyg (2). Denna omstän-
 dighet kunde innet wara länge obekant för Estlänningarna, eme-
 dan Ryfke och andre Österländske handlande hade sin wanliga
 nedertags-plats i Sigtuna eller Björkö. Om man då ändteligen
 wil hafwa någon orsak til dessa röfswares anfäll, kan den häm-
 tas ifrån det beskydd och wälwilja, som man i Sverige bewist
 deras rånmänn. Men alla dessa slutsatser äro onödige. Est-
 ländarne hade ofelbart samma skäl at angripa Sverige, som
 Erik Sigurdson hade at anfälla dem. Orsaken war ingen,
 men inbrottet skedde icke bestomindre med all häftighet. Sedan
 Esterna hemfick skären, insunno de sig i Mälaren. Utaf et til-
 fallt uppehöll sig Rike-Biskop Jahan på Etåke, eljest Almarstål
 kalladt, de landstego där, skötade gården och slog ihjäl Rike-
 Biskopen (2), och som ingen anstalt war gjord til motstånd, la-
 de de an wid Sigtuna, skötade Staden och förstörde henne i
 grund. Huru ofördänt alt detta sig tilbragit, kan slutas därut-
 af, at fienderna mötte icke allenast innet motstånd wid deras in-
 brott, utan wände ock tillbaka på samma sätt utan ringaste hin-
 der. Man finner at fiendliga flottor esomoftast kommit in i Mä-
 laren, under hedendomen; men de rönte motstånd så wid ingån-
 gen som utgången, så at anstalterna til Rikets försvar måtte
 ofelbart då hafwa varit bättre. Men nu sedan Konungarne wistas
 des merendels neder i Götha Rike, och syftesatte sig förnämli-
 gast midt Kyrko- och Kloster-byggnad, och understundom med
 Kungsgårdarnas besättande, försummades det angelägnaste, som
 war Rikets beskydd mot utländskt öfwerwält. Det nu omtalta
 war utan twifwel gansta nödigt, men ingen ting hindrade, at ju
 bägge delarna kunde blifwa i alt tagne, och den Öfwerhet, som
 wärdar allenast någon del af Rikets angelägenhet, och lastar så-
 ledes mindre upmärksamhet på hela widden af Rikets wälfärd,
 försummar oförnefeligen den förnämsta delen af sina Konungliga
 plikter. Denna olycka öpnade likwäl ögonen på Sveriges in-
 byggare, och man begrep af hwad wigt det war, at befästa in-
 loppet af Mälaren. Hwarföre ock K. Knut började redan i
 sin tid med Stockholms anläggning (3). Man tillfriskwer merendels
 Birger Jarl af Bjelbo grundläggningen af Stockholms

Knut Erik-
son.Sigtuna
förstörd
1188.

Rant Erik. Stad: det är dock ofelbart, at Stockholm varit till, förr än son- Birger Jarl, uti sine Söns R. Waldemars minderårighet, fick Riksstyrelsen i sina händer. Men om Sigtuna och Stockholm skal mera handlas i följande Capitel. Det bör man likväl här nämna till R. Knuts eröfveliga äreninne, at han wid Stockholms eröfning wist prof af en mycket god smak, ty en bequämare plats så wäl till Målarens förhvar, som till Stads anläggning, skulle nåppeligen finnas i hela Riket.

(1) Chronicon hos E. Benzeliu M. Eccl. p. 83. 1187. Jerusalem capitur a Soldano. Eodem anno Johannes Archiepiscopus Upsolensis interfecus est apud Almarnstak a paganis & sepultus Upsalix, & Sigtuna combusta est a paganis. Ericus Olai p. 55 har samma äre-tal. Ut i Chronicon Archiep. Upsal. som Scheffer utgifwit, och sedermera är tryckt uti E. Benzeliu M. Eccl. p. 37 finnes år 1188, och säges där, at Arke-Bisshop Johannes blef dräpen pridie Idus Julii, men hos Ericus Olai står pridie Idus Augusti. Denne sednare dag är likaledes med år 1187 anmärkt uti Chronicon hos Benzeliu Mon. Eccl. p. 15. På samma sätt anmärkes uti det Chronicon som Celsus utgifwit. Wittnesbördet af Diarium Visbyense skal rättas anföras. Någon omöfhet är fördenstul om året, när Sigtuna blifwit förstörd. Men all stadnar emellan år 1187 och 1188, hwilket och i nödfall kan vara lika mycket.

(2) Erik Sigurdsons Wikingafärd mot Estland bewises af Torfaus H. N. T. 4. p. 11.

(3) Diarium Visbyense hos Ludewig Rel. MS. a. x. T. 9 p. 176. A. D. 1187 combusta est ciuitas sigtonensis a Paganis, & Johannes Sacerdos Archiepiscopus Upsalensis in Almarnstorp ab iisdem occisus est, & tunc ciuitas Stockholmenfis edificata est. Man har orsak at sätta fullkomlig tro til detta vittnesbörd, emedan Bissh. boarna fram för andra behöfde för sin handel hafwa kunskap om Swenska Städerna. Men härom skal framdeles nämnas något mer.

J. 6.

För öfrigt berättar Mellenius, at Arke-Bisshop Johan ofta påmint R. Knut at försona det drap, som han begådt på R. Carl, sedermera är samma omständighet berättad af andra (1). Det är likväl swårt at begripa på hwad sätt en sådan gärning efter tidens smak bättre skulle kuma försonas än med Klosters upprättande och deras rikande. Och i denna slags försoning försummade R. Knut ingen ting, så framte ej en härfärd emot

Ea

Saracenerna skulle kunna än mer utplåna Konungens synd. **Knut Erikson.**
 Messenius försäkrar och, at K. Knut til följe af Påswens Coelestini. bres afwen varit omtänkt, at på detta sätt förskaffa sig synd-
 dernas förlåtelse. Men det är troligast, at detta allt är et infall
 af Messenius self, efter det syntes honom, at det påfåde sig.
 Af någon äldre finner man intet, at en sådan förtäning rearit
 gjord, undantagande hos Johannes Magnus, som efter sin wana
 alltid uppfyller bristen af sin kunskap med egna betraktelser. Icke
 desto mindre måste K. Knut nödvändigt varit omtänkt om sina
 barns säkerhet, och Rikets friskallande från öfvervåld och buller,
 hwilket wad des då nödvändigt skulle uppa sig, så framt ingen
 författning gjordes för des afgång om efterträdare. Man finner
 wäl, at Rikets Ständer, medan K. Knut ännu lefde, förklarar
 des Son för efterträdare (2); men ingen liknelse war, at så-
 dant utan wåld och blodsutgjutelse kunde wärkställas: ty Swer-
 ker Carlson, som undandragit sig til Danmark, skulle intet un-
 derlåta, at på allt sätt försäkra sina rättigheter. Med et stort
 anhang inom Riket, och med kraftigt biträde från Danmark,
 skulle Riket nödvändigt störas uti et swårt krig. Däremot
 kunde någon stillhet wäntas, om K. Carls Son Prinz Swer-
 ker blef förklarad för Thronföljare. Detta skedde och år 1196
 (3), medan K. Knut ännu lefde, och lär Prinz Swerker Carl-
 son wärkeligen blifwit insatt i någon del af Regeringen, efter han
 uti sitt bres af år 1200 säger, at det war hans Regementes fiers-
 de år (4). Detta steg lär förmodeligen hafwa haft den wärkan,
 at K. Knut kunnat uti stillhet sluta sina dagar år 1199. Han
 aflönade på Eriksberg i Gåsene härads i Wästergjötland och
 blef begrafwen i Wärbhems Kloster (5). Des Liksten wifes
 döt ännu och ses afritad hos Peringskjöld uti des Attariat. Men
 den är ny. Om K. Knuts giftermål har man en omständelig **Giftermål.**
 underrättelse uti et af Påswens Coelestini den III:s bres (6),
 nämligen at han blifwit förlofwad uti sin Herr Faderns lifstid
 med et Frieminn. e, hwars like war intet i hela landet. Men
 sedan des Fader blifwit mördad af sina wäddner, och han self
 blef nödsatad at wika ur Riket, begaf sig des trolofwade Brud i
 Kloster, på det hon af hans fiender intet skulle blifwa borträf-
 wad. Til mera säkerhet tog hon och an Munnedräkten, men in-

Knut Erik^{son} tet i tanka at behålla den. Hvarföre och, så snart R. Knut efter sin segrande återkomst blifwit beståad på Thronen, firade han oförtröswat sitt offentliga bildager med sin högtålsfäde och trolofs made Runna, och lefde med henne uti et förnögdigt ägterkap, hwilket och med åskilliga Arfwingar blifwit wälsignadt. Andteligen blef R. Knuts Gemål illa sjuk, så at alt hopp om längre lifstid förlorades, hon gjorde då i dödsångsten et fullkomligt kyrkheres löfte, och Konungen gaf äfwen sitt samtycke därtill; efter han intet wil le oroa henne under sin sjuklighet. Men när Drottningen blef icke destomindre förhulpen til hälsan, ångrade Konungen sitt gifna samtycke, och anhöll hos Påfwen, at des Gemål måtte blifwa friskallad från sitt gjorda löfte. Detta war anledningen til Påfwens bref, och updrager Coelestinus åt tvåanne Biskopar, at granneligen undersöka målet, och efter inhämtad grundelig kunskap om alla omständigheter sälla däröfwer et laglikmåtigt utslag. Man wet wäl intet på hwad sätt utslaget blef affagdt, men man har orsak at tro, at en Herre, som på så många sätt förbundit sig det andeliga ståndet, intet kunde få affslag i en så billig ansköning. Coelestinus nämner intet Drottningens namn, ej eller af hwad släkt hon ledde sin härkomst. Nog kan man finna, at hon warit mycket förnam. Örnhielm säger at hon warit Knut Karls Syster af Folkungarna, och skal hon då efter v. Dalins räkning wara Syster med Birger Jart Brosa: men wil man til äfwenlys bekänna rena sanningen, kan man med fog säga at man wet det intet. Af R. Knuts barn blef Erik sedermera Konung i Swea rige. Om de andra kan man läsa den här bifogade anmärkning (7).

(1) *Messenius Chronicon Episcoporum* p. 25.

(2) Uti Påfwens *Celestini* den III:s bref om R. Knuts giftermåls-handel, som är tryckt uti *Antiqua Collectio Decretalium* Paris 1609. p. 194. säges tydeligen, at en af R. Knuts Söner warit förklarad för sin herr Faders efterträdare: Et ab ea (uxore) filios suscepisset, unum eorum de communi consensu & electione Principum Suecie in regnum sibi constituit successorem. Något äldre witnesbörd i detta mål kan väl intet begäras, och den förmenta Wärel, successionen, som en i Lag och Riksdags beslut författad arf-ordning, blifwer intet spår til på något ställe.

(3) *Chronicon* hos E. *Benzelius* Mon. Eccl. p. 15. 1196 Sverkerus Rex eligitur. Samma är och samma ord förekomma uti *Celsii Chronicon* p. 2. Om det förmenta arföfvet emellan Swerkerka och Erikka släkten hade

marit, Glord, förut hade detta wal waris ändligt. Men dessa gamla Knut Erikson. Rönor komma alla öfwerens, at R. Knut war då redan död. Det är möjligt, at när dessa tidebäckers författare af gamla underrättelser sedt, at Ewcker blifwit wald detta år, hafwa de strax fallit på den tanken, det R. Knut då war nyligen död, och således utfatt des dödsår efter 1066, utan någon tillförlätelig säkerhet. Örnhielm har först uplåst R. Knuts råta dödsår, och sedan är det af von Dalin vidare afördt S. R. H. 2 D. f. 153.

- (4) Brevet finnes hos Örnhielm uti des Historia Ecclesiastica p. 581.
 (5) Chronologia R. R. S. hos Benzelius M. E. 7. Tandem mortuus est (Kanutus filius B. Erici) in Errochsberg in Westgocia in clauistro Värn-
 hear sepultus. Illa Rönorönkan upviser des dödsställe på detta sätt:

Wif foot jag i Gåsene doo

Och lagdes jag i Warnhem til roo.

Jämfrö O. Celsus i anmärkningarna til sitt utgifna Chronicon p. 34. Man-
 rique Annales Cisterciens. T. 3 p. 264 wid år 1292 firar på detta sätt
 R. Knuts äminnelse: Ergo hic annus in Suecia nostris funestus, quippe quibus Ca-
 nutus percharus fuit, sed nihilominus illustratus funere Regis, atque
 occasione rependendæ gratiæ, quam multam ei debebant, dum iusta
 soluerent, dum per suffragia & preces subvenirent, atque inter lacrimas
 deuoti parentarent. Hic ille pius Sueciæ Rex Canutus, quem Stephano,
 quem Johanni Archipræsulibus ex Cistercio & Albaltra monasterio in
 Upsalensem ecclesiam assumptis obloquentissimam, diuini cultus promo-
 torem religiosissimum, suis amabilem, hostibus terribilem atque utrisque
 admirandum commemorauimus.

- (6) Detta år samma P. Coelestini den III:s bref, som man öberspat uti 2
 anmärkningen wid denna §. och som boken, hwaraf det är tagit, intet lår
 wara i mångas händer: kan man läsa det helt och hållet uti Bilagorna.
 Uti Genealogiska Tabellerna, som Örnhielm låtit trycka uti sin Ryrfo-
 Historia p. 596, är anmärkt, at R. Knuts gemål warit Gysser af Knut
 Jarl af Foklunga äten. Peringsköld uti sitt Attertal f. 57 säger,
 at hon war Bengt Fokkesons Dotter af Foklunga släkten. Denne
 Bengt är den samme, som eljest kallas Bengt Snypfel. Se v. Dalin
 S. R. H. 2 D. f. 63 in notis. Det wore önsteligt, at Herrar Genea-
 logiskerna behagat utfatta, hwarutaf de hämtat sina Släktelinier, man wet
 eljest intet hrad tro man bör sätta til deras upgifter, ty en obemist
 släktkap är, så ood som ingen. Det är utan twiuel, at Birger Jarl
 Brosa haft en Bror som hetat Knut. Men det är lika bemotståndligt,
 at Drottningens Bror Knut war en annan än Knut Birger Brosas
 Bror; ty uti et bref af år 1198 hos Örnhielm p. 579 upräknas öfwer-
 warande mittnen på detta sätt: Byrgerus Dux Svecorum, Kanutus frater ejus,
 Kanutus frater Reginæ Holmgerus.

- (7) R. Knut hade utom des swänne Döttrar. Helena, som sågs hafwa
 ägt Holmger den andre. Öfwiðha Jarlens Knut Fokkesons Son, och
 Si.

Knut Erik-
son.

Sigrid som blef gift med Magnus Knutson Brof, Birger Brosas Son.
Dalin s. 156. För öfrigt når här anføres pågämlar af v. Dalin eller Peringsköld, är det för dessa författarens räkning, emedan man är ej hogad at gå i bogen för deras Rangsbedgatal. Om Magnus Brof får man tillfälle at tala framdeles.

10 Cap.

Om

Sweriges Politiska tilstånd til år 1200.

§. 1.

Shurumål Riks-kroppen undergådt många förändringar, sedan Christendomen befast sig i Norden, woro dock wissa grund-reglor i samma stånd, som de varit tilförm. Om Rikets allmänna förfatning under Steniska Släkten, är talat i Tredje Capitlet af denna Andra Del. Sedan Inge Hallstansons död til år 1200 fick Riks-kroppen åter en helt ny ställning. Talrika Kloster, och Årke-Biskops-wårdigheters införande utspredde helt andra tänkesätt, hwilka i mångahanda mål wiste sin wärkan i hellska regeringen och borgeliga samhället, att tjente til stadsstående af Romerska Påswens myndighet och anseende. Cistercienser-Munkarne, som blifwit fringspridda öfwer hela landet, fölgde den heliga Bernhards grund-reglor, hwilken med mycken wärkelig förtjenst war dock bestämd af ganska stora sekulariteter. Den skadeligaste war des egemena tilgiftwenhet för Romerska Biskops-sätet. Han synes hafwa varit i sitt sinne öfvertygad, at en särdeles och wärkelig helighet war fastad wid denna Biskops-stolen (1). Påswens obdräglighet eller infallibilitas utropades nästan som en Gudomelig Tros-Artikel, ehuruwål Påswarne sjelfwa intet woro därom öfvertygade wid alla tillfällen. Utan at betjena sig af andra bewis, än de som rörs wår Ödhistiska Nord, wil man allenast nämna, at Celestinus den III uti det nyligen återopade Bref tilstår sjelf, at han intet kunnat weta fullkomliga sammanhanget af K. Knuts Giftermåls-handel (2). Om man varit då så oförståndig, som man är i vår tid, då man i Frankrike utskrifit, at Påswen i Rom intet kan säga

sara wil hwarken i Tros-artiklar eller andra mål [questiones riters til-
fakti] hade denna bekännelse warit olämpelig. Om Påfwen ha- stånd til
de warit onedelbarligen styrd och ingifwen af den helige Andä, 1200.
som desse Påfwelige Förfäktare utropa, hade aflägenheten intet kunnat
hamna eller inskränka des kunnskap. Sådana orimneligheter pre-
ditades af Munkarna, hwilka arbetade ganska ofta at iubilla folk,
det de intet trodde sjelf. Munkarne gjorde således mycken nytta
til Påfweliga erwäldets insfrande; men det war intet tillräckeligt.
Munkarnas Domsaga sträckte sig intet utom deras Kloster. Där-
emot hade Biskoparnas och i synnerhet Årke-Biskoparnas myn-
dighet en widsträcktare rymd, och så snart den kommit i stånd och
rätt sticte därigenom, at Sverige fick sin egen Årke-Biskop, na-
kades andeliga Skerfo-wäldet alt mer och mer til sin fullkomlig-
het, och werldliga Öfwerheten stadnade alt mer och mer uti
owisshet, hwad och huru mycket han kunde besatta; ty Påfwens
och Årke-Biskopens wärdighet borde altid tillika som en dyr hel-
gedom wärdas och handhaswas.

- (1) Til bewis wil jag allenast anföra et Utdrag af det Bref, som den he-
lige Bernhard skrifwit til Borgarne i Milano af år 1134, hwar han
yttrar sig sålunda: Sed dicit aliquis, debitam ei [Romanæ ecclesiæ] re-
verentiam exhibebo et nihil amplius. Esto, fac quod dicis, quia si ex-
hibeas debitam, et omnimodam exhibebis scilicet. Plenitudo siquidem
potestatis super omnes orbis ecclesias singulari prerogativa apostolicæ sedi
donata est. Qui igitur huic potestati resistit, Dei ordinationi resistit - - -
Porro in promptu est ei uicisci omnem inobedientiam, si quis forte reluctari
conatus fuerit. Brevet kan läsas hos *Baronius* T. 12. p. 241. S. Bern-
hards undergifwenhet under Romerska Biskops: sået bewises ock af des
Bref til Domherrarna i Lion således hos *Baronius* T. 12. p. 256.
Romanæ præfectum ecclesiæ auctoritati atque examini totum hoc sicut et
cetera, quæ ejusmodi sunt, universa reservo, ipsius, si quid aliter lapio, pa-
ratus judicio emendare. Något af detta kan tåla en förnuftig förklaring,
men något af orimneligt, och kunde intet annat än hafwa en skadelig
wärfan, när det med eftertryck inråglades i allmänheten.
- (2) Celestini egna ord äro dessa: Veram quia super his nos ad plenum
non posuimus elicere veritatem. Man behöfwer intet wid detta tillfället
omröta denna saken widlyftigare.

§. 2.

I allmänhet skulle Konungarna wara i besittning af alla de
höghets rättigheter som de yttit af ålder. Dessa finnas til en
Sw. R. 3. 2. Del. D d del

Rikets tilldel uppräknade i Första Delen nionde Capitlet. Lagstiftande stånd till Maktten skulle och wara den samma, som han varit under Eighedska Släkten. Härutinnan hade Rikens Ständer eller Sveriges Allmoges högsta rösten, och utswades wid Riksdagarna, som höllas årligen wid Ryndelsmågan, så framt intet nödswändigheten krasde ertima Riksdag, hwarpå man har exempel, när Nicolaus Albanensis war i Landet och et allmänt möte blef sammankalladt til Linköping. Men en stor förändring måtte likwäl under detta Tidswarf hafwa wist sig wid de allmänna sammankomster, sedan det blef allmänneligen förbudt at bära wapn, hwilket af Påfwens Anastasi den VI:s Bref inhämtas kan, hwilket tillförne är omtalt. Däremot insunno sig Biskopar, Jarlar och Lagmän bewäpnade på Tingen, och Rikens Allmoge, som en wårnlös krops, hade således af sitt förra anseende intet mer qwar, än at de kunde säja ja til det som de förnämre behagade besluta, så at mångwäldet förwandlades så småningom i såwäldet, hwarigenom Konungarnas makt långt mera inskränktes, än då Rikens Allmoge war medrådande (1). Man började och nu kalla allmänna Ting Herredagar; ty om Biskop Järp Ulf i Skara säges, at på hans föredragande samtyckte Rikens Råd til Tionde-afgiften på en Herredag. Och när Innocentius den III nämner, at K. Anur Eriksons Son blef för Alf Herre förklarad efter sin Fadens död, tillskrifwer han det helt och hållit at de förnämde Herrarna, utan at nämna Menighetens deltagande däruti. Således förminskades Allmogens rättighet, men Rådets myndighet fördrötes, sedan Biskoparna med sitt anseende förstärkt Riks-Råds-wärdigheten. Konungslige Rådsherrarne kommo därigenom i så mycket högre helgd, och blef det nu både brott och synd at sätta sig emot Rådets författningar. De förnämde ledo således ingen ting genom Biskoparnas uphöjelse. Om Alf Biskop Erik i Norrige wet man, at K. Swerre förebrädde honom, at han reste omkring landet, med nittio personer, alle försedde med sköld och spjut, då likwäl intet Lagen tillät mer än 30 följeslagare, och endast tolf med hwita sköldar försedde Berjenter (2). At denna fiendtliga rustning skwen sträckt sig til Biskoparna i Sverige, ser man af Biskop Bengt Unga i Skara, som war Biskop näst för Stenar, och således något när wid år 1200;

Herredagar.

in om honom heter det, at han samlade härwapn, brynior och Rikets til-
 stöddar, och pryddes Biskops-stolen med et sådant andeligt förråd (3). stånd til
1200.
 Således woro något när de allmänna sammankomster eller
 Riksdagar beskaffade. De smärre samlingar, som uti Landsor-
 terna woro hållne, upbådades antingen af Konungen, Jarlen eller Landdagat.
 eller Biskopen, och Lagmannen förde order på Allmogens wagnar (4).
 Förnämligast hafwa dessa sammankomster haft afseende på jäm-
 ningar af skatter och gårdar, ehuruwäl äfwen andra anstalter til
 ordningens bibehållande där kunnat företagas. Wid dessa sam-
 mankomster uti Landsorterna uplästes årligen Landets enskilda La-
 gar, som genom gammal wana eller annorledes woro stadgade.
 Detta skedde af Lagmännerna, och hade man redan sunnit tjen-
 ligt at förordna, det ingen war lofgifwit at lämna något til
 andeliga bruk [pius usus], utan i samteliga arfwingarnas närwa-
 rö och med deras samtycke. Det är intet swårt at begripa, at
 Lagmännerna härigenom welat förekomma de misbruk af andeli-
 ga gåfwor och Testamenten, som man til Klosters och Kyrkors
 förmån genom Clericiers konster infört, och war förordnandet i
 sig sjelf ganska häfsamt för det allmänna; men däremot helt obe-
 hageligt för de andeliga Kyrko-Förståndarne, hwarföre ock Pås-
 wen Innocentius den III genom Bref af år 1205 afstafvar denna Påfwen
Lagstiftare.
 stadgan til alla delar och förklarar, det alla utan åtskilnad hade
 fullkomlig frihet, at på sitt yttersta til Kyrkor, fattiga och an-
 dra, efter behag, så wida det skedde i andelig affigt, öfwerlåta
 hwad dem behagade af sin egendom (5). Om ej Munkearne och
 Biskoparne tillräckligt öfwertryggar allmänheten om Påfweliga Cro-
 lens Lagstiftande höghet, hade en sådan stadga varit ganska få-
 fäng, men nu blef det en fullkomlig och kraftig lag, och Pås-
 wen wiste sin Lagstiftande myndighet, i högre grad än någon
 werldslig Lagstiftare i Sverige tillförne utöfwat, emedan til en
 wedertagen stadgas afstafvande alltid behöfdes Menighetens eller
 folkets samtycke. Och bekräftas således hwad förr är påmint, at
 Öfwerheten war uti en fullkomlig owisshet, hwad han kunde eller
 intet kunde påbjuda, emedan werldshärskaren i Rom altid war i
 stånd at aflysa, hwad werldsliga Maktens förordnat, så snart
 det på något sätt rörde Kyrkans förmenta rättigheter.

Rikets til-
stånd til
1200.

(1) Om wapnens afskyfning i allmänhet, kan ses förenående Hente Capitel och fjunde §. Man har dock orsak at twifla om förbudet varit allmänt. Konungen, Rådsherrarna och andra förnåmna Linbetsmän kunde det väl intet angå, efter Biskoparna gjorde sina visitationer uti fullkomlig rustning. Det måtte då egentligen lyfta på Allmogén, hvilka wärdeligen borde wara gewärlöse och obewäpnade, då ej något upbåd til landets förswar war å färdé. Uti Norrige blef på Cardinalens Nicolai Albanensis föranstaltande iasistat, at ingen utom de tolf, som fölgde med Konungen, woro berättigade at bruka gewär i Rössfärderna. *Sturleson T. 2. p. 347.*

(2) *Torfaus H. N. T. 4. p. 15.*

(3) Bihanget til Wäfig. 2. s. 96.

(4) *Sturleson T. 1. s. 478.*

(5) Dessa här uprätnade omständigheter bewisas af P. Innocentii den III:s Bref af år 1205 til Arke-Biskopen och des Ad-Biskopar i Sverige. De hithörande orden äro dessa: Ex parte karissimi in Christo filii nostri Sverkeri illustris Regis Sveciæ nobis est auribus intimatum, quod cum *Legislatores Regni ejus annis singulis teneantur coram populo legem consuetudinis publicare, asserunt inter ipsas consuetudines observandum, quod nemo in extremis aliquid Deo et ecclesiis de bonis temporalibus suis nisi presentibus et consentientibus hæredibus potestatem habeat conferendi.* Ne igitur abominatio Legis hujusmodi sive consuetudo perversa subvertat homines et seducat, Fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus auctoritate nostra hominibus ipsius terre publice denunciare curetis, quod omnes habeant liberam facultatem, de bonis, cum egerint in extremis, ecclesiis atque pauperibus sive aliis intuitu pietatis beneficia conferendi. Detta Bref är afskrifwit af Codex membranaceus Lincop. och finnes uti *Ornibelm Bullarium T. 1. p. 147.* Det war ock widemerat af R. Magnus Ladulås 1281, med intygande, at sielfwa Bullan eller Påfsweliga Sigiller war hängande wid breswet, men at den då i Konungens närvaro gått löst frän träén, på hwilken hon hängde, hwilket tillägges, på det ingen skulle upwäcka någon twiffl framdeles om Documentets riktighet, och är denna aff. ut sedermera af Tideman Abboten i Wlwasira år 1384 bekräftad. Denna sorgfällighet, som Konungen sielf wid detta tilfålle wist, bewiser tydeligen, at Bullan varit som en gällande lag ansedd. Eliest kan man åfwén af detta Document sluta, at nån annu intet gjorde någon skänkad uti andeliga Testamenten, hwarken på arf eller afstinge, utan all egendom war enahanda lag underkastad.

§. 3.

Skatter. De andra höghets-wärdigheter, som tilhöra Konungliga wärdigheten, woro ock eller skulle wara de samma som de varit af Alder. At påläggga nya skatter, skedde genom folkets frivilliga öfwer-

werenskomnelse. Men de andra, som ledungslama, skipwift, gårder, weitslo, skjutsfärder, och annat dylikt, utgick efter förra wanligheten. At säförs-medlen til en del tilhörde Konungen, ser man af K. Erik den heligas Historia. Det kan ock förtena at märkas, det man finner at en Dom som K. Swerker Carlsson utgifswo, angående en gård som kallas Vidrnsbo, och war som slätagåfwa lämnad til Nydala Kloster, bekräftas af K. Erik Knutson, dock sedan Konungen låtit afhöra witten i samma sak (1), hwilket kunde likwäl synas både owanligt och äfwenlyligt. Där emot war det ganska wanligt, at de tilträdande Konungar bekräftade hwad någon Menighet af förra Konungar blifwit förlånt, och har K. Erik Knutson således stadfäst den förlåning på någon skog, som Nydala Kloster blifwit tillagd af Konungarna Swerker, Erik, Carl, Knut och Swerker, hwilket såsom en märkwärdighet för denna tiden förtenar at ihogkommas (2). Med Ambersmäns tillsättande måtte ofelbart warit samma försättning som förr, ty de woro i allmänhet Konungens enskilda Röntagare, som njöto sina löner af Konungen (3). Den regerande Herren utwalde sina Råd efter behag, Biskoparna undantagande, hwilka ansågos, för ämbetets wärdighet, såsom hellskefne Råds-herrar. Biskopar, Lagmän och Håradshöfdingar tillsattes likwäl intet af Konungen efter behag, utan det skedde genom wederbörandes wäl. När et Biskops-säte war ledigt, tilspordes hela Menigheten af Konungen, hwem de önskade til sin andeliga Förmän, och när de kommit öfwerens, antwardade Konungen honom Biskops-Ersten och Ringen, och på detta sättet infördes han uti sitt ämbete (4). Detta war ingalunda efter Canoniska eller Påfsweliga Lagen, ty efter denna hörde walet egentligen til Domherrarna eller de så kallade Canonici. Men i detta mål hade nöden ingen lag, ty inga Domherrar eller Canonici woro ännu i Swerige inrättade, hwarföre ock Innocentius den III ansåg walet för lagligt, när Clericiet och folket därom kommit öfwerens (5). Om Konungen haft någon annan rätt härwid, finnes wäl intet i våra inhemiska Handlingar wara upptecknad, Påfwen nämmer likwäl, at walet genom Konungens samtycke war bekräftadt (6). Det enda förbehåll, som i vår gamla Lag stadgas, war, at Biskop skulle wara Bondason, hwilket lär et

Rikets tillstånd till 1200.

Domrättighet.

Tiensters besättande.

**Rikets til-
stånd till
1200.** betydta ägnat, än at at Biskopen skulle vara af hederliga och fria Förälbrar. Det war wäl efter Påsweliga Lagen en ounbärlig nödpändighet, at en Biskop skulle vara född af äkta sädg; men på denna omständighet kunde man så mycket mindre hafwa afseende, som wigfel i äktenkap war nyligen af Påswen Alexander den III påbuden, och förmodeligen ännu intet allmänneligen wärdtagen. Swarsföre ock, när Arke-Biskop Wallerius blifwit af

**Biskopars
tillsättande.** Clericier och Folket ordenteligen wald, och skulle så sin stadskätsel af helige Fadren, berättade Arke-Biskopen i Lund för Påswen så wäl det förrättade walet, som äfwen den omständighet, at den walde Arke-Biskop intet war äkta född. Detta wandas mål förordskade många öfwerklagningar hos Innocentius den III, i synnerhet som Arke-Biskop Andreas intet utförligen nog gifwit tillkänna selet af des födsel, ty om han war Prästön, wore det ganska oanständigt och orimmetligt [indecens et absurdum] at han skulle til en så hög wärdighet uphöjas. Icke destomindre lämnar Innocentius til i slut Arke-Biskop Andreas frihet, at i detta mål förordna på bästa sätt, som til Guds ära och Christna Religionens framgång kunde tjena. Påswen berömmar ock A. B. Andreas, som i sitt Bref hafte den warsamhet, i anseende til det förenämnda Canoniska hinder, at han intet kallat Valerius electus, utan allenast vocatus (7). **Lagmans
tillsättande.** Wib Lagmans wal war det nog, om man fick en ärlig och förständig man, som ägde Bönernas förtroende, dock skulle han ock vara Bondeson (8). Om Konungens biträde nämnes här aldeles intet: Det heter allenast, at alle Bönderna skulle hafwa del i walet. När et ledigt Håradshöfdinge-Döme skulle tillräddas, utnämnde Länsmännen, eller mera, efter nu warande talesätt, Länsherren tolf man af hundare, och den som af dessa tolf män utwaldes, infördes af Konungen eller des Ombud i Domsagan (9).

(1) R. Erik Knutsens Dom-Bref mid år 1210, hos Örnhjelm uti Disputationar. T. 2. s. 409, och kan påminnas, at det war brukligt, at låga Gäfwo-Brefwet på den aflednas graf, och heter det så i Dom-Brefwet: Possessionem Biörnshui, quam Arnsten pro anima filii sui unci adhuc vivus et incolumis super predicti filii sui sepulcrum claustro assignavit.

(2) Detta R. Eriks Bref finnes på samma ställe hos Örnhjelm s. 408. Slutet lyder så: quicunque huic omnium nostrum tam celebri donationi quoque.

quo modo refragari voluerit, nouerit se in diuino iudicio anathematis gladio multandum, nisi resipuerit. Sägge dessa bref äro utan årtal och dag. Hånd til

(3) 3 Kl. Rga B. Upl. 2.

(4) Se Fragmentet af Konunga-Balken i Wäsig. 8.

(5) Innocentius den III uti Bref til H. B. Andreas i Ånd 1207, hos Baluzius Epistolæ Innocentii III. T. 1. L. 10. p. 85. Följande ord af Brefsbet Luana här uyttaas: Dicta Ecclesia [Upsalensis] . . . diu manifesti Pastoris officio viduata, sed cum Spiritus S. gratia inspirante, in quendam predicti Regis [Sverkeri] Capellanum V. virum utique litterarum et ornatum meritis, et ut credo virtutibus decoratum, clerus et populus consensu et petitione unanimi convenerunt.

(6) Uti det i näsiföregående anmärkning anförda bref förefinnas åsken dessa ord, at Valerius förklarad för persona satis idonea et Cleri electione, Regis consensu et populi petitione vocata.

(7) Alla dessa omständigheter äro tagne af det återopade Påfve-Brefsbet hos Baluzius.

(8) 1 Kl. Ting. B. Wäsig. 8.

(9) 1 Kl. Ting. B. Upl. Söderm. 2. Wäsim. 2.

§. 3.

Straff och benådning är ock en af de höghets-rättigheter, som ärfölja Majestätet, den utöfwades ofelbart af Öfwerheren benådnings och innefattas uti högsta Dom-rättigheten. Straff grundas egentligen på Lagen, benådning wiser något ifrån Lagen, och gör en alltför widsträckt benådning Lagen krasels och onyttig. Uti grofwa brott war det wifkor tillagdt, at ingen benådning kunde hafwa rum, om ej målsäganden bad för den brottsliga (1) En annan inskränkning af benådande war wedertagen wid Konungens Eriksgata; ty då kunde ej flere än tre personer blifwa ihogkomne med nåd, de woro likwäl aldeles undantagne som hade begådt Midsommarf. Konungens rättighet at begynna och sluta Krig har ock denna tiden som förr warit oförfränkt. At påbjuda allmänna ledingar war Konungen allena förbehållit, då hellska Krigsrättigheten därutaf nödvändigt flöter, ej eller finner man at K. Erik den hilige behöft Menighetens samtycke til sitt Fjärta tåg. Öfwer Upsala öde hade ock Konungen en fri förvaltning, hwarinfomster egentligen användes til Hofwets förnödenheter. Men den tillagande frifostigheten mot de andeliga lämnade likwäl denna egendom oansåkrad, emedan man finner, at K. Rik af gamla

Rättighet
til Krig och
Fred.

Kro-

Rikets til Kronogodsens sålt til Juleta Kloster Nord Vård, som Konungen
 stånd til helf bekänner, at den hørde Riket til (1). De så öfwerleswoor
 1260. af denna tidens Handlingar, som blifwit öf lämnade, tillåta intet
 någon widlyftigare afhandling uti et ämne, som anners utan
 twifwel förtjente nogare undersökning. Om Danaars, strandrätt
 och mera dylikt, kan man inmedlertid, om så behögas, jämföra
 hwad som i Första Delen redan är påmint.

(1) Örnbjelm H. Ecc. p. 561.

§. 4.

Konungens Enskylta. Som Konungarne nu mera waldes af inländska Herrar, wa-
 ro de öf ägare af annan egendom än den, som egentligen inne-
 gendom. fattades under namn af Kronogods eller Upsala öde. K. Knut
 uti det i förra §. omtalda Förlämnings- eller Gåfwo-Bref för
 Juleta Kloster gör helf skilnad emellan des enskylta Fädernes- arf,
 och den egendom som han räddde öfwer som Konung, och ser man
 där af, at Engö Vård, -som han lämnade til Juleta Kloster,
 war hans rätta Fädernes- Gods. Konungarnas enskylta egendom
 gick i arf til Konungens Varn, hwarut af det hände, at Prin-
 sesborna, som blifwit bortgifsta til Dannemarf, icke bestomindre wa-
 rit arftagare så wäl efter sina Föräldrar som efter Bröder til
 Fastigheter, som i Sverige warit belågne. Om samma rättig-
 het blifwit förbehållen åt Prinsessor, som bortgifstes til Norrige
 och Ryssland, wet man intet, uti våra gamla Handlingar näm-
 nes intet därom. Man har tilförene i anledning af Saxos wit-
 nesbörd påmint, at Margareta Fridkulla K. Inge Stenkilsons
 Dotter ärfde mycken egendom efter sin Herr Fader, hwilken
 hon delte med Henrik Saltes och Knut Lawards Gemåler.
 Drottning Margaretas egendoms- lott kom sedan uti Magnus
 Starkes och des Soneson Knut Månsons händer. K. Walde-
 mar den I i Dannemarf blef sedermera innehafware af den del,
 som des Fru Moder Knut Lawards Gemål på detta sättet sått,
 och detta tjente sedermera til påskäf, då han af Ewen Erikson
 fick tillstånd at resa til Sverige. Detta allt är förut med behö-
 riga witnesshörd bestyrkt. Uti K. Waldemars Jordebok ser man,
 at

at K. Waldemar den II hafst mycken egenbom i Sverige till tre Rikets 11.
och ättatio ättningar utom Sigrídes och det som des Fru Moder Råb till
Sophia ärft efter sin Broder Buríslaf. Detta anföres inga- 1203.
lunda i affigt at bewisa våra Förfäders insigt i Stats- wetenka-
pen, in ingen ting kan wara osörsiktigare, än at genom en sådan
arföräde lämna utländska Herrar fast egendom i hellska hjertat af
Riket. Wil man med lit skaffa tröta och twistighet emellan näst-
gränsande Makter, har man här et säkert och rift ämne. Men
det är ej lösgifwit för en Historiekrifware at utgöra allt, som
intet synes wara försiktigt. Klokt och oklokt, dygd och odygd
hafwa lika rättighet til Råfarens kundskap, det ena kan tjena til
warning, det andra til efterfölgd. Sjelska oordningen synes dock
innebåra, at wåre gamle Företreadare woro åtminstone angelagne
om rättwisn, så at inhemske och främmande kunde trygga sig i
den delen wid lika rätt och lika billighet.

§. 5.

Man har nämnt tillförne, at det är en aldeles ogrundad Rikets Wal-
giffning, at någon ändring blifwit stadgad i Konunga- wälet ge- Rike utan
nom Regeringens omwärling, som finnes hafwa händt emellan förordnan-
den Swerkeriska och Erikiska Släkten. At det så skedd är osörne- de af om-
feligt, men at Lag intet warit därpå, torde wara äfwen så. Af bpinning.
Påfwen Caelestini den III:s Bref wid år 1191 har man sedt,
at Konung Knuts Son war redan uti sin Herr Faders lifstid
wald til Efterreadare (1). Uti et Bref, som Påfwen Innocentius
den III skrifwit år 1208, uprepas omständeligen så wäl K.
Swerkers som K. Carls dödd, samt K. Swerker Carlsons utja-
gande af Riket genom K. Erik Knutson, men intet ord nämnes
där om något sådant Regerings- byte eller omwärling, hwilket wa-
rit genom Lag och Riksdags- Beslut stadfastad, som dock med
all fog kunnat och bordt ansåras, emedan Brefwet är skrifwit til
K. Swerkers förmån och tillförlitning emellan K. Swerker och Erik
Knutson (2). Ingen ting hade påfat sig bättre i så fatta omstån-
digheter, än at återopa sig den fastställda Successions- Lagen, om
en sådan någonsin warit til eller påtänkt. Man har utom des
et annat Bref af Påfwen Honorius den III af år 1219 skrif-
Sw. K. S. 2. Del. E

Rikets til-
hörd till
1200.

vit til Biskoparna i Lübeck, Schwerin och Røgeburg, uti hwilket han anser för olagligt, at Johannes Swerker son blifwit R. Erik Knutsons. Esterträdare i Regeringen (3); utan påstår at Riket borde höra til R. Eriks onmyndiga Son Erik Erikson, så at här ej eller talas om något lagligt förordnande, som utstakade Wäret Regeringen. Skulle någon inwända, at Påfwen til öfrentyrer intet warit fullkomligen underrättad om Swenska församlingarna, kan man likwäl wara öfvertygad, at han ofelbart hafte tillförädligare kundska om sakernas beskaffenhet än wi nu kunna äga. Öf synnerhet bör man intet twifla, at ju Årke-Biskop Valerius från Upsala, som tillika med R. Swerker war utdrifwen, gifwit Påfwen en tydelig underwising om Thronföljden i Ewerige, så framt han därutinnan kunnat finna någon stöd för R. Swerker til en trygg och oflandrad besittning af Swenska Konunga-säte. Man låter då denna senare tidens uppgift om Wäret Regerings- Stadgan aldeles fara, man påstår håldre, at Ewerige war et fullkomligt Wal-Rike, uti hwilket wid Thronens ledighet ingen stadga hindrade de wäljande at lämna Regeringen uti dens händer, som kunde på et eller annat säte förwärfwa sig Wal-Herrarnas förtroende. Det war så mycket warre, det hjelper intet, det är nog, när det är sant.

(1) Detta witnessbörd af Påfwen Celestinus den III är återopadt uti föregående 9 Cap. 6 §. n. 2, och där infördt.

(2) Innocentii Bref läses hos Baluzius Epist. Innocentii III. T. 2. L. 11. p. 224. Det är skrifwit til Episcopos, Wastinanus, Lincopensis och Scarenlensis. Det första namnet Wastinanus lär ofelbart wara förskrifwit. Ut i den Geographia Sacra, som Carolus a S. Paulo utgifwit, finnes intet något Biskops-säte med detta namn. Ut i en af denna Skrifvare införd Notitia antiqua p. 63, förefinner Episcopus Vasionensis, såsom 2de Biskop under Årke-Biskopen af Arles, uti Provence. Vasionensis och Vasionensis torde wara et och det samma, då förskrifningen lunnat ste så mycket lättare. at Påfwarne ofomöftast förordnade utländska Biskopar at wara biträdare af Inländska, då något betydande mål skulle understås, är bekant. För öfrigt lönar det intet mödan, at med mera grannlaghet utreda denna förskrifning.

(3) Honorii den III:s Bref är tryckt hos Örd. Raynaldus uti des Annal. Eccl. T. 13. p. 268. Man wil allenast här införa första meninga af Prefwet, Charissimus in Christo noster filius Waldemar Rex Danorum Rex Illustris nobis insinuare curauit, quod, claræ memoriæ Erico Rege Sveciæ rebus humanis exempto, nobilis vir Johannes regum Sveciæ ad defuncti fili-

filium dicti Regis Danorum nepotem jure hæreditario devoluendum, quo- Rikets til-
rundam magnatum ejusdem Regni favore suffultus violententer invasit. Det ständ til-
öfriga af detta bref skal framdeles å vederbörlig ort och ställe anföras. 1200.

§. 6.

Näst Konungen wore Jarlarne de förnämste Ambetsmän i Jarlar-
Riket, af de werldliga nämligen. Utan all tvifvel hafwa flere så-
dane Herrar varit i Riket på en gång, men wid slutet af detta
tolfte århundrad, lär denna wigtiga wärdighet varit til en allena
updragen, hwilken ock synes hafwa haft samma anseende, som
Konungens högste Ombudsman eller Premier - Ministre. Man
torde kunna sluta det af titelen, emedan han kallas Ewears och
Göthars Jarl (1), hwilket låter nog stort för en undersäte
och Ambetsman. Jarlen intog främsta rummet näst Biskoparna,
och finnes han äfwen vara föredragen Konungens egen Broder.
Såsom Jarl upbar han ock wisa ränkor af laudet, man kan se
häröf, om så behagas, Första Delen. Östgötha Lagen utmär-
ker denna omständighet ännu tydligare, därest omtalas, at wisa
Härader aflämnade sina skatter endast til Konungen då andra
ärer skattade både til Konungen och Jarlen (2). Man kallade
dessa Herrar på Latin Duces, som gemenligen öfversättes genom
Hertig, men ordet Hertig passar sig likwål intet med den Ewen-
ska, som denna tiden war brukelig. Hertigs-titelen lär ej wara
wedertagen i Sverige för än i Birger Jarl den andras tid.
De Jarlar, som denna tiden varit namnkunnige, äro Ulf och Gote-
orm Jarl uti K. Carl Ewerkersons tid, och i synnerhet Birger
Jarl Brosa under K. Knuts och Ewerker Carlsons regering.
Om de förre har man ingen särdeles kunskap mer än det, som
redan uti hessina Konungarnas Historia är ombrödt. Peringsköld
har likwål bibehållit til Efterwerldens äminnelse Guthorm Jarls
sigill, som hängt under et Bref, som Knut utgifwit til Munkar-
na i Wibn, wid år 1169 (3). Det föreställer en Riddare til
häst med sköld och sanna, och på skölden et Lejon. Det är skada,
at Peringsköld förbättrat Sigillet. Et söndrigt älderdoms-minnesmär-
ke är altid mera uppbyggeligt för en Fornskare, än et med nyare hand
utprägdt minnesmärke, som mera öfvertygar om Fornyarens me-

Rikets till- ning du om hufsva saken. Nya meningar i gamla Historien kan
 stånd till man ofta utan saknad vara förutan. En af Guthorms Dö-
 1200. trar, Helena, blef gift med den berömda Esbern Snare Arke-Bis-
 kop Absalons Broder i Dannemark (4). Däremot är Birger
 Birger Jarl Brosa så mycket mera ryktbar i denna tidens Handlingar.
 Brosa. Han har icke allenast varit deltagande uti de hufvudsaken, som
 oroat Dannemark och Norrige, hwilket af det föregående inhäm-
 tas kan, utan ock uti alla märkvärdiga händelser, som uti inre
 kens saker sig tilldragit. Det är han, som kallas Sveorum et Go-
 rhorum Dux inclitus, uti Konung Knuts Brev hos Örnhielm (5),
 p. 562. och skulle man snart tro, at han varit mer betydande än hufsva
 Konungarna, ty då man uti en gammal Krönika, som är den om-
 ständeligaste man har om medeltiden, intet sumnit angelägit at
 nämna, på hwilket år K. Knut Erikson afidit, har man dock
 intet glömt at insätta Birger Jarls döds-år, som war år
 1202 (6). Han kallas här Birger den Förste Sveriges Jarl.
 At denne Herren war af Folfunga-ätten är ingen tvifvel.
 Han war Konungs-Swärson och Konungs-Swärfar, ledde sin
 härkomst af Konungar, och ibland des Efterkommande träffar
 man ock Konungar, utan alla gifningar, utom des war han ock
 på många sätt med Konungar besvägrad (7). En så sällsynt förnäm-
 het förtjusste likväl intet des sinne med otidig ärelystnad, utan
 då Birkebarnarne från Norrige tilbodo honom sin tjenst, at för-
 hjälpa en af des Söner til Norriska Kronan, upoffrade han in-
 tet en säker wälmåga för et twifvelaktigt hop. Samte allt detta
 finner man aldrig des lefwarne wara besläktadt med någon tro-
 löshet emot sin lagliga Öfrerhet, som likväl efter tidens smär-
 stan kunde räknas bland Herremanna seder. Uti hans Sigill ser
 man en Ridhare til häst med kort räck, öpen hielm på hufvudet
 utan galler, sköld för bröstet och dragen wärja i högra handen.
 På skölden står en Heraldisk lilja, men däraf följer intet at
 liljan war Folfunga-Familiens wapen (8). I synnerhet bör det
 ej eller förslömmas ibland Birger Brosas förtjenster, at alla för-
 nämna styckningar hade hos honom en trygg och säker tillflykt, och
 har hans goda hjerta til äfrentens gjort, at han underfundom
 gäddt för långt, emedan wärfelige förrådare bejant sig af des
 wälvilja, såsom då Arke-Biskop Eskils Släktingar Knut och
 Carl

Carl hos honom sökte och erhöles bestydd, då de med nedriga Rikets til- och äresförgätmna stämplingar emot hellska Konung Waldemars stånd til lif sig besläctade (9). 1200.

- (1) Örubielm Hist. Eccl. p. 562, här förekommer R. Gnat Eriksons Bref om et gifte som löptes af Nydala Kloster.
- (2) 28 Gluck. Bygd. B. Hög. 2. „Nu delas tu härade wiðh, annat „stolbar badhe medh Rununge oc Jarle, oc annat stolbar egh utan medh „Rununge. Dela ther um odla fina 9c egh lagha påfdir, tha skal swa „hwart taka sum stolbir.
- (3) Peringskölds Attartal s. 41.
- (4) Marsin Pedersons Afhandling om Närke. Biskop Absalons och Esbern Snares släkt uti Nettelbladets Schwed. Bibliothec. 3 Del. s. 139.
- (5) Örubielm H. Eccl. p. 562.
- (6) Chronologia V. uti A. B. E. Benzeli Mon. Eccl. p. 83. 1202. Birgerus Dux primus Svecie obiit. Samma döds-år utskattes oc uti A. Celsi Chronicon p. 3. 1202. obiit Byrgerus gambli Dux Svoorum. Guttorm kallad oc Dux Sveorum uti Påstven Alexander den III:s Bref hos Örubielm p. 491. Men uti et annat bref af samma Påstve kallas han allenaft Nobilis vir Dux, Örubielm p. 497.
- (7) Om Birger Brosas giften och Barn kan man se Starckson T. 2 s. 346. Man ser därutaf at hans Gemål war Brita R. Harald Gylles Dotter från Norrige, och des Dotter Ingegerd war gift med R. Sverker Carl-son i Sverige, hwilken war Moder til R. Johan Sverker-son. Det öfriga är bewist i det föregående.
- (8) Jag wet nog, at det är en allmän mening, at Liljan war et Follungs- wapn. Men ännu lär ingen kunna bewisa, at Familie- wapen denna tiden wore i bruk. Man nekar inset, at man finner wiða figurer uti adeliga och förnåma Herrars Sigill och Földbar, men de hörde Herrarna hellska til och intet släkten. Jag wil endast heropa mig på Peringsköld sielf, som uti sitt Attartal s. 42. anför Birger Brosas egen Föld med Liljan, då des Sons Soneson Bo Birger-son däremot förde i sitt Sigill en illa- tecknad Grip. Dessutan wet man, at Birger Jarl af Biel-Bo aldrig förde uti sitt Sigill en Liha, utan et Lejon öfwer tre strömmar. Wil man til öfwerfödd jämsföra Martin Persons underrättelse om Nrk. B. Absalons släkt, finner man, at hwad och en af hans Släktingar förde sitt särskilta teckn eller wapn. Skialm Hvide förde en Fogel på en tuffwa. Tocke Skialmson et jämgrenigt träd eller Slaabom, hwad man behagar kalla det. Nrk. B. Absalon en Hjört ibland fjernor och Esbern Snare en Ornsot, och så widare.

(9) Sam. p. 351.

§. 7.

Landets up-
odling och
förmögen-
het.

Jag borde utan tvifwel wid detta tillfälle lämna någon ut-
sörligare underrättelse om den öfriga Riks-hushållningen, men
brist på tillförlitliga Handlingar under denna mörka tiden för-
tortat arbetet, och lösa gissningar böra intet uppfylla en sådan
synd. Wid slutet af Wexel-Regeringen emellan Swerkeriska och
Erikska Ståkten kommer utom des något i detta ämne. at utöfwas.
Med Edjarens tillåtelse kan man då öfwerwäga den enskytta hus-
hållningen, uti hwilken några märkwärdigheter förekomma som
förtjena upmärksamhet. Man har redan wid början af K.
Knuts regering påmint, at man begynte med skäl'gt allwar för-
bättra Landets upodling i Norden. Et nytt bewis därpå gifwer
Abboten Wilhelm uti et Bref til sin Broder Stephanus, uti
hwilket han begär, at honom måtte tillställas frö til åtilliga
Trädgårds-saker och blomster jämte ympqwistlar (1). At man uti
Halland denna tiden icke allenast fokade salt utan och hade Järns-
bruk, finner man af et Bref af Arke-Bisshop Absalon år 1197 (2).
Es för denna ordsaken skuld skänkte han gården Toaker til So-
rd Kloster. Dessa angå wäl egenteligen Dannemarf, men det in-
gar dock om våra Nordiska orters tilstånd, och gifwer någon
anledning til slutsatser afwen om Sverige. En annan omständ-
ighet synes bewisa, at man ännu här i Norden kunde sågra sig
af en slags wälmåga, som man annars näppeligen skulle kunna
föreställa sig. När man ser, at Guld war en gångbar wara i
handel, kan man nog sluta, at därpå intet kunde wara någon
märkelig brist. Således finner man, at Munkarne uti Nydala
Kloster köpt et fiske af K. Knut Erikson för tre markor Guld (3).
På samma sätt ser man, at högbemalte Konung sått til byres-
fyllnad af Munkarna i Juleta tolf markor Guld (4). Där sa-
las och om en gåfwa til en half mark Guld, som skänktes til
Skara Domkyrka (5). I Skåne Lagen stadgas, at Guld gick
i arf som fastigheter (6). Efter Jutlands-Lagen war Jord delad
och wärderad efter markor Guld, som den i Sverige låg til åre och
drug, hwarföre och jordens wärdering eller delning til åre och
drug kallades Gulds ordning i by (7). Uti Danska Witten-
lags-Diätten eller gamla Hof-Rättslarna war stadgad, at den
som

som bröt emot någon af Hofnådinnerna, skulle utom andra böter Rikets skattemästaren betala två mark Guld i förlikning (8). Saxo talar om skattemästaren till A. B. Eftills husgeråd; uti hvilket woro åtskilliga bågare af Guld (9). A. B. Absalon testamenterade bort åtta mark Guld, utom några tusende lod Eilfver. Biskop Bengt i Skara lämnade efter sig utom andra dyrbarheter som Lifpund Eilfver, och bör man tillika påminna sig, at denne Biskop war hwarcken snål eller girig. Där berättas ock om honom at han lämnade efter sig så, penningar, stora silfverkar, djurshorn, kläder och gräskin, at tjugu hästar knapt kunde dragat i godt ålföre (10). Man torde härutaf kunna sluta med all skäl, at Guld måste hafwa varit i fordoma dagar til större myckenhet i landet än kanste nu för tiden, och at man hafwer haft skäligt öfverflöd skiven på ädlare metaller, så at hwar Adamus Bremensis mer än hundra år förut berättat, både om Eweringe och Dannemark, och hwar S. Bernhard intygar, då han kallar Dacia eller Danneemark Guld- eller Eilfver-Landet, torde ännu med skäl kunna lämpas på Gøthiska Norden, innan Påswarnas snålhet och andra omständigheter hunnit til at bortropa all redbart ur landet.

- (1) Man finner Fragmentet af detta Bref uti Bartholins Annal. MSC. och blifwer det inryckt uti C. R. Langebecks Corpus Diplomaticum wid år 1175.
- (2) Detta Bref är tagit af Liber Donation. Ecclesie Soranz MSC. och låt det blifwa infördt uti C. R. Langebecks Corp. Diplom. T. 1. wid år 1197, under följande Rubrik: Absalon Lond. Arch. E. fratribus de Sora villam de Toaker in Hallandia confert, ubi sal decoquere et ferrum de terra extrahere atque carpenta pro edificiis habere possunt.
- (3) Orden af R. Knuts Bref äro dessa: Inde est quod quidam viri solertes de canobio nouæ vallis temporibus abbas Regneri sustentationi eorum consulte prospicientes, tertiam partem piscationis, quæ vocatur Skenr, viis maris auri a nobis publice emtam suo deinceps dominio omnium iudicio legaliter mancipauerunt. Örubilm H. E. p. 562.
- (4) För förhållanden skuld vil man allenast anföra någon del af den rubrik, som förekommer uti Antiquitets-Archivi Diarium I. 984 s. 67. R. Knut Eriksons Fyrtes-bref med Inleta Munskar, som för hafte sitt hemvist eller Kloster wid Wiby, ic. och hafwer Konungen tillika fått XII mark Guld, - utan datum meddelst af Canc. R. Berch.
- (5) Bihaget wid Wöfig. 2. s. 95.
- (6) A. B. Andreas Simonis paraphrasis Legum Scanensium L. 1. C. 6. Aurum Patrimoniale licet sit mobile, patrimonialis tamen prædii vice fun-

Willels til-
stånd til
1200.

fungitur in divisione. Sed quæ prædia etiam særo fuerint comparata; quantum ad divisionem mobilitium naturam imitantur. Den som intet har gamla uplaget som Hvitfeld atgifvit, kan finna samma ställe hos *Wessphal Mon. Cimbrica*, T. 4, och visar detta stället, at Guld måtte hafwa varit ståtigen allmänt, efter man funnit ienligt at göra en så dan lag dårsiwer.

(7) Jufte Lov 3. §. 12: Cap. Bonde där hafwer en mark Guld i jord, gidre ud tredingshafue. Jämsför *Osterson Veiles Glossarium* s. 344.

(8) Witherlags Rätt hos *Resenius* s. 692. „Hia er Witherlagh bryter met „hog eller met jar, han bôte Konung firi tiugu mark, oc alla wether- „lagh mås andra fyretiuuga marc, oc hannum ther wist wor. giorh „fyrtetiuga mark, oc gifwe tra mark Guld at afsam.

(9) *Saxo* p. 297. E quibus unus monachice professionis apud Stadium oppi- dum, inter cœnitarandum, ligneo forte calice nocte suppetente, aures quem in custodia habebat arrepto nitidius quam tutius cœnare exegit. R. Canc. Hvitfeld Biskops Krönika s. 54, har intet welat nämna at denna skil- eller bågare har varit af Guld utan af Silfwer: men *Saxos* ord äro ty- deliga. *Saxo* talar ock p. 358, om två andra Guld- Bågare, som H. B. Effil bortskänkte til R. Waldemar och Absalon.

(10) Bihanget wid Wäsig. 2. s. 96. H. B. Absalons Testamente af Sper- lings upl. p 7. m. m. Annars märkes til slut, at dessa marker Guld, som nämnas uti våra gamla Handlingar, låra intet kunna beteckna några marker, utan måste därmed förstås en slags Penninge- räkning eller et wedertagit premium universale. Påföljden blifwer ändå den samma, at man sagit en gångbar metall til regel wid summornas utmärkande.

§. 8.

Handel. Den som mäter allt efter nu warande tider och omständigher, torde snart falla på den tanken, at hwad man talar om för- na tidens wälmåga, bör allenast anses som en höflighet, som man gör för ro skull åt gamla werlden. En opartist och granlaga Domare torde dock hysa andra meningar därom. Wil man säga, at Sverige aldrig varit et rikt land, kan det ock medgifwas. Men hwilket land är rikt utan förnuftig hushållning, och för- nuftig handel? Wån tro Holland är blifwit rikt genom sin ost och boskaps qbete, och hwem kan säga, at Sverige är i sig self så fattigt? *Adamus Bremensis*, som lefde i det ellfte århundrad, beskri- wer de Swenska som rika. Han säger om Lund eller om Ge- land, at där war mycket Guld, som förwårswades genom sjödröf- wari. Sjödröfweriet uphöjde med Christendomen, handel fortsat- tes,

tes, och när et land intet lider brist på nödwändiga waror till Rikets till-
 lfsuppehälle, kan alltid en handel utan konst och utan wingleri stånd till
 skaffa wälmåga, då den skyddas med förnust af en någorlunda up- 1200,
 löst Öfwerhet. Det fina hushålls-wettet, at upodla landets
 Spannemål till det oundbärliga Brännewinet, war ännu en för-
 borgad hemlighet, och man lär näppeligen kunna upwisa många
 klagomål om Spannemåls-brist, innan detta härliga rön blef
 naturaliseradt. At man dref stark handel på Sigtuna, innan den
 blef förstörd, bewises af Adamus Bremensis, och har man redan
 i Första Delen nämnt, at där handlades af alla nästgränsande
 folkslag (1). Af det offer, som Waldward den andre fick, då han
 höll sin första Mesa, af huttio mark Silfwer, kan des förmod- Sigtuna.
 genhet någorlunda inhämtas, och solkrikheren kan slutas af des
 tre Eockne-Kyrkor, S. Pehrs nämligen, S. Lars och S.
 Olofs; utom des war där ock en Kyrka inwigd till S. Niclas,
 som två Ryska Köpmän låtit upbygga (2). Alla dessa Kyr-
 kor, af hwilka öfwerleswor ännu finnas, äro bygde af gråsten.
 Man träffar ock förfallna murar af Bartholomai och S. Eriks
 Kyrkor samt S. Görans och Gertruds Capell. Dominican-Kyrkan,
 som nu är Eockne-Kyrka, är yngre än des ödeläggelse (3). Mes-
 senius i sin tid förwargade sig dåröfwer, at sådana heliga rum
 tjente då allenast till fåstall och sådana nedriga bruk; men alting
 förwandlas med åren. Omkretsen af Staden har varit så stor,
 som ännu af gamla grundmurar kan intagas, at man, efter Bi-
 skop Wallins afmätning, näppeligen på sex timars tid skulle kunna
 gå omkring henne. Det gamla ryktet, at där varit Silfwer-
 portar för Staden, har fått någon uplysning genom Bibliotheca-
 rien Henric Brenner, som år 1722 såg i Nowogrod i Ryssland
 två ännu nog stora Silfwerportar förwarade, hwilka efter Rys-
 sarnas egen berättelse varit tagne i Czartuna. Men efter den af
 Brenner meddelta underrättelse är tillika tydeligt, at det varit
 Ehorbdrar och inga Stadsportar (4). Om detta Czartuna är
 vårt Sigtuna, som är sannolikt, finner man tillika, at Ryskar-
 ne varit egentligen rika hushoudmän till Sigtunas förstöring.
 Men denna ödeläggelse hade förmodligen kunnat öfwerwinnas,
 så framt man intet varit strax betänkt på Stockholms anläggning, Stockholm.
 hwarom man varit angelägen, så snart Sigtuna blifwit up-
 bränd,

Rikets til- bränd, hwilket är tillförne bewist (5). I allmänhet anföres Vir-
 ständ til ger Jarl den andre såsom den, hwilken år 1260 lagdt grunder
 1200. til Stockholms Stad, men det lär intet kunna anmärkunda för-
 stås, än at han wist en särdeles omwårdnad om des tillväxt,
 hwilket man äfwen därpå kan sluta, at man finner Bref daterade
 i Stockholm 1252 (6). Sturleson talar wäl om et Castell, som
 war wid utloppet af Mälaren eller Norrström, men det torde
 varit då i hast upbyggdt wid Olof Haraldsons inbrott, ty man
 har ingen anledning til något dylikt i senare tider.

(1) *Adamus Bremensis* H. E. L. 1. p. 15. Stället är återopadt i Götha
 Delen, men det kan wara tjenligt at man här anförer det helt och hållet:
Bircani enim piratarum excursionibus, quorum ibi magna copia
est, sapius impugnati, cum vi et armis nequeunt resistere, cal-
lide hostes aggrediuntur arte decipere. Qui sinum maris impacati per
centum et amplius stadia latentium molibus laxorum obstruentes, pericul-
um æque suis ac prædonibus iter meandi fecerunt. Ad quam stationem,
quæ tutissima est in maritimis Sueoniæ Regionibus, solent Danorum, Nor-
mannorum, Sclauorum atque Sclauorum naues aliique Scythiæ populi pro-
diuersis commerciorum necessitatibus solenniter conuenire.

(2) *Messenius* Sveopentaprotopolis p. 66.

(3) *Georg Wallin* Sigtuna stans et cadens §. 10. p. 226.

(4) - - Sigt. stans et cadens §. 17. f. 238.

(5) *Ulf* Diarium Visbyense hos *Ludewig* R. M. o. r. T. 9. wid år 1188.

(6) *Grundel* de Stockholmia p. 14.

§. 9.

Men änskönt man gjort någon begynnelse med Stockholms
 Stads anläggande uti tolfte århundrad, och det kan wara san-
 nosikt, at någre af Sigtunas Handlande där satt sig neder; har
 man dock mycket liten eller rättare sagt ingen anledning, at nå-
 gon särdeles handel där blifwit idkad under denna tiden. Där-
 emot lär Gotland hafwa dragit större delen af handelen til sig.
 Det som säges om Wisby, at staden fått många Inwä-
 nare, när Wineta i Pomern blifwit förstörd, i Carosi Magni tid,
 går man med all wärdenad förbi. Hos någon gammal Historie-
 skrifware finner man ingen berättelse här om, och för öfrigt ser
 man Wineta wara nämnd wid år 1158 (1). Men det hör in-
 ter hit, at göra undersökning om Winetas öden och omständiga-
 heter. Ingen liknelse är, at Wisby ännu war någon Stad,
 när

mte Olof Haraldson eller den helige i början af elfföfte århundradet Rikets tiff
 besökte Gottland. Men Wi war et offerställe, och detta är egen skänd til
 teligen ordets rätta betydelse, och ndr Botar af Alfubäck lät bygga 1200.
 ga en Kyrka i Wi, wille folket bränna up henne, men Botars
 nit gick så långt, at han kles up på taket af Kyrkan, och sade,
 at de ock skulle bränna up honom tillika med Kyrkan, så framt
 de wille fortsfara i sin hedniska iswer. Mannen war rik och måf-
 tig, des Swärfar Likar äfwen så, hwilken ock förmådde Gott-
 länningarna at afstå ifrån sitt tilämnade mordbränneri, och seder-
 mera har orten alt mer och mer uttagit, så at man finner Wis- Wisby.
 by wara nämnd, i trowärdiga Handlingar uti tolfte århundradet.
 Handelen drefs imedfertid med all flit, och såges i gamla Gott-
 ländska Röniskan, at Gottlänningarne, medan de ännu woro hed-
 ningar, seglade wida omkring både uti hedniska och Christna Län-
 der (2). Och lär denna handel hafwa gifwit anledning til de
 Peregrins-färder, som öfwer Gottland fortsattes genom Nys-
 land och Grefeland til Jerusalem, hwilket denna tiden war wan-
 liga Peregrins-wägen. Sirelov berättar, at Wisby-boarna fäto
 af Kijser Lotharius år 1158 den friheten, at öfwer hela Gott-
 land berjena sig af Förstranden til åtta samrars widd, på det de
 wid tillfälle af olyckor och andra nödswändigheter kunde efter om-
 ständigheterna hafwa utrymme til bärmandet af sina waror, hwil-
 ken frihet äfwen Hertig Henrik Leo behagat stadfästa (3). Men
 årtalet är äminstone falskt, ty Kijser Lotharius war redan död
 1137, och Fredrik Barbarossa eller Rödskäggs regerade år
 1158. Saken berättas likwål uti Förtalet til Gottlands gamla
 Stads-lag. Det torde icke destomindre wara aldeles ogrundadt,
 och allenast en uppfinning af Wisby-boarna sjelfwa, ehuruwål
 Tyfka Kijssarne intet woro så särdeles granlaga uti sådana mål,
 och gärna tilågnade sig rättigheter i andras länder, som dem lik-
 wål på intet sätt tilhörde. Det besynnerligaste är, at Baron Hol-
 berg i anledning af denna dikt eller saga berättar sig intet weta,
 ndr Gottland kom under Sverige (4), då han likwål af Sturle-
 son kunnat inhämta, at det uti denna Historieskrifwares tid hört
 til Sverige, och af Ottars och Wulstains Rese-Beskrifning kunnat fin-
 na, at Gottland af Alder legat til Sverige (5). Uti andra gam-
 la Handlingar finner man annars intet, at Kijser Lotharius och

Willelms till Henrik Leo gifwit sådana Privilegier, som nu nämnde äro, till sådant till Wisby, men där säges allenast i allmänhet, at han gifwit åt 1200.

Svenska, Dansta och andra folkslag fritt tilltråde till Lybeck (6). Annat finnes ej eller wara stadgad af Kåiser Fredericks Privilegium af år 1187, utan det allenast, at Dybbar, Gøther, Norrmån och andra Österlänningar skulle få ankända till Lybeck utan tull och hansa (7). Uti den så kallade Justitia Lubecensis, som är af Henrik Leo utgifwen år 1158, är ej eller spår till något dylikt. Men uti Bihanget berättas, at Diedrich Fleming (Dammynk) från Wisby på Gottland år 1161 blifwit wald till Rådsherre i Lybeck, liksådes Gert Friman från Wisby år 1182, och Johan Khure från Wisby blifwit utledd till samma wärdighet 1194. Och torde år 1161 wara det äldsta, uti hwilket man finner Wisby wara nämndt (8). Henrik Leo har wäl år 1163 förunt Gottlänningarna äfentliga Privilegier, men uti dem nämnes intet om Förstranden, som det kallas af Strelov, där säges ock, at Kåiser Lotharius lännat dem samma Privilegier och förmåner. Men desse äro sådana, at de af hwar och en Landsförste kunna förlånas. 1:o Där stadgas 1:o at Gottlänningarne skulle njuta uti alla hans länder fullkomlig fri- och säkerhet jämte tullfrihet. 2:o At den som slår ihjäl någon Gottlänning på frifallade ställen, skulle straffas till lifwet. 3:o För slår skulle handen förwärfas. 4:o För slag af kläpp eller knytadswäpne skulle pliktas efter Stadsens Lag, där gärningen skedde. 5:o För dräp på sådana ställen, som ej woro fridlyste, skulle dräparen och des släkt betala fyratio mark. 6:o Om någon Gottlänning dör uti Herrigens länder, skulle arfwet liksåfullt tillfalla den dödas råta Arfwingar, och ändteligen, at Gottlänningarna skulle njuta samma rätt och förmåner som des egna undersåtare och Köpmän, hwilket Gottlänningarne borde på samma sätt wisa at Herrigens undersåtare, och detta Bref är med de witnen stadsfästadt, som uti Gottlands Stads-Lag til en del finnas uppräknade (9). Af detta allt torde man utan möda kunna inhämta, at detta måtte wara en fullkommen dikt om de åtta sammaras strandrätt, som man föregifwit Wisby-boarna skulle äga rundt omkring hela Gottland, så mycket mer, som uti hela detta Frihets-Bref Wisby-bearne icke nämnas en gång, utan Gottlänningar i allmänhet.

Men

Men detta oaktadt kan likväl intet tvifvelsmål wara, at ju Rikets til-
Gottland måtte warie redan denna tiden namnkunnig för sin han-
del. När Biskop Meinhard wid år 1194 lät upbygga wid Rånd til
Yrkla den första Kyrka i Liffand, förstref man därtill Konstnär-
rer och Stenhuggare från Gottland, hwilket gamla Liffandska
Kronikan berättar, hwilken fulltygar, at man uti detta århund-
drad plågade ifrån Gottland handla på Liffand med Salt och
Wadmal (10). At Gottlänningarne flitigt besökt de länder, som
warit underliggande Hertig Henrik Leos wälde, kan slutas af det
föregående.

- (1) Kort Strale från Wineta nämnes som Rådman i Lübeck år 1161.
Justitia Lubecensis uti *Westphal Mon. Cimbr. T. 3. p. 632.*
- (2) Gamla Kronikan wid Gottlands Lagen af Hadorph utgifwen s. 50, 51.
- (3) Sirelov Gutbilandska Kronika, s. 122.
- (4) Hollberg Dänische Reichs-Historie T. 1. s. 449, 447.
- (5) Man kan se här om Första Delen s. 313.
- (6) *Helmoldus Chron. Slavorum. L. 1. C. 86. p. 72.* Reuercii uplag: Et
transmisit Dux nuncios ad ciuitates et regna aquilonis, Daniam, Suedi-
am, Noruegiam, Rugiam, offerens eis pacem, ut haberent liberam com-
meatum adeundi ciuitatem suam Lubecke. *Chronica Slavica* hos Lin-
denbrog af Fabricii uplag. C. 26. p. 199. Et Dux exclamari fecit
in aquilone scilicet Dania, Suedia, Noruegia, Rucia, ut omnes venirent
in pace ad forum Lubecense.
- (7) *Willebrandt Hansische Chronik* anför på 28 s. Råiser Fredrici I. Pri-
uilegium, brden äro dessa: Ruteni, Goti, Norrmanni et ceteræ gentes
orientales absque thelonio et absque hansa ad ciuitatem sapius dictam
reniant et recedant.
- (8) *Justitia Lubecensis* hos *Westphal Mon. Cimbrica T. 3. p. 633, 634.*
- (9) *Petrus Lambecius Rerum Hamburgicarum L. 2. af uplaget 1706. p. 78.*
Här förekommer detta Gottlänningarnas Privilegium, som Hen-
ricus Leo utgifwit; dessa orden kan man til bewis anförä: *Juris igitur
et pacis ejusdem decreta* *Gutenlibus* quondam a *Serenissimo Romano-
rum Imperatore Domino Lothario* pie memorie ago nostro concessa,
Nos in omni deuotione factis ejus inclinantes, simili pietate *Gutenlibus*
contradimus: och äro dessa förmaner inga andra, än de som uti sjelfwa
S. äro uptagne, där intet ord förekommer om strandens intagande. Man
behöfwer således intet twifla om den rätt, som Henrik Leo kunnat haf-
wa til at utfärda Lagar, som skulle förplifka Gottlänningarna uti sitt
egit land, utom den wedergädnings-billighet, som han åt sina under-
satare förbehåller, ej eller utwisar denna stadga det ringaste teken til Her-
ramålde öfwer Gottland. Ja man finner icke gång denna Förstrands-
frihet wara anförd uti Förtalet til Gottlands Stads Lag, såsom tydligt
8 f 3 88

Rikets lif.
stånd till
1200.

gen grundad på Hertig Henriks Privilegium, utan denna omständighet omröres gamla tidsindigt.

(10) Se Hiesländisch: Chronik von J. D. Gruber med J. Gottfr. Andrs Tyfka Öfversättning och Numreringar, Magdeburg 1747. f. 7. och 12. Om de Danskas Seglation till Gottland kan man se K. Waldemar den 1:es Bref wid år 1177. Rubriken är sådan uti E. R. Langebecks Corpus Diplomaticum T. 1. Waldemarus I. Dan. R. Fraternitatem S. Konuti, quam transeuntes in Gutlandiam inchoarunt, confirmat, præcipiens ut annuales eleemosynæ de eodem convivio ubique provenientes Ringstedium transferant. Ex Diplom. Ringst. MSC.

§. 10.

Äf det som nu är af trovärdiga Handlingar och Skrifter anförde, är det nog bewisligt, at man äfwen bekymrat sig denna tiden om utländsk handel. Den inländska har man idkat, dels genom de uti Landet belägne Städer, dels genom marknader, som på åtskilliga ställen torde varit hållne, fast man Handel. uti Nordens egna skrifter finner Upsala marknad allena wara hogkommen, hvilka och lämna of en ganske otillräcklig kunskap både uti detta och flera andra mål. Wil man åter tro en Judisk Skribent Benjamin från Tudea, har man äfwen från Sverige besökt och handlat uti Egypten. Man har af denna Benjamin en Rese-Beskrifning, uti hvilken han talar om den widsträckt handel, som uti hans tid eller tolfte århundrad drefs uti Alexandria. Ibland andra folkslag, som där handlade, nämner han så wäl Danska, som Swenska och Isländare (1). Med et ord, han gör Alexandria till en Stapelstad för hela Edom eller Europeiska Christenheten. Detta vittnesbörd passar sig egentligen på de tider, då hela Europa war hufvudbyr af de heliga Korstågen, och torde äfwen några Swenskar wid samma tillfälle hafwa försökt sin lycka i Alexandria. Men at någon annars betydande handel varit idkad af våra Försäder på så långväga orter, har man swårt at föreställa sig; ty at någon annan ort än Wisby varit för särdeles handel utropad, är ingen anledning. Öfwrigwelaktigt är, at många Arabiska mynt finnas esomostast i Sverige, hvilka i jorden varit nedgräfne, och torde de hafwa kommit hit dels genom Wäringar dels genom Handlande. Nåde Olaus Magnus beskriver Wisby-boarnas handel, berättar han, at alla Europeiska folkslag hafwa hos dem haft sina särskilda bos
har

dar och gränder (2). Men man kan och göra för mycket äfwen af det som stort är. Om det har grund, kan det wäl intet såm- pas på denna tiden, utan då Wisby i nära förbund med Hans- se-Städerna oförnekelsen utwidgade sin handel äfwen til wide afstågna länder.

Wästs til-
Ränd til
1200.

(1) Witnesbördet af Benjamins Rese-Beskrifning kan förtjena at anföras, sådant som Bircherodius det anført uti sin Öfversättning i Ardos Alexandria tryckt i Köpenhamn 1685. Regio hæc commercii frequentata omnium populorum est negotiatrix et a toto imperio Edom [Christianorum] Alexandriam aduentant, e regionibus Valentie, Toscanæ, Longobardie, Apulie, Malchi, Sicilie, Cracovie, Cordubæ, Hispanie, Russie, Germanie, Schwesnie [Svecie], Dannemarchie, Gelats [Islandie] Flan- die &c. Efter utseende skulle man tro, at Benjamin upräknat hade alla de orter han metat namn på. Man kan och wid detta tillfälle nämna, at en Arabisk Jordbestrefware har haft någon kunskap om Sverige, ty han nämner icke allenast Sigtuna och Kalmar, utan och Lawastland och Finmarken. Man kan se denna Namndröning hos Ol. Celsus uti des Disputation de lingua et eruditione Arabum, som han utgifwit i Upsala år 1694 under Gustaf Peringer Liljblad p. 102.

(2) Ol. Magni och Krantzii witnesbörd om Wisby stola framdeles på et annat ställe blifwa anförde.

II.

En med förnust och esertanka inrättad handel utsprider af sig en slags wälmåga i landet, änskönt de waror, som landet kan fasta utaf sig, ej woro så särdeles betydande. Hvad kunde wäl Hamburg och Lybeck af sig sjelfwa meddela Utlänningarna, icke destomindre är deras fordna rikedom, som de genom handel sig förskaffat, oförnekelig. Dock likwäl ju mer et land utan skada kan afståta til Utlänningen, desto säkrare är grunden, hwar på handelen hwilar; han lefwer af frihet, mattas och astynar af twång, och döer af för mycket konst. Efter wanligheten möter of här et ganska stort mörker, beträffande de waror, som denna tiden gått ut från Sverige. Sturleson talar om Göthiska hästar, som i Norrige woro i stort anseende (1). Denna Handels-wa- ra omtalas äfwen i äldre skrifter, där Sverige beskrifwes. At våra Bergwärf skaffat en del af våra utgående waror, är tro- ligt; tydeliga bewis fattas likwäl. Wid år 1177 for R. Swerre från

Utgående
waror.

Willels til
stånd til
1200.

från Wermeland til Järnbåraland, hwilket ock i äldre skrifter omtalas (2). Af namnet torde man kunna sluta, at något slags järn där tillwärfades: och så framt namnet kan lämna något bewis i detta mål, kunde man ock til äfwen tyrs draga samma slutsats af Järnboda, som nämnes ibland Nydala Klosters egenböm, at något järnwärf äfwen hos Klosters underhafwande warit i gång (3), hwilket ock är så mycket sannolikare, som man sedt af det föregående, at Toaker i Halland tillwärfat järn. Så mycket är utan twifwel, at i trettonde århundrad nämnes Bergwärf ingalunda som en ny upfinning (4). Ju mera Seglation tagit til, ju mera måtte timber och skepswirke hafwa säker afgång, fastän på denna waran ännu intet kunnat wara så särdeles brist i Europa. Af spannemål och andra matwaror har man utfört ansefliga poster til Gottland; ty därom har man tydeliga bewis uti trettonde århundrad (5). Skänkska Fiskerierna hafwa ock gifwit anseflig winst til Inwånarna (6), men Sverige kunde wäl intet hafwa särdeles nytta därutaf. Af inkommande waror hafwa wäl öfwerflöds-waror warit de måst begärliga. Uti denna punct lår wäl Sverige i alla tider warit sig likt.

- (1) Scurleson T. 2. p. 271, han talar om den Rappbränning, som Magnus Sigurd Forsalasarares Son hade med Harald Gylke. Han säger: Magnus hafdi Gautstan häst allstorian.
- (2) Om Järnbåraland är talat i Första Delen. Men om R. Swerres resa genom Järnbåraland kan läsas i Swerres Saga och Torfaus H. N. T. 3. p. 188.
- (3) Uti Brevet, som H. B. Andreas i Lund utfärdat til Nydala Klosters försvar nämnes Järnboda. Brevet är utan datum, och är tagit af Nydala Pergaments-Bok, som finnes i Antiquitets-Archivum i Stockholm.
- (4) Man kan se här om Rikets-Rådet Langebecks Afhandling om Norriska Bergwärfen s. 82. nr. m.
- (5) Här om skal framdeles lämnas bewis i anledning af de Privilegier, som R. Magnus gifwit Wisby år 1276.
- (6) Om Skänkska Fiskerierna förfäklar det witnessbörd i spennerhet anföras, som Arnoldus Lubecensis, hwilken lefde denna tiden, har lämnat uti sin Chronica Slauorum. L. 3. C. 7. p. 121. Siquidem Dani, uelam Teutonorum imitantes, quem ex longa cohabitatione eorum didicerunt, et restitura et armatura se ceteris nationibus coaptant, et cum olim formam nauarum in uestitu habuissent propter nauium consuetudinem, quia maritima inhabitant, nunc non solum scarlatico, vario griseo, sed etiam purpureo

pura et bysso induuntur. Omnitibus enim divitiis abundant propter piscationem, quæ quotannis in Scania exercetur, ad quam omnium circum-
 quaque nationum negotiatores properantes aurum et argentum et cetera
 quaque pretiosa illuc deferunt, et comparatis halecibus eorum, quæ illi
 gratis ex divina habent largitate, quasi pro vili quodam commercio sua
 optima nonnunquam etiam se ipsos naufragando reliquunt.

Rikets til-
 stånd til
 1202.

§. 12.

Med widhöftigare berättelse om Handelens tilstånd wil man
 innet beqvåra Låfaren, det hushoudsafeligaste lår förmodeligen wara
 andraget, det öfriga borde fyllas med gifningar, hwartil Låfaren
 skilf kan hafwa tillgång, om så skulle finnas anläget. Til slut
 kan man likwål påminna något om Skånska Städerna. At
 Lund ansefiligen tiltagit under detta Tidehwarf, har man mycken
 anledning at tro: ty Konung Erik Lam hade sitt Konunga-säte här
 i Staden, och war han på alt sätt mycket mån om des tilwäxt,
 så at ingen rikare Stad den tiden war i Dannemark. Lund blef
 ock under denna Konungs regering med stennmur befäst (1). Ge-
 nom Arke-Biskops-sätet och Dom-Capitlet, som war inväntadt,
 kan man ock begripa, at Staden sig ansefiligen förkofrat både
 uti folkmångd och förmögenhet. Det bidrog ock något til Stadens
 förbättring, och Jawänarnas fördelaktigare rörelse, at Skånska
 Land- eller Riksdagarna församlades wid Arendala straxt utan
 för Lund. Man har tilförne talt om Menighetens wanliga sam-
 mantråde wid Arendala, nu wil man allenast nämna den Land-
 dag eller Riksdag som hölts emellan Lund och ofständande ort
 straxt efter K. Swen Grathes Fälttåg emot K. Swerker i
 Sverige. På detta Möte wiste Menigheten en ganska stor bit-
 terhet emot K. Swen, så at han med möda kommit ofskadd från
 Finget, om ej en Tocho efter mycket besvär stillat Allmogens
 förbittring (2). Den Landdag som firades i Lund wid år 1180
 war ej stort fredligare, då Arke-Biskop Absalon war närwaran-
 de, men då war redan en allmän oro upkommen, som utan
 blod innet kunde stillas (3). Men Lund war icke allenast för de
 omnämnde omständigheter märkwärdig, utan man finner ock spår
 til andra nåringar och slögder. Färgare och Stenhuggare omta-
 las i gamla Handlingar (4), och uti Arke-Biskop Absalons
 Sw. R. 3. 2. Del. O 9 Te.

Rikets til- Testamente äro så wäl Stenhuggare som Tegelmästare ihogkom-
 stånd til ne (5). At man ock redan warit mån om Trågårdss-ffötsel, kan
 1200. slutas af et Bref, som Arke-Biskop Andreas Sunonis utgifwit
 år 1222. Således utgjorde intet Krögeri och Åkerbruk hela
 Stads-näringen. Om Skandor skal en annan gång handlas.
 Landeskrona war ännu hwarken med besättning eller stadsfriheter
 försedd, des förträffeliga hamn war likwäl ingalunda obekant, och
 stället kallades denna tiden Landora (6). Man kan då med all
 skäl tro, at orten haft Inbyggare. En besynnerlig omständighet
 eller widskäppelse gjorde utomdes stället märkwärdigt, emedan man
 inbillade sig, at en Konung, som här steg i Land, intet kunde les-
 wa året öfwer, hwilken dåraktiga inbillning intet litet hindrade
 Erik Lamb och andra Konungar uti sina förslags utförande.

(1) Rnytinga Sagen C. 106. f. 208. „Hann (Eirik Spaki) sat lön-
 „gom i Lundi, oc than stad eslidi hann midt, swa at a hans dögom
 „war engi annor rikari i Danmörk. Hann let gjöra steinmur um stadin,
 „swa at hann war einum mur allr ut utan löfter.

(2) Saxo p. 266.

(3) - - p. 364.

(4) Monumenta Scandinavica V. 2. p. 174, 220.

(5) Absalons Testamente af Sperlings uplag p. 16, nämnes så wäl Acho
 Magister laterum, som Acho Lapicida.

(6) Beskrifningen på denna hamn kan man anföra af Saxo p. 283. At ubi
 Landoram classe perventum, Rex spectandi exercitus sui avidus in campo
 copias explicare constituit, ut totas vires oculis subjiciendo, an ea mari
 tuto bellum commissurus videretur, adspiceret. Ab hujus littoris con-
 tinenti longior arenæ tractus breuibus abscissus, curvatis anfractibus por-
 tum navigiis facis ita humilis, ut veniente æstu lateat, abscedente visa-
 tur. Nam vadofus ejus introitus diffusiore spatio opacæ altitudinis undas
 includit. Sjelfwa Beskrifningen intygar at wattuminskningen intet de
 sårdeles lönbar. Om ortens widskäppeliga wårdrad, kan man se Saxo p.
 251, 283, &c.

II. Cap.

Om

Christina Kyrkans tilstånd ifrån K. Erik
den heliga til 1200.

§. 1.

Så har redan i föregående Attonde Capitel talt om Årke-
Biskops inrättningen i Upsala, hvarigenom Påfviska
wäldet kom uti sin rätta glants, fastän åtfylliga nöd-
wändigheter ännu fattades, til des fullkomliga stadfästade. Men
det dröjde intet särdeles länge, förän allt kom i wederbörlig ord-
ning til Romerska Stolens fullkomliga nöje. När man nämner
Årke-Biskop, förstås det af sig self, at Lyd-Biskopar måtte til-
lika förordnas, som under des andeliga upseende böra wårda sina
ansförtrodda Hjordar. Dessa utnåmnas ock af Påfwen Alexander
den III, nämligen Biskoparna i Skara, Linköping, Sträng-
näs och Westerås. Uti denna ordning upräknas de af Påfwen
self (1), och har man fallit i någon slags förundran, at Wexid
och Åbo Biskopsbännen här äro förbigångne. Efter mitt tycke
skulle det warit långt underligare, om de warit nämnde; ty det
woro ännu inga Biskopar hwarken uti Wexid eller Åbo. Af
den gamla Förteckningen, som A. B. E. Benzelius låtit trycka
wid Vastovius (2), synes nog tydeligt, at ingen ordentelig Biskop
war i Wexid förän Stenar, hwilken, som säges, wid slutet af Carl
Swerkersons regering, blef därtill förornad, utqn Wärend's boarne
hade stundom stått under Skara, och stundom under Linköpings Bi-
skopsbänne. S. Sigfrid war snarare at anse som en Apostolisk Predi-
kare än såsom Biskop, hwilken hade något särdeles Gist at fö-
restå. Åsmund, som nämnes därnäst, är twiwoels utan densam-
ma, som under K. Emund Olofsson prunkade med titel af
Årke-Biskop, då han intet kan sägas hafwa warit Biskop i
Wexid. De två, som nämnas efter Åsmund, Siward och
Johannes, äro två aldeles obekanta personer, så at man intet
wet hwarifrån desse blifwit upgräfde, och är aldeles intet ståt,
hwar-

Årke-Bi-
skop.Lyd-Bis-
kopar.

År kan s hwarpå man kan göra dem til Biskopar. Det är möjligt, at tillstånd fr. de wårdat sig om Wärendshärads Församling, och til ämin-
Erit den h. nisse af S. Sigfrid tillägnat sig Biskops-titel, men at de varit
til 1200. wärkelige Biskopar, är hwarken anledning eller bevis. Man

har nyligen nämnt, at Stenar skal wara förordnad til Biskop i
Wexiö Bi. Wexiö, medan Carl Swerkerfson ännu satt wid Riksstyresen.
stopsdöme. Jagan annan grund är därtil, än det återopade Monumentet
wid Västovius. Men om man följer andra otvifvelaktiga Hand-
lingar, kan man swarare two, at Wexiö Biskopsdöme intet blif-
wit instiftadt för än under Knut Erikson wid år 1190. Ty så
snart denna nähet kom i stånd, war det nästan nödvändigt, at
trist skulle yppa sig om gräntskillnaden emellan Linköpings och
Wexiö Stift. Til denna twistens afgörande har Påswen Cae-
stigus den III, som blef Påfwe 1191, förordnat Eskilsmån,
Cardinalen af S. Lars, A. B. Petrus i Upsala och Jerpulf i
Skara (1). Det hit intil är anfördt synes wara oförnekligt, det
öfriga ankommer på gifningar, som efter ueseende äro ganska swa-
ga. Ty hwad Örnhielm berättar och andre efter honom, at
Wexiö blifwit wid detta tillfälle förbigånit, genom någon hem-
lig list på Danska sidan, såsom man i Dannemarf skulle warit
sinnad, at komma fram med några förmulenade rättigheter til
Götha Rike, har icke en gång minsta sten af sanning. Man war
wid Danska Hofwet sysselsatt på en helt annan kant, nämligen
med Rygens och de öfriga Wendiska stranders underläggande,
och utomdås är ingen naturligare orsak til Wexiö utslutande än
den, at det war ännu ingen Biskop i Wexiö. Det är ock ond-
digt at grubla efter anledning til Påswens beslut om gränts-
twistens afgörande, hwilket swarare bordt tilkomma Arke-Bisko-
pen i Lund, såsom Primas, än någon annan. Arke-Biskop Ab-
sason hade långt wigtigare göromål för händer, än detta oberö-
deliga twistemål, och samma år eller strax därefter, som Påswens
Bulla ufsärdades, skedde et ganska alswarligt Fälttåg til Wen-
den, och icke långt därefter utrustades en anseelig Flotta emot
Estland, så at denne wärdige Prelat war uti långt hufvudsake-
ligare göromål inweklad (4). De Deputerades utslag uti gränts-
twisten har man intet, man wet likwäl af andra Handlingar, at
Linköpings Stift innesattade utom Östergöthland, Gottland, Bland,
År

Åmbyrde, Elust, Kind, Ydre, Norra och Södra Wedbo, Östra Årslant
och Västra Hårad, Wist, Tweta, Östbo, Wefbo, Sunder- tillstånd till
bo, Sigwid och Åsbalondet (5), så at Wexjö Biskopar intet 1200.
haft särdeles widlyftig Lagsaga.

- (1) Alexander den III uti sin Bulla hos Örnhielm H. Eccl. p. 483.
- (2) E. Benzeliuss Num. til Vastovius p. 77.
- (3) Celestini den III:s Bref läses hos Örnhielm H. E. p. 570.
- (4) Chronicon Sialandiae af Arnas Magnus p. 48, 49.
- (5) Se Örnhielm H. Eccl. p. 571.

§. 2.

Samma omödmene bör man sälla om Åbo, och har Örnhielm Åbo Bi-
långe sedan påmint, at det varit såsångt, uti Årke-Biskop Stras- fopsödmene.
fans Fullmägt omföra et Biskopsödmene som intet war til (1).
Nog wet man, at Paulus Justen (2) och flere efter honom
lämna oss en oafbruten förteckning på Biskoparna i Finland alt
sedan Biskop Henrik, och upräknas där en Rudolf, en Fol-
quinius eller Gulco och så vidare, då intet kan sela, at Biskop
warit i Finland, då Årke-Biskop Stephanus blifwit förordnad
til Metropolitan eller Årke-Biskop öfwer Swenska Församlingar-
na. Men Justen hade gjort wäl, om han behagat upwisa grun-
den, hwarpå han bygger sin berättelse. Med mycket säkrare be-
wis kan man fulltyga, at en lång tid efter Biskop Henriks död
ingen Biskop i Finland varit förordnad; Ty Påfwen Innocentius
den III uti sin Bref til Årke-Biskop Andreas i Lund af år
1209 berättar omständeligen, at ingen Biskop varit i Finland
förordnad, alt sedan den förste Evangelii-Predikant där blifwit
martyr (3). Om nu detta har sin riktighet, som intet lär kunna
nekas, förswinna alle de förmente Biskopar i Finland til år 1209.
Men den Biskop, som nu skulle förordnas i Finland, hade den
ohöfkan at han intet war född af lagligt giftermål, hwarföre ock
Årke-Biskopen i Lund hade beråkande wid at wiga honom til
Biskop, innan han fått inhämta hånge Fadrens ytterligare wils-
behag. På denna förfrågan meddelte Innocentius et ganska nå-
digt swar, at i betraktande därpå, at den föreslagne person hade
länge

Rykens länge och väl arbetat på Finnarnes Christendom, syntes det biskopsstånd tilligt, at han måtte biskpa hugnad med Biskops-wärdigheten i Finland. Man finner således, at både Folquin och des efterträdare Julius uti Finska Biskopsböcker, böra med all billighet utslutas. Örnhielm har likväl nämnt bägge dessa, som Finska Biskopar, ehuru väl af de Handlingar som Örnhielm själv andragit, man med större säkerhet kan sluta, at de intet woro Biskopar i Finland. En Alexander den III:s Bref til Biskopen i Trondheim kallas Julus Esternas Biskop, hwilken titel äfwen tilläggas Julius (4), så at ingen stridighet är emellan Innocentius den III, och des Företredare.

(1) Örnhielms H. Eccl. p. 490.

(2) Paulus Justen Chronicon Episcop. Finlandiæ uti Nettelblads Schwedische Bibliothec. Th. 1. p. 65.

(3) Man se här om Innocentii den III:s Bref til Årke-Biskopen i Lund de conversione Fialandiæ [Finlandiæ] hos Balazius Ep. Innocentii III. T. 2. p. 361. Sjelfwa orden äro följande: Episcopo ejusdem terra postquam in propagatione Catholica fidei curatissimè ibidem legitime consummasuit, ad cælestis remunerationis braviu euocato, nullus est ei hæcenus substitutus. Nam cum propter novellam plantationem et ejusdem regionis hominum pertinaciam, ac loci etiam intemperiem, electus ibidem non ad honorem assumtus sed expositus martyrio reputetur, nullus fere ad illius sedis regimen adspirat. Biskopens namn står intet utfatt uti Påstrens Bref, dock menar A. B. Eric Benzeliu uti Ann. til Valerius p. 61, at denne är den Thomas, som dödde i Wiiby 1248, dit han flyktat för Rygarnas inbrott. Årtalet af Finska Biskopen Thomas dödsfästas af Cellii Chronicon, och är väl troligt at det varit den samma som Innocentius skrifter om. Annars kan man jämföra Nettelblads Schwedische Bibliothec. P. 1. p. 67.

(4) Örnhielms H. Eccl. p. 493, 185.

§. 3.

Efter den nu upgifna anledning är det nog uppenbart, at Årke-Biskopen i Upsala i början intet fick flera Lyd-Biskopar under sin Herdastaf än de förr upräknade fyra: men det är lika oemotfägeligt, at Werid och Åbo eller rättare sagt Finlands Biskopar, så snart de blefwo inrättade, hafwa alltid hört under Årke-Biskopsätet i Upsala, på hwilken räkning sex Biskopar lydde un-

under Swenska Årke-Biskopen. Utan at investera sig uti något ^{Rortans} widlystigt gräl angående Påsweliga Årke-Biskoparnas rättigheter, ^{tillstånd till} kan man likwäl nämna, at en Årke-Biskop tilkom, at hafwa up- ^{1200.} sikt öfwer alla Lnd-Biskoparna, pröfwa deras upförande, och uptaga de andeliga mål, som genom Biskoparnas utslag intet woro til parternas nöje afgjorde. En sådan wärdighet tilgades på detta sättet Biskops-sätet i Upsala. Och hade han bordt stå omedelbarligen under heliga Fadren i Rom, så framr han intet tillika blifwit underkastad öfwerupsynen af Årke-Biskopen i Lund. Detta senare är liksom oöfswelaktigt som ^{det} för-ra. Stephanus blef Årke-Biskop i Upsala, och Årke-Biskop i Skil i Lund blef icke bestomindre öfwerherde af Swenska Församlingen under titel af Primas Regni Sveciæ, hwilken wärdighet icke allenast öfwerlämnades åt honom, utan ock förbehölls alla des Efterträdare på Lundiska Årke-Biskops-stolen. Af Påswelagen [Jus Canonicum] wet man, at Primas och Patriarch anses för at wara af lika wärdighet. Honom tilhörde fördensfull at wiga Årke-Biskoparna, sammankalla Ryrkomöten uti des underlagda Landsaga, och at uptaga, och afgöra de från Biskopar och Årke-Biskoparna wäddjade twistemål, hwilket alt war sammangadt med allmän uppsigt öfwer hela des andeliga Högdingedöme. Om någon war misundgd med det utslag, som Primas afgifwit, hade man, til sluteligt afgörande, fri tilgång til helige Fadren i Rom, hwarifrån intet widare wad war tillåteligt, fast man understundom på de allmänna Ryrkomöten kunde förebraga sin angelägenhet. På denna grund war Årke-Biskopen i Upsala pliktig icke allnast at låta wiga sig af Årke-Biskopen i Lund, utan han war ock skyldig at wisa honom lydnad och wördnad (1). Han borde ock af denna senares händer emottaga det heliga Pallium, utan hwilket han intet kunde utöfwa de högheits rättigheter, som med hans wärdighet woro förbundne. Efter följande ordning och regel borde Pallium afhämtas (2). Sedan den utwälsde Årke-Biskop blifwit wigd af Prælaren i Lund, skulle han med ed förplikta sig til trohet och lydnad emot Årke-Biskopen i Lund, och när detta wederbörligen war wärkstälbt, affärdade Årke-Biskopen i Lund sitt sändebud til Rom, i sölje med en utsteldt från Årke-Biskopen i Upsala, til at afhämta Pallium, och när ^{det}

Arkebiskop det af Påfven blifwit förunt, hemsfördes denna helgedom til Arkebiskopen i Lund, då åter Arkebiskopen i Upsala med myn-
trohetens löfte förpliktade sig mot Lundiska Öfverherden wid und-
fäendet af detta kostbara klenod (3).

- (1) Det kan synas onödigt at bewisa en sak, som nu för tiden ingen lär neta, som äger någon insigt uti våra gamla Handlingar; dock wil man tillwäl anföra följande ord af Alexander den III:s Bref til Arkebiskop Stephanus. Statuimus autem, ut sicut Tu de concessione et mandato nostro consecrationis munus a Venerabili Fratre nostro Lundensi Archi-Episcopo suscepisti, ita et successores Tui ab eo, et a successoribus suis consecrationem debeant absque ulla contradictione recipere, et tanquam proprio Primati obedientiam et reverentiam exhibere. Brevet finnes hos Örnhielm H. Eccl. p. 483, hwarutaf man kan inhämta, huru liten kunskap Johannes Magnus haft om äldre Swenska Historien, då han uti sin H. S. säger: Nullus Sveonum Archi-Præsulum hactenus inventus est, qui se Lundensi Pontifici in accipiendis Archi-Episcopalibus insignibus submittere sustinuerit. Et titularis illa dignitas, si aliquando concessa fuit, in Eskillo extincta evanuit. Och har Örnhielm länge sedan uti sin H. Eccl. wisat orimligheten af detta förhållande, H. Eccl. p. 487.
- (2) Detta allt bewises af Innocentius den III uti des Bref til Arkebiskop Andreas i Lund, af 1217. Orden äro desse: ut videlicet is, qui per Lundensem Archi-Episcopum metropolitanus ibi [Upsalæ] fuerit institutus, gratiam consecrationis per manum Archi-Episcopi Lundensis adeptus, ipsi et Lundensi Ecclesiæ, salva fidelitate Romanæ Ecclesiæ, fidelitatem et obedientiam jramento promittet. Brevet finnes ibland Honorii III Epistolz L. 2. p. 727, men är ännu intet tryckt. Hefristen är af E. R. Langebeck i Köpenhamn utaf de Handlingar, som Professor Mallet låtit aftrycka i Rom.
- (3) Omständigheterna wid undfäendet af Pallium utmärkas på följande sätt, uti det wid förre notan återopade Bref: Pallium sanctaliter consequitur. Nuncius Lundensis ecclesiæ cum nuncio illius Ecclesiæ pro impetrando pallio ad Ecclesiam Romanam accedent, et cum illud a Romano Pontifice impetraverunt, ad Lundensem ecclesiam reportabunt. Lundensis autem Archi-Episcopus illud accipiens Archi-Episcopo Suthiæ tribuet, et fidelitatem et obedientiam Romanæ Ecclesiæ jurejurando promittet. Metropolitano vero ibi ad honorem Dei et decorem domus sue salutemque fidelium constituto, Lundensis Archi-Episcopus ei dignitate Primatus in perpetuum præsidebit, et ipsi obedientiam et reverentiam ei tanquam suo Primati humiliter exhibere curabit. Samma ord och omständigheter äro förresten uti det Bref som Innocentius den III låtit afsäga år 1198 til H. B. Abbalon, hwilket kan läsas hos Baluzius Innocentii III. Epist. T. 1. p. 246.

§. 4.

Utan skedeles drifwande orsaker lär intet Påfwen i Rom på Kyrkans föreskrifna sätt welat ingå Swenska Församlingen, och under-^{tillstånd till} kasta den en i annat Rike boende Prælat. Man torde ock kunna upleta råtta driffadren till detta förordnande, när man nogga öfwerwägar tidernas omständigheter. Arke-Biskopen i Lund war redan en mäktig Herre, som wist i hellska wärket, at han wille wara Herre hells, och intet wille låta styra sig af werldsliga Öfwerheten. En sådan borde fördenckfull firas som en wäldig Prälat i Guds Församling. Hwad Swenske Arke-Biskop kunde så, war ännu ganska omiskt, han borde då hafwa et kraftigt biträde af någon annan magt i granskapet, som ock af werldsliga Öfwerheten wid tillfället kunde förstärkas. Detta alt kunde wäntas af Lund. De efterföljande Påfwar göra sig sål-
 lan samwete, at afwika från sina Företträdare stadgar, så at man kunnat wänta at Adrian den IV:s förordnande borde blifwa uphäfvet genom des Efterträdare öfwertrygelse, så framt man förstade at bruka ienliga medel at bibringa den samma. Men det försumrades, ja K. Knut i Sverige förbant sig däremot uti nära förtrolighet med K. Swerre i Norrige, hwilken wid alla tillfällen wisade, at han begrep hwad Konung och Biskop war. Det war då farligt at lämna Swenska Församlingens Hufvud, utan en när intil belågen Uppsyningsman, som kunde i nödsfall upwäcka och underhålla en sådan öenighet emellan ande-
 liga och werldsliga makten, som kunde passa sig med Romerska affigterna. Käsaren behagade efterfinna, om gifningen har ej stett af sannolikhet. På alt satte man likwäl den bästa färg, som möj-
 jetigt war. Men at så någon färg, för opartist eftertänka, på det haliga Pallium är swårare. Man skulle tycka, at när en Pallium och Biskop ordenteligen biskopit inwigd i sitt ämbete, war han beredt des bestrif-
 tnaad at uöfwa alla de syfter och göromål, som ämbetet tilhörde. För en Biskop war ock wiglsen alt nog. Men en Arke-Biskop war däremot af långt swårare wilkor. Utan Pallium kunde han göra inett, och fick icke en gång bära namn af Arke-Biskop. Såsom Biskop kunde en Prælat ordinera Prestter, wiga Kyrkor, och Biskopar. Men alla dessa rättigheter förswunnit med Arke-
 Sw. R. S. 2. Del. H b Bb

Arrfångs Biskops: wärdigheten, innan Pallium lännade fullkomligheten eller full-
tillstånd, til heren af Swer: Presterliga ämbetet. Pallium war således et ganska wig-
1207-
tigt stycke af andeliga högheten, fast det i sig sjelf likwäl war intet

annat, än et tre fingers bredt band af hwit ull, som cirkelwis
hängde öfwer skuldrorna och bröstet på högwärdige Herren, med
et tvårhands långt nedhängande dylikt band på ryggen och bröstet
med tunna blyplåtar på ändarna fastsydda med svart silke (1).
Om barn tilpynta sina dockor på sådant sätt, är det alltid för-
läteligt, men at man uti en så alfwarsam sak wille bruka et så
barnligt gylteri, kan wara undran wärdt. Men man bör dock
påminna sig, at Pallium intet war försärdigadt af gemen utan
af helt god ull; ty sären hade warit på S. Agnetas dag uplagde
på S. Pehrs Altare, och sedermera af andeligt folk utsläpte på
bete, och efter dessa utgångar war losgifwit at försärdiga Årke-
Biskops: banden. Att detta skulle wäl til äfwenlys wara up-
byggeligt, fast man borde ursäktas, äfwen om man log dårat.
Det war likwäl en ganska hårlig upfinning för Romerska Sto-
len och des Förråds-kammare, ty Pallium betaltes rätt dyrt, och
skulle wid hwar Årke-Biskops ledighet af Esterträdaren hos helige Fa-
dren uphandlas, ty denne helgedom borde följa den afledna Prä-
laren i grafwen, på det hans Romerska Catholska Helighet måt-
te alt jämt hafwa tillfälle at förnytra sin Påsweliga ull, med en
helgad förädling af rå: ämnet. Pallium betaltes til olika pris ef-
ter omständigheterna och Årke-Biskops: Stiftens förmögenhet.
Örnhielm har redan annärft, at man betalt i Tyssland för Pal-
lium af Årke-Biskops: Stolen i Mayntz ifrån tio til fem och
tjugu tusend Gyllen, och at man uti en mans: ålder afämnat til
Påswiska Skattkammaren allenast af Mayntz en summa af et
hundra fem och fjuttio tusende Gyllen (2). Man war wäl
intet aldeles så tillagsen i Norden, men det köptes icke destomin-
dre ganska dyrt. Det berättas gemenligen, at Årke-Biskopen i
Lund gaf för Pallium och wigsten en summa af fyra tusend Gyl-
len, innan der af Påswelig nåd genom Martinus den V blef för-
minskadt til två tusend (3). Efter utseende war det likwäl intet
så beskaffadt, utan de fyratusend Goldgulden betaltes intet för Pal-
lium, utan allenast för ledigheten af Stiftet, som man tydeligen kan fin-
na af hellsa Brevet som Martinus den V hårdöfwer utfärdat,
uti

uti hwißket icke en gång nämnes Pallium; utan desse nu omrörde ^{Rurians} penningar borde anses för de wanliga Annatæ, som ^{tillstånd till} Påfwerliga Kammiären upbar af Stifts-inkomsterna, då det war ledigt (4), Pallium skulle utomdes betalas; Och finner man hos Pontoppidan, at man för Pallium til Årke-Biskopen i Lund uti R. Christian den II:s tid erlagt sju tusend Ducater (5). Uti Sverige betaltes Pallium med 559½ mark Silfwer, hwißket utgör åtminstone en summa af 13+28 Daler Silfwermynt, då man räknar et lod Silfwer af lenast til 1 Daler 16 dre Små (6). Man kan dock twifla om det Pallium, som nu aflämnades, kostade något särdeles. Ingen underrättelse har man därom af denna tidens Handlingar, och sielfwa omständigheterna syntes fräfwä en mera kostfri nåd. Sedan Årke-Biskopen blifwit begäfwad med detta wärdighets-tekn, war han til alla delar en fullmyndig Metropolitan. Icke desto mindre war det intet tillåtit, at wid alla tillfällen pryda sig med denna helgedom, utan allenast på wiße märkelige Helgedagar, och wid inwigningar af Kyrkor, Biskopar, Abbotar och Prestar (7). Men då war detta ulla band ulla bärligt, at utan det ingen kraft war i förrättningen, efter allmänhetens inbillning, och om Pallium någon gång genom olyckeliga händelser förlorades, råfde man i en wädelig belägenhet. Hwarföre ock Årke-Biskopen i Upsala wedersfors et besynnerligt nåde-tekn, sedan han genom eldswåda förlorat sitt Pallium, då han igenom Årke-Biskopens bemedlande i Lund fick skadan ersatt från hans Helighet, utan* at man ser at där war fråga om någon lösen (8).

(1) Denna Beskrifning är tagen af Ceremoniale Romanum L. 1. Sectio 40. Man kan jämsföra härwid Jus Canonicum de auctoritate et usu Pallii, Du Cange ordet Pallium m. m. Man kan ock, om så behagas, betjena sig af et Academiskt Arbeite, som är utgifwit i Lund 1745, de Episcopis eorumque insignibus in Sweo-Gothia.

(2) Örnhelm H. Eccl. p. 512.

(3) Hvitfeldts Biskops-Rönika s. 62.

(4) Påfvens Martini den V:s Bref af år 1418 förekommer under N. 4. uti Botrii Johannis Diplomatarium Lundense, som finnes uti Antiquitets-Archivum. Öfwerkriften eller Rubriken är denna: Discretio ecclesie Lundensis tempore vacationis ad duo millia florenorum, que prius dedit duplum, et est Martini V. Orden, som fulltyga det som här säges, kunna anföras: Fait nobis expositum, quod ecclesia Lundensis, que Metropolitan est, adeo propter diuersas calamitates, que partes ipsius diutius af-

Storlunds sixerent, in suis facultatibus existit diminuta, quod Archi-Episcopus
 tillämb til seu Eledus Lundensis pro tempore existens solutionem quatuor millium
 1200. florenorum auri de camera, ad que Ecclesia ipsa dum vacat, et ei per se-
 dem Apostolicam, de Pastore providatur, pro tempore in camera aposto-
 lica ab olim taxata existit, ac alias occasione taxe predixit, tam secun-
 dum consuetudinem Romane curie et camere antedixit, quam aliunde sibi
 incumbentia onera commodè supportare non valet, &c.

(5) Pontoppidanus Annales Ecclesiastici T. 2.

(6) S. hofser Chronicon Arch. E. Upsal. Örnhjelm H. Eccl. p. 511.

(7) Vid hvilka tillfällen Pallium fick brukas af Årke-Biskopen i Upsala, ut
 visar Alexander den III:s Bulla hos Örnhjelm p. 483, och uppräknas de
 således: Nativitas Domini, Epiphania, cæna Domini, Resurrectio, ascen-
 sio, Pentecoste, solennitates Mariæ Virginis, Natalitium Petri et Pauli,
 inventio et exaltatio crucis, Natalitium Johannis Baptistæ, Festum Johannis
 Evangelistæ, festum omnium Sanctorum, Consecrationes Ecclesiarum, Epi-
 scoporum, benedictiones Abbatum, ordinatio Presbyterorum, Dies dedica-
 tionis Ecclesiæ Upsalensis, festum Laurentii, et anniversarium consecra-
 tionis Archi-Episcopi. På andra ställen wore andra dagar utpräde med
 denna helgedom, hvilket här förbigås.

(8) Man kan se härifrån Innocentius den III, uti Brevet til Årke-Bisko-
 pen i Lund af år 1204, hos Baluzius, hvarom framdeles wid annat
 tillfälle mera.

§. 5.

Kors, som Det andra utmärtes teken, som urskilde Årke-Biskoparna,
 bars fram. war Korset, hvilket wid högtideliga Processioner bars framsföre
 för Årke-Prælaten, så at äminnelsen af Christi Kors, som är war andels-
 Biskopen. ga Försenings-tekn, nu skulle tjena til högsfärd och utmärtes prål.
 Det är bekant, at Påswens högtidelighets-kors är utmärkt med
 tre tvärstrel, Patriarkernas med två och Årke-Biskoparnas
 med et. Påswen låter bära detta åre-tekn-fram för sig på alla
 ställen, Patriarcherna hafwa samma Privilegium undantagandes
 i Rom, men Årke-Biskoparne kunna intet bruka det utom sitt Årke-
 Biskopsdöme (1). Och hafwer denna omständighet gifwit an-
 ledning til ganska håstiga ordväpplingar, så i Sverige som på
 andra ställen: Och när Årke-Biskop Tufwe i Lund lät i Kal-
 mar bära Korset framsför sig, lät Dom-Capitlet i Upsala upstå-
 ta däremot en mycket alswarlig Protestation år 1444, hvilket
 med sina omständigheter på wederbörlig ort skal widare utdras.
 Edqant gräl och onyttighet försumrades ingalunda, men hvad
 man

man gjort till rätta Christendomens fortplantande skedde ganska Kyrkans
 oförmärkt, så att man förmodeligen äfwen då fann ringa spår tillkom till
 därtill, och nu omöjliggen kan finna något bewis därpå. De 1200.
 som äro af den tankan, att Christendomen under K. Erik Jed-
 warsons eller den heligas regering blifwit allmänneligen uti hela
 Riket wedertagen, påminna sig intet, att då K. Ewerre från
 Norrige wid år 1177 for igenom Järnbäralsland, war ännu he-
 la den trakten försänkt uti sitt förra hedniska mörker (2).
 Icke destomindre lär man intet hafwa aldeles försummat, att för-
 må dessa hedningar till att låta döpa sig, och när det blifwit gjort
 trodde man allt wara wäl bestådt. Den öfriga Christendomen Christendo-
 användes på Klosters uppbyggande, Munkars förplågning och mens - till
 mera dylikt, som wäl hade någon verkelig nytta med sig, men stånd och
 drog likwäl ganska litet till den rätta och sanna Christendomen. folkets se-
 Någon heder torde likwäl denna tidens Presters hafwa haft hos der.
 sig, efter läran om Christina försakelsen intet märkes wara pred-
 kad, ty af den hafwa de warit ganska litet besvärade hellska,
 och således haft försyn, att påbörda andra, det som de hellska
 intet warit särdeles beredwillige till att undergå. Sederna måste
 hafwa warit sådana, som man af dylika tider kunnat wänta, och
 en anständig blyghet har wäl intet warit räknad bland Fruentim-
 brets egenheter. Man har därpå et tydeligt bewis uti K. Ewerres
 Systers Cecilia från Norrige. Hon war gift med Folkwid Låg-
 man i Bermeland, med hwilken hon hade barn. Sedan henn-
 es Broder efter många omflykten, och des medtäffares död, kom-
 mit i någorlunda rolig besittning af Thronen, fick Cecilia lust till
 et annat äktenkap, men som Folkwidder Lagman ännu lefde, för-
 bjuder Arke-Bischof Eiken denna förbindelse, då hon reste till
 Arke-Bischofen, och uti sin Broders och andra släktingars närwa-
 ro, blygdes intet att förklara, det hon aldrig warit gift med
 Folkwid, utan warit allenast hans Geilla. Efter denna försä-
 kran följde genast Arke-Bischofens samtycke, och des trolofswade
 Ward Guthormson af Reine tog med sagnad emot sin försökta
 Fästmed (3). Man har prof på et lika tåligt äktenkap något
 förut, i Prins Henrik Skatelärs och Prinsessan Ingrid Dag-
 walds Doters hjonelag. Prinsessan Ingrid måtte hafwa warit
 begäfrad med ganska intagande egenheter, men hon war där-

Skotans jämte hvarken grym eller hårdhjärtad. En yng Herre blef be-
 tillstånd til nådåd med hennes ynnest, hon förklarade sig då som Karl och följ-
 1200. der med sin älskare til Ålborg i Jutland. Henrik Skatclär öfver-
 stellig öfwer sin kära fast obeständiga Gemäls förlust, söker up henne,
 och med et upbyggeligt tålmod för henne tillbaka. Sedan Hen-
 rik blifvit slagen i 1134, eller ock kanske förut, gifte sig Prinsessan
 Ingrid med Harald Gylle i Norrige, och efter K. Haralds död
 firade hon et nytt biläger med en förnam Man eller Jarl i Nor-
 rige Ottar, Birting wid namn. Ottar Birting blef möd-
 dad år 1144, då han skulle gå i Ålfonsängen i Niderås.
 Hans förnåma Enkesfru sökte tröst uti sin enslighet hos en Jfwat
 Eneis. Vanten af detta förtroliga omgångert war den namnfur-
 nige Orm Jfwarson, som under namn af Konungens Broder
 är mycket berömd uti denna tidens Norriska Historia, och war
 äfwen i Sverige någon tid hos Magnus Henrikson, Erik den
 heligas Baneman. Om Ingrid Diagwalds Doter hafte någon
 skyn af sin flyktiga kärlek wet jag intet, men uti sitt sista gifte
 med Arne af Stodrein blef hon Moder åt många Barn (4).
 På sådant sätt upförde man sig ibland de förnåmare, och så
 framt de ringare af denna ålder warit af samma sinne-
 lag som man warit i senare tider, då man gärna apar efter de förnåma,
 måste denna tiden warit ganska rik på kärleks-händelser, som
 gäbra liten heder åt Könet och mindre åt tiden. Man skulle lit-
 wäl nästan falla på den tanken, at heder, som åtföljer et an-
 ständigt och återhålligt lefwert emellan bägge könen, warit
 i mera helgd i Sverige än på nästgränsande orter, emedan
 Wäfröen Alexander äfwen klagar öfwer barnamord, hwitken ogud-
 aktighet merendels har sin uprinnelse uti blygsamheten, och be-
 wisar, at intet all slags heder tagit fullkomligt affsed (5). Iwad
 sjelfswäld man annars brukat wid den Heliga Natwardens be-
 gående kan där af inhämtas, at man, i stället för win wid Com-
 munionens förrättande, berjent sig af torr winddragg, eller ock
 doppat allenast brödet i win (6). Om detta kunde hafwa nå-
 gon ursäkt genom bristande tillgång på win, lämnas i sitt wär-
 de, men orimeligare war, at man dyrkade en i fölleri ihjälslas-
 gen person såsom et Helgon, och för-gaf tillika, at underwert
 fiedde wid hans graf. Alexander den III förargar sig med rått
 öfwer

öfver dessa officialigheter; och torde det kanske intet vara så sår-
 deles svårt at sammanleta ännu flera bewis på ofkunnighet och tillstånd til
 oanständighet, som denna orömmeliga tiden framafsträde, men ^{1200.}
 något hederligt och rätt berömmvärdt är långt swårare at
 updaga.

(1) *Se C. antiqua X de Privilegiis, uti Jus Canonicum, Du Cange* ordet
Crux. Ät Johannes Magnus och Spegel uti sin Biskops-Ordni-
 förebåra at P. Alexander den III skänkt åt Stephanus et dubbelt Kors,
 som skulle bäras fram för honom, är icke allenast falskt, utan ock besyn-
 nerligt.

(2) *R. Swertes Saga. Torfaus Hist. Norv. T. 3. p. 589.* Jarnberia
 illa tempore idolis dedita Sveciæ Regibus paruit, nulli unquam Regum
 accessa.

(3) *Torfaus H. N. T. 4. p. 3.*

(4) *Saxo p. 230. Torfaus H. N. T. 3. p. 503.*

(5) *Alexander den III hos Örnbjelm H. E. p. 507.*

(6) *Örnbjelm s. 509.*

(7) - - - 499.

§. 6.

Man bör likwäl intet förundra sig öfwer et så allmänt för-
 dærf, när man erhindrar sig tidernas beskaffenhet. Genom pen-
 ningar kunde alting försonas, och den som sölat sig uti alla för-
 äckliga och nedriga wälluster, kunde likwäl komma helt rentwä-
 tad til andra werlden, allenast han wid slutet af sin lifstid wiste
 friskostighet mot Kyrkor och Munkar. Härjämte woro ock de
 pålagde andeliga straffen, eller agan, sådana, at förakt både för
 Lagstiftaren och brottet wid minsta eftertanke borde upwäckas. ^{Andeliga straff.}
 Några exempel kunna öfwertryga härom. Afrienskap i förbudna
 lederna, barnamord och miera dylikt kunde och skulle försonas med
 Peregrimsfärd til Rom, dock borde en sådan bikt intet påläg-
 gas någon utgammal, sjuklig och fattig. En sådan syndare bor-
 de uti sin anletes swett, och genom en mödosam resa, undgå
 Guds wröde och vinna barnhertighet. Den som i sömnen för-
 qwast sitt barn, skulle undergå tre års penitens, om det war döpt,
 men fem års återhållighet, om det war oböpt, och om et Prestebarn
 blef

Carlans blef i sinnen förswast, skulle Presten mista tjensten (1). Men
 tillstånd till skulle snart kunna wara twisweträddig, en sådant stadgades för
 1200. allwar eller för ro skull. En hufuflig, gammal och foruz blef ej
 twungen i sådana omständigheter at besöka Rom, men en frisk,
 rast och rik man, som då och då kunde göra sig wandringen
 nöjsam och behagelig, hade tillstånd at förwärswa sig Guds nåd
 genom en Romersk spabergång. Med denna kunde alung för-
 nas, och kunde en Swensk fullgöra en tre års penitens med en
 Romersk resa, då en Engelsman wagn intet mer än två års
 förlåtelse, och en på andra sidan om Öster- och Norrshön ej ett
 mer än et års afstap för sin resande andakt (2). Den ej offaren
 varit, at genom alla upståndeliga medel skaffa penningar til Rom,
 skulle man snart tro, at Lagstiftaren uti feberpra gjort denna
 förordning. Men efter penningar härigenom förwärswas kun-
 de, war alting löstigt, Christligt och Gudfruktigt. Penningar
 war skälen af Påswens andeliga Monarchi, och när syndarnas
 förlåtelse, ära och anseende på detta sätt förwärswas, måste nödrån-
 digt dygd och wärdelig ära, som icke kan köpas, föraktas och so-
 derna i samma mån förwärras. En allskad och wärdad Lag-
 stiftare gör laglydnaden behagelig, då en föraktelig magtägande
 förswagar lagens rätta kraft, och allmänheten i stället för dygd
 och heder, får prat och gnyleri.

(1) Alexander den III:s Bulla hos Örnhielm H. E. p. 502.

(2) Bulla hos Örnhielm p. 532.

§. 7.

Efter dessa grundsatser war det ock en cumbärlig nödrån-
 dighet, at skaffa Presterna eller klerkeriet beständiga och ärliga in-
 2:ade in- komster. Man hade länge predikat om Dionde, at den war af
 rättas. GUD besatt, och således hörde GUD allena och ingen annan
 til. Wäre aenskräwige förskäder kunde länge intet begripa den
 na tros-artikel, men ändteligen wid slutet af det tolfte eller i
 början af det trettonde århundrad blef på Biskopen Jerspuls
 kraftiga föreställning stadgad, at Dionde-belen af jordens afgäld
 kunde tillhöra de andeliga (1). I sig self war det ganska billigt, at
 Guds

Guds ords Dienare borde hafwa et anständigt underhåll. På Rorkantz beqvämare sätt kunde det intet wianas, men när det ansågs för tillstånd til 1200. Guds rätt, misbrukades och wrängdes Samla Testamentets Stadgar på et orimligt sätt. Men ehuru liter bindande skälen woro, war dock likwäl slutsatsen därutaf ganska fördelaktig, ty de andelige blefwo försedde med wiså och årliga inkomster. Obeskrifwade om en oumbårlig föda och uppehälle, kunde de nu anwända sin tid på sina åhöreres undervisning och upbyggelse: at de kunnat göra så, är utau all twiswel, om de gjord'et, wet jag intet. Tionden är wäl en af de drögaste skatter, som Swenska Menigheten sig påtagit. Man torde wäl i början hafwa funnit någon tröghet i betalningen däraf, men ingen uprorisk motsägelse förspordes på något ställe, hwilket öfwertygar om Swenska allmogens fogelighet, då den intet af betydande uprorsstiftare upåggas. I Dannemarf däremot infördes Tionden genom upror och blod. Dock kan man intet dersföre skylla Daniska Menigheten för mera benägenhet til upstufsighet än andra folkslag, och en upresning af Allmogen, då den intet af mäktiga Huswudinmän understöddes, afstadnar altid med de uproriskas straff, hwarföre ock Skåniska Allmogens upresning emot Tionden på denna tiden utfog til deras egit fördärf. Det är ej nog at man säger, at Tionden denna tiden blef allmänueligen införd, man bör ock hafwa sig någorunda bekant des rätta beskaffenhet. Tionde war af årtilliga slag, personel nämligen och reel (2). Denne senare betaltes egentligen af jordens afwel, och fördeltes åter i Cådes: Tionde och Dwick: Tionde. Personella Tionden utgjordes af det, som genom Sotnemännens idoghet kunde förwårswas, såsom af jakt, fiske och mera dylikt. Utomdes war ännu en slags Tionde, som kallades Huswud: Tionde, hwilken wid wiså tillfällen aflämnades af hela boets förmyndighet. Efter utseende lär första Förordningen egentligen hafwa syftat på Cådes: Tionden, men sedan Menigheten blifwit wäl impreglad, at med Tionde: afgiften följde altid en besynnerlig Guds wålsignelse, war man willig at gå än längre, och sträcka Tionde: afgiften nästan til all slags eaendom. Af Cådes: Tionden hörde den ena tredjedel n til Soctne: Presten. De öfwerblefna två tredjedelar deltes widare uti tre lotter, Rorkantz hade därutaf en del, Biskopen en, och de sante den tredje Sw. N. 4. 2: Del. 3 l. delen

Språkans delen. Denne sista tredjedel fördeutes åter i två delar, af hwilke **upstånd** till **1200.** En del eni länades till Hospitalen, och den andra tog Abben sielf i förwar. til de fattigas widare nödorst (3). Dwid: Tionden hörde egenteligen til Sockne: Presten. Personella Tionden war ock merendels Kyrkoherdens ensak, dock tilkom Biskopen på några ställen hwar femtonde lap, hwar femtonde pund sill och grästin eller skåthudar (4) m. m. Hufvud: Tionde betaltes, så mycket man wet, allenast i Westergöthland, och urlades wid arf och giftermål, hwarom man kan se Biskop Brynolfs Bref af år 1281, wid Wästgötha Lagen (5). Exempel på Hufvud: Tionde har man ock haft i Bohus Län, som af bisfogade Anmärkning intagas kan (6). Men på detta stället, kan det som om Tionde är anfördt, göra tillfyllest; en nogare undersökning hör ej hit.

(1) Af Bihaget til Wästgötha Lagen s. 96, finnes detta witnessbård om Biskop Jerpulf: „Erettondi war Biskuper Järpulfwer, han war födder i Huderfwi, han kom fyrsta gani Tionde af Bondom Biskupi, tha fick han doma til a thingi, fyrst tha thing hafdis oc hieldis wider askubed. Uti Brynolfs Biskops: Krönika uti E. Benzeli Mon. Eccles. p. 74, beskrifles detta widare med dessa orden:

Biskop Järpulf war födder Hwarfw by,
Han gjorde landet en stadgö å ny,
Hwar bonde skulle gðre tiendh af thet GUD honom gaff,
Om han skulle bära hatt ella Biscops: Staff,
Rikhsens Raddh, efter Rirkiona Lagh,
Samtylte thet på ena Herredag.

Ne Jerpulf lefwat wid slutet af tolfte århundrad kan man sluta af de stilliga Bref som finnas hos Örnhielm uti Histor. Ecclesiastica wid slutet. Uti *Peringskölds* Diplom. E. 5. uti *Antiquitets - Archivum* förekommer et Bref af K. Erik Lespe utan datum, utaf hwilket man skulle sluta at Jerpulf lefwat til hans tid, emedan denne Konung bekräftar at Biskop G. i Skara hwad hans företrädare af K. Johan förklart blifwit. Men detta lår näppeligen kunna hafwa sin riktighet.

(2) Dessa olika slags Tionden kallas eljest Personales och Prædiales. Nödre åter fördela Tionden, uti Personales, Reales och Mixta. Men sådana fördelningar kunna iurättas efter hwar och ens behag.

(3) Man kan se här om 14 Bl. Kyrk. B. Wästg. L. 9. Bl. 81. B. Off. 2.

(4) 7 Bl. Kyrk. B. Helt. 2.

- (5) Biskop Brynolls Bref finnes tryckt hos Wälgörda Lagen s. 92. Det kyrkans
 lides ock på Latin uti H. B. Spegels Bewis til Biskops Krönika s. 147. tillstånd til
 Uti 28 År. Kyrk. B. Wälg. L. talas ock om Hufwud, Lionde. Uti Bi- 1200.
 skop Brynolls Bref nämnes ock Copitinda, som är ej annat än Lionde
 af bi, bonung och war, hwilket Siernhielm länge sedan anmärkt.
- (6) Til vidare uplysning om Hufwud, Lionde wil man anföra följande un-
 derrättelse af handskrefna undervisningen om Bobus Lån s. 256. Huf-
 wud, Lionde betaltes således, nämligen alla de af gemene Allmogen, som
 wilje rida i ättenskap, skola låta Kyrkoherden wårdera all sin egendom,
 af hwilket wårde afgifves trettionde penningen, hwaras sedan Presten
 tager en tredjedel, och Kronan en tredjedel, och Kyrkan en tredjedel.
 Det uptages af Kronans Befallningsmän, och verifimeras med Presters
 nas Attester. Nu för tiden lär denna afgift wara aflagd.

§. 8.

De öfriga Presterskapets inkomster bestodo uti offer på stora
 Helgedagarne, och afgifter för Ddpelse, Kyrkogångs, Hustrur,
 Brudwiflar, Ölling, Begrafning och mera dylikt. Genom gafs-
 wor och testamenten kunde ock Presterne förtjena något, alt som
 de woro älskade af sina åhörare. Klostren däremot hade sitt en-
 da eller rättare sagt förnämsta uppehälle, af de fastigheter, som
 merendels wijd Klostrets inrättning förundtes. Ju mera de kun-
 de inbilla Allmänheten, at deras förböner woro gällande både i
 denna och tilkommande werlden (1), ju rikare stödd hade de at
 wänta af gäfwor, allmosor och Testamenten. Man har tilförne
 talat om de Kloster, som uti Romung Ewerkers tid blefwo inrät-
 tade, åhågan om sådana stiftelser uphörde ingalunda med honom,
 utan fortsattes alt utföre med all nit; och Cistercienserne behöllo
 ännu sin högaktning i Norden, så at åtskilliga samqwäm af dessa
 helgon urspriddes sig öfweralt i Sverige, så wäl som ndstgräns-
 sande Riken. Man kunde förundra sig öfwer, at inga Kloster af
 R. Erik den helige blefwo inrättade. Man kan dock wara för-
 säkrad, at denna andakt intet blifwit försummad, så framt han
 intet af andra hufwudsakeliga göromål warit hindrad. Men un-
 der Carl Ewerkersons regering finnas åtskilliga Kloster wara in-
 rättade. Af Cisterciensiska Handlingarna irhämtas, at Saba Saba Klo-
 och Wreta Kloster af R. Carl äro instiftade. Hwad Saba 1100.
 angår, så torde början därtill wara gjord af R. Erik den helige;

Ärftansty det finnes tvåra stiftadt 1160, och uti gamla Röniskan näm-
 tilstånd til nes R. Eriks död, sedan där är berättadt om Sabas inrätt-
 .1200. ning (2). I allmänhet tillfriswes det likväl R. Carl som des rättä
 stiftare. At orten hetat Saby är ganska troligt, då Munkarne,
 til at så däräs et Bibliskt eller andeligt namn, omskapat det til
 Eaba. Uti Upland finnes åtskilliga orter som hafwa namn af
 Saby (3) och blifwer kanske swårt nog, at utmärka i hwilke
 man bör hänföra Eaba Kloster. At Munkarne sedermera äro
 flyttade til Juleta är ganska troligt, emedan Vaskovius uti sin
 Kloster-Förteckning sätter Juleta eller Eaba tilhopa. Man be-
 höfwer således intet twifla om Eaba Klosters första början,
 dock torde B. Rhyzelius hafwa god grund til sin gissning, at
 samma Munkar som warit i Wiby Kloster blifwit sedermera bosas

Wiby Kl. ste uti Eaba och Juleta. Om Wiby Kloster och des gods, som
 en Fru benämnd Doter distänkt, är ännu til hands såväl Arke-
 Biskop Stasians berättelse, som Konungens, dock utan årtal och
 datum, och är Arke-Biskopens Bref äfwen därföre märkwardigt,
 at han ock til sina synders förlåtelse skänkt en mark ärligen til

Bräta Kl. Klostreet i Wiby (4). Om Bräta Kloster vittnar Ericus Olai,
 at det är anlagdt 1162 (5). Jag wet nog, at Mellenius gör det
 äldre, hwilket jag gärna wil tro, allenast det bewises, hans blet-
 ta intygande kan ej göra tillyllest. Detta war et Runne-Kloster.
 Samma är som Bräta Kloster af R. Carl är stiftadt, at ock

Juleta Kl. Juleta Kloster funderadt, på det stället i Södermanland, hwar
 det i senare tider beständigt förblifwit (6). Des början tillfris-
 wes annars R. Knut Erikson, och utbytte denne Konung Wiby
 emot egendom i Juleta, så at Wiby Munkar fingo därigenom
 en mera beständig och waraktig stad. Följande året eller 1163,

Gudwalla Kloster. anlades för allwar Gudwalla Kloster på Gottland. Hos Manri-
 que hänföres likväl des inrättning til 1164, VI. Idus Septembris (7).
 Sådana flitaktigheter kunna lät förenas, emedan den ene Eri-
 berten talar förmodeligen om des första början och en annan om
 des fullkomliga inwigning. Munkarne i Gudwalla woro komne
 från Nydala, hvarsföre ock detta Kloster kallas en Doterdoter af
 Clarawall. R. Knut hade således en wälgrundad ordsak til sin
 förnöjelse, efter det sågnade honom, at Munkar föröfres i Län-
 det (8), 19 Årha samfund hade på kort tid fått en anseelig til-
 wäxt.

vårt. Det var ej nog, at Klosterna föröfkes i anseende til an-
talet, men förmögenheten tiltog i samma mån: hvarföre ock uti
et allmänt Möte, som år 1190 hölls i Clarawall, blef beslutat,
at såsom Cistercienser - Munkarne då woro beröfrade för sinlhet,
skulle man hädanefter afhålla sig ifrån Jordaköp: Dock skulle de
Kloster intet wara begreppa under förbudet, som ännu intet kunde
underhålla trettio Munkar, och et tillräckeligt antal af Tjenste-
munkar eller Conversi, samt tillika wid makt hålla den nödwän-
diga gästfrihet, som borde wisas emot resande och peregrims-
sare (9). Hwar en begriper utan svårighet, at genom dessa
tillagda villkor war sielwa beslutet aldeles uphållvet, hwilket i
det hånseende war ock krafftloft, efter ingen församling blef tagen
emot nya Klosters upbyggande. Således wille man i Clarawall
inbilla folk och öfvertyga om Cisterciensernas affky för egen nytta.
I Dannemark war man imidlertid mycket angelägen om flera
Cistercienser - Klosters inrättande; ty utom fyra, som blewo fram-
alstrade af Estrom, nämner Manrique sin Kloster, som äro från
Herriswad i Skåne forplantade. Man kan anföra dem under
samma namn, som de af denna namnkunniga Spanior finnas
warat upptecknade, såsom Tuta Insula, Insula Dei, Locus Dei, Pon-
tus vel de ponte Wermund, Isulen och Ziberulum (10). Utomdes
är Eord Kloster inrättadt 1161 af Arke - Biskop Absalon och hans
släktingar, och Is Kloster i Halland år stiftadt 1194, med
flitliga andra, som här wore för widlyftigt at upräkna. Klostret
i Wä i Skåne torde dock wara äldre än årskillige af de upräk-
nade, som man synes kunna sluta af Arke - Biskop Absalons Brev
rörande detta Kloster (11).

Arke
tillstånd til
1200.

Is Kloster.

Wä Klo-
ster.

(1) Redan denna tiden war man intagen af den inbifning, at Munkarnas
förböners delaktighet war mycket påkänd, hvarföre ock R. Knut lät in-
läga sig i Munkarnas Orden i Juleta, til stajutande af deras förböner.
Brefwet här om finnes uti *Peringskilds Diplomatarium* E. 4. utan datum.

(2) *Manrique Annales Cisterciens.* T. 2. p. 470, då han talar om R.
Erls död wid år 1168, nämner allenast, at Saba och Wreta woro telain-
gar af Clarawall. Men uti *Chronicon* hos *F. Benzeli* Mon. Eccl. p. 82
förelommar detta märkebörd: 1160 conventus venit in Saba, Eodem
anno Sanctus Ericus Rex Suecie Upsalie martyrium passus est anno Re-
gni sui decimo. Man kan härwid jämföra *Rhyzelius Monasteriologia*
p. 213.

Enklans (3) Se Salvius Beskrifning öfwer Upland.

tilhänd til (4) S. B. Samling af Handlingar i Delen f. 178, 180.

1200. (5) Om Wreta Klostet kan man se Ericus Olai p. 52, där instiftelse äret utstiftes. Johannes Magnus L. 19. C. 7. nämner både Wreta och Söda såsom af K. Carl uprättade, men utmärker intet äret. Det hade således varit väl, om Melenius behagat utvisa grunden hwarpå han bygt Wreta Klosters älder.

(6) Chronicon hos Benzeliu. M. Eccl. p. 82. 1162. Fundatum est monasterium Julitta a Carolo Rege, filio Sverkeri primi.

(7) Maurique An. Cister. T. 2. p. 406 a. 1164. Eodem anno vi id. Septemb. Abbatia Gurnalix vel Gynvalix, och uti T. 4 p. 560, in prætermis. T. 2. C. x. n. 3. läses detta witnessbörd: De Gurnalix alias de Godolin in Gotlandia hinc habet Longelinus: Gurnalix filia nouæ vallis in Svecia fundatur a. 1164, sexto Id. Sept. cui cœnobio circa an. 1246 Ericus Rex Daniæ Roskildix confirmat in animæ suæ solatium omnes possessiones et donationes quascunque illi contulerat Dux Canutus. Primus hujus loci abbas exstitit piæ memoriæ Dominus Petrus, quondam in Claravalle sub Sancto Bernardo monachus columbinæ simplicitatis et sanctæ conversationis, de quo vide Menologium Cisterciensæ die x. mensis Julii. Detta witnessbörd förtjenar si mycket mera at ansåras, som det intet hos våra Swenska Författare förekommer. Den som wil skrifa Gottlands Historia kan undersöka hwilken denna Hertig Knut varit. Uti det öfverropade Chronicon hos Benzeliu p. 82. 1163 conventus minuitur in Guthvalliam. Men uti det så kallade Erici Pomerani Chronicon står samma år som Manrique angifvit, anno Domini 1164 conventus unctus est in Guthvalliam vi Id. Sept. Men kan härvid jämsdra, hvad Bisop Wallin anført uti sina Gottländska Handlingar om Roma Klostet.

(8) K. Knut öftrar sin sågnad på detta sätt i sitt Bref om Rikskiet i Skent til Rydala Klostet. Quia religiosorum frequens numerositas epul nos de die in diem augmentatur, gratum nobis esse debet et optabile. Breuiter finis hos Orubielm H. E. p. 567.

(9) Detta beslut förefinner hos Maurique An. Cist. T. 3. p. 244. Anno ab incarnatione Domini 1190 Ego Guido abbas Cisterciensis et corbbates nostri, quibus injunctum fuit ex consensu et mandato Capituli generalis, ad locum diemque statutum convenimus, ubi quanta potuimus diligentia ad commodum et formam ordinis ista providimus observando. Primo ad temperandam cupiditatem et notam semper acquirendi, qua impetitur, repellendam, proposuimus firmiter tenendum ab omnibus, ut a sequenti Capitulo et deinceps in perpetuum ab omni emptione teriarum et quarumcunque immobilium abstineamus . . . Excipies tamen ab hac lege monasteria, quorum facultates nondum sufficiunt ad sustentandum numerum triginta monachorum cum hospitalitate congrua et sufficienti numero cooperatorum.

(10) Manrique Annal. Cist. T. 2. p. 201.

(31) Aulum eller *Ås* Kloster i Halland finnes antecknat uti gamla Chro. Rer. Lan. nicon hos *Benzelius* M. Eccl. p. 23. Ungående Klojret i *Ås* kan man tillstånd til anföra Rubriken af *Ark. B. Absalons* Bref wid år 1182: *Absalon* 1200. *Lundensis Archie. Episcopus* *Tobia* et *Fratribus de Wa ecclesiam de Wa ad faciendam abbatiam ordinis Præmonstratensis concedit, ecclesiam de Kieby et capellam de Kvikum pro ecclesia de Skipperslef committens. Ex collect. Bariboliniana* MSC. uti 1. T. af *Langebecks* *Corpus Diplomaticum*. Til Skånska Klostren plögar och hänsöras *Widstöße* Kloster, efter *Widstöße* Herregård är belägen i Skåne intet långt från *Christiansstad*, men det är aldeles oriktigt, och kan sielfwa *Manrique* underrätta oss därom T. 2. p. 313, hwar detta witzesbörd förefinnes: anno 1158 *vitæ schola ex Eskon in dioecesi Vibergensi in Dania* Detta är eljest så oemotfärligt, at intet twifvelsmål bör yppas, om *Widstöße* Kloster varit beläget i Jutland eller i Skåne.)

§. 9.

Genom Klosternas fördelne hade man borde wänta en oskallig hop af Heliga, som tillika uplyst Landet. Til följe af Heliga. Cisterciensiska Ordens-Besluter af år 1190 woro trettio Munkar et tillräckeligt och lagligt antal uti hwar samhälle, och emedan Klostren woro i stånd at lämna wackra Colonier eller Nybyggen ifrån sig til andra orter, kan man nog finna, at Munkehopen gjort ansenliga framsteg. Men antalet af de heliga, som uplyst eller fördunklat denna tiden, är likwäl ej särdeles stort, ty utom *R. Erik Jedwarson*, om hwilken är talt i det föregående, har war *Helsingssamlare Vaskovius* intet kunnat sammanskrapa flera än *S. Henrik*, *Drottning Christina R. Eriks Gemål*, och *Johannes Arke-Biskopen i Upsala*. Utaf dessa förtjenat wäl *S. Henrik* det S. Henrik. främsta rummet, efter han bles insatt ibland *Sweriges* heliga Patroner. At *B. Henrik* varit Engelsman, intyga alla de Handlingar, som om honom finnas upptecknade, och har *Olaus Perri* hållit före, at han kommit in i Nifet med *Cardinalen Nicolaus Albanensis*; men derutinnan lär han hafwa bedragit sig, emedan man finner, at *Biskop Henrik* år 1150 varit *Biskop i gamla Upsala*, och där inwigt *Jungfru Marie Kyrka* (1). Det förnämsta äreninne uprefes likwäl til hans namns hedre, genom *Finnarnas* omwändelse til *Christna Låran*, hwarigenom han onskeligen ådaga lagt en besinnwerlig nit, då han i sällskap med *R. Erik*

Kyrkans Erik försögade sig til Finland, och där hade all möda öspard til
 tilstånd til Christna Religionens foetplantande. Man har ordsak at tro, at
 1200. han lärt sig Finska Språket, fast han icke desto mindre understun-
 dom berient sig af Tolk, ty annars hade han wäl intet kunnat
 göra någon särdeles nytta. Man bör ock til hans heder nämna,
 at, sedan K. Erik wändt tillbaka til Sverige, blef icke desto min-
 dre Biskop Henrik qwar ibland sina halschristna ähdyrare, och
 bödd til at stadga de nychristna alt mer och mer uti den saliggs-
 rande Låran. Detta kan och bör man tro, men om des predi-
 kan hast mycken frukt, wet man intet. Man har snarare anskä-
 ning at föreställa sig, det Finnarernas omvändelse warit ganska
 swag och wacklande, i anseende til det som förre är påmint om
 de förmenta Biskopar i Finland efter den heliga Henrik. Anders-
 ligen när Biskop Henrik wille förnä en Finsk mördare at under-
 kasta sig Kyrkans aga för det dräp han begärt, blef Henrik af
 denna mördare ihjälslagen. På detta har man bewis af gamla
 Handlingar (2). Men det öfriga, som man behagat pryda hans
 Historia med, är af nyare tillwärkning. Man berättar då, at
 Biskop Henrik kommit til en hednisk Qwinna i Kiulo Eoki,
 hwilken han wille öfwertaga til Christna Lårans antagande, men
 hon war oberwefelig, och wille desutan hwarken lämna härberge
 eller mat åt Biskopen, han tog då sjelf tillika med sin Tolk så
 mycken mat, som han nödwändigt behöfde, lammade därföre tre
 dubbel betalning, och reste bort. Hennes Man Bonden Lalli kom
 strax därefter hem utaf skogen, och så snart han fått höra af sin
 hustru, huru Biskop Henrik upfört sig i des främware, skyndar
 han efter, och hinner up honom på Kiulo Träsk, där han med
 en yxa mördade Biskopen. Denna bondesaga har Hasselquist
 lämnat of, och finner man därutaf, at anledningen til Henricks
 död föreställes här helt annorlunda än den är uptecknad uti des
 Legender (3). Men man har än widare förbättrat Historien, ty
 Loccenius har behagat göra Lalli til Adelsman, hwarutinnan han
 trog af de nyare blifwit efterföljd. Det är swårt at säga,
 hwarpå detta adelskap grundar sig. Wil man tro Hasselquist,
 war han Bonde. Lalli betyder annars på Finska något förak-
 teligt, och på tydelig Swenska ren smuts (4), och torde således
 både mördarens namn och adelskap wärkeligen falla i smutsen.
 Den

Den enda märkvärdighet, som af bondesagan kan intagas, torde vara den, at Biskop Henrik döpte Ginnarna i Kupisfala eller Kupis Källa bredvid Åbo, hvarföre den ock kallas S. Hen-
 rik's Källa, och at han blifvit begravd i Nausis, hvarifrån des
 bet sedermåra blifvit förda til Åbo. Detta lår vara det hus-
 wudsakeligaste, som man kan anföra om Biskop Henricks Lefwer-
 ne. Efter döden blef han ansedd som martyr, och des äminnet
 se bibehållen uti fullkomlig helgelse. Hans Fest firades ärligen
 den 19 Januarii (5); och såsom man i Stockholm brukar S.
 Eriks huswud til Stadens urgamlas märke och wapn, så brukar
 man i Åbo Kyrko-Consistorium Biskop Henricks afhugna finger i
 Sigiller, och stelfwa Marknaden har af S. Henrik fått namn.
 Om han någonsin af Påfvarna blifvit högtideligen införd ibland
 de heligas antal, wet man intet. Det är äminstone ogrundadt,
 at det skedd 1158 af Påfwen Adrianus den IV. som Valtovius
 antecknat. Messenius har däremot anført år 1300, då Boni-
 facius den IX skal hafwa låtit honom wedersaras denna heder,
 men det är anfördt utan bewis. Ut i samwärt och gästebud drack
 man hans skål som helig (6), och trodde man för öfrigt, at wid
 hans namns åkallande ganska många underwärd förspordes, så at
 döde blefwo lefwande, stufe friske, och blinde seende, hwilka kun-
 na läsas uti des Legenda. Man har haft den försigtighet at gå
 dem förbi på des Helgedag, ehuruwäl man annars under Guds-
 tjensten efter önskligheten i förhet uprepat hans Lefwerne.
 Man gör sig hopp om tilgift, då man här söker samma för-
 sigtighet.

- (1) *Excerpta Caroli Arosiensis Episcopi* uti E. Benzeli Mon. Eccl. p. 20.
 Orden kunna anföras: A. 1150 Beatus Ericus templum cathedrale perfecit,
 et Henricus Episcopus illud B. V. Mariz - - Augusti die ascensionis con-
 secrauit. Som ingen ordsal är at twifla om detta årets riktighet, kan
 Biskop Henrik intet vara kommen til Sverige med Cardinale Nicolaus
 Albanensis, ty han kom ej hit til Norden förrän år 1156.
- (2) Man kan läsa härom Valtovius uti des *Vitis Aquilonia* p. 62. Han
 har afskrifwit sin Legenda af en gammal handskrefwen Bok, som war uti
 Klosteret Rubra Vallis uti Nederländerna. Men H. B. Erik Benzeli
 har låtit trycka samma berättelse uti *Monum. Eccl.* p. 33, efter en gam-
 mal handskrefwen Bok uti Upsala Bibliothek.
- (3) *Narræblar* har uti *Schwedische Bibliothek* 1. D. p. 66. införd utaf
 Hasselquist hela denna berättelse. Andreas B. Hasselquist har uti Åbo
 Sw. A. 5. 2. Del. 81

Kyrkans
tillstånd till
1200.

år 1682 utgifvit sin Rosa orbis arctoi, seu Spiramen amoris ac fragrantia circa hortum Sveo-Gothico-Finnicum, in odorem suscitatis Christianæ religionis spiculum &c. Där förefomma och några andra efter bondesåga upfattas berättelser, som där kunna läsas. Men det som hos Allmoget såges om Biskop Henrik möga, at dråparen satte den på sitt huswud, och at då han wille taga den utaf, följde här och hud med, står och uti des Legendæ. De öfriga rimsländigheter äro olita.

(4) Se Biskop Jusleus Tentamen Lexici Finnici p. 173. *Lalla vile quid humi jacens, Stercus. Lallurenken segniter et vilissime me gero.*

(5) Officia Propria Patronorum Regni Sueciæ p. 5. Den bön man då gjorde till honom lyder så: Omnipotens sempiternæ Deus, qui beato Henrico martyri tuo atque Pontifici, gloriolo triumpho martyrii largitus es palmam, ejus quæsumus meritis et precibus, gratiam nobis largiaris et gloriam per Dominum.

(6) Vastovius p. 63. Om det öfriga kan man se Hasselqvist. Örnholm. H. E. p. 464, har och påminnt emot Vastovius, at Biskop Henrik intet blifwit förklarad för helig 1158, m. m.

§. 10.

Drottning
Christina.

Om Drottning Christinas helighet har man sig intet annat bekant, än at hon af Johannes Magnus och Vastovius berömmes för et mycket anständigt upförande, hwilket är ganska troligt, fast man i allmänhet intet kan särdeles bygga på det beröm, som en sådan Historiekrifware tillägger Swenska Konungar och Drottningar, ty när han intet annat har at påminna, wisar han sin wärdighet genom loffsånger, änstönt han aldrig haft någon äldre, som varit hans ledare. Et beröm, som kan utöfas på alla, hedrar ingen. Johannes Magnus gör och mycket wäsende af Arke-Biskop

J. B. Joh.
hannet.

Johannes. Hans faderliga och christeliga förmaningar tillkrämer han allt det goda, som K. Knut Erikson i sin tid utöfadt. Genom denna Arke-Biskopens ideliga påminnelser till at försena det dråp som Knut Erikson på K. Carl begått, upbyggdes Juleta Kloster. Wil man fråga, hwaras Johannes Magnus wetat allt detta, lär man wara nödsakad at medgifwa, at han berättat så, efter honom syntes, at det passade sig, ty hos de äldre finnes intet spår til en sådan andåktig nit. Af dem wet man intet annat, än at Johannes war den andra Arke-Biskopen efter Eriphanus, och at han blef ihjälslagen af Hedningarna wid Almarstälk år 1188. Den som denna tiden war Prest, och undergick wåld:

wäldsam död, blef alltid ansedd som helig. Nu för tiden lära Kyrkans
intet dessa egenskaper göra tillfyllest för en sådan högakning. Jo-
hannes Magnus gifwer oss tillika den underrättelse, at Etäke war
Ärke-Bisshop Jahans egen gård. Detta är åter en ny uppenba-
relse; som Scheffer reban i sin tid inter trode (1), och lär af gan-
ska så tros i vår tid. Till dessa helgon kan man och lägga en
wyrdig Dansk Matrona, som het Margreta, hwilken blef ihjäl-
slagen af sin man Herlog wid Ölsjö på Eeland år 1176. Hon
förtjenar så mycket mer at ihögkommas, som man inbillar sig,
at hennes liding förwaras ännu i Lunda Domkyrka, och warit
fordom begäfradt med en särdeles kraft, at hjälpa Öwinnor i
barnsnöd (2). Nu är det som andra gamla och förlegna Me-
dicamenter obrukeligt.

(1) Se Johan Scheffers Chronicon Archi-Ep. Upsalensium p. 12, 13.
E. Benzelius Monumenta Eccles. p. 37.

(2) Chronicon Sialandæ, som Arnas Magnus utgifwit, har följande under-
rättelse om Sancta Margreta: p. 39. 1176 martyrisata est Sancta
Margaretha in Ölsjö a viro suo Herlogh v. Kal. Nov. des minne före-
kommer och på 51 sidan: Ipse [Absalon] etiam Beatam Margaretham a
viro Herlogh in Olidhøus interemptam, et in extremo litore orientali, ubi
adhuc ecclesia antiqua cernitur, defossam ad ecclesiam Sanctæ Mariæ Re-
skildis transtulit, et cum debita reverentia sepeliuit. De miraculis illius
Sanctæ, quæ per illam Dominus operatus est, paucis, ut opinor, constat,
non quia non sunt per virtutem Domini facta, sed magis quia non sunt
scripto, ut dignum erat, ad laudem Salvatoris nostri Dei commendata,
et in auribus fidelium publicata. Pontoppidan uti sine Annales Eccl. T. 1.
p. 443, säger, at denna Margareta war en släkting af Bisshop Absa-
lon. Han torde hafst något annat bewis til sin utsaga, än det som här
föreligger, ty däraf flyter det ingalunda. Man kan annars jämsdra
härmed Mon. Scanensia P. 1. p. 100, hwar R. Christian den 1:3 Brev
hannes anförde angående detta undergörande liding. Jag kan intet afgö-
ra twifeln, antingen denna helgedom har hört til Fru Margareta, eller
til Jungfru Maria, som några säga. Mången torde i våra tider wara
så underlig, at han tror, det kan wara lika mycket.

§. 17.

At de nu upräknade heliga har man intet sået särdeles up-
byggelse. Men Gudsrika Norden kan likwäl upvisa andra an-
deliga Män, som förtjena efterwerldens äminnelse på et långt be-
tyde

Kyrkans
tillstånd till
1200.

tydeligare sätt, fast de intet af en widseppelig tid blifwit införsk-
wade ibland de heliga. Arke-Biskoparna i Lund Eskil och Absa-
lon kunna fordra afwen af Sverige en slags upmärksamhet, så
wål som någre af våra Swenska Biskopar, ty de hafwa för-
wärfwat sig så wål sin tids, som Esterwerldens högaktning.
De förste Arke-Biskopar i Lund leda sin härkomst ifrån de för-
nämsta släfter i Dannemark. Arke-Biskop Alsers Fader är be-
kant under två särskilda namn, Throfil nämligen och Ewen
Trundson. Det ena torde han hafwa fått wid födelsen och det
andra wid döpselsen, eller wid något annat tillfälle. Trundso-
nerne woro i stort anseende uti K. Riket den heligas tid, och wo-
ro des trogne följeslagare afwen wid des död, hwarom man kan
se Knyttlinga Sagan, hwar deras förtjenster och bedrifter wid-
lystigt omtalas. Alsers Efterträdare uti Arke-Biskopsdömet war
Eskil, Brodersson af Alser, och menar Pontoppidan, at Eskil war
Biskop Ewens Son från Wiborg. Men därutinnan torde
han hafwa bedragit sig, ty uti Liber Danicus Lundensis säges ut-
tryckeligen, at Arke-Biskop Eskils Fader hetat Christiern. Pont-
oppidan har welat på detta sätt förklara den gåta, som Magus
Maurice anført, då där säges, at Eskil blifwit i sin Faders och
Faderbroders ställe. Kyrkans Fader, som för war Son: Paris
hui et Patrii loco Ecclesie Pater factus ex filio. Denna utlåtelse
förekommer wärkeligen uti A. B. Eskils Gåfwobref till Lunda
Dom-Capittel, som utan år och darom är under N:o 88 införd
uti Bo Johansons handskrefna Handlingar. Men gåtan förklaras
lätteligen, när Arke-Biskop Alser anses för des andeliga Fader
och födelse Faderbroder. Det är onödigt at uprepa, hwar som
tillförne om Arke-Biskop Eskil är antecknad, nu wil man allenast
lämna någon liten widare underrättelse om denna märkwärdiga
Mannen. Det är tydeligt af denna tidens Historia, at Lunds
Academie-Sigill, som föreställer et Lejon med bok i ena tamen
och en wärja i den andra, är til alla delar lämpeligt såwål på
Eskil, som des hurtiga Efterträdare. Detta anser man för et
stort fel nu för tiden, men det wore at önska, at denna ti-
dens helige Prælater och Kyrkefäder intet haft något större fel.
Om det är synd at föra Krig, bör ingen Christen besatta sig
därmed, och om det intet är synd, kan såwål den ene som den
andre,

andre, såsom människa, taga del däruti, då intet lag eller en laglig wana hafwer stadgat annertunda. En Prest afläder intet människan, fast han blifwer Prest; och regera fördomar, som man upannas uti från barndomen, så i detta som i flera mål. Men detta ännu kan ej widares här utföras, man wil allenast nämna, at et groft konstgrepp af Catholiska tiden lagt grund til den utmärckta stilkad, som afsondrat andeliga Ståndet från andra Medborgare. Om mer eller mindre lycka i friz utwisar skickeligheten af anförare, måste man bekänna at Absalon war större General än Eskil, ty den förre segrade merendels altid, då den senare merendels altid fick stryk. Anser man åter H. B. Eskils Biskopeliga ämbete, måste man medgifwa, at intet många Påswelike Prälater öfwergått honom i prast och anseende. Abboter uti Celles les Troyes i Champagne, Perrus Cellensis eljest kallad, som war nog wan at se ståt och prast, talar likwål om H. B. Eskil med förundran och beundring. Guld och Silfwerkärl lyfte bland hans husgeråd, och kan twiflas, om man äfwen i vår tid, då öfwerflöden onskeligen stigat rätt högt, kan finna någon enkyllt person, som öfwergår honom. Med de måst wärdade Män uti sin tid war han uti förtroelighet och högaaktning, och hade han, i S. Bernard från Elarawall, en trogen wän och wärdande Synnare. På en ädelmodig friskostighet länade han stora prof wärd Dom-Capitler i Lund, och de inrättningar han där gjorde äro för widlyftige at här införas. Dock bör intet den författning han tog til ungdomens och andras underwifning med tyfhet förbigås. Til bestränjande af en så angelägen sak war redan en Echola inrättad i Lund, då hellsa Dom-Capitlet förordnades. Utas Eskil utwidgades detta halsosamma wärf så wida, at alle nu hade här en fri tilgång, och ingen ting berde begäras eller tagas af fattiga och främningar (4). Man torde således hafwa hans författningar at tacka, at man i Lund, framför något annat ställe i Norden, altid haft tilgång på lärde och boksynt folk i förda dagar. Han förenade kärdeles med sin rikedom en hop stora och egemena egenfkap, som förwärfwade honom et utmärkt och wälförtjent anseende. Denna utwärdtes glansen förjufte likwål intet Arke-Biskop Eskils sinne, utan han war sinnad at öfwergifwa all denna lysande saksangan och omfatta en tyf och

Norkens stilla lefnad hos E. Bernard, och hade han redan satt detta för-
 tillstånd till slag i värfställighet år 1152, då han besökte denra sin förtrog-
 na wän uti Clarawall, om ej Bernard hells aftrådt det på alt sätt.
 Med tilltagande ålder öftes begärelsen til stillhet än mer, så at
 han och hos Påfwen Alexander den III anhöll om friskallelse från
 sina ämbets-sysslor; Men et uti ganska nådiga utlåtelse utträdde
 afslag (5) förmäddde honom emot sin wilja at urhärda med sin
 beknimerfulla lefnad, til des han ändteligen, efter et på nytt öft
 och erhållit tillstånd, afsläddde sig både sin andeliga och werldliga
 höghet år 1177, och reste til Clarawall, på det han ännu stöne-
 måtte dö på det ställe, hwar des förtrogne wän lefwat och af-
 somnat. Annars bör man och nämna om A. B. Eskil, at han
 wid år 1157 på sin återresa från Rom blef tagen til fånga i
 Tyskland (6). Påfwen Adrian den IV skref i anledning däraf et
 ganska myndigt Bref til Kåjsar Fredrik Barbarossa, föreställer
 honom orörligheten af et sådant försarande, och säger tillika, at
 Kåjsaren fått Kronan af Påfwen såsom et beneficium. Kåjsar
 Fredrik kunde intet försmälta denna högnyndiga påminnelse, och
 blef han i synnerhet dåröfwer fördrnad, at Påfwen kallat Kåj-
 serliga Kronan et beneficium, hwilket efter tidens talesätt beteck-
 nade Lån. Påfwens Bref beswarades fördenksfull i lika hög ton,
 och anstönt Adrian den IV förklarade, at med beneficium intet
 skulle förstås Lån, utan en god gjärning, bonum factum, lades
 likwål härigenom grund til det oförsönliga hat, som sedermera al-
 framgent yrade emellan Kåjsaren och Påfwarne. Eälunda gaf A. B.
 Eskil fast ganska offsyldigt anledning til mycken oreða. Utur denna fän-
 genskap har A. B. Eskil skrifwit den Beflagelse: Skrift eller Plan-
 tus som Hyvskelt låtit införa uti sin Danska Historia, fast den
 där tillågnas Arke: Biskop Erland (7). Och gör denna Befla-
 gelse: Skrift honom en wärkelig heder, ty ädelmodiga tankar ut-
 föras där på et wärdigt sätt, och han anser där Christi blod för
 sin enda försöning. Anledningen til fångenskapen nämner wål
 Eskil, men så måfkt, at man måste gifva därtill. Eä mycket fin-
 ner man, at des fångslande skedd på Kåjsarens besallning, kan-
 ske och förnämligast til at utpräsa en dyg och dyr lösen, hwilket
 likwål Arke: Biskopen Eskil aldeles afträder. Sådana konstgrepp,
 fast oanständiga, woro likwål intet ohörda denna tiden. Andreli-
 gen

gen afsonnade Urke, Biskop Eskil i Elaravall, och blef där besökt af hans grafvæn, och undermärkt helgade hans hviolorum, så framt man tillstånd till behagar tro i vår tid, det som allmänt troddes denna tiden. 1200.

- (1) Monumenta Scan. P. 2. p. 96. K. Stobæus de tribus Monum. Lunden-
sibus p. 25. Monum. Scanensia P. 1. p. 277. Det förtjenar at näm-
nas, at Erats-Rådet Mölman uti sin Tractat de Stemmæ Eskilli Archi-
Episcopi uti Acta Hafniensia T. 1. p. 195. har gifvit, at Christiarn war
Ärke. B. Eskils Rader, hwilket man nu i anledning af Liber Daticus
kan wara aldeles förwifad om. Denna Anmärkning finnes likwål intet
uti det Exemplar af Liber Daticus som förmaras i Köpenhamn. Ut man
må bekomma så mycket tydeligare begrep om Urke. Biskop Eskils släkt, wil
jag här inrycka den Stamtafla, som Mölman låtit upfatta p. 210. och
finnes likaledes af Prof. Sommelius inryckt uti des Disputation de meritis
et satis Eskilli Archi-Episcopi Lundenis, p. 173.

Ulf Galicianus

Trugo Ulfsson

Botilda R.
Erik Ejegods
Gemål

Sveno Trugothi eller Swen
Trunson

Anst Hertig
i Skåne

Eskil, Ugo, Christiarn, Åsker H. B. i Lund, Swen Bi-
skop i Wi-
borg.

Waldemar
den stora K. i
Dannemark.

Ugo

Eskil H. B. i Lund

Sveno Aggonis Danmarks äldste
Historiefriskware.

- (2) *Maurique* Annal. Cisterc. T. 2. p. 50 anför et af Petri Cellensis Bref.
Manriques egna ord kunna anföras: Extant et olim ad eundem Petri
Cellensis prosperitatibus ejus congratulantis: Vili illum [Eskillum] ac,
super nabes amulantem, et usque in densissimam altitudinem evolutem,
quis gloriam illam, quis potestatem, quis dominationem, quis rerum
omnium opulentiam, quis erogationes et donationes tam largas, tam in-
numeras enarrare sufficere?

- (3) Ibland flera Bref, som H. B. Eskil värfat med fina namnku-
liga männer, wil man alltså inrycka et stycke af den heliga Bernhards,
uti hwilket detta Helgon förklarar sitt deltagande, uti alla de besvärli-
gheter, hwardömer Eskil sin beslagat. Inde est, quod auditis tribulatio-
nibus vestris, eas non solum meas feci, sed et inveni qui non possum te
dolente non dolere, dulcissime Pater, nec nisi molestus et anxius tuas mole-

• • • **Syrlaus** molestias et anxietates audire. Tangit et angit cor meum, quicquid
tillstånd till
1200. tuum exasperat, et quicquid illud sit, quod te persequitur, non solum te
persequitur sed me tecum; *Bresvot finnes hos Maurice Annal. Cisterc.*
T. 3. p. 50.

(4) Detta Gåfvobref förekommer uti *Bo Johanssons Diplomatar. N. 88*,
och det som här egentligen syftas på, utföres sålunda: Beneficium Schola-
rum quod antiquitus duarum capitulimodo fuerat marcharum, sex de
Pontificali camera adauxit, videlicet de Censu Episcopi in Lunda, III de
Burgundaholm insula, ut ob memoriam et remedium anime ejus liber
omnibus illic pateat ingressus, nichil a pauperibus et peregrinis hac in parte
ultra exigi et prevenit et precepit misericordie dispensatione innata vi-
re pietas.

(5) Alexander den III:s Bref finnes uti *Corpus Juris Canonici C. 1. x.*
de renunciatione. Estil beklagar sig uti sin Bönestrift öfver sin ålder-
dom och svaghet, hvarpå Påfven upmuntrar honom med dessa nådiga
utslätelser at fortsätta uti sitt ämbettes värd: Maxime quia in te vigor
devotionis et fidei etiam corpore senescente non deficit, sed vergente
deorsum conditione corporea, fervor spiritus in sublimiora conscendit.

(6) *Radevius* de gestis Friderici imperatoris L. 1. C. 9. p. 265, uti det
uplag af *Otto Frisingensis* som *Petr. Pichorus* utgifvit.

(7) *Hvitfeldts* Dank. Krön. T. 1. p. 276. Denna Planus finnes hos *Bo*
Johanson i des handskrifna Diplomatarium under Numer 76. Namnet
utslättes allenast med Bostafven E. hvarutaf så väl *Hvitfeldt* som andre
blifvit förledde at tilägna det åt *G. B. Erland. Prof. Sommelius* har
ock låtit trycka samma Planus uti des *Academiska Arbete de meritis &*
tatis Eskilli Archi-Episcopi p. 16.

(8) Den som vil veta mer om *Arke-Biskop Estil* kan läsa *Pontoppidans*
Annal. Eccles. T. 1. p. 284, hvaräst ock påminnes, at *Estils* undervärd
hvaras uprättade uti hans *Lesverne*, som på *Portugisiska* är författadt.

§. 12.

Man kan finna af det föregående, at *Arke-Biskop Estil*
varit ansedd uti sin tid för en ganska stor man, och har han
varit så mycket större, som des högaktning och anseende intet
kunnat fördunklas af des värteligen stora efterträdare *Arke-Bi-*
skop Absalon. Denne *Arke-Biskop* var således af ganska förs-
nam släkt, och efter et allmänt vedertaget rykte, af Familien,
som kallades *Gvide*, hvilket kan vara sant, allenast man intet
inbillar sig, at släkten hade det namnet i hans tid, ty det är
utan

utan twiswel felaktigt. Absalons Fadersfader Skialm Hvide hade ^{hadt} ~~hadt~~ detta tilnamn inter som släktnamn, utan som et wedernamn, ^{tilstånd til} ~~tilstånd til~~ 1200.
 som denna tid war nästan allmänt brukeligt, hwarföre och hwar-
 fen hans Söner, Sonesöner, eller andre af des efterkommande
 längre bort uti ätten warit åtskilde med detta tilnamn från an-
 dra Udeliga släkter. Mårten Pederson gaf år 1589 ut på trycket en
 lång underrättelse om Arke-Biskop Absalons släkt, uti hwilken
 många sanningar, och, som synes, många färing-sagor dro
 sammanblandade. Udeliga gamla släktaflor förtjena ofelbart myc-
 ken högaftning, så wida de inom släkten finnas bibehållne, men
 sedan de af nyare förfäklare utan bewis blifwit upfokade, försäl-
 ler deras trovärdighet anseeligen; man wil dock anföra denna
 Arke-Biskops ätt sådan, som den finnes af Mårten Pederson
 wara upreknad. Den äldste af släkten skal wara Elau, af hwil-
 ken Elagelse på Seland, Skaulosia, skal hafwa fått sitt namn.
 Des Son skal hafwa warit Tolke Trylle, hwilken warit den
 förste Christen man i denna släkt. Efter den anledning, som
 Mårten Pederson wid handen gifwer, skulle han wara den ryktba-
 re Palna-Tolke, som lefwat i Harald Blåtands och Ewen Tjuf-
 stids tid, Jomsöwikingarnas Lagstiftare. Palna-Tolkes Fader
 het Palne Tolkes Son, då man åter kunde gå en grad längre
 up med Absalons förfäder (1). Tolkes Son har åter warit
 Skialm Hvide, hwilken uti K. Ewen Ulfjons tid warit nästan
 enrådande på Seland. Man kan deraf intaga, uti hwad an-
 seende han warit. Skialm wisade stora prof af sin tapperhet
 uti Nissa stridsaktning mot Noremännerna, fast han til slutet må-
 ste gifwa sig fången (2). Ut i K. Erik Eregods tid blef
 han förordnad til upsyningsman öfwer Rügen, hwilket gifwit
 anledning til Mårten Pederson utlåtelse, at han warit Herre öf-
 wer Rügen, och war han tillika Befallningshafwande i Seland,
 då han af förbemänte Konung förordnades at hafwa upsikt öfwer
 des Son Herrig Knut (den helige) medan Konungen sjelf före-
 tog sig sin andakts-resa til förlofwade lander (3). Hvidfeld uti
 sin Biskops-Krönika går ej längre tillbaka med Absalons förfäder
 än til Skialm Hvide. Absalons Fader Affer Ding, eller Ridg,
 är mindree namnkunnig. Man skulle snart kunna tro, at tilnam-
 net betecknade slätt och rått den rige eller rike, fast jag annars
 Sw. R. 3. 2. Del. nog

Ryrlans
tillstånd till
1200.

nog har mig bekant, at det förklarar den ludne. At Hwilsarne fört en stjerna i wapnet berättas öfwer akt. (4). Uti Årke-Bisshop Absalons Skild hos Märten Pederson är såttet öfwerströdt med stjernor, och på några mynt, som äro fundne här i Lund, ser man på somliga et A. på ena sidan och stjernor på den andra med Bisshops-stafwen, och på andra åter stundom en stundom flere stjernor, hwaras släkten till äfwentryrs uti senare tider tagit sitt wapn. Detta kan wara nog om Årke-Bisshop Absalons förfäder och släkt. Hwad hans egen person beträffar, så war han Hofman och Soldat, då han under K. Waldemar den I blef Bisshop i Roskilb år 1158. När Årke-Bisshop Eskil nederlade sitt ämbete uti Domkyrkan i Lund, blef Absalon så godt som tvungen at blifwa Årke-Bisshop. Påswens Legat Gallandus wigde honom i Lund 1180, och fick Årke-Bisshopen tillika behålla sitt förra Stift, en heder och förmån som war ganska owanlig. Til denna Årke-Bisshops beröm och äreminne är ganska mycket skrifwit, och kan ingen säga, at det är för mycket, stor Rådsherre, stor Statsman, och stor General äro titlar, som honom med all råda tillägnas. Rygens och Wendens eller Elavernas undergifwenhet under Danska Kronan kan med skäl tillskrifwas H. B. Absalons och des Broder Esbern Snares tapperhet, fast man likwål därigenom på intet sätt wil förminska K. Waldemars egna stora förtjenster. Dessa förmåner kunna wäl wara gemensama med Catholska Bisshopar, men därutinnan öfwergår han de flästa af sina Ämbets-Broder, at han med sådana egenskaper förknippade en upriktig och oförskalfad trohet emot werldsliga Öfwerheten och Alderneslandet. Betenskaper och Konst-urniuntrade han på allt sätt, och har han ibland andra inrättningar äfwen pålagt Munckarna i Sord Kloster at ihlesätta sig med Danska Historiens upptecknande. På Absalons anmodan har ock Saxo författat Danska Historien, som wäl uti de äldsta Tidewarar med många Fabler är uphöfd, men däremot uti de senare förtjenar all högsätning, och har man sålunda ordsak at tacka Absalon för många underdåttelser både uti Danska och Swenska Historien, som annars blifwit begrafsna uti et fullkomligt mörker.

(1) Utom hwad som i Första Delen är anfördt om Palma Tofe, kan man om Tofe se Saxo p. 185, 186. hwar ock emtalas huruledes han ätt utför branten på Bullaberg. (2)

(2) Saxo p. 207. Skyalmo candidus, cujus nuntio suo tempore totius Sialandix Ruricus vires regebantur &c. Ruricus tilstånd til 1200.

(3) - - - p. 227.

(4) Se Handtrefna underrättelsen pro Danica nobilitate ostendenda under namnet Swid. Hwifelt uti D. R. Chr. T. 1. s. 405 gör följande utmärkning i brådden: „Knud Persen war af de Swider oc förde en hvid „stierne.“

§. 13.

Arke-Bisfop Absalons öfriga bedrifter länmas til dem, som äro sinnade at utföra Danfka Rikets öden, men hwad som rör Skåne, kan likväl här i förhet uprepas. Strax wid Absalons antråde til Arke-Bisfops-ämbetet, upkom uti Skåne et ganska stort misnöje, som ändteligen utbröt i et uppenbart upror år 1180. Anledningen härtil gafswo någre nya Länsherrar eller Landshöfdingar, som dels af Konungen dels af Arke-Bisfopen woro tillsatte, och woro födde dels uti Seland dels på andra orter, hwilket misshagade Skåningarna, som hitintil af sina egna Landsmän warit regerade. Uppresningen börjades uti Östra Sjöngård, hwar man uti aflagna stogarna lätit sälla en hop människor; som man intet kunde komma dit med hästar, bleswo Wönderne besatte at hellswo släpa fram stockarna, hwarder de bleswo helt förbittrade. Ibland de tillsatte Landshöfdingar woro Arke-Bisfopens Bror Eobert Snare, des Syskonbarn Ebbe Sunason och en Arke, som war Konungens Besallningshafwande, utom några flera. Det är möjligt, at desse Herrar, som intet kände landsens seder, warit för stränge uti sina påbud, kan och wara, at Arke-Bisfopens afwundsmän underblåst misnöjet. Sådane fattas sällan, då någon owanlig förtjenst och owanlig belöning förspörjes. Allmogeen blef då sammankallad til Lund. Besallningshafwanden Arke hade då så när blifwit söndersliten af den grande Menigheten, om han ej fått tillfälle at taga sin tillflykt til Domkyrkan, hwilken wid detta tillfället af den ursämliga hopen länades ohelgad. Absalon war då på Seland, och de utstickande, som öfwerbrakte denna underrättelsen, anhöllo på det högsta, at han self behagade öfverdröfwadt inställa sig, emedan de woro öfvertygade, at Absalons närvaro allena kunde stilla owäsendet.

Kyrkans Arke. Biskop Absalon infinner sig då efter begäran, men man be-
 tilstånd till drog sig. En när Allmogen blef sammanfallad i Lund, föredro-
 1200. go Bönderne sina besvär med en gafsande bitterhet, och så snart
 någon af Konungens folk ville tala, öfverhopades de med skrik och
 skral, så att ingen ring kunde uträttas. Absalon hade likväl än-
 nu det anseende, at han fick lof at tala, och som han märkte, at
 folket kommit nog beskänkt till sammelsplatsen, utsatte han de
 följande Orden på Landet och lofwade tillika, at alla besvär skulle
 blifwa med villighet och rättwisa afgjorde. Härpå stämde han
 först Ting med Öfverkänningarna. Första Tingsdagen war
 nog bullersam, och måtte Absalon taga Konungens Befallnings-
 man och sätta honom wid sin sida, på det han måtte wara säker
 mot Allmogens hetta. Men andra dagen blef Menigheten genom
 Arke-Biskopens författningar aldeles tillfrids stäid. Den öfra de-
 len af Skåne war inmedlertid upfylld med långt bullersamare an-
 stalter, och Allmogen samlade sig uti myckenhet på en ort, som
 kallas Hwita Källan, torde hända at det är Hwitkilde eller
 Widhöfte, kan ock hända, at det är Heekilla i Kiaby Soekn i
 Willands Härad, och om så är, torde Sigosta D wara Jfröd,
 hvar Absalon då hade sitt qwarter, hwilken ort sedermera af ho-
 nor med en stenmur blifwit besäkt. Wid denna samling ytt-
 de Allmogen en utmärkt bitterhet emot alt, hwar adels och för-
 nämt war, och sann Absalon intet tjenligt at begifwa sig til dem,
 men affärdade likväl sina utskickade til samlingsplatsen, och ibland
 dem en benämnd Peter Lång, hwilken försäkrade Allmogen, at
 ehuruwäl han war uti Absalons tjenst, war han därföre intet sinnad
 at afidosätta all omsorg om Allmogens bästa, men likwäl, så
 framt man wille göra wäld på Arke-Biskopen, skulle han med
 alla sina krafter förswara honom. Härmed uträttades likwäl in-
 ter, utan de utskickade skyndade sig undan de uproriskas raseri,
 och Allmogen gjorde sig färdig at angripa Arke-Biskopen på
 Den. Absalon, som war intet wan at wara rädd, wissade ock
 wid detta tillfälle prof af en rådig ståndaktighet och fogelighet.
 Han förfäktade Allmogens sammanlopp, som war utan beordande
 anförare, och besatte sitt folk, at de hwarken skulle sarga eller dö-
 da någon af Bönderna, emedan han påminnte sig, at han hade under-
 sätare och inga fiender til motståndare. Bönderne gjorde sig
 inmed-

imedelertid färdiga at anfälla Årke-Biskopen. Absalon församlas ^{fortsätts} de öfwen sitt folk, lät bära Korset framför sig, angriper främ- ^{tillstånd til} sta skocken af Allmogen, som intagit en högd, och drifwer dem ^{1200.} utan swårighet i närmsta skogen. Wid detta tillfälle blef hellsiva uprorsstiftaren fången, men Absalons Hofmän påminte sig sin Herres befallning, togo wapnen och kläderna af honom, och efter några meddelta prygeflängar lät honom gå. Hvarupå Absalon fortsatte sin resa obehindrad til Lund och därifrån til Celand (1).

(1) Detta är tagit af Saxo p. 367. Jfr. Chronicon Sialandix p. 46 följande.

§. 14.

R. Waldemar blef öfwer detta uprör med all billighet myc- ^{A. B. Absa-} ket förtörnad, lät därför afgå et ganska allwarfamt. Bref til ^{lon.} Eskänningarna. Men Allmogen blef än mera härigenom retad, påstod tillika, at alla Tullar skulle afskaffas, Biskops-Bonden afläggas, och Presterna tillåtas at gifva sig. De förklarade därjämte, at de behöfde ingen Biskop. Konungen förnam då, at med godo ingen ting kunde uträttas, anländer fördenfull mot hösten med Flottan til Helsingborg. Bönderne woro där församlade i stor myckenhet och hade upslagit sina rått längs at strandkanten, emedan de med fullfister woro sysselsatte. Konungen landsteg utan motstånd, men när Absalons fartyg anlände, fastades stelnar emot honom. Det oaktadt gick han icke destomindre i land, och Bönderne drogo sig undan wid hans ankomst. Förbittringen war likwål så stor emot Absalons person, at Konungen hells rådde honom gå tillbaka til Celand, hwilket han ock gjorde mer af wördsam lydnad för Konungens råd, än af någon annan ordsak. Sedan Absalon varit tillbaka til Celand, höll Konungen ideliga Ting med Allmogen, och, såsom Absalon spådt förut, öfwerhopades Årke-Biskopen med de öhemulaste klagomål. Ingen förlikning eller stillhet kunde winnas och Bönderne insunno sig altid fullkomligen bewäpnade. I sådana omständigheter wände öfwen Konungen tillbaka til Celand, och Eskänningarnas gensträfwighet undersöds-

des tillika af Gutlandsfararne, som varit i Konungens följ. Då
 snart K. Waldemar rest tillbaka från Skåne, inställer sig Absa-
 lons och öfvertygar såväl Konungen som de Skånska utskickade
 om sin fullkomliga oskuld. Men de hemmarvarande Skåningar
 forsoro icke destomindre uti sin påbegynnade ursinnighet och förne-
 kade Presterskapet sina inkomster. Arke-Biskopen besatte då Pre-
 sterna, som woro församlade uti sitt wanliga Landemöte, at de
 skulle sluta igen alla Kyrkorna i Stifter, och förkunna et allmänt
 interdict på hela Landet. Bönderne samlade sig då uti talrik
 myckenhet i Lund, och Presterna förkunnade sin Öfverherdes be-
 fallning, oaktat alla Menighetens hotelser. När hotelser kunde intet ut-
 råtta, anhöllo Bönderne om upstos af kungöressen til des Absalon selfwo-
 re närvarande. På Presternas förbön hos Arke-Biskopen blef med
 formeliga bantlysningen innehållit. Men som Allmogens prapwiste
 sig alt utföra genom sköfning af Konungens och Arke-Biskopens
 Gårdar, ankom K. Waldemar med Krigsfolk under Fastetiden,
 och sedan han tillika med Absalon uppehållit sig några dagar i
 Lund, rycker Konungen ut och slår sitt läger wid Annelöf. Ge-
 nom Budskap samlade sig då Bønderne både ifrån Halland och
 västra delen af Skåne, och gjorde sig färdiga at angripa Konun-
 gen och Arke-Biskopen, som höllo sig aldeles stilla wid Annelöf.
 Bönderne skulle då nödvändigt öfwer Dyffe å wid Karlaby,
 och när en del af Bøndehären gått öfwer broen, anfallas de af
 Konungens folk, och Arke-Biskopens Hofmän satte öfwer et wad
 och angrepo dem på ryggen, då et stort nederlag skedde på Bøn-
 derna. Många blefwo slagne, en stor del dränkte och de öfrige
 räddade sig med flykten. Efter erhallen seger afstogade Konungens
 och Arke-Biskopens Troppar til Lund. Men då insöp tidning,
 at Bøndehären i östra delen af Skåne war församlad wid Ös-
 tingebrö. Inwånarne i Lund wisade sig wäl något tröge; men
 Konungen och Absalon bröto icke destomindre up med sitt folk, och
 när de anlände til Geringe, finna de Bønderna för sig, som ihop-
 wärfte stora högar af stenar, til at med dem afhålla Krigsfolket
 från at fara öfwer broen. Men sedan Konungens och Biskopens
 folk kommit öfwer strömmen på et annat ställe, förbyttes alt mot-
 stånd uti böner och knäfall, och Bøndernas fortsynna djärfhet
 stadnade uti en nedrig fast billig ånger, hwilken och hast i följ med
 sig

sig rättmätiga straff, om ej Segerwinnarens jämna synelag det kyrkans
hämmar. Allt blef således fredligt och stilla. Eugnet warade tillstånd till
ill K. Waldemars död 1182. Men då upbrödes Allmogen på 1200.
nytt och et ursinnigt raseri öfvergick Herregårdarna. Men detta
kuller, uti hwilket såväl K. Knut Erikson i Sverige, som Vir-
ger Karl varit deltagande på wist sed, de beskrifwit tillförne.
Absalon bibehöll sin wanliga ädelmodighet öfwen i denna förwir-
ring, och utwärfade de brottsligas försoning för allför swårt straff,
och hans förböner afböjde i synnerhet Trosta Hårads ödeläggelse,
hwilket allt af Saxo omständeligen är uppteckadt (1). En trotsig
förmådenhet umärker alltid begynnelsen af Allmogens upresning,
de förnämre och förnådnare blifwa alltid föremål för deras prä-
tel, och ndr et rådigt och stadgadt morsländ qwadst och dämpat
gåsningen, blifwa de uproriske lyckelige, om de kunna winna nåd
af dem, som de måst förelämpat.

(1) Saxo p. 375.

§. 15.

Arke-Biskop Absalons tänkesätt i det allmänna kan någor J. B. Abs-
lunda inhämtas af det föregående. Han försummade ej eller at
draga försorg om Kyrkosakerna, och är genom hans anstalter all-
männa Gudstjensten öfwer hela Dannemark satt i likformighet,
hwarigenom den hittil brukade stilsakthet rättades (1). Han
gjorde ock en annan inrättning i Lunda Domkyrka, som sedernes
ra utspredt sig nästan öfwer allt på landet. Arke-Biskopen hade
efter wanligheten sitt säte i Kyrkan främst i Choret. Alle inkom-
mande gjorde då djupa bugningar för Prelaten. Denna wörd-
nads-betygelse anstod inter Absalon. Han låter fördenksfull upfatta
Christi crucifix fram i Choret, då de inkommande måtte således
snarare wisa Christus deka högaktningss- tecken än åt Arke-Bis-
pen. Utifin öfriga wandel lesde hen ganska ostraffeligt. Herrar Pre-
laterne hade wäl i allmänhet gjort Kysshers-löfte, men så lesde
dåresser. Absalon wiste med sitt upförande, at efter hans tänke-
sätt borde lesfwa och hålla wara et och det samma (2). Man
wet alltså mycket at tala om hans förmåner, men nästan
inter om hans fel. Dock finnes ont Absalon uppteckadt, at han
gissat

Sorlans gifvit för mycken afstening på drömmar, och andra sådana små-
 tillstånd till saker, men man märker intet, at detta gjort något hinder uti
 1200. hans förordningar. Det är svårt at sätta sig öfver alla sin
 samtids fel, och werlden torde annu hafwa sina tecknepråkare, som
 intet kunna öfversikta denna swårhet med så många wärketiga
 förmåner soml Absalon: Andteligen affonnade denne wårde
 Årke-Bisöp år 1201 uti det af honom inrättade Kloster i Sorb,
 hwar han och är begrafwen (3).

- (1) *Arnoldus Lubecensis Chron. Slavorum* L. 4. C. 18. Hoc dierum cur-
 riculo ex hac luce substractus est Dominus Absalon Lundensis Archi-Epis-
 copus, vir religiosus et magni consilii sine dilerationis et præcipue ho-
 nestatis. Hujus industria omnes ecclesiæ totius Danicæ prius discordantes
 uniformes in officiis diuinis factæ sunt. In Cathedrali ecclesia crucifixum
 super altari præcepit, ut accedentibus et recedentibus reuerentia crucifixo
 magis quam sibi fieri videretur.
- (2) *Arnoldus Lubecensis* L. 3. C. 1. Dominus quoque Absalon, qui loco re-
 giminis ei [Erikus] successit, zelo iustitiæ accensus et armatura Dei suc-
 cinctus in promouenda religione nequaquam segnior fuit. Qui cum a
 Domino multis virtutum polleret donis, specialiter tamen thesauri bonæ
 conscientie, decore uidelicet castitatis vernabat. Unde velut lucerna er-
 dens et lucens emulatione sua provocauit plurimos iuxta illud - - - Hic
 quoque cum apostolo subditos suos emulans Dei emulatione, dum eos ad
 eundem castitatis arguendo, obsecando, increpando, informaret, multas et
 graves contradictiones a quibusdam pertulit.
- (3) Til vidare underrättelse om Årke-Bisöp Absalon kan man och iuföra
 det witnesbörd af Liber Danicus, som finnes inryckt i Monumenta Scanen-
 sia E. 2. p. 59. Anno ab incarnatione Domini millesimo ducentesimo
 110 obiit Absalon Archiepiscopus, qui hanc ecclesiam multis decorauit
 ornamentis, uidelicet duabus coronis et gemma, cruce, calicibus, campanis,
 Sanctorum reliquiis, libris diuersis, Pontificalibus indumentis, et deus man-
 tionibus in Esperyth et Sax. - - - thorp in memoriam sui fratribus ad com-
 munem usum reliquit. Hic tertius hujus loci exstieit Archiepiscopus.
 Archiater Stobæus har låtit trycka samma witnesbörd uti des Afhandling
 de tribus monumentis Lundensibus p. 26. men i slället för gemma, cruce
 har han gemina cruce. Men såväl i hieslwa Pergaments-Boken, som i
 Köpenhamnska Afskriften af Liber Danicus, förekommer det, som man det
 här infört. Årke-Bisöp Absalons Testamente har Otto Sperling utgif-
 wit i Köpenhamn år 1696 med grundeliga och artiga Namnrefningar.
 Nauars finnes det och hos Pontoppidan Annal. Eccl. T. 1. och kan man
 om de öfriga märkwärdigheter, som röra Å. B. Absalon, inhämta vidare
 underrättelse i det Öberopade Wärf sid. 284 f. i sonnerhet hos Saxo
 Grammaticus uti E. Waldemars och R. Knuts Resnerne. År 1769
 utkom.

utkommo Lofstaler uti Köpenhamn öfwer H. B. Absalon, upsatte af Rortan & C. F. Jacobi och P. Vogelius, som göra heder både åt Arke-Biskopen och tillstånd till Författarna. Den Grasskrift, som är införd uti gamla Chronicon Sialandiz p. 52, är snaril nog fast hård, den lyder så:

Absalon hic specie, Samson re, mente Salemon,

Nomine sub triuo tres regit ille lapis.

Terrorum terror teritur, nunc terra, potentes

Terreat hoc ejus esse, fuisse, fore.

§. 16.

Edan man talte om Svenska Primaterna Eskil och Absa: Arke-Bis: Ion, förtjenar och Arke-Biskopen i Upsala Stephanus en enskylt par i up- ihogkomst. Huru denne Arke-Biskop blifwit wigd och emottagit Pallium af H. B. Eskil, är omtalt tillförne, hwilket och skedde uti Påswen Alexander den III:s egen heliga närvaro. Påswen wiste honom än mera wälskja, då han skänkte honom en Evangelie-Bok och twänne små kors, uti hwilka några stycken af wår Frälsares eget Kors woro inneslutne. Dessa kors woro öfwerdragna med guld (1). Mellanius har och behagat pryda Boken med Guld och Juweler, men det lär han tagit af eget förråd. Uti gamla Arke-Biskops-Kronikan säges, at Evangelie-Boken kallades Karla Rnap, hwilket ingen lär kunna begripa. En at detta skulle betyda en Bok hwarmed man skulle knäppa eller kufwa K. Carl, synes wara alltför groft, och til sådan affigt war Påswe-Lagen och Romerska Biskoparnas Bullor långt tjenligare än Evangelium. Det synes därföre, at H. B. Spegels gifning är ganska trolig, som menar, at några Initial-bokstäfwer varit på bandet, hwilka gifwit de öförfarna Munkar anledning til detta dumma namn (2). Man går förbi andra orimligheter, som varit af Johannes Magnus och andra wid H. B. Staffans lewerna förebräkte, och håller sig allenast wid det som är warke- ligt och bewisligt. När K. Waldemar i Dannemark, år 1171, lät uptaga sin Faders Hertig Knuts lik, som af Påswen war förkla- rad för helig, skedde det med ganska stor högtidelighet uti närwa- ro af Arke-B. Eskil, och Arke-Biskop Stephanus, hwilken och wid detta tillfälle upläst Påswens Bulla (3). Stephanus har och mycket bidragit til förlikningen emellan K. Waldemar och Sw. K. 2: Del. M m Er

Arke-Bischof Erling från Norrige, och har Erling i synnerhet haft sitt förtroende till
 1200. Arke-Bischofen i Upsala, hwarigenom denna Prelatens anseende nog-

samt intogas (4). Man wet ej mer om Arke-Bischof Stephanus än
 hwad för är berättadt. Han affomnade år 1185 och blef begrafwen i
 Alvastra Kloster, där han tilförne varit Munk. Hwad landsman
 han varit wet man intet, ty hwad Johannes Magnus berättat,

Johannes-Bischof Johannes, Staffans Efterträdare, är nämnt tilförne, han

Petrus dödde 1188. Petrus efterföljde honom i Arke-Bischofs-ämbetet
 och dödde 1197. Om dessa är för öfrigt endast at märka, at
 de blefwo wigde och emottogo Pallium af Arke-Bischofen i Lund,
 hwilket af Påfwen Innocentii den III:s Bref demotstågeligen be-
 wises (5), så at det som Peringsköld och andre berättat, at Pe-
 trus fått Pallium af Påfwen Clemens, torde wara ogrundadt, så
 framt man intet härmed skulle mena, at Petrus fått Pallium, då
 Clemens den III war Påfwe, och då betyder denna utläteelse i
 husrödsfaken ingen ting. De som berätta, at A. B. Petrus förmått
 K. Knut til härfsard emot Saracenerna, lära hafwa tagit sin be-
 rättelse af Messenius och des Bischofs-Krönika, men hwar Messe-
 nius fått sin berättelse ifrån, wet man intet. Troligt kan det wa-
 ra. Dårskapen war på moden. Öfwerherden från Rom predi-
 kade intet annat än härfsarder mot de ochristna. Underherdarna,
 hwar i sin ordning, hafwa twiswels utan gjort det samma, så
 at sådana onyttiga förmaningar lära ej hafwa fattats, men där-
 före är man intet befogad at gifwa Arke-Bischof Petrus heder för en så-

Olaus dan ursinnighet. Efter Petrus blef Olaus Lambatunga Arke-
 Bischof. Af detta beßynnerliga tilnamn har så wäl Ark. B. Spe-
 gel som H. C. N. von Dalin fallit på den tankan, at han varit från
 Lambeth i Engeland, och synes det ganska troligt, så framt han
 intet haft swårt för at tala, och han däräs fått namn af geme-
 ne man. Men sådana och dylika gifningar behagade Läsaren gö-
 ra efter behag. At Olaus blifwit wigd och fått Pallium af Ar-
 ke-Bischofen Absalon i Lund, intyggar P. Honorius den III uti sit
 Bref af år 1217, fast uti affristen några fel förelupit uti bok-
 stäfverna, som stola utwisa Swenska Arke-Bischofarnas namn (6).
 A. B. Olof dödde 1200.

- (1) *Chronicon Archi-Episcop. Upsal. hos Benzelius Mon. Eccles. p. 37. Rorsans*
Scheffer ad id. Chron. p. 3. tilländ 111
1200.
- (2) *Spejels Biskops Chron. p. 85.*
- (3) *Chronicon Antiquum hos Ludvig Rel. MSC. o. x. T. 9. p. 26. Anno*
1171, translatus est corpus Sancti Canuti Ducis Ringstadii filii Erici
Eygothe. Die illo Danis omnibus gaudium duplicatur ex parte una et pa-
ter Regis canonizatur, ex parte alia, quod Regis filius Canutus in Regem
inungitur. Interfuerunt diei illius solennitati Rex ille Valdemarus, Archi-
Episcopus Eskillus de Lundis, Archi-Episcopus simul de Svecia Stephanus
Lector Litterarum martyrem sanctum authorizandum [canonizandum] su-
avitate Domini Papæ Alexandri.
- (4) *Saxo p. 311.*
- (5) *Innocentii III. Epistole af Steph. Baluzius utgifne L. 1. p. 246. Brefs*
vet år af 1198 til Arf. B. Absalon; orden, som høra hit, åro disse:
Et sub antecessoribus nostris bonæ memoriæ Lucio et Clemente secundum
præscriptum ordinem in Jo. et Petro supradictæ Ecclesiæ Episcopis, quos
Tua Fraternitas in Archi-Episcopos consecravit, et pallium vice ipsorum
antecessorum nostrorum contulit, dignoscitur adimpletum.
- (6) *Honorii den III:s Bref af år 1217 förefinnet uti samlingen af den*
na Niswens Brevor, som förmaras i Rom L. 7. p. 727. De åro inett
tryckta, så wida mig år bekant. Afskrift härutaf år låmnadt af E. K.
Langebeck, de hithölande orden lyda så: Et sub antecessoribus nostris
bonæ memoriæ, Lucio, Clemente, Cælestino, Innocentio ac a nobis secun-
dum præscriptum ordinem in felicis recordationis J. et C. ac venerabili
fratre C. Upsalensibus Archi-Episcopis, quos A. Prædecessor tuus pia me-
morie consecravit, et pallium vice ipsorum antecessorum nostrorum con-
tulit, dignoscitur adimpletum. Ut i slutet för det första C. bdr står P.
och för det senare, O. år klart af sig sjelf. Samma underrättelse intä-
ges af det Bref, som Innocentius den III lätit afgå til H. B. Andreas,
och Hvitfeldt lätit inrycka uti sin Danska Historia T. 1. p. 198. Dock
förefinnet här Q. i slutet för O. Sådana läse, eller skriffel åro gar-
sta wänlige, dår namnen allenast med första betälfswen stola betecknas.

§. 17.

Wland de andra Biskopar, som denna tiden warit i Swe- Biskopar i
 riga, torde Biskop Bengt i Skara med alt skäl tillägna sig Skara.
 skänsta rummet, om hvilken säges uti Bibangen til Wästgötha Bengt.
 Lagen, at sliker war aldrig til god giärninga hwarri fyr
 eller sidan. Om Kyrkans byggnad och deras prindnad wis
 sade han en besynnerlig omsorg. Chor och Altartafel och annan
 M m 2 frud

Kyrkans tillstånd till 1200. skrud förskaffade han måst på egen kostnad. Så wäl S. Marias, som S. Peters och S. Niclas Kyrkor i Skara rente många prof af hans frukostighet. Bibelen köpte han i Engeland och skänkte til Maria Kyrka i Skara. Där säges ock, at Canabona kom genom hans försorg til Skara. Om härmed förstås Orgel, som synes samolikt, blifwer det wäl det äldsta Instrument af detta slag, som kan upwisas från Exerige. Åtskilliga Kyrkor lät han upbygga, såsom i Götala, Ågnistad, Dummou och flera. Kyrkowigning och mera dylikt gjorde han liksåledes merendels på egen bekostnad, därjämte war han gismlid mot fattiga, födde och klädde dem. Utas dessa förmåner och dygder synas somliga höra til tiden, andra åter synas hafwa sin grund uti en sann Christendom, och bägge intyga om en upriktig wärnning. Biskop Bengt försummade ej eller at rikta Domkyrkan. Wid hans antrede woro ej mer än ellofwa Bo, och semtio Landbönder som hörde til Domkyrkan, men han länade efter sig Nitton Bo eller Gårdar och hundrade Landbönder. Hans öfriga qwarlätenskap bestod uti fem Tispund Silfwer, mycket penningar och annat Silfwer, djurshorn, kläder och gråskin, så mycket som tjugu hästar kunde draga uti gedt före. Ibland dessa andeliga skatter synes djurshornen hafwa warit de umbärligaste: men som denna tidens Prælater äfwen behöfde dricka eller suppa, woro ock sådana kårl nödbrändiga i andeliga sataburen. För det allmänna har han ock hytt mycket omwårdnad, emedan han lätit upröddja kärr och uprätta broar på åtskilliga ställen, så at han sträckt sin omtänks både til andeligt och werldligt, och warit wärkeligen en betydande Biskop, och nyttig medborgare. Utas alt detta synes man kunna sluta, at han warit af förnäm och rik släkt, dock är det öwrigt, antingen han warit af Bonde-Familien eller någon annan gammal ätt, som denna tiden war i anseende. Man wet ej eller hwarken när han blifwit Biskop eller när han dödt. En hward B. Rhyzelius säger, at han dog år 1190, år en blott gisning. Man wet endast med wisshet, at han lefwat emellan Biskoparna Odgrim och Järpulf. Denne senare war Biskop Bengts Efterträdare, och är det nog indeligt af Påfwen Celestin den III:s Bref af år 1191, at han då redan war Biskop i Skara, emedan Järpulf nämligen, och Ark. B. Petrus i Upsala, samt en

Cardinal från Rom förordnades til skission emellan Biskop Col Rurans i Linköping och Biskop Stenar i Werid, hvilka woro oense om gränsskillnaden emellan deras Stift (1). Utas R. Knuts Bref af år 1199, där Järpulf säsom Biskop i Skara återopas som wise, finner man, at han ännu förestod Biskopsstolsen, hwilket är all det man wet om tiden på hwilken han lefwat (2). Eljest är Järpulf därfore i synnerhet märkwärdig, at genom hans påbrif wanpe blef Tionde-afgiftens införd ämnistene i Wästergöthland. Man kan intet sluta annat af Biskop Brynolls Krönika, fast man efter Bihanger til Wästgötha Lagen snarare kunde falla på den tanken, at Biskops-Tionden blifwit af honom införd. Men som Biskops-Tionden war allid innesluten uti den andra Tionden, lär förmodeligen så den ena som den andra på en gång blifwit bewillad. För öfrigt wet man intet mer om Järpuls person eller släkt, och med gissningar wil man intet uppehålla Läsaren. Den som härutinnan har smak, behagar söka dem hos Spegei och Rhyzelius uti sina Biskops-Krönikor.

(1) Örnbjelm H. E. p. 570.

(2) - - - H. E. p. 579.

(3) Om Tionde-afgiftens införande är för öfrigt omtalt uti R. Knuts Eriksons lefwoerne. Swad som annars är sagt om Orgel eller Kantabona bestyrkes af Bihanger til Wästgötha Lagen s. 96, där orden äro dessa: Medh hans radhom kom Kantabona til Skara, oc hana tidp te han med sinom peningom, uti Latinska Öfversättningen som Lunds upfatt af Wästgötha Lagen, har han sprungit öfwer denna rad. B. Rhyzelius har ock förbigått denna omständighet uti sin Biskops-Krönika. Icke desto mindre har B. Rhyzelius gifwit sielf anledning til denna gissning genom et privat Bref. Och synes det wara nog troligt, at härmed förstås Orgel. Efter ordet betyder wäl Kantabona intet annat än Sång-låttare, dock efter B. Bengt säges hafwa döpt den, kan man hafwa närmare anledning at tro, at härmed menas Orgel; ty annars synes det hafwa warit nog, om man sagt, at han låtit försärja den, som där sägs om Bokena Bona eller Boklåttaren. At man eljest haft Orgel uti Domkyrkorna ganska länge, kan slutas af Monumenta Scandinavica P. 2. p. 163, hwar där berättas, at Presten Thor Wiörn från Halland, som dödde i Lund 1237, blef begrawen mid Altaret under Orgelen, sub organis; Detta vittnesbörd förekommer ock uti Köpenhamnska MSC af Liber Vaticanus, mid vii Id. Oct. men årtälet är 1237. Men Lundste Verme. Boken har samma år, som står i Monumenta Scandinavica.

Kyrkans
tillstånd til
1200.

Kol Biskop
i Linköping.

Äf de andra Biskopar uti tolfte århundrad är i synnerhet märkwardig, Kol Biskopen i Linköping, och Stenar Biskopen i Werid. När Biskop Kol tillträdde Biskops-ämbetet wet man intet, men at han wandrade af til Jerusalem har man sig bekant, han dödde och där år 1195 eller 1196. År 1177 har Påfwen Alexander den III genom Bref af d. 16 Kal. Aprilis, på Biskop Kols begäran, bekräftat icke allenast all den egendom, som Biskop Kol då hade, utan och hwad främdeles Biskoparne i Linköping kunde förwarfwa, under swåraste straff af förlust af heder och wärdighet här i werlden, och strängaste hämd på öfriga domar för alla dem, som understodo sig at förslämpa Biskopens egendom, men tillsägelse af Jesu Christi frid för alla dem, som låto bemålta Kyrka i frid njuta sin egendom. På hwilket sätt saligheten för mycket godt köp förwarfwas kunde, ty ingen ting war lättare, än at lämna des gods och gårdar oansäkrade. At Biskoparna i Linköping då redan blifwit ägare af wackra fastigheter, kan inhämtas af samma Bref, ty där upräknas, utom årskilliga gårdar i Linköping, Munkboda ellers Norsholm med sina tillhörigheter, Normlösa och des tillhörigheter, årskilliga gårdar wid Skenninge, en gård i Hefleby, årskilliga gårdar på Vland, årskilliga gårdar i Mödre, Kiepstad i Nudungen, Widesorp, Löfaryd i Finveden, Kåns, Westhus och Tortilstorp, så at man borde anse Linköpings Domkyrka såsom skäligen förmynden, at hon intet borde kallas hwarken tenuis eller paupella, ej eller finnes den utlåtelsen uti Alexander den III:s Bulla sådan som den af Örnhielm finnes uplagd (1), och måtte det hafwa stått uti et annat Exemplar, som warit uti B. Rhynchii händer. Hwad annars Biskop Kols personliga egenskaper beträffar, har han warit en ganska raffar Man, hvarsföre hon och kallas uti gamla Biskops-Kronikan:

En fullkaga Man til örslig och strid
I hwilket som bäst torfdes wid.

At han warit i tvist med B. Stenar i Werid om Eufis-gränssörna, är nämnt kort förut, och skal främdeles widare emöras.

III

Vil man tro det Monument, som A. B. F. Benzelius låtit trycka uti Annmärkningarna til Vaskovius, har B. Stenar varit i släkt med K. Carl Swerkerson, och har han genom hans befordran blifvit Biskop i Werid efter Menighetens allmänna åstundan (2). Han hade tillförne varit Biskop i Linköping. Af en nu obekant ordsak nedlade han sitt Biskopsämbe och blef Munk, förmodligen uti något Cistercienser-Kloster, emedan han ifrån et sådant convent wardt kallad til Biskop i Werid. Han asträdde sin Biskops-wärdighet endast efter A. B. Eskils tillstånd från Lund. Detta misshagade wäl helige Fadren i Rom, men det oaktadt gaf han, likwäl sitt nådiga bifall til Kols wäl, som uti Stenars ställe war kallad til Biskop i Linköping. Vil man tro B. Rhyzelius, har Stenar därföre nedlagt Biskops-stawen, efter han intet blef Arke-Biskop, hwilket kan wara möjligt, men ingen grund har det i äldre skrifter. At han varit trätedryg, är åter en besyffning, som honom hos de äldre intet tillägges. Af Påfwens Cælestini Bref wet man, at Kol och Stenar varit wilstande, men hwem som wäckt frögan och gifwit anledning til tråtan, är intet afgjort. Ut i den gamla Förteckningen på Werid Biskopar säges, at Stenar lidit mycken förbljessa, så at han och varit widsakad at begifwa sig i landsflyktighet, då han af Arke-Biskop Absalon i Lund blifwit med mycken wälwilja emottagen. At K. Knut Erikson intet varit särdeles öm om K. Carl Swerkersons anhöriga, kan man finna af det föregående, och kan wäl B. Stenar hafwa råkat genom sin höga Släktinges fall uti oldgenhet: men rätta sammanhanget så af detta som annat mer saknas genom brist af Handlingar. Af et Bref som A. B. Absalon utgifwit i Lund år 1180, hwilket Stenar som Biskop i Werid underskrifwit (3), kan man se, at han då varit i Lund, och torde han då varit i sin Landsflyktighet. At det öfriga af B. Stenars lefwärne synes wara uti en ewigwarande glömska begrafwet.

(1) Örnbilsm H. E. p. 563.

(2) E. Benzelius ad Vaskovium p. 77.

(3) Stephanus in Prolegom. ad Saxonem Grammaticum C. 17. p. 18.

Ryrfans
tillstånd till
1200.

§. 19.

Biskops-
Stiftet så
fina grän-
sor.

Äf det föregående kan man inhämta, at Biskops-Stiftet kommit i Sverige under telfte århundrad uti sin fullkomliga stift, sådan som de sedermera hafwa haft under hela Påswiska tiden. Upsala Årke-Biskopsdöme inbefattade Jönskölderna och alt som låg längre bort at Norden til des gränser af Finska Biskopsdömet tog emot. Det war således widsträckt nog och kunde gifwa tillräffelig spela at en nitisk Herde; men om och huruvida denna angelägenhet blifwit wärdad, har man ingen undermått. Eroligast är, at de aflägnare orter blifwit ganska sällan med Biskops-visitationer beswårade, utan hafwa de här och där fringskrödde Prester satt sina åhörare förnämsta Christendom uti erliggandet af Preste-rättigheterna, då desse döpte hedningar där emot hafwa lefwat oansäktade. För öfrigt war Årke-Biskopsdömet nytte, och förmodigheten hade ännu mer kunnat hinna til någon särdeles högd. Man kan sluta det af Påswens Lucii den Ups-Stadskistels Bref på Upsala Biskops-rättigheter af 1185 (1), uti hwilket han nämner ej mer af Biskops-egendomen än en gård i Upsala med sina tillhörigheter, Nambys med des tilliggande ågor, Kullarna, förmodeligen Upsala högar, och deras tillhörigheter, fisket i Eskarleby och en gård Muntson. Biskopen i Edermanland hade redan sitt säte i Esträngnäs, när Årke-Biskopsdömet inrättades, och blef Årke [Neenic] förenadt med Esträngnäs genom K. Carl Swerkersons försorg, hwartill såwål Årke-Biskop Stephanus som Årk. B. Eskil gifwit sitt nödwändiga samtycke (2). Wästmanland hade ock fått sin egen Biskop, hwilken residerade i Wästerås, men hwad han ägt, utom wanliga Biskops-rättigheterna, är obekant. Ut i nästföregående §. har man talat om Biskops-egendomen i Linköpings Stift. Man har ock nämnt kort förut, huru Biskop Bengt i Skara föröft Domkyrkans inkomster. Man har således omredt, at Stenar blifwit Biskop i Werid i K. Carl Swerkersons tid. Des träta med Biskopen i Linköping war wäl yppad om andeliga lagfagan Stiften emellan, och til wisga skiljomans afgörande hånstuten, men hellska wisten lär hafwa blifwit ännu någon tid pågjord. Det är ärmintone oförnekligt, at Cardinalen Vilhelmus Sabinensis afgjorde ändret-
gen

gen et dylikt twistemål imellan dessa nästgränsande Biskopar, be-
träffande inkomster och Lagsaga af Tiudungen och Sinvoden, ^{Stortax}
hvilket utslag Påfven Innocentius den IV genom sin Apostoliska ^{tillstånd till}
myndighet widare bekräftade år 1248 til Linköpings Biskops för- ^{1200.}
mån (3). Finland hade ock fått wid slutet af detta århundrad
sin Biskop, men Stiftets råmärken berodde förnämligast på
Sveriges öfwerwålde där i landet, hvilket ännu intet war kom-
mit til wärkelig stadga. Således wiste man nästan öfweralt,
hwar Biskoparne ödra söka sin hjord, och sären hade sig ock ät-
minstone bekant til hwem de skulle aflämna sina andeliga afgälder.
Och ehuruwål ännu mycken hednist öfunnighet uti de aflågnare or-
ter förmodade landet, som man finner, at ännu i Järnåraland en heda-
nist blindhet härskade, då R. Sverre från Norrige wid år 1195 för där-
igenom, blef likwål Christendomen alt mer och mer utwidgad,
efter tidens tankefätt, och man idt döpa eller Christna sig nästan
öfwer alt. De enfalldige än öfwerblefne hedningar hade ingen
spanerlig ordsak at hålla fast wid sina Förfäders dårskaper.
De wiste ganska litet hwad de gjorde och mindre hwad de trod-
de. Christna Lärän kunde ock i början intet affrädka någon, man
begärde allenast Döpselen och uprepandet af några ord, som skul-
le utmärcka Trossbekännelsen, och då war omwändelsen redan gjord.
Hwad tunga, som åtsjölde Papistiska Christendomen, förmärktes då
först, när man blifwit stadgad i öfweringelsen om Presternas och
de andeligas helighet. Om ej rätta Christendomen hade någon
särdeles förmån och tilwårt af en sådan omwändelse, wann lik-
wål allmänheten. Ty de i willä marken fringströdde hedningar
erkände annars hwarken en eller annan öfwerhet, men nu, sedan
de kommit under Biskoparnas Lagsaga, blef ock werldsliga öf-
werhetens besallande myndighet en nödwändig påföljd, och den ord-
ning, som Kyrko: regementet förde med sig, skaffade ock så widå
någon ordning i hellsma Staten.

- (1) Lucii den III:s Bulla är tryckt hos Ormbium H. Eccl. p. 567.
- (2) Man kan se här om Alexander den III:s Bulla hos Ormbium s. 213.
- (3) Innocentius den IV uti sin Bulla af år 1248; de hithörande ord äro
följande: Cum inter te et Venerabilem Fratrem Episcopum Vexionensem
super terris de Nintung et de Finvidia fructibus quoque ac pertinentiis
suis coram venerabili fratre nostro Episcopo Sabineni tunc in illis parti-

Kyrkans
tillstånd till
1200.

bus Apostolice sedis Legato questio verteretur, idem Episcopus, cognitis causis meritis, definitivum pro te Sententiam promulgavit, quam apostolico petuisti munimine roborari. Brevet är stäldt til Biskopen i Linköping, tagit af Linköpings Perme: Bol och sinnes Affkriften uti Orubielms Bujariuin T. 1. p. 321.

§. 20.

Men denna lilla förmån upvägdes af långt större olägenheter, hwilket esomofkast i det föregående är anmärkt. Verldliga öfwerhetens förnämsta ögnemärke bör wäl wara stäldt på Rikets beständiga och waraktiga wälgång. En Konung, som wil upriktigt och kan göra godt, är öfwerhopad med så många oumgängeliga göromål, at tiden förslår näppeligen til wårdande af de måst angelägna ärenden. Påswiska lärans bekymrande och merendels onddiga författningar fördröade sysslor, så at där war nästan ingen tid, som kunde användas på en mogen estertanka för framtiden. Kloster skulle upbyggas, Biskopar, Prestes och Munkar riktas, ewigwarande träter imellan de afdeligas strå och werldsliga menigheten skulle afgöras, Helgedagar, som öfades utan måtta, skulle firas, Fasterider i aft tagas, dageliga Wäfsor afhöras. Man skulle allt jämt bekänna sina synder för Presten, och säja både hwad man hade gjort och hwad man ärnade göra, därpå fölgde omständelig bikt och penitens; hwilket allt skulle nog åktas, så framt det skulle wara wäl, utom en oändelig hop andra måst onddiga omsorger, så at omtanken om hwad som war warfeligen nyttigt för riket blef skingrad uti en fruktlös skara af ömfeliga snälsaker. När man ärdteligen härdat ut med allt detta, skulle man wara beräufat på at taga emot den ena budbäraren efter den andra ifrån Rom, som alltid flagade öfwer Kyrkans fattigdom och förtryck, ty detta war et folk, som aldrig hade nog, så länge de intet hade allt. Utomdes hade man nu snart sagt i hundrade år öfwerkrifit Christenheten, med den hårlighet, som låg förborgad uti de narraktiga Korstågen. Denna oumgängeliga helighet predikades och nu med eftertryck i Sverige. Antingen Caracener, Turkar eller Araber innehade Canaans Land, kunde det göra dem, som bodde i Sverige, et och det samma. Men man kunde så syndernas förlåtelse och blifwa salig genom dessa

dessa upptåg efter Prästerskapets försäkran. Därföre är ock ingen tvifvel, at ju äfkillige Swenske varit delaktige uti de förra Cans tillstånd til
 nansiska utrustningar. Men at folket under Swenska fanor samlat sig i denna affigt, gifwa de gamle Häfdatecknare ingen anledning til, för än under K. Knut Eriksons regemente. Jerusalem
 war redan intaget af de Västerländska Christna år 1099. Et
 Konunga-Rike war ock där uprättadt, som hade hela Österlän-
 ska swärmen emot sig, och hade således förnämsta styrkan uti de
 förväntade undsättningar från Västen och västra Christenheten. Helliga Fadren i Rom sparde ingen nöda och konst til at öfver-
 tala de Christna til detta försvifade företagande. Underwärt Erikson til
 följde predikningarna därom. Syndernas förädress utöstes på alla, Cans
 som wille påtaga sig korset. Grova skätkar af folk församlade sig
 fördenstull til detta heliga wärks utförande tid efter annan.
 Rådjäre, Konungar och Prinsar togo del därutinnan. Men enig-
 het imellan kossbärarna, förnuftiga och sammanlångade Planer och
 stadiga förbund med Grefliga Rådjärfarna stodo intet at wänta i så
 förwirrade omständigheter, därföre gick ock den ena hären i grund
 efter den andra, som war från Europa affärdad. År 1187 ha-
 de likwäl de Christna ännu et matt och waktande Rike uti Jeru-
 salem under K. Guido af Lusignan. Detta Rike war omgiffwit
 snart sagt på alla kanter af de länder, som stodo under den mäk-
 tige Sultan Saladin. I början af det nu upkomma krig blef
 staden Tiberias intagen af Saladin år 1187. Guido skyndade
 til den belägrade stadens undsättning, men såwäl han self som
 Ordens Mästaren för Tempelherrarna och Johanniter-Riddarne
 tillika med många andra förnämna Europeer blefwo efter et tappert och
 enwist motstånd til fånga tagne, hwatföre ock Jerusalem samma
 år måtte upgifwa sig i den fegrande Saladins händer. Det war
 således ute med Jerusalem Konungadöme. Men någon tid där-
 efter ankommer höledes en stor skara af Danekar, Norrmän,
 Götter, Swenskar och Friständare, och förstärkte de än öfver-
 blefna Christna, som belägrade Prolemas och woro tillika selfwe
 belägrade af Saladin (1). Uti den därpå följande träffning haf-
 wa de Swenske utstått första anfallet af Sal. dins Troppar, och
 och när de blefwo öfverända kastad, hafwa Friständarne utstått
 starkaste hettan (2). Utgången af Fjälslaget war, at Prolemas

Korståg
 under Knut
 Erikson til
 Cans
 Land.

Kyrkans blef intaget år 1191 af de Christna, och förblef ännu någon tid
 i afstånd till under de Christnas våld. Detta är det enda ställe som man
 ännu funnat hos de gamla igenfinna, som innehåller tydeligt och
 omständeligt intygande om de Swenskas deltagande uti dessa
 Österländska hjeltebedrifter. Och ser det ut, som Wäfrwen Hono-
 rius den III har haft afseende på denna för berättning, när han uti
 sitt Bref till Konungen i Sverige af 1222 uttrar sig, at det
 skulle wara en stor wanheder för hela samhället, om de Swenske,
 som uti heliga Frigen varit wase at wara de främste, nu skulle
 blifwa tilbaka (3). Dessa omständigheter har man trodt sig bö-
 ra med så mycket mera skäl ihogkomma, som våra wäntige Hi-
 storiekrifware gådt dem aldeles förbi. Hurwidå man ifrån
 Sverige framdeles tagit del uti Korstågen, hwissas hetta eller
 rättare nra ännu intet funnat swalna, oaktadt alla hit intil feds-
 da seuktidsa utrustningar, skal på sina ställen blifwa anmärkt,
 fastän, så mycket man ännu funnat utredna, måste undsättningen
 ifrån våra orter bestådt uti gårdar och sammanköpt af penningar,
 hwarpå man har oemotfägeliga och tydeliga vittnesbörd.

(1) Chronicon Conradi Liechtenau. Civitas accor, quæ antiquitus Ptolomæi
 vocabatur, in litore maris est posita, et ipso mari a meridie et occiden-
 te preclusa, ab oriente vero et septentrione patet. Ex qua parte rebellan-
 tibus Terris [Turcis] refertam Italici urbem obsederunt. Quos postmo-
 dum veniens Saladinus cum multitudine infinita obsedit, credens illos
 propter paucitatem plenius posse delere. Sed misericordia favente, divina
 ei in contrarium cessit. Nam diebus paucis evolutis venerunt Daci, Nor-
 manni, Gothi, Franci [lege: Frisones], et ceteræ gentes insularum, quæ
 inter occidentem et septentrionem sitæ sunt, gentes bellicosæ, præter cor-
 pore, mortis intrepidæ [adde bipennibus armatæ] navibus rotundis, quæ
 Helnachæ dicuntur [lege: Shacke] advectæ. Hi si non supervenissent,
 Christiani funditus essent demoliti. Isti cum ipsis Italicis civitatem
 obsederunt. Detta vittnesbörd af Conrad a Liechtenau finnes uti Jacob
 Benzels Palæstina p. 118: Conrad a Lichtenau lefde i 13 århundrad,
 och således ej särdeles långt från dessa tider, och för ifrigt har W. B.
 Jacob Benzels påmint, at denne Abbot tagit sin berättelse ord ifrån
 ord af en äldre Berättare och des Descriptio terræ Sanctæ, som ännu
 finnes skrifwen uti Upsala Bibliothec.

(2) En Florentinisk Munt, som varit Biskop uti Accor eller Ptolomæi,
 har lämnat underrättelse om denna omständighet. Hans ord äro
 följande:

Quomodo Saladinus expugnavit Regem [Guidonem] Frisonibus sustentantibus agonem.

Rylands
tilskänkt till
1200.

Quos [Christianos] instanter dimicans pellit in Turonem
Suetis victis Frisones sustinent agonem
Quos stella deduxerat insimul Acconem
Magis quæ monstraverat Judæ regionem.
Hi sulcatis fluitibus æquoris Hispani
Ad Urbem Acephalim venerunt melani
Ubi Ducem statuunt sicut viri Iani
De avicenis Jacobum licet essent Dani.

Detta witnessbörd är ock anfördt uti J. Benzelijs Palestina p. 122.

- (3) Honorius den III uti sitt Bref til Konungen i Sverige, som Vastovius låtit trycka uti vicis aquilonia p. 173. O quantum accresceret ejusdem terræ subsidio, si de propagata devotione Patris in filios per unum ex ipsis subvenires, in tantæ necessitatis articulo, Crucifixo. O quam magnifice ad succursum devota Suecia se pararet, ut mittendo placeret et misso. Absit ut post terga remaneat quæ præcedere consuevit. Absit ut tam salutari Christi servitio gens tam Christiana se subtrahat! absit, ut quæ pro Domino habemus opera multa sustinuit in peculiari bello Dei Filii soluat militæ cingulum, arma relinquat rubigini, animum neget victoriæ, cum corona non desit victoribus &c.

12. Cap.

Om

Sverkerska och Erikiska Konungarnas Regerings-
bytte til Folkungiska Konungarna.

§. 1.

Sed R. Sverker Carlsons uttråde til Regeringen slutas
det tolfte århundrad, och Swenska Historien. företeer åt R. Swen-
stilliga nya fast merendels beklageliga förändringar. ter Carlson.
Hans regerings tid war: kort och bullersam wid slutet, fast bdr-
jan war nog stilla och fredlig. Ingen oro förspordes från ut-
ländska Magter. Minskningen emellan Swenska och Norska

N. n. 3;

Hof.

R. Sver. Hofven, hvilken war stadsfästad genom Svenska Prinsens
 ter Carlsson. Margaretas giftermål med Konung Sverre, warade ännu,
 och desutan war R. Sverre besvärad med en beständig oro af
 inhemska buller. R. Knut Erikson hade wäl intet offentligen
 blandat sig uti Norska sakerna, men alla wänskaps- och wäns-
 icke desto mindre, hwarföre och när R. Sverre gifwit R. Knut
 wid handen, at en man som kallade sig Erling Månson, och
 gaf sig ut för R. Måns Erlingssons Son, uppehöll sig i Wä-
 stergöthland, blef han efter R. Sverres anmodan på Wäringad
 uti et storn, hwarföre han och utaf allmänheten kallades Er-
 ling Stenwägg. R. Sverre dödde 1202, och hans Son Hå-
 kan Sverreson blef af Wärlbenarna och större delen af landet
 förklarad för Konung; och wänskapen inellan Sverige och Nors-
 rige wardt bibehållen som tilföre. Underlid hade Erling
 Stenwägg fått tillfälle at rymma från Wäringad, hwilket skedd
 på det sätt, at Erling förmådde Hustru, som bar mat til ho-
 nom, at skaffa sig en hop sakar. Därför skär han sänder i run-
 for, knöt dem tillhman, och hvarde sig således neder om natten
 genom sönstret. Härupå försogade han sig til Bergslagen (Järn-
 bärger eller Järnbärgalund), hwar han af R. Håkans utfickade,
 wälskels utan efter R. Sverres tillstånd, blef ihjälslagen (1).
 Men i dennas ställe utgaf sig en annan på Skanders Marknad 1203
 för Erling Stenwägg, och fick både tillopp och anhang (2). Af
 allt detta kan man sluta, at ingen fiendelighet från Norrige be-
 svårade Svenska Inbyggarna. Ut i Danne-mark war R. Sver-
 ter upfostrad, han hade och gift sig där uti en af de mäktigaste
 Adelter i Landet, och hans Gemål Bengta war den namnkunnig-
 ga Ebbe Sunasons Dotter, och Broderdöter af Andreas
 Sunason Arke: Biskopen i Lund. På sitt Möderne war
 R. Sverter uti nära förbindelse med det Kongliga Huset i Dan-
 nemark, så at han hade all anledning at künna sådana sig af all
 slags naboligt förtroende på den sida. Norska Regenterna hade
 och så mycket at stå med sina inländska omständigheter, at
 Sverige hade ordsak at afwen på den kanten lifwa uti en full-
 komlig trygghet. I anseende til oflägnare Stater war man när-
 nu uti Sverige utan allt beklammer.

(1) Norska Krönikan af Peder Clausen p. 532.

(2) Norriska Krönikan s. 533. Torfaus H. N. T. 4. p. 48. Utaf dessa Fälden **Ewerker** uti Norriska Krönikan skulle man snart kunna se, at Knut Erikson i Sverige lefde ännu. Men ehuruwäl man är i sågon villrådighet om **K. Knuts** döds, år, i anledning af de Handlingar, som Ornhjelm uti sin *Ayrlo-Historia* andragit, hwarom tillförne på sitt behöriga ställe är påmint, är dock all likafälle, at **K. Knut** i Sverige intet öfwerlefwat **K. Swerere**, så at man är nödsakad at tillskrifwa det som i Norriska Handlingarna säges om **K. Håkan Swerresen** och des budskändning til **K. Knut**, snarare til **K. Håkans** Fader än til honom self.

§. 2.

Inkomlands war Riket uti fullkomligt lugn, och det agg, som hit intil synes hafwa uphissat **Ewerkerska** Släkten emot den **Erikska**, war antingen för en tid aldeles förqwarf, eller åtminstone så förborgadt och hemligt, at ingen betydellig wisämja oroade allmänna stillheten. Man kan sluta det af **K. Swerres Anke-Drottning Margareta**, **K. Knuts** Enster och **K. Erik** den heligas Doter, som efter sin Herres död tog sig före at resa tillbaka til sitt Fädernesland, hwilket hon förmodeligen intet wägar, så framt något tekn af hat warit wisadt på **K. Ewerkers** sida emot **K. Eriks** den heligas Esterkommande, så mycket mer som **K. Håkan** i Norrige bewisade emot sin Fru Styfmoder. all upståndelig högaktning, och såg intet gärna, at **Anke-Drottningen** wille resa från Norrige; Men Drottning Margareta stod intet at öfvertala, hon reste därföre til Sverige och lefde där i all säkerhet och förmodeligen med alt nöje. Under en så önskelig stillhet austrädde eller rättare sagt fortsatte **K. Ewerker** sin regering i de första åren efter **K. Knuts** död. Til sina personliga egenskaper war han en raff Prins, artig Herre och älskade sitt Fädernesland (1). Hans Fader **K. Carl Ewerkersen** hade haft mycken tilgifwenhet för det andeliga Ståndet, och **K. Knut** hade ej eller warit Prestfiende. Man kan af det föregående finna, huru anfärliga förmåner de andelige sig förwärfwat under **K. Knuts** regiments-tid. Det är både möjligt och troligt, at **K. Ewerker** haft dem, deras förböner och förmaningar at tacka, hwarföre han redan i **K. Knuts** tid blifwit förklarad til Esterträdare och til **Afwenntys** afwen upptagen til Medregent. Åtminstone gaf **K. Ewer**

Sverker Sverker ingen af sina Företträdare efter i bewågenhet mot **Pre-
Carlson.** sterkskapet, antingen det då skedde af tacksamhet, eller ock därföre,
at han trodde, det borde så wara. **Början** af det trettionde år-
hundrad eller år 1200 är ganska märkwärdigt för Påswiska
1200. Presterskapet i Sverige. Påswarne hade länge predikat, at Pre-
stern, som Guds Tjenare, stodo intet under werldslig Öfwerhet,
Andeligt men ingen Konung i Sverige hade ännu gifwit Därtill sitt uttogs
Frälse ut- sommer. feliga bifall; så at detta privilegium war ännu både twåtydigt
och wärlande. Ty ehuru högt Påswens myndighet war redan
stigen i Sverige, woro likwäl des beslut ännu intet ansedde som
otwifwelaktiga Tros-artiklar. Man behöfwer allenast påminna
sig Presternas giftermål, som woro länge sedan utbömde på de
slästa ställen, til följie af Påswarnas besynnerliga nitälskan, men
woru icke destomindre ännu både tillåtelige och lagliga öfwer he-
la Sveriges Rike. Det war således ännu oafgjordt, huruvida
Presterskapet borde anses för en skattfri och domsfri Menighet, an-
skönt det af Påswarna långt förut war påyrkadt. Men K. Sver-
ker war straxt tilfreds at förkunna hela andeliga Ståndet en full-
komlig friskällelse ifrån all werldslig eller Lekmannas Domstol
uti alla brottmål, och skulle en Klerk wara ingen annan än sin
andeliga Förrman uti sådana omständigheter ansvarig. Därjämte
skulle alla Kyrkan tilhöriga jordar och hus wara fria för all Kon-
ungslig tunga af hwad namn den wara måtte. Detta Bref är
dateradt, som sagdt är, år 1200, och utsättes tillika at detta år
war K. Sverkers hjerde Regerings-år, och det andra från Ar-
ke-Bisshop Olofs inwigning (2). Här lades således första grun-
den til det uti våra gamla Handlingar så ofta förekommande
andeliga Frälse, hwilket syftade förnämligast på skattfriheten, och
här bör sökas rätta källan til Konunga-maktens förswagande:
ty så länge Kronan eller Konungen hade rätt at upbåra den år-
liga skatten af et Hemman, kunde det i wißt hänseende wara li-
ka mycket, antingen det hörde til Kyrka, Kloster eller en annan
enskyldt person. Men nu och sedermera förminskades Konungens
ärliga ingälder i samma mån, som Kyrkan genom Edp, gåfwor
eller Testamente förwårswade någon fastighet. Och som Påsw-
liga andakten tiltog genom fruktan för skärseld och annat sådant
fräck, blef denna betydande påföljd alt mer och mer känbar, fast
det i början kunde intet särdeles märkas. (1)

(1) Rifanget til Wälfadha Lagen s. 94. yttrar sig på detta sätt om K. Sverker. Sverkers person: Saxtandi war Swärkir Konunger smidillir man och goder dranger, unndio sinni rífi wál. Catalogus Regg. Svecie hos E. Regnerius Mon. Eccl. p. 71. Sexto decimo loco regnavit Sverkerus junior filius Karoli Regis sapientia pradius et armis strenuus. De uttåtelser som Ericus Olai har om K. Sverker äro något omständeligare och kunna behöfwa förklaring p. 55. Mortuo Rege Canuto S. Erii filio, successit ei in regno Suerkerus seu Suerkillus Caroli Regis filius, vir prudens et elegans et regnum Svecie prudenter fideliter et pacifice gubernans.

Carlson:

(2) Detta Bref finnes hos Örnbjelm H. E. p. 581.

§. 3.

K. Sverkers antråde til Regeringen war således med inga mols förmodrad, utan det ser ut som alle woro nöjde så werldslige som andelige. Drottning Margareta reste wäl efter et kort wilstande i sit Fädernesland tillbaka til Norrige 1203, men intet misnöje, som hon sått i Sverige, föranlåt henne til denna återfärd, utan sakens sammanhang war helt annorlunda. Uti sin afledna Herres K. Ewerris tid war hon i ganska stort anseende, och Konungen afwen i wigtiga mål fölgde understundom Hennes råd och förböner, änsfönt han likwäl någon gång sade förut, at detta skulle lända både til hans och hennes enskyldta skada. Men detta minskade aldeles intet förtroligheten emellan detta höga Par, ej eller förändrade det Hof-partiets eller Birkebenarnas tilgiftvenhet. Baglerne däremot eller de, som woro emot K. Sverre och höllo parti af K. Wäns Erlingsons förmenta eller updtade Söner, utropade och nämnde henne för Gódhista Håpan. Detta föraktades, och K. Ewerris afgång förordsakade hos Drottning Margareta en saknad, som war rätta grunden til hennes resa til Sverige (1). Drottning Margareta tager då med sig sin enda Dotter Christina, som hon hade med K. Sverre, samt sin Ensteboter, som ock het Christina, och reser igenom Nyslo, ärnandes sig til Sverige. Birkebenarne wille ingalunda tillåta, at Prinsessan Christina skulle fara ur landet, Petter Creiper K. Ewerris Ensterson passar därföre på tillfället, när Drottning Margareta war i bad, springer in i hennes rum och ropar, at Baglerne woro i staden. Prinsessan blef däröfwer mycket Sw. K. 3. 2. Del.

Drottning
Margare-
tas återresa
til Norrige.
1203.

Swerker försärad och **Peter Steiper** tager henne i samnen, **Frindar** med **Carlson**. henne til stranden, för henne neder i fartyget och seglar bort med henne til hennes Herr **Broder R. Håkan**, där **Prinseskan** med all den höga tning bemöttes, som hennes stånd kunde anstå. **Drott. Margareta** kom wäl neder på **Ekeppsbroen**, innan **Peter Steiper** war kommen särdeles långt bort. **Drottningen** begärde då at få sin **Doter** tillbaka, men när **Peter Steiper** swarade, at **Prinseskan** skulle först besöka sin **Broder Konungen**, wiste hon bannor och hotelser på **Peter Steiper** och hans sölje, så länge hon kunde se fartyget (2). **Steiper** for icke destomindre sin wäg, och **Drottningen** med sin **Ensterdoter** fortsatte resan til **Wästergöthland**, helt tröstlös och bedröfwad öfwer sin **Doters** bortförande, för hwilken hon hade en innerlig kärlek. **R. Håkan** affärdade likwäl genast bud med **Bref** til **Drottning Margareta** med all wänskaps-beringning och försäkran om all den afsting som kunde ästas, så framt **Drottningen** och **Fru Christina** wille komma tillbaka: och **Drottningen**, som intet kunde lefwa åfrlid från sin kära **Doter**, reste samma år tillbaka til **Norrige**, utan at wara därtill förblaten, så mycket man wet, af någon oro, som uppades i **Sverige**.

(1) *Torfaus H. N. T. 4. p. 28.*

(2) *Norriska Krönikan f. 530.*

S. 4.

På detta sätt war ännu allt stilla och fredligt i **Sverige**. **R. Knut Eriksons** Barn lefde imedlerid uti fullkomlig ro på **Ekja**.
 1205. råas i **Wadsbo-härad** i **Wästergöthland**: men år 1205 affärdades mördare af **R. Swerker** til at taga dem af daga, hwilket så wida fullbordades, at de blefwo alle dräpne, undantagandes **R. Knuts** **Prins Erik Knutson** som undkom med flykten til **Norrige** (1).
 Söner drä- Om detta förtroflade och ogudaktiga upståg har man ingen tydlig och tillräckelig underättelse uti våra egna **Nordiska Handlingar**. Den äldradösta berättelse, som nu är at tilgå, finnes uti **Påfvens Innocentii den III:s Bref** af år 1208 (2). Men där beskrifwes saken på et helt annat sätt, än man hic intil uti våra
 Swer

Svenska Skrifter finner den vara utförd. Som ingen af våra **Sverker** Historie-skrifvare behagat betjena sig af detta Bref til uplysning af vår Politiska Historia, är nödigt at Brefsvets omständeliga innehåll här inryckes. Påfven anförer här, huruledes **R. Sverker** efter sin Företeddades död kommit til Regeringen i Sverige, och fattat mycken kärlek til **R. Knuts** Barn såsom omynndiga och faderlösa, och aldeles bortglömt den ofördrät, som honom war af deras Fader tilfogad. **R. Sverker** gick ock så långt uti sin ömhet emot dem, at han uptog dem såsom sina egna barn, och omsattade dem tillika med sådan kärlek, at han alt jämt sågnade sig af deras emgånge och lät dem aldrig vara ifrån sig. Men ändeligen genom elaka rådgifvare upkom något missförstånd mellan Konungen och Prinsarna, så at de satte försät för **R. Sverkers** lif, då det bröt ut i uppenbart krig, uti hvilket tre af **R. Knuts** Söner blifwit slagne, men Prins **Erik** undkom, och efter någon tids förlopp skaffar sig folk, öfvervinne **R. Sverker** och intager Riket, då **Sverker** tillika med **Arke-Biskopen** i Upsala tager sin tillflykt til Konungen i Dannemark. Detta är förnämsta innehåll af Påfvens Bref, hvilket är skrifvit til Biskoparna i Westena, Linköping och Skara. Dessa Biskopar så besallning af Påfven, at de skulle med all flit bemöda sig at förlika **Erik** med **R. Sverker**, som efter Påfvens utfaga war med orätta brefsven ur landet, så mycket mer som **R. Sverker** war tillika under Romerska Kyrkans och Påfvens besynnerliga beskydd. Och skulle de förmana **Erik** at i godo lämna Riket til sin rätta ägare **R. Sverker**. Men om förmaningar inter kunde uträtta, skulle de med Kyrkans äga förman **Erik** därtill, och för all ting så laga, at **Arke-Biskopen** til alla delar bleswe förnögd och skadeslös.

- (1) Ericus Olai berättar p. 45 Eljarås, salen sålunda: Rex Sverkerus occidit filios Regis Canuti filii S. Eriki in Elizars, solo Erico evadente et in Norvegiam fugiente. Unde Uplandenses contra eum gravi liuore succensi sunt. *Catalogus R. R. Sveciz* hos *Benzellus* Mon. Eccl. p. 71. Decimo septimo loco regnavit Ericus nepos beati Eriki, qui fratribus suis interfectis Anno D:n MCCV Hälgyårsas a Sverkero Rege in Norvegiam fugit. *Chronicon* utgifvit af *Olaus Celsius* p. 3. MCCV interfectio facta fuit Eljaras, ubi occisi sunt filii Karoli Regis XVII Kal. Decembris. D. Celsius har anmärkt härvid uti Noterna p. 38, at i stället för *Caroli* här bör läsas *Canuti*, hvilket ock är oförnekligt.

Swerker (2) *Brefwet är tryckt hos Stephanus Baluzius Epistola Innocentii III T. 2. Carlson.* L. 2. p. 244. Påfvens egna ord äro dessa: Tandem vero post interitum Patris dilecti Erici, qui praefatis Regibus taliter interemtis regni gubernacula per violentiam occuparat, carissimus in Christo filius noster S. Sveciae Rex illustris, qui ad carissimum in Christo filium nostrum Regem Daciarum illustrem, contingentem eundem proximam consanguinitatis lineam, se contulerat, ad regni regimen est assumptus, qui super ipsius inuasis regni sui filiis, quos viderat puberes et omni auxilio destitutos, misericordiae compassione commotus sibi eos in filios, injuriarum suarum inmemor, adoptauit, tanto eos fovens affectu, quod in multa familiaritate delectatos eorum a praesentia sua non sustineret absentes. Tanto itaque operi pietatis invidens humani generis inimicus, seminis inter ipsas et Regem zizanias per quosdam suae nequitiae sedatores, eos ad machinandam in mortem Regiam conceitavit, quorum tandem tribus post detectum scelus eorum in praelio, quod adversus Regem misum erat, interemtis, dictus Ericus, qui congregata post tempora multitudine Regni fines violenter intrarat, occurrens sibi cum suis, eodem Rege fugato, Regnum obtinuit, se Rege praefato ad dictum Regem Daciae, comite Venerabili fratre nostro Upsalensi Archiepiscopo, conferente &c.

1205.

(3) *At H. B. Eric Benzelius hafst sig detta Bref m. m. belant, är ingen tvifvel; ty han nämner det uti Namärkningarna til des Monementa Ecclesiastica p. 95. Men til Politiska Historiens uplysning här han intet brukat detsamma, emedan han innesluttit sin undersökning förnämligast inom Ryks-Historien: Men om de andre af våre Historie-skrifvare läst igenom det, wet jag intet. Man har på et annat ställe förut påmint, hwad til öfwertens torde böra förstås med Episcopus Västmanus, är hwilken tillika med Biskoparna i Linköping och Stara Påfwen updragit denna förliknings- underhandling.*

§. 15.

Denna berättelse förtjenar utan tvifwel all upmärksamhet; den är författad några år efter gärningen war hånd, och är så öfrigt uti de första punkter öfwereusstämmande med det, som uti andra gamla skrifter finnes upteknadt; fast i wiisa mål något omständeligare. Om åldren allena borde göra utslag, när man jämför gamla stridande Handlingar med hwar andra, har denna Påfsweliga Billas ofelbart förträdet framför de öfriga. Men man bedrager sig förmodeligen intet, om man håller för, at Innocentii den III:s Bref bör anses som en Parti-skrift, uti hwilken all möjlig särg är satt på R. Swerfers upförande. Attminstone kan man med all säkerhet sluta, at de, som varit på R. Swer:

K. Ewerkers sida, hafwa berättat sakens sammanhang sådant, som Ewerker
 det af Påfwen Innocentius fördraget, och torde hela berättelsen Carlson.
 vara ifrån Arke-Bisshop Vallerius, hvilken tillika med Konungen
 dragit sig til Dannemærk. Men kan då sluta tillika, at inga 1205.
 uppenbara osanningar blifwit förbrakte. Den sannolikaste be-
 stäffenheten af hela saken torde då vara den, at K. Ewerker en-
 tid bortåt wist all wälvilja emot K. Knuts efterlämnade Prinsessor,
 men at mellanlöpare och Hof-winglare, hvilka äfwen de bästa
 Förstar swärsligen kunna afstå sig före, upwäckt mistroende emel-
 lan Konungen och Prinsarna; då ock någon orwarsamhet af dessa
 senare, såsom unga Herrar, kan vara begången, hwarester Prin-
 sarne blifwit anfallne och försvarat sig, då tre blifwit slagne och
 den fjerdre Erik nämligen undankommit. Wid Wästgötha Lagen
 såges om K. Ewerker Carlson, at hans minne war äfwen efter
 hans död i wälsignelse (of är hans e gåtit at godo). Om Ewer-
 ker rent utaf affärdat mordare, som skulle af daga taga hans
 Företrådares Öder, borde utan all twifwel hans namn vara i
 fasa och wederstygge. Men rätta sammanhanget så wäl af det-
 ta mål, som många flera dylika saker, lär vara och förblifwa en
 förborgad hemlighet, som förmodeligen aldrig lär blifwa satt i sin
 rätta dager, om intet några ännu obekanta Handlingar kunna
 framdragas utur sina gömslor. De andra omständigheter, som
 pryda Eliasräas saken, torde ock hafwa sina swärigheter, såsom då
 där berättas, at Gale Bure tagit Prins Erik i samnen och burit
 honom bort från blodbadet: och har H. C. von Dalin långt för
 detta påmint, at Erik Knutson wid den tiden intet war något
 daggbarn (1). At Gale Bure varit deltagande i denna oro och
 öft antalet af Prins Eriks medhållare, medgifwes gärna, alle-
 nast det blifwer någorlunda bewist: men innan des bör man in-
 tet förtänka den, som utsluter det från Riks-Historien.

(1) H. C. von Dalins Sw. R. H. 2. D. s. 160 n. s. Men at han (Gale
 Bure) fått af Erik til földbemärke en bewäpnad arm, för det han burit
 honom yr lifsfaran på armen, det är ej troligt, ty Erik war då några
 och tingo om icke trettio år, och således icke et daggbarn.

Swerker
Carlson.

§. 6.

1206.
Tillstånd i
Norrige då
Prins Erik
kom dit

Rätta och oförsälfade sammanhanget med Eriks saken må
då vara som det kan, det är inmedlertid ofölsbart, at Prins Erik
flyktade från Sverige, sedan hans Bröder i November månad
blifwit slagne, och kom til Norrige år 1206, samma vinter, som
Håkan Galin, hwilken war Grefve eller Jarl öfwer Norrige,
gifte sig med Christina K. Erik den heligas Doterdoter. Ut
Norrige word inmedlertid stora förändringar förelupne på ganska
fort tid. Drottning Margareta war, som man förre påmint, re-
dan kommen tillbaka til Norrige, men hon kunde intet råda sin Syster
son K. Håkan Swerreson, i synnerhet sedan han låtit bortföra
hennes Dotter Prinsessan Christina. Hennes Hofstat war då
inrättad särskilt för henne sielf, där hon hade sin Dotter med sig,
och talde hon, snart sagt, ingen människa i hela Norrige, un-
dantagande Håkan Galin, hwilken intet war Norrman utan
Svensk, emedan han war Lagman Soltwiders Son från Wer-
meland med K. Swerres Syster Cicilia. Denna oförsigtighet
tillika med en illa beränt högfärd, som hon och låt påskina öfwen
emot K. Håkans egen person, hade så när blifwit henne för dyr.
K. Håkan låt bjuda henne til sig Jule-afton 1204, tillika med
hennes Dotter Prinsessan Christina. Men Anke-Drottning Mar-
gareta låt svara med tvärhet, at hon intet wille komma; dock
likwål öfvertalades hon ändteligen af Prinsessan Christina, och
gick in til Konungen, och satte sig där i högsåter. Måltiden gick
för sig under wanlig Jul-ro, men Konungen blef sjuk och døde
de åttonde dagen därefter eller den första Januarii. Drot-
ning Margaretas uppenbara tvärhet och orwänlighet emot Konun-
gen upwäckte misstänka, at K. Håkan war på hennes anstalter
förgifwen, och blef hon ordenteligen bestyrt för denna ogärning.
Til at befria sig från denna tilwitelse, måtte hon utnåmma en
wiß person, som uti hennes och hennes Hof-betjenings ställe skulle
bära glöddande järn til at öfvertyga werlden om deras ofsyldighet.
Så framt Drottningen warit älskad, är ingen twiifel, at ju
detta underwärdt utslagit til hennes förmån; ty med detta bedrefs et
uppenbart gäckswerk. Men som hennes oförsigtighet hade gjort hen-
ne alla til orwänner, lyckades järnbörden intet, utan Drottningens
fullmaktige blef bränd, och man sade offentligen, at hon
sielf

sielf borde undergå samma prof, och om intet Håkan Galin Sverker förhulpit Dr. Margareta i största hast och hemlighet til Sverige, Carlson.
 hade hon kunnat blifwa utstald för en osdrtjent förförljelse, hwar-
 til intet annat än hastighet och obetänksamhet gifwit anledning. 1206.
 Imidlertid hade Birkebenarna och Hof-partiet utvalt K. Sver-
 res Soneson Gucorm Sigurdson, et barn om fyra år, til
 Konung, och Håkan Galin til Riks-föreståndare. Men denne un-
 ge Konungen affomnade följande året, och efter Fru Christina K.
 Erik den heligas Doterdoter af Catharina, samma Fru som följt
 Dr. Margareta under sin första resa til Sverige, hade haft Ko-
 nungen på sit end, fort förän han sjuknade, sade man i allmän-
 het, at den Swenska Drottinnan hade förhåpat honom, så at man
 den tiden i Norrige synes hafwa haft den tanka, at man i Swe-
 rige war ganska försaren i troll-konsten, som menige man i Swe-
 rige, förmodeligen med samma grund, sedermera tilågnat Norre-
 männerna. Wid det nya Konunga-wal, som nu skulle anställas,
 hade Håkan Galin utan twifwel blifwit Konung, om ej hans
 Fader varit Swensk, hwarföre ock Inge Bardson K. Sver-
 res Cysterson, Håkan Galins Hallsbroder, blef Konung, och Hå-
 kan Riks-föreståndare eller Grefwe, och denne war således wärke-
 ligen regerande när Prins Erik kom til Norrige (1).

(1) Man kan se häröfver Norrsta Krönikan s. 540 följ.

§. 7.

K. Inge Bardson och hans Hallsbroder Håkan Galin hade
 händerna fulla med Baglerna och deras Höfdingar Erling
 Steinwägg och Phillip Simonson. Någon särdeles hjelp war
 då således intet at wänta för Prins Erik af Norrmännerna,
 ehuruwål Håkan Galin nog varit hågad därtill, så för Lands-
 manskapet som Swägerskapet skull, ty des Gemål Christina war
 födslig Cyffonebarn med Prins Erik. Men det såg nästan ut,
 som Prins Erik Knutson intet behöfde någon utländsk hjelp, ty
 hela Riket förklarade sig för honom, hwartil början gjordes af
 Upplänningarna, och kan man nog finna af omständigheterna, at
 K. Sverkers upförande emot K. Knuts Barn intet haft mycket
 medhåll i Riket, så all den sarg, man behagat sätta på dessa Prin-
 sars

Swerker sars afbaga-tagande, intet kunde uträtta något til hans förmån.
 Carlson. At upräkna de Swenska Herrar som i dessa omständigheter togo
 1202. til wapn för Prins Erik, är så mycket onödigare, som man wär-
 keligen wet det intet, ty af ingen af wåra äldre Historie-skrifwäre
 finnes det upteknadt. At större delen af Swenska Aldren varit
 på hans sida, kan slutas därutaf, at K. Swerker blef nödsakad
 at hämta sin största undsättning från Dannemarf. K. Swerker
 hade wäl gift sig med Birger Jarl Brosas Dotter Ingegärd,
 sedan des första Gemäl Bengta war afsiden (1); Men Birger
 Jarl war redan död 1202, och om den mäktige Fölkunga-
 Släkten förklarar sig för K. Swerker, hade han näppeligen behöft utländsk
 undsättning. Desutan war ock Prins Erik Knutson i nära för-
 hållande med samma ått, så at han så snart kunde hoppas bistånd
 af Fölkungarna som af K. Swerker. Man har ock anledning
 at tro, det större delen af Fölkungarna wärfeligen förklarar sig
 emot K. Swerker, ty uti Annärfningarna wid Wästgötha Lagen,
 som efter alt utseende äro uppsatte intet långt efter at detta alt
 sig tildragit, säges uttryckeligen, at Fölkungarne togo lifwet af
 honom. K. Swerker hade då at wänta sin betydligaste förstärk-
 ning från Dannemarf. Detta Rike war i mycket wälfärd,
 hwilket hade warat alt sedan K. Waldemar den förstas tid. K.
 Waldemar hade sin Son Knut til Efterträdare, som intet war
 släktade från sin stora Fader. K. Knut dödde 1202, och des
 Broder K. Waldemar tog emot regeringen efter honom, och war
 utan twifwel mycket benägen til at birräda K. Swerker. Om
 han ock intet af egen drift hade varit hogad därföre, hade lik-
 wäl Konungen i Sverige så många mäktiga Förespråkare i
 Dannemarf, at honom intet kunde sela et krafftigt birräde. Ar-
 ke-Bisfopen i Lund Andreas Suneson och des släktingar togo sig
 an K. Swerkers sak med sådant alfwär, som det varit deras
 egen. En Dansk Krigshär af sexton eller aderton tusende män
 uppsattes fördensful til K. Swerkers tjenst (2). Denna Krigs-
 makt anfördes af Bisfopen i Roskilde Petrus Sunason och des
 Bröder Ebbe Sunason K. Swerkers Swärsfader, Lars Suna-
 son och Jacob Sunason. Om Ebbe och Lars säger Ericus Olai,
 at deras tapperhet och namnkunnighet wördades öfweralt. Bi-
 skop Petrus anslägs ock för en ganska försaren General, då

Skäremot på Swenska sidan wäl kunnat upwisas många store och Swerker
 förnämne Herrar, men de hade likwäl, så mycket man wet, intet Carlson.
 kunnat sätta sig i anseende af Krigs-ersarenhet, som genom lång
 öfning endast kan förwärfwas. Med denna talrika här tågar K. 1208.
 Swerker fram til Lena uti Wartosta Härad i Wästergöt- Slaget wid
 land (3), men han och hans folk led där et gräseligt nederlag Lena.
 den 31 Januarii 1208. Man fick ej här se flyktande och efter-
 jagade Troppar, utan här och där syntes allenast en eller annan,
 som drog sig i tyfhet från walplatsen, hwilken med döda Trop-
 par låg öfvertäckt (+), och hafwa de Danska med sådant mor-
 stånd i hufwa wärket gifwit prof af ogemen tapperhet. Ebbe,
 Lars och Jacob Sunason tillika med Ebbe Olug blefwo utom
 flera betydande män fundne döda på walplatsen (5). Denna
 Erik Knutsens seger har man ock gjort namnkunnig genom en
 mycket dum wers, som endast för Ålberdomen full förtjenar ihog-
 kommas, och som för öfrigt intet föreställer saken, som den sig
 annars wärfeligen förhållit. Versen lyder så (6):

Contigit in Lenom, duo Danica lupo för enom,

Ut Swenskom Swenom toko dorsum verbere plenum.

Uti Danska Kämpewisorna, som intet äro skrefna med mera smak
 än dese Swenska Rim, såges at af ätta tusende män, som dra-
 git från Dannemark, näppeligen fem och semtio kommit tillbaka
 til sitt Fädernesland. Af några gamla ännu bibehållna under-
 rättelser, skulle man snart kunna falla på den tanken, at K.
 Swerker behållit platsen, men som där tillika gifwes tillkänna, at
 han icke desto mindre förlorat större delen af sin Krigshär, måtte
 denna seger wara af det slaget, för hwilka man ber Försynen
 bewara sig.

(1) Sturleson T. 2. p. 346.

(2) Hwilske utlätter det ena antal och Messenius T. 12. det andra.

(3) Ut slaget skede wid Lena i Wästergötland är ingen twifmel. Hof-Can-
 celleren von Dalin säger, at det blef hållit wid Lena i Kulinge Härad.
 Men hos N. Olaus Cellius uti et Academiskt Arbete om Wartosta Hä-
 rad äro äfswiliga omständigheter andragne. som intyga, at wid Lena i War-
 tosta Härad et Kättslag blifwit hållit i fornda dagar. Th. Odbelius Præf.
 Ol. Cisso de Wartosta Westrogothia territorio Upl. A:o 1750. S. 5. p. 3.

Sverker (4) Ericus Olai yttar sig på detta sättet om träffningen vid Lena p. 55.
Carlson. Waldemarum emisit immensum exercitum contra Suecos, prædicens et con-

1208

stituens Ducem exercitus principalem *Ebbo Sonason*, bellumque commissum est in Lena Westrogothiæ, ubi exercitus Danorum adeo contritus est, ut non relinquerentur ex eo duo præter, tantæque strages Danorum est facta, ut memoria remaneat in filios filiorum.

(5) *Ericus Olai*: Ibi occisi sunt *Laurentius* et *Ebbo* filii Sononis de Selandia, nobilissimi, strenuissimi et famolissimi bellatores. Dese Herrar blefwo sedermera förde til Dannemarl och begrafne i Sord Kloster. *Wiesland Catalogus illustrium Sore sepulorum hos* Netrelblat Schwedische Bibliot. P. 3. p. 177. Ante altare Benedicti et Bernardi sunt hi, qui sequuntur, sepulti, videlicet D. *Ebbo* et D. *Laurentius* occisi in Suecia in bello cum Sverkero in loco qui dicitur Læna, et in Sorum translati. Om *Jacob Ebbesons* fall wilaår Martin Pederson uti Absalons Slæte. Regi ster uti Netrelblats Schw. B. P. 1. p. 125. Om *Ebbe Blug*, som war ock en af *Stiahus* Hvides Esterförmånade, kan man se samling M. Pederson p. 131.

(6) Denna wers finnes hos *Ericus Olai* p. 55. Uti Thuns vita Palmstiölds förefinner han något längre, men intet warfare.

Anno milleno quatuor bis duo centeno pleno
 Bellum Sverconis stetit in festo Gereonis
 Contigit in Lenom &c.

Hos *Hvitsfjelds* T. 1. p. 178 läses denna dunkeliga segersång på detta sätt:

Contigit in Læna thero Jutta löpa för ena
 Af Swenske Swenna thoge dorfa verbere plena.

(7) *Chronicon* hos *E. Benzelius* Mon. Eccl. p. 84. Eodem anno [1208] pugnatum est acriter in Lena Westrothiæ, Duce Sverkero filio Regis Sueciæ Caroli, cui multe erant Danorum copie fortissimæ, sub Principibus belli *Ebbone* *Suneson* et *Laurentio*, fratre illius fortissimis pugnatoribus, filiis Ducis *Sunonis* *Sialandix* de *Knartetorp*, factaque est magna utriusque exercitus strages, ceciderunt in eo proelio ipsius belli Principes. Pugnatum est autem pridie Kalendis Februarii, cessitque victoria Sverkero, verum maxima sui exercitus jactura. Det gamla *Chronicon* som *Erpold Lindenbrog* utgifvit anför samma ord som här förefomma om *P. Sverkers* seger, och lägger til wid slutet följande ord: Cæcis innumerabilibus Suecis.

§. 8.

Det man nu anför om *Bälteslaget* vid Lena synes vara stadfästade med tillförläteliga bewis. Men de omständigheter, som

annars förekomma, har man hit intill gått förbi. De förtjena **Ewerkes** lifwål undersökning, emedan de äro af alla våra nyare Historie **Carlson.** skrifware ganska redigt föredragne, och angå egentligen **Sale Bure** 1208. re, om hwilken berättas, at han icke allenast frälst Prins Erik Knutson ifrån Eljarås mord, utan ock burit honom undan på **Sale Bure.** sina armar, fört honom först til Melpad, sedan til Norrige, där ifrån sedan til Swertige igen, och warit Anförare uti slaget wid Lena, så at hans tapperhet egentligen bdr tillfriskwas den härliga seger, som Erik Knutson vunnit emot sina fiender. Til at beslöna så stora förtjenster, har K. Erik sedermera icke allenast förbättrat hans adeliga stånd, med en beröfnad arm, för det han burit högstbemäkte Konung undan K. Ewerkes mordiska händer, utan ock låtit sätta på hjelmen två Nordiska wapn-hyar, för det han med Norrka män börjat taga in Riket K. Erik tilhanda. Konungen har ock widare gjort honom til Landshöfding öfwer Melpad och nästgränsande orter (1). Om detta alt wore med tillförlitliga bewis stadfästadt, fick man oförnekelsen mycket ljus i många omständigheter. Man hade då ibland annat et otwifwelsaktigt bewis, at våra adeliga Familie-wapn då redan warit stadgade; hwilket näppeligen annars lhr kunna fullbyggas. Men den enwisa tystnad, som alla våra gamla Handlingar i detta mål i akt tagit, utsprider lifwål en slags owisshet öfwer hela saken, och när man påminner sig, at Johannes Bureus för något mer än hundra år sedan warit den förste, som brakt dessa märkwärdigheter i dagsljuset, kan någon wilrådighet härutinnan med alt stål hafwa rum. Så mycket kan til äfwenlys medgifwas, at et gammalt rykte warit i släkten, det **Sale Bure** warit deltagande i detta bulket på Prins Eriks sida, men at tilägna honom hufwudstyrelsen af hela denna hwalstningen, fordras twifwelsutan et mera grundadt bewis än det man här kan upleta. Den gamla Graffskrift, som Bureus låtit insätta uti Academie-muren i Upsala, är ock nog wakande, ty den bewiser nästan något för mycket (2), och det som bewiser för mycket, bewiser gemenligen intet. Ty hwem kan föreställa sig, at man i **Bure-släkten** haft åttånger ända ifrån gamla **Warna** eller **Ankes**, som **Tornandes** kallat dem, eller från forna Konungarna i **Helsingland**, hwilka kan hånda aldrig warit til. Den **Utmärkning**, som man fort

Sverker förut andragit utaf H. C. von Dalin, synes och fastå hela sagan Carlsson. öfwer ända, fast han icke bestomindre låtit sielfwa berättelsen inskryta i sin Historia. Jag är öfweriugad, at de gamla Släktlaffor äro af mycken betydelse, när de äro bewarade inom släkten och intet af nya Håfdateknare äro omkofade, och utan bewis frambrakte. Jag wet och at adeliga släkter kunna råfa i mörker, och falla tillbaka ända til plogen, och sedermera genom tidens omskiftningar åter komma i ljuset. Och är det intet swårt at bewisa, det och bland Bønder finnas wärdelige Adelsmän, men när det intet med sannolikhet eller säkra skäl bestyrkes, går man bättre, då man aldeles går det förbi, och har detta varit ordsaken, hwarföre man utslutit utur Lena Slägs märkwärdigheter, hwad annars om Gale Bure finnes vara uprepadt. En annan händelse har man och utelämnat om Lena släkting, nämligen at den gamle Oden wid samma tilfälle behagat infinna sig. Om denna sträckfaga har man likwäl en nog gammal berättelse, dock torde Läsaren intet ogunstigt uptaga, om jag hänwiser honom til Norrsta Krönikan, där man kan få nöjaktig berättelse om denna upbyggelige omständighet (3).

(1) V. Siermanns Matrikel T. 1. p. 141. Ut i fortset för man grunden til berättelsen om Gale Bure hos Eric Benzelius uti des Utläst til Swea Rikes Historien, som Doctor C. J. Benzelius utgifwit i Lund 1762. sid. 177 i Noterna. Sedan den anförda werck är intryckt, anmärkes här följande: „Detta befinnes i en gammal Hatednisa, som Johannes Bure upfunnit och är flyckewis infördt i Probsten Thuns rita Palmköldis. Bemärkte Bure har varit så mån om conservation af denna Historien, at han låtit utbugga den på sin Litsen, som står i muren af gamla Academiens framt wid Professor-Tafeln, där han och hieroglyphice utfördt sin släkt alt til gamla Helsingar Konungarna, hwilka genom lyckans omvärling och af fruktan för Ulfala Konungar komma af sig, men äro löst up genom denna Gale Bure, af hwilken flera släkter ännu t o sin härstamma. Dessa äro Ark. B. E. Benzeli ord. Sedermera har N. Casström under Prof. Elias Frencklin år 1746 utgifwit en Disputation, som upafwer uti usque Falonis Bure in Patriam merita, hwar man kan få lära mycket eller intet efter hwars och ens sinak. Man har och bifogat där en Förteckning på de släkter som af Burarne leda sit ursprung på manliga linien, nämligen, Burar, Burenköldar, v. Burman, Burmänner och Stenflystar, men på qwinnliga linien hänföres ättio dels Grefliga, dels Friherliga, dels adeliga släkter til samma slätt m. m.

(2) På det påfaren sjelf må kunna dömma om detta Monument, som skal Swerker
 vara sannit uti et gammalt Manuscript af Helsing. Egen, kan man Carlsson.
 införa et stöcke där af, sådant som det läses uti *Thunns vira Palmshöldii*
 p. 161 och uti den nämnde Disputation p. 6.

1208.

יוסף מר

Mem. Sacr.

Herse

Burex Famil.

Alumno:

Prisce nim. nobilit. Helsing.

Stirps erat a - - - orum. Getica de stirpe Burorum

Que Duce Visburis repetit Gudlandica rura

Hinc Herfus natus Herfinga prole beatus

A Rege Ups. regn. Hells. repente delete

Ex Bure in Norby et Herse in Silangri

hero. Run. / illustrium germinae

Fale hin unge in Byerestad

Regis Salutis assertore parente

Superstiti &c.

Uti sjelfwa Disputationen förklarar a - - - orum genom anforom och ta-
 ges för en afgjord sak, at Burarnas bedrifter gå tillbaka til de första
 århundrade efter Christi Födelse. Sedan förestämmer Burarnas Släkt-
 register ända ifrån Olof Stoltsonungs tid.

(3) Norrsta Krönikan s. 572.

§. 9.

Konung Swerker hade den olycka at öfwerlefwa sina tap-
 pra medhjelpare, och som des förnämsta om icke hela styrka wa-
 rit grundad på utländsk makt, kunde och hans tillflykt intet blif-
 wa annorstädes än på främmande orter. Han wände förden skull
 tillbaka til Dannemark tillika med andeliga Fältherren Petrus
 Biskopen i Roskil. Arke, Biskopen i Upsala Valerius war öfwen
 den flyktande Konungen söljaktig til Dannemark; hwilket förmode-
 ligen mera skedd därefter, at han varit K. Swerkers Hof-Präst,
 än at han varit drifwen af någon särdeles partianda. K. Swer-
 ker tänkte på intet annat än at skaffa sig friska Troppar til at

A p. 3

än

Swerker än en gång försöka sin lycka emot Erik Knutson. Medan han med detta bekymmer war sysselsatt, afgick en omständelig berättelse til Påfwen Innocentius den III om tvödrakten emellan K.

Carlson.

Swerker och Prins Erik, hwar på sådant svar ankom, som i föregående sjerde paragraphen är uprepadt. Brevet är skrifvit med all den fogelighet och lämpa, som wid sådana omständigheter kan begäras. Innocentius fördömmar och intet med något Påfveligt pochtande Prins Eriks göromål, -utan såsom det berättas, säger han, at K. **Swerker** war med orätta drifwen utur Riket, skulle Erik Knutson förmannas at i godo öfwerlämna Riket til sin rätta ägare, men å dreligen, då det ej kunde hjälpa, skulle man gripa til Kyrko-agan (1). Men man lär och hafwa funnit detta medel beräkneligt, ty man har ingen anledning, at någon särdeles inwärtas oro besvärat Riket sedan K. **Swerker** dragit sig undan, och det är intet tjenligt, at bundra med bannlysning, när ingen är sinnad at fråga därefter, sådan såd triss intet utan under misänja och inbördes oenighet. Enarare kan man af alla omständigheter sluta, at K. **Swerker** intet hast många medhållare i Landet, efter all des undsättning skulle hämtas ifrån Dannemark. Likaledes är det ganska owist, om någon Riksföreståndare warit wald under dessa widlystigheter, och om Hertig Folke där til warit utforad. Det enda man wet med säkerhet är, at K.

1210. **Swerker** inställer sig på nytt år 1210 med en Dansk Krigshär, då det wid Gestilren intet långt frän Lena åter kom til en hufvuddrabning, uti hwilken icke allenast K. **Swerker** föll, utan och

Stoet wid Gestilren.

Hertig Folke eller Folke Jarl och många andre af Folkungarne blefwo liggande på platsen (2). Wåra gamla Krönikor äro och wid detta tillfälle så mörka, at man intet kan säja med wisshet, antingen desse Folkungar, som stupade i träffningen, woro med eller mot K. **Swerker**. Mellenius håller före at Folkungarne sammanfogat sig med K. **Swerker**, sedan Euno Folkeson fort förut röfwoat K. **Swerkers** Doter Helena uti Wreta Kloster. Men om någon sådan förbindelse skolat draga Folkungarna på Konung **Swerkers** sida, hade snarare hans giftermål med Birger Brosas Doter bördt hafwa sådan wärkan. Däremot synes Folkungarnas tilgiftwenhet för Konung **Swerker** aldeles försalla genom Bishaget wid Wästgötha Lagen, hwar där säges, som förr är på mint,

(2)

mint, at Folkungarna slogo K. Sverker, hvarsöre och H. C. Sverker von Dalin förestår saken helt annorlunda. Messenii vittnesbörd Carlson.
 borde likväl efter utgått vara långt mera gällande, om man
 ej ögonfentligen såg, att han oförestast hjälper sig fram med gis-
 ningar. Man gör då säkrast, när man uppgifver saken som den
 finnes hos de gamla, och låter henne blifwa sådan som de gam-
 las berättelser medgifwa, utan grantat och prål af onddiga gis-
 ningar och rildningar. Skal man nödvändigt komma fram med
 gisningar, är ingen ting, som hindrar, at ju några Folkungar
 hållit K. Sverkers parti, några åter Prins Eriks. Det är
 wanliga frukten af inbördes krig, at barn slåta mot Föräldrar,
 syskon mot syskon, och släktingar mot släktingar.

- (1) Innocentii den III:s Bref är skrifvit i November månad 1208, en del
 där af är anförd n. 3 mid föregående fjerdte paragraph. Det samt hufvudsak-
 lyder så: Cum igitur tuum propter ecclesiarum destructionem et oppressio-
 nem etiam viduarum, tuum quis dictus Rex [Sverkerus] sub ecclesie Ro-
 mane ac nostra protectione consistens, regno suo asseritur contra iustitiam
 destitutus, hæc non sunt a nobis clausis oculis omittenda, præsertim cum
 alium non inveniat, ad quem pro iustitia obtinenda recurrat, Fraternitati
 vestre per Apostolica scripta præcipiendo, mandamus, quatenus dictum
 Ericum, ut eum præfato Rege componat, et regnum ipsum eidem, prout
 ad ipsum pertinet, dimittat in pace, monere diligentius et inducere pro-
 curetis: alioquin eum ad hoc per censuram ecclesiasticam, sicut iustum
 fuerit, appellatione remota, cogatis, illud specialiter procurantes, ut præ-
 fato Archiepiscopo satisfiat.
- (2) *Ericus Olai* p. 55. Anno autem Domini 1210. bellum fuit in Gestil-
 ren, ubi occisus est Rex *Sverkerus* et Dux *Folke* cum multis aliis, cessit-
 que victoria Svecis. *Chronicon* hos *E. Benzelius* Mon. Eccl. p. 86.
 MCCX. bellatum est rursus in Gylstenren. Rex *Sverkerus* dictus *Hack*
Caroli Regis filius occubuit; et *Folcho* Dux, alii quoque multi viri nobiles de
 Folkungis cessitque victoria Svecis. Af *Chronicon Celsi* p. 7. finner man,
 at slaktningen i slätt Julli månad, ty här heter det: MCCX. bellum
 fuit Gestilren XVI Kal. Augusti, ubi occubuerunt *Svercherus* Rex et *Ful-*
cho Dux et multi de Folkungis. *Messenius* berättar i 12 Tom. af sin
Scandia, at Gestilren är beläget emellan Lena och Dalsland; och uti den
 nämnda *Dispensationen* om *Wartofta* Härad påminnes, at en By, som til-
 förne hetat *Gislaryd*, är belägen intet långt från Lena.

§. 10.

Utaf allt det föregående kan man nogsamnt finna, at K.
Sverkers uppbörande emot K. *Rnuus* Söner upväckt en affsty för
 60.

Swerker
Carlsen.

1210.

R. Swer-
kers gifter-
mål, Barn
och . Ester-
kommande.

honom bland hela Allmänheten, så at antingen har den förebu-
na sammangadning emot R. Swerker varit aldeles updfiktad, el-
ler ock hafwa R. Swerkers utskickade ~~vid~~ brukat en så ne-
drig wäldsamhet, at den förordfaktat en allmän fasa och förbit-
tring: hwarföre ock Konungen hells sått ungälla, hwar des ne-
drigt sinnade smekkrare eller favoriter på hans räkning utförd.
En wanlig wärkan af Gunstlinga-regering, för det goda en Ko-
nung i sådana omständigheter kan göra, tackar man intet, men
det onda skrifwes alt up af allmänheten på Konungens räkning.
Alt R. Swerker annars varit wård et bättre öde, kan man både
sluta af Bihanget til Wästgötha Lagen och det låford, som honom
där gifwes, såsom ock af den beredwillighet, som wistes honom i
Dannemark af des första Gemäls anhöriga; det sker annars sål-
tan, at man får hjelp af släktingar, då man befinner sig i olyc-
kan, så framt intet et mycket anständigt och hederligt förhållande
knuter Swägerskaps-bandet något starkare, än blodet och Prest-
wiglen annars kan wärka. Afwen af det föregående kan man
inhämta, at R. Swerker varit två gånger gift. Första gången
med Ebbe Sunasens Doter Benedicta eller Bengta från
Knarrretorp i Seland, som war den namnkunnige Eskilum Hwi-
des Sonson. Andra gången trädde han i äktenkap med Ju-
gierd, Birger Jarl Brosas Doter. Med sin första Gemäl har-
de R. Swerker en Son Thure Swerkerson, och en Doter
Helena. Alt Thure Swerkerson kommit til manliga år och blif-
wit gift, är tydeligt af den ostanämde Martin Pederson (1).
Men om des Esterkommande hafwa wåre Häfdesökare i Sweris-
ge intet varit underrättade, då man likwäl af Fru Sophia Brahe
har en omständelig och redig släkt-linia ifrån R. Swerker til se-
nare tider, och som Sophia Brahe förtjenar långt mera eller åt-
minstone lika förtroende med Peringsköld och många yngre, kan
man med all trygghet sölja de efterrättelser, hon lämnat. Thure
Swerkerson har då haft två Söner, den ene Jon Thurson,
den andre Ebbe Thurson. Jon Thurson blef qwar i Sweris-
ge, men Ebbe Thurson satte sig neder i Dannemark, och leda
Sackarne på Håckeberga, tillförne namnkunnig och mäktig släkt
i Skåne, sitt ursprung från R. Swerker i rätt vedstigande linia
på sådernet (2). Dotren Helena blef insatt förmodeligen som

Nym

Nanna i Breta Klostet, hvarifrån Guno Folsen bortröfvat **Swerker** henne, som Messenius, tvifvelsutan efter gamla Folsunga-släktens Handlingar, wå hander gifwit. Om man får sätta tro til gamla wisor, skulle man säga, at detta rån ej skedd på så särdeles groft sätt, emedan Herr Guno och hans medhjelpare varit klädder som Anglar, då de bortföret Helena (3). Uti sitt andra gifte aflade **R. Swerker** Sonen Johan eller Jon, som sedermera steg uppå Swenska Thronen (4). Uti gamla Handlingar tillägges **R. Swerker** twänne tilnamn **Sack** och **Blåfot** (5). Det lönar intet mödan, at wilja förklara hwad det förra skal betyda, ty enstafwiga ord äro sällan någon förklaring underkastade, sedan deras foröna och egentliga bemärkelse genom tidens längd förswunnit. Desutan ser man af Sophia Brahes Genealogiska Anmärkningar, at äfwen **R. Swerker** den äldre kallades **Sack**, hwarutaf förmodeligen de senare i släkten tagit sitt namn. På wißt sätt är det långt tydeligare hwad **Blåfot** wil säga, ty stamorden äro bägge ganska wäl bekanta, man stadnar dock i owisshet, hwad egentliga meningen skal vara, och hwarföre man tillägnat **R. Swerker** et sådant namn. Eda framt han varit wan, at bruka blå stöflar, kunde han af sitt samtida folk och efterkommande til äfwen tyrs blifwit så kallad, något när på samma sätt, som **R. Magnus** i Norrige blifwit nämnd **Varfot**, efter han brukade et slags stöflar eller skor, som lammade benet något mera bart, än tilförne varit brukligt. Man har sig nog bekant, at andre hafwa hållit före, det man gifwit **R. Swerker** namn af **Blåfot**, efter han, kan hända, haft stora fötter, men som **R. Swerker** af **Olaus Petri** beskriwes hafwa varit en ganska dågelig Herre, hafwa förmodligen des fötter intet varit så ofanteligen stora, at han däraf kunnat få tilnamn. Och kan det för öfrigt intet vara underligt, om **R. Swerker** burit blå stöflar, än det nu är, at Wälskarne bruka dem röda. Andteligen kan det nästan vara lika mycket, huru en Konung behagar kläda sig. Om Riket och undersåtars genom des regering må wäl, är han altid wäl klädd (6).

Carlson.

1210.

Swerkers
tilnamn
Sack och
Blåfot.

(1) Martin Pederson om **R. B. Absalons** släkt uti Nettelblads **Schwedische Bibliothec**. P. 3. p. 117.

Swerker (2) Sophia Brades Släktebok s. 49, 50. af det handskrefna Exemplar, som
Carlson. finnes på Academiens Bibliothec i Lund. Och som Boken intet lär wa-
 1210. ra i många's händer, wil man här anföra sielfwa Släkt-lederna:

Swerker den I. R. i Sverige.

Carl Swerkerfson R. i Sverige.

Swerker unge eller Hach, gift med Bengta Eb-
 be Sunasonts Dot. Konung-
 Thare Swerkerfson.

Ebbe Thurfson.

Jon Ebbefson.

Iswar Jonfson.

Stielm Iswarfson Hach.

Anders Hach til Håckeburga.

Måns Eiler Hach til Håckeb.

Mils Hach til Håckeb.

Helena Hach gift med Holger Ulfstand ic.

(3) Ut man wid tilfälle welat beropa sig på wisor, torde ursäktas. Melle-
 nius har ock uti des Scandia ill. T. 2. p. 22. byggt sin berättelse på en
 wisa. Jag har ock hört en sådan, uti hwilken Nustraden i hwar vers är i
 medan man sofwer allena; och föreslås här Runnorna sig emellan to-
 lande om deras Gysler, som en Ängel bortröfwat, och slutet hela sän-
 gen med denna vers: Det war de Kloster-Tunnor de Hacht som för
 sig, Christ gifwe en sådan Guds Ängel tog båd dig och mig, me-
 dan man sofwer allena. H. C. von Valin s. 170 anmärker wid denna
 hänwisa, at Mellenius ment, det Helenas bortförande skedd efter slaget
 wid Gistilren; hwilket H. v. Dalin h. 4. s. 1. s. 1. s. 1. s. 1. s. 1. s. 1. s. 1. s. 1.
 påsa sig, som wid Wästgötha Lagen såges tydeligen at Suno då redan
 war Swerkerå Måg. Men saken lär intet aldeles hänga så tilhopa-
 wid Wästgötha Lagen låser man endast dessa ord: Hans sielfs (Swer-
 ker) maghet gjorde honom thet i Gistilren. Magh uti gamla språket
 betydher egenteligen intet måg, utan släkting eller Swäger i allmänhet.
 Detta behöfwer intet bewisat, skulle likwäl någon twifla därom, behaga
 de han läsa C. R. Thres Vetustus Catalogus Regum Swo-Gothicorum no-
 tis critica illustratus, p. 121. För öfrigt fast Mellenius haft denna me-
 ning när han skref den andra Tomen af sin Scandia, har han wist in-
 se

tet hafte den, när han stref den tolfte; Ty där p. 112 säger han, at Guno Holteson blef slagen wid Gåsilren, det är ock på detta stället, som Messenius påstår, at Hollungarne slådde med och intet mot R. Swerker. Medvetet ord, Messenius såväl som de fläste andre hafwa esom-
ostast inblandat, sina egna gissningar med de gamlas berättelser, hwarige-
nom en mindre försäken snart kan blifwa bedragen.

(4) Svarleson T. 2. s. 236 kallar R. Swerkers Son Jon, men i Latinska skrifter kallas han Johannes.

(5) Wid förra §. har man anført stället, hvar R. Swerker kallas Hæd. Blåfot kallas han uti det gamla Chronicon hos E. Benzelius Mon. Eccl. p. 18. Uti sielfwa §. är påmint, at Fru Brahe Åfwen nämnet ho-
nom Hæd, och som det Chronicon om våra Konungar ännu intet war utgifsvis, när Fru Brahe stref sina Genealogier, öfse Åfwen därigenom beunnas trovärdigheten.

(6) Den som åstundar en omständelig och tillika stridande förklaring öfver tilnamnen Hæd och Blåfot, behagade läsa C. R. Thres Anmärkningar til Konunga-Årtedningen, som finnes wid Wälsghä Lagen p. 108.

§. II.

Detta slaktande och blodsurgjutelse hade intet hafst annan Erik Knut-
son.
grund än Swerkersta och Eriksta släktens inbördes slåfande om Riket. Genom Swerkers fall slaktades den upväxta bitterheten. De söndrade och stridande sinnen förenades, och Riket, efter den häftigast storm, försattes i et stilla och sågande lugn, och Erik, som med blodig värja förswarat sin rätt, intog nu med et fredligt och allmänt samtycke den lediga Thronen. Inter långt efter Lång Fästslag blef R. Eriks födsliga Enskonebarn Prinsessan Christina (1), R. Swerkers Dotter, gift med R. Philip Simons-
son i Norrige, då ock Drottning Margareta R. Erik Knuts-
Faster blef buden til Bröllopet. Hon hade uppehållit sig i Swe-
rige alt sedan den olyckliga händelsen tilldragit sig med R. Håkan Swerreson, hwarom man talte i det föregående. Nu begaf förs-
densfull Drottningen sig på återresan til Norrige år 1209, och
dödde strax efter Bröllopet. Mycken kostbar egendom hade hon
lämnat efter sig uti Wärmeland och Wästergöthland, hwilken
Philippus lät afhämta hemligen genom sina utskickade. Philip-
pus war ock sielf med incognito, under ombytt namn och kläder,
och wiste ingen af, at han warit i Swetige, förän h. i war kom.

Erik Knut-
son.
1210.
men tillbaka til. Norrige. Denna hemliga sänd torde, på hafwa
warit nödwändig, i anseende til den osäkerhet som war i landet,
hvar som ändertigen skulle blifwa wid Regeringen. Af K. Eriks naturliga
synne och tänkesätt hade han för öfrigt intet hast at frakta. K.
Erik hade försökt Krig och älskade Freden, hvilken han på all
sätt sökte at bibehålla både med sina undersåtare och sina utlän-
ska Grannar. K. Eriker hade lämnat efter sig en liden ung och gynn-
dig Prins Johan Eriker son, men denne förlorade på wijs sätt
ingen ting genom sin Herr Faders död; än han lefde och uphö-
des uti all trygghet utan ringaste försåt hwarcken af en eller an-
nan. K. Erikerd Son af första gifte Thure Eriker son har
förmodligen allertid tänkt på Eweniska Thronen. Något be-
dande därom hade varit omöjligt emot K. Erik, och hade det
utan tvifvel varit ganska öfwenlystigt, om han kunnat sig märka
något därom til försång af Prins Johan, som nödwändigt skulle
blifwa understödd af de mäktiga Folkungarna. Han utvalde
fördenksfull et långt tryggare parti, och föredrog, kan hända,
öfwen i sitt sinne adeliga hielmet framför Konungliga purpuren,
och beredde således en waraktigare locka åt sina efterkommande,
än de under skugg af Konungliga högheten kunnat wänta.

(1) Noriska Riksdagen s. 178.

S. 12.

K. Erik Knutson upsteg på Eweniska Thronen år 1210,
men regerade intet längre än sin år. Hans regerings-tid war
således ganska kort, men i wijsa mål likväl ganska märkwardig.
Efter all den anledning, som våra gamla Handlingar medgifwa,
är Erik Knutson den förste Konung i Sverige, som högtideligen
blifwit krönt. Minnstone är han den förste, om hwilken det i
våra äldre skrifter tydeligen berättas (1). Man kan aldeles wa-
ra öfwertrygad om, at ingen Konung i Sverige warit krönt för
år 1164. Detta år kröntes Magnus Erlingson i Norrige (2).
Bland andra skäl, hwarföre denna högtidelighet då blef antagen,
war öfwen det, at Konungarne i Danmark och Engeland på
detta sätt blefwo insatte i sin Konungliga höghet. Och kan man
nog vara öfwertrygad, at Erling K. Magnses Fader och Förmyndare,
utan

Krönes.

utan all tvifvel, beropat sig på Sverige, såväl som England Erik Ruge och Deane-mäst, så framt denna Ceremonien här i landet då varit brukelig. Tidens widspēlliga tänksätt war hufvudsakelig grunden til denna förändring, hwilket Erling gaf nogsamt tillkänna, då han yttar sig, at en frönt Konung aldrig utan med orätta kunde affättas (3). I anseende til de andeliga war denna högtidelighet ganska betydande. Konungs-wisssen fördrättades af Biskoparna, de blefwo på den grunden anseende, såsom de hwilka införde Konungen i sin rätta wärfeliga höghet; emedan af deras heliga händer sattes Kronan på Konungens hufvud. Wid Kröningen förkyttades och Konungen genom ed at strika och handhaspa såväl Kyrkans rätt, som undersåarnas wälsångna Privilegier. Man trodde och, eller rättare sagt, inbillade menigheten, at Konungens Person kom härigenom uti mera helgd, ty man finner wara beslutade sedermera uti Telge år 1288, at den som understod sig på något sätt förödmäpa en af Kyrkan frönt Konung, skulle icke allenast wara utesluten från Församlingens gemenskap, utan och för öfrigt wara omwärdig, at någonsin komma i åtancka wid Konunga-wäl (4). Hwillet beslut nogsamt fulltgår, lat Konungliga högheten, efter tidens tänksätt, intet siel sin rätta stadgå af wälet, uten af Kröningen: hwilket år så mycket orimligare, som en Konung, hwilken utträdde regeringen efter lag, är och bör wara uti fullkomlig och ofrånkt helad anseende des regemente aldrig blef med denna utwärtres ståt uträlad. Man kan härseföre nogsamt finna, hwarföre de andelige woro snart öfwerfälad, at låta denna högtidelighet winna sin fullbordan, churuwäl ingen ting i sig sielf war onödigare. Hwarföre och på många ställen, där denna sedwänja varit antagen, är den sedermera aldeles aflagd. Man wil endast för denna gång beropa sig på Spanien, Portugal och Preussen, och har man intet kunnat märka, at Konungen i Preussen förlorat därseföre någon ting, hwarfen af sin makt eller höghet. Den torde fördenfull intet bebraga sig rätt mycket, som tror, at Kröningen blifwit i Sverige införd genom orene och egenmytliga affigter, men sedermera såsom en i sig sielf ofskydlig fast onödig högtidelighet bibehållen. Det kan och wara troligt, at K. Eriks giftermål med Danska Prinsefan Richisa gifwit någon anledning, hwarföre en

Erik Knut-son. sådan prafte nu egenteligen blifwit införd. Hon war K. Wafde-
mar den 13 Doter, och således född af en frönt Konung och Sy-
1210. fter til frönta Konungar. Det kan då wara, at såwål hon, som
Konungen sielf welat afwen i den delen stilla Swenska Drott-
ningen ifrån de forbna Konunga. Gemåter, hwilka inett warit
med denna högtidelighet utmärkta. Anninstone hånder det under-
stundom, at småsaker gifwa anledning til långt större förändringar.
Man finner wål på gamla mynt, at Konungarna i Sverige fö-
restållas med Kronor afwen för denna tiden, men Konungar fun-
na bära Kronor, fast de albrig warit frönte, och desutan kan
hufwudbonaden på myntet hafwa warit ofta et infall af Mynt-
mästaren, utan at man därföre kan med otwifwelaktighet sluta,
at Konungarne warfeligen brukat en sådan drägt.

(1) Chronicon hos E. Benzelius Mon. Eccl. p. 85. Eodem anno [1210]
coronatus est Ericus II filius Canuti Regis in Regem Sveciz, XI Kal.
Decembris duxitque uxorem Ricbissam filiam Waldemari Regis Danorum.
Diarium Visbyense hos Ludewig Reliquie MSC. O. Æ. T. 9. p. 177.
Eodem anno coronatus est sanctus Ericus Rex Sveciz et duxit uxorem
Rydzam sororem Regis Danorum. Ericus Olaf p. 56. Anno Domini
MCCX. coronatus est Ericus filius Kanuti filii S. Erici. Det Chronicon
som Celsius utgifwit p. 5. Eodem anno coronatus fuit Ericus II. Rex
X. Kal. Decembris, dock hänföres Kröningen af denna författare til år
1208, samma år som slaget stod wid Lena, men det synes inett sann-
ligt, at Konungen låtit denna Ceremonie gå för sig, innan han warit
fullkomligen förwifad om sin höghet.

(2) Sturleson T. 2. p. 428. Norrsta Krönikan f. 487. Torfau H. N.
P. 3. p. 566. Torfau utfätter Erling Stals tal til Arke. Biskopen om
sin Söns Kröning på detta sätt: Jam vero nostro Regno ingens Decus
Archiepiscopatus accessit, aliud inque decus adjiciemus, Regem nimum
coronatum, ne in his Anglis vel Danis cedamus.

(3) Erlings egna ord til Arke. Biskop Eilston förtjena at anföras
af Sturleson T. 2. f. 428. „Einn ef þiher wiljet gefa honom Kongs
„wigflo, þa ma ringin þan síðan taca af Kongdömi at retto.

(4) Den som inett har Felge Måtes Beslut af år 1288, kan läsa Utdrag
därutaf hos Wilde Histor. Pragmatica p. 406, orden äro dessa: Hujus
sacri Concilii approbatione statuimus, ut quicunque suz fidelitatis et co-
tius honestatis immemor, Regem hujus Regni per ecclesiam coronatum
captiure, sugare vel occidere prazsumserit, nec non et illi, qui consilium
vel auxilium seu favorem prastiterint, ob hoc vinculo excommunicationis se
nauerint innodatos, nec quisquam de illa celesta factione uilo unquam
tempore ab ecclesia in Regem coronari mereatur.

(1) Utan att här tolkta sig i någon tvist, om våra mynt med tillförläpplig, Erik Rant-
het kunna tillägnas de Konungar som Brenner uppgjivit, där ingen ty-
delig påskrift gör saken ostridig, vil man endast påminna, at myntet n. 2.
hos Brenner T. III. visar et anstic, som i stället för krona, är med
flera rader af perlor utiradt, och kan det vara tvifvelaktigt, om någon
sin någon Konung varit på detta sätt klädd.

§. 13.

Elsom R. Swerkers död förqwasde och dämpade all oenig-
het inomlands, så blef och oenigheten med Dannemark til alla
delar bilagd genom R. Eriks giftermät med Danska Prinsessan
Richisa. Genom detta äktenkap blef R. Erik Swäger med R.
Waldemars i Dannemark, Konung Philippus Augustus i Frank-
rike, hwars Gemäl war R. Waldemars Dotter Ingeborg, och
Hertig Wilhelm i Braunschweig, som war förmåld med Helena
R. Waldemars tredje Dotter. Efter en gammal Röniska skulle
man snart kunna falla på den tankan, at giftermålet emellan R.
Erik och Danska Prinsessan blifwit antingen slutadt eller fullbör-
dadt år 1209 (1). Men andra Rönikor utsätra 1210, hwilket
är förmodeligen rättare, såsom ingen sannolikhet är, at Erik
Knutson anhållit om R. Waldemars Enster under brinnande
frig med R. Swerker, då ännu war ovisst, hwilkendera af de
tviflande Prinsar skulle behålla segren, och R. Swerker tagit sin
rättshet til Dannemark och där kunde blifwa, och blef wärketigen,
på alt sätt understödd. Med sin Gemäl hade R. Erik äffilliga
barn, en Son nämligen Erik Erikson och tre Döttrar, Helena,
som blef gift med Knut Folkesson Jarl af Fölkungarna, hwilken
och uphöfde sig til Konung emos Erik Erikson (2), Ingeborg
som blef gift med Birger Jarl den andra, och war Fölkungiska
Konungarnas Stammoder, och den tredje Märeta Nils Eri-
kssons Fru til Dosta. Denna sista är således Stammoder för
Sparrar och Örenstiernor, hwilka således leda sin härkomst
både från Konungarna i Swerige och Dannemark. Och som
de intet sträfwat efter den farliga Konunga-höggheten, hafwa de
uti långliga tider lefwat och lefwa ännu uti anseende i Swerige,
då däremot de andre R. Eriks Mägar, som af Konungliga
glansen låtit förfylla sig, dro länge sedan uti sina manliga Ester-
kom-

Erl. Knut. Kommande utfloknade. Hvaristån Hovfeld sått det Drottning
 son Richias Son, som blifwit Arke-Bisfop i Swertle, har jag mig
 intet bekant. Föremådeligen har han blandat ihop Drottning
 Richias Son med hennes Drotson Bengte, som blef Bisfop i
 Lindsöping, men intet Arke-Bisfop, hwilken Anmärkning är afren
 gjord af Mell-nius. Men på hwad grund Mell-nius kunnat beräk-
 ta, at R. Erik sielf afhäntat sin Gemål och blifwit wigd i Dan-
 nemark, kan man intet weta. Det är skada, at denne Förfat-
 tare är lifid benågen til gifningar som andre i senare tider, hwil-
 ka öfwerhopa Läsaren med sådant glitter, antingen för at göra
 Historien wackrare eller widlyftigare. Interdera är lifwål sås-
 deles angeläget, och när gifningar intet kunna undwiskas, böde Läs-
 aren strax kunna se, at det är gifning, hwilken påminnelse är
 ofta tillförne gjord, dock lifwål kan hända intet för ofta.

(1) Orden af gamla Röniskan anföras på detta sätt af Gram-uti Al-
 märkningarna i: Mew-Gus p. 377. Anno 1209 Ericus Rex Svecorum
 duxit Rigissam sororem Regis Valdemari et corruit Sverkerus Rex anno
 sequenti. Til äfwenlyst menar Gram den Röniska som Ludrig låtit tryc-
 ka uti R. MSC. O. Æ. T. 9. under N. 1. p. 28, ty där förefinnas
 de nu anförda ord, undantagandes, at Rigissa kallas Ringilia, som an-
 tingen lär wara skiff eller tryckfel. Gram förefinner oss detta är gamla
 misstänkt. Mirum autem fuerit, säger han, si nuptiæ ista mortem præcesserint
 Sverkeri. De wid förre §. andragne witnessbörd, utom Chronicon Celsi,
 utsätta däremot år 1210, och det gamla Chronicon som Ludwig infördt
 under N. 6. p. 153, utlättar likaledes år 1210.

(2) Ericus Olai p. 57. säger uttryckeligen, at Knut Långe war gift med
 Helena. Rimkrönikan f. 19 instämmer med det sanina, och har man
 således ordsat at afwita från de nyare, som påstå at Knut Långe, som
 uphåfde sig emot R. Erik, war Johan Järts Son, och ägde Kolle Jarl
 den yngres Dotter, som och het Helena, men at Knut Bolkeson war gift
 med R. Eriks Syster Helena. von Dalin T. 2. f. 195. Hwilken föremo-
 deligen har tagit sitt utaf Peringskölds handskrefna Uttebol. Men det-
 ta Genealogiska gråt lär swåriligen kunna med öfwerlyggande säkerhet ut-
 redas, då man imedertid är besogad at följa de äldsta.

§. 14.

Med Norrige hade R. Erik ingen träda. Detta Rike war
 wäl kommit i någon stillhet: icke desto mindre förelupo där många
 för

förändringar, medan K. Erik Knutson innehade Sveriges Thron. Erik Knutson. Den namnkunnige Håkan Galin, Jarl i Norrige, Folke-
 wider Lagmans Son från Wärmeland, dödde 1214. Denne Tilstånd i
 Herren såsom Sveriges förtjenar at ihogkommas äfwen i Sveriges Norrige.
 Historien, så mycket mer, som näppeligen hedeligare man wa-
 rit til. At han war liksom berättigad til Riket i Norrige, som
 Inge Bardson, som nu regerade, är ingen twiswel. Inge blef Håkan
 Konung efter han war K. Sveriges Spsterfson genom Cicilia, men Jarl, Folke-
 denna Cicilia war äfwen Håkans Moder; och war ingen annan wider Lag-
 ordsqf, som afstånjde honom från Kronan, än at han war mans Son
 Sveriges. År 1212 drefwo Håkans wänner, som woro ganfka från Wä-
 många, både ibland de andelige och werldslige, saken så långt, meland.
 at Håkan Jarl skulle blifwa Konung, i fall han öfwerlefde K.
 Inge, men efter bägge Herrarnas död, skulle den af deras Sö-
 ner taga emot Regeringen, som war äfwa född, hwarigenom Hå-
 kan Jarls Son Knut tydeligen förklarades för Efterträdare, em-
 dan K. Inge hade ingen äfwa Son (1). Därför Kronpretenden-
 ten K. Sveriges Sonson, Håkan Håkanson, upföddes imedler-
 tid hos Håkan Jarl med all anständig sorgfällighet; och ehuru-
 väl Jarlens Gemål war understundom något hastig emot denna
 unga Prinsen, tog likväl Håkan Jarl honom altid i försvar,
 och hade honom städs hos sig äfwen under sin sista sjukdom.
 Och när en gammal Birkebarnare tilböd sig at taga Håkan Hå-
 kanson af daga, fick Håkan Jarl afse både för ogärningen och
 rådgifwaren. Sådant war Håkan Jarl, och hela Riket gaf
 honom det wälsesbörd efter döden, at ingen tapprare Hjelte drä-
 git wärjan i hans tid inom Norriges gränssor, och ingen bättre
 Regent kunde önskas, hwarföre han ock så af Krigs- som Lands-
 folket både älskades och saknades högeligen. En sådan man gjorde
 nytta åt Norrige, som hade hugnat sig af hans styrkel, och heder åt
 Sverige såsom sitt rätta Fosterland (2). Håkan Jarls Anke-
 fru Christina K. Erik den heligas Doterdoter begaf sig til Swe-
 rige efter sin Herres död, med sin Son Knut, som i Norriska
 Historien kallas gemenligen Junker Knut, och här gifte hon sig
 med Erik Lagmannen i Wästergötland. Således hade väl K.
 Erik förlorat i Håkan Jarl en trygg wän och Ansörwante,
 som under des landsflyktighet med all wänighet tagit emot honom,
 Sw. R. 2. Del. Di r men

Erik Knutson. men ingen fiendelighet war därföre at frukta ifrån Norrige, och uti Sverige upföddes inmedlertid Kronpretendenten til Norrige, som grundade sin talan på et frivilligt Ständernas öfwerenskommande. Men hwarken R. Erik eller någon annan i Sverige war ännu sinnad, at göra intrång uti et fritt folks rättigheter, och man lämnade Norrmännen uti fullkomlig frihet, at utvidga eller inskränka sina tagna beslut. Hwarföre man ock i Sverige war en blott åskådare af den förändring som tildrog sig efter R. Inges död, då Håkan Håkanson blef af Birkenarna förklarad för Konung. Men detta skedde efter R. Erik Knutsons död, ty R. Inge Bardson afsonnade år 1217.

(1) Norrsta Krönikan s. 594.

(2) - - - s. 585.

§. 15.

Således kunde R. Erik använda hela sin estertanka och omsorg på Landets upkomst, helt obetyrkad för utländska stämplingar; man wet likwäl intet hwad denna Konung gjort för sin egen person til Landets uphjelpande. Våre fattige Håfdetecknare af de äldre tider lämna oss uti en fullkomlig okunighet om denna delen af hans regering. Man wet endast, at undersåtarna mådde väl under hela tiden genom en lyckelig och ymnog årswäxt (1); men den kan väl intet tillskrifwas R. Erik, så framt man intet wil antaga det omdöme, som Olaus Petri gör härwid, nämligen, at GUD under fromma Konungar plågar låta sin wälsignelse gå öfwer landet, hwilket ock torde wara bättre grundadt, än man nu efter den nymodiga Politikan, snart sagt, allmänt tänker, då man inbillar sig, at GUD gör intet. Det är väl sant, at dyra och swåra år kunna infalla öfwen under de bästa Konungar. Icke bestämmande kan man wara öfwertrygad, at en förständig och Gudfruktig Öfwerhet är den högsta lycksalighet, som et land kan wedersaras. En Konung som ålskar GUD, ålskar öfwen sina undersåtare, och en uplyst kärlek för människor är sällan fruktlös och aldrig skadande. Våra gamla Handlingar komma öfwerens därutinnan, at R. Erik Knutson regerade väl och berömligen (2). Man något särskilt prof af des lofwärda

regering hafwa wåra forðna Förfäder intet behagat lämna of. Erik Knut-
Loecenius försäkrar wål, at R. Erik hafte en besynnerlig urfils-
ningsgäflwa wid tjensters bortgiftwande, så at altid redelige och
oegennyttige Ambetsmän blifwit af honom i landet förordnade.
Oselbart är det, at denna urfällning är för Landets wålsfärd gan-
ska angelägen; men at R. Erik ägt denna förmån uti någon
särdeles hög grad, wet man endast af Loecenius, hwilket på ty-
deligare Swenska wil så mycket säja, at man wet det intet.
Han har wål til föregångare Johannes Magnus, som ganska wac-
kert bekräftar Konungens och Årke-Biskopens wård, så om
detta, som om landets hushållning i allmänhet. Men man är
ej särdeles wan at tryggas sig wid denna Herrens lössänger, när
ingen äldre för honom det wid handen giftwit. Annat är, at
Konungen och Årke-Bisken kunnat så göra, och annat är om
de wårkeligen gjort så, det senare hör til Historien, det andra
intet. Så framt anledningen til denna betraktelse är tagen af
Eriks förordnande til Lagman i Wästergötland, stödjer den sig
på ganska fåra botten: ty Lagmän under denna tiden hwarfen
tillsattes eller waldes af Konungen, utan Bönernas utnämmande
war allenast gällande i sådana mål (3). De andra författning-
gar, som R. Erik gjort och kommit til Esterwerdens kunskap äro
ganska få, och angå förnämligast Klostrén och deras förmåner.
Af denna beskaffenhet är R. Eriks Bestämmelse-Bref för Niseber-
ga Kloster af år 1212, uti hwilket han annammar Kloster-Mun-
norna uti sitt beskydd, och förklarar tillika, at för alla brott,
som på deras gods och ågor kunde förefalla, skulle hädanefter
böterna därpå intet betalas til Konungen, som Landsens Lag
tillförne varit, utan helt och hållet bero på Klostréns befrän-
de (4). Detta war i sig sjelf så mycket oförsigtigare, som han
wårkeligen på detta sätt uphörde at wara Konung öfwer denna
delen af sina undersåtare, så mycket mer, som all Konungsslig flatt,
efter R. Swerker Carlsons förordning, war redan estergifwen på
alla andeliga gods. Men man insåg ännu intet påföljden af den-
na oheränkta friskostighet. Man mente göra wål, då man wår-
keligen gjorde illa. Genom et annat Bref, utan datum, tilldöms
mer R. Erik en fogepark at Nydala Kloster, som des Fö-
reträdare R. Swerker, Erik, Carl, Knut och Swerker dels gif-

1212.

Erik Anut-vit dess bekräftat för Klofret (5). Genom et annat Bref lifas
 ledes utan datum til Inbyggarne i Niudungen tilågnar Konun-
 gen en fastighet benämnd Björnsbo at samma Nydala Kloster,
 som K. Swerker afwen genom sitt utslag tilådmitt Klofret. Ge-
 nom gåfwa hade Munkarne bekommit denna egendom, hwilken en Arn-
 sten skänkt för sin Söns siäl, och til bewis lågdt Gåfwo: Brefsret
 på Sonens graf (6). Et annat Bestämmelse: Bref utgaf K.
 Erik för Saba Kloster, uti hwilket han förklarar sig för Klof-
 rets Förswarare på samma sätt, som des Herr Fader warit til-
 förne (7). Detta alt bewisar wärfeligen intet annat än tidens
 sinat, och öfwertrygar endast, at K. Erik tänkt på samma sätt,
 som andre Lefwän i denna tiden i allmänhet trodde.

(1) Wid Wäsigötha Lagen står denna Anmärkning: of war (Brefdr)
 godher ear Konunger, forethy at e waru god aarum um alt
 hans rike, mādhan han lifdi.

(2) *Ericus Olai* p. 56. Hic [Ericus] regnavit annis septem laudabiliter et
 pacifice, erantque anni fertiles eo regnante.

(3) At Lagmännarne intet tillfettes af Konungen är tydeligt af Wäsigötha Lagen
 1. Bl. Singmåla B. Bonda Sun skal Lagmadher wära, thy Rusti
 allir Bondir walda med Guss mistunn: Dessa orden tåla ingen an-
 nan förklaring, hwarföre de och äro af Lundius på detta sätt tolkade:
*Rustici filius Judex Provincialis erit, omnes Rustici eligent eum cum
 Dei misericordia.*

(4) Innehållet af detta Bref af 3 Non. Jun. 1212 införes af Wilde uti des
 H. P. sålunda, ut si forte aliquod delictum injuste commissum fuisset, un-
 de regales exerceri solerent accessiones, diuinæ intuitu remunerationis totum
 sanctimonialium arbitrio committeret corrigendum.

(5) *Erici R. litteræ* quibus claustro Nouæ vallis partem nemorum Flata et
 Natakult donat ec. a. 1212 uti *Örnhielmi Diplom. MSC. T. 8. p.*
408. uti Antiqu. Archv. i Stockholm.

(6) *Erici R. litteræ* indemnizationis claustro Novæ Vallis datæ ec. 1212 hos
Örnhielm L. cit. p. 409. Orden som utmärka denna Ceremonia, äro des:
 quam [possessionem de Björnshui] Arnsten pro anima filii unici legitimi ad-
 hac virus et incolumis super prædicti filii sui sepulcrum claustro assignavit.

(7) *Erici R. lit. quibus* Protectionem Monasterio de Saba promittit, *Örnhielm*
Dipl. T. 11. p. 666. Notum sit universitati vestræ, quod sicut Rex
Canutus Pater noster Provisor ac Prolocutor atque Defensor Ultorq;
 Cœnobii de Saba quoad vixit, exstitit, sic quoque nos secundum possi-
 bilitatem postram omnimodis existere velle.

§. 16.

Erik Knuts-
son.

Mr K. Erik frægt efter K. Sverkers död med Rikens Råds samtycke förklarar Sverkers Son Jahan för sin Efterträdare, i kraft af den förre uprättade Successions-Lagen, är ofelbart en ogrundad anmärkning, hvarmed Messenius af egit för-råd riktat Historien. Ingen af våra äldre Historiekrifvare, hvarken Ericus Olai eller Olaus Petri och Johannes Magnus, har talat om denna omständighet. Ej eller är man ensam i den mening, at en sådan Skiftes-Förordning aldrig varit til (1). Man har fördenksfull fallkomligt skal at utesluta denna märkvärdighet från Svenska Historien, fastän Messenius blifvit rosligen efterföljd af senare Håfdateknare. Man har således intet vidare at berättat om K. Erik Knutson, än at han blef fördd (strado) på Visingsö år 1216 (2). Och ehuruval han uti sitt äfrenskap blifvit wälsignad med många Varn, hade han likväl ännu intet den sågnaden at se sig hugnad med manlig Lifsvärvinge, emedant des Son Erik Erikson blef född efter sin Herr Faderns död (3). Til äfventyrs är det denna K. Erik, som omtalas uti Liber Daticus, hwilken stänke åt Bröderna i Lunda Dom = Capitel en mark Silfwer. Och om han förmodeligen wid sin död kommit ihog Domkyrkan i Lund, kan man nog vara öfvertygad, at Svenska Rikforna intet blifvit förglömda, fast därom ingen ting kommit til Efterwerldens kunskap. Denne Herren kallas annars Ericus uti några gamla Handlingar, ehuruval man hvarken wet hvarsföre eller hwad det skal betyda (5).

(1) Ut C. K. Ibris Namärkningar öfwer Konunga-Pängden wid Wästgötha Lagen, finner man insluten denna påminnelse bland de bifögade smisse-ämnen p. 122. Quod nulla lex publica sancita sit, ut ex familia Ericæ et Sverkeriana alternis Reges Sveciæ crearentur, vix probari potest.

(2) Chron. hos E. Benzellius Mon. Eccl. p. 85. MCC. XVI obiit Ericus II. Rex Svecorum filius Canuti. Ericus Olai p. 56. Obiit autem [Ericus] in Visingsö anno Dñmini M. cc. XVI, et sepultus est in Varnhem in sepulcro Patris sui.

(3) At Erik Knutsons Son Erik Erikson är född efter Faderns död lär man af Wästren Honorius den III; som uti sitt Brev til Biskoparna i Lybeck, Schwerin och Raseburg af år 1219 d. 7 Aug. hos Rainaldus uti des Annal. Eccles. T. 13. p. 268 säger det uttryckeligen.

(4) Liber Daticus Mon. Scan. F. 2. p. 29. VI Id. Febr. Obiit Henricus, Rex Sveciæ qui dedit fratribus marcam argenti. Ordsaken hvarsföre man

Erik Knutson.

tildagnar denna gåfwa åt Erik Knutson, är den, at R. Erik den helige dödde emellan Påst och Wingså. Erik Låspé dödde Ryndelsmåso. Daga, då denne Herren däremot skal hafwa dödt den VI Idus Febr. Man påminner härwid, at uti det tal som höltes, då vår Allernådigste Konung såsom Kron. Prins första gången war i Lund sid. 116. år VI Non. Febr. i stället för Idus, men det är et skriffel. Och så framt det har sin riktighet, at R. Erik dödde III Id. Aprilis, som af följande Anmärkning insages, är hela denna slutmening wärlande; hwilket och, kan hända, kan wara lika mycket.

(5) Chronicon af Celsius utgitt p. 4. MCC. XVI. . . . Obiit Ericus II. Ericus Rex Svecorum III Id. Aprilis et natus Ericus III. secundum quosdam. MCC. XVIII obiit Ericus Rex. et eodem anno natus Ericus II. Här finner man således två olika döds. år wara tildagnade åt R. Erik Knutson, och torde denna senare anmärkning hafwa sitt i brädden, och sedermera hafwa insuttit i Texten. Samma påminnelse torde hafwa rum i anseende til Ericus, hwilket någon gammal affkrifware torde hafwa läst i stället för Ericus. Se Ihres Nam. til Konunga. längden wid Wäsa. götha Lagen p. 124. Schilter uti sitt Glossarium har annars gitt uti handen, at Ericus skulle wara förbrädat af Edelrich, men jag ser ej hwad gemenskap det kan hafwa med R. Erik. Annars har jag funnit, at Ericus, hos Du Cange af Benedictinernas uplag, förklarar genom febri hectica laborans, då man borde sluta, at R. Erik dödt af Lungfot eller någon annan rårande Feber. På hwilket sätt inga vidare påminnelser wid detta ord äro nödmåndiga.

§. 17.

Johan Swerker-son.

Genom R. Erik Knutsons död war Thronen ledig, och et nytt wal war oundgängligt: och såsom man nu ex lång tid varit wan at med Konunga-walet stadna på Konunga-Barnen, kunde intet något särdeles twifwelsmål wid Thronens besättande hysas; utan låra de wäljandes enhåkiga röster förenat sig om Jon eller Johan Swerkersons uphöjande til Konungliga högheten. Ty at wälja en antingen ofödd eller nyfödd Prins, påfäde sig intet med denna tidens grundmeningar i Regerings-konsten. När man och påminner sig, at Johan Swerker-son war Dotter-son af den mäktiga Birger Jarl Brosa, och således en nära släktinge af Folkungarna, kan man begripa, at han intet kunde förbigås, så wida ännu ingen af Folkungarna sårt begärde till Kronan. Man berättar wäl hos våra nyare Historie-skrifware, at äfwen Richisa R. Eriks Gemål befordrat R. Johans utforesle.

Nå

Något dylikt finnes likväl intet hos de äldre wara uppteckadt. Jahan
 Enarare kan man tro, at hon gjort alt hwad mögeligt warit, Jahan
Swerkers
son
 til at bibehålla Kronan för sin egen Son. Det är demotstå-
 ligt, at K. Waldeemar i Dannemarf, Drottning Richisas Bro-
 der, gjorde alt hwad han kunde til sin Enstersons Prins Eriks
 förmån. En först påstod han, at Riket hörde honom til, såsom
 arf efter sin Fader. Och när det saktadt Prins Jahan genom
 de förnämres bearbetande blifwit Konung, protesterade han med
 all makt emot Kröningen, och stämde så wäl Årke-Bisfopen i
 Upsala som Swenska Lnd-Bisfoparna til Påfwen i Rom, at de
 där skulle stå til svars emot dem, som Konungen i Dannemarf
 borde affärda til sin Enstersons rätts bewakande. Men detta
 wad eller protest hade ingen wärkan, utan Bisfoparna låto icke
 destomindre Kröningen gå för sig. Påfwen bejaller därföre Bis-
 foparna i Lübeck, Schwerin och Rakeburg, at de skulle med all
 försädlighet undersöka målet, och om det befunns, at Swenska
 Bisfoparna skridit til Emörjelsen och Kröningen, sedan K.
 Waldeemars wad war gjordt, skulle de pålägga Årke-Bisfopen i
 Upsala och en af des Lnd-Bisfopar, at på en wiß tid personli-
 gen inställa sig i Rom, tillita med Fullmäktiga från de andra
 Bisfoparna, at inför Påfwen stå til ansvar för det förakt som
 de wissat emot Apostoliska Stolen (1). Detta alt wisar tydeli-
 gen, at så wäl K. Waldeemar, som des Enst Drottning Ri-
 chisa således med fullkomligt ansvar satt sig emot K. Jahan
 utforesse. Wid detta tilfälle måste man medgifwa, at Bisfopar-
 na denna gången gjort hwad de borde göra, då de intet låtit
 Kröningen, som en påfögd af walet, därföre afstadna, emedan
 wad under hans Apostoliska Helighets pröfning och dom kommit
 emellan. Genom et annat upförande hade Swenska Konunga-wa-
 len för långliga tider blifwit underkastade Påfwaarnas granskning,
 och Rikens Ständer hade kunnat blifwa beröfwade afwen sin
 stöfswelaktiga wal-rätt, som genom Lag och urgammal wana war
 fastfästad. Huru wida dese Tyfka Bisfopar fullgjort det af På-
 fwen dem updragna ärendet, wet man intet. Det blifwer likväl
 demotståeligt, at K. Jahan förblef uti sin Konungliga höghet, wak-
 sat alla protester och Påfweliga Buller, och Prins Erik intet
 förän genom K. Jahan död fick intaga den Thron, som des
 Förfäder fästewis hade innehaft.

Jahan
Ewcker-
son.

(1) Som alla dessa omständigheter innehållas uti Påfwens Honorii den III:s Bulla til de i §. nämnda Biskopar, gifwen Bero den VII Id. Aug. Pontificatus Anno 4:to eller 1219, och de för öfrigt af våra Historiekrifware äro förbigångna, nödsakas man til bewis afse på orden af sielfwa Brefsret, sådana som de förefomma hos Ord. Raynaldus An. Eccl. T. 13. p. 268. Charissimus in Christo filius noster Waldemarus Danorum Rex illustris nobis insinuare curavit, quod clarae memoriae Erico Rege Sueciae rebus humanis exempto, Nobilis vir Johannes Regnum Sveciae ad defuncti filium, dicti Regis Danorum nepotem, jure hereditario devolvendam, quorundam magnatum ejusdem Regni favore suffultus violententer invasit. Porro idem Rex intellecto, quod venerabiles fratres nostri . . . Archiepiscopus Upsalensis et suffraganei ejus in Regem volebant inungere supradictum Nobilem, ne id facerent inhibuit appellando: Praefatum nepotem suum et omnia jura ejus Apostolicae protectioni supponens, ac praetigens terminum, quo per se vel per nuntios suos in nostra comparerent praesentia, iis qui venissent pro tutela dicti nepotis sui respondit. Sed ipsi legitima ejus appellatione contempta in Regem inunxerunt nobilem antedictum, in praefati nepotis sui pupilli, ac etiam post Patris obitum nati gravissimum praedictum et contemptum nostrum &c. De Biskoparnas namn, til hvilka Brefsret är skrifwit, undantagande Lubec, äro nog icke skrifne, Szerinenfis nämligen och Kaseeburgensis: men förmodeligen böra de rättas som i sielfwa §. är påminte.

§. 18.

Kröning.

Sådana tvistigheter mötte K. Jahan wid antrådet af sin regering, men som allt stadnade i ord och protester, tystnade ännu ingen all motsägelse, sedan han blifwit krönt. Af det förendrda Påfwe-Bref är ganska tydligt, at Kröningen gått för sig innan Augusti månad 1219. Men därföre är man intet fullkomligen förvisad om Kröningens-året, ty våra gamla Historiekrifware umärka det intet. Om man wil hålla före, at K. Jahan räknade sin regerings-tid ifrån Kröningen, måste han hafwa undfått Kronan samma år som K. Erik Ruufson dödde, ty uti de af K. Jahan utgifna Bref kallat han år 1219 sitt tredje och 1220 sitt fjärde Regements-år (1). Wid Kröningen bekräftade K. Jahan de Privilegier, som adeliga ständer redan under des Herr Fader bekommit. Men at Stadgan om Clericiens friskallese från werldslig domstol intet kommit i fullkomlig märckställighet, kan man se af Påfwens Innocentii den III:s Bref af år 1216, hvaruti nämnan han högeligen beswärat sig öfwer de werldsligas tåtaganden, som

som icke allenast släpade Klerkerna under werldsslig Domstol, utan tillfatto och aflatte Prestes efter behag (2). K. Jahan, som njutit all wäldwisa af Biskoparna, förklarade fördömsfull alla Biskops-gods öfwer hela Riket fria för all Konungslig tunga, och tillade dem utom des alla Konungs-böterna för brott, som på något andeligt gods kunde blifwa begångne (3). Utom des blefwo ock alla så kallade andeliga brottmål, såsom hor, lönsfeläger och mera dylikt aldeles underkastade Biskoparnas ompröfwande och Lagsaga (4). Så at Swenska Kyrkan kom allt mer i det stiel, som den helige Fadren i Rom och des regerslika Prelater så länge och i wißt hänseende fälsängt eftersträfwat. Swenske Presterna gifte sig likwål ännu, waktadt alla Påsweliga Kyskhets-reglor, ehuru mycket Wismarne i den delen wißt sig nitiska. Honorius den III, som nu war Christna Församlingens Öfwerhufwud, war ganska misnögd med våra Nordiska Prest-Hustrur, men understod sig likwål intet, at twärt och på en gång fördömma alla gista Prestes, han begynte dock med en något lindrigare försatning at bana wägen därtill, då han år 1218 förklarade, at inga Prestes-barn måtte ärfwa sin Fäders egenbom (5).

Jahan
Swerters
son.
Andeligas
Privilegier.

(1) Brefs wet där K. Jahan stadfästet et Gifte til Nydala Kloster är daterat Anno gratie M. CC. XIX anno Regni nostri tertio, och Brefs wet, hwar med han stänker sin gård Sweabot til Riseberga Kloster, är gismit Ry-sabierh anno ab incarnatione Domini M. CC. XX. anno Regni nostri quarto. Det förra finnes i Örnbielms Diplom. T. 8. p. 410. det senare uti des Diplom. T. 11. p. 901.

(2) Innocentii den III:s Bref i detta mål kan läsas hos Wilde H. P. p. 320

(3) Hårom kan läsas K. Jahan's Bref af år 1219. hwar's lunnhåll H. Wilde sålunda infört H. P. p. 381. In die inthronizationis sue Domi-no Benedicto Scarenli Episcopo et ceteris Episcopis Regni collatas possessiones ecclesiasticas, cum attinentijs earum a Regia exactione liberatas et immunes confirmat, ut si quæ causæ in fundis aut prædijs presbyterorum vel colonorum emerissent, totaliter ipsi Episcopo attinerent in satisfaciendo.

(4) At detta privilegium uti K. Jahan's tid blef lämnat Biskoparna, kan intagas af Erik Låspes Bref, som är utan datum: Volentes ut ea, quæ per felicis recordationis prædecessorem nostrum Regem Johannem pie et iuste facta sunt, per nos firmitudinis robur obtineant, quidquid pie memorie B. Episcopo Scarenli a dicto Prædecessore nostro datum est et habitum, cognato nostro S. Scarenli Episcopo liberalitate Regia confirmamus, adjungentes iis, quæ in sæpe dicti Regis donationis literis pie memorie Papæ

Sw. N. G. 2. Del.

S f

He.

Jahan
Sve. lxx.
son.

Honorii confirmationi insitis plenius et perfectius continentur, ut adulterii et perjurii reatus cessare et quæcunque alia ad religionis sacræruptionem seu violationem pertinentia ad ipsius officium libertate pertineant specialia. *Se Wild. H. P. p. 382.*

(1) Honorius den III. uti Bref til Arke-Bisshopen i Lund giswet Romz apud Sanctum Petrum secundo Non. Maji Pontificatus anno secundo [1218] gör denna härliga Förordning: Etsi multis sanctis Patribus arguentis fuerit laboratum, ut qui ferunt vasa Domini, mundi fiant, quia tamen usque adeo Princeps mundi quosdam clericos et presbyteros illecebris mundanis involuit, ut munda respuant et immundam sobolem de immundo procreare contubernio non fornicent, eos saltem ut amplius erubescant, in hoc volumus et debemus punire, quod eorum progenies sic exorta in paternis hereditatibus non succedat. Brevet finnes uti Honorii den III. Epist. L. 2. Ep. 1062. communicet af H. Etats-R. Langebeck af de Ader som nyligen äro öfversända från Rom til Köpenhamu.

§. 19.

Deße försättningar, ehuru-siörrätt de wore stridande emot Rikets sanfylliga nytta, blefwo likväl des stadgade dels rådde af K. Jahan. Man kan intet hwarken lasta honom eller hans ungdom därföre: ty om han än varit mycket äldre, ja äfwer mycket förståndigare än han war, hade likväl det som stedd, förmodeligen måst ste ändå. Det är så fatt understundom med Rikets kroppen som enskylda människior. Större delen af en människas ålder rinnet bort under dårskaper och husfrundhra, och mången är ganska lyckelig, om han blifwer halftlof woid slutet af sin lifstid. Sådant måste likväl tålas och botas genom tid och rålamod. Nästan samma sak är med Rikets kroppen. När andafets-febren eller någon annan häftig sjukdom rasar, måste paroxysmen gå förbi innan någon cur kan rått företagas, och et botemedel brukat i otid, om det än wore aldrig så godt, skadar mer än det gagnar. Man nämnde nyligen, at K. Jahan war ung när han blef Konung; detta bekräftas af åtskilliga gamla Handlingar (1). Det torde dock wara twifvelsmål underkastadt, om han någonsin af de äldste blifwit kallad Jahan den unge (2). Efter utseende har han ock någon tid varit under förmyndare, men därföre har man sig intet bekant, hwem som förwaltat Regeringen under des minderårighet. Troligast är, at Jarlen och Rik.

Rikens Råd varit egentligen därmed sysselsatte: Ty at Drottningens Råd någon del i förmynderskapet, har ingen af de äldre sagt, och de nyare kan man tro, om man behagar. Men när finner man, at Kenung Johan varit den förste om hvilken nämnes, at han haft en beständig Cancellar, och har Biskop Carl i Linköping varit innehafvare af detta wiktiga ämbete, hwilket af äfthylliga bref intygas (3).

Johan
Sverker,
son.

- (1) Vid Wälsigötha Lagen berättas detta ganska tydeligt: ty där säges, at han war barnlär at aldri, och härutaf har förmodeligen Ericus Olai tagit sin berättelse, när han säger: Anno 1229 (1216 eller 1219) electus est in Regem Johannes filius Sverkeri Regis in sui pueritia et dicebatur Johan Unge. Och af detta stället låra de nyare förmodeligen tillagdi detta namn åt honom.
- (2) Utiförre Anmärkningen ser man, at Ericus Olai wärfeligen kallat Konungen Johan Unge, men hos de äldre finner man intet spår därtill. Chronicon eller rättare sagt Catalogus Regum Sveciæ hos F. Benzeliu: Mon. Eccl. p. 71. Decimo octavo loco regnavit Johannes Filius Sverkeri Junioris. Hic bonus tribus annis regnavit et Aluastum sepultus est, cum Patre suo. Uti Wila Rim-Kronikan står denna öfverskrift öfwer hans korta Leifvernes: Bestrifning: Johan Unge Sverkerison. Och af dessa ställen lär A. B. Benzeliu tagit den påminnelse, som inslutit uti det Utläst til Swenska Historien, då han anmärker, at man funnit förmodeligen uti någon gammal Skrift, at där stått Johan Unge Sverkerison, och därigenom fallit på den tanken, at han betat Unge, då det likwäl bör bindas ihop med Sverker, och Unge Sverker betyder efter denna tidens taleskit, intet annat än Sverker den andre. Således finner man äminstone wid Wälsigötha Lagen sid. 95. Adalward gamle, och Adalward unge, i stället för Adalward den förste och andre, och Bengt Unge i samma mening, s. 96. m. m.
- (3) Bland flera Handlingar, som finnas uti Nydala Klosters Pergaments-Bok, förkomma äfthylliga bref, som börjas på detta sätt: R. Dei gracia Lincopensis ecclesie Episcopus Dominique Regis Cancellarius, eller Domini J. Regis Cancellarius: och Brestwet af år 1219 bland Ornhjelms handskrefna handlingar T. 8. p. 410. börjas så: Johannes Dei gratia Rex Sveciorum et Karolus eadem gratia Lincopensis Episcopus Ejusdem Cancellarius.

§. 29.

Om Rikens inwärdtes församlingar finner man intet något vidare hufvudsakeligt wara upptecknat angående den korta tid, som

§ 2

R. Jas

Jahan
Swerkes
son.

K. Jahan förde Swenska Spiran. Hwad som annars uti andeliga Kyrko-Regementet kan wara märkwärdigt, skal uti sitt wederbörliga Capitel finna rum. I anseende til utländska Mäster, lär Swerige kunnat fågna sig af en fullkomlig stillhet, undantagandes hwad någre utländska rösware då och då kunnat företaga, som nu bär undersökas och pröfwas. I Dannemark regerade K. Waldemar Waldemarson eller den andra, som of gementligen för sina segrande wapn kallas Waldemar Sejer. Det förbehåll han gjort emot K. Jahans wal til förmån af sin Systerson Prins Erik Erikson är omtalt uti det föregående. Men han tog likwäl intet wäldsamme steg emot Swerige, utan synes hafwa warit öfvertygad om den samning, at krig emellan Swerige och Dannemark tjena til ingen ting annat, än Ländernas och Inbyggarnas gemensamma ödeläggelse. Ej eller wisstes det minsta teken til fiendeligt missförstånd på Swenska sidan, som kunde gifwa tillfälle til ofred. Och hwad småtrator, som nabolaget kunde gifwa anledning til, hade aldeles ingen farlig och blodig warkan, såsom man på intet sätt beifrade det steg, som K. Waldemar gjort emot K. Jahan. Så länge wårjan hwislar, kan prat och skrifter med samma mynt betalas. Uti Norrige regerade K. Håkan Håkanson, om hwilkens uphöjelse på Norriska Thronen är tal i K. Erik Knutsons Historia. Denne Herren hade hwarken lust eller tid at oroa Swerige, ty en del af hans undersåtare och i synnerhet de andeliga, af gammalt agg til hans Fadersfader K. Swerre, woro i bårjan intet benägne, utan wille öfwersefka, at K. Håkan war sin Faders Son. De påstodo förbensfullt, at Konung Håkans Moder skulle bära glöddande järn, til bewis, at Håkan Swerres Son war K. Håkans rätte och naturlige Fader. Birkebearnarne och K. Håkan Håkansons upriktliga wårmer förifrade sig högeligen öfwer detta påstående, och Dagfin Bonde swarade på en så ohemul begdran, at det war ohördt, at man emot en lagligen utforad Konung wille göra et sådant jäf, utan syntes honom skäligare, at man i stället för glöddande järn brukade kallt järn emot Konungens wrängsinta afwundsmän. Jcke bestomindre beqwämade sig K. Håkan til detta wanfelliga bewis, och sedan Konungens Moder Inga offad wergäit järnbörden, tyfnade ändteligen öfwen. Detta otidiga

Tilstånd
i
Dänemark.

sqwal

Jahan
Sveriges
sag.

swaller. Til då mera besåstande af sin Thron gifte sig R. Håkan med Skule Karls Doter, hwarifrån alla dessa konster hade sitt ursprung. Baglernas Håbding dödde 1218, hwarigenom detta parti efter någon underhandling utesloknade. Men i Norrige war ej så snart et parti dämpadt, för då et annat uprestes, och et tiggaresölje, som man kallade Slitningar, gjorde efter Baglernas uphörande, mycken oro, och som de intet woro starke nog, förenade de sig med Ribbungarna. Dessa hade til förman en Sigurd, som hade en tid bortåt haft sitt tilhåll i Halland, och blef Sigurd afhämtad därifrån 1219, och gjorde med sitt följe mycket owäsende och bekymmer. Ut i allt detta tog Sverige ingen del; tvärtom Skule Karl förbandt sig med åtskilliga wänner i Sverige (1), och när R. Håkan 1218 war neder i Wiken, affände han helt wänliga bud til Eskil Lagman i Wästergöthland, med begäran, at Eskil och des Fosterson Knut Håkanson wille besöka honom. Lagman Eskil fann likwäl intet lägligt at inställa sig, förbedrande, at han kunde intet förtro sig åt Birkebenarne. Och ehuruwäl Slitungsarne fört därefter öfwerföllö Lagman Eskil och Knut Håkanson i Götha Alf, och togo bort hans fartyg, kunde dock sådant intet upväcka något missförstånd emellan dessa Gränts-Riken, utan allt war fredligt (2).

(1) Norrsta Röniskan s. 604.

(2) s. 609, 612.

§. 21.

Från Östra kanten förspordes ej eller någon uppenbar fiendtlighet, icke desto mindre fördeswades då och då något röfveri af Estlandarne inom Sveriges gränssor. Juter finner man, at någon ordentelig Krigshär från Estland ofredat Swenska Stränderna allt sedan Siguna af dem blifwit förstörd år 1188. Det oaktat hafwa likwäl röfware då och då trängt sig i Swenska Ekären och gjort öfwerwäld. Til hämmande härutaf skal R. Carl Jahan, efter Mellanii berättelse, företagit et Fälttåg år 1218 emot Estland eller Estland, och sedan han inagit Leals Slott i Wiken, har han varit tillbaka, och lämnat 500 Swenska til besättning på Slottet under Carl Jarl och Biskop Carl i Linköping, hwilka efter

Carl Jarl
och
Carl Bisk.
i
Linköping
sagde af
Estlänning-
sag.

Jahan
Sverker
son.
1220.

efter Konungens återresa blefwo af Eskänderna mangrant ned-
fablade år 1220 (1), eller som Mellesius. fd. mera anmärkt, år
1219 (2). Mellesius har ofelbart rätt därinnan, at i igen af
våra inhäuska Håsdareknare tillförene riktar Svenska Historien
med denna tillökning. Men jag seukar, at denna Saga eller His-
toria är liflig oriktig som ny, och gör den enwisa uppläsenhet,
som alla våra gamla Handlingar här om i aft tagit, saken gam-
ska misstränkt. Det enda som i våra fordna skrifter hafwer gif-
wit anledning til meningen om detta förmenta Fältåg, är, at man
finner det Carl Jarl och Biskop Carl af Linköping blifwit år
1220 slagne af Hedningarna (3), och at en gammal Kronika
antecknat, at en härskard blef gjord til Lifland 1219 (4). Alla
de andre omständigheter äro lånte af Ruslovs Lifländska Kronika.
Att detta är lifwål intet tillräckeligt at bewisa, det K. Jahan hafte
någon härskard för händer emot Lifland. Ruslovs wärnesbörd an-
går 1208, och här altså på intet sätt til K. Jahan's regering:
Om man ock wille medgiffwa, at Konungen lämnat Carl Jarl
och Biskop Carl i Linköping efter sig i Lifland, sedan han gjort
sig mästare af Reals Slott 1218, är det aldeles otwifwelsaktigt,
at de intet blifwit där qwar, ty Carl Jarl har underskrifwit så
som witne tillika med Arke-Biskop Vallerius år 1219 det Breh,
hwarigenom Konungen dömmet Eskerna Gifte til Nydala Klo-
ster, och Biskop Carl har på samma sätt warit tilstådes i Risabergs
Kloster 1220, d. K. Jahan skänkte Sweabot til Nunnorna där
samma städes (5). Sammanhanget måtte fördenstuck wara helt
annorunda, än Mellesius och de som honom följa, behagat gifwa
wid handen. Förfande påminnesser torde kan hända uplysja hela
målet. Påfwen Alexander den III hade redan, wid år 1163, up-
muntrat alla Nordens inbyggare til krig emot hedningarna, hwar-
jämte äfwen Christna Religionen borde forplantas uti dessa wila
Länder, så i Estland som annorstädes. Han utlofwade ock sam-
ma syndernas förlåtelse åt dem, som wille låta sig bruka i et så
heligt wärk, som annars de borde åmjuta, som besökte Christi
Gras, men alla de som blefwo slagne uti en så andäktig fördrat-
ning, försätrades om alla sina synders otwifwelsaktiga förlåtelse (6).
På detta sätt kunde man blifwa både salig och rik, i fall råget
lyftades, och man kunde icke desomindre förblifwa uti sina
by

Jahan
Swert-
jon.

1220.

hageliga synder. Man kan således wara öfwerlygad, at många afwen i Sverige sumnos beredwillige at förwärfrwa sig Hinamelu på et så behändigt sätt. Men dārsöre företogs intet strax ordenteliga såltåg, utan enskilda personer drefne af egen andakt påtogo sig det Christeliga wärk at plundra och slå ihjål hedningar. Sålunda finnes man af Lisländska Krönikan, at Biskop Meinhard i tolfte åttuhundrad efter aftal med en Swenssk Hertig, twiswelsutan Birger Jarl Brosa, skaffat en Krigshår tilhopa af Swenskar, Götter och Tyskar til at bekriega Eurländerna. Men som Flottan blef wāderdrifwen til Wirland, landstego desse Korpspredikanter, förhårjade landet i tre dagar, och hafwa de Swenske efter undsāngen anseeligt bytt och indrifwen skatt af inbyggarne begifwit sig på hemresan, som det heter, med Tyskarnas stora misnöje (7). Något dylikt hānde afwen under Biskop Albrecht, som lagde grunden til Staden Riga. En sedan han blifwit förordnad til Biskop år 1198, reste han til Gothland, och predikade där för Gortlāningarna med sådan kraft, at semhundrade personer togo Korset och förpliktade sig at bekriega Lislāndarna. Biskop Albrecht for vidare från Gothland til Danuemark och Tyska Riker, och skaffade tilhopa en stor skara af folk, och kom med dem tilbaka til Lislānd (8). På detta sätt hafwa wärkelligen wāre Föresāder haft del i Lislāndarnas omwāndelse, men dārsöre kan man intet påstå, at K. Jahan i egen person eller i spetsen af en Krigshår besökt Lislānd. Man kan ock til en del af wāra egna Handlingar inhämta, at sammanhanget wärkelligen varit sådant, som det är beskriwit. Sålendes finnes man at Jon Jarl varit nio år i sålt emot Ingermanlāningarna, hwilken ock samma aften han kom hem til Åskanås, blef af Eterna-ihjålslagen: Men hans Fru, som undkom til Hundhammar, samlade i största hast ihop folk och uedertade hela detta röswareskjet wid Esta skär (9). Om det hade varit en ordentelig Krigshår, hade hon förmodeligen intet med sin skynsamhet så i grund kunnat ödelägga dem, och för ifrigt är ingen anledning, at någon härård dārsöre blifwit företagen emot Estland. Något dylikt torde hafwa tilldragit sig med Jarl Carl, och Biskop Carl i Linsēping, och är det möjligt och troligt, at någre Estlāndske Frisbytare smygt sig fram anvingen i Diöslags skären eller i Mälaren och

Jahau
Swerkers
son.

1220.

och där oförmodeligen öfwerfallit dem. At de blifwit slagne eller mördade wid Rotala, bortflytter dem ingalunda til Lifland, ännu skönt man nu för tiden intet skulle kunna wisa hwar denna ort inom Sverige varit belägen. I anledning af detta allt kan man förmodeligen aldeles stryfa ut denna märkwärdighet af K. Jahaus Historia, äminstone kan det intet wara fædt 1219, Hwad eljest hellsa sätetäger beträffar, som företogs samma år, om hwilket i våra gamla Handlingar omröres, så är ingen twifwel, at där med syntas på K. Waldemars utrustning från Dannemark (10).

(1) Messenius Scandia T. 2. p. 24. T. 12. p. 113.

(2) Messenius T. 15. p. 33. och samma årtal, 1219 nämligen, antages också af v. Dalin T. 2. s. 181.

(3) Krönika hos E. Benzelius Mon. Eccl. p. 15. M. CC. XX. occisi Karolus Episcopus et Karolus Dux VI Id. Augusti, Chronicon Celsi. M. CC. XX. occisi sunt Karolus Episcopus Lincopensis et Karolus Dux. VI Id. Augusti apud Rotalum. Ericus Olai p. 56. A. D. M. CC. XX. occisi sunt Carolus Episcopus Lincopensis et Carolus Dux in Rotala a paganis, så at dessa Herrars döds år synes wara med tillräckliga witnesser stadfästade. Endings Biskops Krönika hos Eric Benzelius M. Eccl. 119. talar likwäl em Biskop Carls döds såsom den varit fædd i en härssård; des ord förtjena at anföras:

Sidan war Biskop Karl den siätte
Then mycken oråt halp at råtha
Store Guds tjenest stickete han
Och war en megtog Örligsmän
Ty wart af sanna Saga
Med Hertog Karl tagen af daga
Med andra Swenske Biskopar flere
Then Kristin tro wille formere
Af Kynga ther sif monde sammankaste
I Refalum, Gud den stunden lasta.

N. B. Benzelius har uti Prolegomenis p. 32. wist, at Författaren af första delen af denna Krönika lefwat wid år 1523, och låmnar man til de farens eftertänka, hwad witsord han kan äga, då han wiler ihån de äldre, och anförer flera omständigheter, än de upteknat, i synnerhet när han lägger märkwärdigheter til, som märkeligen äro ögrundade, såsom då han säger, at flere Biskopar samma gång blifwit slagne, hwartil lifswäl ingen anledning är. Denne säger också, at Biskop Carl blef slagen af Ryssarna, då Ericus Olai säger, at det fædde af hedningar. Det bär också anmärkas, at orten kallas Refalum. Med Rotala kan Rotebro och Roslagen någorlunda komma öfwerens, Refarla med Refarne. Wil man ändteligen försoga sig på östra sidan af sidan, finner man där icke allena Refel uti Wiken, som N. B. E. Benzelius mid Västoria p. 91. utan också Refel intet långt från Dapsal, som Prof. Arvid Moller uti sin

Jahan
Sverkers
son.

- sin Beskrifning öfwer Estland och Lifland wid handen gifwit p. 13. Men det blifwer altid oemossigeligt, at hwarken denne Hørfattare eller någon annan af våra äldre Håfdatefuare, för Messenius, hafwa påstått, at R. Jahan ser sin egen person varit deltagande uti någon sådan utredning.
- (4) Chronicon hos E. Benzlius Mon. Eccl. p. 15. M. CC. XIX. expeditio ad Estoniam.
- (5) Brefwet af år 1219 anno Regni nostri tertio är stadfästadt på detta sätt: In presentia nostra et Domini Valeriani Upsalensis Archiepiscopi et Karoli Ducis et aliorum Principum approbatum. Det andra R. Jahan's Bref af år 1220 bekräftas sålunda: Hujus extem Donationis testes sunt Dominus Dux et Valerius Archiepiscopus et Dominus Carolus Episcopus, et D. Olavus Episcopus - - Datum autem in Ryfsbierh anno ab incarnatione Domini M. CC. XX. anno Regni nostri quarto.
- (6) Örnbielm H. Eccl. p. 493.
- (7) Gruber Origines Livonie sacræ et civilis, utgifna af Joh. Gorf. Arndt p. 14.
- (8) Gruber On. Liv. p. 24.
- (9) Rim: Krönikan den större s. 33.
- (10) Ingen särdeles twifl kan wara, at härjården af 1219 bör tillägnas åt R. Waldemar: man kan dock til öfversidd beropa sig på Chronicon Sialandix af Arn. Magnus p. 54. MCC. XIX. Waldemar us ivit cum exercitu contra paganos in Estland.

§. 22.

I anledning af hvad man i det föregående anført, torde man, som redan sagdt är, med all säkerhet kunna sluta, at R. Jahan aldrig gjort något tåg til Lifland: men at frivillige afventyrare försögt sig dit, til at antingen förvärfsa sig ära eller Himmelriket, som det kunde bära til, lär vara lifalebes onskligt. R. Jahan har ändå intet varit syssels, emedan han synes med fullkomligt allvar hafva upoffrat sin regeringstid til de andeliga's tjenst, hvarföre han ock blifwit kallad den gode eller Pias (1). De som förr sått hugna sig af detta tilnamn hafva merendels varit utmärkte Klerikållare, men släta Regenter. R. Jahan's ungdom och hastiga död förordfakar, at man nu för tiden hvarken kan säga mycket godt eller ondt om hans regering. Uti våra ästa Handlingar berömmes han för en ganska god vilja, hwilken merendels altid följer med barndomen och ungdomen, och kan man således nog tro, at man wärkeligen sergt öfwer hans död, som det säges wid Wästgötha Lagen (2). Om det intet altid är

Sw. R. 3. 2 Del. E t be

Jahan
Sverker
son.

1222.

behageligt för en stor Herre, är det likväl underfundigt ganska angeläget för des heder, at han döde i rättan tid. Om Nero sordoms dags döde inom sitt femte Regerings-år, hade han utan tvifvel blifvit ansedd med långt andra äggar, än han annars värdeligen förtjent. För öfrigt måste gärningen egentligen berömma en Konung, och intet allmänna talesätt, som alltid stå til reds, när man har intet annat at säga. K. Jahan dödde på Wifingsö 1222 i början af året, på hwilken ö han sig merendest uppehållit (3). Genom denna Herrens afstodande uphörde Sverkeriska Släkten på Konungliga Thronen, och des anhörige på manliga linien hafwa ämtingen varit för swaga eller för floke til at göra sig olyckeliga genom åtal på Swenska Kronan. Där säges wäl om honom, at han intet regerat mer än tre år: men af det föregående är oemotägeligt, at hans regering varit längre, ifrån början af des tilträde eller K. Erik Knutsens död, och lär den nämnda tre års regering egentligen böra räknas ifrån den tid, då han blifwit myndig, kan hända ifrån des Kröning. Så wäl K. Jahan som des Förfäder ifrån och med K. Sverker den försteliga alle begrafne i Alvastra Kloster, och war Konung Jahan den ende af alla Sverkeriska Konungarna, som blifwit sorddöd. Man berättar i allmänhet, at Sverkeriska Släktens wapn varit en frökt men uprest orm med en stjerna för munnen. Således föreställes det uti Stamtaflorna för Kongl. Gustavianska Familien, hwilka finnas hos Peringsköld uti Monumenta Ulleråkerensia. Samma bild och stöld finnes också på den Grästen som är lagd öfwer Suno Enk, K. Sverker den 1:3 Son uti Wreta Kloster. Sophia Brahe intygat der samman. Men det wisaste lär wara, at Swenska Familierna brukade ännu intet några egentliga Släktwapn, såsom också Helena K. Sverker den 11:3 Dotter förde uti sitt Sigill en flygande Drake, som intet särdeles liknar den figur, som eljest tilägnas Sverkeriska ätten (4). At wapnet, som är utbugget å Suno Enks Grästen är myt, kan intet dragas i twifvelsmått.

(3) Hela K. Jahan's Beskrifne innesfattas af Ericus Olaf uti följande ord, p. 56. Anno Domini M. CC. XIX. electus est in Regem Johannes filius Sverkeri Regis in sua pueritia et dicebatur Johannes Unge, item Johannes Pius, qui tribus tantum annis portavit nomen Regium. För rätteten kan man också anföra Spanjoren Manriques vittnesbörd om denna Swenska Konung: Wd år 1222. Hoc item anno felicissima expectatio-

his Rex Svecie et Gothie Johannes cognomento Plus nimium huiusmodi morte preuentus atque ingens sui desiderium relinquens subditis, in Albastra Cisterciensi cœnobio sepultus est. *Se Manrique Annales Cistercienses T. 4. p. 269.* Johan Swerker.

- (2) Wid Wästgötha Lagen talas om R. Johan på detta sätt: „Udertandi war Jon Konunger, Swärkers Sun, barnstär at aldri oc mytit godh. „wiltöder; Thre wintre war han Konunger och strado i Wisingsö: „Swerki barnhödi hans döde mytit, at han skoldi eigh lioe länger oc „i Alwastum liager han, oc i göme Gudh sål hans.

- (3) Lilla Rim: Krönika yttrar sig med efterföljande Rim om R. Johan.

I Barndom iag til Konung waldes

Och III är på Wisingsö dvaldes

Uf foot döo iagh sedhan ther

Efter Gudz börd M. CC. och XXII år.

- (4) Håkane, fast ätteläger af R. Swerker, hafwa åter fört et helt annat wapn, så wida den Danska handskrefna Afhandlingen pro Dania Nobilitate ostendenda, skal äga witsord; ty skölden har warit uti fyra trekanter eller spetsar fördeladt, två hwita och två swarta.

§. 23.

Efter R. Johans död skulle åter Thronen genom nytt wal Erik Erikson. besättas. Man wet, at i brist af skrefna Regerings-Lagar, hwilka fa ofelbart denna tiden sättnades, tjenat bruk och gammal wana til rättessindre, så wida man wil hafwa någon regel. Efter snart tvåhundra års förfarenhet, hade man altid wid Konunga-walet stadnat på Konunga-Söner, så wida sådane warit at tilgå, och hade Konunga-walet nästan uti hundra år wäxlat om emellan R. Swerkers och S. Eriks Släkt, och det utan stadgad Lag, och endast genom en slags politisk affikt, som antingen war grundad på mycket samwetslösa uträkningar, eller ock på en slags billighet, hwarigenom man welat behålla jämnwigten emellan två mäktiga och wälförtienta Släkter. Som en Prins annu war i lifwet af S. Eriks Släkt, Erik Erikson nämligen, blef han ock til Konung utkorad. Detta war aldeles öfwerensstämmande med de nu en lång tid rådande grundsatser, men kan ändå förestomma en eftertänksam Läsare underligt och öfvermodeligt. Prins Erik, så framt han warit äldsta barnet af R. Erik och Drottning Richisa, kunde ej wara född för än år 1211, och på den tidning kunde han ej wara mer än elofwa år gammal wid des

Erik Erik: Företäckares döds. Men af det föregående är tydeligt, at han war född efter Fadrens döds och således ingahunda för 1216, då han intet kunde wara fullkomligen sex år gammal när K. Jahan afled (1). Dessutan war han halt och låspande och förmodeligen afwen sjuklig, så at hoppet om hans regering måtte warit ganfka tinfugt. Däremot woro många betydande Herrar i Rygdet som trodde, at Kronan skulle såwål påsa til deras hustru, som til någon annans: och hafwa Folkungarne alt ifrån denna tiden börjat yttra sin inrådes kallelse til Konungliga högheten. Om utrikes omständigheter, rikedom, makt och förnämligt släktskap skulle göras utslaget, hade de ofelbart kunnat påsa, at någon af dem borde komma i åtanke framför et ungt barn. Det kan ock intet twiflas, at ju åtskillige af dem warit försedde med sådana egenskaper, som wärfeligen kunnat pryda Thronen. Men en sådan pröfning är många wanfärligheter underkastad. I anseende til skyldskap och Swägerskap woro Folkungarne snarare för mycket än för litet med Kungliga Familjer förbundna. Alle då warande Folkungar woro åttlägger af K. Knut den heliga i Danmark, och således i skyldskap med alt som stort och förnämligt war i Norden. Denna adla släktskap war sedermera beständigt underhållen genom förbindelser med Kungliga Husen. Birger Jarl Brosa hade haft til Gemål K. Harald Gylles Doter från Norrige Inge Stenkilsons Doterdoter och Magnus Henriksons Ankefru, och war han tillika Konung Swerker den II:s Swärfader och Moderfader åt Konung Jahan. K. Knut Eriksons Gemål hättes ock före hafwa warit af Folkungiska Husen, så at Prins Erik Eriksons Fadernoder på den räkning ock warit af samma ått. Magnus Månefsilds Birger Brosas Bror war gift med en Sone-doter af K. Swerker den I, och Magnus Månefsilds Son Efsil, Lagman i Wästergöthland, war gift med K. Erik den heligas Doterdoter. Dessas barn och anhöriga hade förmodeligen lätteligen kunnat skaffa sig medhållare wid walet, om ej andra af sigter hade hållit dem tillbaka. Kan hända man bedragat sig intet, om man tror, at hellsa Prins Eriks sjuklighet och ungdom gjorde honom lämnare wäg til Thronen. Hopp om det i regeringen under Prinsens minderårighet, och om en snar förmodad förändring kunde hålla tillbaka mångas begärelse, och man hade imed-

imedlertid tillfälle at taga tjenliga mått til afvigternas vidare ut- Erik Erik-
 förande. Det kan ock wara troligt, at Erik Eriksons unga Sys- son.
 strar äfwen haft någon del uti Kron- Pretendenternas fogelighet. 1222.
 Et wäntadt giftermål med någon af dem kunde sedernere lägga
 större wigt i anläggningen. Sådana uträkningar hafwa ock rum
 wid dylika tillfällen, och är det en bekant sak, at K. Rudolfs af
 Habsburg Döttrar haft mycken del uti des Kåjsare-wal. Om
 någon skulle inbilla sig i anledning af Messenius och andra, at Prins-
 Eriks Sysstrar warit redan gista, den bedrager sig ofelbart, ty
 man gifte sig hwarken då eller nu med barn och dockor. Ingen
 af dem kunde hafwa i det högsta mer än elloswa år.

(1) K. Erik Knutson dödde IV Id. Aprilis 1216. Chr. Celsi p. 4. Sam-
 ma Chronicon yttrar sig således om K. Johans död: M. CC. XXII
 obiit Johannes Rex Svecie VI Id. Mart. och är det således oförnekligt,
 at Prins Erik ännu intet knude hafwa fyllt sitt sjette år.

§. 24.

Desa nu uprepade och andra kan hända mi obekanta ord-
 saker befrånjade K. Erik Eriksons uphöjelse på Swenska Thro-
 nen, och Kröningen gick för sig år 1223. Så säger äminstone
 Ericus Olai. Men som han tillika berättar, at det war K. Erik
 Eriksons tjugusette regerings-år, är det omöjligt at han kun-
 nat blifwa frönt 1223 (1). Hvilket ock är så mycket orroliga-
 re, som man finner uti vår Historia intet exempel, at man frönt
 barn (2). Man kan ock sluta af et ganska betydligt Bref, som
 Påfwen Gregorius den IX skrifwit til Arke-Biskopen i Lund
 1239, at K. Eriks Kröning ännu intet war firad, ty uti detta
 Bref iämnar han tillstånd åt förbemälte Arke-Biskop, at han skul-
 le så bruka Pallium wid Konungens i Sverige förestående Krö-
 ning (3); och när man jämsför detta med Eric Olaulons utlåtelse,
 at K. Erik blef frönt uti sitt tjugusette Regements-år, måste
 eller kan denna högridelighet intet hafwa gädd för sig förän efter
 1240. Ännars är Ericus Olai den ende, som utfatt K. Eriks
 Kröning på det nu anförda år, wäro andre föröna underrättelser
 gå aldeles förbi denna märkwärdighet, undantagaunde Ola-
 us Petri, som likwäl wid detta tillfälle intet gjorde annat, än

- (3) Man finner et stycke af detta Bref uti *Ordinaldi Annales Eccl. T. 13. Eril Erila* p. 406. jag wil införa det som hit hörer med sielfwa titelen på Brestwet, sådan, som han där förkommer: *Gregorius IX PP. Lundensi Archiepiscopo* permittit, ut in celebritate coronationis Regis Sveciæ pallio utatur 1239. Metropolitanus in coronatione Regis, benedictionibus abbatum, seu Regalium nuptiarum in missarum celebratione ab eo, die quam in Ecclesiæ suæ privilegio sit expressum, nequaquam pallia uti debet; Verum fraternitati Tuæ, vel si forsan Regem coronare contingeret, eo die pallio uti possis præsentibus indulgemus, dum tamen evidens utilitas vel necessitas id exposcat. Man har sig annars belant, at reuerande Herrar låtit fröna sig äfkilliga gångor, men at sådant bruk varit i Sverige, har man ännu intet funna finna anledning til.
- (4) R. Eril Erilsons Bref af år 1224. finnes daterat tillika anno Regni secundo, på hvilken räkning han blifwit wald 1222. Begynnelsen af Brestwet lyder så: In nomine summe et individue Trinitatis. Eius Dei gratia Sveorum Rex - - - Novit siquidem tam præsentium ætatem quam futurorum posteritas, quod in die Inthronisationis & consecrationis nostræ &c. Joh. Scheffer har infördt et stycke af detta Bref uti sina noter til Incerti Scriptoris Chronicon de Archiepisc. Upsl. p. 18. Sed mera har Peringsköld utaf sielfwa Originalet inryckt det helt och hållet uti sina Monumenta per Thiundiam p. 167, hwat man och låser Novicia i sållet för Noviz: hwilket ofelbart är rättare.
- (5) Honorii den III:s Bref finnes hos *Wilde H. P. 406.* daterat Reate II Id. Aug. Pontificatus nostri anno X. det är och tryckt hos *Vestovius.*

§. 25.

Under R. Erils omtyndiga år har detta förberörda tilldragit sig, Kröningen undantagande, som man til äfwen tyrs ännu intet wet, när den blifwit firad. Men hwem som egenteligen fört styrelsen under minderårigheten, är man intet fullkomligen undermåttad om. Troligt är, som H. C. v. Dahlin berättar, at Riksfens Råd wårdat Regeringen. Men hwilka sonr då beklådt detta höga och wiktiga ämbete, kan man intet med fullkomlig säkerhet ursätta. Wid år 1250, nämnes Folke Jarl såsom Riksfens förman, hwilken varit beprydd med alla goda egenskaper, men at han därefter haft del i Regeringen wid år 1222 och följande åren, kan man intet påstå (1). Uti et Bref som af R. Eril är ingifwet, dock utan datum (2), nämnes såsom Riksfens Råd, Biskop Bengt den andre i Skara, Konungens Råd och Cancellar, Knut Holgersson Konungens släktinge och Råd, Knut Chris-

Erik Erik-
 son.
 1225.

sine Son, lifaledes Konungens rådgtinge och Råd, Magi, Herra
 Etenar och Erengisle Big, Konungens Foster-fader, hvilka som
 Råds-Herrar afbömt en ägo-twist emellan Brynolf Stallare och
 Cuno Abboten i Alfwastra, som talade på Klosters wagnar.
 Brevet är ock underskrifvit af Konungen sjelf, Biskop Bengt,
 Knut Holgerson, Knut Christineson, Brynolf Stallare, Erik
 Lagman och Joar Joarson, men hwarken Brynolf, Erik Lag-
 man eller Joar Joarson nämnas här, som Rikens Råd. Ej
 heller bdr man hafwa den tankan, at alle Lagmän denna tiden
 woro Riks-Råder, utan det ankom på Konungens wälsbehag,
 hvilka han behagade utnämna til Bisittare uti sitt Råd, hvil-
 ket äfwen bdr förstås om hellska Biskoparna, emedan Konungens
 förtroende och ingalunda Biskops-wärdigheten gaf dem inträde i
 Rådet. Och är denna rättighet at wälja sitt Råd, uti förre ti-
 der, utan motsägelse af Konungen utöfwad, som af våra gamla
 Lagar inhämtas kan. Våra Långsedgare eller Genealogister böra
 i denna delen med mycken warsamhet brukas, ty när de uti nå-
 gon förnäm Eldkts Uttlångd kommit något långt tillbaka, göra
 de merendels alla Personerna til Riddare och Rikens Råd, när
 de intet hade sig bekant hwad ambete de wärkeligen beklädt, då
 lifwål en förnäm och heberlig Adelsman hwarken före eller nu lär
 anse det för wanheder, at äfwen utan syfta, uti et stilla lugn,
 kunna besörja Fäderneslandets wälgång.

(1) Rim-Kronikan s. 25. Här talas om, at Birger Jarl satte tultmäns-
 re för sin Son R. Waldemar, då man kan finna, at det war efter år
 1250, och sedan Birger Jarls barn warit upräknade, förekommer det
 ta witnesbörd om Solke Jarl.

Solke Jarl war en ärlig man
 Rikens formän tha war han
 Han war swa höfwiß dogande och wis
 At alla gafwo honom thes pris
 At han war en ärlig herre,
 Of do han afbrott, ty war wärre.

Man kan sluta någorlunda härutaf, at Solke Jarl dödde sedan R. Walde-
 mars Wal, och bdr man intet föreslåa sig, at han warit Riks-förstän-
 dare, fast han för taktens skuld, kallas Rikens formän. Hos Ericus O-
 lsi säges p. 59, at Falco Dux dödde 1248, men det är förskrifvit,
 och bdr heta Ulf Jarl.

(2) Detta Bref finnes uti *Örnbielms* Diplom. T. 7. p. 263. och är där in- *Erik Erik-*
 tet datum uti den affkrift, som nu är til handé. Men uti *Bilagorna* *son.*
 til *Bref Frölichs Disputation de antiquis Westro-Gothicæ Legiferis* un-
 der *Pr. Rahenius* N:o 1. föres det til år 1223. Hår nämnes de af
Riksens Råd, som då woro närwarande, på detta sätt: *Suno* præfati mo-
 nasterii Abbas et *Brynolfus* causa hujus decisionem nobis in potestatem
 dederunt et *Consiliariis nostris*, quorum hæc sunt nomina, *Benedictus*
Venerabilis Scarenfis ecclesiæ Episcopus hujus nominis *Ildeus*, *Cancellarius*
 et *Consiliarius noster*, *Canutus Holingeri Filius*, *Cognatus et Consiliarius*
noster, *Canutus Christinæ Filius*, *Cognatus et Consiliarius noster*,
Magister Srenarus, *Erengille Wig*, *nutritius noster*. *Brefwet* un-
 der skrifwet sålunda: *Ego Ericus Rex* subscribo et *Sigilli mei* in pres-
 sione confirmo. *Ego Benedictus Scarenfis Episcopus et Domini Erici Cancel-*
larius S. S. et *sigilli mei* appensione confirmo. *Ego Canutus Holingeri fi-*
lius S. S. et *sigilli mei* appensione confirmo. *Ego Canutus Christinæ fi-*
lius S. S. et *sigilli mei* appensione confirmo. *Ego Brynolfus Stalvarius*
S. S. *sigilli mei* appensione confirmo. *Ego Eskillus Wisigothorum Legi-*
fer S. S. et *sigillo meo* confirmo. *Ego Joarus Filius Johannis S. S.* et
Sigilli mei impressione confirmo. Pånare är ej det *Bref* hwarsaf jag
 har affkrift. Men i *Prof. Rahenii* Affkrift står: *Ego Olavus dei gratia*
Upsalienfis Archiepiscopus subscribo et *sigillo meo* confirmo. emellan *Bry-*
nolf och *Estil*. Ofelbart är, at i *Brefwet* intet åreål nämnes, utan lär
 det wara tillagdt efter gifning, hwarsföre och von *Dalén* f. 190 har fört
Brefwet til 1224. Uti et annat *Bref* af år 1225, anående *Gråns-*
trist emellan *Almasira* och *Rongs*, aldmanningen, war *samma Suno* i säd-
 des på *Klosters* wågnar, och är det och af *Herf. Biskop* *Olof* under-
 skrifwet. Men hwarken härigenom eller genom annat document, så wi-
 da mig är bekant, bewises, at *Estil* Lagman war ibland *Riksens Råd*.

§. 26.

Medan *K. Erik* war ommyndig, finner man inga särdeles Runt Län-
 förändringar hafwa förelupit innom *Riket*. Några *Biskopars* *get uppror.*
 död, andras tillsättjande, *Klosters* inrättning och mera dylikt för-
 behålles til sitt enskilda *Capitel*: men så snart *K. Erik* kommit
 til mognare ålder, hafwa ganska stora swårigheter midt honom,
 hwilka intet utan blods utgjutelse och wåld kunna öfwerwinna.
Folkungarnas begärelse til *Kronan* kunde nu intet längre tvingas
 inom hopp och tålmod. Det kan wara troligt, at en säker
 wåntan på en sjuklig och swag Herres död, hämmat utbrytnin-
 gen til en tid. Allt som *K. Erik* tiltog i ålder och styrka, för-
 minskades hoppet om en sådan förändring, och med tiltagande
 ålder war at befara et fördelaktigt gistermål, som skulle än mer
Sw. R. 3. 2. Del. U u för

Erif **Erif** förqvarhwa den smickrande Regerings-hufan. Det war då in-
 son. tet tid, at hoppas längre. Ibland Folkungarna uti såg man då
 1229. til hufvudman Knut Johanson (1). Han war begäfrad med
 alla de utvärres egenskaper, som saknades hos R. Erif. Af en
 resig längd, wacker utseende, med et lätt och qwickt målsföre, hop-
 fogade han et godt naturligt wett. Med sådana förmåner hade
 han kunnat lefwa wördad, ansedd och älskad, em ej en oinfradakt
 äresjuka förgiftat altsammans. Konungar hafwa sina smickrare,
 store Herrar hafwa ock sina. Knut Johansons medhållare gjorde
 de altid en föraktelig jämsförelse emellan honom och en låghalt och
 låspande Herre, liksom Konunga-dygder borde mätas efter mer
 eller mindre utvärres anseende. Den högaktning, som Knut ha-
 de af sin Släkt och utvärres anseende, fick en ny tillwärt genom
 des giftermål med R. Erifs Enster Helena (2). Wid år 1227 el-
 ler 1228 lår han hafwa firat sitt Biläger (3), och så snart det
 wunnit sin fullbordan, kommo alla dessa höghets anläggningar
 uti full drift, och R. Erif, som intet war sinnad, at göra et
 wefligt och förakteligt offer af sin tillståndiga rätt, gjorde sig sär-
 dig at förswara sig. En stor del af Folkungarna förklarade sig
 för Knut, och ibland dessa woro Carl, Harald och Hollinger de
 förnämste. Efter von Dalin woro Carl och Harald Bröder söd-
 de af Helena R. Sverker den II:s Dotter. Men Hollinger war
 Knut Johansons Son (4). Där upräknas ock åtskillige andre
 af Knuts medhållare, men som hos de äldre ingen ting därom fin-
 nes upptecknad, länmar man det i sitt wärde såsom en omständighet,
 hwilken hwilar på blotta gissningar. Hwilkas som förklarar sig
 för R. Erif, wet man aldeles intet. Man kan ej eller wara
 försäkrad, at de andre R. Erifs Enstrar warit gista, och torde
 den yngsta af dem til äfwentyras ännu intet hafwa warit gis-
 tawuxen. R. Erif hade nu fylt sitt Trettonde år, och är wäl
 möjligt, at han, af ungdoms-hetta intagen, warit något för ha-
 stig, och således wägar i orid en hufvud-drabning med sina mor-
 ständare; utgången war äminstone den, at han år 1229 (5)
 led et fullkomligt nederlag wid Oluström, och blef nödsakad, at
 taga sin tilflykt til Dannemarf.

Slaget wid
 Oluström.

R. Erif
 flyktar til
 Dannemarf.

(1) Ut denne Knut warit Johans Son ser man af Catalogus Regum Sue-
 ciae hos Eric Benzelius Mon. Eccl. p. 19. Decimus Octavus Canutus Jo-

ansson. Denna Konunga-längd är skrefwen wid år 1300 och är således Erik Erik.
stäligen gammal. Den som åsundbar weta denna Konungs Slägt, regi- son.
ster, behagade jämsföra bifogade Ått. linier. 1229.

Folke den tjocke.

Folke den tjocke.

Knut.

Bengt Snypweld.

1. Jon Jarl slagen på
Aspenäs.

2. Folke Jarl slagen i Gessliren.

Knut Joansson Ko-
nung.

Knut Folkeson, Konung med
Erik Eriksson.

Slägt-linien No 1. år af v. Dalin, se des Sm. R. H. T. 2. L 194,
lit. b. jämsförd med s. 179. No 2. af Messenius Theatr. N. Sv. p. 12.
Den förra har den förman, at den gör Knut Långe til Johans son, hvil-
ket stämmer öfwerens med den nu återopade Konunga-längd. Dalin
har förmodeligen lånt sitt af Peringskiöld. För öfrigt har jag ingen ting
at påminna wid någöndera, til des jag får se bewisen, hwar på de stö-
ja sig.

(2) Efter v. Dalin s. 195, war intet denne Knut Folkung R. Erik's Swä-
ger, uti hwilket han kommer öfwerens med Peringskiöld, uti des hand-
skrefna Ått. bok T. 1. hwilken mig warit communicerad af H. Baron
och Landshöfdingen Tilas. Til vidare utredning af dessa inwälfade Ått-
räkningar, kan man här se Slägt-linien hos Peringskiöld på det nu
nämnda stället: Folke Jarl unge, slagen wid Gessliren.

Helena.

Euns Folkeson,

Knut Folkeson,

g. 1. Knut Lån-

g. Helena R.

g. Helena R. Erik

ge Konung 2. Phi-

Swerters d.

Knutsons dotter.

lip Laurentson.

Til vidare beskrifande där af, at Knut Långe warit gift med Helena Fol-
kes Dotter anför Gustaf Benzeltierns Håkan Gamles Saga C. 214 uti
sina handskrefna Anmärkningar til H. Er. Gref Bondes Conspectus Swe-
cia Regum Genealogicus, som mig blifwit meddelat af Stats- Secre-
tären och Commendaren M. Benzeltierns. Jde desto mindre, den som
läser Ericus Olai p. 57. och S. Rimkrönikan, kan aldrig taga någon an-
nan mening där af, än at Knut Långe warit R. Erik's Swäger; hans
ord äro de: Habuit autem (Ericus) tres sorores, quarum unam quæ
Helena vocabatur duxit uxorem Dominus Canutus Folcungus vir prudens
in consiliis et facundus. - - - Zelantes ergo Folcungi pro suo Canuto
tanquam pro eorum præcipuo et Regii sanguinis uxorem habente, cœpe-
runt Regem contemnere, et se contra eum potenter erigere, dicentes su-
um Canutum magis dignum esse imperio tanquam virum elegantem et in-
tegrum, consiliis et facundia præpollentem. Erant ergo præcipui in hac
liga, ipse Canutus gener Regis, Carolus Heraldus et Holingerus. Olaus
Petrus utrar sig på samma sätt, at Prinsessan Elin's Gemål, war denne

Eric Eril-
son.

Knut Långe, at man intet må nämna Messenius, Johannes Magnus och flere nyare. Och har man uti sielfwa §. fördenksuld följt Ericus Olai.

(3) Prinsessan Helena kan ej vara född, för än, 1211. Hon war således intet mer än 16 år gammal 1227.

(4) v. Dalin s. 195. Messenius T. 12. p. 116 wisar noggsamt, at han hade sig besant, at någre wore af den tanken, at Hollinger war Knut Långe's son med Helena R. Knuts systier, men han påminner, at det war orimmeligt. Den som wil hålla före, at den uti sielfwa §. anförda meningen är riktig, at Knut Långe ägt til Gemål R. Eric's systier, bör då tillika medgifwa, at han varit gift förut, ty uti Norriska Krönikan s. 719. såges uttryckeligen, at Hollinger war Knut Långe's son; ehuru väl äfwen denna Krönika uti detta Genealogiska bruk ofta far vil, såsom då där såges p. 737, at Magnus Månestjöld Birgers son hade R. Eric's systier til ätta.

(5) Ericus Olai p. 58 Hi (Folkungi) collecto exercitu contra Regem conuenerant in pugnam et bello durissimo Anno Domini MCCXIX (1229) Folkungentes triumphabant, et fugit Rex Ericus in Daciam. Chronicon hos Ericus Benzelius M. Ecel. p. 16. MCCXXX ecclipsis solis facta, fugatus Ericus Rex Sueciae - - bellum Olustrum 4. Cal. Dec. Chronicon Celsi: MCCXXX Bellum fuit Olustrum IIII. Cal. Decembris, Ecclipsis solis facta fuit. Fugit Ericus III in Daciam: Så at man til åfwertors borde sätta detta Kält. slaget på år 1230. Ut i Rim. Krönika står Olustrum. Hwar Olustrum är beläget, wet man intet. Ibland Wreta Klosters gods finnes ock et Olofstorp. Det nämnes uti Abbedisgan Sigrids Bref af år 1506, hwilket är trykt p. 73 uti Disputationen om Cænobium Wretense in Ostrogothia under Prof. Törner.

§. 27.

Knut Jo-
anson
Långe.

At denna lågan varit af Prästerskapet upbläst, är icke den afräminsta anledning. Intet tecken finnes därtill på något ställe, ingen gammal Författare har sagt det och intet document nämmer därom, ingen öwilsja förspordes emellan de Andeliga och Hofwet, och ingen särdeles bewågenhet finnes wara betygd af Knut Långe emot de andeliga. Det wore mindre underligt, om de andelige warfveligen upwäckt en sådan storm, ty äresförgåtna människor finnas i alla stånd, än det är, at en ny häfdateknare kan bringa sådana beställningar fram, fastän ingen äldre lämnat minsta mistänka därom. Den wundna seger och R. Eric's afwärfande ur Riket, undanröjde alla hinder, som arnars hade kunnat afhålla Knut Joanson från Thronen. I så fatta omständigheter, har han förmodeligen blifwit allmänt, ja kan hånda en

hålleligen utropad för Konung. Uti et gåfwo-bref, som R. Knut Knut Jon-
 Långe utgifvit år 1231, kallat han sig Canutus Dei gratia Rex
 Sveorum, och såsom wiene af gåfwan återopas Urke: Biskop O-
 lof i Upsala, Ulf Jarl, Laurentius Lagman af Tiundaland, och
 Germund Lagman af Attundeland utom några andra, hwilket
 nogsamit wissat, at han warit allmänt erkänd (1). Man kan ei
 eller befulla andra för dreförgåten troloshet emot sin Lag-
 frän- ta Konung, än dem, som warit wärkande ledamöter i uproret.
 Et oberäknt motstånd, i så wankeliga omständigheter, ökar alle-
 nast eländet utan all nytta. Inbördes frig hafwa altid de måst
 ödande påfödader, och när heder, wärkunsamhet och människo-
 kärlek kan hafwa rum i andra frig, är uti inwärtas uprefin-
 gar raseri och bitterhet det måst wärkande tänkesätt. Och at
 detta borgeliga frig intet afsläddt sin wanliga och naturliga gruf-
 welighet, kan inhämtas af Påfswens Gregorii den IX:s Bref af
 år 1232, hwilket han affändt til Urke: Biskopen i Lund, Upsa-
 la och Biskopen i Avignon. Alla fiendliga grufweligheter wisat
 sig på et förfärligt sätt, i synnerhet i Strengnäs Stad och
 Stift, hwar man likwäl på intet sätt tagit del i friget (2). Man
 for fram med mord och brand, hugg och slag, fängslande, så-
 rande, lemmars afstympande och penningars utpräfnung öfwer
 alt, Kyrkor, Kloster, Ejuthus och andra andeliga inrättningar,
 woro utfatte för et omänniskt förfarande. Allt hwad som tjen-
 te til Kyrkans skrud och prydning, såsom Böcker, Kalkar, Kors,
 Helgedoma-far, omhäng och annat röfwades och bortfördes o-
 straffat. Den willaste fiende hade intet kunnat rasa med sam-
 wetslöfware grymhet, så at härutaf äminstone ingen anledning är,
 at man ansedt de andeliga, som R. Knuts medhållare, emedan
 icke allenast all Kyrko-skrud stöflades, utan ock alt som war an-
 slagat til de andeligas underhåll, tillika röfwades och bortfördes.
 Et allmänt elände war sålunda wisat frukten af Folskungiska
 uproret. När ingen bot härupå wäntas kunde, updrog Påf-
 wen, at de nämnde Prelater skulle belägga sådana wäldswärka-
 re med Kyrkans bann och interdict. Men man har orsak at
 wisat, om de wägat bejena sig af detta botemedel. Denna
 Kyrko-aga användes sällan med kraft och eftertryck, under en
 sådan sinnens förbittring. Sådana andeliga åstedunder gå al-
 tid

Rnut Jo^{anson} tid hästigaft under lugnet. Deputat var ännu intet andeliga
Länge. Påfve wäldet stadgadt i våra orter, och alla nitiska hoteller ha
1232. de ännu intet haft den påfystade wärkan. Det är nog, at man
wisat den naturliga påföljd, som Rnut Länges ogudaktiga äre-
girighet fört med sig, hwarigenom och dess annars goda egenfka
per blifwa wederskyggeliga.

(1) R. Rnuds Bref är troft af Peringskiöld uti des Monumenta Ulleriker-
ensia s. 299, och angår det en gäst, som R. Rnut gjort til Jungfru
Maria Kyrla i Upsala eller Östra Åros, hwilken Kyrla är nu föränd-
aldeles ödelagd.

(2) Gregorii IX. Bulla daterad i Avignon XIV Cal. Mart. Pontificatus An-
no V. eller 1232, finnes i *Ornitholus* Bullarium T. I. p. 245. Man bde
läsa Påfvens egna ord til bewis. Hodie contra nonnullos iniquitatis fi-
lios, qui in ciuitate et dioecesi Strengensis, pretextu guerrarum, qui-
bus eadem ciuitas et dioecesis prædictarum, bellicis actibus se minime im-
miscentes, non absque iniectione manuum violenta, capere, detinere, car-
ceribus mancipare, tormentis subijcere, verberibus cedere, vulnerare,
morti tradere et crudelibus afflictionibus ad redemptiones indebitas person-
liter cohercere, ecclesias, monasteria, hospitalia et alia pia loca, secularia
et regularia dista dioecesis, invadere, frangere, occupare, occupata deti-
nere, diuere ac incendio concremare, et ecclesias, monasteria et loca
ipsa libris, calicibus, crucibus, sanctorum reliquiis, parametis et orna-
mentis aliis diuino cultui et deputatis spoliare, ac hujus modi libris, ce-
lices, cruces, sanctorum reliquias, paramenta et ornamenta usu sacrilego,
nec non fractas, reditas, res et bona alia personarum ecclesiasticarum,
monasteriorum, hospitalium et locorum aliorum hujus modi, tam in ipsis
ecclesiis, quam extra eas existentia etiam violenter rapere et deprædari,
in prædam abducere seu asportare præsumserunt, sicut et quotidie præ-
sumero non verebantur. &c.

§. 28.

R. Erik kunde imedertid intet afböja detta elände, utan war
troungen at afböja tiden, til dess han kunde med eftertryck och
tillräckelig styrka infinna sig. Man kan intet twifla, at han
ju af sin Moderbroder, R. Waldemar, blef med all wälsilja er-
mottagen. Men denne Konung besant sig intet nu mera, uti de
segrande omständigheter, uti hwilka han warit någon tid tillfåren.
Ty sedan han år 1223 wardt på förrådskift wis fången i sitt e-
get land af Gref Henrik från Schwerin, hade des förra bestånd
di

diga inetta ombött sig uti en enwäs motgång. Han blef wäl be- Knut Jo.
 friad från sitt fängelſe år 1225, emot en ſumma af 45000 ſd.
 diga mark Silfwer; men K. Waldemar war, ſå tillägandes, in- anſon
 tet mera K. Waldemar. Och kan man draga i twiſtelsmål, 2 ånge.
 om K. Erik ſått i Dannemark ſärdeles undſättning, emedan E- 1234.
 ricus Olai nämmer allenäſt, at K. Erik wände ſnart tilbaka til
 Sverige, och med et ſtåligt antal folk griper an ſina ihotſtån-
 dare (1). Men at det war ſamladt i Dannemark, ſäger han in-
 tet. K. Erik hade, under ſitt wiſtande där i Nifer, kunnat bli-
 wa förſtärkt ifrån ſina egna medhållare i Sverige, utan at nå-
 gon ſynnerlig hjelp warit lämnad af K. Waldemar. Man ſtör-
 kes än mera i denna tankan, emedan man uti ingen af de gam-
 la Danſka Krönikor, ſom äro til hands, finner en enda rad
 wara upptecknad, hwarken om K. Eriks ankomſt dit i Landet eller
 om des återfärd. Det gick ej heller intet aldeles ſå haſtigt, ſom
 Ericus Olai föreburit, at K. Erik war i ſtånd at möta ſina fi-
 ender, in det ſkedde intet för än år 1234. Men då beſann ſig
 K. Erik i de omſtåndigheter, at han kunde wåga et Hufvud- Slaget wid
 Fältſlag emot K. Knut, hwilket ock hade en ſådan utgång, at Sparsåtra.
 K. Knut med ſtörre delen af ſitt folk blef liggande på platsen
 wid Sparsåtra, och de öfwerbleſne fringspriddes den ene hit, den
 andre dit, då ock Hollinger, ſom undankom, drog ſig tilbaka til
 Geſtrikeland (2).

(1) Ericus Olai p. 58. Detta ſenare Fälttågs omſtåndigheter beſkriſwas
 här och beſtyrka det, ſom i ſielfwa §. är inſördt. Fugit Rex Ericus in
 Daciam et Canutus mox eligitur in Regem, ſed brevi tempore gaudebat
 de Principatu taliter acquiſito. Rex enim quam velpciſſime reſerſus a
 Dacia, manu valida partem adverſam aggreditur et conveniente utroque
 exercitu circa Sparsetra victoria cedit Erico Regi, Canuto occiſo et ſuis
 oet ſugatis aut proſtratis. Tunc Hollingerus fugit in Geſtriciam. Huit-
 ſeld uti ſin Danſka Krönika T. I. p. 197 ſäger, at de Danſka öfwer-
 vunno K. Knut. Huitſeld har merendels uti Swenſka ſaker fölgt Olaus
 Petri, och deane, ſom ord från ord annars följer Ericus Olai, har här
 gjort den tillſäntag om Danſka hjelp-troppar, ſom intet ſants hos des
 ledare. Rim-Krönikan ſ. 20 beſkriſwer K. Eriks utruſtning på ſamma
 ſätt, ſom Ericus Olai.

(2) Om K. Knuts död finnes detta antecknad uti Krönikan hos Banzelius
 Mon. Eccl. p. 16. MCCXXXIV obiit Canutus Rex et Olaus Archiepi-
 ſcopus. Chronicon Ceſſi p. 5. MCCXXXIV. Obiit Canutus Rex di-
 aus

Rnut Jo-
anson
2 änge.
1234.

Stus Longus, et Olavus Basatömir Archiepiscopus Upsalensis IIII Cal. Aprilis. At detta Sparsätra varit beläget i Västergötland två mil från Skara, är troligare, än at det varit vid Entidping. Se *Benzelius ad Valtovium p. 60 och v. Dalin s. 198.*

§. 29.

Sådan nytta hade en obetänkt äregirighet med sig, och en ochristelig samt äresförgäten olydnad emot sin rätta och lagliga Konung. Något tvifvelsmål kunde likväl yppa sig om hesswa sätet af R. Knuts dödd, emedan man vid förra §. anmärkt, det nägre säga, at han stupade uti Sparsätra slag, andre åter berättat allenast, at han dödt år 1234, hwilken utlåtelse sällan brukas om wäldsam ändalykt. Om R. Knut dödt af sären, som han fått i träffningen, kan det ena med det andra lätteligen förenas. Frukten af alla R. Knuts stora egenheter blef allenast den, at han yordt sig med de sina olyckelig, förordsakat et allmänt elände i landet, och tillika öfvertygat werlden genom sig sjelf, at där är en ganska stor åtskillnad emellan en lång Konung och en stor Konung. Hvad batar wäl Riket och det Allmänna en resig kropp, wacker skapnad och qwicka insfall? Med detta allt är Borgeliga Samhället ganska litet hjälpet, då ej en sammanhängande och oredtelig eftertanke om hela Landets wälfärd, sätter wärde på de öfriga Kropps- och sinnets förmåner. Det hade ändå varit en stor lycka för Riket, om den af R. Knut och des medhållare förordsakade blods-utgjutelse afstannat med rätta hushoudmannens fall, men fiendeligheterna upphörde intet därigenom, utan inbördes kriget fortsattes icke desto mindre, fast ej med samma häftighet, understundom af Hollinger och des anhang, ända til des han blef fången och år 1248 halshuggen. Då kom ändteligen Riket ärminstone uti inwärtas stillhet, i anseende til uppenbar ofred och öfwerwäld; fastän Landets olycka tillagades under det samma, på et hemsligare och långt farligare sätt. Krigs-olyckor och fördärfelser slutas och öfwerwinnas genom Freden: men falska och fördärfweliga Politiska Författningar underhålla en beständig wannast och krasfildshet i Riks-kroppen, hwilken genom en lång wana får utseende af en slags hälsa, som man ofta intet utan största fara kan understå sig, at widerbrä och bota.

§. 30.

Erik Erik-
son.

Men de uti förra §. gjorde påminnelser förtjena en tydeligare utredning. Man inbillar sig gemenligen, at kriget upphörde af delos genom slaget wid Sparsätra. Anledningen til denna tanka grundar sig på våra gamla Historie-skrifwares otillräckliga berättelser. Et dygna witne lämnar oss en hel annan kunskap här om, nämligen Cardinalen Wilhelmus Sabiniensis, som år 1247 kom til Sverige, ty han säger uttryckligen, at kriget warade ännu emellan Konungen och en del af Adelen, och at Landet war utsatt för mord, brand och öfvermåld (1). Sådana olyckor dro ömfeliga stillhets-frukter och bedröfweliga Freds-bewis. Hollingers fångenskap och därpå följande afstättning kan ej el-
ler föras til något annat år, än 1248, ty de gamlas witness-börd dro uti denna delen oemotfägelige och tydeliga (2). Huru länge han suttit i fångelse, innan han undergick sin Döds-dom, wet man wäl intet, men som han war en af hufvudmännerna för uproret, och det förmodeligen med hans höd assistuar, kan man intet anse kriget fullkomligen förr slutadt, förr än det nu nämnda året, då man ock sedan war i stånd at wända sina tankar til andra och nyttigare företagande. Det är annars bekant, at Hollinger efter denna tidens besynnerliga tänkesätt blifwit ansedd för Helgon, och måste man bekänna, at en helig, beträdd med uppenbart upror och förräderi, samt besudlad med Medborgares blod, måste wara et underligt Helgon, och de underverk, som sådes se wid hans Graf, måtte ock hafwa varit af en besynnerlig art. Den rådiga fogelighet, som K. Erik lät påskina wid detta tillfälle, ådrager sig snarare vår förundran, emedan han förunde icke allenast at denna sin enwisa fiende och oförsonliga släkting, efter des begäran, en anständig begrafning uti Sko-kloster, utan lät ock des Lifvård följäs af alla de Munkar och Kleriker, som hade lust at wisa denna uprors-stiftaren sin tilgiftwenhet. En tytt Jordfättning hade wid detta tillfälle kunnat wara tillräckelig, men alt det öfriga wiste prof af et, hwarken haltande eller låspande adelmob, så at K. Erik öfvertygade allmänheten, både nu och annars, at hans sinnes förmåner icke allenast öfverfylde des kropps brister, utan ock gjorde dem älsfwärdiga.

Kriget för-
sattes af
Kants med-
hållare.

Erik Erik. (1) Cardinalen *Wilhelmi Sabinensis* vittnesbörd finnes uti Skenninge mötes son.
1248. beslut af år 1248. *Properantes in Sveciam*, säger han, invenimus Regnum illud temporaliter et spiritualiter fere per totum mirabiliter et miserabiliter conturbatum: Erat siquidem guerra satis dura inter Regem et quosdam nobiles, ex qua homicidia et incendia multa contigerunt et rapina. Detta beslut finnes trykt uti *Acta Litteraria Sveciæ* A. 1721, p. 196 och uti *Wildes H. Pr.* p. 389.

(2) *Ericus Olai* p. 59. Anno Domini MCCXLVIII obiit Folcho Dux (sege Ulpho) Svecorum, eodemque Anno Hollingerus miles decollatur, sepultus in monasterio Skogh. Et dylikt vittnesbörd förekommer uti *Diarium Minoritarum* trykt här i Lund 1762, p. 8. Anno 1248. Byrgerus Jarl factus est dux Sveciæ, et obiit D. Ulpho Dux et D. Holmgerus fuit decollatus. *Norriska Krönikan* s. 739 talar om Hollinaers död under år 1249, men hysfogar den likväl med Ulf Jarls död så vida, at des halshuggning följde strax därpå. *Messenius* T. 12, p. 116 anser det intet för sannolikt, at Hollinger intet blifvit afsträttad, för än år 1248, emedan han håller före, at han strax blifvit fången efter Sparfsåtra slag; hwilket är ganska omöjligt, fastän *Ericus Olai* synes vara af den tanka, ty denna Författare säger också, at R. Erik kom i sidste hast tillbaka och öfvermann sin motståndare. Men det gick likväl intet så fort, som man kan inhämta af det föregående. Uti *Rim. Krönikan* s. 20, beskrifves Hollingers ståtliga begrafning, där talas också om hans helighet. *Vastorius* Vir. Aquil. p. 74. talar mer om hans oskyldighet, än om hans helighet. Des Gräfftskrift war ganska kort: Hic Jacet Dominus Holmgerus, men den präktiga tapet, som fordom på stora högtider lades på hans Graf, förefälde både hans bild, wapen och en längre Graf-skrift, som lyder så:

Natum præclara Regali stirpe Sueorum
Holmgerum morum speculum mors stravit amara.
Hicque cubat capite plexus, sed mors preciosa
Monstratur rite multis signis speciosa.

J:fr. *Messenius* T. 9. p. 39. Denna tapet lät Gref Maurits Leyonhufvud taga bort för rariteten skull, och är den sedermera skänkt til Antiquitets-Collegium af Gref Abraham Brahe. *Messenius* T. 12. p. 116. E. *Bezelius* ad *Vastorium* p. 59. Denna tapet finnes också afstagen uti *Pering-Beilds* handskr. Afte-bok T. I. J:fr *Mag. O. Celsius* uti des *Disputation* om Monasterium Sko under Eric Alstin p. 24.

S. 31.

Sålledes öfverman ändteligen R. Erik de widbrigheter, som des egna anhörigas otidiga ärelystnad hade uppsunnit. Om någre flere af de upröriska blifwit straffade, är intet af våra gamla hufvudteknare omedrödt. Man wet allenast, at Hollingers sönn

nämsta Råd Philippus blef gjord wid samma tillfälle hiltog, och **Erik Erik.**
landsflyktig (1). Men under warande krigskuller hade ock an-
dra mål, som wanligt är, syftesatt Konungen. Underrättelser
fattas ock lifwål i det masta. Så mycket man wet, har aldrig
K. Erik wisat den minsta owilja emot Prästerkapet, hwarfen
för Knut Länges upror eller sedan, hwarföre han ock bekräftat
de friheter, som des Företrådare förunt de andeliga, ehurinwål
de woro ganfka skadeliga för Konungens egen höghet och anseende.
Man wil allenast til bewis anföra, at det af K. Johan
förundta Privilegium, hwarigenom Biskop Bengt i Skara up-
drogs Domrättighet öfwer alla Lagersmåls- och Meneds- brett,
med mera dylikt, som rörde Religionen, blef af K. Erik för des
efterträdare Biskop Etenar bekräftadt (2), och gaf han således an-
ledning til det tiltagna Påswiska Prästerkapet, at inblanda sig
snart sage i alla brott, hwilka ock altid kunna sägas röra Reli-
gionen. Det som man fört wid tillfälle påmint, sannades nu alt
mer och mer, nämligen: at den Regerande på slutet intet wiste,
hwar han kunde göra eller hwar han intet kunde göra. Denna
owisshet sträckte sig ock til flera mål. Påswen Gregorius den IX
hade genom sin Bulla af år 1228, skänkt åt Biskopen i Åbo al-
la de orter, som tilförne hade tjent til Afgudiska Gudstjensten (3),
hwilket lifwål, uti et med hårdsmakt eröfradt Land, snarare borde
höra Kronan til, såsom allmänningss- egendom. Någon motsäget-
se förspordes lifwål intet af Öfwerheten, ej eller har man nå-
gon anledning, at denna Påsweliga Stadga grundat sig på
werldsliga Öfwerhetens bewisjande, utan utöfwade Helige Fadren
i Rom Lagstiftande myndigheten aldeles oinskränkt, så snart man
kunde nämna Religion wid et mål. Det blef också utan alt å-
tal, när Biskop Thomas i Åbo förlänte en sådan egendom i
Maske- Soekn, åt en sin Capellan år 1234, hwarwid äfwen
Biskopen berjente sig af den Stormågtiga utlåtelse, at han för-
klarade alla dem för bannlyste, som understodo sig göra klander
därpå (4). När Påsweliga förordningar hade et så obehindradt
lopp, kunde wäl Prästerkapet intet hafwa skäl til misnöje emot den
regerande. At Årke- Biskopen Olof warit såsom wägne närwaran-
de wid den gåfwa, som K. Knut förslant til Marias Kyrka i Å-
ros, bewiser hwarfen besynnerlig tiggiswenhet för K. Knut, eller

Erik Erik
son.

owilja mot K. Erik. Ulf Jarl war äfwen öfwerwarande wid samma tilfälle, men det oaktat förlorade han intet K. Eriks nåd, utan förblef uti sin Jarls wärdighet, med sin Konungs fullkomliga förtroende til sin död (5). Sådana omständigheter öfwertryga mera om tidens beskaffenhet, än inwärras wälvilja, och wärklig wänskap. K. Eriks äldsta Systers Helenas Giftermål war ej särdeles fördelaktigt för Konungen, så wida hon warit gift med Knut Långe; om hon åter warit förmåld med Knut Folkeson, har man sig intet bekant, ehuruwäl det kan wara troligt, at han följt med Knut Joanson, och warit deltagande uti de upror: äminstone war han på den räkning äfwen Swäger med Knut Långe. De andra K. Eriks Systerar blefwo ock giftra med Guländska Herrar, Prinsessan Märta med Nils Sirtensson til Tosta, och den tredje Ingeborg med Birger Månson til Bielbo. Om Nils Sirtensson wet man allenast, at han warit en fridsam och stilla Herre, och är Stamfader för den ännu warande Sparre-släkten. Birger Månson är mera namnkunnig, under namn af Birger Jarl den andra, och intager han et betydande ställe i Swenska Historien. När dessa Herrars Bröllop blifwit hållna, wet man intet (6). Ofönnigheten är aldeles lika om deras deltagande uti dessa olyckeliga hwalfningar, som skakade Riket. Wäre Förfäder hafwa intet behagat meddela de efterwerlden någon underrättelse, huruvida de warit Konungen behjelpelige eller mot sina häfta motståndare. Sannolikt kan det wara, at de snarare förklarar sig för, än emot K. Erik. Det blifwer ändock intet annat, än blotta gissningar, fastän de hos våra nyare Historie-skrifware influtit, som otwifvelaktiga sanningar. När Ulf Jarl blifwit död 1248, blef Birger förordnad til Jarl i Swerige (7), och har sedermera warit, snart sagt, allrådande i Riket. Genom Birgers giftermål med Prinsessan Ingeborg, fick K. Erik en ny förbindelse med Folkungiska släkten; der blef ännu mer fördröft, då Konungen sjelf gifte sig år 1244 med Catharina Suno Folkesons Dotter (8) och således wisade i flitiga wärket, at han wille förqwaswa allt hat och owilja, som de förra årens olyckeliga omständigheter förorsakat. Förfönligheten måste hafwa warit så mycket upriktigare, som Folkungarne, Carl och Harald, hwilka warit hufvudmän uti Knut Länges Parti, skola warit

Eatharims förfäliga Bröder (9). Dessa giftermål synas hafwa ^{Erit Erik} Erik Erikson-
 ganfka mycket bidragit til allmänna stillhetens återställande, fast
 de likväl intet varit krafftiga nog til 'at förskaffa den helt och
 hållit, så länge parti-andan ännu war hos några uti sin gäfsan-
 sande yra. Et annat giftermål omröres ock uti dessa tiders Hand-
 lingar, som intet lär hafwa haft en dylik affigt: ty år 1245
 röfwade Östgötha Lagmannen Laurentius Drottningens Cy-
 stter (10). Hvilken sak lär hafwa gjort mycket upmärksamhet
 uti sin tid, efter wåre tide-böcker funnit angeläget, at låta den-
 na händelse inslyta, då man likväl låtit långt wigtigare händel-
 ser wara ondande. Omständigheterna härutaf wet man likväl
 intet, och kan det nästan wara lika mycket, om man är okunnig
 om alla de Konstgrepp, man brukat wid en sådan härskaps begä-
 ende. Sådana upråg synes nästan hafwa varit på moden, es-
 medan man ej så långt förut sedt, at K. Sverkers Dotter blef
 på samma sätt bortförd. Exempel som öfwertygga endast, at de
 förundnare gjorde hwad dem behagade, hwilket alltid är et ojäf-
 aktigt bewis om et uselt tillstånd i Riket.

- (1) Norrsta Krönikan p. 739. Han war Dotterson af den Philip, som
 blef slagen wid Alre, wid Upsla, om hwilken mer framdeles.
- (2) Innehållet och orden af detta Bref är infördt wid 18 §. 4. n. i
 detta Capitel.
- (3) Gregorii IX. Bresta om Hedniska offer, lundarna i Finland, är tryckt uti
 H. V. Speerels Bewis til Biskops Krönikan p. 159.
- (4) Brestret af Biskop Thomas är tryckt på samma ställe p. 158. Någon
 skillnad är likväl emellan det tryckta och det handskrefna, som man tagit
 af Örnbielms Dipl. T. 6. p. 31, uti detta kallar Bisk. Thomas sig Dei-
 gratia Finnenhs Aboensis Episcopus, ej eller talas här om En Kaipala
 och des förlåning til Capellanen Wilhelm.
- (5) Norrsta Krönikan s. 736, orden kunna anföras: „Den tid war Kon-
 „ge i Sverige Erik Erikson, K. Waldemars Cyfter-son i Dannemark,
 „oc Bref Ulf Karlson hafde mest Regementet öfwer Sverige med Kon-
 „geriget.
- (6) M. Birger Jarl war gift med Prinsessan Ingeborg, redan år 1242,
 kan ses af Norrsta Krönikan s. 724, genom tryck, eller skrifvel kallat han
 där Bering.
- (7) Til bewis beropar man sig på de witnessbörd, som äro anförde wid
 30 §. n. 2. Man kan ock lägga til Chronicon Celsi p. 6. MCCCXLVIII.
 obiit Ulfo Dux et Hollingerus decapitatus et Dominus Birgerus factus
 fuit Dux.

Erif. Erif. (8) Chronicon hos E. Benzelius Mon. Eccl. p. 86. MCCXLIV. celebrata sunt nuptiæ Erici III. Regis Sveciæ. Båra Genealogister komma öfverens, både om hennes namn Catharina, och at des Fader war Suno Holsten, hvilket och af gamla Handlingar bewises, som framdeles vidare skal anföras. Chronicon Celsi p. 6 utsätter år 1243, men lägger tidita til hwar Brölloppet stod. MCCXLIII. factæ fuerunt nuptiæ Erici Regis et Caterinæ Reginæ in Förlång.

(9) Så säger åtminstone v. Dalin s. 203.

(10) Chronicon hos E. Benzelius M. Eccl. p. 86. MCCXLV. Laurentius Legifer quidam Ostro-Gothorum rapuit sororem Reginæ Sveciæ.

§. 32.

Men K. Eriks Regements-tid är utmärkt genom länge eftertänkeligare anstalter, ty Påsweliga Kyrko-wäldet kom nu ändteligen til sin fullkomliga stadga, sedan man därpå uti två- och hundra år arbetat såfångt. Det Romerska Hofwets bemödan- de war wäl altid outtrötteligt, men allmänheten kunde intet wäl finna sig wid alla Romerska nyheterna. Apostoliska Stolens fav- rit-Regel war tro och lyda, men de Swenske trodde sig genom urminnes häfd wara berättigade, at tro och tänka. Men detta fordnå männissligketens privilegium förswagades allt mer och mer, sedan Arke-Biskops-wärdigheten inkommit i Sverige. Jefe de stominde gick Präste-wäldets råtta stadfästande ganska långsamt, och Påsweliga rålamodet kunde nu intet längre uthärda, med Swenska trögheten. Samma år, som P. Honorius den III. tog K. Erik uti sitt Påsweliga besked, nämligen år 1225, lät han och afgå et allvarsamt Bref til Jarlen och de stora Herrarna i Sverige, med besallning, at de skulle låta de andeliga njuta sina fri- och rättigheter oförkränka (1). Det några år därefter up- komna inbördes frig lämnade intet rum til dessa anslags vidare utdrande, men sedan Sparsättra slag satt Konung Eriks makt uti större anseende, brakte Cardinalen Wilhelmus Sabinen- sis ändteligen detta stora wärk til fullkomligt slut. Anledning til denna wärdiga Herrens ankomst til Norden gaf Konungens Kröning i Norrige. K. Håkan Håkanson hade affärdat Bref til Påswen 1245, med anhållan, at han behagade sända en Cardinal til Norr- ge, til fördrättande af denna högtidelighet. Denna sak war likwäl anhängig gjord långt förut, och Påswen hade därigenom fått til

Tillstånd
Norrige

fålle, at wisa sitt Öfwer-herrskap på et ganska besynnerligt sätt, Erik Erik.
 ty han besaller, at undersökning skulle ske om Konungens person, for.
 wal och andra omständigheter. Til detta högmåls ransakning, 1248.
 utnämner Påfwen Gregorius den IX. Årke-Biskopen i Lund och
 Biskopen i Skara, men som dessa wärdige Prelater intet utfört
 detta ärendet, emedan deras död emellankommit, updrogs målet
 til Årke-Biskopen i Trondhem och Biskopen i Bergen. Denna
 Årke-Biskops död gjorde åter nytt upskof, och emedan et så wigtigt
 wärk af en allena intet kunde afgöras, förordnades år 1231
 Biskopen i Bergen, Biskopen i Stawanger och Abboten i Stan-
 ley til denna angelägenhetens ändteliga undersökning (2). Men
 härmed urättades intet mer, än tillsörne, och Romerska Hofwets
 Favorit-konst drog allt ut på tiden. Imedlertid ankommo då
 och då ganska nådiga Bref från Heliga Fadren, wsten woro al-
 tid tilfreds, men wärkfälligheten fattades ock alltid. Omfider då
 K. Håkan begärde af Norriska Biskoparna, at de igenom sin an-
 målan wille besordra saken til slut, och de betyga sin beredwil-
 lighet, allenast de fingo någon tilökning i sina förmåner, utlåt
 K. Håkan sig ganska tydeligt, at han intet årnade köpa Kronan,
 hwarken af dem eller någon annan, och skulle han häre wara
 utan Krona i all sin lifstid (3). Denna wälberäkta och ofega utlä-
 telse öfwertrygade de andeliga, at där war ej tid at dröja längre,
 och Cardinalen Wilhelm, Biskopen i Sabina, affärdades förden-
 skull ifrån Rom i detta ärende. Han tog wägen öfwer Enges-
 land och kom til Norrige 1247 (4), och K. Håkan åtnjöt den
 stora nåd, at en Cardinal satte Kronan på hans hufwud, och
 Swerige fick strax därpå den förmån at fågna sig af hans heli-
 ga närwaro. Så wanskeligat war det, at begära Kröningens
 fullgörande af Påfwen i Rom, och Swenske Biskoparne tänkte
 långt bättre, när de, oaktat K. Waldemars råd under Påfwen
 Innocentius den III, låto likwäl K. Jåhans Kröning gå för sig,
 Heliga Fadren aldeles oåtfört.

(1) Honorii III. Bref är infördt af *Vastovius* Vit. Aquilonia, Edniska up-
 laget p. 174.

(2) Om denna förberedelse kan läsas Påfwens Gregorius IX Bref til Bisko-
 parna i Bergen och Stawanger, samt Abboten af Stanlei år 1231 hos
Maurique Annal. Cistercienses T. 4. p. 426. Til bewis af den myndig-
 het

Eril Eril-
son.

1248.

het, som Påstven vid detta tillfälle tillägnade sig, förtienar bönian af Hå-
wa Brefvet at läsa. Cum carissimus in Christo Filius noster Norwe-
giz Rex Illustris olim nobis pro coronatione sua humiliter supplicasset,
Nos bonæ memoriæ Archiepiscopo *Landensi* et *Saarensi* Episcopo nostras
dedimus Litteras in mandatis, et super electione, conditione et statu per-
sonæ Regis ejusdem et Regni sui, aliisque circumstantiis universis, quæ ad
ipsum promotionem seu prosecutionem negotii necessaria esse videntur, dili-
genter inquirerent veritatem, et quidquid invenirent suis nobis litteris
fideliter intimarent, ut plenarie per eorum relationem instructi, super hoc
securius procedere valeremus. &c.

(3) *Norriska Krönikan* s. 726. *Torfaus Hist. Norv. T. 4. p. 243.*

(4) *Hordouin* har uti 7 Tom. af sin Collect. Conciliorum p. 424 beteck-
at denna resa och fördrättning intet funnat ske förr än år 1247. Ej eller
är något särdeles tvifvelsmål om året, som äfwen af *Matthæus Westmo-*
nasteriensis bestrykes. Det är annars nog besynnerligt, at *Hordouin*, som
talar om *Stenunge* möte, likväl intet infört des beslut, och kan man
därutaf finna, at så väl han, som merendels andra utlänningar, varit
litet besynrade om hvad som påferat i Östiska Norden.

S. 33.

Cardinalen *Wilhelmus Sabinensis*, sedan han fullbordat *L*
Håkans Kröning i Norrige, och blifwit hedrad af Konungen
med en gåfwa af Femton Tusend Pund Sterling, och tillika
upburit af Kyrkorna där i Riket Fem Hundrade Mark Silf-
wer (1), försogade sig til Sverige, at där en gång för alla sät-
ta Kyrko-wärdet uti sit rätta stic och ordning. Endå hufvuds-
sakeliga göromål borde i synnerhet bringas til slut: Biskoparnas Ca-
noniska wälskande nämligen, och afskyningen af Prästerskapets gif-
termål. Efter Canoniska eller Påstve-lagen, äro inga andra del-
tagande uti Biskops-wal, än Canonici, eller så kallade Dom-
herrarna. Men uti Sverige woro ännu inga ordentliga Ku-
nifer, och intet formelt Dom-Capitel eller Consistorium, utan
Land-Präster, och i synnerhet Munkar, bleswo inkallade til Bi-
koparnas Bisittare, när sådana saker woro för händer, som
fordrade fleras birräde (2), och när Biskopar skulle wälsas, be-
höfdes icke allenast Konungens och Klerkeriers, utan ock menig-
hetens samtycke, hwilket intet kunde pågå sig med Romerska smä-
ken, emedan Lekmän, efter et sådant wal-sätt, togo del uti andels-
ga Ämbetens besättande, hwilket war en oförlätelig smä-
Din

Detta war således en sak af stor wigt. Men Prästernas gifter-
 mål war ock af lika, om ej af större betydighet. Oaktat alla
 Påswarnas allwarliga förmaningar, gifte sig Swenska Präster
 Skapet offentliggen. Årke-Biskopen i Lund förfrågade sig förden-
 skul hos Påswen Innocentius den III, om han borde tillåta, at
 Prästerna i Sverige måtte behålla sina hustrur, efter de förebu-
 ro, at de woro därtill berättigade genom en Påswellig tillåtelse.
 Swenska Prästernas inwändning uträttade så mycket, at Inno-
 centius den III förklarade, at han intet kunde yttra sig därtöfwer,
 innan han fick se det åberopade Privilegium, hwilket alt kan in-
 hämtas af Innocentii Bref til förbemänte Årke-Biskop af år
 1213 (3). Det är ganska troligt, at Prästerna warckeligen in-
 tet haft et sådant Privilegium, utan lär det hafwa warit et blott
 påstås, hwilket åminstone skaffade drögmål, om det intet war-
 kade mera. Prästerna gifte sig ock inwedertid utan alt hinder.
 Ja sielwå Biskoparne låga ock haft medel, at leswa uti et slags
 bjonlag, fastän deras Åmbets-wärdighet kräde utan twi-
 wel en så kallad större renlesnad. Hwarföre ock Biskoparnas
 rätta bröf, arfwingar utstängde sielwå Kyrkan från Biskopar-
 nas gwarlätenskap (4), och Biskoparnas Söner, som annars wo-
 re efter tidens dåraktigheter wanfrågade, lesde ännu uti mycket
 anseende, som man kan se af Håkan Håkansons Kröning, wid
 hwilket tillfälle årtillige Biskops-söner nämnas ibland de förnå-
 mare tjenstgörande (5). Dock hafwa Biskoparne förmodeligen
 intet haft ordentliga hustrur, utan fölgt samma sed, som hos
 Dom-herrarna i Dannemark war wedertagen, hwilka lesde uti
 all åfta förtrolighet med sina Köfs-brudar, eller focariæ, hwar-
 åfwer Innocentius den III uti Bref til Årke-Biskopen i Lund
 mycket förargar sig (6). Besynnerligt är, at Johannes Ma-
 gnus, då han talar om Prästernas giftermål, beskyllder de Swen-
 ska för någon gemenskap med de Schismatiska Greker, då man
 likwål här hwarcken haft eller kunnat hafwa annan tanka, än at
 emedan åftenskap intet är någon synd, kunde en Präst så wäl
 som andra människor tråda in i det ståndet, och kan man för-
 srigit wara förwissad, at man i allmänhet warit litet underrätt-
 tad om rätta beskaffenheten af Grefiska Församlingen.

Erik Erik.
 102.
 1248.
 Prästernas
 giftermål.

Eril Eril-
son.
1248.

- (1) Uti et gammalt Manuscript på Bibliotheket i Köpenhamn finnes följande anmärkning: IV Cal. Aug. Rex Haco in Regem coronatur apud Bergas ab Episcopo sabinensi, pro quo honore Rex Papa 15000 Marcar. Sterlingorum numeravit. Legatus præter ingentia dona 500 Marcas ab ecclesia illius Regni extorsit. Detta stället förefommer hos Pontoppidan Ann. Eccl. T. I. p. 498. Mathæus Paris p. 716, berättar det samma nästan med samma ord.
- (2) Chronicon Archiep. Upsalensium p. 19 af J. Scheffers uplaga, p. 38 hos E. Benzelius M. Eccl. Septimus Archiepiscopus Upsalensis fuit Dominus Jarlerus - - - Huius tempore Collegium Canonicorum Secularium institutum est in ecclesia Upsalensi regnante Domino Erico Rege Suecicum. Primo enim fuit Monachorum.
- (3) Innocentii III. Bref af år 1213 hos Baluzius Ep. Innocentii III. T. 2. L. 16 p. 805. Postulasti - - - Utrum sacerdotes Swethie in publicis debeas tolerare conjugii, qui super hoc se afferunt ejusdam summi Pontificis privilegio munitos - - - De presbyteris autem Swethie non possumus dare responsum, nisi viderimus privilegium quod prætendunt.
- (4) Uti 20 Bl. Egnasalur Hsigidtha Lagen läses följande stadga: „Ridpir „Bistupir eghn tha dr wir han Kirkia an han hamer eah Slapartha: och anför Olaus Petri, uti sin handskrefna Krönika, et ställe af gamla Upsalands Lagen, som inett finnes uti den af R. Birger öfversedda Lagboken, det lyder så: „Dör Swenster Präster tage barn hans arf och urf. De „ei barn til, tagi then arf och urf honom dr näster och lönir lunnaster. Dör „utlänster Präster Enster eller Dänster tagi Biskoper arf och urf. Dör „Swenster Biskoper, tagi barn hans arf och urf, dri ei barn til tagi „then arf och urf, som honom dr näster och lönir lunnaster. Dör utlänster Biskoper, standi arf och urf undir staaf och stol.“
- (5) Mörre Krönika f. 730, nämnas ibland Rådet och Landeshöfdingarna, Munan Biskops son och Sigurd Biskops son.
- (6) Innocentii III. Bref de locariis Canonicorum af år 1203, läses hos Baluzius Ep. Innocentii III. T. I. L. 6. n. 198. Ad nostram noscitur eundem pervenisse, quod cum detestabile vitium fornicationis proleque ris et munditiam ministris altaris indicas, etsi multi ad exhortationem et coactionem tuam a vultu luti surrexerint et proposuerint in castitate corporis et puritate cordis Domino deservire, quidam in sordibus suis fordescunt adhuc, et redeunt ad vomitum suum plures, quoniam Cathedralium Ecclesiarum Canonici publice tenent in suis domibus concubinas et quasi affectum eis exhibent conjugalem, &c.

§. 34.

Eril. Eril.
son.
1248.

Til at wärkställa alt detta och mera byligt, som Romerska Kyrkans angelägenhet fordrade, sammankallas efter Cardinalens åstundan et allmänt Möte eller rättare sagt Riksdag til Ekeninge i början af år 1248, ty icke allenast Arke-Biskopen, Byd-Biskoparne och et stort antal Präster woro här församlade, utan och Jarlen, Lagmännerne och många flere Herrar och män woro och tillstädes. Om Jarlen såges, at han merendels styrde hela Riket, och menar man i allmänhet at härmed betefnas Birger Jarl R. Eriks Swäger, men om det har sin riktighet, som Romerska Kyrkan intyggar, at Ulf Jarl intet dödde förän mot hösten af detta år, bör han ofelbart förstås på detta stället, och det förtröende, som han ägde hos Konungen, stämmer aldeles öfverens med den utlåtelse, som förekom i Ekeninge: Beslut (1). Efter mycken twist och öfwerläggning wann likwäl omsider Cardinalens påstående den önskte framgång, så at Prästerskapets giftermål förklarades för olaglige, och ingen prästwigd man blef tillåtit, at efter denna dagen hwarken gifta sig eller hålla Frillor, och om det icke destomindre skedde, blefwo sådana Öwinnor underkastade Kyrkans band: men de Öwinnor, som på förberämlte sätt redan lefde tillsammans med Präster, hade likwäl tillstånd at ännu et år förblifwa uti sitt hjonelag, utan at därefter blifwa straffade. Icke destomindre woro Präster och Öwinnor, som fylt sina femtio år, härifrån friskallade, så at dem warit tillåtit, at bo tilhopa, så wida de wid utsatt wite lofwade återhållighet, och försäkrade tillika, at de aldrig skulle sofwä tilhopa under samma tak (2). Men alla Prästebarn utestängdes från alt arf efter sina Förelärdar, och äfwen de som redan födde woro, borde förhållas, at de bedrefwo en dödelig synd, som intet kunde försonas inför Gud, om de tillägnade sig något af den qwarlätenskap, som faller efter en andelig man. Dock förbehölls Prästen en fullkomlig frihet, at genom Testamente öfwerlämna åt hwem han wille, hwad som honom enstyk tilkom och genom des sitt förwärfwade war. Således öfwerwann Cardinalen med sitt fogeliga upförande en swårighet, som man på tvåhundra års tid intet funnat häfwa, och de werldslige Herrar, som ännu intet kunde inse af

Erit Erit. grundten af Romerska Hofwets Konster, tilstodde, at en sak fik
 son. framgång, som aldeles söndrade andeliga Ståndet från de andra
 1248. medborgare, och upfylde den talrika menighet med samma anda,
 som härskade hos Romerska Öfwerherden. Mänskliga naturen
 är så beskaffad. Så länge begärelserna äro i sin högd, upväg-
 ges och inskränkes den ena af den andra, men sedan all anstän-
 dig kärlek blef afstild från Prästerskapet, fick nöjhet och äregirig-
 het så mycket friare lust, och regerings-lusten förlustade hela sam-
 håller, så at Prästerne äfwen i Norden blewde wärdige Lärjungar
 af sin Påsweliga Läromästare. Sedan denna grundwal war
 lagd, återstod det andra hufwudsakliga ändamålet af Cardina-
 lens resa, nämligen Canoniska Wal-Ordningens införande wid
 lediga Biskops-ämbetens besättande. Man har tillförene påmint,
 at Biskopar waldes efter Konungens, de förnämastes och menighe-
 tens uttråde samtycke. Man medgifwer gärna, at om en menig-
 het lämnades i fred och intet upåggades af andras konster, skulle
 et sådant utforesesätt intet wara af de sämsta; men som sådana an-
 läggningar intet kunna undwiskas, har man i många mål funnit nöd-
 digt, at innesluta en allmänhets wal-rätt inom trängare gränser. Och
 war det således intet så illa betänkt, at öfwerlämna Biskopar-
 nas utforesse til mera kunnigt folks urskilning. Man kan förden-
 skull tro, at denna nyhet intet rönt särdeles motstånd, och blef
 fastställt, at hwar Biskop skulle åtminstone hafwa fem Visitare,
 som skulle biträda honom i sina ämbets-göromål, och tillita
 wid förefallande ledighet förrätta Biskops-walet. Werldlige
 Herrarne inbillade sig, at de hade snarare wunnit än förlorat ge-
 nom denna nyhet. De kunde hellswe inrätta Canonicater, deras
 barn och medhållare kunde hellswe blifwa utsedde til Demher-
 rar (3), då de i sitt tycke förmodeligen trodde, at deras delta-
 gande i Biskops-walen skulle blifwa af större wigt än tillförene.
 Men de bedrogo sig. De hade at göra med försökta och ins-
 wade Konstmakare, eller rättare sagt, bedragare, som lågo långt
 diupare i Regerings-konsten än de werldlige förestälde sig. De
 nom äfrenskapets förbud för de andeliga, wore Präster och Dom-
 herrar utstängde från borgeliga Samfundet, de tänkte öfvermera
 intet som medborgare, de tänkte som Påswiska Präster. De
 smickrade Regerings-lusten, at se sig wara friskallad från werld-

fliga Regeringens besallningar, de wille regera seltfwe. Romer Erik Erik.
 ste Kåsarne hade blifwit på samma sätt bedragne uti sina uträk-
 ningar, då de förhulpo sina egna Creatur och medhållare til Påf-
 weliga högheten. Aldrig blef en sådan Kåiserlig Påfwe satt på
 Apostoliska Stolen, förän han tillika blef Kåsarens härskaste fiem-
 de. Så gick det til på andra ställen, och i längden röntes man san-
 ma wårkan i Ewerige. Det kan annars synas besynnerligt, at
 Canikernas införande intet finnes omrörde uti Skeninge Mötes
 Beslut. Det är dock ouckeligt, at denna inrättning härifrån le-
 der sitt ursprung; ty Påfwen Innocentius den IV bekräftade år
 1250 den wid detta tillfälle af Cardinalen Wilhelmus Sabinensis
 gjorda Förordning, på det hädanefter et rätt Canoniskt Biskops-
 wal kunde förrättas, och den hit intil brukade Gudiösa wana
 aldeles måtte afkassas.

(1) Skeninge. Beslut är daterat d. 1 Mart. 1248. Ulf Jarl dödde in-
 tet förr, än om Hösten samma år, Norriska Krönikan s. 739. Torfaeus
 H. N. P. 4. p. 257. Då först blef Birger Månson Jarl. När alltså
 Cardinalen Wilhelmus Sabinensis i början af detta Mötes beslut uttrar sig
 på detta sätt: Habita pluribus diebus multa disputatione et deliberatione,
 quibus interfuit etiam Dux, per quem fere totaliter regetur terra illa,
 kan denna utlåtelse intet lämpas på någon annan än på Ulf Jarl, så
 at Skeninge Stadga kan och bör intet sättas på Birger Jarls råd-
 ning.

(2) Skeninge Beslut 1-2. §. hos Wilde H. P. p. 390.

(3) Ingen lär neka, at ju Lektmän inrättade Canonicater, den som twissar,
 kan läsa Chronicon Archiepiscop. Upsal. hos Eric Benzelius M. E. Där
 finner han p. 47. at R. Waldemar stänkt det gods till Upsala Doms-
 kyrka, hwaras Decanater blef inrättade. Det sjerde Canonicatet inrätta-
 de samma Konung p. 48. Det femte stiftades af R. Magnus p. 49.
 Canonicatet Resbo inrättade H. R. Fulco på det gods som R. Magnus
 lifaledes förskänkt p. 49. Canonicatet Balby eller det nionde funderades
 af Riddaren Gregorius p. 53. Canonicatet Tierp, eller det tionde, stifta-
 des af Hertig Erik Birgersen, och blef des Broder Hertig Bengt där-
 med försedd p. 53 m. m.

(4) Innocentius IV. uti bref af d. VI. Idus Dec. 1250 til Arke. Bisko-
 pen i Lund bekräftar Cardinalens Wilhelmus Sabinensis gjorda förfatning
 om Domberrars förordnande wid Dom. Kyrkorna på följande sätt:
 Quod cum dudum in regno Suerie quidam consuetudo, que corruptela
 dicenda est verius, inolevit, videlicet, ut Cathedralibus ecclesiis ipsius
 Regni non præficerentur aliqui, nisi quos in eis institui vel destitui potius

Erik Erik-
son.
1248.

per secularis potestatis potentiam, Regis scilicet et Baronum, nec non et ad clamorem tumultuantis populi Regni prædicti contra sacrorum statuta Canonum contingebat, Venerabilis Frater noster Sabinensis Episcopus, tunc in partibus illis Apostolicæ sedis Legatus, tam detestandæ præsumptionis abusum diligenter attendens, ac volens super hoc salubre remedium adhibere, provida deliberatione statuit, ut in singulis ecclesiarum ipsarum, in quibus adhuc Capitula nulla erant, unus Prælatus idoneus et ad minus quinque Canonici habeantur &c. Brevet finnes hos Wilde H. P. p. 394. och ser man därutaf, at en Prælät och fem Canonici borde vara wid hwar Dom-Kyrka: och här är bdejan til våra Dom-Probstar och andeliga Consistorier. Innocentius den IV lät od afgå et dy'igt Brev til Arke-Biskopen i Upsala och hela Swenska Præsterkapet, som är daterat dagen förut eller d. VII Id. Dec. samma år, hwilket finnes hos Ornhielm i des Bullarium T. I. p. 343.

§. 35.

Påfwe-Lagen eller Jus Canonicum infördes.

På det Kyrko-wälsdet skulle hwila på så mycket fastare botten, befäller Cardinalen Wilhelmus, at Arke-Biskopen såwål som de öfrige Biskopar i Sverige skulle nödvändigt förskaffa sig och äga, inom et års förelöpp, den samling af Påfwe-Bref, som Påfwen Gregorius den IX lätit försärdiga, och däruti flitigt studera (1). Detta wärk kallas Decretales Gregorii IX, och gör andra delen af Jus Canonicum eller Påfwe-Lagen, så wida man anser Gratiani Decretum, eller som det nämnes, Concordantia discordantium Canonum, för den första. Det är på samma Påfwes befallning samlat och i wisa Balkar och Flockar indelt af des Capellan Raimundus a Pennaforti, som war en Spanior från Barcellogna, och ndr det war försärdigadt, bles det af Gregorius den IX ordenteligen stadfästadt 1230. Genom detta Cardinalen Wilhelms påfund fick man nu i Sverige en ny Lagbok, hwilken sedermera uti alla andeliga mål gälde öfweralt och stadgade än mer Kyrko-wälsdet, och upfylde landet med fördomar, som ännu til äfwentrycks intet dro utrotade. Efter denna såwål anlagda grundwal, förordnar Påfwen sedermera uti det uti förra §. återopade Brev af år 1250, at wid alla Biskops-ledigheter den Canoniska Walsordningen skulle noga i akt tagas, och ingen tillåtas på något sätt tillgripa den afledna Biskopens qwarlåtenskap, utan skulle den af Dom-Capitlet granneligen förwaras och öfwerlämnas til des ef-

terräktäre, och ingen Lezman eller werldslig Person understå sig Erik Erikson.
 at begära hyllnings- eller trohets-ed af någon Biskop, Prælat eller 1248.
 Präst. Innocentius den IV förbjuder ock, at ingen Präst borde understå sig at göra en sådan ed, om han därom blef anmodad. Rätta ordsaken hwarföre Prästerna i Sverige intet borde förbinda sig genom ed til någon werldslig, war den, at de intet woro innehafware af några Regalier eller Lån. Edlunda utajorde Prästerskapet et särskilt samfund, söndradt från den öfriga Republiken helt och hållit, och om Öfwerheten wille hafwa trohets-ed af någon Präst, borde han på annat sätt genom Konungens nåd ihogkommas (2). Årke-Biskopen i Lund förordnades, at hålla allswarsam hand öfwer Stadgans granneliga eftersefwande, och med Kyrkans straff beifra, så framt någon dristade sig at bröta däremot. De andra författningar, som blefwo tagne i Ekeninge, stola framdeles på sin behöriga ort blifwa uprepade.

- (1) Statuta Skennirgensia hos Wilde H. P. p. 392 §. 13. *Præcipimus quogue Archiepiscopo Upsal. et omnibus suffraganeis ejus in virtute obedientie, ut intra annum habeant et possideant, dum vixerint, jure proprietatis Librum Decretalium, secundum ultimam compilationem, quæ facta fuerit tempore venerabilis memorie Gregorii P. P. IX.* Meningen af detta stället har v. Dalin s. 210 utförd på följande sätt, at hwar och en Biskop inom et år skulle hafwa färdig en Bok af alla Påfwe Beslut, efter den samling, som i Gregorii den XI:s tid war gjord öfwer hela Christenheten; hvilken lifwål intet så särdeles påfar sig wid detta tilfället.
- (2) Brefwet, som Innocentius den IV. låtit afgå til Svenska Prästerskapet d. VII Id. Dec. 1250, är som följer: *Innocentius Episcopus Servus Servorum Dei Archiepiscopo Upsalensi ejusque suffraganeis et dilectis Filiis toti Clero Regni Suetie Salutem et Apostolicam Benedictionem.* præsentium tenore statuimus ne quis de cætero in aliqua ecclesiarum ipsarum in Archiepiscopum vel Episcopum per abutum hujusmodi præfici debeat, sed ille præficiatur, quem ejusdem ecclesie Capitulum vel eorum major et sanior Pars, forma servata Canonica, sibi duxerit eligendum, nec quisquam ad jura, redditus et bona ad mensam Archiepiscopalem seu Episcopalem spectantia, vel bona quæ apud Vos vel quemcunque successorum vestrorum, tempore sui obitus reperiri contigerit, Occupare vel invadere, seu contra dispositionem eorum præsumptione damnabili aliquatenus detinere præsumat, quæ per Capitulum ecclesie vel alium ad hoc deputatum ab ipsis, ad opus suum Episcopi fideliter conserventur, districtius inhibentes, ne aliqua secularis Persona contra statuta hujusmodi quidquam attemptare eut a Vobis vel successoribus Vestris homagii vel fidelitatis exigere, seu oblatum recipere audeat juramentum, maxime cum, sicut asseri-

Erik Erik-
son.

1248.

Rikets til-
stånd, i an-
seende til
Utländska
Makter.

tis pro aliquorum receptione Regalium, seu Feudorum obtenta, eisdem Re-
gi et Baronibus seu aliis personis secularibus obnoxii nullatenus existitis.
Uti Brefwet til H. B. i Lund inryckes, at han bör hålla hand öfwer För-
ordningens i afstagaande, Wilde p. 394, och är där et beynnerligt tryk-
fel inkommit, då där står, aduna för ad jura.

§. 36.

Deßa nu upräknade förändringar utgöra det hushoudsaff-
gaste, som inom Riket uti werldsliga regementet förelupit under
den tid Konung Erik Erikson war regerande. I anseende til
utrikes Makter, har man i början warit i Sverige en blott af-
skådare af alla de wälsningar, som där omwärlade. Under de
ouphörliga tråtor, som emellan Kåjsar Fredrich den II. och På-
warma i Rom alt utfdre plågade Europa, wände sig ock Grego-
rius den IX. til Norden och begärde hjelp och undsättning emot
Kåjsaren, och affärdade både Bref och sändebud til K. Erik år
1228 i detta afseende (1). Cardinalen Wilhelmus Sabinensis hade
samma wärf at andraga, både i Norrige och hos K. Erik. Men
Sveriges omständigheter tillåto intet at gifwa mycken aft på sådana
Budskäpfor, utan låra deßa Påsweliga tilbud warit utan all be-
de wärkan och påföljd. Hwilket är så mycket mindre underligt,
som man mycket litet blandade sig uti de nästgränsande Rikens
göromål. Så länge K. Waldemar den II. regerade i Danne-
mark, finner man aldeles ingen omwilla emellan deßa grannar.
Dwärt om K. Erik hade uti Dannemark efter slaget wid Muström
en aldeles säker tillflykt. Han åtnjöt ock til äfwentryes ännu me-
ra benågenhet, fast man intet har något tydeligt intygande där-
om uti våra gamla Handlingar. K. Waldemar døde år
1241 (2), och skal han någon tid för sin död hafwa stått uti
mycket djupa tankar, och på tillfrågan hwad han grundade på,
hafwa stickat bud til Kulla-mannen i Skåne, och begärt af ho-
nom swar på hwad han tänkte, då förbemålste Kullaman pur-
de sig på sådant sätt til den utskickade:

Din Herre han tänkte på,
Gutuledes det skulle hans Söner gå,
När han war gängen af lifwe,
Men såg honom det för sanningen så,
At örlig och twedräkt skulle de få,
Doeß skola de alle Rungar blifwa.

Detta lapperis orakel hade man funnat gå afdeles förbi, **Erik Erik.**
 om man ej i senare tider fallit på den tankan, at budet skulle
 vara stickadt til en af Bonde- familien, Thor- Knutson Bon-
 de nämligen (3). Med R. Waldemar föll Dannemarks
 anseende ganska mycket, och des Son Erik Plogpenning
 hade hwarken någon särdeles förbindelse eller twistighet
 med Sverige. Inbördes tråtor emellan Konungen och des Brö-
 der Hertig Abel och Christopher upfylde landet med oro och
 lände, och det i Sverige ännu warande inbördes krig synes ej
 hafwa lämnat rum åt något deltagande i Daniska misshälligheter-
 na. Dock berättas, at en Swenskt Flotta kommit Lybeck til und-
 sätning, då R. Erik Plogpenning inspärtrat Staden til lands och
 sjös, 1246, och genom järn-kådjor stängt inloppet af Draswen,
 och skal Swenska Flottan med en stående wind brutit kådjorna,
 och gjort således hela belägringen onyttig. Hvilket nämner den-
 na omständighet wid år 1236 och ännu tydeligare wid 1246 (4).
 Men som Johannes Magnus, Olaus och Laurentius Petri (5) äro
 de förste af de äldre, som utan at utsätta något år tala där-
 om, torde berättelsen ännu vara åtminstone owis. Om den har nå-
 gon grund, låra Wisby-boarne härutinnan hafwa haft den stör-
 sta och färdigsta del. Den omständeliga berättelse, man här-
 om gör, at Birger Konungens Swäger gjort anstalt om Lybeck
 undsättning, och at Swenska Flottan sammansfogat sig med Wis-
 by-boarnas Fartug under Gothland, och mera dyligt, är utan
 twiswel en själfgjord sammansättning af de nyare. Ut-
 widare de Swenska fördenskul fått Till-frihet i Lybeck på sina waror,
 är en afdeles ogrundad tillökning, ty den hade de långt förut i
 kraft af Kejsar Friderici Barbaross och flera regerande Herrars
 föruntta privilegier, hwarom man talt i det föregående på sit we-
 derbörliga ställe.

(1) Gregorii IX. Bref här om läses hos Vastorius p. 175, och berättar Påf-
 wen, at han varit sinad at uprätta trenne Krigs- härar emot Kejsar
 Fredrich II. Men som Påfwens infomster intet kunde förstå til så dry-
 ga utgifter, affidar han sin Secreterare Simon til R. Erik, at öfwer-
 lägga om den hjälp, som af Sverige förwäntas kunde.

(2) Angående R. Waldemars döds-år, kan man här införa witnessbördet af
 Liber Daticus, som är tryckt i Monumenta Scanensia, efter det merendels
 Sw. K. G. 2. Del.

Exil Exil-
sen-

är af våra Historie-Skrifwars utlämnadt, fast nämnt. Anno Dominice incarnationis MCCXLI. obiit Illustris Rex Danorum Valdemarus secundus Vir magnæ devotionis et Christianæ religionis amator, qui inter cetera frugalitatis ejus beneficia, privilegia et immunitates ecclesiarum ab antiquis Regibus concessa, et ob tyrannidem iniquorum Principum sublata, largæ magnificentia renovavit. Imminente vero anno mortis ejus cuilibet ecclesiæ Cathedrali in regno suo casulam pretiosam, in sui memoriam reliquit, sicque in bona confessione Christum confitens finem vitæ dignæ memoriæ commendavit. Uti Røpenthauuske Mss. mid VI Cal. Apr. står fragiliter i skiltet för frugalitatis. Om hans död annars här föras til den V. eller VI Cal. Apr. lämnas til dem som Skrifwa Daniska Historien. Gram uti Anmärkningarna til Meursius har wist, at det bör föras til den V. Cal. i fr Mon. Scan. P. II. p. 63.

(3) Så berättas denna Saga utaf v. Dalin C. H. T. 2. s. 191. den siddjer sig på Christierni Petri Chronicon, som Messenius beropar sig på T. 12. p. 114. och nämnes här en Swenskt Riddare mid namn Bonde, som härrom blef anlitad. Hwifelt T. I. s. 199 anför både wersarna som i §. åre inrätta, så wäl som sielfwa saken sådan som den där förekommer. Däremot har den gamle Författare, som Skrifwit Bihanget til Saxo Grammaticus p. 147 uti E. Benzeli Mon. Eccles. författ detta orakel til Sverrige: Dicitur autem quod . . . Waldemarus Rex semel ascensus equum pro via, stetit juxta equum per magnam partem diei, fixus profunda cogitatione. Tandem cum ad se rediisset, quæsiuit ab eo quidam miles familiariter, quid tam profunde cogitasset, qui respondens mandavit militi, ut hæc in Sueciam festinaret, atque a quodam milite ibi, quem sibi nominavit, hujus rei noticiam exploraret &c. Någon sårdels undersökning här öfver synes wara ganska onödig. Sielfwa Historien synes wara gjord at tor barn med, och därtill torde hon kunna tjena annu.

(4) Hwifelt D. R. s. 202. 215.

(5) Johannes M. p. 619. Man kan jämföra härwid v. Dalin C. H. T. 2. s. 205, 6.

§. 37.

Rikets til-
stånd i an-
seende til
Norrige.

Med Norrige woro omständigheterna på et wist sätt wan-
feligare. Inbördes twedragt, inord och annat ofred grade an-
nu uti Norrige. Ribbungarne under en Sigurd Erlingson (1)
hade gjordt mycken skada, men lidit mer, och hade Sigurd för-
densfull lagt nedder sit Konunga-namn och begifwit sig 1223 til
Skule Jarl, som under K. Håkan Håkanson regerade i Norri-
ge, och war Skule Jarl med åtfylliga andra ibland dem, som
förmente sig hafwa lagligt åtal på Norriska Kronan. K. Hå-
kan lät då ufriskwa en Riksdag til Bergen samma år, och wil-
le,

le, at man där skulle pröfva och afgöra dessa fordringar och på- Erik Erik.
 stående. Ibland andra Pretendenter war och Knut Håkanson, son.
 hwiilken upföddes hos sin Eysfader Eskil Lagman i Wester-
 göthland, och war han Soneson af Lagman Folkwider i Wär- Rikets til-
 meland. När Riksdagen öppnades, uppräknar Arke-Biskop Gu- stånd i an-
 torm alla Kron-Pretendenterna, hwiilka woro Skule Jarl, R. seende til
 Jöge Bardsons Broder, Gutorm K. Inges Son, Sigurd Rib- Utländska
 bung Erling Stenwäggs förmenta Son och Knut Håkanson, Makter.
 hwars rättighet grundade sig på den förening, som war gjord es-
 mellan R. Inge och Håkan des Fader, af innehåll, at den som-
 lämnade efter sig äfwa född Son, skulle den blifwa efterträdare
 til Riket; efter hwiilken räkning, Junker Knut Håkanson hade o-
 felbart rättighet, fram för Gutorm Ingeson, som war oäkta.
 Men alla rådsläpningar stadnade ändteligen i det beslut, at in-
 gen war berättigad til Norriges Krona, mer än R. Håkan alle-
 na. Därpå lät R. Håkan stämma til sig Tjugo af de bä-
 sta män i Wärmeland år 1224, och pålade dem böder för det
 de bistått Sigurd Eclingson, medan ofreden påstådt. Detta war
 de första steg, hwarmed R. Håkan wärkeligen förordampade Swea
 Konungs rättigheter, ty Wärmelänningarne borde af sin egen
 Konung straffas, om de förbrutit sig, och intet af en främman-
 de. Sigurd Ribbung hade imedlertid uppehållit sig hos Skule
 Jarl, men efter Riksdagen i Bergen drog han sig hemligen i-
 från Skule, och förfogade sig til östra Dalarne, hwar han möt-
 te sina förra tjenare, som förenat sig med Wärmelänningarne,
 då mord och öfwerwåld kom åter i gång, som det varit tilförene.
 Konung Håkan beswårade sig fördenstul hos R. Erik öfwer Wärm-
 länningarne. När R. Håkan någon tid därefter kom til
 Kongahåll, mötte honom Eskil Lagman och försäkrade, at hwad
 undsättning, som Ribbungarne njutit af Wärmelands-boarna och
 Westgöthar, hade ingalunda fædt med Konungens och Landets
 gemensamma samtycke, och lofwade han tillika taga emot R. Hå-
 kans Bref och skaffa därpå nöjaktigt swar. Swar kom och
 från R. Erik, men som det intet war efter R. Håkans rycke,
 beslöt han i egen person hämnna den oförrätt, som Ribbungarne
 med Wärmelänningarnas tilhjelp tilfogat honom och Norriges
 Inbyggare. I detta asseende rycker han ut med sina Troppar
 emot

Erik Erik-
son.

emot Opplo, och när Konungen nåddes. Staden, läter Biskopen falla til sig en Wärmeländsk Prest, och ber honom i största hast resa förut och warna Wärmelänningarna, och låta dem weta, at K. Håkan war sinnad at bränna up alla inbyggarna med qvinnor och barn, och låta hudstryka allt hwad Prest war i landet. Med denna tidning skyndade Presten sig til Wärmeland. Af påföljden kan man finna, at Biskopens berättelse war upspunnen af idel argghet emot K. Håkan, ty hans upförande war långt annorlunda. När Konungen kom til Eda Ekog, fann han allenast en Kyrka och några Salohus midt på skogen, och när han tagat något längre in i landet, woro alla husen öde, och alt folket hade undandömt sig. De som här och där blifwit qwar, blefwo brandskattade, och tillsade man dem, at hänga et hwiitt lakar på en stång wid gården, til teken at de woro för alt widare sammanskott frifallade. Således upförde sig K. Håkan öfweralt, de ödelämnade husen blefwo alla brände, men där Bönderne woro hemma, blefwo de merendels förskont. Edadant war sammanhanget af Norrmännernas Wärmelandsfärd. Imedlertid hade Ribbungarne fått lust, plundrade och brände Staden Tunsberg, tillika med serjon Konungens Fartog, som lågo i hamnen, och gjorde mycken skada, så at fördelen af Wärmelands-tåget war liten eller ingen, emedan Ribbungarne swarmede öfwer alt. Detta skedde 1224. Följande året eller 1225 reste åter K. Håkan neder til Kongahäll, hwar Eskil Lagman och des genåd Fru Christina gjorde åter besök hos Konungen i Norrige, och Lagmannen gaf tillkänna, at man i Sverige war mycket misförynt öfwer K. Håkans Wärmelandsresa. Norrsta Riksrådet berättar wid detta tillfälle, at Eskil Lagman utlätit sig, at K. Erik war barnaktig och oförståndig. Om denna utlåtelse war särdeles skymfelig för Konungen i Sverige, wet jag intet. Oförstånd och barnslighet kunna förmodeligen föråttas hos et barn af åtta år, särdeles äldre kunde intet K. Erik wara på denna tiden. Wid detta sammantråde begärde K. Håkan, at Junker Knut måtte komma til honom, hwarjämte K. Håkan försäkrade honom om all Kungelig nåd: men Lagmannens Fru Christina wille intet gifwa sit samtycke därtill, och K. Håkan och Eskil Lagman skildes at icke bestomindre med all wänskap. Något där-
efter

1225.

Efter dödde Sigurd Ribbung och des sölje war således på nytt Erik Erik-
hustrudlös: hvarföre Ribbungarne sände bud til Junker Knut, son.
Erik Lagmans Eryf-son, och begärde honom til anförare. På
sin moders tillstyrkande tog Knut Håkanson emot detta wanfeli-
ga Förmanskap samma år eller 1225. Knut förfogade sig där-
på til de uproriska med et starkt antal af Wärmälänningar, ständ i an-
Westgöthar och Mark-männer, lät utropa sig för Konung och seende til
fick mycket tillopp, men sedan Knut Håkanson med sit anhang Norrige.
gjort mycket skada, dock utan vidare framgång, som kunde swa-
ra emot et så widlyftigt företagande, förläste han sig och Rib-
bungarne med K. Håkan 1227, och et nytt parti sammantrassadt
af det lidestlaaste sölje utropade en Magnus Bladstock til Hofs-
dinge, hwilken likwäl af Wärmälänningarna, dit han flyktat,
på K. Håkans anmodan blef af daga tagen. Junker Knut ne-
derlade inmedlertid sit Konunga-namn, och blef qwar i Norrige,
hwar han öf sköjande sommar blef K. Håkans Swäger, då
hen gifte sig med Eskule Jarls andra Dotter Ingrid, och fick för-
läning som Jarl i Norrige. Knut Håkanson wisade sedermera
Konungen en beständig trohet, afwen då Eskule Jarl hans Swär-
fader uphåfde sig til Konung och blef hustrud för et nytt parti,
som Birkebenarne kallade Warbelgar. Så snart Eskule lätit
gifwa sig Konunga-namn, 1239, affärdade han genast Jotgeir
Eskald til K. Erik i Ewerige, med Bref och stora skänker.
Men K. Håkans utskickade hinde up honom i Helsingland, och
förde Bref och alt det öfriga han hade med sig tillbaka til K.
Håkan, och Ewerige tog ingen del uti Eskules upror, hwilket
lyktades med hans fall 1240. Dock warade på wißt sätt miss-
nöjet emellan Ewerige och Norrige, för det inbrott som skede i
Wärmeland. K. Håkan wille likwäl intet hafwa någon ofred
med Konung Erik, reiser fördenskul wid slutet af år 1242 til
Kongahall, och begärde så tala med Konungen i Ewerige om
Wärmeländska handelen. K. Erik war då i Westergötland, men
som han intet fann tjenligt at möta där, affändes Birger Män-
son, sedermera Birger Jarl, K. Eriks Swäger, i Konungens
ställe tit at öfwerlägga om denna oenighet. Ingen ting blef ut-
rättadt wid detta tillfället, och så lätet K. Håkan wille bryta med
Ewerige, så lätet wille Ulf Jarl K. Eriks förnämsta Råd börja
nå

Erik Erikson någon fiendskhet emot Norrige, ehuruwål många andre af de
 1247. förnåmre hade långt andra tankar. Man hade ofelbart funnat
 förordfaka mycken oreda i Norrige, om man welat med allswar
 understödja de uproriska. Men antingen den inhemska oron för-
 hindrade K. Erik ifrån vidare anläggning emot Norrige, eller
 ock man fann oanständigt, at uphjelpa et rösware-sölje, och så-
 ledes förlånga eländet hos et folk, som aldrig warit illa sinnadt
 emot Sverige, brukade man på K. Eriks sida intet annat än
 ord och besvär emot K. Håkan. I detta afseende affärdades
 wid år 1247. Iswar Torstensson på Dal, at på K. Eriks
 wagnar underrätta sig, hwad ersättning K. Håkan årnade gifwa
 för det inbrott han gjort i Wärmeland. Konungen i Norrige
 lämnade til svar, at han intet af listlighet börjat denna Wär-
 melands-sår, men at han warit twungen därtill, genom det blif-
 stånd landets Inbyggare gjort det rösware-parti, som allt utför-
 re oroades des Rike, och syntes honom det wara tjenligast, at
 bägge Konungarne nästkommande år möttes på gränsen wid
 Kongahäll och sig emellan afflutade trötan, då antingen en bestän-
 dig fred kunde winnas, eller ock andra mått tagas efter omstän-
 digheterna, och med detta besked tog Iswar wägen tillbaka til
 1248. Sverige. Följande sommar ankommer K. Erik med Ulf Jarl
 Birger Månson och flere andre förnåmra Her:ar til Löödse, i tan-
 ka at möta K. Håkan, men efter han intet annu war ankom-
 men til Kongahäll, wände K. Erik med hela Swenska Hofsta-
 ren tillbaka längre in i Landet. Kort därefter anländer K. Hå-
 kan til Kongahäll, och som Swenska Hofwet redan upbrutit, Ulf
 Jarl imedertid under bortresan stufnat och dödt, och Birger
 Månson blifwit. Ulf Jarls efterträdare, affänder K. Håkan sit
 bud til Birger Jarl til at förhöra, huru Konungen i Sverige
 wore sinnadt. Den utskickade hade ock besallning at föreslå gif-
 termål emellan K. Håkans äldsta Son Håkan, som redan war
 förklarad för Konung i Norrige, och Birger Jarls Dotter Rikis-
 sa. Detta sista wärf blef med nöje emottagit, och lofwade Bir-
 ger Jarl, at han sielf skulle tala med Konungen om Wärmes-
 lands-twisten. Et nytt möte blef berämnadt til nästa sommar
 wid Götha Alf, och Birger Jarl försäkrade K. Håkan imed-
 tid om sin fullkomliga wänskap. Det utsatta sammawärde wid
 Göt.

14. Alf år 1249 aflopp på samma sätt som de förra. K. Erik Erikson
 var redan ankommen til Löödse, då K. Håkan lade in i Sids-
 tha Alf med en tåtrik Flotta. Eäsom en så stark tillrustning
 syntes snarare bebåda fiendliga affigter än fredliga, bröt K. E-
 rik strax up från Löödse, men Birger Jarl blef ännu qwar nå-
 got litet, til bes K. Håkan lagt an något närmare. Birger re-
 ste då ock tillbaka til Wester-Göthland, och en benämnd Mat-
 thäus kom därpå til Konung Håkan med hälsning från Birger
 och berättelse, at Birger Jarl war bortrest. Matthäus tillade,
 at Jarlens tanka war, at alt skulle i vänlighet afgöras, men
 efter K. Håkan inställt sig med en så manstark tillrustning, och
 han intet kunde finna någon anledning til fredlighet uti en så be-
 väpnad ankomst, hade ock Jarlen sunnit nödigt at fara tillbaka.
 När Matthäus framfört sit ärende, begaf han sig ock på åter-
 resan, utan at afwakta något svar, hwardeswer Konungen i
 Norrige blef både mislynt och bestört. Man kan förundra sig
 hwad affigt man hade med alla dessa af- och tilresor. K. Hå-
 kan önskade intet annat än en beständig fred med Sverige, och
 efter alt utseende war man på Svenska sidan angelägen om det
 samma, man lämnade likväl K. Håkan uti en beständig ovisshet,
 hwilken ock förmodeligen hade warat ännu längre, om ej en
 Gunnar, K. Håkans släktinge, som hade sin förläning på Vorge-
 ssel, och war för öfrigt mycket bekant med Birger Jarl, påtagit
 sig med Konungens samtycke, at fara på nytt til Jarlen. Gun-
 nar fick dock uttryckelig befallning, at han intet skulle vara mång-
 taligare med Jarlen, än Matthäus varit med Konungen i Nor-
 rige; så började man redan at wisa gränslagenhet i Ceremoniel-
 sen. Men Gunnar efterlesde intet alldeles den undsägna befall-
 ning, ty då han råfde Birger Jarl i Wester-Göthland, och
 Birger påtagit sig en fullkomligt ministeriel kallsinlighet, öfwer-
 talade han ändteligen icke destomindre Jarlen, at wända tillbaka
 til Löödse. Birger ursäktade sig i början därmed, at Konung
 Erik war redan i Öster-Göthland, och kunde således intet begä-
 ras, at Konungen skulle resa den långa vägen tillbaka; men på
 Gunnars ytterligare inwänning, at Birger war både Jarl och
 Kung, sattade Birger omsider det beslut, at förändra Norriska
 Konungens åstundan. På erhållen tidning om Svenska Jar-
 lens

Eril Eril-
son.

1248.

per secularis potestatis potentiam, Regis scilicet et Baronum, nec non et ad clamorem tumultuantis populi Regni prædicti contra sacrorum statuta Canonum contingebat, Venerabilis Frater noster Sabinensis Episcopus, tunc in partibus illis Apostolicæ sedis Legatus, tam detestandæ præsumptionis abusum diligenter attendens, ac volens super hoc salubre remedium adhibere, provida deliberatione statuit, ut in singulis ecclesiarum ipsarum, in quibus adhuc Capitula nulla erant, unus Prælatus idoneus et ad minus quinque Canonici habeantur &c. Brevet finnes hos Wilde H. P. p. 394. och ser man därutaf, at en Prælat och fem Canonici borde vara wid hwar Dom. Kyrka: och här är bdrjan til våra Dom. Probstar och andeliga Consistorier. Innocentius den IV lät och afgå et dylikt Bref til Arke-Biskopen i Upsala och hela Swenska Prästerskapet, som är daterat dagen förut eller d. VII Id. Dec. samma år, hwilket finnes hos Ornhielm i des Bullarium T. I. p. 343.

§. 35.

Påfwe-Lagen eller Jus Canonicum infördes.

På det Kyrko-wälsdet skulle hwila på så mycket fastare botten, befäller Cardinalen Wilhelmus, at Arke-Biskopen såwål som de öfrige Biskopar i Sverige skulle nödvändigt förskaffa sig och äga, inom et års förlopp, den samling af Påfwe-Bref, som Påfwen Gregorius den IX låtit försärdiga, och däruti flitigt studera (1). Detta wärk kallas Decretales Gregorii IX, och gör andra delen af Jus Canonicum eller Påfwe-Lagen, så wida man anser Gratiani Decretum, eller som det nämnes, Concordantia discordantium Canonum, för den första. Det är på samma Påfwes befallning samladt och i wiåa Balkar och Flockar indelt af des Capellan Raimundus a Pennaforti, som war en Spanior från Barcelona, och ndr det war försärdigadt, blef det af Gregorius den IX ordenteligen stadfästadt 1230. Genom detta Cardinalen Wilhelms påfund fick man nu i Sverige en ny Lagbok, hwilken sebermera uti alla andeliga mål gälde öfweralt och stadgade än mer Kyrko-wälsdet, och upfylde landet med fördomar, som ännu til äfwentrycks intet dro utrotade. Efter denna såwål anlagda grundwal, förordnar Påfwen sebermera uti det uti förra §. återopade Bref af år 1250, at wid alla Biskops-ledigheter den Canoniska Wal-ochningen skulle noga i åkt tagas, och ingen tillåtas på något sätt sigripa den afledna Biskopens qwarlåtensskap, utan skulle den af Dom-Capitlet granneligen förwaras och öfwerlämnas til des ef-

ter

terträdare, och ingen Lezman eller werldslig Person understå sig ^{Eril Eril} at begära hyllnings- eller trohets-ed af någon Biskop, Prælat eller ^{100.} Präst. Innocentius den IV förbjuder ock, at ingen Präst borde ^{1248.} understå sig at göra en sådan ed, om han därom blef anmodad. Rätta ordsaken hwarföre Prästerna i Sverige intet borde förbinda sig genom ed til någon werldslig, war den, at de intet woro innehafware af några Regalier eller Län. Eälunda utajorde Prästerskapet et särskilt samfund, söndrade från den öfriga Republiken helt och hållit, och om Öfverheten wille hafwa trohets-ed af någon Präst, borde han på annat sätt genom Konungens nåd ihogkommas (2). Årke-Biskopen i Lund förordnades, at hålla allwarfamt hand öfwer Stadgans granneliga efterlefwande, och med Kyrkans straff beifra, så framt någon dristade sig at bröta däremot. De andra församlingar, som blefwo tagne i Ekeninge, skola framdeles på sin behöriga ort blifwa uprepade.

- (1) Statuta Skennirgensia hos *Wilde H. P.* p. 392 §. 13. *Præcipimus quogue Archiepiscopo Upsal. et omnibus suffraganeis ejus in virtute obedientie, ut intra annum habeant et possideant, dum vixerint, jure proprietatis Librum Decretalium, secundum ultimam compilationem, quæ facta fuerit tempore venerabilis memorie Gregorii P. P. IX. Meningen af detta stället har v. Dalin s. 210 utfört på följande sätt, at hwar och en Biskop inom et år skulle hafwa färdig en Bol af alla Påfwe-Beslut, efter den samling, som i Gregorii den XI:s tid war gjord öfwer hela Christenheten; hwilken likwäl intet så särdeles pågar sig wid detta tillfället.*
- (2) Brefsret, som Innocentius den IV. låtit afgå til Svenska Prästerskapet d. VII Id. Dec. 1250, är som följer: *Innocentius Episcopus Servus Servorum Dei Archiepiscopo Upsalensi ejusque suffraganeis et dilectis Filiis toti Clero Regni Suetie Salutem et Apostolicam Benedictionem. præsentium tenore statuimus ne quis de cætero in aliqua ecclesiarum ipsarum in Archiepiscopum vel Episcopum per abusum hujusmodi præfici debeat, sed ille præficiatur, quem ejusdem ecclesie Capitulum vel eorum major et sanior Pars, forma servata Canonica, sibi duxerit eligendum, nec quisquam ad jura, reditus et bona ad mensam Archiepiscopalem seu Episcopalem spectantia, vel bona quæ apud Vos vel quemcunque successorum vestrorum, tempore sui obitus reperiri contigerit, occupare vel invadere, seu contra dispositionem eorum præsumptione damnabili aliquatenus detinere præsumat, quæ per Capitulum ecclesie vel alium ad hoc deputatum ab ipsis, ad opus futuri Episcopi fideliter conserventur, districtius inhibentes, ne aliqua secularis Persona contra statuta hujusmodi quidquam attemptare eut a Vobis vel successoribus Vestris homagii vel fidelitatis exigere, seu oblatum recipere audeat jamentum, maxime cum, sicut asseri-*

Erik Erik-
son.

1248.

tis pro aliquorum receptione Regalium, seu Feudorum obtenta, eisdem Re-
gi et Baronibus seu aliis personis secularibus obnoxii nullatenus existatis.
Uti Brefwet til H. B. i Lund inryckes, at han bör hålla hand öfwer För-
ordningens i afstågande, Wilde p. 394, och är där et beynnerligt tryck-
fel inkommit, då där står, aduna för ad ju a.

§. 36.

Rikets til-
stånd, i an-
seende til
Utländska
Makter.

Deßa nu upräknade förändringar utgöra det hufvudsakeli-
gaste, som inom Riket uti werldsliga regementet förelupit under
den tid Konung Erik Erikson war regerande. I anseende til
utrikes Makter, har man i början varit i Sverige en blott af-
skådare af alla de wälsningar, som där omwäpade. Under de
ouphörliga tråtor, som emellan Kåisar Fredrich den II. och Pås-
warna i Rom alt utßre pågade Europa, wände sig ock Grego-
rius den IX. til Norden och begärde hjelp och undsättning emot
Kåisaren, och affärdade både Bref och sändebud til K. Erik år
1228 i detta afseende (1). Cardinalen Wilhelmus Sabinensis hade
samma wärf at andraga, både i Norrige och hos K. Erik. Men
Sweriges omständigheter tillåto intet at gifwa mycken aft på sådana
Bud:kastor, utan låra deßa Påsweliga tilbud varit utan all bå-
de wärkan och påföljd. Hwilket är så mycket mindre underligt,
som man mycket litet blandade sig uti de nästgränsande Rikens
göromål. Så länge K. Waldemar den II. regerade i Danne-
mark, finner man aldeles ingen owisja emellan deßa grannar.
Ewärt om K. Erik hade uti Dannemark efter slaget wid Bluström-
en aldeles säker tillflykt. Han åtnjöt ock til åfwenitys ännu me-
ra benågenhet, fast man intet har något tydeligt intygande där-
om uti våra gamla Handlingar. K. Waldemar dödde år
1241. (2), och skal han någon tid för sin död hafwa stådt uti
mycket djupa tankar, och på tilfrågan hwad han grundade på,
hafwa sticket bud til Kulla:mannen i Skåne, och begärt af ho-
nom swar på hwad han tänkte, då förbemålte Kullaman yttre
de sig på sådant sätt til den utsticade:

Din Herre han tänkte på,
Zutuledes det skulle hans Söner gå,
När han war gangen af lifwe,
Men såg honom det för sanningen så,
At örlig och twedräkt skulle de få,
Dock skola de alle Rungar blifwa.

Der

Detta sapperis: orakel hade man kunnat gå aldeles förbi, **Erik Erikson.**
om man ej i senare tider fallit på den tankan, at budet skulle
vara skickadt til en af Bonde: familien, Thor Knutson Bon-
de nämligen (3). Med R. Waldemar föll Dannemarks
ansende ganska mycket, och des Son Erik Plogpenning
hade hvarken någon särdeles förbindelse eller twistighet
med Sverige. Inbördes tråtor emellan Konungen och des Brö-
der Hertig Abel och Christopher upfylde landet med oro och
lände, och det i Sverige ännu warande inbördes krig synes ej
hafwa lämnat rum åt något deltagande i Danska mishälligheter-
na. Dock berättas, at en Svensk Flotta kommit Lybeck til und-
sättning, då R. Erik Plogpenning inspärtrat Staden til lands och
sjös, 1246, och genom järn-kådjor stängt inloppet af Traswen,
och skal Svenska Flottan med en stående wind brutit kådjorna,
och gjort således hela belägringen onyttig. Hvitfelt nämner den-
na omständighet wid år 1236 och ännu tydeligare wid 1246 (4).
Men som Johannes Magnus, Olaus och Laurentius Petri (5) äro
de förste af de äldre, som utan at utsätta något år tala där-
om, torde berättelsen ännu wara åtminstone owis. Om den har nå-
gon grund, låra Wisby-boarne härutinnan hafwa haft den stör-
sta och sörnämsta del. Den omständeliga berättelse, man här-
om gör, at Birger Konungens Erwäger gjort anstalt om Lybecks
widsättning, och at Svenska Flottan sammanfogat sig med Wis-
by-boarnas Fartug under Gothland, och mera dylikt, är utan
twiswel en själfgjord sammansättning af de nyare. Ut-
widare de Svenska fördenstul fått Till-frihet i Lybeck på sina waror,
är en aldeles ogrundad tillökning, ty den hade de långt förut i
kraft af Kejsar Friderici Barbarossæ och flera regerande Herrars
förunt privilegier, hwarom man talt i det föregående på sit we-
derbörliga ställe.

Rikets til-
stånd i an-
seende til
utländska
Makter.

(1) Gregorii IX. Bref här om läses hos Vastovius p. 175, och berättar Påf-
wen, at han varit sinad at uprätta trenne krigs: härar emot Kejsar
Fredrich II. Men som Påfwens inkomster intet kunde förslå til så dry-
ga utgifter, afskickar han sin Secreterare Simon til R. Erik, at öfwer-
lägga om den hjälp, som af Sverige förwäntas kunde.

(2) Angående R. Waldemars döds: år, kan man här införa witnessbördet af
Liber Daticus, som är tryckt i Monumenta scanensia, efter det merendels
Sw. K. 3. 2. Del.

Eril Eril-
son.

är af våra Historie-Skrifvare utlämnadt, fast nämnt. Anno Dominice incarnationis MCCXLI. obiit Illustris Rex Danorum Valdemorus secundus Vir magnæ devotionis et Christianæ religionis amator, qui inter cetera frugalitatis ejus beneficia, privilegia et immunitates ecclesiarum ab antiquis Regibus concessa, et ob tyrannidem iniquorum Principum sublata, largæ munificentia renovavit. Imminente vero anno mortis ejus cuilibet ecclesiæ Cathedrali in regno suo casulam pretiosam, in sui memoriam reliquit, si- que in bona confessione Christum confitens finem vitæ dignæ memoriæ commendavit. Uti Røpenthannskæ Mss. mid VI Cal. Apr. står fragiliter i stället för frugalitatis. Om hans död annars här föras til den V. eller VI Cal. Apr. lämnas til dem som skrifva Daniska Historien. Gram uti Anmärkningarna til Meursius har wist, at det bör föras til den V. Cal. j:re Mon. Scan. PII. p. 63.

(3) Så berättas denna Saga utaf v. Dalin C. H. T. 2. s. 191. den stöder sig på Christierni Petri Chronicon, som Messenius beropar sig på T. 12, p. 114. och nämnes här en Svensk Riddare mid namn Bonde, som här om blef anlitad. Hwifelt T. I. s. 199 anför både versarna som i §. äro inryckta, så wäl som sielfwa saken sådan som den där förekommer. Däremot har den gamle Børfattare, som skrifwit Bihanget til Saxo Grammaticus p. 147 uti E. Benzeli Mon. Eccles. försatt detta orafel til Sverrige: Dicitur autem quod . . . Waldemar Rex semel ascensus equum pro via, stetit juxta equum per magnam partem diei, fixus profunda cogitatione. Tandem cum ad se rediisset, quæsit ab eo quidam miles familiariter, quid tam profunde cogitasset, qui respondens mandavit militi, ut Aetium in Sueciam festinaret, atque a quodam milite ibi, quem sibi nominavit, hujus rei noticiam exploraret &c. Någon särdeles undersökning här öfver synes vara ganska onödig. Sielfwa Historien synes vara gjord at röa barn med, och därtill torde hon kunna tjena annu.

(4) Hwifelt D. R. s. 202-215.

(5) Johannes M. p. 619. Man kan jämsföra härwid v. Dalin C. H. T. 2. s. 205, 6.

§. 37.

Rikets til-
stånd i an-
seende til
Norrige.

Ned Norrige wore omständigheterna på et wist sätt wans-
feligare. Inbördes twedragt, mord och annat ofred grade äns-
nu uti Norrige. Ribbunganne under en Sigurd Erlingson (1)
hade gjordt mycken skada, men lidit mer, och hade Sigurd för-
densfull lagt neder sit Konunga-namn och begifwit sig 1223 til
Skule Jarl, som under K. Håkan Håkanson regerade i Norri-
ge, och war Skule Jarl med åtskilliga andra ibland dem, som
förmente sig hafwa laglige åtal på Norriska Kronan. K. Hå-
kan lät då utskrifwa en Fisksdag til Bergen samma år, och wil-
ke,

te, at man där skulle pröfwa och afgöra dessa fordringar och på-
 stående. Ibland andra Pretendenter war ock Knut Håkanson,
 hwiilken upföddes hos sin Stys fader Eskil Lagman i West-
 göthland, och war han Soneson af Lagman Folkwider i Wä-
 meland. När Riksdagen öppnades, upträdde Arke-Biskop Gu-
 torm alla Kron-Pretendenterna, hwiilka woro Skule Jarl, R.
 Inge Bardsons Broder, Gutorm R. Inges Son, Sigurd Rib-
 bung Erling Stenwäggs förmenta Son och Knut Håkanson,
 hwars rättighet grundade sig på den förening, som war gjord es-
 mellan R. Inge och Håkan des Fader, af innehåll, at den som
 stannade efter sig äfwa född Son, skulle den blifwa efterträdare
 til Riket; efter hwiilken räkning, Junker Knut Håkanson hade o-
 felbart rättighet, fram för Gutorm Ingeson, som war oäkta.
 Men alla rådsläpningar stannade ändteligen i det beslut, at in-
 gen war berättigad til Norriges Krona, mer än R. Håkan al-
 le. Därpå lät R. Håkan stämma til sig Inge af de bä-
 sta män i Wärmeland år 1224, och pålade dem böder för det
 de bistått Sigurd Erlingson, medan ofreden påstodt. Detta war
 de första steg, hwarmed R. Håkan warckeligen förödmäpade Swea
 Konungs rättigheter, ty Wärmelänningarne borde af sin egen
 Konung straffas, om de förbrutit sig, och intet af en främman-
 de. Sigurd Ribbung hade imedlertid uppehållit sig hos Skule
 Jarl, men efter Riksdagen i Bergen drog han sig hemligen ifrån
 Skule, och förfogade sig til östra Dalarne, hwar han mötte
 sina förra tjenare, som förenat sig med Wärmelänningarne,
 då mord och öfwermåld kom åter i gång, som det varit tilförene.
 Konung Håkan beswadrade sig förbenskul hos R. Erik öfwer Wärm-
 länningarne. När R. Håkan någon tid därefter kom til
 Kongahåll, mötte honom Eskil Lagman och försäkrade, at hwar
 undsättning, som Ribbungarne njutit af Wärmelands-boarna och
 Westgöthar, hade ingalunda skedd med Konungens och Landets
 gemensamma samtycke, och lofwade han tillika taga emot R. Hå-
 kans Bref och skaffa därpå nödjaktigt svar. Svar kom ock
 från R. Erik, men som det intet war efter R. Håkans önske,
 beslöt han i egen person hämnna den oförrätt, som Ribbungarne
 med Wärmelänningarnas tilhjelp tillfogat honom och Norriges
 Inbyggare. I detta afseende rycker han ut med sina Troppar
 emot

Rikets til-
 stånd i an-
 seende til
 utländska
 Walter.

Erik Erik, emot Öpflo, och när Konungen näskades. Staden, låter Biskop
 son. pen falla til sig en Wärmeländsk Prest, och ber honom i stör-
 sta hast resa förut och warna Wärmelänningarna, och låta dem
 weta, at K. Häkan war sinnad at bränna up alla inbyggarna
 med qvinnor och barn, och låta hudstryka alt hward Prest war
 i landet. Med denna tidning skyndade Presten sig til Wärme-
 land. Af påföljden kan man finna, at Biskopens berättelse war
 upspunnen af idel arghet emot K. Häkan, ty hans upförande
 war långt annorlunda. När Konungen kom til Eda Ekog, fann
 han allenast en Kyrka och några Salohus midt på skogen, och
 när han tagat något längre in i landet, woro alla husen öde,
 och alt folket hade undangömt sig. De som här och där blif-
 wit qwar, blefwo brandskattade, och tillsade man dem, at hån-
 ga et hwiitt lakon på en stång wid gården, til teken at de woro
 för alt vidare sammankott frifallade. Således upförde sig K.
 Häkan öfweralt, de ödelämnade husen blefwo alla brände, men
 där Bönderne woro hemma, blefwo de merendels förskonte. Ed-
 tant war sammanhanget af Norrmännernas Wärmelands- färd.
 Imidlertid hade Ribbungarne fått lust, plundrade och brände
 Staden Tunsberg, tillika med sexion Konungens Färing, som
 lågo i hamnen, och gjorde mycken skada, så at fördelen af Wår-
 melands- taget war liten eller ingen, emedan Ribbungarne swår-
 made öfwer alt. Detta skedde 1224. Följande året eller 1225
 reste åter K. Häkan neder til Kongahäll, hwar Eskil Lagman och
 des gemål Fru Christina gjorde åter besök hos Konungen i Nor-
 rige, och Lagmannen gaf tillkänna, at man i Sverige war myc-
 ket misshynt öfwer K. Häkans Wärmelands-resa. Norrsta Rids-
 niskan berättar wid detta tillfälle, at Eskil Lagman utlätit sig, at
 K. Erik war barnaktig och oförståndig. Om denna utlåtelse war
 särdeles stymselig för Konungen i Sverige, wet jag intet. O-
 förstånd och barnslighet kunna förmodeligen föråttas hos et barn
 af åtta år, särdeles äldre kunde intet K. Erik wara på denna ti-
 den. Wid detta sammanträde begärde K. Häkan, at Junker
 Knut måtte komma til honom, hwarjämte K. Häkan försäkrade
 honom om all Kungelig nåd: men Lagmannens Fru Christina
 wille intet gifwa sit samtycke därtill, och K. Häkan och Eskil
 Lagman skildes åt icke destomindre med all wännskap. Något däre-
 efter

Efter dödde Sigurd Ribbung och des sölje war således på nytt Erik Erik, hufvudlöft: hvarföre Ribbungarne sände bud til Junker Knut, son. Erik Lagmans Etyf-son, och begärde honom til anförare. På sin moders tillstyrkande tog Knut Håkanson emot detta wanfelliga Förmanskap samma år eller 1225. Knut förfogade sig där på til de uproriska med et starkt antal af Wärlänningar, Westgöthar och Mark-männer, lät utropa sig för Konung och fick mycket tillopp, men sedan Knut Håkanson med sit anhang gjort nycken skada, dock utan vidare framgång, som kunde swara emot et så widlyftigt företagande, förlifte han sig och Ribbungarne med K. Håkan 1227, och et nytt parti sammantrassadt af det lidelsigaste sölje utropade en Magnus Bladstock til Hösdinge, hwilken likwäl af Wärlänningarna, dit han flyktat, på K. Håkans anmodan blef af daga tagen. Junker Knut nedlade inmedlertid sit Konunga-namn, och blef qwar i Norrige, hwar han och söljande sommar blef K. Håkans Swäger, då han gifte sig med Eskule Jarls andra Dotter Ingrid, och fick för-låning som Jarl i Norrige. Knut Håkanson wisade sedermera Konungen en beständig trohet, afwen då Eskule Jarl hans Swärs-fader uphåfde sig til Konung och blef hufvud för et nytt parti, som Birkebenarne kallade Warbelgar. Så snart Eskule lätit gifwa sig Konunga-namn, 1239, affärdade han genast Jotgeir Eskald til K. Erik i Ewerige, med Bref och stora skänker. Men K. Håkans ufsickade hinde up honom i Helsingland, och förde Bref och alt det öfriga han hade med sig tillbaka til K. Håkan, och Ewerige tog ingen del uti Eskules upror, hwilket lyftades med hans fall 1240. Dock warade på wißt sätt mis-nöjet emellan Ewerige och Norrige, för det inbrott som skedd i Wärland. K. Håkan wille likwäl inter hafwa någon ofred med Konung Erik, refet fördenstul wid slutet af år 1242 til Kongahäll, och begärde så tala med Konungen i Ewerige om Wärländska handelen. K. Erik war då i Westergötland, men som han inter fann tjenligt at möta där, affändes Birger Månson, sedermera Birger Jarl, K. Eriks Swäger, i Konungens ställe til at öfwerlägga om denna oenighet. Ingen ting blef ut-rättadt wid detta tillfället, och så lätet K. Håkan wille bryta med Ewerige, så lätet wille Ulf Jarl K. Eriks förnämsta Råd börja nå.

Erik Erikson någon fiendskhet emot Norrige, ehuruwäl många andre af de förnämre hade långt andra tankar. Man hade ofelbart kunnat förordsafla mycken oreda i Norrige, om man welat med allswar understöddja de uproriska. Men antingen den inhemska oron förhindrade R. Erik ifrån vidare anläggning emot Norrige, eller ock man fann oanständigt, at uphjelpa et rösware: följ, och således förlänga eländet hos et folk, som aldrig warit illa sinnadt emot Sverige, brukade man på R. Eriks sida intet annat än ord och besvär emot R. Håkan. I detta afseende affärdades wid år 1247. Isfwar Torstensson på Dal, at på R. Eriks wagnar underrätta sig, hwad ersättning R. Håkan årnade gifwa för det inbrott han gjort i Wärmeland. Konungen i Norrige lämnade til svar, at han intet af listlighet börjat denna Wärmelands: färd, men at han warit twungen därtill, genom det blifstand landets Inbyggare gjort det rösware: parti, som allt utförre oroades des Rike, och syntes honom det wara tjenligast, at bägge Konungarne nästkommande år möttes på gränzen wid Kongahäll och sig emellan afflutade trötan, då antingen en beständig fred kunde winnas, eller ock andra mått tagas efter omständigheterna, och med detta besked tog Isfwar wägen tillbaka til Sverige. Följande sommar ankommer R. Erik med Ulf Jarl, Birger Månson och flere andre förnämra Her:ar til Riddö, i tanka at möta R. Håkan, men efter han intet ännu war ankommen til Kongahäll, wände R. Erik med hela Swenska Hof:staten tillbaka längre in i Landet. Kort därefter anländer R. Håkan til Kongahäll, och som Swenska Hofwet redan upbrutit, Ulf Jarl imedlertid under bortresan stufnat och dödt, och Birger Månson blifwit. Ulf Jarls efterträdare, affänder R. Håkan sit bud til Birger Jarl til at förhöra, huru Konungen i Sverige wore sinnadt. Den utskickade hade ock befallning at föreslå giftermål emellan R. Håkans äldsta Son Håkan, som redan war förklarad för Konung i Norrige, och Birger Jarls Dotter Rikissa. Detta sista wärf blef med nöje emottagit, och lofwade Birger Jarl, at han sielf skulle tala med Konungen om Wärmelands: twisten. Et nytt möte blef berämmadt til nästa sommar wid Gdöha Ulf, och Birger Jarl försäkrade R. Håkan imedlertid om sin fullkomliga wänskap. De utsatta sammantrede wid

1a Alf år 1249 aflopp på samma sätt som de förra. K. Erik Erikson
 var redan ankommen till Löödse, då K. Håkan lade in i Sids-
 tha Alf med en talrik Flotta. Eäsom en så stark tillrustning
 syntes snarare bebåda fiendiliga affigter än fredliga, bröt K. E-
 rik strax up från Löödse, men Birger Jarl blef ännu qwar nå-
 got litet, till des K. Håkan lagt an något närmare. Birger re-
 ste då ock tillbaka till Wester-Göthland, och en benämnd Mats
 thåus kom därpå till Konung Håkan med hälsning från Birger
 och berättelse, at Birger Jarl war bortrest. Matthåus tillade,
 at Jarlens tanka war, at alt skulle i vänlighet afgräas, men
 efter K. Håkan instått sig med en så manstark tillrustning, och
 han intet kunde finna någon anledning till fredlighet uti en så be-
 wäpnad ankomst, hade ock Jarlen sunnit nödigt at fara tillbaka.
 När Matthåus framfört sit ärende, begaf han sig ock på åter-
 resan, utan at afwakta något svar, hwaröfwer Konungen i
 Norrige blef både misstnöt och bestört. Man kan förundra sig
 hwar affigt man hade med alla dessa af- och tilresor. K. Hå-
 kan önsade intet annat än en beständig fred med Sverige, och
 efter alt utseende war man på Swenska sidan angelägen om det
 samma, man lämnade likväl K. Håkan uti en beständig ovisshet,
 hwilken ock förmodeligen hade warat ännu längre, om ej en
 Gunnar, K. Håkans släktinge, som hade sin förläning på Vorges-
 fjöfel, och war för öfrigt mycket bekant med Birger Jarl, påtagit
 sig med Konungens samtycke, at fara på nytt till Jarlen. Gun-
 nar fick dock uttryckelig befallning, at han intet skulle vara mång-
 taligare med Jarlen, än Matthåus varit med Konungen i Nor-
 rige; så började man redan at wisa granlagenhet i Ceremoniel-
 len. Men Gunnar eftersefde intet aldeles den undfångna befall-
 ning, ty då han råfde Birger Jarl i Wester-Göthland, och
 Birger påtagit sig en fullkomligt ministeriel fellsinnighet, öfwer-
 talade han ändteligen icke destomindre Jarlen, at wända tillbaka
 till Löödse. Birger ursäktade sig i början därmed, at Konung
 Erik war redan i Öster-Göthland, och kunde således intet begä-
 ras, at Konungen skulle resa den långa vägen tillbaka; men på
 Gunnars ytterligare inwänning, at Birger war både Jarl och
 Kung, fattade Birger omsider det beslut, at förändja Norriska
 Konungens åstundan. På erhållen tidning om Swenska Jar-
 lens

1249. **Eril** Erilens wäntade återkomst, seglar R. Håkan längre up i Ålswen, och lågrar sig med Flottan midt emot Lööfse under Torst-backen, och så snart Birger anländt, blef först äkten-skaps- handelen med Birger Jarls Döter och unga R. Håkan afgjord, och sedan gifslan blifwit gifne på bägge sidor, för Jarlen öfwer Strömmen til R. Håkan, och en waraktig fred träffades emellan bägge Rik-ten, at det ena skulle intet lämna någon undsättning til det andras fiender, utan wänskapen hållas obrotlig på bägge sidor. Angående giftermälet blef widare afhandladt, at det skulle winna sin fullbordan, när det blef Konungen och Jarlen. lägligt, och på detta sätt utsläcktes all misstroende emellan Sverige och Norrige, och et äfwenryligt frig, som man hade intet alswar med på någondera sidorna, blef förbytt uti en alswarlig enighet och förtroende (2).

(1) Ifrån denna Signad Ribbung leder man Swenska Ribbinge- slättens uprinnelse, och skal Sigurd Ribbing, denna Sigurds son, lefwat wid år 1300 och upbyggt Torstörps Kyrka i Mark, och dennas son Sigwid Ribbing i Skåne skal wid år 1350 ägt Märta, S. Britas döter i Swerige. v. Dalin S. R. H. T. 2. s. 176. Messenius börjar Ribbingsta slätten med Siward Ribbing, som varit S. Britas Swärfson wid år 1360, och epurumål han varit fullkomligen underrättad om Ribbungarna i Norrige, hade han sig likväl intet detta Förwandskap bekant, så at de nyss böra hafwa heder för denna upstäkt, hwilken blifwer ännu artigare, när den blifwer med tillförläteliga skal bestrykt. Imidlertid har man emot detta släkt-register gjort många grundeliga påminnelser uti Annmärkningarna wid H. R. v. Dalins S. R. H. s. 49 följande, hwarigenom hela detta Ryddskap synes aldeles förfalla, utan at man kan säga, at Ribbinge-familien lider något därigenom, ty Sigurd Ribbing war utan all twifvelsmål en fullkomlig bedragare.

(2) Det öfriga af denna §. är tagit af Norrsta Röniskan, jämsförd med Torfæus H. N. p. 4. Man har följt Norrsta Röniskan undantagande i årtalen, hwilka man jämfakt något litet, i anseende til den öfriga Swenska Historien. Ty Författaren, eller Upläggaren af Röniskan, har antingen misstänkt sig, eller också intet haft sig bekant Birger Jarls Tåg til Tawastland. Sätter man då Congressen i Lööfse til sommartiden 1249, har Rättstället icke deslominde kunnat ske mot hösten samma år, då både Swenska och Norrsta Historien mycket väl kunna förenas. De här anförda årtal komma för öfrigt mera öfwerens med Torfæus. Annars äro årtalen rättade uti Chronologien efter Norrsta Röniskan. Andteligen när stiljaktigheten angår allenast et år, ligger underfundom säga måkt därpå.

§. 38.

Erit Erit-
son.

Lifflandet i
Liffland.

Man har sedt den stålning Sverige war uti, i anseende til Dannemark och Norrige, och har man intet funnit, at några särdeles och betydande tråtor upretat det ena Landet emot det andra, undantagande Wärmelandiska saken, uti hvilken K. Håkan i Norrige, kan hånda, gädt något förlängt. Men så wida man ock på Swenska sidan intet hindrade Wärmelänningarnas delta-
gande uti Norriska oroligheterna, kunde äfwen Konungen i Norrige, til äfwenryrs, hafwa seg til sit förhållande, så wida sammanhanget är til alla delar sådant, som Norriska Handlingarna gifwa wid handen. Men Swenska förrättningar emot Öster woro långt betydligare. Hela negden af Liffland och Preussen stod altsamt uti en beständig krigslåga, altsedan man börjat förkunna Evangelium under betäckning af blodiga wapn. Biskoparnas Predikningar från Riga uträttade ganska litet, och Liff-
låndarne, som hit in til lefwat uti en will frihet, satte mera värde på sin urgamla Barbari, än på en sedigare lefnad, som jämte en ny Religion förde med sig en uppenbar trældom. Ryska Förfsten af Polocks upbar wäl någon skatt af Lifflandarne, men den tunga war intet at jämföra med det ordentliga slafweri, som man hotades med från Tyssland. Ingen Religions-ändring kunde fördenstul winnas hos detta folket utan med wäld. Och til den ändan hade redan Påfwen Innocentius III år 1206 stiftat eller stadfäst den i det afseende uprättade Riddare-Orden af Swärd-dragarne, hvilka woro Biskopen af Riga behjelpelige til at utwidga Christna läran (1). Och hade Påfwen desutan förunt alla dem, som låto bruka sig i det heliga upsat, at slå ihjäl hedningar, samma synda-förlåtelse, som de åtnjödte hvilka såktade emot Saracenerna til Canaans lands eröfring. På detta sätt tumlade man om i Liffland, det ena året efter det andra, någre döptes, men flere ihjälslagos. Biskoparne och Riddarne hade förmänen på sin sida i anseende til Krigs-disciplinen, och den drift, som följer widskjeppe, snålhet och Religions-
iswer. Hedningarne däremot woro försärlige i anseende til myckenheten. Och woro Christna sakerna uti en nog wanskelig ställning, när K. Waldemar den II år 1219 utrustade från Dannemark en Sw. R. 3. 2. Del. A a a

gan

Erik Erikson. ganska mäktig Flotta emot Liffland, bestående af femhundrade större och femhundrade smärre Fartug. När han satt folket i land, möter honom en wäldig skara af Preussare, Eichauer, Semgaller och Dysslar, som förenat sig med Liffländarna, til at försvara dem mot dessa mördande Apostlar. Uti Danska Härens woro tillika närvarande Arke-Biskop Andreas från Lund, Biskop Petrus från Århus och många Präster, som med sina böner kämpade til Christendomens utwidgande. Wid Wolmar kom det til en huswud-slagning, uti hwilken Liffländarne med sina hjelpare ledo et gruswligt nederlag. Heliga Idéen på de Danskas sida gjordes innan träffningen börjades, och underwärd fullbordade segren genom en röd Fanas nedsändande från Him-melen, uti hwilken syntes et hwitt kors. Arke-Biskop Andreas befrånjade och ganska mycket de Danskas förmån, genom det, at han under sina böner til Gud uplyste händerna mot Him-melen: då segren fortsor på de Christnas sida, så länge Gubben orkade hålla händerna uppe, men när de af mattighet sunko ne-der, flyttade sig lyckan och förmånen til Hedningarna. Hwar- förs man och brukade samma försiktighet, som Israeliterne for- dom brukade med Moses uti Arabiska Ödemarken, de yngre och starkare nämligen uppehöll Arke-Biskopens händer, och slutliga segren utfog til alla delar efter K. Waldemars önskan til de Christ- nas förmån (2). Påföljden war, at alt böjde sig under Se- gerwinnarens wapn. Hela Landet emottog Döpselsen, och K. Waldemar förordnade Biskopar i Rewel, Dorpt och Curland, som singo låte i Danska Rådet, men woro likwäl Lyd-Biskopar under Arke-Biskopen i Lund. Rewel Stad blef och fört därefter anlagd af K. Waldemar 1223. Men under K. Waldemars widriga öde genom sit förrådiska fångenskap, gjorde Swärd-Rid- darne sig måstare af Rewel, det de likwäl åter answardade 1238 til Konungen i Dannemark med hela negden däromkring. Swärds-Riddarne hade imedlertid förenat sig med Tyska Rid- dare-Orden, som år 1230 hade satt sig rader i Preussen, och Tyska Orden under sina Stormästare och Swärds-Riddarne un- der sina Härmästare med gemensam styrka försvarade sina er- öfringar emot nästgränsande Folkstagen under många omskif- ningar.

(1) Om Ervårds, Riddarna och Visslands omvändelse, kan man läsa Ar. *Erik Erikson.*
noldus Lubecensis L. 7. C. 9. p. 198. Om R. Waldemars Hårfård
kan man se Huitfeldt s. 184. Hollberg och flera. *Mallets Histoire de Dan-*
nemarc T. 1. p. 194, såsom upare, är i vissa mål utförligare, som han
ock berättar sig något mer af *Grubers Origines Livoniz*, än de andre.

(2) Det lönar litet mödan, at vilja utreda dessa föreburna undervärl. Om
hederligt folk varit öfvertygade om Årke, Biskopens undergörande hän-
der, hade man förmodeligen bordt finna något där om uti Årke. Bisko-
pens Nicolai Chronicon, men där står ej mer än följande ord: A. D.
M.CC.XIX Waldemarus Rex Daniz primus Estoniam multis intervenienti-
bus obstaculis et laboribus a Paganis obtinuit. Den himmelska Ganan
kunde man ock med godt samvete förbigå, om den ej wore den namn-
kunniga Danabrog, som man mördat i Dannemark på samnia sätt, som
man i Sverige tilbedit S. Erlks Baner. Sannolikt är, at någon
Eropp, som fört en röd Gana med hvitt kors, kommit den öfriga hä-
ren under största faran til hjälp, och således beseglat segren. Det är
wanligt, at man wid dylika omständigheter säger, at en sådan undsätt-
ning synes vara skickad från Himmelen, då det af några blifvit tagit ef-
ter orden, och sålunda alstrat af sig undervärl. Hvad namnet Daa-
brog beträffar, synes det mig ännu ganska sannolikt, som är anfördt uti
en Disputation utgifven här i Lund 1748, där man håller före, at Da-
nabrog är brutit af gamla ordet Danabragd, då namnet har afseende på
den tapperhet och frimodighet, som de Danke under denna Ganan vis-
sat emot sina fiender, se *Dissertat. Acad. de ordinibus equestribus* p. 92.

§. 39.

Så vida man har sig bekant, tog man ingen del genom
offentliga Gålltåg från Sverige uti Vissländska kriger. Dock
har man twiswels utan intet försummat, at på enskyldt råkning
inblanda sig däruti. Den inbördes oroen, som så länge plågade
landet, under R. Erik Erikson, kunde intet tillåta, at man an-
vände någon allmän styrka emot utländska Makter, då man be-
höfde att emot sina inländska uprorsmän. Detta war et tillräc-
keligt skäl för R. Erik, at bruka all sin styrka inomlands. Men
enskyldta personer, förblindade af tidens egudaktiga widskjeppe, se,
måtte nödvändigt hafte mera smak för et Kors-tåg, än för et
annat krig. Lifs-saror och mera dylikt är gemensamt med all De Swen-
slags orlig, men fiendeligheter, som man påtog sig til at utöda skal tag e.
hedningar, lofwade tillika syndernas förlåtelse och ewiga lifwet, mot Jager-
söm en otwifwelaktig belöning. Nimm-Kronikau utförre på sit manland.

Erik Erik gamla och ensaldiga wis de hos våra Förfäder härskande tänke-
 102. sått i detta målet, då Författaren anför Kors-Riddarna sålunda
 talande (1):

Var orden han tillsiger swa
 At wi fruktom ingen död,
 Aldrig komma wi i swa stor nöd
 För några hedna manna hand,
 Wi ärom här komne för hedit land
 Swar hedne komma samman och wi;
 Äro the hundrade och wi ärom thry,
 Tha maghom wi ej fly thes heller.
 Then kiertil i hålfwitit wäller
 Kan är hedna manna del,
 Men wi hörom warom Herra tel.
 Swa sigher oss Skrifte. och helig ord
 In förr wart blod är kalt i jord
 Tha är war siäl i Zimnerrik.

En så rörande öfwertygelse förknippad med den fordnä, fast
 sedermera aflagde begärelsen til krig, måste ofelbart hafwa up-
 muntrat ganska många, at låta förka sig och förena sig med
 de öfriga Kors-Herrar. Wi hafwa sedt några bewis härpå i
 det föregående, fast wåre egne magre Historie-Skrifware intet
 talt rätt ofta därom. För sådana frivilliga waghalsar bör man
 anse den ansefliga hop Ewenskar, som wid år 1241 hade hop-
 fogat sig med Lifländska Riddarna wid Tchora eller Ingerman-
 lands Ström, så wida man bör tro Rykska Handlingar. För-
 sten Alexander Jaroslawits hade då efter sin Faders förordnande
 sit Förstendöme i Nowogorod. På erhållen tidning skyndar han
 med sit i största hast sammanftrapade folk emot den antågande
 fienden, samt, genom Rykska Martyrernas Boris och Glebs un-
 dranswärda bistånd, winner en fullkomlig seger öfwer de Ewen-
 ska och Kors-Riddarna, med den märkwärdiga omständighet, at
 ej mer än tjugu personer blefwo saknade på Rykska sidan (2).
 Man sätter å sido det fabelaktiga, men sielfwa saken torde icke
 destomindre hafwa sin riktighet, och kan wara anledning at tro,
 det

det Jon Jarl, som blef dräpen wid Åskands, hwarom tillförne, Erik Erikson.
 torde hafwa varit med uti slaget emot Alexander Newski, ty
 där säges om honom, at han såktade mot Ryssarna och at slaget
 stod wid en Bro på Inger-strömmen eller Nerva (3). Ejels-
 wa såktandet har eljest varit ganska allvarsamt, emedan det bör-
 jade flokkan sig om morgonen och warade in på natten, då de
 Swenske med Kors-Riddarna drogo sig tillbaka. Efter Rysska
 Handlingarna, skal och Swenska Anföraren, som kallas Ko-
 ning, varit särad af Alexander i ansiktet.

(1) Rim. Krönikan s. 28.

(2) Müller Samlung Ruffischer Geschichte T. 1. s. 284. här säges intet
 rent ut, at de som kommit Korsherrarna til hjälp varit Swenska, utan
 at det varit en Romersk Konung, och håller Müller före, at han blifwit
 kall ad för Religionen skul.

(3) Om Joan eller Jon Jerk, står i Rim. Krönikan s. 33. „Joan Jerk
 „wart dräpin wid Åskands, ther ute hade varit nis aar, swa at han al-
 „drig millan hemma wer, och stridde med Ryss och Ingerbro,“. Uti et
 gammalt Msc. af Rim. Krönikan skrifwit dels på Pergament, dels på
 papper, står intet Ingerbro utan Ingerbo, hwilket kan nästan wara lika
 mycket. Detta handskrefna exemplar är uti mitt lilla Bot-förråd.

§. 40.

Kors-sårderne äro utaf en långt annan beskaffenhet, än an-
 dra krig, man hör intet talas om, ej eller wäntas fred, för än
 de otrogne blifwit underkufwade, och en gruswelig bitterhet är en
 naturlig frukt därutaf, som sträcker sig til alla, som hafwa sam-
 ma Gudstjenst. Hwaraföre Tawasterna, som til äfwenlys inter-
 blifwit af de Swenska, som hade besallning i Finland, på nå-
 got sätt förödlampade, fattade icke destomindre et outsläkeligt hat
 emot alla, som hade namn af Christna. Man kan intet utan
 fasa läsa den beskifning, som finnes om Tawasternas framfaran-
 de uti Påwens Gregorii den IX:s Bref til Arke-Biskopen i Upsa-
 lala och des Lys-Biskopar af år 1237, och berättas där, at
 Tawastarne varit tillförne genom de Swenskas omsorg omwån-
 de, men nu blifwit af andra hedningar uphissade och rusade fram
 med en omänsklig grymhet emot de Christna. När de kommo
 öfwer små barn, som woro döpte, mördade de dem, men de

Birger
 Jarls Hår-
 sår mot
 Tawaster-
 na.

Erik Erik. woro wurne, handterades ännu hårdare, emedan de skuro inliff-
 sen.
 1249. worna af dem skrandes, hwilka de sedan offrade åt sina afgu-
 dar, eller ock jagade dem omkring et trä, til des de aldeles afry-
 nade. Utaf somliga Präster skuro de ut ögonen, af andra hög-
 go de händer och fötter, andra åter inwæklade de i halm och
 brände up dem. Denna berättelsen hade Påswen sielf fått från
 Sverige, och på det sådant skulle hämnas, och Lawastarne
 måtte bringas til Christna Låran, förlånar Påswen åt dem, som
 wille taga korset på sig emot dessa Barbarer, samma synda-
 lötsse, som annars war förbehållen åt dem, som såtrade för
 Canaans Lands intagande. (1) Denna Påsweliga besallning fun-
 de lifwål intet så snart efterkommas, så länge stillheten inom Ri-
 ket saknades, men efter Hollingers död blef denna försärd för
 allwar företagen. En tillräckelig frighår upbådades, och Bir-
 ger Jarl Renungens Swåger förordnades til anförare. Med
 denna affeglade Birger Jarl år 1249 til Finland. Lawastarne,
 som blifwit underrättade om de Swenskas utrustning, hade för-
 skansat sig intet långt från hö- sidan. Men Birger Jarl an-
 griper icke destomindre fiendens Läger, jagar Lawasterna bort
 och får anseentligt byte. Den flyktande fienden förföljdes, dock på
 det sätt, at alle som wille låta döpa sig, blefwo icke allenast skö-
 nade til lifwet utan fingo ock behålla sin egendom, men de som
 intet wille taga emot så fördelaktiga wilkor, nedersablades och
 sköflades utan all barmhertighet. När man förkunna Evangelii-
 um på sådant sätt, låra wäl intet många draga sig undan De-
 pelsen. Christendomen måste ock blifwa därefter. Men om Christen-
 domen hos Lawastarne intet war så upriktig, blef dock deras
 undergiftwenhet under Swenska Kronan därigenom intet försör-
 gad, til hwars bibehållande Birger Jarl lät anlägga Fästning-
 gen Lawasteborg, hwarigenom Sweriges gränser på östra
 sidan blefwo anseentligen utwidgade. Om Lawastarne, då de
 kommo under Sweriges lydna, warit et wildt och fritt folk, el-
 ler om Ryssarne hafwa haft öfwerwåldet dånshwer, wet man
 intet, dock hafwer Författaren af Nini- Krönikan haft denna
 senare tankan (2).

(1) Gregorii IX. Bref, som här återopas, är tryckt uti *Vaslovii Viis* -
 quilon. p. 176.

(2) *Eriks Olaf* p. 58.

En stor del af wintern tilbrakte Birger Jarl uti Finland til at stadga och befästa den af honom gjorda eröfring, men en oförmodad Post kallade honom snart tillbaka til Sverige: ty R. Erik Erikson afsonnade uti sin bästa ålder år 1250 Kyndels- måso-Dagen; men hwar han lämnat det tünneliga, finner man intet hos våra inhemiska äldre Historie-skrifware uppteckadt. Det är obegripeligt på hwad grund Mellenius funnat säga, at R. Erik dödde på Wisingsö, då han beropar sig på Krantzius, ty där skrifwes uttryckeligen, at R. Erik dödde på Gothland, då han war i begrep at göra en resa igenom Rikets Provincier. Krantzius berättar ock, at Konungen dödde 1249, och torde han därutinnan til äfwentryes intet hafwa bedragit sig, i anseende til den på äfkilliga ställen wedertagna sedwänje, at begynna året wid Påsk-tiden, hwilket bruk hafwer warat ganska länge i Frankrike och på andra ställen, och finnes spår därtill understundom äfwen i våra inhemiska skrifter. Corner intyggar ock, at R. Erik dödde på Gothland och stödjer sig på Lybeckarnas berättelse, hwilka nog wore underrättade om hwad som skedde på Gothland (1). Man kan således wara tillräckeligen försäkrad om stället hwar R. Erik aflidit. Men om man ock intet wore förwifad därom, är man dock öfwertrygad, at han varit en hederlig Herre. Han war försökt i mot- och medgång, och ingen nedrig hämnd har besläktat hans regering. De lysande egenskaper af utwärtens anseende hafwa intet fallit på hans lott, men andra och mer wärkande egenskaper gjorde honom både wördad och älskad(2), och om ej des tiltagne släktingar varit, hade förmodeligen hela des regering varit både lyckosam och ärefull. Både Konungen och Riket fick umgälla de i första påseende mycket ofkyldiga förbindelser, som Konungarne ingådt med Adelige inländska hus. Ju närmare man således näskades Konungarna sielswa, ju närmare trodde man sig ock wara sielswa Kungeliga Kronan, och den regera de genom alt för många förbindelser hade i sielswa wärket inga. Skenninge Beslut är det enda, som fördunklar des Regemente, men det war mera tidens än Konungens fel. Hans äktenskap gaf honom inga arfwingar och des Gemål Drottning

R. Erik
dör.

1250.

Erik Erik-
son.
1250. ning Cathrina, som öfwerlefde sin Herre, öfwerlefde sig äfwen
sist, och blef Munna i Gadhem 1251, wid hwilket tillfälle hon
skänkte til Klostret bland mycken annan egendom äfwen Rök-
ping, och förordnade, at inkomsterna af de gods, som hon ägde
i Dannemark, skulle användas til Klostrets bognad (3). Uti sin
Testamente af år 1253. wisade hon åter nya praf af sin
mildhet mot bemänte Kloster, och skänkte tilika at sin Öster
Bengt Söderköping, som hennes Fader Suno hade sig til-
handlat (4). Utaf et annat Bref af 1253 kan man sluta, at
Drottning Cathrina intet öfwerlefswat det året (5). Med R. E-
rik utlockade Erik den Heligas släkt på manliga linien, men
Erik den Heligas efterkommande på qwinliga sidan synes nästan
intet wara underkastade tidens wäldsamhet (6). Efter Fru So-
phia Brabes Släkte-bok har R. Erik Erikson likwäl haft en Bro-
der, som hetat Bengt. Om så är, måste de hafwa warit twil-
lingar. Men Bengt lämnade ej heller några manliga arfwingar
efter sig, utan allenast twänne Döttrar, af hwilka Ingeborg blef
gift med Birger Persson til Kinstid, och den andra Cathrina
fik Knut Jonson Eskader. Alle komma öfwerens, at S. Brita
war Birger Perssons Dotter af Ingeborg Bengts Dotter, men at
denna Bengt warit R. Erik Erikssons Broder, finner man in-
ter hos någon annan wara påmint (7).

(1). Enehan äfwen wære warre gifwa wid handen, at R. Erik dödde på
Wisingö, men hafwa likwäl intet annat at södja sig wid än Krantzii,
von Dalin s. 215, kan det wara nödigt, at man här läser Krantzii mte
nööbdrd, af des Chron. L. 5. C. 27. p. 312. Peruenit autem iste Eri-
cus uiuendo in annum Christi quadragesimum nonum post mille ducentos,
eum Regni circumiens provincias in Gotlandiam insulam peruenisset, ibi
correptus gravissima aegritudine finem fecit uiuendi. J. Georg Eccard
gaf ut år 1743 i Folio Corpus historicum medii æui. Uti andra Tomen
förefommer M. Herm. Corneri Chronica Novella, som uphör wid år
1435. Här läses p. 893 wid år 1249 följande ord: Ericus Rex Sweo-
rum obiit in Gotlandia secundum Chronicam Labecensem. Corner lesde
i samma århundrad som Krantzii, men lär wara äldre. Annars wänte
ätskillige om Konungens dödsår. Chronicon Celsii p. 6. M.CC.L. Obiit
Rex Ericus III. IV Nonas Februarii. Chronicon hos Eric-Benzelius M.
Eccl. p. 86. M.CC.L. Obiit Ericus III. Rex Sueciæ et Waldemar in Re-
gno successit. Eodem Anno Ericus II. Rex Daniæ a fratre suo Abel do-
lo occiditur in vigilia S. Laurentii, Chronicon N. VI hos Ludewig Rel.
Mk.

Misc. o. n. T. 9. p. 153. M.CC.L. mortuus Ericus Rex Danorum et E-
ricus Rex Sveciæ. Jfr Ericus Olai, Olaus Petri m. m. Eljest har man
uti Annmärkningarna wid Diarium Minoritarum p. 13 gjordt den påminnel-
se, at wiisa Rönisfor följa den tide-räkning som börja året om På-
sten, då man likväl hos oss uti Publiske Handlingar alltid hopfogar årets
begynnelse med den första Januarii.

son.

1250.

- (2) Ericus Olai p. 57 om R. Erik Eriksson: Blæsus erat et claudus, homo a-
lias seriosus et iustus, faciens omnibus in regno suo justitiam exhiberi.
Eidre Rim-Röniskan yttrar sig om honom sålunda:

Rönung Erik war något lårper wid
Galt: war ock gerna hans sid
Han hölt husedra och ädla sid
Och bonden hult han godan frid
U alswar Kunde han sig wäl förstå
Och med tornej ej mycket umgå.

- (3) Efter den underrättelse som finnes uti Diarium Minoritarum p. 9 gic
Dr. Cathrina i Kloster, samma år som Rönungen dödde: Anno 1250
obijt D. Ericus Rex Svecorum in die Purificationis, et eodem Anno Bar-
naba Apostoli Regina intrauit monasterium Gudhem. Dock hade hon
ännu intet fullkomligt illdöt sig Runne dråten i Januarii månad föl-
jande året, som man kan sluta af R. Waldemars Bref XVI. Kal. Febr.
1251, hwar där talas om Gudhems Kloster, in quo Domina Regina
(Katerina) religionis habitum suscipere decreuit. Angående Nyköpings
och det andra som här berättas, kan läsas det nu nämnda R. Walde-
mars Bref uti Bilagorna til O. Rabenii Disput. de antiquis Westrogo-
thiæ Legiferis N:o 2.

- (4) Dr. Cathrinas Testamente är tryckt uti Acta Literaria Sveciæ 1715
p. 43. Man wil insära Testamentets egn ord om Söderköping: Di-
lectæ vero sorori nostræ Domine B. relinquimus Suthercopiam cum suis
adjacentiis et omnes possessiones et prædia, quæ Dominus Suno emerat
Pater noster. Testamentet är dateradt apud Gudhem An. M.CC.L. III.
Idus Junii.

- (5) Ut i det Bytes-bref, som Arke-Bisshop Jarler med flera Biskopar up-
satt angående det Jorda-skifte, som Birger Jarl gjordt med Gudhems
Kloster, i anseende til en del af den egendom, som Dr. Cathrina gifwit
til Klosteret, nämnes Domina Chatarina, gloriosa quondam Regina Sve-
orum felicis memorie. Brevet är dateradt tertio Idus Februarii 1253,
och om detta har sin riktighet, bör underskriften af Drottningens Testamen-
te, som i förra Annmärkningen är nämnd, läsas på detta sätt, 1250,
III Id. Junii och intet 1251. N. B. Jarlers Bref är tryckt i Disputa-
tionen de Westrogothiæ Legiferis uti Bilagorna N:o 3.

Erik Erik. (6) Det wore för widlyftigt at på detta stället bewisa, at R. Erik den Herligas efterkommande ännu intaga et betydande ställe i werlden. Man wil allenaft anförä Torfæi utlåtelse: Hist. Norw. L. 4. C. 36, p. 254. Hic (Birger Jarl af Bielbo) ex Folkungis ortus longam Principum seriem demisit ad posteror., quam his temporibus Loccenius desecisse existimat. Ego v. et Serenissimum Regem nostrum et Sveciæ Regem et hosque Principes ab eodem descendere facile possum demonstrare.

(7) Sophia Braheo Släktedog s. 70. At påfaren må sielf kunna döma, wil man anförä hennes egna ord: „Konunga Erik den Råde och Dronning Rikige, som war den förste Konung Waldemars Dotter i Danmark. Deres anden Son hade Hertug Bengt, Hertug udi Opland. Hans Gemal war Grefwens Dotter af Skouenborg, hun hede Catharina, di hade tillsammans thwende Dotter. Den enne hede Fröken Ingeborig, efter Hertug Benttis Döds, Dronning Ingeborig. Den anden fick sin Moders nauva och hede Fröken Catharina, hinde fick en Håfvinga eller Regenter udi Oplanden, som hede H. Börge Pedersen. Men på sielfwa Släkt. tafflan, 81. är detta förändradt, så at Ingeborig såges wara gift med Birger Persen, och Catharina med Knut Jonanson Stalder. Detta Släkt. register är helt olika med Messenius Stamtafla Th. Nobilit. p. 45 och 21 m. m. Sådana Genealogiska grdt. lara inter utan gamla Handlingar fullkomligen afgräsa, emedan Fru Brahe stjenar alltid samma witsord, som Messenius.

S. 42.

Namn-kun-
nige Män-

Innan man sluter detta Capitel, borde man ock särskilt ihogkomma andra stora och namnkunniga Män som gjordt sig för tjenta af Esterwerldens minne. Ibland dessa borde målt Birger Brosa stå i främsta rummet, men om honom är talt på flera ställen tillförne. Han är utan twiswel en prydad för Folkunga släkten. Hans makt, anseende, Kungeliga skildskap och Swärgerskap gör honom så mycket wärdare Kronan, som han intet frågade därefter hwarken för sig eller sina barn, hwarsföre han ock slutade i ro en ärefull lefnad. Man har ock talt om Håkan Salin Folkwider Lagmans Son från Wärmeland, hwilken ock hade de förnämstas röst til Kronan i Norrige, och ofelbart ett närt Kungeliga Höggheten, om ej gemene man satt sig däremot, af ingen annan ordsak, än at han war intet infödd Norrman. Detta alt kan inhämtas af det föregående, hwar man ock handlat om des Son Knut Håkanson, som afwen warit ibland andra Pretendenter til Norriska Kronan. Afskillige flere torde ock för-

son.

23662

Rikets tillst.
från 1200
t. 1250.

13. Cap.

Om

Rikets allmänna Författning ifrån år 1200 till år 1250.

§. 1.

Ronungens
Wal.

Sunder denna bullersamma och oroliga tiden måste Riket nöd-
wändigt hafwa varit i en wädelig belägenhet, och har
största oredan utan twiifel sin rätta källa uti Konunga-
walet. Man hade wäl förnämsta affeender wid lediga Thronens
besättjande på Konunga: Söner, men om de understundom wo-
ro flere, blef walet merendels blandadt med krig och blods-utgjus-
telse. Hwarföre ock det som annars kan anses för olycka, at en
Konung dör bort från omtyddiga Brinsar, war nu wärfeligen en
lycka för Riket. Och lär detta varit orsaken, hwarföre både K.
Yahan och K. Erik Erikson utan blod upstigit på Konungliga
Thronen. Sedan de tre Folkländerne Tiunda, Attunda och Fide-
dundra Land gjort sina öfwerläggningar, tillkom Uplands Lagman
första och förnämsta rösten wid walet, och Lagmännerna af Ö-
dermanland, Östergöthland, Diöharad, Wästergöthland, Neri-
ke och Westmanland lämnade sedermera sina Jak: röster. De
öfrige Lagmän hade ingen pröfnings: rätt, så wida flere woro i
landet, hwartil man hafwer all anledning, ty Folkwider K. Swer-
res Swäger war Lagman i Wärmeland, och Finland lär ock
haft Lagman, hwilken likwäl intet förr än långt efter denna ti-
den fick sätte och ståmma wid Konunga: walet. Sälunda bekrif-
wes utforelsen i Uplands: Lagen (1), och kan man nog finna,
at gamla sedwänjan är allenast stadsfäst och intet nytt infliutit.
En i senare händelsen hade nog de andeligas rätt härutinnan
blifwit tillika i akt tagen och utstakad, men den är till alla delar
utlämnad. Man kan ock twifla, om Allmogen wid Wal: för-
rättningen haft annan rätt, än at säga Ja til Herrar Lagmän-
nens gödromål, eller rättare sagt, at aldrig något sådant ordene-
ligt

ligt wäl blifwit företagit, utan torde det så wäl som många andra wackra Förordningar endast hafwa stått på papperet. Man styrkes så mycket mer i denna tanka, som man finner af Påfwens Cælestini den III:s Bref, wid år 1190, at Knut Eriksons Son såges endast af Riksens förnämna Herrar wara urwäld, och Påfwen Honorius den III. berättar något dylikt om K. Jahan's utforesle (2).

- (1) 1. Glucken Konunga-Balker, Uplands-Lagen.
 (2) P. Cælestini den III:s Bref uti Collectio Decretalium, utgifwen i Paris 1009. Här säges om K. Knuts söner: Unum eorum de communi consensu et electione Principum in Regnum sibi instituit successorem. Honorius den III. säger uti sit Bref af år 1210 om K. Jahan, at han blifwit satt på Thronen quorundam magnatum ejusdem Regni favore suffultus. Dese bägge Breffwens innehåll är tillförne på sit wederbördliga ställe något widlyftigare utfördt.

§. 2.

Efter alt utseende lår Konungens utnämmande gådt för sig på sått och wis, som wid slutet af föregående §. är anmärkt. Ju mera man lärde känna utländska seder, ju mera förminskades Sveriges Allmoges uråldriga anseende. Sedan Allmogen lagt bort sina wapn, tog anseendet afsked, och då man uphört at göra sig fruktad, fick man låra sig at lyda. Men sedan Konunga-walet war på et eller annat sätt förrättadt, war Regerings-Form och Försäkring snart färdig, emedan alt innefattades i dessa få ord: Konungen äger Landom råda och Riki styra, Lag styrka och frid halda. Ju fortare Grundlag ju större är Konungens makt och wälde, emedan det blifwer då Konungens ensak at wälja de medel, som honom synas til ändamålets winnande wara de lämpeligaste. Och skulle man snart kunna falla på den tankan, at Konunga-wäldet war oinskränkt, men däruti fattades ganska mycket, hwilket af följande tydeligen kan inhämtas. Inmedlertid war Konungen, sedan walet war fullbordadt, en fullkomligen Regerande Herre, där återstod allenast Eriksgatan och Rikningen. Wid Eriksgatan gjorde Menigheten sin Ed, och Konungen förpliktade sig ock edligen at bibehålla hwart

Rikets tillf. och et Landskap wid sina Lagar och laga sedwänjor, men i synnerhet at befrämja Hemfred, Tingsfred, Ryttsfred och Drofnofred, samt at hålla hand öfwer, at ingen blef til sina lemningar wäldsamliken öfwerfallen och förödmäpade. Kröningen skulle förättas i Upsala Domkyrka, hwarwid Årke-Biskopen och Leds-Biskoparne i synnerhet woro tjenstgörande, då de hit intil synas hafwa warit aldeles synlöse wid denna wigtiga förrettning, hwilket är något både besynnerligt och nästan otroligt, i synnerhet på en tid, då andelige Prelaterne inbillade sig och andra, at de på Guds wagnar borde hafwa del i alt (1).

(1) Man kan se häröfver första Gluckarna eller Capitlen af Konunga-Balken Uplands Lagen.

§. 3.

Lagstiftande
de Maktens.

Öfver de Höghets-rättigheter, som med Konungsliga Majestätet äro förenade, är wäl Lagstiftande Maktens den förnämsta. Men denna sträckte sig aldeles intet denna tiden til en hel ny Lags införande, utan därtill behöfdes hela Menighetens gemensamma öfwerenskommande, som man kan sluta af Konung Birgers stadfästelse på Uplands-Lagen. Ty sedan de, som warit utsedde til Lagens öfwerseende, gjort Utkast til den nya, uplästes det för hela Samhället, och sedan de warit nöjde med de därutinnan förslagena och gjorda förändringar, följde ändteligen däruppå Konungens Stadfästelse. Snarare war hos Lagmännen i Landsorterna en slags Lagstiftande myndighet, uti enskilda mål likwäl: Hwar för de ock utaf Påfwen Innocentius den III uti sitt Bref af år 1206 kallat Rikets Lagstiftare, Legislatores Regni, och Sturleson yttrar sig på samma sätt, at det skulle wara Lag som Lagmännen utsade (2). Och måtte deras myndighet hafwa warit ganska stor, emedan man finner, at de insickat understundom orättwisa stadgar, hwilket man antecknat om Lagman Alle, nämligen at han insatt i Wästgötha Lagen mycken orätt, frokar och ilbragder, hwarföre han ock blef kallad Åring-Alle, eller som det nu borde heter Årok-Alle. Men om Lagmännen skal widare talas framått.

(1) Sturleson T. I. s. 478.

(2) Se Wibanget til Wästgötha Lagen s. 97.

§. 4.

Högsta Domrätten har ock Konungen utöfwat, hwilken ock Domrättmet wäl kan stillas från Konungsliga högheten, och äro ännu ligheten. åtskilliga Domar i behåll, som Konungen denna tiden afsagt. Således hafwer K. Erik Knutson tilågnat en tredjedel af Skogarna Flata och Nutahult til Nydala Kloster, hwilken af föregående Konungarna war fördrad år Klofret, och som inbyggarna i Östbo hade sedermera upwäckt twist om samma skogsdel, och skaffat sig edeliga intygande emot Munkarna därframmanådes, förklarar samma edgång för krasfids och olaglig, och Klofret stadfästes i sin urgamla rätt. Detta och flera sådana utslag synas gjorda utan Rådets deltagande. Andra åter afgjordes i sittande Råd. Sådan war den dom, som blef affagd emellan Almåstra Kloster och Brynolf Stallare. Som någon besynnerligt kan man ock påminna sig, at Konungarne afwen med sina namns undersättande bekräftat Tings-Rätternas utslag, hwilket ock i det förregående är omtalt.

§. 5.

Med Domrättigheten är rättigheten at straffa och benåda nära Straff och förbunden, dock är en stor skillnad emellan dessa rättigheters war. benådningssätt. Feliga utöfning. Ut skärpa eller lindra straffer efter sakens befundne omständigheter kan aldrig nekas en Domare; men en allsör widsträckt benådning gör Lagen krasfids och onyttig; hwarföre ock denna rättighet war med flera inskränkingar förminskad. Man wil allenast anföra några til exempel. Ut hwarje landsort kunde tre personer benådas wid Konungens Eriksegata, men inga flere, ej eller sådane som gjort nedriga gärningar eller nidingswärk. Ut edsöres brott hade ingen benådning rum, om ej den lidande parren eller des arfwinge eller målsman bad för den brottslige, samma beskaffenhet war om en rymde ur landet med en annars hustru, en sådan fick aldrig nåd, om ej Mannen sålde förbön för honom (2), m. m.

(1) 1 Kl. 4. §. Konungs B. Wästg. 2. Upl. 2.

(2) 2 Kl. 3g. B. Upl. 2. 6 Kl. 3g. B. 4. §.

woro två andeliga Herrar, Konungens Cancellor nämligen Biskop Brynolf och Magister Stenar, och torde denne til skönlighets hafwa förskaffat sig denna titel i Paris. Om så är, blifwer väl Stenar den förste Magister, som i våra Nordiska Handlingar förekommer. Det är väl bekant, at man gemenligen håller före, at dessa lärda hedersnamn aldrasförst af Påfwen Gregorius den IX år 1231 blifwit införda wid Universitetet i Paris, men af den Vulla, som til bewis återopas, har man allenast några ord, så at man intet kan fullkomligen sluta, antingen en sådan Lärdoms-betöning warit aldeles ny eller allenast på et nytt sätt inrättad. Skulle denna mening om Magister Stenar winna Läsarens bifall, blifwer det en utmärkt heder för våra Herrar Magistrar, at deras äldste hedersbroder i Sverige haft sate i Konungens Råd. Uti det nu omrörda Bref nämnas väl latet flere än sju Rådsherrar, man kan likväl intet därutaf draga den påföljd, at inge flere Konglige Råd denna tiden warit. Annars lår man intet kunna förneka. Jarlen namn och sate ibland dessa höga Ambetsmän.

(1) 3 Bl. Kg B. Upl. 2.

(2) 8 Cap. Kg B. 2. 2. Orden äro tydeliga: „Nu tha Konunger wader är, tha dāher han Råd sit taga och wälja. Först Riche. Biskop och sjua Lydh. Biskopa, sjuu manga af them som honom fallit är och adhra Klārka, som honom äro nytte.

§. 7.

Eedan Kröningen war förbi, såges i Uplands Lagen, at Konungen war skyldig at wara Konung och båta Krona, äger Upsala Ode, Dulgadröp och Danaarf, kunde och tillika gifwa sina Tjenstemän Lån (1). Men häraf följer intet at dessa rättigheter grundade sig på Kröningen, emedan de flyta egenteligen af walet; fast det kan wara troligt, at Probstens Andreas från Upsala, som war en af dem, som öfwerseender af den nya Lagboken war anförtrödd (2), har funnat med flit låtit inrycka denna mening efter Kröningen, på det denne onödiga högtidelighet måtte synas så mycket oumbärligare. Eljest uppräknas här Konungens ingårder ganska ofullkomligt, ty årsliga Landeräntorna och gengårder, som

• Rikets tillf.
från 1200
till 1250.

woro utan twiswel de indräktigaste, förbigås, hvilka likväl oför-
nekneligen af Konungern upburos. Sådets medlen war och en be-
tydelig del af Konungens inkomster, och urthera skatter wid Elors-
byggstad, Rominga, Varmens gistermål, och andra sådana tillfä-
len woro och rättigheter, som Öfwerheren kunde fordra och in-
drifwa. Dock kan wäl wara, at man ännu intet kommit öfwer-
ens om Bewillningen wid Konunga-Rædens gistermål, ty den-
na punkt finnes ej eller uti Eddermannia Lager, utan nämnes
särst i K. Christophers Lagbok. Men alla dese hit intill upräkna-
de hädhets-rättigheter woro allenast påfallande i anseende til de
werldslige eller de eljest så kallade Lekmän. Men i anseende til
de andeliga woro större delen aldeles kraftlösa. Wid Biskops-
wälf och därpå följande insättning hade Konungen hit intill haft
Konungens
rättigheter
i anseende
til de an-
deliga-
mycken del, och heltwa invikturen eller införseln hörde likaledes
til Konungen. Och bewises detta icke allenast af Wästgötha La-
ger, utan och af et från Påwen Honorius den III år 1220 af-
gångit Bref, uti hwilket han högeligen beklagar, at Lekmän un-
derstodo sig till at införa Biskoparna uti sina ämbeten genom
Ringens och Biskops-stafwens öfwerlämnande. Men detta allt
blef uphäfuit ge om Cardinal Vilhelms fenster från Cabina, då
Dom-Capiteln blefwo inrättade, och Konungen i stället för reg-
rande, blef nur en blott åskådare af helar Kyrko-staten. Bisko-
par waldes af Dom-Capiteln, Dombherrarne eller Canonici lika-
ledes, och Prester tillsattes af Biskoparna. Om Konungen hade
gods i Församlingen, kunde han wäl sount Enebo hafwa
del i Prestwälet; emedan wid förefallande ledighet satte Eofne-
männerna tre Prester på förslaget, af hwilka Biskopen utmån-
de en, så at Konungen intet hade mer rätt än den ringaste Bon-
de (3). Men i fall Eofnens Inbyggare intet woro ense om wa-
let, satte Biskopen til Prest, aldeles efter eget godtyckande (4).
Det enda medel, som war öfrigt för Konungen at tillsätta Pres-
ter, war at genom ansefliga gåfwor eller Kyrko-byrnad förskaf-
sa sig Jus Patronatus, eller som det då kallades faderlig rätt,
och Biskopen war ändock befogad at prästera Bunnis-
Prestens och wipla-bref hans (5). Prestekrott straffades
af Biskopen, Biskoparne woro ansvarige för sina göromål in för
Ärke-Biskopen, och Ärke-Biskopen kunde intet dömas af någon
ann

annan än helige Fadren i Rom. En wacker lagfarenhet. Det Alltså
är nästan obegripeligt, at de andelige kunnat wara så oför- från 1200
skämde at begärat, och de werldslige så dumme at tillåtat, och at till 1250.
la tjenares tjenare, som Påfwen kallat sig hieß, war i hellska
wärfet alla Herrars Herre, til ewärdelig nesa för alt männif-
ligt förnuft och begrep. Konungarne funno ock en wacker misräk-
ning uti sina inkomster, sedan R. Jahan skickat alla andeliga
gods ifrån all Konungslig tunga (6), och bbeer, som skulle be-
talas för brott på andelig grund, skulle anses för Biskops wän-
tor, samt de, som på Klostersgods skulle i sådana fall utgå, hem-
fölla til Klofren, enligt R. Erik Knutsons Bref år 1212. Och
såsom ingen ända war på gäfwor, Testaminten, fids och mera
dylikt, hwarmed de andelige riktades år från år, förminskades
Krono-Räntorna alt mer och mer, och Konungarne bleswo för-
satte i den wädeliga belägenhet, at tänka på andra medel til de-
ras utkomst, hwilket gaf i sinom tid anledning både til misundje
och andra obehageliga påföljder. En adelmödig friskostighet är
utan twiswel en af de måst hedrande dygder, men at gifwa först,
så at man är nödsakad at taga, röfwa eller bedraga sedan, är
och blifwer et wärfeligt slöseri och wertlös dåraktighet.

(1) 3 Bl. Rg B. Upl. 2.

(2) Konung Birgers stadshjelp på Alplands Ragen 1295.

(3) 4 Bl. Kristina B. Östgötha 2.

(4) 5 Bl. Ryrlo B. Helsing 2.

(5) 5 Bl. Ryrlo B. Upl. 2.

(6) R. Jahan's Bref år 1219 se 12 Cap. 18 §.

(7) Se 12 Cap. 15 §.

§. 8.

At affärda Sändebud, sluta Förbund, föra Krig, göra Fred
har ock warit en af Konungens tillståndiga rättigheter. Uti det-
ta kunde intet allmänheten blanda sig. Och när Konungen påböd
lid och ledung, woro alle pliktiga at inställa sig wid sina hamne-
lag och Fartng utan förbehåll. Det ankom ock på Konungens
wälbegag, antingen han wille hieß föra an sin här eller han wille
ansfötta den år någon annan. Det berodde ock på Konungens

Fred och
Krig.

från 1200
til 1250. frivilliga beslut, antingen härfärden skulle råcka längre eller förare, såsom det ock stod i Konungens wålbehag, antingen utländskt eller inländskt motståndare skulle angripas (1). Att man i senare tider funnit angelägit, at wilstaga andra försattningar, är af andra omständigheter förordsakadt. Allmänheten hade ock intet så särdeles tunga därutaf, emedan Krigsskatten eller Ledungslamagick årligen ut, änskönt intet Krig företogs (2). Ledingen skulle upbjudas i Upland på Ryndelmessö-Tinget, och sedan allmänt på bud om nödwändiga Leßwerantser war kungjordt, skulle alt wara fjorton dagar därefter å sina behöriga ställen inlämnadt. Man kan sluta härutaf, at gamla Krigs-försattningarna ännu intet kommit i glömska, då Uplands Lagen wid slutet af detta århundrad blef utgifwen.

- (1) Jämför 10 Bl. Kg B. Uplands Lagen §. 3. „Wilt Kununger hialwer „utrikes fara eller här sin uisända, radhi hialwer huru långi han wilt „uthe wara.“
(2) 11 Bl. Kg B. Uplands L. „Fara the iwar haf med ledungi sinum, „warin tha lidoge firi ledunglama.“

§. 9.

Deße woro de rättigheter, som fölgde med Konungliga högheten under denna tiden, och den Regerande kunde i stöd af dem göra mycket både godt och ondt. Wäre Föräder hade således intet begripit djupheten af det wäl klingande infallet, at en Konung bör hafwa fria händer at göra godt, men bundna at göra ondt. Och at säga sanningen, är det swårt nog at begripa för wäntliga snillen. Och synes det, som när man wil hindra Öfwerheten ifrån at göra ondt, bör man sätta honom i det stånd, at han kan göra intet, och då kan man så gärna wara utan Öfwerhet. Det är och blifwer en ewig sanning, at Öfwerheten är för Samhällets skuld, och intet Samhället för Öfwerhetens skuld. Det är då billigt och rättwist, at folks ära, lif, egendom och tjenst, där man leßwer af tjensten, intet til alla delar beror på en Regerandes wålbehag och nycker, och kan det dragas i tvifvelsmål, om någonsin en Regerande Herre kan lagligen hafwa den makten: men dermed är intet alt ondt förekommit.

mit. At uphöja en öwärdig och nedrig sinnad medborgare, och däremot lämna en nyttig undersåtare uti en hjälplös nedrighet, tillskynar ofta en Republik större skada än många äldrar kunna bora. Det blifwer således därwid, at denna tidens Konungar kunnat göra både godt och ondt, och ndr Spiran sådes af wärdiga händer, mädde riket wäl, som man frändes finner både af Wirger Zarls, Wäns Ladulåses, och Thorkel Knursons styrfel, oaktadt alla de brister, som annars hängde wid denna tidens stridande församningar.

§. 10.

Om de regerande Herrar haft något wist Konunga-^{Konungens} Residens, eller Residens, wet man ej så noga. Sturleson berättar wäl, at Kungs-^{Residens.} Etol war i Upsala, men han talar då om gamla sedwänjan, efter hwilken det borde så wara, säger och tillika at Konungarne uphördt at hafwa där sitt ständiga wistande. Flera bewis har man, at Konungarne uppehållit sig ganska ofta på Wisingsö. Där blef Carl Ewerterson ihjälslagen, och därifrån flyktade hans omtyddige Son Ewerter Carlsson, K. Erik Knurson och Zahan dödde och bägge två på Wisingsö. Ortens behaglighet kunde altid göra detta wistande angenämt, men uti Kongeligt Residens war stället mindre lämpeligt, emedan på wisa tider om året ingen utan frårighet kunde hwarfen komma dit eller därifrån. Om så är, at Konungarne merket uppehållit sig på denna orten, hwilket synes sannolikt, war det mindre osämoderligt, at allmänna wården om Rikets ståtelsen anförtroddes åt någon annan, som kunde waka öfwer Rikets angelägenheter wid alla tillfällen och årstider, och i det hänseende kan Zarls myndigheten wara förlätelig, men annars är en så betydande Ämbetsman ganska wädelig både för Konungens egen heber och Rikets wälfärd. Icke desto mindre woro Konungarne hesswe merendels i stadig rörelse, åtminstone på wisa tider, afgjorde de förekommande twister, antingen de woro wäddade under Konungens stärfådande eller ej. Stora Förråds-kammare upsyfte med papper och skrifter, som man nu för tiden kallat Archiver, woro ännu okunnige. Det war wäl Cancellarens skyldighet at hafwa i sin wård

titel tillf. wård alla angelägna papper (1), men som detta ämbete för-
från 1200 waltades af Biskoparna, blefwo Dymfyrko-Archiver råtta stäl-
til 1250. let, hwarifrån all under rättelse skulle hämtas, och något Riks-
Archiv lär näppeligen varit påräknat i långan tid.

(1) Man kan sluta detta af 20 Capitlet i Nordsta Hirdstrå, hwarest
ibland andra ämbets-skyldigheter, som Cancelleren tillägges, det war oc-
en, at han skulle hålla förretning på Konungens gods och hålla hand
däröfwer. Utom des hade oc Cancelleren i förwar Konungens Sigill
och mera öplikt, som där uppräknas.

§. II.

Konungens
Titel.

Till de andra höghets-tekn kan man oc till slut nämna Ko-
nungens titel. Under förra århundrad har man sedt, at K.
Carl Swerker son kallat sig Swears och Göthers Konung, hwil-
ket äfwen K. Knut understundom gjorde; men uti detta Tids-
hwarf från 1200 til 1250; finner man åter, at Göthernas titel
blef utlämnad, utan Konungarna nämnde sig allenast med Guds
nåde Swears Konungar [Dei gratia Rex Sveorum], understun-
dom gief en andelig bön förut, såsom i den H:iga Trefaldighets
namn (1): [In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis amen] eller
i namn Faderns, Söns och den H:lige Andas, och på detta sätt
begynner K. Erik Knutson sitt Bref angående Flata och Nu-
tahult. Det war ej eller ännu brukeligt, at begynna brefsom
med Wi, utan när Personen skulle utdras, sade man Jag. Så
lunda börjar K. Erik sitt senaste nämnda Bref: In nomine Pa-
tris & Filii & Spiritus Sancti Ego Ericus m. m. fast Konungarne
merendels börjat sina Bref utan inreädes-ord, med sina blotta
namn. Tildfningen med Guds nåde war allmän och gemens-
sam både med Biskopar och Jarlar, och skrifwer sig allid Bie-
ger Jarl af Bielbo med Guds nåde Swears Jarl eller Här-
tig. Uti Biskop Carls Bref af Linköping tillägges allid Dei gra-
tia, ja äfwen uti K. Jöhans egna Bref tillägnas honom samma
heders-ord (2). Det lär wara bekant, at man understundom i
fordna dagar intet welat tillåta andra än Souveraine Prin-
sar, at säga, det de woro regerande med Guds nåde (3).
Sålledes förwändes alt genom bruket, och är i allmänhet sällan
något smärroligare än Ceremoniel-tråtor.

- (1) R. Ewertsens Bref hos *Peringskjöld Mon.* per *Thiurdiam* p. 166 och *Mikels tillf.* R. Erik Erikssons p. 167 bördes lägga på detta sätt: In nomine Sanctæ fræn 1200 & individua Trinitatis, det förra år af år 1200, och det andra af 1224. til 1250. dock står i detta senare summa i skället för Sanctæ.
- (2) R. Johans Bref af år 1219. *Johannes Dei gratia Rex Svecorum & Rerolus eadem gratia Lincoperlis, Episcopus, &c.* Flere tydliga summa upvisas i myckenhet.
- (3) Om så behöges kan man jämföra *Hermid Beeman de dignitatibus illustribus Diss. C. 3. p. 62.* Ranco-Commissar. Belgicus uti in *R. Herd-ling de Titulis Principum utaismen* här i Lund 1744 p. 87. hvar dessa ord af *Beancaire Com. RR. Gallicæ.* anföras: Ne Britannia Regulus in publicis diplomatis ea verba præfigeret - - Franciscus Dei gratia Britannia Dux: quod hisce verbis se Regis beneficium tacite insiciari videretur.

§. 12.

De nu uppräknade omständigheter utmärka i synnerhet K. Hofstaten-
ningliga högheten sådan som kan ansågs denna tiden. Allmänna
Riksförvaltningen fördrattades efter vanligheten genom hõare och
lägre betjenter. Konungen hade alltid om sin person sin Hofbetje-
ning, och lär den förmodeligen hafva varit til större delen sådan
i Sverige som i Norge. Och wore på detta senare stället
ibland de förnämste Stallare, Märkskän, Skutlsvener, och
Droisete. Stallare emtalas ofta i våra gamla Lagar, dock in-
ter som Konungens utan som andra Herrars Betjenter. Uti
R. Johans Bref daterat Niseberga 1219, nämnes likväl Dan
Stabularius eller Stallare. Likaledes uti R. Erik Erikssons oöf-
rade Bref nämnes Brynolf Stallare eller Stabularius, som
hade ägnat sig med Alvastra Klostet. Uti samma R. Eriks
Bref af 1224 emtalas Konungens Pincerna, Skutlsven eller
Munskänk (1), och kan man härutaf göra sannolika slut, at så-
wen wid Ewenska Hofvet varit en dylik betjening som i Nor-
rige. Stallarens syfta war at föra ordet på Konungens wäg-
nar wid Hof-Ringen och annorstädes, förlifa och afgöra tvister
emellan Hirdkän eller Hoffolket, och fullgöra hvad Konungen
oppgafs befalte. Märkskän förde Konungens baner så i fält
som annars, och war han altid pliktig at följa Konungen, och
wara tillstädes med Konungen em nattetid på samma färd och
i samma gård, som Konungen war. Skutlsvener wore fle-
re

År 1200
til 1250. Rikets tillf. re til antalet, och två hade wakt hos Konungen hwar wecka. Deras skyldighet war, at säga dem til som skulle äta med Konungen, och se til för öfrigt, at alt gick anständigt och skickligt wid Hofwet. Af Skutskivemennerna utwalde Konungen två til

Drotfere, deras skyldighet war tilse, det Konungens bord blef wäl berjent eller serveradt (2). Men i senare tider blef Drotset i Sverige den förnämste bland hela Konungens Råd. Til Hof-Bejeningen kan man och räkna Konungens Fogdar öfwer Upsala De-
de, deße måste ofelbart hafwa warit betydande folk, emedan om dem säges, at de hållit Stallare, Stekare eller Hofmästare och fyratio Bejenter, Säkä, på egen kost (3). Konungen hade och sina Hof-Prester eller Capellaner, som de denna tiden kallades (4), och gick Vallerius från R. Swerker's Capellan til Årke-Bisshop i Upsala. De ringare Hofbejenter går man förbi, och kan den som åstundar, inhämta underrättelse därom uti Nordiska Hirdskrå eller Hof-Artiklarna.

- (1) De två förra breswen äro intet tryckte, så wida jag kunnat finna. Men det, uti hwilket Pincerna nämnes, finnes hos *Peringsköld Mon. per Thimandiam* p. 167. Homerus Pincerna har och underskrifwit breswet.
(2) Om deße bejenter kan läsas Nordiska Hirdskrå 21, 22, 24, 25 Capitil.
(3) 14 Bl. Drapa B. Öflg. 2. Här talas om Konungens och flere förnämres Bryti eller Fogde, och säges, at han skal hafwa Stallare, Stekare oc furathigi säkä a stalfins kost. Man öfversätter ordet Säkä med sådana, som äta wid hans egit bord, med det hade då warit ordligt, at lägga til på sielf sin kost. Snarare äro Säkä, de som forso til Sids i ledung, och tingu säkä war et sådant skepp, som förde tingu rodare. Jfr. 43 Bl. Bygd. B. Öflg. 2.
(4) Om Hird-Prester, eller Hof-Prester, talas och i Hirdskrå 20 Cap. p. 135.

§. 13.

Jarlar: Men näst Konungen war denna tiden oförnekneligen högsta myndigheten hos Jarlen, som på Latin kallades Dux, men sällan eller aldrig Comes, som man i nyare skrifter det öfversatt. I anteckning af Edda och andra gamla skrifter har oförnekliga denna ämbete warit meddelst åt flere Herrar i Landet på en och samma tid, men nu en lång tid bortåt synes en allena hafwa besiddit dens

denna stora wärdighet, och har det namnet swarat emot det, som man i våra senare tider kallat Premier-Ministre. På dessa Hertigars hafwa wi nog fullständig förteckning allt sedan Carl Swerkersons tid. Den förste som nämnes under denna titel är Gurtorm Jarl. Efter honom finner man Birger Jarl Brosa, som också understundom kallas Swears och Gårthers Jarl, Dux Svecorum & Gothorum. Efter honom lär Solke Jarl hafwa kommit, som blef i slaget wid Gekilren, sedan Carl Jarl den Döfwe, som blef slagen wid Rotala, 1220, som lär hafwa haft sin Son til Esterriådare Ulf Sasi, och efter hans död blef Birger af Bielbo Sweriges Jarl, med hwilken denna stora Jarle-wärdigheten upphörde (1). Förmodeligen war denne Ambetsman för listan at wara Konung och för stor at wara undersåte, och borde således uti en någorlunda ordenlig regering uphöra. Man har någon anledning at tro, at dessa regerande Jarlar intet warit mer än en i swäder. Det kan dock intet nekas, at man äfwen finner uti gamla Handlingar flera Jarlar wara nämnde under denna tiden. Således talar Sveriges om Philip Jarl och Knut Jarl (2), Birger Brosas Söner, men kan hända det hafwer warit en blott titel, som de antingen hellswe antagit, eller af andra tillägnades, efter de warit Jarlborne (3); ty at de warfeliggen warit regerande Jarlar, är ingen anledning. Samma beskäffenhet måtte det hafwa warit med Jon Jarl, som blef slagen wid Askandås. Men det blifwer swårare at utreda, hwad de Duces Jarlar eller Hertigar hafwa warit för några, som uti gamla Bref omröas. Uti et Bref af år 1244 förordnar Waldemar Jarl, at två penningar skulle gifwas öfwer hela Tiundaland til Domprobsteriet i Upsala (4). Ingen anledning är at Waldemar Birgerson, som sedermera blef Konung, någonsin förde titel af Jarl eller Dux, och desutan war han för ung at kunna utfärda sådana Förordningar. En annan Jarl, Dux Benedictus, har år 1252 tillika med K. Waldemar anmält hos Påfwen Innocentius den IV Herr Carl Sigrufson, at få gifta sig med et Fruentimmer som war i skyldskap med honom (5). Bengt Birgerson K. Waldemars Bror kunde det intet wara, ty han war ännu intet född (6), och ingen annan Hertig eller Jarl war af detta namn bekant denna tiden, om ej den Bengt som Fru Sophia Sw. K. 3. 2 Del.

Rikets titel
från
1200 till
1250.

Rikets tillf. Brahe talar om, och skal hafwa varit R. Erik Eriksons Bror, in
från 1200 Birger Jarls Bror Bengt af Ulfåsa kan det intet vara, hvil
til 1250. ken aldrig har haft detta ärenamn, så mycket man wet. En an

Jarl.

nan Dux B. träffar man och denna tiden. Han har genom sitt
Bref stadfäst den gäfwä som des Broder B. Bengt i Linds-
ping skänkt åt Nydala Kloster. Birger Jarl af Bielbo kan det
intet vara, ty han war intet Broder af Biskop Bengt, utan det
måtte hafwa varit en annan Birger; ej eller kan det vara den
före omnänte Bengt Jarl, ty det är ej troligt, at tvånnu Bröder
haft lika namn. Denne B. kallar sig och med Guds nåde
Swears Jarl, hvilket hindrar, at man intet kan påstå, at
han varit Jarl af något enskilt Landskap (7). Detta som man
nu anförde wisar åtminstone, at flere Jarlar varit tillika i Lan-
det, men brist af flera Handlingar lämnar ändå et slags
mörker, som ännu intet fullkomligen kan skingras. Hvad an-
nars wid dessa Bref kan vara at påminna, anføres i anmärk-
garna. Om Jarlens lön eller förplädning är talt tillförne, så
mycket man af tillförläteliga underrättelser kunnat hämta. Uti
wåra nyare Frister förekomma annars Jarlar både af et och an-
nat Landskap, men det lämnar man som ännu oberwist, til wi-
re utredande. Regerande Jarlen har uti sin ämbets-wärd efter
utseende innefattat hela Riket, då däremot de något mindre Be-
fallningshafwande haft efter Konungens wälbehag nu större nu
mindre Län at styra. Dessa kallades stundom Landshöfdingar,
och nämnas de som Befallningshafwande i Wästergöthland, efter
Ragwald Knaphöfdes dödd (8). Stundom åter kallas de Lands-
herrar, och war deras syfta ibland annat at upbåda menigheten
til Landsens förswar wid förekommande oroligheter (9). Uti
Uplands Lagen nämnes äfwen Fulkands Herrar, hvilka hade
uppsigt öfwer Fjelländerna (10).

Landshöf-
dingar.

Fulkands
Herrar.

(1) Som alla dessa Herrar äro Fjellungar, skal framdeles någon närmare
underrättelse lämnas om dem, när man skal gifwa närmare kunskap om
denna släkten.

(2) Saurleson T. 2. s. 346.

(3) Kan hända Norriska Hirdskrä 13 Cap. s. 84. syftar på dessa caracte-
reiserade Jarlar, då där på detta stället talas om Jarldömet: „Og a
„thet med ängwa mote i erfd at ganga tho at sumir hafi rangliga wid
„klengst“. Och må Jarldömet ingalunda gå i arf, änsånt somlige tillg
war på det.

- (4) Uti Diarium öfver Antiquitets-Archivi - Handlingar, förekommer denna Rubrik 1244. Super collatione dæorum denariorum præposituræ per Thidundiam litteræ Valdemari Ducis Sueorum. Brevet finnes i Peringsköld's Diplomat. N. 6. Men när Cancellie-Rådet och Riddaren Berch lämnat del af Brevet, förnam man, at Peringsköld som upfatt Rubriken förmodeligen mistagit sig, ty W. bör ej läsas Valdemar utan Wulf Dux.
- (5) Innocentii den IV:s Bref härom finnes hos Vastovius f. 179. Begynnelsen däraf lyder så: Carissimi in Christo filii nostri Waldemari Regis illustris ac dilecti filii nobilis viri Benedicti Ducis Regni Sueciæ. Efter denna tidens bruk satte man under tiden allenast första boksstafven af namnen, och om detta sedt i detta Brevet, kunde man hafwa läst Bengt i stället för Birger. Men om så varit, hade Vastovius utan twifvel läst Birger, hvilken war honom mycket väl bekant, då han förmodeligen intet metat några reda på Dux Benedictus.
- (6) Diarium Wisbyense hos Ludevig p. 172. A. D. M. CC. LIV. obiit Ingeburgis Ducissa Sueciæ & natus est Benedictus II Episcopus Lincopensis & Dux Finlandiæ.
- (7) Om denne Birger Jarl, eller hwad han annars hetat, är en allmän upslutad både hos äldre och nyare. Hans bref synes likväl böra draga honom ur misstret. Det börjas således: B. Dei gratia Dux Sueorum universis Christi fidelibus Provinciam inhabitantibus Östbo salutem in virginis filio Jesu Christo. Universitati vestræ presentibus intimamus locum molendinorum Longafors vulgo dictum eum suis attinentiis Germanum nostrum Dominum B. bonæ memoriæ Lincopensis Episcopum fratribus nouæ vallis in honorem beatæ Virginis Mariæ & suorum remissionem peccaminum contulisse perpetuo possidendum, sicut in suis litteris rationabiliter reliquit expressum. Brevet är tagit af Rydala Klosters Permebol i Antiquitets-Archivum, och kan det intet mistänkas för falskhet; Det är utan årtal.
- (8) Bihanger till Wästgötha L. f. 24.
- (9) 3. Bl. 3. s. Ryf. B. Wästg. L. Här talas om Bådernas försak wid förseln af Biskops gengård: „Försak therd är ån gengård apbränder alla Landsherra hamir them bud sånt land at wåræ.
- (10) 10 Bl. 20 s. Rg B. Upl. L.

§. 14.

Såsom det ännu intet war särdeles i bruk at med skrefna högre Åmullmakter förordna Ambetsmän, så sattes de merendels in i betsmäns sina styllor genom urwårtes teckn och Ceremonier. Biskoparne invollur. insattes med Ring och Staf, och Presten genom öfwerlämnande af

Rikets tillfrån 1200
til 1250.

De högare
Ambets-
mäns inve-
statur.

Kycko: Nyckelen. Med de werldslige Herrars införande förhölls i anledning af Norriska Hirdskrä på följande sätt: När Jarl skulle förordnas, lät Konungen genom Blås-Instrumenter gifwa teken, at Hoffolket skulle samla sig, och när då Konungen intagit sitt högseäte på Thronen, satte sig den tillämnade Jarlen på stegert framför Thronen. Därpå steg Konungen up, och efter et kort tal tog Konungen Jarlen i hand, förde honom i des tillämnade högseäte, och gaf honom et swärd (1). Landsherrarne insattes wid stora högtider, och sedan man låst til bords, och Konungen förklarar sitt wal, leddes Länsherran fram til Konungen af två andra Länsmän, eller Stallaren och Droiser, hwarest Konungen tog den nya Landsherran i hand, och ledde honom til sitt läte på högsta sidan om Konungens Thron. När Stallare skulle antagas, så snart Konungen gifwit sitt wal tillänna, leddes han fram af två Skutullswenner, då Konungen tog honom i hand och ledde honom likaledes til sitt ställe. Märksmän insattes, sedan Konungen lät blåsa til Hirdstänma eller Hoffamling, och tog Konungen sin Fana, lefwererade den til Märksmannen, hwilken fyste Konungens hand och bar sedan Fanan bort på sitt ställe. Skutullswennerna antogos, sedan Konungen hade ätit, maten war tagen af borden och twättwatten inburet. En Skänk eller Droiser bar då fram en tom Pocal, hwilken Konungen emottog och gaf til den tillämnade Skutullswennen, hwarest Skutullswennen skänkte in för Konungen, och föll på knä när han presenterade Pocalen, hwilket togs i akt emot alla dem, som Konungen befalte honom betjena, med locket på Pocalen. Eäsom det ena Hofwet lämpar merendels sina seder efter det andra, kan wara troligt, at man äfwen haft samma bruk eller något dylikt i Sverige, och är det utan all twiswel, at man äfwen i senare tider hos oss brukat sådana utwärtas teken, när förnämde Ambetsmän uti sina syklar insattes.

(1) 4 Bl. Kriff. B. Dfig. 2. Det öfriga kan inhämtas af Hirdskrä.

§. 15.

Lagmän. De hit intill nämnde Ambetsmän wärbade allmänna hushållningen så wid Hofwet, som i Landsorterna, men Lagstipningen war egenteligen anförtrord åt Lagmän och Hårdshöfdingar. Man

Man har i Första Delen anmärkt, at Lagmän woro fordom an- Klerts tillf.
 sedde som Tribuni Plebis eller Folkets Förswarare, och at Lag- från 1200
 mannen i Västergöthland hade i lön fem tiog, eller rättare fem till 1250.
 tig (50) ndt af Mo härad. Utom denna belöning hade de och
 andra inkomster af sin Lagsaga, ty LagmansKut, eller Lag-
 mans-räntan, är en så gammal påsaga, at man intet wet des
 början. Det är och troligt, at de Lagmans-rättigheter, som i
 senare tider finnas wara utgångne, hafwa sin grund uti uråldri-
 ga inrättningar. Man har en Förteckning på Lagmans-inkom-
 sterna, då Gabriel Oxenstierna år 1618 beklädde detta ämbete
 i Västergöthland, i anledning hwarutaf til Lagmannen årligen be-
 taltes, Oxar 50, Får 1221, Höns 2442, Rött, pund 300,
 Ost och Emör, pund 300, Korn 203 tunnior. Uti denna uppsats
 äro likwäl inkomsterna af Dalstland och Wasbo utelämnade (1).
 At Lagmän denna tiden haft sate i Konungens Råd, är aldeles
 ingen anledning, hwilket och tillförne är anmärkt (2). Om
 man intet bedrager sig, lör denna nyhet inkommit under Ko-
 nung Måns Erikson Smeks omtyndiga år, då de förnämde
 Herrarne uphåfde sig sjelfwa til Rådsherrar samt Konungs och
 Riks-Förmyndare. Icke bestomindre woro de ganska betydande
 Herrar och i wijsa mål mera gällande än sjelfwa Rådet, som kan
 slutas af Konunga-walet. Deras ömhet om menighetens rätt
 war bestäad, såsom genom utminnes häfd, och Allmogens förtro-
 ende bäremot stadgade deras anseende. Man måste och lämna
 dessa Herrar det wälsförtjenta loford, af de, snart sagt, varit de
 endaste, som satt sig emot det Påswiska Prästerskapets snåla til-
 tagsenhet, hwarföre de och låtit inflyta uti Lands-Lagarna den
 nödiga inskränkning af andeliga gåfwor, at ingen sådan war
 gällande, om ej Arfwingarne woro närwarande och gåfwo sitt
 samtycke därtill, och at en Prest afwen borde swara för werldslig
 Domstol. Dese äro de punkter, som Påswen Innocentius den III
 uti sitt fört omtalade Bref af år 1206 utropar för himmelsfrän-
 de synne. Men all denna Påsweliga nit war icke bestomindre
 i wißt hänseende intet särdeles lyckelig, ty afwen i Uplands Lagen
 blef stadgade, at ingen wan Arfwingens närwaro och samtycke war
 tillåtit at til andeligt bruk bortskänka mer än tionde penningen af
 sin årda egendom (3), och uti alla twister, hwar en Klerk war

Rikets tillf. Hårdande emot Lefman, borde icke bestomindre Domen aflägas wid
från 1200
til 1250. werldslig Domstol (4). Ja hellsäwa Biskoparne kunde i wisä mål
stämmas inför Konungen, hwilket alle bdr tillskriswas wära Lags
mäns uplysta och ofega öwäldughet. Häradshöfdingarnas Lags
sagor woro mindre widsträckt, men en widlyftigare undersökning
Härom är för denna gängen onödig.

(1) Denna Förtelning, meddelad af Assessor Broocman, finnes införd uti
Disputationen de Legisferis Westrogothiz under Herr Professor Rabenius p.
46, 47, och är här tillika påmint, at denna Lagmans utlagan betaltes
af 9774 Hushåll.

(2) När man läser R. Birgers Stadfästelse på Uplands Lagen, finner man,
at Tiunda Lagman Birger Person kallades endast Konungens Tieniste-
man, och ingalunda Konungens Råd, hwilket säkerligen intet hade blif-
wit förbigådt, så framt han haft sätet i Rådet, och om Tiunda Lagman
intet varit räknad ibland Konungens Råd, hafwa de andre än mindre
 varit försejda med deana wärdighet.

(3) 14 Gl. Ryrk. B. Uplands L.

(4) 20 Gl. Ryrk. B. Upl. L.

§. 16.

Lagar och deras be-
stämning. Men wid Lagskipningens wärkställande tjente de uti hwart
deras be-
stämning. Landskap wedertagna Lagar så wäl Domarne som Parterne til
rättesföred. Dessa Lagar blefwo så småningom jämfäde efter senare
tiders tänkesätt, och säges om Solke Lagman i Wästergöthland,
at uti hans tid blefwo många hedniska bruk utgatrade. Jde.
bestomindre lära ännu ganska många blifwit bibehållna, som utan
twiswel hafwa sin grund uti mörkaste och afägnaste hedendomen.
Hit torde höra den skilnad som gjordes i dräp emellan den som
dräper en Wästgöthe eller en annan människa, uti förra händel-
sen böttes nio marker at de dödas Arfwinge, och tolf marker at
släkten (1), men för en Swenskt eller Smålänning böttes allenast
åtta detogar och tretton marker, och intet åttarbot. För en Danst
eller Norrman nio marker, men för en Angelsman eller Dyff,
som här kallas Euderman, pliktades allena med sex marker (2).
Denna författning torde til en del wara en påfölg af den tid,
då Wästergöthland utgjorde et särskilt Konungarike, men war in-
set särdeles lämpelig, då Wästergöthland war i en krops med
det

det öfriga riket förknippadt. Gamla hämndelagen, som varit gällande under hedendomen, war och nu uti många måt i full kraft. En dräpare kunde förföljas och dräpas saklöst (3). Om en man träffade en annan i säng med sin hustru, war han berättigad at slå ihjäl alla bägge utan fruktan för straff, och hustrun kunde och dräpa det qwinsfolk, som hon sann tilhoppa med sin man (4). En annan stadga war och allmän, at den brottslige blef merendels friblös, hwilket och understundom sträckte sig til qwinsfolken, men den som blef dömd för dräp på en Wästgöthe, blef merendels friblösig, och fick han äta i frib Dagward hemma, den dagen Dömen utföll, men: astornmåltiden skulle han äta i skogen (5), sedermera hade målsäganden frihet at slå neder honom, hwar han träsades. Om et qwinsfolk förgjorde någon, skulle hon, sedan Dömen war fäld, hafwa dag och natt fri innan hon for til skogs (6). Samma rätt hade den, som drap en annan utom gårds tid. För försummad stänning til Lagmans Ring, blef den försumlige förklarad friblös emellan Allwen och Liniden (7). War någon dömd, och intet fullgjorde Dömen, då han tillsades af Håradshöfdingen, förklarades han likaledes friblös öfwer Håradet (8). Samma straff hade rum wid flera tilfällen, och måtte således wilstmarkerna blifwa stäligen bebodde af friblösigte personer, och landet af röfware upfyllas, så at de forðna rykten om röfware-tilhåll, hwilka ännu hos Allmogen omtalas, låra intet wara til alla delar ogrundade. Allmänna säkerheten kunde intet annat än lida af sådana författningar.

Lagar och
deras för-
fattningar.

- (1) 1 Gl. 3 §. Manhelgs B. Wälg. 2.
- (2) 9 Gl. M:h B. Wälg. 2.
- (3) 8 Gl. M:h B. Wälg. 2.
- (4) 6 Gl. Arfd. B. Upl. 2. 6 Gl. Mandr. B. Wälg. 2.
- (5) 1 Gl. 2 §. M:h B. Wälg. 2.
- (6) 10 Gl. M:h B. Wälg. 2.
- (7) 4 Gl. Ring. B. Wälg. 2.
- (8) 12 Gl. Ring. B. Wälg. 2.

§. 17.

Såsom lämningar af hedendomen bör man och anse det ringa värde man satte på människors lif, och den besymmerliga

Rikets tillf.
från 1200
til 1250.

Lagar och
deras be-
stämhet.

aföring man hade på egendom. All slags dråp kunde försonas med penningar, och den som slog ihjäl en eländig Swelman, bötte intet därför, och om ändteligen där skulle pliktas för et sådant dråp, gick hela straffet ut på gylteri (1): Däremot war stödt så förhatelig, at den som tagit allenast til en half marks värde, skulle mista lifwet. Rådshoga war och ännu en swår tilwittelse, efter gamla Berserks-Reglorna, hwarföre det och ansågs för äro rörigt, om en tilwitte den andra, at han lupit för en allena (3). Man går förbi flera sådana stadgar, som med skäl kunna synas besynnerliga. Det som är anfördt, visar någorlunda tidens och Folkets tänkesätt. Men den allt mer och mer kring sig frätande snålhets-religionen förändrade ganska mycket, och i synnerhet uti äktenfaps mål, hwarutinnan naturliga billigheten blef aldeles omstöpt och förwänd. På det wigfelen skulle blifwa så mycket mera sumbärtlig, blef allt hjonatag, som intet war helgadt därigenom, wanhederligt och barnen ansedde som Frillobarn. Tilförne kom det an på mannens och hustruns öfwerenskommande, huru hustru och barn borde anses, men nu gistes qwinna til heders och Husfrusddmes och til full gistorätt i bo, hwarigenom alla olika äktenfap blefwo oslaglige och wanhedbrande, fast de hwarken uti naturens lag eller Guds uppenbarade ord äro förkastade. Om någon särdeles förmån winnes därigenom i Republiken, kan twiflas, då lifwål mycken ogudaktighet igenom deras afkastande fördröwas. För en Påswist sinnad regersjukan woro alla synner ingen ting, men allt oskyldigt war synd, när det intet befrämjade andeliga enwäldet. Såsom wigfelen helgade brudparer, så helgades och barnen på samma sätt, och wigfelens älsöfswande gjorde de oskyldiga barnen wanhederliga och olyckeliga. Frillobarnen hade hit intil tagit arf efter sina föräldrar, men nu under Folke Lagman i Wästergötland utestängdes de därifrån (4). En ochristlig och ogudaktig förändring, hwarigenom många människor omkomma, som annars i flera tilfällen kunde tjena samfundet. Det anses och är wärkeligen omänniskligt, at utkasta nyfödda barn, men man tro det är christeligare, at genom laggrundade församlingar hjelpa til, at sådana uslingar förgås genom wanfödsel och elände? Föräldrarnas fel bör ej tillägnas de oskyldiga barnen (5). Ännu mer wanfäpelig blef äktenfaps-läran genom de

updrifade förbudna leder och Gudsfrivolag eller det narvaktiga Rikets tillg. Swägerskapsbandet, som sker genom Jadderfkap, och som seder- från 1200. mera gjorde hinder i giftermål. Snarare hade de andelige bordt til 1250. använda sin nit på afftassandet af tråldomen. Men som de sjelfve åfwen hade förmån därutaf, lämnades det helt och hållet oflan- dradt til tidens och efterwerldens senfärdiga botande.

- (1) Om denna dörskap kan ses 7 Bl. Bardaga Vall. Wäsig. 2. 8 Bl. Dräpa B. Östg. 2.
- (2) 2 Bl. Ljuswa B. Wäsig. 2. Stidt til half mark eller half mark mera . . . tha hängin therföre, oc lösas aldrig.
- (3) 10 Bl. Rätlösa B. Wäsig. 2.
- (4) Wästgötha Lagen s. 97; Folke Lagman räknas för den nittonde Lagman i Wästergötland, och den andra från Eskil; Des företrädare war Gustaf. Detta bewises både af Bihandlet til Wästgötha Lagen och af två gamla Bref, utan datum, som äro tryckta wid Disputationen de Westrogothiae Legiferis under Prof. Rabenius. Om Gustaf kommit näst efter Eskil, torde Folke hafwa lefwat emellan 1240 och 1250. Men hos Ericus Olai p. 82 säges at Gustaf Thurfon Lagman i Wästergötland war död 1291. Härwid kan märkas, at Swarten Olaus eller Laurentius Petri, som uti sina handskrefna Årskrifter mycket noga fölgt Ericus Olai, hafwa sagt, at denne Gustaf war Lagman i Wästergötland, så at detta tillägg intet stätt förmodeligen uti de äldsta handskrifter af Ericus Olai, utan torde det wara tillsatt efter gifning af någon nyare i brådden, och således inkommit i tryckta Exemplaret.
- (5) At man åfwen här i landet haft den ogudaktiga wanan at utläsa nyfödda barn, kan slutas af 2 Capitlet GötterlandsLagen, där det förbjudes.

§. 18.

Men allmänna Riks-styrelsen är så widsträckt och inwexlad, Folk. num-
ren. at man botar underfundom fel med fel, och rättar ofta en wär- felig oordning genom en ordning, som är långt skadeligare, och hånder det ej sällan, at Regeringen gör långt bättre, om man lämnar wiså saker orörda. Den naturliga driften hos alla människor at befrämja enskilt nytta, wärkar wid tillfälle mer, än både Förordningar och Uppsyningsmän. Af alt det föregående kan man annars sluta, at Riket intet varit i så särdeles godt stånd uti wißt hänseende, dock torde det i anseende til Folk. num- ren hafwa varit måktigare, än man i allmänhet föreställer sig.

Rikets tillst. Någon förteckning på folket väntar man såfångt af denna tiden; dock kan man någorlunda af Rom-skatten eller denarius S. Petri göra räkning därefter. Denna skatt betaltes här på långt annat sätt, än i England; i detta Riket war ingen människa hwar

Folk-nam.
tek.

fen Konungen eller Prästerne fria, Klostret S. Alban allena undantagit, och gick til Rom under namn af Peters Penning, mer än 300 mark Silfver årligen (1). Sielwa Skatt-penningen war nästan så stor, som et Swenskt Serdestycke. Men hos oss war det långt annorlunda, och Rom-skatten betaltes på detta sätt i Upsala Stift, at hwar Bonde, som plögde och sådde, gaf en penning, Denarius, för sig och sit hela hushåll, men de som intet brukade jorden och intet sådde, betalte intet, likaledes upbars ingen Rom-skatt af Angermanland, Helsingland och Gästland; men uti de andra Stiften infordrades intet mer för Peters-penningen, än en half penning eller Obalus för hwar hushåll (2). Som nu utaf Folk-länderna eller Upland betaltes årligen Fem och Femtio mark (3), är osörfeligit, at där funnos Tiorusende Femhundrade och Sextio bosaste och besutne Bønder, utom Adels, Präster, Tjenstemän, Borgare, Handwärkare och inhyses hjon, som förmodeligen gjordt så stort antal, som Bonde-hushållen. Och torde Bøndernas antal nu förtiden intet wara större, men kanske mindre, ty om man på 874 Bønde-hemman, som nu finnas i Upland (4), wille räkna 20 hushåll på hwar hemman, blifwer dock summan intet större, än 8540 Bønde-hushåll. Utaf Linköpings Stift finner man wara betalt för 5 år, 269 mark Swenskt mynt (5), hwilket likaledes gör 55 mark om året, hwilket, uträknadt til en half penning för hwar hushåll, gör 2120 Bønde-hemman öfwer hela Stiften, som innefattade utom Östergötland äfwen Götland, Öland och Färöar. Lägges man nu til de andra Stiften med Finland, kan man härutaf sluta til en anseelig Folk-rikhet i Landet. Det är wäl utan allt tvifwelsmål, at landet är nu för tiden mera upbrukadt, än det war då; men at förtiga, det många orter ligga wärkeligen öde, som tillförne warit i bruk; så bör man ed påminna sig, at den folköddande Religionen ännu intet hunnit til sin högd, i anseende til des skadeligaste wärkningar, stora Sjukder, som swarare öka än minsta folk-blijden, woro ännu intet i

Landet, Sjö-farten, som wärfstigen öfver wälmågan och beqwäm- *Wälfärdst.*
 ligheten, men minskar folket, där intet Främlingar ersätta bristen, *från 1200*
 war ännu intet särdeles widsträckt, och de Swenske hade ej eller *til 1250.*
 fått den sedermera irritade slytnings-smaken, at man må förbi-
 gå eller glömma, det årskilliga nu gångbara siufdomar, som för-
 qwärra Folk-döningen, woro då til större delen obekanta och
 ohörda.

(1) Om Denarius S. Petri i Engeland kan man se Vita Offiz Regis de Ec-
 clesia S. Albani: Quæ tanta libertate privilegiata, ut ab Apostolica con-
 suetudine et Reditu, qui Rome - scot dicitur Anglice, Denarius S. Petri
 Latine, cum neque Rex, neque Archiepiscopus vel Episcopus vel Prior
 aut quilibet de Regno ab illius solutione sit immunis, ipsa quidem eccle-
 sia, quæ Basilica S. Petri dicitur, sola quæta; jämför Du Cange Denar-
 ius S. Petri och Koehler Münz, Belustigung T. 1. p. 17 &c.

(2) Den här anförde underrättelse är tagen af den Process, som Wäfwens
 Nuncius Johannes Gialaberti år 1350 anställt emot Arke-Bisshop Henning
 i Upsala om Uppbörden af Denarius S. Petri, decimæ biennuales &c. som
 finnes hos Örnhielm i des Bullarium T. 1. p. 1032, och uti denna Pro-
 cess står följande mening p. 1036. Ad tertiam litteram Apostolicam com-
 missionem continentem de colligendo uno denario a quolibet humano ca-
 pite in dictis partibus, qui denarius beati Petri nuncupatur, dixit, quod
 rustici in Diocesi Upsalensi existentes, qui colunt et seminant in anno
 dant et conferunt in illo anno pro se et tota familia suæ domus unum
 denarium integrum, monetæ in Regno Sveciæ communiter currentis,
 quamvis in aliis diocesiibus Provinciæ Upsalensis non conferunt nisi oby-
 lum, siue medium denarium dictæ monetæ, qui denarius beati Petri vul-
 gariter nuncupatur, alii vero qui non colunt nec seminant terras aliquas,
 non consueverunt dare dictum censum. Est autem quædam Regio in di-
 cta Diocesi Upsalensi, quæ vocatur Helsingonia, Angermannia et Jampcia,
 quæ nunquam consuevit dare aliquid pro dicto censu, nec aliquid hinc
 exactum ab eisdem.

(3) Detta bevises af den nu nämnda Gialaberti Processus p. 104 hos Örn-
 hielm, där Peters-penningen för några år står emellan 23, 24, 25
 och 26 mark årligen af Tiundaland, emellan 19 och 20 af Åltunda och
 11 och 12 af Gierdhundra.

(4) Salvius Beskrifning om Upland s. 11.

(5) Petri Gervasii Qwitto, Bref för fem års Peters-penning af Finköpinge
 Stift den 9 Jan. 1333.

Rikets tillf.
från 1200
till 1250.

§. 19.

Land- hush.
hållning.

Om man nu vill räkna 6 människor på hvar hushåll, kan man någorlunda finna, genom huru många händer enstaka hushållningen idkades, och drefs åter-bruket på landet nästan på samma sätt, som man brukar jorden ännu. Åkrarne lades i lindor, hvilket de gamle kallade återlaga jord, åkrarne dikades och fiedde det med så djupa diken, at människor kunde omkomma i dem, åtminstone war det så brukeligt i Uppland (1), och hufwå Ewedejelanden woro likaledes gångbara öfweralt (2), hwaras man kan sluta, at man dyrkade jorden lika så wäl och lika så illa fordomdags, som nu för tiden. Samma Sades-lag brukades då som nu, i allmänhet, såsom Hwete, Råg, Bjugg, Hastr, Årter, Bönor, Lin och Hampar; Humlegårdar woro ock i bruk, fast ej så särdeles allmänna (3). Trägårdar i Wästergöthland (4) och i Småland wid Nydala Kloster (5) öfwerlyga, at denna hushållning intet varit obekant, fast det kan wäl wara, at de ännu intet trängt sig in til kallare negder. Tegar och åkrar ättfildes genom Femstena rör, hvilket sedermera blifwit allmänligare wedertagit. Uti andra Landsorter war man mindre upmärksam och nogräknad, emdan man behöll där sina gamla Bonde-märken, och när man skulle gå up rå-gången, hvilket de gamle kallade um-färd, eller på Latin, gangan facere, gick man ifrån Fjeldra til Fjeldra, från grimma til grimma, sprått och uprätt, och gjorde bäckar, berg och mera dylikt de öfriga ställetmärken. Wid afhändande af fast egendom, tog man null eller jord af grunden och lade i stället på köparen, hwar utaf Sköte-bref, scotatio, hemulande och andra än brukliga ord fått sit namn. I Ekåne och flera orter i Danne-mark war wedertagit, när någon fastighet skulle öfwerlämnas til andeligt bruk, at man tog en handfull jord, och lade den i et flåde, som sedermera i wägnens närvaro lades på Altaret, eller ock lades jorden i en rockfil, hvilken hölls af en Biskop eller annan Prelat, och har Påfwen Innocentius den III. öfwen med sin högnödigste myndighet stadfäst sedmånjan (6). När man til en död mans själs lifa wille skänka någon egendom til Kyrka eller Kloster, så at des Testamentet eller Wäfswo-brefwet på den dödas graf, så at

sådana utvärtes tekn brukades nästan wid alla tillfällen. Om Mikels tillf. från 1200
till 1250.
Vi: förfelen denna tiden har man ingen underrättelse, men at här varit godt förråd på dessa nyttiga träk, kon slutas därutaf, at mjöd war en gångbar gästabuds: dryck, och stulte wid Korfowigning både Biskopen och alla hans klerker dricka mjöd (7). Till flade: djurs utdöande woro alle Gårds: brukare pliktige at hålla Warg:nät, man betjente sig ock af Björn:spjut och mera dylikt til samma ändamåls ärendande, så at en slags allmän hushållning efter tidens beskaffenhet intet war å sido satt.

- (1) 9 Bl. 14 Bl. Widerboas B. Upl. Lagen. nr. nr.
- (2) Således omtalas bränna swid 30 Bl. Bygd B. Öfig. Lagen bränna rybsel och ruda 24 Bl. Widerb. B. Upl. Lagen.
- (3) 6 Bl. Krist. B. Wälsmanne L. 14. Bl. R. R. B. Wästg. Lagen.
- (4) 21 Bl. Tuf. B. Wästg. Lagen.
- (5) Orti eller horti nämnes af H. B. Andreas i Lund uti des Stadsfälsse på Rydala Klosters gods, utan årtal.
- (6) Innocentius III i sit Bref til H. B. Absalon hos Balazius Innocentii III Epistola T. 1. L. 1. p. 249. Si vero aliquis possessiones aliquas claustris vel aliis religiosis locis in bona uoletudine vel uoluntate ultima constitutus uult pro suorum remedio peccatorum conferre, hanc ecclesia formam esse proponis, quod in huiusmodi donationibus modicum terræ consuevit assumere, aut in extremitate pallii, quod maro Episcopi vel cujuslibet alterius Prælati ecclesiæ sustinetur, aut super ipsum altare aliquo inuolutum panniculo cum debita humilitate ponendum sub testimonio uidentium et audientium forma donationis huiusmodi subsequente, quæ scotatio uulgariter appellatur &c.
- (7) 4 Bl. R. R. B. Wästg. Lagen.

§. 20.

Efter alle utseende låra Bergwårken hafda förmodeligen war Bergwårk. rit under hela denna tiden i full gång. Brist på Handlingar gör likwäl, at man intet kan lämna därom någon omständelig underrättelse. Om äldre tider kan ses, hwad i det föregående är påmint. Koppar: berget nämnes uti Thorslangers Fings witne af år 1268, och är en gård köpt för 11 Skeppund Koppar (1). Järn: blåfars nämnes wid Wästgötha Lagen (2) och finner man Göthiska Hjelmar och Ringsbrynior omtalta uti Norrsta Histo-

Rikets tillst.
från 1200
till 1250.

Handel.

Historien (3), så at de måtte varit högt värderade, efter man funnit tjenligt, at nämna hwarifrån de wore. Bruks- tillvärknin- gar, Spannemål och mera dylikt, har utan twiswel utgjordt för- nämsta delen af Sveriges Handel med Utlänningar, men där- förre wet man intet hvilka Städer inom Swenska gränsten varit egenteligen namnkunnige för utländsk Handel. Sigtuna war förstörd, Stockholm war ännu intet kommit i något särdeles flor. Nyköping och Söderköping ägdes af enskilda personer, och hade Drottning Catharina skänkt, som arfwe- egendom, den förra til Gudhems Kloster, hwarifrån Birger Jarl af Wadbo midste Ny- köping, både östan och västan åen, den senare til sin Syster (4). Om Norrköpings Laxfiske, som Dr. Sophia skänkt til Nummo- na i Skeninge, har man någon underrättelse uti bemänte Drot- nings Bref af år 1283 (5), men om des Handel aldeles ingen, som man ock har ingen ting at påminna, om det riktbara Kneps- pingborg, som legat här i Staden, efter gammal sägen och berätt- telse. Kalmar är en ganska gammal Stad, men tidens misun- samhet lämnar oss ingen underrättelse om des Handel, ehuruwäl man wet, at äfwen Arabiska Skribenter af Tolfte århundrad hast sig bekant denna orten (6), och kan wäl wara, at Staden under Kors- tågen blifwit känd i Österlanden, och torde äfwen de Arabiska mynt, som funnits här både före och i senare tider (7), varit difförde genom någon långwäga Handel. Löödse war ock under denna tiden bekant, fast des Handel är uti lika mörker. Men Wisby war wäl af alla Swenska Städer måst berömd för Handel, och torde detta wara ordsaken, hwarföre P. Inno- centius den IV. besalte Prioren och Predik- Munkarne i Wisby, at predika Korset där i Staden emot Liffändarne och Preuskar- ne, med löfte om samma synders förlåtelse, som dem förundres, hvilka togo Korset på sig emot de utroga i Canaans Land (8). K. Henric den III i Engeland har ock genom Bref af år 1237 förlånt de Handlande från Gothland fullkomlig frihet, at köp- plå äfwer hela England aldeles Tullfritt, både med de waror som de hämtade från England och med sit införda gods från Gothland (9). Men ehuru man annars intet wet, på hvilka orter Handelen förnämligast drefs inom Sveriges gränser, kan man dock wara öfwertrygad, at en stark Handel iökades emellan

Sw

Sverige och Lybeck uti hela detta århundrad, til hwilken ända rikets tillf. äfkilliga privilegier til de Swenskas och Lybeckarnas inbördes från 1200
 förmån woro betingade, som man kan se af Birger Jarls Bref til 1250-
 utan datum, uti hwilket Tull-frihet och Skatt-frihet förbehål-
 les både de Swenska uti Lybeck, och Lybeckarna i Sverige, i Handel.
 anledning af den Traktat, som war slutad emellan Konung Knut
 Erikson, Birger Brosa och Hertig Henric af Saren, hwar och
 den omständighet tillägges, at hwilken Lybeckare, som wille sätta
 sig neder i Landet, skulle til alla delar anses som Swensk, och
 njuta Sweriges Lag, dock göras här något förbehåll i anseende
 till Järn-börden och Lagersmål (10). Tull-friheten blef seder-
 mera på nytt stadfäst 1251 i Linköping, och illika stadgadt,
 et wid Skiepsbrott råtta ägaren skulle få bärga och behålla u-
 tan alt klander alt hwad han kunde. Birger Jarl förunnar och
 Utlänningar, at i fall någon dödde i Sverige, skulle des arf-
 wingar inom natt och år fritt få tillräda och afföra den dödas
 qwarlätenskap, men försumrades den tiden, war egendomen ef-
 ter allmän Lag til Kronan förfallen, och i allmänhet föruntas
 Lybeckarne i Sverige alla de friheter och förmåner, som de Swen-
 ske åtnjoto i Lybeck (11). Den märkwärdigaste af alla dessa
 friheter är, at uti Skiepsbrott war ägaren förbehållen sin full-
 komliga och naturliga rätt, då likwäl på andra ställen och i syn-
 nerhet i Tyskland woro sådana olyckor underkastade omänniska-
 ligheter. Folket blefwo slafwar hos den, på hwilkens grund
 Fartyget strandade, och hela Lasten hörde jord-äganden til (12).
 Denna orimlighet sträckte sig icke allenast til Hafs-stränderna,
 utan och til insjöar och broar, så at om en häst eller wagn föll
 i Strömmen, hörde både hästar och wagn den til, som war ä-
 gare af åbrådden. Af intet ställe kan bewisas, at något dylikt i
 Sverige varit grundadt på Lag, så at om andra Länder i for-
 na dagar kunna upröfwa större antal af eländiga frister och bö-
 ter, torde man dock hos oss altid kunna upröfwa flera prof af rätt-
 wisa och människlighet (13). Grunden til detta wackra upföran-
 de war en likå narraktig regel, at hwad som rör min grund hör
 mig til, das was meinen grund beröhet mir geböret. Det
 förunderligaste är, at man icke allenast i den grofwa och barba-
 rissa tiden släpades med sådana hufveligheter, utan man besjente
 sig

Rekelt tillf. sig och i Tyskland af samma ursinniga grundmening äfwen uti
från 1200
til 1250.
det sextonde och hirttonde århundrad, men detta hör intet hit.
Af allt finner man således, at handel och wandel warit i full
gång i Östersjön, hwarföre man äfwen ser, at man warit be-
tänkt på fyrbåkar eller wårdbåkar wid stranderna, soki man ser
af K. Waldemar den II:s Bref utan datum, hwilket egentligen
angår Fyren wid Faisterbod. Wisby och Lybeck woro egentli-
gen de orter, som satte lif i sjöfarten på Östersjön, och under
denma tiden lades grund til det stora Hansatiska förbundet genom
den förening som blef slutad mellan Lybeck och Hamburg år 1241,
hwilket hade til ögnamärke et gemensamt förswar til handelens
befrämjande.

(1) *Således Tuna Minne* bland *Bilagorna* 47 art.

(2) 8 Rl. *Rättlösa B. Wälg.* 2. s. 87.

(3) *Torpei H. N. T.* 4. p. 52. *occisus est vir quidam forma insigni casti-
de et lorica segmentata, utriusque Gothica conspicuus.*

(4) *Bewis om Rosköping och Söderköping äro andraque wid 41 S. af sk-
regående Capitel, och om Rosköpingas utlösning kan man se Bilagan No 3
uti P. Rabenii Diss. de Legisferis Westrogothiæ.*

(5) *Drottning Sophias Bref* år tryckt hos *Alf. Brocman* om *Norrköpings
öden* s. 120.

(6) *Abulfeda Geographia Nubientis:* hans ord i *Latinska Öfversättningarna*
lyda så: *Terra Finmark multa possidet rura oppidaque pecudesque, nec
ulla reperitur in ea civitas populosa præter urbem Urense et urbem Cal-
mar, ab urbe Calmar occidentem versus ad urbem fidun. Stället är an-
fördt uti Svebellii Disp. de Calmaria under Joh. Vallerius p. 7. m. m.*

(7) *Om Arabiska mynt* som äro fundne här, kan man se *Brenner Thesaur.*
N. S. p. 265. Dessa äro fundne 1673.

(8) *Innocentii IV. Bref* af 1243 hos *Vastovius V. A. p. 177.*

(9) *R. Henric den III:s Privilegier för Goshlänningarna* år tryckt uti *J. C.
Henric Dreyers Specimen Jur. Publici Lubecensis* p. 269. *Quare volumus
et præcipimus pro nobis et heredibus nostris, quod prædicti mercatores
de Guthland et heredes sui in perpetuum salvo et secure veniant in anglia
cum rebus et mercandisiis suis, quas ducent de partibus suis Guthland, et
quod salvo ibi morentur, et quod salvo inde recedant cum rebus et mercan-
disiis suis, quas emerint in terra nostra Angliæ &c. Några rader förut
år Tull, friheten lämnad.*

- (10) Birger Jarls Bref hvarom finnes äfwen hos Dreyer p. 115. Men hurudane de här omtalte förbehåll varit, wet man intet. Dreyer p. 116 menar, at Lybeckarne andanbede sig at blifwa dömda til Järnbörd wid förefallande tillfällen, emedan jarant war intet i brut hos dem, som kan wara troligt, men wid den andra punkten har man ingen ting at påminna, emedan allt måste nödvändigt gå ut på lösa skuldingar.
- (11) Birger Jarls Bref Festo assumptionis S. Mariæ Virginis 1251 läses hos Dreyer p. 105 och anmärkes, at uti Tyska Öfversättningen kallas Festen assumptionis, Mariä Himmelfärd, under Leven Dronwen Fruet Wyginge, emedan man på denna Högtid war man at uppricka örter och blomster, besänka dem med Wig-wata och röka därmed, hwarmed hin onde och allt annat fördärfweliq fördrifwas kunde.
- (12) Historia Archiepiscoporum Bremensium uti Samlingen af Tyska Skriftenter hos Lindenzbog, Fabricii uplag p. 89. uti H. B. Fredrichs Leſwerne: Hujus Friderici avia et mater de Anglia navigantes in comitatu Stadenſi naufragium paſſæ sunt, et secundum priſci juris rigorem, tam homines quam res Regiæ dispositioni sunt mancipatæ. Alberrus Stadenſis berättar likaledes wid år 1112, at Hrke Biskopen i Bremen wille påſå, at Grefwen af Stade horde auses för trål, emedan des moder lidit Skjeppsbrött. Den som åstundar mera uplysning i detta mål, behagar läsa Jac. Schubach de jure littoris, Hamburg 1751. Dreyer har äfwen uti den wid denna perigraphen flere gånger åberopade Afwandling p. 3 med exempel beſtyrkt hwad som påmint är om Inſidar och Strömmar.
- (13) Dreyer p. 9 wil bewiſa, at man ock i Sverige brukat, grymhet emot Skjeppsbrutna. Han beropar sig på Olaus Magnus H. S. L. 12. C. 23. och Stiernbök L. 1. P. 1 C. 3. Hos Stiernbök lär detta förmodeligen intet ſinnas. Men Olaus Magnus talar om grymhet, som wid ſådana tillfällen utſwades, och det torde intet wara aldeles ogrundat, ſatt Olaus Magnus bewiſar det intet, och des eget vittneſbörd wärkar ej ſärdeles öfwerſigelse i äldre ſaker. Men annat är, at ogärningar fördröas, och annat är, at de grundas på Lag eller ſedwänja. Det förra ſter öfwer allt, ſatt mer och mindre, om det ſenare är egenteligen här frågan, hwilket ock characteriſerar et Goltſlag mer, än några enſtylda perſoners göromål.

§. 21.

Handelsrörelſen war ſåledes uti et obehindrat lopp utan tvång af Tull och Contraband-waror, man trodde ännu intet, at ſådana ſteg woro ſärdeles nyttiga hwarfen för den ena eller andra parten. Det torde ock wara utan motsägelse, at en ſidträd rörelſe gör den långſam och obehagelig, då däremot handel leſwer af frihet och ſtyndſamhet. Det lär ock wara oförnefeligt, at

Rikets tillst.
från 1200
til 1250.

Inläntst
Handel.

man med Tullens införande hast långt andra affigter än Hand-
lens beskrämjande. Icke bestomindre kan man inhämta af det
som redan är anfördt, at man hade kunskap om Sjötrull, och det
ifrån urminnes tider, men det wi nu kalla Landtull, war ännu en
aldeles ohörd sak, hvarsföre och inrikes handelen idkades aldeles
obehindradt, hwiilken de här och där i landet belågne Uppstäder be-
skrämjade efter omständigheterna. Dese woro ärfillige, såsom
Ekara i Wästergöthland, om hvars älder är talt i Första De-
len, och Falköping; Uti Östergöthland, Linköping och Skänninge,
hwiilka uti denna tidens Handlingar ofta nämnas; Uti Söder-
manland (Strengnäs) sedermera Wästerås i Westmanland, En-
köping och Upsala i Uppland, och Kopparberget eller Falun i Da-
larne (1). Flere Städer hafwa utan twifwel warit in uti landet,
man nämner dem allenast, som uti denna tidens Handlingar
omvändas: och war Falköping så ansedd, at des wärdt tjente til
rätteshöre, så at alt efter Faluskeppa mätas skulle (2). Enköping
eller Enesköping nämnes för första gången år 1168, hvarsföre
den i senare tider blifwit kallad Laglösa Köpung, wet man i det,
men namnet synes intet vara til des heder (3). Men öfwer hela Notts-
landsstrakten öfwer Kopparberget war aldeles ingen stad, hvarsföredaga
orter blefwo försedde med oundärliga Köpmanna; waror af Lands-
Köpmän, som man Birk-kallar eller Birkalar kallade (4); under-
stundom blefwo och Landers Inbyggare försedde med waror, som
kommo således (5). Man brukade och ännu, at på widt aflåagna
marker upbygga Salohus til de resandes förnödenhet, och sanna
K. Håkan i Norrige sådana Salohus på Eda skog i Wäster-
land, då han år 1224 bröt in där i Landet (6). Och
på detta sätt, ehuru wi så orter woro någorlunda försed-
da med Städer til inwärtres rörelsens underhjetpande, woro
dock de aflågnare nog wanwärdade, hwiilket sel ännu intet
til alla delar är afhjelpit, där man har tjugufyra ja wäl trettio
mil til närmaste Köpstad, då Landbruker måtte nödwändigt ligga
i dwala eller och aldeles affstadns.

(1) Wid Biskoparnas Säten eller Residencer blef alltid någon mera rörlig
i anseende til deras hofhållning och det öfriga tillow, som deras ämbetes
wärdighet förordsalade, hvarsföre och någon slags slags näring där war
omgångelig, så at man med säkerhet kan sluta, at där. woro
så.

slåder, fast man intet darsføre kan påstå, at de hade märkelige slädesfrihe. Rikets tills. ter, som af Konungarna woro utfärdade. Men som Berid och Abbo från 1200 Biskops-säten woro nya, lär man näppeligen kunna räkna dem ännu ibland till 1250. slåder. För ro skul kan man nämna, at Strengnäs torde sått sitt namn af stränga, rässa hö tillamman och breda det ut till torkning, hwartil slådet kan hända tillförne tjent, innan där blef stad. Man gör denna anmärkning, efter denna betydelsen Torde varit obekant nu för tiden uppe i landet, fast det är allmänt i Skåne. Men om Strengnäs skal mera nämnas på et annat ställe.

(2) 20 Kl. Rurko B. Wästa. P.

(3) Uti Arke. Bist. Stephani Bref utan datum om Wiby Kloster infödras som witten K. Rex Sueonum atque Gothorum Wlf comes, Coli de Sco, Bideri de Sereme, Petrus quoque de occidentali Gocia, Johannes Prepositus de Sutonia, Waltherus Præpositus de Eneskioping, Richardus Præpositus de Arulia: Brefs wet finnes hos Örnbielm H. E. L. 4. C. 7. äfwen uti Samling af Handlingar tryckt i Lund, s. 180. Och synes B. Rhyzelii gissning i des Monasteriologia nog sannolik, at orten tillförne hetat stora Lna, till åtskilnad från lilla Lna eller Litslena. Jfr. Enboms Dissertation under C. R. Ibre de Enekipia Fierdhundrix urbe P. 1. P. 34.

(4) Ut dessa Birkelarlar eller Landköpmän varit bekante äfwen denna tiden, torde kunna med tillförlätelighet slutas af Riks. Drotsen Knut Johansons utslag emellan Helsingar och Birkelarlar af år 1328. Jfr. Wilde om Sveriges Lagar s. 77. Knut Johansons Bref är tryckt uti Peringskölds Mon. per Tiundiam s. 8. och lämnas där frihet åt Birkelarlarna at löpslå med Lapparna ända till Ulöträsk, och at de sawäl som Helsingarna hade tillstånd at sätta sig neder i dessa obrutade länder, utan at darsføre betala några afgälder, dock till behagelig tid.

(5) Uti Helsingarnas Bref af år 1314, anfördt uti S. Bäckers Afhandling under Prof. Frondin de Helsingia P. 1. p. 27. förekommer denna mening: Item per totam contraflam Alyr de quolibet naue cum mercimoniis trans-eunte unum denarium.

(6) Norriska Röniskan s. 652. förmodeligen kallas de med orätta på detta slådet Själshus.

§. 22.

Genom handel, genom resor till Rom, Paris och Jerusalem hade man kunnat wänta, at hårdheten och Norriska föiden hade bordt blifwa uplenad, men man wann intet stort genom utländska seder uti denna tiden, ty de woro nästan grofswara och hårdare utomlands än de woro här. Italien hade wäl förtträd det i stick och sedighet, men Italienarnas förnämsta förtträffelighet

Rikets tillf. het bestod uti en sammanhängande wetenskap at bedraga och nar-
 från 1200 ra penningar af folk, och en utmärkt uprors- anda, som mid
 till 1250. minsta tillfälle utbrast i full låga. Uti Tyskland wisade Adelen sina
 förnämsta hjetle- dater genom Stråtröfveri, i synnerhet på Köp-
 män och Handlande, hwilket ock war en af de drifwande orsaka-
 ker, som förantit Lybeck och Hamburg til det förbund, hwarom
 man talt fort förut. At dessa woro adeliga öfningar för Swen-
 ska Ridderskapet, är ingen anledning. Men efter tidens smäl-
 war at röfwa, hade man här ställt sitt föremål på en något dö-
 lare wara än Köpmans- gods, man röfswade Glickor och Brudae.
 Om det just intet war til alla delar Romeriet, war det dock
 Romaniert. Det uti våra gamla Lagar gjorda förbehåll, at
 man skal begära hustrur, och intet taga dem med wåld, wisar
 nogsamt at seden war allmän (1): Och när K. Sverker Carl-
 sons Doter, och K. Erik Erikssons Swägerska, intet kunde wara
 fria för at blifwa bortröfswade, måtte annat måtteligt folk hafwa
 warit långt mera utesatt för sådana tilbud. Brudeus hemföran-
 de war den farligaste tiden för Könet. När Bröllops- tiden in-
 stundade, hwilken på några ställen war utesatt til nästa Sönda-
 gen efter Wårtens- måsa, utstickades de som skulle afhänna Bru-
 den, forwista Män, tillika med några Glickor, Bruto Mö,
 som skulle wara Bruden til sällskap. Dessa forwista Män woro
 beröfnade, och när de ankommit til stället, där Bruden war,
 togos de emot med grud, eller fullkomlig försäkran om att rygg-
 het, och Wården tog deras gewär och sadlar i förwar. Därpå
 börjades Gistebuds- roen, först tilmåles- drycken, eller wilkom-
 sedan gistes- drycken, då Gistomannen lämnade Bruden, och sist
 wapnadryck, wakhadryck, då forwista man med sitt sällskap tog
 emot sina wapn, Bruden fördes då til Brudgummen, och war
 det forwista mans skyldighet at förswara Bruden, och den som
 röfswade Bruden ur Brudfården, war saker til fyratio mark (2).
 Man kan med all sannolikhet hålla före, at Lärwed Ulf, Troll-
 Familjens Stamfader, mid et sådant tillfälle fått sitt hufweliga wa-
 pen, då han huggit hufwudet af en man, som klädte sig i en mask
 af et Troll eller Spöke, förmodeligen i tanka at så mycket mer
 främman de waktswande. Det hålles ock före, at detta händte
 i K. Erik Erikssons tid, eller ock til afwentyrs något fört (3).
 E

Sedan Bruden war hemsörd til sin trolofswade Fästeman, firades ^{Wifets tillf.} där råtta Bröllopet, och war Brudgummen skyldig, at bjuda til från 1200 Gästebuds alla Släktingar inom tredje End mot tre marks plikt, ^{til 1250.} om det försumrades. All fara för Bruden war ännu icke försvunnen, hwarföre och plikten war större, nämligen åttio mark, när Bruden bortröfwades ur Brudbänken. För Brudsedmorna eller de som följde Bruden woro dubbla böter utsatte, för all den oförrätt, som dem tillfogas kunde (4). Man kan sluta af allt detta, at slagsmål och öfwermåld måtte hafwa warit nog allmänna, hwilket och därigenom ökades, at Fästemannen war tillåtit, at med måld bortföra sin Brud, då hon af Gistomannen utan laga skäl förnekades, och då het hon lagtagen och ej råntagen. Under gästebuden druckos skålar eller minne efter behag, men Jungfru Marias skål slutade öfwoen, ty sedan den war drucken, böttes tolf mark, om något öl bars vidare in i Gästebuds-salen. Böter woro och dem pålagde, som obudne inståde sig i Gillesgården (5). Man kan någorlunda så begrep om denna tidens lefnadsfatt, och får man tillfälle at omröra något mer i samma ämne, då omständeligare underrättelser lämna något mera ljus på i detta som i flera andra mål.

(1) 1 Gl. Årsd. B. Upl. 2. Nadher skal kunu bedja, oc åt med waldf saka. Samma ord förekomma i Gl. Årsd. B. Wästmanna Lagen, likaledes i Gl. Årsd. B. Hells. 2.

(2) Dese omständigheter inhämtas af 8 och 9 Gl. Gipta B. Öfig. 2.

(3) Man kan se härfrån Hs. Excell. Gref Gustaf Bondes Bref, som är tryckt uti Samling af Handlingar utgifna här i Lund s. 114 och D. Olof Celsius de illustri Trollorum gente.

(4) 2 Gl. Årsd. B. Helsinge 2.

(5) 24 Cap. Gotlands Lagen s. 28.

14. Cap.

Om

Kyrkans tilstånd från 1200 til 1250.

§. 1.

Man kan intet utan rypsning läsa denna tidens Kyrko-Historia i allmänhet. Regerings-sjukan hos Romerska Påfwarne yrade alt utföra utan måtta. Så snart någon regerande Kåjsare, Konung eller annan understod sig, at intet uti alt följa dessa myndiga Prelaters wålbehag, dundrade helige Fadren och des underhafwande med interdict och bantysning, hwar igenom undersätarne blefwo merendels friskallade från den undergifwenhet, som de annars woro sin lagliga Öfwerhet skyldige, och undersätarne woro så förkjuste och dumme, at de trodde, det Påfwen hade rättighet därtill. Härjämte brukade helige Fadren den försiktighet, at han skänkte den bantystas länder och rättigheter åt någon annan mäktig Prins, som förblindad af snålhet, äregirighet och widskjeppe, intet hade betänktande at besordra Romerska Hofwets affigter, och merendels sin egen undergång: Ty fast en stor del af människjorna woro helt intagne af tilgiftwenhet för Romerska Stolen; hade likwäl de regerande äfwen sina medhållare, som til wedergällning för bantysning bemötte andeliga partiet med mord, öfwerwåld och brand. Och med sådana hisseliga onwårplingar war hela Kåjsar Fredrich den 11:s regering uppsyld. Under en så allmän förwirring måtte nödndigt sielfwa Christna Religionen blifwa icke allenast wanwårdad, utan ock föraktad. Bibelen lästes litet af de andeliga, men intet af de werldsliga, och den, som såg all den ogudaktighet, som bebreffs af dem, hwilka gåfwo sig ut för Christi efterträdare, kunde snart falla på den tanken, at Påfwarnas gärningar woro en påföljd af den Lära, som Christus lämnade efter sig, då Christna Religionen måtte snarare wärka affky än tilgiftwenhet. Detta är en wanlig frukt af deras ogudaktighet, som egenteligen äro förordnade til at wårda och handhafwa Religionen. Man kände wäl ännu intet, i Swenska Norden, råta tyngden af andeliga ofet,

emes

emedan Påfveliga erwålde blef intet fullkomligen stadgadt i **Kyrkans**
 Sverige för än år 1248. Inmellan tid nöjde sig helige Fadren **tillfrån**
 med att draga så många penningar ur landet, som omständighete- **1200 till**
 rna kunde tillåta. Den wanliga och årliga upbörden war Pe- **1250.**
 ters-penningen, och hade Påfwen Innocentius den III år 1204
 updragit åt Årke-Biskopen i Lund, att införbra och upbåra denna
 afgift så utaf Dannemark som Sverige, hwarjämte han ock gaf
 honom makt, att genom andelig nåpft och aga straffa dem, som
 wiste sig motwillige: uti denna skattens erlågaande (1). Påfwen
 Honorius den III har ock genom förnyadt Bref till Årke-Biskopen
 i Lund anmodat honom att taga emot de penningar, som Årke-
 Biskopen i Upsala til honom öfwerstyra kunde, och hålla dem se-
 dan hans Apostoliska Helighet til handa (2). Genom Bref af
 samma tid lät ock Honorius den III afgå sin Faderliga påminnel-
 se til Årke-Biskopen i Upsala, hwarutinnan han icke allenast be-
 faller honom öfwerstyra E. Peters-skatten, utan öfwen tjugende
 delen af alla andeliga inkomster öfwer hela Riket (3). Befym-
 ret att skapa samman penningar blef således ingalunda försun-
 made, och Påfwarne, som flokt folk, begreps grundeligen, af
 hwad wigt denna waran war uti andeliga regementers förwaltan-
 de. Ja penningar woro då som nu i wiße måt en allmänt gäl-
 lande lösen, och Påfwarne woro ingalunda högfärdige, utan woro
 öfwen nöjde med litet, när mycket intet kunde bekommas, som
 man kan se af Peters-penningen i Sverige, som intet kunde göra
 någon betydande summa, hwilket af det som i föregående Capitel
 är anfördt, inhämtas kan. Man har ock tillika wid samma til-
 fälle erindrat, att ingen Peters-penning utgådt af Helsingland,
 men som Påfwiße arten aldrig lämnade något, där något kunde påfwe-
 sås, har man likwål funnit medel att beskatta Helsingland på et **onde af**
 annat sätt, då de påtagit sig att betala en slags afgift under namn **Helsing-**
 af Påfwerionde, och har P. Gregorius den IX år 1232 tillskrif- **land.**
 wit Probstarna uti Åros, Sigtuna och Alfiati, att de med Kyr-
 kans band skulle twinga Helsingarna, att ersätta Årke-Biskopen i
 Upsala, som på Helsingarnas wagnar betalt til Apostoliska Kam-
 maren denna tionde, hwad han således utlagdt hade (4).

(1) Innocentii den. III:s Bref til Å. B. i Lund af år 1204 finnes ibland de
 andra denna Påfwes Bref, som Steph. Baluzius låtit trycka N. 156.
 Ut

Urfaga
tilst. från
1200 til
1250.

Ut tuæ fraternitatis devotio, quam expectam habemus in multis, nobis sit semper obnoxior, Tibi duximus committenda, per quæ nobis et apostolicæ sedi possis & debeas amplius complacere. Ideoque fraternitatem tuam, de qua plene confidimus, rogamus attentius & monemus per Apostolicæ tibi scripta mandantes, quatenus istud onus pro nobis assumas, et censum R. Berri per regna Dacia & Suecia fideliter colligas & referres ipsum nobis per fidelem nunciam transmissurus. - - Ut autem huiusmodi plenius & liberius possis efficere, plenam & liberam tibi concedimus facultatem, ut contradictores, si qui fuerint, per censuram ecclesiasticam appellatione remota compellas. D. Rouze ap. S. Petrum VIII Id. Nov. Pontif. nri anno septimo.

(2) Honorius den III til M. B. i Lund 1221 L. 5. Ep. 372. Fraternitati Tuæ præsentium auctoritate mandamus, quatenus pecuniam, si quam tibi nostro nomine Venerabilis frater noster Upsallensis Archiepiscopus assignabit, recipias & custodias diligenter, donec super hoc a nobis mandatum receperis iteratum. Lat. III Kal. Febr. P. n. an. 5. Detta Brev är af dem som Prof. Mallet affickat från Rom, communicerat af Langebeck.

(3) Honorii den III:s Brev til M. B. i Upsala af år 1221, finnes ibland de öfriga Epistlar. L. 5. Ep. 372. Fraternitati Tuæ præsentium auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus vicefamam ecclesiasticorum proventuum nec non & censum ecclesiæ Romanæ debitum colligens diligenter tam ea quam alia, nobis, si commode poteris, per fideles nuncios studens destinare. Alioquin Venerabili fratri nostro Lundensi Archiepiscopo fideliter assignare procures, quantitatem eorum nobis fideliter rescripatur. Lat. II Kal. Febr. Pontif. nri an. 5.

(4) Gregorius IX S. Servor. Dei, dilectis filiis, Arusiensi, Sicienensi, et de Alfiati Præpositis Upsalensis Diocesis S. & ap. R. Venerabili Fratri nostro Upsalensi Archiepiscopo accepimus intimante, quod cum incolæ de Helgingeland suæ Diocesis decimas nobis debitas solvere denegarent, idem Archiepiscopus, ne nobis aliquid subtraheretur in suppletionem decimarum ipsarum ad nos transmisit quandam pecuniæ quantitatem, de qua ipsi sibi satisfacere contradicant. Ideoque discretionis vestræ per apostolicas scripta mandamus, quatenus, si est ita, dictos incolæ, ut deinceps integre decimas ipsas exsolvant & de subtractis debitam satisfactionem impendant Archiepiscopo memorato, monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compellatis. Detta Brev, affickat af Originalen, finnes i Örnebielms Bullarium T. 2. p. 251. Hvad Alfiati skal vara (se en ort, wet jag inte).

§. 2.

Urfagter til
Rom.

De omändmnda afgifter voro ärliga ingåfver som inföda i Apostoliska Skattkammaren, men de äfventryliga och ovissa inkomsterna voro af långt större betydighet. Och ibland dessa

förtjenar lösen för det heliga Pallium at blifwa nämnd i första Portans rummet. Efter Mellanii underwifning betalte Upsala Stift för tillfrån Pallium 1000 mark Sw. penningar, Lintöping 660, Ekara 370, W.sterås 250, W.rid 50, Åbo 200, som gör 2996 mark 1250. Lösen för Pallium, Ewensta (1), hwilka räknade til fem mark penningar på en mark lödig (2), gör 552 mark Silfwer, hwilken summa, när den uträknas til 8 Riksdaler på marken, och tre daler Silfwermynt hwar Riksdaler, gör 13428 daler Silfwermynt, som Påfwen upbar för mindre än en half mark ull, wid hwart ombete af Arke-Bisshop. Men detta war ej enda affigten, som en Arke-Bisshop måtte kännas wid, då han tillträdde sitt Arke-Bisshops-döme, ty han måtte utomdes aflåmna Service-penningar til Apostoliska Kammararen 500 goldgulden, och 94 g. gulden til Påfvens Beriening (3), widare 250 g. gulden til Cardinals-Collegium och 10 g. gulden til deras Beriening (4), eller 5124 Dal. Smt. På hwilken räkning en Arke-Bisshop måtte betala för tillträdet af sitt Stift 18550 Smt, Dalern uträknad til tre daler på Riksdalern och sex daler på Ducaten (5). Så dyrt war det, at blifwa Arke-Bisshop i Sverige, så länge Apostlarnas oapostoliska Efterträdare udelste andeliga syftor. Efter tidens talskt war det en gruswelig synd och Simonie, at taga penningar för andeliga ämbeten, när de upburos af Lekmän, men det war där emot mycket Christeligt, när Påfvens nåd belöntes på et sådant sätt, och skulle det wäl heta, at denna afgift intet utlades för tjensten utan för Pallium, och war därigenom all förargelse undanrögd, och et ord brukadt i stället för annat satte hela saken uti en annan ställning. Det war likwäl nästan det aldräsförargeligaste, at denna afgäld utfordrades under hotelser af tjenstens förlust och bannlysning, och at om hela summan intet aflåmnades til den tid, som wederbörande utfatt, blef den försummelige ansedd och utros på som menedare (6). Man kunde twifla, at en människa kunde wara så oöfsskänd, om ej oemotfägeliga Handlingar öfwerträdde om wärksheten. Med så många och dyra omswep war det högröddiga Pallium beledsagadt, utan hwilket en Arke-Bisshop intet kunde fördrätta någon af des ämbetes älggande syftligheter. Man fan förbehållt nogfäkt finna, uti hwad wädelig belågenhet en Arke-Bisshop råkade, om denna kostbara helgedom på nå Sw. R. S. 2. Del.

Arland got sätt förkomma kunde. En så bedröfvelig omständighet träffade
 tillfrån sade A. B. Olof Lambatunga, at han genom wäldelid förlorade
 1200 till 1250. rade sitt Pallium. Som detta war et swårt samwets-mål, och
 Arke-Biskops inkomsterna woro nog knappa, som han self förebar,
 at han intet kunde på egen kostnad med bud upwakta hans På-
 weliga Helighet, tog Arke-Biskop Olof sin tillflykt til Arke-Biskopen
 i Lund, med anhållan, at han med sin frastiga förmålan wille
 utwärka åt honom et nytt Arke-Biskops-märke, som honom till-
 ställas måtte. Innocentius den III tog detta samwets-mål uti
 ömt och djupsinnigt öfwerwägande, och fann, at han med all-
 stål kunde afflå A. B. Olofs begäran, emedan Arke-Biskops-
 sätet intet war ledigt, och Arke-Biskopen i Lund allena och
 intet Arke-Biskopen i Upsala hade däröfver affärdat sina om-
 bud til Apostoliska Stolen. Icke desto mindre för Arke-Biskopens
 skuld i Lund war dock Innocentius så nådig, at han öfwerfände
 til honom det begärda Pallium, men med allwarligt förbehåll, at
 denna bewågenhet intet måtte tjena til exempel för framtiden (7).
 Man kan intet utan förargelse låsa alla dessa kroständningar,
 som Påfwen gör wid en omständighet af et så ringa wärd, en-
 dast til at bibehålla den uti heliga Klenod uti sin wördiga höga-
 ning. Påfwen hade kunnat swara helt tydeligen, at wid et do-
 likt tilfälle war förnyandet af Pallium aldeles onödigt, men detta stö-
 de så konstigt och inuoklar, at man borde begripa, at helige Pa-
 dren wisade en stor och oförmodelig nåd (7). Til all olycka fick
 intet A. B. Olof hugna sig af detta byra nådeprof, emedan
 Påfvens Bref, som underrättar oss om allt detta, intet är skrifwit
 för år 1204, och A. B. Olof war redan död 1200. Om för-
 nyelsen af Arke-Biskopliga äretecknet blifwit lämnadt utan lösen,
 kan twiflas, emedan man sällan war fristallad ifrån betättning,
 när någon särdeles nåd utstod från Apostoliska Cancellier; men om
 man ock wille tro, at Påfwen i denna wädelighet öfwerträdde
 sig self, har likwäl Påfwiske Kammarén indragit för Arke-Bi-
 skops-ledigheten en till år 1200 och 1250 öfwer fem och femtio
 tusend Daler Silfvermynt (8).

(1) *Messenius*, *Chronicon Episcoporum* p. 22. Schæffer uti *Namärkningar*
 na til *incerti scriptoris Chronicon de Archiepiscopis* p. 107. har ansett
 en *Taxus subsidii pallii* öfwer Upsala Stift, efter hwilken 228 mart 1200

af Åttundia, af Tiundia 300 mark, af Giddrundsland 171 mark, Rerikans af Bålbandås Probsteri 28 mark, af Fors Probsteri 28 mark, af Mådel tilskån från pada Probsteri 22 mark, Ringermanlands Probsteri 48 mark, af Jämtelands 1200 till 38 mark, hvilket gör ej mer än 863 mark, så at Messenius måtte haft (2) 1250. annan förteckning, än den Scheffer uppgifvit.

(2) Denna jämförelse är af Örnebielm H. Eccl. p. 511, och at denna omvisning intet är ogrundad, kan slutas af en uträkning på Decima Sexennales för år 1328, hvar 3862 mark Spensta utgör 770 mark Silfwer. Och finnes denna uträkning uti Örnebielm Bullarium T. i. p. 1039.

(3) Denna omslåndighet inthogs af Gasberti Massiliensis Episcopi Quitto-Bref af år 1320. Det lyder så: Universis presentibus litteras visuris Gasbertus permissione divina Massiliensis Episcopus Dni Papæ Camerarius salutem in Domino. Ad universitatis vestre notitiam tenore presentium deinceps, quod venerabilis Pater D. Olavus Archiepiscopus Upsalensis pro suo communi servicio, in quo, more *Prædecessorum suorum*, Camere Domini nostri summi Pontificis tenebatur, quingentos florenos auri præfate Camere per manus Magistri Nicolai Signaldi Canonici Upsalensis procuratoris sui solui fecit, de quibus sic solutis dictum Archiepiscopum, ecclesiam & successores suos absolvimus & quitamus, ita tamen quod idem Archiepiscopus quatuor servitia familiarium & officialium prædicti Domini nostri, in quibus ipsis familiaribus & officialibus de more supradicto teneatur ad nonaginta quatuor florenos auri, & duodecim solidos Pavorum Turonenkum ascendentes &c. Hvad Pavus Turonensis vil säga met jag intet, men at denna afgift var gammal, inhåmtas af sielfwa Brefs. Det är bekant, at man började uti Florens 1252 at slå dessa Guldmynt, så at dessa Service-penningar intet tunnast betalats för 1252 i i denna myntsort, men däraf följer intet, at man intet betalt sielfwa afgiften tillförne.

(4) Bemis härpå gifver Cardinalen Petrus uti sitt Quitto-Bref af år 1333. Nos Petrus miserationis divina Tit. S. Praxedis Presbyter Cardinalis Sacri Collegii Reverend. Patrum Dom. S. R. E. Cardinalium Camerarius tenore presentium recognoscimus & scemur, quod Ven. Pater D. Petrus Archiepiscopus vpsal. pro parte sui communis servicii in quo præfate collegio tenebatur CCL [250] Florenos auri, et pro parte servicii familiarium Dominorum Cardinalium prædictorum decem Florenos auri - - - per manus Arnvidi Clerici & familiaris sui, nobis pro ipso Collegio recipientibus tempore debito solui fecit, &c. Brefsver finnes hos Örnebielm Bullarium T. i. p. 912 af Originalet.

(5) Man har anset et Goldgulden lika med Ducaten; ehuru väl man vet, at där var skillnad emellan Florenus auri och Ducaten, emedan i anledning af Tyska Mynt-ordningen 1559 utmyntades en mark fint Guld til 67 Ducater, men til 72 Gulden, finheten var och vilka, ty Ducatens halt var 23 Carat, 8 gran, men Guldens 18 Carat, 6 gran. Men i de äldre tider var Goldgulden både större och finare, emedan ej mer.

Kyrkans da 64 gld på marken. *Du Cange* Glossar. Florenus: så at man kan
tillst. från altid råfna en Gulden til sex Dal. Silfvermynt. *Ifr. Kabler* Wäng.
1200 til Beluß. T. 12. s. 149. f.

1250. (6) Således skettar sig Gasbertus Biskopen i - Marseike widare uti det nyligen anförda Quitto-Bref af år 1320. Infra quod [festum Purificationis] prefatus Procurator, pro dicto Archiepiscopo sub fide nobis per eum praestita juramenti, suspensionis & excommunicationis sententiis ac poenis aliis . . . obligavit . . . alioquin si per ipsum vel dictum Procuratorem aut eorum nomine non fuerint integraliter infra terminum ipsum soluta servitia supradicta, Procuratorem eundem praestitas poenas & sententias, ac reatum incurrisset perjurii faciemus publice nuntiare. Contra Archiepiscopum ipsum, si opus fuerit occasione praemissa, nihilominus processuri.

(7) Innocentius den III:s Bref til A. B. i Lund af år 1204 hos Baluzius An. 7. n. 158. För målets besynerlighet förtjenar en del af Brefs wet at införas: Significasti nobis per Litenas, quo Venerabilis frater noster . . . Archiepiscopus Upsalensis per incendium Palteum, quod habebat, amisit, unde pro ipso humiliter per litteras & nuntios postulasti, ut aliud illi mittere dignaremur, cum ipse in ecclesia ejus multa paupertate laborans, propter quod specialem non potuit nuntium ad sedem Apostolicam designare. Licet autem tibi privilegium sedis apostolicae sit concessum, ut Upsalensi sede vacante, cum aliquem ibi subrogare contingit, nuntiis tuis & ecclesiis Upsalensis, ad sedem apostolicam accedentibus, palteum concedatur per Te subrogato Pontifici conferendum. Quia tamen sedes illa non vacat, nec ipsum dandum de novo requiritur, & Tu tantum pro petitione ipsius tuos destinasti nuntios, non ille, de jure potuimus postulata negare. Verum ut supplicationis Tuae, cui volumus quantum possumus cum Deo deferre, gratiam faciamus, palteum ipsum Tibi per Tuos nuntios duximus destinandum, per Te Archiepiscopo assignandum eidem, ita tamen, quod hoc in posterum ad consequentiam non trahatur.

(8) Räkningen är snart gjord, ty så vida Pallium med Service-penningar na kostade 18550 Dal. Smt, och trenne Ärke-Biskopar under dessa femtio åren dro tillfalte, blifwer summan sådan som i §. är uttalt. B. Rhyzelius uti Biskops-Kronikan s. 23 säger, at til Ärke-Biskops-Rappan sammanstodts 2796 mark pgr. men det måtte wara tryffel, och hvad där widare berättas, at A. B. Olof Beronis Pallium kostat 8780 Riksdaler, skal i sinom tid widare undersökas.

§. 3.

Utsäcker till Rom. Af det föregående kan nogsamnt inhämtas, af hvad inbaktighet för Apostoliska Statskammaren Ärke-Biskops-wärdigheten war, men där woro ännu långt flera updrag, hwarigenom penningar sammanstrapades och fördes ur landet, och de alt jämt kommande och farande Romerske utstäckade woro en betydande bör.

börda, ty de skulle underhållas af landet: beh ju större wärdighet en sådan person hade, desto större war kostnaden. Dessa småhet war omättelig. Vid slutet af det tolfte århundrad anlände till Norden Cardinalen Eidentius, som ligger begrafven i Domkyrkan i Lund (1), en wärdig Apostolisk Legat af dessa tider. Hans girighet uprättar åt honom et ewigwarande minnesmärke, det öfriga af hans förtjenster är obekant (2). Sedan nämnes Cardinalen Gregorius de Crescentia, som P. Honorius den III skickade, och Magister Simon Gregorii den IXs Secreterare (3). Men det är onödigt, at uppräknat alla dessa Upphandlings-Commis-sarier. Den märkwärdigaste är wäl Vilhelm Cardinal och Biskop af Sabina, Wärmästaren för Ekenninge Mötes Beslut. Om hans procuracion eller förplågning stadgades uti bemänte Möte, at tredjedelen skulle betalas af Biskoparna, och det öfriga tagas af Kyrkorna (4). Summan wet man intet, men efter han lätte njöja sig med femhundra mark Silfwer af Kyrkorna i Norrige, torde han hafwa hållit til godo med någor dylikt af Swenska Församlingarna. Ju längre en sådan utstickad war nödsakad at uppehålla sig, ju drygare blef förplågningen, hvarsöre ock Bertrandus Amalrici wid år 1282 tog för sitt besvär 3824 mark penningar, eller 764 mark Silfwer (5), så at Johannes Biskopen af Tusculo synes hafwa warit mycket återhållig, när han war förnögd med 70 mark Silfwer om året för sitt onödiga besvär i Upsala Stift (6). Det stora Mötet i Lateran af 1215 öfste utgifterna, emedan til följe därutas tjugonde delen af hela andeliga tionden skulle på tre års tid för Påswens räkning uptagas och sedermera til Canaans lands eröfring användas. Det blef wid samma tid förordnad, at stöckar skulle under behöriga lås i Kyrkorna upslättas, på det de trogne därutinnan kunde efter förnöghereten göra sina offer til samma Christeliga wärks besträmjande (7). Man kan ej eller twifla, at många til sin själ:ro genom Testamenten och andra gäfwor sökte at besordra et så heligt wärk, hwillets angelägenhet med all den Munke-andakt och wältalighet, som möjlig war, utropades af dessa nymodiga Evangelister. Man kan härutaf sluta, at det måste efter Påswens tycke stått mycket wäl til i Guds Församling, emedan man hade så många och frastiga medel til at insamlas penningar.

Ryrlant (1) Monumenta Scanensia P. 2. p. 33.

1200 til 1250. tilst. från (2) Abboten Vilhelm från Uplahult i Seland har uti sitt Bref til M. W. Absalon gifvit en upbyggelig beskriafning på denna Prelat, quia ad hoc venit, säger han, ut rapiat ac devoret, ligat Leo rapiens & devorans. O insensati . . . Episcopi Danie . . . cur in dandis muneribus lupis rapacibus de longinquo venientibus tam sollicitè manus vestras expanditis, alius quidem in C. marcarum pretio, alius in L. alius in XXX prædicatorum luporum rabiem compescere totis viribus & sitim extinguere laborat. Brevet är tryckt hos Bartholin Ant. Dan. p. 244. och hos Pontoppidan Ann. Eccl. p. 489. Men på intet ställe woro dese Upbördsbeskrifwars oförskändare då i Engeländ, hwarðfwär Matthæus Paris på månaa ställen flagar uti sin Historia, och Johannes Sorsbyriensis säger om dem, at de buro sig åt, ac si ad ecclesiam flagellandam egresus esset Satan a facie Domini, så at ingen må tro, at den här föreslårda målning flyter af något Protestantiskt tänkesätt.

(3) Gregorius de Crescentia recomenderas af Honorius den III uti Bref af 1220 til Arke. Biskopen i Upsala ic. och Magister Simon uti Gregorii den IX:s Bref til Konung Erik i Sverige; bägge funnas hos Vaflovius p. 172. 175.

(4) Stenninge Mötets Beslut §. 12 hos Wilde H. P. p. 392.

(5) Detta bewisat af de ifrån Rom icke länge sedan öfverskickade Handlingar, communicerade af Langebeck. Titelen på detta Document lyder så: In Regnis, Provinciis & terris inscriptis deputati fuerant per sedem Apostolicam decimarum collectores qui inferius nominantur ad colligendam decimam Terræ sanctæ subsidio deputatam: Här förefomma dese ord:

Ipse vero recepit pro expensis suis III. VIII. XXIV marcas denariorum

cupreorum quæ valent ad argentum in pondere Dacie VII. LXIV [764] marchas, VI uncias & s. tertiam argenti ad pondus Dacie, computatis V marchis denariorum cupreorum pro qualibet marcha argenti.

(6) Johannis Tusculani Episcopi Bref til Dom. Capitlet i Upsala den 8 Nov. 1287 af Originalen i Ornhjelms Bullarium T. 1. p. 565. Och efter denna räkning har Bertrand för sitt besvär undfått 18,336 Dal. Smt, af Sverige och Dannemark, och Johannes för et år allena af Upsala Stift 1680 Dal. Silfvermynt.

(7) Man kan se här om Bzovius ätti continuationen af Baronii Annales T. 13. p. 219. Frambättre skal med flera exempel bewisat, at sådane predikningar intet woro fruktlösa.

§. 4.

Sedan hufvudmålet af heliga Fadrens Ryrks omsorg, til at insamla penningar nämligen, vunnit så önskelig framgång, må

måste nödvändigt Swenska Församlingen hafwa gifwit en söt *Kurfans*
 lusk ifrån sig, hwilket äfwen Påfwen Honorius uti sitt Herda-bref *tillfrån*
 af år 1216 betygar (1). Där fattades likwäl ganfka mycket, *1200 till 1250.*
 at denna Apostoliska Regenten kunde wara nögd med Swenska
 Kyrkan; så länge, des emwålde inter war fullkomligen stadgaadt. Til
 detta anadmålets winnande war der högt angelägit, at förnå Pre-
 sterna til, at lesiwa ogifra, och tillika låta alla gifternål stadfästas
 med Prestroigfel. I detta asseende war det oumgångeligt, at så *Föddentour*
 mycket möjligt war utestånga alla utont wigfel, födda personer *wigfel utest.*
 ifrån alla andeliga belöningar, efter man inter kunde sträcka sin *stånas fr-*
 wård til de werldsliga förnåder i denna delen. Men härutinnan *Bisfops-*
 mötte ganfka många swårigheter, och Påfwarne flagade alt utöf-
 re, at man i Swerige äfwen til Biskops-wårdigheter förestoa så-
 dana personer, som inter woro födde af lagliga gifternål. Påf-
 wen Innocentius den III förklarar sitt alswarlige wisnådje dåröf-
 wer genom Bref til Arke-Biskopen i Upsala af år 1198, och be-
 flagar sig, at större delen af Swenska Presterna woro på detta
 sättet wanbördige. Men det war ännu uti hans ögon långt för-
 argeligare, at sådana personer understodo sig at begära någon hö-
 gre grad uti andeliga ståndet, twärt emot Lateraneniska Mörets
 Beslut. Hwarföre och Arke-Biskopen i Lund hade strängeligen
 förbudt, at sådant håbanester inter borde ske. Men det half in-
 ter. Twärtem, inter långt förän detta Bref af Innocentius utstādades,
 hade man til tre lediga Biskopsdömen i Swerige förestagit treu sådana
 wanbördiga Prestmän. På erhållen underrättelse dåront, låter
 Arke-Biskopen i Lund förbjuda deras Biskops-wigfel. Men Arke-
 Biskop Petrus i Upsala lär ej sumit sig öfwerlygad af Arke-
 B. Absalons Herda-Bref, emedan han icke destomindre ordinera-
 de twå af de föreslagna til lagliga Biskopar. Arke-Biskopen i
 Lund förklarade fördenfull de wigda Biskopar förlustiga af sina
 ämbeten, och förbød å nyö den tredjes wigfel. Hwad werkan
 detta försarande half, wet man inter. Troligt är, at man i Swe-
 rige denna gången inter med särdeles förskräckelse uppragit Lund-
 ska Arke-Biskopens göromål, emedan Innocentius samnit sig för-
 anlän, at updraga målets undersökning til Arke-Biskop Olof,
 Perri efterträdare, med besallning, at sedan alt blifwit lagligen
 uppragit och ransakadt, skulle de förordnade Biskopar, i fall saken
 war

Ärkebiskop
tillst. från
1200 till
1250.

var sådan, som den war förebräkt, aldeles och utan upskof af-
sättas, och den tredjes wal förklarad för aldeles olagligt. På-
wen besatte ock, at ingen måtte understå sig at kalla dem för
Biskopar, och intet sådant framdeles tilbjudas, utan de, som där-
till understodo sig, skulle utan uppskof och invänning blifwa förur-
stige af sina kall och ämbeten. Skulle ock Arke-Biskopen i Up-
sala mot förmodan wisa sig estergifwen och försømmelig, i et så
angäsligt ärende, anmodas och besattes Arke-Biskopen i Lund,
at, Upsala Prælaten dötsfordt, till alla delar fullgöra Hans Helig-
hets befallning (2). Som Påfwe wisade Innocentius en ganska
rentdrig nit wid detta tillfälle. Men han war ännu ny uti sin an-
deliga höghet, emedan han i början af år 1298 blifwit uphögd
på Petri Stol, och Öfwerherden kände ännu intet rätt sina un-
dergifna får: hwarföre man ock kan wara öfwertrygad, at all
hans iswer för denna gången betydde ingen ting. Samme Påf-
we wisade sig ock något dårefter mera fogelig, då Arke-Biskops-
dömet skulle besättas efter A. B. Olofs död. R. Swerkers Hof-
Predikant Wallerius kom då i förslag till detta ämbete, men han
hade ock den olyckan, at han ej eller efter Romerska stylen war född
af lagliga Föräldrar. Arke-Biskop Andreas i Lund fann wäl
betänkeligt i detta äffende at nämna honom Archielektus eller en
som war wald till Arke-Biskop, utan nämnde honom allenast
vocus, eller kallad till Arke-Biskops-ämbetet, anmälde likwäl
saken till det bästa hos Innocentius uti den berättelse, han lät afgå
till Påfweliga Stolen. Påfwen råkade härigenom uti et besyn-
nerligt bekymmer, efter han intet wiste rätta beskaffenheten af den
brist, som besäckade Wallerii födelse. I synnerhet föreföll det
ganska betänkeligt, at låta den blifwa Arke-Biskop, som wore
Prestson. Hwarföre han ock med sielfwa Cardinalerna med myn-
ken ömhet öfwerlade målet. Icke destomindre hänsföt han hela
saken till Lundiska Arke-Biskopens eget mogna öfwerwägande och
öfwerlämnade tillika det heliga Pallium ät des urstiftade (1).
Hans Påfweliga Helighet fann fördenkst, at det ännu intet
war rådeligt, at bruka samma stränahet i Sverige, som man
på andra ställen kunde utöfwa, och Wallerius blef och förblef
Arke-Biskop, oansedt all den brist, som förnedrade des inträde
i werlden.

- (1) Honorius den III talar här om sitt mål til Påfve, och yttar sig uti Rörkans sitt Bref til Biskoparna i Smerige sålunda: Sollicitudine igitur Ecclesiasticæ tibi. från provisionis assumpta & spe non modica de vobis concepta, quos nobis 1200 til misericordia Conditoris ad tanti oneris gravitatem facilius perferendam in participium instantiæ nostræ quotidianæ assumpsit, Vniuersitatem vestram rogamus attentius, & monemus & exhortamur in Domino, quatenus insufficientiam nostram apud eum, qui dat omnibus affluenter & non impropere, orationibus adjuuetis & circa commissam nobis Dominei gregis curam diligenter & utiliter vigilantes nostrum satagatis humiliter supplere defectum, & injunctam nobis Pastoralis oneris gravitatem vigilantia studio comportetis, & in ecclesiastica unitate, obedientia & deuotione Apostolicæ sedis, quibus hactenus Ecclesia Upsalensis inter ceteras potissimum floruit & fructificauit suauitatem odoris sicut ager plenus, cui benedixit Dominus &c. Breswet finnes hos Vastorius p. 168. 1250.
- (2) Til bemis af detta alt är nödigt, at en del af Breswet här inryckes: Ad nostram noueris aclementiam pervenisse, quod quam plurimi Suetie clerici non sint de legitimo thoro suscepti, qui ob lux generationis erubescientiam altioris gradus culmen appetere nulla præsumptione deberent contra constitutionem in Lateranensi concilio prouida deliberatione innouatam . . . Nuper etiam prout nostris auribus est suggestum, cum tres clerici de legitimo matrimonio non suscepti in tribus ecclesiis Cathedralibus, aduersæ quæ superius annotauimus, electi fuissent, bonæ memoriæ Prædecessori tuo, cujus erat ecclesiæ jurisdictioni subiectæ, districtius vetuit, ne illorum electionem ratam haberet, vel eis consecrationis munus impendere attentaret. Verum ille constitutione prædictæ ac inhibitioni ejusdem Archiepiscopi obviare non metuens duos eorum in Episcopos consecrauit. Quod præfatus Archiepiscopus nolens relinquere impunitum, Episcopos illos ab officio inique recepto, & consecrationem tertii a complemento suspendit. Quia vero illius terræ homines sunt adhuc rudes in fide . . . Discretionis tue mandamus & præcipimus . . . quatenus Episcopos illos a Pontificali officio . . . deponas. Breswet förekommer hos Baluzius Epist. Innocentii III T. 1. p. 262.
- (3) Innocentii den III:s Bref til Arke-Biskopen i Lund 1207. VIII Kal. Nov. an. X hos Baluzius T. 2. L. 10. p. 85. Påfven yttar här sina twifvelsmål på följande sätt: Nobis autem cum fratribus nostris super hoc habentibus diligentem tractatum, multa incerta ac dubia occurrerunt, tum quia ignoramus quantum idem V. defectum in natalibus patiat, cum multiplex super hoc considerationis delectus debeat adhiberi . . . accedit ad hæc, quod cum in ipsa Provincia Presbyteri ex praua consuetudine mulieres sibi non metuunt matrimonialiter copulare, si hujusmodi consuetudinem intendis de ipsa, sicut accepimus, extirpare, indecens esset pariter & absurdum, ut ad tantum officium talis assumeretur persona, &c. Jbland andra stål, som H. B. Andreas anförde til at förstå Påfven til bifall, war od detta: cum nulla ecclesia sit in mundi partibus constituta, quæ tantum propter insolentiam populi, jugo subiaceat seruitutis.

§. 5.

Kyrkans
tillst. från
1200 till
1250.

Kallelse till
Kyrko-mö-
tet i Late-
ranum.
1215.

Man märker af allt, at man ännu intet funnat begripa i Sverige, at man blifwit slaf och träl af Rom, efter man blifwit Christen. Ja hellska Biskoparna woro esomofast af andra tankar, än hans heliga Faderlighet i Rom. Om intet andra bewis woro til hands, kunde man sluta det af hwad som i förra paragraphen är nämnt. Et nytt bewis gifwer oss Påfwen Innocentius den III uti et Bref af år 1208, där han befäller, at K. Erik Knutson skulle bannlysas, om han ej i godo afstod Regeringen til K. Swerker (1). Brefs wet ankom, Erik blef Konung och det föll ingen in at bannlysa honom. Efter utseende frågade Biskoparne intet särdeles efter Rom, sedan de sått sin stadsfästelse. Det lönte bättre mödan, at winna de inländska Herrars bewägenhet, som med rika stiftelser kunde hugna Kyrkan, än at i oträngda mål göra Påfwen til wiljes. Af de förra fick man wackra inkomster; men hos den senare måste man altid wara beränt på hederligt och anständigt offer. Innocentius den III rönne et förnyadt prof därpå, när han år 1213 lät sina Kallelse-Bref utgå til det stora Kyrko-mödet, som skulle hållas i Lateranum 1215, hwar man i synnerhet skulle wara beränt på medel at förlossa Canaans land från Caracenerna. Bref afgingo således til Konungarna i Sverige, Norge, och flera, om samma ärenden (2). Der befalles ock, at af hwart Arke-Biskopsdöme alla Prelater skulle mangrane insinna sig, och at allenast en eller två Biskopar kunde blifwa hemma til at bewaka Kyrkans inhemska angelägenheter (3). Wid detta tillsatte ursäktade sig Arke-Biskop Andreas i Lund, hvarsföre et nytt Kallelse-Bref ankom både til honom och Arke-Biskopen i Upsala, uti hwilket Påfwen äfwen gaf hopp om tjenligt wäder och önskelig fred både til sjös och lands, och lofwade tillika delaktighet af alla böner, och allt annat godt, som uti Mödet skulle tagas för händer. Men, alla dessa herrligheter oaktadt, reste man ändå intet hwarken från Lund eller Upsala til denna helgade församling, och Påfwen war allför flöt för at med onöd anse deras uteblifwande. Det som ock, kan hända, war än warre, man war ännu intet fullkomligen öfvertygad om Påfwens oöfverflykt, infallibilitas, som ock Påfwen ännu intet self trodde, utan man

ups

upmärksade honom esornostast med idel ofanningar, hwartil lifwål **Kyrkans**
hans Helighet lämnade sitt uplysta bifall (5). **tilf. från**
1200 til

- (1) Om detta Bref är talt tilförene; det är skrifwit til Episcopo-Vastinano, **1250.**
Lincopenli & Scarnensi.
(2) *Hardouin Concilia* T. 7. p. 9, 10.
(3) Dito på samma ställe p. 8.
(4) Detta Kallelse-Bref finnes hos *Baluzius Innocentii III Epistolæ* T. 2.
C. 16. p. 837. Inter cetera devotionis obsequia, quæ tenentur Episcopi
& imprimis Archiepiscopi sedi Apostolicæ tanquam matri fideliter exhibere,
hoc unum præcipue debet esse, ut ad concilium veniant euocati, ad quod
Archiepiscopi juramento præstito sunt astricti. Unde plurimum admira-
mur quod te super hoc exculare aliquatenus voluisti, cum etiam non voca-
tus deberes modis omnibus laborare, ut tam sancto concilio interesses, ad
quod ex omni parte cum desiderio multo current Principes & Prælati, &
totius Cleri generaliter flos & decus, ut tot ac tantos Patres conscriptos
ad ædificationem suam videre valeant, & audire, ac mereatur esse partici-
pes orationum suarum & honorum omnium, quæ sancta Synodus duxerit
statuenda &c. Hurledes står Herre för öfrigt borde lämpa rådet ef-
ter de resandes begjämlikhet, uttrar sig Innocentius vidare: Speramus
enim in Domino, quod interim ille, qui potenter imperat ventis & ma-
ri, frementis freti fluctus sedabit, ut fiat optata tranquillitas navigantibus,
& inimicis reducet ad pacem, ut fiat iter agentibus via tuta.
(5) Innocentius den III:s Bref til Ark. Bisk. i Lund och Biskopen i Riga
1209. *Baluzius* T. 2. p. 560. Ad nostram noueritis audientiam perue-
nisse, quod Sirango ciuis Lundensis per suggestionem falsitatis & veritatis
suppressionem, in quarto affinitatis gradu, quo sumi contingit uxorem, a
nobis dispensationis litteras impetrauit &c. Man har kallat Påfvens in-
sällibaras, villfarighet, och torde det förlätas, at man på en dum och
orimelig sak satt et dumt och orimeligt namn.

§. 6.

Wid de allmänna Kyrko-möten Inste Påfsweliga Majestätet & Rådet
uti sin högsta glans. Helige Fadren hade där företrädet framför
alla öddeliga. Konungar och Kåisare drogo intet i betänklande, **Lateranum.**
at lämna Påfwen främsta rummet. En sådan samling war då
ganfka begjäm till at upfylla hela Christenheten med en ogemen-
högaktning för Romerska Stolen. Det war då intet underligt,
at Innocentius så allswartligen förmanade våra Nordiska Biskopar
at besöka dessa sammantråden, emedan man på intet annat ställe
kunde bättre blifwa öfwerlygd om den Majestät eller Gudome-

Konstens lighet, som med detta Biskops-säte war förenad. Med Guds
 till. från ord, Christus och ewiga saligheten i munnen, och regeringas-
 1200 till kan i hjertat, utöfwades under Gudaktighets sten de grofwaste
 1250. bostwestncken. Men om alle de andre Biskopar hade gjort, som
 de Nordiske, och blifwit borta, hade Hans Apostoliska Majestät
 kommit i ganska stor förlägenhet. Men man war långt willigare
 i andra Länder til at fullgöra Påfwens åstundan, ty til detta
 fierde Lateranensiska Mötet insunno sig i Rom år 1215, två Par-
 triarcher, 72 Arke-Biskopar, 400 Biskopar, 800 Munkar och
 Cändebud från två Kåjsare, från Konungen i Jerusalem, Frank-
 rike, Spanien, Engeland, Böhmen, Dannemark och Cyren,
 utom åtskilliga andra Förstars och regerande mindre Herrars
 Tjenstemän (1). Man uptog då ibland Christna Lärans Tross-
 artiklar Transubstantiationen eller Brödet och Winets förwandling
 i Rattwarden. Man besalte äfwen, at hwar och en Christen
 åtminstone en gång om året skulle bekänna alla sina synder för
 Presten, hwilken hade rättighet at pålågga syndaren en däremot
 swarande penitens utom annat mera dylikt. Tiden's grofhet wi-
 sar sig liksåledes på många sätt, ty där talas om Biskopar, som
 intet kunde predika, och sådana, som hade interdict eller bann
 på Kyrkor, wid förefallande ledighet, til at twinga Församlingen,
 at lösa sig därifrån med penningar (2). Man förnade ock Å-
 tenskaps-förbud inom fierde led, emedan i människjans kropp
 woro fyra wätskor och Elementerna ock woro fyra (3). Utas så
 bindande förnufts-slut kan man altid wänta unbyggeliga försatt-
 ningar. Men den allmänna själawården, som af så mogna
 äfwerläggningar understöddes, betog aldeles intet bekymret om
 Canaans land, utan til des återintagande skulle användas tju-
 gonde penningen af alla andeliga inkomster på tre års tid. Car-
 dinalerne förpliktade sig til en afgift af tionde penningen, och
 Påfwen skänkte därtill först trettio tusend Livres och sedan tre tus-
 send mark Silfwer, hwarjämte alla synders förlåtelse tillades åt
 dem, som wille påtaga sig förket, eller af egna medel besfordra
 et så heligt wärks utförande. At detta alt måtte så mycket lätas
 re wärkställas, påböds inöfwerlid en allmän fred äfwer hela
 Christenheten på fyra års tid, m. m. Wäre Nordiske Prelater,
 som försummat at närwarande taga del i alla dessa herrligheter, åt-
 nyd

nådro lifwål den förmån, at wara beltagande uti utgifterna, som man kan finna af det föregående. Det war lifwål en besynnerlig tycka, at de funnat utan nåpst wara olydige. Men efter de andelige understodo sig wid tilsfälle at draga sig undan den heliga Fadrens besallning och wisla, är det mindre underligt, at de werldslige eller så kallade Sekmän wisade då och då någon motsträfwighet emot Romerska Kyrkans wårande emwålde. Tilförne har man talt om det motstånd, som Lagmännen gjorde emot andeliga Testamenten. Konung Ewercer hade redan i början af detta århundrade friskallat alla andeliga personer från werldslig Domstol, men ingen anledning är, at denna förordning warit wid någon allmän Rikts- eller Herredag wedertagen. Konungen gifwer allenast tiskänna, at han gjort det af den Heliga Andes ingiswelse (4). Om denna Gudomeliga ingiswelsen har man lifwål, efter utseende; intet warit tilsäcneligen öfwertrygad, emedan de werldslige fortforo nu som förr at stämna Presterna til wanliga Tingställen. Innocentius den III beklagar sig högeligen dåröfwer genom Bref af år 1216, men tålmod war annu en omgängelig dygd afwen för Catholska Presterskapet, emedan man wågade intet at gripa til Kyrkans wanliga wapn: och de werldslige wisade sig understundom än driftigare, de tillsatte och affatte Prestes (5). Så snörrätt detta war stridande emot Canoniska lagen, så kunde det lifwål intet anses för olagligt, så länge Konungen och Allmogen afwen hade del i Biskoparnas tillsättande. Man gick än längre uti sin dårshet emot de andeliga, ty når en Biskop war död, tilgrep man afwen Biskops-inkomsterna under warande ledighet, werldslige Domare dömdo i Aften-skaps-mål, och flera dylika saker, som man wille draga under Biskoparnas laglagga, och man fortför, oaktadt Innocentii den III:s beswår, at inkalla Presterna til werldslig Domstol. Så at afwen Honorius den III saun sig förantåten at förnya beswår dåröfwer hos R. Johan self: 229 (6), hwilket och förmodeligen til en del haft den önsade påföljden, efter man finner, at Aften-skaps-mål och andra sådana med Religionen förbundna ärender blifwit updragna åt Biskoparnas ompröfwande, sådan til afwentyrs öfkilliga swårigheter dårwid yppat sig. Såsom en regershus Påfwe kunde fördenstull Honorius den III hafwa fog at utropa de Swenska

Kyrkans för et hådnackadt och stygt föll (7). Men det war beklageligt; att denna hådnackethet intet räckte särdeles länge, emedan hela Påfveliga Kyrko-wäldet med alla sina styggelser blef inom en kort tid ddrestet i Skenninge Wäde fullkomligen naturaliseradt.

(1) Detta år taget af *Bzovius Annal. Baronii* T. 13. p. 214.

(2) *Concilium Lateranense* C. 10. p. 65.

(3) - - - C. 50.

(4) R. Smerker Carlsson börjar Brevet af år 1200 angående de anbeligat frifallelse sålunda: *Noverit discretio nstra nos Sancti Spiritus instituta commonitos &c.* Detta Bref är til en del tryckt hos *Messenius* T. 12. p. 110, men helt och hållet hos *Perringköld Mon.* p. Thiundiam s. 166.

(5) *Innocentii* den III:s Bref hos *Wilde H. P.* p. 380. *Non absque cordis amaritudine intelleximus, quod quidam Laici de regno Suetliæ in viros ecclesiasticos dampnabilem insolentiam exercentes, cum ipsi eorum subire iudicium, & secundum voluntatem eorum ecclesias recipere & dimittere [cogantur].* Wid årtalet måtte wara något trodfel, ty så främt Brevet är skrifvit anno Pontificatus octavo, kan det intet wara 1216.

(6) *Honorius* Papa tertius illustri Regi Suetiæ - - - Unde tacti sumus dolore cordis intrinsecus, quod, sicut ad audientiam nostram pervenit, Tu & Principes & Magnates tui hæc minime attendentes, ecclesias & res ecclesiasticas nimis irreverenter, invito Domino, contrectatis, dum inter alia quibus grauatis easdem, quoties ecclesiam Cathedralē vacare continger, vos bonis vacantis ecclesiæ nimis reprehensibiliter apprehensis, Capitulum, ad quod electio pertinet successoris, ad electionem procedere non sinentes, contra Canonicas sanctiones, quem vultis intruditis in ecclesiam viduatam, dando intruso baculum & annulum Pastoralem. Quidam etiam seculares iudices, sacros canones contemnentes, in contrahendis & dirimendis matrimoniis, & in aliis quam plurimis, jus Episcopale sibi damnabiliter usurpantes, Ecclesias presbyteris dant & aufejunt quando volunt, nec attendentes quod servus suo Domino stat & cadit, Clericos sua iudicia subire compellant, &c. *Vastovius* V. A. p. 170. *Wilde H. P.* p. 385. At Påfven här påminner, at Biskops val borde ske af Dom, Capitel, måste wara et förhastande, ty ännu wore inga Dom, Capitel i Sverige uprättade.

(7) *Honorii* den III:s Bref til Biskopen i Clara och walda Årke, Biskopen i Lund 1223, brukar dessa märkliga ord: cum Upsalensis Metropolis propter indomitam consistentis in ea gentis induritiā &c. *Vastovius* p. 174.

§. 7.

Uti Skenninge Måte 1248 fick änderteligen Kyrko-Regemens Stenninge
 tet sin rätta skapnad genom förbudet af Presternas gistemål, och mde 1248.
 Domherrarnas införande wid Biskops-stolarna. Det hade lik-
 wäl varit otillräckeligt, om ej Wäster-Lagen tillika blifwit införd.
 Vilhelmus Sabinensis brukade wid detta tillfälle en försigtighet eller
 slughet, som förtienar at märkas. Han wägade sig inter at säga,
 det Wästers Gregorii den IX:s Decretales skulle antagas som Lag,
 det hade slagit de werldslige Herrarne och Allmänheten för mycket
 i ögonen, emedan man war ej wan, at i Sverige anse annat
 för Lag, än det som war af Konungen, Lagmännerna och Rikens
 menighet wederbördigen antaget, utan han besaller allenast, at
 Biskoparne under straff af interdict borde skaffa sig inom et års
 förlopp detta herrliga wärk och därutinnan studera efter förstå-
 gan. Uti 12 Capittlet och 13 §. har man gifwit et kort begrep
 om detta oumgångeliga wärk, och är det oemotståndligt, at på
 detta listiga sätt blef Jus Canonicum infördt i Sverige, och
 werldlige Öfwerheten förlorade härigenom långt mer, än han an-
 nars genom många Fältslaktningar och blodiga upror kunnat mi-
 sta. Således hade Cardinalen Vilhelmus wunnit hufvudsystemå-
 let af sin resa til Sverige. Hans öfriga göromål lystade på nå-
 gon mera ordning uti Kyrko-wäsendet, som likwäl war af min-
 dre betydighet, han förordnade nämligen, huru med Kyrko-visi-
 tationer här efter förhållas skulle. Ingen Biskop måtte taga af
 Presten wid sitt andeliga besök mer än hwad, som til nödwän-
 dig förplågning tjena kunde. Dock war denna kostnad dryg nog,
 emedan Presten skulle skaffa förplågning til tjugo Personer och
 hästar, och påstod visitationen i flera dagar, hwilket likwäl så
 lämpades af Cardinalen, at en dag blef afförd, så at hwarest
 visitationen warat tilförne fyra dagar, skulle den hädanefter alle-
 nast råka tre, och så widare. Han påhyste ock en allmän husfred hos
 alla ogifta Prester, och ingen måste understå sig at wäldgästa dem,
 och den som därmed beträddes, hade förbrutit sig under Kyrkans
 band, dock fristallades Konungens och Farkens berjenter härifrån,
 så at de blefwo efter utseende bib.hållne wid sin fordna rätt at
 göra öfwerwäld. Wid straff af bannlysning och tjenstens förlust
 för-

Kyrkans
tillf. från
1200 till
1250.

förböds, at ingen hvarken Arke-Biskop eller Biskop fick förlåna någon werldslig man, af hwad namn han wara måtte, med Kyrkotionden, så at på den grund hvarken Konungen eller Jarl kunde i nödsfall upbåra något af en afgift, som likwål genom deras bedrifwande war införd. Till slut öfwerlämnade Cardinalen åt Biskoparna rättighet at lämna sin Apostoliska afbödsning åt dem, som til följe af detta förordnande hade blifwit förfallne under Kyrkans bann, och skulle denna anderiska och uphuggeliga Förrättning nödwändigt uplösas en gång om året, til alla wederbdrandes andäktiga eftersefnad. Till någon tröst för Presternas börmista Hustrur blefwo de förskonade för den afgift, som til Cardinalens förplågning borde utgå, emedan den af Biskoparna och Kyrkorna skulle betalas. Detta är det hufvudsakeligaste af dessa förtärfeliga stadgar, til hwilkas införande en Cardinal ifrån Rom nödwändigt borde inställa sig. Huru mycket härigenom råta Christendomen besordrades, kan en hwar utan swårighet begripa. Men hwad är det at fråga efter en rätt Christendom i en tid, som war aldeles försänkt i det som ondt war? Christendomen war i et ömkeligt tilstånd i Sverige, men efter utseende war den ännu uflare på andra ställen. Man kan likwål intet fylla denna bedröfweliga omständighet på brist af lärdom, kunskap och förstånd hos Kyrkans Förmän, utan snålhet, dregirighet och regeringssjuka hos Kyrkans Föreståndare förgiftade alla de annars goda egenskaper, som hos åtskilliga utaf dem finnas kunde (1).

(1) Till bewis af hwad i denna §. är anfördt, kan man läsa Statuta Skenningensia hos Wilde H. P. p. 389. Bzovius har wid år 1240 äfwen nämnt detta Wäde, och kallar han orten Scheringe, hwilka förseelser redan af Hardouin äro uptagne wid år 1248.

§. 8.

Biskopar. Hit intil har man ansebt Swenska Kyrkan i allmänhet, man hörde och intet förglömma de Män, som haft Swenska Församlingar uti sin enskylda wärd. Första rummet tillkommer då Arkebiskop Andreas i Lund, så wäl för sin wärdighet af Swenska Kyrkans Primas, som för sina personliga egenskaper. Lundiska Pri-

Primatet war icke allenast bekräftadt af P. Innocentius den III ^{Portans.}
af år 1198, utan ock af Honorius den III. år 1217, och har A. ^{till. från}
B. Andreas haft mycken omsorg om Swenska Kyrko-sakerna, ^{1200 til}
hvilket af det, som redan andraget är, kan ögonfentligen inhäm- ^{1250.}
tas (1). Andreas fördunades på intet sätt af sin stora Före-
midare Arke-Bisfop Absalon, ty om man undantager denna se-
nares Fälscherre-egenskaper, gaf Andreas honom aldeles intet efter;
utan öfwerträfade honom warckeligen i många mål, i synnerhet i
kirdom och bokwett, samt en ömsint wärd om sitt Arke-Bisfop-
liga ämbete, hwarföre ock Påfwen Innocentius den III updrog ho-
nom ett aldeles oinskränkt makt, at göra och låta efter behag bå-
de i Lunds och Upsala Stift, hvilken makt med så widsträckt
ord ingen Arke-Bisfop hwarken före eller efter honom bekom-
mit (2). Ja, man har ock bewis af tillförläteliga Handlingar,
at A. B. Andreas Sunonis warit uphögd til Cardinals-wärdig-
het, hvilken heder ingen annan hwarken Swensk eller Dansk
änjutit, under helg den tiden, då andeliga Norden war under
Romeriska Påswarnas styrel. Man har Bref från Abbot Ger-
vasius i Frankrike, som är skrifwit för 1219, uti hvilket denna
titel honom tillägges, och hwaruti han utomdes med all upmärks-
samhet (3). Så at, såsom denna Prælat warckeli-
gen war af owanlig förtjenst, så war han ock på et owanligt sätt
ansedd därföre, både af inländske och af utlänningar. At likwäl
Andreas intet aldeles försummat, at såsom Här förare wisa sig,
kan man finna af det tåg, som utgick til Lifland 1206, ty wid
detta tillfälle hade Arke-Bisfopen tillika med sina Bröder högsta
befallningen (4). Wården om Stiften hyllesatte honom likwäl al-
drumst, hvilket af de många Bref kan intagas, som Påswarne
på hans förfrågningar låtit afgå, uti hvilka både hans estertänk-
samhet och samwets-ömhet märkes, ehuruwäl äfwen tidens besyn-
nerliga smak råder sig tillika (5). När han annars nämndes, ta-
lade man altid om honom, såsom om en Guds man, och uppen-
bareller såwål som underwärdt hedra hans minne, så framt man
kunde tro dem. De tjena likwäl til at affklädra tiden, hwarföre
de ock i Örthet böda nämnas. Den uppenbarelse, Andreas ha-
de, angår en Figgare i Lund, som gemenligen kallades Pater no-
ster, efter han han altid hade dessa ord i munnen, Pater noster
Sw. R. 3. 2. Del. 311 pro

Enskildt pro omnibus Christianis animabus, eller Fader vår för alla Christ-
 na själar.. Denne 1200 till 1250. uslingen dödde och blef begrafven på S.
 Lars Kyrkogård wid Domkyrkan, och Andreas, som gick och
 spaserade om natten i Biskopshuset, hörde et helt besmyrligt
 buller på Kyrkogården, där åtskilliga röster instämde med hvar-
 andra, och sade: låtom oss bedja Pater noster för Pater noster
 själ [Oremus Pater noster pro anima Pater noster]: dagen därefter
 underrättade sig Arke-Biskopen om någon wid namn Pater no-
 ster nyligen varit begrafven, och då han inhämtat nöjaktig
 kunskap om sakens sammanhang, tackade han GUD, som afwen
 nådeligen hörde de fattigas böner. Detta berättas åtminstone
 af en gammal Författare (6), och har således den förtjenst, at
 det bör anses för et gammalt sladder. Hans underrättelse torde
 vara af mynnare fabrik, ty Magnus Mathie och Hvirfelt omröra,
 huruledes han en Jule-afton på Jwö i Willands Härad, då win
 fattades, låtit hämta warin ur nästa källa, hwilket strökt blifwit
 förwandladt i win. Sådant borde kan hända inter nämnas en
 gång, men huru skal man få et rätt begrep om denna ålders be-
 skaffenhet, om man inter föreställer den sådan som den varit? I
 sitt lefwerne har Andreas wist en besmyrlig återhållighet. Alla
 fredagar fastade han och bar tillika et stort och tungt kors, til at
 så mycket bättre spåka sin lekamen (7). Detta synes och är warfelig
 dåraktigt, i synnerhet hwar fördragningen beträffar; men man
 tro det är ej lika så dåraktigt och mera syndigt, at göda sig i
 klutja, wållust och en understudad begjårlighet? Om hans lär-
 dom och de böcker han sammanstiftwit skal widare omröas stam-
 deles uti Capitlet om Wetenskapernas tillstånd. På slutet af sin
 ålder blef han beswårad af en swår sjukdom, som man denna
 tiden kallade spetalska. Hans anständiga lefnad förbjuder här al-
 la förfärliga mistankar, och dödde han 1228 Witsommaredagen,
 sedan han lämnat sitt Arke-Biskopsdöme, och gömt sig undan
 för alt werldens buller på Jwö. Arke-Biskop Andreas blef
 begrafven i Lunda Domkyrka i norra Choret under sönstren,
 där tillförne varit S. Marthas Capell. Om hans släkt och förf-
 söder, som woro de samme som Arke-Biskop Absalons, är något
 nämnt tillförne uti R. Swerfers lefwerne.

- (1) Innocentii den III:s Bref finnes hos Baluzius Epist. Innocentii III *Expositio* L. I. p. 246, och är dateradt Pontificat. Innocentii Papæ terti anno tilst. från Primo. Hvitfelt s. 168 anför et dylikt dateradt anno quarto eller 1201. 1200 til Det förra är staldt til H. B. Absalon, det senare til Andreas. Det Bref, 1250. som Honorius den III utgaf, stutas på detta sätt: Datum Laterani per manum Rogerii Sanctæ Romanæ ecclesiæ Vice-Cancellarii XVI Kal. Dec. Indiæ. VII Incarnationis Dominicæ M. CC. XVII Pontificatus vero D. Honorii Papæ Terti anno secundo. v. Dalin heropar sig och på et Honorii Bref dat. Kal. Febr. 1216, som skal angå samma ärende, S. N. H. T. 2. s. 187, men det är nu intet til hande. Brefsivet af 1217 är af de Handlingar, som nyligen ankommit från Rom och är communi- cerat af Hr. Rådet Langebeck.
- (2) Innocentius den III i Bref til H. B. Andreas i Lund af d. 19 Nov. 1204, hos Baluzius yttar sig sålunda: Ad hoc honestas fraternitatis Tux induxit, ut tibi benignius concedatur, quæ personis sunt ecclesiasticis concedenda: Ea propter Venerabilis in Christo frater Tux. fraternitati concedimus, ut in Lundensi & Upsalensi Archiepiscopatibus Vice nostra eueilas, destruas, disperdas & dissipas, ædifices & plantes, sicut ad honorem Dei, exaltationem ecclesiæ ac salutem populi tibi commissi videris expedire. In his ergo & aliis Te talem exhibeas, ut fama Tui nominis, quæ suauem diffundit odorem, per hyemem tribulationum temporalium non marcescat, sed in ætibus tuis ver potius & ætatem ostendat, quæ suo agricolæ vineam committenti, fructum reddent uberrimum. Samma Påfves Bref af 1212 yttar et lika förtroende til H. B. Andreas, och nämnes här för Legatus Sedis Apostolicæ så i Sverige som Danmark. Baluzii Litteræ Innoc. T. 2. p. 624. Sedan har Honorius den III uti Bref til H. B. Wallerius och de andra Svenska Biskopar, gifvit Laterani Kal. Febr. 1216, förordnat Hr. Biskopen i Lund, at aldeles uti Påfvens ställe hafva uppgit på Svenska Församlingen: Ex hoc itaque fuit, säger han, quod non tam personæ Venerabilis Fratris nostri Lundensis Archiepiscopi meritum, quam fructum qui provenire poterit animarum sedula moderatione penitantes, vices nostras tam in Lundensi quam in Upsalensi Provinciis eidem Archiepiscopo duximus committendas. Se- dermera tillägges och Hr. Biskopen i Lund Visitationis-rätt både i Dan- nemark och Sverige, då han och vår ådjuta ställig förplågning eller procreation. Så framt detta Brefsivet är ment af H. v. Dalin, uti den punkt som i föregående Anmärkning är omnörd, torde det vara för- skrifvit, ty här talas intet om hwarken Biskops- vigsel eller Pallium, utan allenast om de rättigheter i allmänhet, som Hr. Biskopen i Lund hade som Påfvens Legat. Detta Bref finnes hos Valtovius p. 168, 169.
- (3) Gervasius blef Abbot 1195 uti S. Jussi Kloster uti Stifftet Beauvais i Frankrike. Des Bref til Hr. Biskop Andreas börjas så: Cardinali Episcopo Lundensi Gervasius, accessit ad nos lator præsentium, Venera- bilis in Christo frater H. Abbas Tumetolph. &c. Tumetolph är för- skrifvit för Tumetorp. Brefsivet finnes hos Carl Ludvig Hugo uti des

Kyrkans
hist. främ
r 200 till
1250-

Sacrae Antiquitatis Monumenta Historica, Dogmatica, Diplomatica T. 7. p. 208. Till mera uplysning härutaf kan man läsa Hugos egen Antikritik wid detta Brefvet: *Cardinalis Episcopus*; is erat Andreas Sunonis successus anno 1201 Absaloni, cujus e fratre fuit Pronepos, a Regibus genus ducens. Cardinalitia purpura insignitum ignoravit Ciacconius, Pontanus, discimus a Gervasio. Legatione Apostolica & Archiepiscopali dignitate apud Danos claruit; cesserit a. 1222, &c.

(4) Chronicon Sialandiz p. 53. Hvitfelt T. 1. p. 175.

(5) Ut Antiquæ Collectiones Decretalium, som utkommo i Paris 1609 Fol. träffar man et långt Bref af den sista nämnde Påfven Innocentius den III til Årke-Bisshopen i Lund, Archiepiscopum Lundensem; beggar nelsen däraf kan läsas: Quod pietatem colendo in mandatis Divinis libenter te exerceas, & in lege Domini jugiter meditando consideras vias ejus, epistolarum tuarum verba demonstrant, & testantur fortius quæstiones, quibus Apostolicam sedem pulsas, ut pulsam januam veritatis operiat, & quæ obscura videntur sua responsionis verbis illustres. Jag förskonar såfaren för det öfriga, så mycket håldre, som jag nåsian förtruer, at jag läst igenom detta andeliga stöberblad.

(6) Chronicon Sialandiz p. 56. På samma sida wid des döds. år 1228 finnes denna utlåtelse om vår Årke-Bisshop: Venerabilis & Deo dignus Andreas Archiepiscopus Lundensis ex hac luce migravit ad Dominum. Liber Daticus uti Monumenta Scanensia P. 2. p. 109. Anno ab incarnatione Domini M. CC. XXVII? in nativitate S. Johannis Baptiste obiit Dominus Andreas Lundensis Archiepiscopus quartus, qui divinis & secularibus litteris efficaciter imbutus Ecclesie Dei verbo & exemplo laudabiliter præfuit & profuit, &c.

(7) Arnoldus Lubecensis L. 4. C. 18. p. 161. Et cum [Andreas] esset in negotiis Regis continue occupatus, magna tamen abstinencia se constin-gebat, a qua nec in Romana curia negotiis deditus temperabat, omni sexta feria nihil gustans crucis Dominice bajulus existeret. Ordinatus autem ipsam morum gravitatem non deseruit, humilis & quietus & pudicus & abstinent permansit. - - Avaritiam quoque, quæ est idolorum servitus, cernino detestans, nihil per vim rapere curabat, sed suis contentus beatus dare quam accipere docebat. Om hans lyshet och återhållighet förtjenar denna utlåtelse at läsas, som förekommer uti Chronicon Sialandiz p. 62. Sed quis digna in tanti viri laudem depromat, cum etiam Virgo a familiarissimis suis & verissimis confessoribus & fide dignis in tota vita sua permansisse asseratur. Mera om denna Årke-Bisshops lefverne kan såsom af Magnus Matthie, Hvitfelt och Pontoppidan. Man kan också föra hvad som äfven här tilförne på åstliga ställen är berättadt.

§. 9.

De två Lundiska Årke-Bisshopar som fölgde efter Å. B. Andreas uti detta höga och viktiga ämbete äro mindre namnkunniga,

De

Petrus nämligen och Ulfö. Den förre dödde år 1228 samma kyrkan & år som Arke-Bisshop Andreas (1). Det kan ock vara troligt, at Petrus aldrig varit rätt Arke-Bisshop utan allenast medhjelpare eller Coadjutor. Alminstone war han intet Arke-Bisshop i början af år 1224 eller 1225, emedan Påfwen Honorius den III uti Bref til Bisshopen i Skara och Electus i Lund icke allenast intet nämner honom Arke-Bisshop, utan ock sätter Bisshopen i Skara främst för Lundiska Prälaten, hwilket ingalunda påfat sig med Dömriska Ceremoniellen, så framt han wärfeligen den tiden varit Arke-Bisshop och fått Pallium (2). Man har wäl et annat Bref af samma Påfwe, som är skrifwit 1225, til Arke-Bisshopen i Lund, men det kan vara skrifwit til Arke-Bisshop Andreas sjelf, och är det swår på en hop förfrågningar om några onödiga Kyrko-Ceremonier (3). Kifs-Cancelleren Hvitfelt berättar annars om denna Petrus, at han varit Son af Saxo Grammaticus, som skrifwit Danska Historien. Stephanias wil intet tro, det Saxo såsom Probst i Roskilde kunnat hafwa någon Con. Men nu mera är ej något särdeles twifwelsmål, at Saxo, som författat Daghemmarks Historia, aldrig varit Probst i Roskilde. Dessutan kan det intet nekas, at de andelige Herrar i Danne-mark under denna tiden understundom varit gifte (4). Arke-Bisshop Absalon har ock uti sitt Testamente ihogkommit en Arkebiskops Con, hwilken förmodeligen intet rådnat öfwer den honori länna de gifwa. Utomdes war intet Gisternäts förbudet aldeles så stränge med Domherrarna eller Canonici, som det war med Prästerna, hwilket ock kan slutas af det sjerde Kyrkomöte i Lateranom. Arke-Bisshop Ulfös förtjenster äro ej eller särdeles lysande, han Ulfö dödde 1252, och har han gjort Testamente til hwalfwen och sönskenen i Lunda Domkyrka, samt skänkt trettion markor Guld til Prestikolen där sammastädes, utom några flera dylika friskostigheter (6).

(1) Liber Daticus VI Idus Julii Mon. Scansenis P. 2. p. 126. Anno ab incarnatione Dñi M. CC. XXVIII obiit D. Petrus hujus ecclesie quintus Archiepiscopus &c. Således dödde Petrus d. 10 Julii samma år som Andreas, 17 dagar efter denna senares död, men intet samma månad, som Pontoppidan synes gifwa wid handen.

(2) Begynnelsen på Honorii den III:s Bref är denna: Honorius Episcopus servus servorum Dei Venerabili Fratri Episcopo Scarenis & dilecto filio Electo Lundeni Salutem & Apostolicam benedictionem. Brevet angår Bisshop Olofs styrtning från Strengnäs til Upsala, och finnes bland Ho-

Förslans
tillst. från
1200 till
1250.

- Honorii den III:s Bref L. 8. Ep. 216, som nyligen äro komna från Rom. Valtovius har också låtit trycka detta Bref p. 174, men förkortat titelen. Han hänför också Brefsädet till år 1223. Men som det är daterat VI Kal. Febr. eller den 29 Januarii, anno octavo, måste det vara skrifvet år 1224, ty Honorius blef påfve den 18 Julii 1216. Man kan utaf allt se, at Petrus intet varit ännu Arke, Biskop, ty hvarken hade han då blifvit kallad Eleäus, och än mindre filius.
- (3) Detta Bref af Honorius den III är inryckt af Ord. Raynaldus i det Annales Eccl. T. 13. p. 317, och finnes det äfven bland de från Rom komna Handlingar. Dateringen är utelämnad af Raynaldus, men här lyder han så: IV Id. Aug. Pont. nri an. decimo, eller 1225.
- (4) Stephanus Prolegom. ad Saxonem p. 22. C. 14, anför detta tvifvelsmål, men Pontoppidan har redan gjort påminnelse däremot, som synes vara fullkomligen grundad.
- (5) Absalons Testamente af Sperling p. 15. Nicolaus filio Archidiaconi superpellicem vario forratum. Sperling p. 149 håller för, at denne Archidiaconus varit af Fratribus conversis. Kan så vara, kan också intet vara. Den 31 Canon af Concilium Lateranense IV innehåller följande Stadga: Ad abolendam pessimam quæ in plerisque inolevit ecclesiis corruptelam, firmiter prohibemus, ne canonicorum filii, maxime spurii, canonici fiant in secularibus ecclesiis, in quibus instituti sunt parentes. Och kan man härutaf sluta, at det ännu varit nog allmänt, at Canonici hafte både äkta och oäkta barn. Om Dombherrarnas forar är tals tillförne, och är det utan tvifvel, at Gistermåls förbudet var ännu icke fullkomligen medertagit i Dannemark. Detta målets utredande hör liksom intet hit.
- (6) Som Uffos förnämsta förtjenster synas vara inryckta uti Liber Daticus vid den XVIII Kal. Jan. Mon. Scan. p. 188, kan detta stället äfven läsas här: Anno ab incarnatione Domini M. CC. L. II. Obiit pie memorie Uffo hujus loci Archiepiscopus sextus, qui inter cetera munificentie sue dona terram in Sandby valentem annuatim duas marcas denariorum, quarum altera expenditur in anniversario suo in offerendo & distribuendo inter Canonicos, qui vigiliis & missæ interfuerant, & altera cedat fabricæ ecclesiæ. Item ad quamlibet testudinem in ecclesia majorem centum marcas denariorum, item ad fenestras ecclesiæ CC marcas denar. Ad ambonem XIII mr. auri, item unam capsam argenteam pro aliquis ponderis VIII mr. argenti, præterea prebendam XXIII ad vitam instituit duas cappas curales de cappella sua cum casula, mantica & suppellex. Om hans Förfärdar kan man se Kil. Stobæus ad tria Mon. Lyodensia, hvilket också är tagit af Liber Daticus.

§. 10.

Dr. Biskop. Dese äro de Skoerherdar, som varit sysselsatte med att i Sverige. mäna upsikten öfver Swenska Församlingen. Om Sveriges enskilda Biskopar har man efter vanligheten en något ofullständig

ligare underrättelse. Arke-Bisfop Olof Lambatunga døde år 1200, ^{Rikets tilst.} eller kan hända rättare 1203 (1). Man har sig ganska litet be- ^{från 1200.} kant om denna Prelatens omständigheter, och det lilla, som be- ^{1 til 1250.} rättas, synes vara till större delen ogrundadt, såsom, när det sä- Olof Lam-
ges, at han blifvit wald af Dom-Capitel i Upsala, och haft batunga
säte ibland Konungens Råd. Det förra kan så mycket mindre
påstås, som där war ännu intet Dom-Capitel, och til det senare
fattas bewis. At annars Arke-Bisfops Olaus förlorat sit Pal-
lium genom råddels och på Lundiska Arke-Bisfopens förmålan
blifvit hugnad med et nytt, kan man inhämta af det föregående.
Efter Olofs död har Arke-Bisfops stolen i Upsala någon tid
stått ledig, Å wäl därfore, at Arke-Bisfopen i Lund varit borts-
rest, som för Folkets och Landets besynnerlighet skull, (insolentia
regionis;) såsom Påwen Innocentius den III yttrar sig. Men
ändteligen wid år 1207 kom allmänheten af Prestes och Lekmän
öfwers at wälja R. Swerkers Hof-prest Wallerius til Arke-Bisfop.
Men härwid yppade sig en betydande swårighet, eme-
dan Wallerius war intet född af lagligt äfrenskap, hwilket torde
så mycket säga, at hans föräldrar intet varit wigde. Men det
saknat blef han bibehållen wid det gjorda wal, och døde i A-
pril månad 1219 (2). Påwen Innocentius gifwer honom sielf
det vittnesbörd, at han varit en lärd man (4). Som han hade
i synnerhet at tacka R. Swerker för sin lycka, har han ock wa-
rit honom själfaktig til Danmark, då han efter slaget wid Lena
wardt twungen at draga sig ur Landet. Såsom Innocentius i
synnerhet yrkade på, at Arke-B. Wallerius skulle blifwa stades-
lös (5), lär ingen swårighet hafwa hindrat honom från, at åter
intaga sit Arke-Bisfops-säte, sedan R. Swerker blifvit slagen.
Johannes Magnus gör ock en widlyftig beskrifning om wår Ar-
ke-Bisfops wisa råd, hwilka R. Erik Anutson i synnerhet fölgt
til Rikets allmänna wälfärds befrämjande; men om man wille
fråga, hwarifrån han haft denna upbyggeliga underrättelse, lär
allsamman bero på denna Historie: skrifwares eget föregifwande,
hwilket märkar ingen särdeles öfwerlygelse hos Läsaren. Efter
Wallerii död lär åter Arke-Bisfops-sätet någon tid stått ledigt,
ty uti R. Erik Eriksons Bref af år 1224 d. 31 Julii, hwariges
nom han skänkte Myrby och Eskilunge til Bisfops-stolen i Up-
sa

Rikets tillf.
från 1200
till 1250.

Olof Basatömir.

sala, kallad Olaus allenast Archielectus, dock är lifwål des stads fästelse af Påfwen Honorius den III daterad i Januarii Månad samma år. Olaus hade tilförne varit Biskop i Strängnäs, och kan ej twiflas, at han ju varit i släkt med R. Erik, emedan Konungen kallar honom sin cognatus eller släktinge uti det nu nämnda Bref (6), ty hos oss i Sverige war det intet brukligt, at nämna alla Biskopar för Cousiner eller anhöriga, som i Frankrike är wedertaget. För en Arke-Biskop tilförne hetat Olof, har man gifwit denna et ganska underligt namn, och kallat honom Basatömir. Det är möjligt, at han varit en sträng och allvarsam man, och berömmet Honorius den III honom såsom den där förstod at gjuta win och olja i sären, och kan wäl wara, at en narr därutaf tagit sig tillfälle, at kalla honom bjäsktämne, hvilket nog rimar sig med Påfwiske Biskoparna, som gjorde sig ära utaf at kufwa de fattiga lekman, som ofta intet hade annat at förswära sig med, än et snedt förmust, hvilket de rofdrige Riddarne intet frågade efter; dock sådana gifningar kan hwar och en göra efter behag. Och är man fördenstul intet emot, om någon wil tro, at namnet betecknar; en som war tam i sin bås, men efter utseende tillägges då at war Arke-Biskop en beshynnerlig dygd, emedan hwar häft och ore kan hafwa den tjänsten (7). Olof Basatömir's Pallium hämtades från Rom af Probstén Ganderfred, men huru därutaf kan bewisas, at man då redan i Upsala war betänkt at undändraga sig Lundiska Primatens öfwer-öfyn, är swårt at begripa, ty Arke-Biskopen i Upsala war skyldig at affärda sina utstickade med de Lundiska, til at affämta Arke-Biskops-huädet (8). Arke-Biskop Olof døde i Mars Månad 1234 (9). Om det war förr eller efter slaget wid Eparsåtra, wet man intet med säkerhet. Peringskiöld ansåg wid denna tiden twänne Arke-Biskopar, som hetat Olof, men utan särdeles bewis, och emot alla de äldre förteckningar, som man hafwer på Arke-Biskoparna i Upsala. Peringskiöld beropar sig wäl på et Bref, som denna förste Olof skal hafwa utgihvit, hwaruti han skänker til Dombherrarna i Upsala sin gård Lysby, men Brefsdet är utan datum och torde snarare höra til Arke-Biskopen Olof Larsson, ty han talar om sina många försök jeller, som nog passat sig på denna senare Olof. Olof Basatömir

nies efterträdare war Jarler, hwilken war den Tjunde Arke-Bis-
 skopen i Upsala (10). Namnet låter stort och förnamt, men där-
 före är det intet afgjort, at han war af så förnamt härkomst.
 Utom Ekeninge möte, som i hans tid blef sammankalladt, är
 wäl märkwärdigast, at Upsala fick under honom et ordentligt
 Dom-Capitel, som i början bestod af fyra personer, Dom-
 Prost, nämnligen, Arkedjäfne och två Domherrar eller Cano-
 nici (11), men blef sedermera förökt til långt större antal. Jar-
 ler dödde 1255, och skal man främdeles anföra hwad som an-
 nars om denna Arke-Biskop kan wara märkwärdigt.

Rutland
 till. från
 1200 til
 1250.

- (1) Chronicon Arch. E. Upf. hos Benzeliu p. 38. Quartus Archiepiscopus Upsalensis fuit Dominus Olavus dictus Lambaturga, qui obiit anno Dni M.CC. tertio Idus Novembris et sepultus Upsalix. Om man wille läsa ärtalet och dagen på detta sätt 1203. Id. Nov. blifwer meningen helt annorlunda, och synes bättre komma öfverens med Påfwen Innocentii den III:s Bref. Ty uti Brefsuett af 1201, 9 Kal. Dec. talas om Olof såsom ännu lefwande, och uti samma Påfwes Bref, angående det förölyskade Pallium genom wäld, har Påfwen intet wetat, at Arke-Bis- skopen Olof warit död, hwilket intet kan wara sannolikt, så framt han slutat sin lefnad 1200. O. Cellii lilla Chronicon p. 2 beträffar likwid, at Olof dödde 1200, 3 Idus Nov. Men det är möjligt, at detta stöder sig på det förra Chronicon, då de bägge i detta målet icke juß bewisa, det som nu efterfrågas.
- (2) De förnamsta omständigheter om Arke-Biskop Valerius äro tagne af Innocentii den III:s til Arke-Biskopen i Lund af år 1207 ofskatta skrif- telse, hwarpå man sig ärskilliga gånger tillförne beropar. Här säges i hellsma begynnelsen af Brefsuett: Accepimus, quod bonæ memoriæ Archiepiscopo Upsalensi, viam universæ carnis ingresso, dicta ecclesia tam propter tuæ peregrinationis absentiam, tum etiam propter insolentiam Re- gionis diu mansit Pastoris officio viduata.
- (3) Chronicon Archiep. Upf. hos Benzeliu M. E. p. 38: Quintus Archiepiscopus Upsalensis fuit Dominus Valerius, qui obiit Anno Dni M.CC.XIX septimo Idus Aprilis et sepultus Upsalix. Chronicon af Cel- sius utgifwit 1705: Quintus Valerius Archiepiscopus, qui obiit (Anno Domini M.CC.XIX) VII Idus Aprilis et sepultus Upsalix. Man finner likwid af R. Johan Swerkersons Bref, som är skrifwit 1220, at Wa- lerius ännu lefde, ty han har som witne warit närwarande wid den gälfwa, som Konungen gjort af Smeabot til Risberga Kloster. Slutet af Brefsuett lyder så: Hujus autem Donationis testes sunt Dominus Dax et Valerius Archiepiscopus - - Datum autem in Risbierth, anno ab in- carnatione Domini, M.CC.XX anno Regni nostri quarto, så at Arke-

Svea Rikes Biskopskrönikor antingen äro felaktige, eller hafwa dergs författare tillfr. från börjat äret mid Påsten, då det har sin riktighet.

1200 till 1250. (4) Ut det ofta nämnda Bref af 1207, kallat Innocentius den III:es Biskopen Valerius, vir utique litteratus, et ornatus moribus, et ut credo virtutibus decoratus, så-at om hans lärdom aldeles intet war något tvifvelsmål.

(5) Innocentii den III:s Bref til Episcopus Wastinanus, Lincolniensis et Scaenensis 1208.

(6) R. Eriks Bref är tryckt hos Peringskiöld Mon. p. Thiundiam s. 167. Honorii den III:s Bref af år 1224 är det samma som mid förra s. n. 2. är anfördt, och ser man därutaf, at Olof varit tillkrone Biskop i Strengnäs. Angående des släktkap med R. Erik såer von Dalin s. 186, at Olof varit Son af Ulf Ismarson Bonde, hvilken Ismar varit Broder med R. Erik den Helige. Detta kommer öfverens med Peringskiölds utlåtelse Mon. Uller. s. 132. Men hos Peringskiöld är det alltså en gifning. Ornhielm H. E. p. 596. utfäster likväl släktkapen annorlunda, då han gör Arke-Biskop Olof til R. Eriks Son, fast han likväl rättar sielf denna gifning: med et ord, att går ut på omfä gifningar, och är det öfver omiigt, om han war af Bonde-familien; man kan vara i släkt med en, utan at vara af samma ätt på Fäderne.

(7) Den förra förklaringen af ordet Basatömir är af Biskop Rhyzelius, den senare af Her. H. Cancell. v. Dalin p. 186.

(8) von Dalin Sw. R. H. s. 186 gör denna slutmening af Probsien Gansfreds utstickande, och beropar man sig på Messenius uti T. 2. p. 24. Men man hade gjort tillräckligt, om man beropar sig genast på Huitfeldt T. 1. s. 186, ty därifrån har Messenius tagit sin underrättelse; men hvarken säger Messenius eller Huitfeldt, at Gansfred war stiftad af G. B. Olof, ej eller har man någon anledning, at Gansfred war Probst i Upsala. Emåt om den första Probst, som varit i Upsala, är Bero eller Vidern uti Jarlers tid, ty orden äro indeliga uti Chronicon Archiepiscoporum hos Benzelius p. 43. Primus Præpositus Upsalensis fuit D. Bero, och för öfrigt antingen Gansfred varit stiftad från Lund eller Upsala, bewisar det inga ting i denna omständighet.

(9) Chronicon Archiep. hos Benzelius M. E. p. 38. Sextus Archiepiscopus Upsalensis fuit Dominus Olaus dictus Basatömir, hic obiit anno Domini M.CC.XXXIV. decimo quarto Kal. mensis Aprilis. Celsi Chronicon p. 2. Sextus Archiepiscopus Olaus II. qui obiit M.CC.XXXIV. XIV. Kal. Aprilis et sepultus Ups. Celsius uti sina Anmärkningar til detta stället p. 6 påminner, at han uti et gammalt papper funnit honom vara kallad Olof Råsecammar. Ut Excerpta Caroli Arosensis hos Benzelius p. 23. M.CC.XIX. Olaus Basatömir Archiepiscopus Upsalensis. Om år talet 1220, på hvilket Valerius døde, är riktigt, måste detta wara felaktigt.

(10) Jarler blef wigd til Arke-Biskop 1236. Så berättas i Chronicon Upsalensis Västrense Celsi M.CC.XXXVI. Consecratus est Jarlerus Archiepiscopus tunc. från 1200 till 1250.

(11) Chronicon Archiep. hos Benzeliu M. E. p. 38. Hujus (Jarleri) tempore Collegium Canonicorum secularium institutum est in ecclesia Upsalensi regnante Domino Erico Rege Sueorum, primo enim fuit monachorum, och p. 43. Tempore quo præsuit Ecclesie Upsalensi Dominus Jarlerus, institutum fuit primum Canonicorum secularium in ecclesia Upsalensi, et facti sunt quatuor personæ in Capitulo, videlicet Præpositus, Archidiaconus et duo Canonici. Man ser af dessa witnessbörd, at Arke-Biskoparna för deana tid taqit sig hysittare af Winklar; när några saker skulle Consistorialiter afgöras, men därför var där intet något för- meligt eller ordentligt. Capitel.

§. 11.

De öfrige Swenske Biskopar förtjena ock at blifwa ihog- tomne, ehuruwäl man ej har så särdeles mycken kunskap om deras omhet för rätta Christendomens befrämjande. Man har, eller rättare sagt, borde wänta en stäligen omständelig underretelse om Biskoparna i Linköping och Skara, efter Biskoparna man har om dem någorlunda gamla Krönikor. Men de äro lik i Linköping. wäl både otillräckliga och felaktiga. Efter Linköpings Biskops Krönika dödde Biskop Rol 1196 uti Peregrimsfärd til Jerusalem, Rol. han har icke bestomindre som witne underskrifwit det Brev, som R. Knut Erikson år 1199 utfärdade på et Fiske i Ålskarby, til förmån af Zuleta Kloster (1). I samma Krönika säges om des efterträdare Johannes, at han dödde 1211, då Honorius den III Johan. war Påfwe, hwilket är aldeles oriktigt, ty Honorius blef ej Påfwe förr än 1216. Biskop Carl fölgde Johan uti Biskops Carl. ämbetet i Linköping. Han war Birger Jarl den II:s Bror af Wadbo, och blef tillika med Carl Jarl slagen af Estlandarna wid Rietarla. Hårom är talat tillförne. Så wäl Mellenius som flere hafwa hållit före, at han blifwit slagen 1219 (2), dock har han tillika med Arke-Biskop Valerius underskrifwit Brevet af 1220, uti hwilket Swerbot skänkes til Riebergas Kloster (3). Bengt, som blef Biskop efter Carl, war likaledes af ganska för Bengt. namn släkt, ty han war Bror med en af våra gamla Jarlar, fast man intet kan med wisshet säga, hwad hans namn varit, fast man finner, at det börjades med B. Denne Biskop lär

Rorlands
Bref. från
1200 till
1250.

härwa varit den förste, som tänkt på at inrätta et formeligt Dom-Capitel i Linköping, hvarjät han ock utan swärighet undersick Påfvens Gregorii den IX:s tillåtelse år 1232 (4). Man har ock et Bref utaf Biskop Bengt utaf datum, hwatutinnan han skänker til Nydala Kloster Longasors-qvarn, hwilken sjutton Bönder förmodeligen lämnat til Biskopen för någon jämn pålagd penitents (5), och har B. Dux Svecorum Biskopens broder bekräftat samma gäfwä efter Biskopens död (6). År 1225 inwigde B. Bengt Jungfru Marias Kyrka i Wisby och gaf Enskarna, som henne upbyggt, rättighet at kalla Präst, förunnandes tillika at alla främlingar at wälja sig där grafställe, om så behagades: men i fall någon af Borgarne i Staden åstundade där sin lågerstad, skulle likwäl Sofne-Prästen njuta offer för den afdödas siäl, begravnings-dagen, sjunde dagen, trettionde dagen och ärgångs-dagen. Likaledes förbödd Biskop Bengt, at ingen måtte understå sig at underkasta denna Kyrkan något inrätt, utan wid händelse, at hon med blods-utgjutelse blifwit o-helgad, och har så wäl Wilhelmus Sabiniensis, som Clemens den IV stadfäst detta Biskop Bengts förordnande (7). Annars är ock at märka, det under den tid, som Biskop Bengt förde styrseln af Linköpings Stift, skola Dominican och Fransiscan-Munkarne för första gången inkommit til Sverige, hwarom mera framdeles påminnas skal. Bengts efterträdare war Biskop Laurentius wid år 1232; om honom berättas, at han wigt Årke-Biskop Jarler och varit med wid K. Waldemars Krönng. Men om denna Biskop skal til äfrentyrs något mera berättas framdeles.

Laurentius.

(1) Detta Bref finnes hos Ornhelm H. E. p. 578. Sålom wänte på Rorlands wägnar, härwa underskrifwit Petrus Archiepiscopus Upsalensis, Wilhelmus Strengensis Episcopus, Colo Lyngacopensis Episcopus, Jarpulphus Scarenis Episcopus, Stenarus Wegsöns Episcopus - - Datum est anno Dominice incarnationis M.C.LXXXIX. &c.

(2) St. N. B. E. Benzels Notiz ad Valtorium p. 59.

(3) K. Johans Bref om Sweabots gäfwä til Wisaberga Kloster af år 1220 finnes uti Ornhelms Diplomatar. T. 2. p. 901. Slutet därutaf är andragit wid 21 §. 12 Cap. n. 5 här frammanför.

(4) Gregorii den IX:s Bolla, daterad Anagni IV. Non. Nov. a. Pont. VI. eller 1232. J. f. Wilde H. P. p. 388.

(5) Detta Bref finnes uti Nydala Klosters Perme-bok i Antiquets - Ar - Kyrkans chivum, begynnelsen därutaf är sådan: Vniuersis Christi fidelibus præsenti-
bus et futuris hoc scriptum inuentibus B. miseratione Diuina Lingopen-
sis Episcopus in perpetuum. Noverint universi hanc visori paginam vel
audiuri, Chetillum, Beronem &c. nobis torrentem locum molendinorum
a vulgo dictum Longofors cum suis attinentiis pro causa ipsis imposita ex-
mendasse &c. 1200 till 1250.

(6) Jarleas B. Bref finnes äfwen uti Nydalas Kloster - bok. Det hitth-
rande därutaf är anfördt wid 13 §. n. 7. C. 12. Och har man tilli-
fämat, at det intet kan wara Birger Jarl af Wiålbö, ej eller förmo-
deligen Bengt Jarl.

(7) Biskop Bengts Bref lyder så: Vniuersis Christi Fidelibus Wisby appli-
cantibus B. miseratione diuina Lingopen-
sis Episcopus salutem cum oratio-
num deuotione. - - volumus memorie commendare constructa ecclesia
per manus Teutonicorum, fundatorum rogatu ad honorem S. Dei Gene-
triciæ Mariæ VI Kal. Aug. dedicauimus - - Concessimus ipsis ecclesiis va-
cante, saluo honore nostro, nostrorumque successorum libere eligere sacer-
dotem, dummodo sibi per manum nostram cura committatur animarum.
Hospitibus uero uenientibus et recedentibus concedimus locum sepulturae,
ubi sibi prouiderint in extremis: De Burgenlibus si ibidem elegerint se-
pulturam, ne fiat in præiudicium aliorum sacerdotum sic statuimus, ut ad-
dito sacerdote parochiali et testibus ydoneis, cum laborant in extremis,
ad prædictam ecclesiam si placuerint, eligant sepulturam, tali interposito
tenore, ut presbiter Parochialis in die exsequiarum, et in septimo et in
tricesimo et in anniuersario oblationem pro anima defuncti percipiat, se-
cundum quod visum fuerit heredibus - - Datum Wisby anno Dni
1225.

§. 12.

Skara. Biskopar under denna tiden hafwa warit Johan Biskopar i
Zyrne, Wernander eller Wernhard, Bengt Unge, Stenar Skara,
och Laurentius. Johan Zyrne berömmes för rättwisa och mild-
het, och war född i Wåringe tre mil från Skara. At han wa-
rit af Adelige släkten Zorn, är ingen anledning. Wernhard lär
hafwa warit en god Gästgiffware, ty om honom säger Brynolf i Wernhard:
i sin Biskops - Krönika:

Zan spardi hwarken bröd, skål eller Fanna,
Ty hade han hyllest af alla manna.

Hans efterträdare synes hafwa warit en fullkomlig Påswist Bengt.
Biskop efter tidens smak, ty han samlade härwapn, brynjor och

Rykans skidbar, war besutan hård, hastig och besallande både emot Her-
 tilst. från
 1200 till
 1250.
 dan han snarare minskade än öfke Biskopsinkomsterna. Om detta
 berättar at han war af Adelig ått, wet jag intet, men Pering-
 skiöld säger, at han varit K. Eriks Frände, och at det intygges
 af Kongliga Brevhen 1219 och 1223 (1). B. Bengt nämnes
 ock uti K. Erik Eriksons Brev af 1224, men där kallas han in-
 tet Konungens Frände, men Cancekler och Kongelig Råd. Des
Stenar. efterträdare Stenar war af fribornen ått, och i släkt med K. E-
 rik (2), om honom säges, at han unde alla wäl, hwarföre ock
 alla både lekte och lärde både för hans själ. At han varit fri-
 kostig emot de studerande är möjligt, men intet bewis kan där-
 om af de äldre ansdras; wid Wästgötha-Lagen står wäl, at Lär-
 dir mån äghu gort bidia själ hans, men hwem wet intet, at
 Lärde i denna tidens skrifter är det samma som Prest eller Klerk,
 och är det B. Brynolls egen uttällelse, som man nyligen brukat,
 då där sadet, at lekte och lärde både gode för honom. Biskop
Lars. Lars är mer namnkunnig under K. Waldemars regering, hwar-
 före ock des märkwärdigheter sparas til följande Capitel. Det är
 intet mödan wärdt, at uppehålla Läsaren med en hop nakna
 namn af de sista Biskopar i de andra Stiften, utan länmar
 man detta arbete til deras undersökning, som med Stiftens om-
 ständeliga Historia syfvelsätta sig. Dock bör man intet glömma
Johannes Johannes Erengislasen Biskop i Werid. På sit möderne war
 son, Bisk.
 i Werid.
 han släkt med Danska Konunga-huset, och berömmes för guds-
 fruktan, ödmjukhet, sedighet och anständighet, vir bonus et humi-
 lis, pius et modestus; uti hans tid är S. Sigfrids Lefwerve för-
 fattadt, wifswels utan på denna hederliga mannens bedrifwande,
 under Swerker Carlsons Regering wid år 1205 (3). Man kan
 om de öfriga denna tidens Biskopar rådfråga sig hos våra wan-
 liga Biskops-Krönikor. Något skal ock wid slutet af detta år-
 hundrad ansdras.

(1) Peringskiöld Mon. Ulleråk. p. 132.

(2) N. B. E. Benzeli Hamark. til Mon. Ecclesiastica p. 229. Det skri-
 ga som påminnes om Glara Biskopar, är tagit dels af B. Brynolls
 Biskops-Kronika hos E. Benzeli i Mon. Eccl. p. 72, dels af Bihar-
 get wid Wästgötha-Lagen.

(13) Håsom kan man se Förteckningen på Wägnis Biskopar, uti Hrt. Biskopstaden E. Benzeli Anmärkningar til Vastovius p. 77.

Reklans
tillfr. från
1200 til
1250.

§. 13.

Efter den gifna anledning har man åtminstone fått namn på en hel hop Herrar och Män, som borde värda sig om Swenska Församlingen til rätta Christendomens bestämjande. Brist på Handlingar, och det där af flytande inder förordsakar, at man intet kan, som man önsade, utföra deras rätta förtjenster. Man finner af alting, at man varit mycket mån om at förbättra de Andeligas inkomster, och förnöja Påswarnas ideliga fordringar, ehuruwål Påswe giården eller Petters penningen utgiel nog långsamt och trögt underfundom. Hwarföre ock Biskopen i Westerås gifwit Påsven tillkänna, at denna bestättning för mer än fem år innessod, hwilket gaf anledning åt Honorius den III, at låta afgå sin skrifwelse til alla Sweriges inbyggare, med förmaning, at de oförtdswat söka til at afbörda sig denna skyldighet. Ty St. Pehr, som denna skatt egentligen tilkom, kunde annars blifwa mislynt dardswer, och desutan war Biskopen i Westerås berättigad, at med bann hemisöka de försummeliga (1). Samma Påswe föreskrifwer ock huru Tjugonde delen af de Andeligas Lönde borde förwandlas i penningar, och aflämnas til någon af Cardinalerna som därom fått enstyk befallning (2). Men den wisaste Påsweliga inkomsten inside af Biskoparna för deras bekräftelse, Pallium och mera dylikt, som kunde intet sela eller brista. Emot detta alt länade Helige Fadren sin wälsignelse och syndernas förlåtelse, när han på anständigt sätt härom blef anmodad. En sådan Påswelig syndas förlåtelse länade Gregorius den IX at alla dem, som på S. Lars Fäst besökte Domkyrkan i Upsala, hwarjante tjugo dagars afat förundes på den penitents, som af deras själesfriare kunde wara pålagd (3). Man har likwål swårt för at begripa, huru härigenom någon warfelig förbättring på Christendomen kunde wäntas. Gudstjenstens förändrande på Latin lär ej eller hafwa warfakt mycket uppbyggelse, och när gemene man lärde sig utantill Latinska böner, kan man ock twifla om den nytta, som annars är ofskiljaktig från Guds namns afwarliga afkallande. Sjelfwa Plunstenarne bibehålla minnet af

Gudstjensten på Latin.

Kyrkans den latinska andakt, som wid de dödas Grifter till den aflednas
 till från hvilka utöfwades, då man läste Pater noster [Batern - östir] för
 1200 till den dödas själ (4). Man finner sedermera förordnadt, at Pater
 1250, noster, Ave Maria och Credo skulle öfversättas på Swenska och
 läsas för Menigheten, hvilket synes fulltyga, at det varit bris-
 feligt tillförs, at äfwen läsa dessa Böner på Latin, så at upbyg-
 gelsen af den offentliga och nog präktiga allmänna Gudsämbeten
 måtte hafwa varit ganska liten. Sålunda användes förnämsta
 omsorgen på det utvärtes, och hela Christendomen förvandlades
 till sådant, som hwarken kunde förbättra sederna eller hjertat.
 Man har et gammalt Kyrko: mötes beslut, som är gjordt af
 Arke: Biskop Andreas och de andre Biskoparne, som woro för-
 samlade på Seland. Det som här stadgades öfvertygar om en
 orimlig Kyrko: disciplin och ömselig Christendom. Men som
 Penitents. det tillika gifwer ljus uti denna tidens penitents och bikt, kan man
 anföra några punkter därutaf. Om en moder af wåpa förqwarf
 sit barn, blef hon underkastad tre års penitents och tre Carener.
 Under första Carenen borde hon alla Tisdagar och Torsdagar
 intet äta annat än Fisk, och när den war förbi, kunde Biskopen
 lämna henne tillstånd at gå i Kyrkan, men under de följande
 två Carenen hade hon lof at äta Fisk, Tisdagar, Edgerda-
 gar och Söndagar. Dock skulle hon icke bestomindre, under
 Långfastan, tre weckor om S. Johannis, tre weckor wid Michels-
 måsjan, och hela Aldwenter alla Fredagar fasta på wass och bröd,
 till des hennes tre års penitents war fullbordad. Men om et så-
 dant barn förqwasdes innan det blef döpt, och förr än modren
 blifwit frisk, skulle sadren anses som mandräpare, och plikta med
 sju års penitents (5). • För blodskam ankom det på Biskopens om-
 pröfwande, antingen den brotliga skulle påläggas at fara till Rom,
 eller ock försöna brottet med fjorton års penitents, med mera.
 Kan wäl något mera dåraktigt och mindre Christeligt försönings-
 sätt upptäckas? Och som alla förselsor woro altid med sådan
 Kyrko: aga sammanfogade, kan man nog finna, at de wid Kyr-
 fors best. utlofwade indulgentier måtte blifwa af mycket folk utaf
 ringare hopen nyttjade, då åter intygandet öfwer deras närwa-
 relse borde insättas nu med större, nu med mindre afgift till we-
 derbröande, efter omständigheterna, och kan man altid wara för-
 så

fäkrad at de förnämre woro öfwer detta gäckleri, och försonade *Rorlans*
 sina förfæller på behändigare sätt. Denna stadgan gjordes *un. till. från*
 der en af denna tidens förståndigaste och lärdaſte Prelater, näm- *1200 till*
 ligen Arke-Biskop Andreas, hwilken med mycken förtjenſt haf- *1250.*
 wer lifwål warit nog smittad af tidens orimmelighet, och en sam-
 wetsdm tilgiftwenhet för Romerſka Stolen. De förfrågningar,
 han gjorde hos Påfwen om en hop Ryrko-Ceremonier af ſöga
 wärde, lämna et nytt bewis på Christendomens beſynnerlighet.
 Dessa ſamwets-frågor angå, om man wid Meſſans förrättande *Ryrko-Ce-*
 ſulle ſätta brödet eller hoſtien fram för kalken, eller på wänſtra *remontier.*
 ſidan, om man ſulle lyſta up kalken med ſit tåcke, corporale,
 och ſätta den ſedan neder, då man forſade dårdſwer, och ſedan
 lyſta up den ſamma med tåckelſe eller utan tåckelſe, och om for-
 ſandet då borde ſte med den andra handen, widare ſedan hoſtien
 eller brödet war brunit i tre ſtycken, om Preſten då borde lägga
 de två delarne på paronen, och hålla den tredje i handen til ut-
 delningen, eller ock om han kunde hålla alla tre delarna i handen
 tilliſka. Widare frågar Biskopen, om han kunde hålla Meſſa
 utan pallium och åmbets-toſſor m. m. (6). Öfwer alt detta läm-
 nade Påfwen ſin Apoſtoliſka uttydning, och ſwarade helt wäl be-
 tänkt, at olika ſedwånjor i ſådana omſtåndigheter intet ſkada Gæ-
 ligheten, allenäſt intet något canoniskt eller Lagligt förbud låg i
 wägen. Förfrågningen angående Pallium hade något hwar fun-
 nat ſwara på, utan at wara Påfwe. Denna grantagenhet gif-
 wer en ny målning på tiden, ty då man gör af ſmå ſaker bety-
 dande ſamwetsmål, bliſwa wärkeliga högmål anſedda för ſmå
 ſaker och lapperi, och om man intet bedrager ſig, lär detta wara
 rätta bilden af denna tidens Christendom.

(1) Honorius den III uti Bref til Swenſka menigheten 1220 hos *Vaſtovius*
 p. 172. Miramur non modicum, quod ſicut Venerabilis Frater noſter
 . . . Aroſienſis Epiſcopus ſuis nobis litteris intimavit, cenſum ipſum jam a
 quinquennio et amplius, licet ab eodem Epiſcopo fueritis requiſiti, in anima-
 rum veſtrarum periculum ſolvere neglexiſtis, ut igitur divina et beati Petri,
 cui cenſus debetur hujusmodi, evitetis offenſam &c.

(2) Honorius III Archiep. Valleris et ſuffraganeis 1216. *Vaſtovius* p. 169.

(3) *Peringskiöld* Mon. per Triundiam p. 168. At ſådana Aſtats-bref bliſwit
 expedierade för intet, har man ingen anledning, utan ſamma regel haf-
 wer utan twiſmel warit gällande, ſom war löſen ſedermera: Gade Gyl-
 Sw. R. 3. 2 Del. 811 lens

Dyrlans
tillf. från
1200 til
1250.

Iena varit flere, hafse affattit wordit mere, säger S. Britas Hospi-
talis Föreståndare till Åke Njelson Cott uti sit Bref af år 1470. Dan-
ska Magaz. i T. s. 101.

(4) Dikman uti sina Hämärkningar öfver Kunsten s. 118 anför en Kuu-
ritning som lyftas på detta sätt: Vidhom wara bannern öfifr dera sal
til ro ok til nadar allum Kristnum shalum.

(5) Detta Mötes. beslut har aldrig varit tryckt och är affkrifvit af en gam-
mal Handbok, som Cancellie - Rådet v. Siernman ågt och meddelat af
D. Olof Celsius i Stockholm. De punkter som här äro anförda lyda så:
Si qua mater infantem suum oppresserit, triennis poenitentia cum tribus
carenis ei debet injungi. Quare sic penam expleat ut 3:a et quinta teria
piscibus vescatur, qua completa poterit ab Episcopo in ecclesiam introduci,
ita tamen quod residuas duas compleat habens licentiam 3:a et 7:ma Fe-
ria et Sabbato comedendi pisces. Observet quoque in Quadragesimali
tempore, tres hebdomadas circa festum S:ti Johannis et 3: circa festum
S:ti Michaelis et totum adventum, in quibus per sextas terias in pane et
aqua remanebit, donec triennium terminetur: Pro infante non baptizato.
Si cujus infans non baptizatus opprimatur, antequam mulier de partu con-
valuerit, Patri septennis poenitentia injungatur. De enormi incestu. De
illis qui enormem incestum committunt, videlicet quod Pater filiam &c.
cognoscat, arbitrio Dyocesani Episcopi committimus, ut consideratis cir-
cumstantiis personarum eas ad sedem Apostolicam transmittat, vel domi
manentibus quatuordecim annorum poenitentiam injungat.

(6) Honorii den III:s Bref är tryckt hos O. Raynaldus Annal. E. T. 13.
p. 317. Tua nos duxit Fraternitas consolendos, ut cum quidam presby-
teri celebrantes missarum solennia, ponant hostiam ante calicem, quidam
in sinistro latere calicis, et quidam leuent calicem corporali contactum,
deponantque, dum signant et iterum leuent rectum, quidam vero discoo-
pertum leuent, et una manu tenentes elevatum, altera manu signent, qui-
damque de tribus partibus quæ fuerint in hostia, duas super patenam ponant,
et quidam illas tenentes in manu communicent, super calicem illas neque-
quam ponentes, quid tibi sit in ejusmodi varietate tenendum. - - &c.
Inquisitioni quoque tertie respondemus, quod tam in tua quam in aliena
diocesi potes absque pallio et sandaliis celebrare. &c.

S. 14.

Rya Heli
80R.

Ena beynnerliga Heliga Dominicus och Franciscus hade i
medlerid upstigit i Christendomen, och som desse äfwen i Nor-
den funnit tilbedjare och efterföljare, bör man också hafwa någon
funktas om dessa förunderliga Helgon. Dominicus war en Epä-
nior af Familjen Gusman. han påtog sig en ganska sträng les-
nad

nad och började predika 1199. Om honom berättas förunder-
 ligheter af alla slag. Han upväckte döda ända til Jhratio i sän-
 der, botade sjukdomar och gjorde mirakel långt flere än Kristus
 och alla Apostlarne gjorde; detta allt lär swärligen tros af swen af
 Catholikerna sjelfwa. Och hans sätt at bewisa sina prediknis-
 gars sanning emot Albigenerna, lär i våra tider hwarken hålla
 profwer eller begäras. Han begärde nämligen af dem, at de
 skulle upfatta sina Tros-artiklar, han wille däremot af swen skrif-
 teligen författa sina, hwarester man genom en god eldbrasa skul-
 le pröfwa, hwilken lära war den riktigaste. Dessa bägge bekän-
 nelser kastad i på elden, Albigenernas förbrändes, men Domi-
 nici hög ofskadd ur brasan. Om man än kunde tro detta, wär-
 kade det likwäl intet någon särdeles öfwerlygelse, ej eller har
 hwarken Apostlarne eller Kristus öfwerlygat på sådant sätt.
 Det af honom uprättade Bøne-formulaire, som han fäde af
 Jungfru Maria, war ej eller särdeles upbyggeligt. Man borde
 nämligen läsa et hundrade femtio gånger Ave Maria, och emellan
 hwart tionde, en gång Pater noster, och skulle härigenom lättare
 omvändas och än större underwark fullbordas. Sådant war
 det ryktbara Rosarium eller Jungfru Marias Rosenkrants, och
 på det man intet skulle sara will i räkningen, bar man på ar-
 men et band med 150 stenar på och wid hwar tionde en större.
 Huru kan sådant gyckleri wara Gudi behageligt? Med sådana
 egenskaper hopfogade Dominicus en häftig åhåga til at omvända
 lättare, men därtill brukades långt annat än Rosarium, hwilket
 af Albigenernas grusweliga förödelse kan intagas. På det det-
 ta nit intet skulle förgås med honom, inrättade han en egen Mun-
 ke-Orden, som af Påfwen Innocentius den III blef gillad år
 1215 på Lateranensissa mötet, oaktat det redan war beslutat, at in-
 ga nya Munke-Orden borde tillåtas (1), hwilket allena öfwerly-
 gar, at Påfwarne woro wäl angelägna om nya stadgars för-
 sätande, men woro tillika aldeles obekymrade om deras efter-
 lefwande. Efter en så underlig, som besynnerlig wandel, dödde
 Dominicus 1221, och blef år 1235 af Gregorius den IX förklar-
 rad för helig. Hans Munke-Orden har namn af Dominicaner,
 Swarte-Bröder och Predikare. Franciscus från Assis i Italien Franciscus.
 begynnade sin obegripeliga andakts-utöfning på samma tid som Da-

1. **Pris**
 1200 till
 1250.

1250. **St. Franciscus**. Han började sin försakelse med at afkläda sig aldeles naken och således affade sig på en gång alt werldsligit. Han dämpade sina naturliga begärelser dels med nållor, dels därmed, at han tvåltrade sig naken i snöden. Emellan alt detta lyfte af wien då och då underwatt. Som fattigdomen ansågs af honom för den förnämsta Christna dygden, blefwo och hans Ordens Bröder förbundna til tiggeri, de blefwo af Påfwen stadfästade samma år som Dominicanerne. Man hwarken kan eller bör anse föra på detta stället dessa Munk: ordens märkwärdigheter. De wonna et otroligt bifall, de fördrötes oändeligen, men at Christendomen därigenom förbättrades, kan man med intet skal påstå. Man botade dårskaper med dårskaper, och sänigheter med sänigheter. Franciscus dödde 1226, och blef lifaledes af P. Gregorius den IX Canoniserad 1228. Hans Munk: Ordens Bröder blefwo kallade de Franciscaner, Grå: bröder och Minoritter (2).

(1) Concilium Lateranense IV. Can. 13. Ne nimia Religionum diversitas gravem in ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cetero novam religionem inveniat, sed quicumque voluerit ad religionem converti, unam de approbatis assumat. Similiter qui voluerit Religionem domum fundere de novo, regulam et institutionem accipiat de religionibus approbatis.

(2) Man har här intet anfört annat om Dominicus och Franciscus än det man kan få igen hos Bzovius samt fortsatt Cardinalen Baronii Annales uti 13:de Tomen. Bartholomæus Albiensis Pisaans, som i skriftvis jämförelse emellan Christus och Franciscus, år 1399, Conformitates S. Francisci cum Domino nostro Jesu Christo, har gifvit tillfälle til en mycket bitande skrift, som är näst bekant under namn af Alcoran des Cordeliers. Den som annars har lust at se sig åt säniaheter, som berättas om detta Helgon, kan wara nöad med dens som Bayle uprepat uti sit Dictionaire under Titelen François d'Assise. Det vittnesbörd som Chronicon Sialandix p. 55 gifver åt S. Franciscus, kan man dock til öfverflöd läsa här. Sedan Auctor talt om des resa til Syrien, nitrat han sig således: Columbina simplicitate plenus (Franciscus) omnes creaturas ad creatoris amorem hortatur, prædicat avibus, auditur ab eis, tanguntur ab ipso, nec nisi licentiatæ recedunt. Om någon hos oss vill predika för foglar och fiskar, bles han säkert intet hållen för helig.

5. 15.

Dominican. Dessa beömmertliga Ordens - Stiftare fingo et ganska stort till
Kloster i lopp, och berättas, at S. Franciscus hållit et allmänt möte med
Norden: sina Ordens-bröder och repdragare 1219, uti hwilket femtusend
per.

personer varit närvarande. Com man wid alla tillfällen i Swe-
rige varit benägen at apa efter utländska seder, både i ondt och
gødt, så war man ock strax tillredt, at emottaga dessa Munk-
swärmar innom wåra Gødhusta gränser, och har Probstén Gans-
dested, då han war i Rom at afhämta Pallium åt Årke-Biskop
Olof i Upsala, förmådt S. Dominicus til at affärda en Ewensst
Munk benämnd Simon och en Lundebo wid namn Nils til
Eigtuna, at de där skulle sätta sig neder wid E. Peters Kyrka.
Eålendes hade redan Dominicus den heder, at han såg sin tropp
fördt med tillbedjare från Norden. Dessa två Ordensbröder
kommo ock til Eigtuna, men efter Årke-Biskop Olof intet wille
iåla dem där, tog Knut Långe dem til sig och lät dem sätta sig
neder i Efo intet långt från Upsala. Men deras wistande blef
ej eller långwarigt på denna orden, utan de begåfwo sig til Lund,
hwar et Kloster af Predikare-Orden redan varit anlagdt 1221,
och wardt Simon den förste Prior för Dominicanerna i Lund.
Ed berättar Hvittelt, och af honom Messenius (1). Men åretas-
len måste wara felaktige, emedån Årke-Biskopen Valerius intet
war død 1219, och kunde således Gansdested intet afhämta nå-
got Pallium til Olof det året, hwilket redan tillförne är påmint.
Ejsswa saken lår dock för öfrigt hafwa sin riktighet. Ty det
är oförnekligt, at Predik-Bröderne eller Dominicanerne i Lund
woro redan år 1243 uti sådant anseende, at de woro Apostoliska
Stolens Upbördsman. Detta intyggar Påswen Innocentius d. IV
genom Bref til Prioren Petrus, uti hwilket han besaller honom
öfwerlämna til Påswens Nuntius Johannes de Placentia de pennin-
gar, som Prioren upburit på Gregorii den IX:s befallning, af
dem, som lätit forka sig til Canaans Lands eröfning, men sun-
nit sig förantlåna at lösa sig ifrån sitt löfte med penningar (2).
Dessa Predik-Bröder hade ock af Gregorius den IX år 1229 er-
hållit den förmån, at deras Kyrkor skulle kallat Conventual-Kyr-
kor, och at de tillika skulle hafwa frihet, at hafwa Kyrkogårdar
eller begravnings-platser wid sina Kyrkor (3). Men ehuruwäl
Dominicanerne i början intet erhöillo säkra boningsplatser i Swe-
rige, hafwa de dock ej långt därefter fått fast fot i Riket, emedan
det skal hafwa handt medan Bengt war Biskop i Linköping.
Det blifwer likwål understundom swårt nog, at utmärcka sielsswa
årren

delser. Manar som man är nu sysselsatt med at visa när Dominicaner, Rorlans
ne kommit til Sverige, bdr man intet lämna opåmint, at et Bref sin tilst. från
nes utgissvit af Munken Thoric från Sigtuna daterat år 1208, uti hwil. 1200 til
let han tillstär sig hafwa fått til län af Predik. Brödderna i Sigtuna 1250.
et Breuiarium, som efter hans döds skulle återställas til Klofret; På hwil-
ken råkning Dominicanerna varit bosade i Sigtuna långt för den tid
som här i §. är utfatt. Men at här är fel i ättalet kan ingalun-
da twiflas.

§. 16.

Franciscan-Munkarne erhöilo ock wid samma tid^{er} eller ättminst Franciscan-
stone fort därefter sitt säkra hemwist här i Norden, ty man ser Klofret.
af en Arke-Bjäfnes Testamente här i Lund af år 1223, at han
icke allenast med sin friskostighet ihogkommit Predik. Brödderna, utan
ock Minoriterna, och uti et dylikt af år 1238 (1) nämnas lifale-
des bdgge dessa nymodiga Munke-Orden. Biskop Kol i Linköping
har ock uti sitt Testamente af år 1207 hugnat Minoriterna i Östra
Aros eller nya Upsala med en gåfwa af två mark Eilfwer. Li-
kaledes måtte Enköpings Kloster nödwändigt wara af denna^{er} tis-
den, ty Arke-Biskop Laurentius blef därifrån uphögd til sin
Arke-Biskops-wärdighet wid år 1255, ehuruwål Peringsköld
säger, at det war et Bernhardin-Kloster (2). När man nu lägger
dessa heliga främlingar til de andra Kloster som tillsörne varit instifta-
de, blifwer antalet af dessa reuelshads-samsund stort nog och nå-
stan för stort, så at man hade kunnat spara den kostnad, som til
nya Klosters upbyggande blifwit använd. Men denna yra at
uprätta Kloster utmärker dessa tiders tänkesätt. Andra tider haf-
wa åter haft andra favorit-därskaper; och rått förnuftiga och
och nyttiga försättningar hafwa nästan i alla tider varit fäl-
lönra. Men Dominicaner och Franciscan-Kloster dro ingalun. Andra Klo-
ster.
da de enda som under detta Tidehwaras wist sig för första gån-
gen i Sverige. Rifeberga Munke-Kloster inrättades af K. Rifeberga.
Ewerker Carlsson. Eko Kloster är stiftade först af Knut Långe Klo-
ster.
til Dominicanernas tjenst, men när de öfwerfissvit sin nya bo-
nings-plats och satt sig neder i Lund, hafwa Munnorna från
Bharums Kloster fått inrymme här (3). Inrättningen af Klo-
stret i Ekstuna hänföres af B. Rhyzelius til K. Waldemars
tid,

Kyrkans tid, men det är utan all tvifvel äldre, ty man har Bref af tillst. från Gregorius den IX år 1231, hvaruti han bekräftar för Bröderna 1200 till af S. Johannis Hospital i Eskilstuna, icke allenast besittningen 1250. af Eskilstuna Kyrka, som Biskop Wilhelm i Strengnads dem tillagde med Arke-Biskop Staffans och Birger Jarls samtycke, hvarken senare hade jus Patronatus til Kyrkan, utan ock den egen- dom i Aby och Arby, som de fått til skänks af samma Herre.

Frater 6. Dese Munkar woro af en helt annan Orden än de förre, ty de Johannes kallad Frateres domus Hospitalis beati Johannis Jerosolymitani. Och Hospit. kan man härutaf sinna, at detta sällskap är et af de äldsta Munk- Jerosolymj. Orden man haft här i Sverige (4).

Winn.

(1) Et Disp. de Templis Lundensibus här i Lnhb 1756. p. 21, och Tyce- nis Diägnis Testamento af år 1238 uti Boetii Johannis Samling p. 225.

(2) *Peringsköld* Mon. Ulleråk. p. 134.

(3) Man kan se här om *Rhyzelii* Monasteriologis.

(4) Det man har anfördt, bevises af Gregorii IX:s Bolla daterad Reate VIII Id. Sept. Pont. a. V. eller 1231. Det hithörande lyder så: Gregorius Ep. S. S. D. dilectis filiis Priori & fratribus Hospitalis Jerosolymitani in Dacia S. & ap. R. Expropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu Ecclesiam beati Eskilli martiris & Pontificis de Tunz, quam bonæ memoriæ W. Stregnensis Episcopus loci diocesanus Capitali sui accedente consensu pia videlicet liberalitate concessit & piz recordationis S. Uplandensis Archiepiscopus metropolitani eorum, de assensu carissimi in Christo filii K. Regis illustris, Nobilis viri B. ducis Sveciæ, qui jus Patronatus in eadem ecclesia dicitur habere, suis literis conformavit - - nec non ea quæ ab eodem Duce in locis, quæ dicantur Aby & Arby proponitis eos adeptos, sicut ea omnia iuste & pacifice possidetis - - vobis & per vos hospitali vestro confirmamus.

§. 17.

Bröderskap Om dessa Klosters helighet war. öfwertygelsen ganska stor; med Klo. och som deras böner ansågos för mycket krafftiga infor GUD til Åren. at förlofa de afdödas själar från skärvelden, är det intet underligt, at man genom gäfwor sökte at blifwa beläste af Munkarnas förböner. Detta skedde icke allenast af dem som på sitt yttersta qwaldes af en sådan skärvels-ångest, utan man skaffade sig ock gemenskap eller bröderskap med dessa rentefnads-personer, när man war frisk och sund. Sålendes finner man af et Bref af år

1244,

1244, at Nicolaus Ulfsson Prest och Canik i Oslo med sin broders Lars Ulfssons samtycke skänkt til Gaba Kloster en fastig-
het i Näsbyhulta för sin, sina Föräldrars och Släktingars själar på den dag, han med sin broder fick broderskap med förbemålte Munkar (1). Ja man war så intagen af förträffeligheten af detta bröderskap, at Klostren sins emellan gjort et sådant Prästskap, på det alla deras Ledamöter skulle hafwa förmån af de måsor, böner och sånger, som utan uppehåll i Klostren fördrättades. En dylik böne- eller måsgegemenkap war högtideligen fastställt redan 1136 emellan Klostren i Lund, Dalby, Roskilde, Odense, Viberg, Westervik, Ravensburg och Helmsward, och war således aftalt, at så snart munkskap intopp om någon död från dessa samhällen, skulle strax en allmän bön och måsa sjungas för den döda. Den hunde, trettonde och årsmots-dagen skulle likaledes wid Högmåse-, Ötte- och Ålfonsång hållas bön för den afledna, hvarsöre och de afdödas namn inrycktes uti deras Klosterkalender, och årsmots-dagen firades sedernera allt utföre uti emärkdeliga tider (2). Den som endast behagar slå up Liber Daticus Lundensis; och där se de många dödas namn som wid hwar dag äro antecknade, kan därutaf nogsamit finna til hwad ouphörligt måsande man genom en sådan inrättning war förpliktad. Och den ensaldiga hopen, som war en håpen och undrande åskådare af en så idkellig Gudstjenst, upfylldes af en andäktig högaftning för et så heligt ställe. Åstundan til gemenskap af en sådan härlighet måste nödvändigt söda utaf sig en beständig friskostighet, som ej eller uphört, så länge Romersk-Catholska Religionen med sin andäktiga dumhet härskade i Norden. Det är sant, et godt hjerta önskar alla människor både lefwande och döda wäl, men som GUD intet befalt förböner för de sednare, anwänder man hädre sitt wälgörande sinne till understöd för de lefwande, än til musicerande för de döda. Denna utwärdes helighet lockade och ofelbart många ensaldiga själar til at ingifwa sig i Klostren. Men det war tillika säkert, at heligheten förswann wid inträdet, hvarsöre och många togo sig tillfällen at flykta ur Klostren. Dese affällingar woro de hifseligaste straff förbehållne, om de kunde ertappas, så at intet annat än et usele och ofaligt lif lämnades åt en sådan syndare, ty han war långt hårdare medfart underkastad,
Sw. R. 3. 2 Del. M m m stad,

Rorlan
till. febr
1200 til
1250.

Kyrkans stad, än de grofvaste bostävar och misgärningsmän annars så ut-
 till. från stå (3). Jag undrar om någon ting kan tydeligare utmärka
 1200 till
 1250. orimligheten och ogudaktigheten af Romerska Catholska grund-
 satserna.

(1) Detta Bref finnes i *Örnbilms Diplomatar*. T. II. p. 689. Slatet
 på Brefsvet lyder så: Datum in prædicto monasterio Saba ipso die nati-
 vitatis S. Johannis Baptiste, quando Ego cum prædicto fratre meo accepi
 fraternitatem cum prædictis fratribus anno Domini M. CC. XLIV die
 quo supra.

(2) Om detta Bröderskap finnes följande Anmärkning uti *Mon. Scanensis*
 P. 2. p. 269. Nomina ecclesiarum, quæ nobis fratres & sorores in Chri-
 sto nostras orationes cotidie expectant, & suas nobis debent tam vivis
 quam defunctis, sicut a majoribus nostris accepimus: *Dalhyensis, Ros-
 childensis, Rhenensis, Westermicensis, Ravensburgensis, Helmwardi-
 censis*. Hi omnes habent societatem & fraternitatem nostram, ut cum
 brevis defuncti nostri ad illos, ut illorum ad nos venerit, communis pro
 eo fiat oratio, & missa celebretur cum reliquo defunctorum officio, faci-
 ant etiam pro eo fratres septenarium & tricenarium. - - Actum in clau-
 stro S. Laurentii anno D. M. C. XXXVI, ind. XVI. mense decem-
 bri &c.

(3) Påfven Honorius den III. har genom Bref til Arke-Biskopen i Lund
 utträtt sig på detta sätt: *Honorius &c. Venerabili fratri - - Archiepi-
 scopo Lundensi &c.* a nobis edoceri [cupis] quid de Apostolis sit agen-
 dum, cum in custodia detinentur, eo quod minis vel blanditiis nullatenus
 possint induci, ut abjectum monachalem habitum resumant. Ad quod tibi
 breuiter respondemus, quod tales, si volueris, potes ita sub grati custodia
 coarctare, quod solummodo vita sibi misera reservetur, donec a sua præsum-
 ptionis nequitia resipiscant. D. Romæ ap. S. Petrum secunda Non. Maji
 Pont. nr. anno secundo eller 1218. Brefsvet finnes uti *Samlingen af*
 denna Påfves Bref L. 2. Ep. 1067, som nyligen kommit til Köpenhamn,
 communicerat af Langebeck. För några år sedan då Öfverste Baron
 Ramel lät uphugga den nya Kyrkan vid Svits Kloster, och gamla
 Kloster Kyrkan blef nederbruten, fann man i väggen et bekrangel med
 en skrefven bok, och är all anledning, at denna syndare för en sådan af-
 säklighet här blifvit lefmande inmurad.

§. 18.

Så framt Romerske Påfvarne hafte allvar med något an-
 nat, än at regera och samla penningar, skulle man tro, at El-
 stercienster Orden ännu bibehållit sig uti sitt fordna anseende, angä-
 ende

ende nit at fortplanta Christendomen: emedan Honorius den III ^{Portans}
 år 1220 lät utgå Bref til Arke-Biskopen i Upsala och Bisko- ^{tillfrån}
 pen i Skara, at de, wid nästa Märrensindö- ¹²⁰⁰ tiden, borde affän- ^{til}
 da tre eller fyra Munkar i synnerhet af Cistercienser-Orden, som ¹²⁵⁰
 skulle infinna sig i Rom hos Hans Helighet, på det han seder-
 mera kunde affärda dem till ätskilliga andra orter at förkunna
 Evangelium. Helige Fadren utbreder i sin skrifvelse en ganska
 oväntad wältalighet, inblandandes Historien om Rachel och Lea,
 samt den senares Dudaïm, eller Mandragoræ, och säger för öfrigt,
 at desse utstuckade borde rida på glänsande Äsnor, hafwa lifwet i
 salmod och döden i önskan (1). Man wet intet, om denna
 Äsnestjutsen, som den wältatande Öfwerherden utlofwar, reat
 några at påtaga sig denna Apostoliska färd. Tröartom, man
 har ordsak at tro, det Munkarne hast liksom goda skäl at blifwa
 hemma, som Honorius hast at upmuntra och förmana til resan,
 och hans Apostoliska Helighet får ändå så mycket mindre hafwa
 tagit det enädigt up, som han til äfwenlyrs intet särdeles ment
 därmed. Alminstone hafwer intet Innocentius den IV wisat nå-
 got misshag emot Cistercienser-Munkarna år 1249, då han ge-
 nom et ganska nådigt Bref uptager hela denna Orden uti sitt
 faderliga beskydd, och förbjuder, at ingen Prälat, ehö det wara
 kan, må understå sig at falla någon af Cistercienser-Munkarne
 til Prestmöte eller annan andelig Domstol, mycket mindre at be-
 lägga någon Munk af denna Menighet med penitens, bann eller inter-
 dict, utan borde alla försesler, som kunde begås af dessa Ordens
 Munkar, komma under den råst, som Abboten och deras Klosters
 Consistorium funne skälighet at förordna (2). Genom et annat ^{Munkar}
 Bref af samma datum, förunnar Innocentius den IV samma för- ^{friskallas fr.}
 mån at alla Cisterciensernas Hjon, Bagare, Juköpare, och an- ^{undergifs}
 dra wälgynnare, så at detta andeliga sällskap war til alla delar ^{wenhet ut-}
 friskalladt från Biskoparnas och wanliga Dom-Capitlens lagsa- ^{der Bisko-}
 ga (3). Uti et enda mål liksom borde de på Biskoparnas fall- ^{parad.}
 se inställa sig, när fråga war om tron och Religionen, men då
 woro de at anse som Biskoparnas Rådgifware, och ingalunda,
 som underhafwande. Ätskillige andre Munkar woro begäfwade
 med samma friheter, och Påstroen hade således i dessa samsund en
 beständig och nijsk. Lifwakt, som han kunde i nödsfall bruka emot

Portans hellska Biskoparna, så framt de någon gång skulle vilja öfver-
 lifst. från strida sina lagliga skänkor och misbruka sin myndighet med öf-
 1200. till dosättande af den vördnad och undergifvenhet, som de annars
 1250. woro Romerska Etolen skyldige. Således war alt uträknadt,
 jämnfadt och aspassadt uti Romerska Kyrko: wäldet, och ingen ting,
 så mycket möjligt war, länades til tanklös wåda. Påswarne,
 den ene efter den andre, woro upliffwade af samma anda, fölgde
 och i akt togo samma flokrets: och regerings: reglor, då däremot
 de werldslige Regerande ymsade reglor och regerings: sätt, icke all-
 näst wid Konunga: ombytet, utan snart sagt wid alla wäderskif-
 ten, då det lirket är underligt, at werldsliga regeringen wärlade
 alt utföre, men den andeliga däremot rotades alt mer och mer.

(1) Honorii den III:s Bref finnes hos Vastovius p. 171. Man kan se
 älså här några meningar af denna Påfveliga skrifvelse, til bewis af denna
 andeliga wälsallighet. Duximus excitandos ut in hac undecima hora con-
 ducti mandragoris Lyæ ingrediatur cubiculum, & vineam Domini stu-
 deant propagare, laboraturi quasi breui horæ spatio in eadem, & diurni
 denarii præmium recepturi. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta
 mandamus, quatenus in Provincia tua quatuor viros opinionis synceræ,
 ac litterarum probatæ, vel tres seu saltem duos cujuscunque reli-
 gionis sive ordinis, in Cisterciensi præsertim, cui Dominus benedixit
 a mari usque ad mare ipsius extendendo palmitem, eligas, qui su-
 per nitentes asinos ascendentes, habentesque vitam in patientia, & mor-
 tem in desiderio, sponte velint animas suas offerre discrimini, & benedicere
 Domino, parati pro ipsius nomine, si opus fuerit, martyrium sustinere, ac
 ipsos usque ad festum beati martini ad præsentiam nostram transmitti-
 tes, &c.

(2) Innocentii den IV:s Bref til alla Abbotar af Cistercienser-Orden dateradt Lug-
 dani V Kal. Febr. Pontificatus anno septimo eller den 28 Januarij. 1249,
 hos Örnhielm Bullar. T. 1. p. 337. . . . Nos igitur attendentes, quod
 et si ex suscepti cura regiminis, de universis Sanctæ matris ecclesiæ filiis cu-
 ram & sollicitudinem severe teneamus, de illis tamen specialius cogitare
 nos convenit, qui postpositis vanitatibus seculi jugem impendant Domino
 famulatum, ac volentes . . . vestram super præmissis in posterum sollicitu-
 dine providere, ut nullus Vos seu monasteriorum vestrorum personas ad
 synodos vel forenses convenus, nisi pro fide duntaxat, vel hujusmodi placite
 seu capitula vel forum penitentialia absque mandato sedis Apostolicæ spe-
 ciali evocare etiam ratione delicti præsumat, maxime cum Vos filii abba-
 tes punire excessus quoslibet secundum statuta vestri Ordinis parati sitis,
 auctoritate præsentium distictius inhibemus, decernentes eadem auctorita-
 te sententias, si quas hæc occasione per præsumptionem cujuscunque pro-
 mulgari contigerit, irritas & inanes, salvo in omnibus Apostolicæ sedis
 mandato &c. (3)

(3) Detta Innocentii Bref finnes ock hos Oranhielm på samma Ställe **Kyrkans**
P. 339. tillfr. från

1200 till
1250.

§. 19.

Man har fört förut nämnt tvåanne utländska Helgons ämin- **Ewenska**
nelse, man bör fördenstull ock ihogkomma de Ewenska, som blif- **Helige.**
wit räknade ibland de heliga, fast man har swårt för at begripa,
på hwad grund de förwårswat sig en så hedrande åtanke
hos Efterwerlden. Dese äro Zollinger eller Holmgeir Folkunge,
Carl Folkunge, Carl Biskop i Linköping och en Folkunge och
Thomas Biskopen i Åbo, hwilka alla af Vastovius äro upförde
på Helgon-listan. Holmgeir Folkunges helighet bewisades, medan
han lefde, genom upror emot sin lagliga Öfwerhet, man har talt
om honom tillförne; men efter hans död hafwa underwårsk helgat
hans graf, hwilka utan twifwel woro af samma natur, som andra
denna tidens jättekn, allstrade af snålhet, och sammansatte af
ofanning (1). Carl Folkunge, som Vastovius bestrifwer, dödde
i sält mot Lithouerna, sedan Waldemar blifwit Konung i Swe-
rige, och hörd således til andra hälften af detta århundrad. Om
Carl Biskopen i Linköping är talt tillförne, man wet, at han af
Estländarna blef ihjälslagen, men om någon annan helighet har
man ingen kunskap. Ej eller wet man genom hwad förtjänst Biskop
Thomas förskaffat sig rättighet at blifwa insatt ibland de heliga.
Han war Biskop i Åbo, och i hans tid blef Finnska Biskops-
sätet flyttadt til Åbo ifrån Nendamaäki 1228. År 1234 har han ut-
gifwit et Bref, uti hwilket han kallar sig Dei gratia Finnensis
Abocensis Episcopus, och skänker en Tomt i Wasbo: sockn til sin
Capellan, och dödde 1248 på Gottland (2). Detta öfwertryggar
likwiil intet om någon helighet. Det är ock et onödigt besvär,
at undersöka, af hwilken Påfwe dese förmente helgon blifwit
canoniserade, ty denna heder, så framt det är någon, hafwa de
wårkeligen intet åtnjutit. Kan hända at man på deras årsmöts-
dag uphängt tapeter om eller på deras grafwar, som är nedersta
graden af Romerska beatificationen, men til något widare är al-
deles ingen anledning. Man finner ej eller, at deras namn i nå-
gon Helgeboms-Kalender äro inryckta, icke en gång ibland den

Kyrkans stora skara af heliga, som uti Acta Sanctorum Antwerpiensia blifvit från glömskan förvarade, så mycket jag kunnat märka. Själfwa Mellenius har ock gått dem aldeles förbi uti sin Scandia. Holsinger undantagande (3).

- (1) Om sådana Helgon, som Holmgeir, har Ericus Olai p. 102 lämnat en fullständig och ganska lämpelig beskrifning, han säger: reputantur Sancti, qui tantis malis guerrarum, homicidiorum, rapinarum aut ceterorum innumerabilium malorum, nullo jure, sed sola sua superbia præstiterunt occasionem. Man kan intet besöka Ericus Olai för partisk i detta målet, utan som han war sjelf af Påfswiska Åraun, och Prest, kan man med all trygghet beropa sig på hans vittnesbörd.
- (2) Om Thomas berättar Vastorius intet annat, än at han predikat för Finnarne och tillika beseglat sin predikning med sitt blod. Andre åter utom Johannes Magus och de som honori sölja, weta intet af denna omständighet. Om denna Biskop har Paulus Justen lämnat of följande berättelse uti sitt Chronicon hos Nettelblat Schwedische Bibliothec P. 1. p. 57. D. Thomas natione anghens, ordinis Prædicatorum, prius Canonici Upsalensis, obiit anno D. 1248 in Visby Gotlandie, quo se contulerat propter Ruthenorum & Curoniam furorem. Detta har Mellenius infört i sin Biskops Krönika p. 106. På hwad grund han kan säga wara Engelsman, wet jag intet. Hans döds-år bekräftas af Chronicon Vastrenense Celsi p. 6, och hopfogas med Ulf Jarls död, så at detsam synes intet wara något twiwelsmål. Det öfriga som här anföres, är på et annat ställe tillförne beskrift.
- (3) Mellenius Scandia T. 9. p. 39, nämner Holsinger, men de andra intet.

§. 20.

Det som nu i förhet är andragit om Kyrkans tillstånd under dessa femtio år, kan gifwa något litet begrep om tiden och wälde. Man bör dock påminna något om Påfswarnas anstalter til Canaans lands eröfrande, i hwilken affigt det fierde Lateranensiska Mödet egentligen war sammankalladt; man har talt om själfwa mödet tillförne så wäl som den då bewilljade beskattning. Innocentius den III fick ej se något förståg til Canaans land, emedan han dödde 1216. Honorius den III. Innocentii närmaste efterträdare, fortsfor uti samma nit om förlorwade landets eröfring, skref ock til Konungen i Sverige i samma årende 1222, och låter honom tillika weta, at Råisar Fredrik den II föresatt sig med full

fullkomligt allvar, at uprätta de Christnas herravälde i Orientens ^{Frank}ten, och är det i detta Bref, som Påfwen förebär, at det skulle ^{tillfrån} vara en stor wanheder för de Swenska, om de, hwilka varit wa- ¹²⁰⁰ ne at vara de främste och förste, nu skulle blifwa de sidste til et ¹²⁵⁰ så heligt wärfs utförande (1). Kåjsaren fullgjorde ock sitt löfte 1229, anlände til Canaan, fick tillbaka Jerusalem, Bethlehem, Nazareth och Eidon: men som Påfwen Gregorius den IX imedertid upväckt fientlighet emot Kåjsaren uti Italien, blef han nödsakad at öfvergifwa alla sina utan blodsurgjutelse wundna förmåner, och förswara sina egna länder emot en oförsonlig Påfwe, som in- ter kunde råta, at Kåjsaren såsom bannlyst hade understått sig utan Påfwens aflösning berråda dessa helgade orter. På sådant sätt blef genom Påfwens eget förwällande hela Kåisar Fredriks härskad fruktslös och onyttig. Antwärligen företog sig Konungen i Frankrike Ludvig den IX eller helige det sista förståget mot Sa- racenerna til Canaans lands eröfrande år 1249. Men som hans Krigshär efter någon medgång i början blef slagen, och han self fången, samt på swåra wilkor sedermera lösgifwen, förgiet de werldsliga Herrar all lust til dessa äfwenlyrliga färder; churmwäl Påfwarne, det oaktadt, fortforo icke destomindre at upmuntra Christenheten til et kraftigt deltagande däruti, och under denna mantel insamlade Påfwarne dryga Penninge = summor, til des ändteligen denna dårskap genom tidens längd afstadnade helt och hållet. Under dessa rörelser satt man uti Swerige helt stilla i an- seende til någon allmän Krigsrustning emot Saracenerna. Det är likwäl oförnekligt, at många hos oss låto förka sig til dessa heliga och narvaktiga upååg, men löste penningar ifrån per- sonliga deltagandet däruti (2), hwilket ock utan twifwel varit til Apostoliska Stolens wälbehag. Påfwarne insågo nogsamte fåfång- heten af dessa förwifflade tilbud, men woro imedertid nögde at under et så andåktigt förebärande strapa samman penningar. Det kan ock vara, at enskilda personer för egen räkning insunnit sig wid Kåisar Fredriks titrustning, fast ingen ting däröf om uti våra magra Krönikor kunnat insynas. Men nya tider, nya för- sämningar wid et nytt Tidshvarf öfna sig i Swenska Historien; och nya affigter, nya anläggningar tråda fram på Göthiska Skä- deplansen.

Enligt den, när deras Kloster blifwit anlagde: at R. Erik Låspe stiftat tillfrån Ealmare Kloster 1232, är ej särdeles sannolikt, emedan han då 1200 till 1250. var fördrifwen ut Riket af Knut Långewich hans medhållare, så framt man intet wil hålla före, at han under sitt wistande i Danemärk gifwit dem tilstånd at sättra sig neder där å orten, hwilket kan wara troligt, och de sedermärka berjent sig därutaf. Man berättar ock at Skenninge Kloster blifwit uprättadt 1234, och Sigtuna 1237 (4). Men det passat sig intet at här anställa en granlaga undersökning om år och tid i sådana saker, det är nog, at man något när utsatt tiden, när denna Munke-Orden kommit til Sverige (5).

- (1) Hvitfeldt D. R. T. 1. s. 186. Messenius Sc. T. 2. p. 24, 25.
- (2) Påfwen Innocentii den IV:s Bref är affskrifwit af Originaler, hwilket Secreter Hagelberg i Stockholm meddelat är Herr E. R. Langebeck 1754, det lyder så: Innocentius Episcopus S. S. D. dilecto filio Fratri Petro Priori domus fratrum Prædicatorum Londensium Salutem & Apostolicam benedictionem. Cum in regno Danorum auctoritate patris memorie G. Papæ Prædecessoris nostri de redemptione votorum cruce signatorum, ejusdem regni pro subsidio terræ Sanctæ receperis, sicut pro certo didicimus, quandam jam nobis expressam pecunie quantitatem, Devotioni Turæ præsentium auctoritate mandamus atque præcipimus, quatenus pecuniam ipsam dilecto filio Magistro Johanni de Placencia Acolito & Cappellano nostro, quem pro his & aliis Apostolicæ sedis & terræ Sanctæ negotiis ad partes illas duximus destinandum, non differas assignare &c. D. Laterani II Kal. Januar. Pont. n. anno primo.
- (3) Gregorius Episcopus S. S. D. Dilectis filiis Magistro & Fratribus ordinis Prædicatorum S. & op. B. Cum tanquam veri & fideles Christi Ministri elegeritis vobis in domo Domini mansiones, dignum esse credimus, ut habitacula vestra inter alias honorabiles congregationes fidelium statuamus. Hinc est igitur, quod vestris supplicationibus inclinati præsentium auctoritate decernimus, ut ecclesiæ vestræ omnes, ubi conventus existunt, Conventuales vocentur. Concedentes vobis nichilominus licentiam ut in ipsis ecclesiis ad opus fratrum & familiæ vestræ habere libere cimiteria valeatis. Nulli &c. D. Perusii X. Kal. Febr. Pont. n. anno secundo. Affskrifwit af H. Langebeck utaf hellsma Pergaments - Originaler, communicerade af Herr Mölman 1754.
- (4) v. Dalins S. R. H. 2 T. s. 201.
- (5) Uti kunskapen om Ewenska Klostren kan man i spennerhet bruka Bissöp Rhyzelius uti des Monasteriologia, hwilken likwäl underskandom för mycket sålgt Messenius, hwilken, fast förfrdd med mycken insigt, har dock underskandom lämnat sina Läsare gifningar i stället för otwifwelaktiga påståelser.

delser. Ånars som man är nu sossesatt med at wisa när Dominicaner. Rytant
ne kommit til Sverige, bdr man intet lämna opåminst, at et Bref sin. tilst. frå
nes utgifwit af Munken Thoric från Sigtuna daterat år 1208, uti hwil. 1200 til
let han tilstår sig hafwa fått til län af Predik. Bröðerna i Sigtuna 1250.
et Breuiarium, som efter hans döds skulle återställas til Klofret; På hwil-
ken råkning Dominicanerna varit bosatte i Sigtuna långt för den tid
som här i §. är utsett. Men at här är fel i årtalet kan ingalun-
da twiflas.

§. 16.

Franciscan-Munkarne erhöilo ock wid samma tid. eller åtminst Franciscan-
stone fort därefter sitt säkra hemwist här i Norden, ty man ser Klofret.
af en Årke:Diaknes Testamente här i Lund af år 1223, at han
icke allenast med sin friskostighet ihogkommit Predik. Bröðerna, utan
ock Minoriterna, och uti et dylikt af år 1238 (1) nämnas likale-
des bägge dessa nymodiga Munke: Orden. Biskop Kol i Linköping
har ock uti sitt Testamente af år 1207 hugnat Minoriterna i Östra
Åros eller nya Upsala med en gåfwa af två mark Eillswoer. Li-
kaledes måtte Enköpings Kloster nödwändigt wara af denna ti-
den, ty Årke:Biskop Laurentius blef därifrån uphögd til sin
Årke:Biskops:wärdighet wid år 1255, ehuruwål Peringsköld
säger, at det war et Bernhardin:Kloster (2). När man nu lägger
dessa heliga främlingar til de andra Kloster som tilförne varit instifta-
de, blifwer antalet af dessa rentefnads:samsund stort nog och nå-
stan för stort, så at man hade kunnat spara den kostnad, som til
nya Klosters upbyggande blifwit använd. Men denna yra at
uprätta Kloster utmärker dessa tiders tänkesätt. Andra tider haf-
wa åter haft andra favorit-därskaper; och rätt förnustiga och
och nyttiga försättningar hafwa nästan i alla tider varit sål-
lynta. Men Dominicaner och Franciscan:Kloster dro ingalun. Andra Klo-
da de enda som under detta Tidewaras wist sig för första gån- ser.
gen i Sverige. Nisseberga Munke:Kloster inrättades af K. Nisseberga.
Ewerker Carlsson. Esko Kloster är stiftadt först af Knut Långe Esko Klo-
til Dominicanernas tjenst, men när de öfwergifwit sin nya bo- ser.
nings:plats och satt sig neder i Lund, hafwa Munnorna från
Bparungs Kloster fått inrymme här (3). Inrättningen af Klo-
fret i Eskilstuna hänföres af B. Rhyzelius til K. Waldemars
tid,

Kyrkans tid, men det är utan all tvifvel äldre, ty man har Bref af
 1200 till 1250. Gregorius den IX år 1231, hvaruti han bekräftar för Bröderna
 af S. Johannis Hospital i Eskilstuna, icke allenast besittningen
 af Eskilstuna Kyrka, som Biskop Wilhelm i Strengnäs dem till-
 lagde med Arke-Biskop Staffans och Birger Jarls samtycke,
 hvilken senare hade jas Patronatus til Kyrkan, utan ock den egen-
 dom i Aby och Arby, som de fått til skänks af samma Herre.

Fratres 6. Desse Munkar woro af en helt annan Orden än de förre, ty de
 Johannis fallas Fratres domus Hospitalis beati Johannis Jerosolymitani. Och
 Hospit. kan man härutaf sinna, at detta sällskap är et af de äldsta Munk-
 Jerosolymi- Orden man haft här i Sverige (4).

Winn.

(1) Et Disp. de Templis Lundensibus här i Land 1756. p. 21, och Tyce-
 nis Diägnis Testamente af år 1238 uti Boken Johannis Samling p. 225.

(2) Peringsköld Mon. Ulleråk. p. 134.

(3) Man kan se här om Rhyzelii Monasteriologia.

(4) Det man har anfördt, bewises af Gregorii IX:s Bulla daterad Reate VIII
 Id. Sept. Pont. a. V. eller 1231. Det hitthörande lyder så: Gregorius
 Ep. S. S. D. dilectis filiis Priori & fratribus Hospitalis Jerosolymitani in
 Dacia S. & ap. B. Espropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postu-
 lationibus grato concurrentes assensu Ecclesiam beati Eskilli martiris &
 Pontificis de Tunz, quam bonæ memoriæ W. Stregnensis Episcopus loci
 diocesanus Capituli sui accedente consensu pia videlicet liberalitate concessit
 & piz recordationis S. Uplandensis Archiepiscopus metropolitanus eorum,
 de assensu carissimæ in Christo filii K. Regis illustris, Nobilis viri B.
 ducis Sveciæ, qui jus Patronatus in eadem ecclesia dicitur habere, suis lit-
 teris conformavit - - - nec non ea quæ ab eodem Duce in locis, quæ
 dicantur Aby & Arby proponitis eos adeptos, sicut ea omnia iuste &
 pacifice possidetis - - - vobis & per vos hospitali vestro confirmamus.

§. 17.

Bröderskap Om dessa Klosters helighet war. Sverrigelsen ganfka stor;
 med Klo. och som deras böner ansågos för mycket kraftiga insför SLD til
 . Aren. at förlofa de afdödas själar från skärselfden, är det intet under-
 ligt, at man genom gäfwor sökte at blifwa beläfrig af Munkar-
 nas förböner. Detta skedde icke allenast af dem som på sitt yttre
 sta gvaldes af en sådan skärselfs-ångest, utan man skaffade sig
 ock gemenskap eller bröderskap med dessa renlesnads-personer, när
 man war frist och sund. Sålendes finner man af et Bref af år

1244, at Nicolaus Ulfsson Prest och Canik i Oslo med sin bror Lars Ulfssons samtycke skänkte til Gaba Kloster en fastig, till. se'n
 bet i Nidshulta för sin, sina Föräldrares och Släktingars själar 1200 til
 på den dag, han med sin broder fick broderskap med förbemaiste 1250.
 Munkar (1). Ja man war så intagen af förträffeligheten af
 detta bröderskap, at Klostren sine emellan gjort et sådant fräfs-
 skap, på det alla deras Ledamöter skulle hafwa förmån af de
 måsor, böder och sänger, som utan uppehåll i Klostren fördrättas
 des. En dylik böne- eller måsgegemenkap war högtideligen fast-
 stäld redan 1136 emellan Klostren i Lund, Dalby, Roskild, Odens-
 se, Wiberg, Westervik, Ravensburg och Helmward, och war
 således afstelt, at så snart kunnskap inlopp om någon död från
 dessa samhällen, skulle strax en allmän bön och måsa sjungas för
 den döda. Den siunde, tretionde och årsmors-dagen skulle lika-
 ledes wid Högmäs-, Otte- och Åstronsång hållas bön för den af-
 sedna, hvarsföre och de afdödas namn inrycktes uti deras Kloster-
 Kalender, och årsmors-dagen firades sedernera alt utföre uti
 ewärdeliga tider (2). Den som endast behagar slå up Liber Da-
 nicus Lundensis, och där se de många dödas namn som wid hwar
 dag äro antecknade, kan därutaf nogsamit finna til hwad ouphörs-
 ligt måsande man genom en sådan inredning war förpliktad.
 Och den ensaldiga hopen, som war en håpen och undrande åstän-
 dare af en så idkellig Gudstjenst, upsyldes af en andäktig högäf-
 ning för et så heligt ställe. Åstundan til gemenskap af en sådan
 hårlighet måste nödwändigt föda utaf sig en beständig friskostighet,
 som ej eller uphört, så länge Romersk-Catholska Religionen med sin
 andäktiga dumhet härskade i Norden. Det är sant, et godt
 hjerta önskar alla människor både lefwande och döda wäl, men
 som GUD intet befalt förböner för de sednare, använder man
 hildre sitt wälsgörande sinne till understödd för de lefwande, än
 til musicerande för de döda. Denna utwärdes helighet lockade
 och ofelbart många ensaldiga själar til at ingifwa sig i Klostren.
 Men det war tillika säkert, at heligheten förswann wid inträdet,
 hvarsföre och många togo sig tillfällen at flykta ur Klostren. Dese
 ofällingar woro de hiffeligaste straff förbehållne, om de kunde er-
 lappas, så at intet annat än et ufele och ofaligt lif lämnades åt
 en sådan syndare, ty han war långt hårdare medfart underkä-
 Sw. R. 3. 2 Del. M m m stad,

Kyrkans stad, än de grofvaste bostvar och misshandlingsmän annars så in-
tillst. från stå (3). Jag undrar om någon ting kan tydeligare utmärka
1200 till
1250. orimligheten och ogudaktigheten af Romerska Catholska grunda-
satserna.

(1) Detta Bref finnes i *Ornbielms Diplomatar*. T. II. p. 689. Slatet
på Brefsidet lyder så: Datum in prædicto monasterio Saba ipso die nati-
vitaris S. Johannis Baptiste, quando Ego cum prædicto fratre meo accepi
fraternitatem cum prædictis fratribus anno Domini M. CC. XLIV die
quo supra.

(2) Om detta Bröderskap finnes följande Anmärkning uti *Mou. Scanensia*
P. 2. p. 269. Nomina ecclesiarum, quæ nobis fratres & sorores in Chri-
sto nostras orationes cotidie expectant, & suas nobis debent tam vivis
quam defunctis, sicut a majoribus nostris accepimus: *Dalbyensis, Ros-
childensis, Rheensis, Westermicensis, Ravensburgensis, Helmwardi-
censis*. Hi omnes habent societatem & fraternitatem nostram, ut cum
breve defuncti nostri ad illos, ut illorum ad nos venerit, communis pro
eo fiat oratio, & missa celebretur cum reliquo defunctorum officio, faci-
ant etiam pro eo fratres septenarium & tricenarium. . . . Actum in clau-
stro S. Laurentii anno D. M. C. XXXVI, ind. XVI. mense decem-
bri &c.

(3) Påfven Honorius den III har genom Bref till Arke-Bisopen i Lund
uttrat sig på detta sätt: *Honorius Eccl. Venerabili fratri* . . . Archiepi-
scopo Londoni Eccl. a nobis edoceri [cupis] quid de Apostolis sit agen-
dum, cum in custodia detinentur, eo quod minis vel blanditiis nullatenus
possint induci, ut abjectum monachalem habitum resumerent. Ad quod tibi
breuiter respondemus, quod tales, si volueris, potes ita sub gravi custodia
coarctare, quod solummodo vita sibi misera reservetur, donec a sua præsum-
ptionis nequitia resipiscant. D. Romæ ap. S. Petrum Secunda Non. Maji
Pont. nr. anno secundo eller 1218. Brefsidet finnes uti Samlingen af
denna Påfves Bref L. 2. Ep. 1067, som nyligen kommit till Köpenhamn,
communicerat af Langebeck. För några år sedan då Öfverster, Baron
Ramel sålde upbyggda den nya Kyrkan vid Smitts Kloster, och gamla
Kloster-Kyrkan blef nederbruten, sånn man i måggen et bevarat med
en skrefven bok, och är all anledning, at denna syndare får en sådan af-
sägighet har blifvit lefmande inmurad.

§. 18.

Så framt Romerske Påfvarne hafte afsvart med något an-
nat, än at regera och samla penningar, skulle man tro, at Ek-
sterciensers Orden ännu bibehållit sig uti sitt fordna anseende, angår-
ende

ende nit at fortplanta Christendomen: emedan Honorius den III ^{Röf. 1200} år 1220 lät afgå Bref til Arke-Bisfopen i Upsala och Bisfopen i Skara, at de, wid nästa Märrens-måso-tiden, borde affända tre eller fyra Munkar i synnerhet af Cistercienser-Orden, som skulle infinna sig i Rom hos Hans Helighet, på det han sedermera kunde affärda dem till ätskilliga andra orter at förkunna Evangelium. Helige Fadren utbreder i sin skrifvelse en ganska oväntad wälsatlighet, inblandandes Historien om Rachel och Lea, samt den senares Dudaim, eller Mandragora, och säger för öfrigt, at desse utskickade borde rida på glänsande Äsnor, hafwa lifswet i tålamod och bidden i önskan (1). Man wet intet, om denna Äsnefsjutsen, som den wälsatande Öfwerherden utlofwat, retat några at påtaga sig denna Apostoliska färd. Emwärtom, man har ordsak at tro, det Munkarne haft lifsa goda skäl at blifwa hemma, som Honorius haft at upmuntra och förmana til resan, och hans Apostoliska Helighet får ändå så mycket mindre hafwa tagit det enådigt up, som han til äfwenlyrs intet särdeles ment därmed. Ämnistone hafwer intet Innocentius den IV wisat något nishag emot Cistercienser-Munkarna år 1249, då han genom et ganska nådigt Bref uptager hela denna Orden uti sitt faderliga beskydd, och förbjuder, at ingen Prælat, ehö det wara kan, må understå sig at falla någon af Cistercienser-Munkarne til Prestmöte eller annan andelig Domstol, mycket mindre at beklaga någon Munk af denna Menighet med penitens, bann eller interdikt, utan borde alla försæller, som kunde begås af dessa Ordens Munkar, komma under den råst, som Abboten och deras Kloster-Consistorium funne skälighet at förordna (2). Genom et annat Bref af samma datum, förunnar Innocentius den IV samma förman at alla Cisterciensernas Hjon, Bagare, Inköpare, och andra wälsagnare, så at detta andeliga sällskap war til alla delar friskalladt från Bisfoparnas och wäntliga Dom-Capitelns lagsga (3). Ut i et enda mål lifswäl borde de på Bisfoparnas kall se inställa sig, när fråga war om tron och Religionen, men då woro de at anse som Bisfoparnas Rådgifware, och ingalunda, som underhafwande. Ätskillige andre Munkar woro begäfwade med samma friheter, och Påstoen hade således i dessa samsund en beständig och nitiss. Lifswakt, som han kunde i nödsfall bruka emot

Röf. 1200
tillfrån
1200 til
1250

M n n 7 a 2
friskallas fr.
umbergis.
wenhet un-
der Bisfop-
parna.

Portans sieskva Biskoparna, så framt de någon gång skulle vilja öfver-
 tiff. från
 1200. till
 1250.
 strida sina lagliga skrankor och misbruka sin myndighet med af-
 dosättande af den vördnad och undergifvenhet, som de annars
 woro Romeriska Stolen skyldige. Således war alt utdräknadt,
 jämnfadt och aspassadt uti Romeriska Kyrko: wäldet, och ingen ting,
 så mycket möjligt war, länades til tanklös wåda. Påswarne,
 den ene efter den andre, woro uplifrade af samma anda, fölgde
 och i aft togo samma klofhets- och regerings-reglor, då däremot
 de werldslige Regerande ymsade reglor och regerings-sätt, icke alle-
 nast wid Konunga: ombytet, utan snart sagt wid alla wäderskif-
 ten, då det lirket är underligt, at werldsliga regeringen wärlade
 alt ufsöre, men den andeliga däremot rotades alt mer och mer.

(1) Honorii den III:s Bref finnes hos Vastovius p. 171. Man kan od-
 låsa här nådara meningar af denna Påfveliga skrifvelse, til bewis af denna
 andeliga wältallhet. Duximus excitandos ut in hac undecima hora con-
 ducti mandragoris Lix ingrediantur cubiculum, & vineam Domini stu-
 deant propagare, laboraturi quasi breui hora spatio in eadem, & diurni
 denarii prämium recepturi. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta
 mandamus, quatenus in Provincia tua quatuor viros opinionis syneeræ,
 ac litteraturæ probatæ, vel tres seu saltem duos cujuscunque reli-
 gionis [vel ordinis, in Cisterciensi præsertim, cui Dominus benedixit
 a mari usque ad mare ipsius extendendo palmites, eligas, qui su-
 per nivescentes asinos ascendentes, habentesque vitam in patientia, & mor-
 tem in desiderio, sponte velint animas suas offerre discrimini, & benedicere
 Domino, parati pro ipsius nomine, si opus fuerit, martyrium sustinere, ac
 ipsos usque ad festum beati martini ad præsentiam nostram transmitti-
 tas, &c.

(2) Innocentii den IV:s Bref til alla Abbotar af Cistercienser-Orden dateradt Log-
 duni V Kal. Febr. Pontificatus anno septimo eller den 28 Januar. 1249,
 hos Örnhielm Bullar. T. 1. p. 337. . . . Nos igitur attendentes, quod
 etsi ex suscepti cura regiminis, de universis Sanctæ matris ecclesiæ filiis cu-
 ram & sollicitudinem severe teneamus, de illis tamen specialius cogitare
 nos convenit, qui postpositis vanitatibus seculi jugem impendant Domino
 famulatum, ac volentes . . . vestram super præmissis in posterum sollicitu-
 dine providere, ut nullus Vos seu monasteriorum vestrorum personas ad
 synodos vel forenses conventus, nisi pro fide duntaxat, vel hujusmodi placita
 seu capitula vel forum pœnitentiale absque mandato sedis Apostolicæ spe-
 ciali evocare etiam ratione delicti præsumat, maxime cum Vos filii abba-
 tes punire excessus quoslibet secundum statuta vestri Ordinis parati sitis,
 auctoritate præsentium distridius inhibemus, decernentes eadem auctorita-
 te sententias, si quas hæc occasione per præsumptionem cujusquam pro-
 mulgari contigerit, irritas & inanes, salgo in omnibus Apostolicæ sedis
 mandato &c.

(3)

(9) Detta Innocentii Bref finnes också hos Ormbjelm på samma Ställe kyrkans
P. 339. tillfr. från

1200 till
1250.

§. 19.

Man har fört förut nämnt två ännu utländska Helgons ämin- Ewensta
nelse, man bör fördenstull och ihogkomma de Ewensta, som blif- Helige.
wit räknade ibland de heliga, fast man har svårt för att begri-
pa, på hvad grund de förvärfvat sig en så hedrande åtanke
hos Esterwerlden. Dese äro Zollinger eller Holmgeir Foltunge,
Carl Foltunge, Carl Biskop i Linköping och en Foltunge och
Thomas Biskopen i Åbo, hvilka alla af Vastovius äro upförde
på Helgon-listan. Holmgeir Foltunges helighet bewistes, medan
han lefde, genom upror emot sin lagliga Öfwerhet, man har talt
om honom tillförne; men efter hans död hafwa underwärdt helgat
hans graf, hvilka utan twifwel woro af samma natur, som an-
dra denna tidens järtekn, alstrade af snålhet, och sammansatte af
ofanning (1). Carl Foltunge, som Vastovius beskriver, dödde
i sält mot Lihouerna, sedan Waldemar blifwit Konung i Swe-
rige, och hör således till andra hälften af detta århundrad. Om
Carl Biskopen i Linköping är talt tillförne, man wet, att han af
Estländarna blef ihjälslagen, men om någon annan helighet har
man ingen kunskap. Ej eller wet man genom hvad förtjenst Biskop
Thomas förskaffat sig rättighet att blifwa insatt ibland de heliga.
Han war Biskop i Åbo, och i hans tid blef Finsta Biskops-
säte flyttadt till Åbo ifrån Rendamäki 1228. År 1234 har han ut-
gifwit et Bref, uti hwilket han kallar sig Dei gratia Finne-
nsis Aboensis Episcopus, och skänker en Comte i Wasko- sockn till sin
Capellan, och dödde 1248 på Gottland (2). Detta öfwertrygar
likwäl intet om någon helighet. Det är också et onödigt besvär,
att undersöka, af hwilken Wälfwe dese förment helgon blifwit
canoniserade, ty denna heder, så framt det är någon, hafwa de
wärfeligen intet åtnjutit. Kan hända att man på deras årsmöts-
dag uphängt tapeter om eller på deras grafwar, som är nedersta
graden af Romerska beatificationen, men till något widare är al-
deles ingen anledning. Man finner ej eller, att deras namn i nå-
gon Helgedoms-Kalender äro inryckta, icke en gång ibland den

Kyrkans stora skara af heliga, som uti Ålta Sanctorum Antwerpiensia bisk. tillst. från wit från glömskan förvarade, så mycket jag kunnat märka. Sjelf- 1200 till wa Mellenius har ock gått dem aldeles förbi uti sin Scandia, Höl- 1250. linge undantagande (3).

- (1) Om sådana Helgon, som Holmgeir, har Ericus Olai p. 102 lämnat en fullständig och ganska lämpelig beskrifning, han säger: reputantur Sancti, qui tantis malis guerrarum, homicidiorum, rapinarum aut ceterorum innumerabilium malorum, nullo jure, sed sola sua superbia praestiterunt occasionem. Man kan intet bestycka Ericus Olai för partisk i detta målet, utan som han war sielf af Påfswissa Läraru, och Prest, kan man med all trygghet beropa sig på hans witaerbörd.
- (2) Om Thomas berättar Vastorius intet annat, än at han predikat för Finnarne och tillika beseglat sin predikning med sitt blod. Andre äte utom Johannes Magus och de som honom följa, weta intet af denna omständighet. Om denna Biskop har Paulus Justeq lämnat of följande au- derrättelse uti sitt Chronicon hos Nettelblat Schwedische Bibliothec P. 1. p. 57. D. Thomas natione anglicus, ordinis Praedicatorum, prius Canonici Upsalensis, obiit anno D. 1248 in Visby Gotlandiae, quo se contulerat propter Ruthenorum & Carronum furorem. Detta har Messenius infört i sin Biskops. Krönika p. 106. På hwad grund han kan säga wara Engelsman, wet jag intet. Hans döds-år bekräftas af Chronicon Vastrense Celsi p. 6, och hopfogas med illf Jars döds, så at där om spæns intet wara något twiweismål. Det öfriga som här anföres, är på et annat ställe tillförne besyrt.
- (3) Messenius Scandia T. 9. p. 39, nämner Höllinger, men de andra intet.

§. 20.

Det som nu i förhet är andragit om Kyrkans tillstånd un-
 Canaans der dessa semtio år, kan gifwa något litet begrep om tiden och
 Land. Romeriska Hofwers ofdrutna möda til at beståta sut andeliga en-
 wälde. Man bör dock påminna något om Påfswarnas anstalter
 til Canaans lands eröfrande, i hwilken affigt det hjerde Lateranen-
 siska Mötet egenteligen war sammankalladt; man har talt om sjelf-
 wa mötet tillförne så wäl som den då bewilljade beskattning. In-
 nocentius den III fick ej se något förslag til Canaans land, eme-
 dan han dödde 1216. Honorius den III, Innocentii närmaste ef-
 terträdare, fortsfor uti samma nit om förlofswade landets eröfring,
 skref ock til Konungen i Sverige i samma ärende 1222, och lå-
 ter honom tillika weta, at Riksar Fredrik den II föresatt sig med
 full

fullkomligt allvar, at uprätta de Christnas herravälde i Orientens Rik-
 ten, och är det i detta Bref, som Påfven förebär, at det skulle till- från
 vara en stor wanheder för de Swenska, om de, hwilka varit wa- 1200
 na at vara de främste och förste, nu skulle blifwa de sidste til et 1250.
 så heligt wärfs utförande (1). Kåjsaren fullgjorde ock sitt löfte
 1229, anlände til Canaan, fiek tillbaka Jerusalem, Bethlehem,
 Nazareth och Sidon: men som Påfven Gregorius den IX inmedertid
 upväckt fiendskighet emot Kåjsaren uti Italien, blef han nödsakad
 at öfvergifwa alla sina utan blodsutgjutelse wundna förmåner,
 och förswara sina egna länder emot en oförsonlig Påfwe, som in-
 ter kunde råta, at Kåjsaren såsom barmhertig hade understådt sig
 utan Påfvens aflöfning beträda dessa helgade orter. På sådant
 sätt klef genom Påfvens eget förwällande hela Kåisar Fredriks
 härfärd fruklös och onyttig. Andertigen förerog sig Konungen i
 Frankrike Ludvig den IX eller helige det sista förslaget mot Sa-
 racenerna til Canaans lands eröfrande år 1249. Men som hans
 krigshär efter någon medgång i början blef slagen, och han sjelf
 fången, samt på swåra villkor sedermera lösgifwen, förgiet de
 werldsliga Herrar all lust til dessa äfventyrliga färder; ehuruwål
 Påfwarne, det oaktadt, fortforo icke bestomindre at upmuntra
 Christenheten til et kraftigt deltagande däruti, och under denna
 mantel insamlade Påfwarne dryga Penninge: summor, til des
 ändteligen denna härskap genom tidens längd afstodnade helt och
 hållit. Under dessa rörelser satt man uti Sverige helt stilla i an-
 seende til någon allmän krigsrustning emot Saracenerna. Det
 är likwål oförnekligt, at många hos oss låto förka sig til dessa
 heliga och narraktiga upstå, men löste penningar ifrån per-
 sonliga deltagandet däruti (2), hwilket ock utan twifwel varit til
 Apostolliska Stols wälbehag. Påfwarne insågo noggsamt fåfång-
 heten af dessa förwiflade tilbud, men woro inmedertid nögde at
 under et så andåktigt förebärande skrapa samman penningar.
 Det kan ock vara, at enskilda personer för egen räkning insunnit
 sig wid Kåisar Fredriks tillrustning, fast ingen ting därom uti
 våra magra Krönikor kunnat insluta. Men nya tider, nya för-
 samningar wid et nytt Tidshvarf öfna sig i Swenska Historien;
 och nya affigter, nya anläggningar träda fram på Göthiska Skå-
 deplansen.

Ryefång
till från
1200 till
1250.

97
 1200 till
 1250.

ären, när deras Kloster blifwit anlagde: at R. Erik Låspe stiftat
 Ealsmare Kloster 1232, de ej särdeles sanno ist, emedan han då
 war fördrifwen ur Riket af Knut Långö och hans medhållare, så
 framt man intet wil hålla före, at han under siet wistande i Dan-
 nemark gifwit dem tillstånd at sätta sig neder där å orten, hwil-
 ket kan wara troligt, och de sedermera berjent sig därutaf. Man
 berättar ock at Skeminge Kloster blifwit uprättadt 1234, och
 Eigtuna 1237 (4). Men det passat sig intet at här anställa
 en granlaga undersökning om år och tid i sådana saker, det är
 nog, at man något när utsatt tiden, när denna Munke-Orden
 kommit til Sverige (5).

- (1) *Hvitefeld D. Nr. T. 1. f. 186. Messenius Sc. T. 2. p. 24, 25.*
- (2) Påstven Innocentii den IV:s Bref är affkrifwit af Originaler, hwilket Secreter Hagelberg i Stockholm meddelat åt Herr E. R. Langebeck 1754, det lyder så: Innocentius Episcopus S. S. D. dilecto filio Fraui Petro Priori domus fratrum Prædicatorum Landensium Salutem & Apostolicam benedictionem. Cum in regno Danorum auctoritate piæ memoriæ G. Papæ Prædecessoris nostri de redemptione votorum cruce signatorum, ejusdem regni pro subsidio terræ Sanctæ receperis, sicut pro certo didicimus, quandam jam nobis expressam pecuniæ quantitatem, Devotioni Tux præsentium auctoritate mandamus atque præcipimus, quatenus pecuniam ipsam dilecto filio Magistro *Johanni de Placencia* Acolito & Cappellano nostro, quem pro his & aliis Apostolicæ sedis & terræ Sanctæ negotiis ad partes illas duximus destinandum, non differas assignare &c. D. Laterani II Kal. Januar. Pont. n. anno primo.
- (3) *Gregorius Episcopus S. S. D. Dilectis filiis Magistro & Fratribus ordinis Prædicatorum S. & op. B.* Cum tanquam veri & fideles Christi Ministri elegeritis vobis in domo Domini mansiones, dignum esse credimus, ut habitacula vestra inter alias honorabiles congregationes fidelium statuamus. Hinc est igitur, quod vestris supplicationibus inclinati præsentium auctoritate decernimus, ut ecclesiæ vestræ omnes, ubi conventus existunt, Conventuales vocentur. Concedentes vobis nichilominus licentiam ut in ipsis ecclesiis ad opus fratrum & familiæ vestræ habere libere cimeteria valeatis. Nalli &c. D. Perusii X. Kal. Febr. Pont. n. anno secundo. Affrischmit af H. Langebeck utaf *J. H. Perswa Pergaments-Originaler*, communicerade af Herr Mölman 1754.
- (4) v. Dalins G. R. H. 2 T. f. 207.
- (5) Uti *Kunstfayen om Ewenska Klostren* kan man i spennerhet bruka *Bispos Rhzelius* uti des *Monasteriologia*, hwilken liksom underslunder för mycket sålgt *Messenius*, hwilken, såst förord med mycken insigt, har dock underlunder såmnat sina läsare gifvingar i stället för otwifwelsliga påstå

delser. Manar som man är nu sossesatt med at wisa när Dominicaner. Rvrlant
ne kommit til Sverige, hde man intet lämna opäminat, at et Bref fm. tist. från
nes utgissit af Munken Thoric från Sigtuna daterat år 1208, uti hwil. 1200 til
let han tillsår sig hafwa fått til län af Predik. Brödrerna i Sigtuna 1250.
et Brevarium, som efter hans döds. skulle återställas til Klostret; på hwil-
ken räkning Dominicanerna varit bosatte i Sigtuna länge för den tid
som här i §. är utsatt. Men at här är fel i årtalet kan ingalun-
da twiflas.

§. 16.

Franciscan-Munkarne erhöilo ock wid samma tid. eller åtminst Franciscan-
stone fört därefter sitt säkra hemwist här i Norden, ty man ser Klostret.
af en Årke: Däfnes Testamente här i Lund af år 1223, at han
icke allenast med sin friskostighet ihogkommit Predik. Brödrerna, utan
ock Minoriterna, och uti et dylikt af år 1238 (1) nämnas likale-
des bägge dessa nymodiga Munke-Orden. Biskop Kol i Linköping
har ock uti sitt Testamente af år 1207 hugnat Minoriterna i Östra
Aros eller nya Upsala med en gåfwa af två mark Eilfwer. Li-
kaledes måtte Enköpings Kloster nödvändigt wara af denna ti-
den, ty Årke: Biskop Laurencius blef därifrån uphögd til sin
Årke: Biskops: wärdighet wid år 1255, ehuruwl Peringsköld
säger, at det war et Bernhardin. Kloster (2). När man nu lägger
dessa heliga främlingar til de andra Kloster som tillsörne varit instifta-
de, blifwer antalet af dessa renlesnads: samfund stort nog och nå-
stan för stort, så at man hade kunnat spara den kostnad, som til
nya Klosters upbyggande blifwit använd. Men denna yra at
uprätta Kloster utmärker dessa tiders tänkesätt. Andra tider haf-
wa åter haft andra favorit- dårskaper; och rätt förnuftiga och
och nyttiga försatningar hafwa nästan i alla tider varit säll-
synna. Men Dominicaner och Franciscan. Kloster dro. ingalun. Andra Klo-
da de enda som under detta Tidewaras wist sig för första gån-
gen i Sverige. Rifeberga Munke. Kloster inrättades af K. Rifeberga.
Ewerker Carlsson. Eko Kloster är stiftadt först af Knut Långe Klo-
til Dominicanernas tjenst, men när de öfwergifwit sin nya bo-
nings: plats och satt sig neder i Lund, hafwa Runnorna från
Byarums Kloster fått inrymme här (3). Inrättningen af Klo-
stret i Ekstuna hänsdres af B. Rhyzelius til K. Waldemars
tid,

1244, at Nicolaus Ulfsson Prest och Canik i Oslo med sin ^{kyrkans} broders Lars Ulfssons samtycke skänkte till Saba Kloster en fastig, ^{tillf. fr. n} her i Näsbylta för sin, sina Föräldrars och Släktingars själar ^{1200 til} på den dag, han med sin broder fick broderskap med förbemälte ^{1250.} Munkar (1). Ja man war så intagen af förträffeligheten af detta bröderskap, at Klostren sins emellan gjort et sådant Fräsälskap, på det alla deras Ledamöter skulle hafwa förmån af de måsor, böner och sånger, som utan uppehåll i Klostren fördrattades. En dylik böne- eller måsgegemenkap war högtideligen fastställt redan 1136 emellan Klostren i Lund, Dalby, Roskilde, Odense, Biberge, Westervik, Rarwensburg och Helmward, och war således afstalt, at så snart munkskap intopp om någon död från dessa samhällen, skulle strax en allmän bön och måsa sjungas för den döda. Den fjunde, trettonde och årsmöts-dagen skulle likaledes wid Högmåse, Ötte- och Ålfonsång hållas bön för den afledna, hvarföre och de afdödas namn inrycktes uti deras Klosters Kalender, och årsmöts-dagen firades sedermera allt utföre uti emärkeliga tider (2). Den som endast behagar slå up Liber Daniæus Lundensis, och där se de många dödas namn som wid hvar dag äro antecknade, kan därutaf nogsamit finna til hwad ouphörligt måsande man genom en sådan inrättning war förpliktad. Och det enfsaldiga hopen, som war en håpen och undrande åstådare af en så idkellig Gudstjenst, upfylldes af en andåktig höjaktning för et så heligt ställe. Åstundan til gemenskap af en sådan härlighet måste nödvändigt föda utaf sig en beständig friskostighet, som ej eller uphörd, så länge Romersk-Catholska Religionen med sin andåktiga dumhet härskade i Norden. Det är sant, et gode hjerta önskar alla människor både lefwande och döda wäl, men som GUD inter befalt förböner för de sednare, anwänder man händre sitta wälsörande sinnefog til understöd för de lefwande, än til musicerande för de döda. Denna utwärdes helighet lockade och ofelbart många enfsaldiga själar til at ingifwa sig i Klostren. Men det war tillika säkert, at heligheten förswann wid inträdet, hvarföre och många togo sig tillfällen at flykta ut Klostren. Dese affällingar woro de hufveligaste straff förbehållne, om de kunde ertappas, så at inter annat än et ufele och ofaligt lif lämnades åt en sådan syndare, ty han war långt hårdare medfart underkastad.

Kyrkans stad, än de grofvaste böffvar och misgärningsmän annars så ut-
 stift. från stå (3). Jag undrar om någon ting kan tydeligare utmärka
 1200 till
 1250. orimligheten och ogudaktigheten af Romerska Catholska grund-
 sätserna.

(1) Detta Bref finnes i *Ornbielms Diplomatar. T. II. p. 689.* Slutet på Brefsret lyder så: Datum in prædicto monasterio Saba ipso die nati-
 vitatis S. Johannis Baptiste, quando Ego cum prædicto fratre meo accepi
 fraternitatem cum prædictis fratribus anno Domini M. CC. XLIV die
 quo supra.

(2) Om detta Bröderskap finnes följande Annmärkning uti *Mon. Scanens*
 P. 2. p. 269. Nomina ecclesiarum, quæ nobis fratres & sorores in Chri-
 sto nostras orationes cotidie expectant, & suas nobis debent tam vivis
 quam defunctis, sicut a majoribus nostris accepimus: *Dalbyensis, Ra-
 schildensis, Rkenensis, Westermicensis, Ravengersburgensis, Helmwardi-
 censis.* Hi omnes habent societatem & fraternitatem nostram, ut cum
 brevis defuncti nostri ad illos, ut illorum ad nos venerit, communis pro
 eo fiat oratio, & missa celebretur cum reliquis defunctorum officio, faci-
 ant etiam pro eo fratres septenarium & tricenarium - - - Actum in clau-
 stro S. Laurentii anno D. M. C. XXXVI. ind. XVI. mense decem-
 bri &c.

(3) Påfven Honorius den III. har genom Bref till Årke-Bischofen i Lund
 öfträtt sig på detta sätt: *Honorius &c. Venerabili fratri - - - Archiepi-
 scopo Lundensi &c. a nobis edoceri [cupis] quid de Apostolis sit agen-
 dum, cum in custodia detinentur, eo quod minis vel blanditiis nullatenus
 possint induci, ut abjectum monachalem habitum resumant. Ad quod tibi
 breviter respondemus, quod tales, si volueris, potes ita sub gravi custodia
 coartare, quod solummodo vita sibi misera reservetur, donec a sua præsum-
 ptionis nequitia resipiscant. D. Romæ ap. S. Petrum secunda Non. Maji
 Pont. nr. anno secundo eller 1218.* Brefsret finnes uti *Samlingen af
 denna Påfves Bref L. 2. Ep. 1067,* som nyligen kommit til Köpenhamn,
 communicerat af Langebeck. För några år sedan då Öfverste Baron
 Ramel sålde uphugga den nya Kyrkan vid Svits Klostet, och gamla
 Klostet. Kyrkan blef nederbruten, sanna man i väggen et bevarat med
 en strefven bok, och är all anledning, at denna syndare för en sådan af-
 sällighet här blifvit lefvande inmurad.

§. 18.

En framt Romerske Påfvarne hafte afsvart med något an-
 nat, än at regera och samla penningar, skulle man tro, at El-
 ftercienser-Orden ännu bibehållit sig uti sitt fordna anseende, angä-
 ende

ende nit at forplanta Christendomen: emedan Honorius den III ^{Rektans}
 år 1220 lätit afgå Bref till Arke-Biskopen i Upsala och Bisko- ^{tillfrån}
 pen i Skara, at de, wid nästa Märrensundstiden, borde affsän- ^{1200 till}
 da tre eller fyra Munkar i synnerhet af Cistercienser-Orden, som ¹²⁵⁰
 skulle infinna sig i Rom hos Hans Hellighet, på det han seder-
 mera kunde affärda dem till ätskilliga andra orter at förkunna
 Evangelium. Helige Fadren utbreder i sin skrifselle en ganska
 öfvermåttad wältalighet, inblandandes Historien om Rachel och Lea,
 samt den senares Dudaim, eller Mandragora, och säger för öfrigt,
 at desse utskickade borde rida på glänsande Äsnor, hafwa lifswet i
 tålamod och bidden i duskan (1). Man wet intet, om denna
 Äsnestjutsen, som den wältalande Öfwerherden utlofwat, reat
 några at påtaga sig denna Apostoliska färd. Swårtom, man
 har ordsak at tro, det Munkarne haft älsk goda skäl at blifwa
 hemma, som Honorius haft at upmuntra och förmana til resan,
 och hans Apostoliska Hellighet får ändå så mycket mindre hafwa
 tagit det enådigt up, som han til äfventyrs intet särdeles ment
 därmed. Arminstone hafwer intet Innocentius den IV wisat nå-
 got nishag emot Cistercienser-Munkarna år 1249, då han ge-
 nom et ganska nådigt Bref uptager hela denna Orden uti sitt
 faderliga beskydd, och förbjuder, at ingen Prälat, ehö det wara
 kan, må understå sig at falla någon af Cistercienser-Munkarne
 til Prestmöte eller annan andelig Domstol, mycket mindre at be-
 lägga någon Munk af denna Menighet med penitens, bann eller inter-
 dict, utan borde alla försesser, som kunde begås af dessa Ordens
 Munkar, komma under den råfft, som Abboten och deras Klosters
 Consistorium funne skäligt at förordna (2). Genom et annat ^{Munkar}
 Bref af samma datum, förunnar Innocentius den IV samma för- ^{friskallas fr.}
 mån at alla Cisterciensernas Hjon, Bagare, Juköpare, och an- ^{undergif-}
 dra wälgynnare, så at detta andeliga sällskap war til alla delar ^{wenhet un-}
 friskalladt från Biskoparnas och wanliga Dom-Capittelns fagfa- ^{der Bisko-}
 ga (3). Ut i et enda mål likväl borde de på Biskoparnas kall- ^{parna.}
 se inställa sig, när fråga war om tron och Religionen, men de
 woro de at anse som Biskoparnas Rådgifware, och ingalunda,
 som underhafwande. Ätskillige andre Munkar woro begäfwade
 med samma friheter, och Påstoen hade således i dessa samsund en
 beständig och niest lifswet, som han kunde i nödsfall bruka emot

Portans hellska Biskoparna, så framt de någon gång skulle vilja öfverskiff. från strida sina lagliga skänkor och misbruka sin myndighet med äf- 2200. till
1250. dosättande af den vårdnad och undergifvenhet, som de annars woro Romerska Stolen skyldige. Således war alt uträknadt, jänkfadt och aspassadt uti Romerska Kyrko: wäldet, och ingen ting, så mycket möjligt war, länades til tanklös wäda. Påswarne, den ene efter den andre, woro upslifwade af samma anda, fölgde och i akt togo samma klofhets- och regerings-reglor, då däremot de werldslige Negerande gmsade reglor och regerings-sätt, icke alle näst wid Konunga-omblyter, utan snart sagt wid alla wäderfisten, då det lirket är underligt, at werldsliga regeringen wacklade alt ufsöre, men den andeliga däremot rotades alt mer och mer.

(1) Honorii den III:s Bref finnes hos Vastovius p. 171. Man kan od läsa här några meningar af denna Påsweliga skrifwelse, til bewis af denna andeliga wältalihet. Duximus excitandos ut in hac undecima hora condusti mandragoris Lyæ ingrediantur cubiculum, & vineam Domini studeant propagare; laboraturi quasi breui horæ spatio in eadem, & diurni denarii premium recepturi. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus in Provincia tua quatuor viros opinionis synceræ, ac litteraturæ probatæ, vel tres seu saltem duos eujusunque religionis jvel ordinis, in Cisterciensi præsertim, cui Dominus benedixit a mari usque ad mare ipsius extendendo palmites, eligas, qui super nitentes asinos ascendentes, habentesque vitam in patientia, & morem in desiderio, sponte velint animas suas offerre discrimini, & benedicere Domino, parati pro ipsius nomine, si opus fuerit, martyrium sustinere, ac ipsos usque ad festum beati martini ad præsentiam nostram transmittas, &c.

(2) Innocentii den IV:s Bref til alla Abbotar af Cistercienser-Orden dateradt Lugduni V Kal. Febr. Pontificatus anno septimo eller den 28 Januar. 1249, hos Örnbjelm Bullar. T. 1. p. 337 - - - Nos igitur attendentes, quod et si ex suscepti cura regiminis, de universis Sanctæ matris ecclesiæ filiis curam & sollicitudinem severe teneamus, de illis tamen specialius cogitare nos convenit, qui postpositis vanitatibus seculi jugem impendant Domino famulatum, ac volentes - - - vestram super præmissis in posteram sollicitudine providere, ut nullus Vos seu monasteriorum vestrorum personæ ad synodos vel forenses conventus, nisi pro fide duntaxat, vel hujusmodi placita seu capitula vel forum pœnitentiale absque mandato sedis Apostolicæ specialis evocare etiam ratione delicti præsumat, maxime cum Vos filii abbates punire excessus quoslibet secundum statuta vestri Ordinis parati sitis, auctoritate præsentium districtius inhibemus, decernentes eadem auctoritate sententias, si quas hac occasione per præsumptionem cujusquam promulgari contigerit, irritas & inanes, salvo in omnibus Apostolicæ sedis mandato &c. (3)

8) Detta Innocentii Bref finnes också hos Ormbielm på samma ställe *Kyrkans*
P. 339. *list. från*
1200 till
1250.

§. 19.

Man har fört förut nämnt tvåanne utländska Helgons ämin- *Svenska*
nelse, man bör fördenstull och ihogkomma de *Helige*
wit räknade ibland de heliga, fast man har svårt för at begri-
pa, på hwad grund de förwärfwat sig en så hedrande ätanka
hos Esterwerlden. Dese äro Zollinger eller Holmgeir Fokunge,
Earl Fokunge, Earl Biskop i Linköping och en Fokunge och
Thomas Biskopen i Åbo, hwilka alla af Vastovius äro upförde
på Helgon-listan. Holmgeir Fokunges helighet bewisttes, medan
han lefde, genom upror emot sin lagliga Öfwerhet, man har talt
om honom tillförne; men efter hans död hafwa underwärt helgat
hans graf, hwilka utan twifwel woro af samma natur, som an-
dra denna tidens järtekn, alstrade af snålhet, och sammansatte af
osanning (1). Earl Fokunge, som Vastovius beskriwer, dödde
i sält mot Lithouerna, sedan Waldemar blifwit Konung i Swe-
rige, och hör således til andra hälften af detta århundrad. Om
Earl Biskopen i Linköping är talt tillförne, man wet, at han af
Estländarna blef ihjälslagen, men om någon annan helighet har
man ingen kunskap. Ej eller wet man genom hwad förtienst Biskop
Thomas förskaffat sig rättighet at blifwa infatt ibland de heliga.
Han war Biskop i Åbo, och i hans tid blef Finska Biskops-
säte flyttadt til Åbo ifrån Nendamáki 1228. År 1234 har han ut-
gifwit et Bref, uti hwilket han kallar sig Dei gratia Finnensis
Aboensis Episcopus, och stänker en Tome i Wasco-sökn til sin
Capellan, och dödde 1248 på Gottland (2). Detta öfwerengar
likwi intet om någon helighet. Det är också et onödigt besvär,
at undersöka, af hwilken Påfwe dese förmente helgon blifwit
canoniserade, ty denna heder, så framt det är någon, hafwa de
wärdeligen intet åtnjutit. Kan hända at man på deras årsmots-
dag uphängt tapeter om eller på deras grafwar, som är nedersta
graden af Romerska beatificationen, men til något widare är al-
deles ingen anledning. Man finner ej eller, at deras namn i nå-
gon Helgedoms-Kalender äro inryckta, icke en gång ibland den

Kyrkans stora skara af heliga, som uti Acta Sanctorum Antwerpensis blifvit från gldmykan förvarade, så mycket jag kunnat märka. Sjelfwa Mellenius har ock gått dem aldeles förbi uti sin Scandia, Holsinger undantagande (3).

- (1) Om sådana Helgon, som Holmgeir, har Ericus Olai p. 102 lämnat en fullständig och ganska lämpelig beskrifning, han säger: reputantur Sancti, qui tantis malis guerrarum, homicidiorum, rapinarum aut ceterorum innumerabilium malorum, nullo jure, sed sola sua superbia præstiterunt occasionem. Man kan intet besträffa Ericus Olai för partisk i detta målet, utan som han war sielf af Påswiska Låran, och Prest, kan man med all tveghet beropa sig på hans vittnesbörd.
- (2) Om Thomas berättar Vestorius intet annat, än at han predikat för Finarna och tillika beseglat sin predikning med sitt blod. Andre åter utom Johannes Magaus och de som honom följa, weta intet af denna omständighet. Om denna Biskop har Paulus Justen lämnat of följande berättelse uti sitt Chronicon hos Nettelblat Schwedische Bibliothec P. 1. p. 57. D. Thomas natione anglicus, ordinis Prædicatorum, prius Canonicus Upsalensis, obiit anno D. 1248 in Visby Gotlandiæ, quo se contulerat propter Ruthenorum & Curoniam furorem. Detta har Mellenius infört i sin Biskops Krönika p. 106. På hwad grund han kan jagas wara Engelsman, wet jag intet. Hans döds-år bekräftas af Chronicon Valstenens: Celsi p. 6, och hysfogas med Ulf Jarls döds, så at där om spåes intet wara något tveifwelsmål. Det öfriga som här anföres, är på et annat ställe tillförne besträfft.
- (3) Mellenius Scandia T. 9. p. 39, nämner Holsinger, men de andra intet.

§. 20.

Det som nu i förhet är andragit om Kyrkans tillstånd under dessa femtio år, kan gifwa något licet begrep om tiden och Romerska Hofwets ofdruttna möda til at beståa sut andeliga emwålde. Man bör dock påminna något om Påswarnas anstalter til Canaans lands eröfrande, i hwilken affigt det sjerde Lateranensiska Wödet egentligen war sammankalladt; man har talat om sjelfwa mödet tillförne så wäl som den då bewilljade beskattning. Innocentius den III fick ej se något förslag til Canaans land, emedan han dödde 1216. Honorius den III, Innocentii närmaste efterträdare, fortfor uti samma nit om förlofwade landets eröfring, skref ock til Konungen i Sverige i samma ärende 1222, och låter honom tillika weta, at Riksfar Fredrik den II föresatt sig med full

fullkomligt allvar, at uprätta de Christnas herravälde i Orienten, och är det i detta Bref, som Påfwen förebär, at det skulle vara en stor manheter för de Swenska, om de, hwilka varit warne at vara de främste och förste, nu skulle blifwa de sidste till et så heligt wärfs utförande (1). Kåjsaren fullgjorde ock sitt löfte 1229, anlände til Canaan, fick tillbaka Jerusalem, Bethlehem, Nazareth och Eidon: men som Påfwen Gregorius den IX imedlertid upväckt fiendskighet emot Kåjsaren uti Italien, blef han nödsakad at öfvergefwä alla sina utan blodsurgjutelse wundna förmåner, och förswara sina egna länder emot en oförsonlig Påfwe, som inret kunde råta, at Kåjsaren såsom bannlyst hade understått sig utan Påfwens aflöfning beträda dessa helgade orter. På sådant sätt blef genom Påfwens eget förwållande hela Kåjsar Fredriks härfärd fruktlös och onyttig. Ändteligen företog sig Konungen i Frankrike Ludvig den IX eller helige det sista förståget mot Saracenerna til Canaans lands eröfrande år 1249. Men som hans Krigshär efter någon medgång i början blef slagen, och han self fången, samt på swåra wilkor sedermera lösgifwen, förgick de werldliga Herrar all lust til dessa äfwenlyrliga färder; ehuruwål Påfwarne, det oaktadt, föreforo icke bestomindre at upmuntra Christenheten til et kraftigt deltagande däruti, och under denna mantel insamlade Påfwarne dryga Penninge: summor, til des ändteligen denna dårskap genom tidens längd afstodnade helt och hållit. Under dessa rörelser satt man uti Swerige helt stilla i anseende til någon allmän Krigsrustning emot Saracenerna. Det är likwål oförnekligt, at många hos oss låto förha sig til dessa heliga och narraktiga upstå, men löste penningar ifrån personliga deltagandet däruti (2), hwilket ock utan twiswel varit til Apostoliska Stolens wälbehag. Påfwarne insågo nogsamte färdigheten af dessa förtwiflade tilbud, men woro imedlertid nögde at under et så andåktigt förebärande strapa samman penningar. Det kan ock vara, at enskilda personer för egen räkning insunnit sig wid Kåjsar Fredriks tillrustning, fast ingen ting därom uti våra magra Krönikor kunnat insäwa. Men nya tider, nya församningar wid et nytt Tidshvarf öpnat sig i Swenska Historien; och nya affigter, nya anläggningar tråda fram på Gødhjka Skåpelen.

- (1) Honorii den III:s Bref härnäst är daterat Lateran. III Id. April. Pontificatus anno 7 eller 1222 och kan läsas p. 172 hos Vastovius. I detta Bref kallar ock Honorius R. Erik Råspe Christianissimus Principum.
- (2) Härnäst stela framdeles tydeliga bevis blifwa anförde.

15. Cap.

Om

Folkungiska Konungarna och Waldemar Birgerson.

§. 1.

Senom R. Erik Eriksons ödd råfabe Riket uti en besynnerlig förlägenhet i anseende til Konunga-walet; hwilken hotade åter med ny oro och inbördes oenighet. Såsom man ännu intet fallit på den tankan, at wälja någon utrikes född Prins, utan man war sinnad, at med walet stadna inom Swenska adeliga Släkter, woro Partier och inbördes twedräkt oundwifeliga. Åtskillige mäktige Herrar woro i landet, hwilka genom rikdom och förbindelse med förra Konunga-husen woro i stort anseende. Utas de än lefwande adeliga Åtter måtte nådwardigt Sparrar och Bönder warit nog betydande: Ty Nils Sixtenson, Sparrarnas Stamfader, war gift med den sistastledna Konungens Syster, och Swäger med Birger Jarl af Bialbo (1). Efter alt utseende äro Bönderne af samma Stam som R. Erik den helige, deras högaktning kan sålunda intet dragas i twifvelsmål (2). Groneborgs Släktens makt intygas af hellska Konunga-walet, som framdeles kommer at anföras. Flera mäktiga släkter torde ock hafwa warit i Landet, om hwilkas anseende och förbindelser man intet är fullkomligen underrättad. Man finner intet, at någon af de nu nämnda Familjer gjort sig hopp eller uträkning på Swenska Thronen. Men däremot woro så mycket flere uti Folkungiska åttan, hwilka med förnäm härkomst, många förbindelser med Konunga-husen, makt och rikdom förenade en innerlig kallelse och ärrå til Konungsliga högheten. Denna släkt förtjenar fördensskull, at man ingår uti någon omständeligare

förklaring om des öden och märkvärdiga omfistten, emedan de *Holländiska*
 utgöra en betydande del af *Svenska Historien*.
Rönungar
ne.

- (1) Sparre-släktens ättartal kan ses hos *Messenius Theatrum Nobilitatis* Svecanæ p. 61, och har jag mig intet bekant något särdeles twifwels-
 mål wara gjordt wid denna ättträkning.
- (2) *Messenius* Th. N. S. p. 29 och 64, leder Bonde-släktens upprinnelse
 från Thor Tott i Skåne. Men Hertig Juhans Kammer-Råd Per Mån-
 son Utter har länge sedan påmint uti Bref til Herr Carl Bonde Ståth-
 hållare i Westmanland af år 1615, at Bonde-släkten intet har någon
 sådan förbindelse med Totte-släkten, utaf försäkrar, at han med Bref
 och Documenter kan bewisa, at Bønderne härstamma ifrån Thor Bon-
 de, som warit Riks-Råd 1327 uti Konung Magnus Eriksons tid.
 Uppers Bref är infördt uti Peringskölds Uttebok T. 1. där han handlar
 omr Bonde-familien, hwar han ock widare visdrt släktens äldsta uprin-
 nelse. Men det hör ej hit at widare granska denna Släkt, Essta på
 detta stället.

§. 2.

Solke den tjocke Solke Silbyters Soneson hade til Gemål
 Konung Knut den heligas Doter från Dannemark, och med hen-
 ne ättfälliga barn, ibland hwilka afwen war Bengt Snyfwels.
 Utas Bengt Solkeson woro födde Birger Jarl Brosa, Carl
 Jarl och Magnus Månesteiöd. Detta bewises af det gamla
 Document, som *Messenius* infördt utaf Riks-Archivi-Handlin-
 gar (1). Om Arnolf, som förmenes hafwa warit Solke den
 tjockes Son, och welat tilägna sig Flandern efter sin Moderbro-
 der Hertig Carl, har man talt tilförne. Peringsköld gifwer ännu
 en Son åt Solke den tjocke, som hetat Knut, hwars Son
 Holmgeir warit gift med Konung Knut Eriksons Doter Helena,
 och war han genom sin Son Knut Fadersfader til K. Knut
 den Långe. Detta ansdres såsom sannolikt, men torde dock wa-
 ra upblandadt med gisfningar, hwilka man intet wil gå i borgen
 före. Peringsköld gifwer ock en Broder åt Solke den tjocke wid
 namn Iswar, Fader til Suno Iswarson och Fadersfader til
 Carl Jarl Sunason, som war gift med Brigitta K. Harald
 Gylles Doter från Norrige. Angående Carl Jarl Sunason
 och des giftermål är ingen twifwel, ty det berättas af Surlson;
 men at hans Fadersfader Iswar warit Soneson af Solke Silby-
 Sw. R. S. 2. Del. N n n ter.

ter, är en blott gifning, som äfwen af Peringsköld medgifves (2).
 Kollunga-
 Släkten. Dock på gifningar och enskilda meningar utan äldre vittnesbörd
 blifwer ingen ånda. Af Bengt Folkesons barn lär Birger Jarl
 Brosa wara den äldste, han nämnes åtminstone först uti det
 gamla Document, som Mellenius anför. Såsom han warit gift
 med en Norst Prinsessa, Carl Jarl Sunasons efterlefwerska,
 Birger Brosas Ef-
 terfwander. Brigitta Harald Gylles Dotter, och des barn och efterkommande
 ättilliga gångor warit i Norrige, har man ock om dem någon
 närmare kunskap, än man annars kunnat wänta. Om Birger
 Brosas egna märkvärdigheter och utmärkta anseende är omrördt
 tilförne. Hans barn woro Philip Jarl, Knut Jarl, Folke, Magnus
 och Ingri, K. Swerker Carlsons andra Gemål och Moder til
 K. Johan Swerker (3). Philip Jarl uppehöll sig länge i Nor-
 rige hos sin Släkting K. Swerre. År 1192 blef han tillika med
 Håkan Galin, och flere af K. Swerres Hofsdingar, tvungen at
 draga sig undan för Ogeståggarna (4), som då huserade gruf-
 weligen i Norrige och hade fort förut ihidslagit Jon och Hel-
 ge Bring K. Swerres Hofswitsmän. Philip Birgeron war icke
 destomindre i ganska stort anseende i Norrige, och war begåfwd
 med samma förlåning, som K. Swerres Broder Erik tilförne
 innehafte (5). Hans tapperhet och hurtiga wäsende synes ock
 hafwa förtjent denna heder, och wisade han i slafningen wid Estrind
 et utmärkt prof af sitt oförsagda mod; ty ehuruwl han wardt
 med en pil särad under armen, ldt han likwål pilen fitta i säret
 intil aftenen, på det han intet genom blodets rinnande måtte blif-
 wa hindrad från at widare taga del i träffningen (6). Men en
 otidig kärlek, som han sattat til en Presthustru i Nidaros, til-
 skyndade honom sin undergång. Om något kunde ursäcka dår-
 skaper, kunde hennes skönhet tjena därtill. Hon war ej eller obe-
 wärfelig, utan öfwergef sin man och lefde tilhopa med Phi-
 lip Jarl, ehuruwl det misshagade K. Swerre. Swarföre ock,
 när Kenningen år 1199 war i Öpslo, fick ej Philip Birgeron til-
 stånd at hafwa sin Presthustru hos sig i staden. Han legde för-
 densfull gården öfwe pårä intil Öpslo och där passerade nätterna
 hos sin dygdiga Ålskarinna. Baglerne, som utspanat hans til-
 håll, omringade gården, då Philip i blotta linyget och barfotad
 sökte at rädda sig, men som han hindrades af löst frusna gytjan,
 blef

blef han med en pil igenomskuten, då han skulle springa öfver en ^{Hollunga-} gårdsgård, och fick således umgälla en oridig kärlek, då han an- ^{Slätten.} nars hade kunnat öfverlämna sig til böden wid annat tillfälle uti en mer hedrande utrustning (7). Philip Birgerfson tillägges ät-
stilliga barn af Peringsköld, men antingen det varit af Presthu-
strun eller någon annan, wet man intet, men en hans Doter har
 varit gift med Lars af Rumbö, och des Doterfson Philip war
 Holmgeir Knutsons förnämste Rådgifware, hwilken; sedan Holm-
geir blifwit halsbuggen 1248, tog sin tillflykt til Norrige, och
blef där som släkting af K. Håkan Håkanson heberligen hållen (8).
Han hade ock til äkta K. Knut Länges änka Helena, hwilken
war antingen K. Erik Knutsons eller K. Knut Eriksons Doter.
Af Birger Brosas andra Son Knut Jarl och K. Knut Eriksons
Doter war Magnus Brok södder, hwilken war gift med K.
Knut Länges Doter Sigrid, och deras Son Knut war en af
Kron- Pretendenterna efter K. Erik Låspe (9). Wid år 1231
aflade Magnus Brok besök hos K. Håkan Håkanson i Norrige,
och blef af Konungen som Släktinge med största heder undfå'nad.
Birger Brosas Söner Folke och Magnus dro mindre namnkun-
nige. Wid Folke Birgerfson har Peringsköld anmärkt, at han
lefde ännu 1216, då det ingalunda kan wara den Folke, som
blef slagen wid Gestiken 1210. Utan skal denne hafwa varit
efter Peringskölds utsaga Birger Brosas Doter, hwilken han
kallar Folke Jarl den unge. Folke Jarl den unge skal ock hafwa
haft ätstilliga barn. Dottern Helena war gift med Knut Långe.
Guno Folkeson war gift med Helena K. Swerker Carlsons Do-
ter. Bengta war gift med en af Familjen som förde en anjel i
wapnet, och war Moder til Arke-Biskop Folke, som sedermera
kommer at nämnas. Yngste Sonen skulle wara Knut Folkeson,
och denne skal hafwa haft til Husfru K. Erik Erikson Låspes Cy-
ster Helena. Detta torde til en del hafwa grund, ty at Guno
som haft K. Swerker Carlsons Doter Helena, varit Son af ^{Folke Jarl}
en Folke, bewises af et Gåfwoobref til Wreta Kloster af år ^{den unge}
1237 (10), men man wägar sig intet at gå i borgen för alt. och des
Det som måst synes göra Peringskölds upgifter waklande, är at ^{Barn.}
Knut Långe på denna grund intet varit Swäger med K. Erik
Erikson, som likwäl af alla våra äldste Historiefkrifware bekräfs.

**Hollanga-
Stålen.** tas. Det synes oförnekligt, at Holmgeir varit K. Knut Pinges
Son, men som det omöjliggen kunnat vara af K. Erik's Syster,
har han kunnat vara född utaf förra gifte, med en annan Hele-
na, och är då intet som strider emot, at han kunnat uti sitt an-
dra gifte äga Helena K. Erik Eriksons Syster, som efter Knut
Pinges döds kunnat tråda i annat gifte, som Norriska Handlin-
garna gifwa wid handen. Och torde den Philip, K. Knut Län-
ges Son som påstod at komma i dranka wid Konunga-walet
1250, hafwa varit född af K. Erik Eriksons Syster, och såle-
des på mer än et sätt hafwa grundat sitt påstående til Kronan.
Den andre Bengt Enghwels Son war Carl Jarl, hwilken hade
en Son wid namn Ulf, men em denne senare varit Ulf Jarl
Jasi som dödde 1248, kan twiflas, i anseende därtill, at man
äter i Norriska Handlingar finner uppteckadt, at Ulf Jasi war
Birger Brosas Sonson af Carl den döfwa (11). Det ser oc-
k ut som Carl Jarl Birger Brosas Broder varit nog gammal och
nästan för gammal, om han under sina rassa år blifwit slagen
wid Notala 1220. Utom Ulf Jasi har ock Carl Jarl haft en annan
Son benämnd Carl, och Ulf har likaledes haft en Son af sam-
ma namn, som lefwat denna tiden, ty bägge två dessa Carlar
åberopas som witne uti Birger Jarls Bref, hwarmed han wid
år 1250 stadfästade Inbeckarnas Privilegier (12). Schemera
har Carl Ulfson varit i sölje med Birger Jarls Doter Michi-
da, då hon affärdades til sin Brudgum unge K. Hakon i Norrige.
Han har ock underkrifwit det Bytes-bref som Birger Jarl år
1250 gifwit til Gudhenis Kloster. Holmgeir Folkesson har likale-
des med sitt namns tillsättande stadfästat det sist åberopade Bref.
Ulf Jarl har ock haft en Bror wid namn Elau (13). Ed at
man härutaf kan se, at Folkungarne varit stäligen talrike wid
K. Erik Eriksons döds, fast än man ännu intet talt om dem, som
keda sin uprinnelse från Magnus Månesköld.

- (1) Messenius Theatrum Nobil. Sv. p. 161. Fulcho Fylbiter fuit Paganus & genuit tres filios Christianos, Ingemundum, Holstanum & Ingevaldum, qui genuit Fulchonem Grossum patrem Benedi-ki Snygels. Qui genuit Birgerum Ducem, & Carolum Ducem & Magnum dictum Månesköld. Birgerus Dux genuit Philippum Ducem, Carolus Dux genuit Ulphonem &c.
- (2) Suno Jarl Ismarson och Carl Jarl Sunason nämnas bägge i det Stalda-Tal, som finnes tryckt efter Sturleson både i Swenska och Danska

slaget, men deras släkter med Kollungarna nämnes på intet ställe. Kollunga-Peringsköld uti sin Antebok uttrar sig sålunda om Carl Jarl Sunasons Förfädder. Jfr Jarl, som öfwen synes varit en Sonson af Kolke Kollungar, halwer för Kollunga-huset utspridt en annan gren, hvilken behåller Familiens gamla wapa. liljan: När det synes allenast för Peringsköld, kan man trygt utsluta denna gren af Kollungarna, till des andra Monumenter kunna upwisas, som näppeligen äro af wänta.

- (3) Starleson T. 2. s. 346.
- (4) Torfaus H. N. T. 4. p. 17. F. Clausens N. Kr. s. 522.
- (5) - - H. N. T. 4. p. 33.
- (6) - - - Item p. 51.
- (7) Torfaus H. N. T. 4. p. 53. Den mittre Författaren af Annalskriftna öfwer v. Dalins S. R. H. s. 47, har redan nämnt om v. Dalins misstag om Philip Birgersson, så i anseende til des döds-år som war 1199, och intet 1220, som andra omständigheter, har och wiset, at han låtit sig förleda af v. Stiernmans Höfdinge, Winne s. 223. Stiernman har vidare lånt sitt af Peringskölds Antebok.
- (8) Torfaus H. N. T. 4. p. 257. Gustaf Benzelskriftna har och af Håkan Gamels Saga C. 214 anmärkt uti sina handskrifna Näminnelser til R. R. G. Bondes Genealogiska Tabeller, at R. R. R. Langes Enka Helena blifwit gift med Philip Jarson. Dessa handskrifna Annalskrifningar äro benäget communicerade af Stats-Secreteraren och Commenduren af R. S. Orden H. M. Benzelskriftna.
- (9) Torfaus H. N. T. 4. p. 195 och 261, nämligen på senare stället, ty p. 261 förekommer två gånger.
- (10) Början af Brevet: S. Fulconis Ducis filius & F. Svenonis Regis filia. Och wid slutet: presentibus nobis Sunone scilicet & Elena & Cecilia Priorissa &c. Jfr. C. F. Broocman Beskrif. öfver Östergöthland s. 33.
- (11) Torfaus H. N. T. 4. p. 254. Jämförd med Norrsta Kr. s. 736. Hög Torfaus torde här wara förskrifwit frater för filius.
- (12) Orden af Brevet, som hit höra äro följande: Propter quod presentibus venerabilibus Dominis Archiepiscopo Upsalensi & suffraganeis suis, Domino Karulo Karuli Ducis filio, & Karulo Ducis Vlfonis . . . statim.
- (13) Ol. Rabenius de antiquis Westrogothiae Legiferis, Bilagorna n. 7. Testibus Domino Rege Woldemaro, Domino Ingebyrche Ducissa, Domino Hulingero F. Ducis filio, Domino Carolo Ulf Ducis filio, Domino Elauo dicti Ducis fratre; &c. Til så mycket större redanti dessa inwetta de Genealogier, torde följande Släkt-Tafel kunna tjena.

Holmunga
Slækten.

Folke den høje R. Knuts Mæg.

Knut Folkeson Bengt Folkeson Snywels

Holmgeir gift med Helena R. Knut Erik

sons Doter

Knut Holmgeirson

Knut Långe Konung med R. Erikson

Lås;c

Holmgeir Philip

Halbh. 1248 Kron, Pretendent efter
R. Erik Erikson

Denna Atterkøning er aldeles af Peringskøld.

Bengt Folkeson Snywels.

Birger Brosa, Magnus Mænestøld. Carl Jarl, Holke Jarl unge.

Ulf Jarl.

Philip.

Knut g.
R. Knut
Eriksons
Doter

Carl Jarl.
den høje

Doter g.
Lars af
Runby

Magnus
Brok. g.
Sigrid R.
Knut Lån-
ges Doter.

Ulf Jarl Elau
Fas.

Philip
Holmgeirs
Mæg. g. He-
lena Knut
Långe's En-
ka.

Knut
Kron-Pret.

Carl Ulf-
son.

Philip Birgeron tilkønes og flere børn, som omtales i R. Magnus Ladulæses Historia.

Folk

Folke Bengtson Jarl eller Folke den unge.

Folkunga-
Släkten.Helena
g. Knut
JungeEuno Kallsten
g. Helena K.
Ewerkers Doter
|
Catharina
g. K. Erik E.
risson.

Holmgeir

Knut Kallsten Slagen
wid Olofsröm.

§. 3.

Bengt Folkeföns yngre Son Magnus Månestöld har och Magnus Månestölds barn.
 lämnat efter sig äfkilliga ättlingar. Efter et gammalt rykte har Magnus varit förmådt med Euno Eiks Doter. Ingri Ylwa Ene-dotter af K. Ewerkers Kollson. Huru med denna Euno Eik hänger tillhopa, är ej så aldeles tydligt. Ericus Olai nämner honom intet, utan Olaus och Laurentius Petri dro de äldste, som talat om denna K. Ewerkers Son, sedermera är han beständigt ihogkommen, hwarföre man och tillförne äfven nämnt honom ibland K. Ewerkers Kollsons barn. Euno Eiks grannst i Brera Kloster wore i detta målet et tillförläpligt bewis, om man wore försäkrad at stenen med sin skrift wore så gammal, at han kunde äga witsord. Men man är snarare förwispad, at hwarcken sten eller skrift är äldre än Konung Johan den III, på hwilken grund han wittnar endast om et gammalt rykte, men om intet mer (1). Men om man än wille medgiffwa, at Euno Eik war K. Ewerkers Son, kan ändock twiflas, om Ingri Ylwa war hans Doter. Utaf Trolle-Familiens gamla Släktastor ser man, at en Ulf Eriksson skref sig til Wiåbo i Östergötthland, och såges där, at Ingri war Ene-dotter af denna Ulf södd af Erik Ulfsson, och skat Wiåbo genom hinne wara kommit til Folkungarna (2), hwilket kan wara både möjligt och troligt, fast intetdera lär med öfverföreläpiga bewis kunna fulltygas. Af sin Gemål Ingri Ylwa barn Magnus Månestöld haft äfkilliga barn, såsom Eskil Lagman i Wästergötthland, Carl Biskop i Linköping, Birger Jarl af Wiåbo, Bengt af Ulfåsa. Lagman i Östergötthland och Elau (3). Peringsköld tillägger än en Son Magnus, som

Folkunga- och Släkten. och varit Lagman i Östergötland, och en Doter Ulvilda, som varit gift med Birger Philipson. Eskil Lagman war förmodat med Christina Håkan Galins Enkesu i Norrige, Doterdoter af K. Erik den heliga, hvarigenom åter et nytt Swägerskap emellan Kongliga Huset och Folkungarna blifwit stiftadt. Biskop Carl i Linköping blef slagen wid Notala af Eskiländarna tillika med Carl Jarl. Birger Jarl war gift med K. Erik Eriksons Syster Prinsessan Ingeborg, och hade med henne wid K. Erik Eriksons död tre Söner Waldemar, Magnus och Erik, samt en Doter Richisa, som förmodeligen varit äldst af alla barnen. Om detta Birger Jarls Släkt-Register är aldeles intet twifvelsfullt, det kan då förekomma främmande, at Corner kunnat föregifwa, at Birger varit Bondeson eller Bonde (4). Men förmodeligen har Birger Jarl sielf sagt någon gång, at han varit Bondeson, hwilket efter gamla Swenska talesättet kan hafwa sin riktighet, då alla de, som intet hade Signar-namn, ansågo för Bønder, ty här är ingen anledning, at Magnus Mågestöld varit Jarl, men då betydde Bonde långt annat än rusticus, som Corner kallat Birgers Fader. Men af allt hwad man hit intill om Folkungarna sammandragit, kan man nog begripa, af hwad betydelse denna släkten varit, och huru lätt frestelser kunna härka ibland sådant folk, som leda sin uprinnelse af Konungarna, och woro på många sätt med Konungar fylde och beswårade.

- (1) Man kan annars jämsföra härwid Broocmans Besl. öfwer Östergötland s. 33. hwar och nämnas flere, som hetat Suno Sil.
- (2) Se H. E. Gref G. Bondes Bref uti Samlingen af Handlingar tryckt i Lund, Första Delen s. 117, hwar dock et tryckfel är inkommit, då där står Doterdoter för Sonebdoter. O. Celsus de illustri Trollorum gente.
- (3) Om Eskil Lagman är talat tilförene. Jfr. Bihaget til Wästgötha Lagen s. 97. Man kan annars se Messenius Theat. N. Svecanæ p. 21. Om Elau skal nämnas främdeles.
- (4) Herm. Corneri Chronica Novella uti J. G. Eccardi Corpus Historicum medii ævi T. 2. p. 893; wid 1249. Ericus Rex Sveorum obiit in Gotlandia secundum Chronicam Lubecensem, propter ejus mortem populi Regni rusticum quendam sibi præfecerunt, qui regnum acceptans plures nobiles occidit, scribens se pro Dyce Sveorum & non pro Rege. Hic plura privilegia Lubecensibus contulit, & mercatoribus Theuonicis in regno suo morantibus. Et dylikt witnessbörd om Birgers Bondeslånd förefinner ad hos densamma p. 918, hwilket en annan gång främdeles skal inryckas.

§. 4.

J så fatta omständigheter war det, snart sagdt, ogörligt, at ^{Waldemar} någon annan än en Förfunge kunde blifwa Konung. At Birger ^{valdes til} Jarl trodt sig i synnerhet berättigad, at wid förefallande Thron- ^{Konung.} ledighet komma i åtanke wid walet, kan intet dragas i twifvelsmål. Men han war främwarande wid K. Eriks fränsälle, och behöfde således tid och råderum til anläggande af sina planer i et så wigtigt ärende. Sjelfwa naturen syntes lägga hinder i wägen emot alla de anstalter, som Birger hade kunnat och bördt göra, til sin och sina efterkommandes rätts bewakande wid et så betydligt tillfälle. Konungen dödde Kyndelsmånsdagen, och Birger uppehöll sig ännu i Finland, förmodeligen långt bort i Sawastland, sysselsatt med Sawasteborgs anläggande. Hwar och en lär hafwa sig bekant, huru swår farten emellan Sverige och Finland plägar wara wid denna års-tiden, antingen den skal ske öfwer Åland & haf eller Norr åt, öfwer Torned, så at all liknelse war, at kunskapen om Konungens död torde hafwa kommit nog sent til Birger Jarls öron. Deremot woro Birgers medrådfare qware i landet, hwilka med Birgers afundsman intet lära försummat, at bewaka sina förmåner. Dese synas dock hafwa i början delt sig i wänne partier, då några arbetade för Philip, Konung Knut Länges Son, och andre åter för Magnus Brok eller des Son Knut Wänson (1). Man kunde således intet föreställa sig annat än et blodigt och frätande Krig, som förebodade så mycket swårare påföljder, som wänner mot wänner, och släktingar mot släktingar bewäpnade sig. Et hastigt Konunga-wal syntes fördenksfull wara det enda medel, som kunde afböja dessa öfwerhängande widlystigheter. Alla rättsinnige synas haft sådana affigter, och deras Förman war Iwar Blå af Gröneborg, en mäktig och myndig Herr. Genom hans bedrifwande blef i största hast en Riksdag sammad, då Konunga-walet stadnade på Birger Jarls äldste Son Waldemar, som ännu war ung och åtminstone ommyndig. Huru stor skynsamheten warit wid detta tillfället, kan skönjas därutaf, at K. Erik dödde den andra Februarii, och Waldemar blef wald och utropad för Konung den tionde i samma månad (2), så at tidningen om Konungens död och Waldemars wal förmodeligen

Waldemars gen på en gång hunnit til Birger. Således förnyctes til en bords-
 regering. Jar alla Regeringshuka anläggningar, och en stor del af de hem-
 manwarande hafwa inter för blifwit underrättade om Thronens
 ledighet, fördrö tidning tillika inlopp om Thronens intagande af
 en ny Konung. At någon olaglighet wid riksföresen förskupit är
 likväl ingen anledning. Så snart man får tidning om Konun-
 gens död, hafwa Folkäländerna funnat genom budskalla samman-
 kallas gamla hastigt, i snurhet, om Tundra Lagman varit
 därom öfwerens med Jövar Blå. Lagman i Tundra Land war
 antingen Nils Sirensen Sparre, Birger Jarls Svåger, eller
 Peder Anderson Brahe (1), hvilka förmodeligen på inter får
 varit misnöjde med anläggningen. Folkäländernas rättighet at
 wälja Konung war utan allt twifvelsmål och fänder, och de an-
 dre Landskapen kunde taga sina förbehåll om deras frihetens i
 akt tagande wid Eriksgatan. Man finner ock ingen inråddning
 wara gjord mot lagligheter af riksföresen, icke en gång af Birger
 Jarl self, som eljest betygade uppenbart sitt misnöje. Wil man
 ock öfwerwäga orsakerna, som kunde förorsäkra de wäljande til
 detta steg, synas de wara jämnade med all försiktighet. Om
 man wändt sig med wälet på Magnus Brok eller Philip Knut-
 son, hade man gewast bordt wänta twerrägt och blodig oro; ty
 det war ej sannolikt, at Birger, som sutit wid Riksföresen nå-
 gon tid, skulle i gods underkasta sig en annars öfwerwälde, som inga-
 lunda kunde upröisa någon grund til förträde. Philip Knutson
 war wäl Konungs Son, men hans Faders Konungadöme derods-
 de på upror och inter på någon laglig uphöjelse, så at hesswa grund-
 den til hans påstående förswagade des wänta kraft. Häremot ta-
 lade alting för Birger Jarl, här hopsegades hög släktkap, och nära
 förbindelse med sids afledna Konungar, med makt och tapperhet.
 Men såsom han någon tid, som Jarl, fört Regentet, kunde in-
 ter sela, at han ju förskaffat sig åtskilliga owänner, så mycker
 mer, som han ägt G. Eriks fullkomliga förtröende. Detta allt
 och mera tyllt tyktes kunna någorlunda undwiskas, om Birgers
 äldste Son blef anragen til Konung, som inter för sin egen per-
 son kunde hafwa många misgynnare. Birger förtröade ock in-
 gen ting uti sitt wälde, utan des wärfeliga anseende fick en ny
 fyrka, då han som Jarl och Konungens Förmundare wöfswade
 alla

alla de rättigheter, som tillhörde Kungliga högheten. Man hade Kollunga
 då ordfat at wänta et allmänt wälbehag, så framt det wore möj- Slätten.
 ligt at göra alla til nöjes. Waldemar

(1) Peder Clausen Norrka Krønikan f. 74. Philip Knuffson påstod Re-
 geringen såsom R. Knut Langes Son, och Knut Wänson, som Doree
 son af R. Knut Erikson.

(2) Chronicon Celsi p. 6. Obiit Rex Ericus III, IIII Nonas Februarii.
 Waldemar filius Byrger Jarl electus in Regem III Idus Februarii.

(3) Peringskild Mon. p. Tiundiam p. 32, 33.

J. 5.

Wid erhållen underrättelse om Konungens död sköndar sig Birger J.
 Birger Jarl, så mycket möjligt war och omständigheterna wille samtycker
 tillåta, tillbaka til Sverige. Det förtröd honom i synnerhet at til Walde-
 man rågat sig utan hans biträde afgöra et så wigtigt mål. mæns Wal.
 Men uti sig sjelf hade hwarken han eller någon annan af de
 förnämre någon enskilt rättighet at blanda sig uti Konunga wa-
 let. Förländerna hade brukat en rättighet, som dem tillkommit
 från urminnes tider, hwarföre ock Birger Jarl, ansett han nog
 trodde, at Kronan påhade långt bättre på sin hustru än på sin
 Sön, måtte lämna det gjorda wal utan all flander tills vidare.
 At sammankalla Ständerna til nytt wal, ankom ingalunda på
 hans wälbehag, utan därtill behöfdes Ragnmannens biträde af Tiundas
 land. Företagandet hade ock varit både drifligt och afwenyrligt.
 Han lät fördenksfull ueskrifwa et Möte af de förnämre i landet,
 wid hwilket tillfälle han war så litet mästare af sin ärelystnad, at
 han ock frågade, hwem som underståt sig uti hans frånvaro,
 strida til Konunga walet. Iwar, som hade härinnan haft
 förnämsta delen, swarar på en så oförmodad fråga med all foges-
 lighet, at han i synnerhet drifwit på walet, och at man wid des-
 sa tillfälle wäl hade påmint sig Jarlens förtjenster, och des sticke-
 lighet at bära Kronan, men som han war en älderstigen Herre,
 hade man hållit före, at det skulle wärta honom behageligt, at
 des Sön blifwit på Thronen uphögd. Birger, som hade kunnat
 wänta et långt hårdare swar, nämligen: at Rikens Ständer in-
 set wore pliktige, at göra honom reda för sina göromål, war

Rolfunga.
Slätten.
Baldemar.

likväl intet nögd med denna utlåtelsen, hvarsöre och Iwar med mindre wänlighet yttrade sig, at, så framt Jarlen intet kunde finna sig i det beslut, som redan war gjordt, kunde han taga sin Son, och föranstalta om hans öde efter behag, och skulle man honom förutan wäl så Konung. Birger Jarl blef wäl något bestört dardöfwer, frågade dock med lika osäkerhet, hwem man då skulle wilja utse därtill? då Iwar helt osäkrad utlät sig, at man och uti nödfall skulle kunna få en Konung fram under den mantel han hade på sig. De öfrige, som woro sammankallade wid detta tillfälle, hafwa efter utseende med sitt stillatigande gifwit tillkänna sina inwärtas tankar, dels at de gillade Iwars tal, dels och at de intet woro särdeles hogade at göra Jarlen biträde uti sina äredryga affigter: hvarsöre och Birger betygade sitt nöje öfwer wälet, och åtog sig Riksstyrelsen som Jarl och den minderåriga Konungens Förmyndare (1). Men wården om K. Waldemars person och des upfostran lämnades uti en annan förnam Herres händer, hwilken i anledning af Rim-Kronikan synes intet kunnat hafwa warit någon annan än Folke Jarl (2). Man kan sluta af denna märkwärda ordwärling, det Birger Jarl inbillat sig det han wore ansedd af allmänheten som omistelig, hwilket och, i de rättsinnigas tanka, torde hafwa warit sant; men om den som är föremålet för et så hedrande omdöme, har för mycken öfwerlygelse om sina egna förmåner, minstas öfwerlygelsen hos de andra, och man är strax särdig at taga tillbaka sin högaktning, som man annars med all sägnad welat betygga. Birger Jarl, som warit osäkerlig nog at gifwa anledning til en sådan misstänka, war för klok at låta den fatta djupare rötter, hvarsöre han och lät sig behaga sin Sons utkörelse, och war nögd at wara Konung i hellska wärket, utan at hafwa namnet därutaf.

(1) Man har uti alla dessa omständigheter följat Ericus Olai p. 19. 60. efter man intet har någon bättre ledare. Därutinnan har man likväl afwikt ifrån honom, at man sagt, det en del af de förnamare warit sammankallade wid det af Birger utlätta möte, då Ericus Olai yttrade sig, at alla som warit wid wälet warit kallade, hwilket är intet troligt, så framt man wil hålla före, at wälet blifwit af Bolländerna efter lag förutseende.

(2) Sedan Rim-Brodnan §. 25 talt om Konungens tuktewärdare och Eric Folkungas Bara eller Söner, insjöta dessa Rim:

Folkungasläkten.
Waldemar.

Folke Terl war en ärlig man
Rikens Forman tha war han
Han war swa höfwiß, dogande och wis
At alla gafwo honom thes pris
At han war en ärlig Gette
Och han doo aff bratt ty war wärre.

Stulle åter med denna Folke förstås Folkungarnas Stamsfader, är wäl ingen förnuftig mening eller sammanhang uti werset.

§. 6.

De regerskute Folkungar hade nu ändtelligt sådt en af sin Rungeliga Thronen. Men flere af släkten hade samma ömhet och wänskap för sina personer, som Birger hade haft dels för sig, dels för sin Son. De hade önskat, at hellswe röna sötman utaf at wara regerande. Detta kunde man så mycket mindre förundra sig öfwer, som flere Thronsökare jämlike i bård och anskende rådde om förträdet. Alle medtänarne kunde wäl iniet uprösa lika förtjenster, som Birger Jarl, men inbillningar upphylla alltid brist af förtienst, öfwen hos de minst meriterade. Detta kunde ock wara förläteligt. Men at, sedan Konunga-walet war fastställt, wilja med wäld truga sig til regeringen, är alltid lastbart, och skadeligt öfäst för uprörsstiftarne hellswa, hwilket sannades denna gången. Ty Folkungarne blefwo upröriska och olyckelige. Rätta sammanhanget och utgången af detta uprör är icke desto mindre både mörk och inweflad. Nästa och bästa underdrettelsen borde man i synnerhet wänta af Ericus Olai, såsom war äldsta Historiekrifware. Men det är ej swårt at finna, at han haft mycket liten kunskap i detta målet. Han tilägnar åt Junker Carl hela anläggningen af Folkungiska upröret (1); men har likwäl iniet wetat, at där woro twänne Folkungar, som haft samma namn, hwarföre man ock stadnar uti fullkomlig ofunnighet, antingen han mest Carl Carlsson eller Carl Ulsson. Man har ock ordsak at twifla, om annat än blotta misstankar hos Historiekrifwaren gjort dessa Herrar brottsliga, ty man finner, at Bir-

Förlungar ger Karl wisat åt bägge Carlarna et fullkomligt förtroende. När
nas uppror Fröken Richisa, Birger Karls Dotter, skulle föras til Norrige
 til at förmålas med sin trolofswade Brudgum K. Håkan den unge,
 war Carl Ulsson en af dem, som war utnämnd til at följa
 Bruden, och detta skedde fort för upprort, och war således Carl
 Ulsson hwarken närvarande, då det börjades eller då det lyftades (2),
 utan uppehöll sig helt obekymrad ibland Birger Karls medhållare. Och
 sedermera, när Birger efter aftal med K. Håkan i Norrige instälde sig
 wid Birha Alf, til at göra inbrott i Danuemark, woro såwål Carl
 Carlsson, som Carl Ulsson ibland Håkan i Norrige inbrottens för Swen-
 ska Krigshären (3). Allt detta synes wara aldeles stridande emot
 hwad, som af Ericus Olai är anfördt, ty intet spår finnes til nå-
 gon upprors-anda hos Carl Ulsson, utan all likafälle til wänskap
 och förtrolighet emellan dem och Karlen. Man synes fördenksfull
 hafwa fog at afwika från den underrättelse som Ericus Olai läm-
 nat åt Esterwertsken, och bjuda til at samla ihop omständigheter-
 na af denna inbördes oro af sådana Handlingar, som äro för-
 fattade något närmare den tiden, då hellska händelsen sig tilldragit.

(1) At så så mycket tydeligare underrättelse om Erik Olsons föregifwande,
 kan wara nödigt at införa des egna ord p. 60. Erat autem tempore
 eorum Capitanus principalis Carolus Domicellus, qui se Duci Birgero præ-
 ceteris opponebat, propter quod Birgerus diligentius perquirebat, quibus
 uilis posset eum de medio separare.

(2) *Torfaus* H. N. T. 4. p. 267.

(3) - - - H. N. T. 4. p. 269.

§. 7.

Birger Karl kunde intet wara okunnig om Förlungarnas
 anläggningar, emedan såwål Magnus Brok som Philip K.
 Knut Långes Son offenseligen gifwit tillkänna, at de trodde sig
 berättigade til Regeringen. Icke desto mindre finnes intet, at han
 på något sätt sökt göra sig mästare af sina medtäffares personer.
 Emåtton man har all anledning at tro, det Philip Carlsson,
 hwilken såsom Holmgeir Anussons sönänka Nåd efter Holm-
 geirs straff blifwit landsflyktig, sådt wid K. Eriks ödd tillfäälle
 at komma tillbaka til sitt Fäderne-land (1). Nåd och glömska
 af

af tillfogad oförrätt äro de fastaste grunder, hvarpå man kan bygga sin regering, ämnestonc är det både Christeligt och Kungeligt, at med nåd och nådgärningar hämnas på sina misgynnare och afvundsmän. Man behöfver därföre intet bekymmerlöst lämna sig uti sina nya och försonta wännerz wälbehag. Gör mycken råds hoga, och däraf flytande förmycken warsamhet, är altid prof af en liten själ; men et vinstränkt förtroende är altid i sådana omständigheter aningen rekt till en orklös wäcklighet eller ock till en närlynt oförsigtighet. Birger Jarl kan intet mistänkas för något af dessa fel. Och ehuruwät man intet märker, at några steg blifwit tagne till at afstå de widrigsinnades wäldsamhet, kan man altid wara förwissad, at ingen skulle tråffa Birger oberedd. Den offsydigaaste warsamhet, som kunde i aft tagas af den regerande Jarlen, war at han skänkade med sin Söns Kröning, hvilken wäl intet kunde afsträcka hufvudmännens ibland de uproriska iskan sina förslag, men kunde icke bestommbre hafwa mycken warfakt hos Menigheten. Sådana högtideligheter woro genom gammal häfd förbehållne at Ursaka, och är troligt, at de förra Konungar där emottagit dessa Majestätska drecken, ännu wäro sarrige och nakna Handlings-strifwore behagar lämna oss i ofunnighet därom. Men som Domkyrkan war för en tid sedan utbränd (2), och sedermera intet war kommen i fullt komligt stånd, kunde denna prast intet med anständighet där fördrättas, utan Kröningen gick för s. i Linköping 1251 (3). De wrolige Fölkungar blefwo genom denna högtidelighet intet främde, utan Knut, Magnus Broks Son, inhinner sig samma år hos R. Håkan i Norrige, och emor wärent söljande året anlände afwen Philip R. Knut Langes Son, samt Philip Larson, Philip Wergersons Dotterson, och begärde hjelp af R. Håkan till at kullkasta R. Waldemars gjorda wal och besordra Philip Knutson till uphöjelse på Swenska Thronen (4). Efter utscende kunde wäl intet oförsigtigare upträdas, än at anmoda R. Håkan om utskärning emot sin tilkommande Swärdoters Broder och emor Birger Jarl, som warit och war ännu med R. Håkan uti en nära och upriktig wänskap förbunden; så mycket mer, som R. Håkan war oförnekligen en ifrig försäkrare af sin och sin Kronas rättigheter, man hade tillika en wälggrundad affty för at förödmä andra uti sin

Fölkungar
Slätten
Waldemar.

Waldemar
krönet.

at där varit skiljaktiga omständigheterna om denna Jarlens fördrö-
ning (7). Uti Chronicon Vadstenense, som torde vara det äldsta
Monumentet af våra inhemska Minnes-Böcker, säges likaledes,
at en drabning förelupit, och at de tre nu nämnde Herrar där
blifwit slagne (8). En annan gammal Krönika, som slutar sig
med 1415, berättar likaledes, at desse förbenäade Herrar blifwit
slagne tillika med många Dyfkar (9); men intet bedrägeri, och
mycket mindre falska eder talas här om, så at man har ordsak at
vara vitträdig, hwad trovärdighet de nyare upgifter böra äga,
som med en omständelig och redig underrettelse besläcka Birger
Jarl med den nedrigaste och wanhederligaste gärning, som nästan kan
upstänkas. Ingen grymhet eller trödsöhet märkes uti des öfriga för-
räddningar, dock wore det intet tillräckeligt, at friskalla honom, så
framt vittnen, emot hwilka ingen inwändning med skäl kan göras,
öfvertygade därom. Inga ogärningar eller nedrigheter böra för-
swaras, men bewisas, och Läsaren kan sjelf wälja och urskilja,
hurwidå Författare, som äro tvåhundra år yngre, kunna el-
ler böra äga witsord emot äldre Författares utlåtelse. Man be-
höfwer intet yttra sig öfwer, hwad Johannes Magnus, Olaus och Lau-
rentius Petri, samt flere nyare behogat anföra, emedan desse haf-
wa endast följt, hwad Ericus Olaf och Laurentius Petri upptecknat.
I allmänhet är man merendels benägen at taga de olyckliga i
försvar, när det kan ske utan fara, en naturlig medömkan synes
fråfwa en sådan billighet: men Historien, som söker efter sanning,
bör vara fri både för medömkan och hat. Om Biskop Kols
menaderi äro och omständigheterna något skiljaktiga; ty somlige
berätta, at han låtit upbygga Kolbäck's Kyrka til försoning för sitt
brott; andre åter, at han bekostat samma Kyrko-byggning til tack-
sägelse för Folkungarnas fall (10). Hwilket som är rättast lär
nu för tiden swåriligen kunna utredas. Hwad som annars berät-
tas om det beständiga mistroende, som varit emellan Carl Folk-
unge och Birger Jarl, och at de på bägge sidor besittat sig om
at förgöra hwar andra, synes vara aldeles strida med de
omwälselaktiga omständigheter, som förr äro berättade. At Carl
födermera, då allt war fredeligt hemma i landet, begifwit sig til
Kors-Riddarna i Preussen, kan hafwa helt andra ordsaker än
fruktan för regerande Jarkin. Man kan lära af detta exempel,
Sw. R. 3. 2 Del. P p p at

Folkunga-
släkten.
Waldemar.Folkungar-
nas uppror.

Hollunga:
Släkten-
Waldemar.

at en Öfwerhets-Person, som framsör andra bör wara om Esterwerthens ombdöme, bör intet allenast wara mån om at fullgöra sin Skyldighet i anseende til wärkelige undersätare, han bör och sträcka sin omsorg til aflågnare tider, så at hwad han wärkeligen förtjent af sin tids människor, måtte äfwen på samma sätt blifwa erkändt hos Esterkommanderna. En ensalbig, redig och omständelig berättelse gör här mera gagn än alla präktiga och ufsunderade lässånger, hwilka födde af inbilmings-kraften dö med författaren.

- (1) Philip Larsson war i följe med Philip Knutson då han kom från Sverige til Norrige, at begära bistånd emot Birger Jarl. Peder Clauson M. Kr. s. 745. Det är dock intet någon huswudsakelig omständighet uti Birger Jarls Historia.
- (2) Art. B. Laurentii Brev dateradt Laglösa Rypung 1257, prid. Non. Oct. hos *Peringsköld* Mon. p. Tiundiam s. 176.
- (3) Chronicon Wadstenense *Celsii* p. 6. MCCLI Waldemar consecratus in Regem Lincopie. Chronicon hos *Benzelius* M. Eccl. p. 86. MCCLI coronatus est Waldemar Svecie Rex in ecclesia Linkopie. Ericus Olai nämner intet om R. Waldemars Kröning.
- (4) *Toræus* H. N. T. 4. p. 266. Norrsk. Kr. p. 745.
- (5) - - - H. N. T. 4. p. 267.
- (6) *Ericus Olai* p. 60.
- (7) Peder Clausen M. Kr. s. 746. *Toræus* blandar här *Loccenii* *Stensta* Historia med Norrsta berättelserna.
- (8) Chronicon *Celsii* p. 6. MCCLII. Prælium fuit apud Herwattæ & occisi sunt Domini Kanutus filius Magni Brocha, Philippus Petri et Philippus frater Hollingeri. Med en annan hand är antecknadt wid ordet *occisi*, *decollati*, hwilken tillökning lär wara nyare.
- (9) Chronicon hos *Benzelius* M. E. p. 86. Eodem anno 1251, nobilissimi viri Canutus Magni & Philippus Canuti filius, etiam Philippus Petri cum multis Teutonibus interfeciti sunt, erat autem dictus Canutus filius Domine Catharinæ filie Regis Erici secundi. Den här kallad Philippus Petri har man tillskrift i anledning af Norrsta Handlingar kallat Philip Larsson. På samma grund har man och anført, at Knut Wänsons Moder intet varit R. Erik Knutsons utan Knut Eriksons Dotter.
- (10) Man wil endast här anföra Hadorfs Namärkning wid Rim-Kronikan s. 26. Herrewads bro kallas och nu Kolbäck bro, Kolbäck kallas Rorfan af Biskop Kool m. m. ehuruwl en annor berättelse fins här om; näml. at Biskop Kool Rorfan funderat „af dhet roof han samma „gångh fick, och det til äminnelse och tacksjälsse, at hans listiga erd kunde „så mycket uträtta, m. m.

§. 8.

Folkungarnas fall författe Riket uti et lugn, som warade så länge Birger Jarl förde Regimentet, hvarsföre han och kunde wända sin upmärksamhet på ättilliga angelägenheter, som wörligen tärswade förbättring. I synnerhet hade man nu genom lång förfarenhet funnit olägenheten af et Konunga-wal, som war af inga reglor inskränkt; utan så snart en dristig och mäktig söfare insann sig, woro altid inbördes krig och blods-utgjutelse fruktet af des anläggningar. Tiden war ännu intet kommen at förwandla Wal-rike uti Arf-rike. Birger Jarl faller då på en annan tanka, hwarigenom med bibehållandet af gamla namnet af Wal-rike, Regerings-ombudet blef likväl så godt som äresteligt i sielswa wärket. I detta afseende ärnade han tilägna åt sina söner wiså delar af Riket, såsom Hertigdöme, hwarigenom deras makt och företråde således kunde stadgas, at inga andra personer eller släkter skulle wäga sig at täfla med dem wid förkommande ledighet af Thronen. At detta förslag så mycket snarare måtte winna sin fullbordan, anhåller Birger om Påswens samtycke til en sådan delning, och berättar tillika, at Riket war honom lagligen tillfallit. Påswen Alexander den IV, som intet kunde annat än med fullkomligt wälbehag uptaga en så hedrande ansöknings, låter fördenstul år 1254 utfärda sin Heliga Stadsfästelse på en sådan delning, som Birger Jarl med de förståndigas eller förnämwares råd skulle författa, och befaller genom afgången skrifwelse Arke-Biskopen i Upsala och Biskoparna i Linköping och Skara, at de skulle et sådant beslut med Heliga Fadrens myndighet handhafwa och stadfästa (1). De skäl, som Birger hos Påswen lätit andraga, woro först, som redan sagdt är, at Riket honom tilhörde, och sedan, at wödrägt och blods-utgjutelse på intet annat sätt kunde undwikas wid hans död. Det första war aldeles ogrundadt, ty ingen annan rätt hade Birger til Regeringen, än såsom Förmyndare för sin Son: men det senare war så mycket mer otwifwelaktigt, som det hände icke destomindre, hwilket af oenigheten emellan K. Waldemar och des Bröder framdeles kan intagas. Birger hade, då Påswens tillåtelse ankom, fyra Söner: Konung Waldemar nämligen, Hertig Magnus, Junker Erik och Bengt, som war ärnad til Andeliga

Folkunga-
Släkten.
Waldemar.

Birger de-
lar dela
Riket emel-
lan sina sö-
ner.

Kollunga-
Slätten.
Waldemar.

Ståndet, hvarföre han ock kallas Scholaris, då de andre tre betecknas med de nu nämnde ärenamn, uti Birger Jarls Bref af år 1266 (2). Man har ock anledning att tro, att dem varit redan, i Birgers deras Herr Faders tid, anslagne wiså Hertigdömen, fast än de så länge Birger ännu lefde intet njutit förvaltningen därutaf, utan varit under deras Herr Faders wård och Förmynderskap. Till sålde därutaf blef Magnus Hertig af Eödermanland, och Bengt, fast långt därefter, Hertig af Finland, och Erik, som säges, Hertig i Småland, fast än man uti gamla Handlingar intet finner, att denna Titel blifwit honom tillagd, icke en gång hos Olaus Perri, utan Messenius lär hafwa varit den förste, som nämnt honom Hertig i Småland (3). Det war denna tidens tankefätt, och såsom en stadgad wana, att lämna Länder åt dem man ansåg för Kronpretendenter: men det war ännu besynnerligare, att en Herre, som intet förde Regimentet på annan grund, än såsom sin Söns Förmyndare, kunde åt sina Söner tillägga Hertigdömen. Ju mera et sådant steg war owanligt och nästan orimligt, desto mera öfwertrygar det om Jarlens anseende. Birger wann härigenom, att Thronföljden blef wärkeligen bibehållen wid hans egna efterkommande, men det lär ock wara lika erwiswelaktigt, att han därjämte lade grund till sina Arsläggars undergång, genom den outhärliga öcnighet, som därigenom upständes emellan Konungarna och deras Bröder. Det är så beskaffadt med människliga flockheten. Iwad man efter lång och djupfinnig eftertanke tror kunna bidra aldrum, till en affigets winnande, blifwer esomostast det kraftigaste medel till ändamålets mislyckande. En högre hand styrer werlden, de skarpsyntaste blifwa understundom blinde, och den måst uträkna de försigtighet leder under tiden till undergång.

(1) Alexander den IV:s Bref dat. III Kal. Januar. an. secundo. Ex parte dilecti filii nobilis viri Ducis Suwenorum fuit propositum coram nobis, quod ipse Regni Suwenorum, quod ad iptum nouiter legitime devolutum extitit, ac incolatum (incolarum) ejus pacificum statum cupiens et tranquillum, intendit certas in regno ipso assignare suis filiis portiones, volens per hoc fidelium stragem et animorum pericula, quæ si hoc non fieret, post ipsius obitum accidere possent, salubriter evitare &c. Brefs wet är tryckt hos Vastovius p. 180. han ansår Brefs wet till 1255.

- (2) Univerſis præſentes litteras inſpecturis Birgerus Dei gratia Dux Sveorum &c. *Hollungæ*
 auctoritate præſentium volumus omnibus tam præſentibus quam futuris eſſe *Glæſten*
 notum, nos de conſilio pariter et conſenſu dilectorum filiorum noſtrorum *Waldemar*.
 ſcilicet Dominorum W. Dei gratia Regis Sveorum, Magni Ducis et Do-
 micelli Erici ac Benediſti Scholaris in noſtrorum ac eorundem remiſſionem
 peccatorum curiam noſtram Karleby in Strengnens diocēſi fratribus de
 domo hoſpitalis Jeruſolymitani S. Johannis Baptiſtæ in Eſkilſtunum cum
 omnibus attinentiis ſuis tam mobilibus quam immobilibus videlicet colo-
 nis et agris, pratis, ſilis ac molendinis cum plenaria præbitione eidem
 curiæ adjacentibus, perpetuæ donationis titulo contuliſſe ad habendum et
 fruendum et perpetuo poſſidendum: Ceuſas etiam Regias ibidem emer-
 gendas diſtis fratribus relinquimus excipiendas, *jure tantum modo expeditic-*
uis excepto, quod ibidem de cetero ſicut hætenus fieri conſueverat modis
 omnibus volutus exhiberi &c. Datum apud Calmarniam Anno Domini
 MCCLXVI. XVI Cal. Auguſti. Iſti præſentes fuerunt huic donationi vi-
 delicet Domini Archiepiſcopus Upſalenſis Laurentius, Henricus Lincopen-
 ſis, Ulf Scarenſis, Carolus Aroſienſis et Aſcherus Vexionenſis Epilcopi ac
 alii Clerici ac Layci quam plurimi, exiſtente Fratre Henrico diſto de
 Hoonshuitt Priore in Andwarthæſcog. Breſwet ſins hos Ornhielm Dipl.
 T. II p. 65. Angående Birgers Söners födelse är ſan man ſe Ann.
 til Daliins Hiſt. ſ. 69. Rågot mer ſtal och hårem nämna framdeles.
- (3) Meſſenini Scoundia T. 2. p. 51.

§. 9.

Et at den vidare ſtadga långvarigheten af ſin ätt, war och *Waldemar*
 Birger Jarl betänkt at förſtaffa en wärdig Gemål åt ſin ätt, *maris gif-*
 ſta Con R. Waldemar. Om man kunde tro Författaren af *termål.*
 Rim: Krönika och Ericus Olai, haſwer Anmäſningen om Prin-
 ſkan Sophia R. Erik Plog-pennings Dotter från Dannemark
 redan bliſwit gjord, då R. Erik ännu lefde och alſå 1250. Men
 då är det utan tvifvel falſkt, at R. Waldemar då war i ſit tju-
 gonde år (1). Meurſus inſtämmer med tiden af troloſningen, då
 han wid år 1262 påminner, at den varit aſtald tolf år förut (2).
 Det är åtminſt one ofelbart, at frieriet ſtedt för 1258, ty då är
 Påſwens tillåtelse daterad, hwarigenom han lämnar ſit Apoſtoliska
 ſamtycke, at R. Waldemar och Prinſſkan Sophia måtte bygga
 äktenſkap med hwarandra, änſtönt de woro uti tredje ſtyldſkaps-
 tiden beſlådade (3). Man finner och af ſamma Alexander den IV:s
 Bref til Arke-Biſkop Jarler, Biſkoparna i Linköping och Wis-
 borg, at anſökningen om giftermålet bliſwit fördragen af R. Wal-

Bollunga- Eldsten. Waldemar. demar i Sverige och R. Christopher i Dannemark, och intet af R. Erik. Trolofnings-tiden torde då vara osäker, såaktad den berättelse som inskuret hos Ericus Olai och Rim-Krönikan, hvilka Författare i denna tidens Historia äro både waklande och otillförlitlige. Den ovisshet, som förekommer om trolofnings-tiden, sträcker sig ock til året, när Bilågrer firades; ty på några ställen berättas, at Drottning Sophia blifwit frönt och gift år 1260 (4). Men om det har sin riktighet, at Hertig Albrecht af Brunswig, Prinsessan Sophias Modersfader, förde Kungeliga Bruden til Jönköping, då Drottning Margareta i Dannemark war fången efter slaget på Lohed wid Sleswig, som stod 1261, kan Brölloppet intet vara hållit före än år 1262 (5), hvarföre det ock af Messenius utsättes til år 1263 (6). Men man lämnar dessa ovissheter, hvilka ock i sig sielf äro söga betydande, och håller sig wid det, som är något mera tillförlitligt. Bilågrer blef firadt i Jönköping, dit Hertig Albrecht af Brunswig med flera Danska Herrar ledsagat Bruden, och hade Prinsessan sät i hemgift eller arf Malmö och Trelleborg. Man kan sluta härutaf, at Malmö war redan en betydande ort, efter hon kunde tillika med Trelleborg swara emot en Kungelig Prinsessas arf. Första gången man finner Malmö vara nämnd är wid år 1259. Detta år låg R. Håkan Håkanson från Norrige med sin Flotta i Öresund, och upbröte et litet Fartyg utanför Malmhauge, som hörde til Årke-Biskopen i Lund m. m. (7). Den öfriga hemfölgd, som Prinsessan förde med sig, beskriswes ganska präktigt af Rim-Krönikan, nämligen at hon haft många Tunnor fulla af Guld och Silfver med sig, hvarom man dock til afwenjres kunde twifla, i anseende til det förwirrade tillstånd som då war i Dannemark. Men Prinsessan Sophias egen person war osörneligen långt mera wärd, än all des medbrakta egendom, om den än warit långt större, ty wackerhet, qwickhet och arrighet woro osörneligen ibland hennes egenskaper, och hade des äfvenskap med R. Waldemar blifwit et af de lyckeligaste, om hennes Herre warit mindre wesklig och wållustig, och hon sielf litet mera warsam uti sin qwickhet. Hwad wårde Birger Jarl satte på detta giftermål, kan slutas därutaf, at han til des ewigwarande äminnelse utgifwit en allmänt gällande Förordning, at hädanefter Syster skulle altid taga arf med Broder. (1)

1. B. 2.
2. B. 3.
3. B. 4.
4. B. 5.
5. B. 6.

6. B. 7.
7. B. 8.

8. B. 9.

9. B. 10.

10. B. 11.

11. B. 12.

12. B. 13.

13. B. 14.

14. B. 15.

15. B. 16.

16. B. 17.

17. B. 18.

18. B. 19.

19. B. 20.

20. B. 21.

21. B. 22.

22. B. 23.

23. B. 24.

- (1) *Ericus Olai* p. 62. *Nim. Ardniskan* s. 30.
 (2) *Mearsius Hist. Pap.* p. 402, 436 af *Glorentiska* uplaget.
 (3) *Alexander Papa IV* *Jerlero Archiepiscopo Upsal. Lincepenti et Wiber-*
genti Episcopis - - - *Dat. Anagninæ Calend. Martii anno quinto. R. Wal-*
demars och Prinsens hofstap kan intagas på detta sätt.

Gollunga.
Släkten.
Waldemar.

Waldemar den I. R. i Danmark.

Waldemar den II.
 R. Dannem.

Rikiga g. R. Erik Knut-
 son i Sverige

Erik R. i Danne-
 mark.

Ingeborg g. Birger
 Jarl.

Sophia R. Walde-
 mars Gemål.

R. Waldemar.

(4) *Chronicon Celsi* p. 7. MCCLX coronata fuit Domina Sophia in Regi-
 nam et nuptiæ Waldemari Regis factæ.

(5) *Huifels D. R. T. I.* s. 263.

(6) *Messenius T. 2.* p. 49.

(7) *Torfaus H. N. T. 4.* p. 284. Som ordet här skrives Malmhauge,
 finner man ordslafen, hvarsföre i gamla Danfka Handlingar orten kallas
 Malmögge i sållet för Malthöge, och har man sedermera sammandra-
 git namnet til Malmö. At Malm på gamla språket betyder sand, kan
 ses hos Ihre Gloss. P. 2. p. 122.

§. 10.

Til at rätt förstå den nya Lag, som 12. qwinno-födets för-
 mån af Birger Jarl war stiftad, bör man i förthet uprepa vä-
 ra gamla Lagars Förordnande om arf. Efter Wästgötha La-
 gen ärfde Son Fäder, men war ej Son til; då ärfde Doter (1).
 Detta ändrades af Birger sålunda, at Systers wiid Faders döb
 tog halft mot Broder. I detta affeende göres skillnad emellan
 gamla och nya Lagen (2), ty efter fordna stadgan ägde Systers
 intet ärfwa med Broder, hvarsföre och den qwarlätenskap, som
 man tilträdte efter gamla Lagen, kunde intet i stöd af den nyare
 underkastas ny delning: utan gamla reglen gälde i sådana fall,
 gånge hertse til och hufwa från (3). Detta war likwål intet
 den enda ändring, som Birger Jarl införde i gamla Lagarna.

Birger J.
 Lagar.

Hæ

Folkunga-
släkten.
Waldemar.

Järnbörd;
afkyrde.

Honom tillskrifves och stadgan om hemfrid och annat eddöre, så at den som gjorde öfwerwåld på en annan inom grind och gårds-
lid, blef förklarad för biltög; och kunde aldrig få nåd, förr än
den förolämpade eller målsäganden bad för den brottslige (4). Så-
ledes har han och skärpt straffet i wisa brottmål. Således up-
högdes böter för dråp på Konungens mindre Ambetsmän ifrån
tolf mark til fyratio mark (5). Men den största tjänst han gjor-
de Lagwäsendet, war, at han aflyste och förbödd den orimneliga
Järnbörden, som man til döda och förborgade måls utransa-
kande plågade bruka. Detta upptåg war wäl högden af alla
människliga dårskaper; ty ingen ting kunde wara mera ursinnigt,
än at tänka och wänta, at Gud skulle wara sårdig, at göra un-
derwårt hwar gång en list och råffwansig bedragare fick i sin-
net, at upwigla illfundiga klagonål och beskollningar. At bedrä-
geri och skålmstycken woro inblandade uti hela denna undersök-
ningen, inhämtas tydeligen af det upbyggeliga samtal, som Bi-
skop Nicolaus af Opslo höll med Landlöparen Erling Sten-
wägg 1204, hwilken gaf sig ut för at wara Son af Konung
Magnus Erlingson. Denne bos tilböd sig, at genom bårande af
glöddande järn bewisa, at han war en wärkelig Son af nu näm-
de Konung. Biskopen lät honom förstå, at han hade sig nog
samt bekant af hwilken Fader han wore född, men i fall Erling
wille göra honom til wiljes, skulle han wrida järnbörden efter sit
behag, så at utslaget skulle ske til hans förmån (6). Således wo-
ro dessa förmenta underwårt i sig sielf intet annat än apespel och
gyckleri. Cardinalen Wilhelmus Sabinensis hade redan affas-
fat detta narrewårt i Norrige år 1247. Men uti Sverige
hängde man ännu fast i gamla wantron, ånkönt Påswarne sielf-
we förklarar, at detta ransafknings-sätt intet behagade dem. Sw-
nungarne hade intet understådt at qwäfsra denna genom lång ur-
minnes häfd inrotade ofed. Men Birger, som war wan at se-
gra, segrade och i denna punkten på tidens dumhet, hwilken mer-
rendels är enwifare, än de härskaste fiender; ty han förbödd Järn-
börden (7), och således war den förste, som i Sverige bröt fråg-
den af denna dåraktigheten, hwarutinman han sedermera af sina
efterträdare i Regeringen blef efterföljd. En slags förbättring af
Uplands-Lagen tillskrifwes och åt Birger Jarl uti des Sonens

S. Bir-

R. Birger Månsons stadsfästelse och företal till den nämnda Lag, Folkungas
fast det intet säges, hwarutinman förbättringen bestod.

Folkungas
Stadten.
Waldemar.

- (1) 1 Fl. Årf. B. Wästgötha, Lagen.
- (2) 2 Fl. Årf. B. Östg. L.
- (3) Denna Regel förefinnes i 3 Fl. Årf. B. Östg. L.
- (4) Rim. Krönika f. 32. I fr R. Magnus Ladulåses Stadga wid Wästgötha, Lagen f. 90.
- (5) 14 Fl. Drapa B. Östg. L.
- (6) Torfaus H. N. T. 4. p. 83.
- (7) 17 Fl. Edjörts B. Östg. L.

§. II.

Allt hwad hwad man hit in till andragit, sätter wärkeligen
en hög sår på Birger Jarls förmynderskap, ty Folkungarnas
nederlag är i sina omständigheter så inwäckadt, at det intet kan
beslåcka en annars wälgrundade åra. Ingen twifwel är, at Folk-
ungarne woro förråbare, och at de förtjent sit öde. Man bör ock
råfna Stockholms besättning ibland denna tidens och Birger
Jarls hedrande Störwårk. Genom en lång och ödande försä-
renhet hade man märkt, hwad skada en fiendilig Flotta kunde gö-
ra i sielswa hjertat på Riket, så länge insoppet i Mälaren stod Stockholm
öppet: hwarföre man ock strax efter Sigtunas förstöring begynte beslutas.
anläggga Stockholms stad, men des råtta besätande war förbe-
hållit åt Birger Jarl, som wid år 1260 började med afswar
sätta i wärkställighet, hwad som i R. Knut Eriksons tid war på-
tänkt och begynt. Han lät då upmura et fast Torn, där nu
Kungliga Slottet står, och et annat wid Söderström wid Järn-
torget. Emellan dessa Tornen gingo murar på östra och wästra
sidan, inom hwilka gamla staden innesattades, och gjorde inra si-
derna af nu warande Öster- och Väster- långatorna en del af
gamla Stadsmuren, så at staden war långt ifrån, intet af den
omræs och widd, som hon nu har (1). Nörr- och Södermalin,
Riddarholmen, Kungsholmen, Blasieholmen, Ladugårdslandet,
alt war obebyggt och med skog bewuxit. Så wäl Mälaren, som
Salt-sjön gingo längre up mot gamla muren, hwarföre man ock
Sw. R. 3. a. Del. A q q fin.

Rolfunga-
Släkten.
Waldemar.

finner anteknadit, at uti en storm, som upfom 1495 Simon Jude: Dag, hafwa många Fartyg förgåt wid sielfwa muren, och således på sielfwa Öster- och Väster-långgatorna (2). Hwarföre det ock är aldeles troligt, at man år 1647 funnit i jorden Båtar på stora Torgatan, och at man i vår tid således på Öster- och Västerlånggatorna upgräfst Båtar med Järn-länkor uti (3). Genom fyllning har wid den fring. Stadsmuren så småningom tilltagit, då man genom pålande och mera fyllning gjorde botten fastare, hwarpå nya hus åter blifwit upförde. På en gammal Charta, som förwaras i Antiquitets-Archivum, och wiflar Stadens beskaffenhet wid år 1520, kan man se, at staden ändå intet särdeles tillagit utom gamla murarna, fast än ärfilliga Hus och Kyrkor både på Söder- och Norrmalm, samt Riddarholmen m. m. redan warit upbygde. Tidens smak röjer sig wid anläggningen, ty gatorne woro tränge och husen små, så at man mera warit mån om säkerhet, än om prast och bequämlighet, hwarföre ock en skällig hop folk där kunnat rymma sig. Hwilket ock någorlunda däraff kan inhämtas, at i Vesten, som plågade Landet 1495, hafwer döden härnytt allena i Stockholms stad in emot 18000 människor (4). Samma Dagbok, som innehåller den nu nämnda omständighet angående de dödas antal, som dödt i Vesten, berättar, at uti en eldsvåda, som upfommit 1407, hafwa mer än 400 människor i Stockholm blifwit förolyckade (5). Olaus Magnus anför ock af Kranzius, at under en dylik olycka, som war förordssakad af Afte: dunder, hafwa 1600 människor blifwit brände och dödade (6), hwilket icke ålenast inrygar stadens folkrikhet, utan tillika en ogemen trängsel. Eljest har man utfatt Stockholms besåstande til år 1260, intet därföre at man menar, at det skedd det året, ty sådana anläggningar fullbordas intet på et år, men i det hånseende, at detta återtagande något när wid denna tiden blifwit med allwar författ, sedan Birger Jarl genom et almannt lugn warit i stånd at göra sådana anstalter. Våre äldste Historie: Skrifware utmärcka intet wißt år: men Messenius har behagat wid detta tillfälle wara något tydeligare än de äldre, fast han efter sin wana på olika ställen anför olika gifningar (7), hwilket ock i sådana omständigheter kan förståas. Man har Bref, som Birger utgifwit,

wit, daterade i Stockholm 1252 i Augusti månad, samma år, ^{Folkunga-} som Folkungarne woro uproriske (8), men därav följer intet, at ^{Stålen.} han då redan lagt handen wid Stockholms besästande. De wid- ^{Waldemars.} löstigheter, hwarmed han den tiden war öfwerhopad, gäfwö ej särdeles rum til et så widlyftigt och kostbart wärks utförande. Man nekaf likwäl intet, at ju Palmkiölds Åmärkefning kan hafwa grund, då han säger, at Birger gifwit Stockholm sina privilegier 1255 (9), ty det kunde ske, äfwen innan någon början war gjord med Stadens besästande, hwarom här egenteligen frågan är, emedan man tilsörne flera gånger påmint, at man redan i R. Knut Eriksens tid begynt med stadens anläggning. Det är mycket sannolikt, at större delen af stadens grund tillika med Nörmalm och Ladugårdslandet tilsörne legat til Solna Kyrka, ty Kunglig Djurgården wid staden innesattas ännu i Solna församling. Et öndligt bekymmer torde det annars wara, at bry sig mycket med undersökning, hwarifrån stadens namn bör hämtas. Troligast är, at sielwa Holmen hetat Stockholm, aningen af de stockar, som där warit nederslagne til inloppets någorlunda inspärrende för fiendiliga Fartys, eller ock kanske därför, at man här haft uplag af Zimmerstockar, och andra träwaror til utskipping til Gothland och andra orter. Eller ock kan namnet wara gifwit af en blott händelse, som mgn nu intet kan så reda på, så som ock wid Skottland en liten Ö eller Holme warit belägen, som haft samma namn, utan at någon sannolik anledning nu därtill gifwas kan. At vårt Stockholm blifwit så kalladt af en Stock, fylld med Guld och Silfver, som af Sigtuna-boarna blifwit utkastad, sedan deras fordna hemvist af Estländarna warit förstördt, i tanka, at des stadnande skulle utwisa et lyckeligare ställe til en ny stad, har alt tycke af en fullkomlig färingssaga. Om något af en sådan sägen skulle kunna slutas, kan det intet blifwa annat, än at man genast warit omtänkt på en ny stads upbyggande, hwilket ock af andra omständigheter inhämtas kan.

(1) Denna beskrifning är tagen af Laurentius Petri, och des handskrefna Historia om R. Waldemars Regering, och har Messenius uti sin Sveo-pentaprotopolis C. 20. p. 99. låtit inrycka samma vittnesbörd.

(2) Disirum Minoritarum p. 23. Eodem anno (1495) circa festum SS. Apostolorum Simonis et Judæ tanta erat tempestas cum undatione aquarum Holmiz, quod multe naues circa murum jacentes perire.

Kollunga. (3) v. Dalin *C. R. S.* T. 2. p. 232, 233.

Elåften. (4) *Diarium Minoritarum* p. 22. Å:o 1495. Hoc anno horribilissima per totum regnum Sveciae pestilentia, in qua ferme octodecim millia hominum sexus utriusque in civitate sola Stockholmensi periere.

Waldemar.

(5) *Diarium Minoritarum* p. 14. Å:o 1407, 5 Kal. Apr. combustum est Stockholm et consumti sunt in igne ultra ecce homines d. 16 post Pasche.

(6) *Olaus Magnus* L. 9. C. 35. p. 376.

(7) *Messenius* Seond. T. 12. p. 123. T. 15. p. 38.

(8) *Scheffer* Notæ ad Chronicon Archiep. p. 37.

(9) *Grundel* under Hermanfson de Stockholmia p. 14.

(10) *Salvius* om Upland s. 119. Dikman uti sina Ant. Ecclesiastica s. 38 har låtit införa den Inscription, som finnes öfver västra dörren eller ingången til Solna Kyrka som skal vara upstätt 1664, fast då där likväl talas om hwad som händt 1673; här berättas också, at Solna församling icke allenast inbegripit södra delen af Holmen, på hwilken staden är byggd, utan också gådt ut til stora Blockhus, udden.

§. 12.

Om Birger Jarl
blifwit Hertig.

På det nu omstrefna sätt har Birger Jarl wårdat sig om inrikes författningarna i landet, hwilket också gifwer tillkänna, at han sträckt sin omsorg til många Riks, wårhånde ärender. Men om han låtit befästa Elfsborgs Slott, Drebro Slott, Köpinge Hus, och flera sådana, dels nödiga dels onödiga befästningar, kräfwer tillförläteligare bewis, än de nyares nakna berättelser. Om dessa fästens anläggning är så wäl grundad, som Johanniter Klosters i Eskilstuna, hwilket också tillägnas åt Birger Jarl, lär det swårligen kunna medgifwas; ty at Klostret warit i stånd förr än Birger Jarl kom til Riks-styrelsen, är wisadt i det föregående. Men änskönt dessa förtjänster intet skulle kunna med skal tillkrifwas Birger, hade han likwål på så många sätt förpliktat sig Fäderneslandet, at nästan ingen belöning kunde wara för stor, sedan Konungstliga Högheten intet kunde blifwa hans lott. Han hade sedat Riket och förqwarit de misnögdas tiltagsenhet, så at man nu under fredlig stillhet, och fri för både utländskt och inländskt öfwerwåld, kunde stadga både enskyldt och allmänt wäl. Det hade således intet warit förmycket, om han blifwit uphögd från Jarl til Hertig, hwilket Messenius säger wara händt år 1256 (1). Men det lär wara mycket swårt at bewisa af någon gammal

Ewensf

Ewensf AA, at Birger någonsin är kallad Hertig. Uti Rims Göttinga-
fronika nämnes han aldrig annorlunda än Jarl, och uti Dst. Eldten.
götha-Lagen nämnes han beständigt på samma sätt, änskönt där Waldeemar.
talas om Hertigar i samma Lagbok (2). Birger Jarls egen Co-
neson R. Birger kallar honom liksåledes Jarl och intet Hertig (3).
Der hade förden skull varit öfveligt, at Messenius welat gifwa
wid handen, hwarifrån denna underrättelsen är ragen. At han
på Latin alltid är kallad Dux, bewises af flera Bref, som af ho-
nom äro utgifna, hwilket ärenamn såväl han som de förra Jar-
lar utan genskälle brukat, äls ifrån den tid de til Jarla-ämberet
blifwit uptagne. Så i detta, som i många flera mål har Messe-
nius upgifwit sina egna gifningar, som otwifvelaktiga historiska
sanningar, änskönt ingen äldre Författare därtill gifwit någon an-
ledning. Denna förändring skal hafwa händt i det afseende, at
R. Abels Anka från Dannemark skulle så mycket mindre afslå
det giftermål som då war i förslag emellan Birger Jarl och Drot-
ning Mechtilb. Men jag wet intet om detta äktenkap war mera
önskad af Birger än af Drottning Mechtilb, och kan man intet
förundra sig, om denna Prinsessa uti sitt andra gifte walt en mäk-
tig och stor Jarl, sedan hon förut varit gift med en olyckelig och
mordisk Konung. Men denna förmodning skal framdeles något
widare omröras.

- (1) Messenius Seandia T. 12. p. 119. Han synes likwäl uti samma T.
p. 135 wara emot sig sielf, då han säger at Magnus varit den förste
Hertig i Sverige, och alla de andra blifwit kallade Jarlar. v. Dalin
T. 2. s. 237, talar och om denna förändring af Birgers Titel.
- (2) Uti 14 Bl. Drapa B. Östg. L. nämnes Birger Jarl två gånger. Her-
tig nämnes där och, men at Birger gifwes likwäl ingen annan titel
än Jarl.
- (3) I R. Birgers Företal til Uplands-Lagen nämnes liksåledes Birger för
Jarl och intet för Hertig.

§. 13.

I anseende til utrikes Makter war Sverige under Bir: Birgers
ger Jarls förmynderskap uti en märkelig högaktning. Uti Nor: samman-
rige regerade R. Hakon Hakanson, som annars kallades Hakon trädte med
gamle, hwilken nu hade öfwerwunnit alla uproriska partier, och i Norrige.
gjort.

Folkunga-
Slätten.
Waldemar.

gjorde sig både älskad och vördad både af grannar, och långt af lågsna länder. Han underhöll ock en beständig vänskap med Sverige, hwilken widare bekräftades genom des Söns unge K. Håkan's förmedling med Birger Jarls Doter Richiza, hwarom är talt i det föregående. Förtroligheten blef genom förnyade vänskapstecken och sammanträden beständigt underhållen, och

1253. möttes K. Håkan och Birger Jarl wid Götta Ulf år 1253; året efter Freden Richizas biläger med unge K. Håkan. Man öfverlade då om en gemensam härfärd emot Dannemark, i anseende til åfkilliga fiendeligheter, som skolas wara föröswade utaf de Danska så emot Sverige som Norrige. Och war Birger i synnerhet däröfwer fördrnad, at Konungen i Dannemark lämnat bistånd åt de uproriska Folkungarna. Det blef aftalt, at man med förenade krafter skulle angripa Dannemark nästföljande år, och skulle K. Håkan med sin Flotta insinna sig i Öresund, medan Birger skulle til Lands dröa de Danska genom inbrott i Halland och Skåne, och skulle man då widare öfverlägga om Krigets

1254. fortsättande (1). År 1254 anlände K. Håkan med sin Flotta in uti Götta Ulf i begynnelsen af sommaren, dit öfwen Swenska Tropparne woro församlade til ett antal af sex tusende man: Swenske Ulförarne woro Carl Carlsson Ulf Jarls Broder, Carl Ulfson, Carl Rweisa, Johan Engelson och flere. Uti Birgers sällskap war öfwen Andreas Storförsten af Ryksland. Unge K. Håkan af Norrige refer då til sin Smårfader och blef af honom på Einholmen undfågnad, hwarefter bägge Herrarne fölgdes åt til K. Håkan den äldre. Omständigheterna woro nu förändrade i Dannemark (2). K. Abel war slagen och des Broder Christopher war på Thronen. Denna förändring hade gifwit Birger Jarl andra tankar, så at han, i stället för at beswära Dannemark med fiendelighet, war nu aldeles hågad för fred. Birger låter ock K. Håkan weta, at Danska Sändebud bestående af två Biskopar och femton af Abel woro ankomne til at handla om förlikning. Wid sammanträdet, som därpå skedde Midssommars afton, wisade Birger Jarl all benågenhet för de Danska, emot all K. Håkan's förmodan. Utslaget af Underhandlingen stadnade således uti förlikning em. in Nordiska Makterna, och blef öfwerenskommit, at Konungen i Dannemark skulle be-

Birger
mållar
Fred emel-
lan Danne-
mark och
Norrige.

eala til Konungen i Norrige all den skada, som de Danste gjort Kollunga.
 Norrsta undersåtarna, och K. Håkan lifaledes ersätta den för- Glätten.
 lust, som han förordtsakat de Dansta: imedlertid skulle K. Hå. Waldemar.
 kan behålla Halland i underpant. De utskickade af Abelen blef- 1255.
 wo och qwarhållne, som gislan, dels hos K. Håkan, dels hos
 Birger. Sedan allt på förestrefna sätt war uti vänlighet öfwer-
 enskommit, foro de andre Dansta utskickade tillbaka, och K. Hå-
 kan och Birger Jarl efter en kort öfwerläggning, som uti största
 hemlighet emellan dem allenä förhades, skildes åt med samma
 wänkap och förtroelighet, som tillförne warit emellan dessa högt
 Herkar. Den belingade betalningen war utfäst til längre ut på
 Sommaren, hwarföre och K. Håkan affärdade Nisak Gus til grän-
 sen både med penningar och Fullmakt, at emottaga den summa,
 som K. Christopher skulle öfwerlämna. När Nisak efter det gjor-
 da afstal hade inställt sig, woro inge utskickade från Dannemarf
 tillstådes, hwarföre Nisak försogade sig til Birger Jarl, och fick
 af honom weta, at ingen betalning kunde wäntas denna höst, w-
 tan man kunde nästa år komma tillsammans wid gränsten, som
 tillförne skedd, då alle uti godo fullkomligen kunde afgöras, hwil-
 ket och syntes Jarlen aldrastjentligast, så för den ena som den an-
 dra. Med detta besked försogade sig Nisak tillbaka til sin Herre,
 hwilken och, fast til öfwenlys emot sin wilja, lät alting beto och
 ankomma på Birgers godisinnande. Året därpå skedd et nytt
 sammanträde efter Birgers förslag, K. Håkan lade an wid Lin-
 holmen med sina Fartyg, och Birger stadnade wid Gullbergs Ed
 med sin suite, dit äfwon K. Christopher från Dannemarf försö-
 gade sig, hwilken och wib detta tillfälle wisade et fullkomligt för-
 troende til Jarlen. När Herrarne kommo tilhopa, förklarade K.
 Christopher, at Biskoparne öfwerfribit den fullmakt, som de und-
 skädt hade, hwarföre och han ansåg sig intet pliktig at fullgöra
 hwad de utfäst hade. Birger Jarl, som hit intil haft bägge par-
 ternas förtroende, afwel likwäl intet ifrån sitt förra tänkesätt, w-
 tan förmanade bägge Konungarna til erghet och fred. Men
 Norrmännerne, som nu mera nycktes hafwa fog at skälla Jarlen
 för någon wels, wille intet låta beqwärma sig, hwarpå Konungen
 i Dannemarf tog wägen tillbaka genem Halland, men lät illika
 för sin säkerhet upfatta Broarna efter sig (3). Och som K. Hå-
 kan

**Konunga-
Släkten.
Waldemar.** Kan i Norrige såg sig intet kunna få någon förbjudelse för sin för-
dran af Konungen i Dannemark med godo, anhöll han Halland
nästa Conimar 1256 och härjade landet widt omkring. Twän-
ne Städer wid Edra. Å och Aranas blefvo då förstörde och
1256. lagde i aska. Sedan detta föröfande blifwit wärkstådt, wände
gamle K. Håkan tillbaka til Norrige. Birger Jarl satt imeders-
tid aldeles stilla, och som hans Swärson unge K. Håkan upps-
höll sig i Upslo, antom skrifwelse til honom från Jarlen med be-
gåran, at han wille besöka honom i Wästergötland. Unge K.
Håkan reser då i största hast til Eddse, hwar K. Waldemar
kom honom til mötes, då bägge Konungarne fölgdes åt til Lena,
där Birger då wistades. Hwad då under händer warit är al-
deles obekant, man berättar endast, at Birger gifwit sträng be-
fallning, at på intet sätt skynsa Norrmännen, i synnerhet ha-
de han förbudt wid lifsstraff, at ingen måtte understå sig at fals-
ka dem Baggar (4). Unge Norrste Konungen öfwerhopades til-
lifa med all upståndelig heder, hwarföre och Påskedagen, då, efter
tidens och landets sed, äfwen de förnämste Herrar ihogkommo
Prästen med offer, ledsagades K. Håkan, af K. Waldemar och
Birger Jarl til altaret. Men den sågnad, som K. Waldemar
och Birger kunde hafwa af en så älsfwärdig Swäger och Wåg,
förfman snart, emedan denne wärde Prins affomnade den 5 Maj
samma år eller 1257, sedan han rest tillbaka til Norrige. Den
stillhet, som Birger Jarl i akt tagit, war likwäl intet et fullkom-
ligt teken, at han war til alla delar nögd med K. Christopher i
Dannemark: hwarföre och, sedan K. Håkan slutat Fred med de
Danska, beslitade han sig at bilägga oenigheten emellan K. Chris-
topher och Birger. Man wet likwäl intet hwad orsak gifwit an-
ledning til misundjet, ej eller sammanhanget därpå. Sedan K. Hå-
kan och K. Christopher woro förlikte, möttes åter Regerande Her-
xarne i Smerige och Norrige wid Gdcha Alf. K. Christopher
gaf anledning til detta sammanträde genom sina Bref både til
Håkan och Birger, uti hwilka han bad om undsättning emot si-
na upröfiska undersåtare. Til at öfwerlägga härom möter Bir-
ger Jarl. K. Håkan och des Son Magnus, som nu efter unga
K. Håkans död war förklarad för Konung, dock på samma sätt
som före, at högsta befallningen war icke bestomindre förbehållen
åt

åt Fadren. K. Håkan och Birger Jarls uppförande wedersligger **Waldemar**
 aldeles den nymodiga Statskonsten, som anser upriktig gransämja **Birger Jon.**
 emellan nyligt insatande Makter antingen för onödig eller skadlig,
 utan uptager som en hushoud-regel i Stats-wetenskapen, at un-
 der stän af wänskap arbeta på en grannes förswagande. Där-
 emot stadgade upriktigheten af Birgers och Håkans uppförande
 förtroendet, och deras tid efter annan insatte sammankomster styrk-
 te och öfte wänskapen, som besödrade Rikernas och undersåtarnes
 wälgång på bägge sidor. Vid detta tillfälle kom man öf-
 werens, at man skulle komma K. Christopher til undsättning med
 4900 man från hwardera Riket, dock lämnades fritt at
 skaffa och upbåda et större antal af troppar, om så behagades
 (5). När bägge Herrarne stildes åt, tog Birger sin Do-
 ter Drottning Richisa med sig tillbaka til Sverige, men hennes
 Son den unge Swerre lämnades qwar hos sin Fadersader K.
 Håkan, och dödde ej särdeles långt därefter. Upriktigheten emel-
 lan dessa Herrar warade alt ursåre, och et nytt sammankträde
 1260 förskaffade om des beständighet (6). Detta war likwål den
 sista gång, som K. Håkan och Birger woro hwar andra til mödes
 på gränsen, ty ehuruwål K. Håkan sedermera twänne gånger
 instälde sig til at hafwa samtal med Jarlen, war likwål denne
 senare hindrad genom andra fördröningar, och K. Håkan gjorde
 en resa til Ordsarna, hwar han dödde 1264. Regeringen i
 Norge kom då uti K. Magnus Håkansons händer, hwilken
 wänskap emot Sverige blef uti samma stånd, som den varit til-
 förne, och K. Magnus, som sått til Gemål K. Erik Wloppens-
 nings andra Dotter Ingeborg, och således blifwit Swägar med
 K. Waldemar, besläktade hwarken Swägerskapet eller sin Fa-
 ders tänkesätt och wåhvilja emot en fredlig och fredålskande granne.

(1) Norska Krönikan s. 747. Torfæus H. N. T. 4 p. 268.

(2) Torfæus H. N. T. 4. p. 269.

(3) Torfæus p. 270. Norska Krönikan s. 752.

(4) Norska Krönikan s. 758. Torfæus p. 274.

(5) Torfæus p. 282.

(6) Torfæus p. 285.

Waldemar
Birger-son.

§. 14.

Sådant war tilståndet i Norrige, medan man i Danne-
mark varit utsatt för många olyckor och bedröfliga omständig-
heter. Canina är, som Waldemar blef Konung i Sverrige,
wardt R. Erik Plogpenning i Dannemark på et nedrigt och skåms-
wis mordad på sin Broders Hertig Abels befallning i Schleswig.
Abel blef därpå Konung i Dannemark, men smakade intet länge
söman af sin nedriga hämnd, emedan han blef slagen uti et Fält-
tåg, som han gjort emot Strand-Griferna, som bodde på väs-
tra Kusten af Hollsten; hans yngre Broder Christopher blef då
Konung i hans ställe. Det war emot honom som R. Håkan i
Norrige och Birger slutat förbund om et gemensamt inbrott i
Dannemark år 1253, hwarom är handlat i föregående §. På
samma ställe har man omrördt den bendgenhet, som Birger hy-
ste wid Underhandlingarna för R. Christopher, men antingen den
härdrö af det föreslagna giftermål emellan R. Waldemar och R.
Christophers Brores-dotter Prinsessan Sophia, eller af en inwäntas
bendgenhet för Fredens bibehållande i Norden, wet man intet.
Det är möjligt, at Birger hast asseende på bägge dessa omstän-
digheter under sit bemödande. Hwad som gifwit anledning til
det missförstånd, som R. Håkan welat bilägga emellan Jarlen och
Konungen i Dannemark, är likaledes til sin rätta beskaffenhet o-
bekant. At Birger Jarl intet hast särdeles afswar med sit mis-
nöje, kan däraf slutas, at han straxt varit tiltreds på R. Håkans
anmodan, at komma R. Christopher til undsättning med et an-
1257. tal Troppar. R. Christopher och Birger Jarl hade ock sammens-
trådt med hwarandra uti all förtrolighet uti Årorp i Halland,
dit äfwen Konungen låtit infalla Arke-Biskop Jacob Erlandsen
från Lund 1257, och blef Birger utsedd at mäkla fred och förlit-
ning emellan Konungen i Dannemark och Arke-Biskopen, och öf-
werlämnade de twistande på bägge sidor sina bestånd at Jarlen (1).
Men Birger förnam wid detta tilfälle, at det war lättare at
stifta Fred emellan två mäktiga Konungar, än emellan en Ko-
nung och en Arke-Biskop. En med de förra kunde man kom-
ma til rätta, när man beropade sig på Naturens lag, allmän-
na Folkrätten och billighet, men när sådant androgs emot en Bi-
skop, tog denne sin tilflykt til Jus Canonicum eller Påstwe-lagen,
som

som hvarken grundar sig på förnuft eller billighet. Där war **Waldemar Birger-son.** såldes in en liknelse til förlikning, utan inbördes frig jämte andra elnfor blef frukten af denna oenighet. Uti denna belägenhet wore såderna, då K. Håkan och Birger Jarl kommit öfwerens at hjälpa K. Christopher, men han kunde in ej njuta frukten af denna wälwilja, emedan Konungen i Dannemark blef år 1259 med gift af daga tag n af Biskop Mensast på Gutland, åtminstone besyflles han däröfver. Utas en Catholik Biskop denna tiden kan man nej wänta sådana gårdningar, i synnerhet, som Konungen war i twist med Arke-Biskopen och hans andeliga arhang. Såsom tråtan, uti hwilken Birger warit annodad at wara medlare, intet kunnat genom förlikning dämpas, hade K. Christopher skridit til den ytterlighet, at han låtit fånga Arke-Biskop Jacob Erlandson 1259 på Gilleborg i Skåne, intet långt från Lanskrona. De andelige uprörde himmel och jord öfwer en sådan förmånenhet, Riket sattes i interdict; allmänna Guds-tjensten uphörde på några ställen, och under dessa bullersamma wälsningar affomnade K. Christopher. Hans ommyndige Son Erik Slipping blef Konung efter sin Fader och öfwerhopades med ganska många swårigheter. Konungens Moder Margareta Sambiria en Pommerisk Prinsessa, som inledertid förde Regimentet, affärdade genast bud til Birger Jarl med berättelse om Konungens död, och påminnelse at den utlofwade undsättning nu mera intet behöfdes, sedan hon på sin ommyndiga Sons wägnar träffat en förening med K. Abels Son Waldemar och Hollstenska Herarna. Icke destomindre hade man nog warit betjent med den utlofwade hjälpen, ty Prins Jarimar från Rügen, upbyggad af Arke-Biskopens medhållare, höll et fasetligt hus i Dannemark, til des han ändteligen wille plundra en By i Skåne, och wardt af et quinfolk med en knif ihjälstucken (2). Förödelsten upkom egenteligen af Arke-Biskopens sånglande. Här war intet frågan, om Pretaren förtjent sit öde, det war nog, at en Arke-Biskop war til fånga tagen, och det war en gruswelig förgripelse. K. Erik blef krönt 1260. Vid Herredagen, som då war utsatt, blef öfwerenskommit, at Arke-Biskopen skulle slippa sit fångelse. Om man förestått sig, at hans herta skulle swalnat under fångenskapen, bedrog man sig wärkeligen. Endre om hans oförsönlig-

Liknand i
Dannem
mark.

Walbenar
Birger Jon.

het warade alt utföre; hwaroföre han ock intet wille weta af någon förlifning, innan Wäfrwen med sit utslag afsjorde saken; han wille ock icke en gång fara til sit Eufst, utan lesde inmedlertid i Ewerige. Det är troligt, at han sökt at förinå Birger Jarl til at taga sig an hans angelägenheter. Men om han hafte en så dan affigt, blef han ock bedragen. Birger hade ingen lust at fiska i et så grumligt watten. Arke-Biskop Jacob Erlandson hade wäl en tillförlätelig Gynnarinna uti Drottning Mechtild, så framt hon då redan war förinåld i Ewerige, som både Huinfelt och Meursius wid handen gifwa wara skedd 1254 (3). Men om så är, war Birger Jarl mera fast uti sina förslag, än at han skulle låta dem rubbas, antingen genom utländska Prelaters eller Freuentimmers ingisweller. Långt ifrån at antaga sig Arke-Biskop Jacobs angelägenheter, kom han med en mäktig Flotta i Drefund til K. Eriks och Drottning Margaretas förstärkning år 1261 (4). Det kan wara troligt, at Birgers ankomst war något misstänkt för Drottningen, dels därföre, at Arke-Biskopen i Lund då wistades i Ewerige, dels ock kan hända för Mechtilds stämplingar, som aldeles intet war nögd, at K. Christophers Son war föredragen för hennes Söner wid lediga Thronens besattman de. Man erkände därföre med all höfslighet Birger Jarls möda och kostnad, men betackade sig för öfrigt för hans wälwilja, under förewändning, at det behöfdes intet. Denna tidens Historia är ganska inweklad och ofullkomlig. Drottning Margareta hade redan undanbedt sig, som Huinfelt säger, wid K. Christophers död de betingade och utlofwade hjelp-troppar från Ewerige. At Birger sedermera obuden insunnit sig, är intet sannolikt; likwäl talas intet om någon förnyad anmodan om undsättning, således nämnes intet om någon ersättning och betalning för til rustningen, hwilken dock synes wara oundwifelig, ty en sådan utredning är altid kostsam. Om alt detta stadnar man uti en fullkomlig okunnighet, så wäl som om mycket annat, som ännu tär war uplysning. Således afflog man, med höfslighet, den hjelp, som man hade funnat wänta ifrån Ewerige; at man likwäl där med warit ganska wäl behållen, kan slutas af det, som samman är hände, uti twisten emellan K. Erik och des Enskonebarn Erik Abels Son, om Herrigddömet Sleswig. Abels äldste Son Wä-

Tillstånd
Danmark.

denmar hade varit därmed förlänt. Waldemar war nu död och des Broder Erik begärde investituren af Hertigdömet på samma sätt, som i Tyskland wanligt är, nämligen såsom et ärfteligt Län på sig och sina manliga efterkommande. R. Erik vågrade sig at öfverlämna länet på sådana villkor, hvarsföre Erik Abelsön, som war understödd af Grefvarna af Hollsten, satte sig sielf i besittning af Eleswig, Konungen oåspordt. R. Erik och Dr. Margareta Sambiria, eller Sprenghäst, som hon kallades af Allmoget, antågar fördenstul til Eleswig med sin frigehår. När de Danska Tropparna wero ankomne, kom det til et afswartligt Fälsslag Olofsmåso-dagen 1261 på Lohed strax yvid flä: 1261. den, då icke allenast de Danske ledo et anseeligt nederlag, utan och så wäl Konungen som Drottningen blefwo til fånga tagne. Arke-Biskop Jacob Erlandsen, som hit intil undandjömte sig i Sverige, undfick denna tidning med innerlig sågnad, och kom ofördröswat tillbaka til Dannemark til ingen särdeles tröst för den fångna Konungen och Drottningen. Utli denna belägenhet besann man sig i Dannemark, då Birger yrkade på fullbordandet af giftermälet emellan R. Waldemar och Prinsessan Sophia, hwarom man tillsörne talt, och finner man intet, at Birger sedermera på något sätt blandat sig i Danska sakerna, ej eller hafwa de äldre Handlingar emrört et enda steg, som man tagit i Sverige til R. Eriks och Drottning Margaretas befriande, churumål wære nyare Historie-skrifware så behagat förebära.

(1) Huijselt D. R. Kr. T. 1. s. 248. 252.

(2) Chronicon N. 6 hos Ludewig R. M. T. 9. p. 156. A. D. M.CC.LX. Jarmerus turpiter occisus a muliere. Det öfriga ses hos Huijselt.

(3) Meursius H. D. p. 423.

(4) Chronicon N. 1. hos Ludewig N. 1. p. 31. A. D. M.CCLXI, Birgerus Dux Sveonum venit Kopenhagen cum exercitu magno et eodem anno captus est Ericus Rex &c.

§. 15.

Uf det nu omröda kan man nogsamit märka, at Birger 3. gifter sig med
Jarl warit ingalunda en ofrlöds åskådare af de förändringar, som Handels-
hos Sveriges grannar omkifstat. Allid beredd at tjena sina frihet i
Rrr 3 För Sverige.

Waldemar
Birgersen.

1261.

Förbinds-bröder, har han likwäl haft en rättvis affen för att taga obillig fördel af sina grannars olyckor och wideliga omständigheter. Fäderneståndets blomstrande tillstånd, grundadt på invärtes trygghet och makt, förbyttes inter utan högt trängande ordsaker uti et widt utseende och onyttigt frigg; hwarföre han ock war älskad af alla sina grannar, då han kunnat göra sig fruktad. Samma upförande wisade han emot andra Makter, som stodo i någon förbindelse med Sverige. Man har tillförne anført de förmåner och privilegier, som han förunt Lybeckarne, at de utan tull och fullkomlig säkerhet skulle idka sin Handel på samma sätt, som det tillförne utaf K. Knut och Birger Jarl Brosa varit stadgadt. Han länade dem ock all frihet wid bärgande af strandadt gods, samt rättighet att äfwa sina här i landet afledna slåttingar, så wida de inom natt och år bewakade sin rätt, och de Brefwet därom dateradt i Linköping 1251. Jungfru Marie Himmelfärdsdag, efter utseende wid samma tid som K. Waldemar fröntes. Detta har man redan anført, då man talat om Handelsens tillstånd emellan år 1200 och 1250, och har Dreyer låtit trycka hela Brefwet, dock lär den af honom sålgsda affrist intet wara til alla delar pålitelig, emedan Laurentius införes där som Arke-Biskop, hwilket utan twifwel lär wara förfrifwit (1). De uti Brefwet förundta förmåner angå allenast Lybeck, hwarföre ock Hamburg affärdade sitt sändebud Jordan til Sverige, som skulle utwårka samma friheter för deras stad, som Lybeckarne hlt intit åtnjuti. Jordan förestälde wid detta tillfälle, att ehuruwäl Hamburgs makt ingalunda kunde jämsföras med Sveriges, woro likwäl månniffornas öden esomostast sådana, at man understundom afwen af swagare Maktens wänskap kunde inhämta fördel, och hade Hamburg altid wisat en upriktig och gagnande erkänsla emot alla de Prinsar, som bibragit til des upkomst, hwilket de afwen förpliktade sig i anseende til Sverige, så framt man förunde dem benåget utslag på deras ansöknings (2). Men antingen Jordans föreställningar, eller Birger Jarls egen bewågenhet öfwerlygde om en sådan Handels-Traktats nytta, wunno likwäl Hamburgarne sin önskan, och Birger utfärdade sitt Bref om deras Handelsfriheter uti Julii månad 1261. Uti denna Bref länmas åt Hamburgarna alla de förmåner, som de Swen-

ste uti deras hamnar ämjata. Här under begreps icke allenast Walsdemar Birgerfou. 1261.
 Fullfrihet för alt gods, som Borgarne i Hamburg tillhörde, utan och rättighet at bärga alt, som wid sjöfader af dem fräffas kunde. Hamnurgarnas arf blef och förbehållit efter deras släktningar, som här i landet dödde, dock med wilkor, at sedan förteckning blifwit uprättad på den aflednas qwarlätenskap, skulle egendomen under säkert förwar hållas arfwingarna til godo natt och år efter dödsdogen; men om den tid försummades, blef arfwet förfallit under Kronen efter allmänna Lagen. Wid samma tillfälle blef och afstalt, at, om någon af Hamnurgarnas Ombudsman genom brott förwärfade sin egendom, skulle icke bestimindre därigenom ingen annans rätt förolämpas, utan hwad som des hufvudman tillhörde, til alla delar blifwa ordrdt. Och för dessa ordsaker war den, som förde Fartyget, förpliktad at wid ankomsten uppgifwa en noga förteckning på alla personer, som woro om bord, med utförlig underrättelse, hwilka af besättningen woro ifrån Hamburg och hwilka woro ifrån andra orter. (3). Naturliga bittigheten togs således i akt af Birger wid alla förefallande händelser, så at utlänningar och inländske kunde fågna sig af lifsa beskydd, och det utan åfskillnad af förnämre och ringare, måltigare och swagare.

(1) Man kan se här om 20 §. uti 13 Cap. Birgers Bref, Datum Lynco-ping presente venerabili Domino Laurentio Upsaliensi Archiepiscopo et ceteris quamplurimis nobilibus Regni nostri in festo assumptionis S. Mariæ Virginis Anna Domini 1251, år tryckt hos Treper Sp. J. P. L. p. 106. De hitthörande ord äro dessa: Taliter respondemus, quod pacem, libertatem et immunitatem de non solvendo theloneo, qua nosrates in ciuitate vestra gaudere permittitis, eandem hominibus vestris, sicuti in nostris et antecessorum nostrorum litteris plenius continetur, cum mercibus suis ad partes nostras venientibus promittimus &c.

(2) Lambecius Rer. Hamb. L. 2. p. 48. uti Fabricii uplag, anför sålunda Jordans förefästning: Exiguas quidem esse ciuitatis sue vires, si cum Regno compararentur, sed eam esse sortem rerum humanarum, eos casus bellorum, ut nonnunquam etiam ex minimæ conditionis amicitiiis maximus fructus percipiatur. Quin tutius etiam apud impares beneficium collocari, ut qui ad compensationem vi compelli possent, si sponte sua grati esse negligent, quod quidem crimen, quantum ab Hamburgensibus alienum esset, satis indicasse frequens auxilium Principibus, quorum humanitate creuissent, absque ullo sumptuum respectu præstitum. Idem se Regno Sveciæ polliceri, et quidem eo efficacius, quo maiores fortunas urbs ac-

Waldemâr
Birgerson.

acquirura esset, si benigna desideratarum immunitatum concessione, trans-
marinæ negotiationis incrementum promoueretur.

1261.

(3) Birgers Bref Datum apud Therno, presentibus venerabilibus Dominis
Laurentio Uplandensi Archiepiscopo, Henrico Lincopensi episcopo, Carolo A-
rosiensi, Axero Wexiöensi, Rangwaldo Finlandensi ac cæteris quamplu-
rimis nobilibus Regni nostri. Anno Domini M.CC.LXI. XIII Kal. Aug.
dr styck hos Lambecius p. 49. Super quo Vobis taliter respondemus,
quod pacem, libertatem et emunitatem de non soluendo teloneo, quo no-
strates in manitionibus vestris gaudere permittitis, eandem hominibus,
cum mercibus suis ad partes de vestra ciuitate venientibus, ex parte nostra
promittimus vice versa, ita dumtaxat, quod gubernator navis sub fide sua
nominet eos, quos vestre ciuitatis cives nouit, cæteris suis nauitis ab eis se-
paratis, coram advocato loci ad quem declinauerit, esse veraciter cives ve-
stris. Quantum tamen ad predicta scire debetis, quod si naufragii da-
mnum aliquem apud nos de vestris contingat incurrere, quilibet in naufra-
gio constitutus sine calumnia possidebit illud, quod de rebus suis extrahere
poterit et iurare &c.

§. 16.

Tillstånd i
Rysland.

Främmande Prinsar hade ock i Sverige en säker tillflykt
under Birgers Regering, och har Stor-Försten från Rysland
Andreas uppehållit sig någon tid här i landet, ehuru wäl-rätta
omständigheterna i detta målet intet äro särdeles bekanta. Man
wet endast af Ryska Handlingar, at Alexander Newskis bro-
der Andreas Jarislawis regerade efter sin Faders dödd. Sower
Wladimir och Gussalska Trakt:n. Tattarerne woro denna tiden
nästan alrädande i landet, och betungade Rysarna på många
sätt, så at nästan intet annat medel war än genom fördrömmjufans
de undergifwenhet skaffa sig någon fred. Swartföre ock den tap-
pre Alexander Newski måtte själv uppwakta Batu Chan uti sin
Horda. Men til all olycka war Batu Chan intet hemma wid
Alexanders sista besök, hwilken annars wisat mycken bewågenhet
för honom, så at ingen ting til Rysarnas förmån urdrättas kun-
de. Tydret om Batu Chans Son Sartak Chan affärdade år 1250
en stark frigöhrar emot Wladimir och Gussal. Andreas sätter
sig wäl til morwårn, men Rysarne blefwo icke bestomindre helt
och hållit slagne, så at Stor-Försten Andreas med nödrsta swä-
righet måtte rädda sig med flykten. Andreas tog då vägen til
Nowogrod, men som han intet blef emottagen, kan hända för at

intet reda Tattarerna, wänder han sig til Kiewel, som Ryssarne kallat Koliwan, hwarifrån han vidare försogade sig til Birger Jarl i Sverige (1). Müller har, uti sin anmärkning wid Stor-Förstens ankomst til Sverige, gjorde den påminnelse, at det är troligare, det Andreas rest til Dannemärk, men Ryssarnas egna berättelser nämna wid detta tillfälle Sverige, och Norriska Riddiskan stadfäster Rysska Historien, ty där berättas, at K. Andreas af Scythien K. Alexanders Broder af Holmgården war i följe med Birger Jarl, när han år 1254 hade sammantråde med K. Håkan från Norge (2), så at ingen twiswel kan wara, at ju Stor-försten sökt sin undanskyfte i Sverige. Man kan ej eller twifla, at ju denna förnämde gäst blifwit med all wänskap emottagen, men om han fått någon vidare undsättning, finnes ingenstädes upptecknad. Wäre äldre Historie-skrifwars hafwa och intet haft någon kunskap om denna beundande främlingens ankomst til Sverige, hwarföre man och af dem intet kan wänta någon uplysning. Så mycket man af Rysska skrifter kunnat inhemta är, at Stor-Försten Andreas intet blifwit qwar i Sverige, utan efter sin återkomst til Ryssland omkommit uti en handel med Kors-Riddarna i Liffland. K. Abels Söner, som Meursius berättar, hafwa och någon tid uppehållit sig i Sverige, och skal Drottning Mechtils hafwa tagit dem med sig, då hon år 1254 kom hit i landet (3). Hwifelt talar wäl intet om, at hon tagit sina Söner med sig, dock synes det wara så mycket troligare, som hon föregaf, at K. Christophers Gynäl bar et oförsönligt hat emot henne, och altid upretade Konungen emot K. Abels hus. Om Drottning Mechtils andra giftermål i detta nu nämnda år blifwit fullbordadt, skal nu snare blifwa undersökt, då Birger Jarls enskilda omständigheter skola utredas. Annars finnes och anmärkt uti en gammal Kronika wid år 1252, at Gref Adolph af Hollsten skal hafwa warit i Sverige (5), men det hänger intet ihop.

Waldbemar
Birger Jarl

Tillstånd i
Ryssland.

(1) Sammlung Russischer Geschichte T. I. p. 298. 299.

(2) Peder Clauson Norriska Riddiskan s. 750.

(3) Meursius H. D. p. 423.

(4) Hwifelt D. R. K. T. 1. p. 242.

Sw. K. 3. 2. Del.

Waldemar (5) Chronicon N. II hos Ludewig Rel. Msc. T. 9. p. 211 wid år 1252. Comes Adolphus reuersus ab Expeditione Suecorum, accessit Regem Canu-
Birger Jon. tum salutans eum et gratias agens, quod se absente nihil contra di-
 nes suas tentauerat. Detta vittnesbörd måste åtminstone höra till 1252.
 Och har Conf. R. Suhm uti et Privat-Bref förskätrat, at i sållet för
 Suecorum, här så Sveuorum.

§. 17.

Birger J. Men det är tid at man ock öfweriödgat Birger Jarls ens
 enstöldta omständigheter, sedan man utfört des förordningar i det
 omständig- allmänna. När hans Fader Magnus Månekiöld dödde har
 heter. man ingen underrättelse, men hans Moder Ingrid afled 1251 (1),
 och har Mellenius behagat lämna efterwerlden en spådom af den-
 na Fru, uti hwilken hon förut sagt, at så länge hennes hustru stod
 uprest, skulle hennes släkt uti efterkommande blifwa waraktig, och
 skal hennes lif för den ordsaken skal blifwit satt i en pelare i
 Bielbo Kyrka (2). Som dåraktigheter äro ofta troliga, kan äf-
 wen detta tros efter hwar och ens behag. At Birger warit gift
 med R. Erik Låses Syster, har man nämnt tilförne; men om
 tiden när hans Bröllop blifwit firadt, är man intet med wissbet
 underrättad. At roa eller förwilla Läsaren med våra nyare Eke-
 binters meningar, är så mycket onödigare, som man därutaf en-
 dast lär, hwad de gifat, och intet hwad som handt. Våre dis-
 Giftermål. dre Historie: Skrifware äro ej eller mycket tillförläteligare. Af
 Rim: Krönikan ser man, at Författaren warit af den tanken det
 R. Waldemar warit i sit tjugonde år; då han blifwit förlofwad
 med Prinsessan Sophia; men som han tillika gifwer wid handen,
 at anmädningen blifwit gjord hos R. Erik Wlogpenning, hwilken
 blef mördad år 1250, rimar det sig intet med den ungdom, som
 tilldgges at Waldemar wid des utforelse, som sedde samma år.
 hwarofre man intet kan tryggas sig wid hans vittnesbörd. Est
 mycket är osörnekligt, at Birger Jarls Dotter Nikisa blef gift
 1252, eller ock kan hända 1251, under Folkungiska uproret, in-
 deras fall utsättes af somliga till 1251 och af andra åter på fö-
 jande året, och måtte hon åtminstone då warit femton år gam-
 mal, hwaras man kan finna, det Birger Jarls giftermål intet
 kan utsättas senare än år 1236. Detta äktenkap blef wälsignadt
 med

med ättfulliga barn. v. Dalin uppräknar dem på följande sätt, **Waldemar Birgersson.**
Waldemar, Magnus, Bengt, Erik (3), Rikissa och Christina.
 På wist sätt har han haft til ledare wår gamla Historie-skrif-
 ware Ericus Olai, dock är ordningen emellan Sönerna något an-
 norlunda; ty hos denne senare nämnes först **Waldemar**, och däre-
 näst **Hertig Bengt (1).** Det kunde til äfwenlys wara lika myc-
 ket i hwad ordning man behagar uppräknas dessa Herrar, men när
 man därutaf wil göra någon följd til deras ålder, får man ut-
 tan twifwel will i sin uträkning. Man gör fördenstul säkrast,
 om man följer samma ordning, som **Birger Jarl** sielf i ått ta- **Birger J.**
 git, uti et Bref, som han utgifwit fort för sin död 1266. Bref- **Barn.**
 wet wittnar om en gästwa af **Karlaby** gård til Bröderna i **Ekils-**
tuna; hwilken han med sina Söners samtycke skänkt Klostret.
 Sönerne uppräknas här således: **Konung Waldemar, Hertig**
(Dux) Magnus, Junker (Domcellus) Erik, och Bengt såsom
 studerande (Scholaris). Man kan härutaf utan fara för irring
 göra det slut, at **Bengt** war den yngste (5). Detta bevises
 ock på annat sätt, emedan man finner anmärkt uti **Wisby**
Dagbok, at **Jarlens** Gemål **Ingeborg** dödte 1254, och **Hertig**
Bengt warit samma år född. Antingen då hans moder dödte i
 Barnsång eller genom någon annan snickdom afledit, måste nöd-
 wändigt **Bengt** wara den yngste. Eljest här Påsken **Martinus**
 den IV uti sit Bref af år 1281 nämmt en Son af **Erveriges**
Jarl, som skal hetat **Gregorius**. Påsken bekräftar här igenom
 en **Præbenda**, som denne **Gregorius** skal hafwa instiftat i **Upsala**
Domkyrka (6). Til äfwenlys torde här menas Gutorm **Bir-**
gers naturliga Son, om hwilken något nämnes framdeles wid
 des död. 1284. Angående Dötrarna, så har man här förut
 anfördt om **Drottning Rikissa**, så mycket man funnit, af de gam-
 la om henne hafwa warit uppräknadt, ty om hennes öfriga öde har
 man ingen kunskap. **Christina** skal wara efter v. Dalins anwif-
 ning gift med **Euno af Lina**, och skal det wara grundadt på
Messenii wittnesbörd, men han säger tydeligen, at **Christina**, som
 warit gift med **Euno af Lina**, war Dotter af **Birger Brosa (7).**
 Däremot berättar **Messenius**, at **Birger** hade ännu tre Dötrar,
Cathri a nämligen, **Margareta** och **Helena**, hwilka v. Dalin sä-
 ger wara födda af **Meckild Birgers** andra Gemål. Något gam-

Waldemar Birger-son. malt bewis därpå har jag lifwål intet funnit. Cathrina förmådes med Sigge Guttormson af Lina, och ligger med sin maka i Altwastra begrafwen. Margareta skal warit gift med Leonard Ottesen Lagman i Nerike, och Helena med Jünger en Dansk Adelsman, som af Folkungarna blef ihjälslagen 1280 (8).

(1) *Diarium Minoritarum* p. 9. An. 1251 Waldemar Rex consecratus fuit Lincopie, et obiit Domina Ingridis mater Ducis.

(2) *Messenius* Scandia T. 12. p. 117.

(3) v. *Dalín* *Sm. K. S.* 2. D. 1. 237.

(4) *Ericus Olavi* p. 60. Habuit vero Birgerus IV filios, quorum senior vocabatur Waldemar - - - II Benedictus, III Magnus, IV Ericus. Biskops wårdsdiaketen, som belldödes sedermera af Bengt, lår hafwa gifwit uti Erik Olsons ägon honom företråde framför Hertig Magnus. Man kan jämsföra härmed Anmärkningarna wid v. Dalíns Historia s. 69.

(5) Större delen af detta Bref är infördt uti R:o 2 wid 8:de §.

(6) *Martinus Sc.* Siquidem nobis vestra petitio continebat, quod quondam Gregorius filius claræ memorie - - - Ducis Svecie, volens transitoria pæternis et terrenis pro cælestibus salubri commercio commutare, quandam præbendam in Upsalensi ecclesia de bonis propriis ordinavit. - - - Datum ap. urbem veterem II Kal. Maji Pont. n. anno 1mo. Brefsivet finnes uti Örnhielms Bullarium T. 1. p. 531. På Brefsivet war med Örnhielms egen hand antecknad: ad oram libri notarat recentior manus: Ericus filius B. Ducis potius est. Om Birgers naturliga Son Guttorm kan man se Torstens H. N. T. 4. p. 365.

(7) *Messenius* Sc. T. 12. p. 124.

(8) v. *Dalín* p. 239.

§. 18.

Birger J. andra gifte. Sedan Birger Jarl förtorat sin första Gemål, har han åter warit beräckt at upmuntra sit Ättling: stånd genom en ny Gemål, och berättas, at han först kastat sit wal på Prinsessan Ingeborg, R. Erik Wogpennings Doter från Dannemarf, som år 1261 blef gift med R. Magnus Säkanson i Norrige, och war Cyfter med Sophia R. Waldemars Gemål. Birger Jarl låg då i Drefund med sin Flotta, då Danfska Prinsessan skulle afhämtas, och sticade Jarlen bud til Biskop Säkän, som war hufwud för Norrfka Gesanterna, at han wille tala med honom. Men Norrmännerne, som haft sig bekant Birgers förslag,

wille intet tro honom, utan skyndade så mycket mer med Brudens
 bortförande (1). Huru wida detta kan hafwa sin riktighet wet
 jag intet: men det är utan all twifwel, at Norriska Handlingar-
 na innefatta denna omständighet, hwilka ofta gifwa mycket mera
 ljus i denna tidens Historia, än man af våra egna kan wänta.
 I anseende til denna fruktan, som hos Norrmännen upkom-
 mit, kan man intet sluta annat, än at Birger ännu varit oför-
 måld. Icke destomindre lär denna fruktan endast varit grundad
 på blotta misstankar, emedan Birger Karl skal hafwa firat sit
 bålager samma år eller 1261 med Mechtild K. Abels Anke. Drot-
 ning, Gref Adolfs Doter af Hollsten (2). Drottning Mechtild
 hade efter sin Herres död gifwit sig i Kloster och där gjort knä-
 hetslöfte, men Arke-Biskop Jacob Erlandson i Lund, som ha-
 de et odöswinnerligt hat til K. Christopher och hans släkt, öf-
 wertalade henne at öfwergifwa sin ensama Kloster-lefnad, och
 förmåla sig i Sverige, förmodeligen i den förhoppning, at han
 därigenom skulle få tillfälle at hämnna sig på Konungen i Danne-
 mark. Men Arke-Biskopen selade mycket uti sina uträkningar,
 ty Birger war förklod at följa andras råd än sina egna, antin-
 gen de då kommo ifrån det wackra könet eller ifrån de andeliga
 samwets-härskare. Det hade ock varit ganska oförsigtigt, at
 understödja en orolig och äredryg Prelat uti sin oftyriga tiltag-
 senhet, och således underwisa de Swenska Biskoparna at bemöta
 sin werldsliga Öfwerhet på samma sätt. Dannemark och K. E-
 rik Christopherson blef fördenskul aldeles oansåktad från Swenska
 sidan, ännu både Arke-Biskop Jacob Erlandson och Drottning
 Mechtild, som ej eller hade någon behågenhet för det regerande
 Danska Kongliga huset, intet lär hafwa sparat upinuutringar til
 fiendelighet. Men alla dylika föreställningar utöfdes här aldeles i
 säsången, ty Birger blef och förblef både sin och de sinas förmyn-
 dare; så länge han lefde. Det är ganska besynnerligt, at detta
 knare Birger Karls giftermål intet är af någon af alla
 våra äldre Historie-skrifwars omnämnt, icke en gång af
 Johannes Magnus. Den förste af våra inhemska Skriben-
 ter, som därom talt, är Mellanius, hwilken tagit sin berättelse
 af Hvitfeldt. Uti denne senares Danska Krönika nämnes ofta
 en Mechtilds giftermål med Hertigen af Sverige, och uti

Waldemar
 Birgersson.

Birger J.
 andra gifte.

Waldemar Birger Jon. Biskopen Urban den IV:s Bref til Arke-Biskop Fiebb Erlanson säges på samma sätt, at hon varit gift med Jöriter af Sverige, (3) och wid des dödsår säger Hvitfeldt tydeligt, at hon varit gift med Birger Jarl. Det synes således, at intet tvifvelsmål kan hafwa rum i denna saken, och har Albertus Stadensis likaledes gifwit wid handen, at R. Abels Hake-Drottning Mechtild gifte sig med Hertigen i Sverige (4). I se destomindre hafwa andra på annat sätt talat om Mechtilds förmäning, då de berättat, at hon varit gift med Hertig Erik Birger Jarls Son (5). Om tiden när Birgers andra äktenskap blef fullbordadt, är man till öfventhys intet aldeles förwifad. Någre hänföra det til år 1258, andre til 1261, hwilket torde wara det sikraste (6). Men ingen har talat om de barn eller döttrar, som hon skolat hafst med Birger, undantagande hwad som i vår nyaste Historia finnes wara utsatt, fast Messenius hafst den gifning, at Helena skulle varit Birger Jarls Dotter med Mechtild, som förr sagdt är. Mechtild dödde intet förr än 1288 (7), och öfwerlefde hon således ganska länge sin andra Gemål, ty Birger Jarl afsonnade på Hjelmbolund 1266. år 1266, sedan han i 16 år såsom Förmyndare med utmärkt heder förestådt Riksstyrelsen (8). Corner påminner likwål, at Birger intet dödt förr än 1268, hwarutinnan han beropar sig på Danska Krönikan, men hwad detta varit för en Krönika har man sig intet bekant (9).

Birger J.
andra gifte.

Birger J.
dör.

1266.

(1) Som denna omständigheten är af alla våra Historie-skrifwars förbi-
gången, är tjenligt anföras den samma af Torfaus H. N. T. 4. p. 287.
Eodem tempore Comes Birgerus in fretum Sundicum cum copiis Sweco-
rum advenerat; Hic nuncio ad Normannos misso significans, negotium si-
bi cum illis intercedere, ut adventum suum, si occasio ita ferret, præstola-
rentur, petit. Verum suspectum illis eo magis erat Comitis postulatum,
quod scirent virginis ipsam nuptias ambivisse. Härutaf synes man böra
sluta, at Birger Jarl ännu intet hade ingådt sit andra giftermål. Jfr
Peder Clausons Norrsta Krönika s. 774.

(2) Torfaus H. N. T. 4. p. 290. Ad hunc annum, seculi videlicet 61, tres
annales, quos sæpius in hoc opere citavimus, magno consensu referunt
nuptias Ducis Sveciæ Birgeris cum Marbilda Danicæ Regina.

(3) Urban den IV:s Bref af år 1264 är på Danska infördt af Hvitfeldt
T. 1. p. 266.

- (4) Albertus Stadenfis af Helmstädska uplaget 1587. Fol. 215 8:re. A. Waldemar bel, Dux Jutiz - - - filium (Adolfi) nomine Mechtildem, quæ postea Birgersjou. duxit Ducem Sveciæ, habuit in uxorem.
- (5) Dankwert uti sin bekræftning öfwer Hertigödet Holsken s. 180 säger det tydliggen. Samma förekommer hos Rittershusius uti des Genealogiska Tabeller, Tab. 16.
- (6) Hvitfelt talar om Mechtilds giftermål med Hertigen af Emerige både wid år 1254 T. 1. s. 242 och 1258 s. 254 och eljest annorladdes: men på ingendera ställen säger han, när det blifwit fullbordadt. Hårutaf har likwäl Messenius tagit sig tillfälle at utlåta des Bröllop til 1258, hwarutinnan både v. Dalin och andre följt honom. Men de wid N: 1 och 2 anförda vittnesbörd torde öfverryga om annat.
- (7) Man wil intet beropa sig wid detta tillfälle, hwarfen på Hvitfelt eller Messenius och andra nyare. Det så kallade Erici Pomerani Chronicon torde äga mera witsord. Anno MCCLXXXVIII - - - obiit Domina Mechthildis Regina. Hårom skal något mer nämnas wid följande S.
- (8) Chronicon Vattenensis Celsii p. 7. MCCLXVI obiit Dominus Byrgerus Jerl Dux, Pater Magni Ladhelas nocte XI M. virginum. Chronicon N:o 3 hos Ludevig R. M. o. z. T. 9. p. 83. A. C. Obiit Byrgerus Dux Sveciæ pater &c. Ericus Olai p. 62. Rim: Krönikan s. 34 misstär dödsstället Hielmbolund, dock har Hadorf anmärkt, at i et annat handskrifwit Exemplar står Abbelund. Uti et gammalt Msc. som jag äger, kallas orten och Hielmbolund, til diswentyrs torde det varit Hielbo, som man öft. med Lund för rimmet skal.
- (9) Herm. Corner Chronica Novella uti J. G. Eccards Corpus Historicum medii ævi T. 2. p. 918. Undecimo anno Richardi, qui est Domini MCCLXVIII, Burgerus Dux Sveorum obiit, qui ex Rustico Dux factus, secundum Chronicam Danorum, qui ex humilitate se Regem nec scribere nec ab aliquo nominari voluit.

§. 19.

Mechtilds lefwerne synes likwäl kräwa någon omständeligare underrättelse. Hon war Dotter af den tappra och namn- Birgers kunniga Gref Adolf den IV af Holsken, hwiiken, sedan han Gemäls med tapperhet och klofhet styrkt sina Länder, aflade sig all Mechtilds werldslig höghet, blef Franciscan Munk och med tiggande lefwerne samlade in sina nödwändigheter. Tidens andakt eller widskepelse blef måstare både öfwer förstånd, estertanka och höghet. Hans Dotter Mechtild blef gift med Abel Waldemarson 1237, som då war Regerande Hertig i Götter, Jutland eller Sleswig, hwiiken och säges hafwa varit i förslag hos Påwen at

Walbemar at blifwa Kejsare (1). Men til äfventyrs, som han intet
 Birgersen. såg sig måktig nog at påtaga sig et så widlyftigt wärk, förnögde
 han sig med at upwäcka oro och göra ondt i sit Fädernesland.
 Hans nedriga hämnd på sin broder R. Erik Plogpenning ha-
 nade wäl honom wägen til Danfka Keonanz men afstängde den
 för hans barn, som annars kunde haft hopp därom. Sedan han
 blifwit slagen af Strand-Fejerna 1252, wardt man nödsakad
 at försänka des döda kropp i et färr, efter hufeliga spöken ordas
 de kyrkan, där han war först begrafwen. Om detta intet öfwer-
 tygar om de onda andarnas wärfeliga gryfveri och apespel, öf-
 wertygar det likwäl, om et frätande och oförsönlige hat, som in-
 tet sielfwa döden kunnat swälka. Hans Gemål hålles före haf-
 wa haft mycken del uti hans ogudaktiga wäldsamheter. Sedan
 Birgers des efterlämnade Anke Drottning Mechtild kommit til Sverige,
 Gemål
 Mechtild. är hennes lefwerne med ganska så förändringar upfylldt, antingen
 det då härstyres af wära häfdatefnars ofunnighet, eller af mera
 smak för stillare lefnad, wet man intet. Detta senare torde haf-
 wa varit så mycket nödwändigare, som tillfället at upwäcka bul-
 ler war genom Birgers manliga Nigering til alla delar betaget.
 Uti wära tider har man behagat göra denna förnäma Fru
 til helig, och har hon förmodeligen kunnat förtjena denna heder
 likå wäl som Holmgeir Knutson Folkunge, emedan hon til äfwen-
 tyrs antingen gjordt eller åtminstone wetat göra så mycket ondt
 som han. Til bewis af Mechtilds helighet har man låtit henne
 wandra i sällskap med den heliga Ingrid til Rom, Jerusalem och
 Compostella, ifrån hwilken resa hon kommit tillbaka til Sverige,
 dödt där 1288 och blifwit begrafwen i Wernhem (2). Til be-
 wis ålitar man Messenius T. 12. p. 124. och Vastovius p. 76.
 Den förra har likwäl på det återopade stället intet nämnt et ord,
 om hennes andäktiga Peregrins: färd, men säger allenast, at
 hon dödde på föreskrifna år, och at han intet kunnat utleta hen-
 nes grafställe, fast han menar at det varit i Wernhem. I fe-
 destomindre har Messenius beqäswat efterwerlden med denna Sa-
 ga på et annat ställe, hwar han o. l. gifwer wid handen, at hon
 blifwit begrafwen i Stenninge (3). Men huru litet alt detta pas-
 sar sig med den heliga Junfru Mechtild, som war i följe med
 S. Ingrid til de heliga orterna, kan man summa af Vastovius, som

är wid detta tillfälle så tydlig, at man intet kan inbilla sig, at **Waldemar Birgerson.** det kan förstås om Abels Anke-Drottning. Ty den heliga Mechtilid rymde ifrån sin Brudgum första Bröllops-natten, förblef uti sin Jungfru-helighet, då hon sedermera uti S. Ingrid's upbyggeliga sällskap fullbordade sin rese-andakt. Vastovius har lånt sin berättelse af Olaus Magnus, som berättar utom des, at hon war af förnämligt Danskt blod, och at hennes Brudgum, som sielfwa Bröllops-natten wille berjena sig af en ogudaktig nådswisheit emot sin unga och dygdiga Brud, föll til straff utför trapporna och bröt halsen af sig (4). Det blifwer nog swårt at på dessa tecken igenkänna K. Abels Anke-Drottning och Birger Jarls andra Gemål. Om Mechtilids dödsår har man ock i vår tid uppat twifvelsmål, och utsatt det til år 1264, i anledning af Erik Olsson's utlåtelse, som säger, at Birger Jarls Gemål afled två år förr än Jarlen affomnade (5). Men där är intet minsta tecken, at denne Historie-skrifware haft någon misstänka en gång om Birgers senare giftermål, utan torde han hafwa låst i någon gammal skrift 1264 för 1254, som är Birgers första Gemåls rätta dödsår, och däraf blifwit bedragen. Man har ock ordsak, at så mycket mer tro, det Mechtilid intet dött förr än 1288, emedan om henne berättas, at hon samma år genom en afhandling med sin Broder Gref Gerhard af Holsten öfwerlänningar honom alt sit gods, som hon hade emellan Slen och Eideren, til betalning för de penningar han utbetalt för hennes Sons Hertig Waldemars lösen från sit fångelse (6). Til Mechtilids åminnelse bör ej eller det förglömmas, at hon bestylles för at hafwa upbränt alla huswud-skrifter af de förlåningar, som Kejsarne utgifwit til Konungarna i Dannemark på Wenden och Nordalbingien (7).

(1) *Albericus trium fontium monachus* p. 577. af Leibuitzes uplag. Istum vero Abel voluit aliquando Papa Regem Alemanniae contra Imperatorem constituere, quo recusante, quod non haberet tot ac tanta quae se Imperatori opponeret. &c.

(2) *Dalin Sm. R. S. s. 247.*

(3) *Messenius Scond. L. p. 41.*

(4) *Olaus Magnus L. 6. C. 19. p. 219.* Som detta är egenteligen rätta grunden til Historien om den heliga Mechtilid, kan sielfwa berättelsen här

Sm. R. S. 2. D.

Galbemar
Birgerson.

inrydas, på det Läsaren må så mycket bättre kunna förstå hvarom:
Comes hujus sanctissimæ viduæ [Ingridis] fuit quædam Mechtildis de re-
gno Daciæ, illustris prosapiæ virgo, cujus violentus sponsus contradicen-
tem opprimere volens, ab altis scalis cadens, fracto cervice, subito ex-
spiravit. Hæc in medio noctis silentio aufugiens, ope prædictæ mulieris
viduæ, in sancta virginitate usque ad vitæ exitum plena bonis operibus
illæsa permansit. J:fr Hvarf. tid v. Dalins Ew. R. H. s. 66.

(5) Ericus Olai p. 60.

(6) Hvarf. D. R. T. 1. s. 241. Hvar Mechtild Birgers Gemål wardt
begravnen wet man intet. Där såges wål i Hvarf. tid v. Da-
lins Hist. s. 66, at hon blef begravnen i Warnhem, och beropar man
sig på R. Magnus Ladulåses Testamente hos Bricke de satis templi Rid-
darholm. p. 21. Men där såges endast p. 24, at Konung Magnus te-
stamenterade til Munarne i Warnhem en summa penningar, efter hans
Föräldrar där woro begrafne: Item Monachis de Warnem ubi per dilecti
progenitores nostri sunt reconditi. Det är smårt at förklara detta stället
om Mechtild, så mycket mer som det synes ofelbart, at hon døde 1288,
och Testamentet är skrifvit 1285.

(7) Hvarf. T. 1. s. 234, och säger han, at hon gjorde det af et ondt
qwinde siud och djefwulens inkyndelse.

§. 20.

När man med någon ertanka sätter sin upmärksamhet på
Påminnel. de Herrar, som under denna tiden fört Regementet i Götiska
fer öfwer Norden, låra utan twifvel R. Håkan gamle i Norrige och Bir-
ger J. ger Jarl intaga främsta rummet. Den förre fredade sit land och
gjorde sig wördad både hos inhemiska och främmande, och Bir-
ger har och bör hafwa samma loford i Sverige, som den
förre förwårswade sig i Norrige. Bägges föremål war, at
bestränja det allmännas wål under det de befästade sin och sin
släktis wälstånd. Ingen nedrig misundsamhet upväckte afund öf-
wer den andras wålmåga och anseende. De woro wänner afwen
understundom med olika tankar och affigter. Men en rätt jäm-
förelse emellan bägge dessa stora Regenter fräfwet, at man oc-
skulle något granlagare gå igenom R. Håkans bedrifter, än det
ändamål, man sig här föresätter, tillåta kan. Tiden kräfde en
ganska stor warsamhet emot de andeliga. Birger retade dem in-
tet, men tilbåd dem icke eller. När han skänkte något bort
til andeligt bruk, skänkte han med förstånd, så at de andelige
hade förmånen döraf, men Riket intet särdeles förlorade. Man
fin-

finner det af den gåfwa han lämnat til Johanniterna i Eskilstra: Walbemar
na, 1266. Han skänkte dem gården Karlaby med alla tilhörig: Birger son.
heter, åkrar, ångar, torp och qwarnar, tillika med alla Konungs påminnel-
sakören, som där af falla kunde, men han förbehöll Kronan Le- ser öfwer-
dung och Ledungslama som den af ålder utgådt hade (1). På Birger J.
detta sätt behöll Kronan det förnämsta, och tillika rätta herrlighe-
ten af gården, när åboarne woro pliktige, at lyda Konungens
upbud til härfärd. Gafstänknungen bekräftades af de andeliga
Herrarna, som woro närwarande, såsom Arke: Biskop Lars i
Upsala, Biskop Lars från Linköping, Ulf från Skara, Carl från
Westerås och Åker från Wexjö. Om de andre Konungar och
Regerande alltid brukat samma försigtighet, hade alltid åboarne
wetat, at de hade annan öfwerhet än de andelige, som upburo
rântan och nyttjade deras arbete, och en misnögd Prelat, på
samma grund, hade warit mindre farlig. Man lär och nåppeli-
gen sunnit någon Regerande Herre, som mindre öffrat på de an-
deligas Åltare än han. Daktat Påswarnas dömma nit om Ca-
nonicaters invättande, finner man intet, at et enda Canonikat af
honom är stiftadt wid Upsala Domkyrka, hwar emot des efterträ-
dare i Regeringen wisat en besynnerlig frifösthed. Ej eller lär
man kunna upwisa et enda Kloster, som af honom är grundadt.
Och torde Eagan om Gofkungarnas förrådissa afdagatagande,
därutinnan hafwa sin rätta fälla, efter man intet wågade sig på
annat sätt at swärta hans minne. Men däremot hindrade han
intet andra at bortskänka, så mycket de wille, til Kyrkor och Klos-
ter. Sådana utöfningar woro nyttiga på en tid, då större des-
len af alla Rikets fastigheter ägdes utaf så adeliga slakter. Det
war gagneligt för det allmänna, at de förswagades; men at gö-
ra det med wåld och olag, är stridande mot rättwisan, som är
själen af et borgeligt samhälle. Det borde likwäl tillåtas, at de
fingo ruinera sig sielfwa, så länge Kronans hufwudsakeliga
rättighet icke stimpades, hwilket Birger i akt tog wid bortskänk-
ningen af Karlaby, och som af enskyldta personer intet kunde ske;
ty de kunde intet gifwa bort mer än de sielfwe ägde. Således in-
nehölls de andeliga inom sina skrankor, utan at Birger behöfde
köpa deras nåd och wålwilja. De förnämre werldslige wandes
at lefwa efter Lag, de ringare fingo njuta Lagens beskydd til go-
da

Waldemar do, och utländska fiendtligheter kände man endast genom kys-
 Birger-son. ten från främmande Länder. För at sätta et rätt värde på
 1266. Birgers styrelse, bör man endast påminna sig tilståndet i Ri-
 ket kort för hans tilträde, och tilståndet i Dannemark under
 hans Regerings tid. Under Erik Låse upfylde inbördes frig-
 landet med blod och elände. Dannemark war uti en lika bedröf-
 welig belägenhet under Abel, Christopher och Erik Christopher-
 sons tid. Inbördes oenighet alstrade utaf sig oförsonlig bitterhet
 i den regerande familien, som hade i följe med sig de nedrigaste
 brott emot Konungarnas egna personer, och undersåtarnas ödeläg-
 gelse. Dredan war så stor, at Bönderne förföljde sina oröns-
 ner med dragna wärjor in uti sielswa Dom-kyrkan i Lund ända
 up til höga Altaret, och på kort tid worde i Lunds stift allena
 åtta Präster i hjallsagne, någre sårade, och flere Lefmän utan
 Lag mördade, utom mycket annat, som föredrogs på Arke-
 Biskopens sida, då Birger Jarl skulle wara Fridsmedlare emellan
 K. Christopher och Arke-Biskopen i Lund (2). Ligger man nu
 til det sköflande som föröswades i Halland af K. Håkan från
 Norrige, af Jaromar från Rygen på Seland, Bornholm och
 Ekåne, och af Hollstenska Herrarna på wästra sidan, skulle man
 knapt kunna tro, at Landet kunde repa sig uti flera måns åldrar.
 Birgers rådgiga försigtighet och manliga förhållande befriade Swe-
 rige för alt sådant elände, så at man äfwen därutaf kan märka,
 at Birger Jarl war en af de sällsynta män, som Gudsnyen uti sin
 nåd skänker åt människa samfundet. Hans ära och förtjenster
 hade varit utan fläckar, om han ej, af tilgifswenhet för sina barn
 och deras ättläggar, styckat Landet i Förstendömen. Naturliga
 ömheten för de sina och sielswa Rikets trygghet kan i wißt hän-
 seende ursäktas selet: ty det war hög tid, at man fäste Thronfölj-
 den inom en wiß släkt, och hindrade således hwar en mäktig Å-
 delsman, at wagga sig i et oroande hopp om Kronan wid före-
 fallande ledighet. Härtil, och til sådant ändamåls winnande war
 det säkraste medel at sätta Kungliga Huset i den försattning, at
 alt tåflande war såfångt. Men man hade tillika bordt bruka den
 försigtighet, at Hertigarne intet kunnat, wid minsta misnöje, up-
 resa sig emot Konungen: utan så mycket som de borde wara öf-
 wer andra enskyldta Personer, så mycket borde de ock varit un-
 der

der Konungen, så at hans nåd bordt wara deras säkraste och tryggaste wälfstånd. Detta blef intet nog i aft tagit, och Thronen blef likfä wälfstande sem den warit förr, och det medel man be-
 1266. tjente sig utaf til kungliga Attens bibehållande, blef i sielfwa wärfet den genaste wägen til des undergång. Eddan är äfwen de flöskastes flöskhet, hwarigenom människjorna borde blifwa öfwertryggede om otillräckeligheten af de mognaste insigter, och således lära sig at sätta sit förnämsta förroende på det alsmåftiga Majestäter, som har allena i sina händer äfwen de bästa affigters befrämjande. Men Birger lämnade, som redan sagdt är, det jordiska 1266 den 20 September eller Ellofwa Tusend Jungfrurs dag, och man kunnat ock hans lefwerne til efterwerldens åtancka och hedrande minne. Det dröjde ock intet länge förän han saknades både af sin Son K. Waldemar och tillika af det allmänna, som såg sin trygghet och wälfstånd med honom nedsättas i grafwen.

(1) Birgers Gåfwe: bref på Karlabys dateradt i Kalmar XVI Kal. Aug. 1266 är tillförne anfördt; orden som här påsyftas äro följande: *Jure tantummodo expeditionis excepto, quod ibidem de cetero, sicut habetur fieri consueverat, modis omnibus volumus exhiberi.*

(2) Hvitfelt T. 1. s. 249.

§. 21.

Chururwål K. Waldemar långt för detta kommit til sina myndiga år, hade likwål Riksstyrelsen beständigt warit uti des Herr Faders händer, och Konungen tillika haft den lyktan, at waka under Förmyndare, hwilket haf til sin egen och Fäderneslandets wälfärd hade behöft längre. Birger Jarl hade lämnat Riket i det stånd, at alla twifligheter med andra Makter woro aldeles undanrögde. Twisten med Dannemark om Drottning Sophias arf efter sin Herr Fader K. Erik Waldemarsen Plogpenning war bilagd uti det sammanträde, 1263 i November månad, då Fullmåftige insunno sig både på Eweriges och Norrriges wägnar. Ewenste Fullmåftige woro Carl, Ingemar och Bengt K. Waldemars Klerk eller Secreterare. Arstagarne woro Drottning Sophia i Ewerige, Drottning Ingeborg i Norrrike, Magnus Håkanson Lagabotares Gemål, tillika med Prinsessorna Jutta och Agnes. Fastigheterna uträfnades efter mark Guldb,

Baldemar mark Silfwet, Skilling och Öre, och alt braktes uti fullkomlig
 Birgerson. redighet (1). Där war således intet at befara ifrån den sidan.
 1266. Man hade ingen tråta med Norrige, och ifrån Ryßland war in-
 tet at frukta, i anseende til den oreda, som Tattarerna förordsa-
 Eweriges kade i landet. De andre Herrskaper, som hade sina länder om-
 tilstånd wid fring Östersjön, woro mera måne om Sweriges wänskap, i an-
 Birger J. seende til den förmån, som en obehindrad Handel kunde förskaf-
 ddd. fa, än at de på något sätt skulle hysa fiendskap emot Sverige,
 och desutan war deras makt ännu intet Rigen så högt, at man
 i Sverige hade ordsak at frukta dem. Man kunde fördenstul
 fågna sig af hopp om långwarig fred, hwilken ock efter utseende
 blifwit beständig, så framt intet inbördes missförstånd bewäpnat
 utländska Makter til sin egen och Sweriges stora skada. Et all-
 månt lugn hugnade likwål början af K. Baldemars Regemente:
 men den hade warit mycket fortsynt, som inbillat sig, at det skul-
 le råcka särdeles länge. Såsom K. Baldemar tilträdde wärkeli-
 ga Riksstyrelsen genom Birgers ddd, så emottogo förmodeligen
 äfwen Hertigarne sina Hertigdömen. Hertig Magnus fick Ny-
 köping och Södermanland, H. Erik fick andra däremot swaran-
 de Län, och Hertig Bengt förmenes hafwa fått Finland. Om
 ej Försynen wakat mer öfwer Sverige, än de Stats-Hofas för-
 sigtighet wid denna söndring, hade Riket ofelbart kunnat råka
 uti större lågerwall, än det sedermera fick erfara. Om H. Bengt
 warit så åregirig och orolig som H. Magnus, hade det warit
 för honom ganska lätt at fästa sig i Finland, och genom förbund
 med Swärds-bröderna i Lifland och Herrskapet i Nowogrod gö-
 ra sig där til en Fri regerande Förste, och K. Baldemar hade
 åtminstone warit ingalunda i stånd at hämnna et sådant tillbud (2).
 Men Bengt war af långt ädlare sinnelag. Han älskade sit Fä-
 dernesland, och wärderade högre en stilla lefnad än det bång,
 som följer med en widlyftig äreslystnad. Erik lär ock uti all stills-
 het warit nögd med sit öde, så framt han warit lämnad åt sig
 sielf. Magnus däremot war intagen af helt andra grundreglor,
 och aldeles intet lik sina andra Bröder. Han hofsogade med sin
 naturliga kropps torrhet en oinskränkt äreslystna, älskade Tornerin-
 gar och Riddarspel, förde stor stat med mycken prast och talrik
 betjening, och wille intet uti något mål gifwa Konungen efter,
 hwil

hvilket nödvändigt måtte misshaga K. Waldemar (3). Uppåbran: Waldemar
 det var så mycket mera oförfvarligt, som äfwen dygd och för: Birgerson-
 tjenst bör med inifrändning och måtta utöfwas, när det fan af 1266.
 Öfwerheten uptagas såsom förebräelse. Frukten af et sådant brä-
 stände kunde intet blifwa annan än afund, hat och mistroende
 inom Kungliga huset, som under en annan mera upväckt rege-
 ring hade skadat Prinsen sielf, men nu utfog efter någon tid til
 Konungens ofärd. Man kan finna af hela K. Waldemars lef-
 nad, at han varit en god, wärlig och wärlustig Herre, som nyt-
 tjade det närwarande, utan bekymmer för det tilkommande. En
 maklig beqwämlichkeit utmärker hela hans sinnelag. Han synes
 fördenksul at wara ämnad, at wara regerad och intet at regera.
 Hans Gemäl Drottning Euphonia hade då intet swårt för at län-
 ka sin Herres wilja efter sit behag. Begästrad med sit kens
 behageligheter hade hon ock fått på sin lott en god del af de swag-
 heter, som man, kan hända utan skäl, gemenligen förebrår kōnet.
 Någon regerings-sjuka förenad med manterhet och qwickhet wär-
 kade, at hon tänkte litet efter hwarken hwad hon gjorde eller sa-
 de; hvarsöre hon ock icke allenast med all fällsinuighet bemötte
 sina swägarar, utan tillade dem äfwen förklenliga namn, kallade
 Hertig Magnus Kittelbotare, efter han war swart och mager,
 och Hertig Erik för Erik intet. Om det sista til äfwenhus
 varit wäl sagdt, war det förra så mycket gröfware och obe-
 tänksamare, som en sådan särg och anseende varit i alla tider
 uti politiska mål ansedd för den farligaste. Hvarsöre ock Cäsar
 serdomdags, då man lätit honom förstå, at Antonius och Do-
 labella hyste farliga anläggningar emot honom, swarade, at han
 hade ingen farhåga för de feta och tjocka, men så mycket mer för
 de magra och torra, och sådana woro Cassius och Brutus des
 egenteliga banemän.

(1) Hvitfelt D. R. R. T. I. s. 265.

(2) Man följer här, wid dessa påminnelser, de i allmänhet nedertagna
 meningar, at K. Waldemars Bröder mdfingo strax efter Fadrens död
 hua Rörstendömen, hwilket ock grundar sig på Ericus Olai, som yttrar
 sig p. 62. Divisis igitur bonis patrimonialibus, et quæ eis possent jure
 hæreditario provenire, de regno quoque partes aliquas singuli (filii Birgeri)
 acceperunt. Man har dock anledning at tro, det Bengt intet förr än
 långt efter blef sörklarad Hertig af Finland, som framdeles skal wisas.

(3) Ericus Olai p. 63.

Waldemar
Birgerfon.

§. 22.

Utan at wara widsteppelig tecknetydare kunde man se förut, at detta alt skulle hafwa swåra påföljder, om ej oförwäntade omstods. Så ständigheter emellan kommo. Det dröjde ock någon tid innan det flyttade misnöjet kunde komma til utbrytning. Imedlertid sysselsatte sig från gamla K. Waldemar med en hop sakers utförande och fullbordande, la til nya hwar til grunden war lagd i Birger Jarts tid. Man har tillförne wid handen gifwit, at gamla Upsala Kyrka tillika med sielfwa Staden, utan twiswel, varit genom wåldel afbränd. Om des återuphjelpande hade helige Fäderne i Rom betygat en ganska stor omwårdnad, och rikeligen förundt syndernas förlåtelse at alla dem, som besökte Kyrkan, och med något understöd hulpo til des återupbyggande. I en så upbyggelig affigt hade Gregorius den IX år 1236 förundt 20 dagars aflat at dem, som besökte S. Lars Kyrka i gamla Upsala. År 1251 benådade Innocentius den IV alla botsfärdiga syndare, som wid Larmsåsan och inom åtta dagar därefter insunno sig wid bemålte Kyrka, med 40 dagars aflat. Samma nåd förnyades af Alexander den IV genom tvåanne bullor af år 1255, då 40 dagars aflöfning skänktes at dem, som besökte Kyrkan S. Larsdag, och likså mycken aflat för dem som instälde sig på S. Eriksdag. Så andåktige woro dese S. Pehrs efterträdare, de sammanskrapade silfwer och penningar ur landet, och skickade syndernas förlåtelse tillbaka igen, men därmed kunde ändå intet Kyrkan upbyggas. Årke-Biskoparne och andre Prelater förenade sin frukostighet med Påswarne, och Årke-Biskop Laurentius tilbød liksåledes 40 dagars aflat til dem som bodde i Helsingland och Jamtland, på det de skulle komma bemålte Kyrka til hjelp, Innocentius den IV:de tillade yttermera 40 dagars eftergift, Biskop Lars i Skara 40 dagar, Col i Strengnäs 40 dagar, Magnus i Wexterås 40 dagar och Forcundus i Werld 40 dagar, så at den som wille komma ihog Kyrkan med något förskott, kunde hugna sig af Twåhundrade Fyratio dagars aflag på sin pålagda bikt. Detta Bref är gifwit i Laglösa Köping 1257. Påswen Clemens den IV:de skänkte ytterligare 40 dagars synda-förlåtelse 1266 til dem som instälde sig på Eriks-måsan. Biskoparne Finwid i Strengnäs, Carl i Wexterås, Ketil i Åbo, tilbudo 40 dagars aflat hwarbera på

på samma sätt för dem, som kommo til Upsala Kyrka om Lars Waldemar
 måkan 1270. Biskoparne Henrik i Linköping, Finwid i Streng- Birger Jon.
 nås, Erik i Ekara, Carl i Westerås, Ketil i Åbo, Åsker i We- 1273.
 rid utöste, 1271, 240 dagars förlåtelse, för dem som besökte
 kyrkan på S. Lars och S. Eriks Fest. Men det ser ut, som
 hela Rikets synner woro intet i stånd at uphjelpa den förfallna
 kyrkan. De werldslige däremot gjorde mindre andeliga fast, me-
 ra nyttiga stadgar til samma ändamåls befrämjande, ty K. Wal-
 demar efter sin Faders råd stadfästade den Förordning, som K.
 Erik Erikson gjort med fattig-tiondens tillägnande år. Upsala
 Domkyrka af Ålunda Land genom Bres giswit Thorsborg 1252.
 Birger Jarl förmådde Inbyggarna af Melpad (Miralpat) och
 Angermanland, at hwar person, som fylt sina 20 år, skulle be-
 tala en penning til Upsala Domkyrka och fattig-tionden på tre
 års tid, hwilket des Bres intygar af år 1257. Men alt detta
 war ej tillräckligt, utan denna ryktbara ort blef öde år från år
 alt mer och mer; hwartil stadens anläggande wid Östra Åros
 utan twifwel det måsta bidragit, hvarsöre och Årke-Biskopen
 sielf, äfwen på de högsta Högtider om året, nästan aldeles sakna-
 de åhörare. Påfwen Alexander den IV:de gaf fördenskul sit til-
 stånd år 1258, at kyrkan skulle få flyttas til et bequämare stäl-
 le, dock med gamla namnets bibehållande (1). Detta Påfwerliga
 beslut blef sedermera bekräftadt af K. Waldemar på Herredagen
 i Söderköping 1270 (2), och til följe af dessa förordnande af-
 lämnade Biskop Carl i Westerås på Påfvens wägnar tillåtelse,
 at Domkyrkan måtte flyttas til Östra Åros 1271, hwilket och wärk-
 stältes samma år (3). Och woro kyrkans murar i Östra Åros,
 eller Nya Upsala, uti Waldemars tid, eller rättare sagt, under
 Birger Jarl, upförde til taklisten (4). Men inom murarna war
 en trä-kyrka upbyggd, hwar Gudstjensten imedertid förrättas fun-
 de, til des den präktigare kyrkan fullkomnades, hwarmed gief
 ganska långsamt (5). På det at nya Årke-Biskops-sätet skulle
 ingjuta samma wördnad hos åhörare och andra, som den gamla
 kyrkan i forna Upsala, blefwo icke allenast S. Eriks ben ditsörde,
 utan och alla Upsala Biskopars och Årke-Biskopars Lik flyttades
 på samma sätt ifrån sina gamla lägerställen, undantagandes O-
 lof Basatömers, som blef qwarlämnadt i gamla Upsala (6). Ericus

Årke-Bi-
 skops-sä-
 tets flytt-
 ning til nya
 Upsala.

Baldemar Olai berättar, at E. Eriks öfwerleswor intet blifwit flyttade för Birgeron. än år 1273, fast det annars funnat synas troligt, at denna an-
 1273. dåftiga begångelse blifwit i aft tagen wid sielfwa Domens eller Domkyrkans förändring. Men några blad därefter säger samma Historie-skrifware, at det intet skedd för än 1276 (7). Det för-
 ra året måste dock wara det rättaste, emedan man finner antek-
 nadt, at E. Erik blef förd från gamla Upsala til nya Domkyr-
 kan med en ståtelig Riksfärd 1273, hwar K. Waldemar, Arke-Bi-
 skop Gulko och hela Rikens Adels fölgde Helgedomen (8), och så
 framt Biskoparnas Lik varit med i samma färd, har det intet
 skedd wid Distingen uto den 4 Julii, hwilken dag sedermera gan-
 ska länge war helig hållen (9), dock kan det wara i sig sielf lika
 mycket, antingen E. Erik och Biskoparnas ben fölgdes åt eller
 ej. K. Waldemar har ock genem sit gäswobref i Julii månad
 1273, til åminnelse af E. Eriks högtideliga flyttning, icke allenast
 fördrat til Upsala Domkyrka Epanga qwarn, och fyra mark
 land i Husby i Lagga Härad, utan ock jus Patronatus til Hus-
 by Kyrka (10); hwarföre ock intet twifwelsmål kan yppas om
 året då denna högtideliga flyttning blifwit företagen, fastän den
 på olika år af Ericus Olai blifwit utsatt, hwilket utwisar, at den-
 na tidens Historia är underlundom med nog öwarsamhet och ö-
 reda författad, så at man behöfwer då och då andra Handling-
 gar til at få ordning och reda uti det, som af honom upteck-
 nadt är.

(1) De här öfveropade Bref och Bullor finnas tryckte hos Peringskiöld Mon.
 p. Thiund. ifrån sidan 168 til 171.

(2) K. Waldemars Bref dateradt apud Suderkopiam An. Christi MCCLXX
 die B. Mauricii, 10 Julii, är först tryckt hos Scheffer i Annårln. til
 Chron. Arch. Ups. p. 26 och sedan hos Peringskiöld på det nyligen
 nämnda stället s. 174.

(3) B. Carls Bref från Wexlerås dat. An. Dni MCCLXXI quinto id.
 Septemb, som innehåller denna tillåtelse, kan ses hos Scheffer a. stället
 p. 27. Peringskiöld s. 175. Om märkliga flyttningen intyga Excerpta
 ex scriptis Karoli Episcopi Arosiensis hos E. Benzelius Mon. Eccl. p. 21.
 MCCLXXI. Nos impleuimus mandatum S. Papæ pro translatione Eccle-
 siæ Upsalensis ad Estræ Aroos.

(4) Excerpta Caroli Ar. E. MCCLX sub Baldemaro jacta sunt fundamenta
 templi Cathedralis Estræ Aroos et ad testum educum.

- (5) *Eriens Olai* p. 64. Anno MCLXXIII (1273) translatae sunt reliquiae Waldemar S. Erii constructa ecclesia lignea intra muros inceptos in monte S. Trinitatis &c. Birgeron. 1273.
- (6) *Chronicon Archiepp. Ups. uti Benzeli M. E.* p. 38. Sextus Archiepiscopus Upsalensis fuit Dominus Olausus Hufotömir - - - cujus corpus relictum est in Upsalia antiqua, facta sedis translatione ad novam Upsaliam, omnium aliorum Episcoporum et Archiepiscoporum corporibus translatis ibidem sepultorum.
- (7) Om år 1277 vittnar Eric Olsons utslåtelse under No 5. Det andra stället förefinner p. 70. Eodem Anno MCCLXXVI translatus est beatus Ericus et sedes Archiepiscopalis de antiqua Upsalia ad eum locum ubi nunc fundata est Ecclesia Metropolitana.
- (8) Uti *Chronicon Archiep. Ups.* mid Gulfof lefverne war antecknad i brådden: Anno Domini MCCLXXIII translatus est B. Ericus de antiqua Upsalia ad Novam ecclesiam metropolitanam, prosequentibus Domino Waldemaro Rege, Fulcone Archiepiscopo et omnibus nobilibus. Scheffer c. l. p. 30. Hos Benzeli M. E. p. 159 läses aliis Nobilibus i stället för omnibus.
- (9) Så mål Peringskiöld, som v. Dalin anmärka, at S. Eriks flyttning skedde d. 24 Januar. och den sörra beropar sig på Ericus Olai, men där står det intet, som man kan se af de redan anförde vittnesbörd. Mestenius Sc. T. 12. p. 126 mislätter Ärke-Biskops. ståtets flyttning til d. 24 Januarii, men Eriks och Biskoparnas öfversörande til d. 4 Julii. Om Biskoparnas flyttning vittnar och Upsala Kalender mid d. 4 Julii. Translatio Archiepiscoporum de antiqua ad Upsaliam novam An. MCCLXXIII. Scheffer c. l. p. 30.
- (10) Waldemarus D. G. R. S. - - - Upsalensem videlicet Ecclesiam honorare cupientes eidem ecclesiae in translatione reliquiarum beati Erii Regis et Martyris gloriosi, molendinum in Spangan et quatuor marcas terræ in Hulsby in Laggehered cum omnibus pertinentiis earundem et ecclesiam Hulsby, cujus patronatus ad nos pertinebat, plene et absolute perpetuo contulimus possidendas &c. Dat. Stockholmis An. D. MCCLXXIII V. Cal. Aug. Peringskiöld Mon. Ullevsk. f. 50.

§. 23.

R. Waldemar, som under sin weskighet warit begäfrad Waldem. med et godt hjerta, hyste imedlertid inter misstroende hwarken til wänskap inländska eller utländska, utan sökte at bibehålla wänskapen alde med Ro. les oförfränt med nästgränsande Makter. Det sammantråde, nungarut i som han hade med R. Erik Slipping i Dannemark, sin Gemåls och Danmark och Enskonebarn, uti Fagra Dal, syntes böra widare stadga wän- Mættige. ska

U u u 2.

Waldemar skapen emellan bägge Hofwen (1). Där såges ock, at ättilliga Birgerska- wigtiga ärender wid samma tillfälle blifwit afhandlade; men hwar-
 1273. om frågan egenteligen varit, wet man aldeles intet. Följande år
 ret 1269 reste Drottning Sophia til Dannemarf, hwartil man
 wet aldeles ingen ordsak, man berättar allenast, at hon besökt sin
 Herr Faders graf uti Ringstad (2). Wid detta tillfälle har icke
 allenast Drottning Sophia gjort något offer, utan ock förmode-
 ligen besökt sina Sysstrar Agnes och Jutta uti Roskilds Kloster,
 ehuruwäl ingen af de gamla nämnt däröm. Året förut innan
 Drottning Sophia gjort sin Perigrins färd til sin Faders graf,
 eller 1268, besökte K. Magnus från Norrige sin Swäger K.
 Waldemar i Löödse (3), och skal då wara handladt om Gränse-
 skilnaden emellan Swerige och Norrige, som Wormius berättar;
 men at någon ömsija och misnöje varit emellan Konungarna är
 ingen anledning, förtn bägge woro af et fridålskande sinnelag.
 Om denna Congress skedd för eller efter Konunga- mötet i Fagra-
 dal wet man aldeles intet. Några år därefter nämligen 1273
 besökte K. Waldemar K. Magnus i Carpsborg wid Midfastan,
 och blef Konungen i Swerige med hela sin Hofstat på Norrsta
 Konungens kostnad undfågnad (4). Sådana resor af regerande
 Herrar plåga merendels hafwa betydande föremål, och syna på
 wigtiga ärender. Men utaf K. Waldemar lär altsammans blif-
 wit företagit endast för ro skul, fastän långt angelägnare ären-
 der hade bordt röra des upmärksamhet. Det enda angelägna
 mål som man finner wara denna tiden uti utländska ärender af
 K. Waldemar utfärdadt, är det Privilegium, som han meddelte
 Borgarne i Riga 1271, i kraft af hwilket de kunde obehindrat
 och tullfritt handla öfwer hela Riket, allenast de kunde upwisa
 Biskopens eller Stadens Sigill, dock war förbehållit, at de Swer-
 ske däremot skulle njuta samma friheter i Riga (5).

(1) von Dalin s. 251 säger, at detta Konunga- möte skedd wid Fagerhult.
 Det kan til äfwenlys wara sant, och kan det wara hållit liksom mål wid
 Fagered i Faurås Härad i Halland som i Skåne; men sielfwa salen är
 af- intet värde, man bör dock intet anföra något, som wist och säkert,
 där ingen wisthet kan erhållas. Chronicon N:o 5 hos Ludewig p. 93 ut-
 trar sig om detta sammanträde sålunda: An. D. MCCLXVIII Rex Da-
 niz et Sveciz occurrerunt ad Fagrevall. Härifrån lär förmodeligen Hvit-
 felt s. 273 tagit sin berättelse och Messenius af honom, ty hos våra äl-
 dre Håfde- telnare nämnes intet däröm. (2)

(2) Chronicon N° 1 hos Ludewig R. M:f. o. 2. p. 32. A. D. MCCLXIX. Baldemar venit Domina Sophia Regina Sveciæ ad Patrem suum beatum Ericum Regem. Hvistfelt s. 273 talar om offret.

1273.

(3) Torseus H. N. T. 4. p. 347.

(4) Torseus H. N. T. 4. p. 313.

(5) W. Dei gratia Rex Suesorum. Omnibus presentes litteras inspecturis S. in D. temp. Tenore presentium dilucide protestamur, nos de bona voluntate favorabiliter indulgisse, ut *Ripensis civitatis* cives Regnum nostrum mercimoniorum seu quarumlibet negotiationum gratia visitare volentes, remoto cujuslibet pedaggi vel telonii seu exactionis gravamine, libere venire, morari, seu pro libito recedere valeant et secare, et hoc quamdiu nostrates in ipsorum civitate seu patria simili gaudent privilegio libertatis &c. Datum Stockholmis Anno Domini M.CC.LXXI, in mense Septembri.

§. 24.

Men det nu sistnämnda året 1273 lade grund til hela K. Baldemars olycka. Antledningen var i sig sielf ganske ofsyndig. Prinsessan Jutta från Dannemærk ledsnade wid sin inspärade lefnad i Klostret, och fick lust at besöka sin Syster Drottning Sophia. Om hon har varit Runna och gjordt sina Klosterlösten wet jag intet. Ericus Olai, som har den förtjänst, at han intet distar, utan troget fölgt de underrättelser, som han haft om händelser, berättar, at ättilliga anständiga Partier varit tilbudna, som äfwen af hennes släktingars samtycke varit understödde, men at Prinsessan dem alla utslagit, under föregifwande; at hon ärnade i alla sina dagar lefwa ogift; detta utwisar ännu intet, at hon blifwit Runna, men kan hända någon benägenhet därtill, och hennes resa til Sverige war ej eller särdeles öfwerstämmande med den lefnad, som Kloster-Jungfrur annars plägade i akt taga. Om man kan tro gamla berättelser, har Prinsessan Jutta under sit wistande i Roskilde blifwit lungsiint och mjältsjuk, hwarmed hopfogade sig en öfwerwinnerlig ädra at få se sin Syster, Drottning Sophia i Sverige, och trodde hon, at intet annat än sin Systers ungänge skulle kunna ställa det swårmodiga sinnet til frids; hwarföre man ock blef tvungen at willfara hennes önskan. När hon ankom til Sverige, affärdade genast K. Baldemar emot henne en anständig hop folk af bågge bönen, så til

Baldemar do, och utländska fiendtligheter kände man endast genom kyr-
 Birger-son. ten från främmande Länder. För att sätta ett rätt värde på
 1266. Birgers styrke, bör man endast påminna sig tillståndet i Ri-
 ket kort för hans tillträde, och tillståndet i Dannemärk under
 hans Regerings tid. Under Erik Låse upfylde inbördes krig
 landet med blod och elände. Dannemärk var uti en lika bedröf-
 welig belägenhet under Abel, Christopher och Erik Christopher-
 sons tid. Inbördes öienighet alstrade utaf sig oförsonlig bitterhet
 i den regerande familjen, som hade i följe med sig de nedrigaste
 brott emot Konungarnas egna personer, och undersåtarnas ödeläg-
 gelse. Öredan var så stor, att Bönderne förföljde sina öfver-
 ner med dragna värjer in uti sielfwa Dom-kyrkan i Lund ända
 up til höga Altaret, och på kort tid wordo i Lunds stift allena
 åtta Präster i hjålslagne, några sårade, och flere Lekmän utan
 Lag mördade, utom mycket annat, som föredrogs på Arke-
 Biskopens sida, då Birger Jarl skulle vara Fridsmedlare emellan
 K. Christopher och Arke-Biskopen i Lund (2). Ligger man nu
 til det sköflande som föröfwades i Halland af K. Håkan från
 Norrige, af Jaromar från Rygen på Seland, Bornholm och
 Ekåne, och af Hollstenska Herrarna på wästra sidan, skulle man
 knapt kunna tro, att Landet kunde repa sig uti flera mån-
 Birgers rådgifning och manliga förhållande befriade Swe-
 rige för allt sådant elände, så att man äfwen därutaf kan märka,
 att Birger Jarl var en af de sällsynta män, som Gudsnyen uti sin
 nåd skänker åt människa samfundet. Hans ära och förtjenster
 hade varit utan fläckar, om han ej, af tilgifwenhet för sina barn
 och deras ättläggare, styckat Landet i Förstendömen. Naturliga
 ömheten för de sina och sielfwa Rikets trygghet kan i wißt hän-
 seende ursäktas: ty det var hög tid, att man fäste Thronfölj-
 den inom en wiß släkt, och hindrade således hwar en mäktig Ad-
 delsman, att wäga sig i ett oroande hopp om Kronan wid före-
 fallande ledighet. Härtil, och til sådant ändamåls wiinnande var
 det säkraste medel att sätta Kongliga Huset i den församling, att
 allt råflande war såfångt. Men man hade tillika bördt bruka den
 försigtighet, att Hertigarne intet kunnat, wid minsta misnöje, up-
 resa sig emot Konungen: utan så mycket som de borde wara öf-
 wer andra enskyldta Personer, så mycket borde de och varit un-
 der

der Konungen, så at hans nåd berdt wara deras säkraste och tryggaste wälstånd. Detta bles intet nog i aft tagit, och Thronen bles likså waklande som den warit förr, och det medel man be-
 1266. tjente sig utaf til kungliga Attens bibehållande, bles i sielfwa wärket den genaste vägen til des undergång. Eddan är äfwen de flöfastes flöfhet, hwarigenom människjorna borde blifwa öfwerlygade om otillräckeligheten af de mognaste insigter, och således lära sig at sätta sit förnämsta förtroende på det alsmåftiga Majestätet, som har allena i sina händer äfwen de bästa affigters beskrämjande. Men Birger lämnade, som redan sagdt är, det jordiska
 1266 den 20 September eller Ellofwa Tusend Jungfrurs dag, och man lämnar och hans lefwerne til efterwerldens åtanke och hedrande minne. Det drögde och intet länge förän han saknades både af sin Son K. Waldemar och tillika af det allmänna, som såg sin trygghet och wälstånd med honom nedsättas i grafwen.

(1) Birgers Gåfwe: bref på Karlaby dateradt i Kalmar XVI Kol. Aug. 1266 är tillförne anfördt; orden som här påsyftas äro följande: *Jure tantummodo expeditionis excepto, quod ibidem de cetero, sicut habetur fieri consueverat, modis omnibus volumus exhiberi.*

(2) Hvitfelt T. 1. s. 249.

§. 21.

Ehurwål K. Waldemar långt för detta kommit til sina myndiga år, hade likwål Riksstyrelsen beständigt warit uti des Herr Faders händer, och Konungen tillika haft den lyckan, at wara under Förmyndare, hwilket han til sin egen och Fäderneslandets wälfärd hade behöft längre. Birger Jarl hade lämnat Riket i det stånd, at alla twistigheter med andra Makter woro aldeles undanrögde. Twisten med Dannemark om Drottning Sophias arf efter sin Herr Fader K. Erik Waldemarsen Plogpenning war bilagd uti det sammantråde, 1263 i November månad, då Fullmäktige insunno sig både på Sveriges och Norriges wägnar. Swenske Fullmäktige woro Carl, Ingemar och Bengt K. Waldemars Klerk eller Secreterare. Arstagarne woro Drottning Sophia i Sverige, Drottning Ingeborg i Norrige, Magnus Håkanson Lagabotares Gemål, tillika med Prinsessorna Jutta och Agnes. Fastigheterna uträknades efter mark Guld,
 Ett 3 mark

hvilket nödvändigt måtte misshaga K. Waldemar (3). Uppdragen: Waldemar
 det var så mycket mera oförswarligt, som äfwen dygd och för: Birgerfon-
 tjenst bör med inskränkning och måtta utöfwas, när det kan af 1266.
 Öfwerheten uptagas såsom förebräelse. Frukten af et sådant brä-
 skande kunde intet blifwa annan än afund, hat och misstroende
 inom Kungliga huset, som under en annan mera upväckt rege-
 ring hade skadat Prinsen sielf, men nu utslög efter någon tid til
 Konungens ofärd. Man kan finna af hela K. Waldemars lef-
 nad, at han varit en god, wärlig och wälsustig Herre, som nyt-
 tjade det närwarande, utan bekymmer för det tilkommande. En
 maklig beqwämlichkeit utmärker hela hans sinnelag. Han synes
 fördensful at wara ämnad, at wara regerad och intet at regera.
 Hans Gemål Drottning Cophia hade då intet swårt för at län-
 ka sin Herres wilja efter sit behag. Begäfrad med sit kens
 behageligheter hade hon ock fått på sin lott en god del af de swag-
 heter, som man, kan hända utan skäl, gemenligen förebrår kōnet.
 Någon regerings-sjuka förenad med manterhet och qwickhet wär-
 kade, at hon tänkte litet efter hwarken hwad hon gjorde eller sa-
 de; hwarsöre hon ock icke allenast med all fällsinuighet bemötte
 sina swågarar, utan tillade dem äfwen förklenliga namn, kallade
 Hertig Magnus Kittelbotare, efter han war swart och mager,
 och Hertig Erik för Erik intet. Om det sista til äfwenhys
 varit wäl sagdt, war det förra så mycket grofware och obe-
 tänksamare, som en sådan färg och anseende varit i alla tider
 uti politiska mål ansedd för den farligaste. Hwarsöre ock Cäsar
 fordomdags, då man lätit honom förstå, at Antonius och Do-
 labella hyste farliga anläggningar emot honom, swarade, at han
 hade ingen farhåga för de seta och tjocka, men så mycket mer för
 de magra och torra, och sådana woro Cäsar och Brutus des-
 egenteliga banemän.

(1) Hwifelt D. R. R. T. I. s. 265.

(2) Man följer här, wid dessa påminnelser, de i allmänhet trebertagna
 meningar, at K. Waldemars Bröder undfingo strax efter Fadrens död
 hua Rörstendömen, hwilket ock grundar sig på Ericus Olai, som yttar
 sig p. 62. *Divisio igitur bonis patrimonialibus, et quæ eis possent jure
 hereditario provenire, de regno quoque partes aliquas singuli (filii Birgeri)
 acceperunt.* Man har dock anledning at tro, det Bengt intet förr än
 långt efter blef förklarad Hertig af Finland, som framdeles skal wisas.

(3) Ericus Olai p. 63.

Waldemar
Birgerfon.

§. 22.

Arke. Bi.
stups. Sk.
ett flyttadt
från gam-
la til nya
Upsala
1273.

Utan at wara widsteppelig tecknerydare kunde man se förut, at detta alt skulle hafwa swåra påföljder, om ej oförwäntade omständigheter emellan kommo. Det drögde och någon tid innan ett flyttadt misshöjdet kunde komma til utbrytning. Imidlertid sysselsatte sig R. Waldemar med en hop sakers utförande och fullbordande, hwartil grunden war lagd i Birger Jarls tid. Man har tillförne wid handen gifwit, at gamla Upsala Kyrka tillika med sielfwa Staden, utan twifwel, varit genom wåldel afbränd. Om des åter:uphielpande hade helige Fäderne i Rom betygat en ganske stor omwårdnad, och rikeligen förundt syndernas förlåtelse at alla dem, som besökte Kyrkan, och med något understöd hulpo til des åter:upbyggande. I en så upbyggelig affigt hade Gregorius den IX år 1236 förundt 20 dagars aflat at dem, som besökte S. Lars Kyrka i gamla Upsala. År 1251 benådade Innocentius den IV alla borsfärdiga syndare, som wid Laremsåsan och inom åtta dagar därefter insunno sig wid bemänte Kyrka, med 40 dagars aflat. Samma nåd förnyades af Alexander den IV genom twänne bullor af år 1255, då 40 dagars aflöfning skänktes at dem, som besökte Kyrkan S. Laremsdag, och likså mycken aflat för dem som instälde sig på S. Erikedag. Så andäktige woro desse S. Nehes efterträdare, de sammanskrapade siffrer och penningar ur landet, och skickade syndernas förlåtelse tillbaka igen, men därmed kunde ändå intet Kyrkan upbyggas. Arke: Biskoparne och andre Prelater förenade sin frukostighet med Påfwarne, och Arke: Biskop Laurentius tilbød likaledes 40 dagars aflat til dem som bodde i Helsingland och Jämtland, på det de skulle komma bemänte Kyrka til hjelp, Innocentius den IV:de tillade yttermera 40 dagars eftergift, Biskop Lars i Skara 40 dagar, Col i Erengnås 40 dagar, Magnus i Westerås 40 dagar och Forcundus i Werld 40 dagar, så at den som wille komma ihog Kyrkan med något förskott, kunde hugna sig af Twåhundra Fyratio dagars afflag på sin pålagda bikt. Detta Bref är gifwit i Laglösa Köping 1257. Påfwen Clemens den IV:de skänkte ytterligare 40 dagars synda: förlåtelse 1266 til dem som instälde sig på Eriks: måsan. Biskoparne Finwid i Erengnås, Carl i Westerås, Ketil i Åbo, tilbuds 40 dagars aflat hwardera på

på samma sätt för dem, som kommo til Upsala Kyrka om Lars Waldemar
 mågan 1270. Biskoparne Henrik i Linköping, Finvid i Streng- Birger
 nås, Erik i Ekara, Carl i Westeras, Ketil i Åbo, Åsker i We- 1273.
 rid utöste, 1271, 240 dagars förlåtelse, för dem som besökte
 Kyrkan på S. Lars och S. Eriks Fest. Men det ser ut, som
 hela Rikets synder woro intet i stånd at uphjelpa den försallna
 Kyrkan. De werldslige däremot gjorde mindre andeliga fast, me-
 ra nyttiga stadgar til samma ändamåls befrämjande, ty K. Wal-
 demar efter sin Faders råd stadfästade den Förordning, som K.
 Erik Erikson gjorde med fattig-tiondens tillägnande åt Upsala
 Domkyrka af Ålunda Land genom Bref gifwit Thorsborg 1252.
 Birger Jarl förordade Inbyggarna af Melpad (Miralpat) och
 Angermåland, at hwar person, som fylde sina 20 år, skulle be-
 tala en penning til Upsala Domkyrka och fattig-tionden på tre
 års tid, hwilket des Bref intygar af år 1257. Men alt detta
 war ej tillräckeligt, utan denna ryktbara ort blef öde år från år
 alt mer och mer; hwartil stadens anläggande wid Östra Åros
 utan twifvel det måsta bidragit, hvarsöre och Årke-Biskopen
 sielf, åfwen på de högsta Högtider om året, nästan aldeles sakna-
 de åhörare. Påfwen Alexander den IV:de gaf fördenskul sit til-
 stånd år 1258, at Kyrkan skulle få flyttas til et bequämare stäl-
 le, dock med gamla namnets bibehållande (1). Detta Påfwerliga
 beslut blef sedermera bekräftadt af K. Waldemar på Herredagen
 i Söderköping 1270 (2), och til följe af dessa förordnande af-
 lämnade Biskop Carl i Westeras på Påfvens wägnar tillåtelse,
 at Domkyrkan måtte flyttas til Östra Åros 1271, hwilket och wärk-
 stältes samma år (3). Och woro Kyrkans murar i Östra Åros,
 eller Nya Upsala, uti Waldemars tid, eller rättare sagt, under
 Birger Jarl, upförde til taklisten (4). Men inom murarna war
 en trä-kyrka upbyggd, hwar Gudstjensten imedlertid fördrättas fun-
 de, til des den präktigare Kyrkan fullkomnades, hwarmed gick
 ganska långsamt (5). På det at nya Årke-Biskops-sätet skulle
 ingjuta samma wördnad hos åhörare och andra, som den gamla
 Kyrkan i fordnä Upsala, blefwo icke allenast S. Eriks ben ditsörde,
 utan och alla Upsala Biskopars och Årke-Biskopars Lik flyttades
 på samma sätt ifrån sina gamla lägerställen, undantagandes O-
 lof Basatömers, som blef qwarlämnadt i gamla Upsala (6). Ericus

Årke-Bi-
 skops-sä-
 tets flytt-
 ning til nya
 Upsala.

Baldemar Olai berättar, at E. Eriks öfwerleswor intet blifwit flyttade för Birgerfon. An år 1273, fast det annars kunnat synas troligt, at denna an-
 1273. dåktiga begångelse blifwit i aft tagen wid sielfwa Domens eller Domkyrkans förändring. Men några blad därefter säger samma Historie-skrifware, at det intet skedd för år 1274 (7). Det för-
 ra året måste dock vara det rättaste, emedan man finner antek-
 nadt, at E. Erik blef förd från gamla Upsala til nya Domkyr-
 kan med en ståtelig Liffärd 1273, hwar K. Baldemar, Erke-Bi-
 skop Guiso och hela Rikens Adel fölgde Helgedomen (8), och så
 framt Biskoparnas Lik varit med i samma färd, har det intet
 skedd wid Distingen uto den 4 Julii, hwilken dag sedermera gam-
 ska länge war helig hållen (9), dock kan det vara i sig sielf lika
 mycket, antingen E. Erik och Biskoparnas ben fölgdes åt eller
 ej. K. Baldemar har ock genom sit gästbo-bref i Juli månad
 1273, til äminnelse af E. Eriks högtideliga flyttning, icke allenast
 fördrat til Upsala Domkyrka Epanga qwarn, och fyra mark
 land i Husby i Lagga Härad, utan ock jus Patronatus til Hus-
 by-Kyrka (10); hwarföre ock intet twifwelsmåål kan yppas om
 året då denna högtideliga flyttning blifwit företagen, fastän den
 på olika år af Ericus Olai blifwit utsatt, hwilket utwisar, at den-
 na tidens Historia är underfundom med nog öwarsamhet och ö-
 reda författad, så at man behöfwer då och då andra Handlin-
 gar til at så ordning och reda uti det, som af honom upreck-
 nadt är.

(1) De här öberopade Bref och Bullor finnas tryckte hos Peringskiöld Mon:
 p. Thund. ifrån sidan 168 til 175.

(2) K. Baldemars Bref dateradt apud Suderkopiam An. Christi MCCLXX
 die B. Mauricii, 10 Julii, är först tryckt hos Scheffer i Annålska. til
 Chron. Arch. Ups. p. 26 och sedan hos Peringskiöld på det nyliken
 nämnda stället s. 174.

(3) B. Carls Bref från Westersås dat. An. Domi MCCLXXI quinto id
 Septemb, som innehåller denna tillåtelse, kan ses hos Scheffer n. stället
 p. 27. Peringskiöld s. 175. Om wärfeliga flyttningen intpqa Excerpta
 ex scriptis Karoli Episcopi Arosiensis hos E. Benzelius Mon. Eccl. p. 21.
 MCCLXXI. Nos impleuimus mandatum S. Papæ pro translatione Eccle-
 siæ Upsalensis ad Estræ Aroos.

(4) Excerpta Caroli Ar. E. MCCLX sub Baldemaro jasta sunt fundamenta
 templi Cathedralis Estræ Aroos et ad templum educum.

- (5) *Eriens Olai* p. 64. Anno MCLXXIII (1273) translatae sunt reliquiae Waldemari S. Erii constructa ecclesia lignea intra muros inceptos in monte S. Trinitatis &c. Birgersson. 1273.
- (6) *Chronicon Archiep. Upsl.* uti Benzeli M. E. p. 38. Sextus Archiepiscopus Upsalensis fuit Dominus Olauus Basatömir - - - cujus corpus relictum est in Upsalia antiqua, facta sedis translatione ad nouam Upsaliam, omnium aliorum Episcoporum et Archiepiscoporum corporibus translatis ibidem sepultorum.
- (7) Om år 1277 witnar Eric Olsons 'utlåtelse under N:o 5. Det andra stället förekommer p. 70. Eodem Anno MCCLXXVI translatus est beatus Ericus et sedes Archiepiscopalis de antiqua Upsalia ad eum locum ubi nunc fundata est Ecclesia Metropolitana.
- (8) Uti *Chronicon Archiep. Upsl.* mid Gulfos lefverne war antednadt i brådden: Anno Domini MCCLXXIII translatus est B. Ericus de antiqua Upsalia ad Novam ecclesiam metropolitanam, prosequentibus Domino Waldemaro Rege, Fulcone Archiepiscopo et omnibus nobilibus. Scheffer c. l. p. 30. Hos Benzeli M. E. p. 159 läseß aliis Nobilibus i stället för omnibus.
- (9) Så mål Peringskiöld, som v. Dalin anmärka, at E. Eriks flyttning skedde d. 24 Januar. och den förra beropar sig på Ericus Olai, men där står det intet, som man kan se af de redan anförde witnessbörd. Messenius Sc. T. 12. p. 126 misdäktar Årte Biskops sätets flyttning til d. 24 Januarii, men Eriks och Biskoparnas öfversörande til d. 4 Julii. Om Biskoparnas flyttning witnar och Upsala Kalender mid d. 4 Julii. Translatio Archiepiscoporum de antiqua ad Upsaliam nouam An. MCCLXXIII. Scheffer c. l. p. 30.
- (10) Waldemarus D. G. R. S. - - - Upsalensem videlicet Ecclesiam honorare cupientes eidem ecclesiae in translatione reliquiarum beati Erii Regis et Martyris gloriosi, molendinum in Spangum et quatuor marcas terræ in Hulaby in Laggehered cum omnibus pertinentiis earundem et ecclesiam Hulaby, cujus patronatus ad nos pertinebat, plene et absolute perpetuo contulimus possidendas &c. Dat. Stockholmis An. D. MCCLXXIII V. Cal. Aug. Peringskiöld Mon. Ulleåsk. f. 50.

§. 23.

R. Waldemar, som under sin weflighet warit begäfwad Waldem. med et godt hjerta, hyste imedlertid intet mistroende hwarfen til wänskap inländska eller utländska, utan sökte at bibehålla wänskapen alde med Ros les oförfränkt med nästgränsande Makter. Det sammantråde, ungarne i som han hade med R. Erik Glipping i Dannemark, sin Gemåls Danmark och Cyskonebarn, uti Fagra Dal, syntes böra vidare stadga wän- och Herrige. kas

U u u 2

Waldemar skapen emellan bägge Hofwen (1). Där såges och, at ättilliga Birgerson-
wigtiga ärenden wid samma tillfälle blifwit affhandlade; men hwar-

1273- om frågan egentligen varit, wet man aldeles inter. Följande året 1269 reste Drottning Sophia til Dannemark, hwartil man wet aldeles ingen ordsak, man berättar allenast, at hon besökt sin Herr Faders graf uti Ringstad (2). Wid detta tillfälle har icke allenast Drottning Sophia gjort något offer, utan och förmodeligen besökt sina Syster Agnes och Titta uti Roskilde Kloster, ehuruwäl ingen af de gamla nämnt därom. Året förut innom Drottning Sophia gjort sin Perigrims färd til sin Faders graf, eller 1268, besökte K. Magnus från Norrige sin Swäger K. Waldemar i Lööfse (3), och skal då vara handladt om Gräns- skilnaden emellan Sverige och Norrige, som Wormius berättar; men at någon ewilja och misnöje varit emellan Konungarna är ingen anledning, förn bägge woro af et fridålskande sinnelag. Om denna Congress stedd för eller efter Konunga- mötet i Fagra- dal wet man aldeles inter. Några år därefter nämligen 1273 besökte K. Waldemar K. Magnus i Carpsborg wid Midfastan, och blef Konungen i Sverige med hela sin Hofstat på Norrsta Konungens kostnad undfågnad (4). Sådana resor af regerande Herrar plåga merendels hafwa bemydande föremål, och syfta på wigtiga ärenden. Men utaf K. Waldemar lär altsammans blifwit företagit endast för ro skull, fastän långt angelägnare ärenden hade bordt röra des upmärksamhet. Det enda angelägna mål som man finner vara denna tiden uti utländska ärenden af K. Waldemar utfärdadt, är det Privilegium, som han meddelte Borgarne i Riga 1271, i kraft af hwilket de kunde obehindrat och tullfritt handla öfwer hela Riket, allenast de kunde upröfwa Biskopens eller Stadens Eigill, dock war förbehållit, at de Swenske däremot skulle njuta samma friheter i Riga (5).

(1) von Dalin s. 251 säger, at detta Konunga- möte stedd wid Fagerhult. Det kan til äfventyrs vara sant, och kan det vara hållit liksom mål wid Fagered i Faurås Härad i Halland som i Skåne; men sielfwa salen är af intet värde, man bör dock intet anföra något, som wisst och säkert, där ingen wisshet kan erhållas. Chronicon No 5 hos Ludewig p. 93 ut-
trar sig om detta sammanträde sålunda: An. D. MCCLXVIII Rex Da-
nic et Sveciz occurrerunt ad Faurvall. Härifrån lär förmodeligen Hvit-
felt s. 273 tagit sin berättelse och Messenius af honom, ty hos våra äl-
dre Håfde- tecknare nämnes intet därom. (2)

(2) Chronicon N:o 1 hos Ludewig R. M:f. o. x. p. 32. A. D. MCCLXIX. Waldemar venit Domina Sophia Regina Svecie ad Patrem suum beatum Ericum Regem Birgerson. Hvitfelt s. 273 talar om offret. 1273.

(3) Torfæus H. N. T. 4. p. 347.

(4) Torfæus H. N. T. 4. p. 353.

(5) W. Dei gratia Rex Sueuorum. Omnibus presentes litteras inspecturis S. in D. semp. Tenore presentium dilucide protestamur, nos de bona voluntate favorabiliter indulgisse, ut *Rigensis civitatis* cives Regnum nostrum mercimoniorum seu quarumlibet negotiationum gratia visitare volentes, remoto cujuslibet pedagii vel telonii seu exactionis gravamine, libere venire, morari, seu pro libito recedere valeant et secare, et hoc quamdiu nostrates in ipsorum civitate seu patria simili gaudent privilegio libertatis &c. Datum Stockholmis Anno Domini M.CC.LXXI. in mense Septembri.

§. 24.

Men det nu sistnämnda året 1273 lade grund til hela K. Waldemars olycka. Anledningen war i sig sielf ganska oskyldig. Prinsessan Gutta från Dannemarf ledsnade wid sin inspärade lefnad i Klostret, och fick lust at besöka sin Systers Drottning Sophia. Om hon har varit Munna och gjort sina Kloster-lösten wet jag intet. Ericus Olai, som har den förtjänst, at han intet diktat, utan troget fölgt de underrättelser, som han haft om händelser, berättar, at åtskilliga anständiga Partier varit tilbudna, som öfwen af hennes släktingars samtycke varit understödde, men at Prinsessan dem alla utslagit, under föregifwande, at hon ärnade i alla sina dagar lefwa ogift; detta utwisar ännu intet, at hon blifwit Munna, men kan hända någon benägenhet därtill, och hennes resa til Sverige war ej eller särdeles öfwerstämmande med den lefnad, som Kloster-Jungfrur annars plågade i aft taga. Om man kan tro gamla berättelser, har Prinsessan Gutta under sin wistande i Roskild blifwit tungsint och mjältjuk, hwar med hopfogade sig en öfwerwinnerlig åtrå at få se sin Systers Drottning Sophia i Sverige, och trodde hon, at intet annat än sin Systers unigånge skulle kunna ställa det swärmodiga sinnet til frids; hwarföre man ock blef tvungen at willfara hennes önskan. När hon ankom til Sverige, affärdade genast K. Waldemar emot henne en anständig hop folk af bägge könen, så til

K. Waldemar
får i sin
Swägerska

Waldemar sällskap som upvakning, och hon blef emottagen wid Swenska Birgerfons Hofwet, som en Guds ängel från himmelen wore n. derkommen (1).

1273. En friare lust och lefnad återgaf henne sin förra munterhet och ökade en sågning, som tilförne legat förqwasd i Kloster-trängseln. K. Waldemar lär wid sådana omständigheter intet varit orördlig, och blef han fäst i sin Swägerska. Den första tycket kunnat förlätas, efter et wackert Jeuniminner kan i wißt hänseende synas hafwa rätt at behaga alla: bör dock heder, anständighet och plikt mota en wärande tilgiffvenhet, och wänkas intaga sinnet, där kärlek är oloflig och skadelig. Men retande ndjen lära altid hafwa haft starkare intryck på K. Waldemars sinne, än en förnuftig eftertank. Kärleken ökades, förtroendet tog til, och Prinsessan Jutta, som war nog swag, som sin intagne Swäger, öfwerlämnade sig til et omgånge, som gjorde både älskaren och älskarinnan olyckeliga. När förtroligheten emellan K. Waldemar och hans Swägerska intet kunde längre döljias, blef Drottning Sophia otröstelig, och förlorade mycket af sin förra munterhet och sågning. Men panten af denna olyckeliga kärlek blef en Son, som sedermera under namn af Erik Waldemarson är nog bekant i denna tidens Historia, emedan han med et förnämt gifte lämnat efter sig en talrik släkt på qwinliga linien, sedan den på manliga sidan blifwit snart utslöcknad. Efter Hvitfeldts uttåelse skal Prinsessan Jutta fått en Dotter som blifwit kallad Sophia (2), om så är, måtte hon hafwa fått twillingar, men om henne är ingen widare underrättelse. Prinsessan försonade sit brott och gånnde sin olycka i Kloster och dödde ändretligen 1284 (3). Men om hon varit satt i fångelse på Laholms Slott, eller inspärrad på något annat ställe, och där slutat sina dagar, som en otidig kärlek gjordt olyckeliga, torde wara owißt och obekant. Messenius har på et ställe uti sin Historia sagt, at hon blifwit satt på Linds holmen i Skåne, men på et annat ställe, at hennes fångelse varit på Laholm (4), men ingen annan grund lär han haft därtill, än sin egen gissning. Förmodeligen har Messenius intet haft någon tryggare anledning, då han förebär, at hennes Son Erik blifwit upfödd i Norrige hos sin Moster Drottning Ingeborg. Kan hända, at han läst på något ställe, at en K. Waldemars Son wärkeligen varit någon tid hos K. Magnus i Norrige, men det

Waldemarson.
mar's na-
turliga son
Erik Wal-
demarson.

är utan all twifvel, at K. Waldemars äfta Son Prins Erik Waldemar någon tid varit i Norriska Konungens hof, som fram bättre konn-
 mer at nämnas; men därtill kan man intet sluta, at K. Walde-
 mars oäfte Son där blifwit upfoðd. Ed mycket wët man, at Erik Waldemarson af Jutta war Magister Capellarum eller Sker-
 wer Hof-Predikant hos Konungen i Norrige 1311, och at då
 blef betingadt uti freden emellan K. Håkan i Norrige och Ewen-
 ska Herrigarna Erik och Waldemar, at denne Erik Waldemar-
 son skulle få Mark i förlåning (5). Eedan blef honom tilldömdt
 af K. Waldemar i Dannemark år 1307, såsom möderna gods
 efter Drottning Rikissa, uti Eskane, städerna Malmö och Trelle-
 borg, samt tredje parten af Östra Malmö, och des utan mycket
 gods på Öland, Fyen och Jutland. När Erik Waldemarsons
 wilkor på detta sätt blifwit förbättrade, aflade han Präst-Lap-
 pan och giste sig (6). Hans Son Waldemar Erikson skal haf-
 wa varit tre gånger gift, och hans Dotter Margareta af första
 gifter trädde i äktenskap med Christiern af Kiær i Halland, och is-
 från detta giftermål skola alle Leyonhuswender hafwa sin ursinnel-
 se (7). Ed wäl Erik E. Waldemars Son af Prinsefan Jutta,
 som Waldemar Erikson hafwa fördt i sit wapn tre Leoparder el-
 ler Leon, sådant nämligen som Danska wapnet är, til äminnel-
 se utan twifvel, at de både på Fädernet och Mödernet leda sin
 härkomst från Konungarna i Dannemark. Waldemar Erikson
 har och haft en Son, Erik Waldemarson, hwilken annars in-
 tet är särdeles bekant, och har han fördt samma wapn (8).

(1) Ericus Olai beskriver Prinsefan Juttas omständigheter, således som de
 här anföras, p. 63.

(2) Hvitfelt D. R. T. 1. s. 275.

(3) At Prinsefan Jutta gaf sig i Klostet, gifar man af det gamla Chroni-
 con No 3 hos Ludewig p. 83. hwar söliande insuttit: A. D. MCCLVI.
 Domicella Jutta religioni se reddidit. Ed framt här bör stå 1276 i
 ställe för 1256, hwilket kan wara troligt i anseende til de många tryck-
 fel, som uti Ludewigs uplag inkommit, har denna anmärkning om Prin-
 sefans ingång i Klostret, efter sin olyckliga lärlek, någon grund, men
 annars bör påminnelsen gå ut, ehuru trolig den synes wara. Men hen-
 nes döds-år utsettes tydeligen uti Chronicon Selandiae som Arnas Ma-
 gnus utgiffvit p. 74. MCCLXXXIV Domicella Jutta obiit. castrum Lau-
 holm frangitur. Ed framt Messenius haft någon blind afskrift af detta
 Chron.

Waldemar
Birgersson.

Chronicon, har han kan hända därpå tagit sig tillfälle att gifva, det Jutta varit insatt på Loholm, ehuru väl Loholms namn på detta stället ingalunda har någon förbindelse med henne. Af detta vittnebörd bör också väl Messenius, som v. Dalin rättas, hvilka föra Juttas död til 1280.

(4) Messenius Scandia T. 2. p. 52. 1273. Jutta - - - carceri adjudicata perpetuo Lindholmiae in Scania scelus expiavit. Uti 12 Tomen p. 132 yttrar han sig således: Eodem quoque 1280 currente Jutta Sophia germana - - - in castro decessit Lagaholmensi quo forte carceri fuerat ab agnatis mancipata. Man finner äfven härutaf, at Messenius afra uppfyllt sin Historia med gifningar, hvariföre han också med wärsamhet bör följas, och det han gifat bör intet af efterwerlden anses för otwifvelaktigt. Hvad Juttas döds, år beträffar, 1280, har han tagit det af Hvitfeldt s. 284. hwilken också talar om Loholms Slotts nederbrytning, men nämner intet, at Jutta där afidit.

(5) Hvitfeldt T. 1. s. 354.

(6) Hvitfeldt T. 1. s. 439.

(7) von Dalin T. 2. s. 252. At Christiern Brorson af Riksr varit gift med Waldemar Erikssons Doter, har också Messenius haft sig bekant. Se des Theatrum Nobil. Svec. p. 11. Fru Sophia Brahe leder också Lewonhuswudernas härkomst på samma sätt från Margareta Waldemar Erikssons Doter, som man finner af des Släktetab s. 149.

(8) Wid et Diploma af år 1322 finnes Erik Waldemarssons Sigill, sådant som i §. nämnes. Wid et annat af 1347. synes åter Waldemar Erikssons Sigill på samma sätt. Och ändteligen wid et Document af 1388 finner man Erik Waldemarssons Sigill aldeles lika de föregående. Som efter naturens wanliga ordning denne sista Erik Waldemarsson intet väl kan vara Konung Waldemars Son af Jutta, ty då skulle han vara 115 år gammal, synes man med all skäl kunna hålla före, at denne senare Erik varit den näst föregående Waldemars Son. Kunskapen om dessa Documenter, samt afritningen af Sigillen är mig communicerad af Etatsrådet Langebeck i Köpenhamn. Jfr v. Dalin p. 252.

§. 25.

Et allmänt misnöje war en naturlig påföljd af R. Waldemars obetänksama och oförswarliga kärlhet. Saken war i sig self ganska lastbar, och Kyrkans äga kunde intet i en sådan händelse undwika, så framt intet Konungen wille blifwa ansedd för ochristen, hwilket kunde hafwa swåra påföljder. Wåfror til Kyrkor och Kloster woro här intet titräckeliga försönings-medel, utan den brotliga måste nödwändigt söka afsoning i Rom. Sådant war

war Lagen, alla Siernar, wärk, som de då kallades, hwarun- Baldemar
der blodskam och Frandsämjo-spiåld äfwen war inbegripet, skulle Birger-son.
hänwisas til Rom (1). Dit skulle spydaren fara med Bref til
Påfwen, och Påfwen skulle sedermera lämna sin skrifwelse tilba-
ka, hwilken skulle wisas för Biskopen wid återkomsten (2). In-
gen ting öfwertrygar mera om K. Waldemars obetänksamma wels-
lighet, än detta hans brott. Synden war utan twiswel altid den
samma, men det war ömkeligt, at han lät sin förseelse blifwa all-
mänt kunnig och göra uppenbar förargelse, då utan twiswel alt-
ihop hade kunnat i största tysthet gå förbi, så at allmänheten för-
blifwit, antingen uti fullkomlig eller åtminstone uti en tvetydig o-
kunnighet. Som detta försummades, war Rom-resan en ound- Baldem.
wikelig nödwändighet. Konungen måste således beqwäma sig til resa til
denna långwäga wandring, ehuru angelägen hans personliga när- Rom.
varo war hemma i landet: ty Hertig Månses högtflygande af-
sichter kunde wäl intet wara någon hemlighet, icke en gång för
K. Waldemar, hwilken annars, såsom en welslig Herre, yng-
des och mattades af all omsorg för det tillkommande. At K.
Waldemar redan fattat denna misstänka wid år 1273 eller nå-
got förr, kan man finna af Påfwen Gregorii den X:des Bref til
Ärke-Biskopen i Upsala och Biskopen i Linköping, uti hwilket
han berättar, at Konungen i Sverige gifwit honom tillkänna,
at någre ogudafrige oenighets-stiftare tillsörne uphåst efter behag
personer til Konungar i landet, och at Konungen fördenckul an-
hållit hos Påfwen, at han wille råda bot därpå; emedan Ko-
nungen i Sverige intet ärkänner någon öfwer sig, utan Romers-
ka Öfwerherden allena. Gregorius den X:de befäller fördenckul de
nämnda Prelater, at de skulle draga försorg, det sådant härster
intet måtte tilbjudas; Brefs wet är gifwit i Lion i Frankrike 1274
i Januarii månad (3). Man kan intet föreställa sig, at K. Wal-
demar utan all anledning anbragit dessa besvär hos Gregorius,
och ingen annan än Hertig Magnus kunde misstänkas för så hög-
trawande förslag. Men ehuru han til äfwenentyr såg all den fas-
ta, som han underkastade sig genom sin bortresa, måtte han än-
då begifwa sig på wägen; emedan han förmodeligen trodde, at
detta war enda medlet, som uptänkas kunde, til at försona och
stilla det allmänna misnöjet, som hans brott förorsakat. Wal-
Sw. R. 3. 2. Del. E f f de

Baldemar Birgersson demar företog sig fördenstul denna oundwifeliga resan i största hast, och efter utseende tillika i all tysthet, hwilket däråf torde kunna slutas, emedan ingen utaf våra äldre Historie-skrifwars nämnt därom, icke en gång Johannes Magnus, och lär han hafwa börjat Peregrinis-färden, antingen wid slutet af 1273 eller i början af 1274. Det kan ock wara troligt, at Konungen i egen person utwärfat det nu återopade Herda-brefwet af Gregorius. Herman Corner lär förmodeligen wara den äldste, som talat om denna K. Baldemars resa, och hänför han den til 1274. Han gifwer ock tillkänna, at Konungen rest til Rom för syndernas förlåtelse och indulgentier skull, men nämner intet om någon resa til Jerusalem och Förlofswade Landet (4), utan denna märk-wärdighet är, så mycket man nu kan weta, först tagen af Crantzius, och torde til äfwentryrs wara ogrundad, åtminstone helt osäkert (5). Utaf all ting kan man sluta, at Baldemar intet lidit mycket tid på resan, i synnerhet, om man wil trygga sig wid Norriska Handlingar och berättelser, efter hwilka fiendeligheterna emellan Konungen och hans Bröder utbrusto i full låga om Sommarens samma år (6), hwilket ock af andra Kändisor kan intygas. Och detta är all den underrättelse, som man af gamla underwisingar med någon säkerhet kan anföra. Att det öfriga, som af våra nyare upgifwes, är intet annat än gissningar, som man på höft påsat tilhoppa, dels i stöd af Messenii påminnelser dels ock utan all anledning: såsom då man påstår, at det blef beslutadt på en Riksdag i Stenungsunds 1273, at Riks-förstånderskaper skulle under Konungens bortowarande öfwerlämnas åt Hertig Magnus (7). Denna Riksdag har icke en gång Messenias haft sig bekant, fast han likwäl på et annat ställe gifwit wid handen, at Baldemar lämnat Regeringen wid sin utresa uti sin Broders händer (8). Men detta kan intet wara annat, än en lös gissning, ty ingen af våra gamla Håsdarefnare talar om någon utresa, och kunna således intet nämna hwen, som under Konungens frånvaro skulle förestå Regeringent. Af de utländska Historie-skrifwars kan man intet begära, at de skola inlära sig uti en så omständelig beskrifning.

(1) 19 Kl. 1. §. Ryt. B. Wästg. 2. Sore Skändfuna spial a thridja man eller fjärde man, tolf öra: är thet skyldare höte thre marker, swa fore all annar Syrna wärk, of gange til Rom. (2)

(2) 8 fl. Gist. B. Wästg. 2.

(3) Gregorii den X:des Bref dat. Lugduni V. Id. Januarii. Pontificatus Anno tertio, 1274, finnes hos Örnhielm uti des Bullarium T. 1. p. 473. 1274.

Waldemar
Birgerson.

Ronungens
resa til
Rom.

Gregorius &c. Carissimus in Christo filius noster Rex Sveciæ illustris nobis insinuare curavit, quod olim quidam iniquitatis filii et seminatores discordiæ Regni Sveciæ turbationes ipsius Regni dampnabili desiderio affectantes, interdum aliquem in Regem Sveciæ de facto assumere præsumebant, propter quod gravia oriebantur scandala, dissensiones inter incolas Regni prædicti, et exinde homicidia et alia mala plurima sequebantur. Quare præfatus Rex nobis humiliter supplicavit, ut cum nullum superiorem aliquem præter Romanum Pontificem recognoscat, dictumque Regnum sit Romanæ ecclesiæ Censuale, providere super hoc, ne talia in prædicto Regno in posterum præsumantur, oportuno remedio curaremus. Quocirca Fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus auctoritate nostra per vos vel per alios districtius inhibere curetis, ne quis similia deinceps attemptare præsumat D. &c. Detta Bref är sedermera af fem Svenska Biskopar vidimeradt 1433. den 4 Aug. Annars måste man betänna, at Påfvens befallning är ganska matt, med inga hotelser emot de motsträfviga beledigad, som annars var brukeligt, så at man snart skulle tro, at hela anläggningen var redan gjord til Hertigens uphöjelse. Örnhielm förer Brefsvet til 1273.

(4) Herm. Corner Chronica Novella hos J. G. Eccard, Corp. Hist. m. xvi T. 2. p. 921. Anno MCCLXXIII Waldemarus Rex Sveciæ secundum Chronicam Danorum gratia indulgentiarum obtinendarum peregrinatus est Romam. Post cujus recessum Magnus Frater suus de regno se intromisit, quem Svecorum populus pro Rege acceptantes et sibi fidelitatis sacramenta præstantes, verum Regem eorum post persæctam peregrinationem revertentem de Regno expulerunt.

(5) Alb. Krantzius Svecia L. 5. C. 24. p. 312. Hic Waldemarus, cum Regnum aliquandiu tenuisset, peregrinationem suscepit in terram sanctam, prius de more inuisens urbem Romam, ibi quoque indulgentiis loci quæsit.

(6) Torfæus H. N. T. 4. p. 361.

(7) v. Dalin Sm. R. S. T. 2. p. 256.

(8) Messenius Scand. T. 2. p. 52. säger at Waldemar lämnade Regeringen at Magnus wid sin utresa, men ingen Riksdag talas om, och i 12 T. p. 127 går han den nämnda omständigheten förbi, talar ej eller om någon Riksdag utan den, som blef hållen efter hans hemkomst.

§. 26.

Så framt man föreställer sakens sammanhang sådant, som Frandén näst föregående §. innehåller och Corners witnessbörd gifwer wid handen, har Ronungen begifwit sig uti all tysthet på resan, och

Frandia.
nå Riks-
dag.

Waldemar inter gjort någon offentlig anstalt om Regeringen under sin frä-
 Birgersson. waro. Men Hertig Magnus har därutaf tagit sig anledning, at

1474. oombuden, äminstone af Konungen, tillägna sig Riks-förstander-
 skaper och tagit Hyllnings-ed af menigheten. Corners utfaga be-
 frästas äfwen af Krantzius (1). Och kunde man i Lybeck och
 Hamburg likså wäl weta, hwad som tildrog sig i Sverige uti
 så betydande mål, som man wiste här hemma, och är det nog
 swårt, at vederlägga dessa utlännings wittnesbörd, som wåre
 egna Historie-skrifware gå aldeles med fullkomlig tystnad förbi.
 R. Waldemars Peregrims-sår, som för är påmint. Om ut-
 wärtens segd eller inwärtens buller satt Riket uti obestånd, borde
 ingen fördränka hwarken Hertig:n eller hans medhållare; men som
 inter tecken är til något dykt, låra dessa steg genom inter förberä-
 rande kunna ursäktas. Under dessa anstalter kommer Konungen
 åter hem igen, efter utskende likså oförmodligen som han rest bort.
 En Herredag blef då sammankallad til Frandjanäs, hwar Ko-
 nungen och alla hans Bröder tillika med Biskoparna och de andre
 förnämne och mäktige i landet woro närwarande. Om denna Her-
 redag har man en ganska liten och otillräckelig kunnskap, då man
 blott wil hålla sig wid de äldres berättelser; men hos de nyare
 är beskrifningen omständelig nog, fast mindre pålitelig. Först sä-
 ges, at detta Herremöte utfattes af R. Waldemar i Strengnäs
 1275 wid Samtinget, endast för at beswära sig öfwer Hertig
 Magnus, sedan at Konungen tillwitte honom grofwa fel wid Rikets
 förstandare = syflan, hwarpå Magnus förklarade sig tillräckeligen,
 och klagade däremot, at Konungen hade förhållit honom en del
 af sit arf; man säger ock, at Konungen yttade misundje öfwer
 Rikets sonderdelning i Hertigdömen (2). Seke et ord af alt det-
 ta är sagdt af någon af de äldre, och icke en gång af Meisenius,
 som återopas til wittne (3). Där talas allenast uti allmänna or-
 dalag om Kungliga Brödernas osämja, och är af tillförläteliga
 wittnesbörd tydeligt nog, at oenigheten bröt fullkomligen ut 1274,
 hwilket skedde wid denna Herredag, som hölls emot Sommar-
 tiden (4). Meningen Herramöter stätt i Frandjanäs eller Streng-
 näs kan wara lika mycket, de gamle nämna orten enhälligt Fran-
 djans. Hwad här förelupit, beskrifwes af Ericus långt annor-
 lunda, än man hos våra nyare finner uptecknad. Efter denna
 För

Författare utbrast nu oenigheten emellan K. Waldemar och Hertig Magnus uti fullkomlig låga, så wäl Biskoparne, hwilka wro Birger Jon-
 ro alle tilstådes, som de werldslige Herrarne, benådade sig på alt 1274.
 sätt at bilägga det upkomna missförståndet. I synnerhet har Hertig Bengt af Finland å daga lagt et ganska ädelmodigt försvarande, då han tilböd sig, at icke allenast lämna sit Hertigdöme til delnings emellan de twistande, utan ock alt sit fäderne-gods, på det fred och enighet uti Kungliga Familien måtte bibehållas. Men ingen ting kunde til frids ställa de upretade sinnen, utan Konungen och hans Bröder skildes åt med mer uppenbar osämja, än den tilldörne wisat sig. Hertig Magnus gick ock så långt uti sin hetta, at han förkunnade Konungen uppenbart frig (5). Då talar den nämnda Historie-skrifware om denna namnkunniga Herredag, och besymler han hwarken det ena eller andra Partiet för osog, men säger endast, at hin onda warit med uti spelet, nämner likwäl ingalunda, at han warit mer på Konungens än på Hertigarnas sida. Efter denna berättelse lär wäl ingen kunna påstå, hwarken hwarföre Konungen besymlade Hertig Magnus, eller at Hertigen förswarade sig til alla närwarandes nöje. Det blifwer således ganska swårt, at utsätta på hwilken sida rättvisan warit i allmänhet. Det synes likwäl wara utan motsägelse, at Hertig Magnus upfördt sig på et sådant sätt, at han under en Konung, som warit försedd med mera drift och myndighet, hade åtminstone bordt blifwa isatt i sångsligt förwar. En med hwad rätt kunde han förkunna sin Konung frig? och ehuruwål man intet har Vres och Handlingarna, hwarigenom Hertigdömet blifwit honom updragit; kan man altid wara förwisad, at han intet undsådt sit Län med den höghets rätt, at han som enwäldig bärdfwer skulle uti intet mål wara Konungen undergiffwen. Det blifwer altså swårt at begripa, med hwad skäl denna Herrens förhållande hit intil kan af våra nya hafsda-tecknare berömmas. Hans hurtighet och goda wett lämnas altid uti sit värde: men när sådant användes til olödnad emot sin Kungliga Osverhet och til sit Fäderne-lands fördärf, förtjänar det swarare straff än loford. Då mycket man wet, kunde man ännu intet se rebra Konungen något annat, än sin oanståndiga kärleks-handel med sin Ewägerska. Men hwad angick det Riket och des styrrel? Efter tidens

Trandis-
 nads. Rik-
 dag.

Waldemar Birgerfon. 1274. Trandjan, nås Riks, dag.

tänkesätt borde brottet wara försonadt genom Konrefan, och för öfrigt war det Gud allena förbehållit at dömma dårdöwer. Om någon obillig jämföring förefupit wid arfsdelningen efter Prinsarnas Herr Fader, hwartil man likwål nu har ingen anledning, borde det genom goda Måns utslag afgöras, men ingalunda genom inbördes krig och blods-utgjutelse. Intet annat än en oloflig begärelse til Kronan kunde styrka til Hertig Månses företagande. Hertig Erik har uti detta allt ingen vidare del, än at han såsom en god och ensaldig Herre låtit leda sig in i dessa widlystigheter utaf sin äldre Broder.

- (1) *Alb. Krantzius Svecia L. 5. p. 312.* Sed dum ille (Waldemarus) deuotionis instinctu peregrinatur, rebus, ut putabat, Regni ordine bono constitutis, frater ejus Magnus, quod Waldemarus ante non timuit, Regni jura occupauit, pro Rege legitimo se ferens. - - Renufus ex peregrinatione sua Waldemarus, quum fratrem accepisse administrationem solum se absente putaret, facile praesenti et rediunti cessurum. Sed falsus est opinione, nam Magnus occupato Regno inseparabilis incubuit &c.
- (2) *v. Dalin Sw. R. H. T. 2. s. 257.*
- (3) *Messenius T. 2. p. 53. T. 12. p. 127.* Här på senare stället säger också Messenius, at Krantzius varit wid uti sin berättelse om H. Magnus, men Messenii blotta utfaga låt intet göra tillförläp.
- (4) *Chronologia hos E. Benzeliu Mon. Recl. p. 87. MCCLXXIV.* ortum est dissidium inter Waldemarum Regem Sveciae et illius fratres. Wid så regående s. N:o 6 har man återopat Torfæi witnesbörd, som också berättar för Svenska oroligheterna til 1274. Årstiden, när Herredagen hölls, utskattes af Gärfsattaren til Rim, Röniskan s. 37.

The fyra Bröder togo ena stämpna
Then Staden will jaß eder nämpna,
Thet Hof thet war i Trandjanas,
Om Sommarens tha löf och gräs
Sade sit widd-om Jordena spredt.

Hos Ericus Olai kallas orten Erenijanees, som intet mycket stikar från Strengnäs.

- (5) *Ericus Olai p. 64.* Sed assuit inter eos ipse Sathan, qui plus omnibus proficit in malum, ut extremo discordes ab invicem separati abinde discederent, Rege ipso a fratre suo Duce Magno hostiliter diffidato.

§. 27.

I en sådan ställning afbröts den berammade Herredagen, Konungen skyndade til Stockholm och Hertig Magnus til Nyköping. Om H. Magnus insöfwat sig i det hopp, at hela Riket skulle genast förklara sig för honom, blef han wärkeligen besviken uti sin uträkning; hwarsöre han ock sann sig föranlåten, at utan widare uppehåll tillika med sin Broder K. Erik, försöka sig til Dannemarf, och därifrån med utländskt hjälp föra afweg Eköld emot sin Konung och Fädernesland. Plikt, skyldighet och heder öfverwågades af Regerings-sjukan och bitterhet. Uti Dannemarf regerade denna tiden K. Erik Christopherson Glipping, en orolig Prins, som under hela sin Regements-tid warit fastad af och til utaf motgång och medgång, utan at blifwa dars utaf hwarken billigare eller siofare. Birger Jarl i Sverige hade funnat tilfoga denna Konung mycken olägenhet, då han besann sig uti ganska kinkiga omständigheter, och kan hända en obotelig skada, om han welat betjena sig af K. Eriks olycka. Men Birger tänkte intet så, nögd at freda sit eget Fosterland, oroade han aldrig andra utan skäl och giltiga ordsaker. K. Erik däremot war straxt färdig at lämna hjälptroppar til två uproriska Prinsar, som bewäpnade sig emot sin Lagfrönta Konung och sit eget Fädernesland, utan någon särdeles förmån för Dannemarf, så wänt ej det skulle anses för Dannemarfs fördel, at Sverige därigenom förswagades. En eländig, fast nog wedertagen Statsförest. Swenske Prinsarne blefwo undsatte med Krigssold, och skulle de betala darsöre til Konungen i Dannemarf 6000 Mark Silfwer, eller 144000 Daler Silfwermynt. Utaf sina egna Troppar aflämnade K. Erik til Hertigarna 100 Rytare med alt friga-behör, och det öfriga Danska Krigssolket anfördes af Gref Jacob från Halland och Warff. Strig (1). Med denna undsättning förstärkt med Hertigarnas anhang i Sverige astågade Hertigarna in i Wästergöthland, då Hertig Magnus lät öfweralt förbjuda, at han antingen skulle göra sig mästare af hela Riket, eller ock stupa i Hårsjärden. Man kan finna härutaf, at om K. Waldemar hyst misstankar om sin Broder, hafwa de ingalunda varit ogrundade. En H. Magnus hade ingen rätt til Riket, til försång af sin äldre Broder, och om han varit försördes

Waldemar
Birgersson.
1274.

Krig emel-
lan Ko-
nungen och
des Bröder.

lad

uti all stillhet och maktighet. Båsta Dropparna, som stådt i Rös Waldemar
mundaboda, drogo sig tillbaka til Nerike, men som R. Walde- Birgerson.
mar fort därifrån blef til fånga tagen, blef intet motstånd gjordt, 1274.
utan hela Riket gick Hertig Magnus med Ed och Synning til
handa. Ut Drottningen uti denna oreda sökt sin säkerhet uti et
Kloster; är åter utan alt witnessbörd af de gamla föredragit, man
finner tvärt om, at hon äfwen ock blef fången (4). Men som
Hertig Magnus åtminstone därutinnan wille wisa ädelmod, at
han intet höll sina förnåma fångar under stark bewakning, be-
hente de sig af tillfället och flyktade undan til Kongahäll i Bohus-
Län, som då hörde til Norrige. Äfwen gamla Handlingar äro
intet öfwerensstämmande om året, när detta hände, emedan det
hänföres af somliga til 1274 och af andra til 1275 (5). Det
förre torde likwäl wara tillförläteligast, emedan det med Norriska
Historien synes komma öfwerens.

(1) Ericus Olai p. 66 säger, at Traktaten emellan R. Erik i Danne-mark
och Swenska Hertigarna är slutad i Slanderborg 1275. Men Hvitfelt
har åter 1276. Om dessa är hafwa sin riktighet, torde det hafwa wa-
rit et förnyande af en äldre Afhandling, emedan första Traktaten låt för-
modeligen hafwa gäddt förut sielfwa wärkelige fiendeligheterna. Uti Rims-
Kronikan p. 38 nämnas 700 hästar, som Hertigarna wärfwade i Dan-
nemark. De Danske anförarne outalas af Hvitfelt s. 278, men uti Swen-
ska Handlingarna nämnas de intet.

(2) Ericus Olai p. 65. Rege itaque ita dormiente et Regina magniloqua
ad scaccos ludente &c.

(3) Torfæus Hist. N. T. 4. p. 361. Sielfwa orden förtjena at anföras:
Tradunt quoque annales nostri cominuni consensu, hoc anno (1274) ci-
ca mediam astatem, Woldemarum Sveciæ Regem a fratribus suis Magno
et Erico, auxiliis Regis Daniæ Erici ex parte adjutis, impugnatum, ma-
gna clade accepto, cum filio suo Erico trium annorum puero, in Norwe-
giæ Provinciam Borgarlysland, ad Erlingum Alfi filium fugisse, reliquoque
apud hunc filiolo, dum Sveciam repeteret, cum uxore Sophia a fratribus
captum, imperioque abdicato Sveciam fratribus celsisse, paulo post fratrem
Waldemari Ericum fato functum, elapsoque e custodia Waldemarum et
Sophiam fuga Ragnildisholmam ad Kongahellam, devenisse &c. Ericus
Olai har ock haft underrättelse om R. Waldemars undanflykt til Norrige,
han nämner därom p. 67. Alii dicunt, Regem Waldemarum fugisse tunc
in Norwegiam cum uxore et filio. Detta styrker Norriska Handlingarna,
hwarföre man ock med mera trygghet födder sig wid dem i det följande.

Waldemar (4) v. Dalin s. 259. Om Drottningens fångenskap vittnar icke allenast sön-
Birgersson. regdende Annmärkning, utan ock andra berättelser, som under nästa Num-
 1274. mer anföras.

Inbördes (5) Chronicon hos Ludewig N. 1. p. 32. A. D. MCCLXXIV. . . bel-
 lunt fuit Hobro in Profesto Viti et Modesti et fugati sunt Sveones a Da-
 nis, et post breue Rex Waldemarus et Regina sua capti sunt. Nicolai
 Archiep. Chronicon p. 168. A. D. MCCLXXV bellum fuit in Örebro in
 Svecia inter Suecos et Danos et fugati sunt Sveci a Danis die beatorum
 viti et modesti martyrum. Eodem anno Stigothus marescalcus Daniz,
 qui prius bellum vicerat, captiuit Waldemorum Regem Sveciz cum ux-
 ore sua Margaretha &c. Chronicon Celsi p. 7. MCCLXXV bellum ha-
 bitum est Howm juxta Tyvid VIII Cal. Iulii feria VI. ubi Magnus
 Ladhalaas captiuit fratrem suum Waldemarum tunc Regem Sveciz. Di-
 arium Wisbyense p. 178. MCCLXXV praelium fuit in Hoef inter Walde-
 marum Regem Sveciz et fratrem Ducem Magnum, ubi Victoria cessit Duci
 Magno, et Waldemarus fugatus est in Norwegiam, et Dux in Regem e-
 lectus est et coronatus Upsalia MCCLXXVI. Af dessa vittnesbörd finner
 man, at Hofwa slkten skedd i Junii månad, ty Viti och Modesti dag
 infaller den 15 Junii, men Celsi Chronicon utmärker Widsonmarts-
 dagen.

§. 28.

Waldemar Det är ganska troligt, at K. Waldemar, då han som fän-
 för Götta gen blef förd till sin segrande Broder, ödmjukat sig för honom
 Rike. aldeles och sagt, at han gärna wille öfwerlämna hela Riket,
 allénast han fick behålla sina Fäderne-gods. Det kan ock wara
 sannolikt, at Hertig Magnus förebrådt Konungen det hat som han
 hafte emot honom, hwilket Drottningen egentligen uphittat; kan
 ock wara, at H. Magnus widare tillagt, at han icke bestomin-
 dre skulle bemöta Konungen med barmhertighet och adelmöd, så
 anføres det åtminstone af Ericus Olai (1). Men alt kommer där-
 på an, hwad han ment med barmhertighet och adelmöd. Sjelf-
 wa ordet barmhertighet, om Hertigen wärfeligen berjent sig där-
 utaf, synes icke bestomindre wara lagom adelmodigt. Rikens
 Råd tillika med andra förnåma Herrar och Män blefwo då sam-
 manfallade i Westergöthland, och genom deras bemedlande blef
 öfwerenskommit, at Waldemar skulle behålla hela Götta Rike,
 Östergöthland, nämligen, Westergöthland, Småland, Wäster-
 land och Dahl, men Hertig Magnus däremot alt det öfriga af
 Ri-

Riket. Man är intet fullkomligen öfvertygad, om denna delning blifwit gjord före eller efter K. Waldemar med sin Drottning af wifit til Norrige. Det lär likwäl wara oemotfägeligt, at K. Waldemar wärkeligen warit i rolig besittning någon tid af Götha Rike, det kan slutas därutaf, at han är 1275 uti Decem- ber månad firade sin Dotter Yngborgs Bröllop med Gref Ger- hard af Hollsten uti Löödse (2), under hwilken frögdafest, Konung Waldemar ock stadfästade de Privilegier, som Hamburgarne 14 år tilförne hade fått af Birger Jarl (3). Detta Bilägger och gif- termål har warit aldeles obekant för de fläste af alla våra Håfda- tecknare, men bör så mycket mindre dragas i twifvelsmål, som Ko- nungens eget Bref lämnar därom et aldeles ojäfwigt witnessbörd. Med denna delning har likwäl K. Waldemar intet warit särdeles förnögd, i synnerhet sedan hans Swäger K. Magnus Håkanson i Norrige syntes med fullkomligt alfwat påtaga sig hans angelä- genhet. Waldemar gjorde fördenfuk följande året, 1276, en re- sa til Bergen, hwarifrån så wäl Konungen i Norrige, som Ko- nungen i Sverige följades at til Götha Älf, och hade til mötes på Rosaberg Hertig Magnus Birgersons Fullmäktige, som skulle öfwerlägga om någon billigare förlikning, men ingen ting kunde den gången afgöras (4). K. Magnus Håkanson fattade förden- fuk det beslut, at nästa år eller 1277 med än mera drist befor- dra detta wigtiga mål til et ändteligit slut. Imedlertid hade Hertig Magnus icke allenast tildagnat sig titel af Konung redan år 1275 (5), utan ock wärkeligen låtit kröna sig 1276 uti Upsa- la, sedan han förut blifwit utropad för Konung wid Moraste- nar, (6), så at Sverige i stället för en Konung nu hade wärke- ligen två (7). Genom K. Magnus Håkasons bearbetande war ock et sammanträde emellan alla Nordens regerande Herrar, som skulle hållas wid Götha Älf 1277. K. Magnus i Norrige gjorde sig fördenfuk färdig at resa til den utsatte samlesplatsen, och anlände han til Kongahell den 21 Junii med en Flotta af 160 Fartug. K. Waldemar kom ock til Ragnildsholm och hade med sig Drottning Sophia och sin fem-års gamla Son Prins Erik. Torsdagen däreför eller Midsommarsdagen seglade K. Magnus til Rosaberg med hela Flottan, dit äfwen K. Waldemar försö- gade sig, tillika med de Danska Fullmäktige, hwilka instält sig

Waldemar
Birgerson.
1276.

Waldemar
bekräftar.
Hamburgs
Privilegier.

Magnus
Konung i
Sverige.

1277.

Baldemar dels til at beskränja förlikningen emellan K. Baldemar och Hertig Magnus, dels ock til at handla om ersättning för det inbrott, som Hertig Magnus gjorde i Ekåne vintern förut. Så snart Hertig Magnus anlände, gjorde han oförförsvat sitt besök hos Konungen i Norrige i Haberga, fredsförslagen blefvo därefter fördragne uti K. Baldemars och Hertigens Tält. Men som Hertig Magnus förklarar sig, det han intet wore sinnad at biversta sammanträdet och öfverläggningarna, så framt intet Prins Erik Waldemarson wore öfwen tillstädes, förde K. Magnus Håkanson honom sielf til samlings-platsen, hvarest han med mycken välsalighet och styrka förmanade de tviflande bröder til förenig. Man kom då öfverens at saken skulle til goda måns afgörande öfverlämnas. Uti K. Magnus Håkansons luit woro många förnämne Herrar närvarande, såsom Arke-Biskopen från Trondhem, Biskop Andreas från Opplø, Bisk. Ascatin från Bergen, Erling Alfson, des Eon Alf Erlingson och flere. Med Hertig Magnus woro Arke-Biskop Folke från Upsala, B. Henrik från Lindsöping, B. Erik från Ekåra, Biskop. Munde från Nerike, utom åtskillige werlbilige Herrar. Från Dannemark hade insunnit sig Biskop Johan från Borglum, Eoche från Arhus, Henrik Priorren från Andworschog, Johan Lille från Ekåne, utom några andra. Grefwen af Ramensberg och Gref Jacob ifrån Halland woro ock tillstädes, mer som åskådare än som deltagande i Congressen, så at en ansefligare samling af förnämte folk näppeligen varit tilförene i Norden. Både Herrar Bröderne utnämnde då, efter det förslag, som Konungen i Norrige gifvit, sina ställomän. K. Baldemar wälde Arke-Biskop Johan från Trondhem, Ascatin från Bergen, Johan från Borglum, Priorren Henric, Johan Lille, Erling Alfson, Alf Erlingson och Olof af Steine. Därefter utnämnde Hertig Magnus Folke från Upsala, Biskop Henrik, Biskop Erik, Bisk. Munde, Johan Philipson, Lagman Alf gaut, Ulf Carlsson, Bodwar Ulf Gales Eon och Carl Morike. Men K. Magnus Håkanson war af både Partierna utsedd til Medlare eller Fredsmäktare, som skulle föra ordet. K. Baldemar började då sitt påstående om fullkomlig insättning uti sin Konungeliga höghet, då han ock wore beredwillig, at stå til ansvaret för Laglig Domare och fullgöra det utslag, som då afgäkas kunde,

de, han påstod tillika, at des wederdeloman borde på samma sätt undertasta sig lika wilkor. Detta afslogs helt och hållet af dem, som woro på Hertigens sida, men de tilbodo K. Waldemar Hel-
singland, Wärmeland, och hela landet väster om Wäneru tilli-
ka med Ericclaborg och trehundra markes årlig Ranta. Vid
denna utlåtelse uttrade sig K. Magnus Håkanson, at utan Rikets
osöndrade återställning ingen förlikning kunde hafwa rum, så myn-
ket mer, som K. Waldemar undergått den största skymf och o-
förrätt, som någon wedersaras kunde, det war ohördt, at en Ko-
nung, som intet war anlagad för något brott, mycket mindre
dömd, skulle fiendtligen angripas, des undersätare dräpas, han
sielf tillika med sin Gemål til fånga tagas, affättas från Rege-
ringen och til skymfeliga wilkor twingas, med förklenliga ord och
wanhedgebrande upförande bemötas. Och det som war än wärre,
at man betagit des ommyndiga Son alt hopp om Regeringen, se-
dan man walt en annan Konung, medan både Fadren och So-
nen woro ännu i lifwet. K. Magnus Håkanson tillade än wida-
re, at Waldemar såsom Konung intet war sina undersätares
dom på något sätt undergifwen. Det kunde fördenksul intet an-
ses annorlunda än såsom en ny skymf, då man til ersättning för
så mycken oförrätt wille göra tilbud af några så landskap och Höf-
dinga-dömen. Sedan K. Magnus Håkanson på föreskrefna sätt
afslämnat sit sluteliga uttrande, förenade sig K. Waldemars skil-
jorän än ytterligare uti samma påstående, men som Konungen i
Norrige intet lät sin talrika Flotta tjena til Bihang af sit wackra och
wäl grundade tal, öfwertrygades därigenom hwarcken Hertig Ma-
gnus eller hans medhållare, utan sammanträdet uphåfdes, och
K. Waldemar förblef i samma omständigheter, som han varit
tillförne. På detta sätt föreställes detta märkwärdiga samman-
träde af Torfæus, til följe af de Norriska Handlingar, som han
haft om händer (8). Berättelsen förtjenar fördenksul en nogare
undersökning, emedan alle våre egne Historie-skrifware både äl-
dre och nyare intet behagat lämna någon underrättelse därom.

Waldemar
Birgerson.
1277-

Congress
wid Götha-
Älf.

(1) *Ericus Olai* p. 67.

(2) K. Waldemars Bref dateradt Ledosum 1275 quinta feria post Festum
B. Nicolai proxima in nuptiis filie nostræ per dilectæ et Comitiss Gerardi
illustris de Hollatia, wijar tiden när Bildgret blef hållit. Urk. B. Erik
D 99 3 Ben.

Waldemar
Birgerfon.
1277.

Benzelius är den enda af våra Inhemiska Historie-skrifware, som nämnet om Prinsessan Ingeborgs giftermål med Gref Gerhard af Holfsten, och beropar han sig på Continuator Alberti Stadenis p. 39. Se des Utläst til Sw. Hist. p. 183. Uti Romerska Calendern äro flere dagar helgade til den heliga Nicolaus. Eremiten Nicolaus Tolentinas, hwars Fest hänföres til den 10 Sept. Nicolaus Martyr d. 13 Octob. Men Nicolaus Episcopus d. 6 December. Uti våra Nordiska Calendarier nämnes allenast Nicolaus Episcopus, hwarsföre man och utsett R. Waldemars Bref til December månad. Konungens Bref skal anföras uti nästa Namärtning.

(3) *Petrus Lambecius* Rer. Hamburg. Lit. 2. p. 66. n. 409 inför selskaps-Brefwet, som R. Waldemar mid sin Dotters Bröllop utgifvit, det lyder så: Waldemar Dei gratia Rex Sveorum, omnibus presentes literas inspecturis salutem in Domino sempiternam. Noverit vestra universitas, quod illam, quam inclytus Princeps Pater noster Dominus Rygerus felicis memoriae Dux Sveorum gratiam Burgensibus de Hamborch donauerat, de nostra voluntate libera presentibus confirmamus &c. Datum Ledosum &c. Man kan af detta Bref finna at R. Waldemar wärfeligen denna tiden varit regerande, ty annars hade förmodeligen Hamburgarne intet hos honom anhållit om sina Privilegiens stadfästande, så framt han aldeles intet haft at befalla öfwer någon del af Riket.

(4) *Torfaus Hist. N. T. 4. p. 362.*

(5) At Hertig Magnus redan fört titel af Konung 1275. är bemotfägeligt utaf den förskätsel, som han gifvit Borgarna i Riga på de förmoner som dem tillförne af R. Waldemar varit förändade. Brevwet är som följer: Magnus Dei gratia Rex Sclavorum Venerabilibus Dominis et Reverendis Domino Jo. - - Dei gratia S. Rigensis ecclesie Archiepiscopo, E. Magistro Domus Teutonicorum per Lyvoniam, A. Priori Fratrum, V. Gardiano Fratrum minorum salutem in Domino sempiternam. Referentibus nobis literarie didicimus, dilectum fratrem Waldemarum, Prædecessorem nostrum in Regimine Regni, Civibus civitatis Rigensis quasdam concessiones et libertates indulisse in hunc modum, (här införes R. Waldemars Bref af 1271) Nos igitur superscriptas concessiones et libertates sicut iuste et rite indulere sunt, ratas habemus et ipsas auctoritate Regia confirmamus. Datum Lincopie anno Domini M.CC.LXXV pridie Nor. Odobris. Originaler af Brevwet finnes uti Rigas Privilegie-Bok p. 169, och är afscriften lämnad af Erats-Rådet Langebeck i Köpenhamn.

(6) *Ericus Olai p. 70.* Alicubi scriptum invenies hoc modo, Anno MCCLXXVI depositus est Rex Waldemar per ecclesiam et Principes propter sua facinora, et electus est frater ejus Magnus apud Morastem, et in Uplandensi ecclesia coronatus. Detta vittnesbörd bekräftas af Chronicon Wadstenense *Celsi p. 8.* MCCLXXVI consecratus est in Regem Dominus Magnus Ladhaas, lifskedes af det gamla Chronicon hos E. Benzelius M. Eccl. p. 87. MCCLXXVI Coronatus est in Regem Sveciz Ma.

Magnus Ladelaas. Detta stadfästes vidare af Diarium Wisbyense hos **Waldemar Birger-son.** Ludewig p. 178 et Dux (Magnus) in Regem est electus et coronatus Uplandie in die Pentecostes A. D. MCCLXXVI. Så at Messenius lär hafwa varit aldeles obefogad at påstå, Scand. Lib. 12. p. 128, at Hertig Magnus intet blifwit frönt förän 1277. v. Dalin och andre, som fölgt Messenius, böra ock i detta målet rättas.

- (7) At R. Magnus fördt Konungslig titel, är redan bewist uti föregående 6 Anmärkning. At Waldemar tillika fört samma ärenamn, är lifaledes bemotståndligt, så wäl af Privilegierna, som han gifwit Hamburgarna 1275, och Lybeckarne 1276 eller 1277. Man har ock et annat Bref af Waldemar in octava beati Laurentii (d. 17 Aug.) 1277 gifwit i Roskilde, uti hwilket han kallar sig lifaledes Dei gratia Rex Svecorum. Brevet finnes uti Peringskiöld's Diplomatar. T. 3.
- (8) Torfæus H. N. T. 4. p. 362 följande. Det wore för widlyftigt, at här införa hela Torfæi berättelse, men R. Magnus Håkansens utslag kan dock för sin märkwardighet skull inryckas sådant som denne Författare det utsatt p. 365. Magnus vero Norwegie Rex, Regnum ei (Waldemaro) integrum et illibatum omnino restituendum urgebat, cætera omnia repudianda, atroces injurias dictitans, cum cum inauditum, nec quidem criminis accusatum, nec convictum armis invaserint, civibusque ac subditis ejus crudeliter occisis ipsum denique cum Regina captivum duxerint, regno spoliaverint, ad iniquas et erubescendas conditiones coegerint, multisque alijs grauibz contumeliis tam verbis quam factis affecerint, quodque maximum filio a successione remoto, alium Regem utroque vivo surrogaverint, cum tamen judicio eorum quippe Princeps Rexque haud obnoxius esset, tantas tam atroces injurias contumeliasque jam ludibrio oblationis Provinciarum pauperum etiam cumulari.

§. 29.

Den gränslagenhet, som Torfæus brukat wid sammanskrifningen af sin Norrsta Historia, går i full borgen för hans berättelse: några påminnelser kunna icke destomindre göras härvid, som böra uplysas och undanröjas. v. Dalin utsätter Prins Erik Waldemarsons död til år 1268 och stödjer sin berättelse på Ericus Olai (1). Härom lär intet tvifvelsmål kunna ryppas, men det hindrar intet, at ju R. Waldemar, efter sin äldsta Söns död, funnat hafwa en yngre Son, som ock blifwit kallad Erik; hwilken ock nämnes ofta uti denna tidens Handlingar, som både af det föregående och af det följande inhämtas kan. Vidare torde ock den omständighet göra Norrsta Historien tvifvelaktig, at Arke-Biskop Folke säges hafwa varit närvarande wid Congress-
 wid Gøtha
 Alf eller
 Kongabål.

Waldemar gressen, då han likväl skal wara död 1276, den 3 Martii. Så
 Birger son. frifwer icke allenast Biskop Rhyzelius, utan ock den gamla Bi-
 1277. skops Ardnikan; som Scheffer och F. Benzeliut utgifwit. Men
 Scheffer har längesedan gjort den anmärkning, at det är inga-
 lunda afgjort, at Arke-Biskop Folke aflidit förbemänte år (2),
 emedan Ericus Olai har anecknat hans bortgång ur werlden på
 et helt annat sätt, då han säger, at så wäl Biskop Erik i Skar-
 ra, som Arke-Biskop Folke dödte 1278 (3). Nuund Biskopen af
 Nerike, som omtalas i Norriska Historien wid Kongahålls sam-
 mantråde, kunde ock til äfwenlys upwäcka någon misstänka, men
 som Nuund wärkeligen war Biskop i Strengnäs denna tiden och
 Nerike war långt förut med Strengnäs Biskopsdöme förenadt,
 är härutinnan aldeles intet misstag, och en Norrman kan intet
 därförä tädas, då han kallat honom Biskop öfwer Nerike, som
 han wärkeligen war, fast han kan hända warit okunnig, at
 Nerike och Strengnäs lydde under en och samma Biskop. Se-
 dan dessa twifwelsmål, hwad Swenska Historien angår, förswun-
 nit, lär sammanträdet wid Kongahåll hafwa all den trovärdig-
 het, som begäras kan. K. Magnus Häkansons utslag, och des
 förswar för K. Waldemar synes för öfrigt mycket wäl grundadt,
 och jag twiflar, om den, som wil med estertänka öfwerwäga Her-
 tig Magnus Birgersons förhållande, kan göra det ostraffeligt.
 Här är nu mera ingen ordsak, som kan förbinda en Historie-skrif-
 ware at tala mer för den ena än för den andra. Gärningarna
 och inga allmänna loford böra tjena til rättesndre. Skulle man
 ock wilja hålla sig wid de senare, skal man ock af långt äldre
 Skrifter än Johannes Magnus och Messenius finna, at K. Wal-
 demar war intet utan all förtjenst (4). At K. Magnus i Nor-
 rige widare sagt, det en Konung intet kan dömas af sina under-
 sätare, är en sats, som en Konung för sin egen säkerhet bör på-
 stå. Saken lär ock hafwa sin fullkomliga riktighet, då frågan
 är om en Konungs enstilda gärningar, hwarigenom undersäta-
 nes rättigheter på intet sätt förolämpas, och när har wäl någons
 sin en Konung blifwit affatt för en kärleks-handel, med hwilken
 ingen wäldsamhet warit förknippad? Om wid förefallande twi-
 fligheter emellan Konung och undersätare, då Lagar och Reger-
 rings-form säges wara fränkte, Ständernas utslag bör kallas
 dom

dom eller ej, är et orda-frig, som nu angår oss intet, men be- Walde-
klageligen kommer ofta at omröras hädanefter i Swenska Histo- Birger-
rien, och hwarwid efter wanligheten merendels varit sel på bår 1277.
da sidor.

(1) v. Dalin Sw. R. H. 2 D. s. 250. Han påminner oss, anmärkn. c) at
Messenius irrat sig, då han vidare berättar wid år 1291, at R. Wal-
demars äkta Son blifwit insatt i Rådgelse, utan menar v. Dalin, at en
arfwinge til Kronan måtte wil någon gång inmedertid blifwit omtalad,
om han lefwat. Hårom blifwer framdeles på wederbörligt ställe vidare
omrördt. Eric Olsons witnessbörd om Prins Erik Waldemarsons död
1268 läses p. 64. Ericus autem filius Regis obiit MCCLXVIII. Det-
ta torde förmodeligen wara sant, men den Prins Erik, som R. Walde-
mar satte i säkerhet hos Erling Nilsson i Norrige efter nederlaget wid
Hoswa 1274, war då intet mer än tre år gammal, hwarutaf lär wara
ömsägeligt, at Drottning Sophia sedan 1268 fått en annan Son,
hvilken också blifwit kallad Erik, och är således fråga om denne senare, och
intet om den förre.

(2) Scheffers Anmärkningar til Biskops Krönikan p. 35.

(3) Ericus Olai p. 72. Hoc tempore videlicet Anno MCCLXXVIII obiit
Dominus Ericus Episcopus Scarenis. Eodem anno obiit Dominus Folke
Archiepiscopus Upsalensis. Men här om mera framdeles.

(4) Chronicon hos E. Benzelius p. 87. MCCLXXVII Waldemarum cum
Rege Dacie Erico in exercitu magno vastavit Vestrogothiam. Eodem
anno reconciliati sunt Magnus Rex et Dominus Waldemarum Regis frater,
qui ob stuprum, quod admiserat cum uxoris sue sorore, a Regno Svecie
deturbatus est, postquam multis annis gloriose regnauerat.

S. 30.

Sedan Congressen wid Kongahäll fruktsamt aflupit, upbröts
så väl R. Magnus Håkanson som R. Waldemar från mötes-
platsen, och antommo Thursdagen därefter til Ragnildsholm.
Lisdagen affeglade R. Magnus Håkanson til Tunsberg och ha-
de med sig Drottning Sophia, Prins Erik Waldemarson, och
des döttrar Ingeborg och Cathrina, men R. Waldemar afre-
ste til Dannemarf (1). Denne Konung vann igenom denna Con-
gress aldeles ingen förbättring på sina villkor, dock är det troligt,
at han låtit intaga sig af et falskt hopp om återfäendet af sin
förra höghet, genom det missförstånd, som upkommit emellan R.
Sw. R. H. 2. Del. 311 Erik

Baldemar Birgersson. Erik i Dannemark och Hertig eller Konung Magnus i Sverige.
 1277. Baldemar låter fördenstul tillsäga sin Broder H. Magnus, som då uppehöll sig på Sanda i Östergötland, at han war aldeles intet nögd med den gjorda delning af Riket, utan wille han antingen hafwa allt eller intet. Det ser ock ut, som K. Baldemar uti egen person gjorde denna upsägelse, hwilket åter blifwer et nytt bewis på hans oförsigtighet (2). Rätta sammanhanget af orolijan emellan K. Erik och Magnus wet man märkeligen intet. Ericus Olai gifwer wid handen, at oenighet därutaf upkommit, at Konungen i Dannemark fordrade betalning för de Troppar, hwarmed han undsatt Hertigarne wid början af Swenska segden (3). Olaus Petri däremot håller före, at de Danska Tropparna gjorde öfwerwäld inom Swenska gränsen, då de åtgat til Dannemark efter Hofwa förrättningen, och H. Magnus därigenom blifwit upretad til hämnd. Detta är likwäl en blott gissning, och om så är, war det Hertigens eget fel, som intet sögat sådan anstalt, at det kunnat hindras och undwiskas. Hvitfeldt, som i Swenska saker merendels följer Olaus Petri, har på samma sätt anförde anledningen til detta oröfscende. Men antingen H. Magnus hast denna ordsak til sit förhållande, eller någon annan, eller ock ingen, gjorde han inbrott i Halland och Skåne, sedan han wid Märrens måsan 1276 frät sit Bålager i Kalmar med Hollstenska Prinsessan Hedwig. Mord, stöfning och brand utöfwades då på de ofsyndliga inbyggarna utan all skonsmål, allt lades i aska, hwar Swenska Tropparne framsfor, och föla tre Hundra i synnerhet wid detta tillfället blifwit öderlagde (4). Men när Magnus kom til Rignabro (5), mötte honom Marsken Uffe med Danska Håren, då Magnus wände tilbaka med det eröfrade bytet til Sverige. Ut i en gammal Kronska säges, at de Swenske med skam wände tilbaka, och at säga sanningen, kan wäl ingen påstå, at någon ära war wid denna segden af Hertig Magnus inslagd (). Man kunde intet föreställa sig, at K. Erik skulle lämna detta stöfscande ohämnadt, hwarföre man ock finner, at Danska Krigshåren någon tid därefter bröt in uti Småland och Västergötland, som nu widare skal utöftras, fast man intet är aldeles förwisad, antingen det skedde 1277 eller 1278. De fleste gamla Tide-böcker synas komma öfwer:

werens om förra året, dock synes det senare vara sannolikare, Waldemar
 churuväl ingen wisshet uti detta målet kan erhållas (7). Det Birgeron.
 torde dock vara utan twiswel, at H. Magnus efter den af K. 1277.
 Waldemar gjorda Krigs-kungörelse satt sig uti besittning af
 Waldemars Länder, ty annars hade det härjande, som Walde-
 mar i följe med K. Erik från Dannemarf föröfwat uti Småland
 och Wästergöthland, varit orimligt.

(1) Torfaus H. N. T. 4. p. 364.

(2) Ericus Olai p. 68. Accessit igitur (Waldemarus) fratrem suum Regem
 Magnum in loco, qui dicitur sanda, aperte ei denuntians, aut forte per
 alios significans, quod de diuisione Regni, iam alias facta, non esset con-
 tentus &c.

(3) Ericus Olai p. 67.

(4) Ericus Olai p. 68. Chronicon N:o 5 hos Ludewig p. 93. MCCLXXVII
 Magnus Dux Sveciæ factus est Rex, qui Scaniam sibi subdere uolens tres
 de ea Provincias incendit et spoliavit, sed Dapifero Vffone superveniente
 repulsus est. Om detta årtal wore riktigt, måste inbrottet i Småland
 och Wästergöthland hafwa skedd 1278.

(5) Rignabro lallas stället så mål hos Ericus Olai, som uti Rim, Rön-
 lan, och synes troligt som v. Dalin påmint, at det varit någon Bro-
 öfwer Rånne Å, som intet långt från Engelholm utlöper i Hafwet, men
 ingen af de äldre Håsbatednare har sagt, at Bron varit uplastad.

(6) Chronicon hos Ludewig N:o 1. p. 33. Eodem Anno (1276) Magnus
 Sveonum Rex duxit filiam Comitis Gerardi Holsatiæ in uxorem, et, ce-
 lebratis nuptiis, Sueci Hallandiam et Scaniam furtive cum exercitu intra-
 gerunt, devastatisque quibusdam villulis in extremis finibus, iidem audien-
 tes adversus se indigenas congregari, solo metu vulnerati et in fugam con-
 versi cum dedecore recesserunt.

(7) Ericus Olai p. 68. hänförr både Inbrottet i Skåne och Småland til
 1276. men det strider emot hans egen utsaga, ty, sedan han nämmt om
 de Swenskas infall i Skåne, säger han, at de Danske drögde med sig
 inbrott öfwer wintren, quieverunt tamen hac hyeme a bellorum insultu.
 På denna anledning måste Smålandska Läget upskiutas til 1278, så wi-
 da det skedde om wintren i Januarii månad. Chronicon hos Ludewig
 N:o 3. p. 84 sätter Wästgöthska plundringen til 1278. A. C.
 MCCLXXVIII. Ericus Rex Daciæ vastavit Westgothiam et Waldemarus
 redit in Sveciam, men andre hafwa åter andra årtal, som af Namark-
 ringarna wid följande §. inhämtas kan.

§. 31.

Til wedergållning för de Swenskas förhållande i Skåne och
 Halland, inbryta Danska Tropparne först i Småland och We-
 rens

Waldemar
Birgerfon.

1-7.

Inbrott i
Småland
och Wäster-
götaland af
Waldemar
och de
Danfke.

rende, hwar de framforo på samma sätt, som Magnus hållit
husbiedt i Skåne. R. Waldemar lär ock hafwa warit i sällskap
med de Danfka wid detta tillfället, i hopp at genom deras til-
hjelp återwinna sin bortmista Krona. Atminstone bestylles Wal-
demar för Wexjö brand, hwarigenom äfwen Domkyrkan lades i
aska (1), hwarföre han ock försönade den ödeläggelse genom en
stänk af Tulegarn (2). Man kan intet med säkerhet weta, om
Lybeckarnas Privilegier blefwo wid detta tillfälle af Konung Wal-
demar bekräftade. Eä mycket är ofelbart, at de äro daterade i
Wexjö år 1277. Lybeckarne bibehöllos härigenom icke allenast
wid den föruntta Tullfriheten, utan blefwo ock stadfästade i den
götbländ af rättighet, at wid förefallande sjöskador sielfwe så barga af sit gods,
så mycket de förmådde (3). Man kan så af detta, som af Nerr-
sta Handlingarna finna, at Magnus, sit wal och kröning ock-
tadt, ännu intet af alla utländska Makter warit allmänneligen ät-
känd för Konung. Kan ock wara, at Lybeckarne i anseende til
det upkomma frig, hwars utgång ännu ingen kunde förutse, för-
restått sig, at snarare kunna winna den begärda stadfästelse, då
alt war i oreda, än sedan slutet på fiendtligheterna satt alt åter
i stic och ordning. En gammal Krönika gifwer wid handen, at
Danfka inbrotter började wid Trettonde dags tiden, och warade
in til Påsken (4). Som de Danfke uti sit framsarande intet rönte
det ringaste motstånd, blefwo de, som gemenligen händer, af-
deles säkre och wärdelöse. Säkerheten östes genom en ny för-
stärkning, som ansårdes af Bengt Alleson (5) och Palne Zuid.
Den tid de intet plundrade och härjade, användes på Gåst-
bud och Edebrötsdagar. De Danfke hade likwäl utsatt wakter
uti Tråna på tjenliga ställen, hwilka skulle gifwa tillkänna, om
någon fiendtlighet förspordes. Denna försigtighet hade kanfke war-
it tillräckelig emot Bänder, men emot et järnkäddt Rytteri, som
då i allmänhet brukades, wille det intet förstå. Hwarföre ock
Ulf Carlsson, utan hinder af de i tråna utsatte förposter, kommet
i all beqvämlichkeit antågandes med tvåhundra hästar. Ulfis
karne gåfwo wäl anstri, och de Danfke bryta ut i hast och o-
ordning, somlige försejdes med harnest, somlige utan, någre åter
helt bewäpnade. På detta sätt möta de Ulf Carlsson. Men se-
gren gjordes intet särdeles länge twistig, utan alt, som intet i

för

första anfallet nedergjordes, blef med sielswa anförarne til fånga taget. Fångarne blefwo likwål hemförlöswade mot försäkran, at de efter et års förlopp på god tro skulle inställa sig i Eöderköping, twiiswels utan, om de des förinnan intet blefwo uilöste eller friget imedlertid genom Frides fördrag intet blef ändadt (6). Således skördade Ulf Carlsson alla de Lagrar, som i detta Fälttåg uphåittades. Men denna förlust hindrade intet K. Erik, at med en ännu talrikare Krigsmakt bryta in i Wästergöthland. Com ingen anstalt til motstånd war gjord, war segren ganska lätt, och bestod i eröfringen af Axelwolds Slott, men hela landet blef förwandladt i en ödemark. K. Waldemar war äfwen här närwarande, smickrad af hopp om sin Kronas återsående, fast den war något dyr, då hon med undersåtarnas elände skulle köpas. Wid all denna förödelse gjorde K. Magnus ingen ting. At han i sådana omständigheter intet vågade någon huswub-träffning war försigtigt; ty spelet war nog högt, då sielswa Kronan stod i fara. Men at han hwarken på et eller annat sätt hindrade så mycken wåldsamhet, synes intet kunna ursäktas. Man föregifwer, at Magnus såg sig för swag at göra motstånd emot en öfwerlägsen makt; ursäkten synes likwål nog lam, då han hade under sin besallning hela Rikets styrka. At han darsöre afhållit sig från at mota K. Eriks försarande, efter han hade affky för blodsutgjutelse, som någre föreburit (7), är det en besynnerlig sakomdighet i krig: och om H. Magnus dāraf warit intagen, hade det warit bättre at han brukat den wid Hofwa, då all denna blodsutgjutelse och ödeläggning kunnat undwiskas. Öfwer K. Waldemar kan man intet undra. Et lätt, wickligt och wållustigt sinne anser altid för et trålastigt dagswärke at tänka, hwarigenom alt estersinnande stadnar wid det närwarande, och förlitar sig på andras ord för det tilkommande. K. Waldemar hade annars utan möda kunnat finna, at undersåtarnas ödeläggelse war intet råta wägen til Thronen, och at K. Eriks affigt war ingalunda at störta H. Magnus, utan dels at hemmas, dels at utfordrade utlöswade penningar. Swarsöre och, så snart Konungen i Danmark dārom sått försäkring, wände han tillbaka utan alt vidare företagande, och utan fara (8). Dock likwål talas om någon skada, som Danska Tropparne libit wid Atthage, men om

Waldemar
Birgerson.
1278.

Inbrott i
Småland
och Wäster-
göthland.

Waldemar Birgerson. den af sammanrotade Bönder blifwit förordssakad, eller af Her-
 1278. rigens utposter, wet man aldeles intet. Man wet allenast, at H.
 Magnus utlofwade at betala sin skuld, och fiendtligheterna sluta-
 des: H. Magnus blef erkänd för Konung i Sverige, och Wal-
Bredslutet demar, med förlust af Konungsliga Titelen, fick behålla Öster- och
 Västergöthland, eller kan hända hela Götha Rike, öfwer hvil-
 ka lännder han härskade innan sistå osreden uptändes (9). Så
 at denna Danska segden efter wanligheten trest til ingen ting.
 I medlertid woro bägge Rikerna förswagade, och många männis-
 kor hade på bägge sidor blifwit olyckeliga.

(1) *Ericus Olai* p. 69.

(2) *v. Dalin* s. 264 wil ej medgifwa, at K. Waldemar skänkt Tollegarn til
 Wexjö Ryska, utan tror, at det varit Tolg i Norrmöringe Härad i
 Småland. Kan wäl wara. *Ericus Olai* och *Rim: Krönikan* hafwa lik-
 wäl bägge Tollegarn.

(3) K. Waldemars Bref härom lyder så: Omnibus presentes litteras inspe-
 cturis Woldemarus Dei gratia Rex Sueorum in omnium Salvatore salutem
 æternam. Tenore presentium constare volumus universis, quod nos Ci-
 uibus Lubecensibus ad Regni nostri limites nauigio venientibus et uestu-
 ris exemplo tam bonæ memoriæ Patris nostri Birgeri quondam Ducis,
 quam affectione propria, quam ad ipsos exigentibus eorum meritis habe-
 mus et habere per Dei gratiam perpetuo volumus provocati, libertates et
 privilegia per memoratum Dominum Ducem Patrem nostrum eis in vita
 sua concessa post mortem ejus de nouo tam super theloneo quam super re-
 bus naufragii, quam diu dicti ciues eas per se vel alios extrahere seu sal-
 uare poterint et voluerint, non tollendis sæpeditis ciuibz concedimus, et
 habenda in posterum presentibus litteris sigilli nostri roboratis munimine
 confirmamus. Datum Wexio Anno Domini millesimo ducentesimo
 LXXVII. Dreyer anför detta Bref af sielfwa Originalen Spec. J. P.
 Lubecensis p. 108, men utsätter så wäl här, som i förteckningen p. 30,
 år 1267, och måste således et dera wara tryckfel, hwilket utan Origina-
 lets jämförande intet kan härmas. Här följer man så länge årtalet, som
 står wid slutet af Brefsat.

(4) *Chronicon* N:o 1 hos Ludewig p. 33. A. D. MCCLXXVII Ericus
 Rex Danie Sueciam a die Epiphaniæ usque ad Pascha diuersis insultibus im-
 pugnavit depredatione et incendio devastando. Tandem personaliter in-
 gressus civitatem Schare cepit, tam diu ibidem moratus, donec eum do-
 nata pace et inito fœdere placuerant.

(5) *Ericus Olai* nämner den ena af Danska anförarna Bengt af Allsöd, lik-
 så *Rim: Krönikan* s. 42. Men *Olaus Petri* kallar honom Bengt Allson,
 Allson eller Allsjon, hwilket lär wara rättare: han berömmes och för
 besynnerlig styrka och tapperhet.

(6) Ericus Olai p. 69. Ulf Carlson skal hafwa varit af Ulfsarna, och skal Waldemar eljest varit kallad Råsfung. v. Dalin f. 265.

(7) Ericus Olai p. 69.

Waldemar Birgerson.
1278.

(8) Ericus Olai p. 69. 70. Nobilibus autem et potentioribus utriusque Regni diu multumque pro concordia laborantibus, ad hoc tandem negotium est deductum, ut Regi Danorum solveretur memoratum argentum, et in hoc contentus et pacatus cum Rege Magno, in firmam amicitiam conuenerat, et hoc pacto inito, Rex Ericus cum suo exercitu in Daciam est reuersus.

(9) Diarium Wilbyense p. 178. A. D. MCCLXXVII intravit Ericus Dania Westgothiam volens iuuare Waldemarum Regem contra Fratrem suum et venit in Axawal, sed facta suis quadam confusione et detractione apud Echagi confusibiliter reuersus est ad Daniam, et eodem anno reconciliati sunt Rex Magnus et Dominus Waldemar, ita quod Waldemar haberet Ostgotiam et Westgotiam, Dominus autem Magnus partes superiores et ipse Rex diceretur et non Waldemar. Detta bekräftas vidare af Chronicon hos E. Benzeliu M. Ecel. p. 87. MCCLXXVII - - - Igitur hac lege reconciliati sunt, ut Waldemar esset Westgothorum et Ostgothorum Dominus, Magnus vero partium superiorum, dicereturque solus Rex et Princeps totius Regni Sveciz.

§. 32.

Så vida man vil vara nogräknad och jämnt följa de efterrättelser som de äldsta Monumenter innesatta, lär man förmodligen intet kunna göra sig något annat begrep om denna Danska segden, än som nu uprepadt är. De nyare tilläfningar, antingen de äro af Mellenius eller andra än yngre Författare upgifne, behöfwa tillförlitliga bewis, innan de med trygghet kunna följas. Man har fördenstul utlämnat åtfylligt, hvarmed man förbättrat de gamlas berättelser, och har man i det hånseende förbigått Småländska Qwinno - fönets hjestedater, hvarigenom de hämnat Landets förödande, ehuruval de nog omständeligen uti nyare Historier finnas beskrefne (1). De återopade vittnen äro Olaus Petri och Hvitfelt hos Schönström uti des Inledning til Swenska Historien. Men om i denne senare intet finnes mer öfvertygande bewis, än hos Olaus Petri och Hvitfelt, måste hesta berättelsen nödvändigt förfalla; ty de nämnde Historie - skrifware hafwa icke en gång infört et enda ord, som til denna omständighets bestyrkande tjena kan. De anstalter, som tilägnas

Her

Waldemar Hertig Magnus til betäckning af Wästergöthland, genom förhug-
 Birgeron. ningar och wågarnas affkärande, samt des beständiga upmärks-
 1278. samhet at angripa och nedersabla Danska Partier, som söndrat
 sig från Huswud-Armeen, hade utan gensägelse bordt finna rum
 Päninnet. uti beskrifningen, om någon annan än en ganska ny Håsbateckna-
 ser wid re dem inryckt. Intet teckn til något dylikt finnes hos de äldre,
 Smålands och Wästg. utan Ericus Olai berättar twärt om, at H. Magnus afhållit sig
 Begden. helt och hållet utan minsta tilbud hwarken til wärn eller motstånd,
 och at Konungen i Dannemark intet förre afågat med sit folk,
 än oenigheten genom dagtingan och underhandling om fred warit
 til större delen bilagd (2), hwilket ock fullkomligen instämmer med
 det wid föregående §. under N:o 4 andragna witnessbörd. De
 som skrifwit Danska Historien synas ej eller hafwa med tilbörlig
 wärsamhet uptecknat denna tidens händelser, och är det swårt at
 utgrunda, på hwad skäl Mallet kan påstå, at H. Magnus hade
 wid alla tillfällen förmånen öfwer R. Erik (3), så framt ej det
 skal anses för en särdeles förmån, at Magnus intet blifwit sla-
 gen, hwilket war så wida ogörligt, då han med sit folk intet wi-
 sade sig på något ställe. Det är wäl sant, at H. Magnus af-
 skildras gemenligen som en tapper och uti frig försaren Herre.
 Man hwarken kan eller wil bestrida et sådant beröm. Man öns-
 skade likwäl, at man hade något tydeligare pröf därpå än et all-
 månt losord, som en Historie-skrifware-ester behag esomostast ut-
 delar. Uti en så tryckande nöd, då hela Landsskaper härjas och
 ödeläggas, synes man böra i spinerhet röna en Regerandes tap-
 perhet och frigsnett. Om det war tillåteligt at döma af senare
 tiders försarenhet, skulle man snart funna tro, at det hör til
 Nordiska Lusten, at sållan hålla måtta uti beröm och lastande.
 När en Man eller Herre kommer i rop med rätta eller orätta,
 som det kan bära til, har han alla möjliga dygder, men när för-
 tjusningen kofat ut, har han ingen. Läsaren må sielf pröfwa,
 huru wida omdömet kan wara lämpeligt eller ej.

(1) Jämför v. Dalin Sw. R. H. 2 D. s. 264.

(2) At ingen må twifla om Erik Oloffsons rätta mening; funna hans egen
 ord anföras p. 69. Dissimulabat interim Rex Magnus partes intrare Ve-
 strogothiae, ut Regem Daciarum debellaret, aut quia parabat se tantam po-
 tentiam non habere - - aut quia parcens humano sanguini noluit tantam
 strage;

Artem utique committi etc. Messenius uti 2. T. p. 55. säger, at Mag. Waldemar
 aus därförre afhållit sig från Wästergöthlands uppsättning, emedan han
 det tillhörde R. Waldemar, men på den grund hade han haft samma
 Rål at lämna Småland under Riendens förordelse, som likväl af Carl
 Ulsson någorlunda råddades. Ifrån denna gifningen, har han afwilit
 uti 12. Tomen, där han endast följt Ericus Olai. Meursius H. N. L.
 2. p. 444. anför samma ordsak til Hertigens förhållande, som Messenius
 uti sin andra Tom inryckt, men omrörer sedermera wid år 1279 et nytt
 inbrott i Wästergöthland af R. Erik. Hans egna ord kunna inryckas:
 At Ericus profligato ad scanoram hoste, quum Svecorum Regis Filios
 adjuvisse intelligeret, ut ulcisceretur factum, in Gothiam occidentalem
 copias infestas ducens, eam universam vastat. Detta witnessbörd bewiser
 wäl ingen ting, men torde dock gifwa tillkänna at han sunnit på något
 ställe, Wistgötha Gegend wara hänförd til 1279.

(3) Mallet Hist. de Dannemark T. 1. p. 256. Ce fut en vain qu' Erik fit
 encore de nouveaux efforts en faveur d' un allié qui se trahissoit lui-même.
 Magnus eut l' avantage sur lui en toute rencontre.

§. 33.

I anledning af de wid 31 §. anförde witnessbörd skulle man Waldemar
 kunna tro, at Freden emellan R. Waldemar, R. Magnus och R. Erik i Dannemark
 blifwit slutet år 1277. Det synes likwäl sannolikare at det intet skedd för år 1278. Man wet ej heller
 hwar egenteligen hwaras Freds- underhandlingen blifwit företagen (1); så mycket finner man, at R. Waldemars öde och om-
 ständigheter hwarken förbättrades genom Krig eller Freds-Trakta-
 ter. Utas R. Eriks hela förhållande kan man ögonstänligen fin-
 na, at det war intet allwar med den hjelp, som Waldemar wän-
 tade från Dannemark. När R. Erik såg sin fördel wid förbund
 med de uproriska Härtigarna, förde han krig på R. Waldemar,
 och då han trodde sig wara försördelad af Magnus, förbant
 han sig med Waldemar emot sin förra Förbunds-bröder. In-
 gen enskilt wänskap för en fördrefwen Rönung bewäpnade R.
 Erik emot Sverige, ej heller war hans affigt at störta Magnus
 från Thronen, och uphöja i hans ställe sin nya Förbunds-Broder.
 Alminstone woro medlen til detta ändamålets winnande ganska o-
 tillräckliga, ty genom förstöring af byar och torp i Småland och
 Wästergöthland kunde wäl intet Magnus affättas. Det synes
 underligare, at R. Magnus Håkanson i Norrige, som med så
 Sw. R. 3. 2. Del. A a a myc

Baldemar
Birgerson
sedan
1279.

mycken nit antagit sig sin Svågers K. Baldemars angelägenhet, alt sedan sammanträdet i Kongahäll, likväl intet gjorde et enda steg til hans åter-uphjelpande. Det är troligt, at K. Baldemars förtroliga wänskap med Konungen i Dannemark förminskat benågenheten hos K. Magnus Håkanson; emedan owänskap emellan Dannemark och Norrige redan började wisa sig, så at det ock brutit ut i wäldsamhet, fastän ingen tydelig underrättelse därom är upteknad. Eå mycket wet man, at de Danste och Norrste råfode i träffning med hwar andra wid Eskand 1277, hwar femtusende Norrmän bleswo slagne (2). Ingen anledning är, at Magnus Håkanson på något sätt beifrat denna förlust, hwariges nom man åter något när kan gifva til denna Konungens lynne, som med må ock goda egenskaper synes likwäl hafwa hast för mycken afsty för fria. Huruwöre han ock försummade både sina, och sina wänners angelägenheter, när intet annat än wårjan skulle bringa saken til slut. Eålendes lär K. Baldemar hafwa blifwit öfwer gifwen af sin Svåger och brödragen af sin nya Förbunds-Broder, så snart denne senare såg sig förnöjd i sina fordringar. Baldemar uti sin flyktiga wecklighet torde ock hafwa varit nögd på sit wis, äminstone ytttrade han intet mistroende emot K. Erik, emedan han efter slutadt Fälttåg och Fredsfördrag följde med honom tillbaka til Dannemark (3). Förlusten af Kungliga Kronan och Konungliga Titelen synes intet hafwa beymrat honom. Han nyttjade ej heller särdeles länge de honom wid Fredsfördraget betingade förmåner, emedan han följande året, 1279, afstod aldeles orwungen alla sina Länder til sin Broder K. Magnus, och försötmade all sin wederwärdighet i Dannemark i samen på en ny älskarianna wid namn Christina (4). Eå at han synes hafwa varit mer ämnad at intaga hjertan, än at intaga Landskap och wiuna Kronor. Af all sin förra höghet hade Baldemar nu intet mera qwar, än at han uti sina Bref kallade sig fordom Swears Konung, hwilken Titel han sedan 1279 alt utföre brukat hafwer (5).

(1) v. Dalin berättar af Messenius, at Freden skal ändteligen blifwit fullamligen slutad i Raholm, och at det förnämligast skedd genom Peder Porfres och Offe Dyres bemedlande, men ingen af dessa omständigheter lära sinas hos Messenius, ej heller lär Vertor kunna bewisa, at K. Baldemar uppehöll sig imedlertid i Walmö. (2)

- (2) Nicolai Archiepiscopi Lundensis Chronicon hos Ludvig p. 188, A. D. Waldemar
MCCLXXVII. bellum fuit inter Danos et Noricos in Skanör et præva- Birger
luerunt Dani et ceciderunt de Noricis ultra quinque milia. Samma be- sedan
rättelse förekommer uti Chronicon N. 4. hos Ludvig p. 92. 1279.
- (3) Ericus Olai p. 70. Et hoc pacto inito, Rex Ericus cum suo exercitu
in Daciam est reuersus, comitante pariter eos Rege Waldemaro.
- (4) Diarium Wisbyense p. 178. A. D. MCCLXXIX. resignauit Dominus
Waldemarus Rex partem suam de Regno ad manus fratris sui Regis Ma-
gni et in Daniam propter quandam Christinam recessit.
- (5) Uti Brevet, som Waldemar utgifvit 1279 infra octauas assumptionis
beate Virginis in die Bernardi Abbatis, och hwarigenom han skänker til
Drottning Sophias Kammar Jungfru en gård i Loderstad, är begynnel-
sen sådan: W. Dei gratia quondam Rex Sueorum. Et annat bref date-
rat Waldembierh anno Domini millesimo CC. LXXIX. die lune post circum-
dederunt börjas således: Omnibus Christi fidelibus præsentibus litteras visu-
ris vel auditoris W. diuina miseratione quondam Rex Sueorum &c.

§. 34.

På förefresne sätt stötte ändteligen K. Magnus sin äldste
Broder afdeles ifrån Thronen, och tillagade et lika öde för sin
äldsta Son, samt et farligt efterdöme för framtiden, så at Ko-
nungars afättning blifwer hådanester et wanligt last bedröfves-
ligt ydn i Swenska Historien. Mänskliga naturen är så beskaf- Påminnel-
sad, de äro så som styras af förnuft och en mogen eftertänka, ser mid
möfkenheten ledes af exempel. Konungahögheten hade kommit til Waldemars
en lyckelig stadga sedan Ewerker Carlsons fall, och Knut Folks Regering.
unges upresning stadgade Konungawäldet genom anförarens olucka
och medhållarnes straff. Birger Jarls rådiga styrfel sdste då
mer de Regerandes helad, men H. Magnus med sitt dresluka
och de därpå följande Författningar, gjorde åter Konunga-Thro-
nen waklande, så at man uti en widd, af mer än tvåhundra
år, märker en beständig obeständighet af Öfwerhet. Den ene Ko-
nungen efter den andra blef et lefwande witne til sin efterträdares
uphöjelse, allmänna wälfärden blef et intet, och Rikets hellsständiga
het et underwark. K. Waldemars personliga fel kunna hwar-
ken dölas, eller ursäktas, men hwarutinnan han felat som
Konung, är och blifwer en obegripelighet, oaktat alla de Herolder,
som utropat de stora egenskaper, hwilka lyfte uti Hertzog Magnus,
A a a a z hwar

Baldemar
Birgersson
sedan
1279.

Dr. Co-
phia dör.

hwars präktiga och kostsamma Hoshållning wederlägger nästan til alla delar den föreburna wanlötning i arfskiftet. Och den, som med omödelighet kan döma, måste utan twiswel tilstå, at Magnus gifwit anledning til mera ondt, och förorsakat mera elände i Landet, ifrån 1274 til 1278, än K. Baldemar gjordt i hela sin Regerings-tid. Men Baldemars öfriga lefnad är en sammanhängande kädja af fel och swagheter och där af flytande misöden. Stora själar qwäfwat bitterheten af en widrig locka genom en manlig ståndaktighet, och Dioclerianus, sedan han nedstigit af Kejsertliga Thronen, ädrager sig mera högaktning genom upodlingen af sin Trädgård, än han förtjent under Purpuren. Besliga sinnen, däremot söka lindring i swagheter och dårskaper, och Baldemar dränkte alla sina wederwärdigheter uti Fruentimmers omgånge. När Baldemar efter Congressen wid Kongahäll reste til Dannemark, iämnade han sin Drottning tillika med Prins Erik och Prinsessorna Ingeborg och Catharina i Norrige. Eslöt hösten samma år 1277 begaf sig ock Drottning Sophia til Dannemark och hade med sig sin Son Prins Erik, men bägge Döttrarna blefwo ännu någon tid qwar i Norrige hos sin Moster Drottning Ingeborg (1). At Drottning Sophia warit sin Herre otrogen och öfwergifwit honom, samt försökat sig til sin Ensterson Konungen i Norrige, berättas wäl af de nyare (2), men uti äldre Handlingar är ingen anledning därtil. En uti äfkilliga Bref efter år 1279 erkänner hon K. Baldemar för sin äkta Maka, och han likaledes Drottning Sophia för sin fåra Hus-Fru. At hon ock warit i Ewerige sedan K. Baldemars affägelse är lika oemotsäjeligit (3), såsom ock K. Magnus satt sit Sigill tillika med Drottning Sophias under det Gåfwobref hon gifwit på Örnarn i Myllaby, nu Mjölby, til sin Kammar-Jungfru 1284 den 2 September (4), så at man intet kan weta, hwarpå de nyares föregifwande grundar sig. Andteligen dödde Drottning Sophia 1286 (5), sedan hon genom sin öfversiktighet lagdt grunden både til sin och sin Herres olyckeliga öde. Och kan man härutaf finna, at den berättelse, som uti Norriska Handlingar förekommer, at Dr. Sophia år 1295 gått i annat giste med Hertig Erik Langben af Langeland, måtte wara et förseende (6). Men om Drottning Sophia warit sin Herre K. Baldemar trogen, som synes sannelikt, har det säkert intet warit

rit någon regel för honom. Kan väl vara, at kärleken emellan **Waldemar** detta höga Var swalnat något, i synnerhet om **Waldemar** gif- **Birgerson** sig tid at påminna sig den del hans Gemål haft uti hans o- **sedan** lycka, men somliga hjertan äro tillräckliga för flera. Man har nämt tilförne, at **Waldemar** öfvergafl alla sina Länder i **Swe-** **1279.** **rige**, för at lefwa tilhopa med sin kära **Christina** i **Dannemark**. Uti Kongliga Rådets beslut af år 1285, uti hwilket de gifwa sit samtycke, at **K. Waldemar** måtte inmanas i häfte, beskylles han at hafwa förskutit sin Gemål, men kan hända orden böra intet på det sätt förstås (7), och torde des benägenhet för Kønnet intet hafwa varit annat än en wandrande kärlek ifrån en Skönhet til en annan. Dock kallat **Ericus Olai Christina** för **Waldemars** hustru, och säger, at han efter **Christinas** död gifte sig åter med **Catharina Grefwens** dotter af **Gutskou** (8). Så framt dessa förmålingar skedd efter **Drottning Sophias** död, kunna de ingalunda föras til hwarfen 1283 eller de förra åren. Uti det nu återopade **Nilsens** Bref af 1285 sättes inga särdeles hederliga saks- gör på dem, som hit intil wunnit denna Herrens kärlek, de äro och annars intet kända. Om **Catharina** berättas likwäl, at hon intet begärde annan Heders-Tittel än Fru (9), hwilket synes gifwa tillkänna, at **Waldemars** andra älskarinna flugit högre med sina inbillningar. Sedan **Catharina** antingen varit död, eller **Waldemar** funnit sig besogad at ändra sit tycke, gifte han sig än en gång med en benämnd **Lucrardis**, hwilken ännu lefde 1296 (10), så at hans tilgifwenhet för Kønnet följt honom til det yttersta, hwarigenom han ådaga lagt, at det varit honom lättare at lefwa utan **Krona**, än utan **Fruentimners** sällskap.

(1) *Torfaus* H. N. T. 4. p. 365. Paulo ante reditum Regis [Magni] Regina Sophia cum filio suo Erico in Daniam profecta est - - - relicta ad Regnam Engilbiorgam filiabus Ingibiorge et Catharina.

(2) v. *Dalin* p. 267.

(3) *Waldemars* Bref A. D. MCCLXXIX. infra beatus assumptionis beate Virginis in die beati Bernardi Abbatis, eller den 26. Aug. W. Dei gratia quondam Rex Sveorum universis Christi fidelibus presens scriptum visuris vel audituris salutem in Domino sempiternam. Noverint tam posteri quam presentes nos pradium quod possedimus in Lodastadhum, Margarethæ Ragnildis famule dilectæ uxoris nostræ Sophiæ contulisse perpetuo possidendum &c. Brestwet finnes liti Antiquitets-Arch. Msc. 1. 15. **Wal-**

Waldemar:
Birgerson:
sedan
1279.

Waldemars Br. Dads, Anno Domini MCCLXXX. XVII Kal. Sept. Un-
versis presentes litteras inspecturis W. Dei gratia quondam Rex Svecorum
salutem in Domino Iesu Christo. Unive'sitati vestre notum facimus,
quod in presentis illustris Principis M. Svecorum Gothorumque Regis fratris
nostri de consilio suo et consensu dilectae uxoris nostrae &c. *Peringshöldis*
Diplomat. T. 3. Drottning Sophias Br. Datt Anno D. MCCLXXX.
sequenti proxima die post assumptionem beate Virginis. Omnibus prae-
sentes litteras inspecturis S. Dei gratia Regina quondam Svecorum. Nos
facimus per presentes, presentibus et futuris, quod cum Dominus Fulco
Legifer werendiae curiam quondam Ostgothiae dictam Hushy prope filiam
dictam Aspwid, quam dilectus maritus noster Dominus Waldemarus, Rex
quondam Svecorum, post matrimonium inter nos contractum de commu-
nibus bonis nostris emerat, a praedicto dilecto marito nostro integraliter
solutio pretio, emerat, praesentialiter interfuimus &c. Drott. Sophia
Datt Datum Skeningiae anno D. MCCLXXXIII. 4. Non. Apr. Unive'sis
&c. Sophia senior Regina Sveciae &c. Omnibus notum facimus per prae-
sentes, quod nos cupientes deuotis et sanctis orationibus sororum ordinis
praedicatorum, quae sunt apud ecclesiam Sancti martini Skeningiae tunc et
in posterum relevari, contulimus et conferimus dictis sororibus ad susten-
tationem piscariam salmonum, quam in Norköponge habemus, &c.

(4) Unive'sis Christi fidelibus &c. Sophia quondam Regina &c. Noueritis
famulae nostrae Ingridi suum propter fidele servitium, molendinum
quod in Myllaby possedimus, contulisse perpetuo possidendum sub hac re-
rum conditione, quod si claustrum monialium Skeninge matura professio-
ne religionis ejusdem subjunxerit, ut coram ipsam antea in extremis la-
borare contigerit, et claustrum praenominato molendinum saepe dictum do-
nauerit, ratum habere volumus et firmum nostrorum consensu omnium li-
berorum. Ne quis ipsam super dono praedicto valeat molestare, fecimus
igitur praesentes litteras sigilli Domini mei M. Regis ac nostri munimine
roborari. Datum Marby, Anno Domini MCCLXXX quarto in crastino
post festum beati Egidii Abbatis.

(5) Chronicon Sialandiae af Arnas Magnæ - - - MCCLXXXVI. Obiit
Sophia Regina Sueciae.

(6) Peder Clauson Merrsta R. Rönika f. 806. Men denna Sophia mäte
te snarare hafwa varit R. Waldemars dotter, hwarom mer frambättre,
när där talas om Waldemars Barn.

(7) Ericus Olai p. 75. anför sielswa Brevet, uti hwilket denna målsning
göres på R. Waldemars färlösa sakers. Qui dimissa etiam uxore propria
et legitima, quasi mente captus et suae famae prodigus, ac antiqui hostis
suggestione ac instinctu, ultionis formidine divinae minime refrenatus ma-
lierculis vilibus interitum per coitum damnatum quandoque etiam et sceleri-
bus adulterii publice adhaerebat &c.

(8) Ericus Olai p. 75. Där han talar om Waldemars senare Hustru, sä-
ter hvarken ut året, när Drottning Sophia dödde eller när han gifte sig
med

med de följande. v. Dalin s. 294 säger Christina war döb 1282, och at Waldemar Waldemar gifte sig med Catharina 1283, och beropar sig på Messenius T. Birgersson 12. p. 135. Messenii ord äro dese: Sed quo tempore illa [Christina] sedan et altera [Catharina] vivis sublata, atque num Waldemaro convixerit capti- 1279.
tuo, nondum exploravi. Men Drottning Sophias döb ursätter Messe-
nius til statet af 1283.

(9) Rim. Krönikan s. 56.

Och swa fick han ena hon het Catharina
Hon war Grefwens dotter af Grefskog,
För ena Fruga hon sig slogh,
Förde intet annat namn än sike
Oft lato sig nöja med söga rike.

(10) Luerard's kallat uxor Waldemari uti et Brev af år 1296, som finnes
uti Antiquitets-Archivum i Stockholm Miscel. T. 23. Peringskölds Hite-
bol T. 1. om Folkungarna. Brevet anföres vidare wid följande §.

§. 35.

Wankelmödigheten hos R. Waldemar war ingalunda in- påminnel.
fränkt inom kärleks- sa'er, den utspredde sig öfver hela hans lef- ser wid R.
nad. Uti det föregående har man sedt prof därutaf. Då han Walde-
år 1279 affagt sig styrelsen öfver Götha Rike i Ålfhöns, förbe- mars Re-
höll han sig allenast sina Fädernegods (1). Wid det af Folk- gering.
ungarna fort därefter upväckta ovisshende, förklarade sig åter Wal-
demar, at han lednade wid sin enstilla lefwerne, och hade
hans misshöje funnat hafwa swära påsägder, emedan han
hade oaktat sin olycka många wänner både innom och utom Ri-
ket, så framt en sådan Herre som Waldemar funnat wara far-
lig (2). Jefe deston:indre hade uproriskt seft funnat berjena sig
af hans estadighet til Rikets obestånd, hvariket man i synnerhet
skal hafwa försarit wid Götörping, under Folkungiska kuster,
då hela Riket förklarade sig för honom, och Waldemar war så-
ledes sin Broder Magnus til alla delar öfvermägtig, men afflog
lde deston:indre Riegeringen frivilligt (3). Edermera har Wal-
demar gjort en ny affsägelse i Ekeninge, och har tillika bifogat
der wilkor, at om hon på något sätt bröt däremot, skulle Rikets
parna hafwa rättighet at sätta honom i bann. Waldemar skal
och hafwa gjort en dylik förklaring på Mora Ting, där Riket &
nyo genom ett allmänt bifall blef updraget at R. Magnus. Dese
äro

Waldemar
Birgerson
sedan
1272.

äro de sammangyttrade omständigheter, som Ericus Olai uprepat, då han skal wisa nödwändigheten utaf Waldemars inmanande i fångelse: men det sker så oredigt och inweflat, at man snart skulle tro, at det skedd med flit, til at bemantla och skola en illak sak. Man wet intet om den affägelse som blef föranstaltad genom Danska Konungen Erik Glippings bearbetande wid år 1284. skal hänföras til någon af de nu omrörda. Ericus Olai har ock anført en del af detta afstående, uti hwilket Waldemar kallar sig Swears Konung, men Magnus däremot nämnes allenast Hårtig (4). Så wida denna affägelse gäddt för sig 1284, som hela sammanhanget hos den nämnda Historiekrifware synes medgiffwa, har man, året därefter, ändteligen fattat beslut, at Waldemar skulle sättas i behörigt förwar, men som han war då intet i Riket, blef man

Waldemar
insatt på
Nyköpings
Slott.
1288.

nödsakad at dröja därmed til år 1288; då Waldemar blef insatt på Nyköpings Slott i säkerhet, dock med nödwändigt underhåll och anständig upwakning. Magnus kunde då intet se förut, at hans egna Söner trettio år därefter skulle på samma ställe uti et långt swårare fångelse sluta sina dagar. På detta sätt blef K. Waldemar utaf sin yngre Broder icke allenast beröfswad Krona och Spira, utan ock hellswa Friheten. Här uthärdade Waldemar sit widriga öde, så länge K. Magnus lefde. Sedan K. Magnus wardt död, förwandlades Waldemars fångelse uti en friare lefnad, så at honom länades tilstånd at gå lös och ledig innom Slottet, hwara synes följa, at Arresten varit nog hård tilförene. Omfider säges, at K. Waldemar slutat sina dagar på Nyköpings Slott 1293, et öfwerlygande exempel på lyckans ostadighet, och et olyckeligt offer för anhörigas äreshuka och en wärlustig obetänksamhet. Man har följt wid Waldemars dödsårs utsättande, det som enhälligt af våra Historiekrifware medertagit är. Men af et Bref daterat 1296 ser man likwäl, at Waldemar war ännu i lifwet, emedan han därutinnan skänker åt sin betjent Bo Polen sin gård stora Wiby med sin Hustrus och sin Söns Junker Eriks samtycke, och på detta sätt wet man wärfeligen intet, när K. Waldemar aflidit (5). Om han varit drog och högsint under den tiden han suttit på Thronen, wet man intet. Någon besynnerlig högdragenhet plågar sällan falla på wärlustigt folk. Men under sin förnedring har han underfundom varit

nd

ndstän för mycket ödmjuk. Des bref af år 1279 wisar prof där: **Waldemar Birgeron sedan 1279.**
 utaf, ty här bekänner Waldemar, at han under sin regering (diebus nostris) med orätta och med arghet (mala fide) hafwet innehållit hufvud-tiouden af sina allodial gods, och det af en wederskyggelig wårdslöshet, hwarföre til undwifande af själawåda, han öfwerlemnar til Biskopen i Skara och des efterträdare sin gård Lundby, såsom årsättning, til ewärdelig ägo och besittning (6). En wanhederlig afbår kunde aldrig wara uppsatt uti hårdare ordalag. Kramzius har en besynnerlig utlåtelse och jämförelse emellan dessa bägge bröder, då han säger, at efter sit tycke war Waldemar uti et stilla lefwerne långt lyckeligare än Magnus (7). Man skulle kanske tro, at ömheten war philosophiskt. Men huru kan den anses för at lefwa i stillhet, som aldrig war stilla, utan i sängellet? Alt nederlägga eller undwika höghet med berådt mod och stadgad estertänka, är stort, hederligt och kan hända lycksaligt. Men at förlora högheten genom otillbörlig wållust och orklöshet, är en usel och ömfanswård lycka, och kan man så mycket mindre anse R. Waldemar för lyckelig, som lycka utan stadgadt förstånd och wåra begäressers tyglande, lär wara omöjlig.

(1) Denna omständighet är antecknad af Olaus Petri uti R. Waldemars lefwerne.

(2) *Ericus Olai* p. 73. Sed etiam frater Regis senior ætate et dignitate, Dominus Waldemarus de amissione Regni minus bene contentus multos intra Regnum et extra habuerat fautores et amicos.

(3) *Ericus Olai* p. 82. Præcedente etiam tempore cum totum robur exercitus Regni Sveciæ se ad ipsum (Waldemarum) contulisset et oblectum fuisset castrum Jenecopense, viribus et potentia per omnia prævalens ipsi fratri suo Domino Magno, prædictam resignationem firmam atque ratam habere voluit.

(4) *Ericus Olai* p. 75.

(5) Detta bref är märkwärdigt och lyder så: Omnibus Christi fidelibus quibus præsens innotuerit scriptum, Waldemarus quondam Sweorum Gothorumque Rex salutem in omnium saluatore. Tenore præsentium constare volumus tam præsentibus quam futuris, quod dilecto famulo nostro Bo Polæ ac heredibus ejus legitimis curiam nostram, quæ dicitur Wiby Magna, cum omnibus suis pertinentiis mobilibus et immobilibus pro suo fidei servicio libere possidendam ac pro voluntatis suæ arbitrio ordinandam de consensu prædilectæ uxoris nostræ, nec non dilecti filii nostri Domicelli Erii, dono perpetuo assignamus, exposcentes nihilominus karissimi Fratruelis nostri D. B. Sweorum Gothorumque Regis illustris beneplacitum

Waldemar
Birgerson
sedan
1279.

huic nostræ donationi adhiberi. Quia vero non solum dicta sed etiam facta mortalium obliuionis sentiant dispendium, ne nostræ donationis seu assignationis tam voluntarie et rationabiliter celebratæ pereat testimonium, præsentem litteram sigillo nostro et sigillo dilectæ uxoris nostræ ac discretorum virorum videlicet Hari advocati Nychopenfis, Gardiani Fratrum minorum ibidem, et Confessoris nostri Fratris Thostonis sigillis fecimus communiri per ipsum omnium nobis succedentium perpetuo calumniam excludentes. Datum Nykopie anno Domini MCCXCVI in festo mathei Apostoli et Evangelistæ. Originaler af detta bres förvaras i Antiquitets-Archivum i Stockholm Miscell. 2. 23. Under breswet äro fem Sigill. Waldemars Sigill 3 Lejon utan hjertan. Inlc. Sigillum Waldemari Fris Regis Suecie.

- (6) Omnibus &c. W. Divina miseratione quondam Rex Suecorum Recognoscimus et publice protestamur, Nos decimas capitales de bonis nostris Patrimonialibus diebus nostris negligentiam solam, quæ ab omnibus detestanda est potius quam alleganda pro causa assignantes, detinuisse injusto iure et mala fide &c. Datum Waldingbierh anno Domini Millefimo CCLXXIX die lunæ post circumdederunt.
- (7) Kranzius Svecia L. 5. C. 25. p. 313. Sed munera nec dum intellecta Dei, privatim consensescere, ita prorsus ambiunt mortales imperia, nescientes, quod in sublimi minor sit agentibus licentia Ego ex duobus Waldemaro et Magno, sortem prioris fortunatiorem putavi.

§. 36.

Waldemar
mar
Barn.

Konung Waldemars barn wore åtskilliga, men wære Historie: Skrifware äro nog skiljaktige och oredige åsven i den delen af K. Waldemars historia. De nyare nämna allenast Erik, som dödde i sin barndom, Margareta, Marina, Rikisa och Sophia (1). Men till dessa bör man tillägga den yngre Erik, som blef insatt på Stockholms Slott, samt dottrarna Ingeborg och Cathrina, utom Waldemars öfsta son med Jutta. Waldemars och Drottning Sophias äldste son Erik dödde 1268. Den andre sonen, som ock blef kallad Erik, war tre år gammal, då Konungens bröder gjorde inbrott i Västergöthland, och Waldemar blef fången, efter hwilken räkning han warit född i det senaste 1272, och bör således intet med den förra förblandas. När hans Herr Fader for til Dannemark efter Kongahålls sammantråde, blef Prins Erik någon tid qwar i Norrige med sin Fru Moder och hustrar, men fölgde likwäl fort därefter med Drottning Sophia til Dannemark. Då K. Waldemar efter gjord förlikning med Håns

Hårtig Magnus 1278 reste til Sverige, blef Prins Erik såsom Baldemar gislan lämnad qwar i Dannemarf (2), och här efter nämnes den Birgerson ne unge Herren intet på lång tid i historien. Förmodeligen har sedan han blifwit upfostrad hos sin Fru Moder, då Baldemar gjorde 1279. sina resor af och til emellan Sverige och Dannemarf, och efter Drottning Sophias död har han förmodeligen uppehållit sig i Sverige, emedan Torkel Knutson genast efter Magnus Ladulåses död kunnat försäkra sig om hans person och insätta honom på Stockholms Slott. Meseenius berättar, at rykte warit, det den ne Prins eller Junker Erik blifwit i sit fängelse halshuggen och begrafwen i tysthet i Riddareholms Kyrkan hos sin Fader-Broder K. Magnus. Om så är, torde det wara förrättadt antingen på Birgers eller des tilltagna bröders anstalter, ty med Torkel Knutsons tänkesätt synes det intet wara öfwerenskommande. I medlertid åtnjöt Prins Erik under sit fängelse all anständig och hederlig förplågnung, dock war honom intet tillåtet at gå utur Slottet. Men huru lindrig denna inmaning warit, war det likwäl et fängelse och et straff, och de påminnelser, som Olaus Petri gjort hårdswer, synas wara ganska grundeliga, nämligen, at när någon skal straffas, bör misgärning gå förut, och at öfwerbeten sådt befallning at straffa det som gjordt är, och intet det som til öfwentyras ske kan: ty om sådana Regeringslagar antagas, at möjliga gärningar, innan de wärkställas, skola beifras, kan ingen säkerhet och ingen trygghet wäntas. Rättwisan är själen af et samhälle, des lagar äro heliga, och deras förfränkande äro ofta öfwen här i werlden med näpst förknippade. Uti våra tider har man ment, at Meseenius bedragit sig, då han säger, at Baldemars äkta son Erik blef fångslig insatt på Stockholms Slott år 1291, utan at han irrat sig på Baldemars naturliga son af samma namn, efter man menar, at en arfwinge til Kronan wäl någon gång imedlertid blifwit omtald, så framt han ännu lefwat. Men man lär då intet erindra sig, at Ericus Olai, Olaus och Laurentius Petri samt Johannes Magnus berättat det samma, så at om Meseenius i detta mål blifwit bedragen, har det åtminstone intet skedd efter lösa gifningar utan efter trovärdiga witnessbörd. At Prins Erik för öfrigt intet är aldeles onämnd, under dessa omwäxlingar, kan inhämtas af det föregående. At han

Waldemar
Birgersson
sedan
1279.

lesfwat i mörker, sedan han kommit tillbaka til Sverige, är ej så särdeles underligt: Han kan ej hafwa varit mer än 14-år gammal wid sin moders död, en förtroct Prins af denna ålder kunde intet göra sig särdeles märkwärdig, och det hade varit önskeligare för hans egen säkerhet, om ingen wetat, at han varit til (3). Af Waldemars döttrar, har man ingen vidare under rättelse om Cathrina, än hwad som i det föregående finnes omrördt. Ingeborg blef förmåld med Gref Gerhard II. af Hollsten, hwars Biläger firades i Löödse 1275. Här om är tal tillförne. Gref Gerhard af Hollsten har haft åtskilliga barn, men dessa tillägnas gemenligen åt Adelsheit Baronesan af Warberg, det kan dock synas troligt, at Gerhard's son Waldemar, som blef slagen 1306, varit K. Waldemars doterson. Då mycket lär wara oswifwelsaktigt, at K. Birger löst in wid år 1299. de fastigheter, som varit tillsalna åt Prinsessan Ingeborg's barn efter deras Modersfader, för 1300 mark Silfwer, hwaraf lär wara oemotfägligt, at hennes äktenskap varit wälsignadt med arfwingar (4). Margareta gick in i Ekeninge kloster 1288. Peringskjöld nämner ock Margareta, men hon skal wara född af Lucrardis och blifwit Abbedissa uti det nämnda kloster (5). Detta strider likwäl emot den berättelse, som man har af Ericus Olai, hwilken säger helt tydeligt at hon war Waldemars och Drottning Sophias Dotter, hwilket man ock af sielfwa årtalet synes böra sluta (6). De måst namnkunniga af K. Waldemars och Drottning Sophias döttrar äro Rikisa och Marina, hwilkas Bröllop sted på en gång i Nyköpning 1285 (7). Den förra Rikisa blef förmåld med Wribislaus Hårtigen af Calis, hwilken sedermera blef Konung i Polen. Deras Dotter het ock Rikisa, och blef förmåld med Wenceslaus Konungen i Böhmen, och efter hans död med Rudolf af Österrikiska huset, äfwenledes Konung i Böhmen (8). Marina blef gift med Gref Rudolf af Diepholt. Utiföregående §. är anfördt af Norrsta Krönikan, at Drottning Sophia K. Waldemars gemål skal hafwa trädt i giste med Hertig Erik af Langeland år 1295. Drottning Sophia war då redan för många år död, så at det intet kan wara riktigt, men som denna Sophia war laglig arstagare efter Prinsessorna Agnes och Gutta, och hon fallas uti de bref och affed, som häröfwer uprätts

K. Walde-
mars barn.

rättades, Sophia af Ewerige, är all sannolikhet at hon varit Waldemar
 R. Waldemars Doter, och intet des förra Gemål (9). Af så Birgersson
 många barn som R. Waldemar lämnat efter sig äro nu mera, sedan
 1279.
 som man kan påminna sig, inga ättläggare i lifvet, undantagans
 des af des naturliga Son Erik, om hwars öden man nämnt til-
 förne uti näst föregående 24 §. Men af denna Erik Waldemar-
 son har man en talrik Släktlinia, ty alt hwad Leyonhusfreud
 och Löwenhaupt heter härstammar från honom på Widdernet,
 och kan man hwarken bestylla Peringskjöld, v. Eshank eller
 Mesenius för upfinnare af denna ättlinia, utan grundar den sig
 på sådana esterrättelser, som innom sielfwa Släkten varit förwa-
 rade, och finnes samma Langsedgatal både hos Sophia Brahe,
 Rittershusius och flera, hwilket säkert intet af nyligen upptäckte
 underwinnningar hafwer sin uprinnelse. Och på detta sätt leda
 ganska många äfwen nu lefwande Swenska släkter, som uti Ley-
 onhuswudska ätten äro inympade, sit ursprung från R. Walde-
 mar, och härstamma i det hånseende både från Swenska och
 Danska Kongliga husen alt ifrån Hedenhöds. Hwad uti Kyrko-
 wäsendet förelupit, medan R. Waldemar regerat, skal framdeles
 på wederbörlig ort omständeligen blifwa utfördt.

(1) von Dalin s. 239. Botin utläst til Swenska Historien s. 263.

(2) Chronicon Erici Pomerani Anno Domini MCCLXXXVIII. Rex Walde-
 marus rediit ad Sveciam filio pro obside relicto. Obiit Papa Johannes.
 Så wida denna Waldemars resa til Ewerige förbindes med Påstwens
 död, lär årtalet böra wara 1277. ty då dödde Johannes XXI, den
 16 Maji. Och på denna anledning måste här menas den resa, som Wal-
 demar gjorde til Ewerige, när han förfunnade Magnus fria på Santa,
 hwilket ock påfar sig ganska wäl med de andra omständigheterna. Då
 det som här i sielfwa §. anföres bör här efter rättas.

(3) Så framt det wore aldeles otwifmelaktigt, som Hvitfeldt säggt, at Prin-
 sekan Jutta kommit til Ewerige 1273. lände man ock af Waldemars
 sålta sons ålder sluta, at den Prins Eric som Fadren tog med sig til
 Norrige efter Hofwa omwäsendet, intet kunde wara född af Jutta, ty den-
 ne kunde då intet wara stort mer än års gammal.

(4) Ericus Olai p. 86. Item ipse (Birgerus) emit bona immobilia decisa
 filii Comitis Hollatiae et Schawenburg ex Ingeburge filia Regis Walde-
 mari pro MCCC. marcaram argenti ponderis Colonienfis juxta compo-
 sitionem factam in Helsingborg.

(5) Peringskjölds Ättebok T. 1. om Follungarna.

B b b 3

(9)

Magnus Birgeron. (6) *Ericus Olai* p. 80. Eodem anno, 1288, intravit Religionem Skennin-
giz Domicella Margareta filia Regis Waldemari et Reginz Sophiz.

(7) *Alt Bröllopet* stod på en gång år tagit af *Ericus Olai*, men årtälet
är af *Olaus Petri*.

(8) v. *Dalin* s. 239. *P. J. Spener Sylloge Genealogica* p. 828. om *Præ-*
misslaus: Ex alia Conjuge Rixa Svecica filiam ejusdem nominis suscepit,
quæ Wencellao Regi Bohemiæ nupsit, unde hic 1300. Rex Poloniz . . .
Post Wencellaum, Rudolphum Austriacum eadem Rixa habuit maritum.

(9) *Peder, Clauson N. Kr.* s. 806. 808.

16. Cap.

Om

Konung Magnus Birgeron Ladulås.

§. I.

Sär Konung Waldemar steg neder af Swenska Thronen,
intogs den af den yngre Broder R. Magnus. Våre hafs-
deteknare äro merendels ense om at lasta den förra och be-
römma den senare. Hof och mätta äro likwål nödwändiga i all
ting. Konungar äro ock människor, och den som wil granska
medlen och sättet, huru Magnus Birgeron steg up på Swenska
Konungasätet, måste wara mycket intagen af fördomar, om han
berömmar et sådant företagande. Utas våra gamla Historieskrif-
ware är ingen mera opartisk än *Ericus Olai*. Han berömmar
R. Magnus, moden war sådan, men han förtiger likwål intet,
huru andre om honom yttrat sig: hwarföre han ock tilstår, at
han funnit Historieskrifware, som sagt, at Magnus på intet an-
nat sätt blifwit Konung än genom ordtt och öfwerwåld (1). *Cor-*
ner talar på samma sätt, och wisar åtminstone, hwad man tänks
te utomlands om denna förändringen (2). I synnerhet synes det
icke allenast owäntadt, utan nästan lösligt, då man påstår, det
Magnus emot sin wilja blef twungen at emottaga Regeringen.
Kan wäl den sågas wara twungen at blifwa Konung, som betes-
nar sig af utländsk makt til at störta sin Lagliga Öfwerhet, låter
fröna sig följande året, och sedermera alt utföre brukar Konungs-
sliga

sliga titelen, samt regerar och föranstaltar efter behag? Det kan Magnus
 vara troligt, at han låtit genom många böner och föreställningar Birgerson-
 öfwertala sig, at emottaga Konungawäldet, då Waldemar i U-
 skands å nyo affagt sig all rättighet til Riket (3), på det han Magnus
 måtte hafwa den skänad at blifwa ombuden at göra det, som
 han obuden gjort. Ja man påstår och, at han welat antwarða
 Riket tillbaka åt sin Broder, om han fått lof därtill af de förnäs-
 ma (4). Sådant förblindar inga andra än swaga och närstynta
 ögon, och at såga sanningen, hwad kunde wäl Magnus så och
 taga emot wid Waldemars senare affägelse, som han intet tagit
 och fått långt förut? Til ytterligare bewis om Magnus Birgers-
 sons jämna fogelighet, anför Meßenius, at Magnus intet låtit
 kröna sig förr än år 1277 om Pingsten uti Upsala, sedan han
 dagen förut med enhälliga röster och trånga böner låtit beweka
 sig at blifwa Konung, och at förut han intet brukat annat he-
 dersnamn än Hårtig (5). Man har likwäl bewist, at han kallat
 sig Konung redan år 1275 och låtit kröna sig år 1276 (6).
 Om man behagar inwända, at gamla Krönikorna kunna vara
 felaktiga, hwilket dock bör först bewisas, intet med gifningar, us-
 tan med otwifelaktiga handlingar, och det återopade breswet
 kunde vara oriktigt, fast det är affkrifwet af Originaler; så äro
 likwäl andra bref, som styrka Krönikornas tillförlåtelighet: Ty ge-
 nom et bref af år 1276, gifwet Westerås på hans första Nie-
 gerings-år, kallar Magnus sig Ewearnas Konung (7), och uti
 et annat af 1277, daterat den 21 Martii första året efter dess Krö-
 ning, brukas samma titel (8). Man kan då med all trygghet för-
 blifwa wid det som förut berättadt är, at Magnus tagit Niegerin-
 gen emot såsom Konung 1275, och låtit kröna sig 1276, innan
 de sedermera utgutna böner kunde hafwa någon wärkan. Man
 har fördenckul intet skäl at afwika från det man tillförne sagt, at
 Magnus Birgerson genom åregirighet och wäld tilågnat sig Niege-
 ringen, då dess äldre Broder K. Waldemar ännu intet genom
 någon Riksförbrytelse förwärfkat Kronan. Men därföre påstår
 man intet, at samma orättwisa besläctat alt utföra hans öfriga
 Regering. Twärt om man lär finna, at han som en stor Ko-
 nung gjort mycket godt, så at både Konung och Riket uti hans
 tid varit wärdadt hos alla påstgränsande Makter; ehuruwäl af-
 wen

Magnus men genom hans egna författningar, man lätt funnat se förut, Birger Jon at denna lyckalighet och anseende intet borde råcka särdeles länge. 1276. Den bör anses för fullkomlig, som har minsta selen, annan fullkomlighet bör intet önskas en gång. Och efter den grundregel intager wärfeligen K. Magnus et hedrande ställe ibland stora Konungar, ehuru väl hans åtkomst til Regeringen aldrig kan berömmas; så framt upror och undersåtarnes elände, som utan svårighet funnat undvikas, intet böra anses för stora Herrars dygder och hedrande egenheter.

(1) *Ericus Olai* p. 70. Dicunt alii, quod Dux Magnus non aliter fuerat electus in Regem, nisi quod armorum vi fratrem suum eiecerit et Regnum per potentiam occupauerit.

(2) *Corner Chronica Novella* p. 930. A. 1279 Waldemar exulatus Rex Sweorum dedit se in gratiam fratris sui Magni Regis, qui violenter se ingesserat ad regnandum, secundum Chronicam Danorum, qui ipsam cum decenti familia apud se tenuit ad tempora vite sue, sed oportebat primum ipsum renuntiare omni juri suo, quod in prædicto Regno sibi competere asseruit, et sic Magnus frater suus Regni illius gubernacula obtinuit.

(3) *Ericus Olai* p. 81. Qui Waldemar postmodum ad fratres suos accedens in Askanås et asserens sibi terreni Regni gloriam vilescere, fratri suo Domino Magno instanter supplicauit, ut accepta sua resignatione ipse pleno jure cum Regis nomine Regnum suscipere gubernandum. Tandem devictus ab ejusmodi instantiis, ipse Dominus Magnus, quamvis difficulter, ut dicunt, resignationem admisit et Regnam consentit recipere. *St Laurentius Petri* wet man annars at Ustånås war belåget på Åkerön.

(4) *Laurentius Petri* uti K. Magnus Ladulåses lefwerne. Såsom boken intet är tryckt, wil man anföra hans egna ord: „Erföre endoch K. Magnus wäl hade warit tilfrids med Regementet, såsom han och uti Rikens Råds åhöro en tidh uttrodeliga lät sig förnimma, at han Riket uti sin Broders Waldemars händer antwårda wille, liqueß kom thet ide, för thenna K. Waldemars ofladigheets skull, ther till, the samma Rikets Rådth stodo ther hårdt emot, och bådhe K. Magnus, at han thet ingalanda gindra wille.” Hela denna utlåtelse lår wara tagen, af de i förra anmärkningen anförda ord af *Ericus Olai*, men meningen är just intet den samma til alla delar.

(5) *Messenius Scandia* T. 12. p. 130.

(6) Man kan se här om föregående 15. Cap. 28. §. n. 5 och 6.

(7) Brevet finnes i Original i Riga afkrifwet och meddelat af *Ettars Råd* det Langebek. Begynnelsen är: Magnus Dei gratia Rex Sueorum &c. Slutet: Datum Arusie anno Domini MCCLXXVI anno Regni nostri primo. Samma brev kommer framdeles at nämnas och vidare anföras.

(8) Brevet finnes uti Örnhielms Diplom. T. 7. Magnus Dei gratia Rex Magnus
Sveorum &c. Universitati vestre constare volumus et liquere quod nos Birgeron.
curiam Flatzsta cum omnibus pertinentiis suis, sororibus in Sko ex parte 1276.
Domicelli Karoli rite collatam &c. Datum arulii anno Domini MCCLXXVII.
pridie Kal. Aprilis coronationis nostrae anno primo. Messenii förnämsta
skäl är, at K. Magnus Birgersons Testamente är dateradt 1285. des åt-
tonde Regerings-år: men han har intet i alt tagit, at Testamentet är da-
teradt in Cathedra Petri eller den 22 Februarii, hwilken dag utan twiswel
infaller uti des åttionde regerings-år, som bör räknas ifrån Pingssten
1276, som hwar och en kan finna när han behagar räkna efter.

§. 2.

Så mycket man kan finna, war Riket uti et fördelaktigt til-
stånd stadgadt, på den grundwal Birger Jarl lagt, hwilken K.
Waldemar hit intil följt af en naturlig fromhet, då Magnus
började sina rörelser til at störta sin Broder från Thronen. Et
öddande frig bles därigenom upståndt i hjertat af Riket. Hårtigens
hastiga och oförmodade seger, Waldemars fångenskap, affägelse
och flykt ur Riket satte Magnus för en tid uti rolig besittning af
Riegeringen; emedan Waldemar bestört och modstulen af första
motgången öfvergaf sina wänner och medhållare, hwarigenom de
blefwo trungne at wända sig ifrån en Herre, som hwarken wille
eller kunde hjälpa sig sielf. Magnus bles fördensful uphögd til
Konungsliga wärdigheten utan särdeles stora swårigheter. Hans
lycka hade skyndat i en så flygande fart, at det ej warit under-
ligt, om han äfwen under sielfwa Kröningen hade warit twelhög-
se, om alt detta warit en dröm eller ej. Men därmed war än-
nu intet alt bestädt. K. Waldemar hade, oaktat alla sina swag-
heter, ännu många wänner i landet, som i synnerhet wisade sig uti
rörelsen wid Jönköping, hwarom Ericus Olai endast nämnt nå-
gra få ord. Deputan kunde Grefwarne af Hollsten, som woro
raske och tiltagsne Prinsar, göra mycken olägenhet, i anseende til
förbindelsen och giftermålet, som Gref Gerhard II. af Hollsten och
Schauenburg ingådt med K. Waldemars Doter. Det war då
angeläget, at förekomma sådana anläggningar, hwilket aldrabäst
kunde ske genom giftermål med en annan Hollstensk Prinsessa el- R. Magnus
ler Fröken. Magnus förlofwar sig fördensful med Gref Gerhard för mål er
den 1:3 Doter Helwig, och bles således Swäger med K. Waldemars sig med en
Sw. R. S. 2. Del. E c c c Swär Hollstens
Prinsessa.

Magnus Svärson Gerhard II. På detta sätt kunde all fara ifrån den Birgersson. fanten förebyggas. Och ser det ut, som detta måtte varit en af
1276.

de måst drifwande ordsaker; ty Brudarnas personliga egenskaper, uti äktenskaps-förbindelser, fåsta sällan Konungars wäl, i synnerhet hos Prinsar, som intagne af Regeringslystnad aspaga alla steg efter uträkningar och stats-affigter. Så framit något dylikt ej kommit i öfverwågande, har man swårt för at finna ordsaken, hwarföre K. Magnus uti så tinfuga och wädeliga omständigheter skyndat så mycket med sin förnämning: ty samma år, som han wardt frönt om Pingsten, firade K. Magnus sit biläger i Kalmar wid Mårtens-måsan med förenämnda Hollstenska Prinsessa (1). Därför i Wästmanland, när intil Strömsholm, med tre nästgränsande Häradar, Fällingsbro, Åkerbo och Endåringe blef anslaget til unga Drottningens Lifgeding (2). Swilka Dyffe Prinsar, och om någre, varit närwarande wid förnämningen, wet man intet; emedan merendels alla denna tidens fördrättningar äro så blandade med de nyares gifningar, at man måste bruka mycken warsamhet til deras utredande: men at Kungliga Bruden med anständig suite ankommit, lär wäl intet kunna nekas. Man har sedt af det föregående, at K. Magnus strax efter Bröllopet gjorde sig färdig at bryta in i Eskåne med härsköld, och torde denna fiendtlighet hafwa varit första frukten af Hollstenska hjonelaget; ty Hollstenske Herrarne hafwa altid haft waksamma ögon på Dannemarks förswagande. Alla de anledningar, som af våra andra Historie-skrifware upgiswas til Swenska segden, äro blotta gifningar: Detta är äfwen så, Läsaren tilhörer at döma om sannolikheten.

(1) *Ericus Olai* p. 67. Coronatus est autem (Magnus) in festo Pentecostes (1276) et in festo Martini celebravit nuptias suas Calmarnie, accepit in uxorem filia Comitis Holsatiae Gerhardi senioris nomine Helewig. *Chronicon* N. r. hos Ludewig p. 31. A. D. MCCLXXVI. Eodem anno Magnus Sveorum Rex duxit filiam Comitis Gerhardi Holsatiae in uxorem. *Chronicon* hos E. Benzeliu M. Eccl. MCCLXXVI. coronatus est in Regem Sueciae Magnus Ladelaas, et eodem anno circa festum Sancti Martini duxit uxorem Dominam Helvigh filiam Canuti Holsatiae, i Rället för Canuti bår låsas Comitis.

(2) *Ericus Olai* p. 68. v. Dalin p. 263. nämner häraderna.

§. 3.

Om Konung Magnus Birgerson ägt Broder af samma sinne: **Magnus**
lag, som Herren sjelf hade, torde det luga, som Riket wunnit **Birgerson**,
genom Danska freden och Konung Waldemars affägelse, intet wa- **1276.**
rat särdeles länge. Men deras böjelser woro långt annorlunda.
Härtig Erik lär blifwa fullkomligen asmälad, då man säger, at
han warit en god och from Herre, hans lifstid blef ej heller **H. Erik**
särdeles lång, emedan han dödde 1276 (1). Man har tilförne **dör.**
anmärkt, at någre Langsedgare eller Genealogister berättat, at
Erik warit den Swenske Härtig, som blifwit förnåld med
Mechtild K. Abels Anke-Drottning från Dannemark. Om det **Efterkom-**
ej har sin riktighet, wet man intet huru hans gemål hetat, ej **mande.**
heller hwarifrån hon warit. Hans enda Doter Ingeborg blef
gift med Johan I. af Sachsen-Lauenburg, och är hon Stam-
Moder för hela Lauenburgiska huset, och således icke allenast til
Drottning Cathrina K. Gustaf den I:s Gemål, utan ock til H. Frants
Albert, som är nog bekant i Swenska Historien (2). Huru H.
Bengt warit sinnad, wisade han tydeligen på Trandjans eller
Strängnäs Herredag, då han welat upoffra alt sit faderne-gods
för sina Bröders förening, hvarsöre Riket ock i honom wördat
en wälgörande Herre, utaf hwilken ingen oro funnat besaras.
Men K. Magnus blef ändå utsatt för nog stora farligheter äfwen
i sit eget land, hwilka hade sin källa uti en alt för mycket utmärkt
tilgiftwenhet för utlänningar. Om man wil estersöka ursprunget
til en sådan bewågenhet, utan djupsinnig konst och lånta uträk-
ningar, torde den wara snart funnen. Antalet af K. Walde-
mars wänner war ganska stort, och ingen twiswel kan wara, at
ju många warit mislynte öfwer en god Konungs fall, hwilken
man intet kunde förebrå annat än ömsinta sel och swagheter, som
aldrig eller sällan slå ut til andras förtryck och förolämpning.
K. Magnus stadd uti wilrådighet hwem af de inländska han fun-
de förtro sig, sökte förbinda sig främmande, hwilka förmodades
skola blifwa så mycket mer wänfaste, som deras wälsfärd beror-
de i synnerhet på Konungens wälbehag och wälgång. Utaf dessa
främlingar woro Petter Porse och Ingeimar de måst gynnade och
måst bekante, bägge ifrån Dannemark. Petter Pors war ifrån
E c c c 2 **Hal.**

Magnus
Birgersson
1276.

Halland en måfrig och rik man (3). Han hade försträckt K. Erik i Dannemarf en summa penningar, för hwilken han sådt anwising på den fordran, som K. Erik hade hos K. Magnus. När Petter Pors kom til Ewerige, förstod han at ställa sig så wäl in hos Konungen, at han blef uptagen ibland de förtrognaste och fick et Slott i förlåning, uti hwilket han war efter tidsens bruk enrådande. Man wet likwäl intet, om det war Åkerwold eller något annat, fast de nyare behagat så anförä. Wil man tro Ericus Olai, har han af detta Slott gjort et rösware-näste (4), hwilket wisar, at K. Magnus warit nog frifostig med sit förtroende, och i wänne-walet intet warit särdeles lyckelig. Wid et tilfälle då K. Magnus wistades i negden, blef han buden til gäst af Petter Pors, och Konungen insann sig utan wakt på Slottet. Öfwer bordet, då Konungen blef mycket wäl sågnad, låter Pors K. Magnus förstå, at han wore fången, och skulle intet slippa ut, innan skulden wore antingen betald, eller ock nöjaktig anwising til wiß asräkning wore lämnad. Laurentius Petri lägger til, at Porsen twang K. Magnus at förplika sig med ed, det han hådanester som hit intil skulle blifwa icke destomindre med samma wänskap och förtroende benådad. K. Magnus fann sig således föranlåten, at lämna anwising på Löödse Slott och Län, utaf hwars inkomster Porsen kunde gjöra sig betalt. På dessa wilkoren blef Konungen lösgifwen, och fullgjorde så fullkomligen sit med ed bekräftade löfte, at Porsen förblef uti samma nåd som tilförne. Ingemar skal ock hafwa warit en Dansk Adelsman, fast man intet wet, om han på Erik Olsons eller någon annans kostnad blifwit adlad. Hans ynnest hos Konungen steg så högt, at han ock fick til hustru en af Konungens egna släktingar. Man säger gemenligen, at Ingemars Fru war Konungens egen Öfster Helena, men det säger hwarken Erik Olson eller Johannes Magnus, fast hela denna funskap af den förra är hämtad (5). Ingemar som en nedrig själ kunde intet finna sig uti sin öförtjensta lycka, utan blef stält och upblåst, samt förfäktade i synnerhet de inhemiska. Som alt hwad K. Magnus har gjort, anses som de utwäldaste dygder, så at sielswa felen ombyta sin natur, har man ock sunnit tjenligt at rosa och uphöja detta Konungens förhållande, under sken, at de Swenske, och i synnerhet de Ups

lands

länstse varit grofwe, dumme och bondakrige (6). Detta har icke Magnus det ringaste teken til sannolikhet, emedan Swenska folket har uti Birgersön. 1276. alla tider icke allenast mycket rest, utan ock varit mycket benäget at rätta sig efter främmande seder. Paris och Rom, som denna tiden ansågos för at wara Europas högskolor, besöktes flitigt så wäl från vår Nord som från andra orter. Et ständigt tillflyttande med främmande war defutan alltid tillräckeligt at meddela så mycken sticck och artighet som de främmande kunde äga. De utländska Prinsefor och Prinsar som kommo i landet, de tidiga sammanträden som varit anstälde med utländska Färstar kunde intet sela at wäcka upmuntran til så mycken anständighet, som de nästgränsande Nationer ägde, hwilka likwäl aldrig blifwit skulde för mera grofhet än andra folkslag i Europa. At göra detta Konungens updrande ännu smakeligare, anföra de nyare, at Konungen märkte, at oss Swenska fattades ganska mycket uti wisja wetenskaper och konst, hwarföre han befordrade utlänningar til täflan för de inhemiska (7). Som en sådan utlåtelse synes äfwa bewis, Konungens nåd för utlänningar. äberopas Ericus Olai, man han talar intet om konst och wetenskaper, utan endast om frigswäsendet och Officerare, som infallades i landet, hwilket utan twiswel kunde wara nyttigt (8). Men at sådana nykomne utlänningar genast skulle uphöjas öfwer alla andra, och de insödde utslutas, lär med möda kunna ursäktas, och må man bekänna, at de inhemiske siugo wackra dygdemönster uti Vorseu och Jngemar. Öfwer denna senares utmärkta ynnest beklagade sig Folkungarne hos Konungen, och tillägnar man Konungen et ganska moget och wälbetänkt svar, at han wid belöningsars utdelande hade endast affeende på förtjenst och sticckelighet (9). Det är wäl möjligt, at K. Magnus yttat sig på det sättet, men oselbart är, at swaret är en tillwärfning af våra nyare författare, ty hos de gamla är intet nämnt, hwad Konungen swarat. Historie-skrifware taga sig ofta den friheten at uptefna det, som de tro at en Herre kunnat eller bordt säga wid något tillfälle: men det begär man intet utaf dem, utan man wäntar at så weta, hwad Herren i et sådant tillfälle wärfeligen sagt, och när det intet är bekant, fullgör man sin skyldighet, då man tilstår at man wet det intet. Som Folkungarnas besvär hos Konungen om utlänningars förträde intet sunnos hafwa haft någon wärkan,

Maguus
Birgerfon.
1276.

kan, göras samma föreställningar hos Ingemar, och man låt honom förstå, at man intet war sinnad at tåla hans födrakt; emedan man hwarken i börd, frigs-kupskap eller Ridderliga egenstap per gaf honom i något mål efter. Ingemars swar bles sådant, som af en upbläst och af medgång hufvudyr anda funde wäntas. Han förebrår dem, at de welat swärta och förflena honom hos Konungen, och för öfrigt, som han intet war dem något skyldig, efter de aldrig på något sätt befordrat hans lycka, kunde de de göra, som dem behagade, han wore imedlertid intet rädd.

(1) *Ericus Olai* p. 68. wid år 1276. Hoc anno obiit Domicellus Ericus, Frater Regis Valdemari et Magni. Chronicon Erici Pomerani. MCCLXXVI. Obiit Orlandus Archiepiscopus electus Lundensis - - - Obiit Papa Gregorius - - - Ericus Dux Sveciæ obiit. Man kan jämföra härwid Torfæus H. N. T. 4. p. 361.

(2) Man kan se här om Pb. J. Spener Sylloge Genealogica p. 777, på det man intet må mistro våra inhemska Genealogister, hwilka underfundom uti släktträfningar äro något driflige.

(3) *Hvitfeld D. Ar. T. 1. f. 282.* Uti en handskrefwen Danst Släktbok, som börjas: Pro Danica Nobilitate offendenda, berättas, at Porsarne fört samma wapn som Huidarne, en stjerna i skölden nämligen och en stjerna på hjälmen, som hölls af två arme armar. Denna släkt blifwer än mer namnkunnig i Swenska Historien framdeles.

(4) *Ericus Olai* p. 71. Petrus Porse, qui ad Regem Magnum diuertens, multo ab eo favore susceptus fortalium quoddam ab eo munitissimum regendum accepit, ex quo etiam multa spolia et pauperum exactiones exercebat.

(5) *Helena* kallad intet Systers utan Consanguinea eller släktinge af *Ericus Olai* p. 71. ej heller af *Johannes Magnus*, men *Olaus* och *Laurentius Petri* kalla henne Konungens Syster.

(6) *Erici Olai* egna ord förtjena at anföras, på det Läsaren må sjelf döma hwad witsord de kunna äga: Sveci enim, præcipue Uplandenses, ut plurimum tepidi sunt, moribus segnes, conversatione distorti rusticano potius operi quam arduis rebus intenti ideoque curialibus et militaribus negotiis et principum obsequiis minus apti. En sådan förwitelse göres intet de Swenska under Birger Jarls styrfel, och det wore besynnerligt om de på så kort tid kunnat aldeles förfalla til en sådan grofhet, som här tablas. *Petrus Olai Minorita* uti sin *Chronica Regum Danorum* anför några gamla verser, som föreställa ättilliga Rolfslags lönne, och finner man där en långt höfligare målning på Uplänningarna än den *Ericus Olai* behagat upwisa. Några rader härutaf kan man anse af *Langebeks Rerum Danicarum Scriptores T. 1. p. 71.*

Holsatius vix Catholicus nullius amicus,
 Cum ter dicit ave, sicut ab hoste cave.
 Dacia docta dare de dando dicitur, unde
 Ex re nomen habet, sua munera fundit habunde.
 Anglicus in tergo caudam gerit, est pecus ergo.
 Uplandenses sunt velut enses semper scuti,
 Prælia poscant et male noscunt ensibus uti.

Magnus
 Birgerfön
 1278.

Ehuru stekande Författaren är emot andra Nationer, är han dock intet så grof som Ericus Olai emot de Svenska. Men kan hända, Konung Magnus funde intet på annat sätt ursäktas.

(7) v. Dalin s. 277.

(8) Ericus Olai p. 70. Hic Magnus cum esset vir strenuus, ac in rebus bellicis et actionibus militaribus insignis et clarus, diligebat milites ac alios nobiles, qui operam dabant studiis militaribus &c.

(9) v. Dalin s. 277.

§. 4.

At Ingemars förmåtenhet gådt nog långt, torde kunna slutas af det föregående. Man kan intet begära, at en Konung skal hafva lika tycke för alla, sådant kan icke wäntas en gång hos enskilda personer, hwilka likwäl intet äro i stånd at så fritt följa sina böjeller, som en regerande Herre. Man älskar understundom utan at weta hwarföre, men man älskar ändå. En stor Herre gör likwäl hofast, för sin egen skul, när han håller sina Favoriter i ordning och wänjer dem wid at wara höfliga, om han intet kan wara dem förutan. Konung Magnus lär intet hafwa frågat efter Folkungarnas misnöje. Ingemar Nilsson behöll sitt wanliga ställe i Konungens nåd, hwarföre han ock fölgde med Drottningen, då hon år 1278 war på Eriktet Gålaqwist wid Ekara, tillika med sin Fader Gref Gerhard af Holsten (1). Folkungarne insunno sig äfwen med sitt anhang, öfwerföllu och dråpo Ingemar, togo Gref Gerhard fången och satte honom på Ömseborg, men Drottningen i sin försträckelse tog sin undansykt til et Kloster. Förnämsta uphofsnet til detta buller war Johan Philipson, de öfrige deltagare woro Birger Philipson, Johans Broder, Johan Carlsson, Folkungar. Anund Tureson, och Philippus af Rumbö. Således berättas börne dråpa Jan af detta omwäsende af Ericus Olai. Alla de öfriga omständiga Ingemar heter,

Magnus
Birgersson
1280.

en gång den minsta misstänka kunnat hos Folfungarna upväckas. Allt syntes glömdt och försänkt uti en ewigwarande förgåtenhet. Konungen war til Gäst på gården Jdd, som tilhörde Birger Philipson, då han såsom witne bekräftade det nyss nämnda Bref (5). Det war då ej så mycket underligt, at, när Konungen sedermera war på Gålaqwist wid Skara, han då inböd samma Herrar til Gäst igen; men om de påmint sig Italiensks ordspråket, at, när man muter mera höfslighet än wanligt är, är man antingen narrad förut, eller blifwer man narrad efteråt (6), hade de förmodeligen tagit sig något mera til wara. Men de insunno sig utan fruktan, beynnier och misstroende. Wården på Gålaqwist bemärkte sina Gäster långt annorlunda, än wården på Jdd hade gjort fört förut. K. Magnus lät genast taga sina Gäster uti fångsligt förwar, och föra dem til Stockholms Elort, där Johan Philipson, Birger Philipson och Johan Carlsson tillika med åtskilliga andra blifwo halshugne (7), men Philip af Rumbi löste sig från döden genom öfwerlämnande af sin fasta gods til Konungen. Sådan utgång hade detta sorgespel. Här talas hwarken om Ransakning eller Dom, så at wåre nyare Skribenter, som därmed bepröfd Gästebudet i Gålaqwist, åter gifwit en uplysning, som de hämtat af egen Fatabur. Om något dylikt blifwit i aft taget, lär alt i största förthet och ensaldighet aflupit, antingen i Wästergöthland eller i Stockholm; ty man brukade intet många krowagar fordomdags uti uppenbara förbrutelser. Folfungarne undergingo sin Straff år 1280, och lär den här anförda tidens straff. detafning wara så mycket tillförläteligare, som den ofta nämde Erik Olofsson utför saken tydeligt nog, fast man kunde önska, at berättelsen warit något omständeligare. Allt flere warit inwecklade uti Folfungarnas olycka, kan synas af det som redan nämndt är, emedan någre flere blifwit til lifwet straffade. En Holmgeir har och förmodeligen warit deltagande häruti, emedan så wäl hans som Herr Philips gods blifwit dömda under Kronan, såsom de där stämplat emot Konungens Person och hans Wån, hwilka båda anses såsom en del af Konungens kropp, såsom orden lyda uti Hertig Bengts Bref af år 1282. Och skulle man snart kunna falla på den tanken, at de brottslige blifwit dömda efter Ro-

Magnus
Birgeron
280.

mersta Lagen, emedan det säges, at de varit försallne under Lex Julia Majestatis (8).

(1) At Ingemar blifwit dräpen på Gålaqvist och intet i Stara, intygar Ericus Olai p. 73. hela meningen kan införas: Literis dulcissimis. inuitavit eosdem ad se constitutum in ciuitate Scarenfi, in curia in qua prænissa exdes & captiatio fuit præparata, cui nomen erat Gålaqvist. Af dessa ord synes man kunna sluta at Gålaqvist legat i sjelfwa Staden.

(2) v. Dalin S. R. H. T. 2. s. 278.

(3) Ericus Olai p. 71. Conceptum ergo sororem adversus Folkungos caute dissimulavit ad tempus et coepit ad præfatos milites per litteras et nuntios, et in conversatione mutua, blande et familiariter se habere, laudans atque approbans et commendans quæ per eos gesta fuerant in præmissis, dicensque, quod juste et rationabiliter hæc fecissent, et tanquam fidelissimi viri zelantes pro patria, bonum Regni scire et procurare volentes, invasores extraneos excludere cupientes.

(4) Originaler af detta Bref finnes i Antiquites-Archivum och anqår et Jorba bpte som Birger Philipson gjorde med sin Fru Ulwilda Måns dotter. Följande utdrag bestyrker hwad i §. anfördt är: Omnibus præsentibus litteras visuris B. quondam Philippi filius &c. ad cuius rei evidentiam sigillis Domini Regis M. Domini Upsalensis, Lyncopenfis, Skarentis, Strangnensis, Domini Johannis Philippi, Domini Johannis Caroli una cum nostro has litteras petimus roborari. Actum apud Ydö Anno Domini MCCLXXIX. V. Yd. Octobris. På ryggen skrifwit: littera super emtione bonorum Domini Birgeri in Wi in Ydre.

(5) Uti et annat Bref af samma år kan man se, at Jdö hörde Birger Philipson til. Universis præsentibus litteras visuris vel auditoris Birgerus filius quondam Philippi &c. Datum anno Domini MCCLXXIX secunda feria ante passionem Domini in curia nostra Hydö. Brefs wet finnes i Antiquites-Archivum i Original, affrist af uti Örnhielms B. T. 2.

(6) Chi ti sà carezze piu che ne sole ó l' ha ingannato ó ingannarti vuole.

(7) Ericus Olai, sedan han beskifwit begyanelsen af uproret p. 72. nämner de uproriskas straff p. 74. MCCLXXX decollati sunt supra scripti videlicet Johan Philipson, et Birgerus frater ejus et Johan Carlsson sororis eorum et multi alii. Chronicon Cellii p. 8. MCCLXXX decollati sunt Domini Johannes Philippi et Johannes Caroli, et Byrgerus die beati Bernardi.

(8) En del af Brefs wet lyder så: Sacrosanctæ matris Ecclesiæ filiis præsentibus litteras intuentibus Benedictus germanus Suecorum Gothorumque Regis illustris salutem ad quam veri adspirant Christiani. Noverint universi, quod mota quondam discordia inter illustrem Regem Suecorum et Nobiles viros Dominum Holmgerum et Dominum Philippum, qui quoniam in mortem Principis procerumque ejus, qui pars corporis ejus sunt, fuerunt machinati, in Legem Juliam Majestatis inciderunt &c. Datum et actum apud Scho anno Domini MCCLXXXII. VIII. Kal. Augusti die S. Apollinaris Martyris. §. 5.

§. 5.

K. Magnus visade wid detta tillfälle en både stor och kan-
 ske nödvändig allvarsamhet: En de afsträffade woro icke allenast
 näst Kungliga Huset de förnämste i Landet, utan ock med Ko-
 nungen uti nära skuldskap och Swägerskap förbundne. Philipso-
 nerne woro Birger Brosas Barnebarn, Söner af Philip Jarl, som
 blifwit slagen wid Alfre i Norrige 1199, och således Syslingar
 med Konungen. Så hållas de före åtminstone, och det synes
 äfwen sannolikt. Om så är, woro de emellan 80 och 90 år, ty
 deras Fader blef slagen wid slutet af förra århundrad, så at de
 ras höga ålder och grå hår kunnat til äfwentyrs frifalla dem
 från en så ouslig död. Därjämte woro de i nära Swägerskap
 med K. Magnus, ty Birger Philipsons Fru Ulwid war Mag-
 nus Minneskölds Dotter och Konungens Faster. Detta senare är
 tydligt af hennes eget Bref gifwit Ålnd 1279, hwilket bestyrker
 Peringskölds utsaga, som sagt det sanma uti sin Ättebok (1). Bir-
 ger Philipson war på den räkningen sin Hustrus Syskonebarns
 Son och således i alt för nära skuldskap, at de efter Canoniska La-
 gen intet kunnat bygga Ägtenskap med hwarandra. Men detta
 hinder bestyrker Släktskapet, ty Birger Philipson tilstår sielf
 uti sit Bref af 1279, som wid förra §. n. 5 är nämndt, at han
 därföre blef af Prelaterna satt i bann, emedan han war för när
 i släkt med sin Fru, och understätt sig likwäl tråda i Ägtenskap
 med henne utan at afbida Påfwens tilstånd eller Dispensation (2).
 Johan Carlsson war Philipsonernas Systerson, och skal han war-
 rit Broderfson af Ismar Blå (3). Huru när Philip af Dumbby
 war släkt med Folkungarna, finner man ej så tydeligen utstakadt, men
 Holmgeir hade hans Dotter Helena. I anseende til de anförda
 omständigheter, hade någon nåd kunnat hafwa rum, i synnerhet
 mot utlesda Gubbar och Konungens nära anhöriga. De dömdes för
 förgripelse emot en högfärdig och inbilsk Gunstling. I början war
 ingen anläggning hwarfen emot Konung eller Riket, hwilket ock
 lades å daga, så snart Konungen med wänliga Bref intet betyga-
 de enåd öfwer deras företagande, utan efter utseende war Bref
 Berhards inmaning och anstalten mot Jönköping endast gjord til
 at så mycket snarare så benådning för Ingemars dråp. Men det-

Magnus
 Birgersson
 1280.

Påminnel-
 ser wid K.
 Magni för-
 hållande e-
 mot Folk-
 ungarna.

Magnus Birgerfon 1280. ta alt frifallar dem lifwål intet, fast det icke bestomindre utmärker nog hårdhet hos Konungen, som hade kunnat på mycket lindrigare sätt undwika all denna oreda, om han tilhållit sin utländska Günstling at wara höflig. Ejelswa Domen war ock hård, emedan både Männernas och Hustrurnas Egendom blef dömd förlustig (4). Orättwisan och obilligheten lyser ännu starkare i ögonen, så framt de blifwit dömda efter Romersk Lag, hwilken aldrig war antagen i Sverige. Det är så mycket sannolikare at Domen blifwit afsagd efter Utländska försattningar, som uti Wästgötha Lagen, hwad där talas om afwog sköld emot sin Fädernesland, straffet intet går på lifwet, utan på Landsförwising, samt Jord och Lösdrons förlust (5). Ejelswa stället i Lagen war ej heller til alla delar lämpligt til det mål, som nu tilwitas kunde; emedan där talas om härjande på eget Land, hwilket här intet hade rum, och utom det är intet ställe i gamla Lagarna som förmår, at Hustruns lott och Egendom skal förwärfas för Mannens brott, och hade snarare öfwer rare Magnus sielf gjort sig skyldig til det straff, som Landets Folkungar. Lag utstakar, då han med utländsk här förde krig på sin Lagfrönsnas straff. ta Konung. Bengt Konungens Broder tilstår ock sielf, at där war twist om domens rättwisa, emedan någre påstodo, at det war obilligt, at Hustruns gods skulle förwärfas för Mannens förseelse, hwarföre ock han tog den medelmåg, at en gård Nässtad nämligen, af det förbrutna godset, lämnades til Munnorna i Esko med Helena Philipsdotters samtycke: Och som Konung Magnus med sitt Namn och Sigill bekräftade sin Broders göromål, syntes ock han i wißt hänseende medgifwa Domens orättwisa; ehuruwål man har intet bewis, at han gifwit något tillbaka af den förwärfade Egendomen. När man då tager alla omständigheter i öfwerwägande, blifwer det nästan oemotsäjligt, at Folkungarna blifwit strafsade efter Romerska stadgar, ty H. Bengt säger tydeligen, at de brutit emot Lex Julia Majestatis, därigenom at de stämplat emot Konungen och hans Tromån, som böra anses såsom en del af Konungens kropp, hwilka ord finnas uti den nämnda Lex Julia, som tillika stadgar, at både Fäberne och Möderne gods wid sådan händelse förwärfades (6). Om Domen öfwer Folkungarna intet warit aldeles Lag likmåtig, blifwer det än swårare at förswara Konungens enskylta upförande; Ty

Bref

Bref uti nådiga ordalag upsatte och beröm för et begånget Magnus Magnus
 brott innehålla märkeligen en benådning, som nåppeligen utan tro- Birgeron
 löshet brytas kan. En undersåtare bör alltid kunna trygga sig 1280.
 wid Konungens nåd, antingen den förklaras med ord eller gär-
 ningar, och det är orördigt för Kungliga Högheten at betjena sig
 af Advocat stref. Birger Jarls förhållande emot Folkungarna i sin
 tid är långt tvetydigare och, kan ske, aldeles oskyldigt, men han
 beskylles icke destomindre för den grofaste trolöshet, men uti Mage-
 nus uphöjes en uppenbar salskhet som dygd och försiktighet. Ord-
 saken torde vara tvdelig, Birger ansåg Påswiska Prästerskapet
 som de woro, och höll dem under skålig aga, men Magnus til-
 böd dem Kronans rättigheter, så wäl som hans egen och des Barns
 wälmåga upoffrades med nöje, allenast Prästerskapets wälmåls-
 winnas kunde. Magnus öfwerhopade dem med friheter, gåfwor
 och skänker då det intet behöfdes, och de wedergälde hans wälgör-
 rande med loford och beröm; äfwen då det intet förtjentes.

(1) En del af Ulvildas Bref är som följer: *Universis presentibus literis vi-
 sariis vel auditoriis V. quondam Magni Legiferi Osgothorum filia salutem
 in Domino sempiternam. Tam presentibus quam futuri nouerint universi,
 presente Domino Benedicto Osgothorum Legifero Fratre nostro, et in id
 fauore beneuolo consonante, cum dilecto marito nostro Domino Birgero
 Philippi filio nos in hunc modum fecisse cambium curiarum &c. Actum
 anno Domini MCCLXXIX Idus Maji in Allno. Originalt finnes i An-
 tiquitets-Archivum i Stockholm.*

(2) Birger Philipsons Bref kan anses för et Testamente; han talar om
 människa smagheter, bräckligheter och döden, hwärwid han öftrar sig
 på detta sätt: *Et quamvis sententia generaliter fuit prolata, peccatis tamen
 nostris, ut timeamus, exigentibus, specialem ejus amaritudinem degusta-
 mus in eo, quod ex Prælati ecclesiæ interdictum contra nos et carissimam
 uxorem nostram Ulvildam est promulgatum, pro eo, quod secum ante
 dispensationem habitam præsumimus cohabitare &c. Til försöning af alt
 detta skänker han sin gård Thyeuli, Tible förmodeligen, til Munnorna
 i Fogdd Kloster: Datum anno Domini MCCLXXIX secunda feria ante
 Passionem Domini in curia nostra Hydd.*

(3) *Ericus Olai* p. 74 kallar Johan Carlsson Philipsonernas Sororius. *v.*
Dalin s. 278 säger, at Johan Carlsson af Sand war Ismar Blids Bro-
 derson. Om Almurð Thurson war af Sturarna, som säges på samma
 ställe, ämnas därhän till vidare.

(4) Detta bewises af det wid förra S. n. 8. anförda Bref af Hårtia Bengt,
 orden äro dessa: *in Legem Juliam Majestatis inciderunt, quam ob causam*

Magnus
Birgersson
1280.

tam bona ipsorum, quam bona uxorum ipsorum applicata sunt coronæ, de quibus quædam ad nos ex donatione Cellitudinis Regiæ deuenierunt; quæ jam per longi temporis spatium pacifice possedimus et quiete. Sed quia quidam adstruere nituntur, quod bona uxorum ipsorum fiscus illicite vindicauit, quibusdam asserentibus ex aduerso, ne aliquam iniquitatis maculam videamur confondere, cum Domina Helena prænominati Holmgeri uxore eademque prædicti filia pro bono pacis transegimus sub hac forma &c. Sed quoniam frequenter quæ rite aguntur lapsa temporis solent in dubium reuocari, nos in perpetuitatis vigorem et doni firmitatem præsentibus una cum Sigillo Fratris nostri Domini Regis, sigillum nostrum duximus annexandum: Datum et actum &c.

(5) 1 Kl. 4 §. Urdär B. Wäsig. 1. Thet är Riddingswärt at bära sköld imit Thangbreku, härjar a sit eighi land, firigiort Jord, Landwilt of lösom from. Swillet på nu brukelig Swenska så lyder: Det är Riddingswärt at bära sköld öfwer Landamåret och härja sit eget Land. Då förbrötes Jord, Landwiltlandet, eller rättighet at bo i Landet, och lösdron.

(6) Til så mycket tydligare bewis at Domen blifwit assagd efter Romersta Lagen, kan man jämföra H. Bengts under n. 4. anförda Bref med Lex Julia Majestatis som är inrödt uti L. 5. C. ad Legem Juliam Majestatis, Lib. 9. T. 8. Codicis. Quisquis cum militibus vel priuatis vel barbaris scelestam inierit factionem - - - de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis et consistorio nostro interfunt, senatorum etiam, nam et ipsi pars corporis nostri sunt, - - - cogitauerit - - - ipse quidem utpote Majestatis reus gladio feriat, bonis ejus omnibus fisco nostro addictis. Filii vero ejus, quibus vitam imperatoria specialiter lenitate concedimus, paterno enim perire supplicio - - - a materna vel auita omnium etiam proximorum hereditate ac successione habeantur alieni - - - §. uxores sane prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint, ut quæ a uiris titulo donationis acceperunt, filiis debeant reservare, tempore, quo ususfructus absumitur, omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscant, quæ juxta Legem filiis debebantur.

§. 6.

Konungens tilgifwenhet eller, rättare sagt, underdånighet i Konungens anseende til de Andeliga franskiner wid alla tilfällen. Intet är nåd mot de ja, snart sagt, ingen dag gick förbi, som ju lämnade wedermåle Andeliga dårutaf. Påfwen Gregorius den X. hade genom Bref från Lion i Frankrike år 1274 beflagat sig öfwer åtskilliga misbruf, som i Swerige woro gängse, nämligen: at de werldslige Herrar understodo sig at hindra Testamenten til de Andeligas bruf, om intet de woro grundade på Testators wilja och arfwingarnas samtycke, oaktat Alexander den III:s Förordnande: at de hindrade Klerkerna, at så

Magnus
Birgersson
1280.

ta sådana Testamenten i wärkställighet, utan straffade dem också wid tillfälle, om de skredo därtill utan inhämtadt tillstånd af de werldslige: Alt Kyrkans Egendom beswårades med skatter och pålagor, oansedt de ifrån början warit härifrån frifallade: at Prästernas inkomster, som på urminnes häfd woro grundade, genom werldslig dom understundom indrogos, och de straffades med penninges böter, som icke bestomindre utgjorde sådana rättigheter: at Hor, Mened och andra sådana brott, som wid Andeliga domstolar borde slitas, samt Tiöndens fördelning, drogos under Lekmans skärskådande, och de domar, som af Andeliga Rätter woro sällde emellan Lekmän, uphöfdes af de werldsliga: at Klerkerne uti twistemål ständes til werldslig Rätt, och om de aldrig så litet försägo sig emot en Lekman, tog man ersättning uti Klerkernas årsda Fastigheter: at man efter erhållit Föräldrarnas bifall, med wåld och twång tog sig hustur emot Fästeqwinnans samtycke: och ändteligen at när en Lekman wore dömd i twistemål, och antingen intet kunde eller intet wille fullgöra domen, utestängdes han från alt annat folks umgänge både uti andeliga och werldsliga mål (1). Alla de här upräknade tilwitelser woro utan twiswel grundade, men om de werldslige härutinnan försedt sig, är en annan fråga. Twärt om, deras olydighet länder dem til ewärdelig heder, emedan de wisade äminstone, at de tänkte och woro wafne, då man sof på andra ställen. Det endaste misbruk man med skäl kan lasta uti denna beswårs-längden, war de wåldsamma Gistersmål; alt det öfriga war grundadt på Lag och Förnuft, fast stridande emot Påswarnas Jus Canonicum. Men K. Magnus, som behöfde Prästernas, eller, rättare sagt, Prelaternas medhåll, utom hwilket han intet kunde bibehålla sig på sit med wåld inkräktade Konunga-säte, stadfästade allsammans, undantagande Artiklen om Testamenten, som hänsköts til Rådets och de Förnämares vidare afgörande. Detta Förordnande utgaf K. Magnus strax efter sin Kröning 1276 (2). Widare stadfästade K. Magnus 1279 med Prelaternas och de Förnämares samtycke nyttjandet af fattigtionden af Tiunda Land, Attunda och Fiärdhundra Land, som uti K. Erik Eriksons tid war lämnadt til Dem-Capitlet i Upsala, och bewektes han så mycket mera därtill, som Påswen hade gifwit sin heliga stadsfästelse därpå, och Konungen med kraft och wärkan

Magnus
Biracrfon
1280.

Ronungens
nåd mot de
Andeliga.

Kan wille wara Kyrkans Indige Son (3). Wid Drottningens Rådning 1281. förordnade Magnus, at alt kyrko-gods, rörligt och orörligt, så wäl Domkyrkornas som de andras, skulle wara fria för all Konungslig skatt och tunga, såsom Skipwist, Spauhemål, Attargial, Ledungslania och all annan afgift, så wäl den som pålagade utgå af fastigheterna, som personella skatter, intet undantagande, och woro icke allenast under denna frihet inbegreppna de Andeligas egna hushåll, utan Arrendatorer, Landelönder och Torpare, hwilket alt skedde til tacksamhets- och trefn emot Gud för sina målgärningar och det utmärkte besidd, hwarmet den Högste honom omfattat i sina samligheter, liksom en sårdets Guds-tyrkan låg däruti förborgad, at en wiß del af undersåtarna, til den större delens tunga och Rikets obestånd, skulle med orimmeliga och orådsmätiga friheter benådas. Där stadgas likaledes i samma Förordnande, at alla böter för brott, som på andeliga Gudsfrände kunde falla, skulle af Biskoparna och deras besjenter utan någon annans intrång upbåras, ända til Edsöres böter, dock likwäl med det förbehåll, at målsäganden uti Edsöres-mål skulle falla förbörd för den brottslige, innan han fick njuta den fred, som befallningen af plikten annars förde med sig (4). På detta sätt blef Prästerskapet ännu mera afskildt från de öfriga Rikets inbyggare, äfwen genom den Niegerandes egen åtgärd; och när Birger Jarl wid egendoms öfwerlämnande til andeligt bruk förbehållit Ledingen, som den angelägnaste Kronans inkomst, afträdde nu alt; så at det återstod endast, at alla fastigheter i landet tillika dem blefwa tillägnade; uti hwilken del de alt mer wunnit sin önskan, dels genom Konungarnas gismildhet, dels genom enskylda personers, som på detta sättet gjorde sig försäkrade om samligheten, med bibehållande af alla sina andra behageliga synder och begärelser.

(1) Gregorii X. Bulla Dat. Lugduni v. Id. Aug. Pontificatus anno tertio eller 1274. är tryckt hos Wilde Hist. Pragmatica p. 409. v. Dalin har och tryckt innehållat där af s. 256. Men som det hwilket här förkommer intet stämmer aldeles öfverens med det utdrag, som finnes hos v. Dalin, torde det wara nödigt, at några stycken af Wästerås Brevstet äfwen här införas. Brevstet är sålde til Hårtigen, Lagmännerne och andra Hufwetsmän (Duci, Legiferis, Prolocutoribus aliisque Nobilibus) och är således upfatt under R. Waldemars peregrinis. sård. Impedietur etiam (Clerici) a vobis - - quominus testamenta decedentium, quod

ea, quæ in pios usus ab ipsis decedentibus relinquuntur per ipsos --- executioni mandentur, vestraque instituta extendere ad clericos nitamini, et nihilominus ipsos tanquam laicos punire facitis, si statuta eadem non observent --- Nonnunquam etiam redditibus ipsis ecclesiis, tam a vobis quam aliis laicis vobis subiectis, debitis, quos eadem ecclesiæ consueverunt percipere, a tempore cujus memoria non existit, eas sententialiter de facto priuatis, illis, qui contra huiusmodi Vestras sententias præfatos redditus ecclesiis memoratis persoluant certam poenam pecuniariam imponentes --- nec non et sententias diffinitivas inter laicos ab ecclesiasticis promulgatas, in causis, quarum cognitio ad eos spectare dinoscitur retractatis. Compellitis insuper Vos --- Clericos etiam inuitos vestrum subire iudicium in civilibus causis --- et si ab ipsis clericis in aliquo, quantumcumque leviter offendamini, bona patrimonialia clericorum ipsorum temere capitis --- Si v. quivis laicus in civili causa per vos --- condemnatus soluendo non fuerit, vel huiusmodi sententiæ recusaverit malisiose parere --- inhibetis ut nullus eidem in divinis officiis aut publicis conventibus participare præsumat. &c.

(2) Konungens Bref hârom år daterat Östraåros 1276. Regni sui primo VII Kal. Julij. Wilde H. P. p. 409.

(3) R. Magni Bref hârom år daterat Alina 1279. Id. Maji: quia prædictæ Romanæ ecclesiæ filii obedientiæ esse volumus cum effectu. Wilde H. P. p. 414.

(4) R. Magnus Birgersons Bref dat. Suderkopie anno D. MCCLXXXI. die coronationis prædictæ Conjugis nostræ videlicet beati Olsui Regis et martiris: hâr frifallas andeliga godsên ab omni Jure Regio et a causis omnibus regalibus, solutionibus quoque vulgaribus dictis Skipwist, Spannemål, Atargiåld, Ledoxlama ac talliis, muneribus, exactionibus omnibus seu quibuscumque tributis rebus vel personis impositis vel imponendis, quibuscumque nominibus censeantur, ac si specialiter essent expressa &c.

§. 7.

Man kan lätteligen föreställa sig, hvad aföroring härige H. Andes nom måtte förordsfas i Kronans årliga inkomster. De minsta Holms des och dageligen genom gåswoor, Testamenten och fiöp, ty så Riksdag. snart någon egendont på förestrefna sätt war kommen i de andelis gas hânder, råfåde Kronan i mistning af alla de ingålder, som hit intil af en sådan jord influtit til Riksfens allmänna Förråds Kammare. Det war då omgångeligt, så framt Riket skulle haf wa bestånd, at man war omtänkt på andra utwågar til de nöd wändiga urgisters bestribande. Kronans inkomster bleswo och på et annat sätt förminskade genom det tunga och järnflådda Ryttes Sw. R. 5. 2. Del. E e e riets

Magnus rikets inrättande. Rikets menighet war wäl af Älde förbunden at tjena i Härfärd, men det skeddde merendels til förs. R. Magnus Birger-son. 1282. hade lärdt af egen försarenhet, hwad et med harnest och annat tilbehör försedt Cavallerie kunde uträtta, emot hwilket et lätt bewäpnadt och odswadt forfolk intet kunde göra särdeles motstånd. De som wille påtaga sig en så kostsam Rustning borde fördenksfull förses med andra däremot swarande förmaner, hwilket aldrabs qwämligast kunde ske genom estergift af Krono-Utlagorna: hwar före det och fort efter denna tiden blef allmänneligen wedertaget och öfwerenskommit, at alle de som wille tjäna til häft, skulle wara frifallade för all Konungslig rätt, hwilket utwidgades til alla Konungens Män så wäl som Härtig Bengts betjenter, på samma sätt som Arke-Biskopen och Biskoparne tilsörne wid Drottningens Kröning undfädt hade (1). Ingen kan neka, at ju inrättningen war nyttig, ty wid förefallande örlig med utländska Makter, där sådana järn-kläddde Ryttare woro i bruk, hade det gamla sättet at föra krig intet warit tillräckeligt. Men icke bestod tre förlorade Kronan sina inkomster. Hela andeliga Staten betalade intet, de förnämne Kronans Män ej heller, och de, som höllo Rust-tjensten wid makt, woro inbegrepne under samma frihet. Alla Konungens och Rikets årliga ingåder bestodo fördenksfull endast uti Råntorna af Krono-godsen och den afgift, som af den ringare allmogen inskyta kunde. Det war då en ren omöjlighet, at Konungen med de wanliga Krono-utskifderna kunde hafwa sin utkomst. Til at således hjelpa dessa brister, blef fördenksful, såsom säges, en Herredag utskrifwen, som skulle hållas norr om Stacks-holms Stad på Helgeandes-Holmen 1282, där alla Bergwärf, alla stora och obebyggde Skogar, alla Ålsmänningar och alla stora Eströmmar och Sidar skulle höra Konungen och Kronan til, och all den nytta, som där af upbåras kunde, skulle på samma sättning Konungen och Kronan tilfalla. Beslutet, som häröfwer författades, är bekant under namn af Helge-Ånds-Holms Beslut. Ingen af våra gamla Historie-skrifwäre har talt om denna märk-wärdighet, ty hwarken är det nämndt af Ericus Olai, Rimfröben kan, Olaus Petri, Laurentius Petri eller Johannes Magnus. Den förste, som infört detta Riksdags-Beslut i Historien, är Messenius (2), men af honom är det ingalunda updfiktadt. Valne Erik.

Hel. Ånds-
holms Be-
slut.

Erikson, Rosenstråle, har först upröist en berättelse häruti uti K. Magnus Erik den XIV:s och K. Johan den III:s tid. Man misstänkte det genast, och så wäl Jöran Persson som Riks-Cancelleren Erik Sparre hafwa med sina påskrifter budit til at förswaga des troswärdighet (3). I wår tid ingaf Kongl. Secteteraren Estenberg på 1734 års Riksdag et Memorial til Ridderskapet och Adelen emot Helge-Andes-Holms Beslut, och Kammar-Rådet Wulfwens stjernna däremot påtog sig des förswar uti et annat Memorial, så at en liten undersökning i detta mål bör förlätas; Det rör et det viktigaste ämne af hela K. Magnus Birgersons Regering.

(1) Magnus Birgersons Stadga Alna 1285. §. 13. Utli Hadersfs bihang til Bjärlöa, Rätten s. 5.

(2) Messenius Scandia T. 2. p. 60. T. 12. p. 134.

(3) På gamla afskriften af detta Document, som fanns i Antiquitets-Archivum, war skrifwit med Jöran Pehrsons egen hand: Plane Eriksons witebde underwisning, hwad som i Kong Magnus Ladulås tid skal wara stadgade, hwilket fast annorledis står til at bewise med gamle handlingar, ther han dock slät intet hafwer at bewisat med. På den afskrift jag sedt i Riks-Archivum war påskrifwet, som såges, af Riks-Cancelleren Erik Sparre: med lögn och alla inlagdt af en hufwudljus gare åhr 1486. benämnd Palme Erikson til Råfwanda. Alf Peringskiöld wet man, af denna Palme Erikson warit en Rosenstråle.

§. 8.

Äf alla afskrifter, som man hit intil sådt se, af detta document, kan man genast finna, at det ingalunda är eller kan wara sielfwa Riksdags-Beslutet, utan allenast en berättelse om det, som blifwit förordnad på 1282 års Herredag. Man beslöt då wid detta tillfälle, at en allmännelig Jordafsyn eller resning skulle hållas öfwer hela Riket, och Upland skulle skattläggas efter mark och öres-land, så at hwart sex öres land skulle utgöra til Kronan tre pund Spannemaal, et gammalt får, sex öre penningar, tre dagswårken och fyra hästar. Där bles ock tillika afgjort, at fyra tunnor såd skulle wara på pundet, och hwar tunna inne hålla semtio två kannor, en kanna råg skulle wäga sem mark och en tunna råg tolf pund. Östergöthland, Wästergöthland och Småland skulle läggas efter Otting, Tolfsting och Sierring, och skulle utaf hwar Otting, som swarade emot sem öres land,

Magnus Birgersson 1287. utgöras två, tre eller fyra tunnor efter jordens godhet m. m. Sålledes fastställes, at i Stockholm i anseende til handelen skulle vara minst aln och wigt (1). Sådän är första delen af denna berättelsen, och war denna beskattning ganska drög, så wida et hers land skal göra et tunnlands utsäde, då af sex tunnlands utsäde skulle betalas tolf tunnor Spannemål utom andra persedlar. För öfrigt bör ingen af denna Förordning taga den mening, at jordens fördelning til mark, öre och örrug, nu blifwit för första gången införd, utan den har warit från urminnes tider; så at ingen kan umärka, när den aldrasförst blifwit brukad. Man wil endast här beropa sig på Arkebiskop Stephani Bref utan Datum, som lär wara med de äldsta som i Sverige på Latin utkommit, hwar där talas om årlig ränta af hemmanen til mark och öre (2). På samma sätt förhåller det sig med åkrens delning i Otting och half-otting m. m. Ty af K. Swerfers Bref 1200. kan intagas, at han skänkt åtta Ottingar i Upsala, fyra i Gorrating och fyra i Skarpaloster til Upsala Dom-Kyrka (3). Och har K. Magnus Birgersson tilbytt sig från Linköpings Dom-Kyrka en och en half Otting i Sandum, och i Rodna sin Ottingar m. m. (4). Så at i detta mål bles i wißt hänseende intet nytt stadgadt på Helge-Andes-Holmen. Dock som man utaf de anförda Bref kan finna, at några grunder i Upland warit lagde efter mark och öre, andra efter Otting, lär det nu blifwit stadgadt, at all taxering i den negden skulle ställas på mark och öre, och Ottingarnas delningen allena för Götha Rike bibehållas. Sjelfwa Tunnemåttets stadfästade på et wißt kanneretal lär ock blifwit nu utfatt til något wißt, då det til afwenhys för warit mera owißt och wacklande. Sålledes lär första puncten af Helge-Andes-Holms Beslut intet hwarcken kunna eller böra dragas i twiśwelsmål, såsom man ock aldrig gjordt något klander därpå.

Hel. Andes-
holms Beslut.

(1) Man behöfwer intet iuryda orden af berättelsen, emedan de äro nästan de samma, som i Walne Eriksons skrift förekomma. Annars är detta Document tryckt i en Disputation utgifwen här i Lund 1753, de Decreto Comitiali vulgo Helge-Andesholms Beslut. Afr. Botin om Swenska Hemman 1 Delen s. 21.

(2) Brevet är tryckt i Samlingen af Handlingar utgifwen här i Lund 1. Del. s. 78. och i Ornbjörns H. Eccles. Frågan är om Wiby Kloster, del
dit

blifvande de som följer: Huic quoque loco et portioni additus est trium **Magnus** marcarum census perpetuo possidendus, qui Aueret vocatur, quem heic Birgerjon annotare curauimus, in villa skutle marca et sex solidi, in villa Ekham XIII. solidi &c. Och torde man härutaf kunna sluta, at et mark land och så vidare varit en jord eller grund, som i början gifvit en mark i afrod, fast det sedermera efter tid och omständigheter blifvit förändradt och förhöjdt. Et senare Bref af K. Waldemar: Adum Dalsö An. D. MCCLXXX., XVII Kal. Sept. öfverlämnar til Biskop Anund i Strengnäs för et lån af hundrade mark penningar til emådellig ågo: In Ado x solidos terræ, in Skildzby III. solidos terræ, in Gnita Höhe x solidos terræ, in Mårby in Parochia Talticum unam horam terræ, in Parochia Akir in Vallum II solidos terræ, in Norby II solidos terræ et III deparios, in Sila in Skjælby II solidos, in Thors dimidiam horam terræ etc. Det wore ganska lät at upvisa än flera af sådana Bref, hvilka ögonförmigen bewisa, at jorrdelningen i mark, öre och örtug war öfwer alt i bruk innan Helge-Andsholms Förordnande war gjordt. Det senast öfveropade Brevet finnes bland *Peringskjöld's Diplomata E. 6. i Antiquitets-Archivum.*

(3) K. Sverker Carlsons Bref af år 1200. finnes hos *Peringskjöld* Mon. per Thiundiam p. 166. In honorem ejusdem ecclesiæ Canoniconumque ibidem seruietium sustentationem octo Ostonarios in villa Upsalensi, quatuor in Goorating et quatuor in Skarpaloster irrevocabiliter donauimus.

(4) Magnus Birgerjons Bytestref med Linköpings Dom, Kyrka Dat. in castro Junaköping A. D. MCCLXXVIII, XII Kal. Januar. Uti Bewisen til Spegels Biskops Krönika p. 121. dantes et tradentes D. Episcopo --- pro prædiis videlicet in Sandum unius ostonarii et dimidii, in Röduna septem ostonariorum &c.

§. 9.

Men den andra Artiklen uti Helge-Andsholms Beslut an- Hel. Andsholms Beslut. gående Kronans inkomster har varit så nyckel mera omtvistad; emedan enskilda personer trodt sig därigenom wara lidande. Här stadgas först, at Wetteren tillika med Motala å til Norrköping och hela Bråviken skulle wara Kronans enskilda egenom, så at alla de som hade Öwarnar och Öwarnställen i strömmen, samt nyttjade fiske där sammastädes, skulle utgåda Ranta där af til Kronan. På samma sätt förordnades om Hjelmaren och des utlopp wid Eskilstuna, liksådes om Mälaren, Wänern, Trollhättan och Götha Älf, samt Norrlandska och Finska Strömmarna och alla hufvudfår, utaf hvilka Krenan skulle hafwa Ranta, där något betydligt fiske idkades. För det andra, alla Bergwärf, både

Magnus Birgerfon både de som redan äro i bruk, och de som håbanester upfinnas kunde, skulle höra Kronan til, utan afseende på hwars ägor de 1282. woro belägna: och ändteligen at alla skogar, så wida de inter woro af enskylta personer uptagne, skulle räknas ibland Kronans tilhörigheter.

Til slut berättas, at Konungen blef förlift med Folkungarna, och at samma gång blef aftaladt, at Konungens Dotter **Hel. Andz. Rikisa** skulle blifwa ingifwen i **S. Clara Kloster**. Härefter följ

holms Br.
slut.

jer en påminnelse, at sedan de utländske Konungar kommo i landet, och intet brydde sig särdeles därom, lät Ridderskapet och Adelen upbygga både qwarnar och fiskeri i samma strömmar, hwilka sedan gingo i arf, som annor egendom. När man utan wäld och förutsattade meningar wil pröfwa denna författning, lär större delen wara sådant, at det grundar sig på naturens lag och sielfwa billigheten; ty alla de orter i et land, som intet hafwa någon enskylt ägare, måste nödvändigt höra Riket til, då billigheten äskar, at det allmänna och Konungen får någon nytta däraf. Detta är ock grunden, hwarföre Dana-arf i alla tider, så mycket man wet, hört Kronan til, hwarföre ock uti de åt Lybeckarna förundta Privilegier denna rättighet under wiisa wilkor förbehålles Riket och den Diegerande, såsom en uråldrig rättighet. Hwad stora watten och strömmar angår, så har både Bännern och Wättern tillika med många mindre städer warit räknade för Allmännings-watten, och det af älder (1). På denna grund kan ingen påstå, at de hårde någon enskyld til: De böra fördenksful anses såsom Rikets egendom, utaf hwilka Konungen och det allmänna kan och bär wänta någon förmön och inkomst. At Kronan eller Konungen fördom ägt qwarnar i Norrköping i Motala, torde ock kunna slutas af Drottning Sophias gifwa af en qwarn i Norrköping til Skenninge Kloster, hwarom man talt tillförne. At Konungen haft ägande rätt i Ålfskarby fiske och ström, är icke allenast tydligt af åtskilliga R. Knut Eriksons Bref af tolfte århundradet, uti hwilka han öfwerlåter en del af Ålfskarby fiske til Juleta Kloster (2), utan ock genom et Förordnande, som R. Magnus Birgerfon gjorde 1280, at Capellanen wid Ålfskarby skulle hafwa trettio laxar om året af Kronans andel i rionde; hwarutaf inhämtas, at oaktadt R. Knuts gifwa til Juleta, har de ämnistone Kronan ännu i behåll 300 laxar om året (3).

Billigheten och sielfwa naturens lag förmår, at wid smärre åar **Magnus**
och rånnlar ågaren af åbrådden åger tillika watnet; men at sam- **Birgerson**
ma regel skal gälla wid större strömmar, lår ingen funna påstå. **1282.**
Ej heller har man tänkt så i forðna dagar här i Sverige; ty
annars hade man intet funnat förordna, at uti större strömmar
skulle ledhund wara antingen tio eller fem ålmar bredt, det ingen
war tillåtit at afstånga och igentåppa (4). Och härpå grunda
sig Kronans så kallade Kungs-Ådror, hwarom mer på et annat
ställe. Uplands-Lagens förordnande i detta mål stadfästas det
här nämnda Beslut, hwarföre och Johan Litte i Skåne und-
fick såsom et särskildt privilegium, at strömmen skulle stå öpen wid
Luntertun, Engelholm, för ågaren på Tommarp, efter han hos
Påshven utwärfat aflysning af det interdict, som i så lång tid
besvärat landet (5). Om man och wil påminna sig flera försatte-
ningar i Dannemark, hwilka uti äldsta tider hade mycken likhet
med inrättningarna i Sverige, skal man och finna, at en dylik
Förordning hade rum i de landsorterna. Konungen hade af La-
ga å tusend Laxar, af en Johan Ewenson trettio, af en annan
tiugo, en annan åter femton (6). Staden Laholm betalte utomt
des af qwarnar och fisket m. m. femton mark Silswer (7). Wis-
dare hade Konungen af Gidrehärad, Wifserdal, Håndslå, Warthus-
sa, Årestad och Halmstad åttahundrade Laxar. Uti Bleking til-
hörde Öfwerheten hela Laxfisket i Mörrum (8). När Danska
Kronan af de större strömmar hade en så anseelig inkomst, huru
kan man då falla på den tanken, at de Niegerande i Sverige
warit så hoglöse, at de intet betjent sig af en rättighet, som stö- **Hel. And.**
djer sig på sielfwa naturens lag, och som i grunden kommer öf- **holms Be-**
werens med Rikets öfriga försattningar? Annars är berättelsen **slut.**
om 1282 års Beslut med den warsamhet upfatt, at om man wid
Reductionen hållit sig wid orden, hade wäl inga särdeles flagor-
mål om obillighet funnat yppa sig; ty där såges ingalunda, at
sörre ågarne skulle mista sina upbyggde qwarnar och anlagda fis-
ket, utan at de allenast skulle betala Ranta därpå. Norrländska
Strömmarne hafwa och af ålder på detta sätt varit Kronan til-
hörige och gifwit årlig afrod, och så mycket man wet, har aldrig
någon flandrat därpå. Hvad fördenkul på förefresna sätt om
wain och wainwårk såges wäl stadgadt, lår ingalunda varit nå-
gon

Magnus gon ny pålaga, utan en gammal rättighet, som förnyades och Birger son vidare stadfästades för framtiden, sedan den förmodligen någon 1282. tid kommit i förgätnhet.

- (1) Man kan se här om Bihaget till Wälsigötha, Lagen f. 98. hwarest både Vani och Vatur tillika med många flera förklarar för Almånnings-mata.
- (2) R. Knuts Bref om Ålstarleby fiske af år 1198. kan läsas hos Ornhjelm H. E. p. 578. Där förefomma och i det föregående flere bplika, hwarest om är nämnt på vederbörligt ställe.
- (3) För forfheten skul wil man här endast införa Rubriken af Brefsivet, så dan som den är upfatt uti bet af Cancellie-Rådet och Riddaren Berch uprättade Diarium öfwer Antiquitets-Archivi Handlingar: 1280. Magni Regis super decima salmonum in Elfvakarlsby, quod Capellanus habet triginta salmones annuatim de parte Regis. Stockholm. die beati Jacobi. Brefsivet finnes uti Peringskjölds Samling E. 7.
- (4) 22. Bl. 8. §. Wiberbova B. Upf. 2. Ligger sund bya mållum hundard eller fullkanda, ledhund a wara tiu alnar brett aldramannæ led, båtaled fem alnar, som ej är almannæ ledh, bya sun mera täppir både ser markir.
- (5) Hvitfeldt T. I. f. 319. §. Joen Little, som soer Rigens årinde til Rom waar forreist efter aflösning, fik Frihet af R. Erik, at den Læregaard wid Lunterthun, paa foraarit icke skulle tilluckis for dem paa Sommerup, och andre ofuenssaare boendis, men saa oben, at en stude kunde flyde där igiennem for Ristens opgang skyld.
- (6) R. Waldemars Jordebok Alon. Scanensia P. I. p. 54. Item M. salmones de amne qui vocatur Lagha. Item de Johanne Svenson xxx salmones pro Quarstata et de . . . xx Salmones et de . . . xv salmones.
- (7) Waldemars Jordeb. M. Sc. p. 85. Ipsa mansio de Laghaholm de foro, de colonis, de tributo, de molendino, de piscatura soluit xv marcas argenti . . . Piscatura Dni Regis ibidem MCC. salmones.
- (8) Momum, Scanensia p. 86. De causis Firum etc. de hiis omnibus non habet D. Rex nisi ce mr. argenti et Dece salmones. p. 65. hæc pertinent ad Kununglef in Blekingh . . . Mörum cum captura salmonum.

§. 10.

Hel. Andel. Efter nu warande grundsatser och naturens lag synas Berg-
holms Berodet vara af en helt annan beskaffenhet; ty den som äger jorden
stat. eller grunden, måste och utan twiswel anses såsom ägare utaf all
hwar inom grunden, af naturen är alstradt och innesluter: men där
utaf följer intet, at ju Riket och Öfwerheren kan wara besogad,
at öfwer Walmgångar göta sådana förordningar, som med Ri-
kets och det allmännas nytta kan förenas. Hwarföre det och kan
vara

vara den Regerande obetagit, så framt det allmänna bästa så **Magnus**
 träfwer, at förordna, det alla Malmstref böra räknas ibland **Birgerson**
 Kronans egendom. Fjerdenskul äro de ock i åtskilliga ländar ansed- **1282.**
 da därföre, hwilket man, hwad Tyskland angår, kan se af Au-
 rea Bulla. Helge-Andes-Holms Beslut kan sålunda intet för den-
 na omtälfen förkastas, emedan däruti blifwit stadgadt, at Berg-
 wärk blifwit förklarade för Kronogods. At en del af Kopparber-
 get i förra tider tilhört enskylta personer, kan inhämtas af et gam-
 malt Bref af år 1318, som innehåller, at Nils Christinåson ge-
 nom byte mot annan jord afstådt en halspart af en fjerdedel i
 Kopparberget til Biskopsbordet i Westerås (1). Ingen orimme-
 lighet är däruti, at Kronan och Skattebonden äro samägare, så
 at ehuruwäl Kronan kan komma i besittning af Skattejord, blif-
 wer icke destomindre Skattebonden lifasullt ägare af sitt hemman,
 fast rättigheterna i wiða mål kunna inskränkas. Efter utseende
 låra de äldsta Bergwårken vara af en sådan natur. En del,
 kan hända, hela Kopparberget war belåget på Skattegrund, och
 det oaktadt förklaras icke destomindre hela Kopparberget för Kro-
 nans egendom uti Riksens Råds Förening af 1396, så at här- **Hel. Andes-**
 utinnan stadgas intet mer än hwad man på Helge-Andes-Hol- **holms Be-**
 men funnat fastställa (2). Konungen har ock haft sina enskylta **slut.**
 Fogdar öfwer Bergwårken uti K. Magnus Eriksons tid, hwilket
 ej beqwåmligen funnat hafwa rum, så framt ej högsta Förwalt-
 ningen däröfwer hört Konungen til. Konung Magnus Erikson
 förordnade ock om hushållningen i Bergslagen och mera dylikt,
 som ej så särdeles påfat sig, så framt Bergslagen warit aldeles
 uti enskylta personers händer (3): ty då wårdar hwar sin egendom
 efter behag, och Kronan äger intet at befatta sig därmed, så wi-
 da det allmänna intet lider därigenom. Detta alt synes fulltöga,
 at i K. Magnus Eriksons tid Kronan warit åtminstone samägare
 med Skattebonden i Bergslagen, hwilket snarare bekräftar än
 förswagar Helge-Andes-Holms Beslut. At man sedermera wid
 år 1485 förordnat, det Kronan skulle hafwa tionde af alla
 Bergwårk, som uptogos på skattskyllig jord, men ingen afgäld af
 dem, som på frälsegrund anlades, är en försättning, som wäl
 strider emot Helge-Andes-Holms Beslut, men bewisar lifwäl ingen-
 ting, emedan ingen annan grund til Stadgan tages, än at så wa-
 rit

Magnus rit öfwerenskommit i K. Christophers tid, men at det så varit Birgerjon af ålder, såges intet. Men sielwa 1285 års Stadga bewisar tydeligen, at alla Bergwärf på et wißt sätt woro Kronan undergifne, ty den tiden, 1282 års Herredag hölls, war ännu ingen annan fastighet i landet än Krono- och Skattejord, Frälset war ännu intet kommit til någon rätt stadga. När där altså nedgifwes, at alla Bergwärf på Skattegrund skulle göra tionde eller afrad til Kronan, är det oemotfägeligt, at Kronan borde upbåra tionde eller afrad af alla Bergwärf, och annat stadgar intet detta ryktbara Beslut. Kan hända Jöran Pehrson haft afseende på 1485 års Stadga, då han gjordt den förre andragna anmärkning på Valne Eriksons uppgifna berättelse, at man nämligen kunde bewisa helt annorlunda af förra Handlingar.

- (1) Biskop Israels bref i Westersås dat. anno Domini MCCCXVII. in die decollationis beati Johannis Baptistæ uti v. Sjernmans anmärkingar til Petri Nigri Biskops Krönika s. 37. Alienauit enim (Petrus Ep. Arosiensis) curiam in Fröslundum cum molendinis & omnibus pertinentiis ejusdem curiæ tam mobilibus quam immobilibus cum novem oris terræ in Haslubeck permutationem quandam cum nepote suo Nicolao Christineton faciens, tradendo dicto Nicolao prædicta bona pro medietate quartæ partis montis cupri, quam mensæ episcopali applicuit.
- (2) Riksens Råds Förrättning in vigilia b. Matthæi Apostoli 1395. §. 16. Åro wi swa öfwerens wordne, at Kopparberget skal alt höra til Konungen och Kronone, uthan tw paar belähe, som Biskopen i Westersås ther nu upa hafwer, . . . swa at ingen ägher i förde Kopparbergit utan Kronan och Biskopen. Hadorphs Bibang til Rim Krönika p. 67.
- (3) At hela hushållningen i Bergslagen hört til Konungen, finnes af K. Magnus Eriksons Förrättning 1347. första Lögrdagen i Fastan, och samma Konungs Bergsordning för Koreberg S. Matts dag 1354, uti Samlingen af Bergsordningarna s. 1 och 6.

§. II.

Hel. Råds.
holms Be-
slut.

Den Förrättning som blef gjord om Skogarna grundar sig aldeles på naturliga Lagen, ty de borde utan twifwel höra Kronan til, så wida de intet af enskilda personer woro uptagne och brukade. Det som fördenskul såges här wara stadgadt, lät ej heller wara någon ny inrättning, utan gammal lag. Sådana Skogar kallas egenteligen Allmännings-Skogar, och uppräknas wid Wästgötha-Lagen åtskillige sådane. De stodo under Konungs

gens fria åtgård, så at han ock kunde förnyttre dem, hwilket in- **Magnus**
 magas af Östgötha-Lagen. Det war då utan twifwel billigt, at **Birgerjon.**
 de som där upodlade och uprödjade beqväma boningsplatser, bor- **1282.**
 de utgöra Ranta där af til Konungen och Kronan. At dessa
 grundsatser varit antagne i Norden af ålder, visar K. Knut
 Swenson i Dannemark, då han höll Ting med almogen i Hal-
 land och Skåne, hwarom man talt uti första Delen af denna
 Historia. Efter K. Waldemars Jordebok woro alla almannin-
 gar så i Skåne, som Blekingen och Halland, inbegrepne under
 Konungles, och således ansågos de ofelbart som Kronogods (1).
 Uti Sverige woro alla Bergslägsstogar alt sedan 1282. så af- **Hel. And.**
 deles underkastade Konungens föranstaltande, at om någon arbe- **holms Be-**
 tare på Kopparberget gjorde intager i stogen och uprödjade til **slut.**
 åker, war han och hans barn efter Konungens Förordning berätt-
 tigade til besittningen därutaf utan all afrad til Jordäganden (2).
 Men wid Norberg skulle en sådan nybyggare intet wara pliktig
 at betala mer än half afrad til jordäganden (3). Härutaf får
 berättelsen om Helge-Anders-Holms Beslut än widare styrka, och de
 som påstå at de gamla Stubberättigheterna böra hänledas från
 detta Beslut, synas hafwa fullkomlig grund til sin mening. Efter
 denna pröfning lår wara tydeligt nog, at ingen orimlighet är i
 detta Beslut, i anseende til tiden på hwilken det är förasskedadt.
 At wåre gamle Historiefkrifware intet talt därom, förswagar in-
 galunda des wårde. Författaren af Rimkrönikan känner man in-
 tet, Ericus Olai war Canonicus i Upsala. Man ansåg då, så
 wäl som en lång tid sedan, Krig och utländska saker såsom före-
 mål, hwilka förnåmligast borde syflesätta en hufvudetknare, och när
 man ändteligen skulle öfwa något om inländska märkwärdigheter,
 antecknade man Biskopars och Kanikers tilträde och död, Klo-
 sters inrättande och flera sådana betydande inrättningar: men rät-
 ta Rikswårdande ärender, som intet öfwa Kyrkans och Klostersnas
 inkomster, ansåg man som mindre nödiga småsaker. Wil man
 ock betrakta tiden, då denna berättelse är upfatt, har man et til-
 förlåteligt intygande af Johan Peringskiöld uti et hans Bref
 af år 1298, det han haft i sina händer en handskrift af denna
 berättelse, som åtminstone varit tvåhundra år gammal (4), och
 måtte således wara af lika wigt och ålder som Ericus Olai och

Magnus Birgerfon 1282. Rimfröniskan. Desutan upwiste Sigge Kröpelin uti Örebro 1423 et Bref af R. Magnus Birgerfon daterat Thomas-måsan 1282, uti hwilket talas om Helge-Ands-Holms Beslut och de försatningar som då gjorde blifwit, så at tysheten om denna Herredag uti äldre Skrifter intet är så aldeles allmän (5). Tid, omständigheter, föregående och eftersljående, stamma nog öfwerens och göra ordsaken och anledningen tydelig nog; hwarföre man Hel. Ands. intet bör undra, at et sådant Beslut blifwit försattadt, ej heller Holms Beslut. hwarföre wederbörande gjordt sig all möda, at förstöra och förqwässa det samma.

(1) R. Waldemars Jordebol Mon. Scan. P. 1. 61, 65. Hæc pertinent in Scania ad *Kununglef* . . . omnes insulæ, quæ vocantur *Alminning* & oppida ex iis facta, quæ Dominus Rex non alienavit. p. 65. Hæc pertinent ad *Kununglef* in Blekingh: omnes terræ & silvæ, ceteraque eis adjacentia in quorum possessione tunc erat Dominus Rex, quia non erant abalienata . . . Item multæ insulæ habitatæ & inhabitatæ circumjacentes Blekingh. p. 69. Hæc pertinent in Hallandia ad *Kununglef* . . . Toto silvæ quæ dicitur *alminning* & oppida inde facta & omnes silvæ adjacentes.

(2) Magnus Eriksons Förordning för Kopparberget i Falun 1347. Hwar som lifbrandet och bolhre ywer, ganger of nokor daghleten arwobis man, daghleten til Brufiens, ån do åt han se löstir man rijder dår of sätir vp hus, da aghår han dår åghåndenom åncte afgråd af giua, af råp maghåd, utan aghe dan som abor of raduna uptol, se barn åstir honum. Bergsordning. s. 2.

(3) R. Magni Eriksons Stadga för Norberg 1254. Hwar som nya opgidr dher wardha hedhan fra optaknå, ålla oc hafwa dår til warit i. bandar skoghun, som wid beraghit liggia, tha skal then, som optaghit hafwet, halft afraeth göra thôm som åghandin. år. Bergsordn. s. 6.

(4) Peringsfriölds Bref til Secreter Leyonmark d. 31. Januar. 1698. uti Disputationen de Decreto comitali Helge-Ands-Holms Beslut. p. 5.

(5) Detta vidimerade Bref hancs och tryckt uti den nämnda disputationen p. 13. Början är: Magnus Svea Konger oc Guds med Guds nadum . . . slutet: gifwi och ristit på woris hams Drabro &c. Jag wet nog, at man i nyare tider nekat detta Brefs riktighet, så i anseende til skrif-sättet, som i anseende til owanliga ord, som dår blifwit bruktade. Men alla de Bref, som på Swenska denna tiden blifwit skrefna, sölja ingen wis skrifslag, eller orthographie, och som det är troligt, at Secreterarne ofta warit utlänningar, kan wål något owanligt ord inspyta, och skriften ändå wara aldeles riktig. Om allenast widimationen är gammal, är det mid detta tilfålle aldeles lika, antingen R. Månses Bref wore distadt eller

eller ej. Man kan annars jämföra J. Ihre Glossarium T. 2. p. 446. Magnus
ordet Rista.

Birgerson.
1280 eller
1285.

§. 12.

Genom förnyandet af gamla Kronorättigheter och tillägning Skenninge af nya blef K. Magnus Birgerson satt i det stånd, at han kun Herredag-
de fortsara uti sin gismildhet emot de andeliga, hwartil han hade
en mycket wärkande böjelse. Men han hade varit en usel Nie-
gent, om alla hans göromål stadnat inom detta andåktiga slöseri.
Och ehuruwäl han icke destomindre af Påswiska Historiekrifware
hade ernådt et betydande hedersställe ibland stora Konungar, hade
likwål en någorlunda uplyst efterwerld satt honom mycket långt
neder. Hans tilträdde och början til Niegeringen lära wäl aldrig
kunna berömmas, dock likwål uti många andra mål är han en
ewig ära wärd. Gamla Lagarnas förbättring, och Landfridens
hågn förtjenar alla åldrars högaktning. Gamla Lagen war ganz
sta otillräckelig til inwärtas säkerhetens stadgande, och fordna
hämndelagen hade sin uråldriga kraft. Folkungarnas upresning
kunde i stöd af fordna stadgar knapt anses för brott, ehuru my-
cket det fränkte allmänna lugnet. Til ordnings bibehållande i lan-
det war förden skull oundwifeligt, at andra försattningar borde ta-
gas, än det hit intil varit brukeligt. K. Magnus utkref förden
skul en Herredag til Skenninge 1280, dit en del af de måst be-
tydande Herrar i landet församlades. Närwarande woro Biskop
Brynolf från Ekara, Biskop Petter från Westerås, Hårtig
Bengt af Finland Konungens Broder, Petter Cancellor, Swan-
repolt Knutson, Bengt Östgötha Lagman, Konungens Fader-
Broder, Magnus Jonson, Anund Haraldson, Algot Wäst-
götha Lagman, Drotset Knut Matthiasson, Marsken Ma-
gnus Håkanson, Ulf Holmgeirson, och Karl Estritson. Om
flere varit tillstädes wet man intet, men dese Herrar gafswo sitt
enhålliga bifall til en ganske märkelig Stadga, som förtjenar up-
märksamhet. Först förordnas, at så snart bref ankom med kun-
görelse, at Konungen årenade resa til någon Landsort, skulle det
oförtdswat upläsas på allmänt Ting, och fjorton dagar förut bor-
de en allmän fred wara i hela landet, utaf all dödelig fiendskap,
likaledes fjorton dagar därefter, sedan ny kungörelse war gjord

Magnus
Birgerfon.
1285.

om Konungens bortresa. Den som bröt häre mot, hög eller låg, skulle straffas med landsförvisning och förlust af sitt gods. Vid samma plikt war ock förbudt at bära sådana wapen, som i frig woro brukeliga, under den tid Konungen wistades i landet. 2. Alla hemliga förbindelser (Samband) i spinnerhet emellan Wälborna Manna, eller Adelen, antingen de woro skrifteligen ingångna eller munteligen med ed eller utan, straffas liksåledes med egenomens förlust och ewig landsflyktighet, så framt de inter af Konungens eller Riks-Förståndarens nåd blifwa hemfallade: På mistankar skulle likwäl ingen dömas, utan den mistänkte kunde med tolf manna ed bewisa sin oskuld. 3. Alla Konungens Män och dem som tjante i Herramanna gårdar besaltes strängeligen at undwika alla oowärdens ord sig emellan; skedde det likwäl, war det intet tillåtit at hämnna sig sielf, innan Konungen budit til at förlika målet. Kunde förlikning intet winnas, ankom det på Konungens wälbehag, antingen Konungen wille tillåta dem bära wapen eller ej. En Riddare, som beskylides för en sådan förödmärdning, skulle fria sig med två Swenar af wapen, och en Swen med två Riddare, straffet i sådana mål ankom på Konungens godtfinnande. Om en mindre Hof-Betjent (hirdbrång) förödmärdade en Riddare eller Swen af Wapen, på förenämnde sätt, skulle ingen hämnad på honom utöwas genast, utan hans Herre därom tillsågas, som war pliktig at ofördröswat låta honom ur sin tjenst, och war det en utlämning, skulle han ofördröjeligen landsförwisas, men om han war inländsk, fick han tillstånd at gema sig det bästa han kunde för sina owänner. 4. Om en Riddare eller Swen af wapn slår någon annan Herres tjenare, tillåtes ingen hämnad, utan den brottlige Dingföres och plikte efter lag. 5. Ankor och Faderlösa barn, eller betjenter, som för ålderdom fått affsed af Konungens tjenst och gamle Herremän, tagas uti Konungens synnerliga hägn, så at de som genom någon grof gärning gjorde dem förnär, plikta därföre 40 mark, men för öfwerwåld på deras hion bötes 40 mark. Den som annars fått Konungens Beskydds-Bref och öfwerfallas på förr omtalta sätt, därföre pliktas med half bot mot det, som om Herremän stadgadt är. Och til samma straff war den förfallen, som intet fullgjorde Konungens affagda Dom, och den, hwilken kallad at in

Slenninge
Herredag.

ställa

ställa sig hos Konungen, uteblef icke desto mindre, sedan han genom Konungens Bref tre gånger war inmanter. 6. Til Riks- eller Herra: Möten war ingen tillåtit at komma, som intet war personligen kallad af Konungen, men den, som för sina egna angelägenheter obuden insann sig, borde göra det på egen kostnad. 7. At man så mycket bättre måtte jämfä kostnaden wid sådana Möten, hade ingen rättighet at komma med större följe, än som nu förefress, nämligen: Härtig Bengt med 40 hästar, en Bisshop med 30 hästar, Konungens Råd med 12 hästar, Riddare, Swen af Wapn och Kanik med 4, och andre som woro kallade, med 2 allena. K. Magnus gifwer i hellska ingången tillkänna, at detta Förordnande war aldeles nytt. Det war icke desto mindre högt angeläget til allmänna Landfredens bibehållande: men den som tror at gamla hämndelagen blef genom denna Stadga til alla delar uphåfwen, har intet med noga efterfinnande läst den igenom: Ty enflysta Krigen emellan de förnämre blefwo endast aflysta under den tid Konungen war i landet, samt fjorton dagar förut och fjorton dagar efter. Elagsmål emellan de förnämre omtalas här intet, och ringare folks tråtor fins emellan nämnas ej heller, som hwar och en genom sielfwa genomläsandet lär kunna finna (1).

- (1) Denna Stadga är tryckt af Hadorph wid Bårslåa Rätten. v. Dalin har anført innehållet därutof s. 279. men det skiljer i några mål aldeles ifrån det här såges: i sonnerhet lär det intet kunna intagas af Förordningen, at ingen som lidit orätt skulle hämnas sig sielf, utan begära handräddning af Landsens Lag s. 280. At man må så mycket skärre kunna döma härom, kunna sielfwa orden anföras af 3. §., Gili biuthom wir hardlifä, at hwarte Riddare eller Swen a wapn, thet qwåde sit fin i mållin måd uqwåthins ordthom . . . Swen a Wapn skal af os tafa glift, thet adrum är til rådl, än thet fribiuddm wir hardlifä, at ringen hämd eller forsaat göris thår fore fyr än wir laggium thet af thårra i meelum, än, tha än wir aitom egh thåt aslagt therra i mållin, tha lovm wir theem waka at bårå åler uelom.“ Här såges intet, at all hämd är förbuden i allmänhet, utan allenast, för qwådens ord, innan Konungen budit til at förlikn målet, men om förlikning intet kunde winnas, ankom det på Konungens ompröfwande, huru wida dem skulle tillåtas at bära wapn eller ej, då i förra händelsen hämden hade sitt fria löpp. Det som sedan stadgas i samma §. om hirddräng eller Hofbetjent, som med qwådens ord bemött en Riddare eller Swen af wapn, anskönt han uelade därtill: „är han inländar latit bort ur fins härrå thidnist ot gild“

Magnus
Birgerfon.
1285.

gimme til ihet bästa han ma for sinum otwinum,“ wisar tydeligen at här war ingen fräga om lagsökning, utan om hämnd, emedan intet annat medel war för en sådan besjant, än at gidsma sig undan för sin motståndare. Men det wore för widlyftigt, at här affkrifwa hela Förordningen.

§. 13.

Alldags
Herredag.

Genom förr omtalte Stadga woro wäl en hop oordningar i bland de förnämre afböjde, men de ringare woro imedlertid på många sätt ofredade, i synnerhet af wägsfarande, och war en sådan ofred inritad, at de resande togo med wäld af allmogens alt hwad dem behagade, och det utan betalning (1). Den som då intet war hogad at tåla sådant öfwerwäld, förklarade sig gemensligen om han förmodde, hwarigenom tråtor och slagsmål nödwändig upkommo. Konungen lät fördenskul falla tilhopa til Ålfrid 1285, Arke-Biskop Jacob af Upsala, Biskop Anund af Strängnäs, Biskop Riätel af Finland, Biskop Åker af Werid, Bengt Konungens Broder, Herr Ulf Carlsson, Herr Bengt Lagman, Magnus Jonson, Ulf Sollingerson, Anund Carlsson, Rnut Marson, Rdrif Algotson, Carl Haraldson, Torsten Sunnvidson, Bengt Jonson, Rangwald Räf, Rangwald Ingerson, Brynolf Botilkarson, Herr Petter Cancellar, Herr Bengt Arkebiskop i Upsala, Probst Anders och Probst Jon. Med dessas samtycke blef en Förordning upfatt, i synnerhet til allmogens säkerhet, och blef fastställdt, at ingen war pliktig, at skänka något åt resande, men på det de icke destomindre måtte få hwad de behöfde, skulle Gästgissware i hwar by tillsättas, som skulle för betalning skänka resande nödwändig förplåning. Om den, hos hwilken anwising war gjord, nekade at aflånnu hwad som behöfdes, skulle han plikta tre mark. Ingen war skyldig, at härbergera flera än två personer på en gång. Den som tog något med wäld ifrån bonden skulle plikta 40 mark. Om en sådan wäldswärkare rymde undan, war den lidande berättigad at falla Håradet tilhopa genom budskänka och gripa honom. Så framt en resande hwarken för bön eller penningar kunde få hwad som nödortstigt behöfdes, kunde han i den händelsen taga det sielf emot betalning. Ifrån denna tunga, at emottaga och förplåga resande, frikallades alla Konungens gårdar, Biskopar, Riddare och Sve.

Landfreden
pålyses.

Ewenar: men däremot til allmogens widare hågn stadgades, at ingen Landsherre wid förlust af Lånet måtte lägga någon olaglig tunga på bönderna, ej heller woro de skyldige at göra gengärd til Landsherren då han reste omkring i Lånet, om de ej själfröge wille göra det af wänskap för honom. Utom des war ingen losgiftwit at taga skatts af bonden, som inter fått Konungens Bref därpå, och den som tilböd något dylikt, kunde inter påstå någon plikt af bonden, så framt han fick någon skada eller åkomma, utan alt war ogilt. Birger Jarls Förordning om Hemstid, Qwinostid, Kyrkstid och Tingstid, samt andra Edsöres mål blef likaledes samma gång stadfäst, och alle närvarande wid Herredagen förpliktade sig med Ed, at med yttersta krafter handhafwa Förordningen (2). Genom denna Stadgas alswarliga efterlesnad fick R. Magnus det hederliga tilnamn, at han kallades Ladulås. En owanlig säkerhet, som härigenom förordfästades i Landet, förtjente wärfeligen en owanlig heder och et owanligt Namn. Uti detta Herramöte blef tillika Rust-tjensten fastställd, hwarom redan nämnt i år och skal framdeles widare omröras.

Magnus
Birgersson
1285.

Utsagd Herredag.

(1) Man skulle näppeligen kunna tro, at en sådan ofskick war möjlig, men Konungens egna ord i begynnelsen af Stadgan öfvertyga därom: S. 1. „En här harwir wärit i wart Rike en usidher långi, at allir thär män um Riket farä, aldrigh äru ther swa ritir, at ther wilja elgh gifta satelrä manna hus, oc allansin fast hafwa utan pänningä.. Stadgan finnes tryckt hos Hadorph wid Björkså Rätten, och hos Siernhielm wid Wästgötha Lagen.

(2) 16 §., „Wid thesa warda skipan, waru widär mangir ärlifer Män oc gäru ther ja til, oc sworu, at ther skuldu handa halda oc stärkia med alt thet ther gitu.

§. 14.

Intet särdeles långt efter, at detta war förasskeddadt, nämligen år 1288, fick Konung Magnus tillfälle at wisa, med hwad alswarlsamhet han ärnade handhafwa Förordningar (1). Den nägra gånger tilförne nämnde Swantepest Knutson hade en wacker Dotter eller Fröken, ty hon kallades Domicella, Ingri, som war förlofwad med Riks-Drotset i Dannemark David Forstenfson. Wästgötha Lagmannens Son Solke Algotsen ansåg den unga Sw. R. 3. 2. Del. G 999 Skön

Magnus
Birgersson
1288.

Algot Ed.
nernas
brott och
straff.

Efölnhet med samma ögon åtminstone, som David Forstenfson, men förlofningen, och hennes Föräldrars vilja lade oöfvervinnerliga hinder i vägen för en förlovad kärlek. Där war då intet annat medel, än på gamla Göthiska wiser med wäld förskaffa sig Brud. Sådana tilbud hade lyckats tillförne både för Sune Folkesson, som röfvoget Konung Ewker Carlsons Dotter, och för Lagman Lars af Östergötthland, med Konung Erik Eriksons Swägerska, utan at man finner, at det på något sätt blifwit befradt. Exempel upmuntra alltid en förjust älskare, fast de intet ursäktas. Solke Algotson gör sig fördenksul färdig med sin Broder Carl Algotson at föra bort Herr Davids Brud eller Fästegwinna. Sedan anstalten wunnit sin fullbordan efter Folkes dufkan, skynda de sig strax undan til Norrige, hwar man intet hade samma ordsak at beifra et orimligt kärleks öfwerdåd, som K. Magnus. Tiderna woro förändrade i Sverige, och K. Magnus Ladulås regerade. När man leker med Lagar och Förordningar, lär man sig snart at leka med människors Lif, Åra och Egendom. Stadgan om qwinnefred war tre år förut stadfästad, och skulle den brottslige straffas med ewig landsflyktighet och 40 marks böter, och aldrig få fred, förrän målsäganden bad för honom. Om detta upståg blifwit lämnadt opåttalt, hade det nästan varit onödigt, at göra Lagar. K. Magnus lät fördenksul, så snart han härnäst blef underrättad, i samma månad, Mars-månad nämligen, som gårningen war gjord, inmana så wäl Lagman Algot, som des Son Ririk i fångelse: men de andre Algots Edner, Petter Konungens Cancellor, Bengt och Carl togo vägen ät Norrige. Sjelfwa Biskop Brynolf i Skara, som war Solke Algotsons Broder, hade ock mycken olägenhet af detta Qwinne-rån, emedan K. Magnus gjorde honom mycket intrång (2). Så at Konungens tillgifwenhet för Kyrkan och des Förmån kunde intet skydda honom, hwarföre han ock fann sig föranlåten, at gömma sig någon tid i Altwastra Kloster. Efter utseende måste åtminstone desse Herrar warit medwärande uti Folkets företagande, annars kan man intet begripa, huru K. Magnus kunnat förfara med så mycken stränghet emot dem: ty det är ej särdeles troligt, at en Herre, som wisade sig så nitist om Lagens och Rättswisans skippande, welat å sido sätta Rättsvisan, då han skulle handhafwa henne. Dörjan af det

ta oviskande här man sedt, men slutet wet man intet fullkomligen. Om Biskop Brynolf berättas, at sedan han någon tid legat förbodd i Alvastra, har han år 1289 farit därifrån til Wadstena, och sedan således öfwer Wetteren, och först begifwit sig til Eskede wi eller Esköde, dit han kommit dagen för Jungfru Marias Himmelsfärd, hwarefter han åter intagit sit Biskops-säte, och skat Konungen, som då war på Aethwalbs Slott, insunnit sig i Domkyrkan i Ekara hellska Jungfru Marias Himmelsfärds dag, och efter slutad Gudstjenst lagt wårjan ifrån sig och gådt fram för Altaret, fallit på knä för Biskopen, då han begärdt och sått aflösning för den förförlig, hwarmed Biskopen warit oroad (3). Messianus wil intet tro, at K. Magnus så djupt förnedrat sig. Säkert är, at Ericus Olai intet nämnt denna omständighet, fast han intet glömt påminna, det Konungen gjordt denna heliga Mannen mycken förtret. Om K. Magnus warit öfvertygad om Biskoparnas makt at tillsuta efter behag himmelen för sina ordnare, och Biskop Brynolf warit oskyldig, är detta bättrings-prof intet otroligt, och är det för öfrigt mera en sed än et fullkomligt förnedrings-tekn at falla på knä för Altaret. Men innan denna förlikning emellan Konungen och Biskopen blifwit fullkommen, har Brynolf warit nödsakad at undergå en nog stark förpliktelse, emedan han i December månad 1288 låtit affärda en Canonicus från Ekara och en Präst från Wästergöthland, såsom sina Fullmaktige til Arke-Biskop Magnus i Upsala, hwilka skulle underkasta B. Brynolf Arke-Biskopens bannlysning, om han intet til alla delar fullgjorde efterskrefna Artiklar, nämligen: at han aldrig, hwarken genom råd eller gärningar, hemligen eller uppenbartligen skulle något företaga emot Konungen eller hans Barn, utan wara dem i alla makt efter sin högsta makt behjelpelig, dock Kyrkans rätt alltid förbehållen. Widare: at han intet skulle hjälpa hwarken sina Bröder eller andra Konungens ordnare nu eller i framtiden til Konungens och Rikets skada, hemligen eller uppenbartligen. Ej heller skulle han befrämja eller befrämja låta innom eller utom Riket, något som efter hans samwete kunde lända Riket eller hans Kungliga Majestät til skada, och om Biskopen fick af trovärdige folk wetat något, som kunde wara Konungen, och hans Barn til förfång, skulle han upptäcka det för Konungen eller hans Ambets-

Magnus
Birgersson
1288.

Algot, Ch.
uernas
brott och
straff.

Magnus
Birgersson
1288.

Algot, St.
nernas
brott och
straff.

J fall detta alt intet bles fullkomligen efterkommit af Birgersson i Ekara, förklarar Arke-Bisfopen Bisfop Brynolf at wara med det samma utsluten från Kyrkans gemenskap och satt i bann (4). På förefrefna wilkor war förlikningen emellan Konungen och Bisfop Brynolf ingången, och efter denna anledning kan man nog finna, huruledes han med all trygghet kunde komma tillbaka til sit Stift, och at de försåt, som både Olaus Magnus och andre föregifwit wara stälde af Konungen emot Brynolf under des återresa, dörfalla aldeles, och at wänskapen emellan Konungen och honom funnat blifwa fullkomligen återstald. Det är ock sannolikt, at denna förlikning förlofat Brynolfs Fader och Broder Rörif ifrån deras fängelse, ty år 1289 äro de ock komne på fri fot. Torde ock hända, at Carl Algotson, i förtrostan på den åter uprättade wänskapen emellan Konungen och hans Broder Bisfop Brynolf, drifvit sig utan widare försäkran at komma tillbaka i sit Fädernesland. Om så är, bles han mycket bedragen, ty han wardt gripen och halsbuggen på samma ställe, där året förut Swantevolfs Dotter blifwit bortröfwad (5). Om Lagman Algot blifwit åter i sin förra wärdighet insatt, har man sig intet bekant. Det ser man af et Bref, som han utgifwit 1298, at han ännu war i lifwet, och kallat sig där intet Lagman, utan fordom Lagman för Wästgötharna (6). Uti et gammalt Manuscript har Mellenius funnit, at Lagman Algot haft ellosfwa Söner, af hvilka sju på K. Magnus Birgerssons befallning blifwit afdrättade. Detta lämnas uti sit wärde, men et sådant öde lär intet hafwa träffat Rörif, emedan Rörif, sedan han sluppit sit häfte, äfwen begifwit sig til Norrige. Algot har ock haft en annan Son, som hetat Magnus, hwilken efter utseende torde hafwa warit nog så tiltagfen som hans Bröder, emedan man finner, at han med wäld afhändt Ragwald Mule någon egendom, hwarföre Bisfop Brynolf lämnat ersättning. Fölke Algotsons omständigheter äro uti äldre Skrifter intet widare ihogkomne. Wäre nyare Genealogister berättat lifwål, at han blifwit i Norrige gift med sin dyrköpta Brud, och med henne haft en Son wid namn Knut, hvars Son Jon Grip warit Fader åt den rika och mäktiga Bo Jonson uti K. Albrechts tid. Mellenius utför lifwål Bo Jonsons släkt läwat annorlunda. Det torde ock wara ganska owisst, om Lagman Algot

got Brynolfsson varit af den Art, som fört et svart Griphuswud i wapnet. Sfelbart är, at han self förde et helt annat Familje-märke, så at det lär wara sakraft, at utlämna tilnamnet af Grip, när man talar om Lagman Algot Brynolfsson och des märkwärdiga Söner (7).

Magnus
Birgeron
1288.

- (1) v. Dalin för detta smäsende til år 1287 och följer Messenius. Det är ej särdeles angeläget, at med granlagenhet uisförka ärtalet i sådana saker; här har man trodt sig böra följa Ericus Olai såsom den äldste af våra Håfdateknare, som lämnat någon kundskap om denna händelse at efterwerlden p. 79.
- (2) *Ericus Olai* p. 111. Anno Domini MCCCXVI obiit Brynolfus Episcopus Scarenfis. Hunc tribulauit Rex Magnus Ladulas, qui subjecit se sententiæ Domini Magni Archiepiscopi Upsalensis. Hic Brynolfus fuit filius Algoti, Westrogothorum Legiferi, quem et filios ejus fugauit Rex Magnus vel timore ejus fugerint.
- (3) *Messenius* Scandia T. 12. p. 142. *Olaus Magnus* L. 16. C. 29. p. 618. *Vastovius* Vitis aquilonia p. 78.
- (4) Om denna omständighet har man Urte-Bisshop Magni Bref af år 1288, 18. Kal. Januarii: In Nomine Domini Amen. Anno ejusdem MCCLXXXVIII decima octaua Kalendarum Januarii, coram nobis Magno Dei gratis Upsalensis ecclesiæ Elesto consecrato, apud Upsaliam comparuerunt discreti viri *Magister Nicolaus* Canonicus Scarenfis et Dominus *Benedictus* presbiter ejusdem dyocesis procuratores et nuncii speciales Reuerendi Patris Domini B. Dei gratia Episcopi Scarenfis, habentes auctoritatem et plenum mandatum, præfatum Episcopum Dominum suum subdendi seu supponendi sententiæ excommunicationis per nos ferendæ, quam ex tunc incurreret, si articulos infra scriptos, vel aliquos, seu aliquem illorum, qui placitati sunt inter Dominum nostrum Magnum Sveorum Gothorumque Regem illustrem et Dominum Episcopum supra dictum non serua-
verit illibatos prout per ejusdem Domini Episcopi patentes literas patere potest omnibus euidenter; uidelicet quod nunquam erit contra ipsum Dominum nostrum Regem, seu contra inelitos liberos suos, nociuis consiliis, auxiliis publicis vel occultis, sed ipsum Dominum nostrum Regem et inelitos liberos ipsius iuauit et eis astabit quantum poterit, saluo jure ecclesiæ suæ, in omnibus licitis et honestis. Item quod neque fratres suos neque quoslibet alios quos nunc inimicos D. nostri Regis vel scire poterit in futurum, in sui præjudicium aut Regni detrimentum fovebit publice vel occulte. Neque procurabit seu procurari faciet intra Regnum vel extra, aliquid, quod secundum conscientiam suam præjudicium præstare poterit Regno vel *Regiæ Majestati*, et si veraciter scire poterit aliquid a personis fide dignis, quod ipsi Domino nostro Regi seu liberis suis illustribus obesse poterit, hoc ei aut advocatis suis prout utilitati Regni secundum conscientiam suam expedire crediderit, intimare curabit. Nos igitur

Magnus
Birgerfon
1288.

auctoritate, quæ nobis ex dicta suppositione competierit, eundem Reverendum Dominum Bryniolfum Episcopum Scarensem in his scriptis excommunicamus, quam sententiam ipso facto incurreret, si præmissos articulos non servaverit vel aliquem præmissorum. Actum anno et loco supradictis. *Brefwet fins i Hadorps Copie-bok E. 73. Af föregående n. 2. kan man se, at Ericus Olai hafte sig bekant denna omständighet, fast han endast med et ord nämmt därom.*

- (5) *Ericus Olai p. 80. Carolus autem frater Roric in Lindö decapitatus ubi rapuerat Ingridem Domicellam. Följer man orden, lär Ingri intet varit bortröfvad utur sin Faders Hus, som man föregifvit, utan kanske wid Lindö. Men det är nästan et säfångt besvär at vilja utreda gamla och mörka berättelser med blotta gissningar.*
- (6) *Algot Bryniolfsons Bref dateradt Qualdinsö A. D. MCCXCVIII. XIII. Kal. Januar. Omnibus presentes litteras inspecturis Algotus Bryniolfsson legifer quondam Wasgothorum &c. Quia Reverendus Pater Dominus Bryniolfus Episcopus Scarensis curiam saderini cum coloniis ibidem et nemoribus, ac ceteris pertinentiis intra sepes et extra et molendinum in Efrud ac colonias in Arænbiergh, nobili viro Ragvaldo dicto Mulæ, pro rebus sibi per Magnum filium meum ablatis dedit et assignavit &c. Brefwet är tryckt hos D. Rabenius de Westrogothiæ Legiferis N. 8.*
- (7) *v. Dalin s. 274. gifwer wid handen, at Raqman Algot fört i sit wapn et svart Gripshufvud i gult fält. Men Assessor Brocman har anmärkt wid detta stället, at Algots Sigill wid et Bref af år 1270. Msc. s. 6. visar et Kors sammanfatt af fyra hjertan, eller fjäderblad kan hända, uti et fyrdeladt fält, och så är det afritadt hos Rabenius de West. G. Legiferis p. 74. Folke Algots sons efterkommande utmärkas s. 303. hos v. Dalin. Messenius Th. Nob. p. 97. har en annan Släktlinia på Bo Jons sons Förfäder, uti hvilken ingen Knut förekommer: ty här nämnes endast, Jonas, Folke, Jonas, och denne var Bo Jons sons Fader. Messenius uti sin Scandia T. 12. berättar at Algot leder sin härkomst af Sötkungarna. Vastovius p. 78. kallar honom Algot Sture, men säger tillika at han var en Fölkung. Spegel Bisk. Kr. gifwer tillkänna, at han af somliga hålles före hafwa varit af Store släkten. Rhyzelius gör honom til en Grip, hvarutinnan han fölgt v. Dalin. Han kallar också hans Fader Bengt. Bisk. Kr. s. 302, men det lär vara förskrifvit.*

§. 15.

Men Landfreden blef ännu mera bruten samma år på Gothland, emedan osämjan emellan Bisbyboarna och Landboarna utbrödt i uppenbart Krig (1). Om rätta anledningen til detta upror är man intet fullkomligen underrättad, ej heller om alla omständigheterna däraf. Efter Gothländska underrättelser väckes

wäntan för en ny Tull, som staden pålagt Allmogen. Detta synes
 ganska troligt. Kan dock wara, at Inbyggarne på Landet blif- Magnus
Birgerfon
1288.
 wit uppretade utaf de efter Stadsboarnas föranstaltande påbegyn-
 na Wallar eller Murar, ehuruwäl det synes mera sannolikt, at
 Stadens befästande warit en påföljd af Kriget. Det synes inmed- Upprör på
Gothland.
 lertid föga troligt, at Murarnas widlyfthet brakt Allmogen i
 harnest; ty förmodeligen har Landsbygden närmast omkring
 Staden warit Stadens tilhörighet, så at ingen så ifrig tråta där-
 om kunnat upträndas. Så mycket finner man, at Bönderne be-
 slagade sig hos Borgerskapet öfwer de nya pålagorna; men som
 desse hade at wänta et säkert bistånd från Lybeck och andra Wen-
 diska Städer, wille Wisbyboarne intet föga sig efter Landets be-
 swär. Bönderne skickade fördenksful bud til Härnästaren i Riss-
 land och anhöllo om hans biträde, och lär så han sjelf som åstfil-
 lige af Riddarne inståldt sig til deras undsättning. Annat än up-
 penbar fiendtlighet war då intet at förwänta. I början rycka
 Bönderne in i Staden at göra någon skada genom plundring,
 efter Staden war aldeles öpen. Böndernas anförare Olof Ragg-
 wald i Tofta, Petter Salding i Wald och några flere, som
 Gothländska Krönikan kallar Abelsmän, komma därpå antägan-
 des med hela Bondehären, hwarpå Wisbyboarne under sina
 Jäktöfwerstar rycka ut öfwer Högebro, då det kom til uppen-
 bar fiendtlighet och sena astoneu lyftade Striden, uti hwilken
 Bönderne blefwo nödsakade at bärga sig med flykten uti omliggande
 Skog. De segrande förföljde de flyktige och åskillige af dem blef-
 wo til fånga tagne i Siönem. Bönderne förlorade intet modet
 af detta nederlag, utan samla sig på nytt och togo wägen til Wis-
 by, Borgarne däremot rycka fram til Roma Kloster, hwar ås-
 killige blefwo slagne på båda sidor, utan särdeles förmån för
 någondera. Såsom detta oröfande intet tjente til annat än
 Landets och Folkets inbördes förödande, lade Prästerskapet i Wis-
 by sig emellan och använde all möda och flit til at förlikade de
 twistånd, och blef genom deras bemedlande öfwerenskommet, at
 Böndernas Fullmäktige skulle insinna sig i Nunne-Klostret i
 Staden på en wisbydag, och inmedlertid all fiendtlighet uphöra. På
 Böndernas wägnar inståldt sig fördenksful Nils af Ekeby, Ger-
 wid af Wenge, Gerward af Warö och Petter Salding.
 Freds-

Magnus
Birgersson
1288.

Upprör på
Gothland.

Freds-villkoren blefvo då upsatte, och Böndernas Fullmäktige lofvade underrätta sina Husvudmän därom och komma tillbaka följande dagen. Vid deras återkomst var hela Stadens betydande Prästerkap tillstädes, Freds-Punkterna blefvo då fullkomligen satte i ordning, och icke afstodt, at Böndernas Fullmäktige åter dagen därefter skulle inställa sig med femtio andra från Landet, och hafva med sig Landets Sigill, till at försegla afhandlingen. Men där kom intet annat än utfäkt, hvarföre Landets betingade Ombudsmän intet kunnat efter löfte vara närvarande, och Bodel Kalling och Bodel af Solle, som ifrån Land-Menigheten woro affärdade, begärade ännu sex dagars uppköf. Borgerskapet blef wäl misstnott öfwer dessa inwänningar, icke destomindre på Prästerkapets föreställning ingick man öfwen detta villkor. Men när den nya Stämmnas-dagen inföll, blef åter med Freds-Fördraget än längre uppehållet, emedan Kallingen och Gerwed af Mar-tebo, som på Allmogens wagnar begifwit sig till Wisby, gafswo wid handen, at Eduard von Lode med flere Riddare och deras Förman wille hieselwe komma in och stadfästa Freden (2). Man hade emellertid intet hast i Sverige någon kundskap om dessa Gothländska wänningar. Högebro Slag hade stådt i April månad tredje Söndagen efter Påsk. Men så snart tidning därom inslupit, stämmer R. Magnus bägge Parterna til Nyköping. R. Magnus hade redan lämnat prof af sin allvarsamhet, när man bröt allmänna Landsfreden: hvarföre ock Gothlänningarne hade ordsat at frukta en rättmätig hämnd. Men man har redan i första delen påmint, at Gothland war intet aldeles med samma underdånighet förbundet med Sverige, som de andre Landskaperna. R. Magnus blef då försonad med Åsbön och Penningeböter, som Wisby måtte erlægga. Wisbyboarne förklara fördenksful, at de förbrutit sig emot Konungen i Sverige, at de honom oäfsword understådt sig at befästa Staden och tillika föra Krig med Bönderna, hvarföre de ock lofwa at betala 2000 mark silfwer och femhundrade mark penningar, och det på wiså utfatta Terminer, så at alt skulle vara erlagdt til Midsommars-dagen nästkommande år. Wä-dare förpliktade man sig, at i fall någon oenighet skulle hädane-ter upkomma, emellan Staden och Landet, skulle Stadsboarne intet frida til någon fiendtlighet emot Bönderna, innan de saken

hes

hos Konungen annålt: utan wid den händelsen allena, at någon Magnus
 så hastig upresning skedde af Landtmannen, at man war nödsak- Birger Jon
1288.
 kad at styrta wäld med wäld. Inga bud, som til Konungen af-
 färdades, skulle på något sätt uppehållas eller hindras af staden.
 Ingen annan Herre än Konungen af Sverige skulle af dem ut-
 wäjas, och så framt Bönderne någon gång skulle falla på en
 sådan förmådenhet, skulle Wisby med all sin förmåga sträfwä
 däremot. Skulle ock allmogen på annat sätt wisa sig uprorisk e-
 mot Konungen, skulle staden, på första annodan och erhållen
 kunskap därom, lärna all möjlig handräkning til at förnä land-
 folket til sin skyldighet. Om ock någon, som råkat i Konungens
 onåd, toge sin tillflykt til Wisby, skulle en sådan, så snart Ko-
 nungens Bref därom ankommit, genast förwisas staden, och med
 wäld utdrifwas, så framt han intet i godo drog sig undan.
 Städerna Lybeck, Wismar, Rostock, Greifswald, Stralsund
 och Niga skulle wara Konungen behjelpelige emot Borgarne i
 Wisby, så framt de antingen walde sig någon annan Herre el-
 ler ock de intet med lydna efterkommo Konungens besallningar. Uppröt på
Gothland.
 De skulle ock på egen kostnad utwärfwa Påfwens Bref, at de
 skulle wara under bann, så framt det förut lofwade intet full-
 komligen upfylldes, och Biskopen i Linköping skulle utomdes wara
 berättigad at bannlysa dem i sådana omständigheter. I fall Ko-
 nungen någon gång behagade hedra staden med sitt besök, skulle
 han med all ödmjukhet och wördnad såsom deras rätta Konung
 och Herre emottagas och undfågnas. Och så framt någon del
 af det föregående blef å sido satt och försummadt, skulle staden
 därfdre plikta med tiotusend mark silfwer, hwilken summa Konun-
 gen efter behag utkräfwä kunde. Dagen för Larsmånsdagen blef
 denna förpliktelse stadfästad i Nyköping både af Fogdarna och
 Borgmästarne, så på Gothlänningarnas som Tyskarnas wäg-
 nar (3). Gutarne sielfwe eller de som wore boende på Lands-
 bygden skulle, til plikt för den skada de gjorde staden, wara skyld-
 ige at för hwart tingslag upbygga ei torn i stadsmurarna (4).
 På detta sätt blef freden återställd på Gothland. Konungen i
 Sverige bibehöll sin myndighet i landet, och Ribbarne från Est-
 land och Lifland, som varit infallade til Landsfolkets understöd,
 förfogade sig tillbaka, utan at man wet på hwad wilkor de blif-
 Sw. R. 3. 2. Del. .h h h h wit

Maanus wit förmögde. Stadens bestående blef ock med allwar förreagen.
 Smaktion så at des Wallar och Murar kommo ändeligen uti fullkomligt
 1288. stånd år 1292.

- (1) *Ericus Olai* p. 79. mid år 1288. Eodem anno erat guerra in Gothlandia inter ciues de Wisby & Bondones terræ, pugnaveruntque in mense Aprili, vicerunt ciues de Wisby, tandem reconciliati sunt per Dominum Magnum Regem, & permissum est ciuibus civitatem circumdare muro & munitæ. *Chronicon Celsii* p. 9. MCCLXXXVIII. Guerra habita fuit inter Gutenfes & Visbyenfes, *Diarium Wisbyense* hos Ludewig p. 179. MCCLXXVIII. Eodem anno fuit magna guerra in Gothlandia inter ciues Wisby & Bondones terræ, pugnaverunt ad invicem in mense Aprili tertio Sæbbatho post pascha & vicerunt ciues, in cuius fasti memoriam fit processio per civitatem cum imagine beate virginis, & tandem reconciliati sunt per Dominum Regem Magnum, & permissum est ciuibus murare civitatem. *Artalei* uti *Diarium Wisbyense* råttas efter de förre andragne vittnesbörd.
- (2) Alla dessa omständigheter äro tagne af *Strelovs Gothländska Rådsla* s. 144. Författaren är uti de äldsta sater fabelaktig, men i de nyare är han til alla delar så trovärdig, som någon annan, och man finner at han haft äldre skrifter at följa.
- (3) *Messenius* *Scandia* T. 12. p. 139, har inrättat hela denna Aft, och måtse den hafwa varit författad antingen på Swenska eller Tyska, ty det är ej svårt at se, det man hos *Messenius* rådest läser en öfversättning.
- (4) *Strelov* p. 146.

§. 16.

Lagarnas förbättring De mått och steg, som K. Magnus tagit til allmänna Land-
 talmänhet. fredens stadgaude och bibehållande, har man sedt. Han utsträckt
 ock sin wård til Lagen i allmänhet, och Landskapens enskilda Lagar hafwa ock uti hans tid blifwit öfverfärdade och förbättrade. Man slutar det af et Brev, som K. Magnus Erikson år 1330 utfärdat til Märkesboarna, uti hwilket Konungen beropar sig på deras Lagbok, som des Fader-Fader K. Magnus Ladulås låtit upslåta (1). Man kan inhämta samma omständighet af K. Birgers Företal til Uplands-Lagen, samt det förnyade förbud, han låtit utgå om Järnbördens afsläggande (2), til hwilken dårsfaps afspenning Birger Jarl redan gjort början. Konung Magnus wisade ock nya prof af sin ömhet om Lagskipningen uti sit Brev til Olandskoarna af år 1281, hvarutinnan han allvarligen befaller,

faller, det Domare utan afseende på sakägandens stånd och omständigheter hade at med all gränslagenhet befrämja rättvisan emot alla utan skilnad; förrådförandes Domare om sitt Konungsliga hån och beskydd wid alla tillfällen. Domarnas utslag förklarar och för frastvundne, så vida parterna inter med utstånde af en wiß summa, efter de twistandes öfwerenskommande, erhöillo tillstånd at wädla från Håradshöfdingen till Lagmannen på Öland, och ifrån honom antingen till Lagmannen i Östergötland eller till Konungen self (3). Där fastställes och, at om en part blifwit af Domaren såld till edgång, och det sedermera befinns, at eden war falsk, skulle Domaren och inter parten plikta darsföre (4). Widare förordnas, at ingen måtte inmanas i häfte på Konungens Elott, för någon sak, för hwilken han efter lag eller laglig wana kunde förswara sig, och lär detta endast böra förstås om twistemål, emedan det inter lär kunna lämpas på grofware brottmål. En annan Stadga har och R. Magnus utgifwit år 1284, uti hwilken den som lagt en annan till någon egärning förklarar likså brottlig, som han det self gjorde hade, och den som låtit lega sig, anses för ogild. Den som beskyldes at hafwa tubbat eller lagt, skulle wärja sig med Håradshövding, såldes han af Hövdingen, skulle han widare med egen ed fria sig. I annat fall skulle han böta, så mycket målsäganden self wille påstå, eller och underkastas målsägandens hövding (5). Om och någon Låns-innehafware pålade allmänningsgäld utan föregångsigen laga pröfning, förwärfades Lånet. Andteligen stadgades, at om någon gaf sitt frillo-barn fast egenom, fick frillo-barnet behålla gästwan, om det fick ärfwa eller arfwingar, men i annat fall, skulle gästwan återbäras. Det som nu anfördt är, wisar nogsamme prof af Konungens ömhet om Lagstipningen och tidens räntesfart, uti hwilket tidens fördomar täfna med förnuft och skelligt eftertanke.

(1) Detta R. Magnus Erilsons Bref om gästning och wagnasyn af år 1330, är afskrifwit af en copia, som är tagen 1549. och finnes uti Rikets Cancellier i Köpenhamn, det är communiceradt af Etats-Rådet Langebek. Konungen säger här, at alt skulle hållas efter modum & formam hospitalitatis contentos in libro Vestro l. quli per Magnificum Principem Dominum Magnum quondam Regem Suerlorum regum nostrum karissimum. Brevet är såldt til inhabitatores Nericie.

Magnus (2) 16 Kl. Årf. B. Helt. Ågen. Arkibiscup Olasmer liardi at Jarabryd Birger son. var atir upstakin i Hålsingidlandi, sidhan hon war aslagdh i Runung 1284. Magnusa of Runung Birgers daghum.

(3) Detta alt är tagit af R. Magnus Birgersons Bref de leuandis Olandorum oneribus daterat 1281. quarto Kal. Jan., sielfsta orden angående det hâr nämnda wad förtjena at införas: Eorum etiam sententiis stare præcipimus omnes in omnibus causis secularibus, nisi sub alienius certæ summæ periculo, de qua partes convenerint, danda ab eo qui succubuerit, litigantes causam a Proloquutoribus ad Legiferum, a Legifero ibidem ad Legiferum Osgothicum, aut nostram audientiam duxerint deducendam: Man har öfversatt Prolucutor genom Hårabshöfdinge, men til öfrentors kunde det ock förstås om Råmgben. Brefsret är tryckt uti Acta litteraria Sveciæ 1721. p. 222.

(4) Detta besonnerliga Förordnande kan läsas p. 224 på det i nästföregående anmärkning återopade ställe. Si quis iuramentum sibi delatum secundum ipsorum sententiam exhibuerit, quod postea illegitimum fuerit iudicatum, iurans a poena sit immunis sed iudex poenam soluet, v. Dalin beropar sig på detta bref, och säger at det är daterat d. 1 Jan. i Rådet för den 29 Decemb. hwartil Rubriken på Brefsret gifwit anledning. Samma Författare säger vidare, at Essika Sjödröfware plundrat på Oland, men därtill gifwer Brefsret ingen anledning, där såges alltså, at pesten så framsarit, som Barbarer härjat landet, tristissimam pestem homines invasisse incurfione Barbarica forsitan non minorem.

(5) Stadgan af år 1284. wid Biarköa Rätten s. 6. Det är allenast et Utdrag. Dessa orden kunna införas:,, Managgia böte saa molit, sum malseghanden quader saluer wider aller hånneis upa han,,. Annars böte så mycket som målsåganden sielf säger eller hånnes på honom. Detta ställe öfversettas o nyo, at hånndelagen war ännu intet til alla delar uphållen, emedan parten sielf utan biträde af Konungens Besakningshåwande war besogad til utmätningen af domen.

§. 17.

Konungens son Birger wäld och orättwisa, glömdet likwäl Konungen intet at draga försorg om sitt hus och dess bestående. Men Magnus begick därwid samma fel som des Faber Birger Jarl, hwilket ock hade samma wärkan. At R. Magnus wärkeligen kunde tänka, at ingen twiswel: men där fordras et orwanligt förstånd och besonnerlig omhugsamhet, at sätta sig aldeles öfwer tidens fördomar, och en wedertagen öfick är merendels i samma helgd, som en på förstånd och mogen eftertänka grundad ordning. Folkungarnas up

uppresning hade intet försvagat utan snarare fördrö och stadgat Magnus Konungens vilde, inga särdeles hinder kunde således möda Konungens önskan, att få sin Son utvald till efterträdare. R. Magnus Birgersons älska Son Prins Erik dödde 1279 (1). Hans andra Son Birger föddes 1280 (2), och denne Herre blef 1284 utvald till Konung efter sin Herr Fader, och des yngre Broder Erik förklarad för Härtig (3). Där säges ock, att Konungens Broder Bengt blef wid samma tid utnämnd till Härtig af Finland. Denna sista omständighet synes strida emot hvad för de sagdt, då man alltid talt om Bengt Birgerson såsom Härtig. Det är ock sant, att han kallas Härtig af Finland uti R. Månsses Stadga af 1280, så framt årtalet är riktigt (4). Men till äfventyrs torde det vara ett förseende både af Ericus Olai och de andra som följt honom, så mycket mer, som Bengt Birgerson intet i ämnen sig till Härtig uti Preswet af år 1282, utan allenast R. Månsses Broder (5): Och så framt Bengt intet blifwit tillförne Härtig af Finland, lår det nu blifwit så mycket snarare bewiljadt, på det mindre missundsamhet måtte upväckas öfwer Härtig Eriks uphöjelse, hwilken war ännu uti sin späda barn-Prins Birger's trolosning. Men R. Magnus gick ännu längre med sin felande försigtighet. Han wille ock förse sin tre eller fyra års gamla Prins med en hederlig Brud, och därtill utwäldes Prinsessan Mereta, eller Margarita, som Påfwen kallar henne, från Dannemark, R. Erik Slippings Dotter. Bud affärdades ock till helige Fadren i Rom om hans nådiga tillstånd till giftermålet, efter de troloswade woro uti fjerdte styldskaps-graden förbundne, hwar på Påfwen Martinus IV lämnade sitt tillstånd den 23 December 1284 (6). Bewekande orsakerna till Påfwens Faderliga estergift af Canoniska Lagens strånghet, woro, att genom äktenskapet emellan detta höga par, den emellan bägge Riken tillförne warande oenighet måtte dämpas och en upriktig wännskap däremot stadfästas. Mesenius hänför denna trolosning till 1282, hwarutinnan han följer Hwitsfelt. Men på hwad grund denne senare stöder sin berättelse kan man ej weta, om det intet är på Olaus Petri, som sagt det samma. Men denna tideräkning påsar sig intet med våra gamla Krönikor; ty Olaus Petri tillstår, att trolosningen med Danska Prinsessan skedd sedan Junker Birger war förklarad

Magnus rådde för sin Herd Faderns efterträdare (7). Såsom det nu är de Birgerfön
 1284. monjageligt, at denna Successions-Ördning blef gjord 1284, lär
 det vara tryggast at hänföra trosloshingen til samma år, på hvil-
 ket Påfwens tillåtelse utfärdades. Detta kan ock aldrabäst för-
 enas med Erik Olsons utåtelse, som likaledes utfätter Ewenska
 Prinsens och Danska Prinsessans Brudfästning efter Birgers wal.
 K. Eriks Bref synes ock bekräfta det samma, emedan Birger kal-
 las där arfwinge til Sverige, hwilket intet wäl kunnat hafwa
 rum, så framt des wal intet gäde förut (8). Erik förpliktat sig
 ock, at betala til K. Magnus tiotusend mark silwer, så framt
 han på något sätt hindrade, at äktenskapet kom til fullbordan.
 Således wardt nu K. Magnus förwisad både om sin efterträda-
 re, och om sin tilkommande Sone-dotter, så framt ej något öds-
 fall inmedertid gjorde anläggningarna til intet.

- (1) Chronicon Vassenense Celsi p. 2. MCCLXXIX. obiit Domicellus Ericus primogenitus Regis Magni.
- (2) Diarium Wisbyense hos Ludewig p. 178. A. D. MCCLXXX. natus est Regi Magno Byrgerus primus filius, sortitus est nomen auunculi (aui) sui, qui postea in Regem coronatus est.
- (3) Ericus Olai p. 74. Anno Domini MCCLXXXIV electus est in Regem Svecie Birgerus filius Magni Skenningie & Ericus frater ejus factus est Dux, licet ambo essent parvuli, Benedictus Dux Finlandie. Chronicon hos E. Benzelius Mon. Eccl. p. 87. MCCLXXXIV. Electus est in Regem Svecie Birgerus filius Magni Ladelaas, & Ericus illius frater Dux factus est, utroque adhuc impubere. Dominus vero Benedictus Frater D. Regis Magni factus est Dux Finlandie. Diarium Wisbyense p. 179. A. D. MCCLXXXIV. electus est in Regem - - - Birgerus filius Regis Magni, Ericus frater ejus factus Dux Finlandie. Årtalet är feladt eller förtvadt uti detta sista witnessbård, och några ord låra vara utlämnade emellan Dux och Finlandie.
- (4) I anledning af det, som i förra anmärkningen är påmint, synes sannolikt, at Magnus Birgerfönns Rörordning om Skenninge Samtal är intet skrefwen 1280, utan 1284. Ty där talas om Bengt som Hertsig, och om Samtalet i Skenninge, och så wida detta är riktigt, ser man tillika hwilka warit nämmande wid Birgers wal. I sielfwa Stadgan nämnes intet årtal.
- (5) Man har beropat sig på detta. Bref wid 4 §. n. 8. i detta Capitel, då man talte om Follungiska uproret.
- (6) Påfwens Martini IV Bref finnes hos Reynaldus Ann. Eccles. T. 14. p. 360. Martinus &c. Dilecto filio nobili viro Birgero nato Charissimi in Christo filii nostri Magni Regis Svecie illustris & dilecti in Christo filii

filie nobili mulieri Margaritzæ natæ Chazotani in Cl. Mo. filii noli i Erici Magni illustris Regis Dacie &c. Nos inque vultis supplicationibus inclinati, Birgeron volentes tantis periculis obviare, vobiscum, ut matrimonium invicem, impedimento non obstante prædicto, libere contrahere valeatis, & tandem in contracto licete remanere, auctoritate præsentium dispensamus. Nulli ergo &c. Datum Perulii X. Kal. Januar. anno IV. ætæ 1284.

(7) *Olaus Petri* i sin håndskrifts Kronika. Hans uttælelse er som følger: Så Åktenkapet først var behandlet emellan Junker Birger och Junkfru Märta, skref man år efter Guds bård 1282, och året tillförne hade Rikens Råd. lofwat R. Magnus, at de vilde efter hans död taga samma Junker Birger til Konung.

(8) *Ericus Olai* har infört en del af detta bref p. 76. De hit hörande ord äro desse: Propter quod habito utriusque fidelium consilio, nos dicto Regi fide media promissimus, & ipse nobis vice versa, quod filiam nostram seniore, cum filio ipsius Regis Suecie & hærede Regni Suecie, cum ad annos nobiles pervenerit, matrimonialiter copulemus. --- Quod si per nos steterit, quominus hujus modi matrimonium sortiarur effectum, obligamus nos ad soluendum dicto Domino Magno X. M. marcarum argenti puri.

§. 18.

Ledige stunderne af R. Magnus Ladulåses Regering fördeltes emellan Kyrko- och Klosterbyggnad, Tornerspel och andra lustbarheter. I synnerhet har Konungen vid Clara Klosters anläggning på Norremalm wisat sin Kungeliga prast i sin rådda glans. Til Stockholm woro inbydne. ganska många utländske Prinsar och andre förnämte Herrar utom en myckenhet af Swenska Riddare och andre Adelsmän. Et präktigt gästebud anställdes, som warade i flera dagar, Tornerspel och andra Riddersliga lekar utöfwades, och ändteligen på sielfwa stället där Klostret skulle uprättas, har R. Magnus först gjort sin Son Junker Birger til Riddare, hwilken sedermera på stället gjort Hårtig Albrecht af Brunswig lifskaldes til Riddare, då denne strax därpå meddelat samma wärdighet åt fyrtio andra, som woro närwarande (1), hwarpå Klostret i största hast uprestes. Annan mening kan man intet inhämta af Ericus Olai, och kan man intet neka, at en så hastig upptimring på et wärdigt och roande sätt kunnat sluta högtideligheten (2). Året när denna Riddersliga inwigning af Klostret blifwit fördrattad, wet man intet. Utan all sannolikhet sättes den

Clara Klosters och andra Klosters anläggning.

ut

Magnus ut til 1282. Det hade nästan varit wanhederligt, at Hårtig Birger Jon. Albrecht skulle hafwa emottagit Riddarorden af et två års gammalt barn. Men om han warit fem eller sex år gammal, hade det varit lämpeligare. Så framt denna herrelighet gädd för sig 1285, torde och Hårtig Erik af Laaland eller Langeland varit närvarande, emedan man wot, det han detta året af K. Magnus blifwit gjord til Riddare (3). Denna utmärkta ståt skedde egentligen för at hedra Konungens Doter Rikisa, som då war sex år gammal, och skulle inträda i S. Clara Orden. Därnäst inträttade K. Magnus et Franciscan-Kloster på Riedjestrå eller Riddarholmen, hwilket beskrefwes ganska präktigt, emedan hwalfwen varit inlagda med Guld. Om detta är så sant, som det som följer i Klosters beskrefning i Rimkrönika, at uti Kloster-Kyrkan war mycket folk då hon war full, bode ingen twifla därom (4). Och war det uti denna Kloster-Kyrka, som K. Magnus utwalde sit Gräfställe. Et annat Franciscan-Kloster lät Konungen upföra i Arboga, och et annat i Linköping. Han half och eller rättare sagt beforderade flyttningen af Nunne-Klostret i Skenninge på en bequämare ort, hwartil han skänkte hundra mark Silfwer eller 2400 Dal. Silf:mt, och lade sielf Grundstenen därtill (5). Uti sådana anläggningar sparde han hwarken omsorg eller kostnad, och på det alt måtte blifwa så mycket iertigare, förskrefwes utländske Byggmästare, hwilket man finner i synnerhet uprefnad om Upsala Dom-Kyrka, til hwars upförande en Stenbyggare-Mästare wid namn *Etienne de Bonneuil* med tio andra Mästare och tio Gesäller förskrefwes från Paris. Myntens och tidens beskaffenhet kan däraf slutas, at dese en och tiugu personer kunde wara belåne med 40 Franska Livres til resepenningar (6). Penningar och gods utöstes wid dese stiftelser nästan utan hos och måtta, i synnerhet wid S. Clara Kloster, hwartil hela Norremalm, Snyterstad, Wikby, Ekby, Boltofta, nu Carlberg, Lundby, Walmunds-Ön, Wästby, Järna och Husarne tillika med alla därne emellan gamla Hospitals-Tomten och Walmunds-ön skänktes redan i början (7). Norremalm war wäl merendels öde, men emedan de, som där wille bygga, meddelades samma friheter, som de åtnjoto, hwilka bodde i sielfwa staden, kan man nog finna, at många blifwit hogade, at sätta sig neder på Norremalm, da

då Klostret af Tomtdren och lega, efter öfwerenskommelse, hade **Magnus Birgerson** 1284.
 däråf sina wackra inkomster. Konungens friskostighet upmuntra-
 de sedan många flera til gästwor, och tidens widskopelse som inbilla-
 de allmänheten af högre och lägre wilkor, at de böner och mås-
 for, som affungos på sådane helgade orter, befrämjade gästwarens
 lifa och salighet i andra werlden, öfke antalet af dem som betygga-
 de sin gästnithet, hwilket Doct. Nordberg uti sitt Clara Minne
 med oemotsägeliga monumenter bestyrkt. Med denna skänkande
 andakt hos högre och ringare förenades alla slags Ridderliga öf-
 ningar och Tornerspel, ibland hwilka den tornering blifwit i syn-
 nerhet namnkunnig, som upfördes när K. Magnus och K. Erik
 af Dannemark hade Sammanträde wid gränsen af dessa Riken
 wid år 1284 (8), uti hwilken Hollinger Lagman Carls Son på
 Swenska sidan, och Petter Elåning på Danska sidan wisade
 en utmärkt skickelighet i dessa halsbrytande tidsfördrif. Men en
 annan Dansk Herre wid namn Magnus Dysawald hade mer
 förmåenhet och mindre lycka: Han utmanade hela Swenska Rids-
 derskapet at rida emot sig och upsatte sin häst och hundrade mark
 til belöning för öfwerwinnaren. Erengisle Plata af Brahe slåt-
 ten emottog wadet, och stötte honom i första rånmandet från hä-
 sten. Således blandades då som nu utwärtens andakt med tidens
 fäsånga och lysande lustbarheter, med den skilnad likwål, at man
 fordom wille åtminstone blifwa hållen för Gudsfruktig, då man
 sedermera, uti en så kallad mera uplyst werld, wil hwarken warat
 eller blifwa hållen darsföre.

(1) Denne Hårtig Albrecht af Brunswig war utan twifwel Son af den så
 kallade Albertus Magnus, hwilken dödde 1279. Til skilnad från sin
 Fader kallades denne Albrecht, Albertus Pinguis. Jfr. Ph. J. Spener
 Sylloge Geneal. p. 494. 500, och andra, som ämnat underrättelse
 om Brunswigiska sakterna.

(2) Ericus Olai p. 77. sedan han beskrifwit all den ståt som gädd förut
 Klostret byggningen, tillägger han omedelbart dessa orden: Tunc repente
 monasterio erecto: Om detta har sin rikthet, har Klostret först blif-
 wit upbyggt af timmer och sedan blifwit upfördt med mur, hwilket intet
 lunnat ske så hastigt. Ty at det stod år 1289. ännu under byggnad, de
 tydligt af K. Magnus Ladulåses Bref 1289. VI. Id. Julii, och där
 nämnes Clara Klostet, quod apud Stockholm inpraesentiarum construatur.
 Nordberg Clara Minne s. 29. N. 35.

Magnus (3) Chronicon N. 7. hos Ludewig R. MSC. O. Æ. T. 9. p. 159. wid Birger Jon. 1284. år 1285. Jacobus Comes Hallandiae creatus Eques Auratus ab Erico Rege Norrvegie, & Ericus Dux Lalandie eodem decoratur honore a Magno Suecie Rege. Uti Chronicon N. 1. på samma ställe p. 35. wid samma år. Ericus Dux Hallandiae factus est miles a Magno Rege Suecie. Hvistfelt D. 8. T. 1. s. 286. anmärker, at K. Eric Glipping i Danmark år 1284. förlånt Hårtig Erik, Hårtig Knuts Son, med sedra Håband, så at til äfventyrs bågge anmärkningarna kunna hafwa sin riktighet. Jag wet intet, om det lönar nämnan, at utforska råtra tiden af dessa anfalter och slöjande Herrligheter. Messenius, Johannes Magnus, och flere utsätta dem til år 1282. Vastorius til 1285. Undersundom år Messenius uti tiderättningen intet at trogga sin wid, emedan han blandar egna gifningar nästan allsidiges ihop med sielfwa berättelserna, som han tagit af de äldre. Ericus Olai nämmer intet året, ej heller Olaus Petri. Diarium Wisbyense hänför denna högtidelighet til 1289. A. D. MCCLXXXIX. Dominus Rex Magnus fecit filium suum Byrgerrum militem & Ducem Brunsvicensium in Stockholm & multos alios nobiles tam de Alemannia quam de Suecia. Et tunc venerant Sorores S. Clare in Stockholm. p. 180. Detta synes af Rim: Krönikan, ty där kallas Birger Konung.

(4) Om tiden då Klofret på Riddarholmen blifwit bärjadt, år man och af olika tankar. Wil man tro Diarium Minoritarum, som år författadt af Munkarna darsammastådes, har det sedt 1270: ty wid IV. Non. Jan. har där varit anteckadt: Anno D. 1270. fundata est domus fratrum minorum Stockholmis; men med allwar lär ej byggnaden hafwa varit företagen för än K. Magnus kom på Thronen. Diarium Minoritarum pag. 6.

(5) Ericus Olai p. 78. Wid Stenninge Klosters anläggning uti Rim: Krönikan berättas, at Magnus lade sielf Grundstegen, hvarutas Regnerus förmodeligen tagit sig anledning, at säga det samma om S. Clara.

(6) Pering/kiöld Monumenta Ulleråkerensia p. 18.

(7) Magnus Ladulåses Gårds-Bref af år 1288. finnes hos Nordberg Clara Minne s. 21. Rörstrand nämnes där likväl intet med detta namn.

(8) Ericus Olai p. 84. Årtalet nämnetes annorlunda hos Regnerus och andra, men efter Ericus Olai kan man intet så någon annan tiderättning än här år nämnd.

§. 19.

Tillståndet i Sedan allmänna Landsfreden war stadgad och Thronföljden **Norrige-** förfärdad, blef Riket satt uti et sådant tillstånd, at K. Magnus så in- som utomlands war vördad och fruktad. Wid des antråde til Regeringen, gjorde sig K. Magnus Håkanson i Norrige nog möda til at besänja K. Waldemars återställning til sin förra

flera wärdighet: men såsom Konungen i Norrige wille uträtta **Magnus**
 alt med fredliga öfwerläggningar och med anförande af Lag och **Birgerfon.**
 Rätt, och dessa skäl intet understöddes med wapn och Krigssfolk,
 war alt hans bemedlande säfångt och utan frukt. Det hade ock
 varit besynnerligt, om en Prins, som med wärjan i handen up-
 sigit på Thronen, hade låtit drifwa sig därifrån med slusfater
 och syllogistzer. K. Magnus Håkanson dödde 1280, med namn
 af en god och fredsam Konung. Des tillgifwenhet för Påswiska
 Prästerkapet wanhedrar mera Prästerna sielfwa än Konungen,
 som trodde sig göra Gud en tjenst därmed. Så fredsam som
 K. Magnus Håkanson warit, så mycket större lust til krig wisade
 sig hos K. Erik hans Son och efterträdare. Han afwek ock där-
 umman ifrån sin Faders tänkesätt, at han wille inskränka Prä-
 sterkapets Friheter, som dem af K. Magnus varit förlänte,
 hwarföre han ock blifwit kallad Erik Prästehatare, förmodeli-
 gen med samma skäl, som andre blifwit kallade fromme, gode och
 store. Det är dock otwifwelaktigt, at han straxt i början af sin
 Regering kom i oenighet med de andeliga i Norrige, och Arke-
 biskop Johan i Trondheim gjorde sig redo at klaga för helige Fadren i
 Rom. Han tog wägen genom Sverige, men dödde i Skara
 1282 (1). Norrste Prinsarne hade wisat tillförne, at de intet
 varit särdeles mörkrådde för Hans stormåktiga Helighet i Rom;
 Dessa klerikaler affräckte fördenkul intet K. Erik från at utöka
 med Härsmakt sitt Möderne arf i Dannemark, hwarom äfwen
 wist warit, uti hans Herr Faders Magnus Håkansons tid. Nu
 fortsattes Kriget med brand och sköflande på Danska Kusterna
 1284, och blef äfwen Eskandr i Skåne samma år plundradt (2).
 Under detta Krig utmärkte sig i synnerhet på Norrmännernas si- **Tillstånd i**
 da Alf Erlingson, hwilken warit i mycken wänskap med K. Norrige.
 Magnus Ladulås och äfwen någon tid warit i Sverige. Han
 war Son af den Erling, hos hwilken K. Waldemar länade
 sin lilla Son efter Hofwa träffning. Alf Erlingson hade ock
 varit närwarande wid Congressen i Kongahäll 1277. Men uti
 detta Krig gjorde han sig i synnerhet nanntunnig, lade sig med
 sin Flotta i Öresund och plundrade alla Ejöfarande både Dans-
 skar, Dyskar och andra (3). Sköflande året eller 1285. Sköflade
 han Hørsens och Callundborg på Seland. Wendiska Städerna
 utru

Magnus Birgersson utrustade wäl en Flotta af 30 stora Faring (Koggar) emot honom som lade sig wid Helsingör: men medan de wakade öfwer inloppet af Sundet, huserade Alf efter behag på stranderna i Bält (4). Alf Erlingson blef ock af K. Erik i Norrige gjord til Jarl 1286 (5). Imidlertid gjorde K. Magnus Ladulås sig all mätta at förlika de frigande. I det afseende berammades et Möte i Calmar, hwart icke allenast utskickade ankommo från Konungarna i Dannemark och Norrige, utan ock från Lybeck och de andra Wendiska Städerna. Norrmämnerna och Wendiska Städerna blefwo där igenom K. Magnus förlifte, och wänstapen emellan Dannemark och Norrige på samma sätt återställd, ehuruwäl den fort därefter i lika fiendskap förwänd-

**Alf Erling-
sons Dö.** lades (6). Alf Erlingson war ännu uti sin högd och har han varit uti wänstap och anseende hos K. Magnus, hwarom Konungen sielf wittnar uti et Bref til Alf Erlingson. Konungen prtrar sig därutinnan således, at han såsom wän sågnar sig ganska mycket öfwer Alfs lycka, som gjorde sig namnkunnig uti flera Riksen, så at han är sing wänner til hugnad och sina fiender til sträck, Konungen råder likwäl at han intet företager sig något utan wälberättat öfwerläggning, emedan han sielf wet, at det allena plågar lyckas, som med mogen försiktighet börjas. Annars kande hans ära och hedrande rykte mycket förminskas, och fastän alt nu för tiden går efter önskan, frånwer dock sielfwa ordningen at alt med omhugsamhet företages (7). Hwad som gifwit anledning til dessa goda råd, kan man nu intet weta; men Alf Erlingson fick röna lyckans ombytthet på et grusweligt sätt. En förnam Norrsk man Halkel Augmundson råfade uti någon öfverighet med Alf, Halkel blef dräpen af Alf Erlingson 1287, hwarpå han blef dömd landsflyktig, och efterjagad af Norrmämnerna, då tvåhundra sextio af hans folk blefwo slane, och han sielf måtte taga flykten til Sverige. En wäldswärkare kunde ej wara sårdeles wälkommen hos K. Magnus. Alf gjorde Inäfall för Konungen och blidkade honom, då han ock förmodligen lofwat, at hwila, hädanefter i et kloster från sin widwistiga oro. Denna warelse war för trång för et sådant sinne. Krigslågan brann starkare än förr emellan Dannemark och Norrige. Han smygte sig fördenksul ut från Sverige och antager sitt förra

lefnadsfäst. Men Isckan hade wändt sig, Alf Erlingson Jarl Magnus blef tillfångatagen af Eskaningarna, och som Sjörofware steglad wid Helsingborg 1290 (8). Han, som tillförne hotat Konungar och trofsat de rikaste Städer, undergick nu en snålig och pinsam död, och det samma ledde honom til stegel och hjul, som tillförne hade uphögt honom til makt, ära och anseende. Hans sönderbråkade Tropp blef sedermärra af Thor Biskopsen år 1292 fördd til Tunsberg i Norrige, så at han, som någon tid sått hwila i lusten, nu ändteligen kom til en onödig ro och hwila i jorden.

- (1) *Torfaeus* H. N. T. 4. p. 370.
 (2) *Chronicon incerti Auctoris* N. 3. hos Ludewig p. 85. A. C. MCCLXXXIV. Schannör vastata est a Norrmannis.
 (3) *Chronicon* N. 1. hos Ludewig p. 34. Aluerus filius Erlingi de Norwegia egit piraticam, & deprædatus est omnes, quos invenit, Danos, Theutonicos & aliorum gentium mercatores.
 (4) *Chronicon* N. 1. hos Ludewig p. 34. A. D. MCCLXXXV. Aluerus Pirata de Norwegia deprædatus est Hørsens & Callundborg, & superuentibus mercatoribus de Sclania cum xxx vel amplius magnis Coggonibus & manu valida bellatorum, reuersus est Norwegiam cum præda, quam rapuerat. Diæti autem mercatores locauerunt classem, quam adduxerunt apud Helsingör, nihilque dignum memoria, vel laude facientes post octo septimanas vacui & sine honore redierunt.
 (5) *Torfaeus* H. N. T. 4. p. 375.
 (6) *Diarium Wisbyense* hos Ludewig p. 179. Wärd år 1224. Eodem tempore Dominus Aluerus de Norwegia multas naues cepit cum aliis Noricis, & multas villas in Dania spoliavit, & fuit guerra inter Noricos & Lubecenses & alias ciuitates maritimas, sed sequenti anno treugæ receptæ sunt per Regem Magnum Calmarnie in festo Michaelis. Mera härom skal nämnas, när man kommer at tala om Hansesläderna. Om förlikningen emellan Dannemark och Norrige wittnar Ericus Olai p. 77. Rex Dacie & Rex Norwegie constituunt eundem Dominum Magnum Regem Suecie iudicem in causa, quæ inter eos vertebatur, subicientes se ejus iudicio & sententiæ definitivæ, quæ fuit Calmarnie terminata.
 (7) *Torfaeus* H. N. T. 4. p. 377. Detta lår wara det äldsta Handbref, som af någon Öfwerst Konung kan upwisas, och torde det med Läsarens goda minne kunna införas: Cum te Deus tanto gratia fortunauerit, ut magna nominis tui fama longe luteque per multa regna regionesque sparsa, magno tuos amicos gaudio, hostes autem haud ficto terrore & formidine implerit, nos tibi suaderus ut nihil temere & absque deliberato consilio aggrediaris: ipse enim nosse, illa demum felici exitu claudis solere, quæ circumspæcta providentia inchoantur: ne tua gloria, quam famæ præsidio ingentem adeptus es, aliquomodo minuat, & quomvis omnia jam ad votum tibi spant, rerum tamen ordo, ut omnia circumspædas, agas, possit.

Magnus (8) Chronicon N. 3. hos Ludewig p. 86. MCCXC. captus est Alsterus P.
 Birgerfon. rata & rota fractus apud Helsingborrich. Diarium Wisbyense p. 179.
 Ericus Olai p. 80.

§. 20.

Tilfång i Danmark. Med Dannemark hade K. Magnus både twistigheter och närmare förbindelser än med Norrige. Twistigheterna lyftades med Wästgötha Fogden. Medan K. Magnus sedermera regerade nästan enrådigt i Sverige, war K. Erik Christopherson Slipping i Dannemark oroad med många förtrettigheter. Edänderne woro mislynte öfwer åtskilligt, hwarmed de förmente, at deras rättigheter woro förkränkte, och hade Konungen fördensfull warit föranlåten at uti Nyborg 1282 utgifwa en försäkring til afhjelpande af sådana misbrök. Konungen lofwar där at et Parlament skulle hållas en gång om året wid Midfastan, ingen utan laga dom eller gripen å särik gärning skulle fånglas, ingen twingas at göra foror utom Håradet, ingen twingas at bygga eller bota Kungsgårdarna utan nödwändigheten det fordrade, inga frivilliga gäfwor uttagas af gård, kyrklingar och annat dylikt til Hofföretningen, utom hward tillsörne brukeligt war. Om någre hade at beklaga sig öfwer Konungen, skulle han låta det bero wid det utslag, som i Parlamentet affågas kunde, och mera, som wille nar om Landets misnöje. Biskoparne i Lund, Wiborg, Arhus, Borglum, Roskild, och Odense, Gref Otto af Ravensburg och Waldemar af Rostock bekräftade Beslutet med sina namns tillfättande (1). Förmodeligen blef samma Beslut stadfästadt likaledes i Nyborg 1284 uti närvaro af Waldemar summan å, Biskoparna af Dannemark och Rewel, Gref Albert af Ebersten, Gref Henrik af Gluchen, Gref Jacob af Halland och flere (2). Inwärtres misshälligheterna förbundna med Norriska Kriger wisade, at det war ej tid at ådraga sig fiender från Sverige. K. Magnus så wäl som K. Erik i Dannemark behöfde hwarannans wänskap på bägge sidor, och blef således ingen swårighet wid des fastare bestående. Gamla skulden, som K. Erik Slipping hade at fordra af K. Magnus, blef först jänkykad til 4000 mark löddig, och sedan til 2000, och blef Löddse Elert och Lån satt i pant där.

därföre, samt anförtrödt åt en Ewenskt Herre, som skulle hafwa **Magnus** besällning därofwär, och af inkomsterna betala hundrade mark **Birgersson** om året. Då berättas af Olaus Petri, Mesenius och flera med ganska liten sannolikhet. Först hade betalningen då gådt nog långsamt, och blifwit utdragen i tiugu års tid, om inter mer än hundrade mark om året skulle aflämnas, och sedan hwad säkerhet skulle K. Erik hafwa för sina försträckt penningar, om Elott och Län skulle lämnas uti en Ewenskt undersätes händer? Det synes fördenckfull troligare, at Ewantepost, at hwilken Elottet blef updrager, warit utlåning, som sedermera blef aldeles bostast i Sverige (3). Man wet ej heller någon reda på ordsaken til afslaget på K. Eriks fordran, om ej de penningar, som Petter Pors undsfätt, förordsfakat afförningen, hwartil någon anledning gifwes af Ericus Olai (4). At hänföra dessa affhandlingar til wiða år lär wara en ren omöjlighet, sedan den sistnämnde Historiekrifwäre intet behagat fullkomligen anföra de Bref han haft om händer, utan gifwit oss allnäst en stympad början därutaf. Olaus Petri och Hvitfelt efter honom samt Mesenius hafwa satt alt under wiða år endast efter gifning. Troligast är, at rätta wänstapen emellan K. Magnus och K. Erik Glipping intet blifwit fullkomligen rotad, förän K. Erik i Norrige börjat fiendtligheterna emot Dannemark. Då behöfde K. Erik Glipping **Ewenskt** Tillsånd i riges wänstap mer än förr, och K. Magnus, i anseende til det **Danne-** inhemska misnöjet hos de förnämre i landet, kunde ock behöfwa **mark.** utländskt säkerhet. Man kan då med mycken sannolikhet hänföra til år 1284 de starka förbindelser, som med K. Erik i Dannemark blefwo ingångne. Då blef giftermälet emellan Prins Birger och Prinsessan Märta afflutadt och wänstapen fullkomligen återställd. Med Margrefwarne af Brandenburg Otto, Conrad och Johan blef äfwen förbund träffadt, at wid förefallande tillsälle göra hwarandra inbördes bistånd, och Gref Gerhard af Hollsten och Echauenburg undfick årligen 600 mark penningar, hwilket af Olaus Petri usäträs til 200 mark silfwer och af v. Dalin til 3000 Dal. Emt (5). Det förre lär wara för stort, och det senare något förlitet, emedan Ewenska mynnet war denna tiden af den halt, at fem mark penningar gjorde en mark silfwer (6). Den emellan Ewerige och Dannemark ingångna förtrolighet warade

Magnus rade utan förändring under hela Magnus Ladulåses Regements-
 Birgerjon. tid, och K. Eriks död, som timade 1286, upväckte ingen kallsin-
 nighet emellan dessa nästgränsande Riken. K. Magnus hade
 gjort sig all möda at dämpa oenigheten emellan K. Erik Glop-
 ping och K. Erik Prästhatare wid Congressen i Calmar 1285.
 Men K. Erik Glopplings argaste fiender woro intet i Norrige,
 hans egna undersåtare woro långt hätskare och farligare. Han
 rönt där af et grusweligt prof, då han 1286 tröt af en Jakt
 hade lagt sig til ro uti en Lada i byen Jinderup wid Wiborg
 på Jutland. Ty då Konungen låg i sin djupaste sömn, och
 hans folk antingen sof eller forsade sofwa, inkommo förklädde per-
 soner med lyfta, mördade Konungen med 56 eller flera dödeliga
 sår S. Cecilie afton eller den 22 Novemb. 1286. K. Erik Glop-
 pings Son Erik Erikson Menved war wald förut til efterträdare,
 han blef ock Konung, fast Regementet under des omtyddiga ät
 anförtröddes åt Härtig Waldemar af Sleiswig. Erik Erikson blef
 krönt i Lund 1288 (7). Men imedertid war en Herredag eller
 Danahof utsatt til Wiborg 1287, då efter anställd ransakning
 öfwer Konungens mord sin och tiugo af Adels aflade sin ed, at
 Gref Jacob af Halland, Marck Stig, Nils Hallandsfar, Pet-
 ter Vosz, och åttillige andre woro Konungens bänemän, och de
 själwe förklarade fridsflyktige och deras gods förbrutne. Man ha-
 de knapt kunnat tro, at en så nedrig och wanhedeande ogärning
 kunnat begås af hederligt och förnämt folk. Men förnämna och
 stora släkter hafwa ock sina skamfläckar och missfoster. K. Erik
 Gloppling hade oförnekneligen många fel, men grym war han in-
 tet, ej heller hade man någonsin fridit til en så bitter hämnd, om
 ej en otidig kärlek til Könet gjort honom förhatelig hos några
 af de förnämre, som trodde sig intet wara hedrade af et sådant
 swägerkap. Gref Jacobs, Marck Stigs och fleras Feur sägas
 af honom wara förnedrade (8). Men äfwen den dunnaste oför-
 rätt berättigar aldrig den lidande til nedrigheter och omänsklig-
 heter. Hwarföre ock domen, som fälldes i Nyborg, war utan
 twifwel rättvis, fast mindre försiktig: ty de fridlöse förfogade sig
 til K. Erik i Norrige, och denne Konung, som ännu intet war
 tilfredsställd för sin Feu Moders arf, tog icke allenast emot de
 flyktiga utan ock lämnade dem Kongahålls Slott. Härefter rade

Tillhörd
 D a n n e
 mark.

sade Kriget och fördöelsen i Dannemark med långt större häftig- Magnus Birgersson.
 het än tillförr. Amager, Hveen, en stor del af Seland, Lange-
 land, Fåland, Fyen och Jutland förstades och många Städer la-
 des i aska. Samsö blef ock härjadt, och gamla Slottet Bratings-
 berg förstörde, så at fördöelsen war gruswelig. K. Magnus i
 Sverige bibehöll icke destomindre wänskapen oförkränkt med Dan-
 nemark, utan at man finner, det han tagit någon del uti fiendt-
 ligheterna hwarken mot eller med. Förtroendet blef än mer stad-
 fastadt, då en ny Gistermåls Tractat blef affhandlad emellan K.
 Erik Erikson Menved i Dannemark, och K. Magnus Laduläses
 Dotter Ingeborg. Til at affluta denna nya Förbindelsen möttes
 Drottning Agnes K. Erik Slippings Anka och K. Magnus i Hal- Tilstånd i
 land 1288 på Båshwenberg intet långt ifrån Falkenberg, där öf- Danne-
 werenskommelsen blef gjord och sedermera widare fullbordad i mark.
 Helsingborg, dit Gref Henrik af Slichen och Werner Brunke på
 Konungens wagnar af Sverige woro afreste. Där blef ock öf-
 werenskommit, at samma hemgift, som Prinseßan Märta med-
 förde från Dannemark, skulle äfwen Prinseßan Ingeborg undsä-
 wid sit Gistermål med K. Erik i Dannemark, så at man intet
 kan säga för wisso, at Brudskatten blef utfatt til 6000 mark lö-
 dig, hwilket Messenius och de som honom följa wid handen gif-
 wit (9). Prinseßan Märta blef ock wid samma tillfälle öfwerförd
 til Sverige at där upfödas til sina mognare år (10). Orolig-
 heten i Dannemark synes hafwa förantlatit denna resan. Man
 gjorde ock tillika et nytt Förbund emellan Sverige och Danne-
 mar, uti hwilket afstaladt blef, at inga fiendeliga öfwerlöpare skulle
 emottagas hwarken i Sverige från Dannemark, eller i Danne-
 mark från Sverige, och at denna Affhandling daterad i Lagaholm
 1288. På hwilken räkning Förbundet ingalunda kan föras til
 K. Erik Slippings tid, som då redan war död (11).

(1) Denna handfästning lyder til en del, som följer: E. Dei gratia Dano-
 rum Sclavorumque Rex omnibus præsens scriptum cernentibus ad perpe-
 tuam Rei memoriam, constare volumus præsentibus & futuris, quod an-
 no Domini MCCLXXX secundo in die beati Olai Nyborgli de consilio
 meliorum Regni ordinauimus, sicut in concilio apud Worthingeburgh
 de eorundem concilio promissimus, quod semel in anno in media quadra-
 gesima, *Parlamentum* quod *Hoof* dicitur debeat celebrari. Item quod
 Sw. K. G. 2. Del. RIII nul-

Magnus
Birgerfson.

nullus captivari debeat, nisi sponte confessus in iure aut legitime convictus, vel manifesto facinore deprehensus fuerit - - -, quod victualis nostra, uxoris nostræ puerorum nostrorum & dapiferi nostri plaustrare non debet aliquis extra limites sui Hæreth, - - - Item Bondones non debent compelli ad ædificandum vel reparandum curias nostras molendina vel alia nec etiam castro nisi tempore necessitatis - - - Nec debent compelli sub aliqua poena ad dandum anseres vel pullos seu alia dona ad mensam Regis - - - Item si aliquis nos impetere voluerit super bonis quibuscumque tanquam occupatis injuste, super hoc stabimus consilio & ordinationi fidelium nostrorum in parlamenti nostris pro tempore celebrandis &c. Man har trodt, at detta lilla utdrag intet skulle vara obehageligt, efter Aften intet år tryckt, och hvarken Hvitfelt eller någon annan nåmt där-om. Documentet finnes uti B: Jonsons Diplomatarium MSC. N. 35.

- (2) Hvitfelt T. 1. s. 287.
- (3) Johannes Magnus L. 20. C. 8. p. 640. kallat Swantepolk en Preussare, lisså Messenius.
- (4) Om Petter Poro säger Ericus Olai p. 71. Hic erat unus, qui argentum promissum exegit, ad quod obtinendum castro sibi commissio taliter usus est.
- (5) Messenius T. 12. p. 230. v. Dalin s. 273.
- (6) För denna gången vil man endast beropa sig på Biskop Israels Bref i Westerdås daterat 1317. Dedimus Domino Regi centum & octoginta marchas argenti puri, quæ tunc valebant nongentas marchas denariorum monete tunc currentis. Brevet är tryckt hos v. Stiernman uti annuætaingarna til P. Nigri Biskops Historia s. 53.
- (7) Chronicon N. 5. hos Ladewig p. 95. MCCLXXXVIII Regni tertio coronatus fuit Lund in die natalis Domini. Det samma berättas äfven förut p. 93. fast året är olika, A. D. MCCLXXXIX Ericus filius Erici coronatus Lundis per Johannem Archiepiscopum in die natalis Domini.
- (8) Chronicon hos Benzelius Mon. Eccl. p. 87. MCCLXXXVI. Interfectus est Ericus Rex Dacie dictus Klipping &c. in ultionem ut ferebatur nefandæ libidinis, quæ corruerat & expugnauerat multarum etiam nobilium matronarum pudorem, inter quas fuerat etiam stuprata uxor Domini Stigothi Marescalci Regni.
- (9) Hvitfelt T. 1. p. 300.
- (10) Ericus Olai p. 79.
- (11) R. Eriks Bref angående öfverlöpare finnes hos Ericus Olai p. 76. årtalet är tydeligen utfatt 1282. Det kan då ingalunda tillägnas åt Erik Klipping, mycket mindre til 1282. Jfr. v. Dalin s. 293.

Rönungens
förbindelse
med Han-
dels- Stä-

§. 21.

De fringa Östersjöns belägne Handels- Städer hade med Svea-
derna fringa rige under hela tiden, då R. Magnus Ladulås regerade, en fri
Östersjö. och obehindrad Handel, utan at. vara besvärade med Tull eller an-

annan tunga, hwilket äfwen de Swenske handlande på samma Magnas sätt åtnjöto tillbakars, i kraft af de uti Birger Jarls tid förundta Birgersons Privilegier. K. Magnus hade redan i början af sin regering, och innan han ännu war krönt, stadfästat år 1275 i Linköping de Privilegier, som Staden Riga hade bekonnit af K. Waldemar 1271, hwilka däruti bestodo, at Borgarne i Riga skulle wara fria för all slags Tull och afgift i Sverige, så länge de handlande i Sverige hade samma frihet i Riga (1). Detta Privilegium förklarades än widare 1276, med den inskränkning likväl, at så framt Konungen skulle finna tjenligt at göra hädan-efter någon allmän författning angående köp och säljande, skulle samma förordnande äfwen förplikta Borgarne i Riga, på samma sätt som Gotthänningarna och de handlande i Lybeck därtill woro förbundne (2). När Kriget upständes emellan Norrige och Dan-
nemark 1284, blefwo äfwen Hansestäderne och deras Bunds-
föregre wanter därutinnan inweklade. Men på hwad grund eller anled-
ning det skedd wet man intet. Man har tillförne påmint, at Alf
Erlingsson från Norrige under denna Fegden på intet sätt skonat
de handlande Städerna. Men at han aldeles gjorde det på eget
bewåg såsom Sjödröfware, är ingen anledning. Ty i den handels-
sen hade ingen twistighet eller fiendtlighet därföre upkommit emel-
lan Konungen i Norrige och benämnte Städer. Men at där warer-
ligen warit fiendskap dem emellan, är tydeligt af sammanträdet,
som år 1285 blef utsatt i Kalmar, uti hwilket man up-
drog åt K. Magnus at wara medlare i twistigheten emellan Ko-
nungen i Norrige och omrörde Städer. Och är detta så mycket
osörnefeligare, som man finner af första punkten i Kalmars För-
likning, at Konungen låtit taga i qwarstad i Bergen de Tyska
handlandes gods, som där war nederlagdt. Städerna, som skickat
sina Fullmäktige til Kalmar, woro Lybeck, Rostock, Wismar, ^{Congress i}
Stralsund, Riga och Wisby. Konung Magnus war icke alle- ^{Kalmar}
nast åntagen som Medlare, utan man hade ock updragit åt honom, ^{1285.}
at genom utslag afgöra twisten, så at han war både Mediator
och Arbitrer, hwilket nog samt utwisar, huru högt hans rättwisa
war wordad af alla nästgränsande Magter. Man hade ock kom-
mit öfwerens, at alla de Artiklar, som då af K. Magnus blif-
wit afgjorde, skulle obrottsligen efterleswas; hwarföre ock om nå-

Magnus Birgersson gon tvistighet uppades om Förlifningens iakttagande, skulle R. Magnus utnämna två Personer på sin sida, och Ståderna likaledes två, hvariska skulle pröfva Målet, då den förolämpande Parten borde plikta 2000 mark Silfver Edniss wigt, halsparten til R. Magnus, som Arbitrer, och den andra hälften til den lidande. Efter denna förutgående öfwerenskommelse blef då fastställdt genom R. Magnus Labulåses utslag den 31 October 1285, at alla i qwarstad satta Waror uti Bergen skulle til sina rätta ägarer öfwerlämnas. Normännerne skulle betala 6000 mark Norrka til Stådernas Fullmäktige för den skada, de dem tillfogat hade. Stralsund och Rostock skulle skaffa några Förstars Förbön, och bedja Konungen i Norrige om förlåtelse för det de, under warande stillestånd, upbragt några fångar. Alla Personer och Faring, som blifwit friddomde på Gullberger Hed, skulle utan uppehåll blifwa frigifne, eller i det senaste nästkommande S. Johannis dag. Köpmänner från Ståderna förklarades för berättigade at handla uti Norrige både med Bönder, Borgare, och Främlingar, aldeles såsom inhemste, och det ifrån morgon til afton utan hinder, och at utskippa de uphandlade waror aldeles fritt, så framt ej något allmänt förbud utsärdas. Wid förefallande Krig emellan Norrige och Dannemark, om Ståderna skulle af Konungen i Dannemark anmodas om bistånd, skola Ståderna besöka Konungen i Norrige med Bref, och i fall han är redebogen til rätt och billighet, skola Ståderna intet biträda Dannemark, och skulle två eller tre Personer af Ståderna utnämnas, som borde pröfwa Målet, på hwilkendera sidan rättroisan wore: befinnes då, at måsta rättroisan är på Konungens sida i Norrige, bör Dannemark intet så någon undsättning; men i fall Konungen i Dannemark har rätten på sin sida, är det Ståderna tillåtit at göra honom bistånd. Men därföre bör ingen ifrån Ståderna förolämpas, utan de böra hafwa frihet, at inom en månad efter Kungörelsen afföra sig gods, eller ock qwarblifwa uti all stillhet til des Kriget blifwit slutadt m. m. Ståderna Campen, Stawern och Gröningen skola ock uti detta förbund wara inbegrepne (2). Dese äro de hufvudsakeligaste puncter, som R. Magnus förslög och affade til Fredens återställande; emellan Konungen i Norrige och de förenade Ståderna. Freden blef ock på denna grund

Ralm ar
Congess
1285.

stad

stadfästad, men som någon tvistighet efter slutad Afhandling sig uppade, huru fria uphandlingen af Waror med inhemiska och främmande skulle förstås, gaf R. Magnus vidare den förklaring, at den Artiklen skulle wdl blifwa i sin fullkomliga kraft, dock kunde de Norrmännen i stöd af den samma intet köpslå af Waror, som kommo på wagnar til Städerna, ej heller Städernas utskickade handla af Fartygen i Norrige (4), genom hwilken förklaring all vidare twist och oenighet aldeles afstodnade. Huru wida R. Magnus haft några twistigheter med Ryssland, finnes aldeles ingen efterrättelse uti våra gamla Handlingar. I vår nyaste Historia berättas likwål, at R. Magnus skal hafwa anlagt Fästningarna Riksholm och Nöteborg til säkerhet mot Rysska sidan, men det fordrar starkare bewis än hwad som kan tagas af en Sten i Nöteborgs fästning, uti hwilken denna Konungs namn warit inbuggen. För öfrigt finnes intet teken til dessa anläggningar hwarken uti vår eller Rysska Historien, så wida mig är bekant, och Schönströms witnessbörd, som här återopas, lär intet uti en så gammal sak vara tillräckligt.

- (1) Originalet af detta Bref förwaras i Archivum i Riga, det är fört och förtjenar at införas: Magnus Dei gratia Rex Sueuorum Venerabilibus Dominis et Reverendis Domino Jo. Dei gratia S. Rigensis ecclesie Archiepiscopo, E. Magistro Domus Teutonicorum per Lyvoniā, A. Priori fratrum Prædicatorum V. Gardiano fratrum minorum salutem in Domino sempiternam. Referentibus nobis literatorie didicimus dilectum fratrem Waldemarum Prædecessorem nostrum in Regimine Regni Ciuium ciuitatis Rigensis quasdam concessiones et libertates indulgisse in hunc modum: här införas R. Waldemars Bref af 1271. Nos igitur superscriptas concessiones et libertates, sicut iuste et rite indultæ sunt, ratas habemus et ipsa auctoritate Regis confirmamus. Datum Lincopie anno Domini MCCLXXV pridie Nonas Octobris. Brefs wet är meddelat af Et. Rådet Langebek.
- (2) Magnus Dei gratia Rex Sueuorum &c. Nosse volumus universos et singulos, quod nos ad instantiam petitionis dilecti nobis fratris Ernesti Magistri Domus Theutonicæ de Livonia Burgenfibus de Riga talem dedimus libertatem, ut in Regni nostri partibus, cum illuc pervenerint, emant et vendant et sint a Thelonio et ab omni solutione injusta liberi et securi, hoc solum excepto, si Nos quandoque propter necessitatem terræ nostræ aliquā in Terra nostra in emptione et venditione observari præcipiamus, quod et præfati Burgenfes velut illi de Gotlandia & Lubeke simili modo servant. Datum Arufie Anno Domini MCCLXXVI anno Regni nostri primo. Originalt finnes i Riga, afstriften är communicerad af Langebek.

Magnus (3) Denna Compromiss finnes tryckt hos Willebrandt i des Hånsische Chronik. Birgersson. 3. Del. s. 5. 6.

(4) Detta Bref är ock tryckt hos Willebrandt på det nämnda stället, men så felaktigt, at där utaf ingen förnuftig mening kan tagas. Det kan då til åfwentyras icke tagas til misstänke, om någon del härutaf införes, sådant, som det til åfwentyras bör läsas: Omnibus præsens scriptum visoris Magnus Dei gratia Svecorum Gothorumque Rex &c. Recognoscimus per præsentem, cum inter partes Illustr. em Regem Dominum Ericum Norwegie & ciuitates Slauie Lubeck, Rostoch, Wismar, Stralsund, Gripswold nec non ciuitates Riga & Wisbu & incolas ex compromisso in nos facto arbitrium in vigilia omnium Sanctorum protulerimus Anno Domini MCCLXXXV &c. Interpretamur dictum articulum esse generaliter observandum, eo tamen excepto quod Norici ad dictas ciuitates venientes non possint emere uenalia in carribus ut prædictarum ciuitatum incolæ non possint emere uenalia in nauibus in Norwegia constitutis - - Adum Calmarie Anno & die prædictis.

§. 22.

En oväldig Lagstipning och et allvarsamt handhafuande af Konungens Lag och Förordningar gör K. Magnus Ladulåses Regering älskade Testamente värd och wördad. Sådant är rättwisans art, hon sätter hela Samfundet i trygghet och uplifwar hela Republiquen, at wälmåga och Rikets sanskylliga wälgång är möjlig. Men då råffret och ringleri äro ounbärliga til at hågna egendom, heder och förtjenst, blifwer heder och förtjenst en inbillning och et tomt intet. K. Magnus hade osörnefeligen många och stora fel, men rättwisan öfwerstyldde dem, och Riket mädde wäl. Han kallades imedlertid alt nämner och närmer at grafwen, men denne öfwerhölgde honom intet osörtänkt, emedan han twiswels utan långt förut kände säkra förebod til sin öfwerhängande förwandling; hwar före han ock redan år 1285 lät upfatta sit Testamente (1). Det är en ny och tillika ogrundad upgift, at Rikets Ständer updragnu honom rättighet, at genom sin yttersta wisja förordna om Regeringen. Därtill är aldeles ingen anledning, utan hans Testamentet är i allmänhet sådant, at hwar och en kunde göra en dylik Förordning om sin Egendom. Testamentet så wäl som hans lefnad är upfylld med widskjeppe, och gifwer et förnadt prof af en omåttelig frukostighet til Kyrkor och Kloster. Som Konungen war intagen af en inuärtes öfwertrygelse om den helighet, som lytt i

Sancit

Sanct Franciscus från Affis, så utvalde han ock sin Graf uti det Magnus Birgersson. på Gråmunkesholmen i Stockholm af honom sjelf anlagda Franciscan-Kloster. Där skulle hans andelsa Lekamen njuta hwila och ro under de Bönor och Messor, som uti Klostret affungos utaf Francisci Bröder, och själen tillika hafwa hugnad af den helighet, som utmärkte denna Orden. Man kan äfwen därutaf finna, huru mån han varit om detta Grafställe, emedan han ock skaffat sig Påfwens tillstånd därtill, hwilket wärkeligen war ganska onödigt, ty Klostren togó gärna emot sådana Gåster, som wäl något öfke antalet af deras Messor, men fördröte ock deras inkomster och försörghenhet. Som Konungarne denna tiden sällan hade sina wareser på något wißt ställe, utan woro nästan dageligen i rörelse, än til den ena än til den andra Landsändan, så kunde lätt hända, at K. Magnus kunde finna sin sista dag på annat ställe än i Stockholm. Konungen gjorde fördenksul den anstalt, at des Lif skulle imedlertid insättas i närmaste Franciscan-Kloster, til des tiden kunde tillåta des öfwerförande til Stockholm. Klostret skulle däremot åtnjuta Konungens håst med all des rustning (Dexterius noster cum armatura) och fyratio mark penningar. Förnämsta upmärksamheten war likwäl stald på Klostret, hwar Konungen begrafwas skulle. Dit skänktes Gården Smyterstad, en Kalk af Guld, Oblat, Åst, Swartfat, Glasfor, Rökfat, alt af Silfwer, och desutan det då för tiden präktigaste tyg som fanns, Baldakin nämligen, Blisant, sänkt eller Gullbroderade stycken til Förhänge, Gardiner, Altareklåden, Messhafar m. m. så at Tiggarmunkarne intet wisade särdeles teki til Tiggeri i deras Kloster-Kyrka. Sedan denna angeligheten war reglerad, testamenteras til lösen af Konungens Kors 400 mark Silfwer til heliga Landet, hwilket Silfwer skulle öfwerföras af fyra Riddermän, til lösen af Konungens Kors til Riga 150 mark Silfwer, til Affis i Italien, där den helige Franciscus ligger begrafwen 24 mark Silfwer, Munkarna i Warnhem 300 mark penningar, at hwar Domkyrka i Riket 4 mark S. undantagande Werid, som undfick Konungens dageliga Messetyg, at alla Kloster i Riket af Minoriter, Dominicaner, Gråbröder eller Cistercienser och Munne-Kloster 3 mark Silfwer (2), at hwar Hospital 3 mark Silfwer, at alla Kyrkor, där Konungen eller Kronan hade gods i Församlingen, tre mark Silfwer. Til slut

Konungens
Testamente
1285.

Magnus Birgerfon. slut anförtror Konungen sin Gemål och Barn uti Prästerkapets och Ridderskapets besynnerliga wård och wålsilja, och anmodar Biskoparna, at de på hans årsmorsdag wille förordna en enstyk bönn til hans ihogkomst, på det hans minne intet måtte förswinna med Klockeljudet. Dese äro de hufvudsakeligaste punkter af K. Magnus Ladulåses Testamente, och är det nog besynnerligt, at Konungen til dessa penningars och Silfvers betalning intet anslår sådant som wärfeligen war i Konungens förråd, utan antolfer betalningen på almånnas Kronoinkomsterna, såsom almdånningsöre, nåsgåld, och ledungslåna, samt af de uti Riket inrättade Myntstäder, hwilket allt af Konungens Testamente inhåmtas kan. Den som annars har lust at jämföra de här ursatta poster med nu warande Myntordning, behagar allenast påminna sig, at en mark Silfwer swarar emot åtta Riksdaler eller tjugusjå daler Silfwermynt i reda Silfwerpenningar, och fem mark penningar swara emot en mark Silfwer. Konungens frukostighet emot de Andeliga war således ganska stor i anseende til tiden. — K. Magnus kan ock i wißt hänseende ursåktas, efter han war i den tankan, at syndernas förlåtelse kunde winnas genom Almosor. Det war wål Konungens eget fel, som intet tänkte sjelf, utan lät Prästerna hafwa det beswårer; men Prästerna kunna intet ursåktas, som missbrukade så långt Konungens förtroende, at de inbillade honom, at syndernas förlåtelse försonades snarare genom sådant gnyckelwårk, än genom wår Frälsares förtienst och den därpå grundade hjertats renhet. Man ser härutaf, huru angelåget det är, at sköna Prinsar genom eftertänksam läsning af Guds heliga Ord göra sig öfwertygade om sanningen af Gudalåran. De behöfwa då intet se med andras ögon, då de hafwa ögon sjelfwe, och falla således hwarcken uti en barnslig widskjeddelse eller uti et orimeligt Aristeri, twå yterligheter, som utan twiswel beslåcka den annars måst lysande Purpuren. At K. Magnus war mån om sit minne, kan intet lastas: Esterwerlden är den orwåldigaste Domare af wem sköner Konungar. Men om ej hans Regemente annars förtjent et wärdigt Åreminne, hade wål des åminnelse wid årsmorsdagen bibehållit någorlunda hans ihogkomst, men hade icke desto mindre förtjent at blifwa aldeles bortglömd.

**Konungens
Testamente
1285.**

(1) *R. Magnus Ladulåses Testamente* slutas således: Datum & actum Magnus Skaris anno ab incarnatione Domini MCCLXXXV. coronationis nostrae Birgeri anno octavo in cathedra b. Petri. Messenius har låtit trycka en del härutaf Scand. T. 12. p. 127. Helt och hållet läses det uti Adla litteraria Sveciz 1731. p. 44. och uti Kgl. Hof. Predik. Doct. Strickers Disputation de fatis Templi Ridderholmensis under Doct. Celsius 1748 p. 21. Innehållet anföres af v. Dalin G. R. p. 2 Del. s. 297, som och tillier något från det här finnes infördt.

(2) v. Dalin s. 258. n. r. gör den anmärkning, at här woro då i Riket 10 Franciskaner, 7 Dominikaner och 9 Munnekloster, men han uttömnar Bernhardiner eller Cistercienserna, som likväl i Testamentet uttryckligen nämnas; orden äro dessa: Singulis claustris tam fratrum minorum, quam Prædicatorum, quam & Cristerorum nec non & Monialium in Regno nostro tres marcas puri. Franciskaner, Munkar kallas utan twifwel under stundom Gråbröder, men här skiljas Franciskanerne från Gråbröderna, så at dårnied bör förstås en annan Orden. Och är ingen twifwel, at Cistercienserna och kallades Gråbröder för sina grå kläder, hwilket är så oemotståndligt, at det lår intet behöfwa bewis. Den som twiflar behagade allenast slå up Monique Annales Cistercienses T. 4. p. 357 wid år 1228, hwarest anmärkes, at griseus habitus eller grå kläder woro gemensamme både för Cistercienserna och Franciskanerna, men detta är allmänt. Samman, som v. Dalin uttalt får då en wader tillökning, så at i släkt för 1872 Dal. S:mt som til Klostren woro testamenterade, blifwer den årtimstone 2448, ty Cistercienserna hade årtimstone sex Kloster i Sverige, om ej flera.

§. 23.

Helige Fadren i Rom kunde intet annat, än med besynnerlig nåd omsatta en Prins; som icke allenast betygade så mycken tillgifwenhet för Påswens helgade person, utan och war beredwillig at upoffra både sin och Kronans egenhet, til Kyrkans tjenst: Edå at om hans efterträdare alt framgent behagat följa R. Magnus Ladulåses fotspår, hade Konungarne på slutet blifwit nödsakade at söka Probsteri eller Cantorat wid någon Dom-Kyrka til oumgångeligt uppehälle. Påswen war redan långt förut oerwettgad om denna Konungens wälwilja; hwarföre och Martinus IV år 1281 genom utfärdadt Bref gifwit Konungen tillstånd Påswen at wälja sig en Biskop efter behag, som skulle hafwa makt icke allenast at förlåta honom alla synder, utom dem, som Konungens wälja nödwardigt skulle beståas före, utan och förändra alla slags Biskops Sw. R. 3. 2. Del. 2111 ten

Magnus
Birgerfön.
1288.

ten uti andra Christendoms-wärk, undantagandes Koffhets- och Jerusalem's lösten (1). Detta war et behändigt sätt at bedraga både Gud och människor. Man är wäl den allrådande Guden så mycket skyldig, at wåra swaga krafter intet äro tillräckeliga at fullgöra minsta delen af wår plikt, och nya lösten, som föra med sig nya skyldigheter, kunna anses för onödiga. Men när de ske, böra de hållas. Men nu likwäl genom Påswiska Theologien kunna de jämnas och förwandlas. Wid människliga lösten, i kraft af heliga Fadrens tillståndelse, kan det löste, som är gifwit åt Paulus, så förändras, at Paulus kan gå i mistning, och Petrus njuta frukten däraf, så wida Biskopadren gifwer sitt bifall därtill. Och hade det warit nog beshynnerligt, em ibland en så stor skara af folk med widlystiga samweten, en Konung ej skulle sådte för skälilig wedergällning en fogelig Biskopader. Sådana nåderecken lämnades allenast af Romerska Öfwerherden at des kåraste sår, och har Philip le bel i Frankrike sådte et dylikt privilegium af Påswen Clemens VI. Man nämnde nyh förut, at K. Magnus hade ospard både sin och Kropans egendom för de andeliga. Man kan sluta det icke allenast af hans Testamente, utan ock af andra documenter; men det kan wåra tillräckeligt at beropa sig på den gåfwa, som öfwerlämnades til Arkebiskopen Sigge i Linköping, hwilken bestod i tredje delen af Allmänningas-jorden wid Arboga, ehuruwål den hörde Kronan til (2). Sedan K. Magnus på förestrefna sätt genom sin ertima frukostighet förbun- dit sig de andeliga, genom sträng näpft och utdanningars inagang de kufwat de werldsliga, kunde han utan swårighet uträtta hwad han wille. Hans Son Birger war redan år 1284 förklarad för efterträdare, men år 1288 blef han uti Eskeninge urwåld til Konung och hyllad af Rådet och de förnämsta i Riket, hvilka ock wid samma tillfälle gjorde honom trohets-öd, med förskran- at de ingen annan skulle antaga til Konung efter des Herr Faders afgång (3). Så berättas af Ericus Olai, och kan man intet därutaf med säkerhet sluta, at Birger uti sin Faders lifstid haft namn af Konung. Men genom et Bref dateradt första Alfvens- Eöndagen 1290. ser man, at Birger wårfeligen war och kallad des Konung, innan K. Magnus des Herr Fader affonnade. K. Magnus war på Bildbo i Östergötzland då det sist nämnda Bref

Birger Ko-
nung.

Bref utfärdades (4). Konungen refer därefter längre neder i sin ^{Magnus} det och döden wäntade honom på Wisingsö. Så snart ^{Straxen} R. Magnus märkte, at hans ändagslyst war förhuden, läter han ^{1290.} falla til sig sina förtrognaste wänner och de förnämsta i landet, förordnar Torkel Knutson til Riks- Föreståndare under sin Söns ommyndiga år, och anförtror uti hans wård så wäl sina barn som sin gemål, han befalte därjämte, at hans kropp skulle begravas uti Franciscan- Klostret på Riedjefliår, nu warande Ribbarhelms- Kyrkan, och ändteligen, sedan han anammat Sacramenterna, aflömnade han den 15 Kal. Januarii 1290. uti sin hufva ^{Konung} ålder, och des afgång hedrades med både närwarandes och från ^{Magnus} warandes rådar (5). Wönderne buro hans döda kropp til Stockholm, och hela Ribbderkapet ledsagade Liket, hwilket begrofs uti Gråmunka- Klostret fram för hoga Altaret, som han i lifstiden begärt hade. Om R. Magnus gjordt några flera anstalter på sitt yttersta, wet man intet. Sammolikt kan det wara, at han antingen då eller wid annat tillfälle utlärit sig, at des yngre Söner skulle med Hårtigdömen blifwa försedde; men hos de äldre är ingen underrättelse därom, så at hwad som uti vår nyaste Historia därom är antecknad, intet kan annorlunda anses än så som en sannolik gissning. Olaus Petri gifwer wid handen, at R. Magnus Ladulåses Söner Erik och Waldemar äfwen wid år 1303. ännu intet wiste, hwad Rån och Förstendöme dem till delat skulle. Dock kan man finna af et Bref, som R. Birger utgifwit 1300. at Finland då ansågs såsom hörande til Hårtig Waldemar (6), då man ock har ordsak at wara öfwertrygad, det Hårtig Erik intet warit lottlös. Det blifwer ock, som sagdt är, mycket sannolikt, at förordnandet tillskrifwes R. Magnus sielf, ty ingen anledning är, at Torkel Knutson på eget bewåg gifwit tillfälle til sådana försättningar.

(1) *Martinus Papa IV* Charissimo in Christo filio Magno Regi Sueorum illustri &c. Idem (Confessor) quoque vota per te emissä, Hierosolymitano ac continentiz voto excepto hac vice eadem auctoritate commutare valeat in alia opera pietatis, prout animæ tuæ salutis viderit expedire. Dat. ap. Urb. veterem X. Kal. Dec. anno 1. (1281). Brefsver finnes hos Vallous p. 189.

Magnus (2) R. Magni Br. Wisingsö. A. D. MCCLXXIX. Nonis Maji. Tenore
Birgerfön. 1290. presentium notum esse volumus omnibus euidenter, quod Nos dilecto
 Confiliario nostro & Clerico D. Siggoni Archi-Diacono Ecclesiæ Line-

penfis tertiam partem de communitatibus terræ penes Arboga curiam su-
 am, sive illæ dictæ communitates incultæ fuerint sive cultæ, quæ nobis
 hætenus intuitu coronæ attingerunt jure proprietario, decernimus perpe-
 tuo pertinere. Spegel Bennis til Bist. Årdråsan p. 123.

(3) **Ericus Olai p. 79.** Electus est ergo in Regem Sveciæ Birgerus filius
 Magni Skenningiæ A. D. MCCLXXXVIII &c.

(4) **R. Magni Bref** anadeude et jorda bpte med Gfistuna Kloster Dat.
 in Bialbo anno Domini MCCXC prima Dominica Adaentus. Slutet lyder
 sâ. Præsentes literas scribi fecimus & sigilli nostri munimine una cum
 Sigillis dilecti filii nostri Byrgeri Regis Junioris & Domini Waldemari
 fratris nostri dilecti ac venerabilium Patrum Dominorum Benedicti Linco-
 peniæ Episcopi Ducis Finlandiæ fratris nostri Charissimi, Anundi Sreng-
 nensis Episcopi, & Dominorum Magni Jonson, Anundi Haraldson, Ul-
 sonis Holingerson & Vneri Bruncko duximus roborandas &c.

(5) **Chronicon hos Benzeliu Mon. Eccl. p. 48.** MCCXC mense Decem-
 bri xv Calend. Jan. obiit princeps magnarum virtutum sempiterna memo-
 ria dignus Dominus Magnus Ladelaas Rex Sveciæ. Regnavitque filius
 ejus Byrgerus pro eo, undecimum annum agens cum regnare coepisset.
 Chronicon Wastenante Celsi p. 10. MCCLXXX, obiit Dominus Ma-
 gnus Ladhalaas Rex Sveciæ. Diarium Wisbyense p. 180. hos Ladewig
 A. D. MCCXC in mense Decembri XV Calend. Jan. in Wisingsö obiit
 vir magnarum virtutum & memoria dignissimus Rex Magnus dictus La-
 delaas.

(6) **Bergerus Dei gratia Swenorum Gothorumque Rex, discreto Viro Domino**
 Nicolao Anderson Præsente Finlandiæ salutem in Domino sempiternam.
 Accedentes ad nos præsentes Exhibitores, Michael de Lappård, Ander
 de Sastamell & Tobbe de Tenka nobis sua propositione de sylvis in Ta-
 wastia querulose monstrarunt, quod secundum quorundam prædiorum cul-
 turam de quibusdam sylvis in Tawastia, quas ex speciali concessione & li-
 centia Domini Haraldi quondam ibidem Advocati nostri hætenus excolu-
 erant, nunc, ut asserunt, molestantur & impetuntur nimis injuste. Quare
 cum Fratri Carissimo Duci Waldemaro ruge proficuum esse dinoscitur,
 quod terra sua per homines discretos ydoneos excolatur & inhabitetur,
 quam deserta relinquitur, volumus &c. Datum Stockholm anno Domini
 MCCC. III. Kal. Jun. Brestret finnes tractt uti Erpold Lindenbrogii
 Scriptores Septentrionales p. 188. af Fabricii Uplag.

S. 24.

Hämmanel-
 ser wid Ro-
 nung Mag-
 ni lefwerat.

Det kan synas förunderligt, at en Herce, som updrättat Klo-
 ster och rikat Prälater och Ryskor, inter blifwit med all högrids-
 lighet

lighet införd ibland de heliga. Man finner väl, at R. Magnus ^{Magnus Birgerfön 1290.}
 någon gång är kallad den helige Konung Magnus (1). Under
 wärk hafwa och, som sägs, helgat hans hofstorum (2). Men
 til sådan Kyrkofära fordras mycken kostnad, hwaritil ingen tilgång
 varit. Af de andeliga kunde det intet begäras, ty detta folket
 tog med upräckta händer emot alt hwad som tilböds, men war
 intet färdigt at gifwa ut. Af des släktingar Gofkungarna kunde
 det mindre förmodas, det bör snarare anses hos dem för et ädel-
 modigt twång, om de glömda honom. Konungens barn woro
 unge och minderårige wid hans död, och Förelldrars wälgärnin-
 gar emot barn förqätas snart. Där war således iugen, som
 kunde deltaga i denna kostsamma heder, och de påföljande tider
 gåfwo annat bekvämlighet. Men hwad som utan kostnad kunde ske
 af de andeliga blef intet å sido satt, man berömda honom.
 Hans många dygder uphögdes til stjernhwalfwet, och alla våra
 gamla Historier äro upfyllda med hans lof. Skadan är, at
 Präster allena uprest hans drestoder: om någon Lefman tillika
 uprefnat Konungens minneswärda gärningar, hade man kunnat
 med än lifligare färgor afteckna honom. Hans utwärtas anse-
 de lär ej hafwa varit särdeles lysande. Men hwad angår det
 allmänheten? Rifet behöfwer Konung och inga målade Doctor.
 Främlingar infallades, gynnades, distades och uphögdes. Det
 är nyttigt, at utländsk dygd naturaliseras, men sådant bör ej ske
 til inföddas förfä och förtret, utan til upmuntran och gagnelig
 rådan. Med utländska Gynstlingar inkommo utländska seder,
 prake och lefnadsfätt. Hwad nytta allmänheten därutaf haft,
 wet man intet, men upblåsta inbillningar och trolös tiltagshet,
 som röntes hos Ingemar Nilsson och Petter Poro, behöfwer
 man sällan förstrifwa utifrån. Hwari land har utom des sin e-
 gen beskaffenhet, alt utländskt pakar sig intet allid til Sverige;
 och med Swenska seder och Swenska män sättes Birger Jarl
 Rifet i långt bättre tilstånd, än Magnus Ladulås, oaktadt det
 brade af utlänningar i hans tid. Ingen Regel är utan undan-
 tag, men merendels kunna främlingar liknas wid wandrande so-
 gelsläktet, som nyttjar sommärens behaglighet, men flyger bort,
 när wintren nalkas. Efter insamlad rikedom och wälmåga ymsa
 de nästen, och Rifet lider. Man har orsak at tro, det Kronan
 fätt

Menus sätt en wacker tillökning i sina inkomster genom Helge-Anders-
 Birgersson. 1290. Holms Beslut och förbrukta Förlöfning: men at K. Ma-
 gnus lifswäl intet warit rik, kan däraf intagas, at han til sina
 testamentariska gästoor behöft tillgripa Krono-Räntorna. Uti sin
 Religion lär han hafwa warit upriktig, men som de andelige sielf-
 we mera läste Påfwerlagen än Bibelen, och de werldslige afstäng-
 des, så mycket mjöligt war, från at läsa Bibelen eller Guds ord,
 lär Konungens Theologie hafwa warit innefattad i den korta Re-
 gel, at han trodde hwad Prästen sade, men om han trodt hwad
 Prästen warckeligen trodde, wet man intet. Han dyrkade Påf-
 wen i Rom, som de gamle Swenske dyrkade Thor, Oden och
 Frejer, men om dessa Träbeläten hade mindre insigt, hade de och
 mindre egenmytta, mindre girighet och mindre Regerings-sjuka.
 Christus, Jungfru Maria, S. Franciscus och andra Helgon be-
 brades med samma talesätt och lika wödrnads-beingelse, uti hans
 Testamente (3), och med almosor försönades, i hans tanka, alla
 synder, och med sådana gudaktighets-gärningar kunde man med
 trygghet inställa sig för den Allsmågtigas Domstol (4). Ibland
 sådana almosor och gudaktighets-öfningar woro de måst försönan-
 de som utdötes på Kyrkor, Kloster och Klerker, och hwad dem
 skedde, wisades at Gud sielf. Och i denna puncten war Konung
 Magnus utan like. Han fördröf Kyrkans inkomster icke allenast
 med sitt eget, utan och med det, som intet hörde honom til, med
 förminskning af Kronans rättighet. Rimkrönikan har då skäl at
 säga, at Munkarna måtte gärna bedja och önska, at K. Magnus
 hade lefwat tusende år (5). Om de öfrige Rikets undersätare
 haft orsak at instämma i samma önskan, kan twiflas. Genom
 K. Magnus Ladulåses Författningar blef ändteligen Kyrkan och
 des talrika betjening aldeles skändrad från sielfwa Riketskroppen.
 De som skeddade förnämsta frukten af Rikets goda, bidrogo in-
 tet til des upprätthållande; och så snart en undersätare blef Präst
 eller Munk, aflädde han sig genast all underdånighet emot werld-
 ligen Öfwerheten, och det blef en skyldighet at wara olydig emot
 den Regerande, när det kunde ske utan fara. Det hade ändå
 warit drägeligt, om de andelige såde behålla sielfwe sina insamlade
 skatter, ty man kan nog wara öfwertrygad, at någon nytta där-
 af tillflutit almånheten genom kostsamma bygningars upförande

och andra inrättningar: men ju mera Prästerskapets wälskänd til Magnus wärte, ju mera retades Romerska Hofwets girighet och ätra at besätta sina underhafwande, så at alla Kyrkans friheter intet tjente til annat, än at fylla Romerska afgrunden, som aldrig kunde uppfyllas. K. Magnus uträttade således intet annat med sin kånke, wäldmenta gismildhet, än at han och Riket utarmades. När en regerande Herre inskränker sin nåd och wälgärningar inom et stånd allena, köper han sig merendels en farlig Sfiwer herre, det allmänna blifwer onöfder et rof för den måst gynnade delen, och ängren blifwer för sen, när sjukdomen intet kan botas. Man kan likwål understundom wänta någon undsättning igen, sedan man bortsköft nåd på någon menighet: K. Magnus erhöß det ock af Prästerskapet år 1279, då där bewilljades en gång för alla, at af alla andeliga gods skulle til Konungen betalas af hwart stycke land af 3 marks wärde 1 öre, 6 mark, 2 öre, 9 mark, 3 öre, och för 12 mark och därutöfwer 4 öre (6). Men antingen måtte de andelige hafwa warit redan i besittning af ganska stor egendom, eller war Konungen med denna hjelp litet belåten (7), och det orimneliga beröm som honom därjämte tillgnades, då han kallades lydnones son och salighetens betjent, hade intet warit tilräckeligt, at frälsa Konungen från sina trängande behof. Men det är altid tryggare, at hafwa tillgång til andra medel, än de som genom friwillig benådning skola upbåras. Gismildhet är altid en dygd, men at gifwa först, och röfwa eller tigga sedan, wanhedrar en enskylt person och än mer en Regerande. Wille man stadna här med sina betänksningar öfwer Konung Magnus, wore man wärkeligen en ganska wäldig granstare. Ty han ägde oförnekeligen stora egenskaper, som gjorde mycket godt, då de intet stärrades af Påfveliga andakten. Hans nit om allmänna Landfredens handhafwande kan intet nog berömmas, så framt den sträckte sig längre än til at hålla de inländska Herrar allena innom sina stänkor, annars hade hans ämbtel af Ladulås warit snarare et smädeord än et hedrande ärenamn. Et godt naturligt wett, mogen och rådig öfwerläggning och drift uti öfwerläggningarnas snabba utförande synes hafwa warit hos K. Magnus ofskiljaktiga, hwarigenom ock en stor del af des andra swagheter öfwerstyckas (8). Han hänrycktes ock uti en

Magnus
Birgersson
1290.

Påminnel-
ser mid Ko-
nungeus
Regering.

Magnus beqvämlig tid för sin åra, ty en hög ålder hade säkert blifwit
 Birgersson till tunga icke allenast för des kropp utan ock för des heder; för-
 1290. dan han rönt af försarenheten, at Rikets wälfärd intet kunde haf-
 wä bestånd med en slösande gismildhet och en tårande prakt.
 Wäminnel- Man kunnar fördenful R. Magnus Ladulås sitt rum ibland sto-
 ser öfwer ra Konungar, med bisogad önskan, at Försynen täckes förskona
 Konungens samfundet för dem, som wilja i alla mål efterfölja honom. En
 lefwerne. fram den Grafskrift, som finnes öfwer grafwen i Riddarholms
 Kyrkan, är upfatt uti hans tid, utwisar den wärfeligen en bättre
 swak, än man annars af dessa tider i allmänhet förmodar (9).

(1) Uti et Gåfwo-Bref af år 1439. utgifwet af Mattis-Ödgilla Son,
 och Ingeborg Gregeria Dotter, till förmon af Gråbrödra Kloster i Stock-
 holm, talas om et Altare i högga Koren om nordan för Selga Konung
 Magnusa Graf. Brefwet finnes hos Stricker de Fatis Templi Rid-
 darholmensis p. 32.

(2) Messenius Scandis T. 2. p. 62. T. 12. p. 142.

(3) Hithörande orden i Testamentet äro dessa: In honore Domini nostri
 Jesu Christi, & sanctissimæ Matris sue Virginis Mariæ, glorioſique Con-
 fessoris sui Francisci & omnium Sanctorum legamus, donamus &c. och
 hafwer S. Franciscus här företråde fram för både Apostlar och Ewa-
 gelister.

(4) Detta är ock taget af hans Testamente: Consultum & expediens fore
 non ambigitur conditionem status vigilanter advertere, diem resolutionis
 mentis oculis crebrius antepone, eleemosynis peccata redimere, & requis-
 fimi Judicis faciem caute congruis rationibus, hoc est placatiuis pietatis
 operibus prævenire.

(5) Rimfrönikan s. 52.

The Munka måtte gjerne bidie

At han hade lefwat tusende aar

Wädan han them swa wiljoger war.

(6) Art. B. Jacobs och de andra Biskopars Bref om denna fredshjelp,
 dar. Selge 1279, 17 Kal. Nov. finnes hos Wilde H. P. p. 435. Hu-
 ru högt R. Magnus sedan warit anskrifwen hos de andeliga, utwisar
 följande utlåtelse: Sane cum illustris Dominus Noster, Magnus Rex Swe-
 orum, talem se exhibuerit in omnibus circa ipsam Del ecclesiam suosque
 ruinistros, ut vere dici possit obedientie filius ministerque salutis.

(7) Om man wille hålla före, at Korkan denna tiden haft fast egendom
 af 100,000 marks värde, som efter nu warande mynträkning gjorde
 något när 500,000 Dal. S:mt, kunde Konungen i det högsta intet få
 mer än 33000 öre eller 19000 Dal. S:mt och så vidare, hwilket intet
 (8)

fårdeles funnat förstå till Konungens Skulds betalande, hwartill bevilnin: Magnus
gen egenteligen borde anwändas. Birgerson 1290.

- (8) Sammar-Rådet Botin har med mycken storå författat denna Konungens Character uti sitt Utskift til Sw. Historien semte tidhwarfwet s. 269, som förtjenar at läsas.
- (9) Gräffskriften finnes inryckt hos Peringskiölds Itteartal s. 75, och skal den wara författad kort efter Konungens död. Den förtjenar fördenstul at införas:

Clauditur inciso Rex hoc sub marmore Magnus,

Qui veterum Regum stemmate clarus erat.

Is quantus fuerit sanctæ pietatis amator

Testantur multis condita templa locis.

Hic Legum custos & servantissimus æqui

In summa Sveonum pace regebat opes.

Incola, lex fera & ob - - - instar erat.

Magnanimus sanctisque potens bellator in armis

Pace domi clarus militæque fuit,

Longa sed humanæ tandem post tædia vitæ

Fata piæ terris eripuerunt senem.

Det synes strida emot werfarnas ålder, at R. Magnus anses häre som en utqämnad Herre. Men fulllighet och oro kan göra gammal i förtid. Hwar och en ser anars at något fattas i werfen. Wetenstaper och Bitterhet grönskade märkeligen denna tiden i Sverige och war märkeligen Petrus de Dacia i stånd at göra så goda werfer, om ej bättre.

§. 25.

Konung Magnus Ladulås hade med sin Gemål Gref Gerhards Dotter af Hollsten, Drottning Hedwig, ättskilliga Barn. Magnus
hårdts Dotter af Hollsten, Drottning Hedwig, ättskilliga Barn. Birgersons
Äldste Sonen war Erik, som dödde uti sina omvändiga år, de Barn
andre Sönerne woro R. Birger, Härtig Erik och Härtig Waldemar. och
Drottren Ingeborg blef förmåld med R. Erik Menweds släktingar.
i Dannemarf, andra Drottren Rikissa ätog Munnedrågt i Clara
Kloster, och war Abbedissa där sammastådes 1339. Catharina
hädanryktes i sin barndom. Drottning Hedwig från Hollsten
de mycket lita känd, berömmes likväl, som en god och älskad
Drottning. Hwad widare om denna Konungens Regering kan
wara at märka, skal ihogkommas i följande Capitel, då Riksför-
Sw. R. S. 2. Del. M m m m fatts

Magnus fattningarna och kyrkofakerna skola utredas. Konung Magnus Birgersön. tillägges annars några småsaker, som äro förbigångne, efter de intet äro utaf någon gammal Historie-skrifware antecknade. Af K. Magnus Birgersöns släktingar, utom K. Waldemar och des barn, woro ännu i lifwet hans Faderbroder Bengt Månson, Lagman i Östergöthland. At han varit rådmärande wid de angelägnaste Riks-ärenden, som förhades i inrikes mål, kan inhämtas af det föregående, och finnes hans namn merendels ibland de främste som af werldsliga Herrar varit wid fattningarna närwarande. När emwäsendet med Ewangelists Dotters förordande yppade sig, företog Bengt Månson sig en resa til Jerusalem eller Rom, och öfwerlämnade åt sin Son Magnus Lagmans dömet i Östergöthland (1). En gammal Familje-Saga gör denna Herrens gistermål ganska märkwärdigt. Etsom Folkunge, ursprungen af Konungar, och på många sätt med Konungar beswågrad, war ingen förbindelse honom för hög eller för stor, men för hans tycke war ej eller ingen för liten. Han blef kär uti er ringa Fruentimmer, som i brist af anor och lysande börd war begäfwad med en swanlig skönhet och tåfva seder, hon kallades fördenfull den wackra Sigrid, eller efter gamla språket Sigrid den wåna. Antagen af dessa egenskaper glömdo Bengt Månson alla sina stora Att-Fäder, och Sigrids förmåner gjorde större wärkan på hans hjerta, än hela Folkungiska stamtaflan med alla sina präktiga bihang, och det fattade tycket stadnade i gistermål. Antingen Bengt Månson försebt sig eller ej genom sitt på blott kärlek grundade äktenkap, ankommer på sinat och tycke. Men så mycket det behagade honom sielf, så mycket mishagade det Elsketen. Man sticade fördenfull til henne, förmodeligen såsom Brudgäfwa, en ganska präktig tiortel af Blyant, som Peringskiöld säger, med en insydd wåd af wadmål. Herr Bengt blef intet widare rörd af denna skynliga skänk, utan lät öfwerhölla wadmals-wåden med guld och pärlor, så at den grofwa delen af tiortelen blef långt rikare än den andra. Birger Jarl, som i många mål utmärkte sig från sina högmödiga anhöriga, har förmodeligen welat qwäfwa denna skiljakthet i släkten, som kunde til äfwenitys någon gång wara skadelig, men aldrig nyttig. Han reser fördenfull sielf til Ulfåsa, til at besöka detta underliga djur, som

Bengt
Månson
Konungens
Faderbro-
der.

som konnuit i släkten. Vid et så oförmodeligt besök löper Herr Magnus Lagmannen til fogs, och Fru Sigrid blef allena synselt att ta Birgersson. ga emot sin högsförnämde Swäger. Hvilket hon ock gjorde så fullkomligen til Birger Jarls nöje, at han ytttrade sig uti en så bindande utlåtelse, at om hans Bror intet förekommit honom, hade han sielf lust at göra et sådant wal. Ingen ting kunde wara mera intagande för Fru Sigrid. Man kan dock twifla om Jarlen varit i sin utlåtelse aldeles upriktig. En regerande Herre tänker och bör tänka annorlunda än enskylda personer, och så framt Birgers affeende varit at återställa förtroendet i släkten, war detta ytttrade långt tjenligare, än en onödig öppenhjertighet (2). Sedan Jarlen sielf försäkrat Fru Sigrid, at hon war en wärdig Swägerka, lära de öfriga i släkten varit nödsakade at söga sig, och denna nya Paisanne parvenue har således kunnat i mera stillhet njuta sin heder. Med ättilliga barn har detta hjonelag varit wälsignadt, i synnerhet af Döttrar, som uti förnämde Ätter blifwit bortgifta, och skal den ena Dottren Ingeborg uti sitt äktenkap med Birger Pehrson af Finstad hafwa varit Moder til den namnkunniga S. Brita, och tillika stammoder för Ewenka Brabeerna (3). Man wet intet, när döden gjordt stilsnad i detta hjonelag, men om Fru Sigrid berättas, at hon blifwit i S. Clara Kloster begrafwen. En annan Faderbroder har ock R. Magnus haft som hetat Elos, hwilken lefwat denna tid Elos R. den. Han är ej widare känd än af en gåfwa til Ulwastra Klo- nungens ster, som han med sin hustrus samtycke för sin siäls salighet Faderbroder. gjordt, efter han där walt sitt lägerställe (4). En annan på wißt sätt närmare släktinge förlorade R. Magnus uti sin naturliga Broder Guttorm, som dödde 1276. Det måtte hafwa varit en märkelig man, efter man finner hans död wara upteknad i Norriska handlingar (5). Til äfwenlys är det denne, som uti Påfwen Martin den IV:s Bref af år 1281 kallas Gregorius. Påfwen bekräftar genom detta Bref en Præbenda, som Gregorius Härtigens Son af Swerige stiftat i Upsala Dom-Kyrka, och tillagdt Landgods, som honom enskyldt tilhörde (6). Man wet at denna tiden war brukeligt, at äfwen i Publiske Handlingar utmärka namnen med första bokstafwen. Och så framt man uti Upsala Dom-Capitels Bönestift berient sig af denna sedwänja, har

Magnus Birgerfon. det lätteligen funnat hånda, at man uti Romeriska Cancellier in-
 förde et annat namn, allenast det begyntes med S. Man har
 flera prof af namnens förändrande genom denna wanan. At R.
Thorkel Knutson. Magnus utförde Thorkel Knutson til Riksförståndare och, sina
 Barns Förmyndare, hade utan twifwel sin förnämsta grund uti
 des personliga egenskaper. Det kan ock wara möjligt, at något
 skyldskaps-band gifwit anledning til förtroendet. Man har i all-
 mänhet hållit före, at Thorkel Knutson warit af Fjalkunga-slåkten.
 Och på denna grund skal han warit Sonson af Philip Birger
 Brosas Son, som blifwit slagen wid Åkre wid slutet af förra år-
 hundrad. Med tiden påkar det ganska wäl: men det synes intet
 komma så aldeles wäl öfwerens med en sund och eftertänksam
 Statskonst, at lämna hela Negeringen och sina barns wälfärd
 uti dens händer, som i anseende til sin härkomst kunde tro sig
 lika wäl berättigad til Kronan, som R. Magnus och hans barn.
 Därför om Thorkel war Knut Philipsons Son, wore twå af
 hans Faderbröder Johan och Philip halsbuggne för Ingemar
 Danstes skull. At R. Magnus Ladislaus försvarande intet warit
 så aldeles rent uti saken, emot dessa Herrar, kan inhämtas af
 det som förr är påmint. Hännad kan finna rum äfwen i stora
 siälar, och dölier sig understundom endast i wäntan på tillfälle.
 Men alla dessa twifwelsmål borde förswinna, om släktlinien war
 utan inwändning. Men så wäl Mæsenius som Peringskiöld,
 hwilka påhått ihop denna Utträkning, hafwa utan twifwel här
 som på flera ställen följt sina egna gifningar (7). Det är sant,
 at Thorkel Knutson förde i sitt Sigill et Lejon på samma sätt,
 som någre af Fjalkungarna brukat. Men man berjente sig ännu
 af mycken frihet uti wapens antagande, fast de under denna ti-
 den blefwo allt mer och mer stadgade. En annan släktlinia sin-
 ner man för Thorkel Knutson uti Trolle-Familiens Stamtaflor,
 hwilka efter utseende äro långt äldre än Mæsenius, och intet äro
 af någon warre Genealogist ihopjämfade. Här wisar ää ock
 någon skilnad ifrån Mæsenii Utträkning för Birger Jarls Wä-
 derne, hwårom man talt tillförne. Thorkel Knutson blifwer äf-
 wen härigenom i skyldskap med R. Magnus, fast ej på något så
 dant sätt, at retelse til Kronan kunde upkomma. Man antage
 hwilken mening man will, Magnus bedrog sig intet i sitt wäl,
 och

och hade Konungen twifwels utan hast ofta tillfälle at lära kenna Magnus hans förtjenst, och finner man hans namn wid Konungens Wäfs-
 wo: Bref til Clara Kloster af år 1288 i sista rummet ibland de Birgerjon.
 där såsom witne nämnda Konungens Råd och Wän. Om Thore
 kel Knutson warit Gofkunge, lyser hans åra så mycket mer, såsom
 alla olofliga retelser tydnat för plikt, heder och skyldighet.

(1) *Ericus Olai* p. 80. *Roricus* vero sagit in Norvegiam ubi & mortuus est. Tunc *Benedictus* Legifer Ostrogothorum transiit ultra mare, & filius ejus *Magnus* factus est Legifer pro eo.

(2) *Peringskölda* Uttal. s. 97. v. *Dolin* s. 274. Den enda stinnod här förekommer består uti Jartens ändamål af resan til Utråsa, men när frågan är, om hwad folk tänker, hafwa alla lika rätt at gissa.

(3) Ut i *Peringskölda* Uttal. T. 1. upräknas Bengt Wänsons och Einarids barn sålunda: Fru Einarid til Wärend. Fru Inachora gift med Birger Pehrson af Kinslad. Gulco Bengtson 1315. Fru Ramsborg a. Gregorius. Fru Rangfrid g. 1. Ebure Rörilsson af Eta släkten. 2. Carl Erikson R. R. 1318. Cathrina a. Knut Johanson Lagman i Östergötlands land 1340. Margareta a. Erik Thurson. Här utlämnas liksom Magnus Bengtson, som *Ericus Olai* nämner.

(4) Denna Herrens Bref här om lyder så, af Originalen, som *Brachielm* affristat uti *Diplom.* T. 7. p. 303. *Universis Christi fidelibus* quibus præsens scriptum innotuerit *E. Byrgeri* quondam *Ducis Germanus* &c. *Noverint* itaque tam præsentibus quam futuri, quod totum prædium nostrum in *Aspelundum* cum omnibus pertinentiis suis, consentiente prædilecta conjuge nostra, *Alusstrensi* coenobio pro salute animæ nostræ contulimus &c. Datum anno Domini *MCCLXVIII*, VI Kal. Novembris *Wastenis*. På affristen är anteckadt: *Ifr. Monumentum Wretense* cum hoc & videbis verum esse nomen *Elauum*.

(5) *Torsæus* H. N. T. 4. p. 365. Notatur ad hunc ænram obitus *Guthormi* Comitris *Birgeri* filius naturalis. Man påminner här allenaft, at *Torsæus* aldrig nämper *Birger* Jarl annorlunda än *Comes*.

(6) *Martini* IV. Bref hos *Örnhielm* Baller. T. 1. p. 531. *Martinus* &c. Exhibita siquidem nobis vestra petitio continebat, quod quondam *Gregorius* filius claræ memoriæ - - - *Ducis Sueciæ* volens transitoria pro æternis & terrena pro coelestibus salubri commercio commutare, quondam præbendam in *Upsalensi* ecclesia de bonis propriis ordinavit, eidem præbendæ certas terras, possessiones & redditus assignando, nostro ad id accedente consensu, prout in præsentibus literis inde confectis plenius dicitur contineri. Nos igitur vestris supplicationibus inclinati, quod super præmissis provide factum est, ratum & firum habentes id auctoritate Apostolica confirmamus &c. Datum apud urbem veterem II Kal. Maji Pontificatus nostri.

Magnus
Birgersson.

tificatus nostri anno 12mo. v. Dalin s. 283. Kallar denna Greger Knuts
son, och säger, at hans Fader war Knut Jarl, Håkan Galius Son.
Men det tärskar så mycket mer bewis, som Knut war aldrig Dux Sro-
cia, men wäl Jarl i Norrige.

(7) Efter Wexelius och Peringsköld är detta Torkel Knutsons Släkt-
Linia:

Birger Jarl Brofa.

Philip Hagen wid Mre.

Knut.

Jahan

Birger

halshuggen

halshuggen

1280.

1280.

Torkel Knutson.

v. Dalin har likwäl gäddt ifrån denna mening, och gör honom til en
Ulf eller Trolle. Utaf Riks. Rådet Gref Gustaf Boudes Bref, som är
införde uti Samling af Swenska Handlingar i Delen, finner man sam-
manhanget af Torkel Knutsons släkt och ursprung af Ulfwarne eller
Trollarna så utfatt, at släktstapen med Konung Magnus Ladulås tidliga
blifwer ögonstänlig. Denna släktlinia är som följer:

Ulf Jarl til Vidåbo

Erik Ulf

Hermed Ulf
Trolle.

Ingel Ulfwa
g. med Magnus
Wäneståld.

Knut Trolle

Birger Jarl.

Birger Axel

Magnus Ladulås

Knut

Birger Wänson

Torkel Knuts-
son.

Konung.

Torkel Knutsons Sigill finnes återfått uti Samling af Swenska Hand-
lingar i Delen, communicerat af C. R. von Stjernman, det finnes oc
hos Peringsköld uti des Attebol i Tom.

17. Cap.

Om

Konung Birger Månson.

till år 1300.

§. 1.

Så dr Konung Magnus Ladulås genom sin dödeliga afgång lämnade Riket och Thronen åt sin Son K. Birger, och hellsa regeringen åt Thorkel Knutson såsom Riksföreståndare och sina barns Förmyndare, war Riket uti en besynnerlig belägenhet. Konunga-Thronen syntes stadgad inom Kungliga Huset på et sätt, at hwarken inländsk eller utländsk Makt syntes kunna rubba des fasthet. De tilförne mäktige Folkungar woro så förswagade, och deras begärelse til Kronan så dämpad, at all deras traktan synes wara instängd inom en stilla tefnad och en mörk tynhet. Wid omväfandet som timmade wid Ingemar Danskes dråp, hade man brukat en i Riket tilförne owanlig stränghet emot uphofs-männerna, då så wäl deras som deras Fruars egendom blifwit förbruten under Kronan. Deras förra makt och rikedom war förbytt i trångmål och i fattigdom, och i sådana omständigheter blifwer en tiltaggen årelystnad snarare åtlöje wärd än farlig. De Folkungar, som intet warit inweklade i Wästgötha bullret, hade lärt af sina släktingars öde, at wara nögde med mindre, än Konungliga purpuren. K. Waldemar satt innesluten på Nyköpings Elott. Utan åregirighet och förnöggd med måttelig ukemst, torde han hafwa tefwat stillare och nögdare inom sina tränga murar, än de som swäfsa i et swell af rikswärande högmåls-bekymmer, i synnerhet, såsom man intet wisunnat honom Fruentimmers sällskap, hwilket han intet wäl kunde wara förutan. Hans tilstånd bles ännu drägeligare, sedan Thorkel Knutson gjorde den anstalt, at han bles icke allenast riketigen utan ock Kungeligen berjent. Hans Son Prins eller Junker Erik,

Birger Erik, förföljd af en widrig lycka ifrån sin späda barndom, måste hafwa lefwat ganska okänd, afsild från sina Föräldrar, efter man intet finner hans namn wara anteckadt uti åtskilliga Bref, hwarwid både hans Herr Faders och Fru Moders namn och Sigill äro bifogade. Dödslikväl säges uti K. Waldemars Bref af år 1296, hwarutinnan han lämnar stora Wäp till Bo Wälen, at det skedd med hans Söns Gunter Eriks samtycke (1). Denne Erik Waldemarson måtte ock hafwa warit nog ensaldig, efter han lämnat sig så aldeles uti sina misshägnares wäld, då hans odöda Broder tagit sina mätte långt försiktigare, som försögt sig til Norrige, och på behagelig tid giordt sig til Präst. Prins Erik synes fördenstull intet hafwa warit särdeles farlig för sin egen person, men andra mer dristiga hufvuden hade funnat berjena sig af honom til at upwäcka obestånd i Landet; ty efter att grubblande blifwer ändå K. Waldemars afsättande et rön, hwartil förnämsta ordsaken war, at K. Wälmus wille så hafwa. Thorkel Knutson fann fördenstull rådelige, at försläcka sig om Prins Eriks person, och instänga honom på Stockholms Slott med anständig både bewakning och berjeming. Stiger war wäl något Ottomanniskt, men underståndom synes allmänna tryggheten kräwa någon afwikning, och det ser ut, som Markens förhållande uti en sådan willeddighet kunde ursäktas (2). Fast kan hända den gör bättre, som aldrig låter straff hafwa rum, där intet brott går förut. Rättwisans Lagar äro Gudomelige och böra wara helige.

(1) Detta Bref är inryckt uti 15. Cap. §. 35. n. 5. K. Waldemar säger där, at gästwan är skedd de consensu . . . dilecti filii nostri Domitelli Eriki.

(2) Man kallar gemenligen Thorkel Knutson Riks Marsk, v. Valin s. 318 ic. hwilket man finner wara i afstigit både i äldre och nyare Hållert. Men ätte så kallade Riks Ambaren woro denna tiden aldeles obekanta; hwarföre ock Thorkel Knutson kallar sig Marscales Regis och intet Marscales Regni, uti de under hans namn utgårdade Bref. Uti Breffet af 1295, hwarigenom han fristadar Abbedjan i Wret för Kröno. Utlågor, och i sonnerhet spannemål och qengård, bäras men ingen sålunda: Thyrgillus Knutson illustris Regis Svecie Marscales. O. nielm Diplomat. T. 8. p. 1553. Saxna titel brukar han ock i et annat Bref af samma år Dat. Nycopie d. beati Botulphi Abbatis. Nordbergs Clara-Rinne s. 23. n. 26. m. m.

§. 2.

Birger
Magnus
1290.

Alla farligheter, som syntes hota Thronen, woro härigenom, så mycket mänskliga försiktigheten kunde tillåta, afböjde. Riket war icke destomindre uti en wärdelig ställning, genom förminskningen af Krono-inkomsterna, hwilket intet kunnat undwiskas genom alla de Författningar, som blifwit tagna på Helge Andes Holmen; ty K. Magnus lär merendels berjent sig därpå til nya skänker och nya frikostighets-prof, och Riket war således lika utbottadt. Genom Rusttjensten woro större delen af de förmögnare Jordägare befriade för alla Krono-utlagor, och de andeliga godslen woro därifrån friskallade genom Magnus Ladulåses allmänna Frihets-Bref. De fattigaste drogo således hela lasten, hwilket är wärkeligen et ufelt hushålls-grep i alla wälbestälda Republikuer. Werldsliga stattsfriheten kunde litet widröras, ty han tjente til en oundbärlig nytta: men det andeliga frälset tjente wärkeligen denna tiden til ingen ting, utan bidrog endast til Rikets utarmande, och at uphöla Romerska Hofwets snålhet. Det war då intet möjligt, at söka någon bot på annat ställe än hos Klerkerna: I detta afseende bekräftades wäl de af K. Magnus at Prästerskapet föruntta friheter, men med undantag af ledungslama, när leding eller härfsård upbjudas skulle, Edsöres-brott, böter för mord och tjufnad, och då någon allmän gård af Riket skulle utgå (1). Detta allt blef De Andels-Kronan förbehållet, och, om de andelige tänkte wid detta tillfället som friheter som redelige Medborgare, hade de intet bordt wara missnöjde med en sådan författning. De åtnjöto icke allenast tionden, sina Jordränder och mera dylikt utan afförning, utan woro ock utom dess i besittning af åtfylliga andra Kronan annars tilhöriga inkomster, såsom Landfkyld, Ekogaskyld, Allmännings-öre m. m. Men en del af dem wisade endast prof utaf, at de endast wille taga del uti Landfens förmåner, utan at wara besvärade af någon tunga, som Rikets omgångneliga behof fordrade. Samfundets-andan hade så intagit dessa, at de afmålad de omständigheter som et grusweligt Tyranni, och en himmelsfriande synd. Påfwen Bonifacius VIII låter fördenckful utgå et allwarligt och strängt förordnande, hwarutin- nan han icke allenast undandrager alla Klerker, af hwad namn och stånd de wara måtte, från all werldslig Domstol och Lagsaga, Sw. R. 3. 2. Del. R n n n utan

Birger utan förklarar tillika, at hwilken Prelat, som samtycker til någon afgift, om han än wore aldrig så liten, utan inhämtadt bifall af Påswiska Öfwerherden, war han genast under bann, och hwilken Lefman, som wågade tilgripa något som Kyrkan eller en Präst tilhörde, skulle likaledes blifwa ansedd som bannlyst, och så framt någon menighet wore belastig i en sådan förgripelse, skulle den genast sättas under interdict, med uphörande af all offentlig Guds-tjenst, och kunde en sådan misgärningsman aldrig wänta någon aflösning, utan i dödsstunden, så framt det ej skedde genom Apostoliska Stolens bemyndiga nåd och wälbehag (2). Ingen ting kunde wara orimeligare än et sådant förbud. Men af Bonifacius VIII kunde intet annat förwäntas, ty ehuru tiltagne hans företrädare varit, war likwäl han nästan den aldragsröfste. Påswen Gregorius X hade förut år 1274 beflagat sig öfwer samma så kallade misbruk, men han blandar ihop böner med sina Faderliga befallningar, då Bonifacius däremot går tvärt på, bannar och hotar (3). Hwarföre han och med Philip le bel i Frankrike råkade i en mycket håstig träta, som, efter berättelse, slutades med örfilar, och skal hafwa gifwit anledning til et af de skarpare Bref, som en Påfwe någonsin fått, ty Konungen i Frankrike lät Hans Sämughet i största forrhet weta, at han erkände ingen Öfwerherre i werldsliga mål: sciat maxima tua lauras, nos in temporalibus nemini subesse. Så strängt som detta tordönet war, så litet främde det Thorkel Amteson, utan han fortfor att utföre med sina försattningar, som woro grundade på lag och sundt förnuft, och ingen Prelat wågade sig at singa fram hwarfen med interdict eller bannlysning. Men ingen förbjödes, utan så wida någon Biskop upförde sig med beskedlighet, kunde han altid wara wiss om den Regerandes nåd; hwarföre och Biskop Brynolf i Skara förundes samma frihet för flatter och pålagor, som de, hwilka fräste sina gods med Rusttjenst (4). Men detta förändres honom intet som en rättighet, hwilket honom tilhörde såsom Biskop och Präst, utan för de tjenester, som han redan hade gjort och som han framdeles gdra skulle. Det war således intet någon beständig lag, utan en stadga som wid tilfalle kunde återkallas. Mycket mindre finnes här spår til den osammanhängande Canoniska Statskiran, at Prelatogods skulle anses, som Guds

Guds enskylda egendom, hwilket annars war denna widfjoppeliga Birger tidens ordenteliga Lagstyl. På detta sätt woro de andelige frade ^{Wänsön.} och gynnade i sin ordning, men hwarken tillbad man dem eller trodde man på dem, och Kronans rättigheter hägnades, utom hwilket intet borgerligt samhälle kan hafwa tryggt bestånd.

- (1) De förbehåll, som nu togos wid gamla eller nya gäfwors stadfästande, lydde gemenligen så: Si vero expeditionem nostram evocari, seu iudicium nostrum aut juramentum infringi, aut generaliter subsidium a toto regno requiri, seu causas in occultis homicidiis, mordh diis, atque factis emergere contigerit, ista sibi nullatenus libera reddimus, sed ea ad ordinationem nostram & ad fiscum Regium specialiter volumus pertinere. Sådana wilkor finnas tillagde wid det Bref, som gafs Abboten och Klostret Wärsfruberg dar. Syvrisund 1296 die b. Laurentii martyris. Brefs wet til Biskopen i Skara uti November månad 1296. och Brefs wet för Upsala Domkyrka 1297 die beati martyris Dionysii. Wilde Histor. Pragmatica p. 418.
- (2) Bonifacii VIII Bulla Dar. Romæ ap. B. Petrum VI Kal. Mart. anno secundo, eller 1294 hos Wilde p. 418. Här förbjuder han alla collectas, tallias, decimam, vicessimam seu centesimam suorum [clericorum] vel ecclesiarum proventuum vel bonorum laicis solui. Men at afseмна detta alt och än mera til Påsken, war en helt annan sak.
- (3) Gregorii X Bulla af år 1274 finnes hos Wilde p. 409. Den som ber hagar jämsföra dessa två Apostoliska Sändebref, lär finna en långt fogeligare skrift hos Gregorius än hos Bonifacius.
- (4) R. Birgers Bref 1302, VIII Kal. Octob. Här tilldömmes dessa friheter åt Biskop Brynolfs Husfolk och betjenter ratione fidelis sui servitii nobis impensi & prout speramus in posterum fideliter impendendi --- ita quod per omnia eadem libertate gaudeant, qua ceteri gaudent, qui nobis cum dextrariis serviunt phaleratis.

§. 3.

Så framt R. Birger varit begäfwad med tillräckelig insigt, och den rådiga stadighet, som är oumbärlig för en regerande, och intet lärt hwarken fruktan eller ledsna intaga sig wid yppade swårigheter, synes tiden nu hafwa varit kommen til at skaffa en önskelig ordning i Landet. Marsken fortsfor imedlertid uti sina med mogen omhugsamhet företagna anstalter. Man lät Påsken hoga och skrifwa efter behag, och man gjorde imedlertid hwad et sunde förhållande och Rikets, sannskyldiga nytta åskade. Man misfunde in-

Birger
Månson.

ter Prästerskapet sina skälliga förmåner, men man fann intet tjenligt och billigt, at deras rättigheter skulle anses som Guds rätt, och deras Personer, som den Högstas enskilda betjening, som intet wero underkastade någon annan Herre och husbonde än Gud i himmelen och Påfwen i Rom. Sådant sträckt kunde intet hafwa inträff hos folk, som trodde sig hafwa frihet och rätt at tänka sielfwa. Denna jämföring och måtta, afskild från förakt, afskild

Förordn.
om tionden
i Helsing-
land 1297.

från försöjelse, wisar sig ögonförligen i denna Förordning, som under Konung Birgers och Arke-Biskop Nicolai namn utfärdades år 1297 om Tionden i Helsingland (1). Här anses Konungen och Arke-Biskopen, såsom Män af Gud förordnade til at sista och hålla ordning emellan undersåtarna (2). Man skulle tycka, at andeliga högheten hade ordsak at wara nögd med en så hedrande utlåtelse: och efter tidsens beskaffenhet war det intet obilligt, at Arke-Biskopen, som högste Ombudsmannen uti Kyrko-ärenden, war deltagande uti en sådan stadga, sedan det lades til grund, at Biskopen intet kunde efter egenwilligt behag föranstalta om Tionden, som annars efter Påfweliga grundreglorna hölls för at wara en Gudi allena tillhörande rättighet, helt och hållit afsondrad från Lekmanna råsst och förordnande. Men förnämsta innehållat af denna stadga förtjenar at öfwerwågas: Sådets Tionden (Decimæ prædiales) skulle utgöras efter wanligheten, hwiiken sedermere borde fördelas uti tre lika delar. Den ena aflemnades til Kyrkoherden, den andra til de fattiga, hwiiken innehölls hos åboen, til nöd- torstig utdelning åt de nödlidande, den tredje fördeltes widare uti två lika delar, den ena til Kyrkan och den andra til Arke-Biskopen i Upsala. Tionde af Lax, Sill, Ekålhundar och Ekinn berde utgå och delas på samma sätt. Öwrick-Tionde betaltes til Kyrkoherden. Hade intet Landmannen tio kalfwar, betaltes Smör dårsöre, men för et eller två Lam eller Rid lemnades intet, för et Böf undfick Brästen två quart Wäf, wid troslofning två alnar wäf, wid Brudars Kyrkotagning en aln, wid Kyrkozång efter Barnsöl två alnar wäf och Altare-mat. Kyrkoherden skulle och hafwa offer om Jul, Kyndelsmåsa, Påst, Allhelgones dag och Kyrkmåsan, eller minnelse-dagen af Kyrkans insigning. Utom detta tilkom och Kyrkoherden offer af alla dem, som gingo til HEDrans Natward om Påsten, men offret om Skärtors-
dagen

dagen (Parasceue) war mera fritt. Matstoft skulle ske tre gånger om året med bröd och sofwel (Lef och Lessu wäll). Tre mesor skulle hållas för den döda, begrafsningedagen, siunde dagen och tretionde dagen, och för hwar mesa skulle Prästen hafwa sex almar wäf och tre bröd med tilbörlikt sofwel, men til Årsmotsdagens firande war ingen förpliktad, utan det berodde på öfwerenskommande. Läsaren torde benäget ursäktas, at man anförde alla dessa punkter, men billigheten af stadgan kan därutaf så mycket bättre inhämtas, så at hwar och en lätt tydeligen finna, at Thorkel Knutsons göromål hwarcken öfste på Prästerskapets förakt eller förtroff. Man kan och intet tillfriskna denna stadga at Konungen sielf, ehuruwäl han war nu uti sitt adertonde år; ty Förordningens egna ord gifwa tillkänna, at Marsten ännu styrde Riket och förwaltade Konungliga ärenderna (3). Någon fördring torde wäl här wara skedd med Fattigtionden, som uti K. Erik Eriksons tid, såges wara anslagen til Dom-Kyrkan i Upsala, men det lär til öfwenlyses hänga annorlunda tilhopa. Fattigtionden af Tiunda, Åttionda och Fierdhundra land war ofelbart tillagen Upsala Dom-Kyrka (4), men fattigtionden af Helsingland borde för et år utgå helt och hållet til Dom-Kyrkans Byggnaden därkammarstädes, och tredje delen på tre års tid allena (5): men någon stadigwarande afgäld därutaf war hwarcken bewisjad eller befallt, så wida man ännu med tillförlätelighet kunnat utröna. Och såsom den förr omtalade Påfwetionden här ej heller nämnes, lär det och warit allenast någon enstykigt bewillning, som förmodeligen Årke-Biskopen sielf sig påtagit för wiisa ordsafer och på wiß tid. Om Dom-Kyrkan eller Capilet i Upsala i anledning af Birger Jarls Stadga tagit sig widare tillfälle at se om Kattilägna sig fattigtionden, utom den förestrefna tiden, är något som man intet wet. Ingen ting lär således af K. Birgers Förordnande kunna inhämtas, som borde misshaga Clericier, så framt de woro nögde med billighet. Det är saunt, om Årke-Biskopen i Ewerige welat taga Norrige til rättessnöre, hade Swenska Prästerskapet warit mycket försördeladt; ty där gafs tionde snart sagt af alla skapade ting. Hushyrer, Bryggfärit, Öwarnar, Badstuswor, Bakugnar, Saltkittlar m. m. gafswo tionde af winsten, af skeppsågaren betaltes tionde af två tredjedelarna af winsten,

Birger
Månson.

Birger
Magnusson.

besutan tiondades tjenstefolks löningar, handwärfkares förtjenst, Salt, Qwarustenar, Järn, Erwäraror, Jordfrukter af alla slag, Fisk af alla slag, Tran, Mjöl, Ost, intet undantagande (6). Jag wil tro at Ewenste Prelaterne warit så beskedelige, at de intet begärt det, och allmänheten så förnuftig, at hon intet påtagit sig en så orimelig uphördslångd. Arminstone hade det intet warit tid at komma fram med något dylikt, så länge Thorkel Knutson förwaltade Regeringen.

- (1) Förordningen härom finner man wid Biarköa: Rätten som Hadorph utgitt s. 6. gifwen i Stockholm 1297. III Id. Julii.
- (2) Begynnelsen af Förordningen är sådan: Birgerus Dei gratia Sueorum Gothorumque Rex & Nicolaus miseratione Altuna Archiepiscopus Upsalensis &c. Dei providentis, quæ sua sapientissima dispositione nos ideo in culmine Regiminis collocavit, ut ea quæ rectitudinis, æquitatis & pacis sunt, subditis ordinemus &c.
- (3) Förordningen slutas sålunda: In ejus rei testimonium sigilla nostra & sigillum Domini Thyrgilli Marscalci agentis nunc negotia Regis, cum hæc statuebantur, præsentibus sunt appensa.
- (4) R. Baldemars Bref härom dat. Thorsharchum A. D. MCCLII. VI Non. Octobr. är tryckt hos Peringsköld Mon. p. Tiundiam s. 169. Fattigtionden af alla tre Folklanden stadstäders och för Upsala Dom. Capitel genom Magnus Ladulåses Stadga Dat. Alsno MCCLXXIX Id Maji. Scheffer ad Chronicon Episcoporum Upl. p. 38. v. Dala anmärker s. 326, at fattigtionden i samma R. Birgers Stadga år 1297. öfverlämnades från Årkebiskops Stolen i Upsala, men där nämnes intet vidare, än i hellsma s. sagdt. år.
- (5) Birger Jarls Förordning dat. Haron A. D. MCCLVII. in die omnium Sanctorum hos Peringsköld Mon. p. Tiund. p. 172.
- (6) Innehållet af den Tionde Stadga, som R. Magnus Håkanson i Retti ge utgaf 1276, kan läsas hos Torfæus Hist. Norv. T. 4. p. 364.

S. 4.

At Thorkel Knutson rönt särdeles motstånd uti de hit till gjorda Författningar kan man intet finna. Swårt om, torde man kunna sluta af Bonifacii VIII:s Bulla af år 1294, at större delen af Prelaterna warit ganska fogeliga, emedan han beklagar sig därutinnan, at hellsma Kyrkans andelige Föreståndare wisade råddhåga, där ingen råddhåga war tillåten, och utwalde hårdre en förgångelig fred och stillhet, mera fruktandes för werldslig höghet

het än den ewiga (1). Man skulle snart kunna tro, i anledning af denna utlåtelse, at här war frågan om Guds och Christna Lärans förnekande, då likwål intet annat begärdes, än at Kyrkans betjening skulle aflemna något af sina inkomster til Rikets nytta, och at de skulle wara och förblifwa undersåtare. Men en sådan billighet kunde intet wara uti Påfwens tycke. Han ock wara, at det ej heller war uti några andeligas smak. De försjena höf et skåligt beröm, at de hwarken satte sig däremot, ej heller gingo til den ytterlighet, som helige Fadren med sitt upbyggeliga Herda-Bref påhystat. Men när Konungen återkallade fattigtionden, blef misshöjdet mera allmänt, hwilket skedde 1299 (2). Detta kan intet förekomma så mycket underligt, emedan merendels alla Canonicaterna i Upsala woro grundade på fattigtionden (3). Hwaraföre ock Biskop Petrus i Westerås satte sig mycket däremot, råkade ock för samma orsak uti Thorkel Knutsens besynnerliga misshunst, och som den blef beledsagad med hotelser, satte de en sådan försträffelse uti denna wärdiga Prelaten; at han förfogade sig i all tyshet til Midarås i Norrige, där han dödde samma år eller 1300 (4). Vastorius anser denna mannen för en martyre och helgon, efter han med så mycket nit förswarat Kyrkans friheter. Om han warit et helgon, har han säkert warit af det oheliga slaget, hwarutaf Romerska Kyrkan prälat til et stort antal. Petrus Swart uti sin Biskops-Krönika anser hans landsstyfthet för et syndastraff, efter han förstingrat mycket af det, som tilhört Dom-Kyrkan och Prebenderna. Huru wida detta har någon grund, kan man nu intet weta, men det är ej således troligt, at han döde i elände, som samme Författare föregiswer. Nåtta sammanhanget wet man likwål intet. Så mycket man kan sluta af Ericus Olai, har denne Biskop intet warit dömd til landsstyfthet, utan fruktan för Marsken har allena jagat honom bort, hwilket synes wisa något besynnerligt försarande af honom, emedan ingen af de andra Biskoparna warit dödsdömd, at på sådant sätt söka sin trygghet. Det är ock swårt, at fälla något tilförlåteligt omdöme angående detta Thorkel Knutsens föranstaltande. Men om han sielf på Konungens wägnar tillgripit fattigtionden, skulle man snart kunna tro, at han warke-ligen förgådt sig. En Näderande har ock sina skranfor, hwilka

Birger
Månson.

Fattigation,
den åter-
kallas.

utan

Birger
Månsson.

utan slag intet kunna öfwerfridas. En Konung är ofelbart berättigad, at taga tillbaka de rättigheter, som des Företärdare af söndrat från Kronan: men Fattigtionen hade aldrig i hördt Kronan, utan war af enskyltas egendom anslagen til wiða bruk, hwilka åter de föregående Konungar, förmodeligen med menighetens samtycke, lemnat til andra enskyltas behof, som utan brott intet borde mista, det de lagligen sådt. En enskyld person äger sin syssla, och därmed förbundna lagliga inkomst med samma rätt, som en annan äger sin lagligen ärfda eller förwärfda egendom: och en Öfwerhet tillägnar sig aldrig enskyltas egendom utan med slag och wäld. Så framt någon tryckande nöd är förhanden, kan det endast med måtta wara tillåteligt, och något sådant lär näppeligen kunna upröfwas wid denna tiden. Det kunde kan hända hafwa warit nyttigt, men rös och sköld kan ock wara nyttigt, men aldrig lagligt eller tillåteligt. Dock likwål som rätta sammanhanget fattas såi dessa som flera omständigheter, kan man intet med fullkomlig öfwerngelse pröfwa billigheten af dessa Föresatningar. Samma swårigheter möta wid den beskattning, som öfvergådt de andeliga 1299 (5). Om det skedd af eget bewåg, utan föregående bewillning af wederbörande, synas åter de rätta Råmärken emellan Konungarätt och undersåtare: plikt wara rubbade. Men för öfrigt är ingen ting billigare, än at den som njuter landets förmåner, bör öfwen taga del uti landets nödwändigaste beswår.

- (1) Dese äro Bonifacii egna ord: quod volentes (nolentes utan twifvel) referimus, nonnulli ecclesiarum Prælati & ecclesiastica personæ; trepidantes ubi trepidandum non est, transitoriam pacem querentes, plus timentes Majestatem temporalem offendere quam æternam.
- (2) Ericus Olai p. 86. Item de decimis pauperum quas anno Domini MCCXCIX. prohibuit. Scheffer ad Chronicon Ep. p. 37. anför några ord af sielfwa Konungens Bref.
- (3) Uti R. Birgers Bref af år 1305 yttar sig Konungen sielf på detta sätt: Vidimus & fecimus examinari diligenter; invenimusque, quod Præbendæ Canonicorum quasi omnes super dicta decimarum parte fuerint ab initio fundatæ. Scheffer ad Chron. Episc. p. 37.
- (4) Ericus Olai p. 90. Tunc (1300-) obiit Dominus Petrus Episcopus Arosiensis exulans a Regno propter minas Domini Thorchilli Marekalki. Jfr. Petrus Riger om Westeras Biskopar, p. 9. Valowius p. 71.

(5) *Alessius* berättar detta T. 15. p. 47. men nog kort: *Svecus clerorum onerans contributionibus evadit odiosus.* Men hvarutaf han tagit berättelsen vet man intet. Kan hända, at han lystrar på fattigtionden, då man intet vidare har at påminna, än redan sagdt är.

§. 5.

At behaga alla är en omöjlighet för en privat person, än mer Uplands: för en regerande, och fel och svagheter utgöra nästan warelsen Lagen för af en människja. Men när selen liksom dränkas uti Rikets väl- färdigas, stånd, aftas de intet, och ännu finnes intet hushushusfakeligt försen- de, som kan förebrås Thorkel Rnutson, om ej fattigtiondens indragande, som man intet har fullkomlig reda på. Hans och Rikets wärkelige åra stadgades än mer genom öfwerseende af gamla Lagarna. Det hade varit et outöseligt haf, at på en gång sammanhållta alla de fordna Eedwänjo-Lagar, som uti alla Rikets Landskap woro i bruk. Man började fördenkfut med Uplands-Lagen. Til des öfwerseende och förbättrande utnämndes de förnämste och witraste Män i Landet, Tiunda Lagmannen Birger Person, som kallas af Konungen sielf wår Trotjeniste Man, bles förordnad til Hushushushman för Lag-Commissionen. Så som Tiunda Lagmannen war af ålder ansedd som öfwer-Lagman fram för sina andra Åmbetsbröder, så war det uti sin ordning, at Styrelsen af Lagwärfet åt honom anförtröddes. Lagman Birger utwalde sig då til Bisittare en Tolsmanna Nämnd af Tiunda och Åttunda Land. Af Tiunda Land woro Magister Andreas Domprobst i Upsala, Riddarne Herr Röd. Rieldorson, Herr Bengt Boson, Ulf Lagmansson, Hagbard af Edderby, Anders af Folkarby och Thorsten af Cambron: af Åttunda Land, Herr Philip Rode af Rynby, Säkän Lagman, Eskil Etialgi och Sigurd Domare. Deane Nämnd har efter alt utseende varit blandad af alla stånd; ty Magister Andreas war af Clericiet, sedan nämnas Riddarne, hwilka förmodeligen stillas ifrån de andra genom Titelen af Herre, som sättes fram för deras namn, därnäst Prästesmän, och sist Bönder, ty de Domare, som här nämnas, låra intet hafwa varit annat än Bönder; Detta torde ock kunna slutas af dem, som gjorde biträde i Rådet, såsom Johan Gasabog, och af Bjårdhundra Ulf af Ödnistad, Sw. R. 3. 2. Del. O o o o Gott

Birger
Månson.

Uplands,
Lagen för-
färdigas.

Gottrik och Ulwid Domare. Johan Gasabog nämnes Bonde i gamla Handlingar, han sattes likväl frammanför Domarne, hvarutas man synes kunna gissa, at Domarne intet kunnat wara af någon högre Orden (1). Birger Person war oskränkeligen en Bräde. Han war en af de måst betydande Män uti sin tid, men ännu war han endast Lagman af Tiundaland, men sedermera finner man honom föra Titel af Lagman af Upland, så at alla Fölkänderna blifwit uti en Lagfaga sammanfagne, hwarit efter utskende grunden lades uti seltwa Uplands-Lagen som nu förfärdigades (2). Ut Birger ännu intet hade alla Fölkänderna under sin Lagstipning, stönjes äfwen därutas, at Saken Lagman från Årunda war tillika Bisittare i Rämnden. Domprosten Magister eller Mäster Andreas, som han här kallas, war och en mycket märkwärdig man, som gjort sit namn odödligt genom inråningar til wettenskapernas befrämjande. Hans förtjenster och öfriga omständigheter skola fördragas uti Capitlet om wettenskaperna. Han war Broder med Herr Lagmannen af Tiundaland, som förde i Wapnet tre Ränder städa i en smed Bjelke från höger, en bande. Men Domprosten oningen af ödmjukhet eller af någon annan orsak, förde allena en simmande And uti sit Sigill, och kallar sig And (3). Röd Riksdorson har warit Ambetsman på Stochholms Slott, och hålles för hafwa warit den förste Landshöfding i Upland (4). Ut hans serkantziga Sigill, är med första sålket öfversatt med Fransyska Lijor innesattade i spetsiga runor. Philip Røde från Rumbö förde en uti fyra delar från hörnen fördelt stäld, rödt och guld (5). De andra känner man intet. Alla Länsmän och Domare woro tillika närvarande, och som desse senare woro två i hwart hundari, har denna Lag-Depuration warit både ansenlig och talrik. Men Birger Person och des Bisittare, sedan alle wederbörande hörd blifwit, låto upläsa Lagen i det stic, som han nu finnes, hwarest han uplästes på allmänt Ting, och såsom däremot intet widare war at påminna, seltge ändteligen däruppå Kenning Birgers stadfästelse ättonde dagen efter S. Stephans dag eller den andra Januari 1295, sedan den året förut blifwit förfärdigad och upfatt (6).

(1) Ut et gammalt Bytebref utgiffwit af Fru Karin af Steninge 1317 Dominica proxima ante Lxx Evangelikz. Misc. 5. 25. uti Antiquitets-

Archivum, nämnes Johan Gasabog näst efter Suno Canonicus i Upsala, och fram för Gilde Judex de Bro. Uti et annat Bref af år 1296 Misc. 2. läsas följande ord de bondonibus Johan Gasabog cum filio suo. Denna anmärkning är af Allessor Broeman toid v. Dalins S. R. H. T. 2. p. 321.

- (2) i Bl. Rg. B. Upl. 2. sedan där är stadgade, at Holfkländerna skulle först välja Konung, såges, at Uplands Lagmådher a han först til Runungar döma. Uti Birger Persons Bref af år 1313 och 1315 kallar han sig Uplandiarum Legifer. Wägge funnas hos Peringsköld Mon. Ulleråk, p. 88.
- (3) Peringsköld Mon. Ulleråk. p. 190.
- (4) Peringsköld Mon. p. Tiundian p. 67.
- (5) von Dalin S. R. H. s. 321.
- (6) Allt det öfriga af denna §. är tagit af R. Birgers Företal och Stadshälselse på Uplands Lagen. Allt två Domare woro uti hwarit Hundari ses af 1. Bl. Ring: B. Upl. 2.

§. 6.

Swad detta Lagutskottet utdrättat, hade man kunnat nogare weta, så framt de Vigers Flockar, hvilka här åberopas af R. Birger, ännu warit til sängs: nu wet man allenast i allmänhet, at de blefwo jämfäde efter så warande tider, det hedniska utdömnadt, och de förbättringar, som Erik den helige, Birger Jarl och Magnus Ladulås gjort, widare granskade och på sina wederbörsliga ställen intagn. Men finner ock af Konungens stadshälselse, at uti den hitintil brukade Uplands Lagen ingen särdeles ordning warit i akt tagen, utan at han warit, ströningom, eller här och där uti wiså Flockar fringspridd. Man kan således nästan med fullkomlig säkerhet falla på den tanken, at Lagen tillsörne intet warit uti wiså Balkar afdelat, utan alt som Lagmännen funnit tjenligt, at inrycka någon ny stadga, har den blifwit tillagd utan särdeles ordning, och sedermera upläst wid årliga Tingen, som man kan sluta af det tillsörne andragne Påfwens Innocentii den 11:s Bref af år 1206 (1). Och kan man härutaf med skäl taga den mening, at Uplands Lagen tillsörne intet warit uti wiså Balkar indelt. Och om det bdr medgifwas, torde åfwen de andra Landskaps Lagarna sedermera blifwit af Lagmännerna til så mycket mera redlighet således uti Balkar fördelta; ty at uera ordning skulle uti dem warit i akt tagen, än wid fördna Uplands Lagen, synes ej

Uplands
Lagens in-
delning
m. m.

Birger
Månson.

särdeles troligt (2). Det är imedlertid oemotsägligt, at alla de äldsta handskrifter af Skånelagen äro hwarken delte uti Böcker eller Capitel (3). Uti gamla Björkda Rätten finnes wäl Capitel med Romerska ziphror utmärkte, men ingen ordning är där brukad, och det är mycket owisjt, huru gamla de tillagde ziffrorna äro. Det torde då wara ganska troligt, at den redighet, som förekommer, uti våra gamla Lagar, genom afdelningen i Balkar och Flokar, bde helt och hållit tillskrifwas Birger Persen och hans medarbetare, och lär Romerska och Canoniska Lagen tjent dem til eftersyn. Och som desse äro delta i Böcker och Titlar, har man welat förswenska orden genom Balk och Flok. Om detta antages, försvinner allt grublande hwarifrån man hämtat ordet Balk, til at utmärka de större afdelningar i Lagen. Balk betyder fordomdags och äfwen nu på åtskilliga ställen hos Allmogan de större afdelningar i Logar och Lador, och på såltet hafwa Renar eller Balkar utwisat de större skiljemärken emellan åkerteagarna, så at anledningen varit ganska ren och ensaldig (4). Därföre nekar man intet, at man ju underfundom kunnat skrifwa wiså stycken af Lagarna på Bjälkar och Sparrar i husen, men dåtas hafwa de lifsa litet blifwit kallade Balkar som Sparrar. Det hade äminstone varit et ganska owigt Lagwärt, om man behöft föra med sig på Tinget några hästslas med bjelkar, då man kunnat långt beqwämligare bruka tunna träplåtar, så framt man ändteligen wil tro, at Papper eller Pergament varit i fordna dagar så aldeles obekant i Norden. Dock dessa meningar kunna antagas eller förkastas efter behag, det blifwer icke destomindre oemotsägligt, at Uplands Lagen är den äldraförsta i Sverige, som blifwit ordenligen af Konungen stadfästad. Det som förre war oordenteligt, blef nu brakt uti mera redighet, det mörka blef tydligare, och hward som syntes för hårdt, blef efter skal och billighet jämfadt (5). Man plägar annars såsom en nyhet anföra, at uti denna Lagen blef förbudet at sälja och köpa folk: men härom skal uti nästa Capitel på sin wederbörliga ort blifwa omrördt, då man skal tala om träldomen. Att någon särdeles owisja genom denna Lagbok blifwit upröfadt hos de andeliga emot Thorkel Rnutfon, är aldeles ingen anledning. Deras rättigheter och förmåner äro skäligen i akt tagne uti Kyrsö-Balken.

- (1) Innocentii III Bref VI. Id. Mart. Pontific. n. 9. Cum Legislatores Birger Regni ejus [Sveciæ] singulis annis teneantur coram populo Legem consuetudinis publicare &c. Wälfson.
- (2) Wästgötha Lagen, Östgötha Lagen och flere af våra gamla Provincie-Lagar äro utan tvifvel äldre än nu warande Uplands Lagen, men frågan är allenast om den Form, som de nu hafwa, är äldre än Uplands Lagen, och det lär blifwa osafgjort, til des något gammalt Manuscript afgör trätan. Stiernhjelm uti sin uplaga af Wästgötha Lagen har följt twänne urgamla exemplar på pergament, men han hade tillika gjort Läsaren en stor tjänst, om han behagat underwisa honom något när af hwad ålder de funnat wara.
- (3) Rosod Anker uti sin Danska Lov-Historie 6 Cap. s. 59. Som detta torde äfwen kunna gifwa något ljus uti Sveriska saker, kan et stycke af denna lärda Mans utlåtelse äfwen här afstrifwas. Frågan är om Sveriska Lagen: "Den Wormske Handskrift er icke deelt i böger. I ingen af wore Lovböger er den indelning fra Lovgiveren self. Thi i de eldste Handskrifter forekommer den icke, og naar den forekommer, er indelningen i den Slaanske og Sielandste Lov i sær meget ulige J. N. 136. Jbland Universitets-Bibliothekers Handskrifter er den Slaanske Lov bverken deelt i Böger eller i Capitel.
- (4) Man kan härwid jämföra C. R. Ihres Glossarium ordet Balk. Gudmundi Andreae Lexicon Islandicum. Wilde Lag-Historia s. 54. m. m. När ordet Balk aldrasoft blifwit brukadt til at utmärcka de förrre afdelningar uti Lagböckerna, wet man intet. Uti gamla Gula Lags-Lagen, som blef öfversedd af Magnus Erlingson uti XII århundrad, förefommer det i samma mening, som uti våra gamla Lagar. Likaledes uti Gästings-Lagen af Magnus Håkanson, så at det synes hafwa varit allmänt medertaalt, at på det sått förswenska Latinernas Liber. Och mycket mig bekant är, har man intet i Donnemark brukat ordet i denna betydelsen.
- (5) Bristera af gamla Lagen bestrifwas på detta sätt af R. Birger i Förtalet: "at i thera Laghom, sum föröningom hafvut i serum stotlum, hitis sumt di allungis stidlike, sumt myrklike saght, ok sumt allungis tungt til at lita.

§. 7.

Medan man syflesattes med alla dessa Författningar, hafwet och Thorkel Knutson wärdat andra angelägenheter, och et märckwärdigt Krig författes emot Rykland, som rättnu vidare skal utföras. De föreslagne och i R. Magnus Ladulåses tid ingångne giftermåls-traktater wunno nu och sin fullbordan. Begynnelsen skedde med R. Erik Menveds bröllop med R. Birgers Eyster Prinsessan Ingeborg, hwilket firades i Helsingborg 1296 (1).

Greger
Månson.

Konungens
Billjaer
1297.

Julefjertid lre ock K. Waldemar affidit på Nyköpings Slott; emedan wid den afhandling, som blef slutad i Helsingborg samma år, blef öfwerenskommen, at Konungen skulle inlösa den del af K. Waldemars fastigheter, som Gref Gerhard's Barn af Hellsfrän kunde påstå efter sin Moder Prinsessan Ingeborg och Moderfader K. Waldemar. Inlöningen skedde ock med 1300 mark Silfver eller 48200 Daler Silfvermynt: härom är talat tillförne (2). K. Birgers Bröllop med Prinsessan Märta från Danmark K. Erik Menveds Enster stod sedermera intet särdeles lånat därefter de 1297 eller 1298 (3). Det firades efter tidens sinne ganska präktigt med Törnering och andra lustbarheter. Dagen efter Bröllopsdagen, då Drottningens Morgongångwa efter landens sed upstås skulle, begärde hon intet annat til Morgongångwa, än at Magnus Algotson måtte blifwa lds af sin sängelse. Om denne Magnus Algotson varit hällen i sångsligt förvar war alt sedan des Broder Solke Algotson bortröfwat Swantes polke Dotter, eller om han varit insatt i häfte, för någon annan ordsak, wet man intet, ej heller talas om, at Drottningen skilt förbön för flera: men at hon härigenom förwärfwat sig att las både kärlek och wördnad, kan något hwar föreställa sig. Samma dag anstälde Prins Erik Konungens Broder et präktigt Törnerspel. Hic gick Konungen til fots under en präktig himmel, som bars öfwer honom, och war han således åtföljd af Törneringen. Prins Erik inlade wid detta tillfälle besynnerlig och uändligt heder fram för andra. Hans wackra utseende och hvaria upförande intogo allas hjertan, och blef han samma gång af Konungen gjord til Riddare, hwarefter ättillige andre så wäl inlöfde som utlänningar blefwo med samma heder benådade. Man måste tillwäl tilstå, at Drottningens ädelmod lyfte långt mer, än alt det andra bulrande prål, som lyftade lustbarheterna. Hon förförde ock intet därigenom, en ädelmodig människo- kärlek warfor altid en allmän wördnad, som gör tillika en större inbördes förnysse, än nedriga siälar kurna sinna eller snaka: och K. Birger glömdo därefter intet den skyldighet, hwartil han i kraft af Le magnana öfwerenskommelter war förbunden. Ty han förkände bort därefter eller 1300 sin Gemål med hela Fjärdhundra land och Esköpings Stad. Dit war så beringadt, at så

mycket den af Konungarna, som först blef gift, lämnade åt sin Gemål i morgongäfwan, skulle lifaledes, den som sist frade sit tillager, lämna åt sin Drottning: hwarjore och Konungen lofwade, at än vidare öka det förlånta Lifgeding, så framt det skulle befinnas, at des Syster Drottningen af Dannemarf were med större gäfwan försedd. Detta villkor torde warit ordsaken, hwarjore morgongäfwan sedermera blef förblet med Huseby Kongsgård i Trögd (4). Sedan således auning war i fullkomlig och god ordning, inwärtas tryggheten befrämjad och Kungliga Thronen syntes stadgad för långliga tider, blef Konungen tillika med Drottningen krönt i Söderköping 1202 (5), och Thorkel Knutson syntes hafwa uppnådt den högsta grad af ära, som en underfattare kan få. Han hade med sin flota regering satt Riket i et blommande tillstånd. De enmådige Prinsar, hwilkas wård honom war anseerredd, woro nu komne til sina myndiga år, och deras upfostran sådan, at Riket hade ordsak at wänta all styrka och lugnad af så hurriga Herrar. Thorkel Knutson ämnade tillika den umärkta heder, at Prins Waldemars Bröllof med hans Dotter Christina öfke högtidligheten af Konungens Kröning. Riket war lyckeligt, Kungliga Huset förnögd, och Thorkel Knutson tog på dubbel sätt del uti det allmännas och Kungliga Familjens förenade wälgång.

Birger
Magnus.

Konungens
krönes
1302.

- (1) Chronicon Vastenense Celsii p. 17. MCCXCVI nupsit Domicella Ingeburgis filia Regis Magni Ladislaws Erico Regi Danie. Chronicon N. 7 hos Ludewig p. 161. A. D. MCCXCVI. Rex Ericus fecit nuptias cum Ingeborrig sorore Regis Suecie Birgeri, hwilket och finnes i flera gamla Rönor antefnad. At Bröllofet stod i Helsingborg, ses hos Hwitselt.
- (2) Ericus Olai p. 86. wid år 1299. Hårom är nämnt tillförne uti 15 Capitlet, då där talas om R. Waldemars barn.
- (3) Ericus Olai p. 87. utskälar R. Birgers Bröllof til år 1297. andra Rönor hälsra det til år 1298. Chronicon hos Benzelius Mon. Eccles. p. 88. MCCXCVIII factæ sunt nuptiæ Birgeri Regis & Reginæ Margarete in Stockholm.
- (4) Detta allt är tagit af den större Rim:Kronikan s. 58 och 59.
- (5) R. Birgers Bref hårom daterat 1300 die Pentecostes är infördt hos Ericus Olai p. 85, 86.

Birger
Wrånson.

§. 8.

Tillståndet i
Danne-
mark.

Swæres wälfärd är alltid säkraste borgen för utrikes anseende, all annan grund upväcker endast et flyktigt glans-mön, som stingras wid minsta wäder. Det är då ingen twifvel, at ju Swæriges anseende hos främmande Makter warit i fullkomlig jämförelse med inwäres styrkan. En sådan högaftning bortskjutes intet af Thorfel Knutson, hwarken med otidig hastighet eller poekande tålsamhet. En Statskonst, som winstlar emellan riket och månadsfiskten, har alltid obestånd til en säker påföljd, och Thorfel Knutson har öfwen härutinnan hafte Rikets waraktiga wäl til regel för sit upförande. Med Norrige, Dannemark och handlande Städerna kring Östersjön bibehölls wänskapen aldeles obruten. Kriget emellan Dannemark och Norrige, som war begynt i K. Magnus Ladulåses tid, fortsattes beständigt, och K. Erik Menved i Dannemark war öfwerhopad med swärigheter, som han esomoftast föröfke med sin hastighet. Krigsbefwärligheterna med Norrige fördubblades genom de inländska Herrars fridsförligghet, och Marck Strig hade gjort sig et farligt röfware-näste i sielfwa hjertat af Dannemark, då han låtit befästa darna Hjelrn och Sprö i stora Bält. Döden befriade ändteligen Konung Erik från denna farliga fienden 1293: men Konungen i Norrige, som upåggades beständigt af de andra landförförjta, och därjämte intet war tilfredsstäid för sina fordringar på des Fru Moders arfwegods, uphörde intet at oroa Dannemark med krig och stöfling. Detta synes hafwa bordt affhålla K. Erik Menved från alla andra dristiga företagande, hwarigenom befswärligheterna naturligen måtte tilwäpa. Men den nödwändiga förställnings-gäfwan lär hwarken kunna räknas ibland des fet eller förmåner. Imidlertid war Kane Jonson, som warit Kammarherre eller Kammarjunker hos K. Erik Skipping och hafte wakt samma natt, som Konungen blifwit mördad, gripen i Riksfild. Han blef genast pinligen förhörd, och sedermera råbräkad och steglad utan för Staden (1). Denne Kane war Österson af Årke-Bisfop Johannes Grand i Lund. Om Kane uti sin bekännefe på något sätt inweklat Årke-Bisfopen, wet man intet: men K. Erik tog icke destomindre det farliga steg, at försäkra sig om

om Årke-Bisfopens Person. Om R. Erik blifwit upmuntrad af Thorkel Knutsons exempel, som under hela sit förmynderskap intet hade wilst särdeles sakhåga för de andeliga, hade han tilli-
ka allmät omständigheterna, och gamla ordspråket sannades, när
må göra et och det samma, är det ändå intet alltid det samma.
Konungens Bröder Junker Christopher kommer til Lund, tager
Årke-Bisfopen Johannes Grand och Dom-Probsten Jacob
Lantge til fånga år 1294, och lät sätta Årke-Bisfopen i förwar
på Slottet Söborg i Seland (2). Det war ännu intet nog,
R. Erik Menved börjar året därpå en tröta med Hårtig Wal-
demar af Schleswig, hwarigenom R. Erik af Norrige fick än fle-
ra medhållare: ty Hårtig Erik af Langeland Hårtig Baldemars
Bröder försogade sig därefter til Norrige, hwar han ock gifte
sig med R. Baldemars Dotter Sophia från Sverige. Om
ij R. Erik Menved wid alla dessa tillfällen brukat en nödig och
angelägen försiktighet, wistade han likwäl, at inga swårigheter
förfärfre honom. Men Försynen syntes wara öfwer Konungen
i Dannemark, då han intet sielf wistade öfwer sin egen wils
färd: ty R. Erik i Norrige fick anledning at göra åtal på Skots-
ka Kronan, hwarigenom hans hetta emot Dannemark swalnade
något. Mötet på Gietterön wid Warberg 1293 kunde likwäl
intet återställa freden; men 1295 blef öfwerenskommet, at bägge
Konungarne af Dannemark och Norrige skulle mötas på Hins-
gaswel nästa Söndagen efter Mattsundhan, som infaller den 21
September (3). En fullkomlig fred kunde likwäl intet erhållas,
men et stillestånd bewilljades til den femtonde dagen efter nästkom-
mande Midsommarsdag, då Konungarne skulle sammantråda på
nytt. Stillestånds-wilkoren woro, at all fiendtlighet inmedertid
skulle uphöra, de landsförwiste och flyktige få sin egendom tillbaka
och få lof at uppehålla sig i Dannemark, men de som woro dömd-
e för Erik Blippings mord intet wisa sig för Konungen eller
des Bröder Christopher och Baldemar. Konungen i Norrige
skulle inmedertid behålla Hjälm och Hunchals, tillika med sit Mö-
dernegods: Hårtig Erik Lanaben af Langeland likaledes utan
hinder få behålla sin Gemål Sophias arfwegods efter des Mo-
strear Alneta och Jutta m. m. Til följe af denna senare öfwer-
enskommelse steddde åter et sammantråde imellan alla tre Nordiska
Sw. R. 3. 2. Del.

Siracer
Månson.

Tillstånd
i Dannem-
mark.

Miræer
Månson.

Konungarna 1296 på Sommarsteds-hed (4). Man wet ej mer om denna congress, än at där blifwit mycket handlat om fred: men som den ej wiinnas kunde, blef åter stilleståndet förlängdt på två års tid. Man har all anledning at tro, det Thorfel Knutson gjorde sig all möda til at befrämja stillheten i Norden, men de stympade underrättelser, som våra gamla Minnesböcker gifwa wid handen, nämna ingen ting därom. Så mycket kan man likväl finna, at fiendeligheterna emellan Dannemark och Norrige wä-
nat under dessa förmade stillestånd, så länge K. Erik så kallad
Tilstånd i
Dannemark. Prästehatere lefde. Men han öddde 1299, och länade til sin
Broder K. Hakon Månson sitt Rike och sina twistigheter med
Dannemark, som framdeles komma at nämnas. K. Erik Men-
wed hade således sårt andas en något stillare lust en tid bortåt i
aufående til sina Norriska motståndare. Men Arke-Biskopens
fängslande spökade ännu, och den stormåftige Bonifacius VIII. i
Rom tog ganska onådigt up förgripelsen på Arke-Biskopens hel-
gade person. Han skref ock et efter sitt sinne lag författadt Bre-
u til Konungen i Dannemark år 1275 (5), uti hwilket han, i stäl-
let för den wanliga Aposteliska hälsning och wälsignelse, önskar
at Konungen måtte blifwa klok och komma til sitt förnuft igen.
Men uti detta öwäsende war Ewerige på intet sätt deltagande,
det förbigås fördenksul til lägligare tillfälle. At Ewerige annars
stådt i någon twist eller förbindelse med Engeland, wet man wäl
intet, men det finnes likwäl upptecknad, at Konungarne i Ewe-
rige och Engeland blifwit förlifte 1300. Til äfwenlyrs lär wi-
sämjan intet warit af särdeles värde, och förlifningen således sa-
ga betydlig (6).

- (1) Så berättas hos Hvitfelt T. 1. s. 304. at Kane Jonson blef fän-
tagen i Roskild. Men Peder Clauson i Norriska Krönikan s. 286.
gifwer tillkänna, at han blifwit fången, då Danska tropparne stötte
Hisingen och Norra Halland. Han kallas hos denne senare Kain Jonson.
Så framt det är en och samma person, kunna likväl bägge berättelserna
förenas, om man wil hålla före, at han först blifwit fången under Hol-
ländska tåget, och sedan sått tilfalle at rymma urdan, och blifwit se-
mera å nyo grepen i Roskild. Om denna Rans är ofliande antecknad
uti Chronicon hos Behzelius Mon. Eccl. p. 28. MLCXCIV captus est
Kane Jonson a Christophoro (Erico) Rege Danorum & ante Roskildiam

rota percussus occubuit in ultionem Patris disti Christophori (Erici) scilicet Erici Regis, cujus idem Rane fuit Cubicularius.

Birger
Månson.

- (2) Archiepiscopi Nicolai Chronicon p. 169. A. D. MCCXCIV Johannes Grand Archiepiscopus Lundensis anno quarto Pontificatus sui per Christophorum Duce[m] Saxoniz & Hallandiz in propria curia Lundensi captus est & in Siborg Selandiz ductus ex parte fratris sui Erici Regis disti Menvir, qui statim rediens Lundas, sacristiam sancte Lundensis ecclesie fregit & inde sicut Nabugodonosor in Jerusalem omnia Clenodia abduxit, & omnia Privilegia & literas in medio Chori Lundensis comburi fecit, abscissis plumbeis & sigillis.
- (3) Rörsta Krönikan s. 807. J. början säger Peder Clauson, at Tractaten i Hingaswæl blef slutad Söndagen efter Marthæi dag, som infaller den 21 September, men wid Tractatens slut nämnes Marthæi eller den 24 Februarii, så at man kunde wara twiswelaktig om tiden, men sammanhanget visar at det måtte warit Marthæi dag.
- (4) Peder Clausen Rörst. Krön. s. 809. v. Dalin säger s. 323, at Sommerskeds hed är wid Kaarbult; hwad grund han har därtill, wet man intet. Imidlertid är det aldeles ogrundadt, at Stilleståndets Tractaten i Hingaswæl blef slutad den 24 Junii 1295, ty han war ändå intet begynt.
- (5) Bonifacius VIII börjar sitt Bref daterat Anagni X Kal. Sept. anno r. således: Regi Danie illustri spiritum consilii sanioris. Jfr. Gram i anmärkningarna til Meursius H. Dan. p. 454. Påfwens Bref finnes hos Raynaldus.
- (6) Ericus Olai p. 89 Anno Domini MCCC fuit annus Jubilæus, sub Bonifacio Papa, & Reges Sveciz & Angliz concordati.

§. 9.

Sedan Thorkel Knutson funnat bibehålla fred och förtro: ^{Sweriges} med två i uppenbar segd emot hwarandra stridande Mak: ^{förbindelse} re, war det mindre swårt at lesiwa uti wänsskap med de hand: ^{med} lande Ejd: Städerna, hwilka ännu intet hifit sina segel så högt, ^{Hansestä-} at de welat förefrisiwa Lagar åt de nästgränsande Makter. De ^{derna.} sökte intet mer än en fri och obehindrad handel, och som Swerige war således äfwen belåtet därmed, yppade sig ingen swårighet wid de gamla Tractaters förnyande. Man berättar ock, at Lybeck samma år, som K. Magnus Ladulås afstodt, begärt och fått på wißt sätt förnyelse af sina gamla handels: förmaner, hwilka bestodo däruti, at dem blef efterlåtet handla i Sverige utan tull och andra afgifter, och at de från Lybeck, som uppehöll sig i Sverige, skulle skyddas och lesiwa under Swenskt Lag (1).

Birger
Wrånge.

Man kan dock intet upröisa något formeligt Document, som där-
om intyggar, så at det til äfwentryes mer bestämt uti muntliga til-
sägelser, än uti en ordentelig afhandling. Men två år därefter
eller år 1292, utfärdade Thorkel Knutson, under K. Birgers
 eget hoga namn, et nytt privilegium för Lybeck och des Borga-
re, i stöd hwarutaf handelen blef lämnad dem aldeles öpen och
fri öfwer hela Sveriges Rike utan tull och all slags afgift, med
uttryckligt förbehåll, at alle Swenske handlande, som kommo til
Lybeck, skulle njuta samma förmån; alle Lybeckare, som wille jä-
ta sig neder här i landet, skulle lefwa under Swensk Lag, och
blifwa därunder skyddade, såsom inhemske: I den händelse, at
någon Lybeckare blefve af Swenska undersåtare förolämpad, skul-
le honom, så snart Magistrarens bref därom ankom, all laglig
handräkning efter Sveriges Lag meddelas: så framt någon, som
hade sitt hemwist i Lybeck, wille genom försöfveri eller på annat
sätt förstöra allmänna säkerheten på Swenska wägn, skulle han
genast förklarad för biltog ur staden, och samma upmärksamhet
skulle på lika sätt i akt tagas i Sverige; til slut bekräftas den
af Konungens Förordnare utgifna Stadga om försäddor, med
bifogadt uprepande af det förr gjorda förbehåll, at detta allt skul-
le obrottsligen hållas, så länge de från Lybeck röga i akt togo, det
som på deras sida betingadt war, och låto Swenska undersåtare
njuta samma förmåner hos sig, som Lybeckarne förundte woro i
Sverige (2). Sålunda blefwo utländske gynnade, men de
Swenskas rätt och förmån tillika wärdad och handhafad. Denna
Förordning och Frihets-Bref angick allmest handelen, som idka-
des i Sverige. Men sedan Swenska gränzen mot Öster blef ut-
widgad och Wiborg war anlagd, hwarom i nästa paragraph
widare talas skal, upkom en ny svårighet för Lybska handelen.
Ty så wäl Lybeck som Wisby hade sina Handels-Contoirs i No-
wogrod, och sedan fiendskap war upkommen emellan Swenska och
Ryska Hofwen, war mycken anledning at frukta, det man i
Sverige intet skulle tillåta Lybeckarne och deras bundsfränder
at idka sin handel i Nowogrod, som likwäl war dem ganska för-
delaktig. Städerna anhöllo fördenksul genom sina ufskickade Jo-
han de Doako från Lybeck och Märten Puke från Wisby om en
öbehindrad Segelsfart til och ifrån Nowogrod, genom Finke Wi-
ken

Han se så
dernas han-
del på Rys-
land.

ken och Nyen. Etsom denna handel i anseende till förr omtal-
 ra omständigheter kunde synas ganska berättigad för Sverige,
 har man förmodligen wid Swenfka Hofwet intet wisat någon
 särdeles benägenhet för en sådan handel: hwarföre och Wendiska
 Städerna förskaffade sig Kejsarens annalnings-bref till Konun-
 gen i Sverige, at dem måtte blifwa påbudsletter, som hit inuit,
 tillåtet at drifwa sin köpenkap på Ryssland. En mera treflig öf-
 wertäganing lär näppeligen på lång tid intet hafwa warit wid
 Swenfka Hofwet. Här war icke allenast frågan om Wendiska
 Städernas handel, utan äfwen om Gothlands. Et enant mot-
 stånd på Swenfka sidan hade icke allenast kunnat wera skadeligt
 för Wendiska Städerna, utan och för Wisby, hwars välfärd
 man intet kunde anse i Sverige med aldeles obetydligt ögen.
 Desutan om bågen spändes för högt, kunde mindre fredliga ut-
 wägar försökas, som kunde blifwa skadeliga; så mycket mer, som
 Swenfka handelen hade kunnat genom en oundantad morgång blif-
 wa aldeles inspärriad, och den enda utgång, som Sverige hade
 till Wästerhafwet wid Löödse, war så innesluten emellan Norriska
 och Danska Länderna, at den war i många mål uttrydig. Man
 tog fördenstul en utwäg, som syntes wara den aldrasfordelastig-
 ste för bibehållandet både af Sveriges anseende och nytta. Ty
 Konungen förklarade, at han i synnerhet för Romerska Konun-
 gens förbön, och därnäst för Städernas altid betryggade benägen-
 het och wälvilja, förunnar Lybeck och de andra Sjöstäderna,
 som idka handel i Östersjön, at, på et års tid, räknadt från
 nästkommande midsommar, drifwa obehindrat sin handel på No-
 vogrod, dock med förbehåll, at de intet måtte föra med sig flera
 gewär, mera järn eller stål, än gif deras egen oumbärliga förnö-
 denhet ersfordrades, och på intet sätt hemligen eller uppenbartigen
 stämpla eller tillbuda något, som Sveriges Rike skadeligt wara
 kunde. När och Köpmännernas Fartyg skulle aflastas och wa-
 rorne föras utur Fartygen till Novogrod, borde intet wara flere
 än tre Ryssar på hwar Lodia, dock skulle altid en af Städernas
 folk wara tillika på Lodian. Men i den händelse, at den Swen-
 fka härn wore upbodad, lammades likwäl de nu omtalte Ryssar
 ingen säkerhet, hwilken dock altid at sielfwa Köpmännerna war
 förbehållen, antingen Armeen war upbodad eller ej. Häröfwer

Strax
 Näst.

Han se stä-
 dernas han-
 del.

Birger
Månson.

lånades af K. Birger des dyra Bref uti Mars månad 1295 (3). All fara och tvædrågt war således förbyggd för närwarande tid, och man hade framdeles råderum at inskränka eller utvidga wilkoren, som tillfallet och omständigheterna kunde medgifwa. På detta sätt blef freden hågad, Sveriges wänskap behållen, och Swenska Kronans anseende uti sin tilbörliga helgd stadfastadt.

(1) Så berättas uti Willebrandt Hansische Chronik 2 Utdel. s. 17.

(2) K. Birgers Bref 1292 Marie Magdalene Dag eller den 22 Jul. i Stockholm. Volumus igitur omnes vos Lybicensis ad regnum nostrum cum mercimoniis venientes a tributo & thesionio quolibet esse liberos penitus & exemptos. Si qui vero de vestra ciuitate moram nobiscum facere volunt & in Regno nostro habitare, tunc volumus ut Patrie nostrae Legibus utantur & regantur, & Sveci de cetero appellentur, & hoc idem petimus ut vos circa nostros ad uestram ciuitatem venientes inuolabiliter obseruetis &c. Hela Brefs wet slutas med detta uttryckeliga bibang: Supra dicta autem omnia conservabimus quamdiu a nobis (vobis förmodeligen) inuolabiliter observantur. Brefs wet är tryckt hos Dreyer Specimen Juris Publici Lubecensis p. 109.

(3) K. Birgers Bref daterat Örebro III Non. Martii 1295 hos Dreyer p. 174. Det är skildt til Advocati och Consules ciuitatis Lybicensis maritimarumque ciuitatum mare orientale frequentantium. Et slutet af Brefs wet bör äfwen här läsas: Postmodum re vera gloriosi Principis, Domini magnifici Regis Romanorum literas nos nominis accepisse, petitorie continentes, quod de ciuitatibus uestris ad Nogardiam nauigantes in mercimoniis vel personis de castrensibus nostris Wiborg existentibus nullatenus molestentur. Nos quia ob tanti Principis reuerentiam ac uestra, probatae deuotionis constantiam, laudabiliumque efficaciam meritorum, ipsis uoluntatis beneplacitum ad praesens duximus admittendum, quamuis hoc ipsum dampnosum nouimus & ex hoc hostes nostri contra nos roborentur ex aduerso, nihilominus &c.

§. 10.

Fälttåg af
mot Kare.
ten 1293.

Utas alla föregående omständigheter kan inhämtas, at Thore och Knutson uti alla sina göromål hafte människlighetens grundlagar för ägnamärke. Ingen ting war honom mer om hjertat än fredens bibehållande. Så länge den ostörd kunde skyddas, ansågos wapn som aldeles onödiga medel, och krig begyntes hwarken med oberäknsam hetta eller för ro skul. Men när öfwer-
måld

wäld och ohägn på intet annat sätt kunde styras; betygade han i själfwa wärket, at han icke allenast war färdig, utan ock sticke-
 lig både til fred och krig. Föremålet för Thorkel Knutsons för- Birger
 sta sälttåg blefwo de, som bodde i Karelen, eller det som for- Wänson.
 domdags i Nordiska handlingar kallades Kyrialand. Ut denna
 Landsåndan uti hedniska åldern ofta erkänt Sveriges öfwerwäld,
 är ingen twifwel. Det hade varit barnsligt och årlöje wärdt, at
 på sådan grund stöddja sina förrättningar: man kunde då likså
 gärna göra fordran på Rom och Italien, efter dessa orter warit
 fordomdags någon tid i Götternas händer. Ut denna tiden lära
 Karelerne hafwa lefwat uti en mörk frihet och wilde mörker utan
 något främmande öfwerherrskap. Ingen anledning är, at de
 lydt under Ryssarna, ty Storförsten Dimitri Alexandrowitz i
 Nowogrod gjorde et Fälttåg emot Karelerne 1278 och härjade Kälttåg es
 hela landet. Ej heller är det minsta spår, at Ryssarne därigenom mot Kare-
 melat tillägna sig det. Man har ock en Förteckning på Novo- len.
 grodiska tillhörigheterna wid denna tiden, men intet ord nämnes
 där om Karelen (1). Det synes fördenstul, at de lefwat, som
 saadt är, uti sina willa skogar och kärr utan utländskt öfwerhet.
 Någon slags bergelig förbindelse torde de ock hafwa haft sig es
 mellan, men därom är ingen tillförlätelig kundskap. Om man
 welat öfwerhoppa dem med härsked för deras hedniska blindhet,
 hade det wäl varit ogudaktigt och syndigt, men tillika fullkomli-
 gen Romersk-Catholik. Thorkel Knutson söndrade sig på wisse
 sätt ifrån sina Trosbröder, när frågan war om förnuft, och det
 därpå grundadt förhållande: man kan då wara försäkrad, at om
 de lefwat fredligt, som Lappar och Ostiacker, hade de aldrig un-
 der Thorkel Knutsons Riegemente med wäld blifwit betungade.
 Men deras wilhet wisade sig ock genom Ewenska Nybyggens
 ofredande, och de möfwade en hiftelig grymhet emot Ewenska un-
 dersätare, när det gafs tillfälle därtill (2). Sådant öfwerwäld
 hwarken kunde eller borde tålas längre, och Thorkel Knutson
 gjorde sig färdig at råda bot därpå. I detta afseende lät Thor-
 kel Knutson utrusta en anseelig Flotta och for öfwer til Finland
 år 1293. Karelerne blefwo snart kufswade, och såsom man war
 tillika bekänt at göra deras Landwinning beständig, anlades icke
 allenast Wiborgs Stad och Clott, utan man drog ock försorg

Bispen
Wårson.

Krig med
Rysland
1293.

om Kareternas omvändelse til Christna Låran (3). At Biskop Petrus från Westersås hade Wårson updragit wården om Christna Religionens forplantande ibland de nya Sweriges underlånare. Hic intill hade man intet ofredat Ryssarna. Men som de gjorde Kareterna bistånd, sam Thorkel Knutson äfwen råddeligt at besöka dem, hwarföre, och Fästningen Kerholm, som de uphördt norr om Ladoga Sjön, blef af Thorkel Knutson wid samma tillfälle intagen. Rysska händlingarna förut, at de Swenske denna gången anlagde Kerholm. Det är möjligt, at de af namnet som låter Swenskt blifwit bedragne, på samma sätt, som wåre egne, hwilka trode at orten wärkeligen hetat Kerholm. Men förmodeligen lär namnet wara Finskt, och man har af Käkissalmi eller Göl under förbrukat ordet til Kerholm. Ryssarne gifwa och wid handen, at då warande Storförsten i Nowogrod Andrei Alexandrowitsch affärdat en af sina Generaller Roman Glebowitsch emot Kerholm, som dock blifwit afslagen, men at twå år därefter staden blifwit eröfrad, och hela besättningen nederfablad. Detta sista kommer aldeles öfwerens med Swenska berättelserna, och skal framdeles widare blifwa omrördt. När Thorkel Knutson på förskrefna sätt besäft och utvidgat Sweriges gränser emot Öster, har han förfogat sig tillbaka til Swertige, sedan han uti den nyligen byggda och intagna Fästning lämnat tillräckelig besättning. Man wet intet om Biskop Petrus då genast rest tillbaka eller fördröjat något längre i Landet. Så framt han varit så sinnad, som andre Romerske Biskopar, hwilka trodde, at omvändelsen til Christna Låran war redan fullkomlig, så snart man låtit döpa sig, har han snart nog funnat fullbordade sitt Apostla-Ambete; ty med döpseln har funnat gå ganska fort, då några tusende bewäpnade saddrar besednjade Aälen, men annars fordrades utan twiswel mera tid därtill, så framt döpseln skal widare blifwa stadgad genom nödig kunskap och öfwertrygghet. Man finner ännu, at Biskop Petrus redan i början af år 1295 varit i Örebro, förmodeligen, då Biskops och Wendiska Städernas fullmäktige anhöllo om sin handels frihet på Nowogrod, emedan han wid samma tid vidmerkat et Bref, som K. Waldemar utgifwit 1270 för Domkyrkan i Linköping (4). Dastade Apostlarna varit af den Hwite

Gn

Guden med långt större gäfvor benådade än denna tidens *Vi Birger* skopar, kunde de likväl inter så hastigt omvända hela folkslag til *Månson*. Christendomen.

- (1) *Müller Sammlung Russischer Geschichte* T. 5. s. 418. Ibländ *Novogrod* tillhörigheterna uppräknas, *Torschoch*, *Beschiza*, *Bologda*, *Persmien*, *Petschora*, *Jugra* och några städer, som nu mera äro ödelagde. Om *Dimitri Alexandrowitschs* härård emot *Karelen* talas på 419 sidan, man kan och, om så behågas, jämföra *Lizakewitz Abregé de l'Histoire de Novogorod*, p. 17. s. churwål han här endast öfversatt på *Fransöfka*, det *Müller* skrivit tillförne på *Tyska*.
- (2) Det äldsta bewis man har om *Karelernas* omdanniska försarande är *R. Birgers* Bref af år 1295, som i förre §. är omtalt. Som detta innehåller ordsaterna både til *Karelernas* underkastande och til *Ryska* Kriget, förtjena selsma orden at införas: *Hinc est, quod quandoque paganos Karelos, qui multis retroactis temporibus latrocinia spolia & infinita enormia, nulli parcentes sexui, statui vel ætati, utpote vivos excorians, captivos plurimos eviscerando, diuersorum tormentorum genera nostris non tantum, sed & plerisque mare orientale visitantibus inferebant, ob unitatem fidei Catholicæ dilatandam, miserorum miseriis condolentes ad fidem convertimus Christianam, & cum ingenti exercitu ac sumptibus laboriosis castrum Wiborg ereximus ad honorem Dei virginisque gloriosæ, ad Regni nostri tuitionem, nec non ad securitatem mare transeuntium & pacem, quos quidem Karelos in suis perverciatibus & nimis perfidia Ruteni, tantum temporalibus & deprædationibus inhiantes, diuino timore postposito, confoverunt. Ericus Olai* ansför forteligen samma anledning p. 83.
- (3) *Diarium Wisbyense* hos *Ludewig* p. 80. A. D. MCCXCIII. *Expeditio Birgeri Regis Sveciæ facta est in Kareliam & Kareli fidem susceperunt & facti sunt tutelarii Domino Regi Sveciæ & ædificatum est castrum Wiborg in Karelia.* Jfr. *Ericus Olai* och *Rim-Krönikan*.
- (4) v. *Stiernman* uti anmärkningarna til *Petri Nigri Historia om Westerdås Biskopar* s. 42. *Vidimation*, som *Petrus Biskopen* i *Westerdås* har gjordt, är daterad pridie Non. Mart. 1295.

§. II.

När *Thorkel Knutson* for tillbaka med större delen af Kriget fortskrifvet, lämnade han wederbörlig besättning både uti *Wiborg* och *Kerholm*. Det kan wara möjligt, at besättningen på *Ryfland* sednare stället inter varit talrik nog, kan och wara, at *Kerholm* inter varit tillräckeligen försedt med lifmedel. Dock kan man
Sw. R. 3. 2. Del. 2 q q q inter

Birger
Månson.

intet inhämta råtta sammanhanget af våra magra Krönikor. Man tyckes likväl kunna sinna, at besättningen uti Kexholm blifwit oenig och kanske uprörisk (1), hwarföre ock en stor del af folket for hem til Sverige, under sken at skaffa tillförsel, hwar på wärkeligen war brist. Om de hemreste warit särdeles måne om at undfårta sina i Kexholm qwarlämnade ämbets-bröder, wet man intet. Man wäntade inmedlertid på Proviant och folk, och wäntade fåfångt. Rössarne som fått tidning, at en del af folket hade afstågat, samla sig i stor myckenhet, belågra och bestormade Elottet nästan utan uppehåll natt och dag. Allt deras bemödande war icke bestomindre utan frukt, ty Sigge Lake med den öfriga besättningen gjorde et förwistadt motstånd. Men på slutet, när alla lifsmedel woro förtårde, och folket warit flera dagar utan mat, fattar Laken med sitt öfwerblefna manskap det beslut, som efter tiden och omständigheterna syntes wara det enda, som med heder kunde tagas. De bryta mangrant ut af Fästningen på fienden, och stupade allesamman med wårjan i handen, sedan de gjordt et ansenligt nederlag på den öfwerlägsna fienden. Så berättas enhälligen af våra äldre häfderetcknare, och bode man intet misfunna Sigge Lake och des rassa medföljare det wälförtienta äre-minne, at efter de intet kunnat segra med beröm, wille de likwäl stupa med heder. Kan hända at i våra tider et sådant förhållande snarare torde anses för urfjunnighet än tappershet. Försökte Soldater, som förstå Krigs-wetenskapen, äro egenteligen wederbörlige domare härutinnan: men utan at wara Soldat, kan något hwar begripa, at konsten at gifwa sig fången är en af de aldraminsta, dock äfwen, i mindre hårda tider, hederlig, när motståndet är orinmeligt. På detta sätt förlorades Kexholm 1295, utan at man kan säga, om det skedde med Marskens förseende eller ej. Någre nyare gifwa wid handen, at Elottet Landskrona wid Nyen gådt likaledes förloradt samma år, men därom äro så wäl wåre egne äldre, som Rysske serskattarne aldeles okunnige, utan alle komma öfwerens, at denna fästning är något yngre. När tidningen kommit til Sverige om Kexholms öfwergång, war Månsten öfwerhopad med ärenden af långt annan beskaffenhet. Prinsessan Ingeborgs biläger med K. Erik i Danmark, och K. Birgers Bröllop, som stod 1298, af

Kexholm
förloras
1295.

afsvände nästan alla tankarna från Finnska sakerna. Icke desto mindre bortglömdes de ingalunda, utan sedan Konungens bild-
 ger war förbi, war ock Swenska Flottan färdig, och Thorfel Knutsen reste å nyo med Swenska Krigsmakten til Finland. Så som inge Ryssar wisade sig, och man fann intet nödigt at angripa Kerholm, rycker Swenska hären utan allt hinder til Nawa ström eller Nwen, som löper ut i Finnska Wiken från Ladoga Sjön. Här låter Thorfel Knutsen anlägga en ny Fästning, där Swartån löper in i Nawa, på det Karelen därigenom någorlunda emot Ryssarnas ströfwande betäckas måtte. Detta Fäst-
 ste eller Slott blef kalladt Landskrona, och war betäckt på södra sidan af Nawa ström, och på norra sidan af Swartån. Grans-
 skaper anstod intet Ryssarna, de komma fördenksul antågande med en Krigshär af 20000 man, en del til sjö och en del til lands. Och som Thorfel Knutsen fick tidning, at et antal Ryssar fattat stånd på en Ö i Ladoga Sjön, hwilken i våra gamla skrifter kallas hwita Träsk, affärdas en benämnd Harald til at öfwerfalla dem. I detta asseende seglar Harald ut på Ladoga med åttahundrade man under sin besättning, men et förskräckeligt öwadder med blott och hagel nödsakar honom med folket at taga land och draga Fartygen uppå stranden. Sedan Harald rastat några dagar och det fattades spisning, efter man intet varit betänkt på någon lång resa, drog han sig tillbaka til Pefensari wid Nawa ström, där Swenska förposterna stodo (2). Harald kom således tillbaka med oförrättadt ärende, men utan förlust. I det samma märker man, at Rysska Flottan bestående af tusende Lodior eller mindre fartyg kommer anseglandes, och som Swenska skeppen lägo i strömmen på et nog säkert ställe, hade Ryssarna lärit upptimra stora och höga Flottor, samt tändt eld på dem, så att de dristes dem drifwa med strömmen, i tanka, at på det sättet för-
 stora Swenska Fartygen. Men man war straxt tilreds at föe-
 komma detta tilbud dels med nedslagna pålar, dels med Lådior, som man i största hast drog öfwer strömmen; så at Marcken warit omdänkt på alla nödiga anstalter, hwarigenom ock de uppstaplade båten utan någon widare wärkan upbrunno. Den delen af Swenska Krigsmakten, som legat wid Pefensari, drog sig där på utan skada och manspillan tillbaka til sielfwa hufwud-hären,

Birger
WrånsonLandskrona
anlagdt.Kriget fort-
sättes med
Ryssland.

Birger
Månson.

som hade sitt Läger wid Landskrona. När Ryksarne förnummit, at deras icända Trä-Flotter intet kunnat uträtta, säga de i land och göra anfall på sjelfva Fästningen eller befästade Lägeret. Fästningen war omgifwen med wall och ätta torn på wallen (barfrid) (3) och utom wallen war en djup graf, som bandt ihop bågge äarna. På södra ändan wid grafwen hade Helsingarne sina qvarter. Alla dessa anstalter försträcke likväl intet Ryksarna, utan de göra et ganska håstigt anlopp på grafwen, som försvarades med all ståndaktighet, så at fienden förlorade ganska mycket. Men det oaktadt war anfallet lika allvarsamt, ty där en, två eller flere stupade, ersattes förlusten genast med friskt och talrikare manskap. Som man då såg, at fiendens envishet på intet sätt saktades, utkommenderades Matthias Kettelmundson, Henrik och Johan von Byrnen, unge Petter Porse och flere Hofsdingar med sina underhafswande, hvilka tågade öfver grafwen och angrepo de stormande. Segren wände sig då heit och hållit på de belägrades sida, emedan Ryksarne blefwo dels slagne, dels fångne, dels bortjagade. Men när Matthias Kettelmundson och de öfrige, som förfölgt de flyktande, skulle wända tillbaka til Lägeret, hade en del af Ryksa Tropparne fattat stånd, och wille afstå dem återfärden, men de Swenske högggo sig igenom den församlade fiendtliga hopen, och kommo ofskadde tillbaka til Lägeret, då hela Ryksa forskaret drog sig aldeles ur fältet. Fiendtliga Rytteriet, som intet varit med i stormen, stod ännu qwar til et antal af tiotusende man. Matthias Kettelmundson, som än mera blifwit upmuntrad af sin hafda medgång, begär och får tilstånd af Marsken at fara ut til fienden och mana ut en af Ryksarna, med wilkor, at hwilken som kunde stöta den andra ur fältet, skulle han blifwa ansedd för segerherre, och den nederste skulle följa segerwinnaren såsom fången tillbaka. Men ingen af Ryksarne hade behag i denna stormodiga onödighet, och Matthias Kettelmundson, sedan han wäntat in til aftenen på sin medkämpare, wände tillbaka, med en i sitt tycke ganska ärefull seger, fast det war ändå uti sig sjelf intet stort annat än förmårenhet och storfryteri.

(1) Rim-Ordnilan gifwer anledning til denna misstänka, då där säges sidan. 57.

The Christina wille tha ther quarre wara
 Comme, och soume hemsara
 Och fëra them kost ather igen.

Sirac
 Manson.

- (2) Wefensari är en Ö som är belägen, där Nera utlöper ur Ladoga Sjön, Ryssarne kallade den Dretschow Ostrowo, eller Rötterden, och samma betydelse har Wefensari, ty Saari på Finska betyder Ö, och Pålina heter ndr. De Svenske kallade sedermera staden, som Ryssarne där anlagdt, Rötterborg, i fallet för Ryssarnas Dretschowitz. Saml. Rus. Gesch. T. 5. s. 422. Och lär wara utan all twifvel, at Landstrona intet varit anlagd på Wefensari, utan emellan Nera och Swartå, hwarutinnan både Ericus Olai och Rim-Årnilan inslämna, som tillförne och är påmint både af Müller uti Saml. Ruskischer Gesch. och Ljalkewitz p. 20. Beskrifningen på stormen wid Landstrona har man egenligen taat af Rim-Årnilan, som är något ntförigare än Ericus Olai, antalet af Ruffa Cavalleriet har man utiätt til 10,000, ty så berättar icke allenast Ericus Olai p. 87, utan och några handskrefna exemplar af Rim-Årnilan. v. Dalin s. 328 stiljer uti ästtiliga mål ifrån det som här finnes anfördt: men man har uti alla omständigheterna nog följt de gamla underwisning.
- (3) Barfild betyder torn, sådane, som fordom brukades på murar eller wallar. Jfr. Ihre uti des Glossarium. Rim-År. s. 62.

§. 12.

Ryssarnas afstängande och nedertag länmade råderum at Thor- Landstrona fel Knutsen, at utan widare hinder fullborda sin påbegynta befästelse och Fästning: och när den war satt i tilbörligt försvarsstånd, war han endast betänkt på återresan. Uti Fästningen lades en Besättning af trehundra man, och blefwo de til öfwerflöd försedde med lifsmedel. Man skulle likwäl tycka, at på en så angelägen gränssort war antalet nog liter; men omständigheterna lära intet hafwa tillåtit starkare besättning. Alle de andre gjorde sig imedertid färdiga til hemresan. Men som et enwist motwäder hindrade affeglingen, låter Matthias Kettelmundson utföra sina hästar uti fartygen och wille än en gång besöka fienden, wid hwilket tillfälle, såsom inge bewäpnade motståndare wisade sig, nådde han sig med at härja och stöfla öfwer hela Ingermanland och Batsland, och när det war wärkställdt, wände han tillbaka til Swenska Flottan och seglade med den öfriga Armeen til Stockholm, dit man anlände wid Michelsmåsan, då Drottningen firade sin

Birger Månsson. Riksfogdug efter sin äldsta Son Prins Magnus (1). Thorkel Knutsons hemkomst efter et segrande Fälttåg ökade allmänhetens sågnad, som blifwit uplyswad genom Kongeliga Husets stadfästade medelst födslen af en ung Prins, om hwilken man gjorde sig et wälgrundadt hopp, at han i sinem tid utan twif och inbördes oenighet skulle intaga sina Fäders Thron. Rikets gränser wero utwidgade, Konunga-Thronen stadgad, allmänheten mädde wäl, och alt syntes förbåda en behagelig och afundswärd framtid. Men alla löften och alt utseende war bedrägligt. Marsken Thorkel Knutson war i högden af sin åra. Rikets anseende och allmänhetens wälstånd är det otwifwelaktigaste beröm, som en Regerande kan få. Marsken kunde inom sig sielf smaka söman af alt detta, såsom en wärkan af sin rådiga styrsel: men af alla Thorkel Knutsons förättningar är ingen obegripeligare än anläggningen af Landskrona och anstalterna därwid. Det war omgängeligt, at genom fasta orter i et nyligen intaget land försäkra sig om inbyggarnas tillgifwenhet: men en gränsfästning bör också tjena til försvar och betäckning för landet. Men hwad betäckning kunde man wäl wänta af trehundrade man? Kan wäl wara, at detta antal wore tillräckeligt til sielfwa Fästningens förswarande wid en hastig storm och en fort belägring, i en tid då bruket af frut intet war bekant: men i längden, då ingen snar undsättning kunde förmodas, war nederlaget och förlusten oundwifelig, om än Herr Sten, som förde öfwerbefälet, hade warit en Hercules, som hast idel Scipioner, Hannibaler och Alexandrar under sitt anförande. Sjukdom allena war tillräckelig at utöda eller förswaga hela besättningen och göra Fästningen onyttig, då ingen anstalt war gjord til friskt folks anskaffande och de siukas afhjämning. Sjukdom gjorde också denna gången så mycket, at, en så wigig orts eröfring, intet blef Dyfarna särdeles dyr. Under hela wintern lämnades Landskrona, så mycket man wet, aldeles oansfästad. Men när sommarchettan fördröswat spisningen uti de i största hast upförde murar, blef folket så angripet af störbiugg, at ej mer än tiugu personer woro friska i fästningen (2). Herr Sten rådgjorde fördensfull med sina underhastwande, om man måtte worde affärda bud til Stockholm och berättat Fästningens belägenhet: men det afträdde under et barnligt förbårande, at man

intet borde bedröfwa Marsten. Detta infäst witnar wäl om både Birger
 de kärlek och wördnad för Marsten, men war icke destomindre Manson-
 ganska enfaltigt: och utom des bör en Regerande sielf wara be-
 tänkt på tillförlätelig underrättelse om gräns-orrternas tilstånd, då
 fiendtligheter kan både förmodas och wäntas. Under denna obegri-
 peliga rådplågning fattar man icke destomindre et lika obegripeligt
 beslut, at med de tiugu friska förswara Fästningen, i fall fienden
 skulle wisa sig, och beslutet war likså klokt som öfwerläggningen.
 Rysharne, som intet kunde länge wara okunnige om Fästningens
 tilstånd, wisade sig ock wid utloppet af Nawa, men ganska så,
 och stälde sig, som de wille dämpa up watnet eller påla igen se-
 gelleden. Herr Eten tager därpå sina friska Camerater med sig
 och rider ut at få underrättelse, hwad deras affig: kunde wära,
 men då han kom til åmynningen, finner han ingen Ryss, utan al-
 knast några timmerhöggar och tilhuggna pålar. Wid återresan til
 Fästningen råkar han i de försät, som fienden ursatt, men han
 högg sig igenom och kom således ostadd, fast något sår, tillbaka i
 Fästningen med större delen af sitt följe. Där woro nu mera
 intet fler än sexton eller tretton, som woro i stånd at förswara
 sig och Fästningen, förswaret blef ock därefter. Rysharne belägga
 ledertwara Stottet och löpa til storms, utan at gifwa de belägra-
 de någon hwilla hwarken natt eller dag, och det förunderligaste
 war, at så långt uppehåll kunde blifwa. Andteligen trängde fi-
 enden sig in, och til at än mera göra segren otvifwelaktig, tända
 de eld på husen. De siuke, som ännu woro i lifwet, blefwo dels
 lefwande upbrände, dels slagne. Herr Eten wille då gifwa sig sän-
 gen och fastar wärjan ifrån sig, men så wäl han som Harald
 Alundson blefwo på stället genomstungne (3). De så öfwerblef- Landskrona
 ne togo sin undanslykt i en källare, och när Carl Sack wille ock förbrändt
 begifwa sig dit, blef han af sitt eget folk ihjälstucken, efter han ha- 1301.
 de en Ryss råck på sig. Rysharne skönda sig därefter til källa-
 ren, och wille öfwen nedergöra dem, som där inneslängt sig,
 men de som dit flyktat, förswarade sig så länge, til des man
 med öd försäkrat dem om lifwet, då de gifwo sig. Där war
 då intet mer at uträtta, än at förstöra Fästningen i grund, och
 när det war wärkställdt, astågade Rysharne med fångar och byte
 til Nowegrod. På detta sätt hafwa wåre gamle häfdecknare
 be-

Birger
Månsson.

beskrifvit Landskrona-förrättningen. De Rysska berättelser, man sedt, nämna allenast i förhet, at Landskrona blef intaget och förstördt. Man lär intet kunna beskylla Herr Sten och hans underhållande hvarken för segghet eller modstulenhets, men förstfärdigheten synes intet hafva varit til alla delar i aft tagen. At Ryssarne hopfogat mycken slughet med sin öfverlägsna makt, lär ej heller kunna nekas, men at man i Sverige ansåg sig icke desto mindre för ägare af Landet och Neraa ström, kan inhämtas så väl af R. Birgers Bref af 1303 (4), som af Hårtigarna Erik och Waldemars utfärdade Privilegium för Lybeckarna 1312, uti hwilket de icke allenast länmade denna stadens handlande en fullkomlig frihet at besöka Nowogrod med sina Köpmanswaror, utan ock förumna dem tillstånd, at sielfwe barga sit gods wid tillfälle af sjöfärd i Neraa ström m. m. (5). Man kan däraf slutta, at Ryssarnas afseende endast varit at förstöra Fästningen, och de för öfrigt varit lika nöjde, antingen Sverige eller någon annan kallade sig ägare af et öde och oupbrukt land. Landskrona förstördes 1301, och Andrei Alexandrowitz regerade den tiden i Nowogrod.

(1) Chronicon hos Benzelius M. Eccl. p. 89. MCCC natus est Magnus Birgeri Regis Suecie filius. Så wida detta årtal är riktigt, har Thorkel Knutsson öfwer två år uppehållit sig i Finland. Jfr. Ericus Olai p. 86. Rimfröuikan p. 60.

(2) Som detta war första gången, som man i våra handlingar finner denna sjukdom wara nämnd, kan man af Ericus Olai p. 88 anså der beskrifning: ViQualia eorum in castro nouo Landskrona, in multa abundantia comportata, cum murus adhuc nouus esset ac humidus, superveniens aestatis ardore, omnia in putredinem sunt conversa, ut homines inde gustantes morbos diuerfos incurrerent, ita ut cum in mensa sederent, dentes eorum e faucibus eorum laberentur, morbo specialiter illo, qui dicitur hypofarcha, vulgariter Åkiörbjugg, tota pæne multitudine laborante.

(3) Om Thorkel Knutsson berättas, at, då Herr Sten kastade wäran ifrån sig och wille gifwa sig fången, har han sagt, man skal intet befröfwa Märken; hwaraf man nog finner, at det intet varit hans fel, at intet bud blef affärdadt til Stockholm med underrättelse om Fästningens tillstånd.

(4) R. Birgers Bref XVI Kal. Decemb. 1303. Innehållet där af inför hos Dreyer Spec. J. Publ. Lubecensis p. 121. Lubecensibus per Nyam Novogardiam cum mercibus nauigare volentibus, liberam per annum facul-

facultatem concessit, ita tamen quod nullus eorum, arma, ferrum, elias lybem secum ferat.

Birger?
Månson.

(1) Hårtigarna Erik och Waldemars frihets-bref för Lybeckarna lyder så til en del: In Dei nomine amen Ericus & Waldemarum ejusdem gratia Duces Swecie . . . Noueritis quod nos ad instantiam dilectorum nobis consulum & Burgenfium de Lubeke . . . ipsis Burgenfibus presentis & futuri temporis natis & nascendis & uniuersis mercatoribus undecumque fuerint per flumen Ny cum suis mercibus & bonis, transire, venire & redire uolentibus liberam concedimus facultatem, huiusmodi passagium sive transitum usque ad Novogardiam exercendi, pro sua libitu voluntatis, ut veniendo, morando, & redeundo tam in aquis quam in ripis in semet ipsis, in bonis & familiis suis pro nobis & omnibus successoribus nostris, & uniuersis, qui nostris adstricti sunt obedire mandatis, & pro omnibus aliis quidquam nostri causa facere uolentibus vel dimittere, liberi semper permaneant & securi. Et si vel ipsum flumen Ny adeundo, ibi morando, & per illud redeundo, naufragium vel aliud nauigale periculum perpeffi fuerint, libere concedimus, quod ab inde nulla prorsus in se vel in bonis suis obstacula patiantur, sed quod talia bona libere sine quolibet obstaculo pertineant eis expedite, vel eis defunctis aut submersis, eorum proximis hæredibus pari jure &c. Testes sunt uenerabiles Patres in Christo ac Domini K. Lincopensis, St. Strægnensis Episcopi, Frater Hericus de Stromberg ordinis Domus Teutonice, Domini quoque Philippus Olfsen, Birgerus Pater sanctus, Gutinaras Legifer & Gotscales de Kyren milites, quorum sigilla una cum nostris sigillis in perpetua stabilitatis memoriam pro testimonio sempiterno presentibus sunt appensa. Datum Anno Domini MCCCXII in die assumptionis beatæ virginis Mariæ in claustro Varnam II. Detta Bref är tryckt 1564 uti Lübeck's Manifest emott R. Erik XIV, och sedermera hos Dreyer S. J. P. Lubecensis p. 119. Man inedgifwer gärna at Brefsret kan wara riktigt, ehuru stolen är nog oöwänlig i många mål, men utan twiswel är det illa låst af utafswaren. Ty Birgerus Pater sanctus är orimeligt. Dreyer påminner wål p. 120, at han är kallad Pater sanctus i anseende til sin Dotter S. Brita. Hon war intet mer än åtta år gammal när Brefsret utfärdades, och lär således hennes Fader intet af et så ungt Barn kunnat tillägna sig Tittel af helig Fader. Förmodeligen lär i Brefsret hafwa stått Birgerus Petri, och Sanctus lär och wara et annat illa låst namn, som torde skola bindas ihop med Gutinaras, som och är aldeles förbråfadt; kan hända det skal wara Gudmari eller Gudmarson, ty Gutinaras är wißt intet Swenska.

§. 13.

Påminnel-
ser wid
Thorkel
Knutsons
förmyn-
derskap.

Men man slutar här Politiska Historien af det trettonde århundrat, uti hwilket Sverige undergådt många olika öden. Slut-
ty war äminstone återiskt, och Thorkel Knutsons Förmyn-
Sw. R. 3. 2. Del. R r r r skap

Birger
Månson.
til 1300.

skap satte Riket i et sådant wälstånd, at wåre äldre Historie-skrif-
ware instämma enhälligt, at Riket aldrig hwarken förr eller sedan
warit uti et sådant anseende, eller i sådan wälmakt (1). En för-
undranswärd enighet uppmuntrade alla stånd; til at befordra allmänt
wål; och de som beskriwa Prästerkapets outhörliga spännande
emot werldsliga Regeringen, hafwa åtminstone ingen grund, i an-
seende til K. Birgers minderårighet hos gamla Författare, som
öfelbart woro bättre i stånd än wi, at döma om tidernas och
folkets beskaffenhet. Det war intet en af Thorkel Knutsens
minsta förtjenster, at han kunnat stifta endräktighet i alla stånd (2),
och förmoda de Andeliga at äfwen öfna sina häfswor til Rikets
tjenst: At utan Uppror och Bannlysning beskatta et Påfwißt Prä-
sterkap, war utan twiswel största högden af werldslig slughet, och
war det Thorkel Knutsen allena förbehållit at inskränka Påfwi-
sta Clericiens tilltagsenhet och tillika freda Landet för upror, bann
och interdict. Hade han welat och kunnat sätta gränser för Här-
tigarnas makt och anseende, hade man hast skäl at hoppas en län-
gre waraktighet af wälstånd, och så wäl Kyrkewäldet, som werld-
sliga Fä:wäldet hade warit nödsakadt, at andas en trängare
luft, och således intet warit i stånd at tygelsfritt rala til Samfun-
dets allmänna fördärf, hwilket i synnerhet satte Riket under hor-
ronde århundrat på branten af sin undergång. Men det är så
beskaffadt med människligheten, stundom wil man intet göra alt
det goda man kan, oftare händer til äfwenenters, at man kan in-
tet göra alt det goda man wil, och när Försynen upwäcker nå-
gon, som både wil och kan göra godt, upresa sig dock understun-
dom stormar och jordskalf, som med ingen människlig försiktig-
het kunna förebyggas, til så mycket större öfwerlygelse, at all
människlig klofhet är haltande och otillräckelig. Det torde då än-
nu wara en otwifwelaktig sanning, at, älska och wörda det hög-
sta wäsendet, älska och göra människjor lyckliga, lätta deras bördor
samt dämpa sina egna begärrelser, är den största Statskonst, som
hos en Regerande kan öfwas. Snedlerid lär ock det wara oemot-
sägeligt, at Thorkel Knutsens Förmynderskap är en af de måst
hedrande Tide:puncter, som gamla Swenska Historien kan upwisa.

(1) *Ericus Olai* p. 81. gifwer oss tillläna denna målning på Thorkel
Knutsens Regering: *Droclatus vero Regni Thorkillus Canuti* . . .

Regni gubernationi manum apponens adeo strenue, prudenter & laudabiliter gubernabat, ut Rectoratus sui tempore major quam antea vel post fuit gratia hujus Regni. Tanta erat in Regno *concordia*, tanta pax & securitas, tanta denique omnium desiderandorum ad vitæ sustentationem abundantia, ut vix esset, quod aliunde desiderari posset.

Birger
Månson.
til 1300.

(2) Om enigheten som var i Landet yttar sig Rim. Röniskan s. 54
sålunda.

Tha radde Thyrge Knutson
En wether Man och from
Bönder, Prästa, Riddare och Swena
Drogo med honom öfwer ena.

18. Cap.

Om

Rikets Författning ifrån 1250

til 1300.

§. 1.

Nå de femtio år, som förflutit emellan 1250 til 1300 har
Sweriges Rike någorlunda sådt tillbaka sit gamla anseende. Rikets til-
de, som tidernas förwirrade omständigheter nästan aldeles ständ ifrån
förändrat. Birger Jarl, Magnus Ladulås och Thorkel Knutson 1250 til
hafwa därigenom stadgat sit äreminne hos sene efterwerlden, fast 1300.
den andre i ordningen genom en slösande gismildhet på de Andeli-
ga lagt grunden til Konunga Maktens förswagande, och Rikets
därpå följande wanmägtighet. Icke destomindre om Riket kun-
nat upröisa framdeles flera eller en Thorkel Knutson, hade myc-
ket blifwit botadt, som sedermera stadnade uti en nästan obotelig
och tårande mattighet. Swad de Kungeliga Höghers rättigheter
angår, som åtföljde den Regerande, skedde wäl därutinnan ingen
särdeles förändring i anseende til de werldsliga ärender, utan de
blefwo sådane som de warit af ålder: men den andeliga Republi-
que,

R r r r 2

Rikets til-
stånd från
1250 til
1300.

que, som upvärtte i Landet, under sken af helighet och Christen-
dom, rotade sig allt mer och mer, så at en Konung, i anseende
til den, på slutet ej wiste, hwarken hwad han kunde eller borde
befälla. Thorkel Knutson synes hafwa warit den förste, som
för allwar berient sig af återställnings eller Reductions rättigheten,
när Konungsliga makten genom Företträdarnes efterlätenhet blifwit
förminskad. Kyrkans offtora, eller på nyare Swenska, allt för
stora friheter återkallades, och Rikens wälfärd blef högsta Lagen
äfwen i anseende på et nyh uprunnet stånd, som trodde sig haf-
wa ingen förbindelse med Rikens wälfärd, utan arbetade på at
föndra sig helt och hållet från det allmänna; intet påminnandes
sig, at när hela Riket lider, måste nödvändigt alle inbyggare
hafwa en tryckande känning där af (1). När någon del af männis-
skans kropp är illa sjuk, är det barnsligt at inbilla sig det man
mår wäl; emedan hand eller fot intet finnas angrepna. Men om
Konungsliga Höghets-rättigheterna intet blifwit förökta utan snar-
rare förminskade, föröktes likwäl utwärtens prakten och man roade
sig med lefsaker, glitter och prål, medan wärkelige Kunga-Mak-
ten så oförmärkt och småningon afstynade. Man wille wara stor
i små saker, och blef liten i det wärkeligen stora.

(1) Denna sanning erkändes ock af de andeliga Häderne, när de bewillade
den förre omtalade Krigshjelp til K. Magnus Ladulås 1279. se Wäde
Hist. Pragm. p. 435. Men denna fogelighet war sållsynt, och gagnade
således intet särdeles.

§. 2.

Konunga-
wal.

När Konungen war utaf alla tre Folkländerna först utnämnd,
och ingen ting war emot walet at påminna, hyllades Konungen
af Uplands Lagman, hwarefter de andre Lagmän af Edderman-
land, Östergöthland, Fieohärad, Wästergöthland, Nerke och
Wästmanland aflade tillika sin Hyllning hos utkorade Konun-
gen (1). Detta kallades efter gamla talesättet döma til Ko-
nunge, så at det hörde Lagmannen af Upland eller Fiunda Land
til, at aldrasförst hälsa den utkorade för Konung; då man däre-
mot i Norrige utsåg gemenligen en Bonde därtill (2). De an-
dre Lagmän hade intet at besatta sig med walet, och kan intet
ne

nefas, at ju flere Lagmän woro i Landet än de nu upräknade, <sup>Stillets till-
stånd från
1250 til
1300.</sup> emedan man finner icke allenast Lagmän på Öland, utan ock i Wärende och Wärmeland (3). Sälunda, som nu sagdt är, war stadgadt i Uplands Lagen om Konunga-walet: men därutaf bör ingen taga den mening, at det nu mera så wärkeligen skedde; ty alla de gamla rättigheter, som allmogen tilförne ägt, stadnade under detta ridskärfs blott på papperet eller Pergaments-bladen. At detta intet är en lös gifning, är så mycket otwifvelaktigare, som Ericus Olai witnar tydeligen, at K. Birger blef utwäld i Ekenninge af Herrarna allena (4). Man wille förswaga menighetens wäl-rätt, som wäl kunde hafwa sina swärigheter, och trods de man sig finna bättre utkomst genom de förnämres biträde. Det lyftades ock i wißt hänseende, at den Regerande blef förwisad, på sådant sätt, om sin efterträdare, men Menighets-wäl det förbyttes tillika i Fäwälde, som blef för den Regerande omföder långt tungare än Menighets-wäldet: ty sedan Menigheten lämnat sit jakord at den regerande Herren, utöfwade han sedermera de sig tilhöriga rättigheter, utan allmogens widare biträde; men sedan walet ankom på de förnämre allena, togo de sig tillfälle, at i stället för Råds-Herrar blifwa wärkeliga Med-Regerare, som följande ridders Historia bewisar utan motsägelse. Det första ordenteliga Konunga-wäl, som efter fordna bruket blifwit förutadt, lär wara Konung Waldemars. Huru litet allmogen haft at säga wid Magnus Ladulåses utforesse, kan intagas af hans Historia, och så litet, som K. Waldemar blifwit affatt efter fordna Cedwånjo-Lagen, så litet blef Magnus Konung efter gamla wäl-ordningen, fast han för syn skul låtit utropa sig på Mora Ting.

(1) 1 Gl. Rg. B. Upk. 2.

(2) Dolmer Anmärkn. til Norska Hirdskrå p. 50. Derefter hafwer också meret den stift, at en mand blef udwäld på Tinget af menige Allmue, som skulde gifwe den udwäld Konge-Råsa, så aaf Thora paa Stegen, en Bonde, Kong Harald Sigurtson hardraade Konge nasu.

(3) Om Ölands Lagman kan så mycket mindre twiflas, som uti K. Magnus Ladulåses stadga de leuandis Ölandorum oneribus 1281. Aft. Lk. Sv. 1721. p. 224. stadgas sälunda om wärdjande: Litigantes causum a Prolocutoribus ad Legiferum, a Legifero ibidem ad Legiferum Osgothorum duxerint deducendam. Om Wärendes Lagman talas i Mon. Scan. p. 160. V. 2. VI. Non. O. . . . Ulf Legifer de Wärende, qui

Rikets til-
stånd från
1250 til
1300.

qui dedit marcā argentī Fratribus. Ut Drotn. Sophias Bref af år 1280 nämnes Fulco Wärend's Lagman: Brefsvel är daterat An. D. MCCLXXX. sequenti proxima die post assumptionem beatæ virginis, hon intygat där om et Köp, som Fulco Legifer Verendix gjort med R. Waldemar angående Husby wid Åspweden i Östergötland. Om Wärmelands Lagman Thormid är ofta nämnt i det föregående, och i Södermannas Lagen i K. K. B. finnes Wärmelands Lagman wara intagen ibland de andra Herrar wäljande, hwilka nämnas på följande sätt: Upsalands Lagman, Sudermanna, Östgötha, Tjöhärreda, Wästgötha, Wer-manna, Märla och Wästmannas.

- (4) Ericus Olai p. 79. Electus est ergo in Regem Sveciæ Birgerus filius Magni Skeningiæ A. D. MCCLXXXVIII, cui etiam omnes consilarii & meliores Regni homagium & juramentum fidelitatis præstiterunt, jurantes & fide media promittentes, quod eum post mortem Patris sui haberent pro Rege, ac eidem tanquam vero Regi & vero Domino adhererent. Här nämnes intet ord om Menighetens eller Allmogens Samtycke.

§. 3.

Eriks Gata. Sedan Konunga-walet fullkomnadt war, skulle Eriks Gatan företagas, och Konungen göra sin högtideliga resa genom Landet, dels til at blifwa hyllad af sina öfriga undersätare i Landsorterna, dels ock at försäkra dem om deras gamla rättigheters obrotsliga handhafwande. När Konungen nalkades någon Landsort, utskickades emot honom fyra af Landskapet utwalde män, som skulle möta honom såsom gislan, och fyra andre som skulle ledsaga honom til allmänna Tinget, och när Konungen då förpliktat sig til med deras Lagars och Friheters bibehållande, blef han af Lagmannen i Orten först hyllad och utropad för Konung, och sedan af de andra närwarande (1). Resan skedde rättshles eller från öster til väster. Södermanlänningarne mötte i Strängnäs, Östgötharne i Swinruna, Tjöhärads-boarne midt på Holweden, Wästgötharne wid Ynabeck, Nerkes-boarne i Romundaboda, Wästmanlänningarne wid Upphöga bro, och Upplänningarne wid Östensbro (2). De mer mot Norden belägna Landskap besöktes innet af Konungen under denna Färden, ej heller Finland, hwilket synes utwisat mindre wärd om dessa angelägna och widsträckt Landet, hwarigenom deras upodlande varit nog långsamt, och då hela upmärksamheten ställes på de södra Provincier, som ifrån urminnes tider varit häftrade, hafwer ock Riket aldrig kunnat få den

den styrka, som Landets wida rymd annars bordt och funnat kassa. Eljest torde man til äfwen tyres intet särdeles bedraga sig, då man tror, at Konungens ordentliga genomresa öfwer Landet intet blifwit mera i aft tagen, än gamla Författningarna om Konunga-walet. Menighetens och allmogens rättigheters bewakande war genom utländska tänkesätt til större delen bortglömdt, och då man arbetade på, at undandraga Öfwerheten allt mer och mer från allmänhetens samråd och biträde, har man ock, så mycket det låtit sig göra, welat afslägga alla gamla sedwänjor, hwarigenom Menighetens urgamla anseende uplifwas kunde.

Rikets til-
stånd ifrån
1250 til
1300.

- (1) Detta stadaas i 1 Fl. Kg. B. Wäsig. 2. Hwad sielfwa meningen angår, kan man i synnerhet nyttja et Academiskt arbete, som utkommit i Upsala 1751 under Cancellie-Rådet Ihre de iniriatione Regum, emedan hwarken Loccenius eller Ludolius tröffat rättat meningen af gamla Lagen.
- (2) 2 Fl. Kg. B. Upl. 2. 2 Fl. Kg. B. Elderm. 2. 6. Cap. Kg. B. 22.

§. 4.

Efter tidens tänkesätt återstod ännu en hufvudsakelig omständighet, innan Konungen kunde anses vara fullkomligen satt uti sin höghet, nämligen Kröningen. Man inbillade menigheten, at densa högtidelighet war ganska angelägen, och den helgedom, som därmed war förknippad, utgjöt öfwer Konungens Person en större helgd än walet kunde åstadkomma. På denna grund förklarade man på Telge Mötet 1279, at om någon understod sig at förlämpa en af Kyrkan frömt Konung, den samme och alle hans medhållare skulle icke allenast wara utslutne från Församlingens gemenskap, utan ock den som hade del i en sådan anläggning, borde anses för owärdig at någonsin komma i åtanka wid Thronens besittande (1). Denna nitiska Föreskrifning war i synnerhet författad til at skydda K. Magnus Ladulås på sin genom wäld och elag inkräktade Thron. Men om intet K. Baldemars wälsignade beqvämlichkeit försäkrat honom mer om Rikets roliga besittning, än denna Prelaternas Fridlyfning, hade hans Konungaske icke desto mindre warit mycket waklande. Om man ock utan fördomar betraktar saken, lär ingen kunna neka, at en Konung, som lagligen kommit til sin höghet, bör wara i samma helgd och wörd-

pad,

Konungens
Kröning.

Rikets til-
stånd från
1150 till
1300.

nad, antingen han är frönt eller ej. Det war dock angeläget för Catholska Prästerskapet at öfwerlyga allmänheten, det en stor helighet låg förborgad i Kröningen, emedan den borde förrättas af Arke-Biskopen och Lyd-Biskoparne i Upsala (2). Detta sista blef likwäl icke alltid i akt taget, ty K. Waldemar fröntes i Linsjöping, och K. Birger i Söderköping. De wid detta tillfälle brukade Regalier woro Krona, Scepter, Äplet och Krönings-Kläderna (3). Kronan war öpen, sådan förmodeligen, som den uti Kungeliga Sigillen finnes aftryckt, och betecknade hellska Kungeliga Högheten eller Majestas. Högsta Dom-rättigheten öfwerantwardades med Spiran, och Äplet, som war beprydt med et kors, war teckn af Riket, som öfweralt bekände sig til Christna läran. Krönings-Kläderna woro Subtile, Dalmatica, Mantellum, Thorax, Linkläder, Toslor och Sjöfwer-Bälte, en Örn af Guld nämnes ock tillika, såsom brukad wid Kröningen. Subtile war en trång, fötsid Räck, eller Hjortel med trånga armar, sådan som Subdiaconi plågade bära, och där det wara til efterföljd af Romerska Dyfka Kejsarne, hwilka ock wid sin inwigning wisade sig klädde som Diaconi (4). Dalmatica war åter en kortare Hjortel med wida armar. Själska Krönings-Mantelen hängde öfwer axlarna och ihopsåstes frammantil på bröstet, Thorax där hafwa warit en undertröja. Örnen af Gull torde hafwa warit en annan Spira, som wid denna högtidelighet warit i bruk, och finner man, at wid K. Håkan gantes Kröning i Norrige man äfwen där haft två Spiror, och den ena med en Örn på (5). Wid Kronans påsättande, Spirans och Äplets öfwerantwardande samt alla Påklädningarna, lästes wiså Böner, och Konungen gjorde sin Ed at förswara Kyrkans rättigheter. Wid slutet söngs af de andeliga Te Deum laudamus, och de werldslige instämde Kyrie Eleeson. Drottningen fröntes tillika med Konungen wid K. Birgers Kröning (6). När K. Håkan Håkanson i Norrige fröntes af Cardinen Wilhelmus Sabinensis 1247, wisade sig Hof-Folket uti full Krigsrustning, samma sed torde ock hafwa warit i Sverige, fast den omtalas intet, men det nämnes, at Swenska Hoffolket wid Birgers Kröning småswade i präktiga Kläder med Gull och Sjöfwer inwäfda, hwilka man denna tiden kallade Baldakin (7). Til högtidelighetens förökande woro utom des

Konungens
Kröning.

des utländska Musikanter förskrefne, hvilka alle med rika skänker
hemförlofswades, och berättas äfwen, at man näppeligen sedt på
annat ställe et präktigare Hof. Hwilket nog kan wara troligt, e-
medan man i Sverige sällan gifwit utlämningen efter i fåfånga,
utan at besinna om det war lämpeligt och kom öfwerens med
landets öfriga omständigheter eller ej.

Rikets til-
stånd från
1250. til
1300.

- (1) Felge Rikets Beslut 1279. Hujus sacri Concilii approbatione statuimus,
ut quicumque suæ fidelitatis & totius honestatis immemor Regem hujus
Regni per ecclesiam coronatum captivare, sagre, vel occidere præsumserit,
nec non & illi qui consilium vel auxilium seu favorem præstiterint
ob hoc, vinculo excommunicationis se noverint innodatos, nec quisquam
de illa scelestæ factione ullo unquam tempore ab ecclesia in Regem coro-
nari mereatur. Jfr. Wilde H. P. p. 406.
- (2) 3 Ks. Rg. B. Upl. L. m. m.
- (3) Hårom kan man se K. Birgers Bref til Upsala Dom. Capitel Dat.
Sudercopie A. D. MCCCXI d. b. Bartholomæi apostoli. Konungen öf-
verlämnar uti Capitlets förre, Coronam Regiam, sceptum & pomum,
ornamenta Regalia solemnia scilicet Subtile, Dalmaticam, Mantellum, To-
racem, vestes lineas, sandalia, aquilam de auro, baltheum de argento,
Librum de coronatione Regis cum ystoria de spina Coronæ Domini.
Detta Bref är tryckt uti en Disputation hållen i Upsala under Prof. Joh.
Hermanson 1733 de Regalibus af C. F. Brehmer s. 15.
- (4) Öhuruål detta lär wara nog bekant, wil jag dock införa til bewis
J. C. Beemans intygande, Syntagma Dignit. Illustr. Diss. 7. C. 1. §. 2.
p. 695. Prioris generis in imperio nostro sunt vestes Caroli Magni, qui-
bus Imperator Diaconi in modum induendus est.
- (5) Beskrifningen om K. Håkan Håkansons Kröning sås igen hos Peder
Elauson och Torlaus wid år 1247 Jfr. Dolmer Num. til Norrsta Hird,
strå s. 52.
- (6) Ericus Olai. Anno D. MCCCII coronatus est Birgerus Rex Sveciæ Su-
dercopie cum Regina uxore sua merets.
- (7) Rim. Krönikan s. 70. Baldakin beskristes af du Cange på detta sätt:
Baldakinus pannus omnium dirissimus, cujus utpote stamen ex filo auri, sub-
temen ex serico tegitur, plumario opere intertextus. Jfr. Ihre Glossar.
p. 124.

§. 5.

Man glömde ej heller wid andra tillfällen prunkande ärebety-
gesser, när Konungen war närvarande. Hwarföre och, när Ko-
ningen kom til någon stad, emottogs han af Prästerskapet uti for-
nellig Procession, och där ringdes med kloforna (1). Detta så-
Sw. R. S. 2. Del. G f f f sta

Utvärtes
ordnads-
betygelse
mot Ko-
ningen.

Rikets til-
stånd från
1250. till
1300.

sta wördnads-tecken ansågs som en skyldighet, hwilken endast bor-
de wisas åt Öfwerherren i landet; hwarföre och när Kåjsar Carl
IV i fjortonde århundrad war i Frankrike, bemötdes han på alla
ställen med utmärkt heder, men det förböds likväl, at wid hans
ankomst til någon ort taga på klockorna. Uti Norriska Historien
omtalas denna sed på åtskilliga ställen, men hos oss har man in-
ter många spår därtill, dock finnes på en gammal Runsten, som
Buræus astagit, en frönter bild och en annan figur, som tillika
håller i klocksträngen (2). När K. Birger och K. Erik i Dan-
nemark möttes åt i Fagra Dal, skedde Konungens antågande med
mycken högtidelighet, emedan Pipor, Trummor och Trompeter
låto höra sig förut, och tolf Facklor buros framför Konungen
(3). Det war så Kongeligt at bruka Facklor äfwen om ljusa da-
gen, och war denna sed förmodeligen lånt af fordna Romerska
hofwet, hwar det ansågs för et Kåjsarligt höghets-tecken, at bära
Facklor fram för dem, som woro af Kåjsarliga huset (4). Ut-
ländskt pråkt och utländska seder naturaliserades allt mer och mer.
Men utländska rikdomen och förmögenheten fölgde inter alltid med
til Norden, och landet förbättrades inter särdeles med en pråkt,
som hwarken förskade inbyggarnes idoghet eller wälmåga.

(1) Utan at beröpa sig på andra häfdestecknare, kan man se Du Cange or-
det Campana.

(2) Denna Runsten finnes ibland flera Runritningar, som Buræus astagit,
och är tryckt i den Samling, som Henr. Curio utgifwit s. 16.

(3) Riks-Äröniskan s. 82.

Eha saa man för Konungen fara
Pipara, Bombara och Trompara
Ewa lato the ihra Pipara gan
Långt för du man them saa
Tolf blöf man för Konungen förde.

Man kan jämföra härwid Ihre Glossar. ordet Bloß.

(4) Herodianus L. I. C. 2. berättar, at Kåjsar Commodus låtit sin E-
ger Lucilla äfwen besjena sig af detta höghets-tecken.

§. 6.

Elsom denna tid är mycket rik på förändringar i Swenska
Historien, så finner man och ändring i Helsinga Konunga Tiden.
Man

Man har tillförne anmärkt, at K. Carl Swerkerson och Knut Rikets til-
 Erikson hafwa hopfogat Göttha Titelen med Svearnas. Det skedd från
 kom likväl strax i förgåtenhet. Men nu sedan K. Waldemar af- ^{1250. til}
 stadt alla sina Konungliga rättigheter til sin Broder K. Mag- ^{1300.}
 nus, hwilken tillförne hade endast at besälla öfwer Swea Rike,
 upreg K. Magnus öfwen Göttharnas namn uti Konungliga Tite-
 len, hwilket sedermera beständigt blifwit i akt taget. Tillförne kallade Konungens
 lade sig Magnus stundom Sveorum, stundom Sueorum Rex, Titel och
 men alt sedan 1:79 har han kallat sig Rex Sveorum Gothorum- ^{Sigill.}
 que, hwilken Titel honom öfwen tillägges uti K. Waldemars
 Bref af år 1280. Sjelfwa Konungliga Sigillet blef ock förändradt.
 Hurudana våra äldsta Konungars Sigill warit wet man iniet.
 Carl Swerkersons och Knut Eriksons Sigill af tolfte århundrad
 föreställa Kongarna sittande på sin Thron med Spiran i hö-
 gra och Aplet i vänstra handen (1): men härom är egentligen
 iniet frågan, utan om den andra sidan, uti hwilken några särde-
 les Sinnebilder förekomma, som kunde uttydas som Märke eller
 Wapn, och omkring denna sidan war egentligen påskriften: Cly-
 peus Regis Sweo. im. Således finner man uti K. Erik Knutsons
 Sigill två emot hwarandra stående krönte Lejon med utvända
 ansikten. K. Erik Erikson Låspe har fört tre krönte Leoparder,
 således lika med nuwarande Danska Wapnet (2). När Folkun-
 giska Släkten kom på Thronen, hafwa Konungarne behållit sam-
 ma Sköld som deras Förfäder brukat, et uprättstående Lejon,
 nämligen, öfwer tre Strömmar eller Snedbjelkar, hwilka stund-
 om warit dragne från höger til vänster, en bande, och stundom
 från vänster til höger, en barre. På förra sättet stå Strömmar-
 ne uti Magnus Måneskölds Sigill, och på senare uti Birger Jarls
 af Bjälbo. Samma Figur eller ritning förekommer öfwen uti
 Ulf Jarls Signete (3). Således behöllo Folkungiske Konungar-
 ne samma Sköldemärke, som deras Förfäder, dock med den skillnad,
 at Lejonet war krönt. Fåller i Skölden öfwerströddes ock med
 hjertan eller blad, och utom Skölden finnes öfwen understund-
 om tre Kronor, så stälde, at en war öfwan til och en på hwar
 dera sidan, hwilket egentligen märkes understundom uti K. Mag- ^{Konungens}
 nus Ladulåses Sigill. Härutaf har man fallit på den tanken, at ^{Sigill.}
 dessa tre Kronor skulle föreställa Sveriges enskylda Wapn, men

Rikets till det är ingalunda utan allt twifvelsmål, ty på andra Sigill af
 stånd från samma Rinnung ser man Alpha & Omega wara satta fring Eköl-
 den på samma sätt (4). Och om K. Magnus ansetts dessa tre
 1250. till
 1300.
 Kronor, som Sveriges Wapn, hade de förmodeligen warit annor-
 lunda stälde och aldrig funnat eller bordt utelämnas. Det synes
 således troligast, at de åtminstone uti Sigillet endast äro insatte
 för prydnad. Men detta hindrar intet, at ju tre Kronor är och
 bär anses för Sveriges enskylda Wapn, hwilket widare skal ut-
 föras samtles wid annat tillfälle. Icke destomindre gaf denna
 sed, som af Jöfvingiska Konungarna infördes, anledning til den
 mening, at et Lejon öfwer tre Strömmar ansågs underslunderom
 såsom Sveriges enskylda Wapn: ty annorlunda kan intet Härti-
 ginnas Ingeborgs Sigill förklaras, där hon föreställes hållande en
 Fana i hwar hand, och på den ena Norriska Lejonet och på den an-
 dra et Lejon öfwer tre Strömmar (5). Utom de större så kallade
 Majestäts-Sigill. hafwa ock Konungarne brukat et mindre med en
 Krona, hwilket kallades gemensligen Sigillum ad causas, hwarutaf
 man egenteligen beriente sig wid Utslag och Bref i twistemål (6).
 Annars war emellan Konungarnas och Härtigarnas Sigill den skill-
 nad, at Lejonet i Konungarnas Signeten war frönt, men Härti-
 garnas utan Krona. Såsom Prin'arne af Jöfvinga släkten för-
 de Lejon uti Ekölden, så stod ock likaledes et Lejon uti Fanan,
 och berättas om K. Birgers Fana, at däruti syntes et förgrödt
 Lejon med tre hwhita Båra, men hwad dessa hwhita Båra eller
 Bår betyda, wet man til åfwenityrs ej så noga (7).

(1) Karl Sverkersons Sigill finnes uti Peringskölds Attartal s. 92. På ena
 sidan sitter Konungen på sin Thron med Swärdet i högra handen och Å-
 plet i wänstra, på hufvudet synes en hufvudbonad som liknar en Kro-
 na, omskriften är: Sigillum Karoli Sueonum Regis. På andra sidan före-
 ställes Konungen til häst med pants och Sköld. Omskr. Hic idem sum-
 mus Gothorum Dux. Kaut Eriksons Sigill förefommer likaledes hos Pe-
 ringsköld Attart. s. 56.

(2) Erik Knutsons Sigill är afritadt hos Peringsköld Attart. s. 57. På ena
 sidan ser man Konungen sittande på Thronen med Krona på hufvudet,
 med Spira och Åplet. Omskr. Sigillum Erici D. G. Regis Sueonum.
 På andra sidan äro två Lejon. Omskr. Clipus Erici D. G. Regis Sueo-
 rum. Erik Eriksons Sigill förefommer s. 58.

(3) Peringskölds Attartal s. 77. förefommer så wäl det Sigill som Maanus
 Månesköld brukat, som Birger Jarls. Uti Jarls finnes uti Peringskölds
 Attatol T. 1. (4)

(4) *Peringskölds* Attartal s. 74.(5) *Peringskölds* Attart. s. 20.(6) Et sådant *Sigill* finnes wid et af *Magnus Laduläses* Bref af 1288.(7) *Rim-Kronikan* s. 58.

Rikets tiff-
stånd från
1250. til
1300.

Konungens baner war ther upsläkt

Et gylt Leon med tre hwhita bårå.

It med bår på detta stället försås det wi nu kalla bår, bacca, kan med stål twislas: kan hånna ordet betyder uti gamla wapnkonsten, det wi nu kalla bieltar eller strömmar, ty Bårå hos *DuCange* betyder fluckus, unda, och Bårå betyder bom, slängsel eller belte, barriere. Den som elijst behåger stå up *Bullet Memoires* sur la Langue Celtique, skal finna at ordet Bår har wål syratio elika bemärkelser. Så som denna gifning skulle minna *Läsarens* tycke, blifwer et Leon med tre hwhita bårå, det samma som et Leon öfwer tre hwhita strömmar. Hos *Cronand Andre* uti des *Fäländska Lexicon* s. 23. förefommer Bårå i samma mening som hos *Du Cange*, nämligen unda, fluckus, och leder han ordet af bårå, ferre.

§. 7.

Näst Konungen intogo Hårtigar och Jarlar första rummet; Jarle-titeln och wårðigheten begross med Birger Jarl af *Nidbo*. Af det föregående kan inhämtas, at Jarlarne kallade sig med Guds nåde Ewears Jarlar, *Duces Svecorum*, och har äfwen illf Jarl nämnde sig på samma sätt, som af des Bref intagas kan (1). Hårtigar uti *Swerige* woro ännu inga andre än Konungens Bröder eller Edner, och war *Magnus Laduläs* den förste, som förde denna titel. Konunga-Edner föddes likwål int Hårtigar, utan detta hedersnamn öfwerlammades at dem sedermera efter Konungens wålbehag och de förnämres samtycke, hwarföre man ock finner, at *Magnus Laduläses* Son *Erik* inter blef skreflarad för Hårtig förrän år 1284, då des äldre Bröder war utnämnd til sin Herr Faders efterträdare. Konunga-Ed- ner och Konungens Bröder kallades förut *Domicelli* eller Junker, och har *Erik*, Birger Jarls Son, en lång tid inter haft annan titel än *Domicellus*, medan des Fader lefde, och äfwen en tid därefter (2). Ja, man kallade ock sielfwa Konungarna för Junker, då de ännu woro unge (3). Sedan de ommyndige Prinsarne blifwit Hårtigar och kommit til mognares ålder, nämnde de sig

Hårtigar
och deras
råttigheter.

Rikets til-
stånd från
1250. til
1300.

med Guds nåde Sveriges Hårtigar (4). Utas sina Hårtigdom-
men upburo de utan twiswel alla Konungsliga inkomster, och hwad
enskylda eller Allodial-gods de annars kunde äga, woro friskallade
för all Konungslig tunga (5). Högsta Domrättigheten tilhörde
äfwen Hårtigen uti sitt Län (6). Men därigenom afslädde de sig
intet den undergifwenhet til alla delar, som de woro Konungen
pliktige, ty de borde altid inställa sig på Konungens kallelse, och
woro intet berättigade at komma med starkare följe, än Konun-
gen behagade föreskrifwa (7). I allmänhet woro de besogade at
resa öfwer landet med fyratio hästar, men som det ankom på
Konungens wälbehag, kunde antalet ökas eller minskas efter om-
ståndigheterna. Efter Norrsta Författningarna kunde en Hårtig
intet föra med sig, där Konungen war närwarande, flera än fy-
ra eller sex Sylgdarmän, under hwilket antal förmodeligen berje-
ningen intet war raknad. Då Konungen genom allmän Föörord-
ning förbudit utförsel af spannemål eller annat dylikt, war det
intet Hårtigarna tillåtet at utseppa sådana waror (8). Om en
Hårtig mot Konungens förbud södröfse sin Hofstat, woro alle de
som uti Hårtigens tjenst woro, öfwer det af Konungen tillåtna
antal, ansedde som Konungens och Rikens Förrådare (Landrada-
män) (9). Utan erhåller tillstånd af Konungen kunde Hårtigen
intet resa ut landet, mycket mindre war det lofgifwit at ingå för-
bund och föreningar med utländska Makter til Konungens och
Rikets försång (10). Dessa äro utan twiswel de förnämsta rät-
tigheter och skyldigheter som Hårtigarne hade i anseende til Ko-
nungen. I brist af handlingar kan man intet upgifwa en nog-
re beskrifning på Hårtiga-myndigheten. Men så ofullkomlig den
är, kan man icke bestomindre tydeligen finna, at Hårtiga-wär-
digheten war en ganska farlig och öfwerlyrlig höghet, som nöds-
wändigt skulle alstra af sig många olägenheter: då däremot wisa
ärliga inkomster af Konungens Skattkammare hade warit tillräck-
liga och mera lämpeliga til Hårtigens anständiga underhåll, och
afbdgt tillika alla widt utseende tilbud. Men tidens tänkesätt
war ännu intet want wid så hälsofamma författningar. Hårti-
garne i Dannemark och Tyskland hade ländar at styrja; man
skulle fördenstull införa samma stic i Sverige, ännömt en nära
och dagelig försarenhet från Dannemark öfwerlypgade om inrät-
ningens öfwerlyrlighet.

- (1) Ulf Jarls Bref dat. arus an. D. MCCXLIII uti Peringskölds Diplom. T. 3. ex orig. Uniuersis Christi Fidelibus præsens scriptum cernentibus W. Dei gratia Dux Sueorum &c. Samma Bref är vidimerat 1250. til 1300.
- (2) Man har i det föregående beröpat sig på Birger Jarls Bref af 1266, uti hwilket Erik Ladås Domicellus och Bengt scholaris. Uti et annat Bref af Konung Waldemar tillfogges Erik samma titel: Omnibus præsentes litteras inspecturis Waldemarus Dei gratia Rex Sueorum &c. ad pramissorum omnium notitiam & memoriam pleniorum sigillo nostro & sigillis dilectæ uxoris & fratrum nostrorum dilectorum Domini M. Ducis & domicelli E. nec non & Domini A. Legiferi. Westgothorum &c. fecimus sigillari anno Domini MCCLXX quinta feria septimanæ Paschæ. Brefs wet finnes i Peringskölds Diplom. T. 3. så at hwad man tillförne påmint emot Ericus Olai, synes hafwa sannförlig grund.
- (3) Chronicon Margarethæ Vadstenensis., oc om then tima war Konung Magnusa Son Junsar Halon Konungher i Norrøge. Ifr. Ihre Glossarium T. 1. p. 1011.
- (4) Magnus Birgersons Bref af år 1269. Omnibus Christi fidelibus præsens scriptum cernentibus M. Dei gratia Dux Sveciæ &c. Actum Löinge in castris Domini Regis an. Dom. MCCLXIX II Kal. Junii. Originalet finnes i Archivum. Hårtigarne Erik och Waldemar bruka samma titel uti Brefs wet af 1312, hwilket är anfördt wid slutet af föregående Capitel. Uti samma Hårtigars försäkring til R. Birger af 1304 nämnas Hårtigarne sålunda: Ericus Sueorum & Waldemarus Finlandiæ Dei gratia Duces.
- (5) Uti 1285 års Stadga s. 5 wid Biarkda Rätten förklarar R. Magnus sin liära Brother Bändias oc alle therrå bröttid oc Landbo oc alle the i therrå gods äru lidaghå af allum Konungslicom rätt. Hirdstrå 12 C. s. 75. Hertuge skal frislåliga raada fyrir theim hluta landi, sem Kongur fær honum at safar Eyri efter lögom.
- (6) 13. Gl. Tingm. B. Upl. 2.
- (7) Hårtigarne Erik och Waldemars försäkring 1304 hos Ericus Olai p. 93. Et cum taliter vocati fuimus ad ejus præsentiam veniemus cum tot personis & equitaturis, quot ipse Dominus Rex per suas litteras vel mandatum certum nobis duxerit limitandos.
- (8) Ericus Olai p. 94. Hår förebrås H. Erik, som Statsbrott, quod contra Regis expressum mandatum fecisset exportare de Regno esculenta siue victualia in annona, in butyro, in lardo & aliis.
- (9) Hirdstrå s. 76. „Enn ef Hertuge aular swan hyrd er Kongur firirbuðir honum, tha ers thår allir Landrada menn.“ Denna förwitelse sker så at Hårtigarna af R. Birger. Ericus Olai p. 95.

Rikets til. (10) Detta förbehålles så väl i Rorska Hirdstrå, som uti Härtigarnas
 stånd från förordnadt försäkring af år 1304.
 1250. til
 1390.

§. 8.

Drotset.

Ibland Konungens Råd woro i synnerhet utmärkte, Cancellen, Drotset och Marsk. De två senare ämbeten finnas under denna tiden först wara nämnde. Om Konungens Cancellen och des ämbete är talt tillförne. H. C. v. Dalin anmärker, at Biskop Kol i Strengnäs war Rikets Cancellen under Birger Jarl, han nämnes likväl uti gamla handlingar intet Riks utan Konungens Cancellen (1). Alla så kallade Riks-Ämbeten woro denna tiden i anseende til namnet aldeles obekanta. Ed väl Drotseten som Marsken nämnes uti K. Magnus Ladulås Stadga af år 1280. Hvad Drotsets syfta war, kan aldrabäst inhämtas af K. Magnus Eriksons fullmakt för Nils Ambiderson, Sparre, af år 1335. Där updrages honom en allmän wård öfwer alla Konungens Slott, Fästen, Inkomster, Gods, Domar och mera sådant (2), så at han wärkeligen gjorde stål för namnet, som synes betyda, at han war i Drottens eller Konungens säte och ställe (3). Och kan man intet annorlunda anse honom än en Premier Ministre. Hans myndighet wisade sig mer eller mindre, alt som Konungen sielf behagade taga del i ärenderna. Men ännu tilkom honom intet främsta rummet ibland Konungens Råd eller andra förnämre Ämbetsmän, ty utom de andelige, som alltid woro berättigade til främsta stället, finnes Drotsets namn wara hogkommet efter ättilliga af de förnämre werldsliga Herrarna, och följer Knut Marsson Drotset näst efter Algot Bästgötha Lagman uti den nämnda Stadga af år 1280. Men sedan 1319 lär Drotset hafwa intagit första och förnämsta rummet ibland Konungens högsta Ämbetsmän. Det kan väl wara, at detta ämbete är äldre än Konung Magnus Ladulås, men af tilförläteliga handlingar bewises det intet, sedermera har denna wärdighet warit gansta länge i bruk, som allmänt bekant är. Uti den nu nämnda Stadga af 1280 förekommer Magnus Haraldson Marsk eller Marsk eller Marskall, näst efter Drotset. Af Thorkel Knutsons förrättningar kan man döma, at Marskens ämbete war, at föra be

besättningen öfver Kungliga Krigshären, hwilket ock af senare ti- Rikets til-
ders handlingar bestyrkes. År 1288 war Håkan Tunneson, och stånd främ
efter honom förmodeligen Thorkel Knutson Konungens Marssk. 1250. til
Ericus Olai tillägger Thorkel Knutson titel af Drosslatus Regni, 1300.
men hwad grund han därtill kan hafwa, wet man intet, åtmin-
stone kallat han sig intet så sielt, utan endast Marsskalk uti de
Bref, som man ännu kunnat finna af Thorkel Knutson. Så
framt man wil hålla före, at alle de werldslige Herrar, som näm-
nas uti Magnus Ladulåses Gåfwo-Bref til Clara Kloster af år
1283, warit Konungens Råd, hafwa åtminstone femton werld-
slige Herrar haft såte i Rådet: men de kallas icke allenast Con-
siliarii utan ock Proceres. Man kan fördenstul intet med trygghet
påstå, at alle de där uppräknade warit Rådsherrar; ty, så wäl
då som eljest, hafwa altid warit förnåmte Herrar i landet, som
intet warit Kunglige Råd.

(1) v. Dalin G. R. H. 2. Del. s. 225. Til bewis nämnes Spegel i
Biskops-krönikan s. 323. Men där står helt annat, nämligen at han
 kallat sig Col Strengnensis Ecclesie Episcopus, Cancellarius Regis Svecie.
Meringsföld anför uti Mon. Ulleråker. s. 6. begynnelsen af Biskop Colis
Testamente, hwarest samma ord och titel förekommer, som hos Spegel.
Och kan man äfwen härutaf sluta, det ingen Cancellar ännu fört titel
af Riks-Cancellar, utan Konungens Cancellar.

(2) Magnus Eriksons Bref af år 1335 die beati Erici Regis & martiris:
Notum facimus aniverlis quod . . . dilectum & fidelem nostrum Domi-
num Nicolaum Abidornason in nostrum Dapiferum duximus eligendum,
dantes & concedentes ei plenam potestatem castra nostra, munitiones, exa-
diones, bona, judicia & alias causas quascunque, ubicunque cum consilio
nostro, prout expedire videbitur, libere ordinandi. Brefsret är tryckt
uti Samling af Sw. Handlingar 1 D. sidan 184. men accuratere hos
v. Stiernman Högdinga-minne s. 209.

(3) Denna derivation synes flyta ganska naturligen af sielfwa ordet. C. R.
Ihre uti sitt Glossarium håller före, at ordet Drotset är förbräfad af Ty-
skarnas Truchseß, hwilket ock kan medgifwas. Wil man döma af sielf-
wa ordet, låter det aldeles Swenskt eller Göthiskt. Men som Drotset
sedermera wid Råjserliga Rådningen upwaktade med matens påsättande
på bordet, och i anledning däraf blifwit på Latin kallad Dapifer, hafwa
någre, som hända, mindre kunnige, kallat på den tanken, at Drotset
war en öfversättning af Dapifer, och således wridit ordet til Truchseß,
något när på samma sätt som Tyssarne gjort med Augustus, och för-
klarat det för Mehrere des Reichs.

Rikets til-
stånd från
1250. til
1300.

§. 9.

Riddare.

Om Lagmän har man talat så ofta i det föregående, at man nu kan utlämna all bestrifning på detta ämbete. Et bör man dock lägga til hwad som förr anfördt är, at deras Fogdar eller Bryti woro denna tiden så betydande och förmögne, at de hade sina egna stallare och stekare och fyratio sekla på egen kost (1). Men det som i synnerhet förtjenar upmärksamhet, är förändringen, som skedde uti fordoma tidens Wälskap: ty nu finner man Riddare, Swenar af wapn och allmänneliga Grälsomän, hvilka Elaster för Magnus Ladulåses tid intet äro omtalte. Denne Herren, som uti alt beslitade sig at införa utländska seder och bruk, lär ock hafwa warit den förste, som infördt Riddares wärdigheten i Swerige. Riddare och Swenar af wapn nämnas uti 1280 års ofta återopade Stadga, och lära de hafwa warit inbegrepta under allmänna namnet af Herramän, ty när där uti 3:dje paragraphen talas om den fred, som borde hållas emellan dem, som tjena i Herramanna gårdar, går sedermera selskaps Författningen ut på Riddares och Swenars bejenter. Där talas wäl om Riddare och Riddare-like i Rim: Krönikan, då allmänna Ledingen påböds emot Tawastarna, men Författaren har förmodeligen för wersen skull låtit dessa ord inskryta, ty meningen är ingen annan än at en allmän Leding besattes; hwar förre ock Ericus Olai hwarfen nämner Riddare eller Riddare-like wid detta tillfälle, utan säger allenast at allmän Leding utböds (2). Men Magnus Birgerson, som strax efter sin Faders död lär påskina sina widt utseende förslag och wille med nya heders: tecken förbinda sig de yngres äregirighet och således öka sitt anhang, lär ock warit omtänkt at med denna nyhet utmärka sitt Hof. Det kan ock intet nekas, at Riddare omtalas ganska ofta under hans regering, men intet under de föregående Konungar, ännu om man har om dem en någorlunda omständelig underrättelse. Det är ock ganska troligt, at Seraphin-Orden är af Magnus Ladulås införd, ty åtskilliga gånger talas om Riddare som denna tiden blifwit dubbade; men något tydeligt vittnesbörd finnes likwäl intet: man wet allenast at denna Orden är Fäliacn gammal (3), och at man i K. Johan den III:s tid, då grafwården öfwer Magnus

Ladulås i Riddarholms Kyrkan uprättades, låtit sätta Ordens-Rådets till dian på Konungens mantel, så at man då ämninstone varit af stånd från den tanken, at inrättningen åt Magnus Ladulås tillskrifvas bör. 1150. til 1300.

de (4). Hvilka högtideligheter man i aft tog wid Riddarlagen i Ewerige wet man intet, ej heller hurudana deras Riddare-kläder woro. När E. Britas Son Carl Ulsson skulle wisa sig uti sin Riddertliga drägt för Påfwen, prälade han med Silfwer-bälte, Döfing, Fating- och halskådia, och hade en Hermelins-Riortel på sig med upstoppade Hermeliner, hvilka hade en guldring i munnen och en förgyld dumbidilla om halsen, och war denna klädebonad så tung, at heliga Fadren syntes, at den kunde tjena til penitents eller syndabot (5). Men om detta just war egenteliga Riddare-dräkten wet man intet, ty där säges i allmänhet, at denna skrud bars besynnerligen af dem, som älskade werlden. At Riddare fram för andra af Adel haft sina särskilda rättigheter, kan intet twiflas. Herrenamnet war egenteligen dem allenka förbehållet, när man undantager de andeliga, som hade rättighet til alt. Man finner ock at ganska få af de förnämde woro kallade Herrar, uti allmänna handlingar, och uti Stadgan af 1285 tilldages Herre-titelen endast åt Ulf Carlsson och Bengt Lagman i Östergötland, de andre nämnas allenast med blotta namnen. Dock kan wäl wara, at detta så wäl som mycket annat intet wid alla tillfällen blifwit så noga i aft taget, hwaruti man styrkes så mycket mer, som samma personer nästan wid en och samma tid stundom kallas Herrar, och stundom intet (6). Alla Riddares gårdar woro friskallade för all gästning til wägsfarandes understöd, och såsom Riddare tillika gjorde rusttjenst, woro de ock undandragne alla Konungliga utlagor (7). Då Riddare woro kallade til Herramöten, woro de berättigade at fara med fyra hästar (8). Ut i Latinska skrifter hos oss kallades Riddare milites.

(1) 14 Kl. 3 s. Drap. B. Östgötha-Lagen. „Nu wardr Lagmans bryti dräpen, han är gilder at siår marlum, tha skal han hafwa stallara of stekara of siurafighi såpa a half sin lufst.. Sielfwa meninaen och sammanhanget fordrar, at detta skal tillagnas åt Lagmannens Bryti och intet åt Lagmannen sielf. Gyrtio såpa lår wara et fartyg med gyrtio Rodare.

(2) Rim-Röniskan sid. 21.

Et t t 2

Tha

Rikets til-
stånd från
1250. til
1300.

Tha bod Konung Erik ofmer alt sitt Rike
Både Riddare och Riddare like
Swa of Bänder of tjenstomän ic.

Ericus Olai p. 58. Rex Ericus expeditionem dirigit universi roboris Re-
gni sui.

- (3) Ol. Jacobæus Museum Regium. i tillöfningen p. 28. „Och skal sam-
me min Brother Gabriel Gyllenstiern therföruthen taga then gulde-
med the Englehoftweder utbi, som wår salige Fader fick til skenk af
Konig Gano, ther hans Råde slog hannem med flere Rogens mend
til Ridder utbi hans Koningliche Kroning i Stockholm ic. Och finner
man härutaf, at Ordens Rådian intet återstades wid Riddarens död,
utan ansågs såsom arfwe-egendom i släkten.
- (4) Ordens Rådian, som finnes på R. Magnus Ladulåses Graf, är likväl
aldeles olif den Rådja, som omtalas uti Gyllenstiernska Testamentet, som
uti föregående anmärkning är nämndt. hwilket kan ses af ritningen
som finnes uti Peringskölds Attartal wid sidan 73. Och har en Fran-
sös Favin uti des Theatre d'honneur aldrasförst underrättat og om gamla
Seraphin Rådians rätta skapnad, hwilken kommer något när öfwerens med
nu brukeliga Seraphin Rådian, som man kan se hos Olof Celsius de
Ordinum Equestrium in Suecia usu antiquo & hodierno Ups. 1748. Ut
R. Carl Gustaf warit funad at förnya gamla Seraphin Orden wid
Köpenhamns belägring kan man se hos Celsius p. 59. Och finnes Or-
dens Rådian eller tecknet afritadt uti Dalbergs Suecia antiqua & hodi-
erna, på tafan, som föreställer S. Cathrina Kyrka, det öfriga kan lä-
sas hos Celsius.
- (5) Chronicon Margaretz Vastenensis, som af Årf. B. Erik Benzelius är ut-
gifvit s. 12. Berättelsen förtjenar at ansåras. „Hår Karl hade sit lide
mådth sin Ridderlike frundh, om the mätte som the plåcha som werlde-
na älska, mådh silfbälte, Dyking och Gating oc halsbändhe som tha
war sidher, oc haffde han oppa sit en härmelins tiortil, oc the stannen
woro sult all innan badhe owantil oc nidan, oc syntes naar han gik el-
ler rörde sit, somme diwren haffdo warit all lifwändis, oc som lupo op
oc somlik ridher, oc haffde hwart diwret ena förapla klocke om sin hals
oc en gultring i munnen ic. Därefter följer Wärdens uttarelse: ”Thenna
tvinge ware honom nogh at bära til synda bot. Ihre uti sitt Glossar-
T. I. p. 431. förklarar Gating för Ordens Rådja, och kan man äfwen
härwid jämsföra C. R. Berchs afhandling om gamla Swenska manellå-
der s. 21. Efter utseende lär ock dyking wara halsband, sålän de sy-
nas på detta stället wara älskilda. Jfr. Ihre och Berch på de nu näm-
da ställen.
- (6) Ut Magnus Ladulåses Bref daterat Bidlko 1290. nämnas Domini
Magnus Jonson, Maund Haraldson, Ulf Holingerson och Werner Frun-
so, hwilka alla uti Konungens Gåfwo-Bref til Clara Kloster af år
1288 hos Nordberg s. 23. nämnas utan detta hedersnamn. Ut Herre-
Litter

Titelen allena föll på Riddarnas lott, kan man se af Rinn-Röniskan, då Rikets til-
dår talas om R. Hanses intogaube s. 558.

Rikets til-
stånd från
1250. til
1300.

Gör then skul monde the honom hylle
Ty Herre namn the hafwa wille
Theras quinnor wille ej slätt hustrur heta
Ty monde the efter Gruenamn leta
The Friborne wille hafwa Riddare slag
Ty drogo the honom in emot Sveriges lag.

(7) Stadgan af år 1285 hos Hadorff wid Biärtda R. §. 11. 13.

(8) Stadgan 1280 på samma ställe §. 7.

§. 10.

Swenar af wapn woro af Adelig eller förnäm börd och Swenar af
förde Adelige Esköldemärken utan at wara Riddare. Dese kal-
lades på Latin armigeri. Man föreställer sig gementligen, at
Swenar eller armigeri skulle uti Fält sölja Riddarna och föra de-
ras wapn, hwilket utan twiswel hafte rum utomlands och i äld-
sta tiderna. Men i Sverige kan man wäl intet gifwa någon
annan beskrifning på Swenar eller Män af wapn, än nu sagdt
är. Man behöfwer til bewis endast så up Riksens Råds Före-
ning om K. Magnus Eriksons wäl af år 1322, uti hwilken näm-
nas ringusfyr Riddare och sex Swenar af wapn eller armigeri
ibland Kungliga Råden (1), och lär wäl ingen kunna föreställa
sig, at en af Kungliga Råden war skyldig at wisa någon betje-
ning hwarcken åt en eller annan af sina Ambets-Bröder, utan
sammanhanget lär hafwa warit sådant som nu sagdt är. Det
är wäl intet twiswelsmål, at man ju fordom brukat wisa mär-
ken på Esköldar, i Sigiller och Fanor, hwarigenom den ene kun-
de ärfkijas från den andra. Tacitus vittnar om Tyskarna, at de
brukat måla sina Esköldar med utwalda färgor. Man finner
ock ibland Romarnes Segertecken eller Tropheer nästan oräkneli-
ga bewis, at Tyskarne haft målade Figurer på sina Esköldar.
Och så länge tillbakars som man i Sverige kan upwisa förnäm-
Mäns sigiller, finner man ock där wara wisa märken antagna,
som skulle utwisa ägaren. Men ännu i första början eller äldsta
tiderna kunde de intet anses som wapn, i den mening, som or-
det

Rikets till det nu brukas, utan snarare som Bismärken eller andra stils-
 siänd från tecken. Men emellan 1200 och 1300, eller rättare sagt, vid
 1250. till år 1250, är det osäkerhet, att Familie-wapn woro eller blifwo
 1200, stadgade, så att de, som woro af en och samma släkt, förde ge-
 menligen lika figurer uti sina sigiller. Således är Lejonet öfwer
 tre Edsmän brukadt som stilsmerke eller wapn af Folkungar-
 na, som inhållas kan af hwad som förr är påmint i siette pa-
 ragraphen. På samma sätt har en gammal släkt, som man nu
 kallar Angel, haft et wapn, hwilket fördes af alla i samma släkt.
 Sådana gamla Original-Sigill finnas ännu uti Antiquars-Archi-
 vum, och äro de till en stor del afritade hos Weringfödd uti des
 handskrifna Ättbok (2): hwarföre och Genealogierna efter denna
 tiden kunna blifwa tillförlätligare, allenast man intet wil uppgifwa
 egna tillwärfningar för osärliga documenter. I anledning af
 hwad, som nu är anfördt, kan man med all säkerhet anse dem
 för Män eller Swenar af wapn, som utan att wara Riddare
 utmärkte sig och sin släkt genom Adelig Eköld och Hjelm. Ut
 publice handlingar intaga alltid Swenarne nästa rummet intil
 Riddarna, och för öfrigt äro deras förmåner aldeles öfwerens-
 kommande med Riddarnas, undantagandes, att de intet kallades
 Herrar, som man af de vid förra §. återopade ställen af gamla
 handlingar inhämta kan. En hwar begriper, att Riddare-wär-
 digheten war ingalunda ärfelig, men att en son ärfde sin faders
 wapn eller Eköldemärke, kan wäl intet nekas, och war således
 hedren att wara Män af wapn något, som följde med blodet.
 Någon annan förmån war likwäl dermed intet förknippad, utom
 den, att en sielf och andre kunde påminna sig, att man wore född
 af heberliga förfädrar. Adelige så kallade och nu omwistade Pri-
 vilegier woro ohörde. De gamle och forne denna och förra ti-
 dens Adelsmän hade inga andra Privilegier, än att de woro ut-
 sprungne af Kongliga Förfäder, och med Konungar woldare ge-
 nom giftermål och swägerkap förenade, samt därjämte rika. En
 Bonde eller fri man ägde sin gård och grund med samma rät-
 tighet och frihet, som en Årboren Adling, hwilken kunde leda sin
 uprinnelse från Ingiald Allråda och Oden. Häruti bestod Folk-
 ungarnas förträde framför andra heberwårda män i Landet, och
 såsom de gifte sig gemenligen i släkten och Kongliga Husen, blif-
 för

förmögenheten och anseendet allt utföre bibehållet, så at när de sammansatte sig, war sielfwa Konunga-Thronen darrande. Då konungens skattfrihet war inter påtänkt, förän den at de Andeliga för-
 untas: men det war naturligt, at en dylik begärelse måtte ock up-
 väckas hos de werldliga, så snart man såg at de andelige wero
 därmed försedde. Magnus Ladulås, som inter försummade något
 tillfälle at befästa sin Thron och wälde, berönte sig af denna be-
 gärelsen til at stadga sina rättigheter och förswaga gamla Adelsens
 anseende. Han förundte fördenksful skattfrihet eller fräls at alla
 werldliga Herrar och Män, under wilkor, at de sielfwa skulle sit-
 ta til håst och på egen kostnad försä sig med tilbörlig rustning (1).
 Denna war skiligen kostsam, ty hästen skulle wara så god, at
 han äminstone war wärd fyra mark, eller efter nu warande
 räkning, då et lod silfwer utfättes til sex mark silfwermynt, 193
 Daler Smt. Därtill med skulle en Frälsman på egen kostnad
 föfä Ordsäcker, upgiöran hielm oc full wapn at lifama oc be-
 nom 14. Men som en Riddare och Man af wapn så wäl som
 andra tillika frälste alla sina gods härigenom för Konungliga
 skatten, kunde ingen förmögen Adelsman härigenom afskräckas.
 Men genom de därpå följande ärliga Wapna-skyer och Wäpn-
 stringar, samt de därwid nödwändiga öfningar, blef en sådan
 Man af wapn eller gammal Adelsman, som tillförne residerade
 på sitt gods och näppeligen wiste af någon öfverman, nu twun-
 gen at lära sig lydnad och subordination. Främsta rummet, som
 en sådan Landsittande Herre hade tillförne intagit efter behag,
 måste han nu lämna åt Riddarna, och som man uplät tillika fri-
 het åt wärkelige Bönder, at på samma sätt frälsta sin fasta egen-
 dom, fick en sådan storättad man icke all-näst tåla brede wid sig
 en uti hans ögon annars föraktelig person, utan ock lida, at en
 sådan understundom blef honom efter omständigheterna föredragen.
 Det kan ock wara troligt, at mången af de gamla Adelsmän,
 som inter wille underkasta sig en sådan jämsförelse och blandning
 med ringare folk, undandragit sig rusttjensten, då des efterkom-
 mande sedermera med tiden stadnat aldeles ibland Bönderna.

(1) Denna Stadga finnes i Hadorphs Samling wid stora Rim-Rörelsan
 sidan 23-

Rikets til-
stånd från
1250 til
1300.

- (2) Man finner och på flera ställen sådana gamla wapn afritade, såsom i Veringsteds Uttartal, Monumenta per Thiundiam och Monumenta Ulleråkerensia. Uti v. Stiernmans anmärkningar til P. Nigri Biskops Krönika träffar man deras Sigill som förde Hagelen i Skölden, hvilka och äro i husfrundsaken aldeles öfverensstämmande, fast här och där några litten skilnad finnes wara tillagd.
- (3) Ut en Riddare eller Man af wapn ännu intet war tillåtet, at sätta Swentienare uti sitt ställe, kan ses af Magnus Ericssons Stadga af år 1345 §. 5. där orden så lyda: „Alle Frälsmän scullu til Wapnsen komma, skal oc hwar man, hwat hælber han är Riddare eller Swen, sielfuer sin wapn uppa hand oc sittid a sit örs eller hinghisl, oc hwar swa wapn oc hælst, som för är sagdt.
- (4) Detta förordnas uti uppräknade Stadga 1345 §. 3. „Hwille frälsk will hawa sit gods, han se sit Riddara eller Swen ingen undantekin, han skal hawa swa godhan hælst, at han se wål wårdher siurutighi mæter, bättre oc ej wårre, oc thartil Orskjathul m. m. Uppgiðran hielm lår wara öpen hielm, eller sådan som war försedd med leder, at han kunde wid tillsåde styrkas up från ansittet. Orskjathul är ej annat än sabel.

§. II.

På förestrefna sätt blefwo Bänder blandade med gamla Adelen. Uti Magnus Ladulåses Stadga af år 1285 länades en och samma frihet åt alla dem, som wille tjena til hælst. I förra tider woro så wål förnämre som ringare alle skyldige til Krigstjenst, så wål uti allmänna Ledingar, som eljest, då någor upbud skulle ske til Rikets försvar. Men när en Husbonde, af hwad stånd han wara mände, instälde sig med de allmänt i bruk warande Gewår, kunde ingen twinga honom til mera. Detta förändrades nu, som nyckter annat, under Magnus Ladulås, och blef den nya Rustjenssten uti långliga tider bibehållen, at hwem som wille och kunde rusta sig ut med hælst och annat tilbehör af harnest, sköld, pansar och mera dylikt, den samme skulle blifwa delaktig af samma frihet, som Riddare och Swenar ägde i anseende til sina gods (1). Den Bonde eller fri Odalsman, som på detta sätt wille winna Frälse, borde insinna sig wid årliga Wapnashyverna, och när Mönster-Herrarne pröfwat hans frägd, styrka och andra omständigheter, antogs han såsom Frälsman, uta at Konungen widare befattade sig dermed, och han åtnjöt den ofta nämnda skattefriheten aldeles oaffortat; men at honom dertför länades adelig sköld och

och hjälm, har man intet bewis uppå i anseende til dessa tider, <sup>Rättis til-
stånd från
1250 til
1300.</sup> som nu omtalas (2). En således antagen Frälseman kunde ock affåga sig det updragna Frälset, dock borde det ske wid Wapnasynen och annars intet: ej heller war det tillåtet, at egenwilligt undandraga sig rusttjensten, sedan man en gång blifwit uptagen bland Frälsemän; utan därtill erfordrades wederbörande Uppsyningsmäns och Mönster-Herrars samtycke (3). En sådan Frälseman war på detta sätt uti det wärkelige aldeles jämnlik med Riddare och Ewenar och hade således samma förmåner (4): men uti fåsång och det inbillade anseende röntes icke bestomindre en utmärkt skidnad, ty hwarcken fick en Frälseman fara igenom Landet med så stort följe som en Riddare eller Ewen, ej heller fick hans hustru heta Fru (5), hwilket med hwad mera, som högre Classen af Frälset tillkom, af det föregående kan inhämtas. Således war det utan twifwel en förmån at wara Frälseman, men därwid häftade tillika åtskilliga besvär, och war det i wißt hänseende en ren omöjlighet at wara fattig och wara Frälseman. En Frälseman war utom dess pliktig, at altid wara tillstädes wid årliga Wapnasynen, och annars när det påböds: försummades det utan Frälsemän. laga förfall och urfäst, som intet woro andra än utrikes resa och swår sjukdom, förwärfades Frälset aldeles. Och i wiße mål woro swårare böter för Frälsemän än annat folk utsatte, hwarföre ock wid tillfälle, då man instälde sig obuden til bröllop eller andra sådana samqwäm, straffades den förnämre strängare än den ringare. En Riddare utom Konungens Råd pliktade i detta tillfälle med 30 mark eller 144 dal. Smt, Riddare i Konungens Råd 20 mark, Man af Wapn 20 mark, då en Bonde där emot intet kunde sällas til högre böter än tre mark (6).

(1) Stadgan 1345 §. 4. "Är th; swa at nokar af Bondom wiff Frälseman marthå, tha seal han sit rethå innan then daghen (Mönstrings-dagen nämligen) badhe mi håst oc Wapn ic.

(2) Et Frälsebref utgifwit af K. Albrecht 1380 är inryckt uti Samling af Handlingar 1 Del. s. 196. tryckt i Lund, och tillägges där Nicolaus Diekn all frihet på sina och sin hustrus gods, som andre Frälsemän åtnöto, men intet ord nämnes där om sköld och wapn.

(3) Stadgan 1345. §. 8.

Rikets til- (4) Utom Slattfriheten woro ock alle som Frälst tjente fria ifrån at taga
 stånd från emot resande, 2 Bl. 2 S. Rga. B. Upl. L. och fria för budstafars kring-
 1250 til förande, 1. Bl. 2. S. Ling. B. Uplands. Lagen.
 1300.

(5) Uti Rimkrönikan s. 191 talas om, såsom et besynnerligt högmål, at en
 Frälsemans hustru wille heta Fru.

Hwar Frälsequinna wille heta Frua

På det andra skulle sig för heane buga

Så framfusa woro the Hustrur så

At the gerna låtit sig til Riddare stå.

(6) Magnus Eriksons Stadga 1345, 16 S. uti Hædorpts Samling wid
 Bjärtöa Rätten s. 21.

S. 12.

Genom dessa och flera dylika anstalter omskapades alla fordnar
 Författningar. Gamla Adelen såg sig dels genom gynnade inlän-
 ningar, dels genom nya Frälsemäns och Riddares upptagande på
 många sätt förnedrade: och så snart någon förmoden och betydan-
 de Bonde förwärfwat sig så mycken egendom, at han utan skada
 kunde rusta sig ut med tillräckeliga wapn, skyndade han sig at
 blifwa Frälseman, så at Bonde-namnet, som tillförne warit så
 mycket anseet i fordnar dagar, nu stadnade allenast inom den fat-
 tigare delen af Rikens inbyggare, hwarmedelst urgamla högaft-
 ningen nödvändigt måste förfalla. En Lagman, som tillförne an-
 såg det för heder at wara räknad bland Bønder, blef nu genom
 Trälbom instrukt och affstafad. försättning i annat stånd, och et idkligt deltagande uti andra
 Rikswärdande ärender, som af Konungen updrogos, aldeles sön-
 drad ifrån sina förra medbröder: och det som tillförne war gäl-
 lande i anseende til Lagmän och Biskopar, at de skulle wara
 Bonda-Søner, förbyttes nu til Riddares och Swenars Søner.
 Bonde-namnet föll således neder til den grad, uti hwilken det se-
 dermera en lång tid förblifwit. En stor förändring skedde ock i
 allmänna Land-hushållningen genom inskränkning af trälbomen.
 Tillförne hade en som råkat i fattigdom, det medel at bärja sig från
 en usel och hastig undergång, at han gaf sig til träl hos en känd
 och wälfrågad husbonde, och kunde således få et nödtorfigt up-
 pehålle: men detta blef genom Uplands-Lagen förbudt (1). Til-
 för-

förne war löstigt och lag lifmdigt at drifwa handel med sina trälar, som med andra sakreatur, antingen han war Hedning eller Christen (2). Priset war olika efter trälens omständigheter, och inngat Olaus Petri, at en frisk träl såldes för två lödlig mark, så at en rustnings-häst på den räkning såldes långt dyrare än en människa. Men, såsom redan nämndt är, priset måste nödmandigt efter omständigheterna wara mycket olika, och finner man, at Prins Olof Trygvason från Norrige blifwit såld eller bortbott i Ryssland för en bock m. m. Uplands-Lagen gjorde ändring i denna urgamla och omänniskliga författning, så at trälköp inskränktes inom hedniska trälars allena, och den Christne träl, som på detta sätt försålles, blef genom en lik handel aldeles fri. Ordsaken til denna nya Stadga war, at då Christus lät sig sälja, löste han tillika alla Christna (3). Men om denna slutfats borde gälla, hade tillika alle trälars borde frigjöras. Det förhåller sig likväl långt annorlunda, emedan på samma ställe, som denna i första påseende Christeliga Stadga utgiswes, tillåtes likväl at återtaga sina trälars, som woro på annat sätt undantomne sin husbondes besittning. Man finner ock stadgadt i samma lag, at om någon hitte en annors hemohjon eller träl, tilkom hittaren en treding af Fyndet (4). Widare förordnas uti samma lag, at för brott på fräls eller ofräls, fri eller träl, pliktades med lika böter: men om husbonden, hustrun eller des barn särade eller drap en träl, böttes intet därför (5): så at deras påståen de är ganska ogrundadt, som säga, at all trälldom genom Uplands-Lagen blifwit affkassad. Det är så mycket beshynnerligare, at någon kunnat falla på sådan tanka, som hela 19 Flocken i Årskad-Balken handlar om trälars och trälinnors giftermål, samt deras barn, huruvida de borde anses för träl eller ej. Men den tid R. Magnus Erikson reste sin Eriks-gata, lär trälldomen blifwit fullkomligen aflöst; ty då stadgas för Wästergöthland och Wärend, at ingen, som föddes af Christen Fader eller Moder skulehädan efter hwarcken wara eller heta träl eller trälinna, Anibat, och kan man nog wara öfwertrygad, at Förordningen sträckt sig til hela Riket, fast den intet blifwit förwarad utan allenast i Wästergöthland (6), och röjer Johannes Magnus mycken okunnighet i Swenska saker, då han nekar, at det warit i Swerige tillätit

R. kets til
sine från
1250 til
1300.

Trälldom
inskränkt
och affkassad.

Rikets till och brukeligt at sälja folk, hwilket längel för detta år af Messe-
 siänd från nius anmärkt (7).
 1250 til
 1300.

- (1) 3 Kl. Ridpm. B. Upl. 2. "Hafwi ängin wald at gifwe til til gåstråls:
 ängin ma of annan til gåstråls tåsa.
- (2) 1 Kl. Winsorda B. Hög. 2. "Nu wil Bonde trål sin sälja, han skal
 med win of witne löpa sum häst.
- (3) 3 Kl. Ridpm. B. Upl. 2. "Hawi ängin Kristin madher wald Kristnan
 at sälja, ty at tha Kristier war salder tha löste Kristier alla Kristna.
- (4) 53 Kl. Manh. B. Upl. 2. Hår talas om hemohjon, och at hemohjon
 intet är legohjon, kan slutas af 12 Kl. 2. §. i samma Balf.
- (5) 6. Kl. 9. §. Manh. B. Upl. 2. "Ehwat ofrålst folk liuter åka gidr,
 thet wari swa gilt i botum, sum asir Frålsir. Uthan Bondin åka Hus.
 Frun åka barn thera Donu hanum nolos gindra, hwat thet är hålder
 dropum åka farum, wari alt ogilt i allom botum.
- (6) Stadgan finnes uti Hadorphs Samling wid Wiårda Rätten s. 10. 9 §.
 "At min Herra Konungen [til] Gud; heder Jungfru Sancte Maria til
 roo oc nahde, .finå liåre Gathurs sål oc Gadhurs Brodhors, hauer thet
 til Rätt oc Lagh gitwit, at alt Mantyn eller Quintyn, som i Wåsgådika
 åldir Wårinsko Laghsaghu södhies af Kristnum Mannum, åldir Kono,
 maaz aldrigh trål åldir ambut wåra, ålder thetta namn båra. Ty at swa
 sum Gudh frålste oss frålsta af hådne oc hådhindom, swa hafwer hån oc
 them frålstat, oc fyrnåndir Konungir med hanum.
- (7) Johannes Magnus L. 20. C. 24. Messenius Sc. L. 12. p. 146.

§. 13.

Riksdagar
 förbytte i
 Herreda-
 gar.

I anseende til alt det som nu är anfördt, kan en hwar utan
 svårighet finna, at de gamla Riksdagar, hwar efter menigherens
 samtycke Konungen gjorde sina Beslut och Författningar, hvilka
 intet på Konungens enskilda Förordnande berodde, nu mera nöd-
 wändigt måtte uphöra. Och kan man intet upröfwa en enda or-
 dentelig Riksdag, under alla dessa sentio åren; ty den som höls
 wid Magnus Birgersons utkörsse, war endast för en syn skul.
 Men som Konungen icke bestomindre war ingalunda enwåldig, w-
 tan i många mål behöfde sina undersåtares biträde, sann man
 rjenligt at förwånbla de gamla Riksdagar i Herredagar, eller så-
 som Magnus Birgerfon eller Labulås sielf yttar sig, at kalla Ri-
 ket til Samtal. Om man endast wil hafwa afseende på orden,
 fune

kunde det synas vara lika mycket, antingen man kallade sådana Rikets till-
 sammankomster Riksdagar eller Rikssamntal. Men emellan de sånd från
 gamla Riksdagar och dessa nymodiga Samntal war större skillnad 1250 til
 än emellan natt och dag. Til de förra församlades hela menig- 1300
 heten, högre och lägre efter behag, utan at vara kallade, ty de
 höllos på wiså tider om året, då ej någon owäntad omständigh-
 het krafde en ertima Sammankomst. Men wid dessa Samntal
 eller Möte war ingen berättigad at infinna sig, utan den, som
 Konungen kallade antingen genom Bref eller bud; så framt någon
 intet hade enskylt ärende, til hwilkers bewakande hane närwaro
 kunde synas oumgångelig (1). De som tillförne kommo til all-
 männa Tingen eller Riksdagarna underhöllo sig hellswa och woro
 däruppå betänke, antingen hellswa Samlingen warade en eller
 flera dagar. Men nu underhöllos och sågnades de kallade af Ko-
 nungen, och så framt någon obuden för egen angelägenhet inståde
 sig, fick han hells draga försorg om sin förplågnung. Det hade wa-
 rit mycket besynnerligt, om den Regerande i så fatta omständigh-
 eter intet kunnat så Mötes beslutet sådant som han önskade; em-
 dan de kunde altid förbigås, om hwilka man hade misstänka, at
 de woro annorledes sinnade. Imidlertid war et Beslut, som wid
 et sådant Samntal upfattes, likså kraftigt och gällande, som det
 af hela menigheten warit förordnad. På detta sätt gjordes nya
 lagar och nya inrättningar, och de förnämre som intet warit
 kallade, hade lärt af Folkungarnas öde at vara fogeliga, och den
 öfriga menigheten teg och lydde. Man kan intet med tillförlätelig
 redighet upwiså mer än två sådana Samntal och Herredagar,
 medan Magnus Ladulås regerade, nämligen Ekeninge Samntal
 1280, och Herredagen i Ålshö 1285. Til det förra Herra-
 möte woro sammankallade tretton personer allenast, och til det se-
 nare tre och tjugu, och på dessa Möten omstöptes hela Regerings-
 sättet, nya lagar stiftades, och nya Privilegier och rättigheter in-
 stiftades. Man har tillförne uti K. Magnus Ladulåses Historia så
 utförligen, som görligt warit, beskrifwit dessa Herredagar, och en
 del af de wid 1285 års Herredag gjorda Författningar äro och
 på ärfwilliga ställen uprepade, och kan man med tillförlätelig wi-
 set påstå, det Ewenska Regerings-Formen war nu mera helt och hållit
 omstöpt: Mångwälsdet eller Democratiën, som förr upwåge eller

Rikets till- balanceerade Konunga-Makten, war nu förwandladt i Fä- wälde eller
 skänd från Aristocratie. Råðaren kan sielf döma, hwilket Regerings-sätt måst
 1250. till gagnat Riket, och aldrabäst befordrat allmänhetens wäl.
 1300.

(1) Stadgan 1280, 6 §. "Wäch thy, ofinskin moghe dr wan at göra
 Erghilfe, tha biuthom wir thät of wilium framlethes at haldes, at thät
 hwilika timä wir kallum samman wart Riki til nokrä samtala, tha dyr
 ues ängie til at koma thit, utan ther sum thit wart häarkallather mäh
 wart Bres ällir buth, utan man have thyrffhelik fall, ee komind i scialff
 fins kost, thät til at wart folk thyngis sig af kost.

§. 14.

Lagskip-
 ning.

Lagskipningen hade mycken olikhet med nu warande tider, och
 war kan hända i några mål bättre och i några mål sämre. Ting
 höllos hwar wecka på wiße dagar i weckan, undantagande de så-
 kallade Friider eller Fredstider, då inga Rätromål kunde företa-
 gas. Andfreden eller Höstfreden warade i Upsand från Oluf-
 måsan til Michelsmåsan, Julfreden från Julastron til andra
 dagen efter Trettonde-dagen, Distings-freden påstod hela mark-
 nadstiden. Wårfreden började Rätro- Söndag, eller, femte Sö-
 ndagen i Faston, och stod til helge Thorsdag eller Christi Him-
 melsfärds dag (1). Ledungs-freden war en urtima Fred, som
 påböds, när ledung gick ut både på folk och persedlar, men där
 persedlar endast urfordrades, skedde intet uppehåll med Rätte-
 gångs-tiderna. Minnesböcker eller Protocoller woro ännu intet i
 bruk, hwilket kan inhämtas af åtskilliga ställen i gamla Lagarna,
 då man finner stadgadt, at tolf män skulle inryga hwad som
 händt war wid Tinget, hwilket annars hade kunnat af Minnes-
 böckerna långt redigare och bequämligare bewisas (2). Til utrö-
 nande af sakernas och målens beskaffenhet brukades witnen och
 Edgiärds-män. Uti betydande twistemål woro endast bosaste
 män tillätne at afgifwa witnesmål, och qwinsfolks witne woro
 endast wid wiße tillfällen tillåtelige (3). Edgiärds-män aflade en-
 dast edelige uttrande om sin öfwertrygelse i anseende til den anklagades
 fräad, men intet om sielfwa målet, hwilket egentligen an-
 kom på wittens utsago. Edgiärds-männernas utsago gick således
 ut endast på hwad de trodde och intet på hwad de wiste, och
 för

fordrade Lagen efter sakens beskaffenhet stundom fåare stundom ^{af Rikets til- stånd. från} flera af sådana tros-män, och det ända til tre eller flera tolfter. ^{1250. til 1300.} Detta bewisnings-sätt war i gång, som bekant är, ända til R. Carl den XI:s sista Regerings-tid. Man har anmärkt i första Delen, at inga ordentliga wad eller appellationer woro i forðna dagar bekante, men nu bleswo de fullkomligen stadfästade genom Uplands-Lagen, och gief man från Håradshöfding til Lagman och från Lagmannen til Konungen eller Hårtigen. Utundningen skedde intet genom Krono-betjenter, utan genom tolf män som togos af Hundari eller Håradet, och war hwarcken Lagmannen eller Håradshöfdingen befogad at wara närwarande wid utundningen, ännu de annars woro sysselsatte med utskönnings-wärket. Uti affstraffande woro merendels samma straff, som man i senare tider warit nödsakad at pådaga: men många mål, som nu dro ansedde för lifsfaker, kunde då med böter besenas. Således ankom det på målsägandes wälbehag, om et qwinsolk, som bödat någon med förgift, skulle brännas eller ock böta 140 mark. Uti wälbewärkan på männsfjor hade wedergålnings-rätten eller Jus talionis rum, så at lem skulle giswas för lem, och öga för öga, och mera dykt (4): men eljest då en gärning war gjord plikrades som för sär. Wid wiså tilfällen och wiså brott stenas des qwinsolk, och i wiså omständigheter straffades brott mot qwinsolk med dubbla böter: Uti sådana dråp där inga grofwa omständigheter ökade brottet, ankom det på målsäganden, antingen han wille hämnas eller taga böter. Men det passat sig intet at på detta stället giswa et fullständigare utdrag af gamla Lagfarenheten; man kan likwål af det, som anfördt är, få något begrep om tidens Lagwäsende, hwilket egenteligen skönjes i Uplands-Lagen, som med all anständig wärdighet är upfatt, då de gamla Provin-cie-Lagarne woro i många mål nog besynnerliga, och straffen understundom sådana, at de snarare tjente til åtlöje och begabber i än warning. En Författning bör dock intet förbigås, som skiljer ganska mycket från nu warande tänkesätt. Den angår för-nämnligast Skuld, hwilken äfwen wisade sin wärkan på afböda gål-dendrens kropp, som kunde sättas i förwar eller pant hos Borge-nären til des skulden betaltes. Man har därpå et märkeligt be-mis, då Hårtiginman Ingeborg lät afföra sin Herres Hårtig Erik.

Lagstip-ning.

Rikets til-
stånd från
1250. M
1300.

Eriks Lif til Upsala Dom-Kyrka. Arkkebiskop Olof tog wäl e-
mot Härtigens döda kropp, men gaf tillika sin förskrifning, at
han därigenom intet wille göra intrång uti någon annors rätt,
som kunde wara besfogad at tilägna sig Lifet (5). Således haf-
wa alla tider sina besynnerligheter, och synes, som man i forda
nagar intet aldeles gjorde apespel med rättwisan, och at man än-
nu war skäligen förwiskad om redlighet hos allmänheten, då så
många mål berodde på Edgiärdsman, hwilket i våra tider skulle
vara et ganska wädeligt Lagskipnings-sätt.

- (1) 14. Gl. Ting. B. Upl. 2. Ut Kiäru Söndag är semte Söndagen i
Faslan, är så tydeligt bevisst af C. R. Ihre uti desj Glossarium, at intet
twifvelsmål lår kunna hafwa rum.
- (2) 3fr. 3 och 4 Gl. Ting. B. Upl. 2.
- (3) 11 Gl. Ting. B. Upl. 2.
- (4) 30 Gl. Rångh. B. Upl. 2. m. m.
- (5) Arke-B. Olofs Bref härom finnes hos Peringsböld Mon. Ull. p. 57.
För des besynnerlighet skul kan det införas. In nomine Domini Amen.
Nos Olaus Vicaria miseratione Archiepiscopus Upsalensis & Capitulum
ejusdem loci, protestamur in hiis scriptis, quod ad petitionem & instan-
tiam Dominorum consiliariorum Regni recipimus corpus Magnifici Princi-
pis Domini Ducis Eriki ut depositum, salvo jure cujuslibet volentis &
valentis ipsum petere vel recipere, tanquam sibi de jure aliquo debitum
nunc aut etiam futurum &c. Actum Upsalix a. Domini MCCCXXII in
crastino omnium Sanctorum.

§. 15.

Landt-hus-
hållningen.

Om allmänna Landthushållningen har man wäl intet någon
omständelig underrättelse. Men såsom man wet, at Riket måde
de wäl under Birger Jart, och sista åren af Magnus Ladulås
ses Regering, samt hela tiden under Thorfel Knutsens Förmynd-
derskap, kan man nog wara öfvertygad, at hushållningen varit
ingalunda försummad. Nya upodlingar upmuntrades (1), och
allmänna Landfreden, som bestäades allt mer och mer, hägnade
flit och idoghet. Det är alltid en wanlig frukt af rättwisans o-
wäldiga skripande, at inbyggarna upmuntras til at befrämja en
styt wälmåga, som alstrar utaf sig et allmänt wäl, och det lår
alltid wara et fattigt hushålls-grep, at grunda Rikets wälgång
och

och anseende på tiggare och uslingar. Till invärtes handelens ^{Rikets till-}
 qwickare rörelse och mynters wigare utdelning woro åtskilliga ^{stånd från}
 Mynt-städer här och där i Riket inrättade, såsom i Skara, ^{1250. til}
 Öderköping, Ekeminge, Jönköping, Nyköping, Örebro, Upp- ^{1100.}
 sala och Westerås (2). Dessa alla omtalas uti Måns Ladulåses ^{Mynt- och}
 Testamente, men däräs följer intet, at de af honom äro inrättas- ^{Städer.}
 te. At Löödse utom des huse eget mynt, lär wara otvifvelaktigt,
 och finnas där i negden af fordna staden gamla Diecks eller
 brastear - mynt med et L, hwars figur är nog så grof och uråls-
 drigt, at man snart skulle kunna tro, at de äro af denna tiden
 (3). Man torde ock til äfventyrs intet fara särdeles will, om
 man håller före, at så kallade Viärkda-Rätten warit en enskilt
 Handels-^{Löödse} Stadga för Löödse. När Hadorph gaf ut denna Lag, ^{Mynt och}
 hade han intet annat at sälja, än et urålsdrigt manuscript, som ^{Handel.}
 stod bak efter Wästgötha-Lagen. Ingen annan stad nämnes i
 hela Stadgan än Löödse. Ut 8 Capitler tilläses Löödse-sararna
 allena, at sälja sina waror ut Fartngen, och uti 13 Capitlet ta-
 las om den fred, som under seglandet borde i akt tagas emellan
 Löödse och Konungshamn. Hadorphs tanka, at denna Lag tor-
 de hafwa warit utgifwen för Stockholm, grundar sig allenast
 på 33 Capitler, hwarest talas om röfweri på Söder och Nor-
 remann. Men ingen ting hindrar, at man ju kan tro, at några
 slags Förstäder, Wärnar eller Malmnar warit på flera ställen
 än wid Stockholm. Det kan ock förekomma nog besynnerligt,
 så framt Viärkda-Rätten warit utgifwen för Stockholm, at där
 intet nämnes hwarken Stockholm eller andra där när intil betägna
 Städer, såsom Bisby, Öderköping ic. utan at hela upmärks-
 samheten warit wänd på Löödse. Dock likwål, ehuru man beha-
 gar anse denna Stadga, öfvertygat hon likwål om Stadens
 fordna handel och sjöfart. Löödse-boarnas handelswaror Sill
 och Lin nämmas i Viärkda-R. 8 Capitlet; Bagga-Fisk eller
 Bergen-Fisk, kan hända, omtalas ock i gamla skrifter, såsom en
 vara, hwilken skulle uphandlas i Löödse (4). At et stort antal af
 Främlingar här församlades, kan ock til äfventyrs däräs inhämtas,
 at man finner det, snart sagt, alle Norriges Biskopar här
 warit tillstädes uti Julii månad 1286: ty då har Biskop Anders
 från Öppla, B. Arne från Stawanger, B. Narno från Ber-
 gen,

Rikets tillstånd från 1250. till 1300. gen, B. Jarunder från Hammar och B. Dolfin från Orsköarne varit alle samlade i Löödse och skänkt fyratio dagars aflat för hwardera åt alla dem, som wille med något understöd hjelpa till Strengnäs Kyrkas skrud och prydnung (5). Detta fram war wäl intet särdeles gagnande för Staden, men sielfwa saken synes dock winna om et starkt tillflytande af utlåningar: och så framt Biarkba: Rätten war författad för Löödse, hafwa Norrste Biskoparna besökt Staden under marknadstiden, som råckte ifrån Pingst til Märtensmåsa (6). Til inrikes handelens widare befordrande i Småland gaf R. Magnus år 1279 tillstånd åt Biskop Henrik i Linköping at uprätta en stad, villa forenfis, eller, rättare sagdt, en marknads-plats i Berga i Finnveden, med den tillökning, at såsom byen war belägen på Biskopens egen grund, skulle alla Konungs-rättigheter af samma by framdeles och i alla tider tilhöra Biskop Henrik och hans efterträdare i ämbetet. Ingen anledning är, at här någonsin varit stad, ty det är allenast en lös gissning, at byen Torg blifwit bygd på det stället, som varit ärnadt til torg, men at den marknad, som nu hålles i Flungby i Sunderbo, tillförne städt wid Berga bro, torde hafwa sin rikthet (7). Om de andra Städer i Riket behagade man påminna sig det som dels är anfördt i 13 Capitlet, dels och hwad som anmärkt är, när sielfwa Konungarnas eller Rikets Politiska Historia är upptecknad, då man talt om Drottning Hedwigs Kröning i Söderköping, Stenninge Samtal, Prinsessan Ingeborgs Bröllop i Löödse, Congressen i Calmar och mera dylikt, som på sina wederbörliga ställen är andraget. För ro skul kan man dock införa den wälberänta påminnelse, som fordom städt på Calmare Rådhus:

„Heimlicher neid, eigner nutz, junger Rath

„Troja, Rom und andere städre versdret hat.

Til afwentyrs kan likwäl wersen intet föras til dessa tider, men innehället kan wara lämpeligt på flera: och kan man däräs finna, at man ännu intet kunnat begripa, det tweedragt och partier ansågs för lycksalighet i et Land (8). Men änskönt flere städer woro i landet, war dock förnämsta handelen idkad på Gottland och i Wisby. Men större delen af Wisby handel war dock inbegrepen i köp och säljande, ty då i Wisby Stads-Lag utsättes,

Wisby
handel.

hvil

hvilka ämbetsmän woro berättigade at sätta sig neder för egen räkning, upräknas där allenast Barkare, Ekomakare, Bakare, Elaktare, Ekinnare, Smeder, Hwitagearsware, Gilt- eller Hattmakare, Skräddare, Kemsmidare, Plåtslagare, Bökkare, Timmermän, Lyktmakare, Wädnare, Repslagare, Garware, Grytgjutare, Kopparslagare, Stenhuggare, Kamngjutare, Krögare och Hökare samt Skverskärare. Men Fabriker af annan art är där ingen anledning til; hwilket ock kan slutas af de waror, som fraktas skulle, ty där nämnes endast Scharlachen och Tyger från Gmt, Npern, Dixmuiden, Brygge, Dornick, Utrecht, Spinsals eller Elefiskt Lärst och mera sådant främmande gods och fram, men om Gottländska eller andra Nordiska tillpärkningar talas intet (9). Dessa tillika med Win, utländskt Öl, Spretzeri och dylika waror kommo utifrån. Utgående waror hafwa varit Timmer, Koppar, Järn, och allahanda Victualier samt Spensmål, och hafwa desse senare funnat til äfwenlyrs upwäga de inkommande, i synnerhet som Ericus Olai intyggar, at mycket litet utländskt behöfde införas, så länge Thorkel Knutson satt wid Styret.

- (1) Man slutar det af 2 r. Bl. Widerboa B. 11 pl. 8. som endast handlar om nya uppgårder. Abbot Johannes i Nydala Kloster nämner ock culturas novas in Skiärstöröd, hvilka Klosters sig tilhandlat. Des Bref här om daterat A. D. MCCC quarto decimo die bestz Aghata virginis finnes i Nydala Klosters bok i Antiquitets-Archivum.
- (2) Magnus Ladulåses Testamente år 1285. Pro istorum omnium solutione in Westgotia tam ecclesiæ Cathedrali quam aliis locis assignamus monetam Scarensem, in Ostgotia monetam Sathercopiæ, Skæppingiæ & Junæcopiæ. In diocesi Strengnensi, Nicopiæ & Orabro in Svecia vero & Finlandia monetam in Upsala & Arosia deputamus.
- (3) Tre af dessa Bracteat-Rynt med et gammalmodigt 2, äro meddelsta af Hof-Predikanten och Lektoren i Götteborg Doctor Wallenstråle. Efter bemålte H. Wallenstråles berättelse uti bref af den 29 Dec. 1760. intygga, at de äro fundne 1758 i Fesibergs Sökn en half mil från Götteborg.
- (4) Uti et gammalt Kalendarium Oeconomicum för Linköpings Biskops Stet wid slutet af Juli månad står följande mening: „I Löödse lidp Bagga fisk om Laurentii.
- (5) Brefsret finnes i Örnshjelms Diplomatarium T. 5 p. 173 af Originaler; det slutas sålunda: Nos Andreas Alsloensis XL dies, Nos Arno Stavangrensis XL dies, Nos Naruo Biergenis XL dies, Nos Jarundas.

Rikets till Hamarens XL dies, Nos Dolfphinus Orcadensis XL dies de injunctis eis
stånd från poenitentis misericorditer relaxamus. Datum Luthos anno Domini
1250. till MCCI.XXXVI VI Idus Julii.

1300. (6) 8. C. 4. §. Biark. R. „De mogho mæn almunnilighd hwarstat tidpa ee
mæn marknadin ständer, swa sum fran Pilsdaghum of til Martins-
månu.

(7) Så wäl R. Magnus Laduläses Bref, som flera hitörande omständiga
heter kunna lösas uti et Academiskt arbete af Joh. Rogberg utgivet i
Lund 1763 de Ottingia Berga, Berga Otting s. 22, 24.

(8) Swebilius de Colmaria Ups. 1717 under J. Wallerius p. 19.

(9) Jfr. Gottlands Stads-Lag 2 B. 34. C. s. 44. 3 B. d. C. 15. sid.
62. m. m.

§. 16.

Enskilda hushållningen omvärlade nu som eljest emellan åker-
bruk, fiskeri och andra wanliga hushålls-slögder. Gafst med
höfkar eller Gafkar måtte ännu hafwa warit allmän, emedan då
stadgas i Wästgötha-Lagen, huru man borde förhålla sig, när
man funnit en annors höf, så at Gafst-Gakten, som nu hos oss
är sällsynt tidsfördrif, torde hafwa warit denna tiden i bruk hos
sielfwa allmogen (1). Wi-Gafst omtalas ock i denna tidens hand-
lingar, fast, kan hända, man intet wet hwad därmed bör för-
stås, ty at finna Wi i skogen, kan wäl intet kallas Gafst (2). At
Helsingland war namnkunnigt för wäfnad, kan slutas af R. Bir-
gers Stadga af 1297; häröf är handlade tilförne. Ralkbränne-
ri och Tegellageri äro ock i Sverige skäligen gamla, så at man
kan, utan at särdeles bedraga sig, födra dessa slögder til detta tides
hwarf (3). Af rikdom och wälmåga föddes gemenligen wällesnad
och öfwerflöd, hwilka ock, när de intet lämpas med höf och för-
stånd, ledsaga en menighet ganska tydeligt til en tårande fattig-
dom och sitt förra intet. Öfwerflödet har ock under dessa semtio
år stigat til en owanlig högd, efter tidernas beskaffenhet. I syn-
nerhet har et öfwerdrifwet slöferi wisat sig wid Bröllof, Wras-
ningar och andra sådana onödiga högtideligheter. Wid R. Bir-
gers Bröllof talas om Kirsebrank, rödt och hwitt Win, som i
ymnighet inskänktes (4). Detta kan intet hållas hwarken förun-
derligt eller otroligt, ty man finner utländska Winer wara införda
i stora partier både til Wisby och andra städer. Ej heller är det

det underligt, at et fat hvitt Vin, et fat rødt Vin från Rochelle Rikens ill.
 och et fat Rhenskt Vin köptes til Birger Vehrsons begrafning stånd från
 1228, och at 234 mark wid pass eller 1100 Daler Eilfver 1250. til
 mynt användes på Speceriers inköpande; men efter ribens pris 1300.
 ser, då 90 skålpund Wandlar köptes för sex mark, kan man nog
 finna, at man samlat wid sådana tillfällen en otrolig hop männi-
 skor (5). Hvilket ännu blifwer tydligare, när man jämför
 Stadgan af år 1345, uti hvilken föreskrifves et visst antal gäs-
 ter wid Bröllop, Kyrkogångs-dal och Begräfningar. Til följe
 af denna Förordning war lofgifwit at bjuda til et sådant gäster-
 bud en Biskop med sina Kanikar, 2 Kanikar utom des, åtta
 Riddare, fyratio af wapn och tjugu Bönder, hvilka alle woro
 berättigade, at infinna sig med så stort följe, som Stadgan af
 1344 innehåller, en Biskop nämligen med 30 hästar, en Ridda-
 re utom Rådet med 8 hästar, en Ewen af wapn med 6 hästar,
 och andre med 3 hästar: Ty på denna räkning war antalet af
 gäster afwen efter Lagens Föreskrift med Herrar och betjenter in-
 mer 400 personer. Eäsom en särdeles måttelighet förordnas i
 Gottlands Stadslag, at man wid bröllop intet måtte hafwa mer
 än fyratio fat, och som två personer woro om hwart fat, blifs
 mer lifwål antalet af gäster öfwer 80 personer, ty Präster, Pres-
 later, Brudfrämlor och betjenter woro intet räknade. Således in-
 stränktes hyppighet i dessa fordnade tider, at et orimligt öfwerflöd
 löste i sielfwa måtteligheten. Men då man talar om tidens dår-
 skaper, bör man intet förtiga en ganska hederlig Stadga, som på
 Gottland war införd, då man aflade all slags gästebud wid be-
 grafningar och i det stället gaf kläder och skor åt Eofnens
 fattiga.

- (1) 13 Kl. Rådman B. Daz. „Hitter madher höla a skoogi finom elde
 a almänningi, binder warplä am fäter, eigh wa annar borttala.“
 (2) Uti et Brev, som Abboten uti Rydala Kloster utgifwit 1268 in
 Anna Epiphaniæ, affär han en gård i Siwårnith tillika med venotio a-
 pum och animalium. Uti 39 Cap. Bygn. B. Kl. förbjudes at gå med
 bland eller Biskari i annars skog, där förbjudes ock at sätta skruf för
 El uti sin egen skog. Alla dessa hushålls-grep synas nu för tiden wara
 på de flesta ställen förlorade.
 (3) Uti 46 Cap. 2 Boken Gottlands Stadslag s. 50 talas om Kallstens
 utdrande. Så wäl om Tegel-lageri som Kall finnes denna påminnelse
 uti

Rikets til-
stånd från
1450 til
1500.

utt Kalendarium Oeconomicum Lincopense wid början af April. Leet la-
sta tegelleer, . . . laath Kallmykare slopa kall, och wid September må-
nad, laath kasta leer til Tegkladuna.

(4) Rinnfrånkan s. 58.

(5) Hos Peringsköld Mon. Uller. s. 89 förekommer en förteckning på
hward som köptes til Birger Pehrsons begrafsning, där ontalas en Lage-
na vini albi för 4 mark, en Lageni vini rubei för 12 mark och en La-
gena vini Rinenensis för ätta mark. Sjelfwa priset visar at det intet kan
vara Glastor, utan Vin, Tunnor eller Kat; där nämnas ock på samma
ställe III Lagenæ halecis för 6 mark och 6 öre, så at med Lagenæ intet
kan förstås mindre än Tunnor, och talar Da Cange om Lagenæ så stora
at folk kunde gömmas i dem.

§. 17.

Yppighet i
mat.
och dryck.

Emot öfwerflödet i gästerns bjudande swarade yppighet i mat,
dryck och kläder. Wid K. Birgers Bröllop instänktes öl, mjöd,
kirsedrank och win, som nämnt är. Öl och mjöd äro urgamla
Svenska drycker, och infördes utom des i fordnä dagar mycket
dyft öl. Kirsedrank tillagades af Kirsbär, dock lär det intet
hafwa varit Kirsbärs-Win, utan snarare et Kirsbärs-watt (1).
De kryddor man brukat wid Birger Pehrsons begrafsning, woro
Safran, Eumin, Ingfära, Paradis-Kierner, Canel, Galanga,
Anis, Rugin, Mandel, Risgryn, Olia, Humle, Pors och Soc-
ker. I synnerhet förtärde man wid detta tillfälle en ställig mye-
kenhet Mandlar och Risgryn, emedan man behöft nittio Ekål-
pund af det förra och et hundrade fem af det senare slaget. Pris-
set på Risgryn war nog drägeligt, emedan man köpt hela den
nämnda posten för 3 mark och 6 öre (2). Det man aldrumint
i vår tid skulle komma ut med i sådana omständigheter war
Socker, ty wid hela denna utfärds öfwerflöd har man intet be-
höft mer än fyra stälspund. Syltsaker och senkt funnas intet up-
räknade, emedan man til öfwentryes funnat af eget förråd ställa
dem, och således intet behöft köpa (3). Ibland denna tidens
präktigare tyger eller kläder woro Valdakin, Bliant, Eyndal,
Sänkt, Pell, Scharlakän och mera dylikt. Om man intet skul-
le kunna til alla delar förklara, hward dessa konstiga tyger och
namn betefna, torde det kunna ursäktas, emedan man näppeligen
wil påtaga sig at uttyda, hward våra nu för tiden brukeliga ty-
ger

ger beteckna. Valbakin och Sänkt lyfte utan tvifwel af inwäskt guld och silfver (4). Syndal torde wara Last (5), Blyant till afwenyrs Pils eller Camet (6): och slöfde man med sådana warer på et besynnerligt sätt wold K. Birgers Bröllop, emedan man brukade afwen Valbakin och Blyant til handträcke och Schabrach på hästarna (7). Et annat slags tyg brukade man ock, som man kallade Hedenstycke, til afwenyrs torde det hafwa varit Turkiska Tapeter (8), ty man ansåg Turkar denna tiden som Hedningar. Et annat slags tyg war ock i moden, som hade namn af Walmog, hwilket förmodeligen varit nog präktigt, efter det stänktes af Härtiginnan Ingeborg at lägga öfwer Härtig Eriks graf wid stora Fester. Måschakar, Kapper och annan Kyrko-skrud af samma tyg förärdes ock af samma Härtiginna, men jag wet därför intet hwad för slags tyg härmed förstås (9). Gull- och Silfverband woro ock nog allmänna denna tiden. Detta ansör man intet såsom någon besynnerlig heder för våra försäder, hwilka man annars plägar berömma för en adel insalldighet eller simpliciter. Om detta loford har grund, bör man äminstone intet söka bewis därpå hwarken under Magnus Ladulås eller den därpå följande tiden. Efter utseende lär Ewenska folket varit sig i alla tider likt, eller rättare sagdt, likt alla andra uphöfsade folkslag, som altid inblandat yppighet med inbördes tråtor, afwund och oenighet, när tidens omständigheter sådane kunnat råla. En wäl uträknad kloshet och moget förstånd äro altid sällsynta egenskaper. Lyckligt land, där dessa förtjenster äro terade hos de Regerande. En och annan här och där förnuftig männiffja kan intet uträdda något särdeles med sit exempel til det allmännas förbättring och wälstånd.

(1) Kalendar. Oeconom. Linkopense wid Augusti månad:., Laet splta Kirsebär. It. forwarä ath minso i tönna särga til Kirsebrant. It. Laet saba Laagen medh succer oc neglifor. Wid detta Kalendarium bör man litwål göra den påminnelse, at det intet lär wara äldre än femtonde århundrad, det bewisar ändå gamla brunt och sedwånjor. Uti 6. Bl. K. S. B. A. Manna. Pagen stadgas, at wan borde tiunda af Humlegårdar, men ej af Kierrum, och torde med Kierrum förstås Kirsebärs haagar, hwilka varit mera bekanta i fornda dagar än nu. Jfr. Hre Glofkar. T. 1. p. 1066. Det en utländskt Rörfattare anmärkt, at han intet sedt Kirsebärs Trä i Ewerige utan i Dorslensons Trädgård, torde dock

Wästs til-
från från
1250 till
1300.

dock wara sant, emedan han til äfwenlys wittnar ossena, om det han
sielf sedt. Denna Frukt har kunnat wara ynnigare på et ställe och säll-
syntare på et annat.

(2) *Peringsköld Mon. Uller. s. 89.* De här förekommande frödder äro til
äldre delen belanta. *Paradis-Räpnar*, grana *Paradisi*, låra wara häm-
tade från *Asien* och *Canaan*s land, ty där växte et trä, som kallades
Paradisus. *Jacobus de Vitriaco Hist. Orient. L. 3* beskriwer det: Sunt
ibi arbores, quæ dicuntur *Paradisi*, habentes folia unius cubiti longa &
medii lata, ferentes poma oblonga & in uno ramusculo centum sese tan-
gentia & melleum saporem habentia. *Da Cange* ordet *Paradisus* af *Be-*
nediktinernas Utlag 1739. *Galanga* är en *Indisk* rot, brukades i stället
för peppar. *Jfr. Savari Dictionaire Oeconomique.* Man har förklarat
Mirtus på detta stället med *Pors*, efter det stilles från *Huule*, som här
kallas *humulus*.

(3) Såsom något besynnerligt kan märkas, at uti det nämnda *Kalendari-*
um Oeconomicum finnes denna anmärkning under *Julii* månad: „*Haat*
sylda walnötter förän träet växer i thet. Äfwen denna lilla påminnel-
se torde wisa, at man i allmänhet intet har rätt begrep om våra gam-
la tider.

(4) Hvad *Sänkt* bethder förklarar *Manus Radulås* sielf uti sitt *Testamente*
af år 1285, då han testamenterar til *Grämnarna* i *Stockholm* *Casul-*
am aurifrigiatam tillam opere plumario, quod vulgo dicitur *Sänkt*.
Det war således et guldborderadt tyg. Om *Baldakin* har man tal-
tillsörat.

[5] Man har tagit anledning at förklara *Syndal* genom *Tast* af *Monasti-*
cum Anglicanum hos *Da Cange*, hwar dessa ord förekomma: *Capis ni-*
gris cum capitiis de Sindone vel *Tassata* utuntur.

[6] *Wära Rörsläders Blyant* torde wara et och det samma med *Bliandum*,
Blialdum och *Blisaldum* hos medeltidens *Stribenter*, och är emellan *Blisau-*
dum och *Plys* mycket liten skillnad. Sammet kallas eljest *Velutum*, och
war ibland andra tyger, som *Härtiginnan Ingeborg* gaf til *Uppsala Dom-*
Kyrka et omhänge af Sammet: *Antependium de veluto blauco & glauco*
torum stratum clypeis argenteis deauratis, *Peringsköld Mon. Uller. s. 58*,
där nämnas och *Stuka de panno aureo*, *Gyllenslycke*.

[7] *Rimfröniskan s. 58.* då *R. Birgers Bröllop* beskrifwes.

Of war itheras Bröllops, Alldhi
Af Baldakin och Blyant.
Ther med löste Lefare sin pant.
Ther war mangin Ärligen Råd
Som latho ther itheras Jres förtäckt
Af Baldakin of Syndal.

uti *Härtig Eril Wänsons Sigill* hos *Peringsköld* *Attar. tal s. 76* ser
man en sådan utprälad häst i sin fulla ståt.

- (8) Hedenstycke nämnes uti Beskrifningen på Birger Wehrsons begrafning. Rikets til-
 (9) uti Gdwæctningen på de gifwor som Hærtiginnan Ingeborg skänkt til stånd ifrån
 Upsala Domkyrka, hos Scheffer ad Chronicon Episcoporum p. 151. och 1250 til
 hos Peringsköld Mon. Ulleråk. s. 38, nämnes casula, Dalmatica & sub- 1300.
 tile cum duabus cappis, omnia de papauere, och duo panni de papauere
 ad ponendum super sepulcrum in solempnitatibus. Da Cange har äfwen
 af Scheffer anført dessa panni de papauere, dock utan at förklara, hvad
 det war, och Benedictinerne uti sina tilförlningar tilfö äfwen sin okunnig-
 het. Plinius L. 8. C. 48. talar om Vestes papaveratæ, men man är li-
 ka flol, ty man wet ej heller, hvad de betyda. Vossius menar, at det
 war et slags kosteligt Linne, Salmatius har en annan tanka och Hardouin
 åter en annan. Men mening och gifning blir det, och ingen ting mer.

§. 18.

När en Prins het Junker och en Prinsessa Jomfru, kan
 man nog finna, at den inritade äfwerliden intet sträckt sig til Tit-
 lar, så at sänre folk, som ock har sin högfärd, måtte warit illa
 utfälde, om de intet warit nöjde med sina Dop-namn. När
 ingen uti publike Handlingar fick heta Herre, utan Riddare, icke
 en gång de, som sutto i Konungens Råd, war det en sällsynt he-
 der, at kallas Fru. De andelige hade likwål den lyckan at kal-
 las Herre och Fru, änskönt de annars intet woro så storläskade:
 dock wacklade Titlarna äfwen hos dem, och har Abbedisjan i Cla-
 ra Kloster Enster Brigitta Magnusa-Doter den orwanliga äran,
 at kallas hederlig Moder och wälborna Jomfru (1). Men de He-
 ders- och Åre-namn, som gifwas uti publike Åter, äro under-
 stundom stilsaktige från de, som wanka i dagligt sällskap, och här-
 utinnan torde man hafwa sådt någon ersättning, som man ock
 finner, det Borgare-Döttrar från Lund äro kallade Domicele,
 hwilket Åre-namn war förbehållet åt Prinsessor och de förnämsta
 i Landet (2). Men man länmar de gamlas Titlar. Deras
 wanliga tidsfördrif och lustbarheter bestodo förnämligast uti dans
 och lek, då som i senare tider. Gamla sedwänjan, som ännu i Bon-
 de-gästebud är bibehållen, då somlige äta och somlige dansa,
 blef ock i aft tagen i Konung Waldemars Bröllop (3). Af spel
 har Schach i synnerhet warit i aktning, hwilket ock ansågs för en
 af tidens Adeltiga öfningar. Med Schach roade sig Drottning
 Sophia i Ramundaboda, när Hennes Herrs R. Waldemars
 trof.

Tids, för-
drif-

Rikets till troppar kleswo wid Hofwa af Hårtig Magnus slagne och stin-
 stånd från grade. Edermera när Arke-Biskopens Faring från Lund i
 1250 till De. Margaretas tid wardt-plundradt af Hollstienarna, summes dät
 1300. utom Arke-Biskopskruden och böcker, äfwen et wackernt antal
 af Schach-spel, så at detta tidsfördrif warit idladt både af andeli-
 ga och metidsliga (4). Man har ock sumnit ibland de böcker, som
 tilhört Wadstena Kloster, en hel afhandling om Schach-spel, hwil-
 ken egenteligen är författad til Herrarnas tjenst af Abels-Edån-
 det (5). Därning eller Brådspel war äfwen i bruk, dock före-
 kommer det merendels i gamla handlingar, såsom et förbudet tids-
 fördrif. Icke destomindre war det tillåtet, då det stedd med
 måtta och wid Hofwet, innan Konungen budit god wett. Un-
 derstod sig någon sedermera härmed förspilla sin tid och egendom,
 straffades han med sju dagars fängelse på wain och bröd, eller
 ock hårdare efter Personens stånd och wilkor, ej heller fick någon
 förspela mera penningar än han hade hos sig (6). I gamla
 Etads-Lagen har man behagat införa Doblare-Balken såsom
 Bihang til Tjuswa-Balken. Kan hända det war intet så illa
 tänkt. Grimark låg under samma plikt, som dobbel, och torde
 hafwa warit et slags Lotteri eller wågspel, som äfwen med ri-
 dande kunde utöfwas, och torde til äfwen tyrs warit enspildta
 Tornerspel, som för winning anställdes. Rort woro intet bruka-
 liga hwarcken här eller utomlands, de äro en Franssyt upfinning
 af fjortonde århundrade. Det måst gymnade och hedrande tids-
 fördrif war likwål Tornerspel, uti hwilket Rikets förnämre ung-
 dom i synnerhet wisade sin styrka, stickelighet och wighet. Rort
 war wäl något halsbrytande, men den war likwål intet utan nyt-
 ta; emedan icke allenast kroppen hårdades därigenom, utan man
 upammades tillika och uplärdes i Ridkonsten, som lär altid wara gan-
 ska oungängelig för en Officer, men då så mycket ounbärligare, som den
 tunga Järn- och Etål-rustningen hade warit odrägelig, så fram-
 man intet tilförne warit wand därwid, hwilken wana oförnekeli-
 gen förwårswades genom Tormeringarna. Och såsom altid män-
 ga åskådare af bägge Könen, högre och lägre, woro närvarande,
 war upmuntran så mycket större och råslandet mera lifaktigt.

(1) Oluf Ragnwaldsons Bref af år 1433 hos Norberg Clara Winne s. 16.

(2) Monumenta Scanenica V. 2. p. 72. An. D. MCCCXV obiit Domicella
 Christina filia Ubbonis Cuius Lundensis.

(3)

(3) Rimkrönikan s. 31.

Alta ther the drucko of ato
 Ther war dyfter of bohord
 Dants of leet of sager ord. m. m.

Rikets til-
 stånd ifrån
 1250 til
 1300.

(4) Chronicon-Holsatiae hos G. G. Leibnitz Accessiones Historiae C. 36. p. 95. Ex quorum una Archiepiscopi Lundensis a piratis Kylonensibus fuit deducta, in qua naui fuerunt multae cistae cum vestibus pretiosissimis & ornamenta Archiepiscopalis, scilicet mitra, baculus, missalia, balsamum, lapides pretiosi, biblia & libri & multi ludi Schackii.

(5) Uti den förteckning, som Hr. Biskop Erik Benzeliuss uppsatt öfver de handskrefna böcker, som äro i Upsala Bibliothek N. 26. 4:to förefom-
 mer följande: Super ludo Sacchorum Tractatus. Början är sådan: Multo-
 rum fratrum Ordinis mei [sc. Prædicatorum] & diuersorum secularium
 precibus persuasus &c. Slutet: Hunc autem libellum ad honorem & so-
 latium nobilium & maxime litterarum scientiam Ego frater Jacobus de Ce-
 solis ordinis Prædicatorum minimus composui & ad hunc finem perduxi,
 donante illo, a quo descendit omne datum optimum & omne bonum per-
 fectum, Deo gratias & gloria in secula seculorum. Explicit libellus uti-
 litatis & solatii qui intulatur de moribus hominum & officiis Nobilium
 super ludo Sacchorum. På första Pergaments-bladen war denna anmärk-
 ning: An. Domini MCDXVI Ego frater Thorinus istum librum partim
 scripsi partim scribi feci in Constantia tempore Concilii generalis - - &
 pertinet ad monasterium Sanctæ Brigittæ in Wazrena. Sjelfwa handskref-
 na förteckningen är mig benäget meddelad af min värda Åmbets Bro-
 der Doctor Carl Jesper Benzeliuss.

(6) Magnus Erikssons Gårds-rätt 1319, §. 8. wid Bjärköa Rätten. Fri-
 mark förbjudes i samma Gårds-rätt 9. §.

§. 19.

Någon början till dessa öfningar torde till äfventyrs wara
 gjord af Kesar Henrik Fogelångare i tionde århundrad (1). Tornerspel.
 Men rätta uphöfsmannen är wäl Godefroi de Preulli från An-
 jou, som blef slagen 1066 (2). Wid slutet af XII hundrad
 kommo de till England, och under K. Magnuss Ladulås blefwo de
 allmänna i Sverige. Första gången, i Swenska skrifter, näm-
 nes Tornei under Erik Låspe, men det lär snarare wara et insfall
 af Författaren till Rimkrönikan än en Historisk berättelse. Jefe
 desto mindre torde de fordnå sigill, som föreställa de förnåmde Her-
 rar till häst, med full rustning, wara en äminnelse af Tornerins
 gar.

Rikets tilgarna, och är Birger Brosa den förste som visar sig på detta sätt
 ständ från i Swenska Handlingar. Så mycket som Torneringar varit i
 1250 til
 1300.
 de werldsligas smak, så mycket misshagade de det andeliga samhället,
 hvarföre och uti Lateranensiska mötet 1139 fastställdes, at den
 som satte lifwet til uti denna wädeliga öfning, intet skulle få be-
 grafwas i Kyrko-gården med de annars brukeliga Ceremonier (3).
 Ja man war så upretad emot dem, at man ansåg som et otwif-
 welaktigt Samwets-mål, at sådana hellsfplingar foro utan frus
 til helwites (4). Sådana hotelser affröckte likwäl intet de werld-
 sliga, och icke en gång den annars stora Klerikvannen Magnus
 Ladulås. Wid sådana tillfällen woro Ridbarne eller Ränparne
 utprälade efter behag på många sätt, och kan man intet twifla,
 at ju många af de förändringar och prydnigar, som finnas i
 gamla Adelige Wapn, hafwa sina uprinnelser från Torneringarna.
 Hårtig Erik Månson visar sig uti sin fullkomliga Tornerdrägt uti
 Sigillet, sittande til häst med Skölden hängande öfwer wänstra
 armen och Lants med Fana i högra handen, samt en hjälm på
 hufwudet, som war omgifwen med tolf Fanor. På Skölden,
 Fanorna och hästen, ser man Lejonet som Folkungaryas Skilje- eller
 Tornerspel. Sköldemärke (5). När flere af en släkt wid et sådant spel insun-
 no sig, hafwa de til skilnad utzirat Skölden stundom med olika
 färgor, stundom med andra skiljetecken. Gemenligen woro inga
 belaktige i dessa farliga lustbarheter, utan de, som woro af förhåm-
 börd, fördenskuib ställdes deras Sköldar til granskning längs at
 skranket, som omgaf Rännarbanen, och för denna ordsak förestäl-
 las Sköldarna i gamla Sigillen merendels litande; understundom
 uppehöllos Sköldarne dels af Berjenter, dels af andra Figurer,
 och härifrån hafwa Sköldhållarne sit ursprung. Man gaf tecken
 til samlingen genom horn och Trompeter, och däraf har man
 tagit sig tillfälle, at sätta sådana horn med munstycke på Hjelmars-
 na, til bewis och äminnelse, at släkten varit Tornerwärdig. Men
 detta kan wara nog så wäl om Torneringar, som om den wärfan
 de hade på Adelige Wapn: det öfriga lemnas til dem, hvars
 syfta det är at med allwar och redighet utföra Wapn-konsten.

(1) Så wäl Rixner uti sin Turnerbuch, som Franc. Modius uti Ponde-
 triumphales, göra dessa exercitier äldre, men at hos dessa Herrar litet bewi-
 set och mycken wilt inslutit, medgifwes af alla. Men därföre neta in-
 tet

ett, at in någon Rigt. öfving funnat wara brukelig långt förut, så at Rikets till-
 sjelfwa Ludus Troyanus, som hos de Romare varit wanlig, kan basira stånd från
 gifmit någon anledning därtill. 125. til

(2) Chronicon Turonense: Anno 1066. Gaufridus de Prullinco, qui Tor- 1309.
 neamenta invenit, apud Andegavum occiditur.

(3) Concilium Lateranense A. 1139. C. 14. Detestabiles autem illas nundi-
 nas vel ferias, in quibus milites ex condicio convenire solent, & ad osten-
 tationem virium suarum & audacia temeritate congregiuntur, unde mortes
 hominum & animarum pericula saepe proveniant, omnino fieri interdicti-
 mus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poscenti
 poenitentia & viaticum non negetur, ecclesiastica tamen careat sepultura.

(4) Caesarinus från Heisterbach, som skref i början af 13 århundrad, hos
 Du Change ordet Torneamentum p. 140. De his vero, qui in Tornea-
 mentis cadunt, nulla quæstio, quin vadant ad inferos, si non fuerint ad-
 juri beneficio contritionis.

(5) Afritningen af H. Erik's Sigill kan ses hos Peringsköld så väl uti
 des Attartal, som Monumenta Ullerakerensia.

§. 20.

De anstalter man fordom i aft tagit til Rikets försvar blef försvars-
 wo annu bibehållne, och allmänna ledingar påböds nu som för, merket och
 när det behöfdes, men här om är talt i första delen. Til Landets Rigs-
 widare beräkning hade man nu begynt at anlägga Stott och Fäst-
 ningar så väl wid gränssorterna som in uti Landet. Om Ta-
 wasteborg, Wiborg och Landskrona är talt i det föregående.
 Stockholms Stott, Nyköping, Åkersvold och Gallaqvisst äro ock
 omrörde. Åbo Stott nämnes wid år 1308, och torde det varit
 mycket äldre, fast ingen ring om des första början kan an-
 prisas. Wid samma tid nämnes ock Löödse Stott, Borgholm på Öland
 och Calmar (1). Dese woro befäste med Murar och Torn el-
 ler Barfrid, som de då kallades. Efter tidens Fästnings-
 Konst wärderades Stottets styrka efter Tornens och winklarnas mycken-
 het, emedan man därifrån med säkerhet kunde oroa den annalkan-
 de fienden (2). Til så mycket mera styrka för hufvud-muren
 upfördes widare en yttermur och mellan-rummet fylldes med jord,
 til at dermed förswaga Stenkastarnas wärkan. Omliggande Landet
 war anslaget til besätningens underhåll, och hwar Bonde skulle
 anskaffa årligen fyra skäppor eller spann Korn, fyra pund Smör,
 byr

Witels til-
låne från
1250 til
1300.

hwarit Skerpslag ätta mark penningar, ätta Bønder et laß hō, och två Bønder et laß wed om winteren och lika så mycket om sommaren (3). Dessa Borgar woro nästan odöfvervinneliga, då de med tillräckligt manskap och lifsmedel woro försedde. Dock hade man i brist på Krut andra uppfinningar til at oroa de belägrade, ty man brukade Stenkastare eller Blidor, hwarmed så wäl Folket som Hwalf och Murar mycket skadades. Blidor omkallas i Konunga-styrelsen, och så fraunt Boken warit författad af Thorkel Rimefon som någre mena, har man tydligt bewis, at de denna tiden woro bekanta, hwilket är så mycket troligare, som man långt förut betjent sig därpå i Dannemark. Man finner ock et annat slags Stormwårk, som man kallade Ratt [Cattus,] och war innet annat än et upprimrat Korn, stådt på rullar eller hjul, som fördes til Muren; hwarigenom de belägrade kunde i lika högd med Muren dels bestjuta dels bestorma de belägrade: men denna Konst finnes innet wara brukad i Sverige, förän i början af Drottning Margaretas Regimente (4). Försvars-Wapn wid belägringar, utom de wanliga, Wårer nämligen, Sackar, Pilar och Spjut woro Stör och Sten. Fält-Kriqshåren undergick en stor förändring genom införandet af järnklädda Ryttieriet, men widare kunskap om deras wåningar, ordning och rörelser har man innet. Wid förestående träffingar brukade man ock under tiden genom tjenliga tal upmuntra de fäktande. Tidoböckerne hafwa förwarat et sådant tal, som K. Swerre i Norrige haft wid et sådant tilfälle. Han förestälde sina Soldater et samråd, som en Bønde haft med sin Son, då han skulle gå i fält. Fadren bad Sonen wara munter och dristig och påminna sig, det ryktet och hedren är långwarigare än lifwet. Därpå frågar han sin Son, hwad han wille göra, om han wiste förut at han skulle stupas i slaget: Sonen svarar, at han då skulle aldeles oförskräckt anfälla fienden, och med all makt nebergöra alt hwad som stode honom emot. An om någon kunde försäkra dig, at du med lifwet skulle komma utur slaget, säger Fadren; då wore all fruktan öfverdig, yttrar sig Sonen; och jag skulle med kraft och oförskräckt hjerta gå emot fienden: Nå wäl min Son, erindrar Fadren, endera måste nu se, war fördensful wid godt och muntert mod, att de förut afstude och beslutade, den ofega döte innet, den sega kan

kan ingen ting rådda, värsta fall är i flykten (5). Med sådana anstalter och sådant sunnelag war wäl Segren alltid öwrig, i men-<sup>Rikets all-
ständ från
1250. till
1300.</sup> hedren icke destomindre alltid örwiswelaktig: och man hade funnat med fullkomlig trygghet, och utan särdeles fruktan för misförfä-
ma Grannar arbeta på Rätts upkomst, förbättra det som på-
begynt war, och rätta det som war i olag, om man ej genont
de alt för maktiga Härrigarne gjort alla goda anstalter til intet.
Wisa Stats-fel äro sådana, at det blifwer orimneligt och dår-
aktigt at hoppas bättre tider, då man begärdt et enda sådant fel,
och antingen intet wäl eller intet kan bota't. Eä fordras under-
stundom långliga tiders försarenhet, innan man kan blifwa öfwer-
tygad öfwer om örwiswelaktiga sanningar.

- (1) Kalmar, Borgholm, Åbo, Lamsåtehus och Wiborgs Slott nämnas
uti R. Birgers förskrifning 1308. Se Hadorphs Bihang til Rimkröni-
kan s. 2. 3. Eddese och Årewolds Slott m. m. omtalas uti Härtiga-
na Erik och Waldemars hafda byte 1315. s. 9. Skara hus ömröres
i Rimkrönikan s. 134, och torde til öfwenlyst hafta varit det samma
som Gålaöwsi.
- (2) Konunga-Styrelsen 7 Cap. 31. §. och följande giffwer någorlunda be-
grepp om denna tidens Rättningss-wärk. Uti 33. §. s. 208. bestämes Rätt-
ningens styrka på detta sätt: "Tås flere slindoborn, wil ålla utställa bor-
gamur hafwer, tås fastare är thet hus til ålla wärn, of tås mere ska-
da ma fa the bade bak of före thet til strida: of tås flere barsfridi tån-
mur hamer iwi ållom portom hornom of wllom, tås fastare är thet hus
til ålla wärn of sikrel." Hr of jordinunnia swa stapadr, at han ma gra-
wa ålla gropa of diupa, of thår innan pala ålla mura med steen ålla
tigel, of är thåt mögelift, tha skal watn leda i ta gropa.
- (3) Magnus Ladulåses Förordning de levandis Oelandorum oneribus AEst-
Litarar. Sveciæ 1721 s. 222. Quilibet bondo quatuor mensuras hordei,
quatuordecim pollicum eo modo, quo vulgariter dicitur mund, quatuor
marcas Lutiri majoris ponderis Oelandiæ hujus, quod vulgariter dicitur
Bisfinan, exhibeant annuatim. Insuper quodlibet Collegium dictum Skiplagh
otto marcas denariorum exhibeant annuatim, computatis in quolibet soli-
do sedecim denariis &c. Detta angick egentligen lefwereringen til Borg-
holms Slott. En dylik författning har förmodeligen varit på andra
ställen, fast därom intet finnes ömrödt i gamla Handlingar.
- (4) Herm. Corner Chronica Novella p. 1168 weid år 1394. Unde instra-
mentum, quod Cartum nominabant, in quo multi erant viri armati appli-
care aggeri sine formidine nitentes &c.

Kyrkans
tillstånd
från 1250.
til 1300.

(5) Detta tal finnes uti R. Sverres Saga. Den som intet har denna gamla Skrift, kan läsa det uti Bartholins Ant. Danicz L. I. Cap. 7. p. 92.

19. Cap.

Om

Kyrkans Tillstånd från år 1250

til 1300.

§. 1.

Den som läser denna tidens Kyrko-Historia, som en Bzovius och flere sådana författat, skulle snart falla på den tanken, at det stod ganska wäl til i Guds Församling, emedan man forföret beständigt at skryta af heliga, som lyfte öfwer alt. Ser man åter på de Mötes-beslut, som tid efter annan utfärdades, finner man bewis af grusweliga misshbruk, som man nåppeligen skulle kunna tro eller föreställa sig. När uti Edniska mötet, af år 1266, talas om Klerker eller Präster, som satte Klerker i fängelse, som slog ihjäl Klerker, som högg armar och ben af Klerker, har man swårt at tro, at man läser en Kyrko-utan Pöshwars-Historia, och det är ej swårt at finna, at då sådana Stadgar woro nödiga, måtte fördärfwet hafwa warit ganska allmänt (1). Inter twiswelsmål är, at ju Lärars ogudaktighet sätter Gudlösheten i full gång hos Ädeltarne, och när Församlingens upsyningsmän wisa mindre ömhet om et Christeligt lefwarne, måste rätta Christendomen mycket förfalla: hwarföre man och denna tiden intet bör i allmänhet wänta annat än andeliga skämsstycken, och stenheliga bedrägerier. Påshwarne, som hade högsta wärden öfwer wästra Församlingen i Europa, woro sig altid lika. Deras förnämsta bekymmer gick ut på Canaans Lands förlossande utur de otrognas händer, och at utrota Kättare. Detta skulle anses för otwifwelsaktigt prof af Christendom, och kan man nog före-

föreställa sig, at de hast fullkomligt afswar med det senare: ty **Kyrkans**
 denna tidens Ridderier, under alla sina andra Willo:Vårer, in- ^{tillstånd}
 blandade alltid bittra klagomål öfwer Påfwarernas och Prästernas ^{från 1250.}
 ogudaktighet. Men man gör dessa stormäktiga Kyrko:Föreståndare ^{til 1300.}
 mycken orätt, om man inbillar sig, at de smickrade sig med
 något hopp om eröfringen af Canaans Land, sedan alla försök alt
 sedan 1090 varit såfånga och fruktdösa. Af alla förstågen so-
 nes K. Ludwigs IX:s från Frankrike hafwa varit måst wälsbetänkt
 och med största försiktighet antagdt. Han reser med en mäktig
 Krigshär til Österlanden år 1248, och ämnar begynna sina eröf-
 ringar med Egypten. Med mycken widskjeddelse hade han icke
 destomindre stora Kungliga egenskaper: han war tapper, hushåll-
 lare, modig och rådig. Damietta blef intagen; men då han war
 i begrep, at angripa Cairo, och hans troppar genom sjukdom blif-
 wit förswagade, blef han 1250 med de utmattade öfwerleswor
 af Krigshären af de ochristna til fånga tagen. Ludwig den IX löste
 sig från fångenskapen med 8000 mark Gull, och uppehöll sig se-
 dernera i Canaans Land til 1254, då han wände tillbaka med
 heder, om man så behagar, men utan någon nytta hwarcken för
 de Christna i förlofswade landet eller för sitt eget Rike. Genom
 K. Ludwigs olycka förgick lusten för dessa Kors:därskaper hos de
 werldslige Herrarna. Men helige Fadren i Rom hade imedertid
 kignat sig af en ganska hårlig sförd, då han under påskaf af he-
 liga Krigen hade insamlat otroliga skatter från alla underliggande
 Konunga:Riken. Han kunde fördenksul inter bringa öfwer sitt
 Påfsweliga samwete, at låta en så inbräktig yra aldeles afstadna.
 Påfwen Gregorius den X til märkets krafftigare befrämjande sam-
 mankallar då et allmänt Kyrko:Wdte, som skulle hållas i Lion i ^{Wdte i}
 Frankrike år 1274 (2), uti hwilket först och främst skulle hand- ^{Lion 1274.}
 las om Canaans Lands intagande, sedan om Romerska och Gre-
 kiska Kyrkans förening, och ändteligen om sedernas förbättring.
 Til detta märkwärdiga Kyrko:Wdte insann sig et ganska stort
 antal af Biskopar, Abbotar, Probstar m. m. så at någre utsätta
 de församlade Prelater och Klerker til siuhundrade personer. Ef-
 ter wanligheten wet man inret, hwilka varit från Sverige de-
 puterade til detta andeliga sammanträde, dock har Arke:diaknen
 Solke från Upsala förmodeligen varit närvarande, hwarom
 Sw. K. 3. 2. Del. fram-

Kyrkans
tillstånd
från 1250.
till 1300.

framdeles vidare nämnas skal. Huru sedernas förbättring blifvit verkställd genom denna ypperliga församling af Kyrkans wärdiga Fäder, wet man warfeliggen intet. Det är allena bekant at Påfwen sielf klagade, det Prelaterna gjorde ända på werlden (3), och måste man tilstå, at man haft hufweliga afftrap ibland Kyrkans förnämsta Ambetsmän. Historie-skrifvarnes intygande kan understundom tillåta inwänningar och undantag, men Påfwen Gregorius X bör man intet misstro, då han talar om sina Ambets-Bröders upförande. Uti et Bref til Biskop Henrik i Lüttich af år 1273 förebrår han honom, at han haft ätskilliga barn både för och sedan han blef Biskop, at han hade en Abbedissa til offentlig frilla, at han uti gästebud uti et helt sällskap tillstådt, at han på två och tjugu månader warit Fader til fiorton barn, at han satt en annan af sina älskarinnor til Abbedissa i et Kloster och äfwen med henne haft barn, och at han på sina gårdar höll en ordentelig Scrail, hwilken han upfylde med Munnor och andra qwinspersoner. Således tog Biskop Henrik i akt sitt kyskhets-löste. Påfwen Gregorius X lär dock haft medlidande med sin Broders swaghet, han warnar fördensful och förmanar, och därmed war det alt (4), men om en Lekman til en liten del i något sådant förset sig, uppretades alla möjliga försöjelser. Förbättring i sederna war fördensful högst nödig. Förreningen emellan Grefiska och Latinska Kyrkan blef beslutad, och denigheten förblef icke bestomindre altid den samma. Men Ca-naans-hjelpen hade des önskeligare framgång, och helige Fadren hade ordsak at wara nögd, då han fick penningar.

- (1) Concilium Colonienfe 1266 C. 31, 32, 33. och uti Concilium Londinense 1268. förbiudes Clerici at bära wärjor och göra bolag med kuffwar C. 4. p. 618 hos Hardouin.
- (2) Kallelse-Brefwet til Erkebiskopen i Nidaros och i Upsala är daterat apud urbem veterem Id. Aprilis anno secundo eller 1273, det är in-fördt af Vastorius uti des Vitis aquilonia p. 181.
- (3) Uti gamla berättelsen om Mådet i Lion, som Bishops utgifwit, finnes denna klagan wara uprepad af Påfwen Gregorius sielf: & inter alia dixit (Papa) quod Prælati sagebant ruere totum mundum.
- (4) Gregorii X:s Bref til Biskop Henrik i Lüttich (Lerdium) af år 1273 är tryckt hos Hardouin in Actis Concilior. T. 7. p. 666, hwar man finner denna Prælat mpedet wårre afmålad än man här welat inrypa.

§. 2.

Korlanc

tilskänd

från 1260
til 1309.

Lionde til

Canaans

lands eröf,

ring m. m.

Til följte af det beslut som blef fattadt i Lion, skulle tiende-
delen af alla andeliga inkomster upbäras til försörwade Lan-
ders angelägenhet och undsättning, och det i sex år, räknade från
Midsommarsdagen 1274. Apostoliska Upbördsmdn affärdades
fördensfull kring hela Christenheten at insamlas penningar (1).
Påfwen lät ock afgå sin Faderliga skrifwelse til Arke-Biskopen
och alla Biskopar i Sverige, at de skulle tillika upmuntra sin
ansettrodda hjord, at på alt möjligt sätt befrämja et så Christe-
ligt wärk och at rycka de heliga orterna ur de otrognas oheliga besitt-
ning, och skulle de förmana sina åhörare, at påtaga sig korset
så wäl i hjertat som på axlen, och hade de at hugna sig af syn-
dernas förlåtelse och ewiga saligheten, antingen de sielswe påtogo sig
at fara til Jerusaleyn, eller legde andra i sitt ställe, eller ock med
sammanskott af sin förmögenhet befördrade så Christeliga affikter.
De skulle ock njuta alla de förmåner, som tillförne uti de allmän-
na Kors-tågen woro förundre. Alle Kors-Farare blefwo då tag-
ne uti G. Wehrs och Romerska Stolens hägn, så at de af ingen
hwarcken sökas eller stämmas kunde, utan woro skyldige at endast
swara för Romerska Stolens begärer. Från alla räntor på up-
lånta Capitaler blefwo de tillika aldeles friskallade, om de dn ge-
nom ed förpliktat sig til deras betalande. Biskoparna lämnades
ock frihet at utsätta ort och ställe, hwar de ärnade hålla sina
Kors-predikningar, och alla, som med andakt afhörde dem, för-
undres 100 dagars aflat för sin påtagda penitents, och hade Bi-
skoparna en fullkomlig frihet at emottaga penningar för alla slags
förseelser efter målens bepröfwade beskaffenhet. Besallningen om
stockars upfattande uti Kyrkorna förnyades tillika, på det de
trogne efter förmögenheten måtte hafwa tillfälle, at uträcka hjälp-
sama händer til detta Christeliga störmärk (2).

- (1) Gregorius X. Circulaire-Bref til Upbörds-Commissarierna och ibland
dem til Bertrand Amalrici, som affärdades til Sverige och Dannemart,
daterat Lugdani decimo secundo Kal. Octobris Pontificatus anno tertio
eller 1274. Cum itaque Sacro generali Concilio nuper congregato
Lugdani decimam omnium Ecclesiasticorum reddituum & proventuum ad
terraz predictaz [Sanctaz] subsidium per sex annos a festo natiuitatis Be-

Kyrkans
tillstånd
från 1250
till 1300.

att Johannis Baptiste transacto novissime, duxerimus concedendam &c.
Brefvet lår ej vara tryckt, och finnes ibland Epist. Gregorii X. P. P.
an. 3. n. 198, communiceradt af Etats-Rådet Langebeck.
(2) Gregorius X. Falconi Upsalensi Archiepiscopo & universis Episcopis
suz Provinciæ Dar. Lugduni XV. Cal. Octobr. anno tertio eller 1274.
Brefvet finnes hos Vastorius p. 182. Han hänförr Brefvet till 1273,
men därutinnan lår vara feladt, ty Gregorius blef wald 1271 den 27
October.

§. 3.

Man har ordsat at tro, det Swenske Prelaternas med lyd-
aktrighet efterkommit heliga Fadrens wijsa i sina Kors-prediknin-
gar. Aminstone har man namn på ärsfulliga, som hårefter på-
togo sig peregrins-sård till Canaans land. Ibland dessa bår
man först påminna sig Biskop Henrik från Linköping, som un-
der resan gjorde sitt Testamente i Marseille i April månad 1283
(1). Uti hans sällskap woro Sinwid Kyrkoherden i Näsiohult,
Heymund Probst i Wisby, Riddaren Olof Gren, och Be-
ro från Husby, hwilka alla woro församlade i Ptolomais eller
Alcon 1283 i Julii månad. Likaledes har en Nils Ubbeson
gjordt sitt Testamente 1286, sedan han påtagit sig korset: 2). Om
K. Magnus Ladulåses Faderbroder Bengt Månson Lagman
i Östergöthland, och dess resa till Förlorwade Lander, har man talt
förut. Dessa och flere andre, som man intet wet namn på, haf-
wa wiiswets utår uti sin andåktiga wålmening trodt sig till alla
delar fullgöra Påswens wålbehag. Man kan dock vara öfwer-
tygad, at de förwårswat sig helige Fadrens wålsignelse i lika mått,
om de med penningar behagat betygga sin andakt, ty nu för ti-
den war detta huswåd-afsigten af detta heliga företagande, och
till detta ändamål affråddades genast Bertrandus Amalrici,
hwilken wid nåst föregående §. nämnes, och war han Påswens
Uppbördsman i Norden, eller rättare sagdt i Swerige och Dan-
nemark, i sin års tid: men sedan han blifwit besordrad till Bi-
skop, kom Hugutio Kyrkoherden i Castellione till Swerige, hwil-
ken tillförne warit Påswelig insamlare i Norrige. Hugutio an-
kom till Swerige med Påswen Honorii IV:s föreskrift till Ma-
gnus Ladulås af år 1285, och kan man nog vara förwårad,
at

Uppbörd till
Canaans
land.

at han af en så lydig. Son blifwit med all wälvilja emottagen (3). Imidlertid hade P. Martinus IV förordnat Biskopen i Westeras at draga försorg om upbörden, hvarsföre och Honorius IV besäcker honom at öfwerlämna de indrifna penningar til den ömsformaste Hugutio (4). Man ser härutaf, at Påfwen intet försummade at utkräfra heliga Landshjelpen, fastän ingen fråga war om någon wärfelig härfärd eller förståg. Sammanskottet war likwäl Hans Helighet lika angeläget och behageligt. Påfwen hade ock tillräckeliga skäl at wara angelägen om denna inkomst, ty han war intet at förakta, emedan summan för fem års tid allena, som utgådt från Emerige i detta äffende, steg åtminstone til 8400 Dal. Emitt i goda penningar (5). Lägger man här til afgiften för Pallium, Servis-penningar och mera dylikt, lde man intet bebraga sig, om man påstår at Apostoliska Skattkam-maren i Rom indragit allenast i Magnus Ladulåses tid ifrån Emerige öfwer en tunna gull, så at Påfweliga Cancellier fick sina Pergaments-lappar skäligen wäl betalta. Men ingen må tro, at dessa utgifter woro de enda, som gingo ur Riket til Öfwerherden och hans underhållwande. Den ene Apostoliske Nuntius efter den andra hedrade landet med sina besök, hwilka alle skulle hafwa sin möda betalt. Påfwens Legat Johannes af Tusculum, som war befullmäktigad til Emerige år 1286 och följande, wisade en särdeles återhållighet, när han lät sig nöja med 70 mark Silfwer om året af Upsala Stift (6). Afstöningar för wisas brott, som intet kunde winnas utan i Rom, Afstats utfärdande, äktenskaps tillåtelse i förbudna lederna, Påfweliga utslag i wärdjade mål och flera sådana ansökingar gäfwos altid tillsälle til nya utgifter från landet och nya inkomster för Påfwiska Stolen; ty i Rom erhöles ingen ting utan penningar, där penningar kunde tagas. K. Waldemars afstöning, som efter all sannolikhet blifwit lämnad något när wid början eller fort för Mötet i Lion, kan ej heller hafwa stedt utan kostnad. Man kan då intet undra, at Riket under en så tårande Gudsdyrkan allt mer och mer utblottades, fast landet i början under floka Regenter intet kände så särdeles tunga böras, och en allmän nöd, som i sådana omständigheter tryckte alla borgeliga samhällen, intet kunde räknas för enflyt. öfver.

Konstans
tillsänd
från 1250
til 1300.

Rorkans
tillstånd
från 1250
til 1300.

- (1) Man har älsnast några afbrutna stycken af Biskop Henrik's Testamente uti Örnshjelms Diplom. Lincopensē T. 3. Bqaynellsen är: In nomine Domini Anno Redemptionis Ejusdem M. CC. LXXXIII. indi. XI tertis Id. Aprilis hora ante tertiam. Notum sit universis tam presentibus quam futuris, quod Nos Henricus de Regno Sveciæ voluit terræ sanctæ - - - ibidem. Et utet, Sigilli nostri appentione muniti ad majorem præcedentium firmitatem *Moffis* in quidam Camera infirmariæ - - - a dicto Domino Episcopo Dominus Rogerius infirmarius, frater Bertrandus Ymberti Manatri - - - Heymundus - - - duo Fratres Prædicatores de Montpels Finhuidas & Olavs & Bero Capellanus de Husby Lincopensis diocesis - - - Guilielmus - - - Provinciæ & Folghalquerii hiis interfui. Qui mandato & rogatu dicti Domini Episcopi - - - scripsi - - - signavi.
- (2) Biskop Henrik's Bref, hwarutaf detta bewises, finnes uti Col. Membran. Lincop. Omnibus præsens scriptum inspecturis Henricus Dei gratia Lincopensis Episcopus salutem in Domino, constare volumus evidenter quod Dominus Finvidus Rector ecclesiæ de Nesholt in nostra præsentia constitutus &c. Ut igitur ista donatio perpetuam obtineat firmitatem subscriptarum personarum sigillis videlicet Domini Heymundi Præpositi Wisbyensis, Domini Olavi militis dicti Gren & Domini Beronis de Husby, qui præsentibus fuerunt, una cum nostro præsentibus litteras voluit communiri. Datum & actum Accon anno Domini MCCLXXXIII. quarto Calendas Augusti. Qui Nicolaus Ubbæson witness debet esse Bref uti Örnshjelms Dipl. T. 7. p. 296. In nomine Patris & filii & Spiritus Sancti Ego Nicolaus Ubbæson iter cruci signatus ad terram Sanctam arripiens &c. Actum anno Dni MCCLXXXVI.
- (3) Honorius Episcopus &c. Carissimo in Christo filio Regi Sveciæ illustri salut. & ap. Bened. &c. Cum itaque dilectum filium Hugotionem Plebanum plebis de Castellione Aretinæ diocesis Capellanum, latorem præsentium, ad regnum Sveciæ pro negotio decimæ, Terræ sanctæ in Regno ipso subventioni concessæ, sumpta de ipsius multiplici bonitate fiducia destinemus, Excellentiam Regiam rogamus & hortamur in Domino, quatenus pro diuina & apostolicæ sedis ac nostra reverentia habeas benignus commendatum &c. Dat. Romæ apud Sanctam Sabinam Kal. Nov. Pontificatus nostri anno primo, 1285. Brefsuet är et af de från Rom öfversända Acter, communiceradt af Langebek. Et annat Bref från samma Påfve daterat Nonis Decembr. samma år til alla trogna, angår en hel hof Florentiniska Rådman, som affändes til Norvegis, Dacia & Suetia uti samma andåktiga Commence.
- (4) Detta beskrives äfven af Honorii IV:s Bref: Honorius Episcopus &c. Venerabili Fratri Episcopo Arusiensi sal. & apost. Benedictionem. Intellecto dudum felicis memoriæ Martinus Papa quartus Prædecessor noster, quod nonnulla de decima & obventionibus aliis in Daciæ & Sveciæ Regnis terræ sanctæ subsidio deputatis collecta fuerant &c. Tibi per suas sub certa forma dedit litteras in mandatis, ut collecta & colligenda inibi

exigere & recipere lapsu temporis non obstante nomine terræ sanctæ su- Rursus
prædictæ curares &c. Dat. Romæ apud S. Sabinam Kalend. Ibris Pont. tilsånd,
nri. an. primo eller 1283. Detta Bref är ock tagit af de från Rom från 1250
afkomna Aelter. til 1300.

(5) Härnäm får man underrättelse att de nu några gånger nämnda Aelter från Rom. Det som hit hör är under denna titel för år 1282. In regnis, Provinciis & terris infra scriptis deputati fuerunt per sedem apostolicam decimarum Collectores, qui inferius nominantur ad colligendam decimam terræ sanctæ subsidio deputatam - - - Item in omnibus partibus Regnorum Daciæ & Suetiæ, Magister Bertrandus Amalrici Canonici Remensis Domini Papæ Capellanus fuit Super-Intendens &c. Sedan Danstæ Upbörden är anförd läser man följande angående Sverige: Item in Regno Suetiæ collectæ sunt in universo ex decima XIV. [m] IV. [c] XXXI. [1443] marchæ & dimidia marcha denariorum de Sueris. Item CCCC. L. Marchæ argenti ad pondus Suetiæ ob - - Episcopo Lincopensi. Item de obventionibus crucis & satisfactionibus & condemnationibus delinquentium ibidem habitæ sunt pro terra sancta C. LXVII marchæ argenti in pondere Suetiæ. När man nu lågger tilhopa dessa 1443 1/2 mark penningar, fem mark penningar räknade på hwar mark silfver, til de 450 och 167 mark silfver, får en hwar kunna märka, att den utsatte summa är riktig, fast man intet sätter 16 lod eller mark silfver högre än til 24 Dal. S:mt.

(6) Johannes miseratione diuina Tullianus Episcopus Apostolicæ sedis legatus Venerabili in Christo Patri Archiepiscopo ac discretis viris Præposito ac Capitulo Upsalensi salutem in Domino &c. Vos propter guerrarum discrimina & aliarum oppressionum angustias quibus partes Sueciæ agitari dicuntur, ac propter facultatum tenuitatem vos assensueritis fuisse grauatior, Nos tribulationibus & oppressionibus vestris paterno compatiens effectum, ac volentes propterea etiam impositionem procurationum anni prædicti sic mite sicque pie vobiscum agere, quod nullam de nobis habere querelæ materiam habeatis &c. diligenti deliberatione præhabita vobis, Archiepiscopo, Præposito ac Capitulo ac clero ciuitatis & diocesis Upsalensis exentis & non exentis, Abbatibus & locis Cisterciensis ordinis, qui jam de hiis certa solutione facta nobiscum deuote ac voluntarie, concordauerunt, pro nostris procuracionibus primi anni LXX marcas boni & puri argenti ad pondus Colonienste duximus imponendas &c. Datum apud monasterium Claræ vallis Lingonenfis diocesis VI Id. Novemb. anno Domini M.CCLXXXVII. Apostolica sede vacante.

§. 4.

Den förste Påfvelige Nuntius, som hebrade Sverige med påfvelige sin advokat under detta tidehvarf, var Cardinaten Guido, som Legation.

Korkans
tillstånd
från 1250
till 1300.

anslände till Kalmar, samma år, som Birger Jarl bodde eller år 1266. Han war egenteligen affärdad till de Nordiska orterna, till at förnä Konungarna i Sverige och Dannemarf samt andra Christna Stater till at biträda Kors-Herrarna i Estland emot Hingarna där i Landet och Lihowerna (1). Men som Påswellig Begat war han ock berättigad at göra Försatningar i andra ärenden, och har han i synnerhet i Dannemarf lämnat bedröfweliga wedersmålen af sin närvaro; emedan han förnyade det interdict, som Arke-Biskop Jacob Erlandsöns anhang tillförne låtit affkunna öfwer hela Landet. I anseende härtil, har han förmodeligen intet utdratt något särdeles i Dannemarf i anseende till hufvudsaffiken af sin beskickning. I Sverige war han mindre försärlig, twänt om man har af honom endast prof af hans Faderliga godhet. Innan han kom till Sveriges gränser, då han ännu war i Lund, utfärdade han en ganska nådig skrifwelse af den 8 Junii 1266 till alla Predike- eller Dominican-Munkarna så i Dannemarf som Sverige, hwarigenom han förunde 40 dagars Afslat åt alla borsfärdiga syndare, som besökte deras Kloster-Kyrkor på alla Mariæ-dagarna, Marie Maadalens och S. Catharine-dag, Kyrk-måso-dagen, Augustins, Dominiks och Peter Martyrs dag, de helgons dagar af hvilka deras Kyrkor woro nämnda, samt annan dag Jul, Påsk och Pinxt och ättonde dagarne där efter, så at en fattig syndare kunde hugna sig af mer än 600 dagars Afslat för sit Kyrkobesök, så framt han wille vara rätt sitig (2). Ut i Julii månad war han i Kalmar, där han ock utmärkte sit wistande genom nåd och bewägenhet, ty han gaf Kaniken Laurentius från Skara på Biskop Henricks förmälan i Linköping, tillstånd at njuta inkomsterna icke allenast af den Præbenda han inne hade, utan ock at få nyttja flera sådana lägenheter, som honom tilbjudas kunde, dock under det wilkor, at han skulle draga försorg om åhörarens wederbörliga skilnads, och at inkomsterna intet borde öfwerstiga femtio mark fint Silfwert eller 1200 dal. Gmt (3). Men i synnerhet drog Guido et medlidande hjerta öfwer de fattiga Prästerna, som til följe af Skeninge Mödes Beslut woro skilde ifrån sina Hustrur, och til öfwenlyres hade förbrutit sig genom deras bibehållande eller andras antagande. Efter Beslutets stränghet woro de alle underkastade Kyrkans band, men

Kar

Kardinalen Guido utan at inkränka eller förswaga förbemänte **Kyrkans** Beslut, tillåt icke destomindre, at **Ärke-Biskopen** i Upsala och **Bis-** tilländ från 1250. skopen i Linköping måtte förbyta bannlysningen uti en mindre far- till 1300. lig och drägligare **Kyrko-saga**. Guidos förordnande i detta mål är dateradt i Lybeck i October månad 1266 (4), så at **Kar-** dinalens vistande i Sverige varit ganska kort. Man kan se tro, at han ej heller haft särdeles framgång med sin **Kors-perdillning**, om ej några enkylta personer påtagit sit på hans upmuntran at fara til **Visland**: ty **K. Waldemar** så väl som **Härtyg Magnus** hade långt andra göromål och affärer. Dock som man finner af **Magnus Ladulåses Testamente**, at han utfatt en viss **Summa** til inlösningen af sit **Visländska Kors**; kan väl vara, at han til be- tygande af sin benägenhet emot **Romerska Hofvets Gesanter** gjort et sådant löfte. Efter Guidos bortresa lär man i några år warit sei för besök af **Romerska Sändebud**, men wid år 1286 war **Tusculaniske Biskopen Johannes** befullmäktigad til Norden. Om honom har man tillförne berättat, at han af ömhet och medlidande för **Svenska Församlingen** jämnkat sina förplågnings- rättigheter för et år til 70 mark **Silfver**, eller 1680 dal. **Sm.** Hvad han gjorde til **Församlingens** förbättring wet man intet, troligast är, at han i det målet gjorde ingen ting. Man har och ordsak at twifla, om han för egen person någonsin warit i **Sverige**, fast han haft sina utstickade hår i **Landet** (5). Icke desto mindre har han varit nog allvarsam uti sin fordran, emedan han genom **Bref** från **Clarawall** i **Frankrike** 1287 i November befalt, at den af honom pålagde **Summa** skulle wara betald innan nästkommande **Michelsmåsa**, i widrig händelse förbjuder han både **Ärke-Biskopen** och alla **Capitels-Herrarna** at gå in uti någon **Kyrka**, och om de allenast i tio dagars tid därefter försunn- made at afbörda skulden, bannlysas och excommuniceras de til alla delar (6). Dockliktväl på det **Ärke-Biskopen** och **Dom-Capitel** intet måtte förmycket berungas genom denna afgift, tillåtes dem at upbåra **Summan** af hela **Clericiet** i **Stiftet**, **Cistercienserna** dock undantagne, som tillförne insunnit sig med sit offer. Emot detta-utslag wådjade **Ärke-Biskop Magnus** under **Apostoliska Stolen**, som då war ledig, hwarföre och så väl han som **Capitels** **Bedambter** forisforo som förr uti sina andeliga förrättningar. Der- **Sw. R. 3. 2. Del.** A a a a ta

Kyrkans tillstånd från 1250. till 1300. ta war likväl et swårt samwetsmål, efter tidens beskaffenhet, emedan alla deras göromål, såsom af bannlysta, kunde anses för frastidsa och syndiga. Årke-Biskopen anhöll fördenstul edmjukeligen hos Påfwen Nicolaus IV. om aflösning, en nåd, som war så mycket mindre at förmoda, som målet angick penningar eller själen af Påfveliga Kyrkan. Man fann fördenstul oumgångeligt at först afbörda sig skulden, och när det war gjordt, fälde Tusculanske Biskopen sielf förbön för de sökande. I sådana omständigheter befullmäktigade Albaniske Biskopen, Proder Bantengus, på Påfvens wägnar Prioren för Predik Brödrarna i Eigtuna, at lämna aflösning at de sökande, och tillika påläggas wederbörande någon hållsam plikt, i fall han skulle finna, at de begäddt någon oordentelighet. (7). Swad som nu är berättadt om Johannis Tusculani Apostoliska Bodskap i Norden är wäl det förnämsta, och tillika ingen ting, om fråga är om uppbyggelse i Församlingen. Man bör likwäl intet förtiga den nåd han bewisade Dominican-Munkarne i Dannemark, Ewerige och Pohlen, när han gaf dem tillstånd, at för sina Klostre innehålla 25 mark Silfwer af råntepenningar, röswadt gods och all annan illa förwårswad Egendom, så framt Wälsäganden intet kunde igenfinnas (8). At flere utsticade ifrån Rom på Påfvens wägnar insunnit sig i Norden under dessa sentio åren, är ingen twiswel, och hafwa Påfvelige Upbördsmän til wackert antal besökt våra Orter: men deras underhåll afdrogs gemenligen af Upbörds-Cummorna, så at man på den räkning kan intet aldeles anse deras wistande för en ny tunga för Landet; churuwäl man nog kan wara försäkrad, at de tillåtit en skålig wälsplåkning.

(1) Bezovius wid år 1265: §. 7.

(2) Frater Guido miseratione diuina tit. Sancti Laurentii in Lucina Presbyter Cardinalis, Apostolicæ sedis Legatus dilectis in Christo filiis fratribus Ordinis Prædicatorum in Regno Dacie & Sæthie salutem in Jesu Christo &c. Datum Lundis VI Id. Junii Pontificatus Domini Clementis Papæ quarti anno secundo. Vidimationen är af Biskopen i Wiberg samma år eller 1266. Brestwet finnes i Örnhjelms Bullar. T. 1. p. 435.

(3) Frater Guido &c. Dat. Calmorum XVII Cal. Augusti Pontificatus Domini Clementis Papæ quarti anno secundo. Brestwet är tryckt uti E. Benzelii Prolegomena til Mon. Ecclesiastica p. 9.

(4)

(4) Venerabilibus in Christo Patribus Dei gratia Upsalensi Archiepiscopo & Rursus
 Lincopensi Episcopo Frater Guido &c. Olim felicitis recordationis Guiliel-
 mus Episcopus Sabinenſis & Apostolicae sedis Legatus ad correptionem & från 1250
 reformationem Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum de Regno Sue-
 ciae, quaedam statuta cognoscitur edidisse, contra transgressores ipsorum cer-
 tas poenas apponens, in quas non observantes vel in contrarium venientes
 decrevit incidere ipso facto. Verum quia praesentis temporis infirmitas di-
 strictae Censurae rigiditatem non patitur, & plerumque propter humanam
 debilitatem contingit, ut quod propter remedium est statutum, in laqueum
 & periculum convertatur, Discretioni Vestrae, qua fungimur auctoritate
 committimus, ut, statutis memoratis in suo robore duraturis, circa poe-
 nas appolitas possitis moderamen congruum adhibere, ac ipsas in alias
 minus periculosas & magis portabiles, prout saluti animarum expedire vi-
 dentur, commutare. Datum Lubeke III Id. Octobris Pontificatus Domi-
 ni Clementis P. P. IV. anno secundo.

(5) Johannes miseratione Divina Tusculanus Episcopus Apostolicae sedis Lega-
 tus, Venerabili in Christo Patri Archiepiscopo, & discretis viris Praepo-
 sito ac Capitulo Upsalensi salutem in Domino &c. Dat. apud Monaste-
 rium Clarevallii Lingonensis Diocesis VI Id. Novembris Anno Dom.
 MCC.LXXXVII Apostolica sede vacante. Hår förefomma deſa ord: Ecce
 cum Venerabili Patre Burglansenſi Episcopo, & nuptiis nostris, qui de
 partibus Sueciae redierunt, &c.

(6) Detta bestyrkes af det i förra Anmärkningen anförda Bref. Dictas se-
 ptuaginta marchas infra festum beati Michaelis proxime venturum, quem
 vobis pro primo, secundo & tertio termino, peremptorie assignamus
 solui, dari & assignari integraliter faciatis, alioquin Vos ex nunc prout
 ex tunc ab ingressu ecclesiae suspendimini, quod si per decem dies hujus-
 modi suspensionem duxeritis tolerandam, Vos & omnes & singulos de
 Capitulo ex tunc prout ex tunc in scriptis eisdem excommunicationis vin-
 culo innodamus. &c.

(7) Allt detta är utrepadt i Alban Ta Biskopens Bref til Prioren för Predik-
 Brödderna i Sigtuna. Frater Bantanengus miseratione Divina Albanensis
 Episcopus dilecto in Christo Priori Fratrum Praedicatorum Sistoniae Upsal.
 Diocesi. salutem in Domino: Exposita sanctissimo Patri & Domino, Do-
 mino Nicolao Papae IIII, porrecta nobis ex parte Venerabilis Viri Ma-
 gni Electi Ecclesiae Upsalensis petitio continebat, quod cum olim Reueren-
 dus Pater Dominus Johannes Episcopus Tusculanus tunc in Partibus Sueciae
 Apostolicae sedis Legatus certam pecuniae quantitatem pro suis procuratio-
 nibus impositam Viris ecclesiasticis mandasset, certis loco & tempore sibi
 seu aliis suo nomine solui & assignari, in non soluentes suspensionis & ex-
 communicationis sententias generaliter proferens, auctoritate dictae sedis & eorum
 loca & ecclesias supponens ecclesiastico interdicto, Idem Electus sentiens
 se & Clerum etiam Upsalensem in praemissis plurimum aggravatos, ad se-
 dem super his Apostolicam appellavit, & confusus de hujusmodi appellatio-
 ne,

Rylands
tillstånd
från 1250
till 1300.

ne, quam legitimam fore credit & credidit, dicta pecunia imposita sibi, assignatis loco & tempore non soluta, tam ipse quam Clerus prædictus in suis ibidem ministraverunt Ordinibus & se aliis divinis ingesserunt officiis licet prius. Verum cum postmodum eidem Domino Tusculano - - - - - de primi anni procuracionibus [sit] satisfactum, supplicari fecit humiliter idem Electus ad majorem suæ conscientie securitatem - - - - - salutare sibi & dicto clero remedio super his misericorditer provideri. Nos igitur - - - - - Discretioni Tæ de ipsius Domini Tusculani assensu & voluntate committimus, quatenus prædictos Electum & Clerum Upsalensem, quos in præmissis inveneris excessisse, ab hujusmodi excommunicationis, suspensionis & interdicti sententiis, si quas ex hoc incurrerint, absolvas &c. Dat. Rom. XVII Kal. Octobr. Pontificatus Nicolai P. P. IIII, anno primo esset 1288. Brestwet finnes i Örnhielms Bullar. T. I. p. 577.

- (8) *Johannes* &c. Prioribus Provincialibus ceterisque Prioribus & conventibus Provinciarum Dacie & Polonie infra nostræ Legationis terminos constitutis salutem in D. Vestra meritis religionis inducimur, ut vos prosequamur gratia, quæ divino accommoda cultui & necessitatibus vestris dinoscitur esse oportuna. Hinc est quod Nos vestris precibus annuentes, ut de usuris, rapinis ac alias male acquisitis, dummodo hii, quibus restitutio ipsorum fieri debeat, omnino inveniri non possint, nec de iisdem per sedem Apostolicam aliud fuerit ordinatum, pro quolibet conventu vestrarum Provinciarum viginti quinque marcas argenti ad opus fabricæ ecclesiæ & ornamenta ejus & officinarum Vestrarum recipere valeatis &c. Datum ap. Monasterium Clarsvallis Lingonensis Dioecesis VIII Id. Decemb. A. D. MCCLXXXVII Apostolica sede vacante. Örnhielm Bullar. T. I, p. 569.

§. 5.

Uti de nu omtalta besvärigheter tog Ewenska Församlingen gemensam del med andra Riken. Sverige war utom des inwesk-ladt i andra förrettigheter, som törde Ewenska Riksförestaten enskylt, och har man nu i synnerhet börjat at känna tyngden af Lundska Primater. Inga flagomål yttrades häröfver, så länge Estil, Absalon och Andreas woro Arkkebiskopar i Lund, utan förretligheter emellan bägge Arkkebiskops: Säten synes hafwa warit mer til gemensam hjelp än til något ensidigt härskande. Arkkebiskoparne i Lund, som styrt Församlingen, sedan Arkb. Andreas afsonnade intill år 1300, woro Ilffo, Jacob Erlands-son, Erland, Trugoth, Johannes Dros och Johannes Grand. Arkkebiskop Ilffo dödde 1252 den 15 December. wid sin

sin döds har han icke allenast skänkt till Domkyrko-hwalswien 100 mark penningar, dubbelt så stor summa till Fönstren, till Predikstolen tretton mark gull, utan ock något gods i Sandby till sin äminnelse m. m. (1). Jacob Erlandson är långt mera bekant för sina tråtor med Konungarna i Dannemark, man har talt något om honom tillförne. På Nödderne war han anförwandt med Arkeb. Absalon och Andreas, på Fäderne har han varit af Herrarna till Ellinge och Alfwatorp (2), han war således af ganska hederlig släkt. Men till hans och Nifets olycka war han nog så storsint och högmödig, som han war storsläktad. Och som han wisade sin högdragenhet emot K. Christopher sielf, blef han af honom tagen till fånga 1259 och någon tid i band och bräjer sånallad qwarhållen på Hagensfog Elott på Jyen. Nifet kom härifrån i inderdikt, han blef ock återställd i sin förra frihet, och saken föredragen inför heliga Fadren i Rom, af hwilken twisten genom ändteligt utslag afgjordes, at Arkebiskopen skulle med 15000 mark siffwer tilfredsställas; men samma år dödde Jacob Erlandson och des ärliga äminnelse skulle begås den 18 Februarii, XII Kal. Martii (3). Hans efterträdare war Erland. Denne förbigås uti den förreknig som är upfatt här i Lund på Arkebiskoparna, och lär ordsaken wara, at han intet fått pallium, emedan han kallas allenast Archielektus wid sin döds, som timade 1276 (4). At han varit satt i fångelse af Kåiser Rudolf, är utan twiswel et förseende, fast det äfwen af Pontoppidan berättas (5). At grundar sig på den klagostrift som Arkebiskop Engiswite, hwilken man tillägnat åt Erland, fast den öfelbart lär höra till A. B. Ekil, hwarom man talt tillförne. Trugoth efterföljde Erland och dödde 1280. Johannes Dros dödde 1289, hwarigenom Arkebiskopliga sätet eller Thronen intogs af Johannes Grand. Man har allenast i största förhet anfördt denna förreknig, emedan man egenteligen bör söka en omständelig underrättelse om dessa Herrar i Danska Historien, dit äfwen man hänföret et nogare uprepande af Johan Grands öden. Men som han äfwen haft del i Swenska twistigheter, bör man likwäl på något sätt förnya hans äminnelse. Man hade redan för hans tid börjat wid Dom-Capitel i Lund at upreknä deras namn uti en särskild bok, hwilka genom andeliga gäfwor eller på annat sätt

Erlands
tillstånd
från 1250
till 1300.

Arke. Bi.
Skapar i
Lund.

Kyrkans tillstånd från 1250 till 1300. gjorde sig förtienta af Kyrkans ättinnelse. Detta Register kunde intet anses annorlunda än en enkykt förteckning, men Johannes Grand gjorde denna uppsats til en hufvudsakelig och kraftig minnesbok, tilläggandes vidare den besättning, at wid banns straff ingen måtte understå sig at skrifa något uti denna så kallade Liber Daticus, utan efter Arkebiskopens påbud, samt i närvaro af wiske därtill af Dom:Capitel utsedda trovärdiga personer, liksom således hörde samma bok alltid förwaras i Sacristian, och ingens namn däruti införas som intet gjorde Domkyrkan eller någon af dess ledamöter någon besynnerlig förmån, eller ock annars gjorde sig värdig af Dom:Capitels hedrande åranke (6). Denna författning är gjord 1293, året för än Arke:Biskopen på R. Erik Menveds anstalt blef tagen i fångsligt förwar och satt på Edsborgs Stort i Seland. Här om är talt tillförne, och de som författat Daniska Historien kunna vidare rådfrågas angående denna Herrens märkvärdigheter. Men det som af dem är förbigådt wil man allenast med så ord nämna, nämligen, at sedan han på et nog besynnerligt sätt sådt tillfälle at frälsa sig från sin svåra Arrest och förfogat sig til Lybeck, har han därifrån utgifvit en Stadga af år 1299, til de Handlandes förmån darsamma stades, af innehåll, at när något Lybiskt Fartyg på den ort, som ligger under Arke:Biskopen i Lund, förolyckades, skulle icke desto mindre Skepp och Gods tilhöra rätta ägaren, och Skepps:solket vara tillåtit at hjälpa berga så mycket de förmådde; där förbehålles allenast, at om någon af Landsfolket wid sådana olyckor gjorde biträde, skulle han med skälig Wärgare:Lön blifwa i hogkommen (7).

(1) Liber Daticus Lundensis i Mon. Scanens. V. 2. p. 128. wid XVIII Kal. Jan. Anno ab incarnatione Domini MCCL. II. obiit pie memoriz Uffe hujus loci Archiepiscopus sextus, qui inter cetera munificentie sue dona terram in Sandby &c. Item ad quamlibet testudinem in ecclesia majorem centum marcas denariorum, item ad fenestras ecclesie CC marcen. ad ambonem XIII marc. auri item unam caplam pro reliquis ponderis VIII marc. &c. Nfr. Chronicon Selandie p. 67.

(2) Chronicon eller Catalogus hos. Nettelblat Schwed. B. P. 3. p. 128.

(3) Man kan angående dessa Biskopars dödsår utom de Daniska Histori: Skrifvarne se Archiat. Kil. Srobans de tribus monumentis Lundensibus.

(4) Erland är utelämnad uti gamla Förteckningen på Årke-Biskoparna här i Norrland i Lund och läses i Mon. Scan. V. 2. p. 262. hwilket är nog besynnerligt, och kan väl ingen annan ordsak wara dertill än hwad i sielfwa S. från 1250 sagdt är. Uti Lib. Dat. Mon. Scan. V. 2. p. 143 wid X Koll. Sept. til 1300. finnes om honom antecknad: Anno Domini MCCLXXVI ob. pia memoria Erlaudus hujus ecclesie Archi. Electus &c.. Ridpenhånnsta Handstriften af Lib. Dat. kan uppfylla det som på detta stället är utelämnadt i Monumenta Scandinavica..

(5) Pontoppidan Annal. Eccl. T. 1. p. 552..

(6) Exemplaret af Liber Daticus som förwaras i Ridpenhamn stutas med den här nämnda Författnings. Den finnes intet uti det Exemplar, som är på Bibliotheket i Lund, hvarsföre den och intet är inryckt uti Monumenta Scandinavica, hwar Liber Daticus annars är tryckt.. Men kan förden stul. låsa Årke-Biskop Johans förordande, emedan det öfwertuqar om denna tidens upmärksamhet til at förwara de gamla Skrifter sin tromårdighet: Anno Domini Millefino ducentefimo Nonagesimotertio Venerabilis Pater Dominus Johannes secundus, Lundensis Archiepiscopus, Svecie Primas in praesentia Capitali statuendo mandavit & mandandis statuit, sub excommunicationis sententia, ut p. celsus Liber Daticus, qui & Catalogus Sanctorum, remaneat semper in Sacristia, nec inde asportetur nisi ex mandato Archi-Episcopi vel consensu Capituli, dum aliqua questio vel dubietas fuerit super contentis in ipso, vel per scripta in ipso credatur posse declarari. Item prohibuit sub anathemate, quod nullus presumat in eo aliquid scribere nisi ex mandato Archiepiscopi, qui pro tempore fuerit vel Capituli & tunc in praesentia fide dignorum de Capitulo scribatur, quod scribendum fuerit, ad hoc specialiter deputatorum..

(7) Brevet finnes hos Dreyer Specim. J. P. Lub. p. 118..

§. 6.

At de förre Årke-Biskopar i Lund tagit mycken del uti Årke-Bis-Svenska Församlingen, kan man inhämta af det som tillförne är andraget, men sedan Årke-Biskop Andreas finner man ganska så, redan til Lundiska Biskoparnas inblandande i Svenska Kyrkosaker, så at deras wärdighet af Primas har allt mer och mer förvandlat sig i en blott titel. Jke. bestömindre, så mycket man wet, har Alexander den tredjes Förordnande intet annu genom någon annan Påwöes åtgärd blifwit uphåfwen, utan Årke-Biskopen i Upsala war til följe därutaf förpliktad at låta wigga sig och taga emot Pallium af Årke-Biskopen i Lund. Jarler är den förste, om hwilken man finner antecknad, at han blef wigd:

Syrlans wigd af Biskop Bengt i Linköping. Denna anmärkning kan dock vara underkastad tvifvelsmål, emedan den intet anföres af någon äldre Historiekrifvare än Författaren af Linköpings Biskops-Kronika, wid hwilken man i de äldre tider intet kan särdeles trygga sig. Men at Arke-Biskop Folke i Upsala blifwit wigd af Biskopen i Westeras, och af honom tillika undfådt Pallium, kan intet dragas i twifvelsmål. Påfwen Gregorius X lämnar oemotståndliga bewis däröfver uti sina egna bref, uti hwilka han icke destomindre förbehåller Arke-Biskopen i Lund sin fordrna rätt (1). Anledningen til denna nyhet torde vara den, at Jacob Erlandson, den orolige Prelaten i Lund, war död i Februarii månad 1274, och des efterträdare Erland aldrig sått Pallium, då han med inga Arke-Biskopliga tyllor kunde besätta sig. Ingen willrådhighet kan då yppa sig, hwarföre man behagat utse andra Biskopar til denna andeliga högtidelighets förordande. Man förebär wäl, at Ark. B. Folke blifwit bekräftad af Gregorius X:de, 1273 (2), då Jacob Erlandson wärkeligen lefde, men det grundar sig på Vastovii felaktiga anmärkning, at denna Påfwes wid detta tillfälle utfärdade Bref äro skrefna 1273, då likwäl det kan intet nekas, at de äro skrefna följande året i Augusti månad, hwilket långt förut af Arke-Biskop Benzelius påmint är (3). Man styrkes ännu mera i den här anförda gifning, emedan de följande Arke-Biskopar i Upsala intet gjorde någon swårighet, at efter erhållen bekräftelse af Påfwen i Rom låta wigga sig i Lund. På det denna Ceremonie måtte med så mycket mera anständighet förordnas, hade altid Arke-Biskopen från Upsala i sit följande någon annan Biskop från Sverige, och lär han äfwen under resan genom Sverige njutit hederlig förplågning på Swenska Biskops-gårdarna. Man slutar detta af den förklaring, som Arke-Biskop Magnus gjorde inför Dom-Capitel i Upsala 1285, då han hade i sinnet at förordna sin wigningsresa och tillika begärt, at Biskop B. från Linköping wille göra honom följa. Biskopen i Linköping war wäl intet obenågen därtil, men som hans Företrädare i ämbetet hade wid et sådant tillfälle ledfogat Arke-Biskop Jacob Israelson, fruktade han, at man därutaf för framtiden skulle upptaga det, såsom en rättighet: hwarföre och Arke-Biskop Magnus förklarade, at

Biskopen i Linköping för den gången intet war pliktig at följa honom, och at all den ynnest och wänskap, som han kunde åtnjuta på Biskopens gårdar, intet borde anses annorlunda än såsom en personlig wälsiltja och ingalunda komma under namn af rättighet (4). Eålunda finner man ännu intet, at Årke-Biskoparne i Upsala wägrat at emottaga wigselen af Årke-Biskopen i Lund, och torde den föreburna inwigning, som omröres wid Jarlers ordination, kan hända intet betyda annat, än at Biskopen i Linköping warit närwarande i Lund wid Jarlers wigning, och på sådant sätt wärkligen haft del däruti. Kan ock wara, at Swenske Årke-Biskoparne ansedt det för mera hederligt at blifwa helgade til sitt Ambete genom påläggande af Årke-Biskops-händer, än när detta sedde af deras Lydbiskopar. Men som man tillika nog kan föreställa sig, at de gärna welat undgå utländska öfwer-opsyner, har man redan begynt at anhålla om Pallium af Påwen sielf. Årke-Biskop Jacob Zraelfson gjorde ock ingen swårighet wid wigsels emottagning i Lund, men anhölt icke desto mindre, at Pallium måtte honom öfwerlämnas af någon annan Biskop genom Påfwerlig nåd och bewågenhet. Han hade ock i detta afseende affärdat Domherren Andreas från Upsala och Kyrkoherden Simon från Girstad. Årke-Biskopens ombud från Lund gjorde wäl inwänning däremot på den grund, at denna förordning tilhörde ock Årke-Biskopen i Lund: men då Swenske Fullmäktigarne erindrat, at det i manna-minne intet warit i bruk, anwardades Pallium af Biskoparna i Linköping och Roskil, som skulle widare öfwerlämna det til Årke-Biskopen i Upsala. Detta steg skulle likwäl intet anses såsom inbrott i Lundiska Prelatens rättigheter (5). Med hwad grund de Swenske utskickade kunnat påstå, at man i manna-minne intet haft exempel, at Årke-Biskopen i Upsala emottagit Pallium i Lund, kan man intet så noga weta, emedan man intet kan upwisa någon mer än Folke, om hwilken man med tillförlätlighet kan påstå, at han på annat sätt blifwit insatt i sin wärdighet. Det är likwäl. möjligt, at dess företrädare Årke-Biskoparne Jarler och Lars fått Årke-Biskops-märket af någon annan, fast ingen kunnat är oss där om uti Tidens Handlingar lämnad (6). Årke-Biskop Jacobs efterträdare Johannes Odolphi har efter utseende aldrig fått

Korkens
utskänd
från 1250
til 1300.

Lundiska
Årke-Bis-
koparnas Pri-
mar-rättig-
het.

Korkans
tillstånd
från 1250.
till 1300.

Pallium. Magnus Boson, som redan nämnt är, gjorde ingen
invärighet wid at antaga wigselen i Lund, men han begärde icke
destomindre, at Pallium måtte honom lämnas af Påswen sielf.
Ansöknungen föredrogs genom en Klerik från Upsala Stift wid
namn Hermining eller Hemming. Kaniken Petrus från Lund
prösterade däremot efter wanligheten, hwilken twist lyftades så-
lunda wid Romerska Hofwet, at Påswen Honorius den IV:de
öfwerfände Pallium til Lund, dock utan at afgöra den upkomna
stridigheten, emedan Hans Helighet förklarade tillika, at Arke-
Bisopen i Upsala war, det oakadt, lika befogad til sin rätts wi-
dare utförande (7). Denna medelwäg anstod likwäl inter Mag-
nus Boson, hwarföre han ock dödde utan Pallium. Misskälliga
heterna emellan de Nordiska Arke-Bisops. Säten utbröto således
alt mer och mer, hwilka ock förökades därigenom, at Bisop
Bovo från Wärid och en Canonicus från Skara wåbjade emot
Upsala Dom-Capitel's Utslag under Arke-Bisopen i Lund. I
anledning härutaf låter Arke-Bisopen i Lund stämma Dom-
Probstsen och Dom-Capitel i Upsala, at antingen i egna perso-
ner eller genom fullmäktiga insinna sig wid hans Domstol, på
wis därtill utfatt dag. Men Dom-Capitel i Upsala, som påstod,
at Lundiska Prelaten hade intet at befatta sig med Kyrkostaten i
Sverige, wåbjade emot stämningen under Påswen i Rom, så
at man på Swenska sidan utan omswep gjorde hela Jus Prima-
rie eller Lundiska Bisopens Öfwerherdaskap til alla delar twi-
stigt. Johannes Grand war då innehafware af Arke-Bisops
Stolen i Lund, en man intagen af mycken hädagenhet och där-
jämte af mindre förtjenst än en Absalon och Andreas, han up-
tager i det hånseende Upsala Dom-Capitel's förhållande med sär-
deles onåd, och ansåg det, som en förgripelse emot des andeliga
wärdighet, utestänger fördensfull Dom-Probstsen i Upsala från
Församlingens gemenskap och affätter alla Dom-Capitel's ledamö-
ter från sina ämbeten. Denna oreda riddrog sig medan Arke-
Bisops. Sätet war ledigt efter Arke-Bisop Magnus Boson (8).
Så wida man intet har kunskap om de mål, som föranlätit B.
Bovo från Wärid och Kaniken Nicolaus Vadulphi från Skara
til sitt anställda wad, kan man intet säga, antingen Dom-Ca-
pitel i Upsala förgådt sig eller ej: men det torde wara utan twi-
fel.

welsmål, at de appellerande i otid beswårat sig, då man i Sverige war angelågen om at affkudda sig Lundiska Öfwer-upsynen. Hwarföre och Johannes, så snart han blifwit wald til Årke-Biskop i Upsala, utgaf sitt Herda-Bref emot Årke-Biskopen i Lund 1290 i November månad, uti hwilket han förklarade alla dem för bannlysta, som understodo sig at låta affkunna antingen de redan utgifna Bref från Lund, eller de som hadanester til Upsala Domkyrkos försång därifrån utfärdas kunde. Och ansåg han Lundiska Prelatens upförande så mycket mer otillbörligt, som man redan andragit beswår emot utslaget hos Apostoliska Stolen, innan Årke-Biskopen i Lund skridit til Bannlysning (9). Osämjan emellan höghwürdige Fäderna stadnade intet härwid, utan Årke-Biskop Johannes i Upsala wille hwarken emottaga wigsel eller Pallium i Lund; utan refer i egen person ur landet, i hopp at blifwa hedrad i bägge dessa angelägenheter af heliga Fadren sielf: men han dödde på wägen 1291 i Frankrike på en ort som kallas Prouinum (10). Biskop Bovo i Werid war imedler tid med döden afgången, och Dom-Capitel i Werid förklarade genom sitt utgifna beslut 1292, at de hadanester aldrig på något sätt skulle bjuda til at gwälja de rättigheter, som Upsala Kyrka warit innehafware utaf, och de andra Dom-Capitel i Riket wille förswara (11). Man affärdade och Ombudsmän från Upsala Dom-Capitel Nicolaus Decanus och Kaniken Laurentius til Rom, i affigt at bestrida inför Påfwen sielf Lundiska Primars-rättigheten, på det man en gång måtte blifwa frikallad från det odrägliga beswår som detta Primat förde med sig (12). Twisten war redan föredragen wid Romerska Hofwet innan Påfwen Nicolaus den IV dödde, och således innan slutet af år 1292, och Cardinalex Benedictus hade fådt undersökningen om händet, men såsom samma Cardinal efter Coelestini affägelse 1294 blef Påfwe samma år under namn af Bonifacius den VIII, updrog han hela målet til Johannes Biskopen af Tusculum (13). Medan man med denna rättegång sysselsatte sig i Rom, hade Dom-Capitel utwalt bemålte Nicolaus Decanus til Årke-Biskop i Upsala, hwilken förmentes skola kunna så mycket lättare undgå Lundiska Årke-Biskopens biråde wid antagandet af sin wärdighet, som han wistades i Rom och således förmodeligen skulle winna den förmån, at

Årskans
tillstånd
från 1290
til 1300.

Rerfand
tillstånd
från 1290
till 1300.

af Väfwen sielf blifwa hedrad med tilbörlig infättning uti Ämbetet. Men härwid förekom en ny swärighet: Nicolaus war wärfeligen affatt från sin Decanats: Syffa af Ärke-Bisken i Lund. Huru wida denna Prelat warit berättigad at göra det eller ej, war ännu oafgjordt, emedan twisten om Lundiska Primater låg ännu under Apostoliska räksten. En Canonicus från Upsala Carl Ekelandson wid namn, som ock war i Rom, när Wal-Akten kom dit, protesterade äfwen emot walet och den därwid i äfttagna process. En ny undersökning om walet blef då anförtrödd at bemålte Cardinal Benedictus af Väfwen Coelestinus IV (14), men när Benedictus sedermera blef Kyrkans Öfwerherde, skulle äter en annan förordnas som borde pröfwa och påståda detta wademål. Denna Rättegång hade kunnat blifwa antingen långwarig eller ewig efter Romerska Hofwets långsamma men wanliga Stats-Konst. Nicolaus fattar då et beslut, som för en, hwilken intet war wan wid Romerska winakeriet, kunde synas både besynnerligt och äfwenlyrligt, han affäger sig all den rätt som honom genom walet kunde vara tillfallen och yppdrager hela målet til Väfwens eget godeskänande (15). Härigenom uphörde all ransakning om walets laglighet, och sedan Johannes Bisken af Tusculum hade skickat Nicolaus från den honom ålagda suspension och gjorde honom skickelig til Ärke-Bisken i Upsala (16), förordnade honom Bonifacius til Ärke-Bisken i Upsala, hwarpå han sedermera blef wigd 1295 af den ofta nämnde Johannes Tusculanus, och undfick Pallium af tre Cardinaler Mattheus, Benedictus och Guilielmus (17). Detta allt war utan twiswel ganska hedertligt, och man kan vara försäkrad, at sådant blifwit utwärfadt genom anständiga och tjenliga medel, som kunde vara i Romerska Hofwets smak. Ejelwa huswudsaken, som rörde Lundiska Primater, nämndes intet, det hwarcken betraktades eller affskaffades, ej heller förklarades Lundiska Ärke-Bisken: Sätets Dom för laglig eller olaglig, utan Johannes Tusculanus upplöser eller estergifwer den endast i afseende på Nicolaus. Romerska Hofwet förstod sin sak bättre, än at i hast afgöra et så betydande mål. Det har i alla tider warit Romerska Stols favorit-grep at draga wigtiga ärenden ut på tiden. Medan man lämnade bägge parterna uti owisshet och uti et twenydigt hopp,

för

förskiftades både till lydnad och undergifvenhet. I Sverige hade man ordsak att vara någorlunda nögd, att man åtminstone för den gången intet varit tvungen att underkasta sig Lundiska Stolen, och Danste Prelaten hade ej heller ordsak att klaga, då hans förmenta och gamla rättighet hwarken förändrades eller uphöfdes. Så förhåller sig alltid en slig Domare, som wil stöta ingendera parten, och bedraga bågge.

Årsländ
tillstånd
från 1250
till 1300.

(1) *Gregorius X.* til Gullo och Biskop Israel i Westeras. Bägge Brevmen äro daterade i Zion 1274, 15 Kal. Septembris, och finnes hos Vastorius *Vitis aquil.* p. 185 och 186, och skulle Biskop Israel hafwa två eller tre Biskopar til medhjelpare wid sigelsen. Imidlertid war Pallium lefwereradt til en Canonicus från Upsala benämnd Rogerius, som skulle öfverlämna det til Biskopen i Westeras.

(2) *v. Dalin C. R. H. 2 Del. s. 253.*

(3) *Beuzelius Mon. Eccl. p. 200.*

(4) Denna Förklaring lyder som följer: In nomine Domini Amen, Anno Domini Millesimo CC. LXXX. quinto Non. Aug. Nos Magnus Dei gratia Electus Upsalensis confirmatus pro consecratione nostra Lundis ituri protestamur simpliciter & fatemur expresse, quod Venerabilis Pater Dominus Boo Lincopensis Episcopus non tenetur nos sequi hac vice Lundis pro consecratione nostra obtinenda, sed si forte nos sequutus fuerit, hoc faciet de affectuosa & gratuita, qua circa personam nostram afficitur, voluntate. Item quia Venerabilis Pater Dominus H. quondam Lincopensis Episcopus, dicti Boos antecessor immediatus, Dominum Jacobum sanctae memoriae Antecessorem nostrum proximum Lundis sequebatur pro consecratione ipsius Domini Jacobi optinenda, timet dictus Dominus Boo ex hujusmodi bino actu sibi & ecclesiae Lincopensi posse in posterum praedictum generari: Nos igitur praedicto Domina Boos suisque successoribus & ecclesiae Lincopensi praecavere volentes, protestamur publice & fatemur expresse quod ex hujusmodi bino actu nullum sibi vel suis successoribus seu ecclesiae Lincopensi praedictum generetur. Item si contigerit Nos ad curias seu grangias saepe dicti Domini Boos divertere & ipse in eis nobis aliqua necessaria administrari fecerit, protestamur expresse, quod nobis & successoribus nostris nomine Upsalensis Ecclesiae, nullum jus per hoc requiratur similia exigendi a Praelato Ecclesiae Lincopensis, ymmo renuntiamus omni allegationi & exceptioni & omni juris acquisitioni, quae nobis vel nostrae ecclesiae acquiri posset in praedictum Ecclesiae Lincopensis ex praedictis vel aliquo praedictorum. Öfver detta yttrande har Upsala Dom Capitel gifvit sit mittesbörd af samma dag, hvilket finnes i Antiquitets-Archivum affrisvit af Codex Membran. Lincopensis.

Arkebiskop
förländ
från 1250.
till 1300.

tibus Presbyterum Cardinalem dedit in causis ipsis iuxta formam & tenorem petitionis hujusmodi Auditorem. Denum vero post aliquot processus habitos in causis prædictis eodem Domino Nicolao viam universæ carnis ingresso & prædicto Domino Bonifacio ad apicem summi Apostolatus assumpto, idem Dominus Bonifacius causas ipsas in eo statu in quo fuerant coram ipso, juxta formam & tenorem petitionis supradictæ nobis audiendam commisit.

(14) Denna omständigheten inhämtas af Bonifacii VIII Bulla daterad Anagninæ XVI Kal. Sept. Pont. n. an. primo, 1295 hos Ortnijelm Bullar. T. 1. p. 611 ikriftswen efter Originaler. Bonifacius Episcopus Servus Servorum Dei dilectis filiis Præposito & Capitulo Ecclesiæ Upsalensis salutem & Apostolicam benedictionem &c. De his hōrānde ord äro desbet Venerabilem Fratrem nostrum Nicolaum Archiepiscopum, Upsaliensem tunc Decanum ipsius ecclesiæ in remotis agentem & prædictæ Upsaliensis Ecclesiæ Archiepiscopum elegerunt, contra quam Electionem de ipso factam & ejus Processum per dilectum filium Carolum Erlandi Canonieum ipsius ecclesiæ tunc in Romana curia existentem exstitit appellatum, & negotio ipso ad sedem eandem legitime devoluto, dilectus filius Frater Petrus de Murrohe tunc Coelestinus Papa quintus prædecessor noster causam electionis hujusmodi nobis tum Tit. Sancti Martini in montibus presbytere Cardinali discutendam commisit.

(15) Bonifacii VIII Bulla 1295 efter de uppligen anförda ord: Nobis itaque ante discussionem plenariam electionis prædictæ sicut Domino placuit ad apicem Apostolatus assumtis, idem Archiepiscopus cupiens sue providere quieti, juri si quod sibi in electione hujusmodi exstiterat acquiritum in nostris manibus renuntiavit expresse.

(16) Biskop Johannes Tusculani ord uti des öberopade Bref äro följande: Nos itaque mandato ejusdem Domini nostri humiliter obedire volentes prædictam suspensionis sententiam; si qua fuit, etiam in quantum prædictum Dominum Nicolaum tetigit, auctoritate prædicta relaxamus ad cautelam, & relaxatam per præsentis denuntiamus, ipsumque ad Archiepiscopalem & Episcopalem habilem reddimus dignitates.

(17) Denna berättelse stillet något från den som förekommer uti Chronicon Arch. E. Ups. hos Scheffer p. 66. och Benzelius Mon. Eccl. p. 40, de äro likväl intet stridande, dock påhängdes intet Pallium af Påfven self, som Rhyzelius säger s. 37. Det här är anfördt beträffas af Bonifacii nu nämnda Bulla: Eundem Nicolaum ipsi Upsaliensi Ecclesiæ de Fratrum nostrorum consilio præfecimus in Archiepiscopum & Pastorem, sue prudentiæ curam & administrationem ipsius ecclesiæ spiritualiter & temporaliter committendo, ac postmodum sibi a venerabili Fratre nostro Joh. Tusculano Episcopo de mandato nostro munere consecrationis impenso, palleyin de corpore beati Petri sumptum, insigne Pastoralis officii, ab eo cum ea qua decuit instantia postulatam, sibi per dilectos filios, Mattheum Sanctæ Mariæ in porticu, Guilhelmuum Sancti Nicolai in carcere Tul-

Liano

liano & Benedictus sanctorum Colmae & Domiani Diaconos Cardinales
fecimus exhiberi, salvo jure Ecclesiae Lundensis, quae in eadem Upsalien-
si ecclesia jus Primatiae asserit se habere.

Kyrkans
tillstånd
från 1250
till 1300.

§. 7.

Men Romerska Hofvets wingliga förhållande wid detta tillfälle förtjenar värdeligen upmärksamhet. När Påfwarne lämna Pallium för Upsala Arke-Biskopar åt Arke-Biskopen i Lund; förbehålles icke bestämmande åt Upsala Arke-Biskops: Säte all sin talan, och när denna belgedom sticades til någon annan än Biskopen i Lund, göres samma förbehåll för Lundiska Arke-Biskopen. Det är ej svårt at begripa, det man i Rom war mera angelägen, at den upkomma tråtan skulle hållas wid magt, än afgöras. En sluzhet som utan twiswel war lönande och indräktig, men aldrig kan gillas af ärligt folk. Christendom vill man intet nämna, ty den lär man wißertigen intet under detta tidevarf wid Apostoliska Sätet i Rom. Huswudsfrågan rörde ofelbart Primats-rättigheten, man kan ock medgifwa, at ärendet war högt, causa inter magis arduas, som Johannes Tuscullanus utlåter sig, efter det angick höga och förnåma Prelaters rättigheter; men svårt och öredigt war det ingalunda. Förty om man welat hålla sig wid gamla inrättningen, war det oförnekeligt, at Arke-Biskopen i Lund hade Primatet öfwer Swenska Församlingen. Men Romerska Hofvets beslut dro wißertigen inga Ewighets-Förordningar; man hade sunnit tjentligt at öfwerända fasta Hamburgiska och Bremiska Jurisdictionen öfwer Nordiska Kyrkan, och kunde således ingen ring hindra så kallade Apostoliska Stolen, at uphåfwa Påfwe Alexander den III:s Stadga, hwarigenom Primatet öfwer Sverige blef anförtrödt åt Biskopen i Lund, så framt man intet warit sinnad at på annat sätt draga fördel af dessa Prelaters oenighet. Våre egne Historie-skrifware hafwa ock gjordt saken nog öredig, då de under namn af Historia begåfwat efterwertiden med egna och aldeles ogrundade gisningar. Således säger man, at Arke-Biskopen i Upsala Magnus Bosson råkat i Påfwens onåd, efter han låtit wiga sig af Arke-Biskopen i Lund, hwarföre han ock aldrig såde Pallium, och at det

Lundiska
Primatet.

Sw. R. 3. 2. Del.

E c c c c

af

Kyrkans
tillstånd
från 1250
till 1300.

äfwen gjorde fallsinnighet hos Påfwen sielf emot Lundiska Biskopen (1). Den som behagar läsa igenom Honorii den IV:s Bref til Arke-Biskopen i Lund, af år 1285, lär aldrig finna minsta tecken til onåd hwarken emot den ena eller andra. At intet Lundiske Prelaten ädragit sig Hans Helighets misgunst, skönjes där-af, at honom anförtroddess Pallium, som Skulle öfwerlämnas til Magnus: så at det war intet Påfwens fel, at Magnus dödde utan Pallium, hwilket Scheffer långt för detta anmärkt (2). Det är ock nog besynnerligt, at man af det återopade Bref af Honorius den IV wil bewisa, at Swenska Församlingen wunnit något högre anseende wid Romerska Hofwet än för, då likwäl ingen ny bewägenhet härutinnan betygades för Sverige, emedan både wigsel och Pallium Skulle hämtas från Lund. Den enda ny- nest som Sverige i dessa omständigheter skulle synas hafwa nyt- tit af sin höga Romerska Förman, war at Primat-twisten lämnades oafgjord, hwilket likwäl mer bdr tillskrifwas en slig snålhet än bewägenhet. Likaledes kan förekomma nog oöfadtadt, at Nicolaus Allonis fick sin Biskops-wigning i Avignon, då det är en afgjord sak, at det skedde i Anagni (3). Men det är enödiggt at uppehålla Läsaren med flera dylika gisningar: man har för- modeligen wisat rätta sammanhanget af Primat-twisten, sådan som den uti tillförläteliga handlingar föreställes, utan afseende an- tingen saken war hederlig eller wanhederlig för Swerige. Här- utinnan behöfwer man så mycket mindre bemancla sakernas rätta beskaffenhet, som nu för tiden kan wara lika mycket, antingen Lundiska Primatet war billigt, lagligt eller anständigt. Man blir nödsakad i fordn och nyare Historien at tala om långt orimle- gare och wanhederligare saker.

(1) v. Dalin G. R. S. 2 D. s. 29. Man kan dock til äfrentors haf- wa någon anledning härtil af Johannes Magnus och Messenius, men deras gisningar öfwertryga intet mer än wära lidets gisningar.

(2) Schefferus ad Chronicon Archiepiscoporum p. 57.

(3) När man läser några af våra nyare Historie-Skrifware, kan man intet så annan tanke, än at Bonifacius den VIII residerade i Avignon, och Nicolaus Allonis til följe därutaf blifwit wigd där sammastäds, och be- ropar man sig på Eric Benzeliu M. Eccl. p. 206, och där står Haag- us och intet Avignon.

§. 8.

Kyrkans
tillståndfrån 1250
til 1300.Kyrko-
stadgar.

I det föregående har man sedt Swenska Kyrkans tillstånd i anseende til sin högsta Förmän i Rom, och des mindre öfverherde i Lund: Til en del har man under K. Magnus Ladulås Regemente berättat de ansefliga förmåner, som Kyrko- Staten utaf denna Herren bekommit. Man bör ej heller förbigå andra församlingar, som til Swenska Församlingens widare anseende eller nytta äro i afse tagna. Således finner man, at Påfwen Urbanus IV hafwer tillåtit år 1261, at man i Linköpings Stift, för de korta dagarnas skuld ifrån början af Oktober til slutet af Februarii, måtte begynna Messan och Gudstjensten för dager (1). Man synes kunna sluta härutaf, at man tillförne warit nödsakad at fördrätta hela Gudstjensten på Edn- och stora Helgedagar, medan det war lust, och såsom den borde vara lyftad wid Non eller klokan tre efter middagen, har man ofelbart warit tvungen at bruka både skynsamhet och afförning. Men genom denna nya stadga kunde alting ske med anständigare ordning. Man kan ock intet twifla, at ju samma tillstånd sträckt sig til andra orter, fast man ännu intet funnit något där om wara uppteckadt. Samma Påfwe Urbanus IV har ock på förenämnda år 1261 gjordt en annan nog märkelig förordning, hwarigenom de, som woro utslutne ifrån Kyrkan för någon förseelse, som intet war allmän- nelsen bekant,ingo tillstånd at gå i Linköpings Kyrka på Petri Pauli dag, som war egenteligen förbemålte Kyrkas Patron- dag. Ordsaken war, at wid denna Högtid ganska mycket folk försam- lades, hwarigenom sådana syndare, som annars för sin andakts utöfning gärna wille insinna sig wid en sådan Högtid, lätteligen kunde blifwa rögte och deras pålagda Bikt uppenbar, så framt man märkte, at de höllo sig utan för Kyrkan (2). Såsom en besynnerlig märkwärdighet bör ej eller föråtas, at Landet warit plågadt ganska mycket af Drift- Präster, hwarföre man ock uti Telge Kyr- ko-möte under Arke-Biskop Jacob Israelfson beslöt, at ingen Kyrkoher- de måtte berjena sig af sådana Land-löpare, så framt de intet kunde uprvisa sin Biskops tillåtelse. Dese andelige Landstrenkare woro förnämligast Tysskar, Friständare, Engelsmän och Danke, hwil- ket kan wara underliga omödmom om underliga tider. På sam-

Öttelång.

Drift- Prä-
ster förbjö-
das.

E c c c c a

ma

Kyrkans
tillstånd
från 1250
til 1300.

ma Kyrko-möte blef och den allswartliga stadga utfärdad, hwarigenom en af Kyrkan frönt Konung löstes uti beshwuerlig helgd, hwarom är talt tillförne. Hwad annars Christeliga Låran beträffar, så finner man huru den war beskaffad, när man endast läser den korta Tros-bekännelse, som uti Mötet i Lion uprepades, och kemmer öfwerens med hwad som Christina Församlingen från början bekant, i Trones saker. Om någre i Eweringe warit intagne af یرmeningar, wet man ej så nega, icke bestomindre ibland Arke-Biskop Nicolai Stadgar finner man dem wara förklarade för Rättare, som nekade helfroete, som påstodo at Lönskeldager war ingen dödelig synd, och som understodo sig at neka undergiftwenheten under Påsken i Rom, alle desse utslutas aldeles ifrån Kyrkans gemenskap, så wäl som alle de Lektmän, som wägade sig at disputera om Tros-Artiklarna (3). Men i synnerhet war man mycket upretad emot dem, som togo interesse eller ränta af sina utlånta penningar; ty antingen de woro Lektmän eller Klerker, om de intet efter trenne föregångna påminnelser gäfwro förfallna räntan tillbaka, ansågos de på stunden såsom bannlyste, hwilket straff äfwen den borde undergå, som utlegde rum til en räntetaggare (4). Denna Låran är wäl til alla delar Canonisk, ehuru wäl anledningen är tagen af gamla Testamentet. Och är det nog swårt at begripa, hwarföre Påswiska Prästerskapet med så mycken nit wisade sin assty för ränte-penningar, då de annars intet hast någon naturlig fasa för andra inkomster (5). En annan Stadga, som rör allmänna Gudstjensten, lär och böra föras til denna tiden, då där förordnades at alle Präster öfwer hela Riket borde hålla fyra ordenteliga Mesor om året, en om den heliga Trefaldighet, en om Jungfru Maria för Konungen och Rikens allmänna wälfärd, en om de heliga Martinus K. Br. och Biskop Henrik för Karelsens trygghet och wälgång, och en för K. Magnus Ladulåses hial, och skulle de första Mesor altid utslas förut för menigheten, på hwilken dag de efter Biskopens förordnande hållas skulle, men Wänsmeßan skulle altid sjungas på Konungens årsmotsdag, så framt inter någon emelsankommande Fest det hindrade, då den til en annan dag uppskjutas kunde, man skänkte och hundrade dagars aflat åt alla dem, som med andakt bhwistade dessa högtideliga Mesor (6).

Rättier.

Öfver och
Ränta
förbjude.

Nya Kerser.

(1) *Urbanus* Ep. S. S. D. ad perpetuam rei memoriam. Piis fidelium va-
tis præsertim hiis pro quibus fideles ipsi divinis officiis magis intenti exi-
stant, libenter annuimus illa prosequimar favoribus oportunis. Cum ita-
que sicut exhibita nobis pro parte Venerabilis fratris nostri Nicolai Lin-
copensis Episcopi petitio continebat, quod in Regno Svaciz, in quo Lin-
tilland
stån 1250-
till 1269.
copen-
sis ecclesia situata consistit pro magna parte cujuslibet anni sint dies
adeo breves videlicet a principio mensis Odobris usque ad finem mensis
Februarii inclusivus, quod missa & alia divina officia ante horam No-
nem complenda nequeant more debito celebrari. Quare nobis idem E-
piscopus humiliter supplicavit, ut dictis mensibus ante lucem diei missa-
rum sollemnia celebrandi licentiam concedere dignaremur &c. Datam
Romæ ap. Sanctam Mariam - - - trans Tyberim XII Kal. Dec. Pont.
nri a. primo. Örnhielm Bullar. T. 1.

(2) *Urbanus* IV Brev. hâtom daterat V. Kal. Mart. Pont. a. primo Jan 1268
hos Örnhielm Bullar. T. 1. p. 417.

(3) *Amfömbet i Folge under Jacob Erlandsen (Isrælfson) är tryckt i*
Upsala 1525, men å en uplagde af G. Wetterblat Schwed. Biblioth. 2
Delen, och det, för outalade, sås igen p. 129. Nicolai Stat. Memb. I.
punctus 2. p. 124. Excommunicati sunt omnes asserentes non esse infernum,
item prohibenter ex eodem sub sententia excommunicationis Layci dispu-
tare de fide vel de articulis fidei publice vel occulte. Punctus 15. Item
qui simplicem fornicationem & asuram seriose negant esse peccata, morta-
lia, hæretici sunt censendi & per canones excommunicandi. Punctus 16.
Item omnes qui dicunt se Papæ, Romanæ ecclesiæ & sedi beati Petri non
subesse, hæretici sunt censendi.

(4) *Nicolai Stat. Punctus 17.* Qui dicunt publicos usurarios sepeliendos,
sunt excommunicati. Punctus 18. Usurarii sine Clerici sine laici, nisi a-
sorem post trinam admonitionem restituerint, vigere ipsius statuti sunt ex-
communicati ipso facto. Punctus 19. Inferiores Episcopis singulares per-
sonæ, quæ locant domos usurariis, sunt excommunicati.

(5) 4 Mos. 23: 19. Psalm. 15: 1. Luc. 6: 35. Men annat är
at taga Öder af en som är i nöden, och annat är, at förbehålla sig
sällig rånda af en, som för mera winning och rikedom lånar penningar.
Man kan nästan intet föreställa sig annat åa bedrägeri under denna sten-
helliga tidens andeliga Stadgar, och torde detta hafva varit ei grep til
at så bruka de förmågnare sekulärns capitaler, då man under bist och
penitens kunde pålågga dem lån til de andeliga. Men en tvifare under-
söknig hör intet hit. Den som vil underrätta sig om Canonisternas
tingleri i detta mådet, lås låsa Thomasi anmärkningar til Lancellotus
på äfveliga stället.

(6) *Nicolai Archiep. Statuta p. 138 hos Necrolblat.* Quilibet sacerdos Up-
saliensis Provinciæ, cujusunque status, conditionis vel eminentiæ fuerit,
dicere teneatur has subscriptas missas speciales singulis annis, unam de
Sancta Trinitate & aliam de beata Virgine pro Domino Rege & statu

Kyrkans
tillstånd
från 1250
til 1300.

Regni, & tertiam de sanctis martiribus Erico Rege & Henrico Episcopo
pro statu Corellæ, & quartam pro anima felicitis memoriz Domini Ma-
gni &c.

§. 9.

Sedan Cardinalen Wilhelm, Biskopen från Sabina, uti
Ekeninge Måte 1248 infört Gregorii den IX:s Decretales, blef
Canoniska Påfwe-Lagen fullkomligen intagen både med ondt och
godt, och de förr wedertagne Kyrko-seder blefwo dels stadfästade,
dels ändrade, eller ock afskaffade. Wid döpsellen brukades altså,
utom watten, salt och olja. I Nordiska orterna har man be-
tient sig af många olämpeliga ting wid nöd-dop, då brist warit
på watten. Man har understundom doppat barnet i dagg, stund-
om i snö, understundom döpt det med öl, och när allt annat
fattades, har man spottat i handen, gjort kors därmed på bröstet
och ryggen, och uprepat tillika sielswa instiktelse-orden (1).
Uti våra Swenska Lagar finner man likwål intet tecken til dessa
besynnerligheter, utan det war brukeligt, at Fadderarne, Gudsa-
ceremonier der och Gudmoder, skulle föra barnet til Kyrkan och hafwa med
wid Döpsel- sig watten och salt. Olian hade Prästen sielf, hwilken widare
sen. med försande, brimsigning, böner, salt och watten pådsning,
eller barnets nederdoppande förrättade Aften (2). Det är besyn-
nerligt, at man snart sagt i alla tider warit omhugsam at afwen
wid Sacramenternas bruk förbättra sielswa saken genom tidske-
ningar, merendels onödiga, liksom Christus och Apostlarne intet
haft sig bekant, huru en så helig och angelägen gärning bäst
skulle utföras. Såsom Fadderarne skulle tjena til winne, at dö-
psellen war warckeligen förrättad, och tillika wid tillfälle draga för-
sorg om barnets upfostran, woro de aldeles oumbärlige (3).
Men denna rena och ofskydliga sak blef ock med nya tillsatser alde-
les omskapad. Man updiktade fördenksul en andelig ofskydskap e-
mekan Fadderarna och barnet, som man i våra orter kallade
Gudsfirowlag. Detta hade kunnat wara ofskydligt, om man
stadnat därwid, ty man finner afwen i Skriften, at de Christna
ansågo hwarandra för Bröder och Systrar. Men detta war ti-
llföllest för våra andeliga konstmakare: at sådant släktkap måtte
blif

blifwa så mycket mer bindande, skulle denna förbindelsen lägga hinder i giftermål, på det man måtte hafwa tillfälle genom eftergift, benådning eller råfft göra sig betydlig. Til sölje härutaf blef det icke allenast förbudt at bygga äktenkap emellan Gaddrarna och dop-barnet, utan ock emellan Gaddrarnas barn. På samma räkning kunde ej heller tvåanne Gaddrar giftas med hwarandra. Et dylikt sladder-släktkap blef ock helgadt emellan den som döpte och barnets föräldrar (4). At man äfwen i Erwerige erkänt dessa dårskaper, är helt tydeligt af våra gamla Lagar, då där stadgas om nöd-dop, at äktenkap intet uphåfdes wid sådant tillfälle, fast fader eller moder döpte barnet, och har man sig desutan bekant den äktenkaps-skilnad, som skedde emellan Hårtig Waldemar och Thorkel Annersons Doter, emedan den sednare släde Gadder til den förra (5). Men det wore för widlöftigt at uprepa alla de nya och onödiga tillsatser, som man gjorde wid döpselsen. När barnen kommit til mognare ålder skulle de fermas eller confirmeras. Detta kunde ock hafst någon nytta, ty det kan altid wara gagneligt och upbyggeligt at påminna både ungdom och ålderdom om wigten af Döpselsen. Men härwid gjordes ock en hop icke allenast umbärliga utan ock skadeliga bihang: Biskopen allena skulle förrätta fermelsen, barnet smordes i pannan med heliga oisan, hwarpå stället omslindades med bindlar, hwilka om tredje dagen därestet uplöstes af Prästen och förbrändes: dock kunde detta sista förrättas af Gaddrarna, så framt man hade lång wäg til Kyrkan. Wid Fermelsen kunde ock Biskopen efter behag ombyta barnets namn. Detta alt kunde wäl genom böner och förmaningar skaffa någon upbyggelse, men när fermelsen meddeltes åt sju års gamla barn, måste nyttan blifwa liten nog (6), och när den ansågs, såsom et nödvändigt Sacrament, hwilket intet kunde förrättas mer än en gång, blef widstepelsen wisare än upbyggelsen. Och på det intet skulle fattas, wore Fermelse-Gaddrarne samma wilkor underkastade, som Dop-Gaddrar, och genom denna förbindelse upwäcktes samma hinder i äktenkap, som genom annat Gudsfiwolag (7).

Kyrkans
tillstånd
från 1250
til 1300.

Fermelse.

(1) Man kan härom läsa Kristin Rätter Proffatins. Tegen Vol. 1. Cap. 3. Där stadgas, at moder wid sådana tillfällen får sielf döpa sitt barn.

af Påfwen sielf blifwa hedrad med tillbörlig infättning uti Ämbe-
 tet. Men härwid förekom en ny swärlighet: Nicolaus war wär-
 deligen affatt från sin Decanats-Epsla af Arke-Bisopen i
 Lund. Huru wida denna Prelat warit berättigad at göra det
 eller ej, war ännu oafgjordt, emedan twisten om Lundiska Primater
 låg ännu under Apostoliska råfsten. En Canonicus från Upsala
 Carl Erlandson wid namn, som ock war i Rom, när Wal-
 Acten kom dit, protesterade åfwen emot walet och den därwid i aft-
 tagna process. En ny undersökning om walet blef då anförtrödd.
 Åt bemålte Cardinal Benedictus af Påfwen Coelestinus IV (14),
 men när Benedictus sedermera blef Kyrkans Öfwerherde, skulle
 åter en annan förordnas som borde pröfwa och kårskåda detta
 wademål. Denna Rättegång hade kunnat blifwa antingen
 långwarig eller ewig efter Romerska Hofwets långsamma men wan-
 liga Stats-Konst. Nicolaus fattar då et beslut, som för en,
 hwilken intet war wan wid Romerska winaleriet, kunde synas
 både besynnerligt och åfwenlyrligt, han affäger sig all den rätt
 som honom genom walet kunde vara tillfallen och uppdrager hela
 målet til Påfwens eget godesfinnande (15). Härigenom uphörde
 all ransafning om walers laglighet, och sedan Johannes Bispo-
 pen af Tusculum hade frifallat Nicolaus från den honom ålagda
 suspension och gjort honom sticketlig til Arke-Bisopliga wärdighe-
 ten (16), förordnade honom Bonifacius til Arke-Bisop i Upsa-
 la, hwarpå han sedermera blef wigd 1295 af den ofta nämnde
 Johannes Tusculanus, och undfick Pallium af tre Cardinaler: Ma-
 theus, Benedictus och Guilielmus (17). Detta allt war ut-
 tan twiswel ganska hedertligt, och man kan vara försäkrad, at så-
 dant blifwit utwärfadt genom anständiga och tjenliga medel, som
 kunde vara i Romerska Hofwets smak. Ejelwa huswudsaken,
 som rörde Lundiska Primater, nämndes iatet, det hwarken beträf-
 tades eller affskaffades, ej heller förklarades Lundiska Arke-Bi-
 stops-Eåtets Dom för laglig eller olaglig, utan Johannes Tusculanus
 upplöser eller estergifwer den endast i afseende på Nicolaus. Ro-
 merska Hofwet förstod sin sak bättre, än at i hast afgöra et så
 betydande mål. Det har i alla tider warit Romerska Stolens
 favorit-grep at draga wigtiga ärenden ut på tiden. Medan man
 lämnade bågge parterna uti owisshet och uti et tweydigt hopp,

förpliktades både till lydnad och undergiffvenhet. I Sverige hade man ordsak att vara någorlunda nögd, att man åtminstone för den gången infet varit tvungen att underkasta sig Lundiska Stolen, och Danke Prelaten hade ej heller ordsak att klaga, då hans förmenta och gamla rättighet hwarken förändrades eller uphöfdes. Så förhåller sig alltid en slug Domare, som wil stöta ingendera parten, och bedraga bågge.

Årsländ
tillstånd
från 1250
till 1300.

- (1) Gregorius X. til Gulko och Biskop Israel i Westeras. Bägge Brefven äro daterade i Lion 1274, 15 Kal. Septembris, och finnes hos Vastorius Vitis aquil. p. 185 och 186, och skulle Biskop Israel hafwa två eller tre Biskopar til medhjelpare wid wälselen. Inledertid war Pallium lefwereradt til en Canonicus från Upsala benämnd Rogerius, som skulle öfwerlämna det til Biskopen i Westeras.
- (2) v. Dalin S. R. H. 2 Del. s. 253.
- (3) Beuzelius Mon. Eccl. p. 200.
- (4) Denna Förklaring lyder som följer: In nomine Domini Amen, Anno Domini Millesimo CC. LXXX. quinto Non. Aug. Nos Magnus Dei gratia Electus Upsalensis confirmatus pro consecratione nostra Lundis irri protestamur simpliciter & fatemur expresse, quod Venerabilis Pater Dominus Bop Lincopensis Episcopus non tenetur nos sequi hac vice Lundis pro consecratione nostra obrinenda, sed si forte nos sequuturus fuerit, hoc faciet de affectuosa & gratuita, qua circa personam nostram afficitur, voluntate. Item quia Venerabilis Pater Dominus H. quondam Lincopensis Episcopus, dicti Bop antecessor immediatus, Dominum Jacobum sanctæ memoriæ Antecessorem nostrum proximum Lundis sequebatur pro consecratione ipsius Domini Jacobi optinenda, timet dictus Dominus Bop ex hujusmodi bino actu sibi & ecclesiæ Lincopensi posse in posterum præjudicium generari: Nos igitur prædicto Domino Bop suisque successoribus & ecclesiæ Lincopensi præcauere volentes, protestamur publice & fatemur expresse quod ex hujusmodi bino actu nullum sibi vel suis successoribus seu ecclesiæ Lincopensi præjudicium generetur. Item si contigerit Nos ad curias seu grangias sæpe dicti Domini Bop divertere & ipse in eis nobis aliqua necessaria administrari fecerit, protestamur expresse, quod nobis & successoribus nostris nomine Upsalensis Ecclesiæ, nullum jus per hoc requiratur similia exigendi a Prælato Ecclesiæ Lincopensis, ymmo renuntiamus omni allegationi & exceptioni & omni juris acquisitioni, quæ nobis vel nostræ ecclesiæ acquiri posset in præjudicium Ecclesiæ Lincopensis ex prædictis vel aliquo prædictorum. Öfwer detta uttrande har Upsala Dom Capitel gifwit sit vittnesbörd af samma dag, hwilket finnes i Antiquitets-Archivum affriswit af Codex Membran. Lincopensis.

Kyrkans
tillstånd
från 1250.
til 1300.

(5) *Nicolaus P. P. III Jacobo Electro Upsalensi &c. Manus confirmatio- nis & consecrationis te rite a Venerabili Fratre nostro . . . Archiepi- scopo Lundensi Sveciæ Primæ obtruncisse proponens concedi per nos Tibi pallium . . . postulasti &c. Dat. Romæ ap. S. Petrum Nonis Aprilis, anno primo eller 1278 hos Vastorius p. 188. På samma ställe läses också Pålvens Brev til Biskoparna i Linköping och Roskilde angående Pallii öfverlämnande, samt fullmakt för Andreas från Upsala och Simon från Gislestad til bemålte dyra klenods öfverförande.*

(6) *Honorius den IV uti sitt Brev til Arke. Biskopen i Lund Dat. Romæ ap. S. Sabinam XV Kal. Junii anno primo eller 1285 säger tydeligen, at Pallium blef utaf Gregorius den IX skickadt til Arke. Biskopen i Lund för Arke. Biskopen i Upsala, då härigenom ingen annan kan förstås än Arke. Biskop Jarler. In registro felicitis recordationis Gregorii Papæ IX Prædecessoris nostri noscitur esse repertum, quod olim Pallium peti- tum per Canonicos Ecclesiæ Lundensis, nuntios tunc pro Upsalensi Electro fuerat Antecessori Tuo Archiepiscopo Lundensi transmissum eidem Electro per eundem Archiepiscopum assignandum, Vastovius p. 189. Efter denna anledning bör man tro at Arke. Biskopen i Lund lämnat Pallium til Arke. Jarler, då förmodeligen wälsken torde wara på samma ställe emottagen, fast det förmeras i allmänhet annorlunda, och Swenska Pro- curatorernas utlåtelse blifwer än obegripeligare, så framt intet man wil hålla före, at Arke. Biskopen i Lund updragit sin förråttning åt någon annan Prelat.*

(7) *Uti det i förra anmärkningen anförda Honorii den IV:s Brev åter förber- hållet för Upsala Dom. Kyrka med dessa orden: Ceterum non intendi- mus, quod per hoc Tibi vel Ecclesiæ Tux novum Jus aliquod acquira- tur vel prædictæ Upsalensi ecclesiæ in prosecutione Juris sui, si quod cir- ca præmissa sibi competit, quoad petitorium in aliquo derogetur.*

(8) *At saken förhåller sig til alla delar, sålunda som i selska §. är an- fördt, kan man inhämta af Johannis Episcopi Tusculani förklaring utgif- wen Anagni 1295 d. 23 Julii. Ingången af samma förklaring är: Jo- hannes miseratione Divina Tusculanus Episcopus Univerſis præſentes Litte- ras inspecturis salutem in Domino. Dudum pro parte Venerabilis Patris Wexionensis Episcopi ſuffraganei Ecclesiæ Upsalensis tunc Pastoris regimi- ne destituta & Nicolai Vadulſi Canonici Scarenſis ex diuerſis cauſis & grauaminibus, quæ a Præposito & Capitulo ejusdem Upsalensis Ecclesiæ eidem Episcopo & Canonico dicebantur illata, contra ipsos Præpositum & Capitulum ad Venerabilem Patrem Archiepiscopum Landensem, ut dicitur exſtitit appellatum &c. Originaler finnes i Antiquitets-Archivum och är afſkrifwad af Ornhjelm i des Bullarium T. 1. p. 633. Denna twiſt uppvade ſig ſålledes intet af Krågan om Pallium, utan af långt an- dra orſaker, ſom Johannis Tusculani Brev utwiſar tydeligen.*

(9) *Arke. Biskop Johans Brev år tryckt hos Mellenius Scand. T. 12 p. 78.*

(10) *Chronicon Archiep. Upsal. p. 63.* Scheffer påtrår sig, at han intet har forstaaet sig belagt, hvar Provinum var beläget. Efter E. Benzeli's mening tillstånd Mon. Tecl. p. 206, bör det beta Provinum, och då är det Province i från 1250 Champagne. til 1300.

(11) Omnibus presentes litteras intellecturis Capitulum Wexionensis ecclesie Salutem in Domino Jesu Christo. Amicabilis unionis & pacis concordiam servare volentes nostris precipue superioribus & Metropoli videlicet Upsalensi Ecclesie, cui ad debitam obedientiam cum omni reverentia recognoscimus nos teneri, & ut materia dissensionis & rancorositatis, quæ succreuit & radicare videbatur inter prædictam Upsalensem Ecclesiam ex una parte & nostram ex altera, propter quasdam appellationes temporibus Venerabilis Patris Domini Bouonis benedictæ memoriæ quondam nostri Episcopi ad sedem Lundensem interpositas, de quibus ecclesia sæpè dicta plurime gravatam se asserit, hinc inde sopita sit penitus, & neglecta, bona fide promittimus, quod aliquos impugnare volentes jura Upsalensis Ecclesie sapius jam prædictæ, quibus ab antiquo fuerat usa, & quæ tenere ac sustinere voluerint ceteri Ecclesiarum Regni Prælati & Capitula, de cetero non forebimus consilio vel auxilio infra Regnum vel extra publice vel occulte. In cujus rei testimonium sigillum Capituli presentibus est appensum. Datum anno Domini M. CC. XCII in die Beate Margarete Virginis. *Detta Document finnes i Örahjelm's Dipl. T. 1. p. 524.*

(12) Härnå vittnar Biskop Petrus från Westeras uti den Fullmakt han gifvit åt Nicolaus Decanus och Laurentius Canonicus från Upsala Dar. Färingsd XII Kal. Julii, hos Messenius Scand. T. 12 p. 78. Stjernman i Ann. til Petri Nigri Biskops Rådskrift s. 43 utfärdar den XVI Kal. Julii, men denna stiftad är ej betydande. Men at v. Stjernman s. 41 hänför Brevet til 1288, torde vara förskrifvit. Ewensta Fullmaktigarnas ärende var ad representandum de nostro & ecclesie nostre nomine coram sanctitate vestra & ad exponendum damna, gravamina & importabilia onera, quæ obvenierunt, obveniunt & obvenire possunt nobis & prælatæ ecclesie Upsalensi pro eo & ex eo & ea occasione & causa, quod Lundensis Ecclesia contra nos & ecclesiam Upsalensem jus vendicat & vendicare nititur Primatiz, asserens quod Upsalensis Electus a Lundensi Archiepiscopo confirmationem, consecrationem & etiam pallium recipere teneatur.

(13) Detta bemäses af Johannis Episcopi Tolulani Brev som är anfördt til en del under N. 8. Han påtrår sig härutinnan toldare: Causis autem hujusmodi, inter quas discutiendam, concurrebat causa Primatiz, quæ est inter magis ardua computanda, ad Apostolicam sedem deductis pro parte prædictorum Præpositi & Capituli fuit felicis recordationis Dominus Nicolao Papæ IV humiliter supplicatum &c. Idem autem Dominus Nicolaus Sanctissimum Patrem & Dominum nostrum Dominum Bonifacium VIII, tunc Dominum Benedictum Tit. Sancti Martini in montibus

Berlens
tilstånd
från 1250.
till 1300.

tibus Presbyterum Cardinalem dedit in causis ipsis iuxta formam & tenorem petitionis hujusmodi Auditorem. Denum vero post aliquot processus habitos in causis prædictis eodem Domino Nicolao viam universæ carnis ingresso & prædicto Domino Bonifacio ad apicem summi Apostolatus assumpto, idem Dominus Bonifacius causas ipsas in eo statu in quo fuerant coram ipso, juxta formam & tenorem petitionis supradictæ nobis audiendam commisit.

(14) Denna omständigheter inhålltas af Bonifacii VIII Bulla daterad Anagninæ XVI Kal. Sept. Pont. n. an. primo, 1295 hos Örnheim Bullar. T. 1. p. 611 afskrifven ester Originaler. Bonifacius Episcopus Servus Servorum Dei dilectis filiis Præposito & Capitulo Ecclesiæ Upsalensis salutem & Apostolicam benedictionem &c. De his hõrlande ord åro desse: Venerabilem Fratrem nostrum Nicolaum Archiepiscopum, Upsaliensem tunc Decanum ipsius ecclesiæ in remotis agentem & prædictæ Upsaliensis Ecclesiæ Archiepiscopum elegerunt, contra quam Electionem de ipso factam & ejus Processum per dilectum filium Carolum Brlandi Canonicum ipsius ecclesiæ tunc in Romana curia existentem exstitit appellatum, & negotio ipso ad sedem eandem legitime devoluto, dilectus filius Frater Petrus de Murrohe tunc Coelestinus Papa quintus prædecessor noster causam electionis hujusmodi nobis cum Tit. Sancti Martini in montibus presbytere Cardinali discutiendam commisit.

(15) Bonifacii VIII Bulla 1295 ester de nyligen anförda ord: Nobis itaque ante discussionem plenariam electionis prædictæ sicut Domino placuit ad apicem Apostolatus assumtis, idem Archiepiscopus cupiens suæ providere quieti, juri si quod sibi in electione hujusmodi exstiterat acquisitum in nostris manibus renuntiavit expresse.

(16) Biskop Johannes Tusculani ord uti des öberopade Bref åro följande: Nos itaque mandato ejusdem Domini nostri humiliter obedire volentes prædictam suspensionis sententiam; si qua fuit, etiam in quantum prædictum Dominum Nicolaum tetigit, auctoritate prædicta relaxamus ad cautelam, & relaxatam per præsentem denuntiamus, ipsumque ad Archiepiscopalem & Episcopalem habilem reddimus dignitates.

(17) Denna berättelse stillet något från den som förekommer uti Chronicon Arch. E. Ups. hos Scheffer p. 66. och Benzelius Mon. Eccl. p. 40. De åro liksom intet stridande, dock påhängdes intet Polium af Påfven self, som Rhzelius säger s. 37. Det här år anförde beträffas af Bonifacii nu nämnda Bulla: Eundem Nicolaum ipsi Upsaliensi Ecclesiæ de Fratrum nostrorum consilio præfecimus in Archiepiscopum & Pastorem, suæ prudentiæ curam & administrationem ipsius ecclesiæ spiritualiter & temporaliter committendo; ac postmodum sibi a venerabili Fratre nostro Joh. Tusculano Episcopo de mandato nostro munere consecrationis impenso, palleyin de corpore beati Petri sumptum, insigne Pastoralis officii, ab eo cum ea qua decuit instantia postulatum, sibi per dilectos filios, Mattheum Sanctæ Mariæ in porticu, Guilhelmum Sancti Nicolai in carcere Tol-

liano

iano & Benedictus sanctorum Cosmae & Domiani Diaconos Cardinales fecimus exhiberi, salvo jure Ecclesiae Lundensis, quae in eadem Upsalien-
si ecclesia jus Primatiae asserit se habere.

Årskans
tillstånd
från 1250
till 1300.

§. 7.

Men Romerska Hofwets wingliga förhållande wid detta tillfälle förtjenar waraktigen upmärksamhet. När Påswarne lämna Pallium för Upsala Årke-Biskopar åt Årke-Biskopen i Lund; förbehålles icke bestomindre åt Upsala Årke-Biskops: Säte all sin talan, och när denna belägenhet sticades til någon annan än Biskopen i Lund, göres samma förbehåll för Lundiska Årke-Biskopen. Det är ej svårt at begripa, det man i Rom war mera angelägen, at den upkomna tråtan skulle hållas wid magt, än afgränsas. En slughet som utan twiswel war lönande och indräktig, men aldrig kan gifas af ärligt folk. Christendom wil man intet nämna, ty den lär man wißerligen intet under detta tidehwarf wid Apostoliska Sätet i Rom. Huswudsfrågan rörde ofelbart Primats-rättigheten, man kan ock medgifwa, at ärendet war högt, causa inter magis arduas, som Johannes Tusculanus utlåter sig, efter det angick höga och förnåmna Prelaters rättigheter; men svårt och oredigt war det ingalunda. Förty om man welat hålla sig wid gamla inrättningen, war det oförnekeligt, at Årke-Biskopen i Lund hade Primatet öfwer Swenska Församlingen. Men Romerska Hofwets beslut äro wißerligen inga Ewighets-Förordningar; man hade sunnit tienstigt at öfwerända fasta Hamburgiska och Bremiska Jurisdictionen öfwer Nordiska Kyrkan, och kunde således ingen ring hindra så kallade Apostoliska Stolen, at uphåfwa Påwe Alexander den III:s Stadga, hwarigenom Primatet öfwer Sverige blef anförtrödt åt Biskopen i Lund, så framt man intet warit sinnad at på annat sätt draga fördel af dessa Prelaters oenighet. Wåre egne Historie-skrifware hafwa ock gjort saken nog oredig, då de under namn af Historia begåfroat efterwerlden med egna och aldeles ogrundade gissningar. Således säger man, at Årke-Biskopen i Upsala Magnus Bosson råkat i Påswens onåd, efter han låtit wiga sig af Årke-Biskopen i Lund, hwarföre han ock aldrig sådt Pallium, och at det

Lundiska
Primatet.

Portans
tillstånd
från 1250
till 1300.

äfwen gjort kallförmåhet hos Påfwen sielf emot Lundiska Biskopen (1). Den som behagar läsa igenom Honorii den IV:s Bref till Arke-Biskopen i Lund, af år 1285, lär aldrig finna minsta tecken till onåd hwarken emot den ena eller andra. Ut intet Lundiske Prelaten ådragit sig Hans Helighets misgunst, skönjes där-af, at honom anförtroddess Pallium, som skulle öfverlämnas till Magnus: så at det war intet Påfvens fel, at Magnus dödde utan Pallium, hwilket Scheffer långt för detta anmärkt (2). Det är ock nog besynnerligt, at man af det Åberopade Bref af Honorius den IV wil bewisa, at Swenska Församlingen wunnit något högre anseende wid Romerska Hofwet än förr, då likwäl ingen ny bewågenhet härutinnan betygades för Sverige, emedan både wigsel och Pallium skulle hämtas från Lund. Den enda nyttest som Sverige i dessa omständigheter skulle synas hafwa njutit af sin höga Romerska Förman, war at Primat-twisten lösnades oafgjord, hwilket likwäl mer bår tillfrisknas en slug snäthet än bewågenhet. Likaledes kan förekomma nog owdantadt, at Nicolaus Allonis fick sin Biskops-wigning i Avignon, då det är en afgjord sak, at det skedde i Anagni (3). Men det är enddigt at uppehålla Läsaren med flera dylika gifningar: man har förmodeligen wisat rätta sammanhanget af Primat-twisten, sådan som den uti tillförläteliga handlingar föreställes, utan afseende antingen saken war hederlig eller wanhederlig för Sverige. Härutinnan behöfwer man så mycket mindre bemanila sakernas rätta beskaffenhet, som nu för tiden kan wara lika mycket, antingen Lundiska Primaten war billigt, lagligt eller anständigt. Man blir nödsakad i fordn och nyare Historien at tala om långt orimligare och wanhederligare saker.

(1) v. Dalin S. R. 5. 2 D. s. 29. Man kan dock till Åfrentors hafwa någon anledning härtil af Johannes Magnus och Messenius, men deras gifningar öfvertyga intet mer än wåra tiders gifningar.

(2) Schefferus ad Chronicon Archiepiscoporum p. 57.

(3) När man läser några af våra nyare Historie-Skrifware, kan man intet så annan tanka, än at Bonifacius den VIII residerade i Avignon, och Nicolaus Allonis till sålje därutaf blifwit wigd darsammansådes, och Åberopat man sig på Eric Benzelius M. Eccl. p. 206, och där står Anagni och intet Avignon.

§. 8.

Kyrkans
tillståndfrån 1250
til 1300.Kyrko-
Stadgar.

I det föregående har man sedt Swenska Kyrkans tillstånd i anseende til sin högsta Förmän i Rom, och des mindre öfwerherde i Lund: Til en del har man under K. Magnus Ladulåses Regemente berättat de anseelige förmåner, som Kyrko-Staten utaf denna Herren bekommit. Man bör ej heller förbigå andra Församlingar, som til Swenska Församlingens widare anseende eller nytta äro i allt tagna. Således finner man, at Påfwen Urbanus IV hafwer tillåtit år 1261, at man i Linköpings Stift, för de korta dagarnas skuld ifrån början af Oktober til slutet af Februarii, måtte begynna Messan och Gudstjensten för dagar (1). Man synes kunna sluta härutaf, at man tilförne warit nödsakad at förrätta hela Gudstjensten på Eön- och stora Helgedagar, medan det war lust, och såsom den borde wara lyktad wid Non eller Klockan tre efter middagen, har man ofelbart warit tvungen at bruka både skynsamhet och afförning. Men genom denna nya stadga kunde alting ske med anständigare ordning. Man kan ock intet twifla, at ju samma tillstånd sträckt sig til andra orter, fast man ännu intet funnit något därom wara uppteckadt. Samma Påfwe Urbanus IV har ock på förenämnda år 1261 gjordt en annan nog märkelig Förordning, hwarigenom de, som woro utslutne ifrån Kyrkan för någon förseelse, som intet war allmänneligen bekant,ingo tistånd at gå i Linköpings Kyrka på Petri Pauli dag, som war egenteligen förbemänte Kyrkas Patron-dag. Ordsaken war, at wid denna Högtid ganska mycket folk församlades, hwarigenom sådana syndare, som annars för sin andakts utesning gärna wille infinna sig wid en sådan Högtid, lätteligen kunde blifwa rögte och deras pålagda Bikt uppenbar, så framman man märkte, at de höllo sig utan för Kyrkan (2). Såsom en besynnerlig märkwärdighet bör ej eller föråtas, at Landet warit plågadt ganska mycket af Drift-Dräster, hwarföre man ock uti Delge Kyrko-möte under Arke-Bisshop Jacob Israelson bestod, at ingen Kyrkoherde måtte berjena sig af sådana Land-löpare, så framman de intet kunde upröfwa sin Bisshops tillåtelse. Dese andelige Landstrykare woro förnämligast Tysskar, Friståndare, Engelsmän och Danste, hwilket kan wärka underliga ombömen om underliga tider. På sam-

Dittesång.

Drift-Drä-
ster förbjö-
das.

C e c c c 2

ma

Kyrkans
tillstånd
från 1290
till 1300.

ma Kyrko-möte blef och den allswartliga stadga utfärdad, hvarigenom en af Kyrkan frönt Konung löstes uti beshwuerlig helgd, hwarom är talt tillförne. Hwad annars Christeliga Låran beträffar, så finner man huru den war beskaffad, när man endast läser den korta Tros-bekännelse, som uti Mötet i Lion uprepades, och kommer öfwerens med hwad som Christina Församlingen från början bekant, i Trones saker. Om någre i Ewerige warit intagne af یرmeningar, wet man ej så noga, icke bestomindre ibland Arke-Bisshop Nicolsi Stadgar finner man dem wara förklarade för Rättare, som nekade helswete, som påstodo at Lönsseläger war ingen dödelig synd, och som understodo sig at neka undergiftwenheten under Påsken i Rom, alle desse utslutas aldeles ifrån Kyrkans gemenskap, så wäl som alle de Lestmän, som wågade sig at disputera om Tros-Artiklarna (3). Men i synnerhet war man mycket upretad emot dem, som togo interesse eller ränta af sina utlånta penningar; ty antingen de woro Lestmän eller Klerker, om de intet efter trenne föregångna påminnelser gäfwro förfallna räntan tillbaka, ansågos de på stunden såsom bannlyste, hwilket straff öfwen den borde undergå, som utlegde rum til en räntetaggare (4). Denna Låran är wäl til alla delar Canonisk, churuwål anledningen är tagen af gamla Testamentet. Och är det nog swårt at begripa, hwarföre Påswiska Prästerkapet med så mycken nit wilsade sin affky för ränte-penningar, då de annars intet haft någon naturlig sasa för andra inkomster (5). En annan Stadga, som rör allmänna Gudstjensten, lär och böda föras til denna tiden, då där förordnades at alle Präster öfwer hela Riket borde hålla fyra ordentliga Mesor om året, en om den heliga Trefaldighet, en om Jungfru Maria för Konungen och Rikets allmänna wälfärd, en om de heliga Mariner K. Er. K och Bisshop Henrik för Karelsens trygghet och wälgång, och en för K. Magnus Ladulåses siäl, och skulle de första Mesor altid utlysas förut för menigheten, på hwilken dag de efter Biskopens förordnande hållas skulle, men Wänsneshan skulle altid sjungas på Konungens årsmötsdag, så framt intet någon emellankommande Fest det hindrade, då den til en annan dag uppskjutas kunde, man skänkte och hundrade dagars aflat at alla dem, som med andakt bhwistade dessa högtideliga Mesor (6).

Nya Kersier.

(1) *Urbanus* Ep. S. S. D. ad perpetuam rei memoriam. Pijs fidelium va-
tis praesertim hijs pro quibus fideles ipsi divinis officiis magis intenti exi-
stant, libenter amicus illa prosequimur favoribus oportunis. Cum ita-
que sicut exhibito vobis pro parte Venerabilis fratris nostri Nicolai Lin-
copensis Episcopi petitio continebat, quod in Regno Svacia, in quo Lin-
copensis ecclesia graata consistit pro magna parte cuiuslibet anni sint dies
adeo breues videlicet a principio mensis Octobris usque ad finem mensis
Februarii inclusive, quod missa & alia divina officia ante horam No-
nam complenda nequeant more debito celebrari. Quare nobis idem E-
piscopus humiliter supplicavit, ut distis mensibus ante lucem diei missa-
rum sollemnia celebrandi licentiam concedere dignaremur &c. Datam
Romae ap. Sanctam Mariam - - - trans Tyberim XII Kal. Dec. Pont.
nri a. primo. Ornshjelm Bullarium T. 1.

(2) *Urbanus* IV Bress havori daterat V. Kal. Mart. Pont. a. primo Jan 1268
hos Ornshjelm Bullar. T. 1. p. 417.

(3) *Antsmätet i Tölge under Jacob Erlandson* (Israelfson) är tryckt i
Upsala 1525, men ä äro uplagde af E. Rettelblad Schwed. Biblioth. 2
Delen, och det, för antalet, så igen p. 129. Nicolai Stat. Memb. I.
punctus 2. p. 144. Excommunicati sunt omnes asserentes non esse infernum,
item prohibentur ex eodem sub sententia excommunicationis Layci dispu-
tate de fide vel de articulis fidei publice vel occulte. Punctus 15. Item
qui simplicem fornicationem & asuram seriose negant esse peccata mortu-
alia, haeretici sunt censendi & per canones excommunicandi. Punctus 16.
Item omnes qui dicunt se Papæ, Romanæ ecclesiæ & sedi beati Petri non
subesse, haeretici sunt censendi.

(4) *Nicolai Stat. Punctus 17.* Qui dicunt publicos usurarios sepeliendos,
sunt excommunicati. Punctus 18. Usurarii siue Clerici siue laici, nisi a-
suram post trinam admonitionem restituerint, vigere ipsius statuti sunt ex-
communicati ipso facto. Punctus 19. Inferiores Episcopis singulares per-
sonæ, quæ locant domos usurariis, sunt excommunicati.

(5) 4 Mos. Bok 23: 19. Psalm. 15: 1. Luc. 6: 35. Men annat är
at taga Ocker af en som är i nöden, och annat är, at förbehålla sig
skellig ränta af en, som för mera winning och rikedom lånar penningar.
Man kan väl utan intet försejålla sig annat än bedrägeri under denna sten-
heligä tidens andeligä Stadgar, och torde detta hafva varit ei grep til
at så bruta de förmågnare Lefvandes kapitaler, då man under bist och
penitens kunde pålägga dem lån til de andeligä. Men en vidare under-
sökning hör intet hit. Den som vill underrätta sig om Canonisternas
mångleri i detta målet, kan läsa Thomasi anmärkningar til Lancelotus
på ättilliga stället.

(6) *Nicolai Archiep. Statuta p. 138* hos Rettelblad. Quilibet sacerdos Up-
saliensis Provinciae, cuiusunque status, conditionis vel eminentiæ fuerit,
dicere teneatur has subscriptas missas speciales singulis annis, unam de
SANTA TRINITATE & aliam de beata Virgine pro Domino Rege & statu

Kyrkans
tillstånd
från 1250
till 1300.

Regni, & tertiam de sanctis martiribus Erico Rege & Henrico Episcopo
pro statu Corellæ, & quartam pro anima felicitis memoriz Domini Ma-
gni &c.

§. 9.

Sedan Cardinalen Wilhelm, Biskopen från Sabina, uti
Ekeninge Måte 1248 infört Gregorii den IX:s Decretales, blef
Canoniska Påfve-Lagen fullkomligen intagen både med ondt och
godt, och de förr wedertagne Kyrko-seder blefwo dels stadfästade,
dels ändrade, eller ock afskaffade. Wid döpsen brukades altfa,
utom watten, salt och olja. I Nordiska orterna har man be-
tient sig af många olämpeliga ting wid nöd-dop, då brist warit
på watten. Man har understundom doppat barnet i dagg, stund-
om i snö, understundom döpt det med öl, och när alt annat
fattades, har man spottat i handen, gjort kors därmed på brö-
stet och ryggen, och uprepat tillika sielswa instiktelse-orden (1).
Uti våra Swenska Lagar finner man likwål intet tecken til dessa
besynnerligheter, utan det war brukeligt, at Faddrarne, Gudsa-
ceremonier der och Gudmoder, skulle föra barnet til Kyrkan och hafwa med
wid Döps- sig watten och salt. Ojhan hade Prästen sielf, hwilken vidare
sen. med korsande, brimsigning, böner, salt och waterns pådsning,
eller barnets nederdoppande förrättade Akten (2). Det är besyn-
nerligt, at man snart sagt i alla tider warit omhugsam at afwen
wid Sacramenternas bruk förbättra sielswa saken genom tild-
ningar, merendels onödiga, liksom Christus och Apostlarne intet
haft sig bekant, huru en så helig och angelägen gärning bäst
skulle udföras. Såsom Faddrarne skulle tjena til winne, at dö-
psen war warfeligen förrättad, och tillika wid tillfälle draga för-
sorg om barnets upfostran, woro de aldeles oumbärlige (3).
Men denna rena och ofsyldiga sak blef ock med nya tilläp-
les omskapad. Man updiktade förbenskul en andelig skyldskap e-
mekan Faddrarna och barnet, som man i våra orter kallade
Gudsfiwolag. Detta hade kunnat wara ofsyldigt, om man
stadnat därwid, ty man finner äfwen i Skriften, at de Christna
ansågo hwarandra för Bröder och Systrar. Men detta war ej
tillfyllest för våra andeliga Konstmakare: at sådant släktkap måtte
blif

blifwa så mycket mer bindande, skulle denna förbindelsen lägga hinder i giftermål, på det man måtte hafwa tillfälle genom eftergift, -benådning eller råfft göra sig betydlig. Til följe härutaf blef det icke allenast förbudt at bygga äktenskap emellan Faddrarna och dop-barnet, utan ock emellan Faddrarnas barn. På samma räkning kunde ej heller tvåanne Faddrar giftas med hwarandra. Et dylikt sladder-släktskap blef ock helgadt emellan den som döpte och barnets föräldrar (4). At man äfwen i *Emmeris* erkänt dessa dårskaper, är helt tydeligt af våra gamla Lagar, då där stadgas om nöd-dop, at äktenskap intet uphåfdes wid sådant tillfälle, fast fader eller moder döpte barnet, och har man sig desutan bekant den äktenskaps-skilnad, som stredde emellan Hårtig Waldemar och Thorkel Knufsons Doter, emedan den sednare släbt Fadder til den förre (5). Men det wore för widlöftigt at uprepa alla de nya och onödiga tilfätfes, som man gjordt wid döpselsen. När barnen kommit til mognare ålder skulle de fermas eller confirmeras. Detta kunde ock hafst någon nytta, ty det kan altid wara gagneligt och upbyggeligt at påminna både ungdom och ålderdom om wigten af Döpselsen. Men härwid gjordes ock en hop icke allenast umbårtiga utan ock skadeliga bihang: Biskopen allena skulle förrätta fermelsen, barnet smordes i pannan med heliga oljan, hwarpå stället omslindades med bindlar, hwilka om tredje dagen därefter uplösstes af Prästen och förbrändes: dock kunde detta sista förrättas af Faddrarna, så framt man hade lång wäg til Kyrkan. Wid Fermelsen kunde ock Biskopen efter behag ombyta barnets namn. Detta alt kunde wäl genom böner och förmaningar skaffa någon upbyggelse, men när fermelsen meddeltes åt sju års gamla barn, måste nyttan blifwa liten nöd (6), och när den ansågs, såsom et nödvändigt Sacrament, hwilket intet kunde förrättas mer än en gång, blef widskepelsen wisare än upbyggelsen. Och på det intet skulle fattas, woro Fermelse-Faddrarne samma wilkor underkastade, som Dop-Faddrar, och genom denna förbindelse upwäcktes samma hinder i äktenskap, som genom annat Gudsfiswolog (7).

Kyrkans
tillstånd
från 1250
til 1300.

Fermelse.

(1) Man kan här om läsa Kristian Rätter Grossatins. 2.agen Bok. 1. Cap. 3. Där stadgas, at moder wid sådana tilfällen får self döpa sitt barn.

Portans
till
från 1250.
till 1300.

Barn: „Stalf skal hon that seira, hã'dir ãn ofcirt wërði dögt, oc seiri that i watni, ef till er, enn ef that er ey till, tha skal dräpa i dögg thryfwar eda i snia, eda så, enn ef edr er theirra till, tha skal taka bräla oc leggja a briost oc härðar med theemina ordom er till äro skipt. Angående Dopets förrättande i ðl har man Gregorii den IX:s Bref till Arke. Biskopen i Trondheim af år 1231 hos Raynaldus Ann. Eccl. T. 13 p. 507. Cum licet ex tua relatione didicimus, nonnunquam propter aliquam penariam infantes terræ tue contingat in cerevisia baptizari, tibi renore presentium respondemus, quod cum secundum doctrinam Evangelicam oporteat ex aqua & spiritu sancto renasci, non debent repurari rite baptizati, qui in cerevisia baptizantur. Man kan wid detta tillfälle med nytta betiena sig af Isländarens Jom Olavii syntagma de baptismo tryckt i Köpenhamn 1770.

(2) i Hl. Rf. B. Wälg. 2. Hvad nedborpandet angår, så kallades det på gamla språket dräpa i watni, som man kan se af föregående anmärkning och flera ställen hos J. Olavius.

(3) I bårjan behöfdes intet flera än två Raddrar. Gudfadren skulle bålå barnet och Gudmodren såja namnet. i Rf. Rf. B. Wälg. 2. Ederwæra stadgades, at wid gåfubarns döpselle skulle två manfolf, faddrar och en qwinno, fadder wara närwarande, och om sifkobarn på samma sätt: Nicolai Statuta hos Nettelbat p. 158. Membr. 4. Punctus 30. Puerum leuent de sacro fonte duo masculi & una femina, item famellam dux femina & unus masculus & non plures, nisi Compadres & Commatres Consanguinei sunt lenati vel in sacris constituti.

(4) Man kan här om läsa Gregorii den IX:s Decretales L. 4. Tit. 17. och til öfwerfödd J. H. Böhmers Jus Eccles. T. 4. p. 110 och följande. Grunden til denna orimmetliga lära är lagd af Råssar Justinianus i siette århundrad, L. 22. C. de Nuptiis.

(5) i Hl. Kristina B. Wälg. 2. Om Hårtig Waldemars Åttenskap's stildnad talar Rim. Ordvitan s. 89.

Tha Rikis Hertug Waldemar

Wider sina Hustruiga re.

Tha stildes atb för Gudsstifta Lag

Henne Fader hade han hullit

Till Christendoms thet hafwer wållit.

(6) Nicolai Statuta Membr. 4. P. 35. Parvuli septennet & majores jejuni per Episcopum confirmantur, & fasciis eorum frontes ligentur, ablanturque tertia die a Chrismatione apud Ecclesiam per presbyterum, si commode fieri potest, & ablutio & panniculus, qui fuerat alligatus fronti, comburuntur &c. Punct. 36. Confirmatus iterum non confirmetur. Punct. 37. Episcopi possunt mutare nomina in confirmatione.

(7) Birgeri Arch. E. Statuta i Telge 1368 hos Nettelblat Schm. Bibl. P. Ryrlans 2. p. 159. Eadem ac tanta, quoad impedimenta matrimonii & cetera tilstånd alia jura contrahuntur cum Patinis in confirmatione sicut in baptismo. från 1250. til 1300.

§. 10.

Det som nämndt är om Ödpelsen och Fjernelsen gifwer uppenbara teken til mycken dristighet och tiltagsen konst i andeliga saker: men man wisade ännu en oförsyntare dristighet wid Altarens Sacrament, hwarmed Påswiska Prästerskapet handlade, som med en wilkurlig Kyrko-ceremonia, stundom med tillägg, åter med af-forming, liksom wi wore berättigade at stympa et Sacrament, som war Prästare inskiftat til sin egen dyra äminnelse. Först wilke man adra denna hemlighet begripelig genom en tillsats af en ny obearipelighet, då man antog såsom en Tros-Artikel, at Brödet och Winet förwandlades uti Natwarden uti Christi Lefamen och Blod, fastän de behöllo icke bestomindre alla egenskaper af Bröd och Win. Det war ännu inter nog, man beslöte tillika, at Lefmän skulle låta sig njäa med bara Brödet, och Präster eller Klerker allena skulle begä Natwarden på det sätt, som den af Christus war inskiftad. Där blef då en wäsentelig oslikhet emellan Prästers och Lefmäns Altare-gång. När Winet skulle wälsignas, blandades det först med watn, dock så at man altid tog i akt, at Winet war mer än watnet (1). I denna omständighet hade man äldsta Församlingen til rättesindre, ty man wet af Justinus Martyr, at man wid Natwardens begående äfwen i andra århundrade brukade både Win och watn. Men som man tillika inbillade sig, at Winet genom inskiftelse-ordens uprepande och försningen förwandlades uti war Prästares wäsentliga Blod, upkommo därutaf både orimliga och underliga updrag. Ty om något spildes af Winet antingen på tåket, som låg öfwer Kal-len, eller på Altare-Klädet, skulle det noga afwäntas, och twadwatnet utdrickas af Prästen eller någon annan andelig person fastandes; utspildes något af Winet på trä, sten eller golfwet, skulle Prästen slika up det samma, och mera dylikt. Sedan inskiftelse-orden woro upläste öfwer bordet, uplystes det, man klämtade med stora Klokan, och alle närwarande söllo på knä, hwilket skulle

Altarens
Sacra-
ment.

D d d d d

le

Kyrkans
tillstånd
från 1250
till 1300.

le betyda, at man tilbåd sin Skapare. Då någon husk skulle communiceras, gafs teken med Klockan, och Prästen hämtade Brödet, eller efter tidens talesätt, Christi Kropp från Kyrkan. Framför Prästen bars ljus, och Cockne: folket följde efter Prästen. Den som då följde efter, och bar brinnande ljus i handen, fick hundrade dagars Afstat, men den som war med i Processionen utan ljus fick ndja sig med sentio. Om någon mötte en sådan Procession, war han ridandes, skulle han stiga af hästen, och falla på knä, war han gångandes, skulle han slå hufvudet neder, falla på knä och slå sig för bröstet. (2). För anständigheten skul war och förordnad, at Kalk och Paten skulle antingen wara af Gull eller Silfwer (1). Prästen sielf war och annorlunda klädd wid förrättningen af Altarens Sacrament än eljest. Wid handtwagningen, Ämbetsklädernas påtagning och flera sådana förändringar lästes anställiga Böner under många andäktiga gebärder, så at det war ganska swårt, at igenkänna den heliga Natwarden så dan som den af Christus och Apostlarna warit förrättad. Man har swårt at föreställa sig, at detta alt, som Gud på innet sätt befalt, skal warcka någon upbyggelse. Men så går det, när folk, som äro hellswe utan all Gudsfruktan, wisja dock inbilla andra at de äro Gudsfruktige. Det wäsentliga försummas och omkas pas, och hela upmärksamheten wändes på onödiga och wisforliga ting, Ceremonierne blifwa många, högtideligheten och praktiken stor, men upbyggelsen antingen liten eller ingen.

(1) *Niccolai Statuta membr. 4. p. 60. Ampulla vini & ampulla aque signo aliquo discernatur & munde servertur & potius rubrum vinum ministrabitur in calice quam album, & plus ponatur de vino quam de aqua.*

(2) Dessa omständigheter äro allmänt bekanta; man kan liwät, om så behagas, se de nu nämnda Statuta punctus 64. 66. 67.

(3) *Niccolai Statuta p. 56. Calix & Patena sint argentei & auri.*

§. 11.

På det upbyggelsen skulle blifwa än mindre, förrättades både Messan och öfriga Gudsstenen på Latin. Et wämmeligare och ogudaktigare uptog kunde nästan innet wara upfunnit från hellswn afgrunden. Man skulle lofwa, tacka och bedja Gud på

ett Språk, som man intet förstod. Efter utseende woro Biskopar ^{och} ^{tillstånd} ^{från 1250} ^{till 1300.} och de förnämre Präster intet mindre än olärde. Men allmänna Gudsstiensten anställdes intet för Präster och Dom-Herrar, utan för Menigheten till gemensam upbyggelse. Om Land-Prästerne i allmänhet wid sina andeliga förrättningar förstodo hwad de mesade och söngo, kan man likwäl twifla. Man wet hwad som hände med Biskop Swen Torbagge i Roskilde, då han såsom Hof-Predikant skulle hålla Messa för K. Swen Estridson i Dannemarf, och man uti Messboken, där förbön war inryckt för Konungen, utströk första stafwelsen af ordet Famulus, läste denne wärdige Hof-Predikant, som där stod outstruket, och bad för Konungen såsom Guds Målsäna; och i stället för att säga protegat Deus Regem Famulum suum, läste eller söng han, protegat Deus mulum suum (1). Men antingen Prästerne förstodo hwad de sade eller intet, är man alltid öfwertryckt, att allmogen därutaf begrep ingen ting. Så finner man likwäl wara besatt ibland de så kallade Nicolai Statuta, att Jader war, Ave Maria, och Tron, skulle öfversättas på Swenska och läras af allmogen utan till (2), hwarutaf man slutar ofelbart, att allt det öfriga, som sagdt är, författades på Latin. Messan afhögs beständigt alla Helgedagar. Predikningar woro sällsyntare, och hafwa de ock understundom warit hållna på Latin, efter man har åtskilliga gamla homilier uti handskrifna Böcker, som äro på det språket författade. Jefe destomindre synes troligt, att man ock wid tillfälle predikat på Swenska, hwilket kan någorlunda slutas af de ofta nämnda Nicolai Statuta (3): men uti dessa äro nytt och gammalt ihopa blandadt, så att man intet alltid kan med fullkomlig säkerhet ursätta, när de där nämnda inrättningar äro införda. Man synes då med fullkomlig grund kunna påstå, att det wäsentliga af Religionen wanwärdades i många mål, men det mindre nödiga stöttes med mera omsorg, och det i synnerhet, som kunde stadga och befrämja Kyrko-wälsdet, äfwen till werldsliga Regeringens och allmänna wälsfärdens förfränkande.

Gudstien-
sten på
Latin.

(1) Swen Torbagges Historia omtalas af Saxo p. 209. Jfr. Pontoppidan Ann. T. 1. p. 133.

(2) Nicolai Statuta membr. 4. Punctus 131. p. 177. hos Nesselblar. Peter noster, Ave Maria, Credo in Linguam maternam translata legantur coram Parochianis, ut ea addiscant. D d d d d 2.

(3)

Kyrkans (3) Nicolai Statuta membr. 4. P. 120. p. 175. Statutum contra usurarios
tillstånd editum apud Cathedrales & inferiores ecclesias, & quando Episcopi visitant,
från 1250 publicetur dum sermones ad populum habent.
till 1300.

§. 12.

Bisfoparnas årliga Kyrko-besök eller Visitationer woro ganska nödewändiga och nyttiga till Kyrko-wäldets stadgande, kunde också tillika hafwa någon nytta till Menighetens underwising, så wida Prelaternes hade något afswar med Församlingens förbättring. Dessa besök woro likwäl med någon tunga förenade så för Prästen som för allmogen. Efter Årke-Bisfop Jacob Israelsons Förordning i Detie 1279 skulle Prästen bestå Bisfopen wid et sådant tillfälle 5 Tunnor Säd til hästfoder, 4 fyra Tunnor, til Hwete, Råg och Bliugbröd tre Tunnor, et Mått, två Får, et Swinfeatur, åtta Höns och två Mått u om Fisk, Wjddik, Lins och Widd (1). Här wid brukade man hwarå den mätta, at fattiga Kyrkor och Capeller intet bekwädrades med Visitations kostnad, utan dessa Församlingars Ledamöter sammankallades til de större Kyrkorna, och ku d. således utan kostnad taga del uti Kyrko-besöket. Denna kostnad bekwädrade egentligen Prästen, men när Kyrkan skulle inwigas eller skäras, då den genom Blod eller genom grof misshandling war ohelgad, skulle Wönderne skilwe göra gengärd emot Bisfopen, hwilken ufsattes til telt mark eller 60 Dal. Samt (2). Och torde Summan raswa warit skäligen tillräckelig, i anseende til priset på Warorna som ännu war ganska låge. En sådan Visitation war imedertid ganska förkärlig både för Prästen och allmogen; in kyskhetsofset, som blifwit Prästerna pålagdt uti Ekeninge Wöde, blef hwarken nu eller sedermera med stränghet eftersehwadt, som man finner af alla de Kyrko-beslut, som under Påfwiiska tiden blifwit uprättade (3). Efter Ekeninge beslut war en Präst, som med en sådan oerdentlighet beträddes, förfallen i Kyrkans band. Men sedan Cardinalen Guido tillåtit Bisfoparna at lindra eller förwandla från hjerten af Förordningen, ankom det på Prelaternes eget ompröfwande, antingen han wille anse brottet såsom en månnisklig och förtärlig swaghhet, eller också beifra det efter Lagens stränghet. Etundom kunde för

förseelsen med penningar försonas, men denna plikt war ej tillåten mer än en gång. Annars straffades Prästen med plikt af sjundera af inkomsterna til en början; halp det intet, blef bannlyst ning och afättning efter Biskopens godfinnande yttersta påföljden. Jett desto mindre torde man hafwa brukat en mera nådig lindrig het, hwilket ock H. C. Agrippa wid handen gifwer, då han för sätrar, at en Påswist Biskop skreut däraf, at han uti sit Gist hade 11000 Scillo-Präster, af hwilka han hämtade såsom ärlig inkomst en Dueat för hwardera (4). Sjelfwa Eockneboarne ha de ock ordsak at påhwa wid et sådant H rda-besök, emedan alla brott större och mindre, som intet straffades til lifwet, woro un derkastade Kyrkans aga, hwilken ofta war långt swårare än sjeft wa weridfliga straffet. Utom Biskopens tillåtelse kunde ingen slä tas i band, och är ganska troligt, at denna rådt utdrades i synnerhet wid Visitationerna. Det wore för widlyftigt, at här uträkna alla de mål, som ädroao sig Kyrkans bann, därför wil man endast nämna, at den som med wäldadstnina hwarat en Präst, war däruti förfallen, och skulle bannlystheten afännas alla Eön-och Helg dagar uti hela Kyrkan under Klockerkning och uprända lius (5). Ää wäl detta, som mycket annat, som för kerheten skul förbigås, lär ej hafwa kunnat upwäcka särdeles upbaggelse hwarfen til Eedernas förbättring eller högaktning för Religionen. En ting bör man dock medgifwa, hwaruti Romersk Catholiska Kyrkan nästan i alla tider varit berömmwärd: Man har altid haft mycket wärd om fattiga och siuka. Hwarfdre man ock uti Telge möde 1279 fastställt, at alle Biskopar skulle hafwa sina edswurne Almose-gifware [Eleemosynarios, Aumoniers] hwilkas sylla ibland annat war at utdela alla öfwerleswor af måltiderna til de fattigas tjenst och understöd. Man medgifwer gärna, at det varit kanske berömligare, at draga försorg, det fattige sträke kunnat sjelfwa genom slit och arbete förtjena sit bröd: men åldersteg ne och siuke, samt andre nödlidande, då de intet kunna få arbe te, förtjena utan twiswel et Christeligt medlidande och hjälp samt understöd.

(1) Jacob Israelfsons Statuta hos Nesselblad p. 127. Episcopi in Procu rationibus per duas noctes ad pabulum equorum quinque Tynnionibus, in cerevisia quatuor, in panibus triticeis, siligineis & ordeaceis tribus Tyn no-

Antikars
tillstånd
från 1250
till 1300.

nonibus, uno pecore, duabus ovibus, & uno lardo, uno porco recenti, loco ovium & lardi VIII pollis, II ancis diei sequentis sint contenti. Candelas per competentes, & medonem habeant.

- (2) 4. Bl. R. B. Upsl. R. Uti Östgötha-Lagen 2 Bl. R. B. Uti Stilles Biskops-gården til Rorlo-tvining sällnada: "Haa (Bisshopen) skal i Sofu luma medh mannum tolf of halswer han thrautande. Thrim borden äru böndär honum skyldughir uppi at hilda, of trea marler hanum fri wixlie gifwa. Eba skula böndär harum triggia tynia el göra of med spån hwetis, of en tyn rug of en tyn biug, thet skal han hafwa til fins bords, of til häst iödheris samtän spån horns of thärinadh tu las höe, of tre pund medh smör, of sinahur pund med fläst, et marka nöf of tolf höns . . . of et halft pund med wax.
- (3) Huru liten wårkan Skenninge Stadaa gjordt, kan intagas af H. B. Jacobs Statuta p. 125 hos Nesselblad: Sane nobis dolor est cordi & rubor ori, quod cum multa & diversa SS. Patrum statuta super vita, honestate & moribus Clericorum emanaverint, adeo tamen incontinentiæ morbus Clericos hujus Provinciæ multipliciter & damnabiliter infecerat, quod pauci vel nulli ab hoc morbo reperiuntur immunes &c.
- (4) H. C. Agrippa uti des Tractat de vanitate Scientiarum: Malueruntque immo coisitatores, sacerdotes suis cum infamia habere concubinas, quam cum honesta fama uxores, forte quia ex concubinis illis proventus est amplior. De quo legimus eloristum in convivio quendam Episcopum, habere se undecim millia sacerdotum concubinariorum, qui in singulos annos illi aureum pendant. Bayle Art. Agrippa.
- (5) Statuta Jacobi p. 132 hos Nesselblad. Qui in curiis sacerdotum violentias fecerint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, a qua, nisi prius satisfactionem exhibuerint cum effectu, cum ipsorum sit offensa, nullatenus absolvantur, quod etiam singulis diebus dominicis & festiis, cum hoc constiterit, præcipimus per universas; ecclesias hujus heradæ seu contractæ, in qua violentia facta fuerit, publicare, ac etiam si fuerit opus pulsatis campis & accensis candelis solenniter aggrauari. De här återopade Statuta Jacobi finnas också uti Antiquitets-Archivum under namn af Constitutiones Gregorii, och torde däraf til äfwen tyrs kunna slutas, at Påfwen Gregorius X. som öddde 1276, gjort detta förordnande, hwilket sedermera blifwit infördt i Telge Beslut. Den afskrift jag har därutaf skiljer wäl något från det af Nesselblad utgifna, men skillnaden är intet betydlig.
- (6) Statuta Jacobi p. 132. Detta förordnande kan införas: Christianæ fidei religio hoc pie credit & veraciter profiteur, quod Dominus & Salvator noster Jesus Christus, cum olim dives esset pro nobis pauper effectus est &c. Sane consuetudo quædam, quæ merito dicenda est corruptela, in finibus hujus Provinciæ multis temporibus inolevit, quod cibaria quandoque potius ad superfluitatem, quam ad necessitatem & congruum usum nateræ, non ad sinus pauperum. cum tamen bona Clericorum pauperum Christi sunt, sed ad manus cursorum & leccarum passim afferuntur. Un-

Unde auctoritate hujus sacri Concilii talia fieri prohibemus, statuentes, Kyrkans
 quod quilibet suffraganeorum nostrorum habeat Elemolinarium juratum, tillstånd
 qui fragmenta omnia refectorii sui bona fide colligat & collecta in usum pou- från 1250
 perum Christi conuertenda cum Dei timore conservet. Uti den i förra til 1300.
 Annmärkningen omrörda handskrift läses omnium för elin, hwilket torde
 vara rättare, och för Leccatorium Lewatorum, dock torde Leccatorium wa-
 ra rättigare, hwormed man förmodeligen welat betedna Swenska ordet
 Lefare eller Spelman.

§. 13.

Den omwårdnad man hade om Kyrkans och Hospitals up- Porto.
 byggande kan ock sejiens at med beröm ihogkommas. Uti Går. Byggnad
 tha Rike war wäl ej särdeles brist på Kyrkor, som kan slutas af och inwig-
 Sturleson, då han säger, at under Eskars Biskopsdöme woro ning.
 de til et antal af 1100 (1). Men uti öfra delen af Sverige
 torde de hafwa warit något sällsyntare, emedan man finner Hm-
 davis- eller Hårads-Kyrkor omtalade i Uplands-Lagen, hwilka ock
 wid deras upbyggning skulle hafwa et markland jord til så myc-
 ket bättre utkonst. Där påminnes ock, at en sådan Kyrkojord
 hade i alla tider warit fri för Kreno-utskylder: men om Kyrkan
 hade mer jord än nämndt är, betaltes skatt därföre, så framit ej
 Konungen behagade unna Kyrkan fullkomligt Frälse (2), hwilken
 Stadga är utan twifwel et nytt bewis på Thorkel Raufsons
 flöka Författningar; som indragit den af Magnus Ladulås at an-
 deliga Staten förlåta allmänna skattefriheten. Det kan wäl
 intet förekomma underligt, då man håller före, at Kyrkorna på
 Landet i Norra delen af Riket intet woro så särdeles många, det
 torde anses för mera owäntadt, at man finner af Norrsta Histo-
 rien, at R. Håkan Håkanson i Norrige lätit upbygga Thwelsnäs
 Kyrka, som war en af de äldsta Land-Kyrkor där i negden (3):
 Kyrko-Byggnad war fördenstul en mycket nödig omsorg och för-
 tjenar beröm. Men widsteppelsen wisade sig wid inwigningen på
 et gansta utmärkt sätt. Denna förrättning kunde intet wärkstäl-
 las af någon annan eller mindre person än Biskopen. Doff förs
 afmalades aldrasdrift på Kyrko-wäggarna och framsför hwart förs
 sattes et brinnande ljus: därpå bestänktes wäggarna med wig-
 wain, som war blandadt med salt. Då inburos Helgonens af-
 lestor, och därefter inwigdes Altaret och de wid Sacramenterna
 nöds

Kyrkans nödvändiga Rårit. Med en blandning af watten, salt, aska och
 tillstånd
 frän 1250.
 til 1300.
 win öfwerstänktes eller begötos södermera wälgar och gull. Wid
 alla hörnen af Kyrkan gjorde Biskopen ättliga förs, och under
 alla dessa försökta göromål läste han Latinska Böner, och den för-
 samlade Menigheten gick inmedertid omkring i Kyrkan och säng
 Psalmer m. m. Alla dessa omsorg och onödigheter woro ound-
 ligga, innan Gudsdynt fick hållas i en nybyggd Kyrka. Man
 blef understundom föranlåten at förnya en del af dessa Högtydelig-
 heter, när Kyrkan genom någon ogärning blifwit öföarsad. Såd-
 dana omständigheter torde hafwa tilldragit sig uog ofta, hwarföre
 ock Påfwen Bonifacius VIII, genom Bref af år 1294, gaf till-
 stånd, at Kyrkans helgelse kunde förrättas på Biskopens föranstäl-
 tande i dylika tillfällen, genom en annan hederlig Prästman, alle-
 nast wigowatnet wore förut af Biskopen sjelf wederbörligen hel-
 gadt (4). När Kyrko-wigningen af Biskopen sjelf förrättades,
 utgjordes gengärd efter Kyrkans storlek och Socknens förmögenhet.
 Wid de minsta Kyrkorna woro Bönderne förpliktade at hålla Bi-
 skopen et Bord, wid de större (Mer Kyrka) två Bord, wid de
 största (Meste Kyrka) tre Bord jämte wiglas-fä samt förplågning
 och foder för trettio hästar. Denna gengärd war i wisfa Lands-
 orter större och i andra mindre, som af våra gamla Lagar kan
 inhämtas (5). Uti de större Kyrkor, som hade flera Altare, in-
 wigdes Altaret, när det blef färdigt. En af de angelägnaste om-
 ständigheterna wid Altare-wigningen war Helgonens afsewor, som
 lades gemenligen uti en blyast under öfra stenen på Altaret. Såd-
 dana Afsewar finnas ofta, när något gammalt Altare skal riswas
 eller betas; och måste man bekänna, at man haft tillräckeligt för-
 råd af dessa dyrbarheter, och at Påfwerka obingheten nästan i in-
 tet mål gädd längre (6). Både Kyrka och Altare hade kunnat
 ganska wäl wara förcutan denna obygghelighet. Elofwa tusend
 Gomsruers hår, S. Petres skägg, S. Larses kol, andras kläde-
 lappar och mera dylikt kunde hos en uplyst Menighet inter war-
 ka särdeles upbyggelse, så mycket mindre som man är nog öfwer-
 tygad, at många af Påfwerdomers utrofade Helgon aldrig warit
 til. Men ingen ting försumrades, om det än war det aldraorin-
 meligaste, allenast man kunde därigenom inplantat wördnad för
 heliga ställen och Kyrkans Personer hos enfalidiga och dumma
 stymp

stämpare. Med såare omständigheter och wäsendteligare nytta uprättades Hospitaler. Om Hospitalet i Eskilstuna är nämnt a. 3ra gånger tilförne. Sådana fattighus woro icke allenast ämnade til utarmade människors underhåll, utan ock för sjuklingar och i synnerhet för dem, som plågades af en så kallad spetäiska. Med hwad latinskt namn denna spetäiska skal betecknas wet jag intet, och kan det ändteligen wara lika mycket, antingen man behagar kalla den Elephantiasis eller bruka något annat ohygge- ligt namn på en bedröfwelig sjukdom (7). Om et sådant sjukhus (domus leproforum) talas imedlertid uti K. Magnus Ladusläses Bref af år 1268 (8). Ibland andra gästwor, som Arke-Biskop Erland i Lund wid sin död 1276 länade til andeligt bruk, ihogkommes så wäl Hospitale leproforum, Spetelöf, som den Heliga Andes sjukhus (hospitale Sancti Spiritus) (9). De Hospital, som woro af denna sednare Orden kallade, man fordom i Eskane helig Gäst, hwilket utan twifwel är bruten Tyfka af heilig Geist, och lär således intet böra förklarar med heliga gäster, som några behagat uttyda det. Den om det allmänna sig mycket wärdande Dom-Probsten Andreas, And, lät af Sten uppföra Helgeands Hospital i Upsala, hwartil Arke-Biskopen i Upsala Nicolaus Allonis förlänt grunden eller tomten, och blef Stenhuset färdigt 1302. Det war egenteligen inrättadt för sjuka och fattiga, och borde ingen fattig förnekas härberge öfwer natten, så wida rum war i huset. De andre fattige som woro där intagne wärdades af en därtill förordnad betjent, och ingen war tillåtit at låta uppvakta sig af eget folk, och ingen war losgiffwit at hålla andra kreatur än kattor, med mera, som Dom-Probstens uprättade Reglemente af år 1305 widare innehåller (10). Inrättningen war utan twifwel både Christelig och berömlig: Dock hade det warit lika Christeligt, om man warit något mera omtänkt, huru fattiga barn måtte räddas från undergång. Man flagar i allmänhet öfwer folkbrist, hwilken utan twifwel öfles mycket genom usla och fattiga barns wanfödsel, och är icke en gång i vår tid tillräckelig anstalt gjord til detta eländets hämmande.

(1) Sturleson T. 1. p. 477.

(2) 2. Bl. Kl. B. Upl. 2.

Sw. K. 2. Del.

Kerfons (3) ped. Clauson R. Krönika s. 795.

tilstånd (4) Bonifacii den VIII Bulla finnes uti Örnshjelm's Bullarium T. 1. och är
från 1250 strifwen til Arke-Bisfopen i Upsala: Ex parte tua fuit expositum coram
til 1300. nobis, quod frequenter continget ecclesias & earum cimiteria Tur civita-
tis & dioecelis per effusionem sanguinis & seminis violari &c.

(5) 3 Bl. R. B. Wästm. 2. 5 Bl. R. B. Suderm. 2. m. m.

(6) Se Mon. Scanensia P. 1. p. 304. P. 2. p. 243 s. Peringsköld Mon.
Uller. C. 5. s. 26. följande.

[7] Innocentius den III har år 1198 IV. Id. Febr. utgifvit et bref af
innehöll, ut liceat presbytero Michaeli in sacerdotio ministrare non ob-
stante, quod ad evitandum lepræ periculum de consilio medici virilia sibi
fecit abscindi. Brevet finnes hos Balucius Epist. Innocentii III T. 1.
p. 10. De som förstå Edsagre Konstn torde härutaf kunna få anledning
til afsventyr, at utröna denna tidens spetäcktas bestäffenhet.

[8] Norberg Clara Minne s. 8.

[9] Mon. Scanensia P. 2. p. 143.

[10] Benzelius Mon. Eccl. p. 44. Tempore, quo resignauerat Prepositu-
ram [Andreas] ædificavit Upsalia juxta pontem domum magnam lapideam
pro collectione pauperum & infirmorum. Des Bref af år 1305
finnes hos Peringsköld Mon. Uller. s. 307.

§. 14.

Arke-Bisfop Man förbigår flera bewis om tidens Christendom, emedan
par i Up- man har ofta tillfälle uti följande tidens Historia at anföra påmin-
sala. nesser så wäl om des förmån som des fördärf. Men de som
styrte Swenska församlingen under dessa fennio år, böra så my-
cket mindre föråttas, som deras märkwärdigheter innesatta en
stor del af Swenska Rike's Historien. När R. Waldemar
blef Konung war Jarler Arke-Bisfop i Upsala. Arke-Bisfops-
nigeln har han emottagit 1236, af Bisfop Lars i Linköping,
som såges i Linköpings gamla Bisfops-Krönika. Huru wida det
ta här sin fullkomliga riktighet, kan twiflas, emedan Bisfop
Bengt i Linköping, Laurentii företrädare, dödde intet för än 1237
i Januarii månad (1). Om Jarler wid samma tillfälle tillika
emottagit Pallium, som Rhyselius wid handen gifwer, torde wara
än mera owisst. Det har man sig emedertid förwiso bekant, at
hans Arke-Bisfops-tecken eller Pallium blef ämnadt til Arke-Bi-
fop

stopen i Lund, hwißket Påfwen Honorius den IV uttryckeligen kyrkans
 intyggar (2). Det är inmedlertid otvifvelaktigt, at uti hans tid ^{tillstånd}
 blefwo ordentelige Domherrar eller Canonici inrättade i Upsala, ^{från 1250}
 en Dom:Probst nämligen, en Arke:diäkne och två andra Dom:
 herrar. Om denna inrättning är en wärkan af Ekeninge Mä:
 te, uti hwißket faststådes, at wid alla Dom:Kyrkor i Riket or:
 denteliga Dom:Capitel förordnas skulle, på det alle werldslige el:
 ler Lekmän måtte utstångas från Biskops:walen, kan den ej wa:
 ra kommen i stånd förr än år 1248. Icke desto mindre har
 man någon anledning at tro, det Arke:B. Jarler, innan Wilhel:
 mi Sabinensis ankomst, varit omdänkt på Dom:Capitels inrätt:
 ning, emedan man finner af Ulf Jarls Bref 1244, at Bero,
 som då war Probst öfwer Tiundaland, skulle upbåra två pen:
 ningar (denarii) utaf alla länders inbyggare. Dock kan wäl
 wara, at Bero hafte Probstwardigheten öfwer Tiundaland, in:
 nan han blef Dom:Probst, och som denna Förordning intet war
 personel, utan angick tillika alla des efterträdare, torde man här:
 af kunna sluta, at Probsteriet öfwer Tiundaland varit ihopfogadt
 med Domprobste:ämbetet i Upsala (3). Annars har Jarler ge:
 nom sitt Förordnande 1253 tillagt Arke:diäknen i Upsala, sat:
 tigtionden af Hagunda, Bålunge och Gästriklands Hådrader,
 samt Bålunge Kyrka och Sökn (4). På sin ålderdom blef Jar:
 ler beswårad af slag, hwarföre han ock anhöll hos Påfwen A:
 lexander den IV, at honom måtte lämnas tillstånd at lägga ne:
 der sitt ämbete, til följte hwarutas Alexander genom Bref til Bi:
 skopen i Strengnäs, Abboten i Alroasträ och Dom:Probsten i
 Linköping år 1256 updrog dem at emottaga hans affägelse, med
 befallning at de skulle tillika anslå anständig inkomst til des heder:
 liga underhåll (5). Jarler dödde 1257 d. 30 Augusti och blef
 begrafwen i Eigruna hos Dominican-Munkarna. De som hån:
 söra hans död til år 1255 hafwa ock gamla monumenter at stö:
 dja sig wid, men at det är felaktigt, torde kunna slutas af de på:
 minnelser, som äro gjorda i anmärkningen (6). Om Jarlers
 närmaste efterträdare A. B. Lars wet man intet mycket, han
 waldes samma år som Jarler dödde eller 1257 (7), och affom:
 nade 1267, då han fick sitt lågerställe hos Minoriterna i Enkö:
 ping, hwarifrån han varit kallad til Arke:Biskop (8), ty på si:

Kyrkans
tillstånd
från 1250
till 1300.

na Sigill kallat han sig Frater Laurentius. Om de tillhör som synas i hans Sigill, beteckna des Adeltiga härkomst eller om de äro disfatte för prydnad wet man intet. Så wäl Peringsköld som Rhyzelius försäkra, at han blifwit wigh och sådt Pallium af Jacob Erlandson i Lund 1256. Men det lär wara en blott gissning, ärtalet är förmodeligen aldeles oriktigt, ty man har tydeliga witnessbörd, at han blef wigh 1257. Sedan A. B. Lars afidit, stod Arke-Biskops Sätet nog länge ledigt. Ordsakerna til denna långwariga ledighet äro likwäl intet bekanta. Efter utscende har någon oenighet emellan de wälhände giswit därtill anledning, emedan man updragit åt Clemens den IV at förse det lediga Arke-Biskops Sätet med en wärdig efterträdare. Påfwen utnämnde då Dom-Probsten Cascer i Lund til Arke-Biskop i Upsala (9). Af Dom-Probstarna i Lund finner man ingen annan wid namn Cascer än den som omtalas i Liber Dacicus wid den VII Kal. Martii, hwilken skänkt til Bröderna wid S. Lars Kyrka tio mark pemningar och en gård i Götterslöfs Kyrkeby, som räntade en mark Spannemål. Det lär således wara den samme, som af Påfwens nåd wid detta tillfälle blef i hogkommen. Men Dom-Probsten Cascer undbad sig denna wärdighet, och när hans afslagelse blef upwist för Påfwen Gregorius den X, som blef Påfwe 1271 den 27 Oktober, blef hessige Fadren betänkt på et annat Arke-Biskops ämne. Dese omständigheter kunna så mycket mindre dragas i twifwelsmål, såsom de finnas uprepade uti P. Gregorii eget Bref 1274; och kan man härutaf sluta, at Folke, som blef Arke-Biskop efter Laurentius, intet kunnat utnämnas därtill förän år 1271. Och såsom samma Påfwe i et annat bref af Augusti månad 1274 gifwer tillkänna, at Folke då nyligen war af honom förordnad, lär man intet bedraga sig, om man påstår at han intet blifwit Arke-Biskop förän 1274. Hwilket ock til alla delar kommer öfwerens med gamla Biskops-Kronikan, som wittnar tydeligen, at Folke blef af Gregorius den X förklarad för Arke-Biskop, då Kyrko-mödet i Lion påstod (10). Man har då ordsak at undra huru Peringsköld och efter honom Rhyzelius kunnat säga at han blifwit wald 1267, och at han emottagit investituren genom ring och staf af K. Waldemar, omständigheter, som aldrig af någon gamm

Cascer.

Folke.

gammal Historie-skrifvare äro berättade. Och är den sista märk-
 wärdighet så mycket mera twifvelaktig, som Påfwarne långt före
 är betygtat sitt misshag däröfver, at Konungarne understådt sig
 indra Biskoparna uti sitt ämbete genom ring och stafvens öf-
 verlämnande. Folke war Johan Arags son, och förer han uti sitt
 contra-sigill sitt Familje-Wapen en Angel med en spira i han-
 den. Efter Permskölds Stamtaflor har han varit Dotterson af
 Folke den unge, Birger Brosas Bröder, och således hyskensbarn
 med Drottning Catharina K. Erik Låsses gemål. Omwifvelak-
 tigt är at han varit af förnäm släkte, och at han kallas Birger
 Karls frände i gamla Skrifter (11). Innan han blef Arke-Bi-
 skop war han Archidiaconus wid Upsala Domkyrka, och har han
 i detta ämbete utmärkt sig tillstånd till Arke-Biskops: Eäters flyttan-
 de från gamla Upsala till Östra Åros eller nya Upsala. Där
 säges och om honom, at han wärkligt samma flyttning, hwilket
 likwäl intet lår kunna förstås annorlunda, än at han pårekat
 den samma, emedan sielfwa fördrättningen är giord af Biskop
 Carl från Westerås, hwarom man nämmt i K. Waldemars re-
 gering. Och hwad wid samma tillfälle påmint är, at Arke-Bi-
 skop Folke war följaktig wid högtideliga tåget, som stredde från
 gamla till nya Upsala 1273, torde till äfwenmyrs så böra förklar-
 ras, at han som Arke-Diakne varit närwarande. Kan och war-
 ra, at Folke då redan varit af Dom-Capitlet utnämnd, hwar-
 om man likwäl intet härfver någon underrättelse i gamla handlin-
 gar. At han blifwit wigd och emottagit Pallium af Biskopen i
 Westerås år 1274 är nämndt i 5 §: men om han hetat Israel
 torde ej wara aldeles afsjorbt. Efter tidens tänkesätt har Folke
 varit en stor man, emedan han varit mycket öm om Kyrkans
 förmåner, hvarsöre och åtta Canonicat af honom äro stiftade i
 Upsala Domkyrka, hwilka till en del äro sunderade på sådana sa-
 stigheter, som honom ensfält tilhörde (12). Och war det en gyl-
 lende tid för Upsala Domkyrka, emedan werldslige och andelige
 täflade med hwarandra at stifta Canonicater och Prebender. K.
 Waldemar skänkte dit årskilliga gårdar såsom Beremi, Grönby,
 och Husaby i Lagga härad, K. Magnus Grista, Ström och
 Eklöggestad, Hårtig Erik Rodlunda gård, Hårtig Bengt går-
 den Etas på Färingsön m. m. Eä at man i våra orter wa-

Rorland
tillstånd
från 1250
till 1300.

rit sig merendels alltid lif, och gementligen upförde sig efter moden. Skänksjuka och Dagseber hafwa väplat om, och sjukdom är kotad med sjukdom. til Landets kånbara förswagande. Et Rike bör styras efter stadiga grundreglor och intet efter Wår, och Höstsebrar eller tredjedagssebrar. Om Folkets död äro olika berättelser, ty somlige uppsätta den til år 1276, andre til 1278, hwilket torde wara det riktigaste (13). Hans årliga minnesfest är firad i Upsala den 3 Martii, då åjwen urdelning skede til Präster, Vicarier, Skolegästar och ringare i anseende til gårdarna Beremi, Sale och Holm (14). Nedan tiugu år för sin död, då han ännu war Archidiaconus, har han uppsatt sitt Testamente, hwarigenom Berghemi eller Beremi efter hans död blef förklaradt för Domkyrkans tilhörighet. Efter wåra Genealogisters anvisning har han haft nio syffon, siu Bröder nämligen och två Eystrar, och skal Biskop Israel i Westerås, som förmånes hafwa wigt honom til Arke-Biskop, hafwa warit hans Broder. Detta torde dock intet wara aldeles oemotfägeligt (15).

(1) Chronicon Vadstenense Celsi p. 5. MCCXXXVI consecratus est Jarle-
rus Archiepiscopus Upsalensis Nonis Octobris, MCCXXXVII obiit Bene-
dictus Episcopus Lincopensis pridie Nonas Januarii.

(2) Honorii den IV:s Bref hos Västovius p. 189. Utdrag härutaf är införd
mid 7. §. n. 6.

(3) Ulf Jarls Bref dat. Aroliz MCCXLIII. D. Bero, qui tunc Praeposi-
turam Tiundiz agebat, a nobis & ab universis, qui pro tempore plan-
tandi causa conuenerant, humiliter satis & discrete prouentus suos, qui
sibi suæque familie in sumptus sufficerent, adaugeri postulauit. Placuit
igitur nobis & cunctis, qui tunc aderant, quatinus singulis annis a sin-
gulis decem provinciarum habitatoribus, duos absque contradictione dena-
rios recipiat, sibi suisque successoribus profuturos &c.

(4) Jarlers Bref dat. ap. Valendarum anno D. MCCLIII, in festo
Martini Pontif. nri anno XVII. Peringsköld Mon. Uller. s. 133.

(5) Alexander den IV:s Br. dat. XI Kal. Jan. anno secundo eller 1256
och intet 1255 som Västovius uppsatt p. 180. Usque in senectam & se-
nium in officio pastoralis curæ perductus Venerabilis Frater noster Ar-
chiepiscopus Upsalensis, nobis per suas litteras cum instantia supplicauit,
ut cum contractus senio & paralytico morbo laborans, nequeat pastorale
officium ut expedit, adimplere &c.

- (6) Chronicon Celsii Vadstemenſe p. 6. MCCLVII obiit D. Jarlerus Archiepiscopus Upsalensis IIII Kal. Septemb. sepultus Sigrunum, & frater Laurentius in Archiepiscopum postulat. Uti Chronicon Archiepiscop. hōs Benzeliuſ Mon. Eccl. p. 38. och uti Celsii liſſa Chronicon p. 2. till 1300. står 1255 VIII Kal. Sep. men det är ej sannolikt, at Jarler varit död 1255, då Alexander IV lämnat honom tillstånd at affia ſin ſyſla 1256 uti December månad.
- (7) Chronicon hōs E. Benzeliuſ M. E. p. 17. MCCLVII consecratus est Laurentius Archiepiscopus.
- (8) Liſſa Chronicon Celsii p. 2. Octauus Laurentius Archiepiscopus, qui obiit MCCLXVII. III Non. Mart. & sepultus Enicopie apud minores, quia de ordine eorum assumptus fuit. Chronic. Archiepp. hōs Benzeliuſ p. 38 kommer härmed öfverens.
- (9) Gregorius den X til Fulco. Lugduni XVI Kal. Sept. anno tertio efter 1274 hōs Vastovius p. 186. Sane dudum Upsalensis ecclesia destituta Pastore ac ipsius provitione ad sedem Apostolicam devoluta, felicis recordationis Clemens Papa Prædecessor noster de dilecto filio Sachero Præposito Ecclesiæ Lundensis in illis partibus commorante, duxit eidem Upsalensi ecclesiæ providendum. Clemens døde den 19 Nov. 1268, det är såle- des tydligt, at Fulco intet då kunnat vara Hufe-Bisſkop.
- (10) Gregorius den X til Hufe-B. Fulco XV. Kal. Sept. anno tertio. Cum nos Venerabili fratri nostro . . . Arnsiensis Episcopo nostris dederimus litteris in mandatis, at tibi quem nuper Upsalensi Ecclesiæ præfecimus in Archiepiscopum & Pastorem, ascitis sibi duobus vel tribus Episcopis munus consecrationis impendar. Vastovius p. 185. Chronic. Archiepp. hōs Benzeliuſ p. 38. Qui [Fulco] tempore Lugdunensis concilii per Dominum Gregorium Papam decimum factus fuit Archiepiscopus Upsalensis.
- (11) Birger Jarl uti ſitt Bref af år 1257 til inbyggarna i Metelpat och Angermanland hōs Weeringſtöld Mon. p. Tiund. p. 172. Prout dilectus cognatus noster D. F. Archidiaconus vobiscum duxerit statuendum. Jfr. Scheffer ad Chronic. Archiepp. p. 35.
- (12) Man ſan ſe hārom Chronicon Archiepp. hōs Benzeliuſ Mon. Eccl. p. 38, 47, 51, 53. &c.
- (13) Chron. Archiep. hōs Benzeliuſ p. 38 har 1276. quinto Non. Martii. Celsii liſſa Chron. Nonus Fulco Archiepiscopus qui obiit an. Dni MCCLXXVII. V. Non. Mart. sepultus Upsalia. Iste bona ecclesiæ plurima fecit, insuper de bonis patrimonialibus reliquis dedit Ecclesiæ curiam in Beremi & Grenby: Chronicon Vadst. Celsii p. 8. har samma år och datum. Ericus Olai p. 72 har 1278, hvilket lär vara rättast, så wi- da han varit närvarande wid Rongahåls congress, hvarom tillförne är nämnt.

- Ärkebiskop (14) Hårom vittnar Årke-B. Jacobs Bref 1280, 7 Kal. Maji hos Scheffer
 rihand i anm. til Årke-Biskops Kr. p. 37.
- från 1280 (15) von Sijernman wid Wexerås Biskops Krönika s. 39 anför alla Årke-
 ut 1300. B. Solles samsonen, och ibland den äfwen Bengt, som blef efter ho-
 nom Årke-diäkn i Upsala, men uti Chronicon Archiep. hos Benzelius
 p. 44 kallas Bengt hans halfbroder på moderne: Huic [Fulconi] suc-
 cessit in Archidiaconatu Dominus Benedictus frater suus uterinus. Ut
 hans Testamente daterat Vontabrum a. MCCLVII. III. Non. Aug. p. 32.
 hos Scheffer, säger Solle det vara gjordt fratribus meis presentibus, con-
 sultantibus & unanimiter consentientibus, men där nämnas til slutet intet
 flere än Laurentius, Johannes och Magnus: Ut Petri Nigri Chronicon s.
 8, kallas Biskop Israel, som skal vara påtvingad Biskop Carl i We-
 xerås, Solles släktinge men intet des Bröder.

§. 15.

Årke-Biskop Solle hade til efterträdare Årke-Biskop Ja-
 cob. Ut gamla Årke-Biskops-Krönikan och på flera ställen kal-
 las han Jacob Erlandson, men Ericus Olaf nämmer honom
 i Upsala. Israelson, hvilket honom äfwen i des contra-sigill tillägnas.
 Jacob J. Israelson. Peringsköld säger, at han varit Bröder med Erland Israel-
 son, som haft til äftra Årke-Biskop Solles Syster Cathrina,
 och fört i wapnet et kors emellan två ringar. Efter gamla År-
 ke-Biskops-Krönikan woro redan tolf Domherrar wid Upsala
 Dom-Kyrka, och har Jacob Israelson tillagdt den trettonde af
 fattigtionden i Solenda-hundari, utom des förordnade han en
 Vicaria til Nicolai och Cathrine Altare af gården Skälby. Han
 har ref gifwit en gård i Biskops-Eullum tillika med Biskops- och
 fattigtionden af Eullums församling eller Sockn til underhåll för
 sex Chorpihtar, som skulle understödja sången (1). Om hans
 Synodal-författningar och den skatt af andeliga gods, som be-
 villades til K. Magnus Ladulås har man talat tillförne: Men
 han fick intet särdeles länge fortsara med sina andeliga wärf, e-
 medan han dödde 1281 i October, och blef begrafwen i Upsala
 (2). Efter Jacob Israelson kom Årke-diäkn i Upsala Johan-
 nes Adolphi i synnerhet i öfwerwäganande wid wälet, och blef
 han utnämnd til denna höga wärdighet femte dag Jul 1281.
 Efter utseende har han intet varit särdeles angelägen om denna
 uphöjelse. Eäsom Predikare-Munk torde han hafwa sunnit me-
 ra

ra smak uti stillhet, hwarföre han ock efter några års förlopp lämnade sin kallelse til Påsken Martinus den IV, som då war i Ormieto, och måtte affsägelsen wara skedd för 1285 den 28 Martii, ty då affsönade Martinus. Pallium har han aldrig fått och förmodeligen aldrig begärt, emedan han war förnögd med sitt Archidiaconat och i detta ämbete afled han 1290 i Maji månad. Såsom Munk hade han kanske borde wara fattig, men såsom Årke:diakne torde förmodigheten wara förlätelig; sina gårdar Kiular och Skulhammar har han skänkt til et vicariat, nio orisland i Billinge til en årlig messa, och två gårdar i Husby til Dom:Kyrkan, samt utom des 400 mark silfwer eller 9600 Dal. Smt tillika med andra dyrbara saker til samma Kyrka (3). Hans affsägelse öpnade Årke:Biskops:Stolen för Magnus Boson, som efter Peringskölds anvisning war Broder med Kgl. Riddet Bengt Boson. Twiisten angående des Pallium har man utfördt i 6 §. Kyrkan fann sin goda räkning wid dessa förnämmande mans utkörelse, och samfunds:andan upwägte helt och hållit naturliga ömheten för släkt och anhöriga. Årke:Biskoparne satte sin heder uti at öka sin Kyrkas förmodighet, och har Upsala Kyrka under Magnus Boson sedt sina wilkor mycket förbättrade, ty så wäl Årns som Upsala quarnar och halfwa fisket wid Dom:broen i Upsala förwårswades til Årke:Biskops:Sätet. Til Mesfors hållande för dem, som lågo begrafne på Warala Kyrkogård, gjorde han äfwen en hederlig instiftelse, utom åtskilligt annat, som til andeliga statens bättre utkomst i hans tid inrättades, Decanetet i Dom:Capitel blef ock under hans styrkel förordnad. Efter så många förtjenster lämnade han det jordiska 1289 i Junii månad. Därpå kallades eller postulerades Biskop Johannes från Åbo til Årke:Biskop i Upsala. Denne Man Johannes war ifrån Pählen, hufvud af S. Hiacinthus til at forreplanta Dominican:Munkarna i Sverige, och war han Prior i Dominican:Kloster i Eigtuna, som wid år 1237 är upbyggd. År 1286 blef han kallad til Åbo Biskops:Stolen, hwarifrån han blef vidare befordrad til Årke:Biskop i Upsala. Hans ömighet med Årke:Biskopen i Lund och hans resa ur landet så wäl som hans ödd i Provinum 1291 är omtalt i 6 §. Han blef begrafwen hos Dominican:Munkarna i Provinum, hwarifrån hans Sw. R. 3. 2. Del. Sssff

Kyrkans
tillstånd
från 1250
til 1300.

Magnus
Boson.

Johannes.

llf

Karlens lif fördes til Sigtuna (5). Uti den lilla tid han war Biskop i
 Upsala förwärswade Kyrkan gården Bathermir och några andra
 hemman genom byte. Hans Förordning om hushållningen i
 Suenfka Gymnasium i Paris, som är utgifwen wid Påstiden
 1290, skal omtalas i nästföljande Capitel, då werenskapernas til-
 stånd skal omrödras. Han har eljest utfärdat några aflats-bref,
 ibland hwilka det i synnerhet kan nämnas, at, såsom et stycke af
 Christi Kors förwarades i Dominican-Kyrkan i Sigtuna, så
 förunde han fyratio dagars aflat til alla dem, som kommo dit at
 afhöra Messan wid hellig Kors Altare (6). När ArkeB. Ja-
 hans död blef bekant i Upsala, war man oförlöfmat betänkt på
 et nytt wal, hwarwid man af Dom-Capitlet utnämnde Prästen
 Erwerhard, Diaconus Gerard och Subdiaconus Hemming, hwilka
 först skulle skärskåda målet, och sedan inhämta de närwarande
 Domherrars röster, hwilka enhälligen föllo på Decanus i Ca-
 pitlet Nicolaus Allonis, som då war i Rom til at bewaka
 Cristens och Capitlets angelägenhet emot Arke-Biskopen i Lund.
 Huru han blifwit tillsatt af Bonifacius den VIII och sådt Pal-
 lium i Anagni, är tillförne berättadt, man lägger nu allenast til,
 at Biskoparne i Speir och Negroponte i Grekland woro när-
 warande wid wigseln, och at Påfwen sielf fördrättade Messan,
 då han fick Pallium (8). Han styrde Församlingen nio och et halft
 år och dödde 1305. Hans öfriga märkwärdigheter skola blifwa
 ihogkomna uti följande.

Nicolaus
 Allonis.

- (1) Jacob Israelfsons Förordning om Choral-pistarna dat. Anstis anno
 ab incarnatione Domini MCCLXXX septimo Kal. Maji kan läsas hos
 Scheffer p. 40.
- (2) Chron. hos Benzelius p. 39. Hic [Jacobus Erlandson] obiit anno
 Dni MCCLXXXI Octav. Kal. Nov. Jfr. Chron. Vadst. Celsii p. 8.
 och lilla Celsii Chron. p. 3. och är det obegripeligt hwarifrån Rhyze-
 lius funnat anföra at, sedan han lefwat i stället ifrån 1281, han
 dött 1286.
- (3) Chronicon Archiep. p. 44. Jfr. Benzeliij Nam. in. Mon. Eccl.
 p. 203.
- (4) Utaf Celsii lilla Chronicon kan man anföra hela anmärkningen, efter
 denna Ordniß bestående allenast af två blod intet lår wara i många
 händer: Huic [Johanni] successit in Archiepiscopum Dominus Magnus
 electus consecratus. Cui petenti pallium a summo Pontifice per Procura-
 tores

tores suos Dominus Lundensis se obiecit, & pallei traditionem fieri impediit, sic pendente lite in curia super palleo mortuus est anno Domini MCCLXXXIX Kal. Maji. Hic Dominus Magnus molendina in amne Upsalensis construxit. Hic etiam Decanatus dignitatem in Ecclesia Upsalensi instituit. Det man eljest behagat anföra, at han fördröat Påsken med wigselens antagande i Lund, är en nyare upfinning, som hos de äldre har ingen grund.

(5) Celsi lilla Chronicon p. 4. Hic [Johannes] in via versus curiam constitutus pro palleo obtinendo apud Provincium in Frantia mortuus est & ibidem sepultus fuit apud Prædicatores &c. Jfr. Chronicon Archiep. hos Benzeliu M. E. p. 39. Rhyzelius Episcoposceopia s. 37. berättar, at Dom. Probst i Upsala Andreas Petri S. Britas Rader. Broder dödde uti denna Årle. Biskopens tid. Men härutinnan lär vara något förseende, ty först het han intet Andreas Petri utan Andreas Andreæ, ej heller var han til sin släkt en Bräde, utan en And, och desutan har man Bref af honom daterat Nonis Aprilis 1313, hvilket finnes hos Scheffer Chron. Archiep. p. 122. Jfr. Peringsköld Mon. Uller. s. 190.

(6) Peringsköld Mon. Uller. s. 139.

(7) Dessa omständigheter uprepas i Bonifacii den VIII:s Bref til Dom Capitulet i Upsala af 1295, 16 Sept. Ante receptionem pallei viam universæ carnis ingresso [Johanne Polono] vos vocatis omnibus, qui voluerunt, debuerunt & potuerunt commode interesse, die ad eligendum præfixa, ut moris est, convenientes in unum, & Spiritus Sancti gratia invocata deliberantes in hujusmodi negotio per viam scrutinii procedere, tres ex vobis videlicet Everardum presbyterum, Gerardum Diaconum & Hemingum Subdiaconum, Canonicos ejusdem ecclesiæ ad scrutandum ea vice, sua & singulorum omnium vota unanimiter & concorditer elegistis, qui secedentes in partem, Votis ipsorum & omnium vestris exquisitis Venerabilem fratrem nostrum Nicolaum Archiepiscopum Upsalensem tunc Decanum ipsius ecclesiæ in remotis agentem in vestrum & prædictæ Upsalensis Ecclesiæ Archiepiscopum elegerunt &c.

(8) Chron. Archiep. Ups. hos Benzeliu p. 40 &c.

§. 16.

Om Biskoparna i Linköping hafve vi en så kallad Krönika Biskopar i författad på rim, som behöfde förbättring både i Poesien och i Historien. Denna lämnar oss förteckning på de Biskopar, som varit i Linköping, och är Stiftet styrkt under dessa femtio år af Biskoparna Laurentius, Henricus, Bo, Bengt och Laurentius, hvilka efter våra nyare härbedetnare varit ganska berömliga

Kyrkans
tillstånd
från 1250
till 1300.
Lars.

lige män, fast man om alla intet wet hwad de gjordt. Om så behagas, kan man tro, at de warit berömmvärde efter de warit Biskopar. Nu för tiden lär ej den omständighet lämna fullkomlig öfvertygelse. Biskop Lars fölgde Biskop Bengt uti Herdarnas ämbetet, och så framt han blifwit Biskop 1232, har hans företrädare ännu lefwat, då han affagdt sig Biskops-ämbetet, hwilket kan wara troligt. Uti Biskop Laurentii tid bygdes Eskenninge och Kalmare Kloster, han har ock inrättat S. Lars Prebenda, och hade man redan uti hans Förmans tid warit betänkt på Canonicater wid Linköpings Dom-Kyrka. Gamla Linköpings Biskops-Krönika underwisar oss at han dog, hwilket man förmodeligen funnat weta ändå, men Auctor har gjordt wäl, at han intet utsatt döds-året, efter han wist'et intet: om andre häfderectnare gjordt det samma, hade wi warit frie uti vår Historia för en hop onödiga tillföningar. Det är bättre, at säga intet, än at fylla Historien med osanningar, hwilka dock i sig sielf äro et intet. At han lefwat ännu 1270 har Ark. B. Benzelius bewist (1). När B. Rhyzelius berättar, at han krönt K. Waldemar, lär det så böra förstås, at han förmodeligen warit närwarande wid Kröningen, ty at Arke-Biskopen war tillstådes i Linköping 1251, synes wara oemotsägeligt, emedan han såsom wine bekräftat de privilegier, som Birger Jarl åt Lybeckarna förundte, fast han där orätt fallas Laurentius (2). Man har annars föreburit, at Påfwen Innocentius den IV berömt hans nit uti sitt Bref dar. Perusii XII Kal. Nov. 1252, men där berömmes ingen annan än K. Waldemar och Hårtig Bengt (3). Wid år 1261 nämnes en Biskop i Linköping, som hetat Nicolaus uti Påfwens Urbani den IV:s Bref, men om denna har man ingen kunskap, och kan wäl wara at man läst N i stället för H, uti Påfwens Bulla, och därigenom gjordt Nicolaus i stället för Sencricus: ty om denne sednare säges i Biskops-Krönikan, at han blifwit Biskop 1258. Uti Bisk. Henrik's tid hafwa många märkfwärdigheter tilldragit sig, och har han warit mycket deltagande både uti andeliga och werldsliga förwätning... År 1259 har han gifwit sitt intygande, at Gisle Petri, som skulle fara til Canaans land, testamenterat gården Merathorp til Nydala Kloster (4). Såsom wine war han öfwerwarande, då Birger Jarl

Henrik.

Karl skänkte Karlaby till Johanneriterna i Estilstuna 1266. År 1271 har Bisk. Henrik tillika med de andra Sveriges Biskopar skänkt syratio dagars aflat åt dem, som besökte Dom-Kyrkan i Uppsala E. Lars och E. Eriks dagar, och åt dem, som med allmoges wille understödde Kyrka-byggnaden i Östra Åros äfwen så mycken syndaförlåtelse (5). År 1272 har han haft någon twist med Årke-Biskopen i Riga, som påstod, at han hade Jus Patronatus till E. Jacobs Capell i Wisby. B. Henrik begärde då, at Årke-Biskopen i Riga wille upwisa de grunder, hwarmed han kunde besträffa sin rättighet, men som inga bewis upredades, och Biskopen i Dorpt, med hwilken Henrik öfwerlade samma ämbets-mål, ej heller kunde gifwa någon reda därpå, ansåg B. Henrik hans påstående för berättadt och förqwaft, förordnade försedniskul Kyrkoherden wid helga Trealdighets Kyrkan där sammastådes, till at draga försorg om Gudstienstens widmakthållande i berörde Capell (6). Inmedlertid war et ganska wigtiq samwets-mål upgifwit i Linköpings Stift, och i närhet, på Götland, hwaräst Lekmän påstodo, at de uti wälsignelsens meddelande bore de hafwa förträdet fram för de andeliga. Härutaf upkemmo både ordkastning och tråtor till slielwa Gudstienstens eroande. Widare woro de werldslige så nådswise, at de icke allenast hindrade Testamentens wärkställighet, som woro gjorda till andeliga bruk, utan och hade omgång utau försyn med dem, som woro bantyste. Som B. Henrik till dessa oordningars afstödjande intet kunnat utredta, föredrager han målet hos Påfwen Gregorius den X, hwilken och genom Bref af år 1274 wid Mötet i Lion updrog åt wår Biskop, at därutinnan försara efter sin Ämbetes plikt och wårdighet (7). Uti hans tid har och Decanus wid Linköpings Dom-Kyrka Brynolf år 1278 skänkt till Decanaret där sammastådes Lagmanstorp uti Fungs församling och qwarnen Bardathorp, hwilka han sådt af sin släktunge Bengt, Konungens Bröder. Så wäl Årke-Biskop Jacob som B. Henrik woro witne till detta förordnande (8). Man har tillförne talt om B. Henriks resa till förlorwade Landet. Uti hans Testamente, som han lät författa i Marseille 1283, skänker han till Patriarchen i Jerusalem tjugu mark Lybisk, Predik-Munkarna i Accon eller Holomais tio mark E. Minoriterna där sammastådes en lika

Kyrkans
tillstånd
från 1050
til 1300.

summa, Hospitalarii eller Johanniter-Riddarna, Bröðerna af
Tyska Orden m. m. en lika stor summa åt hwardera (9). Wi-
dare har han ock ihogkommit de studerande och skänkt til tre
Studenten af Predikare-Orden, och två af Minoriterna, som
idkade sina studier i Paris, som mark åt hwardera, til hwart
Kloster och hwart Hospital i Sverige en mark silfwer (10), ut-
tom många flera gäfwor så til inländska, som til ättilliga ut-
ländska Munk-Orden i Montpelier, Orleans och Paris. At han
sedermera kommit til Ptolomais har man nämnt i det föregående.
Efter Linköpings Biskops Krönika skal han dödt i Akaron, men
til äfwentrys torde det wara Alecon eller Ptolomais, där han
wärligen warit. Om han affomnat, innan han besökt Jerusa-
lem eller ej, är något som wi intet weta. Då han war i Pro-
lomais har Kyrkoherden Finwid i Näsiohult, som war honom
följaktig på resan, gifwit til Linköpings Dom-Kyrka gården Hil-
dehult med alla des tilhörigheter i löst och fast: Och kan man af
alt finna, det han warit en betydande och förmodeligen en wäl-
sienande man. Alminstone kunde intet resan til försöfwade Län-
det wara i de omständigheter företagen för, ro och tidsfördrif.
At honom af K. Magnus lånades tilstånd at uprätta en Stad
eller Marknads-plats i Berga i Finweden, är nämnt tilförne.
Uti Biskops-Ämbetet efterfölgdes han af Biskop Bo, och lär
denne intet blifwit Biskop förän 1285, ty uti Rimkrönikan be-
rättas, at år 1284 war ingen Biskop i Linköping, hwilket är
mycket sannolikt, ty wid slutet af Julii månad 1283 lefde ännu
B. Henrik. Det är ock troligt, at den Magister Boetius som
omtalas uti B. Henriks Testamente, hwilken uppehöll sig wid
Wälfwelliga Hofwet i Rom, är den samma Bo, som blifwit Bi-
skop (12). Det kan intet twiflas, at han war Biskop i Linkö-
ping i Augusti månad 1285, ty då gjorde A. B. Magnus Bo-
son den före omtalade förklaring, at så framt B. Bo wille följa
honom til Lund, skulle ddruas aldeles intet försång tilfogas Lin-
köpings Biskopar; och sedan detta är sagdt, är hela Bos Histo-
ria författad: ty följande året 1286 waldes Bengte Birger-
son til Biskop i Linköping. Sålom Son af Birger Jarl af Wids-
bo är hans släkt och uprinnelse både förnam och bekant. Han
war född 1254 (13) och blef Biskop i sitt trettionde andra
år.

Bengt Bir-
ger-son.

är. At han ifrån unga åren varit ärnad til andeliga ståndet kan sutas af Birger Jarls Bref af år 1256, där han kallas Scholaris, och war han den förste Domherre eller Canonicus wid Canonikatet Tiarp i Upsala Dom-Capitel, som des Bröder Härtig Erik inträttade (14). Ibland dem som varit Archidiaconi uti Upsala, nämnes han wäl intet i Upsala Krönika: man har likwäl hans eget bref af år 1277, där han kallar sig Årke-Diakne (15). År 1284 blef han Härtig i Finland (16), hwilken titel han sedermera beständigt fördr och sanmanfogat med sitt Biskopliga hedersnamn. Innan han wardt Erklarat för Härtig kallade han sig merendels Sveriges och Göttes Konungs Broder, och understundom Birger Jarls Con. Äfwen förän han blef Biskop och Härtig har han altid tagit del uti de angelägnaste Riks-ärenden, som man finner af K. Magnus Ladulåses Historia, och har han i synnerhet umpärkt sitt hederliga sinnelag, då han wid Strengheds eller Frandsjands Sammanträde wille äfwen med sitt eget arfs afstämde skaffa enighet emellan sina twi-stande Bröder. Wid K. Magnus Ladulåses hårda försarande emot Folkungarna, som förgripit sig emot hans älskade fast o- wärdiga Gunstling Ingemar, wägade han sig likwäl at säga inför Konungen selt, det rättwisan af domen war äminstone twiifelaktig, då hustruns så wäl som mannens egendom dömdes under Kronan (17). Det enda, som synes kunde ådraga honom mindre fördelaktigt onödne, war det råd han gaf 1285, at K. Waldemar skulle inmanas i häkte. Med andra försiktighets mått hade man til äfwen tyrs kunnat förebygga all fara och osäkerhet, som K. Waldemars waktande och weklige updrande kunnat åstadkomma. Men Rikets och det allmännas trygghet och wälfärd är så öm, at både förselsse och wilsrådhighet kunna understundom ursäktas, där intet rättwisan ohelgas. Ty at göra orätt för Rikens wälfärd, är det samma, som at taga lifwet af en sjuk för at dämpa fehren. Men ehuruwäl Bengt Birgers son utwåle det andeliga ståndet, har han likwäl därföre intet förnekat det utwärtse anseende, som des börd honom tillade. Han allena och ingen annan enskilt ämbetsman war berättigad at råda genom landet med fyratio hästar, då Biskoparne intet hade rättighet at fara med flera än trettio och ingen werldslig man med

Storlunds
tillsänd
från 1250
til 1300.

Kyrkans
tillstånd
från 1250
till 1300.

med flera än tolf: och skulle man nåppeligen kunna föreställa sig, at han somärke-diäfne likväl förde et aldeles försteltigt sigill, sittande til höft med hjälm och Glasiven, Pantfår och alla andra Ridderliga kammerecken (18). Man kan till äfventyres härut af sluta, at han utom tjensten varit klädd som en världslig man, och upräknas Konungens Broder Bengt ibland Riddarna uti Stadgan af år 1285 (19). Om Kyrkans förmåner har han alltid betygat mycket ömhet. Då han ännu war Arke-diäfne, har han för sina synders försöning skänkt Stafweberg eller Staf på Färingssön, til Dom-Kyrkan i Upsala och gården Nefstad med två Öringar til Nunnorna i Eskogkloster. Sedan han blifwit Biskop och emottagit wigslen i Stockholm, har han än mera wisat sin friskostighet emot de andeliga, ty Rersö gård fördrades af B. Bengt til Nunnorna i S. Clara Kloster i Stockholm 1288, och såjande äret frifallade han alla Nydala Klosters Landboar för alla Biskops-rättigheter, och i synnerhet för det, som egenteligen kallades Biskopens ensät. År 1290 tillade han Nydala Kloster icke allenast all Biskops-tionden af Alfseda, Myriehoda, Ekiri, Nefshult, Linnanda hult, Myrsjö, Nersjö, Skeda och Wristad i Nindungen, samt Bernamo, Tända, Öwansstorp, Giallaryd, Åka : : : , Kiapsjö och Tapornth i Östbo, utan befalte tillika, at Sotneboarne skulle föra samma tionde til Kyrkoherbergen i det senaste om Kyndelsmehan, och skulle de lydbaktige wid detta tillfälle hugna sig af tio dagars afstap på Cardinalen Guidos wägnar, och fyratio dagars eftergift för Biskopens egen räkning (21). År 1287 war Härtigen och Biskopen Bengt på Gottland, då han ock gaf Cisterciens-Nunnorna där sammastädes tillstånd at låta predika för sig alla Söndagar näst efter Wårfrudagarna, och skulle alle de, som wid sådana tillfällen besökte deras Kyrka, bekomma tillika fyratio dagars afstap, så at han alltid haft Kyrkan och de andeligas förmåner uti et lefwande minne. Han afstod ock uti sitt yttersta til Dom-Kyrkan i Linköping godset Lena i Wästergötthland, och torde således författaren af Linköpings Biskops-Kronika haft fog at säga, det sent södes hans life. Denne märkelige och förnämde Biskop dödde 1291 uti Maji månad under en swår hungers-nöd och pest, hwilken bortröfte ganska många både af högre och ringare stånd (22).

Hans

Hans gisfnilshet och oegennyttiga sinnelag hade intet gifwit honom tillfälle at blifwa rik, tvärt om, han länade 2000 marks skuld efter sig, hwilken tillwål hans efterträdare Biskop Lars åtog sig at betala til sin företrädarens synders förlåtelse (23). Man kan dock twifla, om denna adelsmodighet hade sin grund mer i egen nytta än i wänskap och wälwilja, ty Lena gods i Wästergöthland, som Bengt genom Testamente öfwerlämnade til Dom-Kyrkan i Linköping, hade förmodeligen annars borde hästa för skulden. Lars war nyligen hemkommen från Canaans Land, då han blef wald til Biskop i Linköping och sedan wlgd i Eskara. Han hade gjort sin peregrins-färd i följe med Bengt Månson, Lagmannen i Östergöthland. Uti Biskops-Krönikan berättas intet annat märkwärdigt, som under hans tid sig tilldragit, än at Motala ström stadnade i Norrköping och flöt intet på några dagar. Där säges wäl om honom uti Ribbingska exemplaret af bemänte Krönika, at han dödde 1291, men det är utan twifwel felaktigt; ty man har bres af Biskop Lars daterat 1297, uti hwilket han befäller dem som höllo Ding i Ekenninge, at de intet måtte besatta sig med en twist, som Johan af Skernaberg hade upväckt emot Nunnorna i Wreta om en gård i Karlaby, hwilken en Nunna darsammastädes benämnd Ingri Digra hade skänkt til Klostret. Han låter dem ock weta, at Biskopen sådt utslag til Klostrets förman, och at ingen war berättigad at besatta sig med saken; innan den insöde Konungen, Arke-Biskopen och honom sielf wore med ändteligt slut afgjord (24). Af et annat bres af år 1299 finner man ock, at han lefwat ännu, men hans döds-år blifwer icke destomindre aldeles owist. Rhyzelius håller före, at han år 1308 unwärfat Härtigarna Erik och Waldemars bekräftelse-bres för Linköpings Dom-Kyrka, men då war Carl Bat Biskop i Linköping, som är oemotsägeligt af samma Herrars Bres Marie Bebedelse-Dag som utfärdades det nu förnämnda år, wid hwilket så wäl Biskop Brynolf i Eskara som Biskop Carl i Linköping låtit hänga sina Sigill (25).

Kyrkans
tillstånd
från 1250
1300.

(1) Benzeli Mon. Eccl. p. 246. Jfr. Biskops-Krönikan.

(2) Brefsret finnes hos Dreyer Sp. J. P. Lub. p. 106. Förmodeligen har uti Originalen sådt J. hwilket snart kan läsas för L.

Enrikens (3) Innocentii den IV:s Bref finnes hos Vastovius p. 179.

suppländ (4) B. Henrika Bref Vislighnsö an. Dni MCCLIX.
från 1250.

1300. (5) Det förra Brefs wet är inryckt af Weringstöld Mon. p. Tiund. f. 174.
af 1300. och det sednare Mon. Uller. f. 17.

(6) Henrici Ep. Linc. Bref dat. Rasterlösa an. Dni MCCLXXII in vigilia Apostolorum Petri & Pauli hos Spegel p. 120. där förbehålles likväl, at Gisle Persons broder skulle få lösa gården med en mart guld.

(7) Gregorius Episc. &c. Tua nobis Fraternitas intimavit, quod nonnulli Layci tuæ ciuitatis & diocesis & præsertim in Insula Gutlandiæ commorantes multa attemptare præsumunt, quæ in diuinæ Majestatis offensam & iudicium, ac derogationem libertatis ecclesiæ redundare noscuntur. Ipsi namque Layci in ecclesiis, quarum Parochiani existunt, asserentes se debere præponi in recipienda pace a ministris presbyteri, missarum solempnia in ipsius ecclesiis celebrantis, super hoc contentionibus excitatis, occasione huiusmodi, diuina officia in eisdem ecclesiis impediunt & perturbant. Exsecutiones quoque testamentorum, circa ea, quæ in pios usus a Christi fidelibus relinquuntur, temerario ausu impediunt, ea fieri juxta dispositionem ipsorum fidelium non sinentes. Excommunicatis quoque auctoritate tua rationabiliter pro eorum manifestis excessibus scienter participant in plurimorum scandalum & salutis propriæ detrimentum. Nos itaque &c. Datum Lugduni sexto Kal. Maji Pontificat. nostri a. tertio ely 1274. Brefs wet är tagit af Linsöpings Wermehof, i Antiquitets-Archivum.

(8) Uniuersis præsentis literas visuris seu auditoris Brunolphus Decanus Lincopensis S. in Dño S. Universitati vestræ constare volumus præsentibus, nos Lagmansthorp aliud, quod est siluæ vicinius situm in Parochia Lung, & molendinum quod est Bardathorp Ecclesiæ Lincopensi contulisse nobis a prædicto consanguineo nostro Benedicto Illustris Regis Sueciæ [germano] data, quæ tali conditione conferimus, ut Decanatu nichilominus ecclesiæ ejusdem attineant perpetuo permansura &c. Dat. Kalmariæ a. D. MCCLXXVIII. VII Id. Julii.

(9) Orden i Testamentet äro dessa: Item Patriarchæ Iherosolymitano viginti Libec. marcas - - - - Fratribus Prædicatoribus in Accon decem Lib. marc. Fratribus minoribus in Accon totidem, Lib. m. Item Hospitalariis decem Lib. mar. - - - - - Item Fratribus qui sunt in Domo Teutonica decem Libecenser marcas.

(10) Item legamus tribus fratribus studentibus Parisiis ordinis Fratrum Prædicatorum quindecim Lib. marc. æqualiter inter se diuidendas. Item duobus fratribus minoribus studentibus Parisiis pro parte Daciæ decem Lib. marc. quas diuidant ex æquali. De pecunia nobis ventura in Flandriam cuilibet monasterio & cuilibet Hospitali in Regno Sveciæ legamus unam marcam argenti &c.

- (11) Omnibus præsens scriptum inspecturis Henricus D. G. Lincopensis Episcopus S. in D. Constat volumus euidenter, quod Dominus Finvidus Rector ecclesiæ de Neshult in nostra præsentia constitutus, quicquid juris habuit in Hildehult, & omnibus bonis mobilibus & immobilibus ad eandem curiam pertinentibus liberaliter & mere contulit ob animæ suæ remedium sedi Lincopensis ecclesiæ perpetuo possidendum &c. Datum & actum apud Accon A. D. MCCLXXX tertio, quarto Kal. Augusti. Norland
tillstånd
från 1250.
till 1300.
- (12) B. Gentile Testamento: Volumus etiam quod Magistro Boetio qui nunc est in curia, de - - - soluantur centum libræ Parisienses pro debito.
- (13) Diarium Wisbyense hos Ludewig eller såsom det kaldes hos Langebek Rer. Dan. Script. T. 1. Annales Minorum Wisbyenses: MCCLIV obiit Ingeburgis Ducissa Sveciæ & natus est Benedictus II Episcopus Lyncopensis & Dux Finlandensis.
- (14) Chronic. Arch. hos Benzelijs p. 53.
- (15) Peringsköld Mon. Uller. p. 205.
- (16) Man kan se af aumærkingen R. 13, at Bengt Birgerson wid sin födsel kallades Hårtig, men därefter må man intet falla på den tanken, at han war född Hårtig, liksom litet som man kan föreställa sig at han war född Biskop i Lindsöping. Annales Wisbyenses hos Langebek p. 255. MCCLXXXIV electus est in Regem Sveciæ Schenningiæ Byrgerus filius Regis Magni & Ericus frater ejus factus est Dux, licet ambo paruuli essent. Dominus autem Benedictus frater Regis factus est Dux Fynlandensis. Ut wissa skilnaden emellan Ludewigs uplag och Herr Langebeks kan man anse de samma vittnesbörd af Ludewigs Rel. MSC. o. xvi T. 9. p. 179. A. D. MCCLXXXIV Electus est in Regem Sveciæ - - - Burgerus filius Regis Magni & Ericus frater ejus factus est Dux Finlandiæ. Jfr. Ericus Olai p. 72 Chron. hos Benzelijs Mon. E. p. 87.
- (17) Man har tillförne beropat sig på det Bref, som Bengt Konungens Broder utgaf 1282 VIII Kal. Aug. die S. Apollinaris. Orden, som hit höra, äro dessa: Sed quia quidam adstruere nituntur, quod bona uxorum ipsorum Filcus illicite vindicauit &c. Konungens eget Sigill är bifogadt wid Brefsret.
- (18) Peringsköld Mon. Uller. f. 204.
- (19) Så wäl Stadgan af 1280 som 1235 äro trockta wid Björkås Rätten. Årtalet på den förre lår wara oriktigt, som man påminat tillförne, kan hända den sednare äfwenstå.
- (20) Annales Wisbyenses. MCCLXXXVI Dom. Benedictus Dux Finlandensis Stockholm in Episcopum Lincopensem consecratus est.
- (21) Om Kersö kan man se Norberg's Clara Minne f. 30. B. Bengts Br. dat. Lincopie an. D. MCCLXXXIX. IV Kal. Apr. om Rydala Bönder och Biskopens ensat. Om Biskops-tionden i Rydungen och

Antikens **tilstånd** **från 1250** **til 1300.** **Älfto** samt de wid förseln förknippade **Condatförlätelser** **han** **ses** **hans** **Bref** **dat.** **Hwerelandum** **an.** **D.** **MCCLXXX** **vigilia** **Epiphaniae** **uti** **Anr.** **Arch.**

[22] *Ericus Olai* p. 82. Anno D. MCCXCI incepit magna caristia & mortalitas hominum, quo anno mortui sunt Benedictus Episcopus Lincopensis &c.

[23] *B. Laurentii* Bref häröf är dat. Stockholm 1292 Id. Julii.

[24] *Laurentius* D. G. Episcopus Lyncopensis universis Schenningia plantantibus S. in D. &c. Volumus & mandamus ut nullus vestrum iudicium tenens, nec memoratus Johannes nec sui propinqui super predicta controversia procedat vel se aliquatenus intromittat, quousque saepe dicta controversia coram Domino Rege, Archiepiscopo & nobis sententialiter fuerit terminata, praesertim cum huiusmodi iudicium ad nostrum examen pertinere dinoscatur. Dat. a. D. MCCXCVII. IV Id. Octobr.

[25] *Hårtigarnas* *Bestämmelse*. Bref för *Lindöping* finnes hos *Spiegel* s. 124 och är intet tefn, at Brefsret är utfärdadt på *Biskop Larses* ansöknings. Men samma *Hårtigars* Bref daterat Örebro an. D. MCCCVIII die annuntiationis Virginis, vidimerat 1342, slutas på detta sätt: In cuius rei evidentiam firmiorem Sigillum magnifici Principis B. D. G. Regis Sueciae fratris nostri carissimi ana cum Sigillis nostris. nec non sigilla Venerabilium Patrum Dominorum Episcoporum, Brynolphi Skarensis & Caroli Lincopensis &c. duximus apponenda. Originaler finnes i *Danska Cancelliet* i *Köpenhamn*, communicerat af *Langebek*.

§. 17.

Biskopar i **Skara.** **Erst** **Skara** **Biskops** **Krdnisk** **hafwa** **Ragvald**, **Ulf**, **Ätus** och **Brynolf** förvaltat **Biskops** **Ämbetet** under de femtio åren, som man nu igenomgår. De flestas lefverne kan innesattas i ganska få ord, nämligen at de lefwat, warit **Biskopar** och dödt. Ätus bdr likväl undantagas, som förmodeligen hwarken lefwat eller dödt, utan bdr man läsa *Ericus* i stället för *Ätus*, då man har åtminstone något at berätta om honom, at han tillika med de andra *Änd* *Biskoparna* utfärdade år 1271 *afars* *bref* för dem som wille besöka *S. Lars* *Kyrka* i *Upsala* på *S. Lars* och *Eriks* dag, samt för dem som wille hjälpa til flyttningen af *Upsala* *Dom* *Kyrka*, och at han dödde 1278 *S. Jacobi* dag. Men den namnkunnighet som brister hos dessa *Biskopar*, ärsättes rikeligen af *Eriks* efterträdare *Biskop* *Brynolf*. Hans Fader war

var den namnkunnige Lagmannen i Westergöthland Algot Bryn-
 nolfson, som man behagat i sednare tider göra til en Grip, ehur-
 ruvel hvarken han sielf eller hans Edner förde et Gripshufvud
 i wapnet. I sin ungdom har han i tinan år varit wistande i
 Paris och där förwärfwat sig mycken lärdom; så säges ämin-
 sene hos Vastorius (1). När Biskop Erik affidit 1278, kom
 Dom-Capitlet öfwerens om fyra Biskops-ämbeten, Brynolf näm-
 ligen, Bengt Tunneson, Tosto och Magister Nicolaus, man
 utsåg Domproben Bengt, Petter Lagman och Nils Algot-
 son, til at af dessa fyra utnämna den, som Biskops-ämbetet be-
 kläda skulle. Dessa tre inhämtade först alla Domherrarnas rå-
 der, och sedan det war fördrättadt, stadnade de enhälligt med walet
 på Brynolf, som då war Decanus i Linköping, men tilfika Ca-
 nonicus i Ekara. Det är besnærligt nog, at, då Brynolf
 war ibland dem, som woro på Biskops-förslaget, Petter Lag-
 man war en af wäljarne, ty han war Brynolfs födelse Bro-
 der, och torde Nicolaus Algotson varit öfwenfå, då man därut-
 af kan någorlunda sluta, at denna swängning war endast gjord
 för ro skuld, och at man i sielfwa wärfet intet welat hafwa nå-
 gon annan Biskop än Brynolf, hwilken ock utropades den VIII
 Kal. Septembr. 1278 med wanlig affumgning af o! Gud, wi lofwe
 tig. Brynolf hade då sytt sina trettio år (2), och så framt han
 varit tiugo år i Paris, har han nog bittida försogat sig til den-
 na höghskola. Man har tillförne uti Magnus Ladulåses Histo-
 ria utfördt denna Biskops förhållande, då hans Fader och Bro-
 der råfåde i Konungens onåd för Swantepolks Doters bort-
 förande, och at han då frivilligt underkastade sig bannlysning,
 så framt han i något målt stämplade emot Konungen och Riket.
 Steget war oöfventadt af en Påfwoist Biskop, hwilket ock synes
 öfvertyga om et upriktigt sinnelag för Konung och Fädernesland.
 Såsom Brynolf sutit i ämbetet til år 1317, sparas hans helig-
 het och andra märkwärdigheter til nästföljande århundrade, och
 lämnar man inmedlertid gärna åt hwen som behagar at tro, det
 han år 1294 updräckt sin moder-broder från de döda, som man
 har sig bekant af Mesenius. Utaf Strengnäs Biskopar Kol, Biskopar i
 Sinwid, Anund och Isar, äro Kol och Anund de märkwärdi- Strengnäs
 gaste. Biskop Kol är i synnerhet ryktbar för Fölkungiska updr-
 ast.

Kyrkans
tillstånd
år 1250
til 1300.

Kol Biskop
i Streng-
näs.

Anund.

ret 1252, och beskriswes så wäl han, som Birger Jarl för ganska trolösa personer. Här om är tal tillförene, och har man budit til at gifwa hwar och en det årenamn, som dem med rätta tillkommer. Folkungarne blifwa då utan twiswel förreddare, men huruvida Birger Jarl och Kol härutinnan besläktat sig med be- drägeri och trolöshet, torde ännu icke vara ovisst. När Kol blifwit Biskop i Strengnäs wet man intet. Rhyselius berättar, at han år 1224 gaf åt Franciscanerna i Upsala två mark silf- wer. Gåfwan lär hafwa sin riktighet, men hwad man skal säga om årtalet, kan man ej så noga weta, ty förmodeligen är det aldeles oafgjordt, at Franciscan: Munkar woro i Östra Åros 1224. Sjelfwa gåfwan omtalas i Kols Testamente, som år up- satt wid år 1257 (3). At han samma år tillika med de andra Biskoparna lämnat syrris dagars aflat til dem som bodde i Helsingland, Angermanland och Jämtland, kan man se af det där om utgånga bref 1257 (4). Man tillägger ock Biskop Kol den heder, at han varit Riks: Cancellier, men det lär han sjelf intet hafst så bekant, emedan han uti sitt Testamente kallar sig Konungens Cancellier, Kol Dei gratia Strengensis Episcopus Can- cellarius Regis Sveciæ. hwarutaf man ser, det han wärfeligen varit Konungens Cancellier, men intet Riks: Cancellier. Det är bekant, at Johannes Magnus och Mesenius flyttat Biskop Kol til Lindsöping och låtit honom resa til Canaan's Land, men detta kan utelämnas til des man får upleta på hwad grund den- na berättelse anföres. Om Bi:kop Anund kan man jämsföra Rhyselius i Biskops: Krönikan, hwar afwen berättas at han in- wigt Strengnäs Dom: Kyrka, som på inwigelse: dagen blef up- bränd. Ericus Olai bekräftar denna omständighet, men utsätter intet på hwilket år det skedd, fastän följande Historie: skrifware behagat hänföra Kyrkans inwigning och brand til samma år, som Anund dödde, nämligen 1291 (5). Måhet mindre har nå- gon gammal anteckning försäkrat, at olyckan händt genom wig- nings: ljuften. Sannolikt kan det vara, men sannolikheter äro intet altid sanningar. Annars finner man af et Bref som R. Waldemar utgifwit år 1280, at han varit B. Anund skyldig hundra mark penningar, hwarföre han lämnat til betalning åttifilliga större och mindre hemman i Abdn, Eskedebn, Onka m.m.

2 at of
län (6)

3) Rik:

4) Om

Prof. (

1. 6. i

Eryno

minite

jan tr

yleneu

aus ci

Denne

kramar

skoda

hufund

3) Perin

at her

3fr. 1

4) Perin

3) Eric

quo o

piscop

qua

6) Un

Sveor

Dom:

marcen

& furi

com f

folldo

Tellu

vara,

folldo

MCCL

3fr

3fr

så at efter ufsende skulden blifwit til alla delar och rundeligen **Pr. Lant**
betalt (6). **ihållnd.**
från 1250
til 1300.

- (1) *Vaslovius Vit. equ.* p. 78 af Benzeliï uplag.
- (2) Om alla dessa föregående omskrifvigheter kan man se Elara Dom. Capitel's Bref til Herte. Biskopen i Upsala af år 1278, som är tryckt uti Prof. O. Rabenii Akademiska arbete de antiquis Vestrogothia Legitibus f. 6. i Bilagorna. Här talas om walet på följande sätt: In Dominum Brynolfum Concanonicum nostrum & Decanum Lircopensem omnes unanimiter conuenerunt, virum utique plenæ & maturæ ætatis, utpote qui jam *tricesimum ætatis annum exegit*, virumque sufficientis literaturæ & ydoneum, de matrimonio legitimo susceptum; in sacro ordine Dyachonatus constitutum, de vita & moribus apud plurimos commendatum. Denne här nämnde Petter Lagman förer i sitt Sigill samina wapn, som Lagman Algot Brynolfsson, nämligen förä med spetsen mot hwarandra wända hjertan, Eijelblad eller Hanspelsar, efter behag, men inter Grip-hufwand. Man kan se den nu nämnda Disf. p. 74. och 7 i Bilagorna.
- (3) *Peringsköld Mon. Uller.* f. 309, hwarest anföres af Kols Testamente, at han stänkte Fratribus minoribus in Öster Aros duas marcas argenti. Jfr. Benzelius Mon. Eccl. p. 248.
- (4) *Peringsköld Mon. p. Tiönd.* p. 171.
- (5) *Ericus Olai* p. 82. Anno Dni MCCXCI incepit magna Carissia &c. quo anno mortui sunt Benedictus Episcopus - - - - Item Anundus Episcopus Strengnensis, qui eandem ecclesiam construxit & consecrauit, quæ die consecrationis combusta est.
- (6) Universis presentes literas inspecturis W. Dei gratia quondam Rex Sveor. &c. ratione cujusdam debiti in quo tenebamur Venerabili Patri Domino A. Strengnensi Episcopo, videlicet juxta æstimationem centum marcarum denariorum ususlis moneræ, prædia quædam eidem assignamus & suis successoribus in perpetuum possidenda. - - - - præfata prædia cum suis vocabulis exprimentes in Adö x solidos terræ, in Skildaby IIII solidos terræ, in Gnita höhe x solidos terræ, in Mörby in parochia Tellnium unam horam terræ, in Parochia Akir in Vallum II solidos terræ, in Norby II solid. terræ & IIII denarios, in Sila in Skiälby II solid. terræ, in Thors dimidiam horam terræ &c. Actum Dalsö a. D. MCCLXXX. XVII Kal. Septembris.

§. 18.

Island Biskoparna i Westerås hafwa denna tiden varit Biskopor i
sannst betydande mån, som framsör andra varit brukade uti de Westerås.

an

Konungens angelagnaste ärenden, Biskop Magnus Eriksson ledsagade Gomsfru eller Gredken Ritiza Birger Jarls Dotter til Norrige 1252, då hon förmålades med K. Håkan den yngre. Petrus Niger kallar det en Saga, då man bör taga ordet i sin gamla och rådda bemärkelse, ty det är en osäkerhetlig samning, men til äfventyrs torde det som följer hos denna Författare snarare förtjena namn af sagn och sträff, då han berättar at Biskop Magnus tillika med flera Biskopar hotat Birger Jarl med bannlysning, så framt han intet utöfwade tillräckeliga bättringswärk för Folkungarnas halsbuggning. Det war ännu intet tid i Sverige at blifwa och dunda med andeliga äfwiigaarna emot de regerande, och har man inga prof, at Birger Jarl warit darsöre särdeles rådd. Det fattas intet i Sverige mer än på andra ställen swära och grymma gärningar. Magnus Hindriksson slog ihjäl Erik den heliga, K. Knut Carl Swerkeren, Swerker Carlson K. Knuts Barn, Erik Knutson dref darsöre Swerker ur Riket, och Innocentius gaf tilstånd til excommunication, men ingen wägade sig därtil, och när Thorkel Knutson återkallade Prästerskapets Privilegier och Bonifacius VIII hotade helt afswarsamt, dristade sig likwäl ingen Prelat at komma fram med något dylikt. När sådant skal brukas, böra Biskoparne wara rike och mäktige, widskepelsen rotad och Regeringen matt. Det kan dock wara troligt, at Birger Jarl hufwit til at fullborda Westerås Domkyrka, som stod under byggnad; och kan det wara sedit utan fruktan för högwärdige Fadren i Westerås. Biskop Magnus skal wara död 1257, och des lik wara det första, som blifwit nedfatt i DomsKyrkan darsammastådes. Hans efterträdare Carl Johan Helsingsson på Gasse har ock warit en betydande man, som warit mycket brukad både i werldsliga och andeliga mål. Hans anseende är förwärfwad genom resor och Lärdom. Wid utfärdandet af Hamburgarnes Handels-Privilegier 1261, har han som witne underskrifwit Brevet. I synnerhet utmärkes hans anseende genom flyttningen af Domen och Biskops-sätet från gamla Upsala til Östra Åros, som wärkstådes 1270, hwartil helige Fadren i Rom egenteligen utsedt Biskop Carl, hwarom man talt tilförne. B. Carl inwigde ock Westerås Domkyrka, och såges af v. Siernman i Anmärkningarna til Petri Nigri Krönika, at första Messan därut blif

Carl.

blifwit hällen d. 16 Aug. 1271. En förnäm och förmoden Fru ^{Skotlands} skänkte då til Domkyrkan gården Lundby med andra fastigheter, ^{tillstånd} hwilken gåfwa äfwen stadsfästades af K. Magnus 1277 (1). ^{från 1250} Utom des har han inwigt tjugu nybygda Kyrkor på Landet i ^{til 1300.} Bergslagen och Dalarna. Han har ock sträckt sin wård til Stif-
tets och Stadens werldsliga beqvåmligheter, då han låtit uprö-
ja fyra Landswägar til Westerås, och wid hwar wäg låtit upfö-
ra et Capell, som nämndes af S. Ursula, S. Jöran, S. Gerrrud
och S. Olof, på det de resande måtte därutaf upmuntras til sin
andakts förrättande. Biskop Carl har ock inrättat et Canonikat i
Westerås och försedt det med nödvändigt gods och egendom. Hu-
ru länge han varit i Ämbetet wet man ej så noga. Under et
Bref, af år 1280, har han hängt sit Biskopliga Sigill, som har
denna omskrift, S. Karuli D. gra. Arosiensi Epi. och år 1283.
XII Kal. Dec. har han widimerat et af Cardinalen Guidos Bref,
hwarwid äfwen hans Sigill finnes bifogadt med samma omskrift,
så at det är oemotläggligt, at han lefwat och varit Biskop mot
slutet af år 1283 (2). Rhyzelius utsätter hans död til den 11
Dec. uti sista nämnda år, men som ingen tillförne uppgifwit denna
omständighet, hade man gjort wäl, om man tillika behagat näm-
na hwarpå man grundar sig (3). Så mycket lär då wara one-
feligt, at B. Carl hwarfen afsagt sig Biskops-Ämbetet ej heller
blifwit därifrån afsatt. Icke destomindre finner man en annan
Biskop hafwa varit depna tiden i Westerås, som hetat Israel,
och varit, som sägs, Arke-Biskop Soltkes Bror, hwilken ock in-
wigt honom til Arke-Biskop. Denna berättelse anföres af alla
wåra Håsdarefnare, och ser at wara sällskaps-lif har man äfwen
i det föregående sagt det sanima. Petrus Niger försäkrar at Israel
blifwit honom påträngd af Påfwen. Mellenius är omständeliga-
re, när han underrättar Läsaren, at Israel blifwit Biskop 1261
och dödt 1291 (4). Uti allt detta är ingen ting hwarfen otroligt
eller omöjligt, ty det war ej owanligt, at Med-Biskopar eller
Coadjutorer förordnades under Påfwiiska Kyrko-wälbet. Men då
man nogare wil undersöka, hwarifrån denna uplysning är hämtad,
stadnar man uti en fullkomlig willrådighet. Wid eller uti något
annat Document än Påfwoen Gregorii X:s Bref til Biskop Israel i
Westerås hos Vastovius, har jag intet ännu funnit denna Biskop
Sw. K. 3. 2. Del. S h h h h wa-

Kyrkans
tillstånd
från 1250
till 1300.

vara nämnd (5). Detta wore och aldeles oemotsägeligt, så framt
Tullarna på Breshven woro af samma trowärdighet som hellswo
Breshven, och har Arkib. Benzelius långt för detta påmint, af
Alexander IV:s Bref 1258 intet är skrifwit till Jarler, fast det
lyder så i Titelen på Breshven hos Valkovius (5). Messenius har
i sin Biskops-Kronika i många mål mistagit sig, och har han
uti förteckningen på Westerbås Biskopar icke allenast utlämnat
B. Karl utan och Israel Erlantson, som i söljande århundrad
war Biskop i Westerbås. Häröfwer bdr man intet förundra sig,
mycket mindre lasta hans Arbete, men ingen skyldighet kräfwer,
at utan pröfning sölja andras berättelser. Man har då ordsak at
begära, det någon som har sig bekant andra grunder, än affkrif-
ten af Gregorii X:s Bref, täcktes upgifwa den til allmännhetens
underrättelse. Efter Messenii anwifning har Biskop Petrus i We-
sterbås intet blifwit Biskop för än 1292. Så framt årtalet af
K. Magnus Ladulåses Förordning eller det annars så kallade Sten-
ninge Samtal wore riktigt, hade Petter Elofsson redan warit Bi-
skop i Westerbås 1280: men det lär wara utom twifwelsmål, at
Förordningen intet utkommit för än år 1284, sedan Konungens
Broder Bengt blef förklarad för Härtig. Desutan war B. Pe-
trus deltagande uti Förordningen om Frigåstning 1285, så at
man med all trygghet kan försäkra at han det året war Biskop.
Man har tilsörne talt om det märkwärdiga Bref han låtit afgå
til Påwen emot Lundiska Primater. At han warit brukad af
Thorkel Knutson til at omvända och Christna Carelerna, har man
och tilsörne omrörde, samt den sedermera upkomna oenighet emellan
Thorkel Knutson och honom, hwarigenom han blef förbrantåten at
förfoga sig til Norrige, hwar han dödde 1299. Af alt detta
kan man noggsamt inhämta, at mannen warit i mycket anseende.
Men som man intet har sig bekanta hellswo omständigheterna af
tråtan, som tilskyndade honom Thorkel Knutsons oanskt, kan man
intet säga antingen han eller Mariken haft ordtt. Flykten til Norri-
ge bewisar ingen ting i detta målet. Petrus Niger säger, at han
dugde intet til Biskop, emedan han förstingrade mycket af det som
hörde til Dom-Kyrkan och Prebenderna. Men det är ej den
hufwudsakeligaste egenstapen af en Biskop at waka öfwer Kyrko-
Gödsen, omständigheterna fattas öf påsven i denna delen. At
han

han gjort någon förändring med Biskops- och Kanike-godsen är tydligt af B. Israel Erlandsöns Brev af år 1318, hvarigenom han afhände några fastigheter emot fjärde delen af Kopparberget. m. m. Men Israel säger tillika, at han för sin emillankommande död intet kunnat, som han velat, göra Prebendan, hvars til de afhända Gårdar varit af B. Carl anslagna, skadelös. Man kan fördenksul innet svärta hans minne med så ohemula besyffningar, emedan därtill fordras fullkomlig öfvertygelse. Så mycket är osäkert, at den del, som Biskopen i Westerdås sedermera haft i Kopparberget, lär vara värtan af denna Biskopens förhållande. At Petrus dött utomlands är osäkerligt, men at han dött i stort elände, berättas väl af Petrus Niger: men at han intet varit särdeles väl underrättad om tidens Historia, är tydligt därutaf, at han föregifver, det Petrus Glesion blef drifwen i Landsflyktighet, sedan Tråtan upkommit emellan K. Birger och hans Bröder, hvilket är så mycket oriktigare, som ingen Tråta emellan dessa Herrar yppat sig, medan Thorkel Knutsöns förmynderskap varade intil K. Birgers Kröning. Det förra bewises af Ericus Olai, som säger tydeligen at Petrus rest ur Landet för Thorkel Knutsöns horeller; det senare är allmänt bekant. Så snart Dom-Capitet blef underrättadt om Biskop Petters död, blefwo Dom-Herrarne ense at anställa et nytt val genom goda Män eller Compromissarii, då man utnämnde en Canonicus från Upsala benämnd Car til Biskop i Westerdås, men han affade sig denna värdighet. Man utforade då genom andra Compromissarier Dom-Probsten i Westerdås Haquinus til Biskop, hwilken i början gaf sit samtycke til utforessen, men sedermera insöf Arke-Biskopen och Dom-Capitet i Upsala undandrog sig walet; då man åter 1300 strax efter Trettonde-dagen kom öfwerens om et nyt val lifaledes genom Compromissarier, hwilka woro Dom-Probsten Haquinus samt Dom-Herrarn: Johan och Tideman. Dese stadnade enhälligt med sina Röster på Kaniken Nicolaus i Linköping, som war tillika tjenstgörande wid S. Mariæ Kyrka i Skeninge. Denne Nicolaus med tilnamnet Swit lät sig ändteligen öfvertala til at emottaga Biskops-Amberet, och som hans samtycke lånades uti Biskop Larses, Thorkel Knutsöns och Härtig Waldemars närvaro, är sannolikt, at han på

Kyrkans
tillstånd
från 1250
til 1300.

Nicolaus
Swit.

Ärkebiskop
tillstånd
från 1250
till 1300.

deras tillstyrkande låtit valet vara gällande (8). Man kan twifla, om man i våra tider behöfde så många svängningar för att förnimma en andelig man att blifwa Biskop i Westerdals.

- (1) Man kan se härnäst Petri Nigri Arkiv, som v. Stiernman utgifvit. Magnus Ladulæses Bref af MCCLXXVII. VII Id. Junii kan läsas uti v. Stiernmans Annmärkningar till samma Arkiv s. 37.
- (2) Det förra Brevet nämnes af Cancellie-Rådet v. Stiernman s. 33. Det senare är inryckt af A. B. Benzeliuss uti Föreläset till Mon. Ecclesiastica p. 8.
- (3) Episcopos copia s. 249. Ut i en Disputation de Arosia hållen uti Upsala 1722 af Wicander under Prof. And. Grönvall, utsattes samma dag och årtal, som B. Rhyzelius anförde, men jag wet intet, om det öfvertygar mer än hvad Rhyzelius behagat anförda.
- (4) Messenius Chronic. Episcop. p. 94. hvar han och berättar det han war Son af Johan Angel och Bror med Domproffsten Andreas m. m. huru litet detta hänger ihop, kan slutas af det föregående.
- (5) Vastorius p. 186.
- (6) Benzeliuss Mon. Eccl. p. 198.
- (7) Israëlis Ep. Aros. Bref Anno Domini MCCCXVIII in die decollationis B. Johannis Baptistæ förekommer uti v. Stiernmans Ann. till Petrus Nigri s. 37.
- (8) Alla dessa omständigheter äro tagna af Westerdals Dom-Capitels Bref till Arkebiskopen i Upsala, som v. Stiernman låtit trycka i de här förut nämnde Annmärkningar.

§. 19.

Werd Biskopar hafwa utan twifwel gjort figur i sin tid; men uti Historien intaga de intet särdeles märkvärdigt ställe. Werd. Forkundus och Åker känner man förnämligast därigenom att de varit närvarande och delaktige i Ålars-bref, och såsom wi me afwen fått sina namn under andra Skrifver, då man åtminstone underrättas om tiden då de lefwat. Och har Frater Forkundus tillika med Påfwen Innocentius IV och de andra Swenska Biskopar år 1257 skänkt åt inbyggarna i Helsingland, Angermantland och Jämtland fyratio dagars Ålät, åt dem, som understödde Upsala Kyrka med hjälp till dess återupbyggande (1). På samma sätt har Biskop Åker eller Åsur med de öfriga Sweriges ande-
liga

lliga Öfwerupphyringemän begäfwat alla syndare med svezatio da-
 gars Åstat, som wille med allmosor ihogkomma gamla Upsala
 Kyrka eller hjälpa til des flyttning til Östra Åros (2). Wid
 1285 års Stadga finner man ock wår Åsurs namn wara tes-
 nad. Biskop Bo har gjordt sit namn något mera märkligt ge-
 nom des wad emot Upsala Dom-Capitel under Årke-Biskopen i
 Lund, hwarom man tale i det föregående. At han war Biskop
 1288, ser man af Gåsbo-brefwet til Clara Kloster, och han död-
 de 1291 (3). Hans efterträdare Magnus har sutit i ämbetet
 en lång tid af följande århundrade, hans minne kan fördenkstul
 framdeles ihogkommas. På Biskoparna i Åbo eller Finland har
 man ingen annan förteckning, än den Paulus Justen upslatt i sexton-
 de århundrad, och hafwer så wäl Messenius som Gyllenstolpe och
 de senare där ifrån hämtat sin kundskap, hwad de äldre Bisko-
 parna beträffar. Efter Justens anwising har Biskops-sätet inter
 blifwit flyttadt från Rendamäki til Åbo för än år 1300, ehuru-
 wäl Påfswens Bref af år 1228 gifwit sin heliga tillåtelse, at Bi-
 skops-stolen på någon bequämare ort sättas måtte. Detta synes
 så mycket sannolikare, som Biskoparne Bero och Ragwald ligga
 bägge begrafne i Rendamäki Kyrka, och hafwa Biskoparne inter
 kallat sig Biskopar i Åbo, utan Biskopar i Finland, och är Rietil
 den förste, som jag kunnat finna wara kallad Biskop i Åbo wid
 år 1270. Bero, Ragwald och Rietil hafwa alle warit West-
 göthar, den förste war Cancellar hos Erik Låspe och den andre
 hos Birger Jarl. Ut i Biskop Rietils tid hafwer Dom-Capitel
 i Åbo blifwit inrättadt, men at man därtil erhållit P. Urban
 IV:s tillåtelse, som Justen föregifwer, torde hafwa warit onödigt,
 emedan inrättningen redan uti Ekeminge Måte af Wilhelmus Sabin-
 nensis andefaltes. Det lär ock wara et misstag, at Dom-Capitels
 inrättning af R. Magnus Ladulås blifwit besordrad 1265, ty
 han war intet ännu upstigen på Swenska Thronen, hwilket ock
 af Nettelblat är påmint (4). Förfælsken rättas inter därmed, om
 man med Rhyzelius sätter 1267, ty Magnus war ej heller Ro-
 nung den tiden och förmodeligen ej heller Solke Årke-Biskop.
 Jefe destomindre torde alt hafwa sin riktighet, om man allenast
 utstryker årtalen. Rietils efterträdare Johannes har tillika med
 de öfriga Swenska Biskoparna warit witne wid R. Magnus La-

Rorlans
 tillstånd
 från 1260
 til 1300.

Bo.

Magnus.

Biskopar i
Finland.

Bero.
Ragwald.

Rietil.

Kyrkans **dulåses** Gåfwo-bref til Elara Kloster 1288, och fallar han sig
 tillstånd
 från 1250.
 til 1300.
 såsom sina äldre företrädare intet Aboensis utan Finlandensis Episcopus, och intager så wäl som Nictil nästa rummet fram för Biskopen i Wäxid, hwilket man finner icke allenast af Biskoparnas gemensamt utgifna Måts-bref för Upsala Dom-Kyrka, utan och af Alfsud Stadga 1285, och 1288 års Bref. At Johannes blifwit kallad til Årke-Biskop i Upsala 1290, har man tillförne omrördt. Ili Biskop Johans ställe kom en infödd Finne til Biskops-wärdigheten benämnd Magnus. Efter Justens anwifning är han född i Markelaby i Ruffo Sofn, och har han aldeles styrat Biskops-sätet til Abo ifrån sit urgamlas ställe i Kendamäki 1300, han siges och hafwa varit den förste Biskop, som i Abo Kyrka blifwit begrafwen.

(1) *Peringsköld* Mon. p. Tiund. s. 171.

(2) *Peringsköld* Mon. Ulker. s. 17. p. Tiund. 174.

(3) *Norbergs Elara Minne* s. 21. 30. om hans dödsår witnar *Chronic. Vadst. Celsu.*

(4) Dessa omständigheter läsas i *Justens Catalogus Episcoporum Finlandensium* hos *Nesselblat Schw. Bibliothec 1. Del. M.* kan jämföra *Rhyzelius Episcoposc.* hwilken underfundom är något widlyftigare.

§. 20.

Genom dessa wärdiga Fäders öfwerupseende har Christendomen i Sverige blifwit allt mer och mer utwidgad efter tidens smak och tänkesätt. Klostrén hafwa och bidragit därtill, så at menigheten äminstone lärt at gå i Kyrkan, höra Messan, förha sig och göra ånskinad på Fastedagar och Rördagar. Man bör och tro, at man besittat sig om at implanta menigheten de förnämsta hufwudsstrecken af Christna Låran. Men med ingen ting hafwa tidens Predikanter haft bättre framgång, än at öfwerwiga werldsliga Etåndet om angelägenheten af gåfwor til Kyrkor och Kloster, hwarpå man dels redan anfördt, dels widare skulle kunna upwisa snart sagdt oräkneliga prof. Man wil innet här uprepa de förmaner, som Kyrko-Etåndet i allmänhet åtnjutit af de regerande, man wil här allenast göra några anmärkingar om Klostrén. R.

Gåfwor til
 Kyrkor och
 Kloster.

Wal

Baldemar har redan wid inträdet af sin regering förundt ^{Kyrkans} Abbedisgan i Wreta Kloster frihet at upbåda Krono-skattarna af ^{tillstånd} Klosters hemman, genom Bref af 1250 X Kal. Nov. År 1252 ^{från 1250} uti Julii månad tilldeltes åt Fogdd Kloster samma förmån. Efter Birger Jarls intygande, gifwer Ynninge 1262, III Id. Apr. gaf Ulvild af Barestad, Enka efter Johan Mus, til Alvastra Kloster all sin fasta och lösa Egendom, med wilkor, at Abboten D. skulle föda och kläda henne til sin dödsdag. År 1270. XIV Kal. Junii skänker Harald Gudmundson til Saba Kloster gårdarna Hammar och Bräth, utom åtskilliga andra saker til Kyrkostrud (1). Ingegerd Eriks-dotter gifwer til Munkarna i Saba, 1284, gården Lundby i Bålunge, och hedrade K. Magnus och B. Anund i Strengnäs samt åtskillige andre Herrar Brefwet med sina namns och Signerens undersättande. År 1289 hafwer Mariken Haguinus och des Syster Olof gifwit sin Egendom i Sätuna til Wreta Kloster. Margareta Gustafs-dotter har byggt eller begynt at bygga Nunne-Klostret i Calmar, och såsom hon sådt löfte af Biskop Laurentius i Linköping, at han wille wiga den därtill anlagda Kyrkogård, förordnar hon til Prästens underhåll därsammas sådes sin gård Norrby i Nerike, som hade foratio Tunnors utsäde, och åtskilliga fastigheter i Wdre, Ambyrde och Asbolander, nämligen i Biergum wid Kalmar fem öris land, i Biergum i Ambyrde 14. ö. i Jafks gårde en Bonde, i Ekogen som kallas des Bofesteg 3 Bønder eller Torpare, i Husaby en half marks land, i Lindrastad 10 ö. och i Ustraholm 6. ö. L. med det utrenskeliga förbehåll, at samma Egendom aldrig måtte komma i oheliga eller Lekmāns hānder, hwilket alt inhåmtas af des Bref af år 1299 (2). Samma Margareta Gustafs-dotter af Predikstjärnarna, sedan hon med annat Guds afwittat sina Eläktningar, öfwerlämnade alla sina öfriga Fastigheter belågne i Swerige, Nerike och Östergöthland til Kloster-Nunnorna i Kalmar (3). Junker Carls gäfwā af Flatsstad gård til Nunnorna i Eke bekräftas af K. Magnus Ladulås genom Bref af 1277. Genom et annat Bref gifwit Runungebergh 1282 V. Kal. Apr. förordnar K. Magnus Ladulås, at ingen måtte underslå sig utkräfwā Konungens spannemål af de andeligas enskylda Gårdar; och såsom Biskopar, Abbotar, Munkar m. m. woro af de förnämsta och

rika

Kortans
tillstånd
från 1250.
til 1300.

Munkar
och Munnor
berättigade
at taga arf.

rikaste Släkter i Landet, finner man nogsam, hwad minskning denna försättning borde göra i Kronans beständiga inkomster. Således rasade andäktiga yrkan under denna tiden; så at, om den beständigt fortfarit, hade alla Rikens inbyggare varit nödsakade, at antingen blifwa Präster, Munkar, Munnor eller Kloster- och Kyrko-Landbönder. Så swårt har det i alla tider varit at hålla måtta i våra orter, antingen har man varit hufvudswag af andakt, eller politiskt Fritänkeri, och när elle wilja wara på moden, blifwer förnustig estertanka et aldeles urmodigt ströp, som endast kan tjena til wäggprydnad hos en Antiquitets-samlare. Påswarne genom sin andäktiga snålhet gjorde upriktigt sit til, at skörden måtte wara beständig: hwarföre man ock gjorde den försättning, at chrwål Munkar och Munnor genom sina lösten afsondrat sig ifrån werlden, hade de likwål intet afklädt sig rättigheten at ärfwa werldsligt eller oheligt Gods. Här om har man Bref af Påfwen Martinus IV år 1284 så wål til Munkarna i Nydala som til Munuorna i Eke och Nisaberga, och sträcker han deras rättighet til all slags Gods, utom Konungens Pånegods. På samma sätt har Nicolaus IV år 1288 d. 30 April gifwit Munne-Klostret af Cistercienser Orden i Eigtuna rättighet at taga Arf efter sina Släktingar, på samma sätt, som de annu lefwat i werlden (4). Ingen bdr fördenksal wisla om Påswarnas wålmening i detta mål för våra orklösa helgon, hwilka sedan de af widskjeppele antagit Munk- eller Munne-bräkten, alltid hafwa använt sin Egendom til det Samfundets förman, som uptagit dem til Broder- eller Systerkap. Under sådana försättningar utropades icke destomindre dessa Samhällen som upla stympare och fattige almose-hjon; hwarföre ock P. Clemens IV, uti sin Bulla af år 1266, friskallar Systrarna af S. Clara Orden ifrån alla sammanstott til Apostoliska Sändebud och alla andelga upbördsmän, emedan deras Samfund war grundadt på fattigdom. Man kan nog finna af S. Claras Systrar i Etochholm, huru stor deras fattigdom varit, när höge och läge täflat med hwarandra til at undersködja och rikta dem, hwilket man tydeligen kan inhämta af D. Norbergs Clara-Minne. Dock har samma Påfwe mycket wisligen förbehållit Apostoliska Stolen, at wid tilfälle här om förordna annorlunda, så at han ock wisat sig beredwiltig at under-

stun

stundom hålla til godo med deras menlösa, och ringa offer (5). ^{Byrlans} Imidlertid woro Predik. Munkearne anseende som helige. Fadrens ^{tillstånd} förtäta Stötte Barn; hwarföre och Alexander. IV. ^{från 1250.} uti Bref ^{til 1300.} af år 1254 beklagar, at den helige Dominicus, Ordens stiftare, på många ställen bortglömmes, och i hänseende därtill förmanar han, at des högtidliga Minnes-festlärigen begås måtte (6). Denna Orden hade gjort stroliga framsteg, så at han räknade redan 1277 ^{Dominican-Kloster} språhundrade och hutton Kloster eller samgwäm. I Sverige hade man och med mycken omhet upptagit honom, och finnes af en gammal förteckning af år 1303, at Provincia Dacia innehöll et wackert antal af Dominican-Kloster: th i Dannemark woro Lund, Åhus, Halmstad, Helsingborg, och Wexle, i Sverige, Skenninge, Wisby, Kalmar, Ekara, Lyås, Ekholm, Finland, Strengnäs, och två Munne-Kloster, et i Roskind och et i Skenninge (7). Men det wore för widlyftigt at nogare nägelsara med dessa renlesnads-samgwäm, hwarföre man för öfrigt wll hänwisa Läsaren til Biskop Rhyzelii Monasteriologia, hwar man finner mycket wara ihopsamladt så wäl om deras instiftelser, som om deras Egendöm och Geds.

(1) De andra gåfwor woro Silfwer til två flaskor, Ampullæ; Baldachinum & unum examitum & subtile. Examitum betydde Sammet.

(2) Såsom Rhyzelius Monasteriologia sid. 144 anför, at man intet wet på hwad tid eller af hwem Kalmare Munne-Kloster af Dominican-Orden är inrättadt, kan en del af detta Bref införas: Omnibus presentes literas visuris vel audiuris Soror Margareta Gostau quondam filia S. in D. sempiternam. Quia rite rationabiliter æta sæpe reuocantur in dubium & multoties a malitiis hominum impugnantur, nisi presentium providentia satagat rerum gestarum seriem ad notitiam deducere posterorum: Ideirco tenore presentium notum facio, quod cum Venerabilis Pater D. Laurentius, D. g. Lincopentis Episcopus in presentia Venerabilium Patrum Dom. Nicolai Upsal. Archiepiscopi & aliorum suffraganeorum suorum in concilio apud Telgar celebrato petitioni meæ fauorabiliter annuens, me & personas mihi junctas, quæ mecum habitum sororum ordinis prædicti jam assumpserunt, & in posterum sub eodem habitu coniungendas demitteret curæ & regimini ordinis prædicti, & promiserat, quod apud Kalmariam in loco claustræ, quod in meorum remissionem peccatorum nec non & aliorum michi attentium divina favente clementia incoari construere, cimiterium benediceret, sine præjudicio, gravamine & dampno Dom. Episcopi Lincopentis & ecclesiæ Kalmar & parochialis sacerdotis ibidem - - - - - Ego prout ab ipso requisita fui - - - - - curiam meam in Norby in Nericia, in qua

Syrans
elstánd
från 1250
till 1300.

annuatim quadraginta Thynones seminantur, & sandum monasterii cum omnibus ædificiis in eo constructis, quæ quingentas marcas denariorum constiterant, nec non & omnia bona mobilia & immobilia sororis Benedictæ de Biergum, filia quondam *Holstani* de Biergum sita in Möre, Andhbyrdia, Asbolandia videlicet in Biergum prope Kalmariam V or. terræ que jure possidet & legaliter dicto loco & collegio sororum *Kalmarie* secundum Leges terræ deputavit, de ipsius beneplacito & consensu plenario pro sustentatione unius sacerdotis, qui ibi diuina celebret perpetuo, & unius clerici & famuli ipsius assigno proprietatem & Dominum prædictorum bonorum, retento duntaxat usufructu apud sorores &c. In cujus rei testimonium Sigilla B. illustris Regis Sueciæ & Venerab. Pat. Dom. N. Upsal. Archiepiscopi & Fratris *Olavi* Provincialis Dacie una cum proprio præsentibus sunt appensa. Dat. ap. antiquam *Sighoniam* An. Domini MCCXCIX Dominica infra Octauas B. Martini confessoris. *Breswet* finis i *Örnbjelm*-Diplom. T. 8.

- (3) *Bid* *Breswet* af *Margareta* *Gottstani* filia ordinis Prædicatorum hancq; Sigillum proprium una cum Sigillis Domino um *Magni Carlson*, Domini *Thoriri Katilson*, D. *Benedicti Petersen* & *Olavi* Prioris Provincialis Dacie & sororis meæ Dom. *Ingridis* supradictæ & filii ejus *Haquini* dicti *Lama*. Dat. *Calmariz* A. D. MCCC. I feria tertia infra octauam natiuitatis Virg. gloriose.
- (4) *Martini* IV *Bref* för *Munkarna* i *Mudala* af d. 11 Maji 1284 för *Munkarna* i *Sto* d. 2 Junii, för *Munkarna* i *Risaberga* d. 30. Junii samma år. Deßa så väl som *Nicolai* IV *Bref* för *Cisterciens-Munkarna* i *Sigtuna* finnas hos *Örnbjelm* Bullarium T. 1.
- (5) *Clemens* Ep. S. S. D. Uniuerfis Abbatissis & conuentibus sororum monasteriorum ordinis S. Clare S. & Ap. B. Quanto studiosius deuota mente ac humili diuinæ contemplationis vacatis officiis, tanto libentius vestrz pacis procuramus commodum & quietis. Attendentes igitur, quod quamuis plura monasteria vestri ordinis varias possessiones obtineant, idem tamen ordo in paupertate fundatus, vosque voluntarie pauperes Christo propteri deseruiis, vestris supplicationibus inclinati, ut vos seu vestrum aliquæ ad exhibendum procuraciones aliquas Legatis vel nuntiis Apostolica sedis siue ad præstandum subventionem quamcumque, vel ad contribuendum in exactionibus vel collectis seu subsidiiis aliquibus per literas dictæ sedis, aut Legatorum vel nuntiorum ipsorum seu Rectorum terrarum vel regionum quarumcumque minime teneamini, nec ad id cogi possitis, etiam si in hujusmodi sedis ejusdem contineatur literis, quod ad quævis exempta & non exempta loca & monasteria se extendant, & aliquæ eis cujusunque tenoris existat ipsius sedis indulgentia non obstat, nisi forsitan literæ ipsæ dictæ sedis de indulto hujusmodi & ordine vestro plenam & expressam fecerint mentionem, auctoritate vobis præsentium indulgemus. Nos enim decernimus irritas & inanes interdicti suspensionis & excommunicationis sententias, si quas in Vos vel aliquem vestrum aut aliquod monasterium vestrorum, seu quoscumque alios occasione vestri præmissorum prætextu con-

tra hujusmodi concessionis nostræ tenorem per quemcunque de cetero con- Ryrtånds
tigerit promulgari. Nulli &c. Datum Perusi XII Kal. Decembr. Pont. tillstånd
nostri anno primo. Brevet förmaras på Universitets Bibliotheket i Rids från 1250
penhamm Falc. 52 communicerat af Langebek. til 1300.

(6) Alexander IV utt Ballar, af år 1254. hos Örubeilm Ballar. T. 1. p. 367.

(7) Jac. Echard Scriptores ord. Prædicator. p. XII. Dacie Provincie Dani-
am, Sveciam & Norvegiam complexa hos habebat conventus A. MCCC. III.

In Regno Daniæ erant hi

- 1 Londenſis
- 2 Aotoenſis
- 3 Alinſtadenſis 1.
- Almſtadenſis
- 4 Helsingburgenſis
- in cod. Lingenenſi
- 15 Wetlenſis

In Regno Sueciæ erant hi

- 1 Siſtonienſis
- 2 Schenigrenſis
- 3 Wiſhuenſis
- 4 Kalmarienſis
- 5 Skarenſis
- 6 Lichofienſis
- 7 Inſulenſis
- 8 Finlandenſis
- 9 Stregnenſis

Monasteria Sororum hæc erant 1. Røskild 2. Schemungense. At denna
Förteckning intet är fullständig, kan slutas af det man i föregående på-
mint, ty Kalmare Nunne Klostet nämnes här intet. Conventus Inſulen-
ſis menar man vara Eſtolmen. Til afventyrs tydde Lichofienſis conven-
tus ſkarare vara Ljddje da Lylåe.

§. 21.

För namnet ſkul böra afwen denna tidens Helige ihogkom- Helige
mas, ehuru deras förmenta helighet annars intet öfvertygar sär-
deles om deras förjenſter. Förſta rummet lemnas fördenſkul åt Carl Goll-
Carl Gollkung, och har man här til föregångare Vastorius, ung.
ſom behagat ſammanſindta två perſoner i en. När man ſkjer
dem åt, bliſwer Carl Ulſſon den man på detta ſtälle åtnar
nämna. Det är han, ſom våre Hiſtorieſkrifware behagat gö-
ra til huſwudman för de uproriſke Gollkungar, ſom bliſwit hals-
hugne under Birger Jarls Regemente, ånſönt man intet har
någon tillförlätelig underrättelſe, at han i något mål varit illa
ſinnad emot Birger, ſom man förmodeligen af Birger Jarls Hi-
ſtoria kan inhämta. At Gollkungarnas fall och olycka intet kunnat

Korslans
tillstånd
från 1250
till 1300

nat behaga honom, wil man gärna tro, men at en så oförsonlig fiendskap varit emellan honom och Jarlen, at de bägge inbördes stämplat emot hwarandras lif, och at Jarlen begärddat sig at iaga Junker Carl af daga antingen genom swärd eller förgift, fördrar tydeligare bewis, än Ericus Olai kan gifwa oss. Det hade varit nog besynnerligt, at et sådant nidingarwärf intet funnat fullbordas, om Birger Jarl varit angelägen därom. Så mycket man kan finna af alla omständigheter, lär ingen brist hafwa varit på samwetslöst folk, i synnerhet i en tid, då syndernas förlåtelse stod öpen för alle pack, när man hade penningar eller gods, och wille använda dem därtill. För toffio wet man at Junker Carl efter några års förlopp förfogade sig till Korscherrarna i Preussen, där han och blef slagen mot Lithauerna. At han dödt som en tapper och hederlig soldat är ganska troligt, ty när Korscherrarne sågo sig öfwermannade af Hedningarna, och de efter sin Ordens löfte intet wille fly, men påminnte honom, at han borde söka sin säkerhet, swarade Carl ganska hurtigt, at det war säfångt bedja honom löpa, då ingen af dem tog flykten. Om detta allt har sin riktighet, som Rimkrönikan och Ericus Olai gifwa wid handen, bör man medgifwa, at han stupat som en hjälte seden han gjerdt mycket nederlag på fienden. Men Edsaren kan icke destomindre fråga, hwaruti man hans helighet bestod, ty förmodeligen kan man upröfwa i Swerige hela Rikementer af sådana helgon. Man lär till öfwenlyfts intet kunna gifwa annat swar, än at han war i sällskap med Korscherrarna, som af Påfwen och de andeliga sådt privilegium at wara röfware och mördare på ochristna, mera behöfs intet till tidens helgelse, men heligheten blifwer därefter. Efter utseende är det samme Junker Carl, som gifwit en gård Flastad till Munnona i Sko Klostet (1). Hans Lik blef hemfördt, och af Jarlens Gemål, som war hans Släkting, hedertligen begrafwet (2). Rimkrönikan säger detta uttryckeligen, och så framt man kan tro författaren, måste man hålla före, at han blifwit slagen för än han dödde 1254, ty på Mechtild kan intet släktskapen wäl lämpas. Det kan och wara sannolikt, at Birger bedt gode för hans själ och tackat Gud tillika, at han blifwit skild ifrån honom. Sådant kan hända öfwen emellan närmare Släktingar. Biskop Kol ökar därefter

Kol

begegnade
ma torde
ganska
helt
alt, hys
smälte
od tro
relat hi
wid Ma
ut anse
inogade
od är
lita (3)
war 125
od de h
wiset E
Compos
us utom
id kunn
Dominici
dör tro
Ingrid
falladt
dör Ma
lke af si
dutar, i
kloster v
lke af
darias
se öfver
undadr
Västman
lone är
ware af
i Kof
laga. 2
414 90

helgona = ldingden. Hans helighet och hans Biskops-döme i Linköping torde vara af lika beskaffenhet. Om så är, blifwer den förre gangsta tveetydig, ty ingen Biskop Kol har warit denna tiden i Linköping. Det skal då förmodeligen vara Biskop Kol i Strengnäs, hwilken antingen skyldigt eller ofskyldigt gifwit anledning til bemäste Herrars olycka. På hans borgen skola Folkungarna på god tro gifwit sig til fånga, och har han därfdre sedermera aldrig wetat hålla Mesa eller med sin heliga mund wälsigna Brödet wid Altarens Sacraments fördrättande, efter han därigenom gifwit anledning til deras ofärd. Och til så mycket större försöning, förfogade han sig och til Christi Graf, där han skal vara dödd mid år 1252. Denna skräck-saga skänkes oss af Vastorius och flera (3), fast Kol Biskopen i Strengnäs icke destomindre lefwat 1257, som man kan se af det föregående. Därefter uppträder på de heligas skådeplats en mycket betydlig person efter Romerska wiset S. Ingeri nämligen, som uti sit Anseend tillstånd wandrat til Compustella, Rom och Jerusalem, hwarigenom hennes helighet sätres utom allt twifvelsmål. Eäsom öfwerlops-gärning torde man då kunna anse, at hon upbyggt Nunne-Klostret i Skenninge af Dominici Orden; ehuruwäl man af en gammal stenritning snarare bör tro, at Klostret blifwit på K. Waldemars anstaltande til S. Ingridis tjenst upfördt 1272 (4). Men at detta Kloster blifwit kalladt Mariebo, och at Drottning Margareta fattat sådant tycke för Mariebo i wårt Skenninge, at hon därfdre låtit upbygga et dylikt af samma namn på Låland i Dannemark, som Rhyzelius berättar, fordrar vidare bewis. Så mycket är säkert, at Mariebo Kloster på Låland är upbyggt uti femtonde århundrade under K. Erik af Pomern på en ort som hetat Skenninge, til Jungfru Marias och S. Petras heder, men at det har någon gemenskap för öfrigt med Skenninge i Östergötland, torde vara aldeles ogrundadt (5). Det man hit in til anfördt är något stridande emot Vastorii berättelse, då han försäkrar at S. Ingeri efter sin hemkomst år 1282 upbyggt Skenninge Kloster. Man nödsakas då vidare afwika från hans utsägo, då han påstår, at hon på Mäster i Köstnig 1418 utaf Pafwen Martinus V blef förklarad för helig. Det är sant, at K. Erik uti sit Brev til Pafwen af år 1414 gifwer hennes helighet et präktigt löf, och försäkrar, at

Syrkans
tillstånd.
från 1250
til 1300.

Helige

S. Ingeri.

Kortlens
tillsänd
från 1250
til 1300.

Ingri

Mechtild

Johannes
Petrus.

hon tillbragt sin tid i Fasta, Wako, Båner, återhåll och almosor, och at han anhållit om hennes Canonization (5). Men man beslöt allenast, at hennes helighet skulle underkastas nogare pröfning, hwarföre och K. Johan widare år 1499 gjorde ansöfning, at så wäl hon som Biskoparne Niclas, Brynolf och Henning måtte förklarar för heliga, til följe hwarutaf och hennes ben på Alexander VI:s tillåtelse, blefvo högtideligen uptagna 1506, men någon Beatification eller Canonization wot man intet utaf, hwilket långt för detta af Årke-Biskop Erik Benzelius är fulltngadt uti anmärkningarna til Vastouius (7). Denna heliga Enke-Fru affomnade 1282, och har hon, som man sedt, gjort sin Minne wördadt både i lifwet och efter döden. Mechtild war så helig, at hon intet wille gifia sig. Man har talt om henne tillförne i anledning däraf, at man behagat göra henne til Birger Jarls andra Gemål Mechtild. Årke-Biskop Johannes från Påhlen och Biskop Petrus från Westerås dro de siste af våra märkwärdiga helgon, som uphst det trettonde århundrade efter Vastouius, och har man talt om dem tillförne, så at det är ej nödigt at widlyftigare uprepa deras Minne, och kan hwar och en efter behag sälla omdöme öfwer deras helighet. Utaf det, som man har sig bekant, lär det wara nog swårt at begripa den samma, ej heller är någon af dem för helig utropad af heliga Fadren i Rom.

(1) Hwom witnar Magnus Ladulås i sit Bref dat. Arufii An. Domini MCCLXXVII prid. K. Aprilis coronationis nostræ anno primo: Magnus D. G. Rex Sveorum &c. Univerſitati vestræ constare volumus & liquere, quod nos curiam *Flafka* cum omnibus pertinentiis suis sororibus in *Sko* ex parte Domicelli *Karu*i rite collatam, quam Dominus Petrus Ragvaldi filius dictis Sanctimonialibus minus rationabiliter usurparat, eisdem sororibus adjudicamus perpetuo possidendam.

(2) Rim-Kronikan f. 29.

Jarlens Husfru lät han begaa
Med alle the Klerker hon kunde faa
Han war henna Grånde, ty gjorde hon swa.

(3) Vastouius följer här som på andra ställen dels Johannes Magnus, dels Olaf Magnus.

(4) Rhyzelius Monasteriologia f. 107. har infördt denna Stenkrift: Anno MCC. LXXII fecit Rex Waldemar hanc domum lapideam edificare in ulum monasterii S. Ingridis & solennitatibus Regni nostri. (5)

(5) Petrus

(6) Magnus

Biskops

(7) Benzeli

S

rare för
ligare f
pad och
förwara
marit
war den
biskop
helt på
sin gem
la mer
och lust
der elsk
te uti G
re gån
förm he
mar e
bater, k

(5) *Pontoppidan Ann. Eccl. T. 2. p. 515.*

(6) *Messenius T. 8. p. 40.* han har tagit sin berättelse af R. Eriks och pernas til-
Rikseus Herrars Bref af år 1414. Jfr. *Vastorius, Olaus Magnus m. m.* stånd til

(7) *Benzelius Nota ad Vastorium p. 61.*

Wetenska-
pernas til-
stånd til
1300.

20. Cap.

Om

Wetenskapernas Tilstånd

til 1300.

§. I.

Sunder de förra århundrade härskar et slags mörker uti Swenska Historien, sedan ljus börjat tryta från Island, hwarifrån man likwål intet bordt wänta det. Man kunde snarare föreställa sig, at wåre inhemske skolat meddela en omständeligare kunskap om tidens omkifsteningar: men den är ganska stympad och kort, och så framt de andelige intet warit wåne om at förwara sina Privilegier och förundta friheter, hade okunnigheten warit än större. Ingen Håfdateknare kan man upwisa, som lefwat denna tiden. Man torde likwål finna af det, som framdeles blifwer anfördt, at ingen brist warit på snillen, men til äfwenthys brist på upmuntran. Kan ock wara, det mycket warit skrifwet, men genom tid och olyckor förkommit (1). Man styrkes så mycket mer i denna tanke, som wåra runstenar utmärka både hog och lust til at fortplanta de lefwandes minne til efterwerlden. Öfwer ellofwa hundrade sådana runriningar äro samlade och anförde uti Göranssons Baul, och flera finnas dageligen, som dels warit gömde i Murar, dels på andra ställen. En så allmän smak, äfwen hos ringare personer, vittnar om folkets eftertanke, och en munter omwårdnad om framtiden, hwilken intet kan falla på Barbarer, såsom man ofta afmålar wåra äldre Nordiska inbyggare hos

Wetensta-
pernas til-
stånd til
1300.
Etrif. kon-
sten.

oss utlänningar och understundom hos oss sjelfwa. Ofunnighet om Etrif-konsten underhåller wijsdheten, hwilken afslädes genom Etrif, utländska resor, Bitterhet och Wetenstaper. Om Etrif-konstens ålder i vår Nord har man talt i första Delen 14. Capitel. De witnessbörd hwarmed man welat intyga, det Etrif-konsten varit bekant i Sverige i nionde århundrad, äro där åberopade. När man nämmer nionde århundrad, nämmer man tillika den tid, då utlänningar började få någon redigare kundskap om Gøthiska Norden genom Ansgarius och flere Christna Lärare, som tid efter annan besökte våra Orter. Uti det nämnda Capitel af första Delen har man endast åberopat sig de ställen af gamla författare, som talt om Etrif och Bokstäfwer hos våra gamla Förfäder. Til at betaga alt twifvelsmål äfwen hos mistroende Läsare, wil man nu införa sjelfwa witnessbörden, på det hwar och en, äfwen den, som intet har tid och tillfälle at söka efter dessa intygande, må kunna döma, om man härutinnan af wäldug- het eller tilgifwenhet för våra fordna Landsmän gädt för wida. Rimberrus, som war Ansgarii efterträdare uti Hamburgiska Årke-Bisfopsdömet, och lefde således på samma tid, som denne heders- lige Nordiske Apostel, berättar, at då Ansgarius reste från Swe- rige, hade han med sig Bref från K. Wiörn til Kejsar Ludwig, skrifwet med Konungens egen hand (2). Om detta intet varit sant, kan man intet begripa, hwarföre denna omständighet influ- rit, och hwad som skulle föranlåtut Rimberrus at säga, det Ans- garius haft Bref med sig från Konungen i Sverige, då han in- tet talt om något dylikt, när han berättar Ansgarii resa från Ko- nungen i Dannemark, där han varit tillförne. Om någon där- före wille yppa twifvelsmål härom, emedan man, kan hända, tror i allmänhet, at denna tidens Konungar intet kunde skrifwa, så är denna inrättning en blott gifning, hwarigenom et tydeligt intygande hwarfen kan förswagas eller förkastas. Och om man än wille medgifwa, at wåre Christne Konungar i början intet kunnat skrifwa, hwilket intet ännu är bewist, följer likwål ingen ting därutaf; ty om de Christne Konungar intet kunde skrifwa La- tin, på hwilket språk sedermera all Brefswärling skedde, hindrar ingen ting, at de ju kunnat och förstådt skrifwa Runor, som nå- stan hwar Bonde förstod. Rabanus Maurus Årke-Bisfopen i Maynz, som

som äldre än både Ansgarius och Rimbertus, emedan han är ^{vetenskap-} född år 776 och död 856, talar tydeligen om våra Runor, och ^{pernas till-} säger tillika, at Markmännen, som han och Frankeine kallade ^{stånd till} Norrmän, hade Runor och brukade dem under sielfwa hedenden- ^{1300.} men til at skrifwa sina versar och utöfwa sina trollkonster (3). Det lär altså wara en afgjord sak, at man kände och brukade skriffkonsten i Norden, innan Ansgarius kom hit, medan Norden ännu låg fördjupad uti sin fordna och mörka hedendom. De kunna således hafwa giltiga skäl, at ändra sin mening, som varit i den tanken, at man intet kunnat skrifwa i Norden innan Christendomen blef här befastad. Wil man nu tillika jämföra våra Sagors berättelser, torde man med mera tillförlätlighet kunna tro deras utsaga. Uti Olof Trygvassons Saga berättas om en Thorkel, som wid år 950, innan Christendomen kommit på Island, bodde i Krosawik, at hans hustru, som intet kunde tala, skref sina svar på en träkafle (4). I samma Saga talas ock om K. Gorms rit eller bref til Klack Harald i Hollsten. (5). Man kan ock beröpa sig på Thorsten Wifingsons Saga, hwar- est antecknas, at Eyvind kastade bref uti Thorstens End, ehuru- wäl denna Saga til äfwen tyrs intet skulle äga et så gällande witsord, och ordet bref, som där förekommer, intet är gammal Swenska, utan tagit af Latinska ordet breue. Äfwen om detta fista wittnesbörd å sido sättes, synes saken wara fulltygad. När man nu tillika äfwerwäger de uti Inledningen til Fjärde Delen 7 §. återopade ställen, och Prinsehan Ingegerds, Olof Skötk- nungs Dotters afgångna ritfändning eller bref til Ragnwald Jarl (6), torde alla dessa omständigheter tilsammanlagde fullkom- ligen intyga, at skriffkonsten icke allenast varit länge bekant i Nor- den, utan ock skäligen allmän.

Skriffkon-
sten.

(1) At Ericus Olai och Författaren til förra Rim-Rönikan haft äldre skrifter at följa, är ingen twifwel. I många mål kan man nog finna hwarifrån den förra hämtat sina berättelser, men underfundom anför han sådana anmärkingar, som synes taqne af skrifter som nu saknas, såsom då han säger p. 70, det andre berättat, alii dicunt, det Magnus Fadulås med wäld tilågnat sig regementet. Gär man döma af det som äfwen i vår tid händer, torde detta blifwa än mer bemotfägligt. Uti mina yngre år har jag haft en Kreswen underrättelse om Kriget i Est-
S. R. 6. 2. Del. R I I I I ne,

Beterska-
pernas til-
stånd til
1300.

ne, som slutades med freden i Lund 1679. Den bestod af två starka quarter, och lämnades på min Faders Efte Brings besättning til en betydande Spinnare, som då samlade Stänka Handlingar. Efter utseende lär den vara aldeles förlorad. Prof. Winslors Dagbok öfver samma krig lär af gamla få vara sedd, är och ännu bibehållen, men torde likväl undergå samma öde. Genom eldsvådor och andra händelser förloras och mycket, hvilket jag själv erfarit, då många gamla Original-Bref af en besynnerlig händelse förfömmat. Revisions-Secreteraren Ehrenkræle hade en stor samling af gamla bref och handlingar som genom öfvergifet gick i röt, m. m. Många af de bref som Ericus Olai och Hvitfeld samt Mekenius haft, efterlöstes nu fåsångt. Men det lär vara uppligare at bruka och rädda från undergång det man ännu har i behåll, än at skrifa klagomålor öfver det, som nu mera aldrig kan fås.

(2) *Rimbertus Vita Ansgarii C. II. Peracto itaque apud eos, Suiones, altero dimidio anno prætati Servi Dei cum certo suæ Legationis experimento, & cum litteris Regia manu, more ipsorum deformatis ad Serenissimum reuersi sunt Augustum. Mutingen deformare på detta stället betyder slätt och rått formare, eller innefattar någon förfärlig utlåtelse om skrifstillet, blifwer icke desmindre saken i sig själv alltid den samma.*

(3) *Rabani Mauri Abbatis Fuldenfis Tractat de inuentione literarum ab Hebraea usque ad Theotiscam är inryckt uti Goldasti rerum Alamannicarum Scriptores T. 2. p. 69 uti H. C. Senkenbergs utlag af år 1730. Det hit hörande witnessbörd lyder så: Litteras quippe quas utuntur Marcomanni, quos nos Nordmannos vocamus, intra scriptas habemus, a quibus originem, qui Theotiscam loquuntur, linguam trahunt, cum quibus carmina sua, incantationes ac diuinationes significare procurant, qui adhuc paganis ritibus involuntur. Om Runornas namn hos Rhabanus är talat i förra Delen. Af selska titelen på Tractaten kan inhämtas, at Rhabanus, då han skrifvit denna afhandling, varit ännu Abbot i Fulda, hvilket åmbete han förestod från 822 til 842, och kan man därutaf något när sluta, på hwad tid han författat sitt arbete. Man kan annars jämföra härmed Langebeks Ann. til Rimbertus Rer. Dan. Scriptores T. 1. p. 418.*

(4) *Olof Trygvassons Saga utgifmen i Skalholt på Island sid. 21. „Thorkel gæc til tals við Oddniu systir sína, oc sagði henni, at þorri mathurin veri heim kominn, vilda el frændi, segir hann, at þu thionadir hanum i wetur. „thwi at þer ero flestir menn athræir i þess. Oddni ráðst runar a þessi, thwi þu matti ei mala, en Thorkel tol þessit, leit a þan oc wælti þu þar m. m. Den som intet har selska Sagan kan läsa detta witnessbörd fullkomligen infördt uti v. Troils Disputation de Runarum in Suecia antiquitate under Canc. R. Ihre p. 31.*

(5) *Olof Trygvassons Saga s. 71. „Efter thetta gorer þan (Borm Rönung i Danuemark) rit oc sander menn i Helsingaland til Jarls. Ihre på upliga utmunda stillet p. 36.*

(6) Sturleson T. 1. s. 511. „Tha spurthi han, Ragnvald Jarl, thar af Wetenskarritsendingum Ingigerthur Kongs dotter, at til Olaf Ewia Kongs hant, pernaas tiltho komit sendimenn Jarisleifs Kongs austan or Holmgarthi m. m. siðnd til Hárutaf lár wora utan all twisvel, at Prinskan Ingigerd genom Bref 1300. underdritade Jarlen om alla anstalterna wid R. Olofs Hof, hwarutaf man ock med all säkerhet kan sluta, at Bref woro i allmänt bruk hos våra forna förfäder.

§. 2.

Således lår det wara aldeles oförnekligt, at man varit van at skrifa i Norden icke allenast innan Christendomen kommit til Sverige, utan ock sedermera alt framgent, då Christna ldran annu låg i sin späda linda, och äro wäl R. Vidrns skrifvelse och Prinskan Ingigerds, wid år 1018, de äldsta, som man med säkerhet kan nämna i våra orter. Våra gamla Runstenar. Runstenar intyga tillika om et allmänt bruk. Deras ålder kan intet med fullkomlig tydelighet utstakas, men skrifstens ölmånhet intygas likwäl af de många Runritare, hwilkas namn på Runstenarna äro bibehållne och äro til et antal af en och nittio i Upsland (1). At upräkna dem på detta stället är aldeles onödigt, det kan wara nog, när man nämner Ubir och Bale, såsom de hwilka med besynnerlig flit gjorde sina ritningar, och winlagt sig om nattet och tydelighet. Dom. Prosten Doktor Olof Celsius, som ingalunda war en widskopelig wördare af Runstenar och deras ålder, har med all sannolikhet bewist, at Ubir och Bale lefwat i tionde århundrade. Den täflan, som Runritarne hade sig emellan, at göra minneswårdarna wackra och ansenliga, bestyrker wisdare broad som sagdt är. Således finner man på Galma-stenen i Skåne, at ritaren skryter därutaf, at ingen bättre uthuggning lår finnas på något ställe (2). På en annan Runsten wid Wåldstad i Solleruna socken säger Unne, at han uthuggit et wårdare minnesmärke än Ulfis Söner gjorde efter Gire (4) m. m. På Runstenarna talas ofta om resor, färdsläktningar och mera dylikt, som man intet kunnat berjena sig utaf i sielfwa Historien, emedan man stadnar i owisshet om tiden, då de lefwat, til hwilkas åminnelse stenen varit uprest. Afessor Brocman har gjort mycket sannolikt, at årskilliga stenar, som

R R R R R 2

tala

Wetenka-
pernas til-
stånd til
1300.

tala om Inguar, dro upfatte til åminnelse af Inguar widförle, da de höra til ellofte århundrad. Och lär således ingen med skäl kunna twifla, at skrifkonsten ju warit i allmänt bruk i Swe-
rige under detta tidehwarf, fastän man intet kan uprvisa andra monumenter än våra gamla Stenfrister. Så at hwad våre Förfäder haft sig bekant under hedendomen, ännu intet kommit aldeles i förgätenhet, sedan Christina läran utwidgades allt mer och mer uti vårt Fädernesland. Detta blifwer än mera ögon-
skenligt, när man påminner sig, at forðna hedniska witterheten war ännu intet förqwasd, och at Skalden underhölls ännu i trettonde seculum så wid Kungliga Hofwet, som hos andra för-
nåma Herrar. Man har sig tillförläteligen bekant, at Skalden Marcus Skeggason war uti K. Inge Stenkilsons Hof, hos K. Suerker I. Einar Skulason och Zaldör Squalri, hos K. Knut Erikson, Halbiörn Zali och Thorsten Thorbiörnason, hos Suerker Carlsson, Sunnarliði Skald och Thorgeir Danaskald, hos K. Erik Knutson, Grane Halbiörnason, hos K. Erik Erikson, Olof Thordarson, hos Jahan Jarl Suerkeron, Einar Skulason och Zaldor Squalri, hwilken Zaldor war likaledes hos Sone Jarl Iswarson, och Carl Jarl Sonason. Birger Jarl af Bidsbo är den siste af våra förnå-
ma Herrar, som hållit någon Skald wid sitt Hof, och har Sturla Thordarson uppehållit sig någon tid hos honom. At desse författat åtfylliga qwäden til sina wälgörares åminnelse kan intet twiflas, icke destomindre äro de alle förlorade. Hwarigenom man ock har skäl, at stadfästas än mer i den nyligen anförda tanka, at mycket af våra forðna minnesmärken förkommit, och at den brist, som nu rönes i gamla handlingar, flyter intet så mycket därutaf, at ingen ting warit författadt, som snarare af wädeliga handlinger, hwilka förstört hwad som skrifwit och upre-
nadt warit. Kan ock hända, at våre Christine Prelater, som allt mer och mer förwärfwade sig de Negerrättens förtroende, med flit welat dämpa minnet och högaktningen för de förflutna tider, och göra sig omisteliga. Och til det ändamålets winnande, war det wärfeligen angeläget, at märkelige minnesmärken af forðna tiden måtte undanröddas, och allt det gamla så snäningom förglömmas
(5). Gamla Historien kunde ock wara farlig för det nymodiga

Serl
förl
moe
fug
forn
föer
ja I
gam
det
er i
wfe

(1) i
er

(2)

(3)

fi

(4)

P.

(5)

U

v

i

hög

den

den i

refe

ni

den

den

den

Kyrkoförbundet. De forðne Konungar tänkte sielfve och regerade Betenska-
 sielfve. Dessa efterdömen hade kunnat upväcka farliga retelser ^{vernad till}
 emot de regersuka Prelaterna. Det hade varit en ganska fins ^{stånd till}
 kug betraktelse, om någon velat upväcka fräga, hvarsföre och ^{1300.}
 huruvida Christendomen förbjuder at vara förnuftig, och hvars-
 före en Konung skulle genom Christendomen förlora sina förnäm-
 sta höghets-rättigheter. Det var då nyttigast at insvepa det
 gamla i mörker, och wänja folket wid at tänka på Latin, emedan
 det dugde intet at tänka på Swenska, så wida man war sinnad
 at införa sådana grundmeningar, som hwarcken hade stöd af för-
 nuft, eller sammanhängande eftertänka.

- (1) Uti den nämnda Disputation under C. R. Ihre de Rararum in Svecia
 antiquitate p. 43 och 44 finnes förteckning på Runritarne i Upland.
- (2) Olof Celsus Mon. Sveogoth, uti Acta literaria Sveciz p. 94.
- (3) Här finnes denna utlåtelse: „Man icke bryter Runn bättre werda. Cel-
 sius nämnda Hållet p. 87.
- (4) „Mani icke mirki mira wérði than Ulfö sgni isfir Sir. Celsus n. ff.
 p. 89.
- (5) At wåre gamle Kyrko-Skribenter märkeligen haft den lära, at det
 lönte intet mödan at underrätta sig om de otrognas omständigheter, kan
 man se af Adamus Bremensis Hist. Eccl. L. I. p. 51. hans egna ord äro
 införda i första Delen s. 517.

§. 3.

Biskoparne och deras medhjelpare hafwa utan twiswel gjort
 någon anstalt och författning til at lära Latin och sådana saker,
 som denna tiden kallades lärdom: men den, som wille blifwa
 djupsinligare och mera uplyst, reste til Bremen at underwisas i
 den där warande Skola; och hafwer E. Sigfrid disklarat den
 ryktbara Osimund, som under K. Emund Olofsson dristade sig
 til at föra titel af Arke-Biskop (1). Man har likwäl intet ut-
 tryckeligt vittnesbörd om någon ordentelig Swensk Skola i det el-
 loste århundrad; utan Skolan här i Lund lär utan twiswel wara
 den äldsta i Norden, hwilken inrättades på samma tid som

Betekna- Dom: Kyrkan doterades af K. Knut den helige år 1085 (2).
pernas til- Jefe destomindre har man haft medel at förkofra sig i bokliga
skänd til konster: emedan man finner, at Konung Swen Estridson i
 1300. Dannemark berömmes för lärdom och bokwert afwen af dem,
 som hade den äran at känna honom personligen (3). Han har
 ock haft breswäppling med den ryktbara Zildebrand, sedermera
 Gregorius den VII, innan han blef Påfwe. Förmodeligen har
 Konung Swen förskaffat sig denna lärdom; antingen i Danne-
 mark, där han war född, eller i Sverige, där han i många år
 uppehållit sig, ty man har sig intet bekant, at han warit utom-
 lands. Den ofunnighet, som man i allmänhet tillägnat våra äld-
 sta Christna Konungar, har således intet kunnat wara allmän,
 utan wederslättes af detta tydeliga vittnesbörd om K. Swen E-
 stridson eller Ulsson, då förebräelsen däremot är en blott och på
 gifning allenast grundad mening. Wi fast är, at wi intet kun-
Skribenter na upröfwa någon skrift af Swenskt Författare, undantagande Run-
 stenarne, som kan söras til det tionde och föregående århundrade.
Ansgarius. Ansgarius förtjenar likwäl med rätta at räknas bland Nordens
 äldsta Skribenter, emedan han under sitt Apostoliska bekymmer
 användt en del af sin tid til at skrifa böcker. S. Willehads
 lefwerne är ofelbart en frukt af hans flit, och har således den
 äldste Biskopen i Bremen at tacka Ansgarius för det förnämsta
 af sitt äreminne. Denna Skrift underrättar oss utan twifwel
 om årskilliga saker, som angå Bremen; men den dagbok, som
 Ansgarius hållit öfwer sin resa til Norden, hade ofelbart warit
 för oss mycket angelägnare; ty Ansgarius hade därutinnan uppteck-
 nat efter år och dagar sina fördrömmingar. Denna bok war än-
 nu i behåll 1215, då en wid namn Balchazar Rumber för-
 ärt den til Tymo i Corvei, hwilken sedermera, som sadet, fört
 den til Rom (5). Kall hända detta wärk annu är förböldt där-
 sammastådes på något ställe. Man nämmer så mycket hårdre
 Ansgarius, och hans arbete, ibland våra Nordiska Håsbereckna-
 re, som någre föregifwit, at han warit född i Sverige (6).
 Om så är, torde hans föräldrar hafwa warit bortförde såsom
 fångar til någon ort i vårt Fädernesland, under något Norr-
 manniskt ströfweri, emedan det lär wara ofelbart at han warit
 född af Frenschka Föräldrar, hwilka satt sig neder i Corbey i
 Frank-

Frankrike. Rimbertus Ansgarii efterträdare i Årke: Biskops ^{Adelnska} ämbetet har författat hans lefverne, och Rimberts ^{bernas til-} lefvernes ^{stånd till} beskrifning är fört efter hans död upfatt af Munkarna i Corbey, ^{1300.} hwar afwen underrättelse om våra Swenska saker influtit; emedan han, som man wet, afwen varit i Sverige och låtit sig värda om Swenska Församlingen (7). Man bör ej heller förslömma Adamus Bremensis, hvars witnessbörd man så ofta brukat i det föregående. Han lefde mot slutet af det elffte århund. ^{Adamus} ^{Bremense.} drade, och finner man, af des namns tillsättande under Årke: Biskop Adalberts Bref af år 1068, både tiden då han lefwat så wäl som hwad ämbete han beklädt, denna underskrift är sådan: Ego Adamus Magister scholarum scripsi & subscripsi. At Adamus i många mål försedt sig, är ingen twifvel, ty hwiiken Historie-skrifware kan wäl skrjta af det privilegium, at han selar aldrig? men det blifwer lika oemotfägligt, at om hans arbete varit förloardt, hade wi varit i långt större ofkunnighet om det tionde och elffte århundrad än wi nu äro. I hwad anseende han varit hos de efterföljande Tidsskrifware, kan därutaf inhämtas, emedan han merendels afskrifwes ord från ord. Hans beskrifning om våra Nordiska orter nämnes understundom uti gamla handskrifna Handlingar under namn af Gesta Gothorum. Alminstone synes det sannolikt af en gammal handskrifwen bok uti Upsala Bibliothek under N:o 914:0, hwar man finner berättelse om Upsala Tempel och Nordens fordna afgudar på samma sätt som det beskrifwes hos Adamus Bremensis, med påminnelse, at det är tagit utur Gesta Gothorum (9). Det torde dock wara möjligt at någon annan gammal bok fordom varit bekant under detta namn, som innehållit en dylik berättelse.

(1) Adamus Bremensis H. E. L. 3. C. 15. p. 36. Habuitque [Einund gamul] quendam Episcopum nomine Osmund acephalum, quem dudum Tigafidus Normannorum Episcopus Brema scholis docendum commendavit.

(2) Til undwifande af widlöftighet wil man i detta målet endast hänwisa Läsaren til Professor Sommelii Ståncka Clericiets Historia 3. D. s. 1.

(3) Adamus Bremensis H. E. L. 4. C. 16. p. 48. Cum ego Bremam veni, audita ejusdem Regis [Svein] sapientia, mox ad eum venire disposui, a quo etiam clementissime susceptus, ut omnes, magnam hujus libelli

Wetenska-
pernas til-
stånd til
1300.

belli materiam ex ejus ore collegi. Erat enim scientia literarum eruditus, & liberalissimus in extraneos, Aelnothus vita S. Canuti C. 2. p. 13. Menseii uplag 4:0 uttrar sig om denna Konung på samma sätt: Et quia liberalium non expertus erat studiorum & divinarum non inciens Lectionum, religionis cultum provehere non neglexit.

- (4) *Angarii* vita *Villehadi* är nu infördt ibland *Rerum Danicarum Scriptores* T. 1. af *Langebet* med oumbärliga anmärkningar. Man kan om *Angarii* *Ekströmer* annars jämföra *Pontoppidan* *Adm. Eccl.* T. 1. p. 51.
- (5) *Christian Fried. Paulinus* utgaf år 1698 i 4:0 *Rerum & Antiquitatum Germanicarum Syntagma*, uti hwillet wärk äfwen *Annales Corbejenfes* finnas tryckta. Här förelommes följande witnessbörd: Anno MCCXV donavit nobis *Balthasar Rummer* S. *Angarii* Manuale, in quo sancti ejus labores in Septentrione juxta annos & dies studiose notati sunt breuiter. Tymo postea id Romam misisse dicitur. Om denna Tymo läses vidare p. 403. Anno MCCLIX. eligitur Tymo abbas noster.
- (6) *Uti Histoire litteraire de la France par les Freres Benedictins de la congregation de St. Maur* T. 5. p. 278 läses följande mening: Ceux qui mettent en Suede la naissance de St. Ansgaire & qui en font un eleve de l'abbaye de Corvei, n'ont pas pris garde, que leur sentiment est dementi par l'auteur original de la vie du Saint, qui le fait François & sorti d'une famille établie à Corbie en France & qui le represente deja moine avant la mort de Charlemagne, qui arrive en Janvier 814. Härwid citeras *Cave* och *Mabillon Acta Benedictina* T. 6. Af det uplag som jag haft af *Cave*, har jag ej funnit den omsändighet, at han varit född i Sverige. *Mabillon* är nu intet til hands. Om *Cave* någonsläds berättat denna märkvärdighet, torde det böra förslås på samma sätt som det i *sielfwa* §. är anmärkt, ty *Angarius* kunde likwäl wara af *Graufsta* föräldrar, äfwdt han varit född i Sverige.
- (7) *Adamus Bremensis* L. 1. C. 32 p. 10. S. *Rimbertus* sedit annos XXI Caterum vita ejus a Fratribus ejusdem coenobii ad nostros data, quis fuerit & qualiter vixerit breuiter & dilucide comprehendit. Det finnes hos *depi*, som skrifvit *Acta Sanctorum*, äfwen hos *Staphorst Historia Ecclesiastica Hamburgensis Diplomatica* T. 1. f. 250 och 272 läses våra Nordiska Biskopars understrift. Man har anfordt dem tillförne.
- [8] *Adalhari* Bref af 1068 finnes både hos *Staphorst*, c. L. p. 433 och *Lindembrogii Scriptores Rer. Germ.* Sept. p. 143. *Fabricii* uplag.
- [9] Uti den Förteckning, som *Arke-Biskop* E. *Benzelius* låmnat på hand, strefna böckerna uti *Upsala Bibliothek*, läses man denna anmärkning No 9. Codex Chartaceus 4:0 continens Sermones de Sanctis. A. 17. Sermo de S. Sigfrido, ad calcem: Ut legitur in Gestis Gothorum. Gens Svecia in templo aureo in Upsala statuas trium Deorum venerabatur ita, quod potentissimus eorum Thor in medio solium habet sc. triclinium, hinc

hinc & inde sedes possident *Odin & Frigo*, quorum significationes *Wetensta-*
 hujusmodi sunt. *Thor*, inquit, præsidet in aëre, qui tonitrua & ful- *pernas til-*
 mina, venos & inibres & fragores gubernat. Alter vero *Odhin* i. furor *stånd til*
 bella gubernet opemque ministrat contra inimicos. Tertius est *Frigo* *1300.*
paces voluptatesque largiens mortalibus. *Odhin* sculpant armatum quasi
 militem, *Thor* cum sceptro, & si pestis & fames imminet, *Thor* idolo
 immolant, si bellum *Odhin*, si nuptiæ celebrandæ sunt, *Frighon*. Når
 man jämsför detta med *Adami Descriptio Danicæ* &c. C. 233, kan man
 tydeligen se, at det är et och samma vittnesbörd.

§. 4.

Uti tolfte århundrade ifrån 1100 till 1200, sedan *Latinska* *Deras be-*
 språket blef mera allmänt i Norden, har man ock börjat något *stassenhet i*
 närmare likna de andra Europeiska *Fötslag* uti tidens *wetensta-*
 per och witterhet. *Klostrens* inrättande i *Sverige* har ofelbart *XII årh.*
 lagt grunden til denna *kunskap* i våra orter. Utom *Handböcker*
 och *Reiseböcker* har man ock fördt med sig andra *Skrifter*,
 hwarigenom en *widsträcktare* insigt både om våra *skyldigheter* och
 fordna tidens *märkwärdigheter* inhämtas kunde. Om *B. Bengt*
 i *Skara*, som lefde wid år 1150, berättas, at han köpte *Bibes-*
 len i *Engeland* och skänkte den til *S. Marie Kyrka* i *Skara* (1).
Påfwen Alexander den III förärade nya *Testamentet* til *Arke-*
Biskop Stephanus i *Uppsala* (2). *Justini Sammandrag* af *Tro-*
gus Pompejus gaf *Arke-Biskop Absalon* til *Sorø Kloster*, och
 har man, kan hända, ej så mycket orätt, om man tror, at han
 sielf affskrifwit den samma (3). Man kan wäl intet nämna flera
 böcker som under denna tiden blifwit brakte til Norden, dock kan
 man intet twifla, at ju. våre wandrande *Munkar* och andre,
 som alijamt besökte utländska orter, hemsfördt mycket annat, som
 kunde tjena til underwising, witterhet och lärdom. Hwilket är
 så mycket mera sannolikt, som man finner, at de *Danske* under
Arke-Biskoparna Eskild och *Absalon* icke allenast sticket sina
 barn til *Paris*, så wäl dem, som ärnade sig til andeliga ståndet,
 som andra, hwilka woro sinnade at i werldsliga ärender tjena
Fäbarnes landet; utan de berömmas ock redan för mycken sårldighet
 uti *Dialectiska* eller *Logiska* *wetenskaper* (4). Det är ock detta
 århundrade, som man finner de äldsta handlingar, hwilka här i
 Sw. R. 3. 2. Del. LIII laiz

Wetenka-
pernas til
Åånd til
1300.

landet äro på Latin författade. De äldste, som nu kunna upwi-
sas, höra til Arke-Bisfop Stephanus, och Konungarna Carl
Swerkerfson och Knut Erikfson; ätskilliga af dessa äro inryckta
uti Örnhielms Kyrko-Historia. Och såsom sedermera nästan al-
la Stadgar och Förordningar upfattes på Latin, blef det en slags
nödvändighet, at lära de fordua Romares språk, hwars kunskap
äfwen utwidgar kännarens begrep til andra nyttiga insigter, uti en
tid då all lärdom och witterhet af Latinska Skrifter borde in-
hämtas.

(1) Bihaget wid Westgötha-Lagen sid. 96.

(2) Chronicon Archiepiscoporum. Upsal. hos Eric Benzelius Mon. Eccles. p.
37. Huic Archiepiscopo contulit Dominus Papa Librum Evangeliorum di-
ctum Karlaknap.

(3) Denna bok finnes ännu på Kongliga Bibliotheket i Köpenhamn, och wid
slutet läses denna anmärkning: Liber Monasterii Sorensis per manum
Domini Absalonis Archiepiscopi. Gram uti sin Oration de origine & sta-
tu rei literariæ in Dania & Norwegia p. 467. Dänische-Bibliothek T. 7
säger, at talesättet: per manum, betydde intet annat i medeltidens skrifter
än gäfwä eller stänkt. Kan wäl wara. Icke destomindre torde det wara
osörneligt, at detta ordalag underlunda utmärker skrifwaren self.
Til bewis wil man endast återopa sig Adalberti Archiepiscopi Bremensis
Bref af år 1068, afgående några gårdar i Aldenburghin och Stafhorst,
som slutas sålunda: Anno ab incarnatione Domini MLXVIII, indictione
VI, anno Domini Adalberti Archiepiscopi XXVII data per manum
Meginvardi Archi-Capellani, III Id. Junii, Actum Bremæ feliciter.
Lindembrogii Script. rerum Germ. p. 144.

(4) Arnoldus Lubecensis Chron. Slavor. L. 3. C. 6. p. 122. Scientia quo-
que liberali non parum profecerunt [Dani] quia nobiliores terræ filios
suos non solum ad Clerum promovendum, verum etiam secularibus rebus
institutos, Parisios mittant, ubi litteratura & idiomate linguæ terræ il-
lius imbuti, non solum in artibus sed etiam in Theologia multum in-
luerunt. Siquidem propter naturalem linguæ celeritatem non solum in
argumentis dialecticis subiles inveniuntur, sed etiam in negotiis ecclesia-
sticis tractandis boni Decretistæ siue Legistæ comprobantur.

§. 5.

Lärdom på
Jöland i
XII. årh.

J. anseende härtil kan och Götthiska Norden upwisa ätskilliga
lärda och berömda Män, som genom bokwett förwärfwat sig et
be

beständigt i
denna tiden
santa någ-
gärde sig
tas minne
som de fö-
ga upgi
ta Konu-
rådas w-
författat
i Are-
m eller i
Are blef
Jleifs
före han
utwål in-
utan des-
storiska
bögaktin-
af honon-
fast de
au i be-
af Lani-
tient sig
författat
til på
det för
fa tungo
er han re-
de Munk
ången för
tinga bo-
sam Ser-
ben från
land, hvo-
ambetet
sälle ibla-

beständigt dreminne hos efterwerlden. Man wil här intet nämna **Wetensta-**
denna tidens Biskopar, om hvilka man för ämbetet skul kan **beraas til-**
wänta någon slags insigt, men de som genom efterlämnade skrifter **stånd til**
gjordt sig förtjenta af efterkommande, hafwa och rättighet til des **1300.**
ras minne och ihogkomst. På Island upstiger först **Are Grode,** **Are Grode.**
som är född år 1067, året efter K. Stenkil's död. Efter hans
eget upgifwande leder han sin uprinnelse från Oden och Swen-
ska Konungarna af Ynglinga-Ätten på manliga linien. Där be-
rättas vidare om honom, at han är den förste, som på Island
författat historier på gamla Nordiska språket. Skilnaden emel-
lan Are och den Ryska Nestor är således i anseende til tiden li-
ten eller ingen, emedan denne sednare skal wara född 1056 (1).
Are blef upfostrad tillika med Teiter, första Isländska Biskopens
Tleifs son på Island. Han begaf sig i andeliga ständer, hwar-
förre han och understundom kallas Are Prest. Prestesämbetet har
likwäl intet gifwit honom sitt widsträckt och wälförtjenta beröm,
utan des wärd om fordnä werldens uplifwande genom des hi-
storiska skrifter har i synnerhet förskaffat honom sin waraktiga
högsakning. Norriska Konungarnas lefwerne-beskrifningar äro
af honom förfärdigade och brukade af de sednare häsdetecnare,
fast de nu äro förlorade, och intet af alla hans arbeten är än-
nu i behåll mer än hans Isländinga bok, och kan hända någon del
af Landnåma. Utaf Ares skrifter har i synnerhet Sturleson be-
tjent sig, och när han underrättar, at Are war den förste, som
författat historier på Nordiska språket, lägger han uttryckeligen
til på Island: så at man af detta vittnesbörd intet kan sluta,
det för Ares tid ingen ting varit skrifwit på vårt gamla Göthi-
ska tungomål (2). Af en annan gammal skrift underrättas man,
at han varit den förste, som infördt Longobardiska eller så kalla-
de Runke-bokstäfverna i stället för Runor, så at han och gjorde
någon förändring i Nordiska skriftet. Are lämnade sin Islän-
dinga bok til öfwerseende af Biskoparna Thorlak och Riartil
samt Semunder, och dödde 1148. Semunder Sgufuson kom **Semunder.**
hem från sin resa til Frankrike, då Gislef war Biskop på Is-
land, hvilken år 1082 fölgde efter sin Fader Tleif i Biskops-
ämbetet (3). Semunder war och Prest och intager et utmärkt
ställe ibland Isländska häsdetecnare, ehuruwäl hans Historia om

Betensta-
pernas til-
stånd til
1300.

Brand Se-
mundson.

Erik Odd-
son.
Karl.

Oddur
Munk.

Konungarna i Norrige är lifaledes förlorad. Om honom berättas afwen, at han samlat eller sammanförfat den så kallade Semunders Edda, utaf hwilken Voluspa, Runa-Capitule, och Havamal med mera hålles före hafwa warit en del (4). Et mycket är onöfkeligt, at hwarken Semunder eller Ase warit af samma smak som Adam från Bremen, ty då denne ansåg för onödigt at nämna dem, som warit hedningar, hafwa desse Is-
ländare gjort sig all möda, at draga de hedniska tider utur mörkret. Brand Semundson den fjerde Biskopen i Holum på Island hafwer ock så wäl som en Colstiägg, dels sielfwe skrifwit, dels samlat äfkilliga foräna handlingar och märkwärdigheter, hwilka likwäl alla förkommit. Branden blef Biskop 1164 och dödde 1201. Erik Oddson har endast sysselsatt sig med sin sam-
tids historia, då han upptecknat R. Harald Gilles, R. Sigurds, R. Ingess samt Sigurd Glämbediäknens bedrifter. Karl, som 1169. blef Abbot i Tingeira Kloster, har författat R. Swerres lefwerne, och hafwa dessa twänne sednares arbeten insluttit uti Torkei Historia Norvegica. Oddur Munk har lefwat på sam-
ma tid som de sist uppräknade, han war Prest i Tingeira och hans wärk om Olof Trygwason är allmänt bekant (5). På sådant sätt använde man det tolfte århundrade på Island. Chris-
tendomen befördrades, Presterskapets förmåner försumrades in-
tet, men man gjorde sig tillika mån om landets gamla häfders bibehållande. Man lärde at känna sitt land och sina försäder, och man gjorde sig tillika wärd at blifwa känd af efterkomman-
de. När betyndande män lägga handen wid witterhet och lär-
dom, blifwer smaken allmän, och flere upmuntras til at samla och skrifwa den förflutna och närwarande tidens märkwärdighe-
ter. Och så framt man får döma af tingonde Capitlet i Her-
warar Sagan, uti hwilket man slutar förteckningen på Swenska Konungarna med Philip och Inge, kan man hålla före, at denna Saga är ock en frukt af tolfte århundrade. Ingwar Widförles Saga bör hänföras til samma tid, så wida Oddur Munk skal wara författare därtill (6). Om Isländarnes wäl-
förtjenta witsord i Swenska Historien har man talt i Inlednin-
gen til första Delen, 10 §. Det blifwer til äfwenlys ännu wi-
dare stadfäst, då man behagar påminna sig, at Isländare

anka oft
i wid H
ka ställ
e helt är
ind wid
ut wige
Biskop i
Ewenste
blifwit si
är man
2 tiders
Någon i
Ewerige
men där
tre tider

(1) Aug.
lan M
man d
(2) Stur
ter H
uti H
ma är
komme
han si
är tag
Balki

(3) Are S
af Gru
(4) Canc.
mål h
(5) Man i
(6) Om J
område
(7) Are S
11 w
te a la
bör be
tan man

ganfka ofta och länge i fordna dagar uppehållit sig i Sverige, ^{Wetenska-} så wid Hofwet, där Skatberne gemenligen wistades, som på an- ^{pernas til-} dra ställen. Om Gisor Biskop Isleifs Son wet man, at han ^{stånd til} et helt år uppehållit sig i Gøthaland, förmodeligen i Westergøth- ^{1200.} land wid år 1080 (7), kan också wara troligt, at han här blifwit wigd til Biskop, så widå en så helig förrätning borde af en Biskop förrättas. Af en Isländsk Köpmän, som war wid Swenska Hofwet, hafwa Ingwar Widforles märkwärdigheter blifwit förde och berättade på Island, och så widare (8). Och är man esomoftast bedragen i sina uträkningar, då man af sednare tidens omständigheter slutar til fordna werldens beskaffenhet. Någon särdeles gemenskap och handel har ej warit idkad emellan Sverige och Island uti vår och våra närmaste försäders tid, men däraf följer intet, at saken förhållit sig på samma sätt i äldre tider.

(1) Aug. Job. Schlözer Probe Ruffischer Annalen s. 11 gör jämförelse emellan Nestor och andra Historie-skrifwäre i anseende til tiden, och kan man äfwen därutaf finna, at denna utlåtelse har sin riktighet.

(2) Sturleson i Förtälet til Heims. Kringla säger, at Nre föddes året efter Harald Sigurdson Konungen i Norrige bles slagen i Angeland, och uti Herwarar. Sagan 20. Cap. s. 182 föres R. Stenils död til samma år, så at Nre på den räkningen måste wara född 1067. Detta kommer nog öfwerens med Nre Grodes utlåtelse, då han säger sid. 58. at han fyllt sina tolf år när Biskop Isleif dödde eller 1080. Det öfriga är tagit dels af Torfaus i Förtälet til des Historia Norvegica, dels af Bullæi Förtäl til Arii Schedæ.

(3) Nre Grode s. 56. At iheim dagom com Semundr Sigfuson sunnon af Graclandi hingat til landdy oc let sidan wiglasc til Prestiz.

(4) Canc. R. Ihre uti sitt Bref af år 1772 s. 25. drager aldeles i twifwelsmål hwad som berättas om Semunders Edda.

(5) Man kan här om se Torfaus H. N. i Förtälet.

(6) Om Ingwar Widforles Saga kan man se Alf. Broeman i Förtälet til omrörde Saga.

(7) Nre Grode s. 58. Gisor Biskop sönr Isleifs war wigdr til Byscop, wetrum efter that es Isleifr axdadisc, thann was hann annan her a landi enn annan a Gautlandi. Bullæus synes mena at Gautland här betyder Gøthaland, men det lär utan twifwel betyda Gøthaland, och kan man finna af Sturleson T. 1. s. 477. at Isländarne med Gautland

Wetenka-
pernas til-
stånd til
1300.

land förstå Öster och Westergötland, då de däremot falla den nämnda ön Gottland.

(8) Ingwars Saga Cap. 15. s. 48. Enn Ylfeir sagðist heyrð hafa Ingwars Sögu af einum kaupmanni, enn saquezt hafa numit hana i hird Ewia Konge. Ylfeir sate at han hørt Ingwars Saga af en Kæpman, som warit i Swea Konungs Hof.

§. 6.

Lärdom i
Danne-
mark i XII
århund.

• Melnothus.

Från Dannemark kan man och upvisa märkvärdiga Historier skrifware af 12:te århundrade. När man på Island öfwer-tygade efterwerlden, at man kunde skrifwa rdt wäl på moders-målet, bewisade man i Dannemark och på andra ställen, at man kunde skrifwa illa Latin, til des Saxo öfwer-tygade om annat. Melnothus, som skrifwit Knut den heligas lefwerne, bör wäl sät-
tas i det första, men intet i det förnämsta rummet bland tidens häfstecknare. Han har tillskrifwit sitt wärk åt Konung Nicolaus Eriksen i Dannemark. Han war född i Angeland och hade upphällit sig tiugufyra år i Dannemark, då han aflämnade K. Knuts lefwerne til förenämde K. Nils, och war han Prior i Oense Kloster (1). Uti detta århundrade har man och begynt wid Dom-Kyrkorna at uppskrifwa närwarande tidens märkvär-diga händelser, och torde Necrologium Lundense wara den äldsta af sådana skrifter i Norden. Liber Daticus Lundensis lär och wara börjad wid samma tid och sedermera widare fortsatt (2). Författaren til Chronicon Roskildense är och utan twiswel af samma seculum (3). Man finner således, at man börjat wara mån om efterwerldens underwisning, då närwarande tiden intet framtedde annat än bedröfliga och ohyggliga ämnen. Det är altid en slags hugswalelse at tänka på det framsfarna och tilkom-mande, när största wälgärningen skedde åt det närwarande, om det kunde glömmas. Under en hederligare tidepunct satte Sweno Aggonis och Saxo Grammaticus sina pennor på papperet til at författa Danska Historien. Waldemar den I och des wårda Son förde Danska Epiran, och Absalon Årkebiskops Stafwen, när desse lade handen wid sina Historiska arbeten. Sweno skref på samma tid som Saxo, och fallar han sig Saxos contubernal, hwar

Sweno
Aggonis.
Saxo
Grammat.

hwarutas man synes kunna sluta, at han varit ledamot uti Lunds Dom-Capitel, ty efter all liknelse war Saxo i Lund. Och som man finner en Swen wara upford ibland Lunds Archidiaconi, och en med samma namn ibland Diaconi, synes troligt, at han antingen varit Archidiaconus eller Diaconus. Och såsom Sweno Aggonis war af de förnämsta Släkter i landet, har man ordsak at gissa, det han snarare varit Archidiaconus än Diaconus (4). Men han är likväl af efterwerlden mera hedrad af sitt lilla Historiska wärk, än af sitt Dom-herrskap, om det än varit högre, som kunde efter omständigheter blifwa meddelat åt lagom förtjenta personer. Efter alt utseende war Swen Alfson Broderfson af Arke-Biskop Eskel, och nämmer han sielf uti sin Historia så wäl sin Fader, som Fader-Fader Christian, hwilka uti Borgeliga Krigen wisat sig med utmärkt tapperhet (5): Hans skrift är kort, mindre prydelig och prälande än Saxos, men underfundom mera trovärdig, och kommer han i några mål mera öfwerens med Isländska esterrättelserna. Saxo har på Arke-Biskop Absalons anmodan påtagit sig at omständeligare utföra Danska Rikets Historia. Hans wärk vittnar om en ogemen beläsenhet uti Latinska Författarnes bästa Skrifter. Hans skriftsätt är sådant, både uti obunden och bunden styl, at man såfångt söker efter des like uti alt som uti medeltiden är upfatt. Hans obundna styl är hög, stytande men trungen och mörk underfundom, öfwergår likväl utan jämförelse alla den tidens skrifter. Hans werf har hafwa en styrka, som snart skulle kunna jämföras med sielfwa Augusti tid. Den som förstår Latin underkastar man allenast några rader, som, utom alt wäl, fallit i ögonen: Hialte infördes såsom klagande öfwer Rolf Krakes fall:

Wetensta-
pernas til-
stånd til
1300.

Ecce furens æquoque sui fidentior hostis
Ferro artus faciemque aurata casside textus
In medios fertur cuneos, ceu vincere certus
Intimidusque fugæ, & nullo superabilis ausu.
Suetica, me miserum, Danos fiducia spernit.
Ecce truces oculis Gotthi, visuque feroces

Wetenska-
pernas til-
stånd til
1300.

Cristatis galeis hastisque sonantibus instant,
In nostro validam peragentes sanguine cladem,
Distringunt gladios & acutas cote bipennes.

Hans snille och skriftart har man således ordsak at förundra sig öfwer (6), och är intet svårt at finna, det han haft mycken insigt uti forðna tidens emwåpningar. Men härigenom har han tillwål intet förwårswat sig all den högaktning, som des öfriga lärdom annars bordt tillkända honom. En Historia författad utan ordning, utan tideräkning och med en utmärkt benägenhet at skryta med sina Landsmän, wanhedrar Historie-skrifwaren: dock torde det sista kunna förlåtas, när man har något at skryta med, och des Historia om sednare tider är utan twiswel så trovärdig som öredig. En sådan man förtjenar fördenstul at kännas. Den lärde Stephanus har gjort wår Saxo til Dom-Probst i Roskilde, men Sperling har långt för detta frändömt honom en wärdighet, som han aldrig haft (7). Efter Saxos egen utlåtelse war han ibland de ringaste af Absalons sölseslagare. Den ringaste ordningen uti Romerska Kyrko-Regementet äro Acolythi och Subdiaconi, och utaf dessa finner man uti Lunda Dom-Capitel en Saxo som war Acolythus och en Subdiaconus, och torde man fördenstul intet bedraga sig, om man lämpar någon af dessa på Saxo Grammaticus, wår märkelige Historie-skrifwäre. Men ännu skönt han intagit nedersta stället ibland wåra Lundiska Domher-rar, behåller han likwål det förnämsta ibland medeltidens Historie-skrifwäre, i anseende til snille, qwickhet och lärdom. Man har ingen anledning, at Saxo förwårswat sin beldsenhet utomlands, och så framt han skaffat sig sin kunskap wid Lunds Skola, hade utlänningarne snarare bordt fara til Lund at lära witterhet, än man behöft från-Norden söka utländska Lärofästen til at inhämta nödwändig färdighet uti tal- och skrif-konsten. Man har ock en annan fast til namnet okänd författare, som skrifwit om de Danskas resor til heliga landet wid år 1187 (8). Så at man under tolfte århundrad intet saknar håfveret i Dannemarf.

(1) *Aethnobar* V. S. Canuti wisar hells sin födelse-ort och sina andra omständigheter, i *Körtalen*, där han kallar sig *Divini officii ministrorum* uli-

ultimas Aelnothus Kantii Anglorum, metropolitani urbe editus, jam vero *Wetehska*
Dacie partibus quatuor quinquenniis & bis fere bonis annis demo- *pernas til*
ratus. *pänd til*

(2) *Eä* mål Nécrologium Lundense, sem Liber Daticus Lundensis äro *1300.*
tryckt i Monumenta Scanensia Andra Bandet.

(3) Detta Chronicon är tryckt uti Westphals Monumenta inedita Rerum
Germanicarum præcipue Cimbricarum T. 1. p. 402. Men sedermåra är
det utlagdt nogare, och med anmärkningar af Etats-Rådet Langebek uti
Scriptores Rerum Danicarum T. 1. p. 377. Denne Författare ställer i
många mål ifrån Særo, och andra Danska Skrifter, han läst dem,
som andre berömma och smäkt om. I synnerhet uphör han Magnus
Trilsor til siernorna. Någon måld torde väl hafwa det värt, men
man torde dock til öfwenhörs däraf kunna lära, at undersiundom stora
ögrningar kunna wara i en person med mycken annan förtienst samman-
fogade, och annars gode Konungar kunna också hafwa sina mindre
wackra dagar. Ingen ting är i werlden til alla delar fullkomligt.

(4) *Sveno Aggonis* p. 86 af Stephani uplag: „Quorum gesta superfluum
dixi plene recitare, ne crebrius idem, repetitum fastidium pareret legen-
tibus, quam illustri Præfule Absalone referente, *Contubernalis meus Saxo*,
elegantiore stilo omnium gesta prolixius exponere decreuerit. Pontoppi-
dan Ann. Eccl. T. 1. s. 257 gör Sveno til Prelat i Roskild. Ut
Mor. Scanens. V. I. p. 219 har man budit til at wisa, det han warit
Canonicus i Lund, hwilken mening äfwen E. R. Langebek med sitt bifall
behagat än widare besyrja, *Rer. Dan. Scriptores* T. 1. p. 42.

(5) *Sven Aggonis* Gläfslinia är upslatt af Moelman *Acta Societatis Hafn.*
P. 1. *Sodmelius de meritis & satis Eskilli Archiepiscopi* p. 13. Men
albraut förligast af Langebek *Script. R. D.* p. 43.

(6) Den som wil twifla om min smak i detta hänseende, torde finna sig
mera öfwertryckt af större kännares utlåtelse. J. G. Vossius de Hist.
Latina L. 2. C. 15. p. 443. Quod ad Saxonis dictionem, tanta hujus
est elegantia, ut ætatis illius captum plane excedat, immo cum antiquo-
rum & nostri seculi plurimis ceter. Vossius inför widare *Erasmi Rota-*
rodami uttrände: *Danis nobis dedit Saxonem Grammaticum, qui suæ*
gentis historiam splendide magnificeque contexit. Probo vividum & ar-
dens ingenium, orationem nullquam remissam aut dormitantem, tam mj-
ram verborum copiam, sententias crebras, & figurarum admirabilem va-
rietatem, ut satis admirari non queam, unde illa ætate homini Dano
tanta vis eloquendi suppetierit. Janus Douza den äldre uti Författ. til
Annales Barbaici: Neque Saxonem cõgnomento Grammaticum seculi sui
vel barbaræ vel impolitæ deteruit, quominus multifaria metrorum ge-
nera, oblata an qualis excursuum occasione, festivissimus, Chronicorum
suorum oramentis decenter intermiseret, quibus in fortium virorum
laudes, cœu pleno quodam redundans alveo, illam fecundi pectoris luxu-
riam,

Wetenska-
pernas til-
stånd til
1300.

riam, illud exuberantis ingenii flumen passim per totum historiae corpus longe lateque distunderet. Med dessa kan man til slut hörsoga J. Grams utlåtelse, de statu R. L. in Dania p. 470. Ad ejus [Saxonis] admirabilem eloquentiam & in carmine felicitatem Lucani & Statii prope modum æmulam omnes merito obstupescant.

(7) Otto Sperlings anmärkningar til Absalons Testamente p. 127. Man kan jämföra Monumenta Scandinavica V. 1. p. 218. Vol. 2. p. 269. Uti Lib. Dat. mid den IV Kal. Junii p. 105 är denna anmärkning: Obiit Saxo Subdiaconus hujus loci Canonicus: och här man här til äfventors vår Saxos dödsdag, men året, när han afstodt wet man intet. Af Bortalet och Dedicationen til Urke-Biskop Andreas är man öfvertygad, at han lefwat til R. Valdemar den II:s Regering. Uti det öfriga är gifning. Jfr. Stephanus Prolegomena C. 15. p. 22.

(8) Li'elen på sielfwa Boken gifwer nåderlunda kunskap om detta wärk: Commentarius historicus de protectione Danorum in terram sanctam circa annum Christi MCLXXXVII suscepta, eodem tempore ab incerto auctore conscriptus, opera olim & cura viri clar. Johannis Kirchmanni Lubec. ex MSC. Bibliothecæ Lubecensis protrahus, nunc primum editus ab hujus nepote B. C. Kirchmanno, Amsterdam 1684. 8:o.

§. 7.

På detta sätt har man bemödat sig ganska mycket både på XII årh. Island och i Danmark med böckers skrifwande och fordras uplysning. Däremot har man varit mycket sparfamare i i Norrige och i Sverige. Från det förre har man likwat Theodorici Monachus. som upstätt en fört beskrefning om landets Konungar (1). Men i Sverige har man ingen af det XII århundrade, som med något historiskt eller annat arbete behagat hedra sig och landet: utan det ser ut, som man varit fullkomligen intagen af Bremiska grundsatser, at det lönte intet mödan at undersöka hedna werldens märkwärdigheter, hwilken regel man drifwit än längre, då man sträckt sin wärdslöshet til sielfwa Christna tiden, ty så framt man skulle af samtida Swenska Skrifter döma om det XI och större delen af det XII århundrade, borde man snart falla på den tankan, at här woro inga människor i Sverige, eller ock at ingen märkwärdighet hände i våra orter, hwilket går ut på det samma. Ordsaken til en så allmän tystnad torde wara, at Munkarne, som nu i såligt an-
tal

tal insunnit sig i landet, warit nödsakade at dela sin tid emellan undervisningar i Catechesen, Grammatikan och husforgen om nödörseigt uppehälle, hwilket sällan lämnar tid til wetenskaper och witterhet. Biskopar och deras Klerker torde hafwa behöft samma omsorg, til des man mot slutet af XII århundrad började kunna säga sig af något beqwämare lefnadsfätt. Efter utseende hafwa och wåre Christne Lärare med flit welat utrota gamla witterheten. Under en sådan wägning emellan hedniska witterheten och Christna lärdomen wanwärdades och förqwasdes den förre, och af den sednare, som intet hunnit til mognad, kunde inga frukter wäntas. At fordna witterheten eller Skaldkonsten hos oss utlocknat, kan någorlunda därutaf inhämtas, emedan man intet har bewarat et enda Skaldeqwäde, af alla våra upräknade Hof-Skalder. Om denna tidens Hof-Skalder warit af samma beskaffenhet, som de, hwilka Cancellie-Rådet Ihre anfördt wid tilfälle, de sannerligen förlusten ganska liten (2). En när man til följe af Skalde-Låran kunde säga, i stället för at jag sätter ringen på fingren, jag hänger den i rund hamrade gapande ormen wid ripans broända af Odens stölds galga, och för at upföra sig med stickelighet kunde säga, upföra sig med hästfores, har man wärkeligen gjort oss en stor tjenst, at man sluppit denna pråtande ufselhet. När Skaldskapet fallit i en sådan yra, war det lätt at begripa, det konsten låg i fildtåget. Man torde då haft Skalder i Swenska Hofwet på samma sätt, som man förwarar gamla gewär i en Rustkammare, til åminnelse nämligen af fordna werlden, men intet för nyttan. En Skaldernas tysthet kan intet tillskrifwas brist på märkwärdiga händelser, emedan de fattades intet hwarken under Inge Stenkilsons, Erik Jedwarsons, Erik Ruussons, Erik Eriksons eller Birger Jarls Regemente m. m. Man går dock kan hånda säkrast, om man tror, det åtskilligt warit skrifwit men förkommit. Det kan wara troligt, at man börjat i XII århundrade at upfatta Konunga-längden wid Westgötha-Lagen: ty där synes wara taldt om R. Stenels stotmärke wid eller uti grindstolparna, såsom då dattu warande (3), och lär wara nog tiltagit, om man tror det en grindstolpe kan uthärda öfwer femtio år. Det samma torde man och kunna säga om Lagmans Längden och förteckningen på Biskopars

Wetenskas
 pernas til
 stånd til
 1300.

Betenstas na wid Westgötha-Lagen. Den omständeliga underrättelsen, som
 pernas til där lämnas i åtskilliga mål, synes utvisa en skäligen ålder. Åtskil-
 ligen till ligen anmärkningar, som man finner antecknade uti våra äldsta
 1200. Tideböcker, äro och utan twifwel lanta af äldre källor, hwartil nu
 mera ingen tillgång är. Så mycket blifwer imedertid osörne-
 ligt, at wi här i Sverige, utom några Bref, som äro förfat-
 tade sedan Stephanus blifwit Årke-Biskop, och början af Bi-
 hangen wid Westgötha-Lagen samt några runstenar til åswe-
 tyrs, i det kunna framgiffwa en enda Skrift eller Afhandling,
 som med tillförlärlighet kan tillägnas åt XII århundrade.

(1) Theodericus Monachus är tillika med den wid förra §. n. 8. omtal-
 ta beskrifning på de Danstas resor til Canaans land, utgifwen af B. C.
 Kirchman uti Amsterdam 1684. han har dedicerat sitt wärk til Årke-Bi-
 skop Augustin i Ribarås, som satt på Biskops-Stolen ifrån 1161 til
 1188, och finner man härutaf på hwilken tid Theodericus lefwat.

(2) C. R. Ihres. Bref af den 21. Jan. 1772 sid. 18. På samma ställe sid.
 15 uppräknas och de Heders-Titlar, som Skalden Lopt Gut Ormeson
 gifwit sin kårsta, de gäro ett antal af ser och spratio: Skule någon nu
 förtiden betyga sin wördnad på dylikt sätt, wore wederbörande at ursäk-
 ta, om hon trodde at älskaren war hufwudswag.

(3) Bihaget wid Westgötha-Lagen §. 94. Han (Stenkel) war goder
 skyttari of starkt, swa sum än standa hans Skotmärk i Lissini, Cal-
 lar of Konungsten, annat stände wid Konungs Tidstol på m. m.

§. 8.

Uti tidehwarfswet emellan 1200 och 1300 är icke allenast
 Politiska Historien märkwärdigare och omständeligare än tillförne:
 Witterhets- och Wetenkaps-Historien blifwer och något rediga-
 re. Förmögenheten til trog hos de andeliga, Klostren förökades,
 och åtskillige berömmas både för beläsenhet och kunskap så ibland
 de andeliga som de werldliga. Dominican-Munkarne hafwa
 härutinnan i synnerhet utmärkt sig både genom lärdom och un-
 derwisning. Ja sielfwe Påstwarne hafwa nedsänkt sin faderliga
 omsorg til wetenskapernas utwidgande och tillwäxt. Honorius
 den III lät afgå sin nådiga skrifvelse til alla Biskoparna i Swe-
 rige år 1219 med förmaning, at en slags Theologisk Academia
 skule

skulle wid alla Dom: Rytborna införas, och at så wäl Lärarne *Wetenska-*
 som de studerande, då de uti fem års tid bewistat et dylikt Ed: *pernas til-*
 rohus, måtte med understöd af Prebender och andra sådana Li: *stånd til*
 genheter hugnas; änskönt de intet efter Canoniska Stadgarna *1300.*
 sielfwe kunde draga försorg om Åmbeters förvaltning (1). Han *Högskolar*
 betygar ock sin nåd för de Philosophiska Wetenskaperna, dem *wid Dom:*
 han tillåter wara Theologiens Ejensfegwinnor. Och hade det in: *Rytborna i*
 tet varit så illa betänkt, om både Påfwen sielf och hans Secre- *XIII årh.*
 rare varit något mera bekant med tjenstepigorna; då man hade
 undgådt at läsa en så ömkelig hackelse: ty detta heliga Horda-
 Bref är så upfylt med idmblomster, at det är förläteligt, om
 man somnar därwid. Honorius berömmar ock wid samma til-
 fälle Parisiska Academien eller Universitetet (2), men förbjuder
 likwäl wid bannas straff at höra eller lära där eller ankorstådes
 werldsliga Romerska Lagen, Jus Civile, och skulle en sådan För-
 budsbrötare tillika wara utstängd från alt advocerande (3). Den
 tillåtelse, som här föruntas til andra Klerker, kunde likwäl intet
 öpnas åt Kloster-Brödderna, emedan hans Faderliga Helighet för-
 bjuder alwarligen, at Munkarne öfwergåfwo sina Renesnads
 samsund til at lära sig Lagen och Sifican: De som därmed be-
 trädades skulle wara aldeles bannlyste, och så framt de dock omsi-
 der wände tillbaka til sina Kloster, borde de icke allenast intaga
 nedersta rummet wid borden och i Dom: Capitlet, utan ock wara
 utstängde från all besordran, så framt intet Apostoliska Stolen
 iäkfres wisa misfundsamhet. Til slut förmanar Honorius den III
 Swenska Biskoparna til at taga alt detta föregående i akt, så at
 de som Brudgummiens äkta wänner måtte draga försorg om si-
 na Widbriddares undervisning, på det de ock måtte besordras til
 sielfwa Brudwerserna. Man kan hafwa ordsak at förmoda, det
 Swenske Biskoparne, upmuntrade af en så bindande wåltalighet,
 wisat en anständia lydnad mot sin högsta Förman, emedan man
 finner at en Skola varit uprättad uti Upsala redan i Erik
 Låspes tid 1246, och har en del af fattigtionden varit anslagen
 til Skolans och Diäknarnas underhåll (4). Man finner ock, at
 Skole: Föreståndaren eller Scholasticus intet just varit en blott
 Rector Scholæ, emedan man til detta ämbetet utsette sielfwa Dom-
 herrarna af Upsala Dom: Capitel. Man har ock bewis at Up-
 sala

Skola i
 Upsala-

Wetenska- saka Domusföreläsa varit år 1299 försedd med två Rectorer (6). Ut-
 pernas till de andra Biskops- Säten varit likaledes försedde med sådana
 Högskolor, är ganska troligt, ehuru väl brist på Handlingar läm-
 1200 til nar och ingen tydlig underrättelse därom. Icke desto mindre sy-
 1300. nes man med nog sannolikhet kunna sluta af Biskop Henrik
 Förordnande af 1272, genom hwilket ordningshållandet i Chores
 updrages åt Scholasticus, at redan den tiden en Skola varit i
 Linköping. Linköping inrättad (7). Man finner utom des af Petrus de Da-
 cia och hans leswerue, at han här hemma i landet varit stäligen
 undervisad både uti fria Konsterna och i Theologien, innan han
 Glesninge försogade sig bort til utländska Academies (8). Glesninge Acade-
 Academic. mie har likväl varit i synnerhet namnkunnig uti det XIII århund-
 drade, och varit besökt, som synes, af hela Östliga Norden, el-
 ler som det då kallades af hela Dacien. Ty under Provincia Da-
 ciae innefattades då förtiden, efter Predik-Munkarnas indelning,
 icke allenast Dannemark utan afwen Sverige och Norrige. Man
 kan dock twifla, om detta Lärosäte borde föra namn af Univer-
 sitet, där alla wetenskaper idkades, utan torde det snarare varit
 en Theologisk Academia, hwar man i synnerhet dref Theologien
 och des delar. Om detta Lärosäte har man aldeles ingen under-
 rättelse uti våra inhemska skrifter, hwar och gemenligen möter en
 fullkomlig tystlåtenhet i de måst angelägna ärenden; det lär ej
 heller hafwa varit en sådan Högskola, som af de Regerande war
 inrättad och understödd, utan hafwa förmodeligen Dominicanerne
 sielfwe haft wärd och hedren af hela inrättningen. Lärohuset
 lär och snart hafwa förfallit til en wanlig Trivial-Skola; hwilket
 så wäl följande tidens förvirrade omständigheter, som Munkar-
 nas egen wårdslöshet torde hafwa förordfakat. Saken är lik-
 wäl utom allt twifvelsmål, emedan berättelsen är tagen af Pres-
 dikare-Ordens oemotfägeliga Handlingar (9).

(1) Honorii den III:s Bref häröfom är daterat Viterbii X Kal. Dec. Ponti-
 ficatus anno quarto eller 1219. Til vidare uplysning kunna några ut-
 drag härutaf wara nödiga: Honorius Eps. &c. Venerabilibus Fratribus
 Archiepiscopo & Episcopis & dilectis filiis ceteris Ecclesiarum Prelatis
 & Capitulis per Sveciam constitutis S. & A. H. &c. Volumus & man-
 damus, ut statutum editum in Concilio generali de Magistris Theologiae
 & singulis Metropoles constituendis inuolabiliter observetur, decernimus

tes insuper de consilio fratrum nostrorum ac districte precipiendo mandantes, ut quia super hoc propter raritatem Magistorum se possent forsitan aliqui excusare, ab ecclesiarum Prelatis & Capitulis ad Theologica Professionis studium aliqui docibiles destinentur, qui cum docti fuerint in Dei ecclesia velut splendor fulgerantis firmamenti, ex quibus postmodum copia possit haberi doctorum, qui velut stellæ in perpetuas æternitates mansuri ad iustitiam valeant plurimos erudire, quibus si proprii prouentus ecclesiarum non sufficiunt, præsidia necessaria subministrant. Docentes vero in Theologica Facultate, dum in scholis docuerunt & studentes in ipsa integre per annos quinque, percipiant de licentia sedis Apostolicæ prouentus præbendarum & beneficiorum suorum, non obstante aliqua contraria constitutione vel statuto, cum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes, Brestwet finnes uti Örnhjelm Bullarium T. 1. P. 173.

Wetenska
pernas til-
stånd från
1200 till
1300.

(2) *Honorius* ibidem: Porro cum argentum alibi habeat venarum suarum principia, quam unde ferrum tollitur, & auro locus, in quo conficitur, sit jam dudum Parisiis depositus, ubi turris David cum suis propugnaculis construi consuevit, ex qua non solum dependent mille clypei, sed omnis fere armatura fortium, cum indefinenter exinde fortes ex fortissimi prodeunt, qui ambiunt per orbem undique refulam Salomonis &c.

(3) *Honorius* ibm. Sane licet Sancta ecclesia *Legum secularium* non respuat *famularum*, quæ satis æquitatis & iustitiæ vestigia imitantur, quia tamen in *Francia* & nonnullis provinciis Laici Romanorum Imperatorum legibus non utantur, & occurrunt raro ecclesiasticæ causæ tales, quæ non possunt statutis Canonicis expediri, ut plenius sacræ paginæ insistatur, & discipuli Ellizæ liberius juxta Auentia planissima resideant ut columbæ, dum in januis scholas non ingenerunt, ad quas diuiniturare valeant pedes suos, firmiter interdiciamus, & districte inhibemus, ne *Parisiis* vel in ciuitatibus vel aliis locis vicinis quisquam docere vel audire *jus civile* præsumat, & qui contra fecerit, non solum a causarum patrociniiis interim excludatur, verum etiam per Episcopum loci appellatione postposita, excommunicationis vinculo innodetur. Vos autem Fratres & filii sic diligentius præscripta seruetis & faciatis studiosius ab aliis observari, quod veri amici sponsi possitis merito comprobare, dum paranymphos suos exaudiendos ad epithalamica carmina curaueritis promouere.

(4) *Peringsköld* Monumenta Ullerå. s. 235.

(5) *Arfe, Bist.* Nicolai Bref 1303 in crastino inventionis crucis, och tvoro härnid närvarande Olavus Archidiaconus, Magister Laurentius de waxheld, Oyarus, Matthias, Nicolaus Scholasticus, Canonici Uptalenses. *Peringsköld* Mon. Uller. s. 53.

(6) *Utt Hemmingii* Canonici Testamenta upfatt i Paris 1299, läses följande; Item vult quod præfatus Andreas dictus Calis habeat, omnes libros

Wetenska-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

broz suos in Svecia, tam naturales, quam logicales & grammaticales, recipiendo ipsos a duobus Rectoribus scholarum Upsalensium, quorum uterque vocatur Nicolaus. Reringsköld Mon. Uller. p. 235.

(7) Rhyzelius Uti sin Biskops, Krönika f. 154 anför dessa ord af titelen på S. Henrik's Förordnande 1272: Ordinatio Chori. committitur Scholastico.

(8) Scriptores Ordinis Prædicatorum recensiti, notisque historicis & criticis illustrati &c. inchoavit R. P. F. Jacobus Querif - - - absoluit R. P. F. Jacobus Echard T. 1. p. 407. circa an. 1245. Ordinem amplexus est [Petrus de Dacia] in Patria, studioque studiorum in Provincia sua, quod tum longius erat, emenso, Lectorisque quibusdam de more apud suos artium vel etiam Theologiæ perfundus &c.

(9) Echard Script. Ord. Prædicat. p. 407. Han talar om Petrus de Dacia. Skenningiam tandem feria VI post purificationem i. e. VI Februarii MCCLXXI pervenit. In ea urbe præcipuum erat Provincia Dacie studium, in quo juxta morem de revertentibus a Parisiensi studio Petrus primarius Lector institutus quarta feria post Matthiæ id est crastino ejus festi Theologiam e superiori loco profiteri coepit, eoque munere fundus est ad annum MCCLXXV. Jag wet nog, at man dragit i tvifvelsmål, om här kan förstås vårt Skenninge: men här om kan intet wäl twiflas ut af den, som läst Echards wärk hwilket här öfverosas. Och har Echard p. 408 b. anmärkt til uplysning af Papebrochius, som wid Christinz Grumbelen's lefwerne påmint, det han intet haft sig bekant, hwat Westra Uros och Skenninge varit belågne, at bägge dessa orter böra sölas i Sverige. Om man skal söla det här nämnda Skenninge i Tyskland, kunde intet wäl des Högskola kallas Provincie Dacie studium, ty den sträcke sig intet längre än til dessa tre Nordiska Riken.

§. 9.

Svenska
Gymnasi-
um i Paris.

Men ehuruwål man intet försummade Wetenskaperna hem-
ma i Landet, woro likwål våra Wettgirigas ögon förndmiligast
ställda på Paris: där alla slags Wetenskaper efter tidens beskaffen-
het lärdes och idkades. De Danste hade då sit enskilda Colle-
gium uti gränden wi S. Genoveva, ehuruwål uti gamla Danste
Handlingar icke et ord därom finnes wara anfördt (1). Våre Lands-
män däremot hade sit Läro-hus eller Gymnasium uti Örngränden
eller quarteret vico serpentum. Huset war köpt af Domprosten
i Upsala, Andreas And, och har Arke-Biskop Johannes år
1291 föreskrifvit wiåa reglor för de unga Studerande, som
där

därut wistades, samt tillagt til deras bättre utkomst, Biskops-^{Wetenskaps-}onden af Westrikeland och Tiarp. Den som blef i detta Läro-^{pernas til-}hus intagen, förpliktade sig, utom annat, til at bestämja husets^{stånd från} wälgång, til hwad stånd han sedermera wore kommande, han^{1200 til} borde ock låsa dageligen wiåa Böner om Jungfru Maria. Alle^{1300.} Studenterna åto tillsammans, måltiden begyntes med läsande af wälsignelsen, och lyftades med tackskjellen, hwarwid åfwen årsfil-
liga Psalmer och Collecter brukades. Ingen Traktering war til-
låten i Kamrarna, Latin skulle talas öfwer allt i huset. På nå-
gon Helgedag war intet tillåtet at hunga, hwarken i huset eller
trädgården, alla slags spel woro likaledes förbudne, ingen war lof-
giffwet at göra mera skuld än til fyra Parisiska styfwer, m. m.
Flere än tolf intogos intet, utom Rectors uttryckeliga tillstånd.
Där war tillika stadgad, at de som njutit underwising och un-
derhåll där sammastades, skulle wara pliktige, at betala de första
åren, som de blifwit befördrade til någon andelig lidenhet, sem-
tonde delen af sina inkomster til Lärohuset, så framt de haft öf-
wer tolf Denarii om weckan: hade de haft endast tolf Denarii, för-
drades intet mer än trettionde delen; men den, som intet haft mer
än Kammar, Web, Sång och Potagium, kunde gifwa efter behag,
och skulle penningarne stäckas til husets beständiga Rector eller
Föreståndare, som alltid residerade i Upsala. Undergifwenheten
mot husets Förman, Rector eller Föreståndare war ganska stor,
och hade ingen tillstånd, utom Rectorens eller Föreståndarens goda
minne, at wara längre ute om astnarna än til Coverfy eller den
timan, då elden öfwerlättes (2). Dese anstalter woro de för-
nämste, som til ordnings bibehållande woro antagne, och lär
man med ganska litet eftersinnande finna, at större delen warit
wål beräknat, så at den påskyttade förtöfningen kunde erhållas.
En slags frihet anstår Bosliga Konster och Wetenskaper, men
förmycket och för litet fördärwar allt, och när ungdom, ja ock äl-
dre, får göra hwad som lyfter, blifwer det et underwårk, om
man gör det man bör göra. Til detta Parisiska husets understöd
hafwer ock en annan Dom-Herre från Upsala testamenterat sina
Decretales, som wårderades til tjugu sex pund Sterling, och skulle
de förnyttas i Paris (3). Men Dom-Probsten Andreas, som
på förestrefna sätt hade wårdat sig om de Studerande i Paris,
Sw. R. 3. 2. Del. N n n n n för

Wetenskaps-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

förgjömde lifwål intet de unga som i Upsala tjente wid Dom-kyrkan, och skulle upannas i Wetenskaper: ty han lemnade Holmen uti Upsala å med hus och watnwärk, til Upsala Dom-Capitel, under wilkor, at inkomsterne därutaf borde användas til Choral-Wiltarna, som wille bo på Den, och betjena sig af gemensam Matlagning och upwaktning (4). Och kan man härutaf någorlunda gissa, det samma hushållning warit på Studente-Holmen i Upsala som wid Gymnasium i Paris. Allt detta öfwertrygar noggsamt, at Wetenskaper och Witterhet warit skäligen upmuntrade under det XIII århundrade i Sverige.

(1) *Bulaus* Hist. Academ. Parisiensis T. 2. Per Guilielmum S. Genovesæ Canonicum in Dania Abbatem constitutum - - - commercium tam literarum quam societatis inter Danos & San-Genovesianos emeruit - - - Ex hoc certe commercio accidit, ut Dani Collegium instruxerint in vico San-Genovesiano inter Carmelitas & Collegium Laudanense. *J. Gram* uiförre widare, fast forteligen, detta husets öde i sin Oration de o. & st. Rei Lit. in Dan. p. 486, och slutar berättelsen sålunda: De quibus nihil penitus nostris in monumentis, siue quo tempore, siue a quibus fundata domus, siue quod eam nostratium quisquam inhabitavit, reperitur. *Et* at det intet bör förelomna oss underligt, om vi äfwen i war Lärdoms Historia måste låta oss underrisas af Utlänningar.

(2) Allt detta bewises af *Hr. B. Johannis* Bref daterat Anno Domini MCC. nonagesimo primo, infra octav. Pasche, hos *Scheffer Nummern* garna til *Chronicon Archiepiscoporum* p. 129. Några puncker kunna lifwål här iurysas: Nullus in ferialibus diebus in domo vel giardino canter. Nullus scacorum, taxillorum vel aliquo alio genere ludorum quolibet tempore in domo vel giardino vacare presumat. Nullus canes vel aves habeat m. m. Potegium som här ontalas betyder dricka eller hwad annat, som brukas at släcka törsten med.

(3) *Semmings Testamente* 1299. Vult & precipit quod Decretales ipsius, quæ bene valent viginti sex libr. Sterl. Parisiis vendantur, & totum partum earundem expendatur in ædificationem minoris domus Upsaliensis existentis Parisiis. Och synes man härutaf kunna gissa, at man haft två sådana Lärhus i Paris, et större och et mindre, hwilket äfwen synes bekräftas af *Magister Andreas*, då et af honom utgifwit förordnande har denna öfwerkrift: Legatio domorum Parisiis ad usus Studentium ecclesiæ Upsaliensis. *Scheffer Num.* til *Chron. Archiep.* p. 124.

(4) Dom-Probsten uti sit Testamente 1316. Notum facio per presentes quod insulam meam Upsaliæ cum ædificiis omnibus & officinis ibidem & in ampne prope positis Capitulo Upsaliensi reliqui, ita tamen quod ipsi

bona eadem disponent ad usus Choralium saepe dictae ecclesiae, in praefata Wetenska insula communiter vivere volentium, prout auctoritate nostra salutis & eorum pernas tilconvictui noverint expedire.

stånd från
1200 til
1300.

§. 10.

Til Wetenskapernas vidare befrämjande har man ock förskaffat sig vederbörligt Boksörråd. Man kan intet twifla, at man ju tilförne begynt härmed, men man har inga betydande witesbörd därom, förän under det trettonde århundrade. Men nu finner man, at Dom-Probsten Bero genom sit Testamente lämnat til Dom-Kyrkan eller Capitel i Upsala, Bibelen i två Delar, Evangelierne med Gloster eller Anmärkningar och Psaltaren liksådes (1). Om den sjerde Dom-Probsten i Upsala Laurentius Aeselius läser man, at han gifwit många Böcker til samma Dom-Capitel (2). Arke-Biskopen eller Arke-Diaknen Johannes Odolphi har utmärkt sig med en dylik frukostighet. Den i förra §. omtalde Kaniken Hemming har ock ägt ätskilliga Böcker, så wäl Grammaticales som Logicales och Naturales (3). Sjelfwa förnåmna Fruerna hafwa ock skaffat sig Latinska wärk, och har Härtiginnan Ingeborg ägt en Latinsk beskrifning på Canaans Land, och ätskilliga Eöndags- och Faste-Predikningar på samma språk författade (4), och kan wäl wara, at de förnåmare af Öwningliga Könet då förstodo Latin, såsom man nu har öfwerflöd på dem, som läsa och förstå Fransyska; hwar tid har sin smak, sin stik, och sina moder. I synnerhet har man ordsak at tro, det man i Lund haft et anseeligt förråd af Böcker, som man kan se af ätskilliga Gåswor och Testamenten som dit blifwit lämnade. En Diaconus uti Lund fördrade at Dom-Capitel där sammastådes i tolfte århundrade ätskilliga Böcker. Dom-Probsten Åzer öfwerlämnade på samma sätt nästan alla Gamla och Nya Testamentets Böcker med anmärkningar försedde. För en dylik gäimildhet ihogkommes Decanus Bernhard, men Arke-Biskop Andreas berömmes fram för alla, hwilken ock ökat Dom-Capitels Bibliothecque på et betydande sätt (5). Wid Klostren har man ock gjordt samling af Böcker och Skrifter, såsom man har sig bekant, at en Biskop i Arhus på Gutland tagit til låns och behållit från Öhm Kloster eller Cara insula et antal Böcker, som wärderades til 200

Bibliothecae i Upsala.

i Lund.

N n n n 2

mark

Wetenska-
pernas til-
stånd från
1200 till
1300.

mark eller något när 950 Dal. Smt (6). I anseende til då warande priset, torde likwäl antalet intet varit särdeles stort, emedan man sedt af det föregående, at en handskrift af Decretales kostade 25 pund Sterling, och finnes af Biskop Isaac's Bref i Weterås af år 1317, at han betalt för Decretum och Decretales sex Skeppund Koppar, som då gäldade 100 mark penningar eller 480 Dal. Smt, och et Missale tio mark Sölfsver eller 240 Dal. Smt (7). Det är likwäl at beklaga, det större delen af dessa wärk bestodo af magra och torra anmärkingar öfwer Bibelen och Canoniska Lagen. De gamle och gode Latinske Författare, genom hwilkas Läsande man kunnat emottå den allt mer och mer tilltagande underliga Lärdoms smaken, finnas intet wara ihogkomne på de förteckningar man nu hafwer öfwer dessa andeliga skänker. Jefe destomindre läste man ännu flitigt nog de gamla, som man kan finna af Saxos skrifft, hwilket röjer et ganska flitigt bruk af de äldre Latinska Auktorer. Der är ej heller swårt at se, det Petrus de Dacia läst Virgilius. Det kan synes mera besynnerligt, at man i Scholan wid Holum på Island redan år 1120 läste Ovidii Epistlar och Amores. Denna märkwärdighet har så mycket beqwämligare sitt ställe här, som Rectoren Gisle Sinson war förskrifwen ifrån Gothland (8). Läsaren kan sjelf döma af det lilla man kunnat anföra, huru Lärdom och Bokwett under det XII och XIII århundrade varit wärdadt uti våra Nordiska orter, och torde det ännu blifwa tydligare, när man i det följande upprepar de Wetenskaper, om hwilka man i synnerhet besittat sig, och genom hwilka Arbeten denna tidens Författare gjordt sig namnkunniga.

(1) Prohlen Beros Testamente hos Schæffer wid Chronicon Archiep. p. 119 - - - Ego Bero Præpositus de salute animæ meæ præcogitans de rebus meis in hunc modum statui disponendum - - - Upsaliensi ecclesie Bibliam in duabus partibus, Evangelia glossata & Psalterium cum glossa.

(2) Chronicon Archiep. Upsal. uti Benzeli Mon. E. p. 44. Quartus Præpositus Laurentius Aesselius, qui multos libros reliquit Ecclesie Upsalensi; på samma sida omtalas äfwen Johannes Odolphi och hans lämnade Bökter.

(3) Om Hemmings Testamente kan man se 7 S. 6. Anmärkingen.

Weten-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

vara under denna Påfverfka tiden. Man hade Bibelen äfwen med Anmärkningar. Men det är ej så särdeles swårt at begripa, huru dessa woro beskaffade, när man hade ingen kunskap hwarken i Grefiskan eller i Hbreiskan, ty af alla ännu uprättade underreänter har man ingen anledning, at man frågar efter dessa språk i

Lagfaren-
het.

våra orter, och äfwen så litet på andra ställen. Sedan Decretales Gregorii IX äfwen genom Riksdags. B. slut blifwo et nödbrändigt wärk för Biskoparna, kan man nea finna, at den delen af Lagfarenheten intet blifwit försummad. I det föregående har man påmint, at Folkungaarne uti K. Magnus Lodulafs tid blifwo dömda och straffade efter Jus Romanum, så at man äfwen härigenom riktar Svenska Lärdomen. Utan at vara widskoppelig tilbjudare af Jus Romanum eller Romerska Lagen, måste man medgifwa, at det öfwergår allt hwad som då lästes och skrefs i alla werldsliga Weten- skaper, och hade man blott därutaf kunnat få tillräckelig upplysning emot den stormäktige Romerske Prelaten, allenast man welat rätt berjena sig därutaf. Honorius III har alltså ganska wijsligen förbudt des afhörande så i Paris som annorstädes, uti des nyligen

Läkare-kon-
sten.

ansförda Herda-bref. Huru Medicinen warit wårdad wet man intet. Det är likwäl oförnefeligt, at man äfwen i Norden hafte folk, som gifwit sig ut för at bota sjukdomar. Saxo anför et mär- feligt exempel om Arke-Biskop Eskil, hwilken uti bestörtning öf- wer sina Eläktingars förrådika stämplingar emot K. Waldemar sådt en sort slag, at han hast swårt för at tala, men likwäl ge- nom Läkarens omsorg blifwit fullkomligen återstald (1). En Abbot i Skåne benämnd Johannes har warit mycket berömd för sin konst och insigt i Medicinen, hvarsföre han ock blif hån- tad til K. Waldemar I. då han låg på sotsängen. Abboten til- lagade en slags Läkemat eller dryck för Konungen, som därpå kom uti ganska stark swettning. Til utdunstningens widare besordran- de låter Abboten öfwerhölja Konungen med flera Kläder, hwar- efter den sjuka affomnade (2). Saxo lastar denna Läkare, men om han inbillat sig, at Doktorers skyldighet är at frälfa alla männi- skior från döden, har han hast alt för hög tanke om Medicinen. Kan vara at Abboten Johannes försedt sig, kan ock vara, at han gjort hwad han borde göra, en sjuk kan dö med tilhjelp af medicine och äfwen utan. Härtig Erik Månsons Läkare i Swe- rige

rige war lyckeligare, emedan Hårigen war huf och genom Do-
ktorens biträde blef friff (3). Uti våra gamla Lagar talas ofta
om Läkare (Läkir) (4). Men därmed kunna inga andra förstås
än Fältläkare, på hvilka måtte hafwa warit god tillgång, eme-
dan Lagen förmår at man borde skaffa den man särat tre för-
sarna Läkare, af hvilka den särade hade rättighet at utvälja en
til sin skötsel (5). At dese Läkare brukat förbinneringar och son-
derjårn, kan ock slutas af våra fordna Lagar (6). Men någon
omständelig kunskap om deras färdighet kan intet meddelas. Men
at äderlätning warit i bruk äfwen i Norden lär wara oemot-
sägeligt (7).

Wetenska-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

(1) Saxo p. 351. Cui [Eskillo] postmodum Scania profecto opportuna me-
dicorum industria debilitatæ vocis opem redintegrait.

(2) Saxo p. 372. Eodem tempore Johannes quidam religione Abbas, me-
dicinæ præsumtuosior quam peritior professor, cujus opi plurimum crede-
batur Scania, accersitus advenit &c.

(3) Rim, Ardniskan s. 104.

Tha wart Hertogen illa til råða

Tha hade man med sig en Låka

Ther honom help för dödeliga soot

Och gaf honom thet honom gjorde godt.

(4) 1 Fl. Saram. B. med wilja Wåsigöth. 2. Biarkda R. C. 14. §. 14. m. m.

(5) 27 Fl. Manh. B. Upl. 2. "Nu hawer madher annan saran gjort,
tha a han hanom lagha Läkir ja, han a bindha hanum thera lagha Låki-
ra m. m.

(6) 1 Fl. Saram. B. m. wilja Wåsig. 2. 6. Fl. Wad. oc Saramal Hög. 2.
Nu hugger madher annan sar medh wilja, stiat udder of ägg, thors
widher Lin of Läkir, spil of spår, aghe han witzord m. m.

(7) Torfæus H. N. T. 4. p. 121.

§. 12.

De uppräknade Wetenskaper äro på et wißt sätt mera inifrånkte,
då de äro föremål för wijsa personer och stånd, men philosophi-
ska Wetenskaperna röra på närmare afstånd allmänheten, och äro
Förnufst: Læran, Wälsaligheten, Naturförmågheten, Mathesis,
Histo,

Wetenska-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

Magistrar-
Philoso-
phien.

Logican.

Historien och naturliga Lagen af den art, at nästan alle, som wis-
ja våra namn af Lärda, behöfwa deras ljus och vägledning.
Fördenstul kan man intet twifla, at man ju äfwen i vår Nord
warit män om denna kunskap, emedan man inhämtade sin för-
nämsta insigt i Högskolan i Paris. hwär dessa Wetenskaper id-
kades med fullkomlig drift. Hwarföre man ock kan upwisä äfkilli-
ga, som förwårthwar sig det hit intä i Norden öfbrda Åre: namn
af Magister. Tröligt kan det wara, at Årke-Biskop Andreas
i Lund äfwen lyst af denna Heders-Titel, ehuruwäl Saxos ord
kunna annorlunda förstås. Gär man dä ifrån Årke-Biskop An-
dreas, torde Magister Stenar, som war ibland Konungens
Råd i Erik Låsses tid, wara den äldste Magister, som Ödchi-
ska Norden kan upwisä; man har talt om honom tilförne. Bland
Dom-Herrarna i Lund nämnes äfkillige som höra til det XIII
ärhundrad, som prälat med Magister-Titeln. Magister Runic
Son af Petrus och Anna från Huneberg, död 1260, berömmes
för insigt i Logican, Naturkunnigheten, Jus Canonicum och Civile.
Om han förtient detta loford har hans Lärdom wärkeligen warit
widsträckt. Hos andra finner man blotta Titelen wara bisogad,
såsom Magister Ingemar död 1267, Magister Henrik, död 1314,
och Thomas Ekefors, Magister in Artibus, död 1329 (1). Up-
sala Dom-Capitel kan ock skryta med äfkilliga af sina Dom-Her-
rar som öft sin Canoniska wärdighet med philosophiska Lagerfrants-
sen, såsom Magister Laurentius af Östistom Ketilwast, som dödde
i Rom, Thomas Johanson, Johannes Ludwigson, Laurentius
Pauli, Nicolaus från Kalmar (2) och den namnkunnige Dom-
Probsten Andreas And (3). Så at man härutaf bör och kan
sluta, det man i Sverige besittat sig om sådana Wetenskaper,
som til detta Heders-namnets wimmande woro nödwändiga. Det-
ta wil så mycket säga, at man så hos oss, som på andra ställen
welat blifwa Lärde, då man förskaffat sig insigt i Wetenskaperna
efter den flit och beskaffenhet, som Lärdomen den tiden hade.
Slutkonsten eller Dialectica lär wäl hafwa warit den förnämsta
philosophiska Lärdom, som sysselsatt de wettgiriga. Wille man
warä mycket höflig, kunde man kalla denna färdighet Förnufts-
Lära. Men sådan, som den war, wandes likwäl förnuftet wid
abstraktioner och redighet, hwilket utan twifwel är angeläget för
all

all slags lärd kundskap eller wetskap. Denna tidens ryktbara Wetens-
 ke Lärare woro Albertus Magnus, och Thomas de Aquino, hvil- ernaas til-
 ka af Aristoteles hämtade sin djupsinmighet. Och war det så wi- stånd från
 da ej illa betänkt, ty af denna tidens skrifter wäntar man såfångt 1200 till
 något, som med Aristoteles jämsföras kan. Största felet war, 1300.
 at man grånade merendels i Dialectican, och utan urfsilning up-
 löste eller förmörkade Guds Lärn med Aristoteliska grundsatser.
 Man bör lära sig tänka för at lesa, men intet helt och hållet
 för at tänka; stadnar man blott wid det senare, tänker man för-
 mycket. Et grublande creatur gör merendels en usel, och under-
 stundom en skadelig figur i människliga sammanslagnaden. Natur-
 liga Lagfarenheten blandades med Moralen af Guds Ord. Om Naturliga
 man därigenom blifwit god Christen och god Medborgare, hade Lagfaren-
 denna ordighet warit mycket förlätelig. At man hast Böcker i heien.
 Naturkunnsgheten, och winlagt sig om denna Wetenskap, kan slus-
 tas af det föregående. Man skulle snart kunna falla på den tan-
 kan, at något godt warit at hämta i denna tidens Natur-Lära,
 emedan helige Fadren Honorius III sunnit tjenligt at förbjuda Fi-
 sican. Dock wet jag intet, om mycket är förloradt, genom såda-
 na Böckers undergång, då man, utan at fråga naturen och win-
 lägga sig om säkra rön, gjorde sig allmänna begrep om werlds-
 byggnaden, och inbillade sig at man förstod en hel hop, då man
 wärkligen begrep ingen ting. Jefe destomindre bör man göra
 den rättwisa at några af denna tidens Lärda, at de genom kun-
 skap i Mathesis och anställda försök gjordt Natur-Läran förstån-
 digare och nyttigare: hwarutinnan Albertus Magnus i Tyss-
 land och Rogerius Baco i Angeland framför andra skaffat sig
 et hedrande minne hos efterwerlden, fast de af sina samtids-män-
 niskor utropades för häpmästare. Aminstone talar Baco så tw-
 deligt om Telescopet, Brännspeglar, Krut, Knallpulswer och me-
 ra sådant, at man kan wara förwisd, det han antingen sielf
 försökt, eller aminstone begripit, huru sådant borde och kunde
 wärkställas. Drifningen af våra Bergwärf, och Metallernas
 Emålningar hade ock bordt öfna ögonen til naturens inra kän-
 nedom, om ej Dialectican eller Philosophiska trät-konsten under-
 stödd af Metaphysiska grundsatser wändt förnämsta upmärksam-
 heten at prata om alt, och satt en slags högfärd i de Lärda, som
 Sw. R. 3. 2. Del. O o o o an-

Wetenska-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

ansedt det för förnebring af sin wärdighet, så framt de af en handtvärfare eller snåltare borde hämta underwising, hwilket likwäl ganska ofta varit nödigt, om de welat råde kända natur-
ren. På förr omtalade sätt jämnades wägen til Naturens kun-
skap i det XIII århundrad, men huru wida man i våra orter
haft någon uplysning därutaf, wet man inter. En Swenskt Ab-
bot af Cistercienser-Orden nämnes wäl i förra århundrade, som
haft sig bekant, at brinnande berg woro på Island; men när
han tillika underwisar oss, at de slagnas sidiar wid Fotewig i
Korpars liknelse farit neder i Hefla, wet jag inter til hwilken del
af Naturkunnigheten detta Rön skal hänföras (+). Man synes
dock med stål kunna sluta, at man i våra orter varit mycket
mån om at förskaffa sig hwad man i andra länder til wetenska-
pers och konstens befrämjande upfunnit, emedan man ser, at

Compass.

Compassen varit redan bekant i Birger Jarls tid, ty ibland an-
dra gästwor, hwarmed denne Herren belönte Skalden Sturla,
som upfatt en Vers eller et Skalde-qwäde til hans beröm, war af-
wen en Compass, hwilka instrumenter denna tiden woro nog såls-
syna, och lär detta wara et af de äldsta Historiska bewis beträf-
fande Compassens bruk, änskönt man annars har sig bekant, at
en gammal Franskt Poet wid år 1200 benämnd Guiot de Pro-
vins talte därom (5). Detta århundrad är ock bekant för et
widsträcktare bruk af de Indiska eller Arabiska Carakterer, hwilka
i räknekonsten på slutet aldeles bortjagat de gamla Romerska tal,
som hit intil varit allmänt wedertagna. Dessa zifror finnas så
wäl hos Rogerius Baco som Johannes a sacro Bosco, och hafwa
sedermåra blifwit behållna hos Mathematici, fast de inter förr än
fiortonde och femtonde århundrade konnit uti allmänt bruk så
wäl på andra ställen som äfwen här i Norden. I början blän-
dade man Romerska Carakterer med zifrorna. Ut i en gammal
Swenskt bok, som efter utseende lär wara författad i XIII århun-
drade, ser man werldenes år 4004 wara tecknad på detta sätt
M, och de äldsta fullkomliga zifror jag su nit uti våra Hand-
lingar stå utsatte i Liber Daticus Lundensis, där år 1391 på si-
sta sidan träffas tecknad med zifror (6).

Zifror.

(1) Ut Monumenta Scanensia Vol. 2. nämndes alle desse Magistrar. Om
Magister Knut sid. 100 är denna nämning: Ab incarnatione 1000

- n^o MCCLX, Kal. Jun. XII [obiit] Magister Kanut h. l. Canonicus Wetenskae filius quondam Petri & Annæ de Hunabiarghi vir constans & fortis animæ pernas tilmi, qui non solum in Logycalibus & scientia naturali verum etiam in stånd fræn utroque jure tam Canonico quam Ciuili competenter eruditus &c. Om 1200 til Ingemar p. 121. A. D. MCC sexagesimo septimo obiit piz memoriæ 1300.
- Magister Ingemar Subdiaconus Canonicus Lundensis. Om Henrik p. 28. A. D. MCCCXIV. VI Id. Febr. Obiit Henricus Presbiter bonæ memoriæ Canonicus Lundensis. Om Thomas p. 129. MCCCXXIX ob. Venerabilis vir Magister Thomas Abbesun Magister in - - artibus.
- (2) Magister Laurentius de Östistom nämnes i Chronicon Archiep. hos Benzelius p. 47. Om Rettilmasti p. 48. Dicto D. Nicolao facto Decano successit sibi in Canonicatu Magister Ketilvastus, quo postmodum mortuo in Curia Romana &c. Den här nämnde Nicolaus är Nicolaus Allonis, som sedan blef Arkiebisop. Om Thomas och Henrik talas p. 50. Om Nicolaus de Kalmarnia p. 53. Johannes Ludvigson och Nicolaus de Kalmarnia voro tillika Skole-Föreståndare, Scholastici.
- (3) Utom hvad tillförne om Domprosten Andreas nämndt är, kan man vidare iåmsföra följande witnessbörd af Chronicon Archiepisc. hos Benzelius Mon. Eccl. p. 43. Secundus Præpositus fuit Magister Andreas. Hic de bonis suis patrimonialibus domum quandam emit Parisiis, quam pro sustentatione pauperum Scholarium Parisiis studere volentium pro Ecclesia Upsalensi deputavit.
- (4) Albericus trium fontium Monachus uplagd af Leibnitz Access. Historiez T. 2. p. 266 wid år 1130. De hac autem congressione & morte Magni filii Regis Nicolai & quinque Episcoporum & reliquæ multitudinis dicitur a quodam Abbate Ordinis Cisterciensis de Suecia, quod ipsa die, qua mutuo se interfecerunt, visæ sunt a Pastoribus in Hysselandia animæ eorum avolantes in similitudine nigrorum Coruorum & aliarum Avium diversi generis & clamantes Væ, Væ nobis, quid est quod fecimus, quid est, quod nobis contigit & aliæ immanissimæ aues quasi gryphes ipsas appellabant, & ipsis Pastoribus videntibus omnes in infernum Hysselandiæ ceciderunt, & unus ex illis qui vidit, fuit postea monachus Cisterciensis ordinis, qui omnia quæ vidit per ordinem sapissime referebat, sed & Abbates de Dacia in generali Capitulo apud Cistercium per omnia vera esse protestati sunt. Således måste detta fladder vara fullkomligen bewist.
- (5) Man kan anföra Torfæi egna ord til så mycket större öfvertygelse af des Historia Norvegica T. 4. p. 345. Illum [Birgerum] Jarl] Sturla noster carmine, quod Flock seu alam vocant, duodecim versibus constante celebravit, Comesque Regis Magni, cum ad limites Regni iret, in conventu solenni exhibuit, Donatus ab hoc pyxide nautica, quod vulgo Compassum appellant, Baldachino involuta &c. Det har annars varit en gammal tanke, at Flavius Goia från Amalphi i Italien wid år 1320

Betensta-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

först upfunnit detta instrument, men at *Guio de Provins* wid år 1200
haft sig det bekant, intygas af följande versar:

Icelle etoile ne se muet
Un art font qui mentir ne puet
Par vertu de la *Marinette*
Une pierre laide & noirette
Ou li fer volontiers se joint.

- (6) Man kan jämföra om jifrornas ålder och bruk en här i Lund utgifven
Disputation de Characteribus Numerorum vulgaribus år 1752, och de
där nämnde författare. Den i §. återopade *Character*, hwarmed man
melat utfatta år 4024, finnes uti den handskrefna Pergaments, *Bol*,
som man uti R. Erik den Heligas lefwerne kallat *Codex Bildstenianus*,
om hwilken mera framdeles.

§. 13.

Kunskap
war och ä-
rets inrätt-
ning.

Den kunskap, wåre förfäder haft om årets längd af 365
dagar, utwidgades och bibehölls än mer, sedan Christna Religio-
nen tagit öfwerhanden. Man tillskrefwer ingalunda denna insigt
åt någon särdeles mathematisk ärfarenhet, emedan räkningen kun-
de märckställas genom et *Munke-Calendarium*, hwarwid det af
Dionysius Exiguus författade *Calendarium perpetuum* förmodeligen
tjent til grund och rättelshöj, och synes ingen twiswel wara, at
ju större delen af wåra *Dinastiar* äro skurde efter den anwisa-
ning, som *Dionysius* gifwit. Men som en stor del af dessa *Staf-*
war utmärka allenast 365 dagar (1), synes troligt, at de äro
inrättade efter gamla hedniska räkningen, då allenast femtio två
fulla weckor gjorde jämntlångt året. Hårom är talt i första De-
len, och såsom man funnit, at det drages i twiswelsmål, om
wåre forðne och hedniska förfäder haft begrep om Ekordagens
nödwändighet hwart fjerde år, wil man här införa *Ares* egna
ord, då han talar om det beslut, som *Isländarne* under hedens-
domen gjort om årets längd. De faststälde nämligen, at hwart
år skulle innefatta fem dagar på fjerde hundradet, eller 365, om
det intet war *Laup-år* eller *Ekord-år*, men då en dag mer, el-
ler 366, och war *Laup-år* det fjerde i *Aratalet*. *Södermera* skul-
le hwart siunde år hafwa femtio tre weckor, men de andre alle-
nast femtio två, men om två *Laup-år* inföllo emellan fördröknings-
året,

året, skulle siette året ökas med en vecka (2). Den som beha-
gar öfverwäga detta, torde tydeligen kunna finna, det Nordens ^{Wetenska-}
hednisse inbyggare icke allenast hafte sig bekant at det naturliga året ^{pernas til-}
borde bestå af 365 dagar, utan ock, at något öfverflott gjorde ^{sländ från}
Ekordagen nödwändig. Man påstår likwäl intet, at wåre hed- ^{1200 til}
nisse försåder därföre sielfwe genom egna rön och mathematiska ¹³⁰⁰⁻
uträkningar förskaffat sig denna kunskap, hwilken kunnat århållas
antingen genom Nordiska inbyggarnes egna resor, eller ock ge-
nom frännumande resande eller ock genom sångar: hwilken kunskap
de sedermåra sammanfogat och lämpat efter sitt eget räkningssätt.
Men at de wid årets indelning lånt sin insigt af Dionysius Exi-
guus eller hans Kalendarium, är så mycket mindre troligt, som
hans år aldrig bestämt af 364 eller 371 dagar, hwilket Isländs-
ka räkningen tydeligen utsätter. Men sedan Christendomen stad-
gades i våra orter, antogs utan twiswel Romerska Kalendarium,
och det ända til Nonæ, Idus och Kalendæ, som man finner både
af gamla Bref och Kalendarier. De äldsta handskrefna Kalenda-
rier jag sedt äro de, hwarefter Necrologium Lundense och Liber
Daticus äro författade, men uti dessa äro endast Wecke- eller
Söndags-Bokstäfverna bifogade. Uti et annat Kalendarium wid
Norriska Lagarna, som synes böra föras til XIII århundrad, fins
nes äfwen Gyllentalet med Romerska bokstäfwer upfatt. Run-
Kalendarern, som Wormius utgiffwit, kommer med de yngre Kalendarier
och Runstafwar öfverens, at Primis eller Gyllentalet samt we-
ke-bokstäfverna äro de samma, och året börjas med K och slut-
tas med K och består således af 365 dagar. Denna Run-Ka-
lender är af år 1321 (3). Det är bekant, at Primis eller Gyllen-
talet tjente til ursäktande af Mytningarna, hwarigenom man
tillika kunde utmärcka Wäsk-Terminen, och woro dessa Primis el-
ler Runstafwar så mycket nödwändigare denna tiden, såsom årliga
Almanachor ännu intet woro i bruk, och det war oumbärligt för
allmänna lefwerket, at weta Helgedagarna, på det Sabbats och
Helgedags-brott därmed undwiskas måtte.

- (1) Man wil beröpa sig här på Trykells Disputation under C. R. Ferner
utgiffwen 1758 de antiquitate Calendarii Runicii p. 17, hwar dessa ord
företomma: Quod quanvis Calendarium fuerit perpetuum, quæreret tamen
eo magis convenit, quod in plurimis non nisi 364 dies invenimus. Om

Wetenka-
rernas til-
stånd från
1200 til
1300.

man intet bedrager sig, torde ordsaken blifwa tydelig, om man håller fä-
re, at dessa Runslafwar med 364 dagar äro sturna efter det forðna
jånnulånga året, men de andre med 365 efter det Ebristina Kalenda-
rium.

(2) På det man ej må tro, at man intet fattat rätta meningen af Åre
Stode, är förmodeligen nödigt, at hans egna ord inskras af den Sche-
de C. 4. p. 24. „De was that thegar i Log Leidt, at rabi Thorkels ma-
na oc annara spæra manna, at retto tali skulu wera i hweris ari V da-
gar en fiorda hundrads, ef eigi es Hlaupar, enn tha einom fleira, enn
at protali werda IV. Enn tha es aiese at protali, et siaunda hwert at
wilo, en engo at hino. Tha werda VII or saman jammnlong at hwe-
rotweggia, enn ef Hlaupor werda II amidli theira es auka skal, tha
tharf auka et setta. En öfwerfättning efter orden måste då utan twi-
fel blifwa denna: och war det där i Lagen tagit, efter Thorkel Månes
och andra floka Måns råd, at rätta talet skulle wara i hwart år fem
dagar af fierde hundrad, om det ej är Laupår eller Skottår, men då
en dag mer, och fyra i årtalet. Och då årtalen öks, hwart hunde år
föröks med en wicka, och ingen förökning, på de förra. Då warda
VII år (246 VI) lika långa, jammalånga, ymsom, och om två Skottår
infalla emellan dem, som skola förökas, då öks det fiette. I mitt tycke
kan ingen annan mening hämtas af Åres anförda ord, ej heller har
Bassæus tagit meningen ankorlunda, så at man intet är ensam i denna
uttolkning.

(3) Wormius har låtit trycka sitt Kalendarium Runicum i Fasti Danici p:
125, och p. 157 utsattes årtalet sålunda, att thusant ar of trehuntrath
ara of tindh ar of att ar waru lithin af Gus byrd tha an thitta Åm
war Kristat. Wormius har utsett 1328, men att lär wara et och in-
tet åtta.

§. 14.

Uti Historien har man sträckt sin wettgirighet äfwen til all-
männa Historien, och hade det warit önskeligt, om man användt
någon större upmärksamhet på våra inhemska omväxlingar än
på utländska märkwärdigheter. Men tidens smak har merendels
warit i äldre tider sådan i Sverige. Man har lärt sig och we-
tat det utländska, men bortslumrat det inländska. Om man och
i något Kloster welat upteckna hwad som häadt hos oss, har
man endast författat en mager årsräkning och underwisat efter-
werlden om Munkars och Kanikers döds, hwilken kunskap är un-
derstundom mycket umbärlig. Dock bör man imedlertid erkänna
med

med tacksamhet, hwad man i Klostren behogat uppteckna. Ty annars hade man haft ingen, då man likväl nu genom Mun- fars och Klerkers flit och upmärksamhet har någon kundskap om forðna tiden. Utom des bör ock en förnuftig människas omtän- ka sträcka sig något längre, än til hwad som händer i ens eget Hårad. Hwad insigt man haft i Allmänna Historien, kan man inhämta af åtskilliga fast forta Skrifter, som uti 12 och 13 åre- hundra de äro författade. Wisby Krönika eller Annales Wisby- enses börjas år 67 efter Christi Födelse, då första Christna förs- följelsen upväcktes. Annales Etromenses däremot begynnas wid- werldenes skapelse: och kan man af dessa och dylika Skrifter fin- na, hwad begrep wåre förfäder gjordt sig om werldenes ålder och wår Frälsares födelsedag, samt mera sådant. Annales Esro- menles utfatta Christi Födelse på 5154 efter werldens skapelse och på det 752 efter Roms byggning. Gamla Swenska Per- gaments-Boken, som man i det föregående kallat Codex Bild- stenianus, har något när samma tideräkning, ty Christus föddes efter denna Författare år 5129 e. w. st. och 752 efter Roms byggning. Det i förra §. återopade Rune- Calendar innefattar den gamla Historien för Christus uti följande tidehwarf. Chri- stus föddes år 5199. Första tidehwarfwet från Adam til Noach 2295 år, från Noach til Abraham 942, från Abraham til David 942, från David til Moses 488, från Moses til Chri- stus 577. Andteligen underrises Läsaren, at Adam war 932 år gammal, och war uti hufwete 4304 år, på hwilken grund han blifwit förlofad därifrån fort efter Christi Lidande. Det är i flera mål obegripeligt, hwarifrån denna räkningsskämme- re tagit sina underrättelser. Tiden emellan werldens skapelse och Chri- stus synes wara lånt af Beda, hwilken gifwer samma räkning. Tidehwarfwet emellan werldens skapelse och Syndaflo den går ock någorlunda ihop med de siuttio Utoifkare. Det öfriga behöfwer ingen undersökning (3). Hwad insigt man haft i Romerska Hi- storien, kan inhämtas någorlunda af Codex Bildstenianus (4). Där säges om Tiberius, at han war Arslader Son af Octavianus, öfwad i wapn och hitrusål, eller sådan, at han kunde mycket wäl finna sig uti förekommande händelser, och at han war mästare i konsten at förstålla sig (5). Nero kallas här Nero nequam och

Wetenfär-
peruas til-
stånd från
1200 til
1300.

Allmänna
Historien.

Wetensta-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

berättas om honom, at han hade Spelmanna wäsende, at han låtit mörda många förnåma Romare och ibland dem äfwen Seneca, Poëtens Lucani Faderbroder, hans wederstyggher glömmas ej heller fast med några tillsatser (6). Om Titus sägs, at han war verdens blomma, och människa släktens sagnad (wäls dina blomster of människina frygd) och at han hade för ordstuf, det gästwolös dag war gagnlös. Om Domitianus säger han, at han bygt Pantheon i Rom, som nu heter Santa Maria la Rotunda, och at han i ungdomen war en Ängel, men i älderdomen et troll (wäger ängil of gammal puke). Man kan intet göra denna undersökning widlyftigare. Det lilla man andragit wisar äminstone, at man intet warit aldeles ofunnig i Allmänna Historien.

- (1) Så wäl Bisby Krönika som Annales Elromenses finnas fullkomligen tryckta uti Laugebeka Scriptores Rerum Danicarum.
- (2) Man kan här om se Wormius Fasti Danici p. 151.
- (3) Det påkar sig intet at göra en widlyftigare jämförelse i detta drendet. Den som har hog och lust därtill, kan jämföra Änglåndarnes Universalhistoria, Fransöfka Uplaget, tredje Bandet uti Förtälet.
- (4) Om Codex Bildstenianus kan man se Assessor Gjerwells Allmänna Tidningar för år 1770, sid. 621.
- (5) Den som har lust at läsa gamla Författarens ega ord, finner dem i gen Fol. V. C. XVIII. Ser sit thet opta ware leet, hanum war lust of thet ledhaft honom war liuast.
- (6) Codex Bildstenianus Fol. C. xx. Nero nequam LVIII are wars Her-
ra war Rom. Råis. XIII ar, VII m. XXIX dagha. Han giordhe Röm-
ska rike swlt af saghré m3 sinom wärdhum, han hafde Leelare laot of
klådnadh, han bar tyfuar engin klådhe, han læt hærta seo m3 silfhuum,
han for i Gisse m3 gulnætum of silkettyghum. . . Nero drap utaliet tal
ædhla Römiska maana, sin mæstare Senecam, Faderbroder Lucani Po-
eta wisastan man of bæsttan læt Nero drapa m3 ethers dryt of adbru
blodhe. . . Han læt gifua sil dryka til at hanum matte necot lifuan
des infdt wardha of ut aff liue ganga for foruiti, at wita huru quanno
ne werke i barnbyrdh, thi epter födde han ena frödh of giordhe hanum
mönstr annan wægh tyberim of kalladhe then belin aff Rom lairan,
som tydher a wart mal sieladr fröddr. 1c.

§. 15.

Weten-
skas-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

Poesien eller gamla Skald-Konsten war äminstone i Swe-
rige i sin nedergång, änskönt man hos de Regerande ännu höll
Hof-Skalden. Man hade begynt at öka eller förändra Githis-
ka Poesien med likljudande ord eller Rim wid slutet af raderna.
Denna artighet war okänd hos Greker och Romare, ja äfwen
hos våra äldsta Skalden. Nu är man wand därwid på sam-
ma sätt som man kan wänja sig wid fula ansigten och wanska-
liga ofedat: och frukten däraf har blifwit den, at alle, som kun-
na rima, inbilla sig at kunna göra wers och wara Poeter, och
at tankan förloras understundom, då man söker efter rimet.
Hwar och en dömmes i detta mål efter smak och tycke. Ofelbart
är, at sådana likljudande wersar brukades understundom i bör-
jan af ellfte århundrade, och här den yngre Thiodolfer med så-
dant wersslag ihogkommit Harald Sigurdson Hårdrådes wistande
hos Jaroslan Olof Skidkonungs Mäg i Ryssland, då han be-
rättar, at Lilif Nagwald Jarts Son och Harald Sigurdson
woro hufwudmän för Landwårnar-Folket där i landet (1). Lil-
förne hade Gialte wid slutet af tionde århundrad författat Rim-
wersar på Island öfwer Oden och Frigga, fast det bekom ej
särdeles wäl, emedan han därför af Hedningarna blef landsför-
wist (2). Det lär då wara utan allt twifwelsmål, at Rimwers-
sar äro äldre i Norden än Lina Skuleson, som lefde wid år
1150, af hwilken man ännu har i behåll ätskilliga sådana, som
han upfatt til Listan Haraldsons beröm (3). På detta sätt
har Rimkonsten så småningom rotat sig i Norden, til des
ändteligen gamla Skaldskapet aldeles förqwasdes och kommit ur
moden. Så framte det är utan gensägelse, at man i Frankrike
uti tolfte århundrade först började rima, kunde man til äfwen-
tyrs falla på den tankan, at Rimkonsten först kommit från Nor-
den til andra länder: men det är likwäl ej särdeles troligt, at
man läst Skaldernas Skrifter i Öddra delen af Europa, ty
man läser sällan det man intet förstår. Icke bestomindre som
Munken Orfrid redan i nionde århundrade brukat Rimslut i sina
qwåden, behöfde man intet hwarken fara til Island eller Swe-
rige för at lära sig denna artighet. Utaf allt simer man at det
Sw. R. 3.2. Del. P p p p p tret-

Wersar
med
Rimslut.

Wetenska-
pernas til-
stånd från
1200 til
1200. trettonde och näst föregående århundrade infördt ganska stora för-
ändringar i Göthiska Norden, och at man allt mer och mer co-
pierade i Sverige, då man tillförne funnat anses som Original.
Detta säges likwäl intet til förklaring af våra copierande Föres-
trädare, en wäl krefswen och trovärdig affskrift är ofta bättre
och mera wärd än et eländigt och slarwigt Original.

(1) Sturleson har lämnat oss dessa versar i 2 Tom. p. 56.

Eit hofuþ at
Eilifur tha er sat
Hofdingar thweir,
Hamalt fylkto their
Austlor Windom, ok
I aunguan trof
Wara lesom liettor
Lyfs manna rettur.

(2) Gjaltes gjafde anföres sålunda af Gudmund Andreæ i des Isländska
Orda. Bol, p. 242.

Hjrd eg ej god geigia.
Gey thike mier Greja,
Amalt mun annat thwegia
Odin Gey edr Greja.

På andra ställen läses det annorlunda, men detta synes måst samman-
hängande och är meningen efter orden: Jag wärdar ej hwad Gudar
skällo, hynda synes mig Greja; ofelbart måtte wara, at antingen är
Oden hund eller Greja.

(3) Einar Skulesons rimslutna versar finnas hos Sturleson T. 2. s. 24
följande.

§. 16.

Man får närmare underrättelse om wetenskapernas beskaffen-
het under det XIII århundrade, när man betraktar dem, som
med Skrifster gjorde sig namnkunniga på den tiden, och intager
utan twifwel Sturleson främsta rummet ibland Isländarne.
Som Skald finnes han hafwa warit antagen så wäl hos Ro-
nungarna i Norrige Inge Wardson och Sakan Sakanson, som
Skule

Skule Hårtig, K. Håkans Swärfader. Men som han kunde til Wetenska-
 annat än göra wers och wisor, har han ock warit brukad i ^{pernas til-}
 långt wigtigare ärender. Åren 1215 och 1222, har han wa- ^{stånd från}
 rit Lagman på Island, hwilket war den högsta wärdighet där i ^{1207 til}
 landet (1). Isländarne lefde den tiden uti et tillstånd som man ^{1300.}
 behagat kalla frihet, och bestod förnämligast däruti, at den måk-
 tigare kunde undertrycka den swagare. En slags wördnad hade
 man altid betygat för Konungen i Norrige, och hade Sturle-
 son altid et fritt tiltråde hos de förnämsta i landet, så at han
 stod i mycken nåd hos de nämnda Herrar och hos Håkan Ga-
 lin, hwilkens myndighet och anseende war ganska stort, hwarom
 man talst tilförne. För en Skalde-Sång, som han upsatte til
 denna Håkans beröm, blef Sturleson hederligen begäfwad och
 annodad at resa til honom. Men som Håkan Galin dödde 1214,
 drögde han med resan til Norrige, men kom likwäl intet långt
 därefter, då han ock besökte Estil Lagman i Wästergöthland och
 öfwerlämnade til hans Fru Christina, som warit tilförne gift
 med Håkan Galin, det Skalde-qwäde, som han kallade And-
 waka, och han på Håkans begäran försärdigat til des Gmålts
 heder. Sturleson blef då af Estil och Christina med mycken huld-
 het emottagen, och förärade Fru Christina honom utom allnat
 äfwen den Fana, som K. Erik Knutson brukat i slaget wid
 Gåstiken, där K. Swerker Carlsson stupade (2). Sturleson
 gjorde ock en resa til Frankrike, och uptrögs wid återkomsten uti
 K. Inges och Skules Hof, hwar han någon tid beklädde Drot-
 sets-Eyflan. Sedan K. Inge wardt död 1217 och Håkan
 Håkanson blifwit Konung, förblef Sturleson någon tid hos
 Skule Jarl i samma anseende som förr: och såsom en Norrk
 man blifwit utsläpad af Kyrkan och ihjälslagen på Island, gjorde
 de Skule sig färdig at hämnas detta öfwerwäld och tillika bringa
 ga Isländarne til fullkomlig underdånighet under Norriska Kro-
 nan. Detta afböge Sturleson, och försäkrade, at ändamålet
 kunde winnas mycket lättare genom hans och hans Bröders fred-
 liga biträde, och afreste han i detta ändamål såsom förordnad
 Landshöfding til Island. Efter aftal affärdade Sturleson oför-
 tswadt sin Son såsom gislan til Skule Jarl, men han gjorde
 sig ingen särdeles möda för at bringa landet til undergiffwenhet

Wetensta-
pernas til-
stånd från
1200 till
1300.

under Norrige, ehuruwäl han befrämjade på allt sätt enighet och en fullkomlig trygghet uti inbördes handel emellan bägge Länderna (3). Edermera lefde Sturleson någon tid uti fullkomlig stillhet i sitt Fädernesland, änkent drap och öfwerwäld war inderid uti beständig gång efter wantigheten. Hans släkt war både talrik och mäktig, och des Broderson Sturla Thordson utmärkte sig med tidens idrotter. Under sina andra förrättningar hade Sturle tagit Biskop Gudmund til fånga och ihjälslagit en stor del af hans folk. Sturle reste fördenstul til Norrige til at förswara sig hos Arke-Biskop Sigurd, hwarifrån han försogade sig til Rom för at åtnå där en fullständig aflösning för sin för-gripelse mot Biskopen. Förlåtelsen lämnades ock, sedan han blifwit fringsförd naken til alla Kyrkorna i Rom, och wid de för-nämsta stupad med ris (4). Här efter skyndar Sturla Thordson til Island och börjar tråta med sin Faderbroder Sturleson och des Son Brákia 1235. Han angriper dem ock med bewäpnadt manskap, men Sturleson, som intet wille beröfwa sin släktinge med någon wäldsamhet, drog sig undan och lämnade sin gård Reikahult, hwilken Sturla Thordson strax tog i besittning. Därpå försogade sig Sturleson med sin Son Brákia och andra anhöriga til Norrige. Här blef han nu som tillförne med mycken nåd af Härtig Eskule emottagen, hwilken nåd gjorde honom mis-tänkt hos K. Hakan, emedan missförståndet emellan Konungen och Härtig Eskule tog allt mer och mer til. Konungens onåd blef än mer fördökt, när Sturleson emot förbud reste år 1239 tillbaka til Island, öfwerhopad med alla bewägenhets- tecken af Härtig Eskule. Men Konungen, som blef härigenom högeligen fördoznad, affärddar Sigur Thorwaldson til Island til at hämnas på Sturleson för en sådan wanwördnad, hwilken ock på detta sätt wäckstälde Konungens befallning, at han oförmodeligen öfwerföll Sturleson, slog honom ihjäl 1241, och sticade hans Son Brákia til Konungen. Sturleson förtjenar denna korta lefwerne-beskrifning, i anseende til det loford, han med råtta sig förworswat genom sin Zeins-Kringla och andra arbeten, som gjorde hans namn odödeligt (5). Det är onödigt at med et widlystigt loford uphöja Sturlesons wälsförtjenta heder. Hans arbeten kunna läsas af alla, och den som kan förakta honom röjer wär-

wärkeligen en besynnerlig och nästan underlig smak. Man har i Första Delen inryckt den Lärda Bayers omdöme om denna namnkunniga Isländare. Nu wil man til öfversköd allenast nämna, det Joh. Gram, som ofelbart war en grundelig kännare af Författares rätta värde, yttrar sig om honom på samma sätt, som Bayer (6), så at man kan umbära hans omdöme, och låta andras förhastade meningar gå förbi som lösa moln, hwilka sällan skada en rätt glans. Efter Sturleson blifwa Isländska Sagorna mera umbärliga uti våra Swenska märkevärdigheter. Isländarnes resor hafwa ock i synnerhet i sednare tider blifwit något sällsyntare i Sverige. Man sysselsatte sig wäl ännu där i landet med Sagors författande, uti hwilket mycket gammalt och märkewärdigt inskruet. Uti dessa förekommer likwäl någon swårighet, emedan Författarnes namn äro merendels utelämnade, så at man är okunnig om tiden på hwilken de äro upfatte, hwarigenom deras trovärdighet och wiserd i några mål förminskas. Detta kan likwäl intet lämpas på Sturlunga-Sagan, emedan man wet, at hon är skrefwen af Sturla Thordson, Sturlesons Broder, på hwilken räkning hon äfwen hör til XIII århundrade. Men en nogare undersökning i detta ämne förbigås tills widare.

Wetenskaper
ernas til-
stånd från
1200 til
1300.

(1) Man kan se här om Skaldatal, som Peringsköld låtit trycka efter Heims Kringla, och Peder Clausen uti Förtälet til Norska Käniskan.

(2) Torfaus Hist. Norv. T. 4. p. 125. När Peringsköld uti Förtälet til Heims Kringla talar om Sturlesons besök hos Lagman Eskil, säges at Christina skänkte honom det Riddemärke som R. Erik Knutson tilförne hafte, då han fälde R. Saufne på Gritubeim. Här om har Torfaus intet varit underrättad, och wet man intet af någon fiendtlighet emellan Erik Knutson och R. Saufne på Gritubeim, hwilken förmodeligen aldrig varit til, men friget med R. Swerker är bekant. Efter wårt nu brukliga talesätt är där ock en stor liknadh emellan Sköldemärke och Sang, så at Peringsköld's berättelse gör saken något annorlunda, än den varit i sielfwa wärdet.

(3) Torfaus Hist. Norv. T. 4. p. 146, 147.

(4) Torfaus p. 202. m. m.

(5) Om Sturlesons arbete kan man se Peder Clausen i Förtälet til Norska Käniskan, Torfaus Prolegomena til Norska Historien och flera. På Axel Gyllenstiernas upmantran blef Sturlesons Heims Kringla öfversatt på Danska af förordnate Peder Clausen, som war Ryskeherde i

Wetenska-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

Udval, Canonicus i Etamanger och Probst öfwer Lisse Lön i Norrige. Dyr ersättning blef utgifwen på trycket af Uppstör Olof Worm i Köpenhamn 1633, men af Joh. Perringhöld 1697 i Stockholm blef Sturlesons Heims Kringla utgifwen på Fjäländska, Swenska och Latin. Det andra arbete som af Sturleson är sammanstiftat är des bekanta Edda, hwarutin han besittat sig om at gifwa begrep om gamla Skaldkonsten, och till den ändan förklarar han, eller rättare sagdt, anför en stor del af Nordens forna Gudsakära, och de förblomerade talesätt, som Skalderne brukat. Sturlesons Edda är först utgifwen af Johan Kestnius i Köpenhamn med Dansk och Latinsk uttolkning, men sedermera til en del af Probsien Öfverant med Swensk öfversättning, och kan man här om med mycken nyttja jämföra C. R. Ithres Brev som utkom 1772.

- (6) J. Gram uti sin oration de statu rei literariz in Dania: Illustrant hoc spatium - - - bene multi interque eos magnum illud Islandiz decus, Historiz septentrionalis lumen & antiquitatum procerus Condus Snorrius Sturlaus, cui sane viro ejusque laudibus plures merito impendi deberent paginae, ad ostendendum quam arte renatas literas, per longinquum seculorum decursum, haud amplius sit numerus Doctorum, qui eminentes istius viri dotes variamque & multiplicis generis eruditionem adaequare possint.

§. 17.

Lärde i
Danne-
mark.

Andreas
Arke. B.
Lund.

När man wänder sin upmärksamhet på Dannemark och wil förnya deras minne, som där i landet gjordt sig namnkunniga för lärdom under det XIII århundrad, intager oförnekiligen Arke-Bisöp Andreas i Lund förnämsta rummet. Om hans öfriga upförande har man nämnt i det föregående, hans förtjenster i anseende til Wetenskaperna böra här ihogkommas. Genom resor i Frankrike, Italien och Angeland har han förwärfwat en sällsynt förfarenhet och insigt, hwarföre han ock uti et utländskt Universitet varit wald til Föreståndare eller Rector, åtminstone synas Saxos ord böra så förstås (1). Windingius föregifwer, at han varit Doctor Juris, men man wet intet på hwad grund detta anföres. Hans Latinska öfversättning af Skåne-Lagen är länge sedan tryckt (2). Hans Exameron eller wärk om Skapelsen är ännu otryckt, och finnes så wäl på Universitets-Biblioteket i Köpenhamn, som annorstädes (3). Det är skriftit på Latinsk wers, och innesattar icke allenast hela den tidens Theologia, utan ock mycken annan lärdom efter tidens beskaffenhet. Så

framt

framt Saxo intet systat på detta Hexaemeron. har Andreas för- Beteckna-
rens til-
stånd från
1200 til
1300.
fattat et annat Theologiskt System (4). Hans wärk om Eka-
pessens fullbordande på sex dagar förtjänar utan twifwel blifwa
mera allmänt genom trycket, fastän man ingalunda behöfwer lära
Theologien eller Latinska Prosodien därutaf, och är det intet svårt
at begripa, det Saxo förstått mycket bättre Latinska Skaldkon-
sten än Arke-Biskopen. Den lefwande poetiska elden öfwerlän-
nas intet med Pallium. Om han såsom en stor Prelat trodt sig
wara öfwer Prosodien, har han ock wisat tydeliga prof däraf,
ty statfwellernas och ordens quantitet bekyrnade honom intet.
Han har dock haft et besynnerligt tycke för Poesien, emedan han
har utomdes förfärdigat et annat wärk på wers de septem Ecce-
liae Sacramentis, som legat länge förwaradt i Domkyrkan i Lund.
(5). Man berättar ock, at A. B. Andreas öfwersatt Seland-
lagen samt förfärdigat några Psalmes, men deras beskaffenhet
och öde är obekant. Den bok som Munken Arnsfast sammankrif-
wit om K. Krus underwärk är lifaledes outgiffwen, och torde wa-
ra dömd til et långwarigt mörker. Men af de Lärda af ringare
Orden har Martinus Dacus fram för andra i sin tid warit Arnsfast.

Martinus
Dacus.
ansedd, ty K. Erik Menwed. beriente sig af honom såsom full-
måftig, uti sin berödeliga Rättegång emot Arke-Bisop Jöns
Grand från Lund. Martinus har ock skrifwit et Logiskt eller
Dialektiskt Wärk de modis significandi, som warit länge brukadt,
och bibehåller i Skolorna til det XVI århundrade (7). Chroni-
con Sialandiae och Chronicon Laudense, och flera dylika små Histo-
riska eller Chronologiska Skrifter äro ock förmodeligen i detta år-
hundrade upfatte, fast Författarne äro obekante.

(1) När Saxo tillskrifwer sin Danska Historia åt Arke-Bisop Andreas, ut-
trar han sig bland annat sålunda: Tu Galliam Italianque cum Britannia
percipiendae literarum disciplinae, colligendae earum copiae gratia perferen-
tans post diutinam peregrinationem, splendidissimum externae Scholae
regimen apprehendisti, tantumque ejus columnen euastisti, ut potius magi-
sterio ornamentum dare quam ab ipso accipere uidereris. På denna ut-
låtelse lår grundas så wäl hans Titel af Doktor Juris, som des offente-
liga Lärö-ambete wid Pariser Universitet; men ingendera fulltygas af
Saxo, utan snarare det som i hellsma S. sagdt är.

(2) M. Cancelleren A. Knutsfeldt har låtit utgå A. B. Andree öfwersätt-
ning af Skåne-Lagen 1590 4:o. Sedermera är den å 1790 uplagd uti
E. J. Westphals Monumenta Cimbrica T. IV. (3)

gar äro hos oss på samma språk upfatte, men ännu har man Wetenskaper
 intet funnat updaga sådana. Det XIII århundrade blifwer och pernas til-
 i den delen märkvärdigt, at man icke allenast har ymnogt för- stånd från
 råd på Bref, som då äro skrefne, utan man kan och upgiffva 1200 til
 äfkilliga andra Wärf, som dels på Latin dels på Swenska af 1300
 våra Landsmän äro författade. Man började med Legender,
 och är E. Sigfrids Lejwerne upfatt år 1205 under K. Swer-
 ker Carlsons Regering. Författarens namn wet man intet,
 men efter alt urseende är denna korta berättelse upfatt i Werid,
 så at Småland torde med skäl kunna skryta af det första Latin-
 ska Wärf, som i Sverige är förfärdigadt (1). Förmodeligen är
 det samma Legenda, som Arke-Biskop Benzelius lätit trycka i
 början af sina Monumenta Ecclesiastica, och torde man i anledning
 härutaf med någon säkerhet kunna säga, at den första Lärospån
 af Latinska Wärf intet är så illa skrefwen, ehuruwäl Sagan om
 K. Mildred i Angeland och E. Sigfrids Arke-Biskops-Döme i
 York och något annat dylikt synes hafwa smak af äfwenor och
 färingsscock. Som man i Sverige intet warit särdeles ansäktad
 af Ekrifskan förrän nu i våra tider, kan man intet framte
 några flera Författare för 1250, ty Rigordus, som war Medi-
 cus och Historie-Ekrifware hos Philippus Augustus i Frank-
 rike, hwilken man behagat göra til Swensk, efter han kallat
 Gothus, war utan all twifwel från Öddra negden af Frankri-
 ke wid Medelhafvet. Et sådant misstag kan med möda ursäktas
 hos andra än den, som hafwa mycket at skrifa, men liten tid
 at granska sina Ekrifter (2). Men sedan år 1250 träffar man
 äfkilliga af Dominican-Munkarna som för insigt uti wetenskaper
 kunna och böra nämnas. Broder Augustinus Dacus war Augustinus
 Provincial-Föreståndare eller Ordningeman för Predik-Munkar Dacus.
 na i Sverige, Dannemark och Norrige ifrån 1254 til 1266,
 då han uti Dominicanernas allmänna sammankomst i Trier blef
 friskallad från sin beswärliga syssla. Men sex år därefter, eller år
 1272, blef han åter antagen uti samma wärdighet, hwilken
 han innehade til des han dödde 1282. Augustinus har det wit-
 nesbörd, at han warit en lärd, gudseftig och berömlig man,
 och har han författat et Wärf til Predik-Brödernas underwis-
 ning, som han kallade Rotulus pugillaris (3). Det man hit in-
 Sw. R. 3. 2. Del. D q q q q til

Wetenska- til anförde grundar sig till större delen på hieswa Dominicaners
pernas til- nas Acta Capitularia. Man finner och denna Augustinus nämnd
stånd från i några iuhenska Handlingar, emendel wid åtsalen någon olik-
1200 til het rönos; ty här berättas, at Prior Provincialis Absalon dödde
1300. år 1261 och at Augustinus då blef infatt i hans ställe (4),
dock kan väl wara, at han varit tillörne antagen til Provincia-
lis, fast des sista företrädare intet dödte förrän 1261. At Augusti-
nus til sin födöel varit Ewent, Dansk eller Norman, kan slut-
tas därutaf, at han kallad Dacus, men at han bodt i Westers-
ås år lifaledes osömkeligt, emedan Petrus de Dacia, då han år
1279 war sinnad at resa utomlands, förfogade sig til Westers-
ås, och där århöll tillstånd af Augustinus til sin tillämnade
resa (5).

- (1) Ili Förteckningen på Werid Biskopar, som E. Bengelius låtit trycka i
Anmärkningarna til Baskovius p. 77 wid Biskop Johannis Erengrisse
Sons äminnelse läses följande minnesbörd: Hic duodecim annis Episco-
patum Warendie tenuit, quando gesta B. Sigfridi in scriptis sunt re-
dacta Svercone Rege filio Karoli nonum annum sui Regni agente, anno
incarnationis MCCC. Här hopfogas Biskop Sigfrids Leswerne. Be-
skrifnings Författande med Biskop Johans tolfte år, hwilket förmod-
ligen gifwer tilldåna, at det på hans upmuntran blifwit gjordt, ty an-
nars hade denna anmärkning intet varit särdeles lämpelig wid detta til-
fället.
- (2) Ili et Bref som är tryckt i Upsala 1759 såsom et Bihang til et no-
ligen utkommit Tal, undertecknadt af N. P. R. s. 14 är denna påminnelse
gjord, angående Rigordus. Samma år uplades anmärkningar öfwer detta
Bref af E. E. och tillås där, at påminnelsen angående Rigordus är
riktig, hwarföre och en widlystigare undersökning i detta målet är nöd-
dig. Det här nämnda Tal är af C. N. v. Etjernman, hwilken wid
dessa tillfälle följt H. C. v. Dalin. Efter de andre Herrarne intet beha-
gat utsätta sina namn, böra de kan hända intet röjas.
- (3) Ecbard Scriptores. Ord. Prædicatorum p. 383. Frater Augustinus Da-
cus, quo agnomine compellantur fere omnes seu Dani, seu Sveci seu
etiam Norwegi, stylo ordinis antiquo, vir fuit seculo XIII, religione,
doctrina prudentiaque conspicuus, unde & provinciam Dacie dictam,
quæ tres illas gentes complectebatur, domorum & sodalium numero cla-
rissimam, bis & universim XXII annis rexit summa omnium approba-
tione, prima vice ad istud munus electus a. MCCLIV functus est ad an.
MCCLXVI, quo in comitiis ordinis Treviris habitis remotus &, ut a-
iunt, absolutus fuit. Altera vero vice ad idem munus assumtus en.
MCCLXXII in officio perseveravit ad obitum MCCLXXXII. . . . Pre-
ter

ter Augustinus Provincialis Daciae scripsit libellum pro informatione Prædicatarum quem *pugillarem Rotulum* nuncupavit.

Wetenskapsakademiens tillstånd från 1200 till 1300.

(4) Uti det gamla Chronicon från 916 till 1261, som Benzelius infört i sina Monumenta Eeck. p. 14, är anmärkt vid år 1261. Obiit Prior Provincialis Attilon IV feria ante Pascha. Frater Augustinus instituitur.

(5) Echarid Scriptor. Ord. Præd. p. 407. Cum vero ipsum [Petrum de Dacia] anno sequente LXXIX cupido cepisset Coloniam immo Christianam residendi, Westeros seu Arosiam (Westra Aros duplici nomine conjuncto vocat) Urbem Episcopalem in Westmannia se contulit ad Provinciale Fratrum *Augustinum* ibi in domo nostra harentem, a quo potestate sibi facta discessit feria altera Pentecostes XXII Maji & in Gothlandiam insulam quæ ei natalis, trajiciens & aliquamdiu commoratus, exinde Lubecam accessit.

§. 19.

Den i förra §. och eljest nämnde Petrus de Dacia har och Petrus de uti sin tid varit en mycket märkelig och lärd man. Dominica- Dacie. nernas helighet och försigster woro under detta århundrade uti garsta stort rop, hwarföre och Petrus de Dacia, då han ännu war ung, intagen af tidens andäktiga nit, lät inskrifwa sig i denna Munke-Orden hemma i sitt Fädernesland i Wisby 1245. Här blef han icke allenast uplärd uti de fria Konst och Theologien, utan har och efter det då wedertagna bruk hållit föreläsningar. Til widare forskosan skickades han år 1266 til Edln, hwarest då war et allmänt Läröställe, generale studium, för Provincia Dacia, under den namnkunniga Albertus Magnus (1). Uti Edln uppehöll sig Petrus i tre års tid, hwar efter han i anledning af Provincial-Mötets Beslut, til ytterligare lärdoms winnande, förreste til S. Jacobi Gymnasium i Paris och blef där intagen 1269. Här war då den store Thomas de Aquino Lärare, under hvars handledande han gjorde stora framsteg (2). Efter et års och några månaders förlopp begaf han sig på hemresan och kom til Skenninge 1271, hwar han genast blef uptagen såsom den förnämste Läraren i det där anställda och inrättade Lärösäte för hela Norden, Provincia Dacia, och förrättade han detta ämbete oafbrutit til år 1278, när man undantager någon liten tid, då han varit skickad til et annat Kloster längre in i

Wetenska-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

landet. Efter erhållit tillstånd af Proder Augustinus i Wexerås reste han åter til Cöln, i tanka at besöka sin förrvanda wän den heliga Christina i Cumbelen. Samma år kom Petrus tillbaka och uppehöll sig någon tid uti Dominican-Kloster i Calmar, blef och ändteliaen uti Provincial-Möret i Altona? Upsa eller Alhus, år 1280 förordnad til Lector i Wisby och 1284 til Prior darsammastådes (3). År 1287 reste han i sälls med sin Provincialis til Bourdeaux i Frankrike, där et allmänt Munke-Möte för Dominicanerna då blef hållit. Sällsande året affonnade han i Wisby och lämnade efter sig et hedrande minne af lärdom och gudslihet. Utaf Petrus de Dacia har man et stort och widlyftigt Wärf om den heliga Christina från Cumbelen (4). Det finnes tryckt uti Fjerde Tomen af Acta Sanctorum Junii ifrån 275 sidan til 425. Wår Peterss arbete går intet längre än til år 1286, och dödde detta helgon 1312. Det är skada, at Petrus de Dacia intet använt sin möda och lärdom på något märkeligare och angelägnare ämne. Men det war då på moden at wara widskapelig i högsta grad, och wilade Petrus et tydeligt wedersmåle därutaf, då han 1279 besökte sin Christina, emedan han samlade tilhopa och förde hem med sig nio husfruden af de heliga Cölniska Jungfrur, som man eljest kallat de elofwa rufende. At Kåsaren må sielf kunna döma om hans friffär, har man i anmärkningen anfördt et stycke af et bref, som han friffvit til Christina (5).

(1) *Echard Scriptores Ord. Praedic. p. 407.* Frater Petrus de Dacia - - - Svecus natione, Wisby in Gothlandia natus, ab infantia pietati deditus, ut primum per annos licuit, de seculo relinquendo cum germanis fratribus deliberavit. Vix adolescens circa an. MCCXLV ordinem amplexus est in Patria, studioque literarum quod tunc longius erat, in Provincia sua emento, Lecturis quibusdam, de more apud suos, artium vel etiam Theologiae perfunctus, Coloniam Agrippinam, ubi tunc sub Alberto Magno vigebat studium generale pro rata Provinciae Daciae, missus est anno MCCLXVI.

(2) *Echard på samma ställe p. 407.* Triennio Coloniz persccta ex assignatione Capituli Provincialis Daciae, quo in doctrina docendique methodo perfectior eunderet, Parities ad Gymnasium Sanjacobanum ire iussus est, quod & intrauit MCCLXIX - - - Ibidemque in ijs Sacris solennibus habita fuerunt generalia ordinis comitia, quibus interfuerunt summi Aca-

demie & totius orbis Theologi, inter quos ut ceteros taceam S. Thomas Becketus de Aquino, qui hoc anno ibidem Lector & Regens studii fuit institutus, pernas tibi. Hinc Petrus sub ejus disciplina, quo valebat ingenio, quantum profecerit, standi frax facile conjicies.

1200 til

1300.

(3) Papstbrevet med fidei 352 af Christen Stambelensis leserne har ment, at Adriaen warit Affens i Fren, men Eckard holder fere, at det warit Affens, ty der war ojerneleken et Dominicaner-Kloster.

(4) Titelen på detta wört låter så: Adia Christina mirabilis Colonienfis seu Stambelensis, quæ scripsit Petrus de Dacia Ordinis Prædicatorum, qui fuit maximæ scientiæ & auctoritatis & Lector præcipuus inter Lectores Prædicatorum, qui Adia puella Christina fuit diuinitus datus in amicitiam, Tutorem & Custorem &c. Titelen är ditsatt efter Petri död och vittnar om denna manuens högaktning.

(5) Adia SS. Jonii T. IV. p. 213 förefommer et Bref som Petrus har skrivit, uti hwilket han uttrar sin sålunda: Hæc est igitur mea continua diæta, quotidiana pestilentia & dolenda nimium miseria. Sed licet cor habeam induratum, sentum obduratum, affectum infrigidatum, egor tamen secundum Apostolum gaudere cum gaud nihilus, vel saltem gaudium dolens præstendere. Unde noveritis, quod licet rara hora & parva mora illucescit, tamen interdum illucescit dies serenior, adspirat aura salubrior, replendet sol jucundior, sentitur d'notie cordis dulcior, & præcipue cum sol iustitie manibus meis toties tangitur & geritur, quam sol corporeus oritur. Tunc enim cor modicum incalescit, oculus modefcit, intellectus illucescit, mundus vilesct, omnis aliena delectatio evanescit, omnis inordinatus appetitus quiescit. Tunc nova progenies coelo demittitur alto, tunc redit & virgo. Heu mihi dilectissima quid dixi, nam transierunt omnia hæc tanquam umbra & yix sui memoriam reliquerunt.

§. 20.

Utom de nu nämnda Dominicaner-Munkar, som genom sammanfresna Bårk och Böcker gjorde sig berättigade til efterveridens minne, har man ock namn på några andra af samma orden, som dels ænem några bref gjorde sig bekanta, dels ænem relor til utländska Kårosäten förskaffat sig insigt i Berensstaperna. Som man ænem dessa har nåaon asmalning på tiden, kunna de afsewen ihogkommas. Bertholdus war år 1281 och följande Prior Bertholdus Insulensis eller Kloster-Föreståndare på Ekholmen i Mälaren; man har ænem et Bref från honom til Christina från Stumbe-
len, skrivit under Provincial-Möret i Ekfenninge 1281 (1).

D 99993

Bros

Wetenska-
rensas til
stånd från
1200 til
1300.

Carolus.
Solquinus.

Nicolaus
Dacus.

Bröder Carolus hemkallades från Paris 1268, och har et her-
derligt namn för sin lärdom och andeskraften, och har han så väl
som de andre warande Swenskar äfwen aflagt besöl hos den för-
underliga Christina (2). Utaf Solquinus har man två Bref
til samma helgon, det sista af den 9 September, synes wara
skrifwit 1288, och talar han här om Petri de Dacia aflidande, re-
commenderandes tillika hos Christina två sina afdöda Bröder,
Verner nämligen, som dödde i Skandern och Johan som varit
Lector och dödt i Rewel, samt Alibert, som lefde ännu och war
Lector i Wisby. Solquinus från Wisby war reskamrat med
Petrus de Dacia år 1279 och år efter upstående den samme, som
fölgt med Biskop Henrik til Canaans land 1282 (3). B. Lau-
rentius war äfwen Swenssk och studerade i Edm 1268. Utaf
honom har man fyra Bref, det första i Christinas namn til
Petrus de Dacia, de andra två äro til Petrus de Dacia då han
war Lector i Ekenninge, det fjerde til Christina (4). Nicolaus
Dacus studerade tillika med den ostanämnde Petrus både i Edm
och i Paris, kom äfwen tillbaka med honom til Sverige 1270.
Han gjorde ock sin upwaktning hos Christina samt fördrade
henne sitt Pater Noster-Band, som han burit i fyra år, utan
nåväl en dyrbär och lär skänk för et så heligt fruntimmer, och
hade Bröder Carolus tillförne begäfrat henne med sitt Psalterium,
så at detta helgon varit mycket äradt och firadt af de Swenska.
Hwar emot hon ock hade en besynnerlig högaktning för våra
Landsmän, hwilken hon därigenom bevisade, då hon ändteligen
wille hafwa sin Bröder Sigwinus til Dienste-Munk, Frater con-
ventus, i Sverige. Han blef ock på Bröder Petters anmälän
intagen af Prioren Bertholdus på Ekholmen, och des namn om-
bytt til Gerard (5). Man lär ock intet bedraga sig, om man
hänför Författaren af gamla Ryrko-Historien, som man kallat
Codex Bildstenianus, til Dominikanerna. Sjelfwa öfwerstriften
på boken synes gifwa anledning til gifningen, den är sådan:
Gudhi til hedhr oc hans Moder Maria Mō, Dominico
oc allum helghum mannam til loff oc Lefskolke til Kristeli-
kin Länmedom, oc mit til aflat mina synda offrar iak &
werdughe mit årswode. Med nyare fast nog efterapad hand
har man behagat kalla Auctoren Magister Ottouianus Gra-
nus,

nus, men det är utan twiswel tillagdt för ro skul. Man har ^{Wetenska-}
 och all anledning at tro det boken är skrefwen i XIII århundrad, ^{vernans til-}
 ty sedan han talt om Wäret i Lion, säger han, at än i dag in- ^{känd från}
 gen Kejsare konmit til Riket efter Kejsar Fredrik den II, som ^{1200 til}
 døde 1250, på hwilken grund man tydeligen finner at Boken ^{1300.}
 är skrefwad innan Rudolf af Habsburg blef wald (6). Man
 har tillförne i detta Capitel beropat sig på denna handskrefna Bok,
 då man talt om våra Fäders insigt i Allmänna Historien. Nu
 kan man inrycka de berättelser, som Författaren gifwer om för-
 kunmandet af Evangelium i Norden jämte några andra Nordis-
 ka märkwärdigheter. Om Apostelen Philippus säges, at han ^{Författa-}
 kom til Ewerige, som då kallades Scythia, och at hedningarne ^{ren af Co-}
 grepo honom och førte honom til Upsala Tempel, wilsande win- ^{dex Bildste-}
 ga honom at offera åt Mars, som Eweas och Göther kallade ^{nianus.}
 Odhin. I det samma kom en Drake ur jorden, drap Asaudas
 Prestens Son och två Riddare, hwilkes tjenare burdit Phi-
 lippus. Lusten blef enfluten af ormens gift och folket sukt.
 Philippus bad då folket, at de wille bruka under Andarna och
 uprätta kors där han stod. Folket war sårdigt til allt, allenast
 de måtte blifwa friska, hwarpå Philippus wilsade ormen bort til
 ödemarken, folket blef friskt, de döda fingo lif och hela landet
 tog emot Döpselen. Sedan Philippus uppehållit sig et år i
 Ewerige reste han til Asien, som begynnes i Dyblend, hwilken
 då kallades Galatye, och woro folket darsammasades Christine
 af Hebroniternas Sect, hwilka påstodo, at Christus intet hade en
 fast och stadig Kropp, utan allenast en skugga (7). Denna Saga
 lär wäl intet winna särdeles bifall i våra tider: icke desto mindre
 har vår gamle Författare intet diktat henne, ty det hushandsfä-
 ligaste är tagit af Abdias, hwilken talar både om Philippi un-
 derwärd och om Draken, med den skilnad likwäl, at hwad som
 Abdias talar om Eksthen lämpas här på Ewerige. Rykland
 nämnes ej heller hos Abdias, och hos honom läser man Hebronit-
 er i stället för Hebroniter, då Secten blifwer nog bekant, fast
 man kan twisla om den mening man här behagat tillägga dem.
 Widare berättar vår Författare, at Trajanns underwingat
 Dannemark och skickat dit Colonier. Det är klart, at han blif-
 wit bedragen af namnet Dacia, som wäl i medeltiden betyder

Dan-

Detensta-
pernas til-
hånd från
1200 til
1300.

Danmemark och understundom hela Östliga Norden, men i äldre Skrifter bär namnet til Dacia wid Donau. Wid år 450 berättas, at Kyrre i Britannien war regerande öfwer Angeland, Frankrike, Tyskland, Sverige, Norrrie och Danmemark. Vidare säges, at Gregorius, som war Påfve wid år 715, lät predika Christendomen i Doringaland, så väl som i Sverige, och war Thurgot förste Christna Biskop i Upsala, och efter honom Ulfne, som ligger begrafven i Viärkda, och gör han så väl Adalward, som Gedestalk äldre än S. Sigfrid (8). På sidan G. xx uprepas Normännernas härjande i Frankrike under en Dansk Prins, efter hwilfens fall Normännerne walde en Swenskt Herre til sin Förmän, som het Rolf, hwilken blef K. Carlo Måg och fick i Förlåning en del af Frankrike som förr kallades Neustria, men sedermera Normandie. Samma Rolf lät och bygga en Stad som han kallade Rolfshem, men Kierker eller kårde Mån Rothomagus (9). Sedermera uprepas S. Sigfrids Historia merendels på samma sätt som den förekommer i des Legenda. Man finner och här K. Erik den heligas lefwerne, men härutaf har man beient sig tillförne. Mera underrättelse kan fås om denna Bok uti Afskrif Gjordwells Allmänna Tidningar för år 1770. I allmänhet wräkes här ihop sanningar, fabler, underwark och järtecken wid alla tillfällen. Man kan intet bestylla Författaren för egenwillaiga osanningar, ty han beror på sig rätt ofta på sina Sagesmän, såsom Segesippus, Hieronymus, Theodorus Abbas; Josephus, Lucianus, Gennadius, Augustinus, Isidorus, Gregorius Turonensis, Johannes Damascenus, Leo Ostiensis, Gesta Gothorum och flera. Han betjenar sig likwål understundom af samma frihet, som månåge nuare; då han til at göra Sagan redigare, tillägger egna insatt, hwilket man kan se af hans berättelse om Philippus: ty Modias nämmer hwarken Upsala eller Odin, men efter Scythia och Sverige war i hans mening alt et, påföde det sig, i hans twife, at föra Philippus til Upsala och göra Scythernas Mars til war Swenska Odia.

(1) Echard Script. Ord. Prædicatorum p. 450. Bertholdus Provincie Dacie alumnus Prior insulensis seu conventus nostri in Insula [nempe Lacus Mæler quem supra Ekholmensem dictum indicabamus] quo munere

fungebatur anno MCCLXXXI, LXXXII & seq. Ejus etiam ad virginem Betensta referitur epistola scripta e capitulo Provinciali Skenningia An. MCCLXXXI verna til circa festum Laurentii. Titulus. In virginis filio Christo Jesu dilecta stånd från virgini Christina F. Bertholdus dictus FF. Prædicatorum de Insula Pro- 1200 til vincia. 1300.

(2) Ecbard på samma ställe.

(3) Folquini Bref nämnes hos Ecbard och förefomma uti vita Christina p. 420. 425. Titelen på det första: Carissimæ sibi in Christo Sorori Christina de Stumbele Folquini PP. minimus in Gothlandia. &c. På det andra: Religiotæ ac deuotæ sibi in Dei filio Carissimæ Sorori Christina.

(4) Laurentius Svecus. Hans Bref äro följande 1. Rev. in Christo Patri, sibi que omnium reverendissimo & amantissimo suorum filiarum minima, cum orationibus si quid salute melius, & se ipsam per fidelem vobis filium F. L. [Prærem Laurentium]. 2. Carissimo in Christo Patri F. Petro Lectori Skenningensi suorum filiorum minimus. 3. Börjas aldeles på samma sätt, som den näst föregående. 4. Christina in Stumbele F. Laurentius Colonie constitutus salutem mentis & corporis. data 1282.

(5) Ecbard på nämnda stället p. 407. 421.

(6) Gör alderdomens skul kan man inöfva. Författarens egna ord Fol. H. VIII. verso. Epte han walde the Grefua Villiamum af Holland. Epte han dödhæ oc Kronadhan walde the Richard Radhr Brodhr Konunge Guardh af Englande, som en lifwer. Engin sit Römsta Rikits Kro no en (dagh epte Fredrik) dödhæ, han do för Florentino litit fra Florenti.

(7) Philippi Historia läses B. XIX. Gör äldren skul kan den och införas här, sådan som den finnes på gammal Swenska: Philippus predikadhe XX aar i Scythia som nu kallas Suecia thet är Swerike från Östra Landom oc til Drefund. Hedhæ gripu han wmsidhe oc droghe til Upsala Mönster, oc kuskadhe han til at offra Marti, som Sucar oc Göta kalladhe Odhin. En Draki kom braddhica wadhan i jordhine, of drap asgudha Prestins Son som thienadhe til Altare: of twa Lands Herrar: som læro sina Swena dragha Philippum, of giordho wædrut swa smit, at folit alt sit wadhelica fot: Philippus sahe til thera, thet til at smite maqho bådher saa of dödhæ lif, brythin niddher asgudhom of resin up kors: thet han stodh: Alle dyto the thet smite woro: Gör at wi wardhom hele: thet wiljum vi han fannelika niddher brytha. Philippus bödh Drakin bort flya til dödhæ marka of engom mer stadha göra of engin then Draka fra them dagh mera se. Philippus gaf thet näst allem swinom helso of them badhom lif som Drakin drap oc Cristnadhe alt thet Land oc Rike of dwaldis thet ei aar vmfring of fæste trona med Predikan Swear wordho opta Cristne oc opta kaskadhe the cristne swa som pröua gælla Sw. K. S. 2. Del. R r r r r Goto

Wetensta-
pernas til-
stånd från
1200 til
1200.

Gotorum. Philippus for aff Swerike til Asiam som biskop i Rysslandi, som tha kalladhus Galate, of fan ther cristas for sit til wiso hebronitarum som nekadhe Asium hafwa sannan lifama: utan synas lifamilia som flugge.

(8) Gesta Gothorum senas understundom betyda Adami Bremens Skrifter, men dessa här uprepade omständigheter komma intet öfwerens med Adami utlåtelse, så at man kan til äfventyrs hålla tre, det något annat wirt bör härmed förstås.

(9) Detta ställe kan ock införas: Den then tima kom en Konunge Son aff Danmark mz Dana makt of Nordmanna of mz thdm en Swenskir Her-ra som het Rolw til Franka rike mz drlogh of siol Konunge Son i försto stridh of mz honom IX tusand sold. Apte han döddhan walda the Nordman: epter lifde Rolf til sin Horman then Swenska oc mdrto swa dödo Franka rike at Karl K. gaff honom sina Dotter til sät of alt eet Land som för het *Neustria* of sidan Normandia som ligger wästian Paris fram mz hafwino ther bygde Rolwir en Stad of kalladhe han Rolfsheim of Klerkir Rorhomagus. Rolfwir of alt hans Hærskap thof wid Estin-dom a sinom Brullops dagh.

§. 21.

Biskop
Carl i We-
sterås.

De Skrifter, som Biskop Carl. från Westerås upfatt, höra ock til detta århundrade, så wäl som det lilla Chronicon som slutas wid år 1263. Bägge dessa äro tryckta uti Arkh. E. Benzeli Monumenta Ecclesiastica. Man synes ock kunna sluta, det Biskop Carl skrifwit något mer än de så rader som Verelius aldrasförst utgifwit: men därom kan man nu mera intet så någon fullkomlig wisshet, sedan handskrifternas blifwit upbrända. Flere af våra gamla skrifter hafwa utan twiswel haft samma öde. Af det lilla man nu redan anförde, kan man nog finna, at man i Swerige, äminstone i det XIII århundrade, warit mycket angelägen om Wetenkap och Witterhet, och at man gjorde flitiga besök på de ställen, som woro ryktbara för Lärdom. Beträffigheten har ock intet innehållit sig inom Andeliga ståndet allena, emedan man finner at Wästgötha Lagmannen Erik uti K. Erik Låspes tid berömmes för Bokwett och Lärdom, ty om honom säges wid Wästgötha-Lagen, at han hafte Klerkdom ärlika jämt godom Klerkom. Man kan då twifla, om de förnämre i allmänhet warit så okunnige, at de intet kunnat skrifwa sina namn, som nå-
gre

gre nyare uppgifwit (1). Atminstone ser man åtskilliga Bref, at så wäl Konungen som andre Herrar dem underskrifwit. Således såges ui et Bref af år 1225, at Konungen tillika med Arkebiskopen Olof satt sitt namn därunder, och uti et annat under samma Konung, såges likaledes, at både Konung Erik och flere andre Verdslige Herrar med sina namns underskrift det samma bekräftat (2). Det kan då vara möjligt, at Thorkel Knutson författat Konunga och Höfdinga Styrelsen, utaf hwilken tanka är tillige af våra nyare Håfdateknare warit. Men så wida andra skal än möjligheten ej understöder denna gissning, är det tryggast, at säga rent ut, det man wet intet hwem som författat detta Bref: och såsom man ej heller kan utmärka tiden då det blifwit skrifwit, kan man likfå gärna hänföra det til fjortonde som til trettonde århundrade. Med större sannolikhet kan man hänföra til denna tiden Domare-Reglorna wid Wästgötha-Lagen och de Förteckningar, som där förekomma på Konungar, Biskopar och Lagmän. Konunga-Längden slutas med K. Jahan eller Jon, som han här kallas: Förteckningen på Biskoparna med Stenar och Lagmannar Talet med Foike Lagman, då Frillo-Barn utsläts från Arfs-Rätt. Efter alt utseende låra och några af våra gamla Lagar uti detta århundrade blifwit satte uti det stic, som man nu finner dem, och synes Wästgötha-Lagen wara fullbordad wid år 1250 och Östgötha-Lagen något senare. Om Uplands Lagen är talt tilförr.

Wetenska-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

(1) Brefsäket, som utgafs i Upsala 1759 undertecknad af N. P. R. har på sidan 12 denna utlåtelse: "Ty thet kan icke vara troligt, at en tid, då Konungarne sielfwe och deras Ministere icke kunde skrifwa sina Namn, utan allenast weterlika låto hänga theras Insigne for Bref, Thorkel Knutson då hunnit med at låsa Egidius Romanus &c."

(2) Wid Martosta Hårads utslag af år 1225 är denna underskrift: Tam rite igitur gesta semper maneat inconvulsa: Ego Ericus Dei gratia Sweorum Rex SS [subscribo] & Sigillo meo confirmo. Ego Olaus Upsaliensis Archiepiscopus SS & sigillo meo confirmo. Det andra Bref som här åberopas angår Ågo-twisten emellan Brynolf Stallare och Almasra Kloster, och slutas som följer: Ego Ericus Rex SS & Sigilli mei impressione confirmo. Ego Benedictus Scarenensis Episcopus & Domini Erici Regis Cancellarius SS & Sigilli mei appensione confirmo. Ego Kanutus Holmgeri filius SS & Sigilli mei appensione confirmo. Ego Kanutus

Weten-
skaps-
pernas
till-
stånd
från
1200
till
1300.

Christina filius SS & Sigilli mei appensione confirmo. Ego Brynnulfus
Stabularius SS, & Sigilli mei appensione confirmo. Ego Eskillus Wili-
gothorum Legifer subscribo & Sigilla meo confirmo. Ego Joarus filius
Johannis subscribo & Sigilli mei impressione confirmo.

§. 22.

Märk-
vär-
diga
hän-
delser
i Ra-
turen.

Til slut på denna tidens Weten-
skaps-Historia kan man och
upräkna några märkvärdiga och ovanliga händelser uti Natural-
Historien, som af våra Förfäder varit upptecknade. Således be-
rättas, at man år 1173 eller 1174 känt en stark jordbäfning i
Dannemarf, och at man känt en dylik 1198 eller 1199 (1).
Man skal och hafwa haft en stark känning därutaf i Sverige
1271 (2). Det är och nog beömmertligt, at földen varit så stark
1296, at man kunnat rida på isen öfwer hafvet ifrån Opslo i
Norrige til Zuttland. Man kan nog i sådana omständigheter fö-
reställa sig, at fresten wisat sig med lika håstighet i Östersjön;
hvarsföre man och finner anmärkt wid samma år, at man kunnat
åka och rida öfwer isen ifrån Sverige til Gothland (3). Huru
wida denna starka winter haft någon swår naturlig påföljd kan
man intet weta; där berättas likwål at en håstig Boskaps-sjukan
wisat sig i Dannemarf år 1299, hwilken förmodeligen öfwen an-
fuekt Gothland, där Boskapen följande året eller 1300 dödt i
stor myckenhet. På Gothland har likwål sånads-pesten intet hål-
lit sig inom horn-boskapen allena, utan sträckt sig öfwen til an-
dra Kreatur, så at på hela Öddra Delen af Gothland intet
funnits mer än fyratio lam, och har uti et Tingslag intet wa-
rit mer än tre kor i lifwet. Gothlänningarne blefwo således nödsakade
at förskaffa sig både Hästar, Horn-boskap, Får, Getter och Swin
ifrån Sverige och Skåne (4). Man har och upptecknat,
at år 1300 varit en owanlig och förfräcktlig torka på Gothland,
men huruwida den bidragit til Boskaps-pestens utwidgande, kan
man ej weta med fullkomlig säkerhet, fast det inmedertid är gam-
ska troligt. Man kan inhämta härutaf, at denna olycka, som
öfwen i vår tid gjordt mycket skada, ingalunda är någon ny och
ohörd sjukdom i Norden. Den hade sin öfvergång den tiden,
och har man ordsak at hoppas, at den öfwen nu genom den Hög-
stas nåd torde uphöra, fast den råckt nog länge. Septio år för-
ut

ut Åler 1230 har man och haft Vossaps-dödd i Norden, men den gången war skändet så mycket större, som Åsven folket hopetals blifwit bortryckt (5). Man finner ännu et besynnerligare rön wara omrördt af XII århundrade, som tilldragit sig i Kongahäll 1135. Söndags natten efter Påsk hördes et hästigt buller eller dån, förmodeligen af en wäderhvirfwel. Hundarne blefwo därutaf uphissade och rusade på dörren; så många som sluppo ut blefwo rasande, och beto alt hwad som förefom, de betne blefwo likaledes rasande, så framt blod kommit ut. Bullret warade merendels alla nätter in til Christi himmelsfärdsdag. Detta ansågs som et underwårk och warfel för den olycka, som sedermera ämnade, då staden blef af Wenderna plundrad och upbränd: men lär dock intet hafwa warit gynnadt än et naturligt phænomen, som ofelbart blifwit bortglömdt, så framt intet den bedröfweliga händelsen följt därpå. Man tänkte så den tiden, alla owanliga händelser woro underwårk och betydde stora och swåra fêrandringar. Icke destomindre bör man medgifwa, at rönet war både sällsamt och sällsynt, och wårkande ordsaken torde ännu wara en förborgad hemlighet, ehuruwäl man kan til Åsventryks gifwa, at en hop fördröfweliga dunster eller insekter woro med dånit förenade, och kunde förfräckelsen wara nog förlätelig (6). Besynnerligare war det, at man kunnat förfräckas och anse Notala ströms stadnande för et betydande och obegripeligt jårtecken, då man likwål allenast behöfde öppna ögonen til at finna ordsaken däri. Första gången man finner denna besynnerlighet wara upptecknad, år år 1291. Förunderligheten hade borde wara ännu större, om Notala allena stadnat, men Ericus Olbi underåttar oss tillika, at icke allenast Notala utan Åsven många flera Åswo och Åar på samma sätt förlorat sit flytande. De som bodde i Norrköping hafwa märkt qwarthållningen af strömmen i flera dagar, men hos dem som bodde längre bort har watnet stadnat en dag allenast (7). Sedan man i senare tider börjat med någon större upmärksamhet betrakta naturen, har man funnit, at stundom krasas stundom annan hopwåltad isbeåre dånit watnet, så at det warit mera underligt om strömmen intet stadnat, än at han stadnade. Och som dessa ordsaker kunna hafwa rum både wid början af winterfrosten och wid isöfnningen; har och Notala stadnat stundom för Jul och

Betenka-
vernas til-
stånd från
1200 til
1300.

Besynner-
liga Rön
och händel-
ser.

Wälska
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

och stundom efter Jul. Den strömsättning, som Professor Valle-
rius omtalar uti Archiater Härnes besvarade Glockar, skedde om
Våren, men den Doktor Block beskriver tildrog sig i December
månad 1706. År 1759 stadnade alla strömmar och åar, i
Kalmar, Gönköpings och Kronobergs Länar, natten emellan den 5
och 6 Februarii (8). Ut Gullspång, Dian, Åkesfors Å wid Yu-
garn på samma sätt stadnar, kan man se hos Härne på det näm-
da stället, och är intet större underwärt häruti, än då man där-
mer watnet wid en qwaru eller amorstades. Messenius berättar
wid år 1391, at denna märkwärdighet skedd om wåren. Hwar-
utaf han tagit denna påminnelse wet man intet, ty det finnes in-
tet hos Eicus Olai, eller någon äldre, så wida jag kunnat uple-
ta. Alle komma öfwer ens, at det nämnda året war en ganska
swår och smittosam sjukdom i Landet, de gamle nämna ej heller
om strömsättningens betydelse, men Messenius anför den såsom
wißt förebod af stora olyckor. Pest och smittosama sjukdomar
bebodas mindre af swår winter än de förordas af. Man kan
dock twifla om denna smittosama sjukdom hafte inhemiska orsaka-
fer, utan lår smittan komma ifrån Östra Länderna i Europa.
Hwarsöre och Magnus Ladulås fort för sin död lät anställa all-
männa Böne- och Fastedagar til des afwärande. Han påbåd
fördensful 1289, at alle Sweriges inbyggare skulle fasta på wain
och bröd alla Fredagar, och gå barfotade kring Korfan klädde i
hårsäckar, samt därjämte lämna almosor åt de fattige och med an-
dakt afhöra Messan om Jungfru Maria. Biskoparne förundte och
syratio dagars Afst til alla betfärdiga syndare, som wid Mattwar-
dens begående hopfogade sina Böner til olyckans afböjande. Man
besatte tillika, at alle Rikets inbyggare skulle utgöra en penning
hwar år den trettonde November til andeligt bruk (9). Det
är utan twifwel ganska Christeligt, at wid alla öfwerhängande o-
lyckor åkalla Gud om Råd och Barmhertighet. Et beständigt
Christeligt lefwerne, och et dagligt afslådande af et ogudaktigt wä-
sende, lår dock wara den Högsta mera behageligt, än en andakt,
som påkommer såsom en herlig feber, och aldeles intet förändrar
sinneket. Olyckan afwändes och på intet sätt, utan pesten ras-
sade med mycken hastighet, och är många betydande Mäns död
upptecknad, så at man afwen däraf kan finna, at ganska många

Märk-
diga hän-
delser i Na-
turen.

af ringare hopen blifwit bortryckte (10). Misfvärt och hunger insunno sig ock wid samma tid, hwilka olyckor likwål intet hindrade, at ju Thorfel Knutsons Förmynnerskap, som tog sin början under så hisfeliga utsigter, icke destomindre blef återiskt och gagnande. Man har hit intil andragit olyckshändelser, det är ock billigt at åswoen mindre bedröfweliga tilfällen ihogkommas, och kan man ibland dem räkna den besymmerliga torka, som tildrog sig 1268, emedan det intet ragnade från Marie Beboðelse-dag til Borulphi eller den 17 Junii, men året war icke destomindre ganska ymnogt och fruktbarande (11). Man bör ej heller förbigå den ymnoghet af Fisk och Gill, hwarmed Skånska stranderna warit wälsignade, och tilskrifwer Arnold Alboten i Lybeck Dannemarks wälmåga i sin tid förnämligast åt Skånska Gillsfisket (12). När man läser deras Skrifter, som warit lefwande vittnen af denna wälsignelse, kan man nästan förundra sig dåröfwor, och berättar Saxo, at Fissen i sådan myckenhet skäckat sig i Sundet, at Rodrarne intet kunnat bruka åroerna, at man intet behöft betjena sig af nåt, utan kunnat med skåflar och händerna ösa up Gillen. Saxos pen- na förtingar wål ingen ting, men andre tala dåröf på samma sätt, och efter Saxos tid 1275 har man fångat så mycken Gill i Skåne, at man kunnat köpa et Laß för et öre, och wid slutet af det Femtonde århundrad war ännu detta Fisket ganska betydligt, som Krantzias vittnar (13). Det är osäkert, at denna ymnoghet i våra tider mycket astagit wid Skånska Ballen: ordsaken lär wara swår nog at utgrunda, om ej den starka rörelsen som är i Sundet med seglande, skjutande och mera dylligt dårtil gifwer någon anledning. At Dannemark dårutaf i fördena dagar haft mycken förman, är tydeligt. Icke destomindre låra Lybeckarne dragit omsider största nytta dårutaf, hwarföre ock Schonen fahrer dår i Staden utgjordt det betydligaste Handels-Samfundet. De hafwa ock efter tidens omständigheter underfundom brukat wäld til Fiskeriets och Skånska Handels underhållande, underfundom med gåfwo hos de förnämre bibehållit sin fördel. Om de likwål intet med betydligare skänker förskaffat sig de Storras ynnest, än uti en gammal Råds-Matrikul finnes antecknadt måste man bekänna, at Skåningarne den tiden kunnat winnas för ganska litet och Lybeckarne warit nog återhållige i sin friskostighet,

Wetenska-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

eme:

Wetenska-
pernas til
ständ från
1200 till
1300.

emedan desse intet bestodo mer än et halst dusin Strumpor och en Tunna Vin til at vinna de sfernåmāres bewāgenhet (13).

- (1) Sā wāl om jordbāfningān 1174 som 1199 talas i det gamla Chronicon hos Benzeliū Mon. Eccl. p. 15. Annales Elmōenses hos Langebek Script. Rer. Dan. p. 242, 243. Sōra desā Jordbāfningar til nåst fōr-
gående āren 1173 och 1198. och āro desē Annales de samme som Lude-
vig lāt it tryka Rel. MSC. O. A. T. 9. n. 1.
- (2) Hamsfort Chronologia Secunda p. 292 hos Langebek A. 1271
terra motus gravis in quibusdam Sveoniae partibus.
- (3) Chronicon hos Benzeliū p. 88. A. MCCXCVI congelatum est mare
tanto rigore ut equitari poterat de Optlo ad Jutiam. Jānsfōr Strelow
Guttil. Krōnica s. 148.
- (4) Petrus Olai Annal. p. 129 hos Langebek Rer. Dan. Script. 1299. Gra-
uis pestilentia pecorum fuit in Dania. Sā wāl om torkan som sāgades
pesten på Gothland fan man se Strelow s. 148. Diarium Wisbyense.
MCCC. omnia pecora in Gothlandia moriebantur.
- (5) Chronicon Erici Pomeraui MCCXXX pestilentia hominum & jumento-
rum magna fuit.
- (6) Sturleson T. 2 s. 296. Peder Clauson Norff. Krōnikan s. 429.
- (7) Ericus Olai p. 82.
- (8) Hiārne bestwarade Flockar s. 111. Block om Motala strōms stadnande.
Stagnels Bref til All. Gidswell uti sjerde Delen af Swenska Mercurius
1759. s. 15.
- (9) Messenius T. 2. 68.
- (10) Ericus Olai p. 28. Anno Domini MCCXCI incepit magna Caristia &
mortalitas hominum, quo anno mortui sunt Benedictus Episcopus Linco-
penfis Frater Regum Waldemari & Magni VII Kal. Junii. Item An-
dus Episcopus Stregensis . . . Benno Episcopus Wexiōensis, item An-
nundus Carlson Legifer Sudermannie. It. Gustaus Turafon Legifer
Westregothorum. It. Carolus Ulffon. It. multi nobiles & Potentes.
Chronicon Celsi p. 10. talar wāl om āfstilligās dōd, men nāmner hwar-
ken Pest eller Motalas stadnande. Uti Lintōpings Biskops. Krōnika hos
Benzeliū M. Eccl. p. 122. sāges at Motala stadnat under Biskop Lars.
Har detta sin riktighet, har denna hāndelsen ingalunda fēdt om wāren,

ty då lesde Biskop Bengt ända mot slutet af Maji månad, så at Messen-
nius lär på detta som på flera ställen fölgt sina egna gisningar.

Wetenkaas
pernas til-
stånd från
1200 till
1300.

- (11) *Petrus Olai Minorita Annal. Rer. Dan. Script. p. 187. 1268. Ma-*
gna siogitas fuit ab annuntiatione beate Virginis usque ad festum Botulphi non
pluit & tamen fuit fertilitas. Et Rex Dacie & Svecie occurrerunt ad invi-
cam apud Faurzdale.

- (12) *Arnoldus Lubecensis L. 3. C. 5. p. 121. Saxo i Företalet p. 3. Krans-*
zius Dan. L. 1. p. 3. Alla dessa witnessbörd äro införda uti H. C. Esen-
bergs dissert. de Piscaturis in oceano boreali, haken i Lund 1750. Petrus
Olai Min. på det nämnda stället: 1275 tanta captura erat alecum in Scania quod
plaustrum emebatur pro ora denariorum.

- (13) *Willebrand Hans. Chron. 1. D. s. 34. Här förefommer detta utdrag*
af Lybeckiska Råds-Matrikeln: Advocato nostro in Scanor prima VIII s.
præconi [den vronen] Item advocato pro suo labore & vestitu XXXI
marc. Denar. Item dimidiam duodenam Caligarum & vnam tunnam
 vini ad honorandum Dominos terræ ibidem.

§. 23.

Således hafwa våre Förfäder upptecknat åttifiliga märkmär-
diga händelser, som tilldragit sig på Jorden: man har ock på sam-
ma sätt underfundom anmärkt besynnerliga förändringar som man
blifwit warse på himmelen eller i lusten, och har man på den
räkningen äfwen talt om Solens förändringar. Men såsom de
hwarcken hafte tjenliga Instrumenter, ej heller varit särdeles bewan-
drade i Marbets, kan man intet wänta sig underrättelse om andra
än de som varit särdeles stora, och torde den som händt 1187
wara en af de äldsta, som i våra Nordiska skrifter omtalas, den
war ock så märkelig, at Stjernorna syntes (1). Sturleson talar
wäl om en ädre förändring, som varit synt året efter Ralmars-
leding under K. Inge den 11. men han kallat den allenast et mör-
ker, så at han til äfwenlys intet wetat, at det varit en wanlig
förändring. Den förändring, som skedd 1230, samma år, som
Elaget stod emellan K. Erik Lasse och Knut Långe wid Olu-
ström, måste hafwa varit ganska stor, emedan hon finnes uti fle-
ra af våra gamla Krönikor vara anmärkt (2). Den måste haf-
wa varit betydlig, som syntes 1241 åttonde dagen efter Michels-
Sw. K. 3.2. Del. Siff

Märkmär-
diga händ-
elser i Na-
turen.

messe.

Betensta, metodagen, emedan om henne säges, at hon förorsakat mörker
 pernas til- öfwer hela Jorden (3). Af det som nu anfördt är, torde man
 fländ från kunna hålla före, at våre Förfäder någorlunda begripit skillnaden
 1200 til emellan Solens wanliga fördunkling och andra dags-mörker, som
 1300. intet upkommit af Månans ställning emellan Solen och Jorden,
 utan af andra ordsaker. Af detta senare slaget synes det mörker
 hafwa varit, som tilldragit sig om Fastan 1137, det kallas ej
 heller ecclipsis utan tenebræ, och lär hafwa varit nog allmänt i
 Norden, emedan man inbillat sig at det öfvergådt hela werlden,
 och har det förorsakat en sådan förtäckelse, at ingen wägar rö-
 ra sig ur stället (4). Sådana besynnerliga förändringar hafwa
 varit anmärkta tillförne, ja äfwen i urgamla tider: ty Herodorus
 berättar, at det blifwit natt om ljusa dagen, då Xerxes för öfwer
 til Grekland, och har Petavius wisat, at det intet kunnat vara
 någon wanlig förmörkelse. Phlegon talar ock om en förmörkelse
 i Solen, som skedde i Tiberii tid i Jullimåne, då den omöjliga
 kunnat vara af det ordentliga slaget. Calvisius anmärker af Fa-
 sti Siculi, at wid år 223 förmärktes i Rom tre dagars mörker,
 och år 745 har där varit mörkt ifrån den 10 til den femtonde
 Augusti. Om förmörkelsen wid Christi lidande varit et fullkom-
 ligt underwark, emedan den skedde i Jullimåne; är där ingen an-
 ledning at tro, det de andre här upräknade böra tillskrifwas öfwer-
 naturliga ordsaker. År 1721 den 1. Janii syntes Solen utan
 glans och strålar på klar Himmel, med sådant sken, som Må-
 nen har i fylle (5); om wid sådant tillfälle Solståndarne wisat
 sig uti ewanlig nyckenhet, och flera omständigheter tillika inskru-
 nit sig, hade mörkret til äfwen tyrs kunnat blifwa stort nog. Man
 torde då kunna sätta tro til våra Förfäders berättelse, angående
 detta ewanliga mörker, emedan de endast tala om en förfarenhet,
 som intet kräfwet någon besynnerlig mathematisk Lärdom. Blotta
 ögonen utan widare insigt låmna härutinnan samma öfweriingelse,
 som om Cometer, hwilka man ock observerat i Norden 1245. Des
 långa swans upwäckte förundran, och såsom man aldrig sedt nå-
 gon sådan Stjerna tillförne, wiste man ej heller namn därpå, hwarföre
 ock K. Säkän Säkanson i Norrige, som blifwit henne warse
 monde dag Jul, eller den 2 Januarii, lät kalla Mäster Wilhelm
 ut, som underrättade honom at Stjernan kallades Cometa, och be-
 tyd.

tydde antingen stora Herrars död, Krig eller annan Lands-plå-
ga (6). Man hade kunnat förskona Konungen för betydelsen; men hvar
värfkan dessa Stjernor haft eller framdeles skola hafva på vår Jerd,
lär ännu vara en förborgad hemlighet. Man be-
griper utan svårighet, at denna Comet varit sedd på flera stäl-
len än i Norrige. Väder-Solar äro af en hel annan beskaffen-
het, och äro förmodligen intet annat än en slags brytning af
Solstrålarna. De synas fördenkul intet på särdeles långt af-
stånd, och kunna således intet på en gång märkas på långt afstågs-
na orter. Dessa nämnas och hos de gamla, och har man år
1286 sedt tre Solar på himmelen (7). Det wore intet svårt
at samla ihop flera besynnerliga händelser, om man wille anföra
denna tidens underwark, men dem går man med tysthet förbi.
Det man andragit kan vara nog, och finner man härutaf, det
man intet gjort särdeles framsteg i Naturkunnigheten, efter man
alltid behagat utspåda Nönen med betydelse, och intet bekymrat
sig om naturliga ordsaker.

Wetensta-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

(1) *Hamsfort Chronologia secunda* p. 282 hos *Langebek A. MCLXXXVII*. . .
Epidie Nonarum Septembris solis defectio incidit tanta, luna orbem sube-
unte, ut coelestia sidera interdum perinde ac noctu micuerint. Annales,
quos mihi communicavit Langius, annotant hoc deliquium, cujus Gerar-
us Mercator & Vincentius meminere.

(2) *Chronicon Celsi* p. 8. *Chronologia* hos *Benzelius* p. 16. *Chronicon*
Erici Pomerani. Chronicon Petri Olai Minoritæ.

(3) *Annals Albani* hos *Langebek* p. 208. *MCCXLI Eccleipsis solis per to-*
tum mundum octava Michaelis die Dominica.

(4) *Chronologia* hos *Benzelius* p. 14. *MCCXXXVII. Tenebræ in quadragesi-*
ma per universam terram. Petrus Olai Minorita hos *Langebek* p. 175.
MCCXXXVII. tenebræ fuerunt in quadagesima per universam terram, nul-
lus mouebat se de loco in quo erat, sed multum angustabatur donec
evanuerunt. Annales Eskomenses hos *Langebek* p. 240. *MCCXXVI.*
Tenebræ factæ sunt in quadagesima per universam terram. Annales Mi-
noritor. Wisbyens. MCCXXXVII. Tenebræ erant in quadagesima per
universam terram. Sturleson T. 1. s. 791 och 794 talar om et mørke
som hände då træffningen stod på Stifflarstad, 14 Kol. Aug. hwilket ej
heller lär hafwa varit en vanlig förmodelse. Hornius Hist. Nat. L. 1.

Wetenka-
pernas til-
stånd från
1200 til
1300.

C. 18. nämner om en dylikt märkvärdighet, där Sol och Måne blifvit förmodrade på en och samma dag. m. m.

(5) Chr. Wolf von Bürlungen der Natur T. 1. S. 317. talar om detta phenomene, och skal det hafwa syntes två timar: men efter *Maraldi* observationer, som äro införda uti *Memoires de l'Academie Royale des Sciences* för år 1722, har denna märkvärdighet börjat den 21 Maji och warat hela följande dagen.

(6) *Torfaus* H. N. T. 4. p. 221. *Norrsta Krönikan* f. 699. *Hamisfort Chron.* secunda hos *Langebek* p. 288. MCCXLI arår Cometa juxta *Solem*, cujus deliquium etiam fuit.

(7) *Hamisfort Chron.* sec. p. 294. hos *Langebek*. An. MCCLXXXVI ---- Fride Kal. Nov. tres soles visi, portentum mirum, & qui erat ultimus ascendit medium coeli & quasi Iris factus.

Tilöfningar.

Sidan 140 nämnes, det Urke=Biskoparna i Lund utgifvit Adels-Bref, til bewis kan följande införas:

Petri Archiepiscopi Literæ, quibus jus Liberi hominis conceditur Petro Boetii & ejus heredibus, Gerslôf in crastino Marci Euangelistæ 1412. af Originalet på Pergament hos Conferents-Rådet Klevenfelt i Köpenhamn.

Omnibus præsens scriptum cernentibus *Petrus* Dei gratia Archiepiscopus Lundensis Sueciæ Primas & Apostolicæ sedis Legatus salutem in Domino sempiternam. Noverint universi præsentis & futuri quod Nos onlorem [ostenforem] præsentium, *Petrum Boetii* familiarem nostrum dilectum, intuitu fidelis servicii sui nobis huc usque facti, nobisque & successoribus nostris in posterum fideliter faciendis limosque [legitimosque] suos ab ipso in recta linea descendentes, ex voluntate & consensu dilecti Capituli nostri Lundensis creamus liberos per præsentis, annuentes & ad hoc idem successores nostros tenore præsentium obligantes, ut præfatus *Petrus* legitimique sui, ut præmittitur, quemadmodum alii liberi in terra nostra *Borndaholm* in se & bo-

nis suis perpetua gaudeant libertate. Unde districtius prohibemus, ne quis advocatorum nostrorum aut eorundem officialium, seu alius quisquam, cujuscunque conditionis & status existat, contra hanc gratiam nostram prædictam Petrum audeat aliquatenus molestare. In cujus rei evidentiam secretum nostrum una cum sigillo dilecti Capituli nostri præsentibus est appensum. Datum Gerolof Anno Domini m. cd. duodecimo in crastino 6. Marci Evangeliste.

Uti annat Bref dat. 1416 Dominica Lætare fallas samme Petrus Boetij Armiger eller Man af Wapn.

Sidan 207 och flera omröres Coelestini III:s Bref om R. Knut Erikssons Giftermål wid år 1192. Det lyder som följer:

Coelestinus III. Karissimus in Christo filius noster R. [K. förmodeligen] Rex illustris Sueuorum Apostolatu nostro literis & nuntio humiliter nuntiavit, quod cum esset adolescens & dilecta uxor ejus juveneula, mutua fide voto contrahendi legitimi matrimonii se adstringentes, invicem consensum suum, accedente voluntate Parentum, arrarum donatione roborauerunt. Postmodum vero claræ memoriæ N. Patre suo ab inimicis occiso, cum [per bellorum adversitatem] undique premeretur, & habito cum hostibus suis congressu viduus fugatusque fuisset, quia timebat, ne ipsa sponsa ab inimicis suis per violentiam raperetur, & alia similis ei non inveniretur in regno, quam sibi posset matrimonialiter copulare: de suorum & ejusdem sponsæ parentum consilio factum est, quod in conventu habitum Sanctimonialium monasticum sine proposito perpetualiter retinendi suscepit, & ibidem per aliquot annos moram fecit, ne quid ab inimicis injuriæ pateretur, quam cum pace reddita & obtento ab inimicis triumpho solenniter duxisset cum grandi exultatione uxorem & ab ea filios suscepisset, unum eorum de communi consensu & electione Principum Sueviæ in Regnum sibi instituit successorem, procedente vero tempore, prædicta uxor graui infirmitate correpta, cum se de hac vita crederet recessuram, timore mortis inducta continentiam vovit, cumque Rex ipse noller eam contristare, concessit ad tempus, nunc autem se continere proponit non posse, & quod licite posse fieri arbitrabatur ad thorum uxoris suæ redire cupit, & ad reprimendas æmulorum suorum detractiones & obloquia, petiit a nobis dari sibi in mandatis, ut uxorem suam auctoritate nostra maritali affectione pertractet, non obstante voto continentie incaute ab ipsa emisso, & ab eodem Rege ad tempus approbato. Verum quia super his Nos ad plenum non potuimus elicere veritatem, F. T. cognitionem horum & decisionem canonicam duximus comittendam per A. S. M. ut super his inquiratis diligentius veritatem, & si

vobis constiterit, quod prædicta mulier primo fuit inter moniales recepta timore violentiæ, & rapinæ, & propositum profutebatur se habuisse nubendi, cum inter eas moram faceret, præsertim cum postmodum in facie ecclesiæ publice Regi nupserit, & usque ad hæc tempora cohabitando filios ex ea suscepit, eam denuntietis præfato monasterio non teneri. Non enim factum illud contractum matrimonii potest dirimere, etsi forte posset matrimonium contrahendum impedire. De alio vero ita sollicitè discretio fraternitatis vestræ discutiat, quod si inueneritis eandem graui infirmitate depressam continentiam vovisse & virum ejus ad tempus præbuisse consensum, maxime si non idem vir peræque continentiam vouerit perpetuam, eandem viro cohabitare faciatis, & invicem utrumque maritali affectione tractare.

Sidan 513 talas om Drottning Mechthilds båd, och at den intet skedd för år 1288. Man har påmint det sammastades af Hvitefeld, at hon afhændt sit Guds emellan Eken och Eideen på det förenämnda året. Hennes Original-Bref här om skrefver på pergament finnes ännu i Danska Archivum, och styrker således Hvitefelds utlåtelse. Som det intet är någonstades tryckt, kan det förtjena at införas:

Mechthildis Dei gra. quondam Daciæ Regina omnibus nostris oppidanis colonis & hominibus in nostro judicio Eekernenuorde constitutis cum affectu salutem. Scire Vos volumus, quod Dilecto fratri nostro, Domino Gerharδο Comiti Holtzaciæ & de Scowenburgh omnem hereditatem nostram siue bona in Sliam & Eydoram sita a Waldemaro nostro filio felici memorie nos per successionem hereditariam exigente justitiæ contingencia cum omni jure & terminis, quo eadem bona seu hereditatem hætenus tenuimus & possedimus, dedimus & contulimus quiete & libere perpetuo possidenda, volentes ut nullus vel & nulli ipsum in dictis bonis impediunt aliquatenus & perturbent. Quare Vobis mandamus districtius injungendo, quatenus Domino nostro Fratri & suis officialibus, quoscunque vobis instituit, in omni servicio & subiectione de cetero sicut nobis obediat, quoque nostram sciatis inesse plenarie voluntatem, hanc donationem presentibus literis publica protestamur. Testes sunt Dominus Abbas de Ciccemere, totusque conventus ibidem, dilectus noster cognatus Dominus Gerhardus, comes Lutolfus & Henricus, fratres de Kuren, Martquardus & Henricus fratres dicti Solder, Pepo de krempas & Johannes Luffens milites. Datum Ciccemere an. Domini M.C.C.LXXX.VIII. in vigilia Magni Martiris.

Brefvet de meddest af Et. N. Langebek.

Man

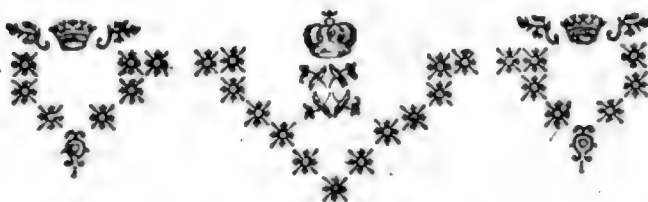
Man har i hellska Historien anfördt åskilliga prof på K. Waldemars låtta och oberäknsamma sinnet. Utom de bewis, som redan äro an-
dragna, gaf han ännu et långt märkeligare efterdöme därutaf, när
han år 1277, under et wistande i Kiöpenhamn, skänkte bort Gothland til
Mar-Greswarna af Brandenburg, med de wilkor, at de skulle förhjel-
pa honom til sina förlorade rättigheter i Sverige. Om denna rättig-
heten öfwerlyggar et Bref, som Gerkens lärt trycka uti Codex Diplo-
maticus Brandenburgicus T. 3. hwarutaf Originaler skal wara bibehållit
i Berlin, fast Sigillerna äro förlorade. Ehuruwäl et sådant Document,
utfärdadt af en af Landet utdrefwen Konung och utom Råds Råde
aldrig kunnat öfwerlämna någon rättighet til Mar-Greswarna, så myn-
ket mindre, som de betingade wilkoren inter blifwit fullgjorde, lämnar
det dock wedermåle af en owarksamhet, som hos en annan Konung än
Waldemar inter synes möjlig. Det kan då ursäktas, om detta Docu-
ment äfwen här införas.

Nos *Waldemarus* Dei gratia Rex *Sveorum* & *Sophia* uxor nostra incli-
ta nec non heredes nostri recognoscimus uniuersis Christi fidelibus in perpe-
tuum, quod inclitis Principibus Dominis, *Johanni*, *Ottoni* & *Conrado* Marchio-
nibus Brandenburg. Magnificis & eorum heredibus terram Gothlandiæ inte-
gram damus & dedimus ad hereditatem iustam & ad proprietatem rectam per-
petualiter possidendam, sub ea tamen forma, si Marchiones prædicti per se vel
per alios vel cum aliis nobis medietatem bonorum in Regno Sueciæ jacentium
placitando vel quocunque alio modo poterunt obtinere. Insuper ad istam
Gothlandiam quatuor millia marcarum argenti fide data promissimus eisdem
Marchionibus in annis quatuor persoluisse. Sub quolibet anno semper pro-
missimus soluere mille marcas tam diu, donec sint ipsis marchionibus quatuor
marcarum millia persoluta. Verum si terra Gothlandiæ in partem non ceci-
derit, extunc dictis Marchionibus dare promissimus & dedisse aliam terram
tam bonam sicut Gothlandiam, ubicunque illam Marchiones prædicti decre-
uerint acceptare. Sed si prædicti Marchiones placitando non possent nobis
obtinere superius nominata, quecunque tamen ipsi Marchiones per se vel cum
aliis placitando vel quocunque modo alio nobis ultra nostram hereditatem po-

terunt

terunt obtinere, de hiis omnibus ipsis Marchionibus & eorum heredibus damus & dedimus partem tertiam proprietatis & hereditatis titulo perhenniter possidendam. Præter ea si Regnum Sueciæ unquam magis integraliter ingressi fuerimus quocunque casu hoc acciderit - - - - - ad illa bona superius nominata quæ dedimus & damus Marchionibus Brandenburg. antedictis, nunc de nouo addimus & addidimus ipsis & eorum heredibus terram utique Gothlandiæ ad iustam hereditatem & veram proprietatem perpetualiter possidendam. Nos quoque *Waldemar* Dei gratia Rex Sueorum & Domina *Sophia* uxor nostra inclita nec non heredes nostri omnis infra conscripta Marchionibus 'Brandenburgensibus antedictis fide præstata corporali promissimus perhenniter & inuolabiliter observare. Ne autem alicui super ista donatione ambiguitatis materia possit in posterum prouenire, ideo præsentem damus litteram sigillorum apicibus communitam in testimonium euidens & munimen. Datum Anno Domini in *Copenhauen* millesimo CC. LXXVII in die natiuitatis B. Mariz.

Swad R. Waldemars døds-år betræffar, som man sagt intet wara be-
fant, bør påminnas, at Torfæus, til følge af *Norrska underrettelser*
Histor. Norv. T. 4. p. 409, ufsatt det til 1302, som synes wara
nos grundadt. Af samma ställe synes man ock kunna sluta, at den
Erik Waldemarson, som warit Magister Capellarum i Norrige, in-
tet warit R. Waldemars naturliga utan, ästa Son, hwilket ock war-
it *Messenii* tanka. De uti hellsma Historien anförda Anmärkningar
lära således häræfter böra rättas.

Rättelser.

Sid.

12. " " 14 rad. Sverige, lds Norrige.
18. " " 6 r. freden l. ofreden.
n. 2. på mig l. mig på.
22. " " 23 r. Torget l. Tinget.
24. " " 4 r. Gregorius 6. l. Gregorius VII.
25. n. 2. 10 r. Helge l. Helged.
30. " " 5 r. i utlämnat emellan lyckas och Sverige.
34. " " 13 r. börjas l. besörjas.
45. " " 4 r. emotsfälig l. vemotsfäligst.
48. " " 31 r. Hulle l. Gulle.
51. " " 33 r. Staten l. Säter.
53. " " 6 r. Sacellum l. Sacellanus.
65. " " 17 r. Årkebiskopar. l. Biskopar.
68. " " 31 r. 1731 l. 1131.
80. " " 1 r. Årkebiskop l. Biskop.
84. " " 4 r. påstende l. påstående.
89. n. 2. 7 r. pådrifning l. pådrifning.
90. " " 7 r. Pål l. Pål.
91. " " sista ordet på sidan Sär bör gå ut.
94. " " 19 r. Band l. Bland.
108. " " 19 r. lyckades l. lyftades.
111. " " 2 r. 1113. l. 1133.
128. " " 3 r. Garceifer l. Ganifer.
130. " " 3 r. omåtteligen l. omåtteligen.
167. " " 1 r. Nilson l. Månson.
174. n. 1. 2 r. Herdensis l. Ilerdensis.
n. 3. 2 r. biennis l. biennio.
180. " " 11 r. at utlämnat fram för Guds.
" " 21 r. lämnade l. lämna.
185. " " 1 r. Wisby l. Wiby.
194. §. 3. 24 rad. Harald Gylles l. Sigurd Jorsfala, farares.
195. " " 24 r. emellan Götthland och Birger bör stå och, och bör gå
ut där det står.
196. " " 2 r. 1251. l. 1151.
199. " " sista r. Knut Nilson. l. Knut Månson.
202. §. 5. 17 r. str l. år.
210. " " 11 r. Anastasius VI. l. Anastasius IV.

Rättelser:

Sid.

215. §. 3. 18 r. efter likwål bdr så ej.
 235. §. 1. 14 r. det lds där.
 238. " " 8 r. Ty Alexander l. Ty uti Alexander.
 240. n. 2. " " Innocentius l. Honorius.
 242. " " 12 r. helt god l. helgad.
 257. n. 1. 6 r. 1156 l. 1152.
 261. " " 33 r. särdeles l. således.
 265. " " 16 r. Tofke l. Tofe.
 271. " " 9 r. Frosta l. Frostä.
 276. " " 14 r. Domkyrkan l. Domkyrkan.
 284. " " 16 r. mäfte l. måsta.
 285. " " 4 r. suetiis l. suenis.
 286. " " 21 r. Suerre l. Sverker.
 292. " " 15 r. nifuerant l. mouerant.
 293. " " 7 r. Prinsessor l. Prinsar.
 295. " " 2 sista. så all l. så at all.
 296. " " 14 r. som af l. som, utan af.
 298. n. 6. 8 r. throo l. två.
 303. n. 1. 9 r. eam l. cum.
 " n. 2. 7 r. i ståt l. ståt i.
 307. §. 11. 9 r. Sverker l. Sverre.
 335. " " 1 r. Ordinaldi l. Raynaldi.
 336. " " 1 r. Magi, Herr l. Magister.
 340. n. 4. 8 r. bråk l. bruk.
 322. " " sista rad. Gref bdr gå ut.
 351. " " 31 r. Innocentius l. Honorius.
 375. " " 32 r. regera de l. Regerande.
 392. n. 3. 4 r. med l. men.
 405. §. 20. 5 r. Sings l. Tings.
 420 n. 7. 3 r. quo l. quod.
 426. " " raden näst den sista: omwilsarlighet l. omwilsarighet.
 428. " " 20 r. hade l. lade.
 444. " " 6 r. jämn l. dem.
 455. §. 16. 6 r. 1207 l. 1257.
 " " 22 r. Munke Kloster l. Munne Kloster.
 458. n. 3. 3 r. Apostolis l. Apostatis.
 459. " " 16 r. får l. lär.
 463. " " 27 r. löste penningar l. löste med penningar.

Rättelser.

Sid.

466. , , 18 r. Ogestiäggarne lās Djeſtiäggarne.
 471. §. 3. 23 r. haen. l. har.
 478. §. 7. 6 r. Sarſon l. Larſon.
 487. n. 7. 3 r. malhöge l. malinhöge.
 515. , , 26 r. utöſningar l. utöſningar.
 523. n. 7. , , 1277 l. 1273.
 539. , , 29 r. utſat uteldammat.
 540. , , 33 r. Partlerna l. Parterna.
 549. , , 21 r. at l. om.
 563. , , 29 r. utan l. ock.
 571. , , 1 r. Bröder l. Bröder.
 580. , , 9 r. Hwad l. när.
 581. , II. 12 r. tilböd dem l. tilbåd dem;
 587. n. 3. 2 r. Planc l. Palne.
 , , n. 3. 8 r. 1486 l. 1586.
 591. , I. 10 r. Johan Litte l. Johan Litle.
 595. , , 35 r. 1298 l. 1698.
 598. , , 9 rad. hemfallade l. frifallade.
 600. §. 13. 7 r. Erdräor l. Erdrör.
 650. , , 32 r. hwilket l. hwilken.
 665. , , 17 r. wara l. waka.
 690. , , 13 r. så l. då.
 733. , , 12 r. 8400 l. 84000.
 735. n. 5. 10 r. 1443 l. 14431.
 746. , , 6 r. lyftades l. lyftades.
 748. , , 13 r. wademål l. wandamål.
 753. , , 1 r. Benedictus l. Benedictum;
 761. §. 10. 30 r. bordet l. bröder.
 774. n. 3. 2 r. plantandi l. placitandi.
 788. n. 24. 1 r. plantantibus l. placitantibus.
 808. , , 30 r. inråtning l. inwånning.
 815. n. I. 3 r. Tigaſtridus l. Sigaſtridus.
 825. , , 2 r. bonis l. binis.
 832. §. 9. 5 r. wi l. wid.
 845. n. I. 1 r. Trykſel l. Trykſel.
 862. , , 3 r. warande l. wandrande.

Exemplare: kostar på Tryckpapper 24 och på Skriftpapper 33 Dal. Ropp:mt.

141721

